Erdélyi

Szepeden él

„Preparations for Bridge-building"
(eml.)

- bozóky - : Summer art show
at Szeped

Daily News 1971 VIII. 23

Erdélyi

Ez év augusztusában a szegedi Horváth Mihály teremben rendezett tárlaton állította ki „Hidépítés előhészületei" című művét.

-bozóky-: Summer art-show at Szeged.

Daily News, Budapest, 1971. aug. 23.

6 l

Erdélyi alabástrom

szobrok

Kimakovicz, M.: Siebenbürgische Alabaster-Skulpturen. Kny Korrespondenzblatt.

8-r. 2 kép 7 l.
Wappneben 1911.

Agent (1223)

					3.
…rekrény					
…uzelisc					
…tése Stb.				60.	—
…ére				3.	—
	Korona			113.	—

…tel

MAGYAR ÉPÍTŐ IPARI MUNKÁK
KIVITELI VÁLLALATA

Diazzavitony

…enhárom Koronát hiány

MAGYAR ÉPÍTŐ IPARI MUNKÁK
KIVITELI VÁLLALATA

Diazzavitony

Rigler r.-t, Budapest.

(Erdély építészeti emlékei.)

Kővári László:

(1) 8-r 90 kép
335 l. Kolozsvár
1866
Gent (1298)

h T i b o r urnak,

ága E l n ö k é n e k

B u d a p e s t.

Erdélyi érmek

Farkas Sándor:

Az erdélyi érmek
művészete. 8-r.
10 kép, 15 l.
Nagyenyed, 1936.

Gent (651)

ágnak f.évi május hó 20-án
kelt fölterjesztése alapján nem
az ellen, hogy a héthársi róm.
nágyszázados évfordulója alkal-
ertető dolgozat külön füzetben
val Divald Kornél bizottsági tag

einek, melyekre nézve az Orsz.Bi-
edezetét a f.évi március hó 27-én

Erdély címeré

kialakulásának
története

lásd

Turul

1917. 33. és
kv. 11
képekkel

jan. 9.

Mo

Vegh, Stehlo, Foerd Lul.

Vietnyberejtő helyet.
Gyűrelem intoherdre. Legyőzött ne
az ornyot. 1000-éves tört. és kul
Első sorban.

Vegh. Ha kvetikonily nek is n
Mur. és Kvt. Föfel. is mind é
Intenivebben azokat kultiv

Foerd. Nem törödhetünk azzal, hogy

A kik nem je

Petrik gyűjt.

Erdélyi érmek

Érdy János

Erdély érmei kép-
atlasszal. Pest 1862.
4r XIV, 186 l.
29 t.

Szentgáli Károly

Erdély pénzei.
Az Érem 1937.
1–13. l.

Tergina Gyula:

Erdély érmészete.
Arch. Ért. 1882
32–50. l.

Hallóczy Lajos
Erdélyi pénzverés
Tört. Tár. 1878. 365–66 l.

Erdélyi építészet

Bardon Alfréd dr.:
Erdélyi építészet —
Korszerű építészet.
Építészet
1943. 2. füzet.

T. EUROPA RT.

Az Önök terjesztésében lévő kiadványokból részemre az alanti példányszámot kérem küldeni:

Collisban vagy Postán *(nem kívánt rész törlendő!)*

Magyar Nemzet		Film, Szinház, Irodalom	Független Magyaror.	Képes Sport	Rejtv. Ujság	Sztár			
köznap	vasárnap								
2	2	—	—	—	—	—			

Kelt .....

.....

aláírás.

Erdélyi érmek
és pénzek

Resch Adolf:
Siebenbürgische
Münzen und Me-
daillen.
Könyism.
K. T. Erdélyi
Museum 1903.
220–222. l.

Beszerezte
Huszár Lajostól

20f
MAGYAR KIR. POSTA

Erdélyi erődkemplomok

Horváth, Walter. Siebenbürgisch-sächsische Kirchenburgen. Hermannstadt, 1931. 32 l.

3444. Jan van Huysum.
Sz. Amsterdamban 168
ruár 8-án.

Virágcsendélet.

Egy csokor, a mely
márványasztal
nek homoru oldalát hármas
díszitik,
gyelmünket; a melyben öt
az Ipomaea (Estike), Hyac
cus, Pseudonarcissus, Pa
zsarozsa), Tropaeolum (Sa
kalin), Iris ismerhető fe
münkbe. Közülök egy tarka
foltos szárnyu és a költ
bimbójának szárán maszkal
harmatcseppek csillognak.
Huysum 4.

Fa, mérétei 62:
Vétetett az 19
sz. leirat alapján 4000
1907. márczius 31-én.

Vet. 11696i-906

Erdélyi erőd-
templomok

l.

Arch. Ért.
1913. 183. és
kv. ll.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

< Erdélyi fatemplomok >

Téglás István: <
Művészet. 1904.

u. az: Az erdélyi
fatemplomok.
Művészet. 1908.

Erdélyi építészet

Petrașcu, Coridan:

Nouvelles discussions sur l'architecture de bois la Transylvanie. Kny. Revue de Transylvanie. 8-r 21 l. Bucarest, 1939

Gent (1768)

MAGYAR KIR. VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISTER

31774/909.szám.

A Müemlékek Országos Bizott
ságának, folyó hó 5.-én 188 sz.a.kel
fölterjesztésére, tudomása és további
megfelelő eljárás végett azzal a meg
jegyzéssel adom ki, hogy a pusztasze
ezredéves emlékmü sürgős természetü
javitási munkálatainak költségei az
1907.évi 133.543 sz.intézkedéssel ne

Erdélyi férfi viselet

XVII. n.

Dr Kendrei János:

Adatok az erdélyi férfiviselet történetéhez a XVII. században.
(12 képes táblával.)

Arch. Ért. 1908.
97 – 122. l.

Nemzeti Legitimista Néppárt
V., Bálvány-u. 5.
Telefon: 883-37, 883-68.

Kedves Barátom!

Többször és nyiltan szállt am szem
mely a mai veszedelmes külpolitikai h
vezetett. Nem sikerült. Ezért még a kép
pártjából.

Az ország sorsáért való mélységes
kapcsolatom arra kötelez, hogy tovább k
érdekeit, a polgárság nyugalmát és a gaz

Én tehát felveszem a harcot, a
ki az országot a mai szörnyű helyzetéből

kibontom a legitimizm

„Istenért, Ki

netek, a diszítőelemek közül mindinkább kivész az arabeszk vagy csigás viráginda és virulnak a magyar virágszálak.

Hasonló átalakuláson ment át az erdélyi habánok művészete is. De az ottani lakosság ízlése egészen más formákat és más diszítést kívánt meg. Az Erdélyben talált XVIII. századi cserépedények közt van az önfedeles korsóknak egy jellegzetes csoportja, melynek minősége és művészi jellegű diszítése rendkívül megfelelt az erdélyi, különösen a szász nép azidőbeli kultúrájának. Erdélyben — kétszáz évvel ezelőtt is, ma is — az ilyen korsókat alvinci korsónak hívják. Félreismerhetetlen, hogy ezeknek a korsóknak jó része idegen földön, Salzburg—Wells—Gmunden vidékén készült és az előforduló darabok meglehetősen nagy mennyisége arról tanuskodik, hogy Erdélynek számottevő behozatala volt az efajta cserépedényekből. A tojásdad testű, hengeres nyakú korsóknak jellemző vonása, hogy a kor barokk ornamentikáját tüntetik fel, a rajtuk ábrázolt alakokon pedig az alpesi vidék lakosságának viseletét látjuk. Az élelmes alvinci habánok ezeknek az Erdélyben bizonyára nagy kedveltségnek örvendő, német ízlésű cserépedényeknek utánzásához fogtak, mert szigorú vizsgálat alapján megtaláljuk ezeknek a korsóknak egy másik, az alvinci habánok kezétől eredő csoportját.

Az osztrák alpesek vidékéről importált cserépedényekkel szemben a tulajdonképpeni alvinci korsók legfőbb ismertetőjele a népies, helyi jelleg és a gyengébb technikai kivitel. Növényi elemeket, ember- és állatalakokat látunk rajtuk. Ennek illusztrálására szolgáljanak a képben itt bemutatott darabok. Kétségtelenül az alvinci habánok munkájának kell tekintenünk azt a korsót, melyen a török hódoltság emléke gyanánt egy térdeplő, imádkozó török férfi képe látható. Egy másik képen három darabot mutatunk be, ugyancsak jó példái az alvinci korsóknak. Ezeknek egyikén feltűnő a székelyek kékfestésű cserépedényein sűrűn előforduló sakktáblás diszítés. Egy másik darabon a fején virágkosarat hordó kertész alakja az erdélyi szászok viseletét tünteti fel. A harmadik darabon virágszálak közt száguldó szarvast látunk, helyi jellegét a kalotaszegi cserépedényekkel való rokonsága állapítja meg.

A XVIII. század második felében az alvinci habánok lassanként beleolvadtak az erdélyi lakosságba és ezzel művészetük is elvesztette különös jellegét. A Maros áradásától állandóan veszélyeztetett alvinci nép az 1851. évi árvízkatasztrófa után elhagyta a teljesen elpusztított várost és ennek közelében, Ujvinc községét alapította, melynek lakói közt még ma is él az alvinci anabaptisták emléke.

Meddig mehet a képrestaurálás?

Erről a témáról érdekes gondolatokat vetett nemrég papirra *Friedländer* Max, az ismert berlini múzeumigazgató. Szerinte a képrestaurátor munkája elengedhetetlen ott, ahol fel kell fedezni, tisztogatni kell, eltávolítani bizonyos dolgokat. Már ami ezen túlterjed, ami pótolni s újat adni akar, az mindenesetre hamisításszámba megy — a kutató szemében. Ez még nem jelenti azt, hogy a műbarát is így vélekedik. Ő az efféléket is elnézi s csak azt kivánja, hogy a kiegészítés a régi mester szellemében történjék. Egyébként is, amíg képekkel kereskedni fognak, a képrestaurálás e módja mindig meg is fog maradni. Képzeljük csak el, mi volna, hogyha egy múzeum vagy képgyűjtemény csupán a maguk talált meztelenségében, hiányaikkal adná a firnisz nélküli régi képeket? Valóságos istenek alkonya volna ez. Minden érték devalválódna. Még messze vagyunk attól, hogy mint szobor-torsokon, úgy tudjunk gyönyörködni csonka képekben is.

A XVII. és XVIII. század történeti munkáiban is előfordulnak az erdélyi habánokra vonatkozó feljegyzések. Johannes Tröster (»Das Alt- und Neu-Teutsche Dacia«, Nürnberg, 1666. 436. old.) felemlíti, hogy Alvinc városában kizárólag anabaptisták laknak, kik művészi porcellánokat, késeket, korsókat és más egyebeket készítenek. Johann Seivert (Ungarisches Magazin, Pozsony, 1783. III. kötet 219. old.) szintén megemlékszik arról, hogy az alvinci anabaptisták kitűnő minőségű cserépedényeket készítenek. Georg Windisch (»Geographie des Grossfürstentums Siebenbürgen«, 1790. 38. old.) ugyancsak megállapítja, hogy az Alvincon készült cserépedény igen szép és kitűnő minőségű. A nagyszebeni vagyonfelosztási könyvek hagyatéki leltáraiban a XVII. század végétől a XIX. század elejéig állandóan alivinci korsók (Winzer Krügel) is szerepelnek ; egy 1672-ből való leltárban találjuk az első említést, amiből kétségtelenül következtethetjük, hogy ez az elnevezés más bel- és külföldi cserépedénytől különböző keramikai termék megjelölésére szolgált.

Az elmondottakból kitűnik, hogy az alvinci fazekasok a XVII. és XVIII. században jelentékeny tevékenységet fejtettek ki és hogy készítményeik szépség és finomság tekintetében felülmulták a többi erdélyi cserépárút.

Ezekután az a kérdés merül fel, hogy tulajdonképpen mely cserépedényeket kell az alvinci habánok munkájának tekintenünk. Egészen bizonyos, mert másként el sem képzelhető, hogy az Erdélyben letelepedett habán fazekasok eleinte ugyanolyan edényeket készítettek, mint felvidéki testvéreik. Tény az, hogy az északmagyarországi habánok munkáival teljesen megegyező cserépedények Erdélyben is nagyobb mennyiségben kerültek napvilágra, ezekről azonban ma már nem tudjuk megállapítani, hogy Erdélyben vagy Északmagyarországon készültek-e? Az északmagyarországi habánok cserépedényein látjuk, hogy ezek a fazekasok nemcsak ügyes, de rendkívül alkalmazkodó kézművesek is voltak, mert már a XVIII. század elején teljesen a felvidéki lakosság ízlésébe illeszkednek. Edényeik elveszítik az olaszos jelleget, tót ízlésű kancsóikon ott díszlenek a céhjelvények, szentek képei, a népéletből vett jele-

Alvinczi korsók. XVIII—XIX. sz. eleje
Wolfner Gyula magyar népműv. gyűjteményéből

A magyar koronázási palástnak – amely eredetileg harangalakú miseruha volt – alapszövete lilás-vörös keleti (úgynevezett «*zederjes*») selyem, díszítése (himzése) hihetőleg itthon készült. Mai rendeltetésének megfelelően csak az Árpád-házi királyok korában változott át. Bissus-szövetből készült korai másolata a pannonhalmi bencések féltve őrzött büszkesége. A casulák kurtításának idején átmenetileg az anyag is változott; feltűnnek a Velencéből exportált bőrcasulák. Vannak szalmafonással díszített miseruhák is, főkép Németországban. A harangalakú casulával rokon liturgikus öltöny a vecsernyepalást vagy pluviale, amely, mint neve is mutatja, eleinte esőköpenyként szerepelt. A Karoling-korban szertartási ruhává változik. Régebben énekesek öltözéke volt, később a délutáni ájtatosságoknál s ünnepies egyházi körmeneteknél használták és így is maradt korunkra. Fejlődésmenete, kialakulása és díszítése teljesen egyező a miseruháéval. Legszebb emléke az aranygyapjas-rend híres ornátusa Bécsben. A dalmatica és a tunicella a szerpap és az alszerpap hivatalos liturgikus ruhája. Alig van lényeges különbség a kettő között. Az első már a IV. században hivatalos ruhadarab volt. 1400 körül Németországból a különböző szövetekből összeállított szerpapi ruhák divatja áradt szét Európába. Teljesen himzett dalmaticák és tunicellák igen ritkák. Kevés kerül a régiségkereskedelembe, mert csak az ünnepélyes istentiszteleteknél használatosak. És ha a komplett ornátusból egy-kettő megkopik, a többit rendszerint más egyházi célra alakítják át. Az egyházi ruhák ma is használatos liturgikus színei csak a XII. század folyamán bontakoznak ki. Ezek a szinek igen lassan állapodnak meg. Ezt a körülményt az akkor egyre inkább teret foglaló *symbolismus*-nak kell tulajdonítani. De abban a korban a lila szín és a fekete közt nem igen volt különbség. Szoros kapcsolatát ez a két szín meg is tartja a mai napig. A nyugati egyház liturgikus ruháinak színeit az V. *Pius* pápa által 1570-ben kiadott úgynevezett »színkánon« végleg szabályozza. Ez van érvényben a mai napig is. A XVIII-XIX. századok újabb egyházi textiliái korántsem oly fényes kidolgozásuak, mint az előző századokból valók. Mégis azt hisszük, nem egy kényesízlésű paramentum-gyüjtő vett már adandó alkalommal ilyen XVII—XIX. századi készítményeket, *amelyeknek törzsanyaga azonban finom középkori szőttes* volt. A külsőre közönséges, sokszor vásári munkának látszó egyházi paramentum, gyakran becses textiliát tartalmaz, sőt nem ritkán hazai eredetüt. Régebben még női viseletek díszítései is sokszor egyházi ruhákat födtek. Igy tudunk régi selyemszövetekről, melyek valamikor misemondó-öltözetek voltak, később pedig Mária Terézia királyné ruhatárához tartoztak. Ezek a selyemszövetek ma is Magyarországon vannak.

Alvinczi korsó, XVIII. sz.
Wolfner Gyula, magyar népművészeti gyüjteményéből

Az erdélyi habánok története

Irta : *Dr. Layer Károly*

Régi habán cserépedényeink magasabb csoportját alkotják sok hatásból kialakult népművészetünknek, melyek különlegességének jellemző vonása, hogy a város és falu, az iparművészet és népművészet egymásra gyakorolt kölcsönhatása teremtette meg őket.

Csak a legutóbbi esztendők kutatásai derítették ki, hogy a habánok a XVI. században Déltirolból kiüldözött és hosszú vándorúton Magyarország északnyugati megyéibe szorított német szekta voltak. A bevándorlottak közt különösen sok volt az ügyes fazekas, kik új hazájukban folytatták a cserépedénygyártás mesterségét. Ez magyarázza meg a korai felvidéki habán cserépedényeken észlelhető erős olasz befolyást. A magyarországi habán kérdésnek van azonban egy erdélyi vonatkozású oldala is, mely eddigelé még nem részesült kellő figyelemben. Már a Szendrei János által idézett egyik habán krónikából tudjuk, hogy ennek a népnek egy kisebb csoportja 1621-ben Erdélybe vonul és ott Alvincon megtelepedik. Ujabban az erdélyi kultúra lelkes kutatója, Bielz Gyula dr., volt miniszteri osztálytanácsos, az alvinci habánokra vonatkozó rendkívül fontos levéltári adatokra bukkant, melyeket felhasználás végett készségesen rendelkezésünkre bocsátott. Ezekre támaszkodva, már egészen világosan kibontakozik az erdélyi habánok története.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelem a harmincéves háború idejében a magyarmorva határvidéken tartózkodott s az ott letelepedett anabaptistákkal érintkezésbe került. Figyelmét megragadta ennek a népnek szorgalma és kézműveseinek rendkívüli ügyessége. Azért ezeknek egy kisebb csoportját Szobotist vidékéről Erdélybe, a gyulafehérvári székhelyéhez közelfekvő Alvinc városába telepítette át. Ezt igazolja a gyulafehérvári Batthyány-féle levéltár kézíratai közt őrzött habán krónika, melynek címe : »Ein klein grundlichs denkh-Bichlein darinnen begriffen und angezeigt wirt, was sich seit dem 1524 jar mit den rechtgläubigen und frommen Menschen hat zugetragen«. Nagyobb hitelesség kedvéért ennek a krónikának a habánok erdélyi letelepülésére vonatkozó feljegyzéseit az eredeti német szövegben közöljük.

1621. »In dem 1621 jar den 1 tag Aprilis ist der Bruder Frantz Walter ein Diener des Worts, Conrad Hirtzl Haussvatter, und mit ihnen noch bej 183 personen, Brueder, schwestern, kinder aus dem Ungarlandt, von Schachtitzer und Echtelnitzer Herrschaft, dahin als vor der grossen Tyrannej des kaiserlichen volks geflohen waren, durch des Gabriel Bethlen Sübenburgischen Fürsten gewalt inns Landt Sübenburgen gefuert worden«.

1623 (október). »Das maiste volks ist aus zwajn hausshalten Majkowitz und Ollechkowitz sampt drejen Bruedern des worts Michl Kocher, Thoman Wilhelm und Albrecht Grob in saer bősen wetter zu den unserigen in Sübenburgen gezogen.«

Az 1622-iki erdélyi országgyűlés XXIII. cikke az alvinci »újkeresztényeknek« és utódaiknak szabad ipargyakorlást, vallásszabadságot és adómentességet biztosít. Ugyanakkor Bethlen Gábor nemesi birtokot adományoz nekik azzal a kikötéssel, hogy készítményeiket a fejedelemnek és utódainak feleáron lesznek kötelesek átengedni. A habán kézművesek kitűnő hírnevét igazolja az 1627-iki erdélyi országgyűlés október 24-én kelt határozata, mely kiemeli, hogy az anabaptisták eddigi tevékenységükkel lényegesen előmozdították a művészetek felvirágzását s hogy készítményeikkel az ország többi mesterét jóval felülmulják. Versenyük ellen az erdélyi szászok tartománygyűlési határozattal (1631) védekeznek, kimondván, hogy az anabaptisták még országos vásáron sem árúsíthatják iparcikkeiket szász földön.

A Magyarság 1928. 5/17

Erdély hadi
épitmenyei
Zillich, Heinrich.

Siebenbürgen und
seine Wehrbau-
ten. 8-r 96 kép
111 l. Leipzig
1941.
Gent (2420)

. . . . .

i díj . . . 33 "

. . . 12 "

évi . . . 1.660 ar.P.

lálló urak és hölgyek által kibérel-

ényével jár még a lift és a porszívó

ők igénybevehetik a bárházban berende-

sitást ad a házgondnok: Sieber Ferenc

csos /:M.kir. belügymin.főépület IV.

lomás 600 -20 és ennek 313 sz. mellék-

évi április hó 6-án.

A hivatalos másolat hiteléül:

min. iroda s.tiszt.

(Erdély iparmű-
vészetéről)

Kampis Antal: ( )

Kny. A történelmi
Erdély. 8. r. 26 Sep
33 l. Bp. 1936

Gent (1141)

Budapest li 1939. december 22.

S BIZOTTSÁGA
ökségének,

B U D A P E S T

segna Italo-Ungherese harmadik évfolya-
telettel kérjük a Nagytekintetü Elnöksé-
P. 20.-- előfizetési dijat a mellékelt
KORVIN MÁTYÁS EGYESÜLET folyószámlájára

Erdélyi kastélyok

Entz Géza: 7

Hisel. 1944.

57–58. l.

mehr diese Auffassung und wuchs in einen anderen Internationalismus hinein, den der Kapitalinteressenten. Hiermit verlor sie zugleich in zunehmendem Maße das völkische Bewußtsein und wurde häufig in ihrer Gesinnung ganz ähnlich proletarisiert, wie die von ihr ausgebeuteten Schichten.

Die verschiedenen politischen Strömungen haben diese Entwicklung aufgegriffen und aus ihr ihre Theorien gebildet. Vor allem der Marxismus verstand es, aus der proletarischen Haltung ein Idol zu machen und eine Krankheitserscheinung des Sozialkörpers zum Grundpfeiler eines utopistischen Sozialsystems zu erklären. Der Proletarier in der ganzen Verkümmerung seiner seelischen Haltung und Erbärmlichkeit seines Lebensschicksals wurde zum Götzen einer neuen Weltanschauung gemacht und der Versuch unternommen, von seiner Warte aus eine neue Weltordnung aufzubauen. Mit Hilfe technokratischer Ideen glaubte man diesen Proletariern zwar das Bewußtsein der Persönlichkeit vorenthalten, aber doch das Paradies verschaffen zu können und allein mit einer durch rationale Planung erstellten Fülle von Gebrauchsgütern alles das ersetzen zu können, was in einer gesunden sozialen Volksordnung die innere Geborgenheit und die vollwertige Harmonie der völkischen Lebenserscheinung ausmacht. Die Vermassung wurde so bejaht, und die Persönlichkeit zu einem Feind dieses Proletarierparadies erklärt.

Die Überwindung der proletarischen Lebensform kann nur dort ansetzen, wo diese ihre Wurzeln hat, d. h. bei der individualistischen Weltanschauung. Es kommt darauf an, den Gesetzen wieder Anerkennung zu verschaffen, die für eine lebensrichtige Entfaltung menschlichen Wesens seit jeher Geltung haben.

Diesen Gesetzen nachzugehen, sie durch klare wissenschaftliche Forschungsarbeit zu erkennen, haben sich die Teilnehmer der Salzbrunner Tagung zur Aufgabe ge-

< Erdélyi kék
sgraffitos edények >

Petrik Lajos: Az <
Művészi Ipar
1889. 5 és kv. l.

Kimakowicz M. von
Die kobaltblaue
Keramik Sieben-
bürgens.
Korrespondenzblatt
1911. 37 – 42. l
képpel

Erdélyi kék
sgraffitós edények

Sigerus, Emil
Die siebenbürgischen Sgraffiti-Gefässe.
Korrespondenzblatt
1912. 60 — 53 l.

Erdélyi kobaltkék kerámia

Petrik Lajos: Az erdélyi kék sgraffittos edények. Művészi Ipar 1889. 56 és kv. l.

n

nt Dr. Stephan Genthon

d a p e s t IX

os-u. 10

Erdélyi kobaltkék kerámia

Kimakowicz, M.:
Die Kobaltblaue Keramik Siebenbürgens.
Hermannstadt 1911.

MOB Könyvtár
1182. sz.

Ugyanit a 38. lapon a további irodalom.

Erdélyi Helyhez

Róth Viktor dr:

Az egyházi helység
történetének fejlődéséről
Erdélyben (29 ábrával)

Arch. Ért. 1912.
97–132. l.

ben a történelmi órákban. Fegyvertársam a le-
lós, aki félországot hódított meg a nemzeti nép-
vertársam minden jóérzésű ember, aki rendet,
és kalandmentes külpolitikát akar.
hez, jóakaróimhoz. Szeretettel hivom őket, csat-
Én becsületes iparkodással szolgáltam minden
jáért, küzdöttem a panamák ellen és segitettem
m tehát a főváros közönségétől, hogy segitsen

e és bizalom fűz hozzám: **ne irjon alá senki-**
nem jönnek olyan ajánlási ivvel, melyen
repel.
sorsdöntő választások előestéjén

Payr Hugó.

(Erdélyi kolyhek
stilbeli fejlődése)

Roth Viktor: Az (
8-r. 72 l. Bp. 1913

Gent (1929)

osztálytanácsos.

Erdélyi keramika

Kimakovicz M.: Die kobaltblaue Keramik Siebenbürgens. 8-r 6 l. Nagyenyed, 1911.

Gyert (1224)

KÁK KIVITELI VÁLLALATA

EST GYÁR: VI., JÁSZ-UTCZA 37. SZ.

BUDAPEST, 1908 jan 1

LA

urnak

Budapest

lájára és veszélyére.

Erdélyi keresztelő

medencék

Dr Roth Viktor: Régi keresztelő medencék Erdélyben
Arch. Ert. 1913.
1 – 20 l. kepekkel

Kloster und Kirche der Trinitarier in Altofen-Kleinmariazell

Deutscher Auszug.

Nach der Türkenherrschaft kam Altofen in den Besitz der Familie der Grafen Zichy. Die Rückeroberung Ofens war das Verdienst der gesamten europäischen Christenheit; hingegen dienten die späteren Türkenkriege dank ihrem politischen Charakter sowohl in ihren Zielen wie in ihren Ergebnissen der Machtpolitik des Hauses Habsburg. Die ungarische Bevölkerung Altofens ging in der Zeit der Belagerung von Ofen (1684—86) zugrunde, ihre Siedlungstätigkeit war damit unterbrochen. Wenn statt dessen deutsche und in großer Zahl auch jüdische Siedler ansässig wurden, so hatten diese an der barocken Lebensform der Grafen Zichy keinen Anteil. Die nahe Erinnerung an die Türkenkriege durchwob

Erdélyi könyvkötők

Tolnai Gábor: Két erdélyi könyvkötő a XVIII. század elején (Szent Györgyi Mihály és Compactor Farkas. Kny. Magyar Könyvszemle. 8-r. 4 kép. 14 l. Bp. 1914.

Lent (2205)

CÉHLÁDA, diófa. Készítette Rogosinszky 819.	40.—
ES KIS LÁBASSZEKRÉNY, diófa. Louis XVI.	75.—
ZÉK, diófa, himzett kárpitozással. Magyar, barok.	120.—
RÓASZTAL, diófa, oszlopos lábbal. Biedermeier.	20.—
ETÜKÖR, fiókos talapzattal, diófa. Biedermeier.	30.—
ófa, kéksávos selyemüléssel. Biedermeier.	25.—
ASZTAL, tölgyfa, esztergályozott lábakkal. Angol.	40.—
festett fa. Magyar, 1889.	40.—
ASZTAL, tölgyfa, barok faragás.	170.—
ÖGÜ ASZTAL, diófa, faragott díszítéssel. Ma-III. század.	220.—
ÓS SZEKRÉNY, diófa, két oszloppal. Német, eier.	180.—
NY, diófa, kétajtós. Magyar, Louis XVI.	240.—
ES SZEKRÉNY, diófa, alsórésze fiókos, fent ajtóval. Magyar, 1800 körül.	225.—
TAL, olasz reneszansz stílus.	30.—

Erdélyi könyvkötések.

Tolnai Gábor: Legyező-díszes könyvkötések Erdélyben. Kny. Magyar Könyvszemle. 8-r, 12 kép. 23 l. Bp. 1939

Gont (2204)

ILLUSZTRÁCIÓK.

Erdélyi magyar
művészet.

Wolf, Rosina:

L'arte ungherese
in Transilvania
nel medio evo.
Kny (Vie dell'
Oriente. 8 r, 7 l.
Milano (1929)

Gent (2395)

Folyó sz.

Tárgy

Folyó mtr.

M

méretek				Egyes ár		Egyes össz.		Munkák össz.	
Négysz. mtr.		Köb- mtr.		kor.	fill.	kor.	fill.	kor.	fill.

R. sz. 149K. Rigler J. E. r.-t. Budapest.

(Erdélyi magyar templom karzat és mennyezet festmények a XVII. századból)

Kelemen Lajos ( )

8-r. 10 kép, 65 l.

Kolozsvár, 1945

Gyut (1190)

gyes -- Nyircsászári -- Nyirbátor --
éta -- Kállósemjén -- Kiskálló --
ő állomás/ -- Sóstógyógyfürdő -- Kótaj -
ec -- Tiszarád -- Nagyhalász -- Ibrány -
- Vencsellő -- Kenézlő -- Viss -- Zal-
ár -- Rakamaz -- Tokaj -- Tiszaladány --
Tiszanagyfalu -- Tiszaeszlár -- Tisza-
ly -- Siposbokor -- Nyiregyháza(átmeneti
át) -- Demecser -- Gégény -- Dombrád --
omok -- Tiszakarád -- Bodroghalom --
os -- Karcsa -- Pácin -- Nagyrozvágy --
-- Láca -- Damóc -- Révleányvár -- [redacted]
rt -- Rozsály -- Döge -- Kisvárdán át

Dr. Genthon István junius 27.-én tért
n Dr. Dercsényi Dezső Debrecenbe uta-
dkori emlékeinek tanulmányozására. Mint-

Erdélyi mellboglárok

Kövér Béla: Királyföldi mellboglárok. Arch. Ert. 1897. 417 – 429. l.

583. ÜVEGSZEKRÉNY, hasonló az 582.
584. ÜVEGSZEKRÉNY, hasonló az 583.
585. JÁTÉKASZTAL, tiszafa, fehér fabe
586. KONZOLOS KÉTAJTÓS SZEKRÉ
587. COMMODE, faragott és aranyozott
588. EGY KANAPÉ, két karosszék, fa
állat és ember alakkal.
589. ALACSONY SZEKRÉNY, kétajtó
Négy oroszlán-karmos lábon áll, hon
590. SZALON BUTORKÉSZLET, farag
kanapé, négy karosszék. Rokoko stil
591. PÁROS SZÉK (causeuse), faragott
stilus.
592. SZALONASZTAL, faragott és arany
593. KEREK VITRIN-ASZTAL, feketér
594. KEREK ASZTAL, mahagoni, berak
595. IRÓASZTAL, mahagonifa, bronzve
XIX. sz. e.
596. OVÁLIS ASZTAL, diófa, neobarok.
597. KEREK EBÉDLŐASZTAL, diófa, f
598. VITRIN, egyajtós, diófa és gyökérfá
599. PAMLAG, mahagoni állvánnyal, söt
600. BUTORKÉSZLET, pamlag, 4 szék é

val. Empire.
arok-stilusu diszitéssel. XIX. század.
t fa, gyermekfejjel. XIX. sz.
térdszobor. Német, XVIII. sz.
tt tetővel. Biedermejer.
el. Osztrák empire. Jelezve Ph. Kissel in Passau.
labástromoszlopokkal. Biedermejer.
kete fatalpon, üvegburával. Biedermejer.
eketére pácolt fa, elefántcsont betéttel. Kétajtós, belsez.
ngyházberakással. XVIII—XIX. sz
nbormű, a szent szerzetes álló alakjával, jobbján könyv,
liom. Faragott és aranyozott fakeretben. Olasz. XVI. sz.

nyugvó faóraházzal. Empire.
ással. XIX. sz.
három polccal, sarkain egy-egy oszlop. Biedermejer.
, berakással, bronzveretekkel. Rokoko stilus.
pos lábbal, aranyozott részletekkel és bronzveretekkel.
empire.
, faragott és aranyozott részletekkel, piros szövet kárpi-
két kerek asztal, egy pamlag, 4 karosszék, egy zsámoly-

(Erdélyi művészek)

Vásárhelyi Z. Emil:

1) 8-r 80 kép, 227 l. Kolozsvár [1937].

Gent (2292)

2

6

ennár 20án

Sztehlo Ottó
a müeml. om. bizottság ánk
másodépítésze.

3339·21.

dósokkal, költőkkel kötött közelebbi barátságot, de emellett a régi, frankfurti ismeretségeket is híven megőrizte. Szilágyi Sámuel nevét is ott látjuk azok között, akiknek segítségét igénybe vette apjától örökölt nagyszerű könyvtára anyagának gyarapításában.

Az alább közölt verset, amelynek keletkezési idejét a fent elmondottak alapján az 1732—1733. években határozhatjuk meg, *Ráday* legelső ismert költeményének mondhatjuk, mivelhogy 2—3 évvel megelőzi a legkorábbinak tudott *Tavaszi estve* című szerzeményét.

Aki szüntelenül lábait sétálja,
Ha kivált egy kicsint csiklandósan állja
Az hideg időcskét, — mérge torkát s(z)állja
S kitölti bosszúját sétálás dagálya.
S(z)ilágyi Sámuel elég példás erre,
Mert mostan teki(n)tsd bár testét akármerre,
Itt is, ott is beteg, alig üt emberre,
Torka is, szava is berekedt egyszerre.
Sok százszor mondotta ezeknek írója:
Annyi sétálástúl magát kicsint ója.
Bizony, ezt a Parca mind rovásra rója,
Ne legyen éltének tulajdon ollója.
De akár az falra hány borsót, egy lészen,
Akár tartsd javára intésidet készen,
S úgy tetszik, az ember még több hasznot tészen,
Ha az faltúl visszaszökő borsót vészen.
Hallott volt valaha deák verset erre:
Ha ettél, lépj ezer lépést valamerre.
De az ezert még két óval toldván herre, (pro helyre,)
Sokszor ha megindul, tölti százezerre.
De a zöld firkáló verseit már zárja
S az szegény betegnek jobbulását várja,
Tréfálódik ugyan egy-két verse párja,
De szíves kívánás az rendek határja.

GEDEON DE RADA

E különben csekély igényű vers irodalomtörténeti szempontból is számot tarthat érdeklődésünkre. Ugyanis abban az időben keletkezett, amikor *Ráday* még nem tért át a rímes végződésű nyugateurópai, vagyis az éppen őróla elnevezett versformák használatára. Ha azután elfogadjuk a Ráday munkásságáról értekező *Váczy János*nak azt a feltevését, hogy a nyugateurópai mintákkal Frankfurtban ismerkedett meg és kedvelte meg annak használatát, — ebből tovább még az is következnék, hogy a Szilágyihoz intézett 12 szótagos 4-es rímelésű, régi magyar mintájú verssorokat külföldön való tartózkodásának kezdetén, talán az 1732. év vége felé (t. i. az őszi vagy a kora-téli hideg időben) szerzette, más szóval akkor, amikor még nem kísérletezett az újabb versformák használatával.

Nagyenyedi Szilágyi Sámuel bárói oklevelének címerrajza.
(A pajzs színe: kék és piros, az orrjegyek: kék-ezüst és vörös-arany.)
Adományozta Mária Terézia Bécsben 1755 augusztus 26-án.
(A kolozsvári református kollégium levéltárában.)

A 19. sort végző szótagpárból is azt a megállapítást tehetjük, hogy ha bár tréfából *herre* rímelést alkotott a *helyre* szó helyett, mégis ezt éppen a legteljesebb öntudattal cselekedte. S mivel e versben tökéletes s amellett könnyen folyó gondolatvezetés, ütemezés és rímelés állapítható meg, mutatja, hogy Ráday már egészen fiatalon is tanult verselő és teljes készséggel rendelkező poéta volt. Ámbátor munkáival csak késő öregkorában lépett nyilvánosság elé, mégis az általa kezdeményezett verselési irány olyan nagy hatást váltott ki, hogy hosszú sor kiváló követő szegődött melléje, élükön *Kazinczy*val, *Verseghy*vel, *Bacsányi*val, *Szentjóbi Szabó*val s *Dayka Gábor*ral. Éppen ezért nagyon sajnálhatjuk, hogy fiatal korában egészen véka alá rejtette költői munkálkodását, pedig a Szilágyi-gyüjteményben megmaradt igénytelen versecske is mutatja, hogy nyomtalanul elveszett szellemi termékeibe több ihlettséggel költhette át gondolatait, mint idős korából fennmaradt alkotásaiba.

*

E vers eredetije tiszta, szép írású, azonban a fogalmazvány természete következtében nem mentes a kihuzásoktól. Ezeket a kevéssé jelentős átírásokat nem tartjuk érdemesnek külön feltüntetni. A költemény szövegét mai helyesírásra átírva közöltük; az itt-ott előforduló tollhibákat zárójelben egészítettük ki.

Az utolsó versszakban előforduló zöld firkáló kifejezés nem csak a tréfás tartalomra való célzás, hanem azt is jelenti, hogy a szerző zöld színű tintával írta le a verssorokat.

Pásztortűz 1940. 8-9. sz.

Erdélyi címereslevelek

1.

Sebestyén József:
A magyaros címer,
genealogiai Füzetek.
TT. 1906. 65–69, 93–
94, 105–106, 117–118. l.

Deutschen plant. Die hier von dem früheren Botschafter Filipowicz über die Blockade von Nahrungsmitteln für Deutschland gemachten Ausführungen erinnern an die aus dem Jahre 1940 anläßlich ihrer Erörterung in der französischen Presse bekannten Wunschträume der Feinde, die die Deutschen vor ihren Feldküchen um ein Häppchen Brot bettelnd, Schlange stehen lassen wollten.

Die in Deutschland durch die Maßnahmen der Feinde herbeizuführende Arbeitslosigkeit ist den Kriegstreibern im Kreise Churchills nur recht. Deutschland soll auch die Möglichkeit jeder Arbeitslosenfürsorge genommen werden. Allein die Alliierten behalten sich vor, die deutschen Menschen dort zu Frondiensten anzusetzen, wo sie unbezahlte Sklavenarbeit benötigen. „Vor Kriegsende sollten die Alliierten eine ‚Special Commission' schaffen zwecks Planung darüber, wie mit der Arbeitslosigkeit verfahren werden soll, die in Deutschland durch die Demobilisation und die sofortige Einschränkung der deutschen Industrie herbeigeführt werden würde."

„E. Erziehungsreformen."

Unter dieser Rubrik werden Maßnahmen erwogen, die die völlige politische und wirtschaftliche Zerschlagung Deutschlands auch auf geistigem Gebiete entsprechend zur Auswirkung kommen lassen sollen. Vor allem wird darauf Wert gelegt, daß auch für die Zukunft im deutschen Volke keinerlei Selbstbehauptungswillen aufkommen kann. Jedes Widerstandswillens beraubt, würden die auch ohne jede geistige Nahrung dahinvegetierenden Deutschen zum willenlosen Werkzeug einer jüdisch - angelsächsisch - bolschewistischen Ausbeuterinternationale werden. Alle militärischen und zivilen Personen, die das Mißfallen Londons, Washingtons und Moskaus hervorgerufen haben, werden vor ‚Special Tribunals' und vor eine zentrale ‚Juridical Commission of the Allied Nations' gestellt werden zwecks rücksichtsloser Verurteilung.

ERDÉLYI CIMERESLEVELEK

Bár a címer a magyar nemzet életében rendkívüli szerepet játszott, a címeresleveleknek művészeti szempontból való megvizsgálása mégis mindezideig késlekedett. Ez a mulasztás különösen ott vált jelentőssé, ahol egyéb festészeti emlékek hiányzanak. Ilyen korszak az erdélyi fejedelemség két százada is. Az erdélyi festészet e korbeli fejlődésébe csak a címeres-levelek gyakran magasszínvonalú miniaturái útján tekinthetünk be és segítségükkel a principátus művelődéstörténetével is megismerkedhetünk. Mivel a nemeslevelek a folyamatos fejlődést hiánytalanul mutatják be — ebben a tekintetben az ötvösséggel és főleg az érmészettel állíthatók párhuzamba — azért róluk az Erdélyt ért művészeti hatások a lehető legnagyobb teljességgel olvashatók le. A magyar művészettörténelemnek ezen az elhanyagolt területén Kelemen Lajos volt az egyetlen, aki nehány kisebb dolgozatában világosságot derített épp a legfontosabb mozzanatokra és aki páratlan tárgy- és adatismerettel társult odaadással rajzolta meg az Erdélyi Múzeum levéltárának látogatói előtt a fejedelmi Erdélynek a címereslevelekben érzékelhető művészeti életét.

Erdélyben a heraldikai festő társadalmi helyzete jóval kedvezőbb volt, mint a más területeken dolgozó társaié. A piktorok legalsó rendjét az asztalos-festők alkották, akik hatáskörébe tartozott a bútorok, mennyezetek virághímmel való díszítése. A céh-szabályok világosan megvonták mesterségük határait, kimondván, hogy ha közülük „valamelyik értene is a képíráshoz, czímeríráshoz, aranyozáshoz, kárpitíráshoz, falra való festegetéshez, mivelhogy nem őket illeti, ne követhessék, de az magok szokása szerént fára, deszkára virágokkal czifrázzanak, amint az asztalosok szokták". Azonban a képírókat sem szabad a mai értelemben vett festőművészeknek tekinteni, mert a legtöbbször a mázolómunkával is be kellett érniök. Gergely brassói képíróról például tudjuk, hogy falfestmények mellett kopjákat díszített és aranyozott, óralapokat festett, ágyukat és városkapukat mázolt. Legnagyobb sikere egy díszkocsi kifestése és aranyozása lehetett, amit a király számára 1538-ban végzett el és saját maga vitt fel Budára 35 nap alatt. Hasonló díszkocsit készített Péter moldovai vajda számára is, mint a hogy a román fejedelmeket címerpajzsokkal és díszkopjákkal is gyakran ellátta. Az ilyen szolgálatokra a fejedelmeknek nagy szüksége volt, Bethlen Gábor többször is sürgősen magához rendelte a kolozsvári képírót, hol Fehérvárra, hol Fogarasra, egy ízben azért, hogy az „ifjú gróf" zászlaját megaranyozza. A képíró mesterember volt, azonban az udvari alkalmazásban levő kiválóbb címerírók többnyire a humanista műveltség részesei, néha a fejedelmi kancellária jegyzői, tehát tudós emberek, kiket megilletett a „deák" megjelölés. A címerképek szükséglete igen nagy volt. Egy középrangú temetésről tudjuk, hogy arra készült „4 faragott címer aranyozva, 6 öreg címer koporsóra, tafota és egyébb selyem, atlac, kanavác matéria címer 48, aranyos regál címer 20, apró papíros címer 100, öreg charta 150. Apró azon kívül". Ezt a nagy címerkeresletet természetesen a képírók elégítették ki, a miniátort, az igazi művészt inkább csak a címeres-levelek díszítésénél foglalkoztatták és főleg olyan feladatoknál, ami a fejedelmi udvarral összefügg, mert a címeríró deák annak fontos tagja volt, ki urát utazásaira, sőt a harctérre is elszokta kísérni. A címerfestőt az okmányok pictor stemmatumnak nevezik. Megbecsültségükre jellemző, hogy adományokkal jutalmazták szolgálataikat (pl. Gyulafehérvári Pálét), sőt nemesi rangra emelték őket (pl. Csengeri Képíró Istvánt). A festők, kik a címereslevelekét miniálták, legtöbb esetben nem képzett heraldikusok. Számtalanszor eltévesztik a sisak és a pajzs közti helyes arányt, a sisak fordulásának szabályait a foszlányoknál, a színes és a fémes részek váltakozását. Néha a festett részek későbbiek, mint maga az adománylevél. Előfordul az is, hogy az adományozottnak nem volt pénze a megfestetésre, ezért a címer helye üresen maradt. A címer a nemeslevél bal felső sarkát díszíti, kivétel, ha birodalmi szokás szerint a középre kerül. Néha a nemeslevél keretdíszét más festette, mint a címert. A miniátor által festett díszbetükön kívül az oklevél szövegét a kancellista írta, humanista antiquákkal, bár két-három esetben a gótikus betűforma is felbukkan a XVII. században is. Ez utóbbi használata német festőre vall s mivel azok díszítése a szász bőrfonatok motívumait használja fel, ezért művészetét joggal tarthatjuk szász nemzetiségűnek. A birodalmi zárt korona használata is idegen festőre utal, így I. Rákóczi György alatt feltűnik egy fínomtechnikájú, szürkés színeket használó művész, kinek cseh-osztrák származását mutatja az is, hogy a jobb felső sarokban a cseh címert használta fel díszítésül. (Rákóczi Rimaszombati Istvánnak 1646, Orsz. Levéltár.) A XVI-ik századi flamand manieristák stílusára, modorosan kisfejű, hosszú alakjaira, erőtlen, édeskés színeire ismerünk rá Bethlen Gábortól Tomesti Vonk Miklósnak 1620-ban adományozott nemeslevelén (magántulajdon), melyen ugyancsak a zárt korona figyelmeztet a művész idegen eredetére. Egy esetben román festő foglalkoztatását is feltételezhetjük. Itt a címer helyére

a legtöbbször nem voltak egyebek — fikcióknál. Csodálatosképen a magyar építészeti gondolkozást hosszú ideig érintetlenül hagyta az egyetemes magyar szellemi megújulás szemléletünket új meglátásokra megtisztító folyamata. Csak ezért ütközhetett össze a háborút követő építészetünkben a *modern gondolat* a *magyar gondolattal* s csak így érthető, hogy egy sajátosan magyar és alföldi városba velencei, dalmát, modern-olasz, korai reneszánsz és a klasszicizáló formákat *vegyesen* alkalmazó román stílusban készült terveket küldtek építészeink *legjobbjai* — akkor, *amikor a magyar szellemi őstalaj más területein atavisztikus erők dobták felszínre a sajátosan magyar alkotásokat.*

Milyen emberi, társadalmi és történeti erők okozták ezt az eltolódást? Hogyan lehet a lokális, egyoldalú és hiányos szemléletekből a magyar lelki-szellemi talajból elevenen és organikusan kinövő, az egész magyar láthatárt átlátó, megtermékenyítő s az új korszakot meghatározó építőművészeti szemlélet? Miként lehet a magyaros programmból, ösztönös magyar erő, a tudományos építészetből szintétikus építőművészet? A beton, a vas, az üveg új európai építészete mint lesz magyar nemzeti építészetté? Olyan kérdések, melyekre a korforduló, az elmulasztott alkalmak és az új lehetőségek választ követelnek. Következő cikkeinkben megkíséreljük e sokágú kérdés vázlatos feldolgozását.

CSABA REZSŐ

[1] V. ö. Le Corbusier: *Une maison — un palais.* (Edition Crés Paris.)
[2] Andre *Lurçat:* Architecture. (Paris au sans parcil 1929.)
[3] L. Magyar Építőművészet XVIII. évf. 2. sz. 1928. — 5. old.
[4] Fővárosi Közlöny 41. sz. 1933.
[5] Kovrig Béla: Szociális lakáspolitika.
[6] L.: „Építőmunka" I. év. 8—9. sz. 1933.
[7] Forgó Pál: Új építészet. 1928.
[8] L.: Építőmunka II. 1. sz.
[9] L.: Építőmunka, II. 1. sz. 21. old.
[10] L.: Huszka Jenő: „Nemzeti építészetünk multja és jelene." 1892.

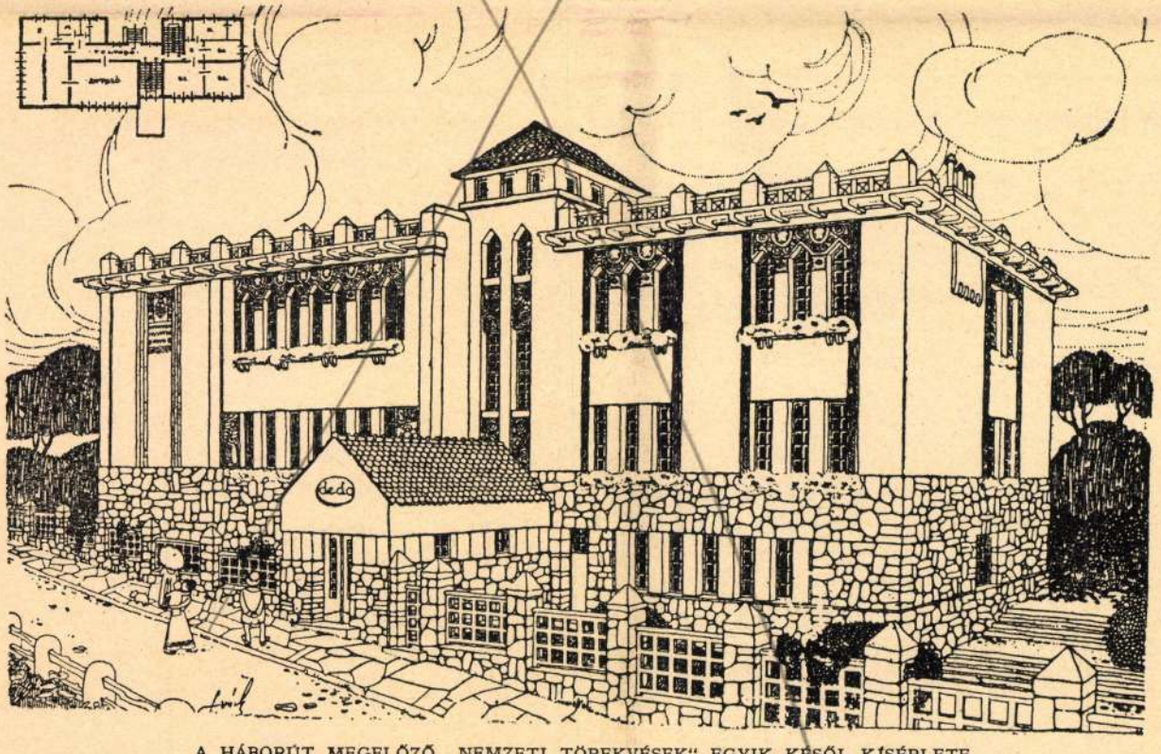

A HÁBORÚT MEGELŐZŐ „NEMZETI TÖREKVÉSEK" EGYIK KÉSŐI KÍSÉRLETE.
Ein später Versuch der „nationalen Bestrebungen" der Vorkriegszeit. — Un tardo tentativo delle „tendenze nazionali" dell'anteguerra.

gondatlan kivitelű vörös-fekete keretben egy buzogányos, kardos, feketenadrágos, vöröskabátos férfit helyezett a tanulatlan festő. Kívülről kétoldalt sarkantyús vörös csizmák nyúlnak be a képmezőbe. Az erős fekete konturok, az élénkvörös szín, a nagy merev szemek a nikulai ikonok stílusát idézik (II. Rákóczi Dienes Mihálynak 1660). A román festőnek az alkalmazása nem áll társ nélkül, mert tudjuk, hogy a művészi hajlamú Dositeu metropolitával, mialatt letartóztatásban volt, I. Rákóczi György radnóti kastélya falára képeket festetett. Magyar művészek mellett főkép az olaszok kezemunkáját fedezhetjük fel a címereslevéleken. A legtöbb Erdélyben működő olasz festő címeíró is volt. Az ő munkásságuknak köszönhető, hogy az olasz reneszánsz figurális és dekoratív elemei felszívódtak az erdélyi heraldikus művészetbe és az olasz ízlés tiszta harmóniára való törekvését juttatták győzelemre. A török érintkezések által megélénkült keleti hatások csak gyengén jelentkeznek, mint például a címernégyzetnek az imaszőnyegekre emlékeztető beosztásában (II. Rákóczi Turi Ferencnek 1658, Kolozsvár, Levéltár). A címerképecskéknek művészettörténeti értékük mellett nagy művelődéstörténeti becsük van. Megismerkedünk a XVI—XVII. század mesterembereivel, a vörösruhás, kékpalástos lakatossal, a lóháton vágtató pirosruhás levélhordóval, a hatlovas fogat kocsisával, a tógás íródeákkal, az íróasztal előtt dolgozó kancellistával, a lilamentéjű kántor-orgonistával, a fejedelmi udvar személyzetével, így Károlyi Zsuzsánna ajtonállójával, ki kilincsre tett kézzel, baljában pálcával áll egy reneszánsz ajtó előtt, Apafi levett süveggel és ruhakefével várakozó belső inasával. A címerképecskék segítségével betekinthetünk az udvartartás kulisszái mögé is, így Bocskainak szakácsa számára adott, fogolymadarakkal és konyhakéssel díszített nemeslevele elárulja a fejedelem gasztronómiai gyöngéit. Néha arcképeket sejthetünk a címeralakokban, így Báthori Zsigmond jellegzetes arcélét is fel véljük ismerni, az éremképekhez hasonló beállításba (1601-ben Pozsonyi Demeternek 1602-ben Literatus Györgynek adott címereslevelén), a hajdúk nemeslevelén pedig az antik páncélzatba bujtatott Sámson, mintha Bocskait ábrázolná. Általában címereink ábrázolásaiban és jelvényeiben csak ritkán találunk utalást valamilyen polgári foglalkozásra. A címerképekben külföldön oly sűrűn megfestett szerszámok, vagy a kézművesség alkotásai, mint cipők, edények alig fordulnak elő. Nemesleveleinken nem egy polgári, hanem vitézi társadalom képe tükröződik, ezért legtöbb utalás a fegyverforgatásra történik. A katonaeszmény még a deákos műveltségűeket is eltölti, annyira, hogy a szorgalmas hivatalnoknak, Alvinci Andrásnak, a désaknai sóbányák inspektorának címerében a zrínyimiklósi „penna és szablya" és a bethleni „Note et marte" értelmében a férfialak baljában tollat, jobbjában kardot tart.

Az erdélyi címereslevelek világosan bizonyítják azt az újabban mindjobban kidomborított tételt, hogy a Mátyás által kivirágoztatott és a Jagellók által folytatott műveltség, ami egyszersmint nemzeti stílust is jelentett, Mohács után Erdélyben talált otthonra. II. Lajos olaszos miniatura stílusát János udvarában is megtaláljuk, hogy aztán tartós hatása végigkísérje a fejedelemség egész életét. 1526-ban II. Lajos Campanellis de Bursel Jánosnak címereslevelet adományozott, melynek szövege megemlíti, hogy annak kifestését „nobilis Desiderius pictor Italus" végezte. Ennek az olasz festőnek a stílusát ismerhetjük fel János király ármálisain is és ezek révén működését a harmincas évek elejéig kísérhetjük figyelemmel. Érdekes, hogy Ferdinánd, ki pedig mindig a német reneszánsz stílusában készíttette nemesleveleit, míg János élt, annak olaszos reneszánsz-nemzeti stílusától befolyásolva, magyarvérű híveinek kitüntetésekor, a magyar ízlésnek megfelelőbb olasz-reneszánsz formákat alkalmaztatta. János udvara és Dezső festő működése a későbbi fejedelmi adománylevelek számára is megmutatta az igazodás irányát. Ez utóbbiak és Desiderius működése között az összefüggés oly szoros, hogy Báthori Zsigmond egyik címereslevele (Csepcsaládnak 1584, Kolozsvár, Levéltár), nem egyéb Dezső festő egy 1510-es nemeslevelének elbarokkosított másolatánál. Báthori címerírója az eredetihez azonban a kor kissé barbár-romantikus modorában nagy arany keretet, kövér, piros, sárgahajú puttókat és gyümölcsöket toldott. Az olasz hatás tetőfokát érte el Báthori István alatt, akinek magyar nemeslevelei is nagyrészt Lengyelországban kelteződtek, a legtöbb Grodnóban, Marienburgban, Riga várában, Krakkóban, Varsóban és Niepolomicében. A Báthoriak alatt a címereslevelek szegélyeit is gazdag dísz, reneszánsz pillérek, allegórikus nőalakok, zöld-piros indák és faágak között delfinek, angyalfejek és antikizáló hadijelvények díszítik. Az egyik Grodnóban aláírt címereslevelen (Moré Jánosnak 1584, Kolozsvár, Levéltár) a fegyverek diagonális elhelyezésében, a lopótök-alakú paizs szakállas, groteszk fejében, a másik lapszél torzonborz vademberében a Kendi-sirokról a Hunyadi-szarkofágra került domborművek motívumainak édestestvéreire ismerünk. Bizonyság ez arra, hogy Báthori István, hol magas színvonalú, hol meg egészen gyenge nemesleveleinek egy csoportja elválaszthatatlan az erdélyi fejlődéstől. Báthori Kristóf vajda 1580-as oklevelén a művész paizs és foszlányok helyett kartusokkal kereteli az ábrázolást. Az erdélyi címerfestészetben itt találkozunk először a barokk felé való fejlődés első nyomaival. Báthori Zsigmond kora élénk olasz kultúrájával méltó utóda István lengyel-

országi udvari művészetének. Francesco és Antonio Castellonak 1597-ben adományozott oklevele (Kolozsvár, Levéltár) István király egy grodnói nemeslevelével áll közeli rokonságban, annyira, hogy lehetséges, hogy mindkettő ugyanattól a művésztől való. Zsigmond udvarában több olasz címerfestő egyéniségét különböztethetjük meg. Az egyiktől való legszebb adománylevele (Zsámbokréthi Pálnak 1584, Kolozsvár, Levéltár) a betűk közé helyezett hattyúval játszó puttóval. Búzavirágkék, okkersárga és vörhenyesbarna színei választékosan csendülnek össze. Egy másik olasz művész munkásságát a következő fejedelmek alatt is figyelemmel kísérhetjük. Az, hogy egyik első nemeslevelén a címert középre helyezte és a stílusában időnként felbukkanó északias vonások arra engednek következtetni, hogy előzőleg a birodalomban működött. Az általa festett címereslevéleket az alap finom brokátmintával való bevonása és a csipkeszerűen vékony fonalakból alkotott szalagos-indás díszítményeik különböztetik meg. Dekorációi emlékeztetnek a korbeli páncélok maratott és cizellált ékítményeire. Címerképein kartusok, puttók, groteszk fejek és gyümölcs-füzérek váltakoznak. Néha architektonikus keretet is alkalmaz. Ebből a naturalisztikusabb, színesebb stílusból mindinkább dekoratív síkszerűségbe megy át, egyre törékenyebb és finomabb lesz, míg fejlődése utolsó szakaszában egészen konturrajzos modort vesz fel. Ez utóbbi stílusának legszebb példája Rákóczi Zsigmond 1608-as adománylevele Gyulafehérvári Pál címerfestő részére (Kolozsvár, Levéltár), hol az olasz művész helyenként lilarajzú virágokkal, barna gyümölcsökkel élénkíti arany-feketerajzú, a virtuozitásig kifinomult növényfonadékait és díszbetűit. Itt, a XVI. századvégi firenzei manierizmus, a Bronzino arcképek ruháinak brokát mintáin is érezhető hűvös linearizmus megkésett hatása mellett talán némi északi befolyás is érezhető. A szöveg nemesszabású reneszánsz írásával ellentétben erre utalnak a második sor piros, zöld, kékszínű gótizáló betűi, úgyhogy az ember már-már más kéz munkájára gyanakszik. Amit az építészetben gyakran tapasztalhatunk, az itt a díszítésben is megnyilvánul : Erdélyben a gótika és a reneszánsz összeolvadt. A Báthori-kornak romantikus reneszánszára jellemző egy másik mester, aki meglehetősen ziláltan és rendetlenül, gyenge színekkel, inkább csak rajzolva, de annál nagyobb fantáziával festette csodás állatkáit, unikornisait, pelikánjait, sárkányait és az iniciálékba még ótestamentumi jeleneteket és az apokalipszis látomásait is beleszőtte.

Az antikizáló reneszánsz még Bocskai alatt is tovább virágzik. Egyik címerfestője a prágai udvar ízlésének hatásáról is tanuskodik. A hajduk számára kibocsátott nemeslevélen a címert középre helyezi (Hajdu vármegye levéltára). A reneszánsz formák ennek a festőnek az ecsetje alatt némi barbár, martialis jelleghez jutnak. Sámson és Achiles, kik a címer két-oldalán állanak, antikizáló mezbe bujtatott martalócok. A sisakdísz kardot és szablyát villogtató hajduvitézéről sem gondolná senki, ha erről a szöveg fel nem világosítana, hogy hálaadó zsoltárt énekel. Ugyanettől a festőtől ugyancsak az 1605-ös évből, de az előbbinél valamivel későbbről való a Losonci Litteratus János részére kiadott nemeslevél (Orsz. Levéltár), amelyiken ugyanazt a beosztást találjuk, mint elődjén, de a formák itt nemesebbek és a színeket is tartózkodó választékosság jellemzi. Sennyey Miklós bárói oklevele 1606-ból (Andrássy-levéltár) és a szoboszlai lovashajduk címeres nemeslevele ugyanakkorról, ennek az érdekes festőnek a művészetét dicsérik. Ez utóbbin (Szoboszló, Levéltár) a festő két oldalra helyezett kedvelt harcosai Attilát és Hunniát ábrázolják. Stílusa itt vonalasabb, dekoratívabb, mint az előzőkön. Tekintve, hogy ezek az okmányok mind a felvidéken keletkeződtek, lehetséges, hogy festőjük Prágában tanult kassai művész volt. Stílusuk idegen az erdélyi címerképek ízlésétől, de rendkívül jellemző módon fejezik ki a kor protestáns, biblikus, kissé tudálékos humanizmusát, melyben az északra felvetődött reneszánsz formák, antik héroszok a végbeli vitézkedés és szittyamagyarság eszményeivel keverednek.

A XVI. században a dekoráció számtalan esetben a lapszéleket is elborította. A XVII. század elejétől kezdve a miniátor tevékenysége azonban mindinkább csak a címerképre szorítkozik, mely az előző korszak változatosságával szemben kezdi felvenni klasszikus formáját. Ennek a fejlődési foknak legnagyobb mestere Gyulafehérvári Pál, a kászoni báró Bornemissza-család ős, ki az utódok számára is világosan megszabja a követendő utat. Vele az erdélyi heraldika virágkorát éli. Csak másolatból ismert címereskönyvében Báthori Zsigmond, Mária Krisztierna, Basta, Rákóczi Zsigmond, Bocskai és Bethlen címereit is megtaláljuk, tehát pályafutását is ezek a nevek jelzik. Bocskai korától kezdve a huszas évekig a legtöbb címereslevélen az ő mesteri kezének munkájára ismerünk. Úgy Rákóczi Zsigmond, mint Bethlen adománylevelekkel jutalmazták szolgálatait. Mindkettőben úgy szerepel, mint a nagyobbik kancelária irnoka, jurátus jegyzője és címerfestője. Első adománylevelét, mint az ismeretlen olasz művész főművét méltattuk. Valószínüleg ettől a minátortól tanult Pál ; tőle vette át azt a szokását, hogy a címernégyzet mezejét vékonyvonalú brokátmintákkal díszítse fent félkörívvel elvágja és az így emetszett részen a zöld selapszín helyett csillagokkal kivert kék eget alkalmazzon. Az egészet karélyosan vezetett babérkoszorúval veszi körül, úgyhogy azt a címernégyzet oldallapjai elvágják.

A keretformáknak ezt a gyakori átmetszését fejlesztették utódjai mindinkább barokkos irányba, az olaszkoszorút mind több és több karéjba hajlították meg, végül pedig kartussá alakították át. Gyulafehérvári Pál gyüjteményes könyvében is szerepelnek már barokk elemek, így az egyik címert a gyulafehérvári fejedelmi palota kapuján látható motívumokhoz hasonló keretbe foglalja. Művészete nemcsak hogy évtizedekre befolyásolta az erdélyi címer-festészetet, hanem a barokkos fejlődés kiinduláspontjává is vált. Az alsó részén hullámosra rajzolt címerpajzsba Pál deák harcoló vitézeket, egész várostromokat fest meg mozgalmasan és nagy elevenséggel. Nyugodtabb beállításoknál az alakok egyéni jellemzésére és a tömör kifejezésre fekteti a súlyt. Ebben a nemben a Sylvester (Budapest, magántulajdon) és a herpáli Dezső címereslevél (Kállay-levéltár az Orsz. Levéltárban) művészetének legjellegzetesebb remekei. A mustrákat, betűket, brokátokat fínoman, ecsetheggyel rajzolja meg. Ezt olasz mesterétől tanulta, akitől főleg tulipános élénkségű pirosaiban, zöldjeiben, kékjeiben, a népművészetre emlékeztető színösszeállításában különbözik.

Gyulafehérvári Pál számára kiadott második, Bethlen-féle adománylevél németesen vonalasízlésű és gótikus betűket használ. Ha még működő Pál deáktól eltekintünk, akkor azt kell megállapítanunk, hogy Bethlen udvara a miniaturák tükrében sokkal északiasabb jellegűnek mutatkozik a Báthoriak olasz hatás alatt álló művészeténél. A művészi színvonal is nagy mértékben süllyed. A címerfestőknek gyakran a mesterségbeli tudása is fogyatékos, festékük sokszor megfoltosodik. Németes vonások is fel-fel bukkannak. Az említetten kívül még más gótikus betűjű nemeslevelet is ismerünk. A protestáns papoknak adományozott, híres Arte et Marte Dimicandum jeligéjű címer fölött is birodalmi zárt korona látható. Bethlen okleveleinek díszítése és színezése nehányszor a szász népművészettel tart rokonságot.

I. Rákóczi György kevesebbszámú címereslevele jóval magasabb művészi értéket képvisel. Gyenge minőségű közöttük alig akad. A festők megbecsülésére vall, hogy a fejedelem egy polgári családból származó művészt, Nagybányai Csengeri Képíró Istvánt szolgálataiért nemességgel tüntette ki. Képíró István nemeslevelét sajátmaga festette ki és játszi ötletességgel, üde színezésben, levegős elrendezésben repdeső angyalokkal, apró női aktokkal, szöllőfűzérekkel, palettákkal és a festő mesterségének egyéb szerszámaival díszítette. A szöveg szerint ez a kedves és tehetséges festő serdülő kora óta szolgálta a fejedelmet és elődeit. Képíró István nem volt deákos műveltségű „pictor stemmatum", mint Fehérvári Pál; írott adatokból arról is értesülünk, hogy zászlókat és óraszámlapokat is festett. Egy évvel előbb, mint Csengeri, 1631-ben Egerházi Képíró János is nemességet kapott Rákóczitól. Ha a mesternevet határozottan nem is jelölhetjük meg, de legalább utalhatunk arra a művészi környezetre, melyben két másik ármális keletkezett. Ezek a Rákóczitól adományozott nemeslevelek (Alvinczi Andrásnak 1640 és sárpataki Nagy Mártonnak 1640, Kolozsvár, Levéltár) az ebben az időben még magyar urak szolgálatában álló Nicolai Illés stílusát jutattatják eszünkbe. A nagyszebeni templom Ferulájában Nicolaitól egy 1645-ös epitáfiumképet őriznek, melynek tanusága szerint az erdélyi síremlékszobrászat legkeresettebb mestere festészettel is foglalkozott. A két oklevél architektónikus elemei, a pajzsforma, a szembeforduló sisak és a foszlányok gazdagon erezett kiképzése Nicolainak 1631-ből származó, a keresdi kastélykertben levő Bethlen sírkövével és az 1649-es, Bethlen-Váradi-címerekkel ellátott dombormű heraldikai ábrázolásával áll rokonságban. Az egyik miniatura tógás diákja az Apafi-sír gyermekalakjaira emlékeztet, az ugyanott és a Farkas-utcai szószéken (1646) Nicolai magyar társától, Benedek mestertől alkalmazott rózsák is visszatérnek a nemeslevél virágdíszén, kivéve az Alvinczi-oklevél felsőszegélydíszét, melynek ösztövér és bonyolult indaszövevénye egy absztaktabb képzeletű, bizonyára szász nemzetiségű művész segédkezésére utal. Az üdén, de mégis dekoratíva síkszerűséggel megrajzolt virágdísz, főleg bokros elrendezésben a XVII. század második negyedétől kezdve mindinkább magyaros ízlésűvé válik. Ezek a díszítmények a népies és úri hímzéseinkkel tartanak rokonságot.

Apafi alatt a művészi színvonal nagymértékben csökkent. Tudatlanságukat a fantasztikum ízléstelen keresésével igyekeztek elleplezni a sokat dolgoztatott művészek. A könnyelmű fejedelem nyakra-főre adományozta a nemességet, tőle származik ezért a legtöbb címereslevél. A festészet dekadenciája kétségtelen, de viszont annyi újítást és eredetiséget egy fejedelem alatt sem tapasztalunk, mint Apafi idején. Stílusuk ugyanarról a felbomló, szertelen szellemről tesz tanuságot, mint korának exotikumot kereső éremművészete. Az arany és az ezüst mértéktelen halmozása, síkszerűség, máskor meg az erős naturalizmus, pongyolaformák, szeszélyes barokk elemek, fehér színnel felrakott fények, nagyhangú jelmondatok és az eredetiség hajhászása érzékeltetik Apafi kifele ragyogni akaró, de valójában mindinkább szétesö udvari műveltségét.

Erdély heraldikai művészete, mely a XVI. század groteszk elemekkel átszőtt, mitologizáló, olaszos reneszánszából Gyulafehérvári Pállal nemesen választékos és mégis a valóság jellegzetességeiből táplálkozó magyar stílussá fejlődött, Apafi alatt sziporkázva bár, de olcsó tüzijátékként teljesen széthullott. Így a címereslevelek művészete végig kísérte az erdélyi

fejedelemségnek nemcsak külső történéseit, hanem sorsszerű belső változásait is és mielőtt a fejedelemség megszünt volna, már az is megérett az elmúlásra.

Irodalom: Általános adatok: *Kelemen* Lajos a Művészet VI. 1907, 348—249. lapján. *Kelemen* Lajos: Adatok a kolozsvári képírás történetéhez. Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum ... XII. 1916. 171—2. lapján. *Balogh* Jolán a Magyar Művelődéstörténet III. köt. 566. lapján. *Gyárfás* Tihamér: Adatok az erdélyi képírás történetéhez, Művészet IX. 1910, 181—2. lapján. *Biás* István a Művészet VIII. 1909, 201—2. lapján. Dositeu metropolitáról Coriolan *Petranu:* L'art roumain de Transylvanie, Bucarest 1938, Vol. I. 38. lapján. Desiderius festőről „II. Lajos címerfestője", Turul 1887, 143. lapján. *Csoma* József: A XVI. századi magyar heraldika, Turul 1904, 61. lapján. *Kemény* Lajos a Művészet IV. 1905, 207. lapján. *Áldásy* Antal: Campanellis János címereslevele 1526-ból, Turul 1909. 172—4. lapján. *Wolf* Rózsi: II. Lajos egy ismeretlen olasz címerfestője, Magyar Művészet IV. 1928. 697—708. lapján. Bocskai nemesleveleiről *Horváth* Sándor: A hajdúk közös címeres nemeslevele 1605-ből. Turul 1905, 174—9. lapján. *Boldisár* Kálmán: A szoboszlai lovashajdúk címeres nemeslevele 1606-ból. Turul 1906, 116—22. lapján. Gyulafehérvári Pálról *Kelemen* Lajos: a Művészet VII. 1908, 208—9. lapján. Nagybányai Csengeri Képíró Istvánról *Kelemen* Lajos: Egy 300 éves magyar festő, Pásztortűz 1927, 176. lapján. A hazai, főleg erdélyi heraldika jellegzetességeiről *Sebestyén* József: A magyaros címer. Genealogiai Füzetek IV. 1906, 65—69, 93—94., 105—106. 117—118. lapján.

Kelemen Lajos főigazgató úr szíves útbaigazításait e helyről is hálásan köszönöm.

CSABAI ISTVÁN

A HATVANÉVES IPARMŰVÉSZETI ISKOLA

A XIX. század második felében válik tulajdonképen tudatossá az a mozgalom, amely a legújabb kor emberének otthonát, környezetét kívánja minél szebbé, célszerűbbé és kényelmesebbé tenni. Felemelő eredmények állnak előttünk. Esztétikai és szociális szempontból igen jelentős az a haladás, amely ezt a mintegy 80 esztendős nagyértékű folyamatot jellemzi. Anglia, Németország, Franciaország, Olaszország és hazánk legjobb művészei lelkes katonái ennek a küzdelemnek, amely legszebb győzelmeit talán éppen napjainkban aratja, amidőn szerencsés együttesben találkoznak művészi érték, helyes szerkezet, célszerűség és a színek harmóniája.

Ezeknek az eredményeknek a kialakulásában vezető szerepet játszott a modern iparművészeti oktatás, amelyre a tőlünk nyugatra eső országok nagy súlyt helyeztek. Kiváló kultuszminisztereink e kérdés nagyjelentőségét felismerve, hazánkban is mindent elkövettek, hogy iparművészeti oktatásunk korszerű legyen, s hogy e tekintetben sem maradjunk a nyugati nemzetek mögött.

Az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola, amely a hazai művészképzésnek ma már egyik legfontosabb fellegvára, fennállásának 60-ik évfordulóját ünnepelte azzal a kiállítással, melyet éppen azért, hogy oktatási módszereinek és fejlődésének mentől meggyőzőbb és áttekinthetőbb képét adja, nem a szokásos kiállítási helyiségek valamelyikében, hanem a saját épületében a tantermeknek és a műhelyeknek teljes mértékű bevonásával rendezett. Éppen ezért a kiállítás az utóbbi évek egyik legfontosabb művészeti eseménye lett és bízvást állíthatjuk, hogy a látogatók a legmagasabbra csigázott várakozás mértékénél is többet kaptak a bemutatott anyag gazdagságában és az üzemben, működésében látott tanműhelyek érdekességeiben.

A bemutatott anyag és az áttekintett módszer teljes mértékben meggyőzte a látogatót, hogy az intézet kiváló igazgatója *Szablya-Frischauf* Ferenc és a vezetése alatt működő tanári kar korszerű elgondolások alapján a legtökéletesebb eredményeket éri el az iparművésznevelés terén, úgy, hogy az iskola főképen a legújabb időben kitűnően felszerelt tanműhelyeinek a segítségével világviszonylatban is jelentős helyet foglal el. Bizonyítja ezt az a körülmény is, hogy a kiállító növendékek sorában nem egy külföldi névvel találkozhattunk.

Az iskola fennállása óta szinte példátlan fejlődésen esett át. Amikor 1880-ban az iskolát megnyitották, még csak egyetlen szakosztálya a „műfaragászati tanműhely" volt. A következő pár évtized alatt azonban, főként a jelen század első tizedeiben gyors egymásutánban iktatódtak az iskola keretébe a további szakosztályok. Ma az iskolának 7 önálló szakosztálya működik, a szakosztályok munkájához csatlakoznak az általános, minden növendékre kötelező egyéb művészeti és elméleti tantárgyak.

Az iskola felszerelése és a bemutatott anyag egyaránt példázza az oktatásnak azt a főelvét, hogy

Erdélyi emlékeznek

XVI – XVII. század-

vége.

Szépművészet

1940. 1. szám.

Naplemente a Balatonon

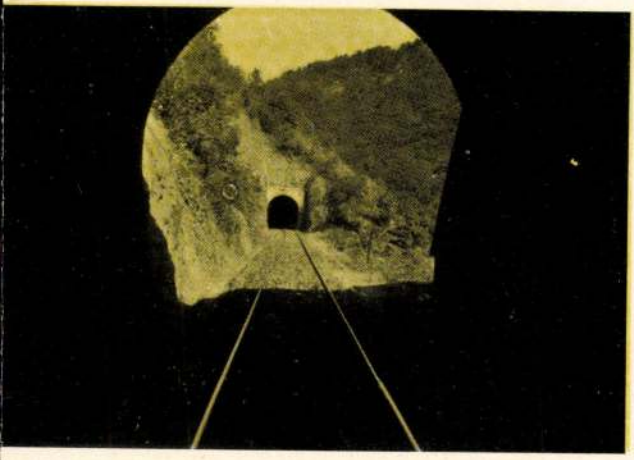

Alagút Eger—Bélapátfalva között.

ÁSZLÓ ezredes felvételei.

Az éremművészet Erdélyben –

A 12. oldalon lévő szöveget l. a Komplex példányban –

mennyire csak külföldön készült ezidőben emlékérem és mennyire csak a véletlen megbízásoktól függött ezen emlékérmek létrejötte. A XVII. század végén azonban örvendetes fordulat állott be.

Az autochton erdélyi éremművészet különös módon nem a felsorolt idegen emlékérmek hatása alatt indult meg, hanem két belső forrásból táplálkozott, tehát bátran állíthatjuk, saját erejéből fejlődött. Ez a két forrás a pénzverés és a nagyhírű erdélyi ötvösség volt. Nem véletlen a két tényező közös szerepe, hiszen az erdélyi pénzek keleties ízű zamatát éppen az a körülmény adta meg, hogy a pénzverdék vésnökei legtöbbször az erdélyi magyar és szász városok ötvösmesterei közül kerültek ki. Ezek nem befolyásoltatták magukat a már-már teljesen uniformizálódó európai pénzveréstől, hanem szabadon érvényesítették saját egyéni meglátásukat és ízlésüket a fejedelmek pénzeinek vésésénél.

Ezek a pénzverdei vésnökökként is dolgozó helyi ötvösök készítették a már említett emlékpénzeket is. Az első összefüggő csoport 1577—1603 között készült. Valamennyi tíz dukát súlyban vert érem és helyet foglalnak ebben az első sorozatban Báthori Kristóf (Virtus unita valet 1577), Bocskai Erzsébet (Victrix casta fides 1577), Báthori Zsigmond (Virtus unita valet 1583) és Székely Mózes (Dominus protector meus 1603) fejedelmek emlékpénzei. Valamennyinek stílusa és külső formája azonos. Előlapon címer, hátlapon pedig a középre helyezett jelmondat foglal helyet. Feltétlenül a pénzverdék műhelyeiben készültek, bár sem verdejelzés, sem mesterjelzés nem látható rajtuk. Emlékpénzjellegük igazolására említhetjük pl. Bethlen Farkas adatát. Szerinte, amidőn Báthori Kristóf 1577-ben elnyerte a fejedelmi méltóságot, a rendek az ünnepi esemény emlékére érmet verettek a fejedelemasszony (Bocskai Erzsébet) tiszteletére, aki erénye és vallásossága által tűnt ki.

Ezekhez az emlékérem jellegű emlékpénzekhez csatlakozik Mihály vajda (1600) és Albinus Mihály brassói polgármester (1612) érme, melyekről ma sincs még véglegesen eldöntve, hogy tényleges emlékérmek voltak-e, vagy csupán emlékpénzek. Az utóbbi Brassó város pénzverőjéből került ki, a másik eredete bizonytalan, de feltétlenül Erdélyben készült.

A pénzek stílusát vette át az első valódi értelemben vett erdélyi (valószínűleg szebeni) éremművész is, akinek nevét nem ismerjük, csak monogrammja (NW) maradt fenn 1602—04 között készült érmein. Művei megállapításához a Básta generálisról készített, jelzett érmek jelentik a kiindulópontot. Ezekhez sorakoznak az erdélyi rossz állapotokra (1602) Deidricius György tekei lelkész és Concini Cyprian nagyváradi kapitány (1604) emlékezetére készült érmek, végül pedig egy Salvator-érem. Nem magasabbrendű művészi alkotások, inkább szerény kísérletek, melyeken még a pénzekhez hasonlóan uralkodó szerepe van a címernek és jelmondatoknak, de a Básta-érmeken már arcképpel is sikeresen próbálkozik mesterünk.

A XVII. század folyamán tovább követhetjük a fejedelemség egész ideje alatt az emlékérem jellegű emlékpénzek verését. A különbség az előbbi csoporttal szemben az, hogy Bocskai Istvántól kezdve az előlapon mindíg a fejedelem arcképe látható, a hátlapon pedig a címer és az esetleges jelmondatok. A másik különbség pedig abban nyilvánul meg, hogy ezeknek az emlékpénzeknek néha már az ezüst (tallér) veretei is elkészültek. Csaknem minden fejedelemtől ismeretesek ilyen jelmondatos emlékpénzek, melyeken a fejedelmi arcképeket a legszínesebb eredetiségükben figyelhetjük meg. Néha valóban művészi kivitellel is találkozunk, mint pl. I. Rákóczi György érmén. Ezek az emlékpénzek a legmagasabb csúcsot Apafi Mihály 1677-i veretű száz dukát súlyú érmében érték el. Ezen a nagyobb felület erőteljesebb díszítésre nyujtott lehetőséget, amivel a készítő mester — a fogarasi pénzverő vésnöke — kellőképen élt is. Ezeken az emlékpénzeken látható arcképek szoros stiláris egyezést mutatnak az egykorú családi képek, síremlékek és metszetek arcképábrázolásaival, igazolva, hogy egységes kultúrkör bennszülött művészi termeléséhez tartoznak. Kár, hogy ismereteink jelenlegi állása mellett, készítőik kiléte homályban marad, de mint említettük, az egykori pénzverdék többnyire helyi ötvösökből verbuvált vésnökei között kell őket keresnünk. Az említett érmek emlékpénz jellegére pedig újólag egy régi forrás bizonyságára hivatkozunk. Ugyanis a Siebenb. Quartalschrift 1791-i kötetéből idézhetjük azt a feljegyzést, hogy amidőn Kemény Jánost Rákóczi György Szeben városában 1660-ban ostrom alá fogta, ebből az alkalomból verette Kemény János a Deus providebit jelmondatú arany emlékpénzeit.

Gazdagabb emlékéremtermeléssel csak Bethlen Gábor korában találkozunk, de tulajdonképen ezek sem erdélyi művészek művei. Arcképes öntött bronzérmét valószínűleg olasz művész mintázta, a többi négy vert érem pedig Hailer Dániel körmöcbányai vésnök műve. Ezeknél az előlapon arckép, a hátlapon címer szerepel. Kucsmás arcképe azonban az erdélyi fejedelmek érmeken látható arcképeinek legsikerültebb ábrázolása.

Az önálló erdélyi fejedelemség megszűnésével a pénzverés és éremművészet továbbfejlődése is más fordulatot vett. Az eddigi emlékpénzek készítése teljesen megszűnt és helyükbe a tényleges emlékérem került. A Habsburg-uralom megszilárdulásáig és a bécsi központból Erdélybe rendelt vésnökök tevékenyebb működésének megindulásáig néhány évtizedes átmeneti állapot következett be, mely alatt a csekély emlékéremszükségletet részint külföldi mesterek elé-

Szegő György 1940. 12 – 14. /

gítették ki (így pl. Thököly Imre emlékérmeit Johann Schmeltzing leydeni, Johann Engelhardt breslaui és Ignaz Bendl bécsi éremművészek készítették), részint pedig az erdélyi ötvösök léptek előtérbe. Az ő munkájuk érdekel minket ezúttal különösebben.

Ennek a másik autochton forrásnak, az ötvösségnek a terméke Franck Bálint nagyszebeni szász gróf emlékérme. Az éremnek már a technikája is ötvöskézre vall, miután trébelési eljárással készült. Kétségtelen analógiák alapján (pl. Franck Bálint epitáfiuma) kimutatható, hogy az érem feltétlenül Hann Sebestyén szebeni ötvös (1644—1710) műve. Hann Sebestyénnek még egy, Sába királynőjét ábrázoló plakettjét is ismeri az irodalom, amelyik azonban egy igen magas reliefű kimondott ötvösmunka. A másik ötvös, akitől azonban már nagyobbszámú emlékérem ismeretes, a szintén Nagyszebenben dolgozó Schuller György. Egyben pénzverőmester is, majd később szerdahelyi királybíró. Művei 1709—11 évekből maradtak fenn (Bánffi György, III. Károly, Gúnyérem a kuruc szabadságharcra, Steinville generális és Szent György érem). Éremképei élénken emlékeztetnek a serlegeken, kupákon és asztaldíszeken látható ábrázolásokra. Nem elsőrangú éremművész, művein az alakok aránya néha igen sajátságos és a perspektívikus hatások sem mindig szerencsések. Szereti a hátlapi mezőt teljesen kitölteni, amit gyakran tájképi jelenetek ábrázolásával ér el.

A Habsburg-uralom megszilárdulásával teljesen megváltozik a helyzet és uralomra jut a szoros értelemben vett emlékérem. Az emlékéremszükségletet a XVIII. század eleje óta részint a gyulafehérvári pénzverő, részint pedig a bécsi főpénzverő vésnökei és éremművészei elégítik ki. A bécsi mesterek, mint Gennaro, Toda, Donner, Würth és Krafft az uralkodóház részéről igényelt hivatalos érmeket készítik a korszerű barok, majd rokokó ízlés jegyében és így ezek inkább az erdélyi történet, mint az erdélyi művészet fennmaradt emlékeinek tekinthetők.

Ezzel szemben a gyulafehérvári pénzverőben működött éremvésők helyi vonatkozású emlékérmeket készítettek, melyek művészileg ugyan teljesen a bécsi uralkodó stílus függvényei voltak, de bizonyos helyi jelleggel mégis rendelkeztek és az Erdélyben új erőre kapó művészi életben érdekes színfoltot jelentettek. A vésnökök sorában az első Hoffmann Károly volt, aki 1713—38 között dolgozott az itteni pénzverőben. Termékeny mester, egész sorozat emlékéremmel szerepel (Gyulafehérvári erőd alapítása, Pragmatica Sanctio, Wesselényi István stb.), sőt még Brancoveanu Constantin havasalföldi vajda részére is dolgozott. Rendkívül kedveli művein az allegóriák alkalmazását, melyek néha valóságos rejtvénnyé válnak. Művei ugyan a barok stílust követik, de annak nagyvonalú és dekoratív jellegzetességei nélkül. Az aprólékos, sőt néha groteszkül ható részletezéstől nem tud szabadulni. Sikerültek viszont az arcképei. Jelzetlen művei meghatározásához rendkívül segítségünkre van sajátos írásmódja.

Hoffmann után a XVIII. század folyamán többen foglalkoztak emlékéremkészítéssel Gyulafehérvárt. Így Wellisch József (Erdély hódolata 1740), Cochsel Octavian (Szent György-érem), Anreiter Henrik (zalatnai templom 1752) és Hofer Péter (II. József császár 1770). Valamennyien azonban csak egy-két művel szerepelnek, aminek az az oka, hogy a központi igazgatás következtében a pénzverők személyzete állandóan cserélődött és egy-egy éremvéső nem sok időt tölthetett itt. Valamennyien a bécsi vésnökakadémián tanultak és így stílusuk szorosan kapcsolódik a bécsi iskola stílusához. Ezeknek a szórványosan dolgozó mestereknek az a jelentőségük, hogy az éremművészet folytonosságát mégis csak fenntartották.

A XIX. század elején a gyulafehérvári pénzverőben egy igen termékeny éremvésnökkel találkozunk Wurschbauer Károly személyében, aki 1794—1841 között élt és hosszabb időt töltött Gyulafehérvárt. Erdélyi vonatkozású műveinek hosszú sorozata mutatható ki (Döbrentey Gábor, Haller Gábor, Rudnay Sándor püspök, stb.), majd különböző keresztelő, naptár, házassági stb. érmeit említhetjük meg. Inkább termékeny, mint eredeti éremvéső volt, minthogy műveinek egyrésze nem egyéb, mint idegen éremművészek (Guillemard, Stuckhardt, Becker stb.) műveinek utánzása. Eredeti alkotásai jóformán csak az arcképes érmek, melyek viszont vésnöki készségének jelentős bizonyítékai. Művei inkább már a biedermeyer ízlést tükrözik vissza. Mellette még csak két kisebb mester (Bernsee József és Hechengarten Péter) készítettek emlékérmet Gyulafehérvárt 1848 előtt. A szabadságharc után egészen megváltozott a helyzet. Előbb Bécs, majd — mint a magyar művészet minden ágában, úgy az éremművészetben is — teljesen Budapest lett a központ.

HUSZÁR LAJOS

Erdélyi hímzések

Palotay Gertrud

Régi erdélyi hímzés-
minta-rajzok.
Erdélyi Tudományos
Füzetek. 132. szám

PZ. 50

< Erdélyi Képzőművészet >

Lásd

=

Rónay Kázmér:

< >

Képes Krónika

1939. 3. szám

APAFI MIHÁLY FRANCIA KÖNYVKÖTŐMŰHELYE

Bethlen Gábor és a két *Rákóczi* György fényes uralkodása után az erdélyi történelem már nem jegyezhet föl nagyszabású eseményeket. Hanyatló korszak volt ez, az erdélyi önállóság lassu megszűnésének ideje. De mint a hanyatló korszakok általában, ez is kedvezett a kisművességnek. *Apafi* Mihály uralkodása alatt már nem történnek nagy események a közéletben, de ekkor írják a magyar memoárok remekeit, az ízes-zamatos *erdélyi emlékiratokat;* a nagy palota- és kastély-építések szünetelnek, de virul az *iparművészet*. Hunyadi Mátyás kora óta először a XVII. századvégi Erdélyben emelkedik a *könyvkötőművészet* nyugateurópai szinvonalra.

Tolnai Gábor, a Nemzeti Múzeum tehetséges fiatal könyvtárosa, akinek csak nemrégiben jelent meg a *magyar főuri életről* írt monográfiája, nyáron a nagy párizsi könyvtárakban tanulmányozta a könyvkötészet motivum-történetét s most a Magyar Könyvszemlében beszámolt ezek magyar kapcsolatairól.

Már régebben sejtették, hogy a XVII. századvégi Erdélyből származó gazdag könyvkötések egészen különleges értéket képviselnek. Stílusuk közös forrásra vallott s így okkal fogta őket egybe a ku-

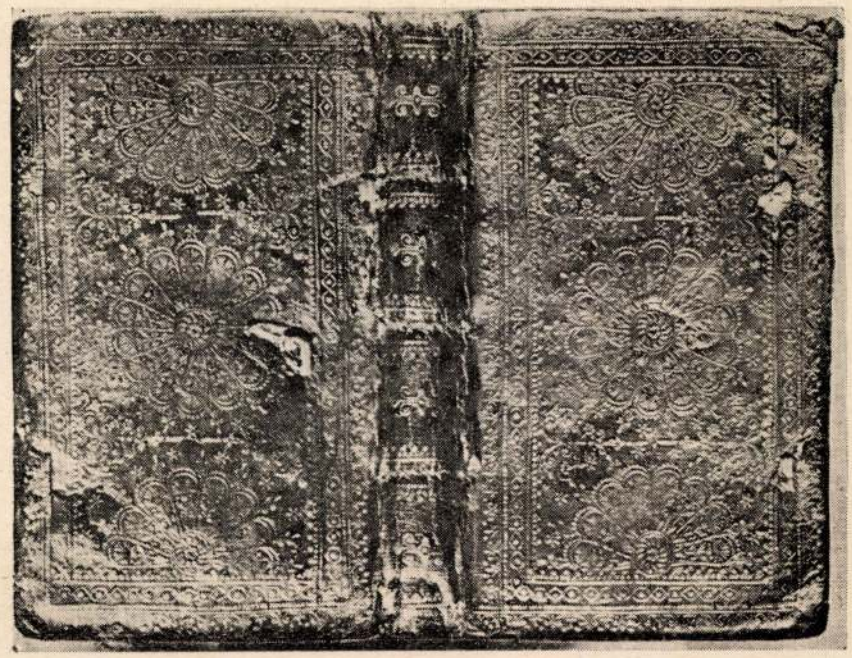

A legrégibb legyeződíszes erdélyi kötés, 1673-ból

Pásztortűz 1940. januári -

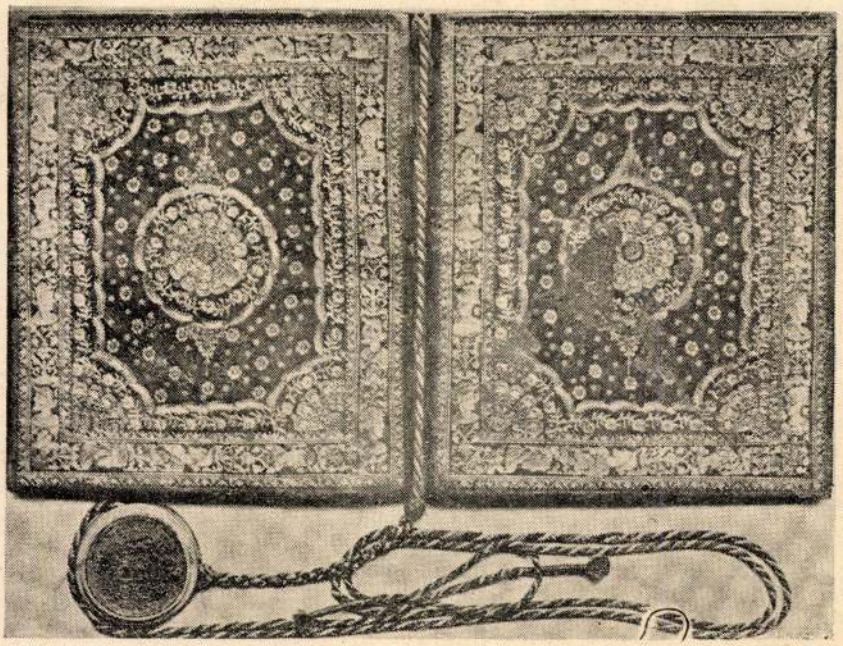

Apafi kéziratos adománylevele erdélyi kötésben, 1675-ből

tatás. Első jellemző jegyük a kötés közepére nyomott *legyeződísz* (legyczőszerúen szétnyíló díszítő-motivum). Ez a legyeződísz keleti eredetű, közvetlen rokonait arab kötéseken lehet fölismerni. Az orientális művészeti elemek első európai állomása Velence volt, innen kerültek francia földre, aztán kialakulva, megint vissza Itáliába s onnan szét Európába. Az erdélyi motivumok egyenes továbbfejlesztései a francia motivumkincsnek. A XVII. század második fele a káprázatosan gazdag könyvkötésminták fénykora. Piros, olajzöld, világos- és sötétbarna maroquin-kötések pompázuak a királyi és főuri kastélyokban, mint azok szerves tartozékai. A pergament- és ötvös-kötések ideje ekkor már lejárt, fejedelmek és nagyon előkelő udvari emberek a legfínomabb bőrkötéseket rendelgetik, dús, ékes aranyozással, szebbnélszebb kötéstáblákkal.

I. *Rákóczi* György külpolitikája és szoros érintkezései révén érthető, hogyan kerülhetett bibliájára francia disz. *XIII. Lajos* állandóan követet tartott az udvarában s a francia-erdélyi kapcsolatok ettől kezdve a lehető legélénkebbek. A legtöbb francia könyvtábla azonban I. Apafi korából származik (1661—90). A könyvek magának a fejedelemnek és nejének vagy kancellárjának, Teleki Mihálynak és feleségének, vagy pedig módos udvari embereinek tulajdonából maradtak fenn. Telnai szerint az udvari könyvkötőműhely, melyből ezek mind kikerültek, francia példak után dolgozott, de ahogy a táblastílus díszítő megoldásai mutatják, a műhely vezető aligha lehetett született francia, hanem *francia nyomokon járó hazai mester*. Elképzelhető, hogy a díszítésekhez szükséges véseteket Apafi francia ötvöse készítette, de a táblák részleteiben és összhatásában az ötvös az egykoru erdélyi művészet stílusképéhez igazodik. „Az Apafi udvarában működő könyvkötészet stílusa mutatja először a magyar alkotó képzelet érdemes eredményeit az iparművészetnek ebben az ágában; mégpedig francia ihletés alatt, francia módszerrel, erdélyiessé alakított díszítmények fölhasználásával."

Az erdélyi fejedelmi műhely franciás-erdélyi eredményeit a nagyszombati jezsuita-műhely fejlesztette aztán tovább olasz hatás alatt.

GÁL ISTVÁN

ERDÉLY AZ ÚJABBKORI MAGYAR FESTÉSZETBEN

A régi magyar festészet fejlődésén belül inkább csak a késő középkorban és a korai reneszánsz területén lehet az önálló helyi törekvések sajátos jellegére rámutatni. A táblaképek, az oltárképalkotás egyetemes jellege az erdélyi német letelepülés hatáskörzetében az északi, felvidéki területekkel rokonvonásokat mutat, de az egyazon formai és színtörekvések általános keretén belül, különösen a XVI. század folyamán, sajátos egyéni zamatot fejlesztett ki. A csíki oltárok formanyelvében minden provinciális íz mellett a kivitel egyéni és sajátosan helyi jellege érett ki, sőt a képek és szobrok önálló keretbe foglalását, gazdag képzelettel megáldott felépítését és díszítését joggal lehet erdélyi stílusmegnyilatkozásnak nevezni. E pompás oltárokkal azonban Erdélyben épúgy, mint az anyaországban, megszakadt a fejlődés fonala és a nagyarányú új elindulás a XIX. századdal veszi kezdetét.

Aligha lehet véletlen, hogy az új életet fakasztó művészi erőt éppen Erdély ajándékozta a közös hazának: *Barabás Miklósban.* Ha az egyetemes fejlődés szempontjából nézve Barabás nem is sorolható a legnagyobbak közé, abban, amire az elinduláskor leginkább szükség volt, a hitben és szívós kitartásban ő volt a legnagyobb. E részben valóban prófétai küldetésnek számít művészi működése. Az ő székely szívóssága és fanatizmusa nélkül az elindulás el sem képzelhető. Az ő agilitása, fáradhatatlan tanító és alkotó keze vezette át a fejlődés kezdeti zökkenőin a magyar művészetet, amiért — egyéni művészi érdemein kívül — a magyar festészet örök háláját érdemelte ki. Jelentősége éppen kongeniális nagy

művésztársának, Markó Károlynak szerepe mellett emelkedik ki meggyőző erővel. Barabás a külföldi tartózkodás és tanulás után a hazai kapcsolatokat ápolta és fejlesztette és az elindulás szinte reménytelen atmoszférájában őrhelyét nem hagyta el és nem szakította meg, — miként Markó Károly — kapcsolatait hazájával. Szinte egy századot felölelő művészi pályája ebben a párhuzamban is mérlegelhető s a hanyatlás későbbi évei, a művészi elöregedés időszerűtlen termékei nem csökkentik sem művészi érdemeit, sem az úttörés eléggé nem méltányolható szerepét. Utóbbiból következik művészetének egyetemes jellege is. Ez hozzátartozik szerepéhez, de egyben a kor igényeihez és egyetemes hangulatához. Mindent festett. Talán éppen csak a történelmi képek területén maradt tartózkodóbb, bár a Lánchíd alapkőletételének pompás kompoziciója, a nagyméretű olajfestmény, az ezzel kapcsolatban készült fölényes aquarell, a képalkotás szerkezetével és figuráival szintén történelmi képnek számít. Vízfestményei, tájképei és miniaturái egyaránt úttörő jellegűek, nagyobb olajfestésű arcképei, főként a korai idők jellemző darabjai a legmagasabb akkori külföldi értékszínvonalat közelítik meg. De legnagyobb érdeme mindenkor az marad, hogy hű maradt hazájához és saját művészetének ápolásával a magyar művészetet is átsegítette a fejlődés kezdeti nehézségein.

Az általa megindított fejlődés a mult század fordulóján már biztosítottnak látszott. A haladás üteme erőteljesebb, az alkotás bátorsága merészebb lett és széles területen megkezdődött az egyetemes európai festészetbe való beleilleszkedés. A fejlődés e stádiumában ugyancsak erdélyi művésznek jutott a kezdeményező szerep és az érdem is. Az egyetemes magyar festészet egyik legnagyobb alakja *Székely Bertalan* ismét Erdély ajándéka volt. Művészete, szerepe és helyzete sok hasonló vonást mutat Barabás Miklóséval. Székely munkássága a fejlődés logikus menete szerint az egyetemes jellegben mutat rokonságot kiváló elődjével, szerepe és helyzete pedig az új művészi eszmék kapcsolatában, küzdelmes, harcos törekvéseiben. Ő is a jövőbelátók, a próféták sorából való volt. Kevéssel a század fordulója után festett és e könyvben is bemutatott „Önarcképe",

az egyetemes európai fejlődés szemszögéből is csúcsteljesítményt jelent, időben úttörő, értékben örökkévaló és így a mult leszűrt, egyetemes értékeinek és a jövő fejlődési lehetőségeinek kapcsolatában időtlenné vált. Alkotásaiban a magyar művészet területe kiszélesedett és egyetemes jellegben és gazdagságban szinte végtelen síkra tevődött. A modern értelemben vett történelmi festészet és falképfestés alapítója és mindenkorra vezető egyénisége lett. Ebbeli szerepében őt senki felül nem multa, de abban is úttörő volt, hogy az egyetemes európai művészet kívánalmait a sajátos magyar lelkiséggel összhangba hozza. Ebbeli törekvései prófétai erejű művészi ösztönéből, mélységes temperamentumából, valamint nagy műveltségéből és tudásából táplálkozott. E nagy erőforrások bősége, sőt egymással való küzdelme is feltárul művészetében. A nagyműveltségű elme töprengő kedélye szigorú szerkezeti törvényeket épített ki a maga számára, történelmi és falkép alkotásain, sőt néha arcképein is s a művészi ösztön, temperamentum túláradó erejét a tájkép és kisebb kompoziciók területén vezette le. A zsilipet átszakító áradat erejével tör ki e műveken az alkotó láz szenvedélye, szinte sóvárogva keresve a kárpótlást a saját maga által felállított művészi törvények önkorlátozást jelentő kötöttségével szemben. Nem művészi egyenlőtlenség ez, hanem az önmagát és a fejlődést kereső és vágyakozó egyetemes művészi ösztön és tudás logikus kapcsolata, a teremtés hatóerőinek állandó átáramlása. A művészi lángelme alkotási folyamatának logikus sorrendje és váltakozása. Hozzá hasonló művészi temperamentum nemcsak a hazai, hanem az egyetemes európai fejlődés rendjén is kivételes jellegű. Nem kisebbek a művészinél a pedagógus érdemei sem. Nehéz volna ma eldönteni, hogy a tanítás gátlásai mennyiben befolyásolták művészi fejlődésének útját. De aligha tévedünk, ha e nagy szellem örök vívódását ehhez is kapcsoljuk, hol fokozó, hol viszont kiegyenlítő szereppel. A nagy prófétai lelkek önelégedetlenségének forrásában e tanító szerep gátlást, de egyben felszabadulást jelentő fegyelme nála egészen sajátos szerepet kapott.

Működésével a magyar művészet egyetemessé és európaivá vált. E részben Munkácsy és Szinyei mellett ő a harmadik,

a másik kettővel egyenrangú nagy magyar érték. A többi jeles magyar kiválóság már csak utánuk következik.

Vezető szerep e téren is Erdélynek jutott *Paál László* művészetével. Az ő munkássága a magyar fejlődésnek már erőteljesen szélesedő útján érett ki, az élettartam tragikus korlátozottságához idomuló gyorsasággal és befejezettséggel. A fejlődés egyre bővülő menete viszont már szűkíti az egyetemességet és a specializálás felé tereli a művészi tehetségeket. Paál szigorú értelemben vett tájfestő lett és még a figurális staffage-tól is idegenkedett. A természet magányának nagy ünnepélyessége lelkében élt s ez magyarázza témaválasztásait a figurális alakokról való önkéntes lemondását, bánatosan mély, meleg tónusvilágát, a barnás színek korlátolt skáláját is. De ezeken belül a művészi alkotás értékeinek csúcsára érkezett. A Munkácsy barátságán elinduló külföldi francia iskolázottság nála inkább csak külsőleges, mesterségbeli indíték volt, mert lelkében, minden munkáján egyénien magyar fajiságú, erdélyi lelkületű maradt. A mély, meleg színek különös harmóniája, a tájlátás és tájfelépítés különös egyéni zamata, mondhatnám melankóliája magyar lelket, tipikusan erdélyi hangulatot revelál. A külföldi tájakon, a barbizoni erdőkben, a hollandi síkon is a magyar lélek színvágyai élnek, vezetik ecsetjét és a magyar fajiság örök művészi sóvárgása álmodik külföldi témákon magyar álmokat. Előadásában is a hazai szenvedély tüzét és különös ingerét érezzük. Érthető, hogy a tájlátás és kifejezés sajátosan egyéni, erdélyi jellege, bánatos mélysége elsősorban hazai, illetőleg erdélyi vonatkozású képein jelentkezik letagadhatatlan, szuggesztív erővel. Ebbeli munkái közül a huszonötéves korában festett „Berzovai falurészlet" messze kimagaslik eredeti erdélyi jellegével, épúgy, mint magas művészi értékével. Az ifjú művész e munkáján már lefekteti művészi elveit, elárulja a tájképi jelenségekkel szemben jelentkező érzéseit, tájalkotási szándékait, valamint színlátását is. A későbbi technikai fölény is jelentkezik e korai művén és ha nem ismernők a további évek fölényes technikai magaslatát, ebben is az érettségnek meggyőző bizonyságát láthatnók. A kifejezés itt-ott még érezhető zökkenői sem zavarók és e képén szuggerált tájálom később a tudás

beteljesedésének korában sem lett erőteljesebb és mélyebben szántó. A drámai komorsággal ható feketéknek a különböző árnyalatú zöldekkel való ellentéte, ezeknek az ellentéteknek a finomságok gazdag skáláján kiépített levezetése már e korai munkán is tökéletes és a nagy egyszerűség keretén belül a részletek gazdagsága, az átmenetek finomsága, a lokális színek éreztetése megkapó és magasrendű. Valóban nem túlzás, ha a magyar, speciálisan az erdélyi táj mély drámaiságát, sajátos szenvedélyét érezzük és emeljük ki e műben. A tájlátás és felfogás önálló volta mellett technikai adottsága is egyéni jellegű volt. Ő is az ecsetjárás virtuóza volt, miként nagy barátja, Munkácsy Mihály, de előadása egészen mástermészetű. Nem tartozott az alla prima festők közé és kevés olyan munkáját ismerjük, mely nem a fejlesztett előadás nyelvén szólalt volna meg. Már korai munkái elárulják, hogy nem elégszik meg az első fölrakással, hanem többszöri, réteges festéssel gazdagítja finomítja munkáit, a színek árnyalatait épúgy, mint a rajz eleven és érdekes játékát. E gazdagodás mögött azonban mindenkor ott él a téma szinte ünnepélyes drámai komorsága és mélységesen egyéni, erdélyi zenéje. Ez a hatalmas akkord sohasem vész el a részletek gazdagságában és finomságában, hanem ellenkezőleg, az ünnepélyesség magaslatáig gazdagodik fel. Nyilvánvaló, hogy a fejlesztés e technikáját külföldi útjain tanulta el. De bizonyára lelkületéhez is közel állott ez a festésmód, nemesen érző meleg lelkének egy-egy témával hosszabb időre való eljegyzése. Ez a technikai eljárás azonban kísértéseket is rejt magában, az ellaposodás és érdektelenség veszedelmét, ha a téma átélésében vagy az előadás szenvedélyében valahol lazulás áll elő. Igy minden látszólagos nyugalom mellett az alkotás magasfokú izgalmát kell megőriznie, mert csak úgy győzhet az ecsetrakásnak abban az állandó iramában, mely mint egy szellemes ecsetpárbaj, önmagával vívott művészi viadal, mindenkor egy-egy kitűnő munkát jelentett számára. A gazdag művészi ösztönt egy vívódó kedély ellenőrzi és az állandó elmélyedés, avagy az elmélyedés többszöri felújítása a temperamentum gyötrő vágyakozásán, állandó folyamatán át válik képformában reális tájéletté. A festőiség feletti uralkodása megóvja

a fejlesztett festésnek sematizálódási veszélyeitől és e helyett a fegyelmezett művészi alkotás útjának egészséges egyensúlyát érleli ki. Ezért is hatnak képei az érettség gazdagon bugyogó erejével.

Paál Lászlónak korai műveiben, így a berzovai falurészleten lefektetett művészi elvei később a külföldön készített alkotásokon gazdagodtak ugyan, de az alapérzésben mindenkor Erdély győzött és az erdélyi tájszuggesztiók lopakodtak a külföldi témák mögé és sugalmazták a megoldásokat. A csodálatosan mély erdélyi lélek Székely Bertalan mellett Paál Lászlóban nyilvánult meg legerőteljesebben. S hogy a színálmok, a látás eme drámai beállítottsága mennyire benne élt az erdélyi lélekben, a jóval később működő és nemrég elhúnyt *Nagy István* művészete is bizonyítja. A komor drámai ellentétek nála még erősebb, szinte szerkezetileg felépített hangsúlyt kaptak, amely mellett hűségesen kitartott még akkor is, midőn az újabb művészi törekvések szélső színvágyakozásokat fakasztottak ki.

A fentebb ismertetett nagy magyar mesterek működésével a magyar festészet fejlődésének úttörő szakasza lezárult. Munkálkodásuk ugyan a fejlődés további éveiben is folytatódik, de a század végéhez közel eső évtizedek már egy anyagilag és szellemileg egyformán megerősödött országot nyujtanak a további fejlődés számára, egyben pedig a művészetre vágyakozó társadalmat is. Erdély nagy szerepe ezzel részben le is zárult, mert az általa adott további művészi kiválóságok a kor egyéb jeles magyar festőivel dolgoznak együtt és a sajátosan mérlegelhető erdélyi lelkiség még leginkább *Gyárfás Jenő* művészetében lelhető fel. A sóvárgóan tépelődő erdélyi lélek benne is a problémák megoldásának egyik keresőjét kapta, épúgy mint Paál Lászlóban a táj lelkiségének egyéni harcosát. Művészlelke, tragikus beállítottsága Paál Lászlóéval rokon. Művészete azonban, főkép előadásban, szigorúan simul a kor müncheni előírásaihoz és nem lehetetlen, hogy e technikai kötöttségek — mely alól felszabadulni nem tudott — gátolták tehetségének tökéletes kiérését, amely egyik-másik tanulmányán másternészetű utat mutatott.

Ugyancsak belesímul az egyetemes magyar festészet fejlődésének vonalába *Dósa Géza* művészete is. Iskolázottsága szintén az akkor divatos müncheni stílushoz igazodott és ennek szellemében festett arcképeket és történelmi kompozíciókat. A finom rajz és meleg, barnás tónusok értékeit nyomatékosan mérlegelő képei, így főként képmásai, a müncheni iskolán túlmenőleg alig mutatnak egyéni jelleget. Egyik-másik történelmi kompozíciója azonban az alakfestés erőteljes, szinte zamatos megoldásával az egyéni kifejezés értékeinek határáig jutott el. Nyilvánvalóan hatottak rá a régi nagy mesterek, kiknek alkotásait a bécsi, müncheni és drezdai képtárakban tanulmányozhatta. E tanulmányok hatását mutatják az alakok térbeállítása, a képszerkesztés ünnepélyessége és a klasszikus befejezettségre, egyensúlyra való törekvés is. Erőteljesen nyilatkozik meg nála a mély, meleg színek szeretete, mely bizonyára erdélyi örökség s ez hűen ki is tartott mellette.

Nagybánya művészetét nem lehet a tipikusan erdélyi művészi törekvések vonalába állítani, vagy pedig a kettőt egy közös nevezőre hozni. Igaz, hogy Nagybánya természeti jellegével sok tekintetben Erdéllyel együtt emlegethető, azonban a magyar festészetnek adott nagy ajándékai — különösen később — az erdélyi művészettől eltérő utakon járnak. Kevésbbé vonatkozik ez a nagybányai iskola nagyérdemű megalapítójára, Hollósy Simonra, valamint Thorma Jánosra, az iskola nagytehetségű agilis tagjára ; annál inkább azonban a teljesen új művészi törekvéseket követő Ferenczy Károlyra. Nagybányának a szomszédos területekkel való földrajzi összefüggése azonban mégis inkább Erdély felé mutatja az erősebb kapcsolatokat és így e területi vonatkozásnak a művészi törekvések terén való értékelése nem indokolatlan. Az elmult évtizedek legújabb fejlődésének nehéz idején Nagybánya Erdéllyel együtt vette ki a részét a magyar művészi életmentésben és ebből a sorsközösségből az Erdéllyel való szorosabb kapcsolat konzekvenciái is megszülettek.

Igy indokoltnak látszott, hogy Hollósy és Thorma művészetének egy-egy jellemző darabját e könyvünkben a nagy vezető erdélyi mesterek munkái mellé illesszük. Nem mond

ellent ennek az összekapcsolásnak e két művész stílusa sem, amely az akkori időkhöz alkalmazkodva, szintén Münchenben találta meg a külső ösztönző erőt. E hatás azonban eredeti faji értékeiket, az erdélyi mentalitással sokban rokon lelkiségüket, érintetlenül hagyta. *Hollósynak* egyik legjellemzőbb, formában és színben egyaránt legkiválóbb alkotása „A tengeri hántás", melynek előadásában, brilliáns technikájában, finom színeiben az egyetemes európai művészet magas horizontja találkozik a sajátos magyar erővel. Hasonlóan értékelhető *Thorma János* „Kártyázói" is. Ebben már az új utakat kereső nagybányai iskola magvetése érezhető.

Az újabb korszak művészi törekvései közül a már említett Nagy Istvánon kívül Vida Árpádra és Márton Ferencre, két korán elhúnyt kiváló művészünkre kívánunk még e helyütt kitérni. *Vida Árpád* tragikusan hirtelen halála miatt valóban csak ígéret maradt. Már első munkái, így főképpen érdekes „Önarcképe" is feléje terelték a közönség és szakemberek érdeklődését. Hasonló természetű munkái elsősorban nagy rajzbeli érettségükkel váltak ki és előadásuk szorosan simult az akkor erősen méltányolt angol modorhoz, az állandó mosással fejlesztett technikához. Az ilymódon elért hatás természetesen inkább az olaj avagy a pasztell értékeire emlékeztet, utóbbira főként erősen tört szürkés-barnás tónusai és porózus elmosottsága révén. E nagy fegyelmet követelő, de egyben bizonyos értelemben a művészi ösztön spontán megnyilatkozását gátló előadás hátrányait a művész hamar megérezte és hirtelen fordulattal a teljesen ellentétes előadás, illetőleg látás szélsőségeibe csapott át. Talán megérezte a korai elmulás tragikumát és még utoljára néhány röpke év művészi álmaiban kifakasztotta a tüzes színek utáni sóvárgást olyan erővel, mely valóban a legszélső ellentétek határán járt. Az a kevés, amit alkotott, igazolta egyéni képességeit és a színek nagy ellentéte mellett a sajátos látás üde és érdekes harmoniáját nyujtja.

Ugyancsak a nagy művészi álmok útját járta a közelmultban tragikus hirtelenséggel elhúnyt jeles magyar mester, *Márton Ferenc* is. Székely temperamentumából, a székely észjárás eredetiségéből fakadó művészi hajlandósága nem hódolt

be filozófus vagy humanista szellem hatásának és lelkében a nagy emberi és nemzeti eszmék valami ősi törzsökösségbe nyúló légkörben viaskodtak. Érezte a nagy művészi problémákat és művészi ösztöne szerint, saját tapasztalatainak forrásából kívánt alkotni. A naturalizmushoz való hajlandósága bizonyára ősi adottság volt, fajtájához való tudatalatti ragaszkodásból fakadt. A művészetek iránti nagy vágyakozása és izzó temperamentuma bejáratta vele a festészet, szobrászat, sőt építészet nagy területeit és így érthető, hogy a nagy elgondolások és kivitelek közötti egyensúly nem mindig lehetett biztos. Legkiválóbb munkái azok, amelyeket a hazai földből merített: a „Gátkötő székelyek", „Erdőirtás Csíkországban", melyben újat és egyénit mutatott. Sajnálatos, hogy ezek a témái számára később érdektelenekké váltak és erdélyi vonatkozású képeit ritkán és nagy megszakításokkal gazdagította. A heroikus csíki képek után következő nagy reális csendéletek, ellágyuló lírai tájak, a gyors riportképek, a hűvös eleganciájú aktfestmények azonban végeredményben az ő nagy székely temperamentumáról, izzó lelkületéről beszélnek, s mint ilyenek rangsorozzák helyét az erdélyi művészet rangos tábláján.

Értékes szolgálatot tett a magyar művészetnek a mult évben Kolozsvárott rendezett Erdélyi Művészeti Kiállítás, melyet Felvinczi Takáts Zoltán egyetemi professzor, kiváló művészetkutató állított össze. A kiállítás alkalmával kiadott katalógus — ugyancsak Felvinczi Takáts munkája — az előbb említett úttörő és kiváló mestereken kívül egész sor erdélyi festőt vonultatott fel a kiállításon, akik közül nem egyről közelebbi adatok nem állanak rendelkezésre, de mégis jelentékenyen kibővítették az erdélyi mesterekről szóló ismereteinket.

A kiállításon, illetőleg katalógusból kiderült az, hogy a XVIII. század, amelynek festőművészeti termelése általában nem mondható jelentékenynek, Erdélynek öt olyan mestert adott, akikről e helyütt is meg kell emlékeznünk. E szám bizonyára még bővülhet a jövőben, de már így is nyilvánvalónak látszik, hogy a XVIII. században Erdélyben művészeti élet volt. Természetes, hogy főként az arcképfestésben jeles-

kedtek és e téren *Ajtai Abód Mihályról*, *Boér Mártonról* és *Kiss Sámuelről* kell megemlékeznünk. Mindannyian Bécsben tanultak és közülük a legutóbbi, Kiss Sámuel a debreceni Collegiumban a rajzot és építészetet is tanította és az építés mesterségéről írott könyve is fennmaradt kéziratban.

A nagyszebeni eleven művészi életről bizonyságot ad a *Stranower* művész-család, melynek tagjai már a XVII. században is tevékenykedtek. Az *idősebb Jeremiás* a segesvári kolostortemplom oltárképét 1689-ben festette, fia, ifj. *Jeremiás* ugyancsak Nagyszebenben működött, hasonlóképpen *Tóbiás* is, aki Bogdány Jakabnál Londonban tanult, ahol hosszasabban dolgozott, majd később Hollandiában és Németországban. Elsősorban a csendéletfestés terén jeleskedett és képeit a hollandi aukciókon magas árakon vásárolták. Ugyancsak a jobb mesterek közé tartozott a hasonlóképpen Nagyszebenben működő *Stock János Márton*, a ki a bécsi Akadémián Meytensnél tanult és arc-, állat-, csendélet-képeket, valamint kompozíciókat, illetőleg oltárképeket festett. Mint rézmetsző is működött. Stílusa a meytensi előadáshoz idomul, azonban mestere erőteljes technikája nála ellágyul és a lírai báj felé hangolódik.

A XVIII. században Erdélyben megállapítható eleven művészi élet a XIX. század elején is fennállott, sőt fokozódott. A legkoraibbak között a tipikusan magyar mestereket, *Szabó Jánost*, *Simó Ferencet* és *Sikó Miklóst* kell megneveznünk. Szabó János közöttük a legöregebb és művészi értékben sem marad az utóbbi kettő alatt. Elsősorban arcképeket festett és a finom rajz mellett kitűnt mély meleg tónusaival, előkelő színhangolásával és a lírai kifejezés bensőségével. Főleg Marosvásárhelyen működött, ahol a nála mintegy két évtizeddel ifjabb *Sikó Miklós* is született és tevékenykedett. Utóbbinak fő működési területe azonban Kolozsvár volt. Olaj-, valamint vízfestésű arcképein a művészi érték nem mindig egyenlően jelentkezik, de a tárgyi hasonlóságra, valamint síma, finom előadásra való törekvés mindenkor jellemző munkáira. Ugyancsak Kolozsvárott működött a Székelyudvarhelyről származó *Simó Ferenc*, akinek előadása még a klasszicizmus világában él és

alakjait, képmásait ez a szellem teszi felismerhetővé. Kifejező és komponáló ereje érdekesebben jelentkezik nagyobbméretű művein és a klasszikus felépítés zavartalan összhangja ezeken jelentkezik legmeggyőzőbben éspedig mindenkor az életteljesség előnyére. Lehetséges, hogy erdélyi származású volt a mult század közepe táján működő *Sárdi István* is, akinek néhány közepes értékű és rajzban egyenlőtlen arcképéről tudunk.

A koraiak közül a csendéletfestő *Schäffer Béla* nagykárolyi születése révén csak távolabbi kapcsolatot tart fenn Erdéllyel, de kitűnő és a biedermeier hangulatához símuló csendéleteiben erdélyi szellem nyilvánul meg.

A tájképfestők közül *Tot Mikulai István* említhető fel, akinek marosvásárhelyi látképét litografiában is kiadták. A korai tájképfestők sorában Barabás után legjelentékenyebb *Mezei József* volt, aki ezen felül mint arcképfestő is működött. Tájképeiben azonban inkább Markó követőjének bizonyul, a táj scenerikus felépítésében és a világításban sokszor erős túlzással. E miatt munkái nem egyszer émelygősek és hangulati végletekben olvadozók. Mint arcképfestő inkább mentes az említett művészi gyengéktől.

Az arc- és népéletfestés terén a koraiak közül *Kővári Endre* és *Lestyán János* neveit említhetjük. Nem jelentékeny művészek és főleg az utóbbi a XVII. századi olasz manierizmus szinte szolgai utánzásával próbálkozott.

Munkácsyval való tanítói kapcsolat révén kell megemlékeznünk a dévai születésű *Szamossy Elekről*, aki arcképeket és oltárképeket festett. Végül az arcképfestők sorában Barabás Miklós leányát, *Barabás Henriettet* és a kolozsvári születésű *Biasini Máriát* említjük fel. A szintén kolozsvári születésű *Veress Zoltánnal* fejezzük be az újabbkori erdélyi művészek felsorolását, akinek korai munkái magasrendű technikai képességeket árultak el.

Nem lenne teljes erdélyi szemlénk, ha nem emlékeznénk meg néhány kiváló művészről, akik nem születésük, hanem működésük és Erdélyhez való ragaszkodásuk, szeretetük révén váltak erdélyiekké. A szegedi születésű *Vastagh György* éveken át működött Kolozsvárott, a prágai származású *Melka Vince*

pedig a 70-es években Kolozsvárott telepedett meg és Rudolf trónörökös megbízásából a híres görgényi vadászatokat történelmi hűséggel, eleven festői rutinnal festette meg. Őt is rabul ejtette Erdély káprázatos tájszépsége s ez jelentkezik alkotásain is.

A század fordulóján egy kis magyar művészcsoport fedezte fel az akkor még ismeretlen Kalotaszeg festői szépségeit és *Kriesch Aladárral* élén a lírikus táj- és festői népélet tanulmányozásába mélyedt. A festőtársaság körösfői székhelye, később Kriesch Aladár nevében is kifejezésre jutott, de ezenkívül elsősorban művészetében, melynek tárgyi elemeit ettől az időtől kezdve Erdély különböző vidékeinek és népviseletének gazdag tárházából merítette. Valósággal apostola lett ennek a meleglírájú kalotaszegi tájéknak és erőteljes magyar népi típusának, mely századokon át töretlenül megtartotta fajának tisztaságát és egyéni szépségét. Ez a kalotaszegi igézet ejtette rabul a vezető mesteren, Kriesch Aladáron kívül *Edvi Illés Aladárt* is, aki évek hosszú során át kora tavasztól késő őszig fanatikus buzgalommal járta a Kalotaszeg falujait és a pompás képek egész sorában énekelte meg az ottani táj és nép vonzó szépségét. Akvarelljeiben, de olajképein is, a valóság hűséges tolmácsolása mellett a táj lelkét is nyujtotta : azt a csodálatosan egyéni tájvilágot, amely a búzakalászos dombos-ligetek és lankák közt meghúzódó magascsűrös, meghitthangulatú falvaival, — ezeknek sajátos lírai bűbájával varázsolja el a hasonló témák iránt fogékony művészlelkeket. Rajtuk kívül több jeles művészünk látogatott el időnkint Kalotaszeg vidékére, de a kitartás hűségével csupán e két jeles mester ragaszkodott ezekhez a vidékekhez mindaddig, míg az első világháború befejeztével e festői kirándulásoknak végeszakadt.

Most, napjainkban új művészi generáció, új törekvések bontogatják szárnyukat a természeti és emberi szépségekben oly változatos és gazdag erdélyi földeken és keresik az elődök hagyományaihoz méltó hittel és sóvárgással, az erdélyi művészi szellem hagyományainak ápolásával a jövő fejlődéséhez vezető utat.

Csánky Dénes

AZ ERDÉLYI MAGYAR MŰVÉSZET KISEBBSÉGI ÉLETE

Erdély a titkok és küzdelmek földje: az erdő küzdelme a viharral, az ember birkózása a fával, az erdélyi magyarok küzdelme a sokszor kegyetlen sorssal. Áldozatos, rejtelmes föld ez, amely évszázadokon át sok vért, áldott szellemet, zsenit, költőt, írót, politikust, fejedelmet, Lengyelországnak egyik legnagyobb uralkodóját, művészt adott és áldozott. A titkok országa: szülte, adta, áldozta a rejtelmes lelkű emberek végtelen sorát. Rejtelmes világ: mert kiismerhetetlen a földje, éghajlata, népe. Emberei egyszerűek, szikárak, kemények, ridegek, de jókedvűek, játékosak, földjükhöz tapadók, keletre vágyók és nyugatra kóborlók. Az Apáczai Cseri Jánosok, a Bod Péterek, a Kőrösi Csomák, a Bólyaiak titokzatos földje és népe.

Erdély szülte és adta nemcsak a magyarságnak, hanem az egyetemes művészetnek is egyik legszebb, legértékesebb, de a maga korának kétségtelenül legnagyobb szabású művészi alkotását, a prágai Hradžinon álló Szent György szobrot, s annak két testvérmesterét, Kolozsvári Mártont és Györgyöt; középkori képtáblafestészetünk egyik legkimagaslóbb alakját, Kolozsvári Tamást. Adott nagyszerű építészeket, szobrászokat és festőket a későbbi századok folyamán is. A XIX. század elején a magyar művészi élet megteremtésére Erdélyben rendeltetett el Barabás Miklós sorsa. Azután jöttek a többiek, köztük a legtragikusabb sorsú művészek: Paál László, ez a Franciaországban oly fiatalon elégett festő-talentum, a legnagyobb magyar tájképfestő; Gyárfás Jenő, a székely balladák megszállottja, korának egyik legmélyebben érző magyar művésze, akit azután szomorú sorsában újra magához ölelve vigasztalt. A magyar művészet egyik legnagyobb, legfestőibb és legtudósabb festője, Székely Bertalan is Erdély ajándéka. És majdnem innen, Mármarosszigetről jött és ment Münchenbe Hollósy Simon, hogy Párizstól is tanulva, s majdan visszatérve és másokat is magával csalogatva, megteremtse az első magyar művészközösséget, a nagybányai művésztelepet és szabadiskolát. Jóllehet tanárainak és növendékeinek nagy része nem erdélyi, hanem az alföldi és nyugati magyar városokból, valamint Budapestről és külföldről való volt, a magyar művészet legszebb, legzamatosabb iskoláját az erdélyi, a nagybányai föld, táj, ég, levegő szülte.

És a Székelyföldről származott el az Alföldre, hogy olthatatlanul beleszeressen, századunk elejének egyik legsötétebben látó, és sok más magyar művésztársához hasonlóan tragikus sorsú festője, Nagy István, Brassó szülötte Koszta József, a modern magyar festészet egyik legnagyobb koloristája.

A nagybányai iskola művészei még járták a lankás hegyeket, s a budapesti közönség még nagyban ünnepelte őket és vásárolta képeiket, amikor a világháború szétriasztotta a romantikus lelkű, a naturalista és impresszionista felfogásnak sajátosan nagybányai sugalmazású, erdélyi igézetű embereit. Szétriasztotta őket, hogy soha többé ne találkozzanak. Aki ott maradt az imperiumváltozás után is, mint Thorma János, Mikola András, az egri születésű Ziffer Sándor és Szolnay Sándor, nyomasztó anyagi helyzetbe került. Visszavonult. Magánosan festegetett. Nagybányán eleinte Thorma volt továbbra is a vezér, de tulajdonképen csak Mikola András maradt ott, aki 1927 óta legfőbb vezetője és irányítója a megcsappant szabadiskolának. Nagybánya felett azonban ekkor már eljárt az idő: legjobb képviselői eljöttek, az ifjabb nemzedék képviselői pedig új művészi égtájak felé kémleltek.

Az erdélyi magyar társadalom széthullott. Hinni is csak titokban mertük, hogy az erdélyi magyarság oly hamar magáratalál, amennyire magáratalált. Ki adta neki az erőt, nehéz kideríteni. A csíki havasok, Kalotaszeg, a Gyulák ősi segítő keze, vagy talán Sarolt asszonynak az erdőkön, hegyeken és völgyeken végigsuhogó lelke erősítette őket? Ki tudja?! A táj, az ég, a mult, de leginkább a székely és erdélyi magyarságnak agyoncsaphatatlan ereje és kiolthatatlan hite, bámulatos tehetségtermése. Mert termelt az elmult húsz év alatt nagyszerű szervezőket, nagyszerű írókat, Kuncz Aladárokat, Nyirő Józsefeket, Tamási Áronokat, Balázs Ferenceket, Kovács Józsefeket és művészeket. Ki tanította őket, a fiatal festőket és szobrászokat? De ki tanította Barabás Miklóst, hogy a multszázadi magyar művészet megindítója, első tudatos, lázas szervezője, s korának, különösen ifjabb éveiben, legnagyobb magyar művésze legyen?

Azt hittük, Erdély Romániához csatolása a művészi és szellemi élet teljes megszakadását hozza magával. Félve és joggal hihettük ezt, mert alig maradt ott mester, aki a folytonosságot biztosíthatta volna. Az erdélyi művészeti iskolákba és intézményekbe idegen tanárok vonultak be, akik új szellemet, új formákat akartak meghonosítani. Tőlük nem tanultak. Vagy

csak nagyon keveset. Ki fogta hát meg a kezét az erdélyi magyar művészeknek? Ki fogta meg kezüket, hogy az első ecsetvonásoknál, az első agyagformálásnál segítse őket? Senki vagy talán sokan is, az ősök, maga az évezredes erdélyi magyar művészi hagyomány.

Eleinte teljesen magukra voltak hagyatva, különösen a fiatalok. Csupán az írók siettek segítségükre, akik azonban maguk is szegények és elhagyatottak lévén, csak lapjaik, az Erdélyi Helikon, a Pásztortűz, majd pedig a Hitel lapjait tárhatták fel előttük. Ezeken a szeretettel írt lapokon találkoztak össze az Erdély távoleső városaiban és kis falvaiban alkotó idősebb és fiatalabb művészek. 1930-ban végre megalakult a Barabás Miklós Céh, amely még ez évben két kiállítást rendezett Kolozsvárott. Néhány évi újabb visszaesés következett, s végre a 30-as évek derekán megindult a szervesebb művészi élet. Másfél évtizedre volt szükség, amíg magukra találtak.

Közben, már a 20-as évek második felétől kezdve titokban, sok veszélyt és megtorlást vállalva, ellátogattak Budapestre, tanulni, nézelődni. Egynémelyük itt is maradt, a legtöbb azonban visszatért, hogy öntudatosan vállalja a kisebbségi élet keserűbb és feketébb kenyerét, s a megszorult magyarság szellemi vezetésének fájdalmas örömét.

Legelőbb is Kós Károlyról kell szólni, mert Erdély történetének talán legszomorúbb korszakában ő volt az ottani magyarság egyik legszilárdabb pillére. Ő volt a társadalmi és szellemi élet szervezésének mindenütt jelenlévő kovásza, s így a művészeti életnek is irányítója, a fiatalok bátorítója, hitük megtartója.

Fiatal korában Lechner Ödön tanítványa volt, igazi atyamestere mégis Erdély, a leggazdagabb magyar népművészeti hagyomány kincsesháza. Erdélyi hagyományöröksége tereli a magyar építőművészet új, sajátos útjára. Műegyetemi évei alatt több pályázatot és ösztöndíjat nyert, beutazta Erdélyt, majd később Törökországot. Tanulmányútjai meggyőzték arról — mesterével, Lechnerrel ellentétben —, hogy a magyar építészetnek városinak és népinek, immár igen kevés köze lehet a távolkelethez, hiszen a magyarság új hazájában a keleti építőformavilágnak csaknem teljes ismerete nélkül kezdett építkezni. Meggyőződéssé vált benne, hogy a sajátosan magyar építészethez csak a korszerű törekvések és a magyar, elsősorban népi és főképen erdélyi építőhagyomány útján lehet eljutni.

„Régi Kalotaszeg", „Erdély kövei", „Sztambul" és más munkáiban világosan fogalmazta meg elveit, de jórészt meg is valósította azokat terveiben és építményeiben. Első szükséglet szerinte a népi építészet szellemének, a paraszti építési gondolkozásnak a megismerése, elsajátítása, amit korszerű tudással, sallangok és motívumok nélkül kell felhasználni.

Egyik legkorábbi építészeti művén, sztánai lakóházán (1910), az erdélyi faépítészet hagyományai válnak korszerű valósággá. 1911—12-ben Zrumeczky Dezső társaságában építi fel a budapesti Állatkert nagy részét, ahol ismét bő alkalma nyílott az erdélyi faépítészet magas tornyainak, tágas tornácainak alkalmazására. Legpompásabb itteni műve a festőien szép, kalotaszegi könnyedséggel tervezett Madárház. A kolozsvári református templom, valamint a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum felépítésével már nagy lépést haladt előre. Építési gyakorlata biztosabb, formavilága kitisztultabb, az épületrészek funkciója szervesebb, mint a korábbiaknál. Kompozíciója nagyobbszabású, a kivitel modernebb: a feladat is komolyabb, a művész is érettebb.

A háború előtti években még rengeteget tervez és épít, de az impérium-változás hazaszólította. Nagyszabású építész-karrierjét gondolkodás nélkül hagyta itt. Erdélybe vonult vissza, sztánai Varjuvárába, ahol a kisebbségi sorsra jutott magyarságnak elsősorban kenyerét kellett biztosítani. Erre is alig jutott s építkezésre már nem igen tellett. Kós azonban mégis „ír, izgat, perel, riaszt, de kalkulál is és épít, egyre épít kőből és szellemből". Inkább szellemből és lélekből. És Kós, a „Viharok ügynöke", ahogy 50. születési évfordulójára írt cikkében Kovács László nevezte, — ma is egyik legnagyobb a magyar „építők" között.

A huszas években Nagybánya még jelentős központja az erdélyi művészeknek. Az agg Thorma, aki Halasról tapadt örökre Nagybányához, csodálatos fáradhatatlansággal vezeti tovább egy ideig a szabadiskolát, amelynek 1926-ban még közel 150 növendéke volt — köztük mintegy 50 bukaresti román festő. A következő években azonban nagyon megcsappant a növendékek száma, s Thorma is mindinkább visszavonult. Mikola András 1927-ben átvette a vezetést, azonban ekkor már alig volt növendék, s a művésztelepnek már csak három jelentős tagja volt: Thorma, Mikola és Ziffer. A negyedik, Szolnay Sándor Kolozsvárra költözött, de jellegzetesen és egyéni módon expresszionista stílusában is messzire távolodott el Nagybányától. Mikola hű maradt a nagybányai iskola természetszemléletéhez. Ziffer Sándor is kitartott Nagybánya mellett, de már egészen más szemekkel nézi, látja és festi a lankás dombokat, hegyoldalakat és völgyeket, mint elődei. Modern, nagyvonalú térszemléletében, szűkszavú egyszerűségében erőteljes egyéniséggel jelentkezik az új naturalizmus, míg arcképein, alakos kompozicióin ő is az expresszionismus felé hajlik.

Az elmúlt 22 év lidércnyomásos erdélyi magyar életében a csíkzsögödi Nagy Imre alakította ki a legnagyobbvonalú, egyéni és sajátosan erdélyi magyar

festői stílust. Mégis éppen ő az, aki az erdélyi magyar festészetet a legszorosabb szálakkal szövögette az anyaország művészetéhez.

1893-ban született. 1913-ban Pestre jött, 14-től 17-ig Galiciában harcolt. A háború után beiratkozott a főiskolára. Szőnyivel és Aba-Novákkal együtt főképen Olgyay-mester grafikai osztályát látogatta. A huszas évek elején, amikor mindhárman kezdenek kibontakozni, még édestestvéreknek látszanak. Később elváltak útjaik, de sok rokonvonás köti őket össze művészetük későbbi alakulásában is.

Nagy Imre a huszas évek közepén visszament Csíkba, a Hargita tövébe, s ott alakította ki a maga távolbanéző, epikus tartalmú, földszagúan monumentális festészetét, amelyet néhány kiállításon az utóbbi években a pesti közönségnek is bemutatott. Tulajdonképen egyforma esélyekkel indult Szőnyivel és Aba-Novákkal. Egymást megközelítő tehetségek, csaknem azonos gyökérből, Nagybányából, Ferenczyből, Rudnayból és Olgyayn keresztül Rembrandtból indultak, negyedik társukkal, az ugyancsak székely Vargha Nándorral együtt. Ma már mind a négyen elismert művészek, s valamennyien egyéni úton járnak.

Nagy Imre nem érezte jól magát Pesten, egy ideig keresgélt Szolnokon, Kecskeméten, de nem talált magára. Egyre jobban érezte lelkében a Hargita hívását. Hazament, de sokáig nem volt se kedve, se ereje festeni. Gazdálkodott és méhészkedett. Összenőtt a földdel, a munkával, a székely néppel, a tájjal, a növényzettel és az állatokkal. Két-háromévi művészi tétlenség után lelkében felfrissülve s emberségben meggazdagodva nyúlt újra az ecsethez, s festette, amit ez idő alatt élt, látott, s ami belésimult a lelkébe. Énjének és környezetének fáradságos, dolgos életét. Így jutott el a székelység mély lelkéhez s rajta, társain és volt mestereinek visszatérő emlékein keresztül az egyetemes magyarsághoz.

A székely parasztság küzdelmes élete, végtelen távlatokba tekintő nyugalma elevenedik meg festményein. Nagyvonalúan, szélesen húzott ecsettel fest, mindíg csak mondanivalójának s az ábrázolt dolgoknak lényegét vetítve elénk. Olajképei drámai erővel, nyers, sokszor brutális őszinteséggel szólaltatják meg, s vetítik kemény, erőteljes, zománcos színekben vászonra a csíki havasok szegény székely népének életét. Régebben rézkarcokat és fametszeteket is készített. Újabban az olajfestés mellett a tollrajzban is utolérhetetlen virtuózitásig fejlődött, s ki-kirándult az akvarell-területére is. Az erdélyi művészeknek a Nemzeti Szalonban Vargha László által rendezett kiállításán kizárólag akvarellekkel szerepelt. Vízfestményei újszerűek, olajfestményeinek sokszor nyers, de mindíg erőteljes és kifejező kolorizmusa itt halkabbra hangolódik, anélkül, hogy erejéből veszítene. Ezek is, mint olajképei: tájképek, emberek, állatok. Vannak kiszakított, kiragadott részletképei, mint például a „Dobos", amely önarckép is lehetne, ha annak nevezné. Hallatlan bátorsággal, őszinte tükörbenézéssel festette meg ezt a képet, amely egyik legjobb művének fog számítani. Sokszor torzít, gúnyol, nyersen, őszintén beszél. Máskor elhalkul. Fínomabb tónusok, könnyebb, játékos színek, vibráló levegő, rejtelmes táj símul ki ecsetje alól. Nagy Imre művészete a székelység életének gazdag bukolikus költészete.

Jelentősége nem merül ki művészetének önértékében, hanem fokozódik abban a szervező munkában, amit különösen az elmúlt 6—8 évben fejtett ki az erdélyi magyar művészeti élet megszervezése, valamint itthoni művészetünkkel és szellemi életünkkel való összekapcsolása érdekében.

Egyedül él. Tanítványai nincsenek. Egyedül, mint a többi erdélyi magyar művész. A kiállításokon való gyakori szereplése azonban így is elegendő volt ahhoz, hogy az ifjabb művészek tanuljanak tőle, ami meg is érzik nem egynek mostanában kialakuló stílusán.

Az erdélyi magyar művészetnek Nagy Imre mellett legjelentősebb és legkiérettebb alakja és képviselője Gy. Szabó Béla, a fametsző. A huszas évek derekán ő is Pesten tanult s 1927-ben, mint gépészmérnök ment vissza Erdélybe. Később el is helyezkedett és csak 1933—34-ben látott hozzá a művészethez.

Művészi kialakulásában és fejlődésében székely származásán és egyéni talentumán kívül fontos szerepe volt mérnöki pályafutásának. A mérnök pontossága, alaposssága, alaptermészetének határozottsága, az egyszerűség és a kezdeti igazságok megismerésének vágya, a fehér-fekete szűkös, de erőteljes nyelvén való megszólaláshoz, a fametszéshez vezette. Tanítója csak a kísérletezés volt és a régi mesterek. Szigorú önkritikával, az eltévedés állandó félő szorongásával dolgozott. A legkomolyabb, önfegyelmezett autodidakták közé tartozott. Első nagyszabású műve, a „Liber miserorum" fametszet regénye felé. Drámai erővel szólal meg benne a székelyballadák rokonsága. A nyomorultak és elesettek szövegnélküli, sejtelmes életregényével itthon is nagy sikert aratott, miután a Bibliophil Társaságtól megkapta „az év legszebb könyve" kitüntetést. Ekkor „kijött" az „országba" körülnézni és tanulni. Pár hónapig volt itt, s tanult is Vargha Nándor grafikai osztályán, ahol sokat fejlődött. Két év múlva művészetében még jobban meggazdagodva, de már nemcsak fametszetekkel, hanem toll- s még inkább színes krétarajzokkal ismét jelentkezett. Kemény, fehér-fekete fametszetei olyanok, mint szikár, csontos, székely önmaga. A színes krétarajzok lelkének másik felét, az életnek, a szép színeknek, a természetnek örülő gyermeki, játékos felét mutatják meg, ami már egy-két korábbi

színes fametszetén is előcsillant. Budapesten újabb nagyszerű sorozatot készített elő, amelyet ez év tavaszán a Liber Miserorumhoz hasonlóan a kolozsvári Minerva nyomdában jelentetett meg.

Szabó Béláéhoz sokban hasonlatos Szervátiusz Jenő útja. Az asztalos- és bognárinasból érdekes faszobrok születnek. Összetakarított pénzéből Párizsba ment, ahol sokat tanult a gótikus szobrászattól, de átcsapott rajta a kubizmus és primitíveskedés hulláma is. Érdekes, markáns és sokfelé kalandozó szobrászegyéniség volt már, amikor Erdélybe visszatért.

Az ő szobraival, fába faragott különös látomásaival, fantasztikus elképzeléseivel magára vonta a csodálkozás és elismerés tekintetét. A Nemzeti Szalonban bemutatott művei közül már szinte teljesen hiányoznak fiatal korának vékony, karcsú, elnyujtott, a gótika által megihletett, símára mintázott alakjai. Ujabb korszakában félelmetes erővel merednek elénk nyersen faragott, elnagyoltnak látszó, de alapjában véve pompás művészi hatást elérő faszobrai.

A fiatal erdélyi művésznemzedék tagjai leginkább az anyaország felé vágyakoztak. Titokban, ezerféle nehézségek leküzdésével jöhettek csak át a szigorúan ellenőrzött határokon. De jöttek, mert vonzotta őket a magyar lélek és művészi akarat megbonthatatlan egysége. 1925-ben érkezett a főiskolára a marosvásárhelyi kollégium tehetséges növendéke, Bordy András. Réti tanítványa lett, majd 1927-ben Párisba ment, azután visszatérve, Rudnaynál tanult. Három évi tanulás, az Állami Akvarell Díj és sok szép más siker után visszament Erdélybe, ahol a művészet, a gazdálkodás és a család között osztotta meg erejét.

Az elmélázó, inkább szemlélő, kissé szomorkásnak látszó, de alapjában véve jókedvű, ritkán ítélkező embert mutatják meg nekünk Bordy András finoman kezelt s a szokásos akvarell-technikától eltérő, egészen egyéni és fejlett módon készült vízfestményei.

Az újak, az eddig ismeretlenek között a legnagyobb meglepetés Simon Béla, aki szintén járt Budapesten, ahol Szőnyi István körül forgolódott.

Különös módon alakult Vásárhelyi Z. Emil művészete. Kora gyermekkorában is festőnek vágyott, de a szülői akarat a jogi tanulmányok felé irányította. Művészi stílusának kialakulását elmélyedő, gondolkozó természete irányította. Egyéni stílust alakított ki magának, tudatosan, elméleti gondolkodásokat tartva szem előtt. Sokat tanult az olasz neoklasszicizmusból, felhasználta stílusának formálásában a távolkeleti, kínai és japán művészet tanulságait. Saját lelkét igyekszik belevinni képeinek tárgyába: ezért, de csak ezért expresszionista. Az expresszionista stílushoz, mint olyanhoz, vajmi kevés köze van.

Bármennyire is érdekes és értékes festészete, különösen arcképfestészete, mégis többre kell tartanunk szervező munkáját — a Barabás Miklós Céh feltámasztása az ő érdeme — és művésztársairól szóló írásait.

Értékesek, mind műemléki, mind művészi szempontból figyelemreméltók Debreczeni László erdélyi műemlékeket, romladozó fatornyokat, ősi templomokat ábrázoló grafikái, tusrajzai, s önálló építészeti tervei. Mindkét nemben Kós Károly kiváló tanítványának mutatkozik.

Kemény, komor színeivel, szaggatott, vonalas formaképzésével Nagy Imrére és némileg Ziffer Sándorra emlékeztet Karácsony János. Szép, igéretes tehetségről beszélnek Fülöp Antal neoklasszikus ízű, portréi és csendéletei. Még kiforratlan, de határozottan tehetséges grafikusnak igérkezik P. Kovács Ferenc.

A fiatalabb szobrászok közül ki kell emelni Szabó Józsefet, akinek szép, fehér márványból símára faragott szobrai, elmélyülő művészlelket sugároznak. Jakab András kisplasztikái ugyancsak igen tehetséges szobrászkézre és komponáló erőre vallanak. Sajnos, ez a fiatal tehetség áldozata lett a román kegyetlenségnek. Gyenge szervezete nem bírta a börtön nyirkos levegőjét. Belehalt. Botár István is a legjobb fiatal szobrászok közé tartozik.

Jakab Anikó franciás könnyedséggel, szellemes beállítással, üde színekkel megfestett női arcképei komoly érdeklődésre tarthatnak igényt. Gruzda János, K. Agrikola Lydia, Piskolti Gábor és Kovács Ferenc, az ifjabb erdélyi művésznemzedék ma még meg nem ítélhető, de szép kibontakozást igérő festőtagjai.

Gál Ferencné már évek óta komoly munkát végez az erdélyi népi szőnyegszövés fejlesztése érdekében. A hellyel-közzel torontáli módra szőtt szőnyegek fínom színérzékre, nagyszerű képzelőtehetségre vallanak.

A huszonkétévi sok megpróbáltatás ellenére is a második évtizedben már kezd kibontakozni az erdélyi magyar művészeti élet. Az írók mellett, akik háború utáni irodalmunknak egyik legjellegzetesebb magyar vonalát vezették, mind több festő és szobrász jelentkezett, hogy biztosítsa a nemzeti továbbélés lehetőségét. Lassan rátaláltak a régi hagyományokra és meglelték azokat az utakat, amelyek csonkaországi művészetünkhöz vezettek. Ezek az utak még nagyon tekervényesek és veszélyesek voltak, de ők járták azokat, hogy amikor az „Idő" elérkezik, büszkén vonulhassanak be rajta a megnagyobbodott országba. Testvéri, magyar szeretettel öleljük őket magunkhoz!

NAGY ZOLTÁN

Erdélyi magyar
művészet

Gerevich Tibor
cikkének ismertetése;
az Erdély c. műben jelent
meg. Brest 1940.
131–159 l. Lx XII.
tábla.

Szépművészet

1940. 1. szám

Erdélyi műemlékek

K. Sebestyén József:

Régi székely népi eredetű műemlékeink.

Erdélyi Tudományos Füzetek

126. szám

$1.80

Tekintetes

Műemlékek Országos

Bizottsága

Budapest IX

Ferenc u. 10

email-képmást is elhelyeznek, hogy a földi együttmaradásnak kézzelfogható bizonyítékát érezhessék. Egyideig csak szemben áll a hiú képpel a rokon, de az idők sodrában ő is csak nyomon követi a meggyászoltat. A kép pedig értelmetlenül tovább ott mereng a semmibe tekintve. Vajjon kielégíti-e továbbra is az érdektelen idegen művészi ítéletét? Aligha! Megesik, hogy vagyonos megrendelők mintegy rákényszerítik elgondolásukat a művészre és talán örökre élettelen tömeg születik a véső alatt, hiszen sohasem volt élménye a mesternek. Nagy temetőink hány síremléke fogant ilyen kényszerűségben. Ezzel szemben mennyi bölcseleti, művészi mélység honol azon az emléken, amely négy betűbe önti a legnagyobb problémát: Fuit!

A temető művészetének becsületes megteremtése és megóvása kötelessége a társadalomnak. A temető valamennyiünknek végső otthona, tehát nemcsak a gazdagok fényűzésének méltó kerete, hanem a középszerű ember anyagi tehetségének is helyet adó békés haza. A joggal szemben kötelesség is hárul a közre. Ennek megfelelően érvényesülnie kell annak a gondolatnak, hogy a temető nemzeti vagyon, nemzeti érték. A sírkőraktárak gondolattalan kolosszusainak árán bizonyára művészi síremlékek is készülhetnének, ennek feltétele a művészek és közönség viszonyának kiépítése. A kereslet komolysága kialakítana ízlésnek, anyagi helyzetnek megfelelő polgári művészetet. Ily módon a művészi és nemzetgazdasági szempontok mellett tisztán érvényesülne a kegyelet is. A közösség és magasabb cél érdekében rá kellene bízni a megoldást az alkotó művészre. Akit mi eltemetünk, annak sírhalmára ne vágassuk ki kőből-bronzból fájdalmunk ezerféle kiáltását, hanem az élet-halál nagy problémáját művészi lélekkel megérző, átélő művészre hagyjuk annak megfogalmazását, hogy: A lélek él, találkozunk!

ROMHÁNYI GYULA

AZ ERDÉLYI NÉPMŰVÉSZET SORSA

Erdély három népének, a magyarnak, a szásznak és a románnak egyénisége hiánytalanul csak egész hagyományos népi műveltségében — tárgyiban és szellemiben — nyilatkozik meg. Életmódja, foglalkozása, háza, öltözete s a lelki hagyomány körében nyelve, zenéje, költészete, szokástörvénye — mind szükséges jelsorozat népisége mivoltának, hagyományos népi műveltsége alkatának megismerésére, megértésére — s tegyük hozzá — megbecsülésére. A szászság példás gazdálkodó módja, választékosan takaros öltözködése, a románság szemléletes nyelvének, népköltési-népzenei hagyományának színpompás gazdagsága — csak példaképen idézve valamit — éppen olyan figyelmünkre méltó erdélyiség, mint a kalotaszegi magyarság himzőművészete vagy a székelység verbunkos-szerű „legényes" tánca.

A három nép háromféle eredetű öröklött tárgyi hagyatéka és szellemi hagyománya — a déli, balkáni eredetű román, a nyugatról települt szász s a keleti származású magyar — együttesen színezi az erdélyi népi műveltség képét, jól jellemezve ennek a földrajzi és emberi tájnak népi örökséget és törekvéseket összebékéltető jellegét és rendeltetését. Erdély emberi-népi képe ebben a hármasságban erdélyi kép, amihez éppen úgy hozzátartozik a szász erődtemplom, vagy a havasi román boronaház, mint a galambbúgos székelykapu ; a szász rezesbanda, a székely balladaéneklés ugyanúgy, mint a román havasi fakürt vagy furulya szava. S az öröklődő tárgyi hagyatékot és szellemi hagyományt más keretbe fogja a szász kisiparos, a székely-magyar földmíves s a hegyen járó, nomád juhász román. De az életkeret is egybehangolódik, ha a román a hegyről alászállva földmívelésre tér, ha a szántóvető magyar emberfeleslege városi ipari szerszámra fordul s ha a szász megmaradt földmívelő foglalkozásában. Sok mindent egységesítenek az azonos emberföldrajzi és gazdaságföldrajzi viszonyok, az azonos életlehetőségek.

Ezek a most említett viszonyok — helyről-helyre más-más módon éltetik vagy hallatják meg az öröklöttet, a tárgyi hagyatékbeli és szellemi hagyománybeli örökséget. A modernebb gazdálkodás, életberendezés mai rendjében inkább halatják, mint éltetik. Halódik tehát a nép korábbi művészete is s hagyományos megnyilatkozásait ma már keresni kell, ha nem elégszünk meg a muzeális gyüjtemények gazdag sorozataival, hanem ott akarjuk látni, ahol a megnyilatkozások okkal és céllal testet öltöttek, ahol a néplélek indítékaiból, népi rendeltetéssel keletkeztek, azaz ahol még rátapinthatunk az indítékra s elevenen látjuk a hagyományos rendeltetést.

A tájékozatlan kereső ma már Erdélyben is sok helyt hiába fáradozik s csalódottan fordul ki egyik vagy másik házból, sőt faluból is, ahol színes, csalogató leírások után népművészeti gazdagságot vár, de csak — sivárságot talál. Úgy jár, mint a rosszúl tájékozott

Néprművészet
1940. 2. szám

külföldi, aki Alföldünkön órák hosszat vágtat a nélkül, hogy a megígért gulyák és ménesek, cifraszűrök közül csak eggyel szembetalálkoznék.

De ha rohamos is a pusztulás, itt-ott még nagyon szép maradványokra bukkanunk, abban a mértékben, ahogy a nép még benne él hagyományos magaellátó gazdasági formáiban (autarkiájában), vagy ahogy széttolta már ezeket a kereteket. E szerint még sok az ősiség a gyimesi csángók között, viszont jóval kevesebb Aranyosszéken.

Még mindig nagyon figyelemreméltó népművészeti vidék a Kalotaszeg néven ismert kolozsmegyei falucsoport, amelyet a mult századvégi és e század eleji magyar-stílus-kereső építészek, iparművészek, de a nyomukban járó írók, festők is országos hírűvé tettek. A kalotaszegi írásos hímzés, a kerámia, a fafaragás s mindenekelőtt a lányok és menyecskék öltözete valóban rá is szolgált erre a hírnévre. Az öltözet most van átalakulóban olyan irányban, hogy a házitermelésű és díszítményű anyagokat a gyári termelésű váltja fel, egyelőre anélkül, hogy a formák lényeges jegyeit is felcserélné. Az „újkeresztény" (habán) hatású kerámia, amely a magyar kerámia multjának díszítménybeli nemes hagyományait őrizte, a nép házából csaknem teljesen kiveszett, de kiveszett a műhelyekből is, mestereivel egyetemben. A pompás írásos hímzés Kalotaszeg valamennyi községéből szétáradt az ország úri házaiba ; mégpedig ennek nemcsak a nép maga használatára készült első, eredeti sorozata, hanem a másolt második és harmadik sorozat is, még abban az időben, mikor a kalotaszegi nép nagyasszonya, *Gyarmathy Zsigáné* — elsőként az országban — a népi hímzésnek megteremtette első hazai piacát. Így vált a kalotaszegi hímzés piacra készülő háziipari termékké, akár a mezőkövesdi. Nincs messze az ideje, hogy Nemzeti Színházunk előtt a matyó asszonyok mellett a kalotaszegiek is megjelenjenek.

Nincs ebben semmi megróni való, ellenkezőleg : örvendetes jelenség, hogy a nép fölös munkaerejét olyan termelésre fordítja, amit értékesíthet, ahogy ezt a hivatalos háziipari nevelés és oktatás is hirdeti évtizedek óta. Kosárfonás vagy gyékényszövés, kerékfalazás vagy szövőszékfaragás, hímző vagy fazekas háziipar egyértékű falusi tevékenység, ha megvan a mesterségbeli tudás, a szükséges anyag s az értékesítés lehetősége.

A népművészeti tevékenység, — legalább is abban a formavilágban, ahogy a korábbi nemzedék ismerte és becsülte — egyre kevesebbet alkot a nép számára. Vajjon csak valami stílusfordulat vajúdó időszaka-e ez, vagy hagyományos népművészetünk végleges letűnése, ma még nem látjuk tisztán, mint ahogy a szecesszió forradalmi szakítása az eklektikával — sem látta, hogy minek készíti elő az útját. Vajjon fog-e a nép új népi művészetet teremteni, vagy — egyéb példák szerint — más „társadalmi osztály" vagy „réteg" fogja ezentúl ebben is kielégíteni, mint ahogy ma már bőven ellátja nagyvárosi lebujok muzsikájával és lokálok táncaival?

Mindezek láttán mélységes fájdalma csak a romantikus szemlélőnek van, aki helytelen iskolázottsága szerint abban a hitben él, hogy a nagykun szűrhímzés vagy a kalotaszegi varrottas minta, a székelykapu vagy a házbeli cserepes (kandalló) ezer esztendeig élt azonos formával s ime éppen a mi korunkban kell elmulnia.

A népművészet éltetésének ma csak egy lehetséges módját látjuk : ha társadalmunk műveltebb és művelt rétegei éltetik azzal, hogy vásárolják s a termelést szűnni nem engedik. Egyszer talán elkövetkezik a visszajutás ideje is, mint ahogy hiszünk népzenénk visszaszármaztatásának lehetőségében. Ma még él a tárgyi díszítménykincs, élnek a technikák, az „írásasszonyok" s a munkára alkalmas emberek. A nagy kifosztás és tékozlás után is vannak még hagyományos emlékek, nemcsak a múzeumokban, hanem a falukban is, különösen Erdélyben, kivált kevésbbé megközelíthető rejtekeiben. S szó sincs róla, sok mindent tart még a szokástörvény, a keresztelő, a lakodalom, a temetés, az ünnepi templomozás, a felöltözés, a vendégfogadás, a megtisztelés és a szerelmi vallomás hagyományos parancsa. Élnek tárgyak, formák puszta megszokásból, vagy elpusztíthatatlan erejükből. Még állnak a százados faházak, székelykapuk, haranglábak, csűrök, temetői kopjafák, keresztek s még vannak kegyeletből őrzött kancsók, hímzett lepedők, párnavégek, ruhafélék. Egyik-másik évszázados vagy több évszázados művészi megszólalás emléke.

A muzeális gyüjtemények s a romlásában is még helyi gyökerén élő népművészet vallomása szerint a nagy vonásaiban egységes magyar népművészetnek több erdélyi dialektusa van. Közismert ezek között a kalotaszegi, a torockói, a székely és a csángó, amelyeknek sajátossága már a köztudatban is benne él. De ezeken kívül mennyi még a rejtett dialektikus megszólalás : csak sejtjük.

Most, amikor a magyar kutatás számára újra szabad az út Erdélybe, az az első feladatunk, hogy ezeket a rejtve élő emlékeket megkeressük s közös nemzeti hagyománykincsünkbe iktassuk. De a mi feladatunk az erdélyi románság és szászság népművészetének további kutatása, ismertetése is, mert a három erdélyi népművészet sorsa közös sors, élete vagy halála közös végzet vagy elrendelés.

Erdély népművészeti arcát akkor rajzoljuk meg majd a valóság szerint, ha mind a hármat megismerjük s egymásra hatásukat is tudatossá tesszük. Akkor látjuk majd nagyobb bizonyossággal jövendő sorsukat is.

VISKI KÁROLY

Erdély műemlékei

ERDÉLY MŰEMLÉKEI

Erdély építészetének ékköve a gyulafehérvári székesegyház első, legszerényebb alakjában is kiemelkedett a többi környé kbeli egyház közül. A háború alatt megindult ásatások háromhajós kőtemplom alapfalait hozták napvilágra, mely mellett köridomú keresztelő kápolna, vagy csontház állott. Az előkerült gyérszámú dekoratív töredékekből kétségtelen bizonyossággal meg lehet állapítani, hogy ez a templom már a XI. században állott. A háromhajós, kereszthajó nélküli, nyilván ácsolt mennyezettel fedett első gyulafehérvári egyház az olasz építészet hatása alatt készült s azt bizonyítja, hogy a korai magyar művészet jó helyre fordult ihletért.

Saxa loquuntur. A kövek messze ágazó műveltségi kapcsolatokat világítanak meg. A románkori, vagy ha úgy tetszik árpádkori XI—XIII. században épült erdélyi templomok különféle igazodásából tarka kép bontakozik ki. Az ősök között Itália, Franciaország és Bizánc szerepel. Erdély egyiknek sem volt egyszerű művészeti tartománya. Sokfelől tanult, s mint műtörténetében oly sokszor megmutatkozik, ütközőpontja volt Nyugatnak és Keletnek. Itt állott fel egymással szemben a nyugati és keleti kereszténység stílusa, itt csapott össze az európai szellem a török ázsiai mentalitásával, ma a nyugati stílus az othodoxia formanyelvével. *Ebben a háromszor is megújult kettősségben* látjuk Erdély művészetének legfőbb, semmivel össze nem téveszthető jellegzetességét, sőt azon túl: egyéni zamatát.

Már az árpádkori építészet példázza a nyughatatlan sokféleséget. A hivatalos jellegű, királyok által emelt nagyszabású alkotások olasz példákat tartottak szem előtt. Itáliai bazilikális elrendezést követett Szent László elpusztult nagyváradi, lapos mennyezetű, talán saroktornyos katedrálisa, vagy a XIII. századi harinai templom, melynek ismét boldog birtokosai vagyunk. Ezzel szemben a gyulafehérvári székesegyház a magyar föld egyik legnagyobb méretű műemléke, második alakjában kereszthajós, boltozott, a főhajó és a kereszthajó feletti négyzeten hatalmas toronnyal díszített templomnak épült —, de nemcsak ezekben a sajátságaiban, hanem megmaradt szobordíszében is franciás szellemet sugároz. Végül a még javaerejében lévő bizánci stílus terjeszkedését mutatja például a demsusi templom, melynek négyzetes főtere felett centrális torony emelkedik, vagy a kupolával díszített vajdahunyadi gör. kel. templom.

Ezzel a hármas igazodással azonban nem merül ki Erdély románkori építőművészetének gazdagsága. Vannak emlékek, melyeknek helyi formanyelvéből alig érzik ki idegen útmutatás. Abban az időben, mikor a lébényi, jáki és zsámbéki templomokat emelik, került tető alá az ákosi templom. Háromhajós, kéttornyos, rendkívül magas homlokzati fallal ellátott alkotás, melynek szűkszavú formaadásában nehéz külföldi mintát felfedezni. A kisdisznódi templom, mely szép bélletes nyugati kapuzata miatt is nevezetes, 1200 körül épült. A XIII. századból való még a kerci apátság régebbi része és a homoródaróci szép templom. Ugyancsak az árpádkorban indul meg a világi építkezés, várak emelése, mely főkép a tatárjárás után kap lendületet. Románstílű vár eredeti alakjában nem maradt meg, idők folyamán valamennyit átalakították. Némi fogalmat nyujt róluk Kőrösszeg várának óriási öregtornya, mely alatt 1289-ben Kun László királyt megölték. Az erdélyi szász nyelvterületen elterjedt hit szerint a Barcaság várainak javarészét a II. Endrétől telepített német lovagrend építette, az újabb kutatások azonban bebizonyították, hogy a lovagrend mindössze 14 évi magyarországi szereplése alatt csak egyetlenegy kővárat emelt, a többi kezdetleges faalkotmány volt.

A tiszta gótika elsőízben az erdélyi építészetben oly nagy szerepet játszó gyulafehérvári székesegyházon jelentkezik, melyet a tatárjárás után a XIII. század utolsó negyedében több nemzedék vállvetett munkájával állítottak helyre. Az építészeti és díszítő részletek arra engednek következtetni, hogy a templom kijavítói nem az első kézből, Franciaországból kapták a gótikát, hanem Németország közvetítésével.

Se szeri, se száma a kisebb-nagyobb csúcsíves templomoknak. A halódó középkor egyházemelési

Szépmüvészet
1940. I. 7.

lendülete egész sorozat templomot termett. Impozáns méretű és érdekes szerkezetű a nagyszebeni evangélikus templom, melynek javarésze a XIV. századból származik. Egyike a legtisztább példáknak a kolozsvári Szent Mihály-templom, melyet Zsigmond király támogatásával 1396-ban kezdtek építeni. Háromhajós csarnoktemplom, kívül-belül értelmesen és egyszerűen tagolva. Kissé gazdagabb a kolozsvári Farkas-utcai egyhajós református (egykor minorita) templom, melynek építését 1486-ban kezdték meg. Gótikus hálóboltozatát I. Rákóczi György fejedelem készíttette 1644-ben, a „stílszerű helyreállítás", illetve befejezés szokatlanul korai példáját nyujtva. Különös és távoli kapcsolatokra enged következtetni Kolozsvár harmadik nevezetes építészeti emléke, a ferencesek temploma és kolostora, főkép a kolostor kisterme, melynek honi földön társ nélkül álló fantasztikus hálóboltozata és elliptikus pillérívei a XVI. századi angol gótikából származnak. Tanulmány tárgyává kellene tenni ezt a különös összefüggést, melynek kultúrtörténeti alátámasztásával a tudomány egyelőre adós maradt.

Említésre méltó, hogy Hunyadi János kormányzásának ideje, ez a békésnek éppen nem mondható kor sem hagyott alább az építőtevékenységgel. 1446-ban épült a marosvásárhelyi templom, hatalmas tornyával, melyet fióktornyos sisak díszít. Sőt maga Hunyadi János, mint műbarát részt vett a munkában: kiépíttette a gyulafehérvári székesegyház déli tornyát, megnagyobbíttatta a festői hatású marosszentimrei templomot, restauráltatta az alsóorbói és dévai egyházakat, de munkája nemcsak erre szorítkozott. Az erdélyi építészet egyik gyöngyszeme, a tövisi kolostor-templom teljes egészében az ő bőkezűségéből épült.

Hunyadi János építőtevékenysége azonban nem az egyházi architektura terén érte el csúcspontját. Nevéhez fűződik Magyarország legszebb várának, a vajdahunyadi várnak építése. Ez a hatalmas arányú mű, melynek ritmikus tagolásában és rendkívül festői elrendezésében francia minták távoli hatása érzik, egész életen át foglalkoztatta. Bizonyos, hogy már azelőtt is állott vár a hegyen, mielőtt ő a területet birtokba vette volna, a mai vár azonban minden ízében az ő alkotása. Belső kiképzésének részletei közt nevezetes az 1446-ban épült kápolna s az 1452-ből való fényes lovagterem, mely tiszta arányaival és méltóságteljes egyszerűségével pompás párhuzamot nyujt a kor nagy erőkifejtésre képes, de puritán szelleméhez. Hunyadi Déván és Aranyvártt is épített erősségeket, ez utóbbiak azonban nem mérkőzhetnek Vajdahunyaddal, bár a dévain — Möller István megállapítása szerint — részben ugyanazok a kezek dolgoztak, melyek a vajdahunyadi remekmű fényét megadták.

Erdély középkori várai — hasonlóan Magyarország többi erősségéhez — szörnyű átalakításon estek át. A hadászat mesterségének fejlődése megkövetelte a védelmi célokból folyó átalakításokat, míg végül a lőfegyverek tökéletesedésével a várak használhatatlanokká bizonyultak és rommá válásuk megkezdődött. A XV. századi várak egyik hatalmas arányú példája a szelindeki vár (először 1282-ben említve, később kibővítve), mely ma romokban áll, vagy a festői fekvésű Törcsvár, hajdani királyi vár (építését Nagy Lajos oklevele alapján 1377-ben kezdték meg), mely többszörös átépítés után ma is épen áll. Kőhalom, Küküllővár mai alakjában is őriz középkori részleteket.

Egyházi és világi rendeltetés között ingadozik Erdély legnépszerűbb építészeti terméke, az erődtemplom. Hozzá hasonló alkotások nemcsak egyéb magyar földről hiányoznak teljesen, hanem a spanyol—francia határig kell elmenni, hogy hasonló, kettős rendeltetésű egyházakra akadjon az ember. Az erődtemplom nemcsak Isten dicsőségére épült, hanem a falu védelmére is. Néha az egész templomot árkokkal, fallal és tornyokkal vették körül, máskor — szegényebb vidékeken — csak a szentélyt képezték ki védelmi célokra, amennyiben lőrésekkel és szuroköntő nyílásokkal ellátott védőfolyosót építettek, kiugró konzolokra, a tetőpárkány alá. Baromlaka, Berethalom, Bogács, Derzs, Holcmány, Kereszténysziget, Kőrös, Nagydisznód, Nagyekemező, Nagykapus, Prázsmár, Szászkeresztur, Szerdahely és Valdhild — hogy csak a nevezeteseket említsük —, romantikusnál romantikusabb példákkal dicsekedhet, általában nem az építészeti tökéletesség, hanem bizonyos regényes báj adja meg a műfaj zamatát. A közelmult műtörténete az erdélyi szász szellem alkotásának könyvelte el, pedig faji tagozódás nélkül mindenütt megtalálható Erdélyben színmagyar vidéken is, például a kalotaszegi Magyarvalkón. Nagyobb városok természetesen körülményesebb védelmet építettek maguknak, már Zsigmond király elrendelte a török veszélyre való tekintettel (1405) a városok bekerítését. Brassó erődítése 1421 és 1471 között épült. A bástyákkal, tornyokkal, kapunyílásokkal megszakított öreg városfalak Erdélyben még sok várost díszítenek és festői látványt nyujtanak. A nagyobb szász városokban ma is állnak, például Nagyszebenben, változatos tornyos kiképzéssel, de, hogy nemcsak a határokhoz közel volt szokásban, bizonyítja Kolozsvár városa, melynek falai 1805-ben még teljes épségben állottak.

Az építészet fejlődési útja ugyanazt a különös sajátosságot mutatja, mint az ábrázoló művészeteké. A többé-kevésbbé külföldhöz igazodó korszerű építményeket a XIV. század első felében ugyancsak gótikus, de alacsonabb szintre szálló művek váltják fel,

melyek tisztán mutatják, hogy a töröknek Magyarország szíve felé való előrenyomulása elzárta a nyugatról Erdélybe áramló friss vérkeringést. Ezek közül az emlékek közül egyedül a brassói Fekete-templomra hívjuk fel a figyelmet, erre az óriási méretű, lehetetlen arányú és fantasztikusan díszített alkotásra, melyen legélesebben mutatkoznak meg a tendenciák. A néző nem tudja mit csodáljon inkább, a mérhetetlen önbizalmú pallér-fantáziát, mely emelte, vagy a díszítés (kapukiképzések, dekoratív részletek) sohasem látott, sehonnan el nem sajátítható, merész vidékiességet.

Az erdélyi renaissance hasonlóan a gótikához, nehezen született és nehezen halt meg. Első emlékei aránylag későn jelentkeztek, ennek ellenére némely szakember szerint kerek háromszáz esztendeig élt, ami egyedül végletes provincializmusával magyarázható. Ami kezdetét illeti, jóval elmaradt az anyaország friss igazodása mögött, így nem vett részt a protorenaissance mozgalmában, mely Zsigmond király és császár uralkodása idején bontotta ki virágait. Mátyás uralkodása idejéről származik első emléke, nem jelentékeny dekoratív szobrászi munka, Szamosfalvi Mikola Ferenc síremléke Kolozsvártt, 1471-ből. Az építészet emlékei pedig éppen a XVI. századból származnak, nagyrészük a budai udvarban uralkodó renaissance stílus hullámverésével jutott Erdélybe, mint ahogyan a Felvidékre hasonlóképen jutott. Egynek, az elsőnek kivételével, mely egyben az erdélyi renaissance legjelentékenyebb terméke.

A gyulafehérvári Lászay-kápolna ez, mely 1512-ben épült s melyet szembe lehet állítani az öt évvel korábbi esztergomi Bakócz-kápolnával. Mindkettő egyházi mecenás buzgóságából öltött testet, rokonfeladatot vállal, ami a méretek szerénységében is kifejezésre jut. A kitűzött célt, a Bakócz-kápolna jobban elérte; meleg vörösmárvány pompája építészeti és díszítő tagozatainak ünnepélyes grandezzája olasz szellemet lehel. A szépségeiben elmerülő néző joggal érzi magát Itáliában. A Lászay-kápolnából hiányzik az a tömör egység, mely esztergomi elődjét jellemzi. A hangsúly a belsőségből a külsőre csúszott át, a homlokzatra, amely a renaissance szigorúságához képest szokatlanul festői. Apró részletformák öntik el a homlokzatot, fínom faragott keretek és címerek, többször megtört, dúsan díszített félpillérek. A tagozatok elvesztik struktív jelentőségüket s fellazulnak. Sok benne még a gótizáló elem, különösen ami figurális részleteit illeti. A hangsúly azonban már nem a multra, hanem a jelenre esik, az olasz művészet friss hatására. A szigorú, értelmes és struktív toscanai renaissance építészettel szemben ez esetben inkább a laza és festői lombardiai stílus hatott, mint a kutatás már megállapította.

A gyulafehérvári kápolna az erdélyi renaissance egyik korai és teljes emléke. A további maradványok egy ideig inkább csak részletek, vagy kisebb alkotások: kapuzatok, ajtók, faragványok és sírkövek. Két évvel későbbi, 1514-ből való a menyői református templom érett renaissance ízlésű kapuja, melyet Désházy István megbízásából a sokfelé dolgozó Johannes Fiorentinus faragott. A kapu esztergomvidéki vörösmárványból készült s így valószínű, hogy Esztergomban faragták s készen vitték rendeltetési helyére. Szerkezete, főkép felső lezárása a budapesti és pécsi Szentségtartó-fülkékre, úgynevezett pasztoforiumokra emlékeztet. A renaissance stílus tisztábban, egyszerűbb méltóságban jelentkezik, mint elődjén a Lászay-kápolnán, ez a tisztaság természetes következménye annak, hogy formáit olasz mester alakította ki. A menyői kapu előfutára a többi erdélyi kapu- és ajtókeretnek, melyek később jelentkeznek s az itáliai stílust helybeli esztétikai igényeknek megfelelően dolgozzák át.

A részletek mellett azonban nemsokára nagy egységek is jelentkeznek, hatalmas kastélyok, melyeknek megfogalmazásába az új stílus beleszól. A fogarasi várat, melynek építéstörténete a XIV. század első évtizedeibe nyúlik bele, 1538-ban Majláth István átépíttette. Ekkor, vagy nem sokkal később készült zord és monumentális hatású árkádos udvara, melynek érdekessége, hogy az árkádok íveit hatalmas rusztika-tömbök keretelik, ezzel szemben közöttük gótikus ízlésű pillérkötegek jelennek meg. A mintaképekben való ingadozásnak megkapó példája ez. A helybeli gótikus várépítés épp úgy hatott rá, mint az olasz cinquecento s e keverék-stílust az ismeretlen építész nagy erővel és férfias pátosszal szólaltatta meg.

A másik nagyobbszabású XVI. századi emlék a keresdi Bethlen-kastély. Itt is az árkádos udvar az épület legfőbb jellegzetessége. A hozzá falazott lépcső könnyű baluszter-tagjainak bája, az árkádokat tartó kihasasodó oszlopok vaskos vidékiessége derűsebb hatásúvá teszi az építményt fogarasi párjánál. A keresdi kastély említett részei a legújabb kutatás szerint 1559 és 1598 között készültek, de 1683-ban is átalakításon estek keresztül. Az erdélyi építészet egyik jellegzetessége a sűrün történő átépítés, a lényeges változtatások sorozata, mely a fejlődés pontos megrajzolását csaknem lehetetlenné teszi. A levéltári adatok gondos összegyüjtésére támaszkodó apróbb templom- és kastély-monografiák légióira lenne szükség, hogy a mai zűrzavarban rendet lehessen teremteni.

A XVII. század építészete a renaissance lassú halódását és a barokk előrenyomulását mutatja. A vidékiesség bizonyítéka, hogy néhány nagyszabású építmény, így a korábbi részek átépítésével 1620 és 1657 között

készült aranyosmedgyesi várkastély, újabb részeiben is erősen konzervatív. A század legnevezetesebb építészeti alkotása a betlenszentmiklósi kastély, amely a főkapun elhelyezett felirat szerint 1668 és 1673 között készült. Építtetője Bethlen Miklós erdélyi kancellár volt, ki maga tervezte az épületet részben francia, részben olasz minták halvány emlékképei nyomán. A kastély egyszerűségével, szigorú, szimmetrikus elrendezésével és apróbb tagozatainak szárazon célszerű alakításával a francia renaissance némely emlékére vall, ezzel szemben olaszos az udvari homlokzat árkádsora, talán Bethlen Miklós velencei tartózkodásának emlékei. Nagystílű és pompás, de ugyanakkor végzetesen elkésett, ami az ország politikai helyzetével magyarázható. A török uralom miatt hazánkban hiányzik a korabarokknak és a barokk fénykorának, a XVII. századnak hatása, mely helyes irányba terelte volna a fejlődést. Egy fecske nem csinál nyarat, Bethlen Miklós külföldön jártában talán megismerte az építészet időszerű tetteit, de magyar földre átültetni, egyedül, egymagában, felülmúlta erejét.

Erdély XVIII. századi emlékei szervesen beleilleszkednek a monarchia barokk művészetébe. Az első monumentális arányú mű, a nagyváradi székesegyház, 1752 és 1779 között öltött testet. Építését Gianbattista Ricca olasz mester kezdte meg, kitől a munkát Franz Anton Hillebrandt, a másutt is igen tevékeny kamarai építész vette át. Hillebrandt be is fejezte a nagyméretű székesegyház építését, amely széles homlokzatával, helytelen arányaival széttolt és csenevész tornyaival nem a legszerencsésebb hatású. Annál jobban sikerült Hillebrandt másik nagyváradi alkotása, a püspöki palota, mely a magyarországi barokk palotaépítés első öt emléke közt bizonyára helyet foglal. Építése 1762 és 1777 között történt. Alakításában már a későbarokkot követő stílus-fázis, a copf ízlés is közrejátszott.

A külföldről bevándorolt barokk mesterek között Hillebrandt neve a legismertebb. Kisebb jelentőségű építészek is tevékenykedtek Erdélyben, pl. Schuchbauer Antal, kiről csak annyit lehet tudni, hogy nem e városból való volt. Építészeti és dekoratív szobrászati munkákat egyaránt vállalt. Tervei nyomán készült a marosvásárhelyi gróf Toldalaghy-ház 1762-ben, a későbarokk városi palotaépítészet kisméretű, de vonzó emléke, melynek külső és belső díszítése egyaránt gazdag. Schuchbauer állította a kolozsvári Mária-oszlopot is.

A 18. század második felének egyik legjobb arányú épülete a gernyeszegi gróf Teleki-kastély, mely 1777-ben készült el. Formaadása erősen emlékeztet az ország más területén álló kastélyokéhoz, például Gödöllőhöz és Pécelhez.

A század egyik tevékeny mestere a württenbergi származású Johann Eberhard Blaumann, aki pályafutását szobrászként kezdte Nagyszebenben, s csak később pártolt át az építészethez. Legjelentékenyebb műve a kolozsvári Bánffy-palota, mely 1774 és 1785 között épült. Blaumann a későbarokk legutolsó szakában dolgozott s az egymásután jelentkező új ízléshullámok között nem tudott, vagy nem akart eligazodni. A barokkot rokokóval és copf-ízléssel keverte, általában díszítő-részleteiben sok a vidékiesség. Ugyancsak az ő vezetésével épült át a kolozsvári minorita templom (1782—1784), ezenkívül Bonchidán is dolgozott.

A bonchidai Bánffy-kastély az erdélyi palotaépítészet egyik legérdekesebb emléke. Alaprajzilag négy kerek saroktornyával világosan mutatja középkori eredetét. Szinte minden század változtatott rajta a maga ízlése szerint, legtöbb műrészlete azonban a 18. századból származik. Ha nem lenne stílusok konglomerátuma, azt lehetne mondani, hogy Erdély legszebb ilyennemű alkotása, mert részleteinek pompája, különösen rendkívül előkelő díszudvara messze megelőzi a nagyváradi püspöki palotát. A toldás-foldás azonban nem engedi egységes hatás megnyilvánulását, a középkor és későbarokk keveredése inkább hangulatilag, mint művészetileg sikerült. Építésében a századok folyamán számos mester vett részt. Fontosabbak, akik megérdemlik az említést, a szász Leder József szobrász, Nachtigall János és Blaumann, ki az udvari homlokzat két kapuzatát tervezte. Szerencsés arányú, finom mű még az 1776 és 1779 között épült nagyszebeni Bruckenthal-palota, melynek gracilis díszítése érdekes ellentétben van súlyos tetőszerkezetével.

A század végén a későbarokk beletorkollik a XVI. Lajos-stílusba, a copf-ízlés korába, végül azon keresztül a klasszicizmusba, Erdély azonban szívósan ragaszkodik a későn felismert, s alkalmazni kezdett barokk formanyelvhez, nehezen enged belőle s akkor is inkább csak a copf-stílusig jut el. Erre vall például a kolozsvári gróf Teleki-palota, Leder József műve 1790—1795 között épült, aránylag késői időben ahhoz, hogy még a copf-ízlésről se vegyen tudomást. Jellegzetessége a hatalmas és súlyos tetőszerkezet, mely a 18. századi erdélyi palotaépítészetben általában gyakori: talán ez az a lokális íz, mely a nemzetközies-dinasztikus formanyelvben Erdély egyénisége. Az építészet hagyománytiszteletét mutatja még a kolozsvári gróf Toldalaghy-palota is, melyet az olasz Carlo Justi 1800 és 1808 között copf-stílusban emelt.

Az emlékek jórésze, íme, szerencsés fordulattal visszatért az anyaföldhöz. Felkutatásuk, megismerésük terén még igen sok a tennivaló. Ebben az ünnepi pillanatban egy öreg székelyre, Orbán Balázsra gondolunk, kinek leírásukban a legnagyobb szerepe volt. Bár akadna minél több, minél szorgalmasabb s hozzá hasonlóan derék követője.

GENTHON ISTVÁN

KOLOZSVÁRI MÁRTON ÉS GYÖRGY: SÁRKÁNYÖLŐ SZENT GYÖRGY. PRÁGA, HRADŽIN 1373.

A GYULAFEHÉRVÁRI SZÉKESEGYHÁZ. XI—XIII. SZÁZAD.

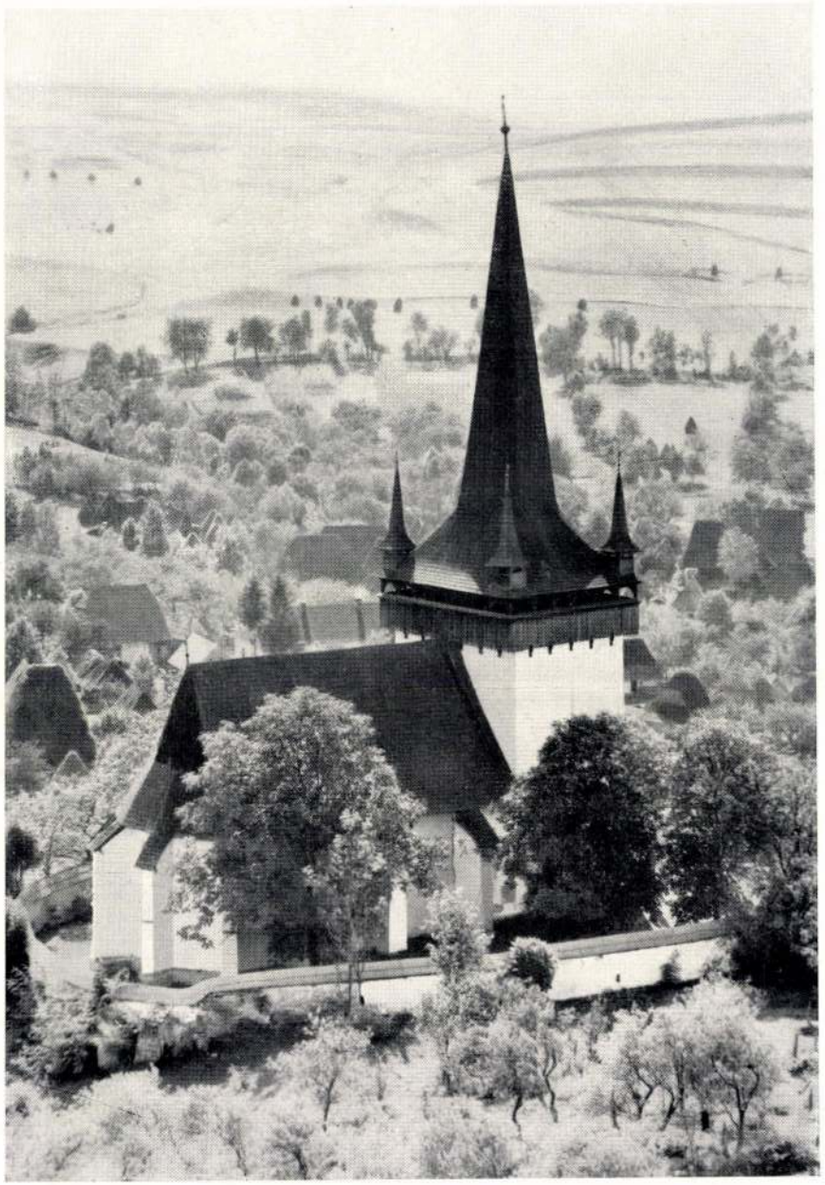

A MAGYARVALKÓI REFORMÁTUS TEMPLOM.

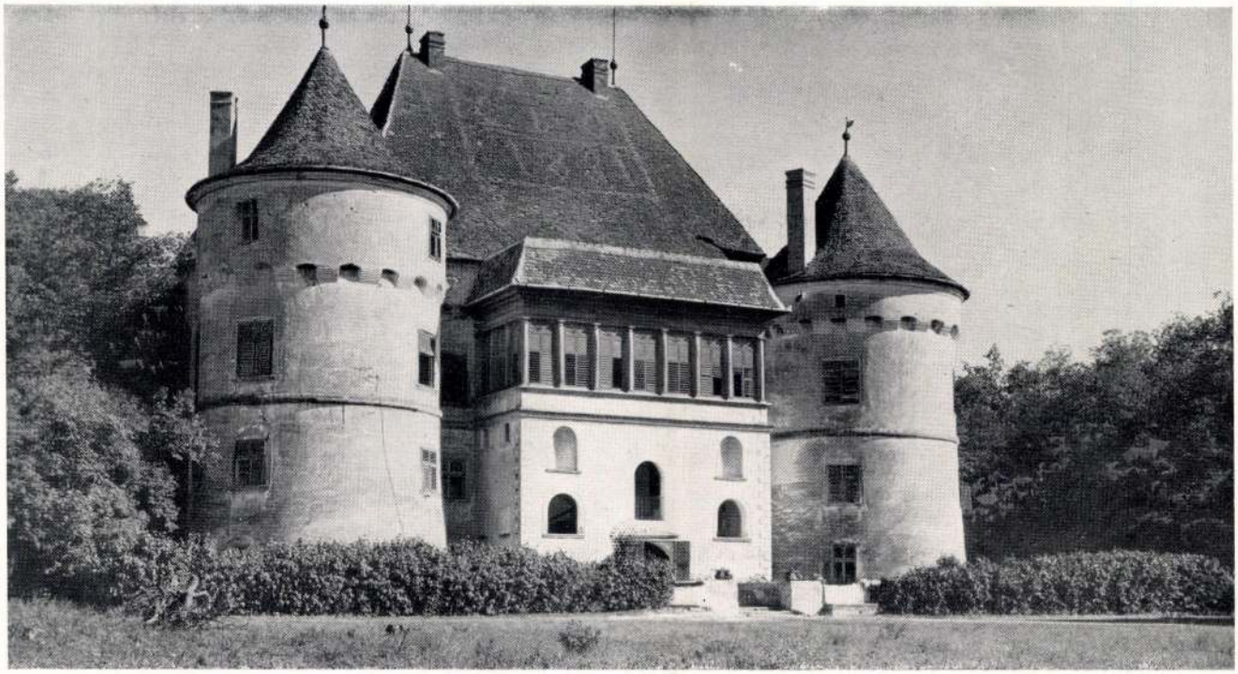

KÜKÜLLŐVÁR. XIV—XVI. SZÁZAD.

A KERESDI BETHLEN-KASTÉLY. XV—XVI. SZÁZAD.

BOCSKAI ERZSÉBET TÍZ DUKÁTOS EMLÉKPÉNZE 1577.

BETHLEN GÁBOR EMLÉKÉRME.

I. RÁKÓCZI GYÖRGY TÍZ DUKÁTOS EMLÉKPÉNZE 1631.

Erdélyi művészet

Roth, Victor:
Die deutsche Kunst in Siebenbürgen. Bearbeitet von C. Theodor Müller, Alexander Freiherr v. Reitzenstein, Heinz R. Rosemann. Berlin - Hermannstadt/Sibiu 1934.

laid okv.

Erdélyi Magyar Művészet

AZ ERDÉLYI MAGYAR MŰVÉSZET KISEBBSÉGI ÉLETE

ced

Erdély a titkok és küzdelmek földje: az erdő küzdelme a viharral, az ember birkózása a fával, az erdélyi magyarok küzdelme a sokszor kegyetlen sorssal. Áldozatos, rejtelmes föld ez, amely évszázadokon át sok vért, áldott szellemet, zsenit, költőt, írót, politikust, fejedelmet, Lengyelországnak egyik legnagyobb uralkodóját, művészt adott és áldozott. A titkok országa: szülte, adta, áldozta a rejtelmes lelkű emberek végtelen sorát. Rejtelmes világ: mert kiismerhetetlen a földje, éghajlata, népe. Emberei egyszerűek, szikárak, kemények, ridegek, de jókedvűek, játékosak, földjükhöz tapadók, keletre vágyók és nyugatra kóborlók. Az Apáczai Cseri Jánosok, a Bod Péterek, a Kőrösi Csomák, a Bólyaiak titokzatos földje és népe.

Erdély szülte és adta nemcsak a magyarságnak, hanem az egyetemes művészetnek is egyik legszebb, legértékesebb, de a maga korának kétségtelenül legnagyobb szabású művészi alkotását, a prágai Hradzinon álló Szent György szobrot, s annak két testvérmesterét, Kolozsvári Mártont és Györgyöt; középkori képtáblafestészetünk egyik legkimagaslóbb alakját, Kolozsvári Tamást. Adott nagyszerű építészeket, szobrászokat és festőket a későbbi századok folyamán is. A XIX. század elején a magyar művészi élet megteremtésére Erdélyben rendeltetett el Barabás Miklós sorsa. Azután jöttek a többiek, köztük a legtragikusabb sorsú művészek: Paál László, ez a Franciaországban oly fiatalon elégett festő-talentum, a legnagyobb magyar tájképfestő; Gyárfás Jenő, a székely balladák megszállottja, korának egyik legmélyebben érző magyar művésze, akit azután szomorú sorsában újra magához ölelve vigasztalt. A magyar művészet egyik legnagyobb, legfestőibb és legtudósabb festője, Székely Bertalan is Erdély ajándéka. És majdnem innen, Mármarosszigetről jött és ment Münchenbe Hollósy Simon, hogy Párizstól is tanulva, s majdan visszatérve és másokat is magával csalogatva, megteremtse az első magyar művészközösséget, a nagybányai művésztelepet és szabadiskolát. Jóllehet tanárainak és növendékeinek nagy része nem erdélyi, hanem az alföldi és nyugati magyar városokból, valamint Budapestről és külföldről való volt, a magyar művészet legszebb, legzamatosabb iskoláját az erdélyi, a nagybányai föld, táj, ég, levegő szülte.

És a Székelyföldről származott el az Alföldre, hogy olthatatlanul beleszeressen, századunk elejének egyik legsötétebben látó, és sok más magyar művésztársához hasonlóan tragikus sorsú festője, Nagy István, Brassó szülötte Koszta József, a modern magyar festészet egyik legnagyobb koloristája.

A nagybányai iskola művészei még járták a lankás hegyeket, s a budapesti közönség még nagyban ünnepelte őket és vásárolta képeiket, amikor a világháború szétriasztotta a romantikus lelkű, a naturalista és impresszionista felfogásnak sajátosan nagybányai sugalmazású, erdélyi igézetű embereit. Szétriasztotta őket, hogy soha többé ne találkozzanak. Aki ott maradt az imperiumváltozás után is, mint Thorma János, Mikola András, az egri születésű Ziffer Sándor és Szolnay Sándor, nyomasztó anyagi helyzetbe került. Visszavonult. Magánosan festegetett. Nagybányán eleinte Thorma volt továbbra is a vezér, de tulajdonképen csak Mikola András maradt ott, aki 1927 óta legfőbb vezetője és irányítója a megcsappant szabadiskolának. Nagybánya felett azonban ekkor már eljárt az idő: legjobb képviselői eljöttek, az ifjabb nemzedék képviselői pedig új művészi égtájak felé kémleltek.

Az erdélyi magyar társadalom széthullott. Hinni is csak titokban mertük, hogy az erdélyi magyarság oly hamar magáratalájon, amennyire magáratalált. Ki adta neki az erőt, nehéz kideríteni. A csíki havasok, Kalotaszeg, a Gyulák ősi segítő keze, vagy talán Sarolt asszonynak az erdőkön, hegyeken és völgyeken végigsuhogó lelke erősítette őket? Ki tudja?! A táj, az ég, a mult, de leginkább a székely és erdélyi magyarságnak agyoncsaphatatlan ereje és kiolthatatlan hite, bámulatos tehetségtermése. Mert termelt az elmult húsz év alatt nagyszerű szervezőket, nagyszerű írókat, Kuncz Aladárokat, Nyirő Józsefeket, Tamási Áronokat, Balázs Ferenceket, Kovács Józsefeket és művészeket. Ki tanította őket, a fiatal festőket és szobrászokat? De ki tanította Barabás Miklóst, hogy a multszázadi magyar művészet megindítója, első tudatos, lázas szervezője, s korának, különösen ifjabb éveiben, legnagyobb magyar művésze legyen?

Azt hittük, Erdély Romániához csatolása a művészi és szellemi élet teljes megszakadását hozza magával. Félve és joggal hihettük ezt, mert alig maradt ott mester, aki a folytonosságot biztosíthatta volna. Az erdélyi művészeti iskolákba és intézményekbe idegen tanárok vonultak be, akik új szellemet, új formákat akartak meghonosítani. Tőlük nem tanultak. Vagy

Szépművészet
1940. 1. 1.

csak nagyon keveset. Ki fogta hát meg a kezét az erdélyi magyar művészeknek? Ki fogta meg kezüket, hogy az első ecsetvonásoknál, az első agyagformálásnál segítse őket? Senki vagy talán sokan is, az ősök, maga az évezredes erdélyi magyar művészi hagyomány.

Eleinte teljesen magukra voltak hagyatva, különösen a fiatalok. Csupán az írók siettek segítségükre, akik azonban maguk is szegények és elhagyatottak lévén, csak lapjaik, az Erdélyi Helikon, a Pásztortűz, majd pedig a Hitel lapjait tárhatták fel előttük. Ezeken a szeretettel írt lapokon találkoztak össze az Erdély távoleső városaiban és kis falvaiban alkotó idősebb és fiatalabb művészek. 1930-ban végre megalakult a Barabás Miklós Céh, amely még ez évben két kiállítást rendezett Kolozsvárott. Néhány évi újabb visszaesés következett, s végre a 30-as évek derekán megindult a szervesebb művészi élet. Másfél évtizedre volt szükség, amíg magukra találtak.

Közben, már a 20-as évek második felétől kezdve titokban, sok veszélyt és megtorlást vállalva, ellátogattak Budapestre, tanulni, nézelődni. Egynémelyük itt is maradt, a legtöbb azonban visszatért, hogy öntudatosan vállalja a kisebbségi élet keserűbb és feketébb kenyerét, s a megszorult magyarság szellemi vezetésének fájdalmas örömét.

Legelőbb is Kós Károlyról kell szólni, mert Erdély történetének talán legszomorúbb korszakában ő volt az ottani magyarság egyik legszilárdabb pillére. Ő volt a társadalmi és szellemi élet szervezésének mindenütt jelenlévő kovásza, s így a művészeti életnek is irányítója, a fiatalok bátorítója, hitük megtartója.

Fiatal korában Lechner Ödön tanítványa volt, igazi atyamestere mégis Erdély, a leggazdagabb magyar népművészeti hagyomány kincsesháza. Erdélyi hagyományöröksége tereli a magyar építőművészet új, sajátos útjára. Műegyetemi évei alatt több pályázatot és ösztöndíjat nyert, beutazta Erdélyt, majd később Törökországot. Tanulmányútjai meggyőzték arról — mesterével, Lechnerrel ellentétben —, hogy a magyar építészetnek városinak és népinek, immár igen kevés köze lehet a távolkelethez, hiszen a magyarság új hazájában a keleti építőformavilágnak csaknem teljes ismerete nélkül kezdett építkezni. Meggyőződéssé vált benne, hogy a sajátosan magyar építészethez csak a korszerű törekvések és a magyar, elsősorban népi és főképen erdélyi építőhagyomány útján lehet eljutni.

„Régi Kalotaszeg", „Erdély kövei", „Sztambul" és más munkáiban világosan fogalmazta meg elveit, de jórészt meg is valósította azokat terveiben és építményeiben. Első szükséglet szerinte a népi építészet szellemének, a paraszti építési gondolkozásnak a megismerése, elsajátítása, amit korszerű tudással, sallangok és motívumok nélkül kell felhasználni.

Egyik legkorábbi építészeti művén, sztánai lakóházán (1910), az erdélyi faépítészet hagyományai válnak korszerű valósággá. 1911—12-ben Zrumeczky Dezső társaságában építi fel a budapesti Állatkert nagy részét, ahol ismét bő alkalma nyílott az erdélyi faépítészet magas tornyainak, tágas tornácainak alkalmazására. Legpompásabb itteni műve a festőien szép, kalotaszegi könnyedséggel tervezett Madárház. A kolozsvári református templom, valamint a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum felépítésével már nagy lépést haladt előre. Építési gyakorlata biztosabb, formavilága kitisztultabb, az épületrészek funkciója szervesebb, mint a korábbiaknál. Kompozíciója nagyobbszabású, a kivitel modernebb: a feladat is komolyabb, a művész is érettebb.

A háború előtti években még rengeteget tervez és épít, de az impérium-változás hazaszólította. Nagyszabású építész-karrierjét gondolkodás nélkül hagyta itt. Erdélybe vonult vissza, sztánai Varjuvárába, ahol a kisebbségi sorsra jutott magyarságnak elsősorban kenyerét kellett biztosítani. Erre is alig jutott s építkezésre már nem igen tellett. Kós azonban mégis „ír, izgat, perel, riaszt, de kalkulál is és épít, egyre épít kőből és szellemből". Inkább szellemből és lélekből. És Kós, a „Viharok ügynöke", ahogy 50. születési évfordulójára írt cikkében Kovács László nevezte, — ma is egyik legnagyobb a magyar „építők" között.

A huszas években Nagybánya még jelentős központja az erdélyi művészeknek. Az agg Thorma, aki Halasról tapadt örökre Nagybányához, csodálatos fáradhatatlansággal vezeti tovább egy ideig a szabadiskolát, amelynek 1926-ban még közel 150 növendéke volt — köztük mintegy 50 bukaresti román festő. A következő években azonban nagyon megcsappant a növendékek száma, s Thorma is mindinkább visszavonult. Mikola András 1927-ben átvette a vezetést, azonban ekkor már alig volt növendék, s a művésztelepnek már csak három jelentős tagja volt: Thorma, Mikola és Ziffer. A negyedik, Szolnay Sándor Kolozsvárra költözött, de jellegzetesen és egyéni módon expresszionista stílusában is messzire távolodott el Nagybányától. Mikola hű maradt a nagybányai iskola természetszemléletéhez. Ziffer Sándor is kitartott Nagybánya mellett, de már egészen más szemekkel nézi, látja és festi a lankás dombokat, hegyoldalakat és völgyeket, mint elődei. Modern, nagyvonalú térszemléletében, szűkszavú egyszerűségében erőteljes egyéniséggel jelentkezik az új naturalizmus, míg arcképein, alakos kompozicióin ő is az expresszionismus felé hajlik.

Az elmúlt 22 év lidércnyomásos erdélyi magyar életében a csíkzsögödi Nagy Imre alakította ki a legnagyobbvonalú, egyéni és sajátosan erdélyi magyar

GY. SZABÓ BÉLA: FAMETSZETEK.

NAGY IMRE: TÁJKÉP. OLAJFESTMÉNY. 1932.

BORDY ANDRÁS: TÁJKÉP TEHENEKKEL. VÍZFESTMÉNY. 1939.

A „HAZATÉRÉS TEMPLOMA". IMATEREM ÉS A TEMPLOM BELSEJE.

festői stílust. Mégis éppen ő az, aki az erdélyi magyar festészetet a legszorosabb szálakkal szövögette az anyaország művészetéhez.

1893-ban született. 1913-ban Pestre jött, 14-től 17-ig Galiciában harcolt. A háború után beiratkozott a főiskolára. Szőnyivel és Aba-Novákkal együtt főképen Olgyay-mester grafikai osztályát látogatta. A huszas évek elején, amikor mindhárman kezdenek kibontakozni, még édestestvéreknek látszanak. Később elváltak útjaik, de sok rokonvonás köti őket össze művészetük későbbi alakulásában is.

Nagy Imre a huszas évek közepén visszament Csíkba, a Hargita tövébe, s ott alakította ki a maga távolbanéző, epikus tartalmú, földszagúan monumentális festészetét, amelyet néhány kiállításon az utóbbi években a pesti közönségnek is bemutatott. Tulajdonképen egyforma esélyekkel indult Szőnyivel és Aba-Novákkal. Egymást megközelítő tehetségek, csaknem azonos gyökérből, Nagybányából, Ferenczyből, Rudnayból és Olgyayn keresztül Rembrandtból indultak, negyedik társukkal, az ugyancsak székely Vargha Nándorral együtt. Ma már mind a négyen elismert művészek, s valamennyien egyéni úton járnak.

Nagy Imre nem érezte jól magát Pesten, egy ideig keresgélt Szolnokon, Kecskeméten, de nem talált magára. Egyre jobban érezte lelkében a Hargita hívását. Hazament, de sokáig nem volt se kedve, se ereje festeni. Gazdálkodott és méhészkedett. Összenőtt a földdel, a munkával, a székely néppel, a tájjal, a növényzettel és az állatokkal. Két-háromévi művészi tétlenség után lelkében felfrissülve s emberségben meggazdagodva nyúlt újra az ecsethez, s festette, amit ez idő alatt élt, látott, s ami belésimult a lelkébe. Énjének és környezetének fáradságos, dolgos életét. Így jutott el a székelység mély lelkéhez s rajta, társain és volt mestereinek visszatérő emlékein keresztül az egyetemes magyarsághoz.

A székely parasztság küzdelmes élete, végtelen távlatokba tekintő nyugalma elevenedik meg festményein. Nagyvonalúan, szélesen húzott ecsettel fest, mindíg csak mondanivalójának s az ábrázolt dolgoknak lényegét vetítve elénk. Olajképei drámai erővel, nyers, sokszor brutális őszinteséggel szólaltatják meg, s vetítik kemény, erőteljes, zománcos színekben vászonra a csíki havasok szegény székely népének életét. Régebben rézkarcokat és fametszeteket is készített. Újabban az olajfestés mellett a tollrajzban is utolérhetetlen virtuózitásig fejlődött, s ki-kirándult az akvarell-területére is. Az erdélyi művészeknek a Nemzeti Szalonban Vargha László által rendezett kiállításán kizárólag akvarellekkel szerepelt. Vízfestményei újszerűek, olajfestményeinek sokszor nyers, de mindíg erőteljes és kifejező kolorizmusa itt halkabbra hangolódik, anélkül, hogy erejéből veszítene. Ezek is, mint olajképei: tájképek, emberek, állatok. Vannak kiszakított, kiragadott részletképei, mint például a „Dobos", amely önarckép is lehetne, ha annak nevezné. Hallatlan bátorsággal, őszinte tükörbenézéssel festette meg ezt a képet, amely egyik legjobb művének fog számítani. Sokszor torzít, gúnyol, nyersen, őszintén beszél. Máskor elhalkul. Fínomabb tónusok, könnyebb, játékos színek, vibráló levegő, rejtelmes táj símul ki ecsetje alól. Nagy Imre művészete a székelység életének gazdag bukolikus költészete.

Jelentősége nem merül ki művészetének önértékében, hanem fokozódik abban a szervező munkában, amit különösen az elmúlt 6—8 évben fejtett ki az erdélyi magyar művészeti élet megszervezése, valamint itthoni művészetünkkel és szellemi életünkkel való összekapcsolása érdekében.

Egyedül él. Tanítványai nincsenek. Egyedül, mint a többi erdélyi magyar művész. A kiállításokon való gyakori szereplése azonban így is elegendő volt ahhoz, hogy az ifjabb művészek tanuljanak tőle, ami meg is érzik nem egynek mostanában kialakuló stílusán.

Az erdélyi magyar művészetnek Nagy Imre mellett legjelentősebb és legkiérettebb alakja és képviselője Gy. Szabó Béla, a fametsző. A huszas évek derekán ő is Pesten tanult s 1927-ben, mint gépészmérnök ment vissza Erdélybe. Később el is helyezkedett és csak 1933—34-ben látott hozzá a művészethez.

Művészi kialakulásában és fejlődésében székely származásán és egyéni talentumán kívül fontos szerepe volt mérnöki pályafutásának. A mérnök pontossága, alaposssága, alaptermészetének határozottsága, az egyszerűség és a kezdeti igazságok megismerésének vágya, a fehér-fekete szűkös, de erőteljes nyelvén való megszólaláshoz, a fametszéshez vezette. Tanítója csak a kísérletezés volt és a régi mesterek. Szigorú önkritikával, az eltévedés állandó félő szorongásával dolgozott. A legkomolyabb, önfegyelmezett autodidakták közé tartozott. Első nagyszabású műve, a „Liber miserorum" fametszet regénye felé. Drámai erővel szólal meg benne a székelyballadák rokonsága. A nyomorultak és elesettek szövegnélküli, sejtelmes életregényével itthon is nagy sikert aratott, miután a Bibliophil Társaságtól megkapta „az év legszebb könyve" kitüntetést. Ekkor „kijött" az „országba" körülnézni és tanulni. Pár hónapig volt itt, s tanult is Vargha Nándor grafikai osztályán, ahol sokat fejlődött. Két év múlva művészetében még jobban meggazdagodva, de már nemcsak fametszetekkel, hanem toll- s még inkább színes krétarajzokkal ismét jelentkezett. Kemény, fehér-fekete fametszetei olyanok, mint szikár, csontos, székely önmaga. A színes krétarajzok lelkének másik felét, az életnek, a szép színeknek, a természetnek örülő gyermeki, játékos felét mutatják meg, ami már egy-két korábbi

színes fametszetén is előcsillant. Budapesten újabb nagyszerű sorozatot készített elő, amelyet ez év tavaszán a Liber Miserorumhoz hasonlóan a kolozsvári Minerva nyomdában jelentetett meg.

Szabó Béláéhoz sokban hasonlatos Szervátiusz Jenő útja. Az asztalos- és bognárinasból érdekes faszobrok születnek. Összetakarított pénzéből Párizsba ment, ahol sokat tanult a gótikus szobrászattól, de átcsapott rajta a kubizmus és primitíveskedés hulláma is. Érdekes, markáns és sokfelé kalandozó szobrászegyéniség volt már, amikor Erdélybe visszatért.

Az ő szobraival, fába faragott különös látomásaival, fantasztikus elképzeléseivel magára vonta a csodálkozás és elismerés tekintetét. A Nemzeti Szalonban bemutatott művei közül már szinte teljesen hiányoznak fiatal korának vékony, karcsú, elnyujtott, a gótika által megihletett, símára mintázott alakjai. Ujabb korszakában félelmetes erővel merednek elénk nyersen faragott, elnagyoltnak látszó, de alapjában véve pompás művészi hatást elérő faszobrai.

A fiatal erdélyi művésznemzedék tagjai leginkább az anyaország felé vágyakoztak. Titokban, ezerféle nehézségek leküzdésével jöhettek csak át a szigorúan ellenőrzött határokon. De jöttek, mert vonzotta őket a magyar lélek és művészi akarat megbonthatatlan egysége. 1925-ben érkezett a főiskolára a marosvásárhelyi kollégium tehetséges növendéke, Bordy András. Réti tanítványa lett, majd 1927-ben Párisba ment, azután visszatérve, Rudnaynál tanult. Három évi tanulás, az Állami Akvarell Díj és sok szép más siker után visszament Erdélybe, ahol a művészet, a gazdálkodás és a család között osztotta meg erejét.

Az elmélázó, inkább szemlélő, kissé szomorkásnak látszó, de alapjában véve jókedvű, ritkán ítélkező embert mutatják meg nekünk Bordy András finoman kezelt s a szokásos akvarell-technikától eltérő, egészen egyéni és fejlett módon készült vízfestményei.

Az újak, az eddig ismeretlenek között a legnagyobb meglepetés Simon Béla, aki szintén járt Budapesten, ahol Szőnyi István körül forgolódott.

Különös módon alakult Vásárhelyi Z. Emil művészete. Kora gyermekkorában is festőnek vágyott, de a szülői akarat a jogi tanulmányok felé irányította. Művészi stílusának kialakulását elmélyedő, gondolkozó természete irányította. Egyéni stílust alakított ki magának, tudatosan, elméleti gondolkodásokat tartva szem előtt. Sokat tanult az olasz neoklassziczizmusból, felhasználta stílusának formálásában a távolkeleti, kínai és japán művészet tanulságait. Saját lelkét igyekszik belevinni képeinek tárgyába: ezért, de csak ezért expresszionista. Az expresszionista stílushoz, mint olyanhoz, vajmi kevés köze van.

Bármennyire is érdekes és értékes festészete, különösen arcképfestészete, mégis többre kell tartanunk szervező munkáját — a Barabás Miklós Céh feltámasztása az ő érdeme — és művésztársairól szóló írásait.

Értékesek, mind műemléki, mind művészi szempontból figyelemreméltók Debreczeni László erdélyi műemlékeket, romladozó fatornyokat, ősi templomokat ábrázoló grafikái, tusrajzai, s önálló építészeti tervei. Mindkét nemben Kós Károly kiváló tanítványának mutatkozik.

Kemény, komor színeivel, szaggatott, vonalas formaképzésével Nagy Imrére és némileg Ziffer Sándorra emlékeztet Karácsony János. Szép, igéretes tehetségről beszélnek Fülöp Antal neoklasszikus ízű, portréi és csendéletei. Még kiforratlan, de határozottan tehetséges grafikusnak igérkezik P. Kovács Ferenc.

A fiatalabb szobrászok közül ki kell emelni Szabó Józsefet, akinek szép, fehér márványból símára faragott szobrai, elmélyülő művészlelket sugároznak. Jakab András kisplasztikái ugyancsak igen tehetséges szobrászkézre és komponáló erőre vallanak. Sajnos, ez a fiatal tehetség áldozata lett a román kegyetlenségnek. Gyenge szervezete nem bírta a börtön nyirkos levegőjét. Belehalt. Botár István is a legjobb fiatal szobrászok közé tartozik.

Jakab Anikó franciás könnyedséggel, szellemes beállítással, üde színekkel megfestett női arcképei komoly érdeklődésre tarthatnak igényt. Gruzda János, K. Agrikola Lydia, Piskolti Gábor és Kovács Ferenc, az ifjabb erdélyi művésznemzedék ma még meg nem ítélhető, de szép kibontakozást igérő festőtagjai.

Gál Ferencné már évek óta komoly munkát végez az erdélyi népi szőnyegszövés fejlesztése érdekében. A hellyel-közzel torontáli módra szőtt szőnyegek fínom színérzékre, nagyszerű képzelőtehetségre vallanak.

A huszonkétévi sok megpróbáltatás ellenére is a második évtizedben már kezd kibontakozni az erdélyi magyar művészeti élet. Az írók mellett, akik háború utáni irodalmunknak egyik legjellegzetesebb magyar vonalát vezették, mind több festő és szobrász jelentkezett, hogy biztosítsa a nemzeti továbbélés lehetőségét. Lassan rátaláltak a régi hagyományokra és meglelték azokat az utakat, amelyek csonkaországi művészetünkhöz vezettek. Ezek az utak még nagyon tekervényesek és veszélyesek voltak, de ők járták azokat, hogy amikor az „Idő" elérkezik, büszkén vonulhassanak be rajta a megnagyobbodott országba. Testvéri, magyar szeretettel öleljük őket magunkhoz!

NAGY ZOLTÁN

Erdélyi szőnyeg

VARGA NÁNDOR LAJOS

Első mestere Gyárfás Jenő volt Sepsiszentgyörgyön. A főiskolára 1913-ban iratkozott be rajztanárjelöltnek, de tanulmányait 1914-ben megszakította a háború. Amikor 1919-ben leszerelt, résztvett a hadviselt művészek kiállításán, s tovább folytatta főiskolai tanulmányait. 1922-ben rajztanári oklevéllel a kezében, a kecskeméti művésztelepen való rövid tartózkodás után újra beiratkozott a Főiskolára, s Olgyay mester osztályán minden idejét a grafikának szentelte. 1929—24-ben megkapta a Szinyei Társaság grafikai díját, s ugyane művészeti egyesület ösztöndíjával hosszabb külföldi tanulmányutat tett Német-, Francia- és Olaszországban. Hazatérve Olgyay tanársegédje lett, 1929—1931-ben pedig állami ösztöndíjjal két évet Londonban töltött, ahol a saját művészetében való elmélyülés mellett grafikatörténeti kutatásokat végzett. 1932 óta a Képzőművészeti Főiskola tanára és grafikai osztályának vezetője.

Ritkán szerepel a nyilvánosság előtt, nevét nem kapta szárnyára a hír, de a művészetet igazán kedvelő és értékelő kevesek jól ismerik itthon és külföldön egyaránt : a szakkörök szemében ma a legelismertebb magyar grafikusművész. Hosszú éveken át csupán rézkarcait mutatta be a közönségnek, s csak kevesen tudták róla, hogy a grafika minden ágában egyformán jártas, hogy freskótervekkel is foglalkozik, hogy kitűnő mestere az akvarellnek, s hogy a nyomdászkodás mellett művészet-, elsősorban grafikatörténeti és elméleti tanulmányokat végez, hogy ír, s irodalmi munkásságát saját szedésű és nyomtatású könyveiben adja közre.

Működése azonban leginkább két egymásbafonódó területen bontakozott ki: saját művészi alkotásaiban és tanítványainak nevelésében. Eddig elért eredményei mindkét területen igen jelentősek, s most, amikor a Magyar Mult-at ábrázoló, még 1934—35-ben készült nagyszabású fametszetsorozatával is a nyilvánosság elé lépett (Műbarát-kiállítás), s amikor már tanítványai közül is többen az élő magyar grafikusok első sorába emelkedtek, időszerű, hogy művészetéről, nevelési módszeréről, s modern művészetünkben való szerepéről és jelentőségéről beszámoljunk.

A huszas évek elején, Olgyay Viktor grafikai osztályán egy kis grafikus csoport bontakozott ki, melynek már akkor elismert tagjai, Szőnyi István, Aba-Novák Vilmos és Komjáti Gyula közé tartozott.

VARGA NÁNDOR LAJOS: ÖNARCKÉP. FAMETSZET, *1939.*
Nándor Lajos Varga: Selbstbildnis. Holzschnitt. 1939. — Nándor Lajos Varga: Autoritratto. Incisione in legno, 1939.

Olgyay Viktor Rembrandtot állította tanítványai elé követendő mintaképül. Érthető, ha a fiatal grafikusok a nagy hollandi mester erőteljes hatása alá kerültek. Az egész iskolát Rembrandt szelleme hatotta át, s az ő misztikuma, fény-árnyékos stílusa fínom fátyolként borult ezek ifjúkori műveire is. Már akkor megmutatkozott azonban valamennyi egyénisége, s azóta mindannyian külön utakra tértek. Közülük többen el is távolodtak a grafikától. Szőnyi István olaj- és temperaképeivel hódította meg a közönséget, Aba-Novák pedig kezdetben külvárosi és népi jeleneteket ábrázoló temperáival, majd szimbolikával telített freskóival és mozaikjaival emelkedett festészetünk fejlődésének első vonalába. A fiatal grafikuscsoport akkor feltűnt tagjai

Különösen gyakran említik a számadáskönyvek a „*tappeta parva*"-t, vagyis kis szőnyeget, ami meg is felel a tényeknek, mert az ismert erdélyi török szőnyegek kisméretűek. Százakra menő szőnyeg került így, egy év alatt is, Erdélybe, hogy azután Brassóból, mint főközpontból eljusson a kereskedelem révén az ország különböző helyeire; sőt még az ország határain túl is, ahová kereskedőink a vásárokra eljártak. Így jutottak el az erdélyi szőnyegek Krakkóba, Lembergbe és Boroszlóba, ahol azokból néhány még ma is meg van.

Brassó városa legszívesebben természetben vette ki a szőnyegszállítmányból a huszadot. Ezeknek a szőnyegeknek az értéke 3 forinttól 100 forintig váltakozott. Ha a városnak valamilyen ügye volt a királyi udvarnál, úgy az ajándékok közt mindig szerepel a szőnyeg is. 1507-ben a város követei Budára egy nagy, 40 frt. értékű és egy kisebb, 16 frt. értékű szőnyeget vittek. 1508-ban az ifjú Lajos király koronázásakor a város, egyebek közt, egy 100 frt. értékű nagy szőnyeget küldött ajándékba. 1514-ben ismét egy 36 frt., egy 40 frt. és egy 21 frt. értékű szőnyeget küldtek a királynak.

De juttattak ilyen ajándékokat az udvari embereknek is. Például Lulay János egy 4 frt.-os, Aromator Bálint pedig három szőnyeget kapott. 1522-ben ismét három nagy szőnyeget visznek Budára, 110 frt. értékben. Egyébként is szokásban volt, hogy kiváló embereknek, az erdélyi vajdának, a kincstárnoknak Tomory Istvánnak, Báthory István alvajdának, a városnak szolgálatot tevő egyéneknek, valamint primitiák és menyegzők alkalmával polgártársaknak szőnyegeket ajándékoztak. Még 1643-ból is találunk adatot szőnyegajándékozásról.

* * *

Az erdélyi szőnyegek tagozása egyező a kis-usak szőnyegekével (2. ábra), de díszítésük jóval gazdagabb és több részletében, így a tükör díszítésében, perzsa hatásról tanúskodik. A középmező (tükör) alapszíne többnyire piros, ritkábban kék, vagy fehér. Díszítménye növényi eredetű. A keretsáv médaillonos osztása is perzsa eredetű, úgyszintén a hosszú médaillonok kétkarú, arabeszkes dísze is (3. ábra).

A rajz változatai szerint ezek a szőnyegek kisebb csoportokra oszthatók.

Az elsőbe tartoznak azok a bizonyára legkorábbi példák, amelyekben a tükör sarka, a kis-usak szőnyegek példájára, arabeszkes díszítésű (3. és 4. ábra). Középmezőjükben az indás virágdísz két szembehelyezkedő vázából nő ki. A két keretszegély liliomos pártázatok sorából áll; a keretsávban pedig csillagos és hosszúkás medaillonok váltakoznak. Később a középmezőből a két váza elmarad.

A második csoportban az arabeszkes sarokdísz helyét rozettás dísz foglalja el. A keretsávban elmaradnak a csillagos médaillonok, csak hosszúkás médaillonok sorakoznak egymás mellé (5. ábra). A középmezőt a kis-usak szőnyegek médaillonja díszíti. (Ami igazolja e szőnyegek kapcsolatát a kis-usak szőnyegekkel.) E helyett azonban találkozunk olyan középmezővel is, amelyben csűrlő-alakban csoportosított rozettákat láthatunk (6. ábra). A harmadik csoportban a sarokdísz elütő: a rozettás dísz helyét hajlott levéllel kapcsolt szegfűszál foglalja el. A középmező lehet síma (7. ábra). A keretben a médaillonok helyett a Jordesz-imaszőnyegről ismert herati mustra (két hajlott levél közé foglalt rozetta) látható.

Az *erdélyi* elnevezésből némelyek — bár tévesen — arra következtettek, hogy ezek a szőnyegek Erdélyben készültek. De amint láttuk, e szőnyegek hazája Törökország éspedig *Usak*, a török szőnyegszövés főhelye, ahol a nagy-usak szőnyegek (1. ábra) is készültek.

De elképzelhető, hogy ezek a szép szőnyegek egyeseket Erdélyben is utánzásra ösztönöztek és megpróbálták a szőnyegcsomózást, amint azt napjainkban is tapasztaljuk. Ilyen régi kísérletet eddig csak egyetlen egyet ismerünk. Ez Marosnagylakról származik és onnan került az Iparművészeti Múzeumba. Keretében a tipikus erdélyi-szőnyeg keretrajzát használták fel, de tükre lényegesen eltér: benne kék alapon az erdélyi hímzésekről ismert stilizált csokor helyezkedik el, felső részén D. S. betűkkel és 1723. évszámmal.

A fent ismertetett csoportok mindegyikében figyelemmel kísérhetjük az idők folyamán a rajz eldurvulását. A korábbi szőnyegek tehát mindig tökéletesebb rajzúak és sűrűbb csomózásúak.

A régi németalföldi festők képein azért fordulnak elő olyan gyakran az erdélyi szőnyegek, mert a festők kedvelték e színpompás szőnyegeket és Hollandia a XVII. században Kis-Ázsiával, illetőleg Törökországgal tengeri úton, élénk kereskedelmi összeköttetésben állott. Így jutottak el ezek a szőnyegek Hollandiába. Ma ilyen szőnyeget Hollandiában nem találunk.

Hazánkban, amint láttuk, Brassó volt e szőnyegek főlerakodó helye; az erdélyi egyházak pedig híven őrizték a Kelet színgazdag emlékeit.

CSÁNYI KÁROLY

volt látható, ezek között pedig 106 darab volt olyan, amelyet az *erdélyi* jelzővel szoktunk nevezni.

Lássuk már most, hogy mikor és hol készültek ezek a színpompás szőnyegek?

A szőnyegek korának megállapítása céljából először Lessing 1877-ben, majd Bode hívta fel a figyelmet a régi festők képein látható szőnyegábrázolásokra. A régi festők közül legtöbbször a németalföldiek ábrázolták az erdélyi típusú szőnyegeket festményeiken, éspedig leginkább a XVII. században.

Bode felemlíti Vorderasiatische Knüpfteppiche, 1922. című munkájában, hogy ezek a szőnyegek Theodor de *Keyser* (1596—1667.), Cornelis de *Vos* (1585—1651), Pieter Jacobs *Codde* (1599—1678), Caspar *Netscher* (1639—1684), Jan *Verkolje* (1650—1693), Abraham *Snaphaan* (1651—1691) és más hollandi festők művein fordulnak elő. Megtaláljuk azonkívül néha egy-egy késői olasz festőnél is. Így pl. Benedetto *Castiglione*-nál (1616—1670). Legkésőbbi ábrázolásukat a bécsi Staatsmuseum Mária Teréziát teljes díszben festett képén (1765—1780) és a szentpétervári (Leningradi) Eremitageban Pempeo *Battoni* (1708—1787) egyik művén láthatjuk. Ezeknek az ábrázolásoknak a nyomán e szőnyegek keletkezési idejét a XVII. és a XVIII. századra tehetjük.

Cornelis de *Man* (1621—1706): Sakkozók című Szépművészeti Múzeumunkban lévő képén is ilyen erdélyi szőnyeget festett.

Erdélyben szokás volt a szőnyegek símán szövött végére néha az ajándékozás idejét festett feliratban megörökíteni. A szigorúan vett *erdélyi* szőnyegeken, 1914-ben a kiállításon bemutatott 106 közül 5 volt XVII. századi évszámos felirattal ellátva:

1. Egyik végén: HENRICI KEISER 1648. Másik végén: TESTAMENTUM HENRICI KEYSER . . . DERSCH. 1661. (Segesvár).

2. DDB DFPHR SK 1657. (Beszterce).

3. Hosszabb céhfelirattal és 1689. évszámmal (Segesvár).

4. Hommen Hannes ANNO 1698. (Szászsebes).

5. Egy szőnyegen Teleki Mihály neve olvasható, évszám nélkül (Gernyeszeg).

A XVIII. századból hét feliratos erdélyi szőnyeget ismerünk:

1. Hannes Merglers Gabe zur Weidenb. (acher) Kirche 1706. (Vidombák).

2. Kopott felírás és 1710. évszám (Segesvár).

3. Ao 1718. d. xx . . . (Kőhalom).

4. Schmids Gerg 1719. (Prázsmár).

5. Obiit . . A. D. 1728. Die 6. Dec. (Kőhalom).

6. Mélt. Asz: Daniel Clara . . fia Conferálta a Torda(i) (e)ccle(siă)nak 1730. (Budapest. Iparművészeti Múzeum).

7. A. B. 1745. (Székelyszáldobos).

A legkésőbbi felirat 1800-ból származik:

1. N. FORIS MÁRTONNÉ GÁSPÁR KATA ADTA A DAM(osi) EK(lesiának) 1800. (Gernyeszeg).

A feliratnélküli szőnyegeket a fenti feliratos és évszámos példákkal összehasonlítva, azt találjuk, hogy azok leginkább a XVII. századi évszámmal jelzett szőnyegekhez hasonlók; tehát az *erdélyi* szőnyegek nagyobb része a XVII. században készült, amit egyébként a festményeken látható ábrázolások is igazoltak.

Brassóban, de másutt is, a templomban a városi tanácsnak, a céheknek, a Bruderschaftoknak és egyéb testületeknek külön-külön padjuk volt. Ezek közt bizonyos versengés folyt abban, hogy padjaikat díszítsék. Erre a célra különösen alkalmas volt a színpompás szőnyeg. Ennek írott bizonyítékát találjuk a céhiratokban. Így pl. a brassói kötélverők céhkönyvében fel van jegyezve, hogy miden egyes céhtag 30 dénárt fizet a templomi pad szőnyegének költségeire.

Brassó város számadáskönyveiben feljegyezték, hogy a Kelettel való élénkebb kereskedelmi összeköttetés fellendülésekor kiváló férfiak, fejedelmi személyek és befolyásos egyének részére nemcsak *ötvösműveket*, hanem *török szőnyegeket* is ajándékoztak.

Tény az, hogy leginkább brassói kereskedők hozták be a pompás török szőnyegeket Törökországból Erdélybe. De az ízlés változásával ez a behozatal a XIX. század elején teljesen megszünt.

A keleti szőnyegek behozatalára vonatkozó legrégibb adatokat Brassó városának régi számadáskönyvei (közölve: Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen 1886. és Fejérpataky László: Brassó városának régi számadás-könyvei 1503—1526. Archeologiai Értesítő 1888.) szolgáltatják. Az 1503-ból való huszadjegyzék feltünteti úgy a behozatalt, valamint a kivitelt. Leginkább ágyterítőket, köpenyeket, buzogányokat, *szőnyegeket*, tollakat, öveket, kalapokat és török nyergeket hoztak be.

Megtudjuk, hogy Simon *Grett* behozott „tappeta duo pro flor. 32" — „tappeta parva 3" — tappetum unum habet ulnas 7 pro flor. 20" — „tappeta parva 40." Azonkívül még nagymennyiségű szőnyeget hozott be a Johannes *Kylhaw* et *Aylda* cég, amely 53 tappeta parvaval szerepel. *Schwarcz* Petter kereskedő behozott: „tappeta parva 25")—„tappetum magnum continens ulnas 15 pro flor. 150" — „tappetum unum habet ulnas . . . pro flor. 24" — „tappeta parva 52". Knúpolungi *Bomsila* és *Nagzul* kereskedők révén behoztak a feljegyzés szerint: „tappeta parva 45" — „tappeta mediocria 6 pro flor 24" — „tappeta parva 40" — „tappetum unum habens ulnas 23, secundum tappetum habet ulnas 17, tertium tappetum ulnas 13" — (Ezek értéke 180 forint volt).

Saussurenek ezek a fontos adatai igazolják, hogy a Kassán felállítását váró rodostói ebédlőház is 1728 körül készülhetett, vagyis akkor, mikor a visszatérés reménytüzének utolsó parazsa is elhamvadt és reádöbbentek arra, hogy Rodostó immár végzetük és halniuk is ott kell. Rákóczieknak a török udvar harminc házat jelölt ki szállásul, ezekből Thalyék már csak igen keveset találtak, mert időközben túlnyomórészt lebontották és átépítették őket. A fejedelem székházának helyén is új ház épült. Az ebédlőházat még sikerült idejében átmenteni, mert a Thaly látogatásakor Rodostóban élő Pierre Aslan, magyar-osztrák-német konzul azt már jóval előbb felkutatta és kegyelettel őrizte. Boldogan mutogatta az ereklyét Thalynak, hisz az ő ereiben is magyar vér folyt, nagyanyja Kőszegi Cecilia volt, gróf Bercsényi Miklós egykori, ungvári tiszttartójának a leánya. Kőszegi Cecilia jól ismerte a rodostói magyarok egykori lakóházait és emlékeit. 1888-ban, 94 éves korában halt meg Rodostóban és vele szállt sírba az utolsó magyar név Rodostóban. A hiteles tanúbizonygatások mellett a fejedelem rodostói ebédlőházának hitelét ugyancsak megerősíti a kapu portálcímere. Ez is európai barokkstílusban készült és még most is, Kassán, itt jól kivehető az egykor rajta díszlett, de a fejedelem halálakor lefaragott Rákóczi-címer.

Vannak, akiknek szemében a rodostói Rákóczi pusztán trónkövetelő, aki végül is a világtól elzártan szövi fejedelemsége álmait, mások megint egy komor sorstragédia elrendelt hősének tekintik. Confessiojának szavai szerint pediglen: „Mi voltam Uram, mi voltam más, mint megfehérített koporsó és a fejedelem köntösében és trónusán ülő álarcos rabja az ördögnek".[6]

A rodostói Rákóczi-problémát az a kettősség magyarázza, mely az életet részben a testi munkák örömének, részint a hittevő ájtatosságnak szenteli. Egyiknek, az előbb említettnek — maradandó emléke a Kassán feltámadásra váró ebédlő, melynek még ezen is túlnövő jelentősége az, hogy csendes perceiben dajkálta és ápolta a nemes fejedelem másik, alázatos emberi és vallásos szándékát, mely végül is a Confessio fenséges soraiban és azoknak Rodostóban írott folytatásában talált végső kielégülést. S ez az, ami bennünket is eljegyez azzal a fájdalmak és szenvedések árán váltott harmóniával, melyhez Rákóczi e vallomások útján jutott el.

MIHALIK SÁNDOR.

[1] II. Rákóczi Ferencz fejedelem Önéletrajza. (Vallomásai, melyben „önnön életét siratja és a gondviselés kegyeit s annak intézését hálás emlékezetébe visszaidézi".) A latin eredetiből fordította Domján Elek. Miskolcz, 1903. 199. l.

[2] Id. m. 206. l.

[3] Török országi Levelek, mellyekhez A II-dik Rákótzi Ferentz Fejedelemmel Bújdosó Magyarok Történetei más egyébb emlékezetes dolgokkal eggyütt barátságossan eléadatnak. Írta Mikes Kelemen. Az említett Fejedelemnek néhai Kamarássa. Most pedig Az eredetképpen való Magyar Kézírásokból kiadta Kultsár István Az Ékesszóllássok Tanítója. Szombathelyen, 1794.

[4] Id. kiadásban a 432. lapon.

[5] De Saussure Czézárak II. Rákóczi Ferencz fejedelem udvari nemesének törökországi levelei 1730—39-ből és föl-jegyzései 1740-ből. Közli Thaly Kálmán. Budapest, 1909.

[6] Id. m. 170. l.

AZ ERDÉLYI SZŐNYEG

Az ú. n. *erdélyi* szőnyeg a kisázsiai, tehát anatoliai szőnyegek csoportjába tartozik. Ezzel a szőnyegfajtával a szakirodalom aránylag keveset foglalkozott.

Minket magyarokat pedig közelről érdekel, mert hazánk keleti fele, Erdély, különösen gazdag ilyen szőnyegekben. Éppen azért nevezik ezeket a szőnyegeket, bár Törökországban készültek, a külföldön is „erdélyi"-szőnyegnek.

1912—13-ban keresztül-kasul jártam Erdélyt, hogy megismerjem, mit őriz e tekintetben hazánk keleti részének történelmi emlékekben annyira gazdag területe. E tanulmányutaknak az eredménye volt az Iparművészeti Múzeumban, az 1914. év elején rendezett „Erdélyi Török Szőnyegek" kiállítása, melynek gazdag anyagát Csermelyi Sándor és Layer Károly közreműködésével, általam szerkesztett leíró-lajstrom ismertetett részletesen.

Erdély városainak főleg protestáns templomaiban, de még a kis falusi templomokban is számos értékes, régi keleti szőnyeg díszíti a falakat, a szószékeket, de leginkább a padokat Ez a szokás a XVII—XVIII. századból ered. Jórészt ennek a templomi elhelyezésnek köszönhetjük, hogy oly nagy számban maradtak fenn ezek a szőnyegek. (A brassói Fekete-templom pl. 112 darabot őriz.) Erdélyben a világháború előtt mintegy 600 török szőnyeg volt ismeretes, másutt viszont alig maradt meg belőlük néhány darab. A fentemlített szőnyegkiállításon 312 kisázsiai szőnyeg

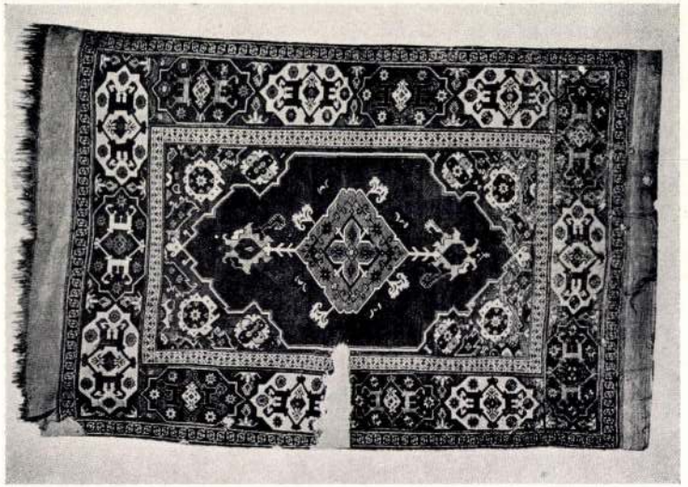

ERDÉLYI SZŐNYEG, KIS-USAK MEDAILLONNAL. XVII. SZ.
Siebenbürgischer Teppich, mit Medaillon der kleinen Usak-Teppiche. XVII. Jh. — Tappeto transilvano, con medaglione di Usak. Sec. XVII.

ERDÉLYI SZŐNYEG, VIRÁGOS MEDAILLONNAL. XVII. SZ.
Siebenbürgischer Teppich mit geblümtem Medaillon. XVII. Jh. — Tappeto transilvano con medaglione fiorito. Sec. XVII.

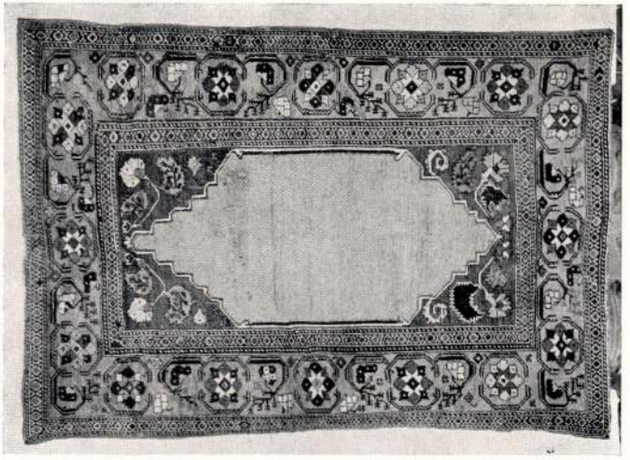

SÍMA KÖZÉPMEZŐS ERDÉLYI SZŐNYEG. XVII. SZ.
Siebenbürgischer Teppich mit einfarbenem Mittelfeld. XVII. Jh. — Tappeto transilvano a mezzo liscio.

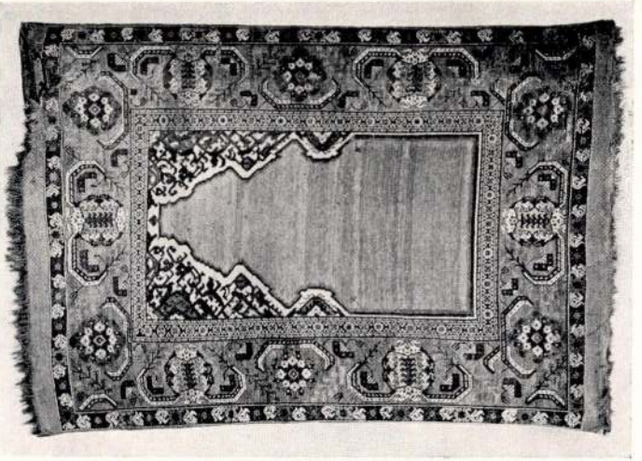

JORDESZ IMASZŐNYEG, ARABESZKES BOLTÍVMEZŐVEL. XVII. SZ. MÁSODIK FELE.
Jordes Betteppich, Schwibbogenfeld mit Arabesken. Zweite Hälfte des XVII. Jhs. — Tappeto di Jordesz, con l'arcosolio a rabeschi. Seconda metà del sec. XVII.

NAGY-USAK SZŐNYEG. XVI—XVII. SZ. TÜKRÉBEN AZ ERDÉLYIVEL ROKON DÍSZ.
Grosser Usak-Teppich. XVI—XVII. Jh. Im Spiegel mit dem der „siebenbürgischen Teppiche" verwandten Ornament. — Un tappeto di Grande-Usak. Sec. XVI—XVII. Con nell inquadro un ornamento simile a quello di Transilvania.

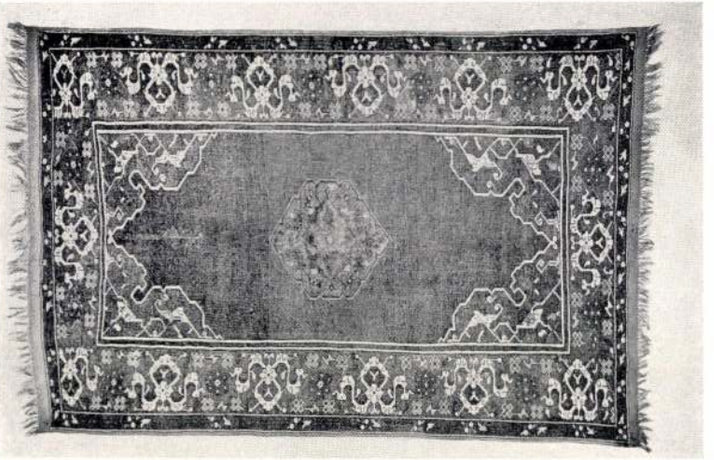

KIS-USAK SZŐNYEG. XVI. SZ. VÉGE.
Kleiner Usak-Teppich. Ende des XVI. Jh. — Tappeto di piccolo-Usak. Fine del sec. XVI.

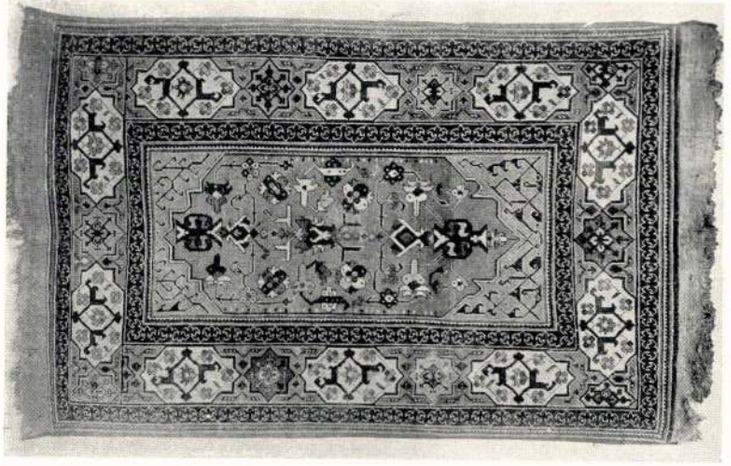

ERDÉLYI SZŐNYEG, ARABESZKES SAROKKAL. XVII. SZ.
Siebenbürgischer Teppich, Ecke mit Arabesken. XVII. Jh. — Tappeto transilvano, con rabeschi. Sec. XVII.

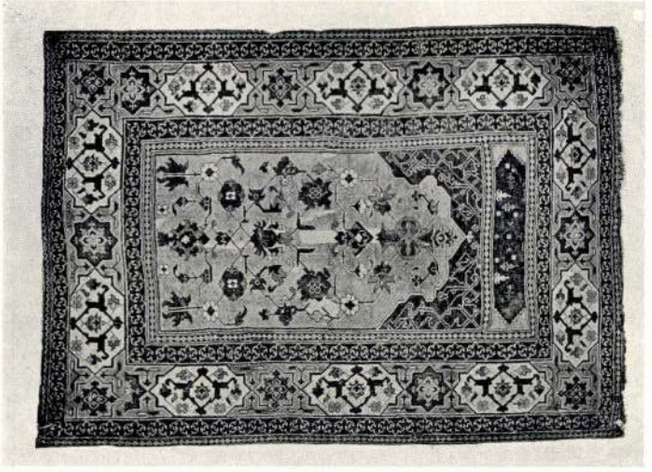

ERDÉLYI IMASZŐNYEG, ARABESZKES BOLTÍVMEZŐVEL. XVII. SZ. ELSŐ FELE.
Siebenbürgischer Betteppich, Schwibbogenfeld mit Arabesken. Erste Hälfte des XVII. Jhs. — Tappeto transilvano, con l'arcosolio ad arabeschi. Prima metà del sec. XVII.

Ravasz László:

AZ ERDÉLYI SZELLEM.

— Ünnepi beszéd a Magyar Tudományos Akadémia 1941. évi május 18-i nagygyűlésén. —

A táj és a nép összefüggésében valami olyan titokzatosság rejtőzködik, mint a szerelemben, a társkeresésben. A tájak sokszor századokig várnak s nem akad olyan nép, amelyik meglakja őket. Akik jönnek, tovább mennek vagy elsodorja őket az élet nagy forgataga. A népek is vándorolnak, nyugtalanul keresnek egy helyet, amely fészkük, hazájuk legyen. Sokáig nem találják meg s ezért mennek mindig tovább. De ha egyszer megtalálja egy nép azt a tájat, melyet egy örök végzés jelölt ki számukra : összeforrnak s megkezdődik egymás sorsának kölcsönös meghatározása. A táj dolgozik az emberen, az ember a tájon. Megépülnek a faluk és városok, erdők és mocsarak helyén szántóföldek virulnak ; a hegyeken szőlő érik, a föld alatt bányászok dolgoznak ; zakatolnak a gépek, sürög-forog a kereskedelem s az ősi természet szinte eltűnik a civilizáció nagyszerű építménye mögött.

Közben az ember is átalakul. Külső világának jelenségeit, belső világának millió meg millió moccanását általános, ismétlődő, jellegzetes formákban fejezi ki s ezzel kitermeli a nyelvet, azt a beláthatatlan képrengeteget, amely a szellemet egészen sajátos módon fejezi ki, de éppen olyan sajátos módon alakítja is. A nyelv szabályai szerint gondolkozni nemcsak kiváltság, hanem kötelesség, nemcsak felszabadulás, hanem örök rabság. Azután az emberi szellem, életenergiájának kímélése és jobb felhasználása érdekében, amit egyszer jól megcsinált, azt másodszor is úgy akarja megcsinálni ; létrejön az ismeretnek, tanácsoknak, módszereknek, útbaigazításoknak, bevált példáknak mérhetetlen nagy tárháza : a *köztapasztalás*. A köztapasztalás megálla-

Erdélyi szellem
Ravasz László tanulmánya

pításait tovább gyüjti és élettőkévé duzzasztja a *hagyomány*. Tájban, nyelvben, hagyományban egynek érezvén magát, a közösség figyelme egyre inkább *önmaga* felé fordul. Kezdi érdekelni: ki vagyok én, honnan jöttem, miként kerültem ide, mennyit érek, mi a rendeltetésem? A mítoszokból kifejlődik a történetírás. A néplélek ismeretlen mélységeiből különös egyéniségek bukkannak föl, akik nincsenek megelégedve a jelenlegi állapottal, változtatni akarnak az egésznek során, nemcsak azzal, hogy hadat üzennek, új gazdasági forrásokat nyitnak, hanem azzal is, hogy a nép lelkét, gondolkozását kívánják mássá tenni. Nevelnek és ihletnek, tanítanak és prófétálnak, feddnek és lázítanak, tanácsolnak és kényszerítenek, esengenek vagy parancsolnak, de valamiképpen hatalomhoz jutnak és akaratukat reá nyomják a közösségnek az akaratára. Lehet, hogy már a kortárs, lehet, egy későbbi nemzedék úgy kezd gondolkozni, ahogy ők. Azt tartja jónak és rossznak, amit ezek az emberek tartottak; programmjukat törvényadásnak tekintik, hivatást látnak benne és egy egész nemzet indul a nagy Útmutató kitűzte célok felé.

Mindezekből egyetemes meggyőződések, jellemző értékítéletek és cselekvési szabályok támadnak, amelyeket a tudomány és művészet kiábrázol, a köztudat több-kevesebb világossággal megért s nemzedékek sora ösztönösen érez. Emitt hiányérzet, ott a század hangulata, majd egy vakító programm, de mindenképpen olyan lelki valóság, amely annak a népnek és annak a földnek a kisugárzása. Ez a kisugárzás láthatatlan, kézzel nem fogható, mégis kifejezhetetlenül reális valóság — éppen olyan, mint a rádium éltető és gyilkoló sugárzása, amelyben maga a sugárzó test kiéli és szétszórja önmagát. Ez a kisugárzó valóság az, amit egy emberi közösség *szellemének* nevezünk. A közösség szellemét akkor látjuk tisztán, ha egy másik közösség szellemével szembeállítjuk. Ezért csak a hasonlóság és különbség kategóriájában lehet róla beszélni.

Ki ne látná, hogy a keresztyén művelődésnek, a fehér ember életközösségének szelleme más, mint a színes fajoké? Ki tagadná, hogy van európai szellem az ázsiaival és afrikai-

val szemben? De van európai szellem az Észak-amerikai Egyesült Államokkal szemben is éppen úgy, mint ahogy van kanadai szellem a szigetország szellemével szemben. Nem tagadta soha senki, — ha nehéz is meghatározni — hogy van germán és latin szellem s a latin szellem keretén belül más a francia és más az olasz. Annyiféle szellemet lehet a világon megkülönböztetni, ahány önálló és elhatárolható emberi közösség él ezen a földön, le egészen a legkisebb családig. De mint ahogy minden közösség egy még nagyobb közösségnek alkotó része : az egyes közösségek szelleme is a nagyobb közösség szellemének néhány éles vonással megkülönböztetett válfaja.

Ha Erdély különálló életegység, sajátos politikai közösség volt, akkor *Erdélynek is megvan a maga különálló szellemisége.*

Már pedig azt a tényt, hogy Erdély különálló és elhatárolható életegység, nem kell bizonyítanom. Egy pillantás a térképre megmutatja, hogy a Kárpátok hegygerince úgy fogja körül Erdélyt, mint egy öblöt a partja. Ezt a gránitöblöt a szádjánál, nyugat felől, elzárja az Erdélyi Érchegység, s csak három utat enged belőle kifelé, a Maros, a Körös és a Szamos partján. E körülhatárolt terület gazdag és változatos, alpesi hegyvidéktől dús folyóparti televényig mindenféle talaj megtalálható benne. Egyformán alkalmas a kertészetre, mezőgazdaságra és állattenyésztésre, teméntelen folyóiban a hal, erdejében a vad, hegyeiben a drága érc ; lábunk alatt lépten-nyomon gyógyító vizek forrásai fakadnak fel ; az egész ország szén- és sóréteggel van alápincézve s közepén mérhetetlen mennyiségű földgáz várja a kiaknázást. Egyik helyről a másik vidék könnyen megközelíthető, völgyeknek és folyóknak a rendszere tiszta centripetális irányt mutat, úgy, hogy bárhonnan a központ felé sodor minden természetes kényszerűség. Földrajzi egysége olyan erős, hogy csak az tudná megváltoztatni, aki az egészet újjáteremtené.

Életegységét 1940 nyaráig mindig megőrizte, pedig ezer év óta az európai történelem legellentétesebb erőinek ütközőpontjában feküdt és szétfeszítő támadásainak tárgya volt. Mint egy aranyalmát a verekedő óriásgyerekek, kezébe akarta

kaparintani minden világhatalom : birkózott érte Bizánc és Róma, a Habsburg-birodalom és az izlám, Közép-Európa és a Balkán, a germán és a szláv művelődés. Most ennek vagy amannak lett a prédája, de azért mindig Erdély maradt, titokzatos különálló világ.

De Erdély szerkezeténél fogva olyan lényeges alkotó része egy nagyobb egységnek : Magyarországnak, mint egyik szoba ugyanannak a háznak. A Kárpátok nemcsak Erdélyt fogják körül, hanem Magyarországot is és megalkotják a Duna mentén Európa egyik legjobban egybeszerkesztett életegységét : Magyarországot. Mint ahogy a kisebb sókristály alkotó eleme a nagyobbnak, úgy Erdély földrajzi egysége lényeges alkati tényezője Magyarország földrajzi egységének.

Mióta a Tisza-Duna közén magyarok laknak, Erdély mindig Magyarországhoz tartozott. Már neve is onnan született. Magyarországi szemlélet nevezte Erdőelvének, erdőn túli résznek ; ez a tő él tovább a románság Ardeal szavában, ezt fordította a középkori latinság Transsylvaniának.

Az erdélyi szellem a magyar szellemnek különös színeződéséből támadt.

Ezt a színeződést megmagyarázza először *Erdély sajátos szerepe* a magyarság történetében.

Attól kezdve, hogy Tétény átment a Meszes kapuján és Erdélyt megszállotta, mindmáig a magyar történelemnek egyik legfontosabb erőforrása Erdély. Kincseit Magyarországra hozza, vérét itt hullatja, legnagyobb embereit ideküldi. Mikor ezt a nemzetet az fenyegeti, hogy erőtartalékait felemésztette, vagy elégtelennek találja : megjelenik Erdély friss vérrel, friss lélekkel. Ez az örök Csaba-mítosz. Ennek a folyamatnak szimbólikus hőse a legelső és legnagyobb erdélyi magyar : Hunyadi Mátyás. Erdélyben gyökeresedik meg és hatalmaz el a Hunyadi-család és nő fel a nagy király birodalmában olyan magasra, hogy beárnyékolja Európát. Erdélynek ősi, természetes missziója az, hogy erőivel gazdagítsa, színezze, fokozza a magyar életet, mint ahogy folyói alázatos eltűnéssel gazdagítják és erősítik a Tiszát. Az erdélyi szellem akkor a leghatékonyabb, mikor eltűnik a magyar

szellem egészében, mint az épség és az erő az élő szervezetben.

De fájdalom, ez a törvény nem érvényesülhetett.

Mikor Erdély különválik vagy éppen meghasonlik Magyarországgal, az mindig annak a jele, hogy halálos veszedelem fenyegeti az egész magyarságot. Eddigi történelmünk folyamán három izromban történt ez meg.

Először a XVI—XVII. század önálló erdélyi fejedelemségében. Az ország három részre van törve. Középső részét, fel egészen a Mátra vonaláig, a Duna-Tisza két partján elfoglalta a török. Nyugati része alig néhány vármegyéből áll és a Habsburg-uralom alá került. Keleti részén az erdélyi fejedelem kormányoz. Nyugati és keleti magyarságnak lehetetlenség volt érintkeznie, közbül ott terjeszkedett a félelmes és pusztító óriás: a török. A nyugati részt bekapta, mint egy kecskegödölyét az oroszlán, Nyugat-Európa legnagyobb hatalma, a Habsburg-birodalom. Nyelve, alkotmánya, egész nemzeti mivolta halálos veszedelemben forog. A magyar művelődés ezeréves folytonossága, a magyar államiság, nemzeti önállóság, nagyszerűen megépített politikai élet, eltűnt volna, mint egy dél felé úszó jégtábla a lassanként áthevülő tengerben, ha nincs Erdély, ez a magas hegyekkel körülzárt kis világ, *a magyar történelmi folytonosság utolsó és egyetlen fellegvára*. Rugalmas politikája megegyezett a portával, biztosította az ország határait s e határok között fenntartotta a nemzeti műveltséget, a nemzeti lét szent folyamatát. Bethlen Gábor Erdélye kései, kicsiny mása Mátyás király, Nagy Lajos, III. Béla nagy magyar királyságának, s ha szegényebben, igénytelenebbül, kisebb keretek között is, de semmivel sem kevesebb magyarsággal és semmivel sem alacsonyabb színvonalon, a magyar szellemnek ugyanazon tisztaságával és erejével összefogta, megtartotta, Európában szóhoz juttatta s késő nemzedék számára áttestálta mindazt, ami gondolatban, erkölcsben, munkában és politikumban magyar.

Az erdélyi fejedelemség magát a magyar birodalom háborús és ideiglenes pótlékának tekintette. Nem volt benne semmi úgynevezett transsylvanizmus: Báthori István, Beth-

len Gábor, Rákóczy György nem is voltak erdélyi emberek s fejedelemségük nemcsak Erdélyt foglalta magában, hanem a Felvidéket és a Párciumot is. Transsylvanizmusról beszélni egy olyan Erdélyben, amelyhez Nagyvárad, Sárospatak, Kassa is hozzátartozik, valóban nem lehet.

A másik korszak a Leopoldi diplomától az 1848-i únióig, illetve a kiegyezésig tart. Itt már nem a magyar életösztön kívánta meg Erdély különállását, hanem külső hatalom erőltette ránk a magyarság megosztása céljából. Erdély, a Habsburg-jogar alatt álló nagyfejedelemség, elvesztette Magyarországgal való kapcsolatát s Magyarország politikai és társadalmi életében alig vesz részt. A fejedelmi kor nagy emlékei, a magyarországi politika önzéséről és értetlenségéről tett keserű tapasztalások segítették és igazolták Bécs elkülönítő, bekerítő törekvéseit. A transsylvanizmus mindig azoknak használt, akik a magyarságra Erdély és az anyaország elválasztásával igyekeztek halálos csapást mérni. Erdély lassan távolodott Magyarországtól s e közben hagyományaiba, emlékeibe belekövesedett.

Ekkor fejlődött ki Erdély rendkívüli történetisége, tett nagy tanulmányokat multjának megismerésére s egész konzerváló, megtartó ereje különös élességgel érvényesült. Nagy belső rázkódtatásokon ment keresztül. Bécs megpróbálta először Szebenen át kormányozni ; azután engedte a Hóra-féle lázadás szörnyűségeit reá zúdulni, s a román nemzeti igények táplálásával egy későbbi összeomlás és talajcsuszamlás veszedelmét készítette elő. De Erdély egyelőre kibírta ezeket a földrengéseket és csodálatos egyensúlyozó képessége még fokozódott. Erdélynek ebben az időben az volt a nagy hivatása, hogy a saját területén megőrizzen és fenntartson egy darab régi Magyarországot. Ez a régi Magyarország demokratikusabb, szabadelvűbb volt, mint a Királyhágón inneni, főképpen protestáns jellegénél fogva. Ez az oka annak is, hogy a XIX. század első harmadának nagy reformmozgalmai nem rázták úgy meg Erdélyt, mint Magyarországot s a nagy nemzeti ébredés radikális és forradalmi elágazásától az erdélyi szellem bizonyos tisztes távolságra megállott.

A harmadik korszak az elmúlt húsz esztendő alatt az ottani magyarság önfenntartásának halálos, hősies küzdelmét fogja át. Egyszerre leomlott minden eddigi építménye ; megszűntek az osztálykülönbségek ; minden magyar ember szegénnyé, fenyegetetté és megtámadottá lett ; tökéletesen magára maradt a magyarság és csak önmagán segíthetett. Ezért visszahúzódott minden élet az egyházak falai közé és itt próbálta megmenteni, amit lehet, és újra építeni, amire feltétlenül szükség van. Az egyház mellett a magyar népiség volt a másik nagy erőforrás. Az erdélyi magyar felfedezte gyökereit s megújult belőle, mint kútfőből a patak. Az elmúlt húsz esztendő felemelő példát adott arra, mit jelent a tűrés és a várás passzív hősiessége s a nyers hatalmi eszközökkel szemben micsoda erő : *a lélek.*

Erdély a Hunyadiakban ősi pihent erőket, friss tartalékokat bocsátott a már-már fáradó magyar államvezetés számára. A fejedelemségben vállalta a nemzeti királyság roppant feladatát és felelősségét. Mint Habsburg-tartomány a történelmi egyensúly művésze lett s végül a román megszállás alatt a passzív hősiességnek és a puszta szellem fölényének bizonyító példája. Az örök Erdély ennek a négy hivatásnak szintézise. Mindig szenved és mindig vár ; mindig egyensúlyoz és hagyományt őriz, mindig képviseli az egész nemzeti öncélúságot s mindezzel az egész a teljes magyar élet titokzatos folyóvizét duzzasztja.

Miközben az erdélyi szellem ezt a négyágú szolgálatot végzi, titokzatos lényét még azzal is feltárja, hogy *kiábrázolja a magyar sorsot* és *kijelenti a magyar élet törvényét.*

Az erdélyi szellem sorsábrázolás és életparancs.

Kiábrázolja a magyar sorsot ennek egész tragikus mivoltában. Erdélyen három nemzet osztozik : a magyar, a német, a román. A gazda, a vendég, a jövevény. A magyar : a gazda. Karddal foglalta el az országot s egy új, zárt művelődést indított meg benne. A folyóvizek, hegyek, határok, dűlők, városok, falvak, csekély kivétellel mind magyar nevűek, s ezeket a magyar neveket vette át a német és román nyelv. A magyar alkotta meg az állami kereteket, védte az országot és intézte a politikáját. A már megindult

magyar művelődés kiegészítésére, pótlására, megerősítésére telepedtek be a németek. A vendég : a szász nép. 700 esztendő óta él egységes szervezetben, mint különálló politikai test. Belügyeiben majdnem szuverén volt s a magyar államhoz való viszonyát szinte külpolitikaképpen rendezte. Tökéletesen el tudta zárni magát a magyar és román befolyás alól, viszont nem is igyekezett a testvérnépek sorsára különösebb befolyást gyakorolni. A politikai hatalmat kezében tartó magyarság századokon keresztül nem tudta kivívni, hogy szász földön magyar ember letelepdhessék és megszerezze a «concivilitas»-t. A gazdasági kapcsolatokat fenntartotta és ápolta, de egész lelkisége a magyar nemzettől merőben idegen maradt. A ferencjózsefi kor közigazgatási hibáin kívül bizonyára a kisebbségi település életformáival együttjáró érzékenység lehetett az oka annak, hogy a panasz nem szűnt meg egy olyan nemzetiség ajakán, amelynek tárgyilagos szemlélet mellett be kellett volna vallania, hogy a vendég csak azért nem egyenjogú a gazdával, mert előjogokban és kiváltságokban megelőzi.

A harmadik nép jövevény volt. Először a hegyek élein, magas pojánák füves térein legeltették nyájaikat, rendkívüli egyszerű életviszonyok között, hihetetlen szívóssággal és még nagyobb szaporasággal. Az volt a hazája, ahol a nyája legelőt talált. Rendkívüli igénytelensége mellett — háborús időkben — gazdasága folyvást gyarapodott. Egyre lejjebb ereszkedett a nagy hegyek lankáin s mind sűrűbben építette szalmazsúpos, fenyőboronás kunyhóit. A szászok bezárkóztak kulcsos városaikba s lekushadt fejjel várták a századok viharának elzúgását. A magyar politizált és verekedett, tékozolta vérét és vagyonát. Az ellenség pedig szakadatlanul jött-ment, égő falvak, rabszíjra fűzött seregek és hullahegyek mutatták, merre jár a török, a német, a tatár. A magyar vérzett, pusztult, szegényedett. Az elhagyott lakóházakba, kiirtott falvakba leszállingózott és beleköltözött a románság. Ez a szürenkező népvándorlás meg nem állt, sőt egyre sűrűbben rajzott, míg egyszer csak kiderült, hogy az erdélyi három nemzet rétege alatt ott él egy új, ismeretlen, mindannyiánál nagyobb, nyersebb és szaporább nép : az erdélyi románság.

Az erdélyi kálvinizmus Bibliát adott a kezükbe, könyveket nyomtatott számukra s megindította irodalmi életüket ; a katholicizmus az únió létrehozásával Nyugat-Európa szellemét vitte közéjük. Felébredt nemzeti öntudatuk, foglalkozni kezdtek azzal, honnan jött, hova tart a román nép. S mikor a hegyeken túl a kevésbbé fejlett románság önálló nemzeti állammá válhatott, kész volt a kiirthatatlan gondolat : minden románnak egyesülnie kell. Ehhez csak egy történelmi mítoszt kellett találni, ami meg is történt a dákó-román eredet tetszetős elméletének kidolgozásával. Végül Trianon úrrá tette a jövevényt és szolgává a gazdát s a vendég fanyar mosollyal üdvözölte lenézett új urát.

Nincs-e ebben valami örök magyar végzetszerűség? A magyarság, amelyik karddal elfoglalta ezt a földet, rettenetes tékozlással ontja vérét a megtartásáért s míg harcban maga megrokkan, ősi jussán a jövevények elhatalmasodnak s egy szép napon kiderül, azé lesz az ország, aki teleszűli, és nem azé, aki meghal érette.

Erdély szelleme a lét és nemlét kérdésének felvetése, a *Cura Existentiae*.

Ezért egész történelme *létkérdések lüktetéséből áll*. A holnapot mindig csak úgy tudja megmenteni, ha kockára veti a mát. Csataterein élet és halál dől el, szorosai Thermopylék, folyói Rubikonok. Ha ma jelszóvá vált : veszélyesen kell élni, mert csak úgy lesz az ember ember, a férfi férfi : elmondhatjuk, hogy Erdély csakugyan «veszélyesen élt». Az erdélyi szellem lényeges alkotó része az a létérzés, amely az életet borzongva szemléli, de a halállal szembemosolyog. Azért, mikor az erdélyi lélek saját titkáról vall, lírájában az egész magyarság sorsérzése nyer kifejezést. Ez is egyik oka a legújabb erdélyi irodalom mély hatásának.

De az erdélyi szellem ugyanakkor egy nagy vigasztalás is. Ezeréves megrendítő bizonyságtétel arról a magyar őserőről, amely cselekvésben és szenvedésben, elszántságban és kitartásban, kockázatban és óvatosságban csodálatos dolgokat művelt. Hányszor bukott el és tört össze még a csontja is, de mindig talpra állott s a birkózást újra kezdte. Sohasem ijedt meg és sohasem fáradt el.

Egyiket a másikkal, hiába,
Ahogy lehet, gondolja magába'.

Ahogy lehet. Sokszor nagyon nehezen lehetett, de mindig lehetett, mert *kellett.*

Az erdélyi szellem azonban nemcsak hivatás, nemcsak sorsábrázolás, hanem élő szabály is. *Életparancs.* Mindenekelőtt a szellemiségnek, a léleknek a főségét hirdeti. A német-római imperium és az izlam között egy igazán maroknyi kis államnak le kellett számolnia azzal, hogy erővel és hatalommal érjen el valamit. Nem erővel és hatalommal, hanem az én lelkem által, mondja a próféta. Meg kellett látnia azt, hogy a fejlődés útja a *minőség* irányában halad. A szellem javait kell keresnie, erkölcsi értékgyarapodásra törekednie, gondolatokat termelni, érzéseket fejezni ki, igazságot szolgálni, szolgáltatni, egyszóval ez az ő igazi rendeltetése : a szellemi és erkölcsi javak gyüjtése. Bethlen Gábor egy olyan Erdélyről álmodott, amely a renaissance-városok példájára, óvatos hadvezetéssel és előrelátó politikával békét teremt az alkotó szellem számára. Erdély nem a nagyszerű államalkotás, páratlan gazdasági fellendülés, megnyert világcsaták országa, de volt egynéhány iskolája, amelynél különb Európában nem akadt ; voltak olyan tanítói, akiket más nagy nemzetek is irígyeltek ; volt Apáczai Csere Jánosa, Kőrösi Csoma Sándora, Bolyai Farkasa és Bolyai Jánosa, Kemény Zsigmondja és Gyulai Pálja. Kis nemzetek kénytelenek szellemi és erkölcsi nagyságra törekedni. Életérdekük a béke, mert a harcban elveszítik a jelentőségüket, de béke idején a legnagyobbakkal is egyenlő társak.

Erdély életszabályt ad számunkra abban is, hogy józan, kiegyenlítő politikára tanít. Ha egyszer politikai és katonai hatalommal egy kis nemzet naggyá nem teheti önmagát, világos dolog, hogy belső kérdéseinek megoldására is ez a szabály : «nem erővel, nem hatalommal, hanem az én lelkem által». Amíg román és magyar egymást emészti, pusztítja s halálos ellenségként vérzik el egymás kardjától : az erdélyi kérdés nincs megoldva, akármelyik lesz úrrá a másik felett. Az erdélyi kérdés akkor van megoldva, amikor kelet és nyugat, román és magyar egy magasabb szintézisbe megbékül

és a mindkettőt egyesítő emberi együttélés közösségében. egymást segítve Erdélyt, ezt a drága földet, amely felett a megbarátkozás áldása lebeg, a kiengesztelődés országává tegyük át. befejező szóval, ha kell, László Gyula illetve Pálnak.

PÁSZTORTŰZ

ERDÉLYI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

XXVI. ÉVFOLYAM 1940. AUG.—SZEPT.

8—9. SZÁM.

AZ ERDÉLYI SZELLEM ÚJ HAJNALA

Irta TAVASZY SÁNDOR

„Áldás a bejövőknek!"

A székely kapuk feliratával köszöntünk mindenkit, aki Erdélybe hazajött: Áldás a bejövőknek! Áldást kívánunk mindenkire, aki kapunkon átlépett, vagy átlép, de váljék áldássá mindenki reánk nézve is, akik huszonkét éven át őrizzük kapuinkat és kapuinkon belül javainkat. Hogy miképpen őriztük a kapukat és a javakat, majd mondja el más, az erdélyi lélektől távol áll minden dicsekvés. Legfeljebb azt mondjuk el, hogy nem külső és nem nagyszabású fegyverekkel állottunk őrt, hanem inkább belső fegyverekkel. A legegyszerűbbek és a legbiztosabbak voltak ezek a fegyverek: a lélek kardja, a hit paizsa, az igazlelkűség öve, az igazság mellvasa és fejünkön az üdvösség sisakja. Ezt is azért mondjuk el, hogy ne kicsinyeljen senki minket, aki ide hazajön, ha nem talál itt nagyméretű ágyukat, vagy gépfegyvereket. Tudományunk nem nőhetett könyvek garmadájává, de kisrétűségében is hévvel szolgálta az igazságot; művészetünk nem tárulhatott ki nagyarányú kiállításokká, de eredeti látásoktól ízzolt; irodalmunk nem verte fel a világot, de a szépségszomjas lelkeknek tiszta forrásvizet nyújtott, éltetett, biztatott és új kedvre derített. El volt vágva előlünk a külső érvényesülés útja, ezért befelé néztünk s azt kerestük és azt ápoltuk, ami a lenni, vagy nem-lenni, élni, vagy halni kérdései elé állított. Azt kerestük, ami döntőerejű és azt ápoltuk, ami folytonos döntés elé állított.

Most azt szeretnők elmondani, hogy akik hazajönnek, ne úgy jőjenek, mint akik ebben a megcsonkított Erdélyben mindent meg akarnak változtatni, hanem tartsák tiszteletben azt a sajátos erdélyi szellemet, amelyben eddig éltünk s amelyet, mint valami gyertya-lángot a viharban, óvtunk, ápoltunk, gondoztunk és tovább növeltünk. Ezt is nem önző szándékból, hanem azért kérjük, mert Isten után, ez a szellem volt a mi palládiumunk s csak ez a szellem lehet a palládiumunk a jövőben, nekünk is és azoknak is, akiket a sorsos tényezők tőlünk külsőleg elszakítottak. Mi ugyanis egy pillanatra sem tudunk belsőleg elszakadni azoktól, akik az új határokon túl vergődnek, mert amennyire fájt az anyaországnak annyi drága terület leszakítása s ennek következtében magát joggal Csonka-Magyarországnak nevezte, épenúgy fáj a mi élő szervezetünk kettévágása s ma mi is magunkat Csonka-Erdélynek érezzük és nevezzük.

Amiképpen azonban, annak idején, az anyaországtól való erőszakos elszakíttatásunk nem tudott leverni, új szomorúságunk sem képes cselekvő erőinket megbénítani. Ellenkezőleg, abban a reménységben élünk, hogy az erdélyi szellem új hajnala köszöntött reánk. Eleibe kell mennünk az új hajnallal kelő új napnak. A hazatérők hozzák a nagy magyar közösség gazdag művelődési kincseit, mi visszük a megaláztatásokon átesett Erdély új iskolájában nyert régi és új zo-

máncú erdélyi szellemiséget. Ebben az új szintézisben dolgozzunk együtt ennek a régi és egyben új szellemiségnek a gazdagításán és elmélyítésén.

Az első és komoly követelmény: minden nap jobban meg kell ismernünk és mindig hűségesebben kell gyakorolnunk az erdélyi szellemiséget s ezzel kell hozzájárulnunk az új egyetemes magyar nemzetkép alakításához. Az erdélyi szellemiség és a magyar nemzetkép között mély és közös szervi kapcsolat van, mert mindkettőnek ugyanaz a létalapja. Ezt a mély és elszakíthatatlan összefüggést újabban Teleki Pál, a földrajz-tudós mutatta ki. „Az Erdélyi-medence és egész Erdélyország kicsinyben hasonmása az egész magyar medencének, Magyarországnak — mondja. Kisebb hasonmása a történelmi szerepben és a történelmi sorsban is. Jobb védekezési lehetőség és messze előretolt fekvése folytán mintegy integrált, fokozott hasonmása. És amint hasonmása Erdély az egész magyar, fátlan és erdős és magas hegyvidéki tájak szintézisének, úgy hasonmása életformák és népek szintézisének, összefogásának, úgy, amint ezt Szent István elgondolta és amint Erdély magyar fejedelmei megvalósították, akik a magyar művelődésnek, a szász munkának előmozdítói s a megszülető román kultúrfejlődésnek és irodalomnak első mecenásai és minden szabadságnak, különösképpen a vallásszabadságnak őrzői voltak. Erdély maga egy kis mikrokosmos, egy kis teljesség. Kis területen végtelen gazdag ez a föld változó formáju hegyekben, dombokban, völgyekben, medencékben. Mindezek a kis tájak egyéni otthonok, az otthonokon keresztül részei a lelkekben a hazának. Hullámos vagy magasan emelkedő láthatárok szeretett jelképei magyar városoknak, régi kollegiumaikkal, ékes katedrálisaikkal, vásáraikkal, szász városoknak és falvaknak megerősített vártemplomaikkal, nagy székely falvaknak, román szórvány-telepeknek, vagy sűrűn szórt apró román falvaknak. Erdély a világban nagyon kicsiny táj. Belül azonban egy kis világ."

Erdély, politikai, földrajzi és sok más tekintetben hasonmása az anyaországnak, másrészt azonban teljes és hiánytalan egység. Egység, de nem az egyféleségben, hanem a sokféleségben. Nem egyszínű, hanem sokszínű, nemcsak a néprajzi térképeken, hanem a lelkek szövevényes világában és nemcsak a különféle népek és hitvallások tekintetében, hanem a különböző tájakon belül, a különböző tájszólású és jellegű magyarságon belül is.

Az erdélyi magyar nemzeti élet existenciális gyökerei ebbe a sokféle rétegződésű talajba nyúlnak le és ebből táplálkoznak. Ebből következik, hogy Erdély földjén előbb-utóbb bizonytalanná válik, majd csődbe jut minden olyan vállalkozás, társadalmi és állami élet, amely nem veszi tekintetbe és nem tiszteli a különböző népek életjogát, társadalmi, művelődési és vallási sajátosságait. Az igazi erdélyi embernek fáj minden olyan megnyilatkozás, amely sérti és bántja a vele együttélő más népek népi és nemzeti érzékenységét. A más népekkel szemben való tiszteletlenség biztos jele és mértéke annak, hogy valaki erdélyi, vagy az erdélyiségtől idegen szellem hordozója és képviselője.

Ezeket a gondolatokat így írtam le a román uralom alatt és így írom le ma, a magyar hatalom alatt is. Még a szívünkben él annak a sok magyar keserűségnek a nyoma, amelyet az egész Erdélytől idegen bukaresti „regatizmus" hagyott hátra. Azonban minél elevenebb az a seb,

annál erőteljesebben kell hangsulyoznunk azt az átfogó szeretetet, amely az erdélyi szellemből következik. Ez nem liberálizmus és nem ködbevesző humanizmus, nem is valami vizenyős ideálizmus, hanem az az evangéliumi parancs: „Amit akartok azért, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal; mert ez a törvény és a próféták szava."

Az erdélyi szellemmel egyező evangéliumi parancs természetesen kétoldalu kötelezést rejt magában, semmiképpen sem vezethet a magyar nemzeti existencia veszélyeztetésére, mert nem vezethet élhetetlen és tétlen gyámoltalanságra. Ellenkezőleg, olyan rendkivül erkölcsi erőket szabadít fel és hoz felszínre, ame-

lyek biztosítják azt a lelki imperiumot, amely alapja minden társadalmi és állami imperiumnak. Ez a lelkileg megalapozott külső imperium nem kíméletlen és nem elnyomó, hanem lelkeket lenyűgöző és szíveket hódító. Ez a Bethlen Gábor országalkotó politikájának elve is, szelleme is.

Az erdélyi szellemből következik tovább, hogy Erdély nemcsak népek, hanem életformák és társadalmi osztályok összefogása is. *Azok, akik most térnek haza Erdélybe, vagy azok, akik itt voltak ugyan, de csak most akarnak belépni az erdélyi közéleti munkába, az erdélyi szellem követelményeinek megfelelően, vessenek le minden kirívó életformát, és ejtsék el az elkülönítő osztálytudatot.*

Az igazi erdélyi szellemtől csak egy életforma nem idegen, ez pedig az egyszerűség és tisztaság által meghatározott és jellemzett puritanizmus. Az erdélyi ember előtt előbb-utóbb nevetségessé válik mindenféle nagyotakarás, hetvenkedés és hivalkodás. Erkölcsi lelkületében azonnal felháborodik, amint észreveszi a szemfényvesztést és a legszelidebb formában jelentkező szédelgést, és azonnal támad, sokszor nyiltan, igen sokszor körültekintő taktikával. Ez a magyarázata annak, hogy minden erdélyi emberben van jóadag csúfolkodó természet, amely azonnal moccan, amint csak megsejti a kirívó életformában jelentkező erkölcsi gyöngeségeket és állandóan résen van, vagy amint mondják, áldozatában állandóan benne lakik. A puritánus életfelfogás folytán, a barokk életforma Erdélyben sohasem tudott gyökeret verni.

Az erdélyi szellem győzelmes fennállásának eddig a legtöbbet a kívülről behurcolt osztálytudat ártott. Semmiképpen sem erdélyi, nem is volt soha idetartozó. Abban az Erdélyországban, amelynek egyházkormányzati hatóságaiban és testületeiben együtt ülnek pl. az egyháztanácsokban és presbiteriumokban, főurak és földmívesek, a legmagasabb értelmiséghez tartozók és csizmadiák, vagy a legmagasabb forumok alkotótagjai között ott vannak a fejedelmi eredetű urak, papok, professzorok, vidéki ügyvédek és orvosok, ott nem is verhetett gyökeret az osztálytudat. Hogy mégis jelentkezik, ez nem varrható az erdélyi szellem nyakába. Annál inkább el kell követnünk mindent, hogy új korszakunk hajnalán, kiutasítsuk Erdélyből. A legtöbb társadalmi mérgező anyagot miközöttünk ez a bűn terjeszti. Az öntudatos, kimívelt nemes szellem fölényesen kell, hogy napirendre térjen azok felett, akik ezt ápolják és különösképpen azok fölött a szegény páriák felett, akik folytonosan a magasabb osztálytudatba igyekeznek magukat feltornászni, és akik legjobban fertőzik az erdélyi szellem magaslati levegőjét.

És végül, hadd utaljunk arra a tényre, hogy Erdélyben élni mindig kockázatvállalást jelentett. Amilyen rendkívül tagolt az erdélyi medence és változatos ennek felszíni alakulása, ugyanolyan tagolt és változatos történeti életének hullámzása. Itt nem lehet kiegyensúlyozott életet élni; itt folytonosan jelentkeznek a lét és nemlét viharos kérdései. Itt csak úgy lehet élni, ha az életet rendeltetésszerűnek tudjuk felfogni. Rendeltetés itt magyarnak lenni, rendeltetés itt valamely hitvalláshoz tartozni, rendeltetés itt mindenféle megbízás és hivatás, foglalkozás és hivatal, de rendeltetés itt szenvedni és örvendezni, sírni és lelkesedni. Az élet eme rendeltetésszerű felfogása kölcsönöz itt helytállást, adja a győzelem bizonyosságát és tölt el a reménytelenségben is reménységgel. A székely ember a sötét éjszakában kimegy az udvarára és átesik a szekérrudon. Aztán felkél és nyugodtan azt mondja: Hála Istennek, ezen is átestem! Ma, azt mondjuk, hála Istennek, átestünk huszonkét év minden nyomorúságán, nehéz próbáján és tovább megyünk. Tovább megyünk azzal a boldog tudattal és örvendező reménységgel, hogy egy új korszak hajnalával megyünk szembe. Hisszük, hogy a felkelő nap aranysugarai majd beragyogják az életet egész Erdély felett és az egész új Magyarország felett. Mert azért kell ápolnunk az erdélyi szellemet, hogy a nagy ajándékért, amelyet az anyaország által nyertünk, viszonzásul tudjunk valami nagy ajándékot vinni édes magyar hazánknak!

ERDÉLY

Irta RAVASZ LÁSZLÓ

Mindenki tudja s ezért csak a közös kiindulásért ismételjük, hogy Erdély a Kárpátok kávájában külön földrajzi egységet alkot. Az egész kis darab föld nagyszerűen tagolt és változatos, természeti kincsekben rendkívül gazdag; csodálatos őserdői vannak, szén-, só-, arany- és vasércbányái mellett a föld rendkívül termékeny; szinte kiapadhatatlannak látszó földgáz özönlik fel a közepén. Szabályos alakulásánál és völgyrendszereinél fogva minden egyes része könnyen összekapcsolható és egységes közlekedési rendszerbe beilleszthető. Mióta emberi művelődés van, mindig egységet alkotott s legfeljebb egy-egy elvesztett ütközet után történt meg, hogy területén egyszerre két hatalom volt az ideig-óráig úr, egyébként minden részének sorsa összefüggött az egész sorsával.

Éppen ily kétségtelen igazság, hogy Erdélyt a természet Magyarországgal való életközösségre alkotta. Ezt eldönti először az a Kárpát, amely mind a két országot úgy foglalja össze, mint egy várfal a különböző bástyákat; azután az, hogy a Kárpátokon kívül természetes határ nélküli területek következnek, beláthatatlan néphullámzással, a Kárpáton belül egy egységes földrajzilag megszerkesztett ország. Folyóvizei, kivéve az Oltot (a Zsilt nem lehet számításba venni), mind Magyarország felé haladnak s termékeny völgyeken át a Tisza vidékével kapcsolják össze. Zárt testében három olyan út vezet, amelyen hadak is járhatnak: a Maros, a Körös és a Szamos völgye. Ez az oka, hogy Erdély ezer év óta, így vagy úgy, mindig Magyarországhoz tartozott. Lehetett helyi önkormányzata, lehetett különálló fejedelemség, de Magyarországgal való lelki és gazdasági közösségéből, teljes életegységéből soha semmi nem hiányzott.

Erdélyt már a honfoglalás Árpád birodalmához csatolta. Nemcsak határőrvidéke volt, hanem fellegvára, még pedig a leghatalmasabb fellegvára. Lakossága az anyaországgal egy társadalmi testet alkotott; azonos jogrendben, azonos nemesség vásárolt és adott, örökölt és nyert birtokokat; családjai magyarországi családokkal összeházasodtak; jobbágyaik, familiárisaik szükség szerint költözködtek, egyszóval az élet a két területen mindig egységes volt.

Fajtára nézve háromféle lakosság lakta: a magyar (most ide számítom a székelységet is), azután a korán betelepedő szászság, végül az állandóan beköltözködő s népi erejében szakadatlanul duzzadó románság. Ha azt kérdezzük, hogy Erdély sorsa a három fajta közül melyiknek kedvezett legkevésbbé, határozottan azt kell felelnünk: a magyaroknak. A románság roppant igénytelen nép volt; irtózatos szociális nyomásra szivárgott át a határon túlról s ereszkedett alá lassanként a völgyekbe. A szászság megkapta gyönyörű örökrészét, ott megépítette városait, kőfallal védett templomait, szép cserepes házait s egész társadalma zárt egységgé szervezkedett. Kifelé védekezett, befelé intenzív polgáriasodási munkát végzett. A magyarság volt az, amelyik az ország politikai vezetésének kockázatát hordozta és szörnyű fordulatait megszenvedte. Erdély politikai sorsa pedig mindig halálos kockázatot jelentett; az anyaország vitáiba döntő szóval szólt bele s ennek mindig megvolt a maga hátulütő botja. Kétszáz esztendőn át a német-római császárság és az izlám ütköző-állama volt s hol egyik, hol másik dúlta meg kegyetlen seregével. Ilyenkor a románság visszahúzódott a hegyek közé; különben sem volt mit venni rajta. A szászok behúzódtak kulcsos városaikba s okos politikával kiegyeztek, vagy legalább alibit tudtak bizonyítani. Egyedül a magyarok álltak helyt s rajtuk szántott végig Básta, őket gyilkolta Mihály vitéz, az ő vérük hullott a számtalan török-tatár büntető dúlásokra s nem utolsó renden a testvéri fegyverek mindennél fájóbb csapásai alatt. Az erdélyi magyarság szakadatlanul gyérült,

A Magyar Szemle 1940. októberi számából.

pusztult, vékonyodott; a szászság megtartotta a maga állandó kereteit, két gyermek rendszerével faja erőállapotát, csak a magyar vérzett s adta át helyét a friss népi erők teljében a hegyekről lassan aláhúzódó románságnak. Két nagy vérfürdő: a Hora-Kloska és a 48-as forradalom ezt az arányt még kegyetlenebbül megrontotta a magyarság kárára. A magyar őslakosság kisebbségbe került s az ébredő nemzetiségi eszmétől sugalmaztatva, a románság kezdett igényt tartani arra a földre, amelyet asszonyai teleszültek.

Mikor Trianon lelkiismeretlenül feldarabolta Magyarországot, nagyobb részt adott belőle Romániának, mint amennyi öt darabra való osztás után sajátos magyar területül nekünk visszamaradt. Így került bele Erdély egy máról-holnapra támadt balkáni nemzetállamnak, az úgynevezett „Nagy-Romániának" a testébe.

Természetesen ma még nehéz megcsinálni a húsz éves román impérium mérlegét. Egy néhány alapvető megállapítást azonban már most is megkockáztathatunk. Alig kapott még állam nagyobb ajándékot a világtörténelem szeszélyes fordulataitól, mint Románia, amikor megnyerte egész Erdélyt és a Királyhágó vidékét. Ezzel a kis keleti balkáni állam nemcsak szinte nagyhatalom lett, hanem ami még ennél is fontosabb: belekerült Nyugat-Európa műveltség-közösségébe. Azt ugyanis nem kell magyaráznunk, hogy Nyugat Brassóig, vagy Kézdivásárhelyig tart; túl rajta legfeljebb Közel-Keletről lehet beszélni. Erdélyben egy ezeréves nyugati műveltség színvonala egyenlítődött ki egy máról-holnapra termett Balkán-állam színvonalával. Most nem azt nézem, hogy ezzel mennyit szállt Erdély színvonala; azt állapítom meg: milyen rendkívül nagyot emelkedett a régi Románia és az egész románság színvonala. A sok iskolával, egyetemmel egyszerre olyan kulturális feladatokat vett át az ország, amelyeket teljesíteni kellett, ha néha ki is fulladt az erőfeszítéstől. Ez nagyon erős értelmiségi megművelést jelentett; mély szántást, forgatást a pihent és álmodó román lélek televényében. Húsz év alatt teméntelen románból lett értelmiségi és nagyon sok középosztálybeli román szerzett európai látókört. A magyar földbirtokok gyökeres és kegyetlen szétosztása igen sok román parasztot földhöz juttatott; gazdasági és népjóléti szervezetek, főképpen pedig az a pénzügyi politika, hogy a mezőgazdasági beruházásra felvett kölcsönöket szinte leírták, — természetesen főképpen a magyar tőke terhére — pénzhez is juttatta őket. A román nép öntudatát nagyon emelte az, hogy az állam maga tulajdonképpen parasztállam; nincs számbavehető történelmi osztálya s most alakul ki a parasztságból egy friss középosztály; ez azonban még nem távolodott el a falutól. Végül természetes, hogy húsz esztendő zengő nacionalizmusa felébresztette és nagyra növelte a román nép nemzeti büszkeségét s lényéből kimosta

A Wesselényi-szobor, Fadrusz remekműve, most visszakerül Zilah főterére

a passzivitásnak azokat a vonásait, amelyek dalaiból és költészetéből ismerősek előttünk. Ezzel számolnia kell minden politikusnak, — akár hozzánk tért, vagy eredeti állami közösségünkben megmaradt románokról van szó.

Az elmúlt húsz esztendő az Erdély területén élő nemzetiségek felett sem mult el nyomtalanul. A szászok két nagy tanulságot merítettek az elmúlt húsz év tapasztalataiból. Először azt, hogy gazdasági és társadalmi szervezetük elég erős arra, hogy minden külső hatalommal és belső bomlasztással szemben megálljanak; másodszor azt, hogy a nagy német nép pártfogása számukra szabadalom-levelet biztosít népi érdekeiknek tekintet nélküli szolgálatára. Mind a két meggyőződés egybeesik a szász nép alaptermészetével és hétszázéves hagyományaival. Ezt tehát így fejezhetjük ki: a szászok húsz év alatt méginkább szászok lettek, mint valaha.

Nagy mértékben átalakította ez a húsz esztendő az erdélyi magyar társadalmat. Néhány hónap alatt elsöpörte a tisztviselői osztályt, azután elszegényítette, „földnélküli Jánosokká" tette a százados történelmi családokat, az egyetemes magyar társadalom egyik legrokonszenvesebb és legértékesebb részét. Visszaszorította a magyart mindenünnen, ahonnan csak lehetett s egy államilag szervezett nagytőke céltudatosan proletarizálta. Nem maradt meg más, csak a magyar paraszt, a háziipar, a személyes vállalkozás, a kereskedelem kezdetleges formája s középosztályi képződésnek csak az egyház. A magyar egyházak és a magyar földmívesek alkották az erdélyi magyarság gerincét. Ez a gerinc ép volt, erős volt; az összetört tagú Lázár hamar talpra állt.

Ez a folyamat azonban a magyarságot erkölcsi szempontból nemcsak átalakította, hanem valósággal újjászülte. Széttörtek a magasabb társadalmi osztályok. Az egész magyarság egy társadalmi osztályt alkotott: a szenvedő, a becsületes, az igazságért küzdő emberek társadalmi osztályát. Rendkívüli erővel alakult ki a magyarság lelki egysége. Minden magyar ember sorstárs volt: magyarsága révén létében volt fenyegetve; a magyar ember a világon senki mástól segítséget nem várhatott, csak egy másik magyar embertől, aki őt megérti, vele együtt szenved s kezet fog, hogy a morzsákból ötezreket tápláljanak, porszemekből várat építsenek, egymást létükkel segítsék, vagy legalább is vígasztalják. A sasok népe hangya-néppé vált. Ez volt az ereje, az elpusztíthatatlansága. Rájöttek a magyarok arra is, hogy nem a nagy szólamok, divatos tanítások, ügyes kapkodások mentik meg a népet, hanem a gyökerekbe való visszahúzódás, önön léte értéktudatának felismerése és szolgálata. Rossz sors volt magyarnak lenni; mint állapotot nehéz is volt elhordani; de mihelyt misszió lett: sugárzó élethivatásképpen lehetett egész nemzedékeknek rászentelni magukat.

Erdély egyik legszebb barok kastélya, a gernyeszegi gróf Teleki-kastély

Megtanulta ez a magyarság azt is, hogy külső sorsunk rajtunk kívülálló hatalmaktól függ ugyan, mert kisebbek vagyunk annál, hogysem életünk feltételeit magunk szabjuk meg; de belső sorsunk: maga az élet és az életnek a minősége a hatalmunkban áll s ez az egyetlen út, hogy a külső sors zordonságai és nyomoruságai fölé emelkedve, egy örökkévaló igent mondjunk örökkévaló erkölcsi életparancsokra. Magyarországon zúgott az ellentmondás: „Nem, nem, soha!" Erdélyben hallgatólagosan szállott fel a nagy megvallás és elvállalás: „Igen igen, mindig!" Igy készült Erdélyben az új magyar: a pozitív magyar.

A bécsi döntés visszaadta Magyarországnak Erdély kisebbik, szegényebbik és magyarabbik felét. Bölcs politika volt megelégedni a kisebbik és szegényebbik féllel azért, hogy megkaphassuk a magyarabbik félt. Ehhez képest minden katonai megoldás csekélyebb értékű. Képzeljük el: még egy dicsőséges hadjárat után is — ebben magyar ember egy pillanatig sem kételkedett — mennyi magyar vérnek kellett volna elfolynia, amig ugyanezt az eredményt elértük volna!

Visszajött hozzánk egy nagy darab magyar föld, óriási természeti kincsekkel, föld felett és föld alatt s felbecsülhetetlen katonai jelentőséggel. Minket ezer évig a Kárpát tartott és mi a Kárpátot. E földön csak akkor alhatik nyugodtan a magyar, hogyha a Kárpát gerincén áll őrt a magyar katona.

Visszajött az egész székelység, az erdélyi magyarság nagyobbik fele. Fel nem becsülhető az a népi erő, amit ez a sereg hoz az anyaországnak agyban, vérben, erkölcsben és gondolatban. Visszajött egy ezeréves történelmi folytonosságtól átitatott és megépített magyar művelődés. Ez a művelődés benne van a kövekben, az épületekben, az utakban, a romokban, kiásható a föld alól, lekaparható a falakról, olvasható pergamentekről és könyvekről; megtelnek vele a bibliotékák, mint élő mese terjeng: a nép között kigyul, mint a regék lidércfénye, bérceken, erdőmélyeken. Letagadhatatlan történelem, népszokásként továbbélő ősi hagyomány, gondolkozásmód és erkölcs, nyelv, irodalom, művészet, egyszóval lélek, amely megszállottjait igével és ihletéssel halhatatlan közösségbe szervezi s túléli a nemzedékeket, mert minden

emberöltőt készen vár, csak akkor bocsát el, ha átalakította.

Visszajött Erdély. Ez a visszajövetel már történelmi tény, le nem tagadható, örökre megtörtént valóság. Tízmillió magyar választ kapott egy emberöltő imádságára; a nagy felebbezésre, melyet „a népek hazájához, a nagy világhoz bátran kiáltott", döntő ítéletet kapott. Helyreállott hite az erkölcsi világrendben, van tapasztalása a történelmi igazságszolgáltatásról.

Ne kicsinyeljük azt az érzelmi vihart sem, amely a honvédek bevonulásakor a városokat és a falvakat megrázta. Utána agg Simeonként mondják vén emberek: elég Uram, megláttam, amit vártam! Férfiaknak és asszonyoknak vénségükig ez lesz lelküknek egyik titkos hőforrása; egy pont a szív mélyén, amely dönt és alakít. Ez az, amit az ifjak sohasem feledhetnek el s egymillió ember fogja két emberöltőn élete legnagyobb élményének nevezni. Micsoda kitágítása és elmélyítése, megerősítése ez a magyarságnak, mint sorsérzésnek!

Végül ez a visszacsatolás akkora feladat elé állítja az egész magyarságot, amekkora elé Csonka-Magyarországot ezelőtt húsz évvel a trianoni döntés állította. A visszacsatolt területet össze kell forrasztani az anyatesttel. Hihetetlen nagy feladat ez. Milyen beláthatatlan katonai feladatok rejlenek az új helyzetben! Acéllá legyen az egész nép, hogy megvalósíthassa. Mennyi a tennivaló: gazdasági téren másodszor is kifosztott, húsz év alatt mesterségesen elszegényített, önmagát ellátni nem tudó terület népessége kerül vissza egy szegény és roppant gazdasági nehézségekkel küzdő országba. Csak a közlekedés terén mi megoldandó feladatunk van, hogy a visszacsatolt rész ne zsibbadt tag, hanem élő kar legyen! Nincs vasút Kolozsvár és Marosvásárhely, Marosvásárhely és Székelyudvarhely, Székelyudvarhely és Sepsiszentgyörgy között. Milyen nagy feladat pótolni és kiegészíteni a trianoni és erdélyi magyarság művelődésében mindazt, ami a viszonyok kényszere folytán az egyikben létrejött, a másikban hiányzik. Meg kell őrizni az erdélyi műveltség folytonosságát; biztosítani kell az erdélyi részek lelki önállóságát, ugyanakkor pedig helyre kell állítani a magyar közgondolkozásban, a magyar öntudatban Trianon által okozott hasadást és szétágazást. Egymillión felül van csak a románoknak a száma. Előttünk áll a nemzetiségi kérdés minden politikai és erkölcsi következményével. Becsületes magyar nem gondolhat arra, hogy most mi tegyünk úgy a románokkal, mint ahogy a románok tettek mivelünk. Nem az a kérdés, hogy mit érdemelne meg a román politika: az a kérdés, milyen politika illik a magyar nemzet ezeréves becsületéhez és ezeréves erkölcsi méltóságához? Ezen a téren Erdély szava legyen a döntő, mert az erdélyi ember ösztönösen megtalálja a módját: hogyan lehet új helyzetekben tovább folytatni a régi erdélyi politikát, a három nemzet (magyar, szász, román) olyan együttélését, amelyik mindeniknek biztosítja nemzeti sajátosságai kifejlését s mind a hármat egy magasabb történelmi hivatás munkaközösségében összeforrasztja.

Szépművészet 1940. 1. szám cd

ERDÉLY MŰEMLÉKEI

Erdély építészetének ékköve a gyulafehérvári székesegyház első, legszerényebb alakjában is kiemelkedett a többi környé kbeli egyház közül. A háború alatt megindult ásatások háromhajós kőtemplom alapfalait hozták napvilágra, mely mellett köridomú keresztelő kápolna, vagy csontház állott. Az előkerült gyérszámú dekoratív töredékekből kétségtelen bizonyossággal meg lehet állapítani, hogy ez a templom már a XI. században állott. A háromhajós, kereszthajó nélküli, nyilván ácsolt mennyezettel fedett első gyulafehérvári egyház az olasz építészet hatása alatt készült s azt bizonyítja, hogy a korai magyar művészet jó helyre fordult ihletért.

Saxa loquuntur. A kövek messze ágazó műveltségi kapcsolatokat világítanak meg. A románkori, vagy ha úgy tetszik árpádkori XI—XIII. században épült erdélyi templomok különféle igazodásából tarka kép bontakozik ki. Az ősök között Itália, Franciaország és Bizánc szerepel. Erdély egyiknek sem volt egyszerű művészeti tartománya. Sokfelől tanult, s mint műtörténetében oly sokszor megmutatkozik, ütközőpontja volt Nyugatnak és Keletnek. Itt állott fel egymással szemben a nyugati és keleti kereszténység stílusa, itt csapott össze az európai szellem a török ázsiai mentalitásával, ma a nyugati stílus az othodoxia formanyelvével. *Ebben a háromszor is megújult kettősségben* látjuk Erdély művészetének legfőbb, semmivel össze nem téveszthető jellegzetességét, sőt azon túl: egyéni zamatát.

Már az árpádkori építészet példázza a nyughatatlan sokféleséget. A hivatalos jellegű, királyok által emelt nagyszabású alkotások olasz példákat tartottak szem előtt. Itáliai bazilikális elrendezést követett Szent László elpusztult nagyváradi, lapos mennyezetű, talán saroktornyos katedrálisa, vagy a XIII. századi harinai templom, melynek ismét boldog birtokosai vagyunk. Ezzel szemben a gyulafehérvári székesegyház a magyar föld egyik legnagyobb méretű műemléke, második alakjában kereszthajós, boltozott, a főhajó és a kereszthajó feletti négyzeten hatalmas toronnyal díszített templomnak épült —, de nemcsak ezekben a sajátságaiban, hanem megmaradt szobordíszében is franciás szellemet sugároz. Végül a még javaerejében lévő bizánci stílus terjeszkedését mutatja például a demsusi templom, melynek négyzetes főtere felett centrális torony emelkedik, vagy a kupolával díszített vajdahunyadi gör. kel. templom.

Ezzel a hármas igazodással azonban nem merül ki Erdély románkori építőművészetének gazdagsága. Vannak emlékek, melyeknek helyi formanyelvéből alig érzik ki idegen útmutatás. Abban az időben, mikor a lébényi, jáki és zsámbéki templomokat emelik, került tető alá az ákosi templom. Háromhajós, kéttornyos, rendkívül magas homlokzati fallal ellátott alkotás, melynek szűkszavú formaadásában nehéz külföldi mintát felfedezni. A kisdisznódi templom, mely szép bélletes nyugati kapuzata miatt is nevezetes, 1200 körül épült. A XIII. századból való még a kerci apátság régebbi része és a homoródaróci szép templom. Ugyancsak az árpádkorban indul meg a világi építkezés, várak emelése, mely főkép a tatárjárás után kap lendületet. Románstílű vár eredeti alakjában nem maradt meg, idők folyamán valamennyit átalakították. Némi fogalmat nyujt róluk Kőrösszeg várának óriási öregtornya, mely alatt 1289-ben Kun László királyt megölték. Az erdélyi szász nyelvterületen elterjedt hit szerint a Barcaság várainak javarészét a II. Endrétől telepített német lovagrend építette, az újabb kutatások azonban bebizonyították, hogy a lovagrend mindössze 14 évi magyarországi szereplése alatt csak egyetlenegy kővárat emelt, a többi kezdetleges faalkotmány volt.

A tiszta gótika elsőízben az erdélyi építészetben oly nagy szerepet játszó gyulafehérvári székesegyházon jelentkezik, melyet a tatárjárás után a XIII. század utolsó negyedében több nemzedék vállvetett munkájával állítottak helyre. Az építészeti és díszítő részletek arra engednek következtetni, hogy a templom kijavítói nem az első kézből, Franciaországból kapták a gótikát, hanem Németország közvetítésével.

Se szeri, se száma a kisebb-nagyobb csúcsíves templomoknak. A halódó középkor egyházemelési

lendülete egész sorozat templomot termett. Impozáns méretű és érdekes szerkezetű a nagyszebeni evangélikus templom, melynek javarésze a XIV. századból származik. Egyike a legtisztább példáknak a kolozsvári Szent Mihály-templom, melyet Zsigmond király támogatásával 1396-ban kezdtek építeni. Háromhajós csarnoktemplom, kívül-belül értelmesen és egyszerűen tagolva. Kissé gazdagabb a kolozsvári Farkas-utcai egyhajós református (egykor minorita) templom, melynek építését 1486-ban kezdték meg. Gótikus hálóboltozatát I. Rákóczi György fejedelem készíttette 1644-ben, a „stílszerű helyreállítás", illetve befejezés szokatlanul korai példáját nyujtva. Különös és távoli kapcsolatokra enged következtetni Kolozsvár harmadik nevezetes építészeti emléke, a ferencesek temploma és kolostora, főkép a kolostor kisterme, melynek honi földön társ nélkül álló fantasztikus hálóboltozata és elliptikus pillérívei a XVI. századi angol gótikából származnak. Tanulmány tárgyává kellene tenni ezt a különös összefüggést, melynek kultúrtörténeti alátámasztásával a tudomány egyelőre adós maradt.

Említésre méltó, hogy Hunyadi János kormányzásának ideje, ez a békésnek éppen nem mondható kor sem hagyott alább az építőtevékenységgel. 1446-ban épült a marosvásárhelyi templom, hatalmas tornyával, melyet fióktornyos sisak díszít. Sőt maga Hunyadi János, mint műbarát részt vett a munkában: kiépíttette a gyulafehérvári székesegyház déli tornyát, megnagyobbíttatta a festői hatású marosszentimrei templomot, restauráltatta az alsóorbói és dévai egyházakat, de munkája nemcsak erre szorítkozott. Az erdélyi építészet egyik gyöngyszeme, a tövisi kolostor-templom teljes egészében az ő bőkezűségéből épült.

Hunyadi János építőtevékenysége azonban nem az egyházi architektura terén érte el csúcspontját. Nevéhez fűződik Magyarország legszebb várának, a vajdahunyadi várnak építése. Ez a hatalmas arányú mű, melynek ritmikus tagolásában és rendkívül festői elrendezésében francia minták távoli hatása érzik, egész életen át foglalkoztatta. Bizonyos, hogy már azelőtt is állott vár a hegyen, mielőtt ő a területet birtokba vette volna, a mai vár azonban minden ízében az ő alkotása. Belső kiképzésének részletei közt nevezetes az 1446-ban épült kápolna s az 1452-ből való fényes lovagterem, mely tiszta arányaival és méltóságteljes egyszerűségével pompás párhuzamot nyujt a kor nagy erőkifejtésre képes, de puritán szelleméhez. Hunyadi Déván és Aranyvártt is épített erősségeket, ez utóbbiak azonban nem mérkőzhetnek Vajdahunyaddal, bár a dévain — Möller István megállapítása szerint — részben ugyanazok a kezek dolgoztak, melyek a vajdahunyadi remekmű fényét megadták.

Erdély középkori várai — hasonlóan Magyarország többi erősségéhez — szörnyű átalakításon estek át. A hadászat mesterségének fejlődése megkövetelte a védelmi célokból folyó átalakításokat, míg végül a lőfegyverek tökéletesedésével a várak használhatatlanokká bizonyultak és rommá válásuk megkezdődött. A XV. századi várak egyik hatalmas arányú példája a szelindeki vár (először 1282-ben említve, később kibővítve), mely ma romokban áll, vagy a festői fekvésű Törcsvár, hajdani királyi vár (építését Nagy Lajos oklevele alapján 1377-ben kezdték meg), mely többszörös átépítés után ma is épen áll. Kőhalom, Küküllővár mai alakjában is őriz középkori részleteket.

Egyházi és világi rendeltetés között ingadozik Erdély legnépszerűbb építészeti terméke, az erődtemplom. Hozzá hasonló alkotások nemcsak egyéb magyar földről hiányoznak teljesen, hanem a spanyol—francia határig kell elmenni, hogy hasonló, kettős rendeltetésű egyházakra akadjon az ember. Az erődtemplom nemcsak Isten dicsőségére épült, hanem a falu védelmére is. Néha az egész templomot árkokkal, fallal és tornyokkal vették körül, máskor — szegényebb vidékeken — csak a szentélyt képezték ki védelmi célokra, amennyiben lőrésekkel és szuroköntő nyílásokkal ellátott védőfolyosót építettek, kiugró konzolokra, a tetőpárkány alá. Baromlaka, Berethalom, Bogács, Derzs, Holcmány, Kereszténysziget, Kőrös, Nagydisznód, Nagyekemező, Nagykapus, Prázsmár, Szászkeresztur, Szerdahely és Valdhild — hogy csak a nevezeteseket említsük —, romantikusnál romantikusabb példákkal dicsekedhet, általában nem az építészeti tökéletesség, hanem bizonyos regényes báj adja meg a műfaj zamatát. A közelmult műtörténete az erdélyi szász szellem alkotásának könyvelte el, pedig faji tagozódás nélkül mindenütt megtalálható Erdélyben színmagyar vidéken is, például a kalotaszegi Magyarvalkón. Nagyobb városok természetesen körülményesebb védelmet építettek maguknak, már Zsigmond király elrendelte a török veszélyre való tekintettel (1405) a városok bekerítését. Brassó erődítése 1421 és 1471 között épült. A bástyákkal, tornyokkal, kapunyílásokkal megszakított öreg városfalak Erdélyben még sok várost díszítenek és festői látványt nyujtanak. A nagyobb szász városokban ma is állnak, például Nagyszebenben, változatos tornyos kiképzéssel, de, hogy nemcsak a határokhoz közel volt szokásban, bizonyítja Kolozsvár városa, melynek falai 1805-ben még teljes épségben állottak.

Az építészet fejlődési útja ugyanazt a különös sajátosságot mutatja, mint az ábrázoló művészeteké. A többé-kevésbbé külföldhöz igazodó korszerű építményeket a XIV. század első felében ugyancsak gótikus, de alacsonabb szintre szálló művek váltják fel,

melyek tisztán mutatják, hogy a töröknek Magyarország szíve felé való előrenyomulása elzárta a nyugatról Erdélybe áramló friss vérkeringést. Ezek közül az emlékek közül egyedül a brassói Fekete-templomra hívjuk fel a figyelmet, erre az óriási méretű, lehetetlen arányú és fantasztikusan díszített alkotásra, melyen legélesebben mutatkoznak meg a tendenciák. A néző nem tudja mit csodáljon inkább, a mérhetetlen önbizalmú pallér-fantáziát, mely emelte, vagy a díszítés (kapukiképzések, dekoratív részletek) sohasem látott, sehonnan el nem sajátítható, merész vidékiességet.

Az erdélyi renaissance hasonlóan a gótikához, nehezen született és nehezen halt meg. Első emlékei aránylag későn jelentkeztek, ennek ellenére némely szakember szerint kerek háromszáz esztendeig élt, ami egyedül végletes provincializmusával magyarázható. Ami kezdetét illeti, jóval elmaradt az anyaország friss igazodása mögött, így nem vett részt a protorenaissance mozgalmában, mely Zsigmond király és császár uralkodása idején bontotta ki virágait. Mátyás uralkodása idejéről származik első emléke, nem jelentékeny dekoratív szobrászi munka, Szamosfalvi Mikola Ferenc síremléke Kolozsvártt, 1471-ből. Az építészet emlékei pedig éppen a XVI. századból származnak, nagyrészük a budai udvarban uralkodó renaissance stílus hullámverésével jutott Erdélybe, mint ahogyan a Felvidékre hasonlóképen jutott. Egynek, az elsőnek kivételével, mely egyben az erdélyi renaissance legjelentékenyebb terméke.

A gyulafehérvári Lászay-kápolna ez, mely 1512-ben épült s melyet szembe lehet állítani az öt évvel korábbi esztergomi Bakócz-kápolnával. Mindkettő egyházi mecenás buzgóságából öltött testet, rokonfeladatot vállal, ami a méretek szerénységében is kifejezésre jut. A kitűzött célt, a Bakócz-kápolna jobban elérte; meleg vörösmárvány pompája építészeti és díszítő tagozatainak ünnepélyes grandezzája olasz szellemet lehel. A szépségeiben elmerülő néző joggal érzi magát Itáliában. A Lászay-kápolnából hiányzik az a tömör egység, mely esztergomi elődjét jellemzi. A hangsúly a belsőségből a külsőre csúszott át, a homlokzatra, amely a renaissance szigorúságához képest szokatlanul festői. Apró részletformák öntik el a homlokzatot, fínom faragott keretek és címerek, többször megtört, dúsan díszített félpillérek. A tagozatok elvesztik struktív jelentőségüket s fellazulnak. Sok benne még a gótizáló elem, különösen ami figurális részleteit illeti. A hangsúly azonban már nem a multra, hanem a jelenre esik, az olasz művészet friss hatására. A szigorú, értelmes és struktív toscanai renaissance építészettel szemben ez esetben inkább a laza és festői lombardiai stílus hatott, mint a kutatás már megállapította.

A gyulafehérvári kápolna az erdélyi renaissance egyik korai és teljes emléke. A további maradványok egy ideig inkább csak részletek, vagy kisebb alkotások: kapuzatok, ajtók, faragványok és sírkövek. Két évvel későbbi, 1514-ből való a menyői református templom érett renaissance ízlésű kapuja, melyet Désházy István megbízásából a sokfelé dolgozó Johannes Fiorentinus faragott. A kapu esztergomvidéki vörösmárványból készült s így valószínű, hogy Esztergomban faragták s készen vitték rendeltetési helyére. Szerkezete, főkép felső lezárása a budapesti és pécsi Szentségtartó-fülkékre, úgynevezett pasztoforiumokra emlékeztet. A renaissance stílus tisztábban, egyszerűbb méltóságban jelentkezik, mint elődjén a Lászay-kápolnán, ez a tisztaság természetes következménye annak, hogy formáit olasz mester alakította ki. A menyői kapu előfutára a többi erdélyi kapu- és ajtókeretnek, melyek később jelentkeznek s az itáliai stílust helybeli esztétikai igényeknek megfelelően dolgozzák át.

A részletek mellett azonban nemsokára nagy egységek is jelentkeznek, hatalmas kastélyok, melyeknek megfogalmazásába az új stílus beleszól. A fogarasi várat, melynek építéstörténete a XIV. század első évtizedeibe nyúlik bele, 1538-ban Majláth István átépíttette. Ekkor, vagy nem sokkal később készült zord és monumentális hatású árkádos udvara, melynek érdekessége, hogy az árkádok íveit hatalmas rusztika-tömbök keretelik, ezzel szemben közöttük gótikus ízlésű pillérkötegek jelennek meg. A mintaképekben való ingadozásnak megkapó példája ez. A helybeli gótikus várépítés épp úgy hatott rá, mint az olasz cinquecento s e keverék-stílust az ismeretlen építész nagy erővel és férfias pátosszal szólaltatta meg.

A másik nagyobbszabású XVI. századi emlék a keresdi Bethlen-kastély. Itt is az árkádos udvar az épület legfőbb jellegzetessége. A hozzá falazott lépcső könnyű baluszter-tagjainak bája, az árkádokat tartó kihasasodó oszlopok vaskos vidékiessége derűsebb hatásúvá teszi az építményt fogarasi párjánál. A keresdi kastély említett részei a legújabb kutatás szerint 1559 és 1598 között készültek, de 1683-ban is átalakításon estek keresztül. Az erdélyi építészet egyik jellegzetessége a sűrün történő átépítés, a lényeges változtatások sorozata, mely a fejlődés pontos megrajzolását csaknem lehetetlenné teszi. A levéltári adatok gondos összegyüjtésére támaszkodó apróbb templom- és kastély-monografiák légióira lenne szükség, hogy a mai zűrzavarban rendet lehessen teremteni.

A XVII. század építészete a renaissance lassú halódását és a barokk előrenyomulását mutatja. A vidékiesség bizonyítéka, hogy néhány nagyszabású építmény, így a korábbi részek átépítésével 1620 és 1657 között

készült aranyosmedgyesi várkastély, újabb részeiben is erősen konzervatív. A század legnevezetesebb építészeti alkotása a betlenszentmiklósi kastély, amely a főkapun elhelyezett felirat szerint 1668 és 1673 között készült. Építtetője Bethlen Miklós erdélyi kancellár volt, ki maga tervezte az épületet részben francia, részben olasz minták halvány emlékképei nyomán. A kastély egyszerűségével, szigorú, szimmetrikus elrendezésével és apróbb tagozatainak szárazon célszerű alakításával a francia renaissance némely emlékére vall, ezzel szemben olaszos az udvari homlokzat árkádsora, talán Bethlen Miklós velencei tartózkodásának emlékei. Nagystílű és pompás, de ugyanakkor végzetesen elkésett, ami az ország politikai helyzetével magyarázható. A török uralom miatt hazánkban hiányzik a korabarokknak és a barokk fénykorának, a XVII. századnak hatása, mely helyes irányba terelte volna a fejlődést. Egy fecske nem csinál nyarat, Bethlen Miklós külföldön jártában talán megismerte az építészet időszerű tetteit, de magyar földre átültetni, egyedül, egymagában, felülmúlta erejét.

Erdély XVIII. századi emlékei szervesen beleilleszkednek a monarchia barokk művészetébe. Az első monumentális arányú mű, a nagyváradi székesegyház, 1752 és 1779 között öltött testet. Építését Gianbattista Ricca olasz mester kezdte meg, kitől a munkát Franz Anton Hillebrandt, a másutt is igen tevékeny kamarai építész vette át. Hillebrandt be is fejezte a nagyméretű székesegyház építését, amely széles homlokzatával, helytelen arányaival széttolt és csenevész tornyaival nem a legszerencsésebb hatású. Annál jobban sikerült Hillebrandt másik nagyváradi alkotása, a püspöki palota, mely a magyarországi barokk palotaépítés első öt emléke közt bizonyára helyet foglal. Építése 1762 és 1777 között történt. Alakításában már a későbarokkot követő stílus-fázis, a copf ízlés is közrejátszott.

A külföldről bevándorolt barokk mesterek között Hillebrandt neve a legismertebb. Kisebb jelentőségű építészek is tevékenykedtek Erdélyben, pl. Schuchbauer Antal, kiről csak annyit lehet tudni, hogy nem e városból való volt. Építészeti és dekoratív szobrászati munkákat egyaránt vállalt. Tervei nyomán készült a marosvásárhelyi gróf Toldalaghy-ház 1762-ben, a későbarokk városi palotaépítészet kisméretű, de vonzó emléke, melynek külső és belső díszítése egyaránt gazdag. Schuchbauer állította a kolozsvári Mária-oszlopot is.

A 18. század második felének egyik legjobb arányú épülete a gernyeszegi gróf Teleki-kastély, mely 1777-ben készült el. Formaadása erősen emlékeztet az ország más területén álló kastélyokéhoz, például Gödöllőhöz és Pécelhez.

A század egyik tevékeny mestere a württenbergi származású Johann Eberhard Blaumann, aki pályafutását szobrászként kezdte Nagyszebenben, s csak később pártolt át az építészethez. Legjelentékenyebb műve a kolozsvári Bánffy-palota, mely 1774 és 1785 között épült. Blaumann a későbarokk legutolsó szakában dolgozott s az egymásután jelentkező új ízléshullámok között nem tudott, vagy nem akart eligazodni. A barokkot rokokóval és copf-ízléssel keverte, általában díszítő-részleteiben sok a vidékiesség. Ugyancsak az ő vezetésével épült át a kolozsvári minorita templom (1782—1784), ezenkívül Bonchidán is dolgozott.

A bonchidai Bánffy-kastély az erdélyi palotaépítészet egyik legérdekesebb emléke. Alaprajzilag négy kerek saroktornyával világosan mutatja középkori eredetét. Szinte minden század változtatott rajta a maga ízlése szerint, legtöbb műrészlete azonban a 18. századból származik. Ha nem lenne stílusok konglomerátuma, azt lehetne mondani, hogy Erdély legszebb ilyennemű alkotása, mert részleteinek pompája, különösen rendkívül előkelő díszudvara messze megelőzi a nagyváradi püspöki palotát. A toldás-foldás azonban nem engedi egységes hatás megnyilvánulását, a középkor és későbarokk keveredése inkább hangulatilag, mint művészetileg sikerült. Építésében a századok folyamán számos mester vett részt. Fontosabbak, akik megérdemlik az említést, a szász Leder József szobrász, Nachtigall János és Blaumann, ki az udvari homlokzat két kapuzatát tervezte. Szerencsés arányú, finom mű még az 1776 és 1779 között épült nagyszebeni Bruckenthal-palota, melynek gracilis díszítése érdekes ellentétben van súlyos tetőszerkezetével.

A század végén a későbarokk beletorkollik a XVI. Lajos-stílusba, a copf-ízlés korába, végül azon keresztül a klasszicizmusba, Erdély azonban szívósan ragaszkodik a későn felismert, s alkalmazni kezdett barokk formanyelvhez, nehezen enged belőle s akkor is inkább csak a copf-stílusig jut el. Erre vall például a kolozsvári gróf Teleki-palota, Leder József műve 1790—1795 között épült, aránylag késői időben ahhoz, hogy még a copf-ízlésről se vegyen tudomást. Jellegzetessége a hatalmas és súlyos tetőszerkezet, mely a 18. századi erdélyi palotaépítészetben általában gyakori: talán ez az a lokális íz, mely a nemzetközies-dinasztikus formanyelvben Erdély egyénisége. Az építészet hagyománytiszteletét mutatja még a kolozsvári gróf Toldalaghy-palota is, melyet az olasz Carlo Justi 1800 és 1808 között copf-stílusban emelt.

Az emlékek jórésze, íme, szerencsés fordulattal visszatért az anyaföldhöz. Felkutatásuk, megismerésük terén még igen sok a tennivaló. Ebben az ünnepi pillanatban egy öreg székelyre, Orbán Balázsra gondolunk, kinek leírásukban a legnagyobb szerepe volt. Bár akadna minél több, minél szorgalmasabb s hozzá hasonlóan derék követője.

GENTHON ISTVÁN

Erdélyi képzőmű-
vészet

Ciupe Aurél:
Az ó-romániai és az
erdélyi képzőművészet.
I–II. Kornuk.
(Kolozsvár) 1929.
16, 99. l.

Vaskarika, római VI. 276.

Erdélyi művészet

Magyar Élet 1943

6. SZ. *Juhász Géza:* Népi írók és az örök magyar szellem. *Németh László:* Kisebbségi sors. *Kodolányi János:* Esti beszélgetés. *Kádár Zoltán dr.:* A mai erdélyi művészet. *Sinka István:* Két kő között. *Féja Géza:* Beszámoló a színházi évről. *Pálóczi Horváth Lajos:* Levél a határontúli magyar ifjúsághoz. *László Gyula dr.:* Régészeti néprajz és magyar őstörténelem.

ancora prima. Ci permettiamo
per pagina stampata. Per ori
ste della nostra rivista, n
che il fascicolo sarà doppio

Rinnovando la n
ranza che Ella si degnasse d
borazione e volesse aiutarci
quello di servire l'arte ita
in cui abbiamo fervida fede,

mi segno

Erdélyi asztalos-festők

lásd Csaban István cikkét.

Erdélyi cimereslevelek

Szépművészet

1941. 220. l.

MLA SZÁM: KIR. MAGY. EGYETEMI NYOMDA
MAGY. EGYETEMI NYOMDA, BUDAPEST.

za. — A mellékleteknél a fényképész nevét nem közöljük.

BELLE ARTI

RIVISTA D'ARTE — DIRETTA DA
ÖDÖN MARIAY E ZOLTÁN VITÉZ NAGY

AMMINISTRAZIONE: R. TIPOGRAFIA UNIVERSITARIA UNGHERESE DI BUDAPEST.
BUDAPEST VIII, MÚZEUM-KRT. 6.

ABBONAMENTO ANNUO Lit. 120.

INHALT — INDICE

	Lap
Kampis Antal: A hatvanéves Iparművészeti Iskola	225
Radocsay Dénes: Az idei Ferenc József-díjak	227
Művészeti Élet	230
Könyvszemle	232
Bildende Kunst — Belle Arti	233
Műmellékletek — Abbildungen — Illustrazioni	

NAGY ZOLTÁN

BUDAPESTI SZEMLE

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

VOINOVICH GÉZA

755. SZÁM

1940. OKTÓBER

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1940

Megjelenik minden hó elején

TARTALOM.

Lap

I. AZ «ERDÉLYI MÚZEUM» ÖTVEN ESZTENDEJE. — György Lajostól _ 1

II. AZ ELNÉPTELENEDŐ FALU. — Gesztelyi Nagy Lászlótól _ _ 23

III. KÖLTEMÉNYEK. — *Mindennap temetek.* — *A dal.* — *Tűnnek az órák ...* — Vietórisz Józseftől _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 44

IV. LISZT ROMÁN RAPSZÓDIÁJA. — Szőllősy Andortól _ _ _ _ 46

V. IRODALOM. — 1. *Egy jeles magyar színész élete és emlékei.* — (Szacsvay Imre: *Életem és emlékeim.*) — Kéky Lajostól.

2. *Regény az orvostudomány művelőinek magyarországi sorsáról.* (Feliczián Vilmos: *Fehérköpenyes rabszolgák.*) — — df-től. —

3. *A Hűség Diadalma.* — (Kozocsa Sándor: *A Hűség Diadalmának első kidolgozása.*) — Gálos Rezsőtől.

4. *Erdély a Habsburgok ellen.* — (Depner Maja: *Das Fürstentum Siebnbürgen im Kampf gegen Habsburg.*) — Horváth Jenőtől.

5. *Az egyházi reform és Magyarország.* — (Galla Ferenc: *Borromei szent Károly hatása Magyarországon.*) — Révay Józseftől 51

A BUDAPESTI SZEMLE tájékoztatni igyekszik a magyar közönséget azon eszmékről, melyek világszerte foglalkoztatják a szellemeket és mintegy közvetítő kíván lenni egyfelől a szaktudomány és a művelt közönség, másfelől a hazai és külföldi irodalom között.

E folyóirat a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából és támogatásával jelenik ugyan meg, de a cikkek irányáért és tartalmáért egyedül a szerkesztőség felelős.

A szerkesztőséget illető közlemények a szerkesztőségnek címezve a Franklin-Társulathoz (IV., Egyetem-utca 4.) intézendők.

Előfizetések és reklamációk a Franklin-Társulathoz küldendők. **Előfizetési ár félévre (6 szám) P 12·—.**

Előfizetéseket egyébiránt minden könyvárus is elfogad. Bécsben Szelinski György cs. és kir. egyetemi könyvkereskedése Bécs, I. ker., Kärntnerstrasse 59.

Felelős szerkesztő: Voinovich Géza.

Felelős kiadó a Magy. Tud. Akadémia részéről Voinovich Géza főtitkár.

Franklin-Társulat nyomdája: Ábrai V.

AZ «ERDÉLYI MÚZEUM» ÖTVEN ESZTENDEJE.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület, amelynek egyik időszaki kiadványát ismertetjük az alábbiakban, a legrégibb erdélyi magyar tudományos testület. Eredete a mult századnak a magyar tudományos élet alapjait megvető első szervezkedő törekvéseihez kapcsolódik. Több évtizedes előkészület és próbálkozás után még az abszolutizmus idejében, 1859. november havában alakult meg Kolozsvárt a M. Tud. Akadémia volt igazgató- és tiszteleti tagjának, gróf Mikó Imrének, a buzgólkodásából és az erdélyi magyar társadalom áldozatkészségéből. A világháború idejéig országos hírre és elismerésre tett szert, de az utóbbi két évtizedben neve a köztudatban elhomályosult. Ezért általános tájékoztatásul röviden jeleznünk kell annyit, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület az 1860-ban felállított erdélyi múzeum gyüjteményeinek a fenntartására és gyarapítására alakult szerv.

Első sorban tehát muzeális rendeltetése van ennek az Egyesületnek, amely néhány évtized alatt a maga nemében páratlanul gazdag tudományos gyüjteménytárakat hozott létre, mégpedig 1. könyvtárt kézirattárral és levéltárral, 2. érem- és régiségtárt képtárral, 3. etnografiai gyüjteményt, 4. ásvány-, állat- és növénytárt. Erre a tudományos anyagra támaszkodott az 1872-ben felállított kolozsvári Ferenc József tudományegyetem 1919. május 12-ig, s az Egyesület kétségbevonhatatlan tulajdonjogának a hangsúlyozásával mostanig is szerves részét alkotta a kolozsvári román egyetemnek.

Az Egyesület alapszabályai azonban a muzeális gyüjtő munkán kívül módot nyujtottak az akadémikus működésre, a magyar tudományos élet ápolására és fejlesztésére is. Idők folyamán, még a mult század utolsó évtizedeiben, négy szakosztálya fejlődött ki : 1. a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi, 2. a természettudományi, 3. az orvostudományi, 4. a jog- és társadalomtudományi. Ezek a szakosztályok a folyóirataikkal, kiadványaikkal, felolvasó üléseikkel és vándorgyűléseikkel igen sokat tettek a multban és tesznek ma is Erdélyben a tudományos élet fenntartása és a közműveltség emelése

érdekében. Az elmult háromnegyed század alatt az önálló műveken és különlenyomatokon kívül, amelyek meghaladják a 600-at, csak az Egyesület kiadásában megjelent folyóiratok 180 kötetre rugnak s 52,000 lapon és 500 táblamellékleten többezer önálló dolgozatot és közleményt tartalmaznak a tudomány valamennyi ágából. Tekintetbe kell venni továbbá, hogy a négy szakosztály tevékenysége háromnegyed század alatt 2,509 tudományos és 776 népszerűsítő, összesen 3,285 előadásról tud számot adni.[1] Aligha esünk túlzásba, ha a felsorolt adatok alapján azt állítjuk, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület a nyolcévtizedes multjában a tudományművelés és a közművelődés javára dúsan gyümölcsöző, mély nyomokat hagyó, a magyar tudományosság történetében is méltánylásra érdemes, fáradhatatlan kötelességteljesítést végzett.

Ennek az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek egyik kiadványát, az *Erdélyi Múzeum* című folyóiratnak a történetét vázoljuk a következőkben, hogy az országhatárokon túl élt magyarság tudományos törekvéseinek általánosságban kevésbbé ismert multjára és jelenére irányitsuk a figyelmet, s ezzel is szorosabbra igyekezzünk fogni a lelki kapcsolatokat és mélyíteni az együttérzést, amely ma közösségi és erkölcsi követelmény.

I.

Az *Erdélyi Múzeum* története 1874-től 1937-ig 63 esztendőt ölel fel és kerek 50 kötetről ad számot. Ha egy ízben, 1884-ben, az évfolyamok számozása nem kezdődött volna újra, s világtörténeti események nem kényszerítik rá az 1917-től 1930-ig tartó több mint egyévtizedes szünetelést, folyóiratunk már régen túl lenne félszáz évfolyamán. Így csak az 1937. évfolyammal jutott el az *Erdélyi Múzeum* az 50. kötetéhez. A történeti távolságból ma tisztán látható, hogy az *Erdélyi Múzeum* 1874-ben indult meg, s címének módosulásai, életének újrakezdései és elalélt időszakai ellenére is az összefüggés és a folytonosság a mai napig szakadatlanul fennáll.

A nyolcvanéves Erdélyi Múzeum-Egyesületnek ez a ma is megjelenő legrégibb kiadványa egyúttal a legidősebb magyar tudományos folyóirat Erdélyben a szellemtudományok művelése terén. Egyetemes viszonylatban is a legtekintélyesebb multtal rendelkező magyar közlönyök sorába tartozik. Mindazon folyóiratok közül, amelyek 1840 és 1874 között keletkeztek, az *Erdélyi Múzeum*mal együtt csak

[1] Dr. György Lajos: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület háromnegyedszázados tudományos működése (1859—1934.)* Kolozsvár, 1938.

12 élte át mai napig az idők változó szükségleteit és az anyagi nehézségek viszontagságait. Ez a tekintélyes mult nemzedékek tudományos törekvéseit irányította s hagyományos ereje a mára is kihat. A 63 esztendős fennállás és az 50 kötet történetét mai erőfeszítéseink megacélozására és a jövő tanulságára ezért számbavenni és összefoglalni tartozunk.

Folyóiratunk megindulásakor az *Erdélyi Múzeum* már közkeletű és népszerű folyóiratcím volt. Még a XVIII. századból ered az a hagyományos irodalmi nyelvszokás, amely «Múzeum» névvel nemcsak a tudományos gyüjteményeket illette, hanem jelentésátvitellel a szellemi termékek tárházát is szívesen nevezgette «Múzeum»-nak. A németeknél 1776 és 1791 között egy *Deutsches Museum* című irodalmi tartalmú időszaki kiadvány jelent meg, s az is közismert, hogy hasonlóképpen címezte Schlegel Frigyes az 1812—13-ban kiadott havi folyóiratát. Koruk szellemét és nyelvszokását követték tehát a kassai kiadók, amikor az 1788-ban megindított első magyarnyelvű folyóiratukat *Magyar Múzeum*nak nevezték. Ez a cím egy jó félszázaddal később, 1850-ben, újra felelevenedett Toldy Ferencnek az *Új Magyar Múzeum*ában, a maga idejének legtekintélyesebb folyóiratában. Részint a kassai *Magyar Múzeum*, részint Schlegel *Deutsches Museum*a lebeghetett Döbrentei Gábor szeme előtt, amikor 1813. februárjában Kolozsvárt megindította az irodalomtörténetben is emlékezetes nevet szerzett *Erdélyi Múzeum*át, mely az 1818-ig megjelent 10 füzetével az első és sokáig folytatásra nem talált magyar tudományos folyóirata volt az erdélyi részeknek. Amikor a 40-es éveknek egy «erdélyi múzeum» szervezésére irányuló mozgalma az önkényuralom idejében a siker reményével felelevenedett, annyival is inkább emlékezetbe idéződött a régi folyóiratcím, mert az véletlenül pontosan egyezett a megalapítandó tudományos gyüjtemény nevével. A mozgalomnak, hogy a közvéleményt megnyerje, sajtóra volt szüksége, s ezt meg is találta a gróf Mikó Imre támogatásával 1856-ban megindult *Kolozsvári Közlöny*ben. A laptulajdonos Berde Áron és a lapszerkesztő Vida Károly 1856. április 3-án a *Kolozsvári Közlöny* mellé egy 4-r alakú és 1 ív terjedelmű heti mellékletet csatolt, s ezt a tudományos és szépirodalmi jellegű kiadványt *Erdélyi Múzeum* címmel látta el. Mindjárt első számát gróf Mikló Imrének az Erdélyi Múzeum-Egyletről írt híres cikke vezette be, s azután is csaknem minden alkalommal közleményeket és híreket adott az országos jelentőségű mozgalom fejlődéséről és sikereiről. Látszik, hogy ez a pár oldalas kiadvány az alakulófélben levő múzeum szolgálatában állott, azért is választotta a jellemző *Erdélyi Múzeum* címet. Ez a kis

lapocska 1857. végéig működött, s el kell ismerni, hogy a számról számra megismétlődő *Erdélyi Múzeum* címével a társadalom lelkiismeretét a nagy nemzeti mozgalom iránt ébren tartotta és sikeresen ösztökélte. Ez arra a megállapításra is csábíthatna, hogy folyóiratunk előzményei tulajdonképpen az 50-es évek közepére nyúlnak vissza. De ha tartózkodunk is ilyen erőszakos összefüggések teremtésétől, arra mindenesetre tévedés nélkül lehet utalni, hogy amikor a folyóirat gondolata felvetődött, az Egyesület nem is választhatott más címet, mint a többszörösen kipróbált és a köztudatba is belemélyült hagyományos *Erdélyi Múzeum*ot.

II.

1874—1882.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület alapításának a gondolata már magában foglalta az időszaki kiadványok tervét. Az 1859. november 26-i közgyűlésnek az a határozata, mely az «alakító közgyűlés jegyzőkönyvét mint külön emlékkönyvet» kívánta kinyomatni, indította el 1860-ban az *Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyvei* című sorozatot. Ez még nem volt folyóirat, hanem kötetlen időközökben megjelent olyan füzetes vállalat, amelyben Brassai Sámuel múzeumi igazgató az Egyesület tudományos ülésein felolvasásra került dolgozatokat közölte. Ezeket a füzeteket időnként egy kötetbe csoportosították. A Brassai-féle Évkönyvek 1873-ban a VI. kötettel befejeződtek, s 1874-ben az igazgató-választmány megbízásából az új folyam szerkesztését Finály Henrik folytatta. Öt év alatt, 1874-től 1878-ig, újabb 17 füzet jelent meg belőle két kötetbe foglalva. Mindenik füzet egy-egy önálló értekezést tartalmazott, némelyik egész könyvterjedelművé vastagodott. E vállalat jellegéből az látszik, hogy az Egyesület kebelében folyó s a múzeumi gyüjtemények anyagával összefüggő tudományos munka terjedelmesebb eredményeinek a közzétételére szolgált.

Ilyen előzmények után indult meg az *Erdélyi Múzeum* 1874. február 1-én. 63 esztendő telt el, míg az egyíves szerény első füzet 50 kötetre gyarapodott. E hosszú időnek megvannak a természetes fejlődési fokozatai, hullámzásai, föllendülései és hanyatlásai, tágabb és szűkebb célkitűzései, külső és belső küzdelmei. Ezek a változások öt fejezetre tagolják az *Erdélyi Múzeum* történetét, s ebből nemcsak az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek a tágkörű, sokoldalú s Erdélyben hagyományt teremtő tudományos munkássága domborodik ki, hanem a mult század 70-es éveitől frissen előretörő magyar szellemi-

ség képe is tanulságosan verődik vissza. A világháború befejezéséig megjelent 42 kötet mellőzhetetlen forrása marad mindig Erdély félszázados szellemi életének, s az a 8 új évfolyam, amelyet napjaink küzdelmes vergődése csatolt hozzá, a romjaiból megelevenedő Egyesületünk tudományművelő hivatásának lesz egykor a becses történeti emléke.

A 70-es évek elején az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek az az elhatározása, hogy tartós életre számító időszaki folyóiratot indít, nemcsak annak a kötelességvállalásnak a teljesítése volt, hogy a maga tudományos működéséről időnként kibocsátott nyomtatványokban értesíti a közönséget, hanem szoros kapcsolatban állott az 1872-ben alapított kolozsvári egyetem tudománymívelő és műveltségterjesztő feladatával is. A mult század második felében az általános európai korszellem sugallta azt a törekvést, hogy a tudományhoz vezető utakat egyengetni, a tudomány megszerzésére szolgáló eszközöket szaporítani s mennél szélesebb rétegek számára a tudomány eredményeit hozzáférhetőkké kell tenni. Az egyetem felállítása, amely Kolozsvárt megsokasította a tudomány művelését életcélul tekintő férfiak és ifjak számát, méltán támasztotta azt az igényt, hogy a tudomány világossága a tantermeken kívül is lövelljen szét egynéhány sugárt. Maguk a tudósok is érezték, hogy tudományos működésük eredményeit nyilvánosságra bocsátani s a tudást mennél szélesebb körökben terjeszteni hivatásukkal járó szoros kötelességük.

Ilyen indítékok állottak az egyetemi tanárok körében több ízben és több oldalról felmerült annak az óhajtásnak a hátterében, hogy alapítani kellene egy olyan tudományos jellegű közlönyt, amely kiválóan az egyetemi tanároknak nyitna tért tudományos működésükről értesíteni s e működés sikeréről meggyőzni a közönséget. Az egyetemi tanároknak ugyan rendelkezésükre állottak a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Természettudományi Társulat közlönyei, sőt a külföldi tudományos szaklapok is, de a megfontolás azt a meggyőződést érlelte meg, hogy az egyetem érdekében csakis az egyetem székhelyén, Kolozsvárt, megjelenő folyóirat biztosíthatja a sikeres működést.

Ez a terv a megszületés pillantában már számos nehézségbe ütközött. Hiányzott a tudomány iránt érdeklődő nagyközönség, a csekély számú készségesek csoportjának a megszerzése pedig olyan olcsó előfizetési árat tételezett föl, amely lehetetlenné tette volna a folyóirat fenntartását s a munkatársaknak a tisztességes díjazását. Ugyanezek az okok azt a számítást is keresztülhúzták, hogy üzlet-

ember vállalkozzék a kiadásra. Így az egyetemi tanárok nemes szándékú mozgalma a reménytelenség és a lemondás lejtőjére jutott volna, ha a Múzeum-Egylet közbe nem lép a nehézségek megoldására.

A Múzeum-Egylet nélkülözhetetlensége és nagyszerű rendeltetése már akkor bebizonyosodott, amikor gyüjteményeit 1872-ben az egyetem rendelkezésére bocsátotta. Hasonló hivatásérzetből most másodszor sietett az Erdély büszkeségének vallott tudományos intézet céljainak a segítségére. Amikor az egyetem tanárai sehogy sem bírták megvalósítani a nagy hiánynak érzett folyóiratot, a Múzeum-Egylet vállalkozott arra, hogy közlönyt alapít az egyetem tudományos működésének közzétételére. Annyira előzékeny volt, hogy a fenntartási költségeken kívül vállalta az írói és szerkesztői tiszteletdíjakat, sőt az előfizetésekből befolyó jövedelemről is lemondott a kiadvány javára. Célul a hazai tudományosság előmozdítását tűzte ki, s azt is kimondotta, hogy természetesen nemcsak az egyetem tanárainak akar tért nyitni, hanem általában a tudománnyal foglalkozóknak, ennélfogva semmi olyan munkától sem szándékozott a felvételt megtagadni, amely tudományos becsével a művelődés érdekét előmozdítani alkalmas. Világosan látható, — s erre már itt rá kell mutatnunk — hogy közvetetlenül nem az Egyesület belső szükségletéből, hanem rajta kívül álló, bár az ő hivatásával is összhangzó cél szolgálatának a gondolatából született meg a folyóirat.

Ezekkel a célkitűzésekkel indult útnak 1874. február 1-én az *Erdélyi Múzeum*, az igazgató-választmánymeg bízásából Finály Henrik m. k. egyetemi tanár, a Múzeum-Egylet titkára, a M. Tud. Akadémia l. tagjának a szerkesztésében. Az Egylet havi értesítőnek szánta közlönyét, amely ettől kezdve kilenc éven keresztül, szeptember és október kivételével, minden hónap 1-én évente 10 füzetben jelent meg. Az első négy évben füzetenként egy, tehát évfolyamonként 10 ívre szorítkozott, majd 1878-tól 15—20 ívre emelkedett a terjedelme.

A célkitűzést a megvalósításig vivő út nagy távolsága az *Erdélyi Múzeum* esetében is igazolódott. A szerkesztő azt hitte, hogy a tudományos érdekű közlemények olyan áradata fogja ellepni, mely a közlöny szűk kereteit szétfeszíti s az igényeket kellemes csalódásba ejti. Ez távolról sem így történt. Akik hivatva lettek volna a lapot becses közleményeikkel táplálni és megtölteni, nem tudtak tisztába jönni dolgozataik tárgyával és terjedelmével. Így inkább nem adtak dolgozatokat. A szerkesztő úgynevezett tárcalapra törekedett, vagyis olyan tartalmú közlönyre, amely ne annyira a kimerítő értekezések nehézkes felszereltségével gyarapítsa a tudományt, — hiszen éppen

ezt a feladatot szánta az *Erdélyi Múzeum*mal egyidőben újra megindított Évkönyveknek — hanem inkább változatos tartalmú, könnyed és eleven cikkekkel ébresszen kedvet és érdeklődést a nagyközönségben a korszerű tudományos törekvések iránt. A dolgozótársakkal ezt megértetnie azonban sehogy sem sikerült. Terjedelmes fejtegetésekkel gátolták a lap egyenletes összeállítását, amikor ő a négyoldalnyi maximumot hangsúlyozta. Kezdetben még arra is kérnie kellett a szerzőket, hogy mellőzzék az álneveket meg a jeleket, mivel a szerénykedés e nemének nincsen helye tudományos folyóiratban. «Indítványozom, — írja egyik szerkesztői üzenetében — hogy ezentúl mindenki tegye ki egész nevét minden dolgozat alá. Inkább megígérem, hogy nagyon apró betűkből fogom szedetni».

Annak ellenére, hogy a fennállás negyedik esztendejében a szerkesztő bizonyos elégültséggel állapította meg az *Erdélyi Múzeum* növekvő hírnevét, a komoly tudományos szakirodalmat kísérő általános részvétlenségen kívül más nehézségek is sok küszködést okoztak neki. Nem a tudósokban volt hiány, hiszen az egyetem szaktestülete közvetetlen közelében állott, hanem az volt a baj, hogy a fővárosi lapok versenye a legjobb erőket vonta el az *Erdélyi Múzeum*tól. A kolozsvári tudósok ugyan elégülten vettek tudomást a helybeli folyóirat próbálkozásairól, de azért cikkeiket és tanulmányaikat szívesebben küldözgették a fővárosi szakközlönyökbe azzal a számítással, hogy így szélesebb olvasóréteg vesz tudomást eredményeikről, mint ha a szűk olvasókörrel tekintélytelenül tengődő vidéki folyóiratban keresik a nyilvánosságot. Akkor még országszerte uralkodott az a babonás elfogultság, amely mereven elutasított és lenézett minden olyan kiadványt, melynek a címlapján nem Budapest állott. A tudományos erők is a központ felé törekedtek s «ott igyekeztek nevük sűrű hangzásával hírüket közismertté tenni.» Olyan nehezen megváltoztatható külső körülmények voltak ezek, amelyek fagyos dérrel verték a szerkesztő nagyratörő zsenge bizodalmát. Pedig az *Erdélyi Múzeum* a részvétlenségnek ebben a rideg idejében is nagy célok és fontos tervek csíráit melengette. Az a felfogás kezd a folyóirat lapjain kibontakozni, hogy nem elég csak a múzeumba gyüjteni, hanem a gyüjtött anyagot fel is kell dolgozni, s így kell egyengetni az utat arra az átmenetre, mely az eddig csak múzeumot alapító és ellenőrző igazgató testületből lassanként tudományt terjesztő és tudományos eredményeket termelő testületet, azaz valóságos tudós társaságot alakítson. A múzeumi gondolattól való ez az elhajlás, s az a tudománypolitikai vezérelv, hogy a számos előnnyel bővelkedő fővárosi központ mellé Kolozsvárt egy második tudományos központ

szerveztessék, hosszú ideig irányítani és jellemezni fogja az *Erdélyi Múzeum* működését.

Az akadémikus gondolat az egyetem hatása alatt az Egyesületben is lassanként tért hódított s ez természetszerűleg kihat a folyóirat jellegére. Az 1878. március 21-i közgyűlés, nyilván az egyetemi tanárok sürgetésére, megalakította a bölcseleti és a természettudományi szakosztályt s ugyanakkor a kiadványokat a szakosztályok keretébe utalta. Ez lényegbe vágó változásokat idézett elő az *Erdélyi Múzeum* külsejében és belső szerkezetében. Eddig az *Erdélyi Múzeum* az egész Egylet folyóirata volt, tehát vegyesen tartalmazott szellemtudományi és természettudományi dolgozatokat. 1879. január 1-től az *Erdélyi Múzeum* címe alá ez a megjelölés került : «Az Erdélyi Múzeum-Egylet Történelmi Szakosztályának Közlönye», s ettől kezdve csak a bölcsészeti szaktudományok körébe vágó dolgozatoknak állt rendelkezésére. Azok a remények és rendeltetések azonban, amelyek a szakosztálynak a folyóiratot támogató szervezéséhez fűződtek, egyelőre nem váltak valóra. A szakosztály és a folyóirat elméleti viszonya leginkább az 1882. április 17-i közgyűlésen tűnt ki, amikor a természettudományi szakosztály külön számolt be a maga működéséről, a történeti szakosztály jelentése ellenben hiányzott, mégpedig azért, mivel a teljes tétlenség miatt nem volt beszámolni valója. Egyetlen eredménye az *Erdélyi Múzeum* 20 íves kötete volt, de az is nem a szakosztály, hanem a szerkesztő egyéni buzgalmából.

A meg nem akadályozható válság, melyet a fejlődés helyes irányának a keresése idézett elő, csakhamar bekövetkezett. Még ugyanabban az évben, 1882. december 28-án, Finály Henrik megvált a folyóirat szerkesztésétől. 1874. óta 9 kötetet jegyzett az ő neve, Hozzámérhető széles látkör és enciklopedikus tudás azóta sem vezette az *Erdélyi Múzeum*ot. Nagy kedvvel dédelgetett gondolata volt, hogy Kolozsvárt, mint egyetemi várost, pezsgő szellemi élet központjává kell tenni, s ezzel kapcsolatban kezdettől fogva arra törekedett, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesületet tudós társasággá fejlessze és alakítsa át. A szerkesztőnek ez a lelkes gondolata szabta meg az *Erdélyi Múzeum* első kilenc esztendejének az irányát. A folyóirat szűk terjedelme és anyagi eszközeinek fogyatékossága miatt azonban még az sem sikerült hiánytalanul, hogy az egyetem tanárait maga mögé szervezze. Így az első kilenc kötetnek alig tulajdonítható más jelentőség, mint a tapogatódzó úttörés a tudományos élet szervezése felé s az elindulás az *Erdélyi Múzeum* tulajdonképpeni feladatának a nyomozása irányában.

III.

1884—1891.

Az *Erdélyi Múzeum* az 1882. december 1-én megjelent füzettel és Finály Henrik szerkesztői búcsúszavával egyelőre megszűnt. A múzeumi iránytól elfordult, de még a maga munkaterületére nem talált történeti szakosztály válsága annyira tartós volt, hogy az egész 1883. évben szünetelt a folyóirat. Folytatása egészen meglepő. Az 1884. évben az egyszerű, már megszokott és közismertté vált *Erdélyi Múzeum* nevet ez a körülményes cím váltja fel: *Az Erdélyi Múzeum-Egylet Bölcselet-, Nyelv-, és Történet-tudományi Szakosztályának Kiadványai.*

Ez a Kiadvány azzal, hogy I. kötetnek nevezte magát s elhagyta a 9 esztendeig használt *Erdélyi Múzeum* címet, külsőleg is nyomatékosan kifejezésre juttatta, hogy új kezdetet, új elindulást akar. Az átszervezés szorosan összefügg a bölcselet-, nyelv-, és történettudományi szakosztálynak dr. Hóman Ottó elnöklete alatt történt 1883. október 19-i új megalakulásával, amely nemcsak az *Erdélyi Múzeum* címmel szakított, hanem a folyóiratjelleget is megszüntette s visszatért az 1860. óta hagyományos évkönyv-forma füzetes kiadványaihoz. Dr. Schilling Lajos egyetemi tanárnak, a szakosztály titkárának, a szerkesztésében ebben a formában jelentek meg azután négy esztendőn keresztül a Kiadványok. A történeti tudományoknak olyan szakszerű művelését szemlélhetjük ekkor a Kiadványok köteteiben, amely igényt tarthatott mindazok megbecsülésére, akik a magyar tudományosság sikerét őszintén óhajtották. Abban a tekintetben azonban egyáltalában nem változott a helyzet, hogy az E. M. E. kiadványa, a maga sajátos céljainak a művelésére nem eszmélve, a szakosztályba tömörült egyetemi tanárok tudományos dolgozatainak a 'erakodó helyéül szolgált, s inkább az egyetemnek, mint a Múzeum-Egyesületnek az érdekeit tartotta szem előtt. Míg az előbbi időszakban az *Erdélyi Múzeum* a nagyközönség érdeklődését magához kapcsolni törekedett, megváltozott formája semmit sem törődött a szaktudósok szűk csoportján kívül állók esetleges igényeivel. Csakhamar ki is tűnt, hogy a kiadványforma nem kielégítő, s kifogások kezdtek hallatszani, hogy nem helyes, ha a tudomány olyan rideg és zárkózott háztartást rendez be, amely visszariasztja a látogatót. A tudományt, igenis, közkinccsé kell tenni, az élet mindennapi kérdéseihez közelebb kell vinni, mert csak így lehet hathatósan szolgálni a közműveltséget. A tudomány fényét minden ember szomjuhozza, nem lehet tehát

ebből a nagyközönséget kirekeszteni. A Múzeum-Egyletnek éppen az lenne a feladata, hogy művelt olvasó közönséget teremtsen. Ne zárkózzék tehát a szakosztály a szakszerű működés szűk korlátai közé, hanem vegye észre az idők követelményeit, s azokat a feladatokat, amelyeket az újszerű szellemi áramlatok sodornak feléje.

Sokak e felfogásának Hegedüs István kolozsvári ref. kollégiumi tanár, választmányi tag adott kifejezést a szakosztály 1887. január 23-i közgyűlésén, amikor terjedelmes indítványt terjesztett elő azzal a javaslattal, hogy a Kiadványok az Erdélyi Múzeum-Egylet támogatásával megindítandó havi folyóirattá alakíttassanak át, tudományos, szépirodalmi és kritikai tartalommal. Az átalakítás tervét a közgyűlés helyesléssel fogadta, s úgy határozott, hogy az érdeklődés fokozására a Kiadványok évenként legalább hat ízben jelenjenek meg, füzetenként öt ív terjedelemben és meghatározott időpontban. A kéthavonként megjelenő kiadványok szerkesztését a közgyűlés ugyanekkor a titkárra bízta. Így került az egyébként változatlan című 1888—1890. évfolyamok füzeteinek a címlapjára ez a megjelölés: «Szerkeszti a szakosztály választmányával egyetértve Hegedüs István».

Folyóirat-formájában tartalma csakugyan jelentősen megélénkült. Az 1890. január 26-i közgyűlésen a titkári jelentés már önérzettel állapította meg, hogy a nyilvánosság legfőbb tényezői a Kiadványokat irodalmi nyereségnek nyilvánították. Más jelenségek is a Kiadványok növekedő tekintélyére mutattak. A szakosztályi tagok száma hirtelen emelkedni kezdett, kiváló tudósoktól érkeztek dolgozatok, a fővárosi sajtó tüzetes ismertetésre méltatta a füzeteket és közleményeket vett át belőlük. Ezt a föllendülést, amely még tartós ideig emelkedő irányban haladt, mindenki Hegedüs István szerkesztői ügyességének tulajdonította. Megkezdett munkáját azonban félbeszakította az a körülmény, hogy 1890-ben Kolozsvárról a budapesti egyetemre távozott. Helyébe az 1891. január 25-i szakosztályi közgyűlés titkárnak dr. Szinnyei József egyetemi tanárt választotta meg. Az 1891. évfolyam már az ő szerkesztésében jelent meg.

Az *Erdélyi Múzeum* életének az 1884-től 1891-ig terjedő nyolc esztendeje fejlődésének s tudományos értékgyarapodásának nevezetes időszaka. Folyóirat-jellegének a feláldozásával a tevékenyen működő szakosztály tudományművelésének lett kizárólagos közlönye. Különösen kezdetben kivétel nélkül csak a szakosztályi üléseken bemutatott dolgozatokból került ki tartalma. Ezek a dolgozatok nemcsak terjedelemben, hanem tudományos értékben is fölülmúlják az előbbi időszak iránytalan termelését. Tárgykörük a lehető legváltozatosabb:

az irodalomtörténettől a pedagógiáig, a numizmatikáig és az archeológiáig alig van olyan tudományág, mely a folyóirat hasábjain képviselve ne volna. Természetesen halvány nyoma sem mutatkozik bennük a múzeumi célgondolatnak, de annál szembetűnőbben domborodik ki belőlük az Egyesület alapításába beágyazott honismeret művelése. A Kiadványok jó háromnegyed része erdélyi honismereti anyagot tartalmaz. Mindenki önkéntelenül is érezte, hogy a Múzeum-Egylet tudományos közlönye elsősorban Erdély multjának és jelenének a megvilágítására van hivatva. Az *Erdélyi Múzeum* fejlődésének e második időszakában találta meg ezt a sokáig keresett tudományos irányvonalat, s ettől azután mai napig sem tért el. Országos nevű s a magyar tudományosság történetében helyet foglaló olyan tekintélyes munkatársak működtek közre színvonalának emelésében, mint Brassai Sámuel, Finály Henrik, Szabó Károly, Jakab Elek, Kővári László, Ferenczi Zoltán, Hegedüs István, Imre Sándor, gr. Kuún Géza, Beöthy Zsolt, Váczy János és még mások.

IV.

1892—1905.

A harmadik időszakban, amely 1892-től 1905-ig terjed, az az első szembeötlő jelenség, hogy az 1892. évi összevont I—II. füzet ismét az *Erdélyi Múzeum* címet viseli homlokán. Az 1892. január 31-i szakosztályi közgyűlés ugyanis helyesléssel fogadta Szinnyei József titkárnak azt az észrevételét, hogy a Kiadványoknak 10 szóból álló felirata voltaképpen nem cím, hanem a hiányzó címnek a magyarázata, s így a nyolc esztendeig indokolatlanul mellőzött *Erdélyi Múzeum* cím visszaállítását egyhangúlag azzal az utasítással vette tudomásul, hogy a főcím alá az eddigi felirat csak magyarázatul teendő ki. Így lett ismét és maradt változatlanul a most következő 14 évfolyamon keresztül ez a cím: *Erdélyi Múzeum*. Az Erdélyi Múzeum-Egylet Bölcselet-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának Kiadványa.

Ugyanezen a közgyűlésen Szász Béla alelnök azt az indítványt terjesztette elő, hogy az eddig kéthavonként megjelenő kiadvány az 1892. év elejétől 10 füzetből álló s füzetenként legalább 3 és $^1/_2$ ív terjedelmű olyan havi folyóirattá formáltassék át, amelynek a tartalmát a tudományos dolgozatokon kívül «rövid irodalmi, bírálati és más hasonló természetű közlemények szolgáltassák». Az Egyesület február 29-i közgyűlése Szász Béla javaslatát elfogadta, s így az

Erdélyi Múzeum 1892-től 1905-ig bezárólag 10 füzetből álló s évenként átlag 35—40 ív terjedelmű havi folyóirattá vált.

Alighogy az új kezdet megindult, az 1893. június 14-i rendkívüli szakosztályi közgyűlésen Szinnyei József lemondott titkári-szerkesztői tisztségéről, mivel a budapesti egyetemre az uralaltáji összehasonlító nyelvészet rendes tanárává neveztetett ki. Széchy Károly meleg szavakkal méltatta Szinnyei József érdemeit, ki a folyóiratot rövid tartamú működése alatt is a tudományos közvéleménytől elismert magas színvonalra emelte, s ezért háláját a közgyűlés jegyzőkönyvben örökítette meg. Ugyanez a közgyűlés mindjárt meg is választotta az új titkár-szerkesztőt Szádeczky Lajos egyetemi tanár személyében, aki a folyóirat valamennyi szerkesztője közül a leghosszabb ideig, 1905 végéig, tehát 12 és fél évig vezette az *Erdélyi Múzeum*ot.

Az új időszaknak egyik fontos törekvése arra irányult, hogy olvasóközönséget sorakoztasson az *Erdélyi Múzeum* mögé. Sok fáradozással járó, kitartó küzdelemre elszánt célkitűzés volt ez abban az időben, amikor megszakítatlanul harsogott a panasz és a szemrehányás a nagyközönségnek a tudományos törekvések iránt tanúsított közönyössége és érzéketlensége miatt. Súlyos kórtünet nyilvánulása volt ez. A materializmus tartotta fogva a lelkeket, a magasabb eszmények iránt a lelkesedés tüzet fogni nem tudott. Ez a korszak a tudományt is csak abból a szempontból nézte és becsülte, hogy mennyiben szolgálja az élet nélkülözhetetlen szükségleteinek a kielégítését. Ekkor kezd a napisajtó egyetlen táplálék lenni, s a hírlapokon kívül legföljebb még a szórakoztató könnyű irodalom tudott széles köröket meghódítani. A tudomány és a tudósok csak távoli tiszteletben részesültek.

Ilyen körülmények közt csakugyan nem kis feladat volt betörni a közönyösség mezejére, érdeklődést kelteni és olvasókat hódítani. A szakosztálynak az az igyekezete azonban, hogy taggyüjtéssel mélyebb gyökeret verjen a művelt nagyközönség rétegeiben, csakugyan számbavehető sikerrel járt. Az előbbi időszak 160-as példányszáma 1896-ig 400-ra, 1897-ben 500-ra emelkedett s 1898-ban ötödfélszáz tagsági-, csere- és tiszteletpéldány ment szét. Pusztán toborzó mesterkedésekkel nem lehetett volna ezt az eredményt elérni, ha ugyanakkor a folyóirat belső szerkezete is nem igazodik az alkalomszerűséghez és a terjedés külső követelményeihez. A Szinnyeitől megvont keretekben Szádeczky Lajos szerkesztősége alatt végleg kialakult az *Erdélyi Múzeum*nak az a formája, hogy a változatosság érdekében lehetőleg rövid értekezésekre törekedett, a magyar és külföldi irodalomból évenként átlag 40 könyvet ismertetett, a különfélék rovatá-

ban apróbb közleményeket és alkalomszerű érdekességeket közölt, a nevezetesebb folyóiratokat számontartotta, az új könyvek jegyzékét adta s hivatalos értesítőjében a szakosztályra vonatkozó közleményeket tette közzé. A 90-es évek közepén már az erdélyi részekben a bölcsészeti szaktudományok körébe vágó irodalmi és tudományos működés központja s országos hírével általában az Erdélyre vonatkozó tudományos dolgozatok gyüjtőhelye lett. Munkatársai sorában a bölcsészet-, nyelv- és történettudomány kiváló szakművelői csoportosultak, nemcsak Erdélyből, hanem az egész Magyarországról, s többékevésbbé kezdett megvalósulni a szakosztályban az a hagyományos törekvés, hogy Erdély fővárosát tudományos irodalmi gócponttá alakítsa s annak központjává az *Erdélyi Múzeum*ot tegye.

De nemcsak anyagi és erkölcsi téren figyelhetjük meg a nagy föllendülést, hanem az erdélyi tudományos öntudat elmélyülésének a jeleit is örömmel vesszük észre. A mult kegyelete, az alapítók szándékának és szellemének tiszteletbentartása vezető elvként kezd érvényesülni. Az az őszinte törekvés hatja át ebben az időben az *Erdélyi Múzeum*ot, hogy nevének és rendeltetésének megfeleljen. A tiszta tudományművelésre törekedett ugyan, de a nemzeti eszmények ápolását sem tévesztette szem elől s ehhez híven mindenek fölött magyar és főképpen erdélyi kívánt lenni. Az a régebbi jogos kifogás, melyet a 80-as években és a 90-es évek elején hangoztattak egyesek, hogy az *Erdélyi Múzeum* Erdéllyel magával kevesebbet foglalkozik, mint az alapítók szándékai megkívánják, teljesen elnémult, s a tudományos közvélemény kénytelen volt elismerni, hogy a földrajzi határok közé nem szorítható tudományágak művelésén kívül első sorban Erdélyre, annak történetére, nyelvészeti, irodalmi, régészeti, művelődés- és művészettörténeti kérdéseire, s általában arra a főcélra fordítja figyelmét, melyet az Egyesület alapszabálya a «honismeret» kifejezéssel jelöl meg.

A tárgyalt időszakban a 139 füzetből álló 14 évfolyamban 520 íven 1227 közlemény látott napvilágot, háromszor annyi, mint a megelőző 17 kötetben. A közleményeknek nemcsak tekintélyes száma, hanem belső értéke is széles körökben keltett elismerést és szerzett az *Erdélyi Múzeum*nak a tudományos közvéleményben rangot és hírnevet. Az egykorúak helyesen látták, — ezt ma megállapíthatjuk — hogy az *Erdélyi Múzeum* ebben az időszakban olyan hézagpótló munkát végzett, amely számottevő lesz a jövő nemzedék előtt is. A jó igyekezet és az ügyszeretet elismerését, melyet akkor a jövőtől kívántak, ma készségesen meg kell adnunk a szerkesztőnek és a munkatársak neves csoportjának.

Az már szinte természetes velejárója a nagy lendületnek, hogy egyszercsak nehézségek kezdik lassítani a pálya felfelé ívelését. A válság jelei a századforduló éveiben jelentkeznek először és szembetűnően abban mutatkoznak, hogy a legnagyobb igyekezettel sem sikerült a vállalatot szilárd pénzügyi alapokra helyezni. De nemcsak anyagi természetű bajok nyugtalanították ebben az időben a folyóirat csendes működését. Az *Erdélyi Múzeum* nyugodtan fejlődő életébe a pénzügyi nehézségeknél jóval zavaróbban szólt bele az a nagy vita, mely az 1900-as évek elején az Egyesület hivatása és rendeltetése körül a szakosztályok és a gyüjteménytárak igazgatói között keletkezett. A folyóirat eltávolodása s 1874. óta folyton nagyobb szakadékká mélyülő elkülönülése a múzeumi tárak tudományos érdekeinek a szolgálatától, másrészt szakosztályi kapcsolatának meglazulása s általában a Múzeum-Egyesület jellegének csak névleges érvényesülése, továbbá a kor tudományos törekvéseiben a múzeumi munka jelentőségének erőrekapása a mult század utolsó évtizedeiben évről évre az ellentétek kiéleződése és kirobbanása felé sodorta az Egyesület életét s az ütközőpontban álló *Erdélyi Múzeumot*. Apáthy István és társai 1904. márciusában az alapszabályok átdolgozása céljából olyan tervezetet nyujtottak be a központi választmányhoz, amely azt akarta, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület eddigi szervezetét változtassa meg, a szakosztályokat s az ezek keretébe állított kiadványokat szüntesse meg s az eddigi széleskörű tudományos munkásságát a gyüjteményes tárak kebelében szervezett új kiadványokkal a tárak ismertetésére korlátozza. Ez a párt súlyos érvekkel hevesen azt vitatta, hogy az Egyesület eredeti alapgondolata a múzeumi cél volt, csakhogy ez lassanként teljesen háttérbe szorult, amikor az E. M. E. az 1872-ben felállított egyetemmel került kapcsolatba. Azok a tudományos erők, akiknek a kezébe került a gyüjtemények kezelése, az akadémikus gondolatot részesítették előnyben, s így lassanként előállott az a helyzet, hogy a múzeum vezetői maguk sorakoztak az akadémiai törekvések élére. Ezzel együttjárt, a kétféle foglalkozás lélektana szerint, a múzeum elhanyagolása, mert nem számítva az anyagi előnyöket, könnyebb volt az akadémiai szereppel kitűnni, mint a csendes és önfeláldozó múzeumi munkában találni gyönyörűséget. Az utódok tágítottak az alapítók felfogásán s abba a tévedésbe estek, hogy a tudomány szolgálatára a múzeumnak akadémikus szervezetet kell öltenie. Ez az akadémiai szervezet elvonta a gyüjteményektől az anyagi erőt, folyóirata s a szakosztály a múzeumi szervekkel nem tudott eleven tudományos kapcsolatot találni, mivel sem az egyik, sem a másik nem támaszkodott a múzeum gyüjte-

ményeire s nem tartotta szem előtt az alapítás alapelveit. Így évtizedek alatt a múzeumi élet mindjobban zsugorodott s valósággal kiesett a világ fogalmából, ezzel szemben az akadémiai szervezet mindjobban terebélyesedett s nyomasztóan elhatalmasodott az Egyesületben. A Múzeum-Egyletnek tehát, ha hivatásának meg akar felelni, a múzeum anyagát ismertetve, földolgozva, meghatározva, közzétéve kell a munkafölosztás elve szerint művelnie a tudományt. Ilyen tudományos munkásság lebegett gróf Mikó Imre és társai előtt, amikor a nemzeti mult és a honismertetés érdekében való dolgozást sürgették. Az *Erdélyi Múzeum* nem arra való, hogy az egyetem tanárai a tárakkal semmi összefüggésben sem álló munkásságuk céljaira használják, hanem az a rendeltetése, hogy a múzeumi anyagot napfényre hozza s az elrejtett értékeket a tudomány eleven tényezőjévé tegye.

A súlyos érvek ellenére is az akadémikus párt megmaradt a maga elvi álláspontja mellett. «Nem könyveket, köveket, bogarakat, stb. akartak a nagynevű alapítók összegyüjteni, hanem tudományos életet ébreszteni, szellemi érintkezést létrehozni» — mondotta Szamosi János szakosztályi elnök az 1904. május 28-i közgyűlésen s egyszersmind ünnepélyesen kijelentette, hogy csak addig marad az Egyesület tagja, míg az régi szelleméhez, hagyományaihoz hű marad. A harc a két fél között annyira kiélesedett, hogy Szádeczky Lajos szerkesztő az 1904. március 20-i közgyűlésen egyesületi titkári állásáról lemondott s évi jelentését a kedvezőtlen jövő nyomasztó érzésével zárta.

V.

1906 - 1917.

1906-ban lényeges változás történt mind az Egyesület, mind az *Erdélyi Múzeum* életében: az akadémiai és a muzeális irányzat elsőbbsége körül az 1902. óta folyó elvi küzdelem az utóbbi győzelmével ebben az évben lezárult és nyugvópontra jutott. Az 1906. január 1-én érvényessé vált új alapszabály a bölcsészeti szakosztály rendeltetéséül azt tűzte ki, hogy dolgozza fel az Erdélyi Múzeum-Egyesület könyvtárának, levéltárának és régiségtárának az anyagát a honismeret előmozdítására s folyóiratát is ennek a célnak a szolgálatába állítsa. Ezeket az elveket a bölcsészeti szakosztály még 1906. januárjában életbe léptette, s ugyanakkor a szakosztály titkárává, akinek feladatkörébe tartozott a folyóirat szerkesztése, az akadémikus irány legádázabb ellenfelét, dr. Erdélyi Pál egyetemi könyvtár-

igazgatót, választotta meg. Kétségkívül furcsa helyzet keletkezett, mert az akadémikus szervezet igazgatásával megbízott Erdélyi Pálnak az lett a feladata, hogy a szakosztály működését és a folyóiratot eddigi tág területéről a muzeális célgondolat szűkebb korlátai közé szorítsa. Az *Erdélyi Múzeum*nak az 1906-al kezdődő és 1917-el lezáródó 11 kötete csakugyan feltűnően különbözik az előbbi időszakok évfolyamaitól.

A változás első sorban szembetűnően megnyilatkozott nagyobb formájában és egész külső megjelenésében. Az eddigi 8-r. formáról a 4-r. alakra tért át, hogy szélesebb tükrével a múzeumi érdekeknek eleget tehessen, s az *Erdélyi Múzeum* cím alatt ez a hosszú felirat magyarázta a folyóirat tudományos iránykörét: «A Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztály, Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára, Érem- és Régiségtára közlönye». Az új utat még az is jelezte, hogy folytatólagos kötetszámozással ugyan, de «új folyam I. kötet» kitétellel indult új korszakot kezdeni az *Erdélyi Múzeum* 1906-ban.

Az új folyamban két jelentős vonás köti le a figyelmet: egyik az, hogy főképpen a felolvasó ülések anyagára támaszkodott, a másik pedig az, hogy az Egyesület gyüjteményeihez, nevezetesen a könyvtárhoz, levéltárhoz, kézirattárhoz s az érem- és régiségtárhoz szorosabban kapcsolódott, vagyis külső formájában és belső berendezésében egyaránt azokat a követelményeket kívánta kielégíteni, amelyeket iránta a tudományosan működő szakosztály, meg a tudomány szolgálatára rendelt gyüjtemények feldolgozása joggal formálhatott. Kétségbevonhatatlan, hogy több évtizedes iránykeresés és próbálkozás után ebben az időszakban és Erdélyi Pál szerkesztésében vált az *Erdélyi Múzeum* a hivatását és rendeltetését legjobban megközelítő, valóságos múzeum-egyesületi folyóirattá azzal a törekvéssel, hogy beleilleszkedjék az egész magyarság tudományos életébe, de mindig úgy, mint az Erdélyre vonatkozó kérdések képviselője. Így rendeltetéséhez híven muzeális és erdélyi maradt, s éppen ezzel a jellegével olyan folyóirattá súlyosodott, melyet a tudomány területén mindenütt ismertek és mindenfelől felkerestek. Ennek az időszaknak 11 kötete 269 íven 450 tudományos közleményt tartalmaz. Kezdetben nagy tért foglaltak el a régészeti dolgozatok, továbbá könyvtári, könyvészeti és levéltári közlemények, s itt-ott jogtudományi értekezések is helyet találtak benne. A folyóirat kötelékéből kivált régészet és jogtudomány helyére később a történettudomány nyomult, s 1910. óta sok becses tanulmány jelent meg az erdélyi magyar történet, magyar és egyetemes irodalomtörténet és művelődéstörténet (színé-

szet-, nyomda-, iskola-, egyháztörténet) köréből. Ezenkívül még a néprajz, a heraldika, a művészettörténet, zenetörténet, nyelvtudomány, gazdaságtörténet, népköltészet stb. csoportjába tartozó dolgozatok szolgálták az Egyesület alapgondolatát, a honismeretet, melyet az *Erdélyi Múzeum* ebben az időszakban sem tévesztett szem elől. A folyóiratnak a bölcsészeti szakosztály alá rendelt jellegével kapcsolatosak azok a filozófiai, esztétikai, kritikai, irodalomelméleti és lélektani értekezések, amelyek kevesebb számmal ugyan, de változatosan jelentkeznek az *Erdélyi Múzeum* tág körének igazolására és jellemzésére.

Kezdetben jól és zavartalanul ment minden, de 1910. táján a virágzás hervadni, a lendületes fejlődés hanyatlani, az évfolyamok vékonyodni kezdtek s a tudományos célok következetes keresztülvitelében is ernyedtségek mutatkoztak. Az egyre fokozódó és le nem gyűrhető anyagi nehézségek miatt nyilvánvalóvá kezdett válni, hogy a vállalt feladatokat és célkitűzéseket, melyeket a szerkesztő az új folyam elé tűzött, szűk terjedelmével az *Erdélyi Múzeum* megoldani és megvalósítani nem tudja. A baj gyökere főképpen abban rejlett, hogy múzeális irányban olvan tág kört szabott maga elé, amelyet lehetetlen volt leszorítani a folyóirat korlátolt terjedelmébe. 1906-ban az új irány azzal a reménykedéssel indult el, hogy a bölcsészeti szakcsoportba tartozó összes tudományágakon kívül nagyobb teret biztosít a könyvtár és a régiségtár köréből eredő dolgozatoknak. Előre lehetett látni, hogy a feladatkörök szétfeszítik a szűk kereteket, mivel két szakosztály (bölcsészet és jog) és két tár várta az *Erdélyi Múzeum*tól igényei kielégítését. A nyomasztó teher alól némi megkönnyebbülés 1908-ban állt be, amikor a jog- és társadalomtudományi szakosztály önállósította kiadványait, s így a tőle eredő tanulmányok és cikkek kiestek az *Erdélyi Múzeum*ból. Két évvel később, 1910-ben, az érem- és régiségtár tette meg ugyanezt a lépést, amikor a maga múzeumi anyagának tudományos közlésére évi 20 ív terjedelemben Pósta Béla szerkesztésében önálló folyóiratot indított. A gyüjtemények közül most már csak a könyvtár és a levéltár maradt az *Erdélyi Múzeum* háta mögött, de e két tárnak nem sok hasznát vehette a folyóirat, mert éppen ebben az időben díszes új épület készült a könyvtár részére, s az átköltözködés, berendezkedés s a könyvanyag tudományos színvonalú csoportosítása miatt, amely még a világháború éveire is átnyúlt, a könyvtári és levéltári közlemények kezdtek elmaradozni az *Erdélyi Múzeum* hasábjairól.

Az *Erdélyi Múzeum* így újból válságba jutott. Multjából és fejlődéséből kitetszik, hogy mindig csak rövid időre, átmenetileg tudta

megtalálni nyugalmi helyzetét. Amikor az 1910-es években megint visszakerült oda, ahonnan eredetileg elindult, a bölcsészeti szakosztály kizárólagos céljainak a szolgálatába, fölmerült az a gondolat, hogy kívánatos volna, ha az *Erdélyi Múzeum* általános jellegű tudományos dolgozatokat közölne. A jövőre is irányadó gazdag tapasztalatokkal győzte meg ez az időszak az Egyesületet, hogy a szaktudományok elkülönülése és önállóságra törekvése miatt az *Erdélyi Múzeum* sohasem elégítheti ki hiánytalanul a különféle szakosztályok és a különböző tárgyú gyüjtemények követelményeit. Egy folyóirat önmagában nem tehet eleget ötféle szétágazó feladatnak. A muzeális lendület összeroppanása, bár kétségtelenül szép eredményekkel öregbítette a folyóirat és az Egyesület multját, nagy elégtétele volt a Szinnyei-Szádeczky-féle iránynak, amelyhez egy évtized mulva ismét vissza kellett kanyarodni. Maga Erdélyi Pál is 1912-ben arra a belátásra jutott, hogy a tisztán tudományos célt szolgáló szakosztályi és muzeális folyóirat helyett sokkal célszerűbb lenne egy olyan általános jellegű kiadványt szervezni, mely az Egyesületnek nagyon különböző, minden rendű, rangú, állású és műveltségű tagjaihoz igyekeznék közelebb férkőzni s kizárólagosan Erdély politikai, szellemi multjának a feltárására, nyelvének és nyelvjárásainak ismertetésére, földjének és művészetének a leírására törekednék. Ez a korát megelőző magyarságtudományi eszme, amely végső gyökerében Mikó Imre gondolatának a kibontása, indítvány formájában az Egyesület központi választmánya elé került, a szükséges anyagi eszközök megszerzésére a kormánynál kísérlet is történt, megvalósítására azonban már nem jutott idő, s így az *Erdélyi Múzeum* megmaradt addigi keretében, a gyüjtemények és a szakosztály elernyedt szolgálatában. Abban igyekezett továbbra is dicsőséget keresni, hogy új tudományos rajokat bocsáthasson szárnyra az Erdélyi Múzeum-Egyesület működésének kiszélesítésére.

A tárakkal és a szakosztállyal való kapcsolatnak szinte teljes megszűnése közben így érkezünk el az 1914. évfolyamhoz, amely még reményekkel eltelve a rendes keretekben indul, de a világháború kitörése miatt az utolsó füzet papirosa már nem érkezik meg, s csak késéssel tud megjelenni alig 1 és $^1/_4$ ív terjedelemben. A megnehezült idők járása a szakosztályi üléseket csaknem teljesen megszünteti, s a folyóirat csírázó új törekvéseire is árnyat vet. 1915-ben már a sorvadás szomorú jelei mutatkoznak: az *Erdélyi Múzeum* ezévi hat füzetét összevontan csak két füzetben tudta kibocsátani mindössze 15 ív terjedelemben. A háborús viszonyok 1916-ban teljesen meg is akadályozták az *Erdélyi Múzeum* kiadását, úgyhogy csak

1917-ben jelenhetett meg az 1916. és 1917. évfolyam egy kötete 16 ív terjedelemben. A nyomorúságos viszonyokat az is mutatja, hogy ez az összevont évfolyam hatféle papirosra van nyomtatva. Erdélyi Pálnak ez volt utolsó szerkesztése s a hatalomváltozás előtt a Múzeum-Egyesületnek utolsó kiadványa. Amikor az összeomlás maga alá temette az Egyesületet, az egyetemet s Erdély valamennyi magyar tudományos intézményét és tényezőjét, s amikor az Egyesület szellemi vezérkara hontalanná vált s az egyetemmel együtt Kolozsvárról eltávozott, nem is lehetett sejteni, hogy az *Erdélyi Múzeum* valaha még feltámad-e.

VI.

1918—1937.

Az 1918-tól 1929. végéig terjedő az a 12 esztendő, mig az *Erdélyi Múzeum* aléltan szünetelt és a történeti események sodrában emlékké kezdett halványulni, Erdély politikai, művelődési és szellemi átalakulásának olyan mélyreható fordulata, amely minden téren merőben új életet indított el s a tudományos törekvéseket is új feladatok elé állította. E nagy átalakulás mozzanatainak a részletezése a történetírás és az Egyesület multjának az eseményei közé tartozik. Az 1917-ben bizonytalan ideig megállott *Erdélyi Múzeum* történetének fonalát ott kell felvennünk, hogy amikor a bölcsészeti szakosztály lélekzetét visszanyerte s 1920. október 23-án először ült össze, dr. Ravasz László teológiai tanár elnöklete alatt bizottságot küldött ki azoknak a módoknak és lehetőségeknek a megkeresésére, amelyeknek segítségével az *Erdélyi Múzeumot* újból meg lehetne indítani. Ezeket a módokat és lehetőségeket azonban pénzügyi nehézségek miatt sehogy sem lehetett megtalálni, hiszen az uralomváltozás első tíz esztendeje alatt az Egyesületnek a hadikölcsönkötvényekben és az állampapírokban teljesen megsemmisült vagyona még a szokásos előadás-sorozatok kinyomtatásának a költségeit sem tudta fedezni, nemhogy folyóirat kiadására lehetett volna gondolni.

Az erdélyi magyar irodalmi és szellemi életnek abban a lelkes elindulásában azonban, mely a huszas években a magyarság ernyedetlen lelkiere éről tett tanúságot, a tudomány sem maradhatott néma. Mivel megszólalásra helye és eszköze egyáltalában nem volt, s a tudományos erők tétlen tengődésben kedvetlenkedtek, két lelkes kezdeményező, dr. Borbély István kolozsvári unit. kollégiumi tanár és Kovács Kálmán unit. püspöki titkár, merész és hősi elhatározással

tudományos és kritikai irányú folyóiratot alapított, amely 1924. januárjában *Erdélyi Irodalmi Szemle* címmel indult meg Kolozsvárt s még ugyanabban az évben 27 ív terjedelmű 10 füzetet jelentetett meg. 1926-ban a folyóirat szerkesztését György Lajos vette át és vezette tovább az *Erdélyi Múzeum* feltámadásáig. A folyóirat munkatársai jórészt ugyanazok voltak, kik az Erdélyi Múzeum-Egyesület akkori bölcsészeti szakosztályában működtek, s az *Erdélyi Irodalmi Szemle* ugyanazt a feladatot teljesítette, amelyet végzett volna az *Erdélyi Múzeum*, ha módjában lett volna megjelenni. Füzeteiben sokszor adott helyet olyan különleges tanulmányoknak, amelyek első sorban a Múzeum-Egyesület szakosztályainak és tárainak az érdekeit támogatták, és zászlót mert bontani olyan időben, amikor az Erdélyi Múzeum-Egyesület különböző okokból erre nem is gondolhatott. Így az *Erdélyi Irodalmi Szemle*, némi megszakítással, az összekötő kapocs szerepét töltötte be a Múzeum-Egyesület feladatteljesítésében. Az alapítók és a szerkesztők sem öncélnak tekintették tudományos és kritikai szemléjüket, hanem az a gondolat lelkesítette őket, hogy az *Erdélyi Irodalmi Szemlét* igyekeznek addig fenntartani, míg a Múzeum-Egyesület abba a kedvező helyzetbe jut, hogy a maga nagymultú s irányításra egyedül jogosult közlönyét, az *Erdélyi Múzeumot*, újból megindíthatja.

Amikor azután az Egyesület vezetőinek okos takarékossága és gróf Wass Ottiliának, Kemény Zsigmond egykori eszményképének, a hagyatéka lehetővé tette, hogy az 1930. évi február 2-i közgyűlés szerény keretek között az *Erdélyi Múzeum* új megindítását merte elhatározni, önként adódott az Erdély magyar tudományos életében 1924. óta fontos szerepet vivő *Erdélyi Irodalmi Szemle* átvétele, illetőleg beolvasztása. A tárgyalások azzal az eredménnyel zárultak, hogy az *Erdélyi Irodalmi Szemle* előfizetőivel és az *Erdélyi Tudományos Füzetek* című vállalatával, amelynek 1929. végéig 21 száma jelent meg, tehermentesen átment az Erdélyi Múzeum-Egyesület tulajdonába, s György Lajos, mint az Egyesület megválasztott főtitkára, nyert megbízást a folyóirat és az Egyesület kiadványainak a szerkesztésére.

Tizenkét esztendei szünetelés után 1930. március havában így támadt fel ismét az *Erdélyi Múzeum*. Az Egyesület korlátolt anyagi ereje, nemkülönben muzeális rendeltetésének a megbénulása késztette arra, hogy ne egyik-másik szervnek, hanem az «Erdélyi Múzeum-Egyesület szakosztályainak közlönye» legyen. Az újjászervezett *Erdélyi Múzeum* tehát ugyanabba az állapotba került, ahonnan 1874-ben elindult s ahová az 1910-es évek elején körülbelül vissza-

tért : arra a feladatra vállalkozott, hogy a bölcsészeti, természettudományi, orvostudományi, jog- és társadalomtudományi szakosztályok általános érdekű, erdélyi tárgyú dolgozatainak közös közlönye legyen, s azonkívül még az Egyesület működésére vonatkozó közleményeknek is helyet adjon. Az a nagy harc, amely valaha a muzeális és a szakosztályi kettős feladat körül zajlott, a törekvéseket és a kedélyeket többé már nem izgató emlékké vált, s ebben az időszakban már azért sem vetődhetett fel, mert az Egyesület tárainak az élére a román egyetem tanárai kerültek, s így az *Erdélyi Múzeum* a gyüjteményekkel és az egyetemmel is a kapcsolatát teljesen elveszítette. Az *Erdélyi Múzeum* most egyedül arra törekedett, hogy a négy szakosztálynak az igényét arányosan kielégítse s az elhangzott előadások közlésével a serény munkát további sikerekre buzdítsa. E mellett helyet tudott szorítani olyan nem szakosztályi dolgozatoknak is, amelyek különleges erdélyi tárgyukkal az *Erdélyi Múzeum* hasábjaira kívánkoztak. Az *Erdélyi Múzeum* ebben az időben jobban, mint valaha, és tudatosabban, mint bármikor, törekedett erdélyi feladatainak betöltésére, erdélyi jellegének a kidomborítására. Félszázados multjának törekvéseiből és a körülötte lezajlott sok vitának kiforrt alapelveiből megtanulta, hogy rendeltetését akkor tölti be célszerűen, ha mindig szem előtt tartja az Egyesület muzeális és honismereti tudományos alapgondolatát, s abból igyekszik megvalósítani, amit bénult helyzete megenged, s ami a körülményekkel legjobban összeegyeztethető. Ez az időszak új feladatkört is szabott eléje, s ez abból a helyzetből származik, hogy az *Erdélyi Múzeum* az erdélyi magyarságnak ma egyetlen közérdekű tudományos folyóirata, s az Erdélyi Múzeum-Egyesület az egyetlen szerv, amely Erdélyben a magyar tudományosság művelésére és ápolására van rendeltetve. Feladata és hivatása tehát, hogy a magyar tudományosság hagyományát Erdélyben a mostoha viszonyok közt is fenntartsa, a tudományos erőket egybefogja s a tudományos utánpótlást tőle telhetőleg támogassa.

Bár az *Erdélyi Múzeum* ebben az időszakban az összes szakosztályok közlönye lett, jellegét első sorban a bölcsészet-, nyelv- és történettudományok körébe eső tudományos munkásság adja meg. Az orvostudomány részére szűkek voltak a keretek behatóbb működés kifejtésére, a jogtudomány művelése nem tartozott ezeknek az éveknek a lehetőségei közé, a természettudomány beérte évfolyamonként pár ív terjedelemmel. Így a folyóiratnak több mint háromnegyed részét az ősi tulajdonos, a bölcsészeti szakosztály, illetőleg a hozzátartozó tudományágak művelése vehette igénybe. Nagyrészt

a szakosztály felolva ó üléseiből kikerült s a honismeret szolgálatában álló dolgozatok sorakoznak ezeknek az éveknek a köteteiben. Nagyobb arányban, mint a multban, jutott térhez a nevezetes erdélyi magyar műemlékek ismertetése és a helynévkutatás adatainak közlése. A nyelvművelő mozgalmat Erdélybe átvezette s füzetről-füzetre ma is ébren tartja. Az erdélyi magyar társadalomkutatásnak, a népegészségügy-vizsgálatnak s a néprajzi gyüjtésnek tudományos teret nyitott. Az erdélyi magyar irodalom és időszaki sajtó bibliografiai adatait évenként rendszeresen közli, s a szellemi vesztegzár enyhítésére, amíg lehetőségek voltak, bő könyv- és folyóiratszemléről gondoskodott. Különös figyelmet fordított arra, hogy az Egyesület multjára és folyó jelenére vonatkozó adatok mennél nagyobb teljességben kerüljenek közlésre. Tulajdonképen a mult hagyományait folytatta az Erdélyben élő népek művelődési kapcsolatainak az ápolásával. E téren a hiányosságok a politikai légkör feszültségének következményei.

Az *Erdélyi Múzeum* történetének ebben a fejezetében túlságosan érdekeltek vagyunk, ezért végét is vetjük a történeti áttekintésnek s a jövőre bízzuk az ítélkezést e sokágú kötelességteljesítést kívánó időszaknak azokról a rendkívüli küzdelmeiről, amelyeket az anyagi nehézségekkel, a szellemi színvonal tartásáért, az Egyesület jogi alapjainak megszilárdításáért, s nem utolsó sorban a sajtóellenőrzéssel, az elzártság tehetetlenségével, s a tudomány szabadságát gátló politikai magatartással kellett folytatni. Még csak azt az összefoglaló adatot említjük meg, hogy az 1874-től 1937-ig megjelent 50 kötet 352 füzetet tesz ki s 22,059 lapon azaz 1378 és $^3/_4$ íven 3021 közleményt és 97 táblamellékletet tartalmaz. Mindezt pontosan részletezi az 50 kötetnek az a kiadásra kész tárgy- és névmutatója, amely az *Erdélyi Múzeum* tudományos anyagát kívánja hozzáférhetővé és használhatóvá tenni.

György Lajos.

1942

MUSKÁTLI

MAGYAR KÉZIMUNKAUJSÁG
A MAGYAR IPARMŰVÉSZET HÁZIIPARI MELLÉKLETE. SZERKESZTI VITÉZ SPOLARICH LÁSZLÓ, A MAGY. KIR. ÁLL. NŐIPARISKOLA IGAZGATÓJA

A GYIMESI CSÁNGÓK VISELETE ÉS NÉPMŰVÉSZETE

Huszonkétévi nehéz várakozás után újra láthatjuk a kedves csángó testvéreket, akik a gyímesi hegyek közé települtek és elszórt házaikban élnek három községben: Gyímesközéplok, Gyímesfelsőlok és Gyímesbükk községekben, melyek 35 km. hosszúságban és 15 km szélességben ma már csaknem egymásba olvadva terjednek szét a Lok- és Tatrospatak mentén s azok mellékvölgyeiben. Eleinte csak bérelték a csíkiaktól ezeket a földeket, havasi legelőket, de később sokat megszereztek belőlük magukat szorgalmukkal, kitartásukkal, erős akaratukkal állattenyésztésből és földművelésből élve.

Viseletüket, csodálatosan, oláhosnak mondják a hozzá nem értők, pedig éppen úgy mondhatnák lengyelesnek vagy ruténesnek, esetleg bulgárosnak, sőt oroszosnak is, mert ezek valamennyien egy közös ősi viseletre, a keleteurópai régi jobbágyviseletre vezethetők vissza. Mennél régebbi időre megyünk vissza kelet felé, annál több egyezést találunk az egyes népcsoportok viseletében, ruházatában. Minthogy a csángó viselet is régi, hagyományos viselet emlékeit őrzi, sok ősi darabot feltalálhatunk közte.

A legősibb ruhákat az alsóruhák között találjuk. Elsősorban az ing szabásánál fogva a legrégebbinek mondható. Ennek bő ujjait a nyakkal egybevarrják, vagyis nyakbaszabott, illetőleg gallérba belevarrott ujjú ing, melynek kézelője bő és karon lelógó. Az ingnek ezt a részét, ami olyan jellegzetessé teszi, t á s z l i n a k nevezik és ezen a részen a beráncolás díszítésére, másrészt a szegélyezés szépítésére fejtették ki hímzőművészeti képességeiket a csángó lányok és asszonyok. Az ing általában rövid, 50 cm-nyi hosszú, de bővebbé teszik a két oldalaresztékkel, melyet a hónalj pálhája alá varrnak. Az inget öt szél vászonból szabják. Két s z é j a m e j j e, s egy a háta, két s z é j az ujja, s a kicsi ingeresztéket egy széjnek a negyedrészéből vágják ki. A tászlis inget a délbaranyai magyarok is viselték s így is nevezték. Ez is mutatja, hogy régen mennyire általános viselet volt ez, s már ezért sem mondhatjuk oláhosnak.

A férfiak inge más szabású. Úgy a lobogós ujjú (hétköznapi), mint a szűkujjú kézelős (ünneplő) ing ujja a vállába szabódik, ill. varródik s az oldalán nagyobb ereszték, az a s z a l bővebbé teszi. Az ünneplő ing bővebb, mert annak három aszala van; hossza 80 cm, ujja 50 cm hosszú. A nyakának egy kis darabot kivágnak, f e l l i c e s e n t i k a vásznat s a nyak részére egy kis hasítást is vágnak, melyet felül egy kis u r o k k a l és gombbal foglalnak össze. Ugyanilyen u r o k van a kézelő végén is a gomb részére. Hasonló szabása van felsőkabátjuknak, a zekének is, ami bizonysága, hogy a felsőruha őse az alsóruha volt. A zeke derekát egy kétaraszny széles posztóból szabják, melynek hossza a zeke hosszának kétszerese. Ez a hosszúság pedig egyénenként változó. A derekát k i b ü t ü l i k, vagyis a szélét lenyírják, a posztót összehajtják s a nyakának való részt az összehajtás közepéből kivágják. Az egyik oldalon az eleje részére felhasítják. Most már csak az ujjakat kell felül belevarrni s a kétoldalt lévő nyílást aszalokkal bezárni és kész a zeke. A szegélyéhez való zsinórt is maguk fonják fekete merev kecskeszőrből s ezzel az ú. n. szaráddal b é s z a r á d o z z á k. Gombokat is ugyanebből, s ezek részére való kis u r k o k a t is maguk kötik. A zekét nők és férfiak egyaránt viselik. A nők az ing alatt i n g a l j á t (pendelyt) viselnek, s erre kerül a k a r i n c a, ami a legősibb szoknya. Egy darab fekete-piros szőttes lapból készült ez, melyet nem is varrnak össze, hanem csak a pendely körül magukra kanyarítják és a derekukon egy szőrövvel, a b e r n ó c a l vagy b e r n y é s s z e l körülkötik. A karincát fel is hajtják, amint mondják, felszúrkolózva is viselik.

Az ing fölé hidegebb időben egy kockás flánelujjast, ú. n. háziszőtt muhart vesznek. Ez rövidderekú s jóformán csak a bő ujjakat foglalja össze a kis hátirésze.

Télen még hímzett bundákkal védekeznek a hideg ellen, de ezekt nem maguk készítik, hanem a szűcsöktől veszik. Legősibb felsőruhájuk a csuklya, melyet esőben viselnek. Ma már ritkaságszámba megy ez, de régen általános volt. Olyan ez, mint egy oldalán felvágott zsák, melynek csúcsos felsőrészét fejükre illesztik. Szűrposztóból, vagyis gyapjúból való harisnyaposztóból készült ez s esős időben fejükre húzták. Vízhatlan lévén, jól védte őket.

A hímzőművészetüket ingeiken fejtették ki.

A női ingnek keskeny nyakát hímezték ki, s a férfiingek szélesebb nyakára is egyenesen rakták rá a kicsi hímeket vagy gallérhímeket. A visszáján hímeztek úgy, hogy a hímzőfonalat a minta részletei szerint egy-egy vonalba öltötték be, mintha az szövőfonál volna. A mustra így szőttesre emlékeztet. Valószínűleg régebben szövött csík előzte meg ezt a hímzést, amit más magyar területeken is tapasztalhatunk.

Minthogy a hímzést a fonákja felől varrják, visszáján varrottnak, vagy fonákos varrásnak nevezik ezt az egyszerű kezdetleges technikát. Használják a lapos öltéseket is, de ezt a színén varrják és a nagyobb felületeket töltik ki vele. A galléron kívül az ingujj váll részét, az ing tászlijának szegélyét és a beráncolásokat hímezik át. Ezeket egyes helyeken „szedésnek" is mondják, úgy mint Kalotaszegen. A ráncolt részeket előzőleg egy szál fonállal végigvarrják s mikor a ráncolás kiképződött, a vásznat kettősen összefogva varrják át, amiáltal hegy-völgyes ráncok keletkeznek. Így azután a kézelő nem esik úgy le, hanem feszesebben áll. Mikor ezeket a ráncokat pamutfonállal végigvarrták, akkor a színe felől rárakják a szedéseket.

A tömött ráncokra különösen alkalmas az asztallábas és a fecskefarkas szedés. A gallérra a vesszőbojtákos (fenyőágas) vagy a Bolond Péter hímet rakják. Szép fonáján varrott minta a csillagosközepű ú. n. nagy rózsáshím vagy az ehhez hasonló szárközepű. A páros kacsokkal hímezett, illetőleg övezett csillagos minta a nyóckankajú, amiben tehát nyolc kampós részlet van. A kicsibécsszarvasban is ilyen kampók váltakoznak, de a kampókon még apró fésűfogszerű cifrázat van. Ilyen a kisfésűs is. A nagy pankosban a ferdeszögű négyszög oldalait díszítik ki fésűfogas vonalkázással. Legegyszerűbb a kicsiujjhím, melyet minta nélkül közvetlenül varrnak az anyagra. A nagylépésű varrás a lépcsőzetes szőttesszerű hímzésre vonatkozik, melyet leginkább az ingujj felső részén alkalmaznak. Mindezeket, ha a színes fonállal tarkázzák, igen jól alkalmazhatják apró díszkendők, futók kihímzésére, de ruha díszítésére is nagyon alkalmasak és igen finom hatásokat érhetnek el vele, amint azt már gyakorlatilag több példán láttuk; nyilván eredetük folytán leginkább ruhák díszítésére illenek.

Érdekes, hogy a menyasszony viselete mennyivel újabb keletkezésű ruhadarabokból áll. A menyasszony nem karincába öltözik, hanem megkülönböztetésül fehér gyolcsból készült, szegettszélű szoknyát adnak rá, aminek alsó szélén két hajtás van, s ezek között egy stikkolás. A menyasszonyi szoknya hossza 80 cm, alsó bősége 2 m, elől és hátul egy-egy ereszték van belévarrva. A szoknya alatt pendely, ú. n. ingalj van. A menyasszonyi kötény is fehér gyolcsból készül, alul ugyancsak két hajtással, felül lapos, távolálló ráncokba szedve, a közepére piros selyemszalagból, vagy esetleg más színű pántlikából csokrot varrnak. Alulra keresztbe egy színes szalagot raknak s erre három zöld csokrot varrnak. A menyasszonyi mellény is különbözik a hétköznapitól, különösen a régi, ú. n. peremes bunda vagy nyúli bunda. Ez házivászonnal bélelt brokátselyemből készül, melyet körül nyúlprémmel beszegnek s a prémszegésen belül ragyogóval, ú. n. pillangóval díszítenek. A menyasszony koszorúját, melyet gyöngyökkel, kis tükrökkel, csinált virágokkal ékesítenek, rakott hazainak nevezik. A koszorúnak homlokra kerülő része a koszorúpárta és ennek közepére kerül a piros selyemszalagból készített csokor. A csokor alatt kettéhajtott rövidebb-hosszabb kék szalagok vannak, utánuk alul három piros szalag következik, melyeket alul újra három kék szalag vált fel, s ezektől jobbra-balra egy-egy pirosrózsás fekete szalag. Legalul vannak a virágos és síma pántlikák, melyek hátul másfél méter hosszan lógnak le. Ezek között kettő piros, egy kék, egy halványlila s egy világoskék.

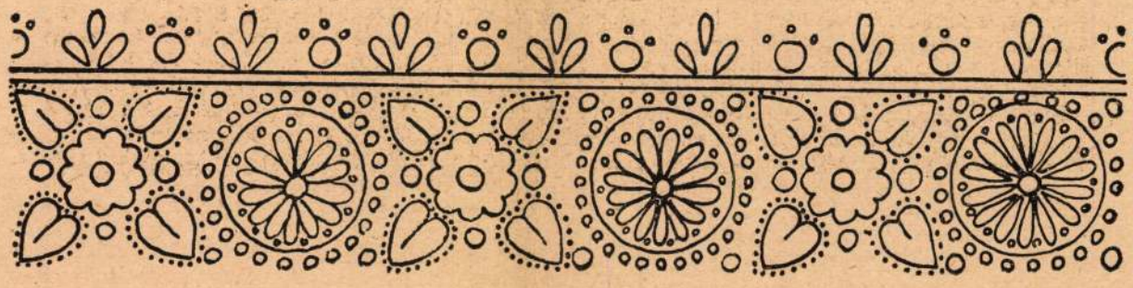

Sárközi sorminta.

Gyimesi csángó leány „tászlis“ ingben. — Csángó Mädchen aus Gyimes in Hemd mit „Tasseln“.

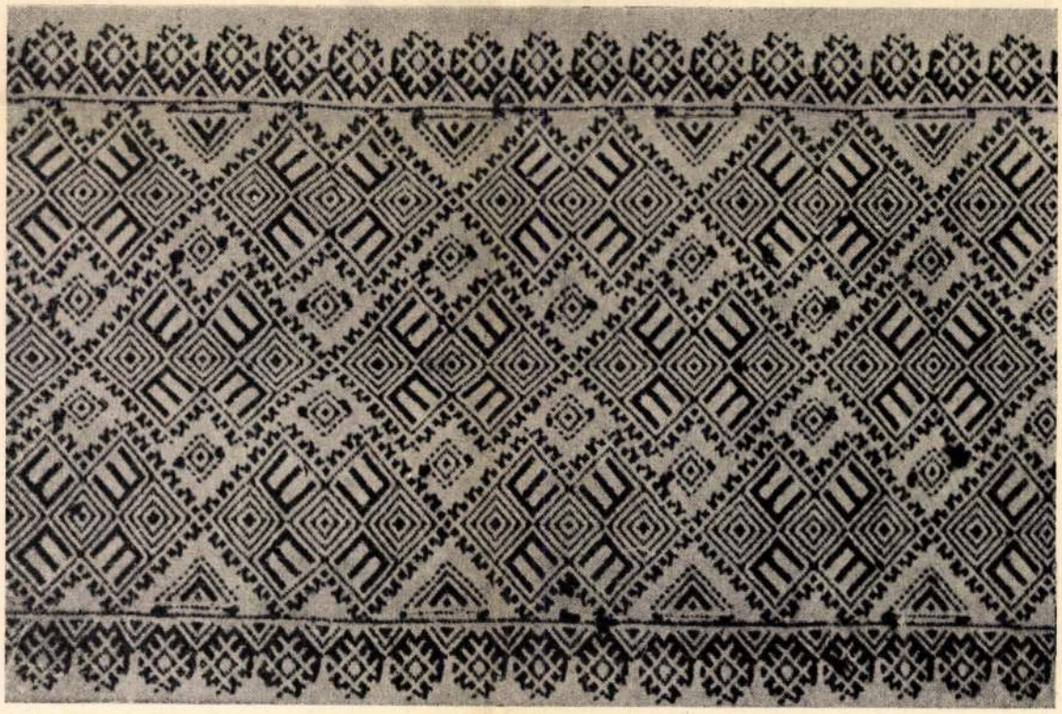

Fent jobbra: Gyimesfelsőloki „tászlis“ ing ujja, visszájára varrott hímekkel. Balra: Kiesiberbécsi szarvasmintájú díszpárnahéj részlete. Lent: Gyimesi csángó „tászlis“ ing részlete fésűs hímmel. — Oben rechts: Hemdärmel mit „Tasseln“ aus Gyimesfelsőlok, mit auf die Kehrseite genähten Stickereien. Links: Teil eines Zierpolster-Überzuges mit Hirschmuster aus Kiesiberbécs. Unten: Teil eines Csángóhemdes mit „Tasseln“ aus Gyimes, mit „Kamm“-Stickerei.

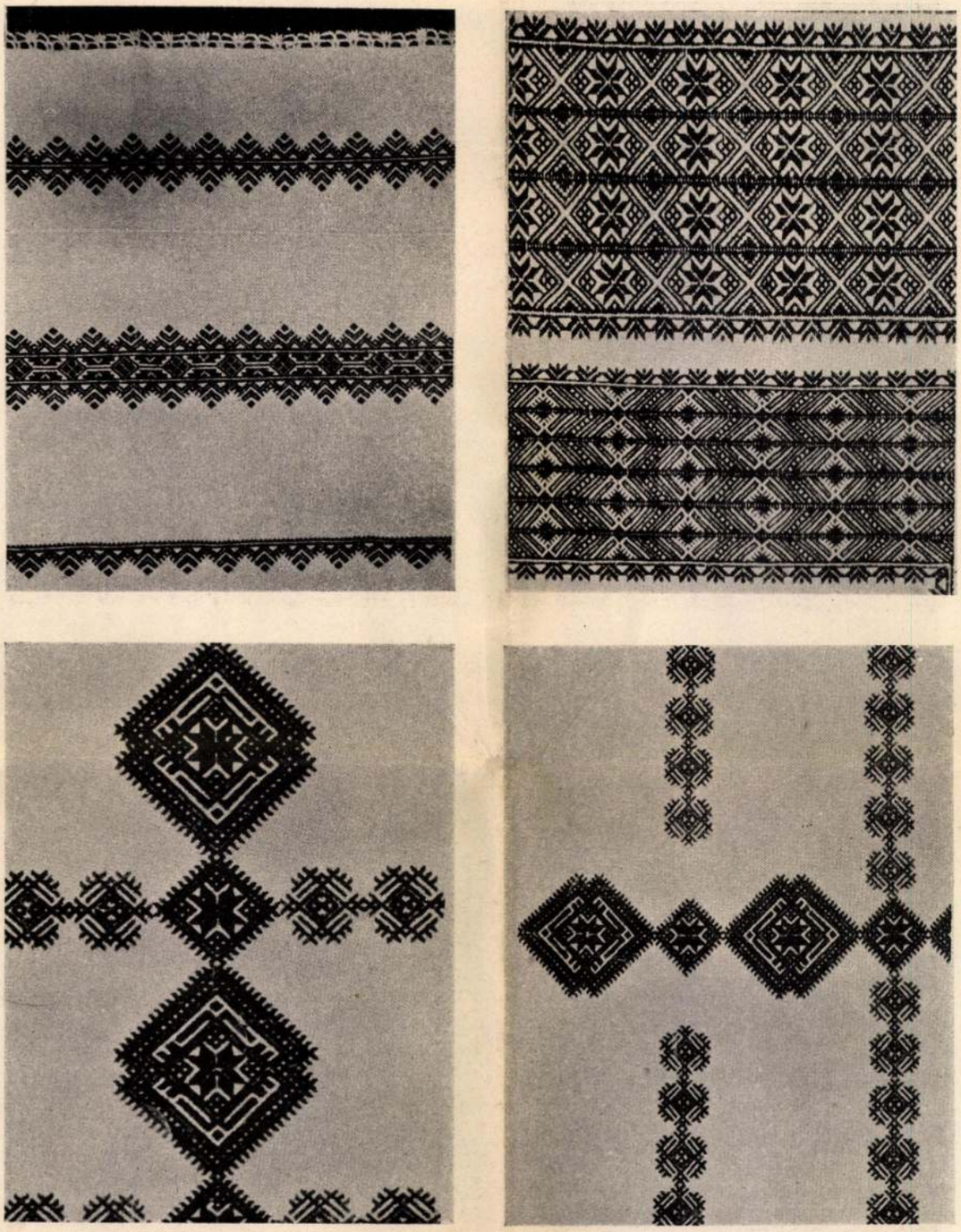

Gyimesi csángó ingdíszítmények. Fent balra: visszájánvarrott, ú. n. „kégyós“ hímmel, jobbra: felül „nagyrózsás“, alul „nagypankos“ hím. Lent balra és jobbra: „Százközépű“-hímek. — Csángó Hemdverzierungen aus Gyimes. Oben links: Mit auf der Kehrseite genähter, sogenannter „Schlangen“-Stickerei, rechts: oben „grosse Rosen“, unten „grosser Schelm“-Stickerei. Unten links und rechts: Stickerei „mit hundert Mittel-Stücken“.

Gyimesi csángó asszony és gyermek karincában. A gyermek „tászlis“ ingben, az asszony „flánel-ujjas“-ban. — Csángó Frau und Kind in „Karintza“. Das Kind in Hemd mit „Tasseln“, die Frau in „Ärmelleibchen aus Flanell“.

Erdélyi örmény művészet.

Telvinszi Takács Zoltán.

Örmény művészet
Erdélyben –
Europa 1943. 1. f.

Erdélyi művészet

Balogh Jolán:
Az erdélyi renaissance.
I. k. 1460-1541.
Kolozsvár
1943

fa.

A MŰGYÜJTŐ

A MAGYAR GYÜJTŐK ÉS MŰVÉSZETKEDVELŐK EGYESÜLETÉNEK HIVATALOS LAPJA

Szerkesztőség és kiadóhivatal BUDAPEST IV., Mária Valéria-utca 7. Telefon: 813—60.

SZERKESZTI: SZILÁRD VILMOS

Előfizetési díj: Egy évre . . . 10 pengő Fél évre . . . . 5 pengő Egyes szám ára 1 pengő

IV. évf. Budapest, 1930 május 5. szám

Az iparművészet bordala

Irta: *Nádai Pál*

Monza kies város. Ez a szép középkori városka talán egy órányira fekszik Milánótól. A városkának van egy történeti parkja s benne egy elhagyatott királyi kastély. A háború után, mikor az olaszok égtek a vágytól, hogy a gorgonzola-ipar mellett az idegenforgalmat is életre keltsék, elhatározták, hogy a monzai kastélyban kétévenként nemzetközi iparművészeti kiállítást rendeznek. Erre meghívták a magyar, a német, az osztrák, a francia iparművészeti köröket. A franciák nem mentek el. A németek, az osztrákok elmentek, azután bepakolták az iparművészeti árúikat és megesküdtek, hogy soha többé nem mennek Monzába. Miért? Az ok nagyon egyszerű. Monza kies város. Olyan kies, hogy oda néhány vasárnapi milánói fagylaltkereskedőn kívül a madár sem jár. Kies az mindenből és mindenhonnan. Minket, magyarokat tudvalevőleg meleg érzelmi kapcsolatok fűznek az olaszokhoz. A mi iparművészeti vezetőink tehát nem esküdtek olyan hamar. Azonban 1927 decemberében ők is felesküdtek arra, hogy a monzai kiállításon ebben az életben többé nem vesznek részt. Ekkor harmadízben szerepelt a magyar iparművészet dicsőséggel Monzában. Az elszámolásnál kiderült, hogy az összes bevételünk négy hónap alatt 2786-ot tett ki lirában. Tehát körülbelül annyit, amennyibe a ládák és a vasuti hordárok kerülhettek. Ekkor az iparművészeti társulat választmánya Budapesten ünnepélyesen megfogadta, hogy »a monzai kiállításon többet nem vesznek részt, mert az a hely ab ovo kizárja a kiállítók legszerényebb várakozásainak beteljesülését.« De van valami, ami az eskünél is szentebb. Ez a barátsági szerződés. Mint tehát sejteni lehet, mi magyarok ez évben is elvisszük iparművészetünket Monzába. Sőt már el is vitték, már rendezik is. Összesen 96.700 lira értékű árut fog ott elrendezni a kiállítási kormánybiztos.

De ne méltóztassék azt hinni, hogy csak egy kies hely van a világon. Úgy mint borpaloták, úgy kies kiállítások is bőven vannak a külföldön. Így például elég kies hely Barcellona is, ahol több mint félmillió pengőbe került a részvételünk. Az ottani borpalotában, pardon: a magyar kiállítási pavillonban elkelt nem egészen 610 pengő értékű magyar iparművészet. És mivel Svájcban is vannak kies, sőt még kiesebb helyek, a genfi kiállításon is résztvettünk. Arról is van elszámolás. Ott kerekszámban 45 svájci frankot vettünk be, vagyis egy jobbfajta ebédnek az ottani árát.

Hogy mindezek a dolgok könnyen, gyorsan és prompt legyenek lebonyolíthatók, abból a célból itt van az Országos Magyar Iparművészeti Társulat. Régi, nagymultú, sok sikert látott testület. Évi büdzséje 70.000 pengő körülmozog. Régente igen sok dicsőséget szerzett a magyar iparművészetnek külföldön és idehaza. Most — igen előkelő vezérkarral dicsekedhetik. Mióta szegény jó Györgyi Kálmán meghalt, aki páratlanul szorgalmas és lelkes propagálója volt a magyar iparművészetnek, ott minden vezető állás méltóságos urak kezében van. Van egy ügyvezető elnök, aktív államtitkár. Egyik kezével népjólétet csinál, másikkal az iparművészetet irányítja. Van helyettes államtitkár, aki ezelőtt beérte azzal, hogy lapokat adott ki, de most a Társulat lapját szerkeszti. Van méltóságos asszony, aki mellesleg ipariskolában tanít és a magyar háziipari akciót, mint mondani szokás, »irányítja«. Most társulati igazgatói teendőket végez. Valóságos rokokó kerti ünnepélyre emlékeztet finomságban, előkelőségben ez az Iparművészeti Társulat. »Nesze neked jácint!« »Neked pedig szerkesztői állás« — mondották egymásnak az igazgatóság tagjai rögtön a temetés után. Persze csak ideiglenesen nevezték ki egymást az állásokra, pillangókönnyedséggel. Addig, amíg . . . De ki beszél itt terminusokról? A vezetőállások méltóságai még fizetést sem fogadnak el a társulattól. Minek az nekik? Hiszen ott van az az egy-két (de inkább két, mint egy) búsásan megfizetett jó állásocskájuk, szinekúrájuk az államnál, az ilyen apróságokat azért az ember szívességből csinálja.

Az igazgatóság tehát, amely ezt a magyar iparművészeti társasjátékot játssza és irányítja, mindenkit enged örülni a hagyatékon. Azok a derék kormányfőtanácsosok, akik egy asztaltársaságnak, az úgynevezett »Steindl-céh«-nek hathatós kedélyes ösztönzésére léptek bele az iparművészeti közéletbe, maguk is szívesen vannak együtt a hivatalból méltóságosokkal. Az iparművészek, nos, ő közülök is bevettek egyet. Szablya-Frischauf Ferenc igen derék tanár, kiváló művész. De ő . . . ugyan kérem, ő csak nem fog okvetetlenkedni egy ilyen garden partyn!

Ami pedig a gazdasági ügyeket illeti, erre is van egy külön »irányító«. Igen kitünő iparos a maga szakmájában. Ő adja a gazdasági tanácsokat. Bizonyos azonban, hogy sokkal jobb tanácsokat tud adni egy híd átfestésére vonatkozólag, mint egy művészeti lap, egy 1900 tagú társulat és egy félezerre tehető iparművész karnak financiáira nézve.

Amint a példa is mutatja: ez a negyvenöt (45) svájci frankos bruttójövedelem Genfben.

Utóvégre azonban iparművész is kell egy iparművészeti társulatba, nemcsak méltóság. Erre ősidők óta megvan a választmány. Az ismertnevű műbarátok, az egyszerű, szűkszavú műiparosok mellett ők alkotják a választmány zömét. Meg kell adni, hogy ez a választmány jól van összeválogatva s ha nincs is benne mindenki, akinek ott a helye, de legalább együttesen jól fest a névsora. Azonban, aki ismeri az iparművészek nehéz küzdelmét a létért és a műpártolók, iparosok nagyrészének közömbösségét ily ügyekben, megérti, hogy miért van itt annyi fejbólogatás, elfogadom-kiáltás és gyors napirendre-térés komoly kritika helyett. Nem bizonyos, hogy a választmány tagjainak fele elolvasta azt az évi jelentést, amelyet az 1929. évről most adott ki — a választmány. De bizonyos, hogy a választmányban senki sem törte a fejét azon, még ha olvasta is a beszámolót, hogy miből fogják a jövő évi 21.000 pengős deficitet fedezni. A legbizonyosabb pedig az, hogy senki sem fog közülök a közgyűlésen felállni és megkérdezni: hogy lehet ilyen eredményesen gazdálkodni? Hogyan lehet ilyen szép deficitre szert tenni egy társulatnál, melynek 1900 tagja van (á 20 pengős tagdíj), melynek két minisztériumtól és a fővárostól 10.000 pengő szubvenciója van egy évre, mely adományokat kap és ingyen hivatali helyiséget, úgyszintén

ingyen kiállító-termeket kap és még külön 8000 pengőt kap vásárlásokra, nem is szólva a 20.000 pengős kamatmentes kölcsönről, amit szintén kap?

Nagyon valószínű, hogy ennek az exkluzivan finom vezetőségnek senki sem fog ilyen indiszkrét kérdésekkel alkalmatlankodni. Hiszen ők ingyen, szinte önfeláldozásból vállalták el a vezetést és »nálunk a kölcsönös megbecsülés helyett a kölcsönös lekicsinylés a gyakoribb« — mondja a társulat lapjában oly találóan egy szerkesztői üzenet.

*

Iparművészeink? Ha félezerre becsülöm a számukat, keveset mondok. Ezek közül, jó ha két tucatnak van munkája. A többiek derék, komoly, sőt tehetséges fiúk, lányok, akik a mostani rezsimváltozás alkalmából bizonyára kíváncsian, mohó szomjúsággal nézik: mi is az Országos Magyar Iparművészeti Társulat programja? Mivel tud rajtuk segíteni, nekik munkát, nyersanyagot, hírt s a rmegélhetéshez támogatást adni. Holnap lesz a társulat évi rendes közgyűlése. De má itt a jelentés, mely »a siker mértékének tekinti a kereskedelmi miniszter úr tíz elismerő oklevelét«. Ez a jelentés mind felsorolja a miniszter urakat, akikhez felterjesztéseket intéztek és a kiktől leterjesztéseket kaptak. És végül azzal a lakonikus bejelentéssel zárja figyelemreméltó akcióinak sorát: »A földmívelésügyi miniszter urat kértük arra, hogy a külföldi borpincék helyiségeit használják fel a magyar iparművészet és a háziipar termékeinek terjesztésére és népszerűsítésére.«

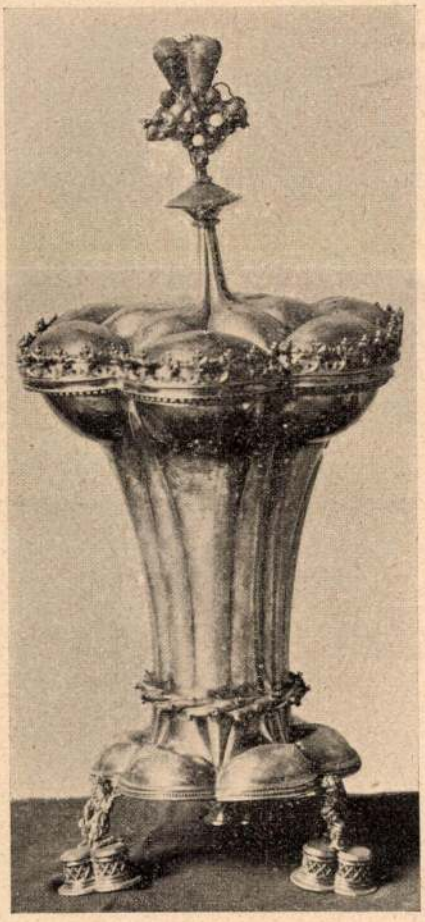

Azoknak az iparművészeknek nevében, akik még nem mentek el pénzügyőröknek s amaz iparművésznők helyett, akik már megették a halálos veronált, hadd emeljük poharunkat az igazgatóság egészségére! Az igazgatóságra, mely megnyitotta iparművészetünk útját a boldogult berlini borpalota felé . . .

A wieni Kunsthistorisches Museum egyik legszebb serlege kétségtelenül magyar vonatkozású. Erre vallanak a serleget díszítő emblémák, melyek Hollós Mátyás királyunkra vonatkoznak.

Azoknak a nagyon becses művészi kincseinknek egyike, amelyek annakidején külföldre kerültek és hazahozatalukat eddig elmulasztottuk. Talán az utódállamok teljes likvidálásával sikerül még megszerezni.

Tíz esztendő Erdély művészeti életéből (1919—1929)

Irta: *Kós Károly* (Sztána)

Az impériumváltozás előtt

Ha erről mondani akarok valamit, amit meg is lehessen érteni, akkor mondanivalómat azzal kell kezdenem, hogy számot adjak az impériumváltozás előtti Erdély képzőművészeti életének állapotáról. És ha az, amit erről el kell mondanom, talán sokaknak rosszul is fog esni, arról én nem tehetek.

Mert meg kell állapítanom, hogy az impériumváltozás előtti Erdélyben nemhogy nem volt művészi élet, de szerves, építőművészi életmunkáról itt akkor *szó sem lehetett*. Sem művésze, sem közönsége nem volt, sem művésze, sem közönsége nem lehetett. Ennek oka az 1868 óta magyar kormányzati principiummá kitűzött és végrehajtott centralizáció, mely nemcsak a politikai közigazgatásban, nemcsak gazdasági és pénzügyi téren, de az állami és nemzeti életmunka minden megnyilvánulásában sem tűrte el a regionálizmust. A szellemi életmunka terén sem. A régi, 1868 előtti Erdélyben, ha szegényesen is, de minden intézmény ki volt építve, vagy meg volt alapozva, melyre az önálló, erdélyi szellemi életakarás a maga épületét kiépíthette volna. Erdélynek megvolt a maga Nemzeti Múzeuma, Nemzeti Színháza, megvoltak a könyvtárai, megvoltak gyüjteményeinek csírái. Josika Miklós, Kemény Zsigmond, Gyulai Pál a bizonyítékok, hogy voltak és lehettek írói. Városi és vidéki kastélyok a bizonyítékok, hogy volt architekturája, Barabás Miklós a bizonyítéka, hogy lehettek képzőművészei, akik innen indultak ki, alaptudásukat itt szerezhették meg, munkát itt találhattak . . .

De ez 1868 előtt volt lehetséges csupán. Azóta Budapestre koncentrálódott minden, ami szellemi munka és az erdélyi szellemi munkás is csupán Budapesten keresztül tudott érvényesülni, az Erdélyből induló szellemi munkaakarás csak budapesti márkával tudott az erdélyi közönséghez is utat kapni. Nem akarok túlságosan kiterjeszkedni annak az illusztrálására, hogy ennek a centralizációnak milyen súlyos következményei voltak reánk, csupán a szellemi életmunka irodalmi és zenei részéről kell megállapítanom, hogy itt a centralizáció következményei nem voltak olyan katasztrófálisak, mint a képzőművészetinél. Ha erdélyi író vagy zenész kénytelen volt is Budapestre menni és ott ragadni, ha érvényesülni akart, de legalább az erdélyi közönség itthon is kaphatott irodalmi és zenei műveltséget. És talán éppen azért, mert nem élt túlközel az irodalmi és zenei termelés forrásához, talán mert anyagi helyzete sem engedte meg annyira, de nyilvános könyvtárak, meg egyéb ingyen olvasási lehetőségek sem állottak olyan bőven rendelkezésére, Erdély közönségének kivált irodalmi műveltsége, ha nem volt is olyan sokoldalú és gazdag, viszont mélyebben megalapozott volt, mint a budapesti, illetőleg Budapesthez közelebb élő magyar közönség irodalmi műveltsége.

Viszont képzőművészeti műveltséget Erdély közönsége nem kapott, mert nem kaphatott. Ifjúságunk két generációja nőtt fel úgy, hogy semmi körülmények között, semmiféle iskola, vagy más intézmény útján *itt benn* képzőművészetről nem is hallhatott. Egyetlen képzőművészeti gyüjteményünk, egyetlen kiállítási helyiségünk, egyetlen művészeti iskolánk nem volt. Építőipari szakiskolánk egy volt, Kolozsváron, azt is beszüntették a háború előtt. Még két alsófokú kőfaragóiskoláról és két vagy három faipari iskoláról tudok az impériumváltozás előtti Erdélyben.

Építőművészünk Erdélyben meg nem élhetett, mert nagyobbszabású állami vagy közigazgatási épületet budapesti építészekkel terveztetett az állam, de saját egyházaink is, valamint magánépíttetőink is csupán abban a művészben bíztak, akit Budapestről ajánlottak nekik. És amilyen volt a helyzet az architekturában, ugyanolyan volt a szobrászatban és pikturában is, nem is

szólva az alkalmazott művészetekről. Ez alól a szabály alól az erdélyi szászok voltak a kivétel csupán, akiknek mindig megvolt a maguk művészeti élete, akik Erdélyben élő szász művészeket foglalkoztattak fejlett művészi életük minden területén. Viszont nem voltak kivételek Erdély románjai, akiknek az impériumváltozás előtti legnagyobbszabású építkezését, a szebeni gör. keleti metropolitatemplomot a budapesti műegyetem professzora, néhai Nagy Virgil építésztanár tervezte.

Irodalmi, zenei kultúra van, — képzőművészeti nincs

Így kapott minket, Erdélyt, az impériumváltozás.

És ha eddig nem is láttuk a szükségét, de Romániához való csatoltatásunk első pillanatában már bizonyosan tudtuk, hogy az ideszakadt magyarság életlehetőségének egyetlen feltétele, ha kultúráját megtartja, fejleszti és teljessé teszi.

Hogy az iskolázás, népműveltségterjesztés, társadalmi kultúrszervezkedés és irodalom terén mit épitett ugyszólván a semmiből a magáramaradt, eredetileg is szegény, de az agrárreform rossz és egyoldalú végrehajtása, valamint az országos gazdasági állapotok állandó leromlása következtében teljesen leszegényedett magyarság tíz esztendő óta, azon néha — őszintén szólva — magunk is elcsodálkozunk. De bátran merjük állítani, hogy nyelvi és irodalmi részében, sőt zenei részében kultúránk épülete ugy meg van alapozva, hogy nyugodt lélekkel építhet rajta tovább Erdély magyarsága.

Viszont *képzőművészeti részében kultúránk fundamentumait még nem tudtuk lerakni*, sőt még az alapfalak számára szükséges alapozási árkok sincsenek nagyobbrészt kiásva. Pedig itt sem késlekedtünk, sokat és sokszor próbáltunk, sokszor elbuktunk, sokszor újrakezdtünk. És tudatában vagyunk annak, hogy kultúránk képzőművészet nélkül csonka kultúra, életképtelen valami.

De sorba veszem a történéseket:

Már 1919-ben megpróbálta egyik, mai napig is legagilisabb újságírónk (és íróművészünk), *Szentimrei Jenő*, hogy Erdély képzőművészeit közös kiállítás keretében összegyüjtse. Célja ennek az volt, hogy egyrészt számbavehessük: hányan vannak, mit dolgoznak és milyen értékűek professzionista képzőművészeink, másrészt a közönségnek és sajtónak nyissa ki a szemét: lám, vannak, dolgoznak, akarnak itt Erdélyben is, tehát álljatok melléjük és a művészi szükségleteteket velük, az ő munkájukkal elégítsétek ki.

A kiállítás megvolt Kolozsváron, sőt látszólag sikerült is. De későbbi eredményes következménye nem lett. Az a reménység, hogy a művészek és a művészetet értők, illetve becsülők valamely formát kaptak volna arra, hogy valamilyen szervezetben, egyesületben tömörültek volna, nem történt meg. Sőt az sem történt meg, hogy a következő esztendőben tárlatot lehetett volna rendezni...

1921-ben újabb kísérlet történt. Ekkor egy művelt ókirályságbeli román katonatiszt: *Bacaloglu ezredes* ösztönzésére ugyancsak Kolozsváron néhány lelkes magyar és román kultúrember megpróbálta egy kiállítás kapcsán összehozni Erdély képzőművészeit. A kiállításnak ezt a címet adták: Collegium Artificum Transilvanicorum, amit magyarra így fordítottak le: Erdélyi Képzőművészeti Szalon. Magyar, román és szász művészek háromszázon felül való képeit, szobrait, grafikáit, architektúráit és iparművészeti terveit mutatta be az az érdekes tárlat, mely a művészeti kultúrának minden politikán felül való erejét és ebben az erdélyi három nemzet egymásközötti békességes összedolgozását dokumentálta. De talán éppen ezért nem lett folytatása sem, mert az akkori bukaresti politika a mindenáron és minden téren való centralizációban látta a maga főprincipiumát és azzal sem törődött, ha ezáltal az erdélyi románság életerejét is gyöngítette Erdély földjén.

Azóta Erdélyben általános képzőművészeti tárlat nem volt. Csak egyes művészek rendeztek évről-évre igen primitiv, inkább vásárjellegű kiállításokat, évről-évre kisebb erkölcsi és anyagi sikerrel.

Ennek következménye, hogy közönségünknek még a magyar impérium idejéből való nagyon kicsiny képzőművészeti műveltsége úgyszólván megsemmisült, sőt a kontár-művészek és amatőrök felburjánzásával meghamisítódott. Lapjainknak komoly képzőművészeti kritikája nincsen, mert képzőművészethez értő, meg nem téveszthető, illetőleg nem befolyásolható kritikusunk sincsen. És sajnos, hiányzik társadalmunkból az a néhány anyagilag független, gazdag gyüjtő-amatőr és szervezőtehetség, aki a komoly és igazi művésztehetségekkel együtt legalább egyetlen képzőművészeti szervezetet tudott vagy akart volna megteremteni.

Analfabéták, kontárok és közömbösek

Csírájában pedig megvolna egy természetes és életképes művészeti élet lehetősége. A *nagybányi* művésztelepet és mesteriskolát a román államhatalom nem oszlatta fel, de mérsékelten bár, támogatja, privilégiumait nem bántotta. *Kolozsváron* rajztanárképzőt és mintarajziskolát állított, melynek igazgatója: *Papp Sándor* festőművész, a budapesti Iparművészeti Iskola tanára volt. Azonban Nagybányán megállott az idő — ezelőtt húsz esztendővel már, ott még ma is hivatalosan az ősi impresszionizmus — haldoklik. A kolozsvári művészeti iskolával pedig az a baj, hogy sok az ellensége — Bukarestben és így mai napig sincsen biztosított költségvetése, rendes épülete sincsen, márholnapra tengődik a legteljesebb bizonytalanságban, ami fejlődését bénítja és hatását lerontja.

Ezek a körülmények természetesen elkedvetlenítették Erdélyben élő és dolgozó képzőművészeinknek éppen azt a kis hányadát, amely komoly művészi értéket jelent a magyarságnak. Igen sok komoly művészünk itthagyta Erdélyt, mert nemhogy fejlődéséhez való lehetőségeket nem tudott itt magának biztosítani, de létminimumát sem tudta megkeresni.

Most két éve statisztikát állítottunk össze az erdélyi, illetve a Magyarországtól elcsatolt területen élő és idevaló képzőművészekről. Elég nagy nehézséggel (hiszen művészeink elég nagy területen élnek és dolgoznak szerteszórva) sikerült megállapítanunk, hogy *majdnem száz (100) professzionátus művész él Erdélyben*, kik közül 50—60-at komoly művésznek kell elkönyvelnünk. Ezeknek több mint felerésze magyar, 25—30 százaléka román és 15—20 százaléka szász. Viszont amíg a szász művészek exisztenciáját művelt és századok óta szervezett társadalmuk, a románokét pedig az állam, illetve az államilag támogatott közigazgatási, gazdasági és kulturális közületek és szervezetek biztosítják, addig *a magyar művészek életexisztenciája ma teljesen bizonytalan*. Ezt a bizonytalanságot pedig nem a nemtörödömség és az áldozatkészség, vagy a művészi kultúra semmibevevése okozza, hanem az a lehetetlen helyzet, hogy művészetileg analfabéta társadalmunk jóhiszeműségét és áldozatosságát a beteg viszonyaink között természetesen felburjánzott kontár és amatőrművészek lelkiismeretlenül és szemérmetlenül kihasználják, amiben őket a tudatlan, vagy helytelenül jószívű, de sokszor éppen ezirányban befolyásolt, sőt terrorizált napisajtókritika is támogatja.

Egy másik súlyos sérelme a komoly professzionista művészeknek az, hogy a magánemberekből álló műpártoló társadalmon kívüli legfontosabb lehető munkarendelő, *az autonom magyar egyházak egyáltalában nincsenek berendezve még ma sem arra, hogy a maguk kultúrhivatását a művészet terén is szolgálhassák*. Az egyházak építkezéseinél, berendezéseknél, díszítő és abszolut művészi munkáinál csak véletlenül veszik igénybe művészeinket. A templomok, iskolák, papilakok, képek, szobrok és berendezések művészek igénybevétele nélkül, a legbarbárabb módon készülnek általában. Még jó, ha külföldi ú. n. egyházművészeti gyárakból hozatják el a kész holmit az egyházak, vagy külföldi mintakönyvekből való tervek után vidéki, tudatlan mesteremberekkel építtetnek és készíttetnek egyetmást. De ennek oka sem a rosszakarat, vagy a művészet és művészeink lenézése, csupán az egyházi központokban is uralkodó tudatlan-

ság és az abból folyó nemtörödömség. Jellemző, hogy a protestáns theológiákon a művészettörténetnek és művészeti esztétikának nincsen tanszéke, de a katholikus papnevelőkben sincsen tudtommal megfelelő művészeti képzés.

Művészszervezkedés, próbálkozások

Ezeket konstatálva, egyetlen orvosságát láttuk minden bajunknak: a magunk között való szervezkedést.

Megpróbáltuk először a nemzeti különbség nélkül, erdélyi alapon való szervezkedést és ez most már nem az államhatalom gyanakodása miatt nem sikerült. Sőt, amióta a nemzeti parasztpárt van uralmon, egyenesen biztatást kaptunk arra, hogy kimondottan *erdélyi alapon, együtt románok, magyarok és szászok alkossuk meg az Erdélyi Képzőművészek Egyesületét.* Tavaly alakulógyűlést is tartottunk, az alapszabályokat *előre* elfogadta az ezügyben Kolozsvárra jött művészeti államtitkár. És a dolog mégis elaludt, ma sem tudom, mi okból. Mindenesetre kiderült, hogy olyan művészeti egyesületet, mely az összes erdélyi művészeket egyesítené, *ma*, vagy helyesebben *ma még* összehozni nem lehet.

Igy merült fel az a gondolat, éppen a legprogresszivebb művészi irányokat képviselő néhány magyar művészben, hogy egyelőre, kezdetnek, egy szűkebbkörű szabad munkaközösségben társuljanak, mely minden nehézkesebb forma nélkül, pusztán a legszükségesebb célkitűzésekkel a mult év végén ideiglenesen meg is alakult. Röviden összefoglalt célkitűzései talán a legjobban jellemzik az erdélyi állapotoknak fentebb vázolt helyzetét. A »*Barabás Miklós-céh*« az erdélyi magyar képzőművészek szabad munkaközössége. A munkaközösség célja: a professzionátus és igazi művészek tömörülése által a mai anarchikus művészi állapotoknak megszüntetése. A fenti cél elérésére szolgáló eszközök megteremtése: Egyelőre legalább évente egy közös kiállítás rendezése. Sajtóban és a közélet minden lehető fórumán propaganda folytatása egy Erdélyben, lehetőleg Kolozsváron felépítendő modern műcsarnok érdekében.

A Barabás Miklós-céh az alábbi művészeket tartja nyilván mint tagjait: Jándi Dávid, Mund Hugó (Nagybánya), Nagy Imre (Csíkzsögöd), Podlipny Gyula (Temesvár), Szolnay Sándor (Kolozsvár), Udvardy Ignác (Nagyvárad), Varga Albert (Páris) festőművészeket, Gallas Nándor (Temesvár), Kara Mihály (Belgrád) szobrászművészeket és Kós Károly (Sztána) építészt.

Első tárlatára most készül ez a kis társaság Kolozsváron. Őszre Bukarestben készül kiállítani és ha sikerülne, úgy Budapesten is. Ha ugyan addig ez a szervezet is fel nem bomlik . . .

Nagybányától — a vízszabályozásig

Ezek lennének a mi tízesztendős művészeti életünknek mozgalmi állomásai. Most még *talán* érdekes volna (már amennyire persze ezt minden pontos statisztika nélkül megtehetem) számba venni azt, kik azok a művészek, akiket számon kell tartanunk, hol élnek, mit dolgoznak, kiket tartunk számon Erdélyben mint műgyüjtőket, miféle gyüjteményeink vannak?

Nagybányán, a Romániához csatolt régi, ismert (és egyetlen) magyar művészeti munkaközpontban él és dolgozik még ma is, vagy legalább is megfordult és dolgozott mai erdélyi piktoraink legnagyobb része. Ennek a szabad festőiskolának lelke és vezetője a tekintélyes, ősz mester: *Thorma János*. Tavaly az ő leghívebb tanítványa: *Mikola András* vette át a tényleges igazgatást és mellette talán még *Börtsök* képviseli a régi, orthodox nagybányai impresszionizmust. A tanítványok tehetségesebbjei természetesen kinőttek ebből a ma már anakronizmus-számba menő művészi irányból és legtöbbjük — még az idősebbek is — már csak külső elnevezésükben »nagybányaiak«. Az ottélő idősebb generációból *Ziffer Sándor* már egészen modern és még inkább az, sőt a maga nemében egészen egyéni stílusú művész *Ferenczy Noémi*, aki főképpen a textil mestere. A fiatalabbak közül (ezek sem gyerekek ám) talán

Mund Hugó és *Jándi Dávid* azok, akiket Nagybánya érdekesebb és súlyosabb művészegyéniségei közé kell sorolnunk.

Nagyvárad és *Temesvár*, mint amely városok közelebb estek Budapesthez és amellett mozgékony, a kultúra iránt fogékony és jómódú kereskedő és iparos polgárságuk is volt, már az impériumváltozás előtt is eltartottak és foglalkoztattak néhány művészt. Máig meg tudott ragadni egypáruk Váradon, de a változott gazdasági és kulturális viszonyokat példázza, hogy talán legtehetségesebbjük, a szobrász és grafikus *Kara Mihály* a mult őszön — Belgrádba vándorolt ki : ott kapott munkát és megélhetést. Temesvár még tartja *Podligny Gyulát* és *Litteczky Endrét*, a két piktort és *Gallas Nándort*, a fényes tehetségű, alapos tudású fiatal szobrászt.

A Királyhágón belüli Erdélyben a multban is, most is nagyobb a baj. *Kolozsvár*nak van ugyan néhány magyar piktora, de az európai mértéket talán csak a fiatal, még a maga igazi útját kereső expresszionista *Szolnay Sándor* üti. *Dés*en a már középkorú, alapos rajztudású, de túlságos akadémikusságába belecsontosodott *Szopos Sándor* festőművész éldegél (egykori Hegedüs László-tanítvány). A csíki hegyek között, kis falujában él és dolgozik *Nagy Imre*, a tipikusan székely művész : piktor, szobrász és kiválóan karakterisztikus grafikus, rézkarcos és fametsző. *Marosvásárhelyen Jeddy Sándor*, az Iparművészeti Iskola egykori tehetséges növendéke él és néhány évvel ezelőtt igen szép sikereket aratott bútoraival, berendezéseivel ; de egy idő óta nem tudunk róla semmit. Ugyanott dolgozik szinte teljesen elfelejtve egy másik derék iparművészünk : *Bedőházy Katinka*.

És ha már nőkről van szó, meg kell említenem két szorgalmas grafikusunkat soraikból : *Litteczky* festőművész feleségét és *Pálffy Erzsébetet* (Temesvár).

Építőművészeink, akik dolgoznak, ma — nincsenek. Egyik legtehetségesebbjük az impériumváltozás után jött haza Budapestről és szülővárosában, Kolozsváron próbált megélni. Négy esztendeig bírta, végül *Bábolnay József* kivándorolt innen — Amerikába. Én magamnak — ha már magamról is beszélnem kell — jórészben az irásművészetre kellett áttérnem és ma csak mellékesen tervezek épületet, mert abból ma itt magyar művész meg nem élhet.

Az erdélyi románok idősebb generációja közül a Székely Bertalan egykori tanítványa : *Papp Aurél* (Szatmár) a legerősebb ma. Kitünő rajztudásával, a monumentálist nagyszerűen megérző és megtaláló komponáló erejével, fantáziájával ma talán Romániában a monumentális pikturát ő képviseli legméltóbban ; de megélni ő sem tud a művészetéből és jelenleg az — Ecsedi-lápszabályozó társulat igazgatója. A fiatal erdélyi románok közül a *kolozsvári Demian Tany* és *Ciuppe Aurél* a legtöbbet igérő komoly tehetségek.

Az egyetlen magyar műgyüjtő

Magyar műgyüjtő magánembert, a szó komoly értelmében valót, alig ismerek. Egyetlen rendszeres gyüjtőről tudok — hallomásból ; ez az aranyosgyéresi sodronyipar rt. vezérigazgatója : *Diamant Izsó*, akinek állítólag érdekes és értékes grafikai gyüjteménye van. Most épült kolozsvári házát azonban — bécsi építőművésszel (állítólag *Hoffmann*-nal) terveztette. *Az állam ritkán vásárol erdélyi, még ritkábban magyar műtárgyat és megbízásait is román származású művészeknek adja;* társadalmi és kulturális közületeinknek a képzőművészetre pénzük és — rendeltetésük sincsen.

Beszámolóm száraz, egyhangú és nem is elég alapos. Nehéz, sőt szinte lehetetlen ma Erdély 10 esztendős művészeti életsorsáról pontos és teljesen kimerítő képet adni.

A kép, amit tökéletlenül adhattam : szürke és szomorú. De ha ez is a jelennek színe és hangulata, ez nem jelent reménytelenséget és a jövőről való lemondást. Szükségünk van magyar kultúránk *teljességének* kiépítésére, ma inkább, mint a multban volt, tehát *ki fog épülni* művészeti kultúránk épülete is!

Akarjuk, mert — élni akarunk!

A GYÜJTÉS VILÁGA

Párizsi egyveleg

Nem mondható, hogy a francia művészi életnek manapság volna valami leitmotiv-ja. Akár csak egyetlen hangulata is, vagy művészi irányvonala, mely kiharsan a melódiák tömegéből. Nincsenek nagy életjelenségei, de van egy kellemes, friss szövedéke apró s nagyobbacska művészeti eseményekből. Komoly és vidám, történelmi és mai, üzleti és transcendentális, — mindenféle esemény összefonódik, egymásba kapcsolódik abban a nagy forgatagban, melyet a francia művészi élet zenélő szekrénye pár hét alatt lejátszik. Potpourri.

*

Romantika még mindig a levegőben van. Fázunk és fel lehet rajta melegedni. Európa közepén már kiábrándultak kissé a kedélyek a biedermeier kor érzelgős spinét-hangjaiból. Párizs még mindig rajta tartja a kezét. A romantika, melynek most van a centennáriuma, új és új kiállítási ötleteket termel. Ilyen volt a Bibliothéque Nationale kéziratkiállítása is. Chateaubriandtól Balzacig és Theophile Gauthier-ig minden író, költő, muzsikus, mesélő és miniatűrrajzoló megjelent. Kéziratok, korrektúraívek, ceruzavázlatok, címlaptervek, Kottafedelek, Liszt-levelek, Beethoven-opuszok — valami formában

kájával. Hanem a tizenhetedik században a darmstadtkörnyéki falvak úgy kaptak kedvet erre a tiszta román népművészetre, mint holmi artisták a mármarosi medvékre.

Minden népművészeti ágnak megvan itt a maga ősisége. A szőtteseké kopt, a faragásoké ős-dák, a szőnyegeké s textiliáké byzánci, de viszont Európa is mindent a román parasztszűrön át kapott, ami szép. Különösen, mondja Oprescu, az 1700—1860-ig terjedő másfélszáz évben. Amikor a Phanarioták, ezek a görög családból származó s a töröknek adót fizető uralkodók voltak odalent a Duna és az Olt vidékének fejedelmei. A nyomor, a török okozta sanyarúság a legnagyobb, a népművészet pedig a legvirágzóbb volt akkortájt.

Oprescu könyve csupa túlzás, csupa romantika, csupa nemzeti ájium. De annál veszedelmesebb, mert egy nagyműveltségű, világlátott, sőt jószemű amatőr könyve. Amatőr a tudományban, de amatőr a népművészet szeretetében is. Néha erőt vesz rajta az igazmondás vágya is. Ekkor őszintén megvallja, hogy a népművészet, mely a románok körül fejlődött, sok nemzetiségnél bizony jóval erőteljesebb volt, mint a gyujtópontban. A szászok agyagművessége változatosabb. A bolgár és szerb szőnyegszövők alkotásai finomabbak és rajzaik tisztábbak. A székely faragás tehetségesebb kezekből származik. Némely szláv és görög népszigeten színesebb, elevenebb a hímzések díszítőnyelve. De azért melyik mondhatná magáról, hogy a népművészetnek minden ágát egyforma szerencsével, eredetiséggel, tehetséggel művelte volna?

Melyik nép mondhatja ezt magáról? Csakis a román.

Ebben a legutolsó nagy ellentmondásban és önámításban csendül ki a könyv. Oprescu Georg könyve. Mely angolul jelent meg, francia tudósnak van dedikálva, az osztrák Haberlandt el nem avuló nagy munkájára támaszkodik, háromnegyedrészben a kolozsvári (cluji) múzeumi tárgyakat mutatja be és kilenctizedrészben erdélyi, bánáti és besszarábiai népművészetet sajátit ki Románia részére.

IRÓKRÓL, KÖNYVEKRŐL

Elszakított népművészetünk

Irta *Nádai Pál*

Gondolni lehetett már 1920-ban, hogy a megnövekedett Romániának meg fog növekedni a népművészete is. A meggazdagodott nyárspolgárnak ősökre, a meggazdagodott »utódállam«-nak történelmi adattárra van szüksége. Ilyennek igen jó egy állam életében a népművészet is. Nagyszerű dolog a népművészet: mindent be lehet vele bizonyítani. És mindennek az ellenkezőjét. Egy cserépkorsó, egy hímzett fejkötő tele van geométriai és növényi díszítményekkel. A svédeknél éppúgy, mint a románoknál. Háromszög és madár, félkörök és tulipán. Nem kitünően be lehet ezzel bizonyítani, hogy a svéd kultúra a romántól származik, a svéd szőttesek művészete az Olt vidékéről indult el vándorútjára a skandináv félszigetre...?

A románok ezt is bebizonyítják. Mindent bebizonyítanak. Hogy a bánáti, a mármarosi, a hunyadi, sőt a kolozsi és bihari nép is mind román, ergo Romániához tartozik. Hogy a viseletük, az alkotásaik, a múzeumaik, a kultúrpalotáik mind őket illetik meg, ennélfogva a népművészetet is be lehet kebelezni.

Oprescu Georg él is evvel a territoriális joggal. A Studio, mely évtizedek óta sorra jelenteti meg albumaiban a svéd, az orosz, az osztrák, a holland, a magyar népművészetet, felszólította őt, hogy írja meg az oláh népművészet külön, díszes albumát. S ő megcselekedte ezt. Megírta és megillusztrálta Nagy-Románia népművészeti gazdagságának családtörténeti dokumentumait. És ebben a könyvben benne van mindaz, amit a kolozsvári múzeumok és a szász fazekasemlékek gyüjtői szolgáltattak, benne vannak a székelyek és benne vannak a csángók háziiparukkal, csak éppen a régi »regat« emlékeit nem látjuk sehol. A román királyság egyik napról a másikra népművészetet »kapott«, mely felnyulik Mármarosszigetig és kiterjeszti karját Besszarábia legkeletibb széléig.

Hogy hogyan »kapta« Nagy-Románia ezt a népművészetet, az más kérdés. A lényeges az, hogy idegenforgalmat fog vele csinálni. Ennek egyik sikerült propagandaeszköze ez az új Studio-könyv is. (»Peasant art in Roumania.« 1929.) A királynő dedikált levelével egyenesen az angolokhoz, a sok szép színes képpel, fotografiával egyenesen az amatörökhöz fordul.

Mi kell ahhoz, hogy egy nemzetiség vagy több nemzetiség művészete úgy jelenjen meg a világ előtt, mint egy királyság népművészete, »melynek gazdagságát és sokoldalúságát sehol sem multák felül Európában«. Ehhez katonaságon, szerencsés diplomáciai ösztönön kívül az is kell, hogy legyenek friss nemzeti öntudattal átitatott tudósai is. Jelen esetben román nemzeti és néprajzi tudósok.

Ilyenek voltak már a háború előtt is. Ilyen az öreg Jorga, a híres történetíró, akinek munkái itt mint megdönthetetlen kútforrások szerepelnek. De ilyenek még inkább akadnak az utolsó tíz évben, mióta a hirtelen lett múzeumi s egyetemi intézményekhez új szaktudomány tapad. Igy keletkeztek Nenitzescu Sirelius, Bibesco Márta hercegnő, igy Petranu, Voinescu, Comsa, Tzigara-Samurcas és mások sürü egymásutánban megjelent német, angol és francia népművészeti könyvei.

A Traján császár győzelmét megörökítő oszlopon ott vannak a leigázott dákok is, az »őseink«. Ki nem veszi észre ezen, hogy a kosztümök, a kabátok, az ing, az oldalt felhajtott szoknya, még a tarisznyák is éppen olyanok az emlékoszlop faragásain, mint a mai hunyadmegyei, vagy Olt-vidéki parasztok viseletén? Ime: az egyik fontos megállapítás. A másik a következő. Az Alduna és a Kárpátok vidékéről hajdan elindult thrák és dák törzsek olyan díszítményes nyelvet adtak át a keltáknak, a gótoknak s egyéb északeurópai kultúráknak, melynek határozott mértani jellege van. De később a mindenfelé kalandozó oláh törzsek is ugyanezt tették: az ő parasztfaragásaik ékítményes nyelve éppúgy eljutott Görögországba, mint a lengyel, a morva, a magyar pusztákra, az orosz »steppek«-re, de mit szépítsük, a svájci pásztor- és a breton hajósnépekhez is — enfin: az egész müvelt emberiséghez. Igen, egy kis délibábos etnográfiáért az ember nem szalad a szomszédba, mikor egy új államalakulatot kell vele mámorba ringatni.

Oprescu tehát, aki kijelenti, hogy a magyar faépítmények asszir és középázsiai eredetét senki sem hiszi el Magyarországon kívül, a legnagyobb nyugalommal mond olyasfélét, hogy az ő faragott fáik »geométriai stílusa« nem véletlen egyezik a rajnavidéki szászok hasonló ornamenti-

A Magyarság 1930. 3 sz.

BUDAPESTI TAVASZI VÁSÁR

Május 3. és 12. között rendezik ezt a nagy, jubiláris kiállítást, mely az összes eddigieknél nagyobb szabású lesz. A kézműipari és háziipari csoportban sok olyan résztvevőt fogunk találni, akik eddig sohasem szerepeltek. Különösen a vidéki városok csoportjában fognak feltűnést kelteni a fazekasok, lakatosok és egyéb, a régi hagyományokat őrző iparosok munkái. Külföldről a franciák, olaszok, lengyelek, görögök és jugoszlávok fognak szerepelni zárt csoportokban. Iparművészeti tárgyakban ezúttal is a franciák vezetnek. Még két hónap választ el bennünket a vásár megnyitásától, de a munkálatok máris serényen folynak és az előre megnyilvánuló érdeklődés, valamint a beérkezett látogatási csoport-jelentkezések páratlan sikert jósolnak.

FRANCIA MESTERMŰVEK KIVITELE BUDAPESTRŐL

Csak nemrég számoltunk be róla, hogy a báró Herzog-féle magángyüjteményből négy kiváló mestermű került Németországba. Most hír szerint egy másik magángyüjtemény képeire folytat alkudozásokat egy berlini műkereskedőcég. Ebből a gyüjteményből is francia festők képeit akarják megvásárolni, számszerint hetet. És pedig: Gauguin két, Cézanne, Renoir, Van Gogh, Daumier és Toulouse-Lautrec egy-egy képét. A hét képért 625.000 pengőt igér a berlini cég.

GRAFIKUSOK EGYESÜLETEI

A közelmultban az alkalmazott grafika magyar művészei két új egyesületben csoportosultak művészeti és gazdasági érdekeik hatásosabb védelmére. Az első a Könyv- és Reklámgrafikusok Egyesülete volt, mely a hirtelen nagyralendült modern könyv- és plakátművészet képviselőit számítja tagjai közé. Ennek az egyesületnek március havában kiállítása is fog megnyilni s azonkívül az utolsó két évben megjelent öt legjobb plakátot és öt legjobb reklámnyomtatványt díjakkal fogják kitüntetni. A másik egyesület a Magyar Ujságrajzoló Művészeké. Ez is egy sereg érdekes tervvel akarja tagjai munkásságát a nagyközönség számára bemutatni. Igy például a közeljövőben fog megjelenni egy nagy évkönyv, mely cikkeken és szépirodalmi közleményeken kívül a legjobb karrikatúra- és portrérajzolók munkáit fogja mulatságos változatossággal bemutatni.

ELŐADÁSOK ÉS KIRÁNDULÁSOK

A »Magyar Gyüjtők és Művészetkedvelők Egyesülete« tagjai részére a közeljövőben ismét érdekes előadásokat tartat. Február hó 27-én *Páll* Lajos »Az ötvösség technikái« című előadása fog a régi s a jelenkori ötvösművészet alkotóműhelyeibe bepillantást nyujtani. Március hó végén, később meghatározandó napon, *Mihalik* Sándor dr., az Iparművészeti Múzeum segédőre »Gótikus magyar ötvösség« című előadása következik. Ezt fogja követni *Csányi* Károly igazgató előadása »Spanyolországi művészeti emlékek«-ről, melynek kapcsán nemrég tett utazásának fotoanyagából is bemutat egy sorozatot. Az egyesület a tavaszi hónapokban tagjai számára csoportos tanulmányi kirándulásokat is fog rendezni. Sorrendben az első lesz a győri kirándulás (melynek dátumát csak ezután fogják megállapítani) s ezt követi a debreceni Déri-múzeum megtekintése. Ennek az időpontja egybe fog esni a múzeumnak május végére tervezett megnyitó-ünnepével.

KÖNYVKIÁLLITÁS AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN

Gróf Vigyázó Ferenc hagyatékában nagymennyiségű régi kézirat és ősnyomtatvány is maradt. A bibliofilek érdeklődésére való tekintettel az Iparművészeti Múzeum elhatározta, hogy ezeket a közeljövőben kiállítja. A több mint 200 darabból álló szép gyüjteményt *Végh* Gyula főigazgató útmutatásai szerint rendezik el s valószínűleg még március hó folyamán bemutatják a nagyközönségnek.

GYÜLIK AZ EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLITÁS ANYAGA

Az Iparművészeti Múzeum vezetői nagy buzgalommal gyüjtik a májusban megnyiló s a Szent Imre-év ünnepélyességeinek fokozására szolgáló egyházi ereklyéket. Úgy a fővárosi magángyüjtők, mint a pesti és budai egyházközségek tulajdonában levő műtárgyak részvétele biztosítva van s ezek javarészt már be is érkeztek a múzeumba. A múzeum főtisztviselői most sorralátogatják a vidék nagyobb egyházi műgyüjteményeit az anyag kiválogatása céljából. Pécs, Győr, Kalocsa és Székesfehérvár műkincsei erre a célra már összevannak állítva és így hihetőleg olyan nagyarányu művészeti anyag fog itt összegyülni egyházművészeti emlékekből, aminő a fővárosban a milleniumi kiállítás óta nem volt látható.

Erdély sajátos festészete

Irta : *Genthon István*

Még a boldog békeidőkben történt, hogy a Műemlékek Országos Bizottságának impozáns méretű kiadványsorozatában, amely Magyarország Műemlékei címet viselte, *Roth Viktor* hosszúlélekzetű tanulmányban számolt be Erdély középkori képtábláiról, az erdélyi szárnyasoltárokról. Dolgozata beható volt és módszeres, látszott rajta, hogy szívvel-lélekkel gyüjtötte a százados harcok után mutatóul maradt kevés emléket. S mégis, mikor alkotóik, festőik meghatározására került a sor, nem akart hinni, nem hitt abban, hogy Erdélyben — a letagadhatatlan, nevekkel és okmányokkal igazolt ötvösműveken kivül — volt helyi művészet. Nem hitt benne, pedig tudnia kellett róla, hogy a XIV. század egyedülálló bronzremekét, a prágai szent György-szobrot erdélyi mesterek készítették. Azóta bizonyossá vált, hogy erdélyi festő volt, aki a középeurópai gótikus piktúra egyik főművét, a garamszentbenedeki Kálvária-képet festette : Kolozsvári Tamásnak hívták.

Régen volt . . . Régebben, mint huszonhét éve, mikor tanulmánya napvilágot látott. S noha a régi magyar piktúra autochton stílusjegyeinek kimutatása még sok gondot okoz (bár ezen a téren is példátlan előtörés történt, csak *Hoffmann Edith* könyvét kell elolvasni a Nemzeti Múzeum kódexeinek miniaturáiról), az erdélyi képek hovatartozása nem problematikus. A változásra kitűnő példát hozhatunk fel, idők jele. Pár hónappal ezelőtt egy kitűnő bécsi műtörténész néhány fotográfiát mutatott. Gótikus tárgyakról való felvételeket kért Innsbruckból, azok közé keveredett néhány ismeretlen kép. Nem használhatom, — mondta — nem osztrák képek. Nem is tudom, hová soroljam. *Stílusuk* szerint Erdélyből valók . . . — *A segesvári Szent Márton-oltár szárnyképei* voltak, melyek e század elején egy innsbrucki egyházművészeti kiállításon szerepeltek, akkor fotografálhatták le.

Meglehetős gyakorlat, sok nézelődés kell ahhoz, hogy az ember a felvidéki képeket össze ne tévessze német emlékekkel, bár ez sem lehetetlenség. Annyi bizonyos, hogy az egyszerű kompozíció s a drámai effektusok kerülése még nem bizonyítja a kép magyar származását s a fordítottja sem igaz, az erősen drámai, bonyolult formavilágú táblák sem mind külföldi mesterek alkotásai (jó példa az utóbbira a selmecbányai MS mester művészete). *Erdély a XVI. század első két évtizedében karakterisztikusan helyi zamatú festőiskolát mondhatott magáénak*, de amíg odáig eljutott, hogy ezt az iskolát kivirágoztathatta, a szomszédos megyékhez kellett impulzusért fordulnia. Nem tudni biztosan, hogy a hatást a Felvidékről kapta-e vagy nagyobb, centrális elhelyezkedésű városainktól, amely utóbbiaknak művészeti emlékei a mostoha időkben nagyrészt (fa-műemlékek száz százalékig) elpusztultak. Megcsappant az erdélyi anyag is. Csak egy példát idézünk : a nagyváradi székesegyházból, amelyet a XVI. század elején *harminchét* szárnyasoltár díszített s amely előtt a Kolozsvári-testvérek négy bronzszobra állott, mindössze egy arasznyi freskótöredék és két ampolna maradt meg. Az adó féltől semmi, a befogadótól kevés emlék ismeretes. Ez az oka annak, hogy az erdélyi piktúra genézisét homály fedi. *Úgy látszik azonban, hogy a felvidéki művészet közrejátszott kialakulásában*, a XV. század végéről való *medgyesi* oltár legalább is rendkívül rokon a felvidéki korbeli emlékekkel.

A XVI. század elején a székely vármegyékben (kiváltkép Csík- és Udvarhely vármegyében) meg az erdélyi szászság kultúrterületein virágzik a piktúra. Ez utóbbi helyen Nagyküküllő vármegye a gócpont, ahol a Szepességhez hasonlóan tömege maradt az emlékeknek. A külföldi hatás minimumra csökken, a német minták halvány emlékké fakulnak. Még azoknak a képeknek sincs sok közük Németországhoz, melyek Dürer metszeteinek felhasználásával készültek. Felfogásuk más. A segesvári, bogácsi, benei és csíkszentléleki oltárok

A Műgyűjtő 1930. 3. sz.

formanyelve rendkívül karakterisztikus. Előadásuk kemény, rajzszerű, barbáran dekoratív, színezésük nyers, olykor rikoltó. Térbeliségük nincs. A sematikus nőalakokon kívül nagybajuszu, kerekfejű, magyar típusú férfiak jelennek meg a képeken. Jól látható a Magyar Nemzeti Múzeumba került csíkszentléleki oltáron, amely a gótikus piktúra legkeletibb emléke s amelyet bizonyos *Czakó* uram fiai 1510-ben készíttettek. Ez az oltár Roth Viktor szerint »bevándorolt mesterlegény műve, aki — művének befejeztével — útját ki tudja merre vette.« Nem kell arra hivatkoznunk, hogy a festő egyik képének hátterében tipikus erdélyi erődtemplomot örökített meg, tehát gyökereivel helyi kultúrába fogódzott. A csíkszentléleki oltár az Isten és ember által való elhagyatottságában sehol másutt a világon nem készülhetett, mint Erdélyben és sehol másutt a világon nincsenek analogiái, mint Erdélyben, az említett benei, segesvári és bogácsi oltárok.

Erdély ekkor már távol esett a nemzetközi kultúráramlatok országútjától, művészete pár évtized multán még jobban megmerevült. A csíksomlyói szárnyasoltár, melynek részeit a sors különös módon háromfelé dobálta (középképét a Nemzeti Múzeum, szárnyait a Szépművészeti Múzeum, predelláját a kolozsvári Erdélyi Múzeum őrzi) merevvé vált formarendszerével az elvidékiesedés lehetőségben és időben egyaránt utolsó példája. Az út innen az almakeréki Apafi-síremlékhez vezet — bár szobrászi emlék, említeni kell — amelynek kiismerhetetlen zavarossága mutatja, hogy *a barokkori Erdély művészetébe keleti-ortodox és török impulzusok is belejátszottak. Alapként azonban mindig megmaradt a nyugateurópai ízlés*, mely hol tisztább hangon, hol fátyolozottabban, de félreismerhetetlenül megszólal Európa legkeletibb sarkában, az évezredes keresztény művészet legmesszebbre kitolt bástyafokán.

Erdély az európai kultúra végvára s az is volt mindig a honfoglalás óta. Ami tőle keletre következik, már nem tartozik a büszke közösségbe. A XIX. században Barabás Miklósokkal, Gyárfás Jenőkkel fejlesztette és őrizte lokális karakterét. Barabás már régen elszakadt pátriájától, amikor 1844-ben a Vásárra menő oláh család c. képével oly megkapó emléket emelt erdélyi fiatalságának Ő is, mint Gyárfás Jenő, a Tetemrehívás lázas víziójával, Szent László csatáinak drámai erejű idézésével részt kért a magyar művészetben, impulzusokat adott a magyar generációnak. Erdély már megtette ezt a Kolozsvári-testvérek idejében, megtette mindig, mikor politikai helyzete nem gátolta benne. De rossz időben sem hagyta kialudni a tüzet, mikor török ült a nyakán, császári sarc fojtogatta. Nem kell ma sem elveszteni a reményt, ha nem hallat magáról. A leányzó nem halt meg, csak aluszik.

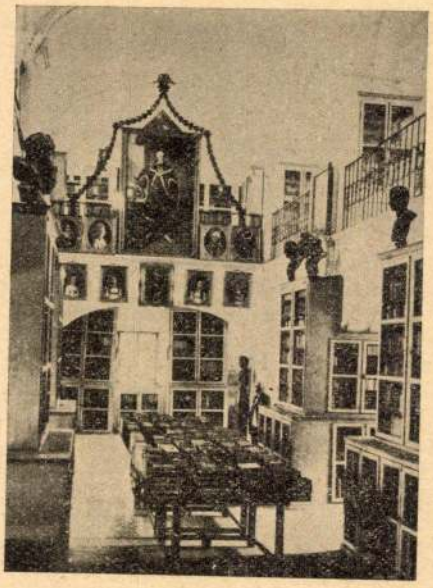

„Teleki téka"

A marosvásárhelyi könyvtár terme

Az erdélyi ötvösművesség

Irta: *Csányi Károly*

Hazai ötvösségünk története, művészettörténetünknek még meg nem írt fejezete. Ez addig nem is lehetséges, amíg az egyes fontosabb központok részletesen feldolgozva nincsenek. *Mihalik* József kezdte meg a sort »Kassa város ötvösségének története« című munkájában. Erdélyben *Gyárfás* Tihamér és *Roth* Viktor végzett e téren nagyértékű, úttörő munkát. De még így is csak a kezdet kezdetén vagyunk.

Azért az ilyen rövid összefoglalás, amit az alábbiakban Erdély ötvösművészetéről nyujtok, csak bevezetésnek tekinthető. Tény, hogy az iparművészetnek ez az ága a multban, külföldön is becsületet szerzett jelesebb művelőinek.

1.

Az ötvösség története Erdélyben visszanyúlik az őskorba. Később a rómaiak alatt fejlett ezüst- és aranybányászatot űztek és a termékek egy részét bizonyára ott is dolgozták fel. *Erdély a középkorban és az újkorban is állandóan szolgáltatott ezüstöt és aranyat*, ami lehetővé tette az ötvösség felvirágzását. A honfoglalás után jó idő telik el, míg a városok kialakulása nyomán az ipar és elsősorban az ötvösség kifejlődik. A szászokkal is a XII—XIII. században nem egy iparos költözött hazánkba. Királyaink kiváltságokkal ruházták fel az itt letelepedett lakosságot és e réven fellendül az ipar és a kereskedelem. A fejlődés nyomán templomok, várak, kastélyok épülnek, melyeknek szükségleteit az ezüstművesség terén is a hazai ötvösök látják el.

Különösen *Kolozsvár*, *Brassó*, *Nagyszeben* voltak már a középkorban is az ötvösség főhelyei. Régi írásokból tudjuk, hogy az 1376-iki hivatalos céhrevizió idejében az ötvösök még nem tömörültek külön céhekbe, de számuk nemsokára már annyira felszaporodott, hogy az iparművészetnek ez a nemes ága a *XV. században eléri virágzásának tetőfokát.*

A XVI. század elején még tart az a lendület, amely a XV. században oly pompás ötvösműveket hozott létre. De a század folyamán a folytonos harc és háború, belső villongások, a törökök ismételt betörései miatt az ipar és kereskedelem aláhanyatlott. Újra fellendülés következik akkor, amidőn Erdély önálló fejedelemség lesz és békésebb évek következnek. A XVII. században az ötvösség újra fénykorát éli. *Ez volt az erdélyi ezüstművesség másodvirágzása.* Nevezetes helyek voltak Gyulafehérvár, Nagyenyed és Marosvásárhely, de Kolozsvár, Brassó és Nagyszeben továbbra is jelentékeny helyet foglal el. *Az ötvösművek nagymérvű gyüjtése jön divatba.* A városok előkelő, fejedelmi személyeknek és az udvar tagjainak ötvösművekkel kedveskednek, vagy a külföldre, a szultánhoz és a császárhoz induló követek is ilyeneket visznek ajándékba. *Ekkor fejlődik ki az »erdélyi zománc«*-néven ismert díszítő technika.

Hogy mennyi ötvösremek készült, azt nemcsak a fennmaradt szépszámú emlék igazolja, hanem a fejedelmek és főurak hagyatéki leltárai is. Igy János Zsigmond, Bocskay, Bethlen és I. Rákóczy György leltárai és végrendeletei az ötvösművek nagy sokaságát sorolják fel, bizonyítván, hogy ez volt abban az időben a legvirágzóbb iparág.

Erdély önállóságának megszűntével nincs már fejedelmi udvar, nincs meg az előbbi fényűzés és így az ötvösség elvesztette legjobb megrendelőjét. A törökveszély is elmúlt és oda sem kellett ajándékokat vinni. Igy az ötvösök száma évről évre csökkent. 1872-ben a régi céheket eltörölték és a régi virágzásnak csak az emléke maradt meg.

Hazánk központi fekvésénél fogva úgy nyugatról, mint keletről áramló hatások ütköző pontja. Szent István alatt olasz és német, az Árpádok idejében bizanci befolyást, később (így a szászok beözönlése révén) német hatást konstatálhatunk; majd a török befolyás is érvényesül. A magyaros jelleg a díszítmény festői kezelésében és egyes különleges edényformákban jut kifejezésre, (amilyen pl. a gyakori talpas-pohár).

A fennmaradt emlékek gazdag sorozatában a legrégebbiek az egyházi tárgyak. Az Iparművészeti Múzeumban 1913-ban rendezett kehelykiállítás 208 kelyhet mutatott be. Ezek jórésze Erdélyből került ki. Itt a legrégibb darab egy románkori kiskehely volt, mely *Berény* község románkori tornyának alapjaiból került napvilágra. A románkori kelyhek zömök alakjához közel áll a nagyselyki evang. egyház ezüstzománcos díszű kelyhe. Az ezüst- vagy vésett alapú zománc technikája Olaszországból (főleg Sienából) került hozzánk. Legszebb példája az alakokkal díszített vízaknai kehely a XIV. századból.

A XV. században kezdődik nálunk a szintén *Itáliából kiinduló sodronyzománc díszítés*. Ez technikailag a bizánci rekeszzománc változata, csakhogy ennél az egyes színeket elválasztó fémszalagok helyett csavaros drótot használtak. Ez tehát semmi egyéb, mint a román stílus korában is használt *filigrándísz és a rekeszzománc egyesítése*. Ezek a sodronyzománcos művek európai hírre tettek szert. Legszebb példája az esztergomi székesegyházban őrzött Suky-kehely, mely egyúttal a magyarországi gót kelyhek leggazdagabb példája. Ez a kehely 1440 táján készült Erdélyben. Rokon-példák még a győri Székesegyház kincstárában őrzött kehely, a szatmári r. kath. templom finom díszítésű kelyhe (ötvösség remekei I. k. 93. t.).

Itt kell megemlékeznem Kolozsvári Mártonról és Györgyről, a kiváló szobrászokról is, akik fennmaradt prágai Szent György szobrukból következtetve, bizonyára ötvösséggel is foglalkoztak. Archaikus felfogása révén a győri (egykor nagyváradi) székesegyház zománcosdíszű Szent László hermáját Czobor a két testvér művének tartja. Külön csoportba sorolhatók a gót kelyhek közt az ú.n. *lombdíszítésű példák*. Leggazdagabb képviselője, a *medgyesi* evang. templom nagy kelyhe (Múzeumi és könyvtári Értesítő 1913. 128. old.).

Talpaspohár, Nagyszeben, XVII. század

A reneszánsz idejében a világi rendeltetésű ötvöstárgyak, korsók, kupák, serlegek, kanalak, nyergek kerülnek túlsúlyba. Ezeken inkább a trébelt dísz szerepel. Nagy jelentőségűek e korban az ékszerek. Így az övek, mentekötők, násfák, kalpagforgók, mellboglárok, hajdíszek és gombok pompás példáit ismerjük. Ezeken nem egyszer az ú. n. erdélyi románcot alkalmazzák. Kedvelt formák a kókuszdióserleg és a talpas pohár is.

Erdélyben élt a XVI. század végén

és a XVII. század elején Styn Tamás, akinek néhány művét ismerjük. Kiváló mester volt Brozer István Kolozsvárott, akinek legszebb munkája 1641-ben készült, az ottani ref. templom aranykelyhe (jelenleg a budapesti Nemzeti Múzeumban). Csészéjét ovális medaillonok díszítik, szárát és talpát pedig színes zománcok.

3.

A XVII. század második felének legkiválóbb mestere Hann Sebestyén Nagyszebenben. Ő 1644-ben született Lőcsén. Itt is tanulta az ötvösséget. Vándorútján, 1675-ben eljutott Nagyszebenbe és ott egy ötvös özvegyét vette feleségül. A kor szokásaként az özvegyre maradt műhelyben mesterként folytathatta működését. Tekintélye úgy pályatársai, valamint megrendelői körében is egyre nőtt. 1689-ben fiatalabb céhmesternek választják meg, 1694-ben pedig első céhmester lesz, amely tisztségre 30 céhtársa emeli. 1700-ban a városi tanács tagja. Népszerűségének bizonysága, hogy ezt a tisztséget 1704 és 1712 közt is viselte. 1713-ban halt meg 68 éves korában. Hasonló nevű fia szintén az ötvösmesterséget folytatta.

Hann Sebestyén a trébelés nagymestere. Munkáin az ezüst nyújthatóságát használja ki elsősorban, a háttérből erősen kidomborodó alakjaival és díszeivel. De azért a zománcozásban is járatos volt, miként azt az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében levő pompás drágaköves mellboglárja is bizonyítja (az ő egyetlen eddig ismert ékszerdarabja).

Műveit nem egyszer több példányban is elkészítette a legnagyobb nürnbergi mester, Petzold példájára. Különösen diadalmenettel díszített *födeles kupáját* ismerjük több példányban. Monumentális hatású a Jósika-gyűjtemény szarvasidomú asztaldísze. Finoman trébelt a herceg Eszterházy kincstár gyömbértartója. Eddig ismert műveinek száma megközelíti a hatvanat. Műveinek különböző értékéből arra következtethetünk, hogy több segéddel dolgozhatott. Használt díszítő elemei *a XVII. századi augsburgi ötvösség díszítő motivumaival tartanak rokonságot.*

Nyolcszögű pohár. Erdély, XVII. sz. eleje

Ezt a hatást az akkori rézmetszetek és mintakönyvek közvetítették Erdélybe. Számos lapból álló ilyen mintakönyvet őriz a kolozsvári nemzeti múzeum, mely egy Debrecenből elszármazott ötvös tulajdonából származik. A XVIII. század legkiválóbb mestere May Mihály volt Brassóban.

Ha az erdélyi ötvösség eddigi ismereteink szerint olyan remeket nem is alkotott, amilyen például a Mátyás király arany kalváriája Esztergomban, de tárgyainak sokaságán mégis beigazolta, a mesterség szeretetét, ismeretét és mégis helyi zamatot tudott adni műveinek.

Szász művészet Erdélyben

Irta: *dr. Roth Viktor*

Festők

A háború utáni idők kevés vígasztaló jelensége közt az egyik az, hogy a tudomány és művészet élete nem szakadt meg Erdélyben. Csöndes alkotású munkájáról s céltudatos akaratáról szándékozom e sorokban egy kis áttekintést adni.

Hermann Hans. Nagyszebenben él és a legszorgalmasabb, legeredményesebb festők közül való. A spekulatív és saját maga alkotta esztétikai elvekből lassan egy reálisabb, a dolgok plasztikáját hangsúlyozó módszer felé terelődött s azóta vitathatatlan mestere lett elsősorban a tájképfestészetnek. 1929-ben rendezett kiállítása mutatta legjobban, milyen mélyen hatolt bele az erdélyi táj megértésébe.

Eder Hans. Egészen más jellegű festő ez a brassói művész. Főműve: a »Kánai menyegző«. Egy ragyogó koloristát, a mélyen vallásos, misztikus érzelmek kifejezőjét ismerjük meg ebben a jellegzetes festményben.

Klimm Frigyes. Ő is Brassóban él. Brilliáns rajzolóművész. Tájképein, figurális ábrázolásain csaknem túlzásba viszi a mellékesnek elhagyását, de ezzel azután a lényegeset monumentális egyszerűséggel tudja megszólaltatni.

Thomae Norbert. Besztercei festő és grafikus. Tájképei, csendéletei, portréi szolidak, minden szélsőségtől mentesek, üdítőek és szeretetreméltók, de azért egy mély szellem munkái.

Miess Frigyes. Ez a Brassó melletti Burghals-ban dolgozó öreg festő az ő töretlen frisseségében atyamestere az erdélyi szász művészeknek. Évtizedek óta halad a maga útján és csak a közelmultban ragadtatta el tisztelőit egy nagy képével, melynek tájképi előtérben álló férfi és női aktja mutatta legjobban izmos tudását.

Néhány jeles *expresszionista* művész: *Schunn* Henrik (Brassó), *Csáki-Copony* Gréta (Nagyszeben), *Dörschlag* Anna, *Schullerus* Trude; *Schieb* Hedvig és *Lani* Hermann grafikusok; *Honigberger* Emil akvarellista, amivel körülbelül teljessé van téve a szász körzetben dolgozó erdélyi művészek névsora.

De van egész sereg művészünk külföldön is. Közülök hadd említsük fel a Königsbergben élő *Ziegler* Károly, a Berlinben tevékenykedő *Wellmann* Róbert, *Honigberger* Ernő és *Konnerth* Hermann, valamint a Münchenben festő *Teutsch* Walter és a Wienben élő *Hesshaimer* Lajos neveit.

Szobrászunk is van, a brassói *Netoliczka* Oszkár. Nagyértékű alkotása, egy töviskoronás Krisztusfej, a Fekete-templom hősemlékén és egy nem kevésbé tehetséges alkotása Eder Hans portréja.

S hogy ez a művészi élet kegyelettel tud a mult nagy alakjaira is emlékezni, annak bizonysága a harminc évvel ezelőtt elhúnyt Schullerus Frigyes emlékkiállítása, melyet 1928-ban rendeztek igen nagy érdeklődés mellett.

Műtörténeti kutatómunka

Ha a háború utáni idők gazdag művészettörténeti munkásságáról kell beszámolni, azt a legjobban a megjelent művek bibliográfiai felsorolása keretében tehetjük meg. Lássuk őket sorjában!

1. *Roth* Viktor: »Die kirchlichen Baudenkmäler des Unterwaldes.« (1922.) Sajnos, hiányzanak az alaprajzok, melyek jelenleg a nagyszebeni Bruckenthal-múzeumban vannak. Ezzel az összes építészeti emlékek tervszerű feltárása megindult.

2. *A szász paraszthá*z. Két tanulmány, megjelent 1924-ben az »Archiv des Vereins für siebenbürgische Länderkunde«-ben. Írták: *Phleps* Hermann és

Roth Viktor. Főleg a Kelling községben levő s még a XV. századra visszanyúló parasztházak ismertetését tartalmazza. Érdekes ebben Phleps megállapítása, mely szerint e házakban a rajna-moselvidéki frankok és azonkívül római épületek technikai s művészi sajátságai fedezhetők fel.

3. *Roth* Viktor: *Ötvösmunkák* 2 kötetben. Megjelent a »Kunstdenkmäler aus den sächsischen Kirchen Siebenbürgens« című sorozat első kiadványa gyanánt (1922). Az első kötetben van a leíró szöveg és az idevonatkozó irodalom, a másodikban az Erdély szász evangélikus templomaiban még feltalálható valamennyi ötvösemlék 200 fénynyomatú műlapon. Tipográfiai szépségű, a műemlék-felvételt hatásosan elősegítő munka.

4. *Phleps* Hermann: A német lovagrend első épületei Erdélyben és Burgenlandban. Megjelent a »Zeitschrift für Bauwesen«-ben (1927). A tudós szerző azt bizonyítja benne, hogy a német lovagrend páréves erdélyi tevékenysége idején igyekezett keresztény-szíriai építőgondolatokat átültetni az európai talajba. Ezt a földvári (Marienburg) templom egyes részleteiből állapítja meg.

5. *Horváth* Walter több dolgozatot írt erdélyi szász védelmi jellegű templomépületekről. Ezek fellelhetők a »Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde«-ban, a »Kirchliche Blätter«-ben, a »Burgwart«-ban, sok alaprajzzal egyetemben. A megmaradt töredékekből vonja le a védelmi jellegű templomépületek eredeti rendeltetését, aminőket ő Kistoronyban (Neppendorf), Feketehalomban (Zeiden), Erzsébetváros mellett Sárosban (Elisabethstadt), Darócban (Draas) és egyebütt talált.

6. *Jekelius* Erich: »Das Burzenland.« Nagyarányú vállalkozás ez az 1929 óta négy kötetben megjelent tudományos mű. A harmadik kötetben egész sereg tudós közreműködésével Brassó építészetének egész történetét dolgozza fel szigorú alapossággal, a negyedik kötetben ennek a vidéknek települési formáival, váraival, vártemplomaival, templomi kincseivel és parasztházaival foglalkozik néhány jeles régész. Annak, aki a jövőben Erdély építészeti multját tanulmányozni akarja, alapvetőül fognak szolgálni e kötetek.

7. »Siebenbürgische Kunstwerke.« Ebben az évben fog megjelenni a *müncheni Deutsche Akademie támogatásával.* Szerkesztik: Müller Theodor, Rosemann Heinz és Roth Viktor.

8. *Roth* Viktor (kéziratban levő) Erdély művészettörténete viszont a Nothilfe deutscher Wissenschaft támogatásával fog megjelenni, de csak 1932-ben. Ebbe a népies kézikönyvbe szerzője a Magyar Tudományos Akadémián pályadíjat nyert régebbi művét olvasztotta bele.

9. *Roth* Viktor: Die evangelische Kirche in Mühlbach (Szász-Sebes), (1922), második kiadást ért (1929); kis monográfia.

10. *Roth* Viktor: »Hat művészképmás a XVI. századból.« Megjelent az »Academie Roumaine«-ban (1927). A szász-sebesi templomban levő konzolfejekről szóló értekezés bebizonyítja, hogy ezek a templom építőinek képmásai, a régi francia kőfaragómesterek módjára megörökítve.

11. *Kühlbrandt* Ernő: »Die ev. Stadtpfarrkirche in Kronstadt.« E munka régóta várt második része megjelent (1927). Hiánytpótló jellegű, szépen kiállított munka, de erősen vitatható részei is vannak.

12. *Rosemann* Rudolf: Vom Ursprunge siebenbürgischer Kunst. Megjelent a Deutsche Akademie, München, Mitteilungen-jében. (1929, V. füzet.) Rövid, alapvető, nagyon fontos és lelkiismeretes munka erdélyi építészeti törekvések megismerésére.

Műemlékvédelem

Erről is kell néhány szót szólni, mert bár szerény méretekben, de ez is folyik. Jelenleg a szász-sebesi (Mühlbach) templom pilléreit s az ugyane helységben levő késői gót kápolna gyönyörű maradványait restaurálják, azon elvek szerint, melyeket Möller István, budapesti műegyetemi tanár szokott alkalmazni. Az elmult évben befejezték a szász-régeni késői gót templom

helyreállítási munkálatait. Csak az a sajnálatos, hogy a régi jó műhelyi formák pótlására nem a faragott követ, hanem műkövet alkalmaztak — takarékossági okokból.

Az erdélyi szász kultúrmunka tehát nem szünetel, hanem áldozva a multnak, megbecsülve hagyományait, ápolja a jelent. S e célok elérésében nagy segítségére van a »Sebastian Hann-Verein«, mely a művészetpártolásnak csendes, de eredményes munkáját szervezi.

Hann Sebestyén mestermunkái

Tudvalevő, hogy az erdélyi ötvösség legnagyobb mesterének egy-egy kétségtelen munkája rendkivüli értéket képvisel. Hiszen nagy közgyüjteményeinkben is csak kevés, bár kitűnő alkotásokkal van képviselve. Annak tehát, aki az ő munkáit ki akarná kutatni, elsősorban erdélyi főúri gyüjtők és szász (főleg szebeni) templomok kincsestárait kellene alaposan szemügyre vennie. Már az 1884-ben rendezett ötvösműkiállításon is külön szekrényben voltak összegyüjtve a nagy ötvös alkotásai. Ebben a szekrényben 15 tárgy szerepelt, mint hitelesen tőle származó ezüstmunka. Volt köztük néhány csésze, talpas pohár, könyvtábla, gyertyatartó, de túlnyomórészt fedeles kupák. Nagyobbrészt ezüstből készült aranyozott munkák. Ezek közül legkiemelkedőbb darab volt a szebeni presbyterium által kiállított, tetején római lovassal díszített fedeles kupa, görög- és római történelmi jelenetek domborművü ábrázolásával. Az itt látható szarvas ezen a kiállításon nem szerepelt. A trébelt ezüstmunka mely etelragadó plasztikája ötvösművészetünk legkimagaslóbb emlékei közé sorol, aranyozva van. Talpán SH bélyeggel. Ezenkivül az Iparművészeti Muzeumban egy kerek talpastál és egy gyönyörü ékköves, zománcos mellboglár látható ugyane mestertől. Az egész asztaldísz 45 cm. magas és jelenleg az Iparművészeti Muzeum nagy termében van kiállitva. Az ötvösműremekben, annak kissé merev felfogásában még visszatükröződik valami a gótika ábrázolási módjából.

Hann Sebestyén
Asztaldísz
Iparművészeti Múzeum, Budapest

Erdély művészete

Müller, F.: Die kirchliche Baukunst des romanischen Styles in Siebenbürgen. Jahrbuch der K. K. Centralkommission. III. Wien 1859.

Az 1938.évben 164.596.95 P

az általános részben indokoltuk.

2.Alrovat. Munkabérek.

Létszám:

1938.év
tényleges: 84

E

1

Több: 2o.666.66 Pvel.

Az 1938.évben 197.898.22 P

a foglalkoztatott munkások létszámának

3.Alrovat. Anyagszükséglet.

E

8

Kevesebb: 3.oo2.73 Pvel, a

felelően. Az 1938.évben 2.186.33 P vol

4.Alrovat. Karbantartás.

Erdély művészete

Roth, Victor: Geschichte der Deutschen Baukunst in Siebenbürgen. Strassburg 1905.

a./	ÖSSZESEN:	26.23
b./	Fütés, világitás:	
	Fütés.....	6.90
	Világitás.....	5.53
	b./ ÖSSZESEN:	12.43
c./	Telefondijak.....	9.86
d./	Kárbiztositási dijak...	1.67
e./	Közlekedési költségek..	29.17
f./	Fuvarozási költségek:	
	Gépkocsikhoz anyag:	
	BP-961 személygépkocsi	1.60
	BH-934 teher " "	2.50
	BG-509 " " "	3.00
	Gépkocsik karbantartása munkabérek:	
	BP-961 személy motorkerékpár.....	
	BH-934 tehergépkocsi...	
	BG-509 " " ...	
	Gépkocsik karbantartása:	
	BP-961 személy motorkerékpár.....	38
	BH-934 tehergépkocsi...	1.50
	BG-509 " " ...	1.50
	ÁTVITEL:	10.48

Erdély művészete

Roth, Victor: Beiträge zur Kunstgeschichte Siebenbürgens. Strassburg 1914.

volt a kiadás. Az emelkedést

1939.év

előirányzott: 83 tényleges: 114

előirányzat szerint

98.457.- P

Zárószámadás

219.123.66 P

volt a kiadás. Az emelkedést

növekedése indokolja.

előirányzat szerint

.700.- P

Zárószámadás

5.697.27 P

felmerült szükségletnek meg-

t a kiadás.

Erdély művészete

Roth, Victor - Geschichte der Deutschen Plastik in Siebenbürgen. Strassburg 1906.

észitett közcsó és összekötőcső

től:

szekötőcső	összesen
8.126.63	171.833.84
4.736.18	2o2.214.o5
1.918.78	3o1.4o5.51
8.292.84	3o3.o18.88
9.599.31	264.324.64

Előirányzat	Zárószámadás szerint
8o.ooo.- P	3o9.o18.o3 P

Erdélyi műemlékek és tört.

Mikea György:

Magyar történelmi emlékek Külföldön, különös tekintettel az egykori Erdélyre. 8r 103 l. Kolozsvár 1868.

Gent (1575)

487 Jacob. Cat. 1893 Jul. 24. 1893

er f.é. julius 3-án 40111sz.a.
tárhoz intézett rendeletének mása:

mpénztárt, hogy a jaáki apátsági
két főszmásolatnak Budapestre
felmerült vasuti fuvarköltségek
ger József gypszöntőnek hatszáz-
vezettnek bélyegtelen, a müemlékek
t nyugtatványa ellenében fizessen
rcza naplóban kiadáskép számoljon

Erdélyi művészetben

török hatások

Pósta Béla: A mozlim művészet hatásának példái Erdélyben. 8-r 28 kép. 45 l. Bp. 1917

Gyalu (1820)

...rejt mindet felszerelessel
...k átadni.
...inthogy a dísztési munkák
...itési terület rendezése most
... a, kerdetén s a 2. csoda-
...vány sarcophágh sót az ol
...polna felszerelési tárgyak
... elejére érkernek ide a

...intelettelyesen kérem Mél-
...eskedjék a czélba vett
...atosítására October
...k bármelyikét kitüzni
... t. bizottság, akadályta-
...menyesen járhasson el
...intelettel vagyok

alázatos szolgája

Jurkovszky István
gr. Andrássy Dénes mad. igazgatója

Erdély művészet-
történetének adatai

Roth, Viktor: Beiträge zur Kunstgeschichte Siebenbürgens. 8-r. Strassburg, 1914.

Gont (1930)

igazga

KI
Buda

ERDÉLYI MÜVÉSZET.

Irodalom:

Biró Béla dr.: Erdélyi müvészet a román uralom alatt. "Ellenzék". Kolozsvár, 1943.évf. /három folytatásban/. U.a.: A kolozsvári Normál Rajzoda. "Erdélyi Helikon" 1943.évf. U.a.: A bonczhidai kastély képei. "Erdélyi Helikon" 1943.évf. U.a.: Bergman Ferenc Antal, Koréh Zsigmond, Szathmáry-Pap Károly, Sikó Miklós, kis-solymosi Simó Ferenc, Nagy Sámuel, Szopos Sándor, Szolnay Sándor, Nagy Imre, Merész Gyula, Moldován István, stb. lásd az illető cimszavaknál. U.a.: Erdélyi müvészet 1918-tól 1944-ig./1947-ben sajtó alatt./ U.a.: A kolozsvári Mücsarnok megnyitása. "Erdélyi Helikon" 1943.májusi szám. U.a.: Erdélyi müvészet a román uralom alatt. "Szépmüvészet" 1944.febr. U.a.:Erdélyi biedermeier müvészet. "Erdélyi Helikon" 1944.évf.

Erdélyi művészet

szervei a statusgyűlés és az igazgató tanács, b) az esperességek és c) az egyházközségek, melyeknek szervei az egyházközségi közgyűlés és az iskolai tanács. Az E. alakulása a XVI. sz.-ra nyúlik vissza; 1932-ben megszünt.

Erdélyi kopasznyakú tyúk, l. *Tyúkfajták.*

Erdélyi Lapok, politikai napilap. Nagyváradon jelenik meg 1932 óta. Szerkesztője (1938) *Paál* Árpád.

Erdélyi magyarmarha, az alföldi magyarmarhának erdélyi, azaz hegyvidéki változata. Finomabb testalkotású; több tejet ad, hústermelésre is alkalmasabb, mint az alföldi, amely mögött legfeljebb igázhatóság tekintetében marad el.

Erdélyi mokányló, kistermetű, tarpánjellegű hegyi fajta. Edzett, munkabíró, biztosjárású, hosszúéletű, szívós állat. Többnyire fekete, sötétpej színekben fordul elő.

Erdélyi Múzeum, több erdélyi folyóirat neve. 1. 1814-től 1818-ig *Döbrentei* Gábor szerkesztette és adta ki Kolozsvárott, a ref. kollégium nyomdájában. Összesen 10 füzete jelent meg, e füzeteket II. kiadásban Trattner jelenttette meg Pesten. 2. *Vida* Károly szerkesztésében 1856-tól a *Kolozsvári Közlöny,* majd a *Magyar Futár* mellékleteként jelent meg. 3. Mint az *Erdélyi Múzeum Egyesület* (l. o.) folyóiratának I. évfolyama, 1874-ben jelent meg. 1882-ig *Finály* Henrik szerkesztette (I—IX. évf.), 1893-tól 1917-ig jelent meg a X—XXXIV. kötet, majd 1930-tól a XXXV. és köv. kötetek (Új folyam I. köt. és köv.). 1938-ban a XLIII. folyamába lépett (Új folyam IX. köt.). Az Erdélyi Múzeum Egyesület szakosztályainak magas tudományos színvonalon álló közleményei jelennek meg hasábjain; Erdély egyetlen magyar tudományos folyóirata. Szerkesztője (1938) *György* Lajos.

Erdélyi Múzeum Egyesület *(EME),* az erdélyi magyarság tudományos életének legfontosabb szerve. Alapításának gondolata a XVIII. sz.-ba nyulik vissza; az országos múzeum s vele az E. létesítését *Mikó* Imre gr. gazdag adományai tették lehetővé. Méltó társa volt *Kemény* József gr. Bár az osztrák abszolutizmus igyekezett elgáncsolni az E. magyar törekvéseit, az 1859. szept. 23—26.-án tartott alakuló közgyűlés a múzeum magyar jellegét végleg eldöntötte. Ettől kezdve széleskörű és áldásos tudományos tevékenységet fejtett ki. Kiadványai 1918-ig meghaladták a 150 kötetet. 1872-ben gyüjteményeit (érem- és régiségtárát, növénytani, ásványtani gyüjteményét, állattárát, könyv- és levéltárát) évi 5000 frt bér mellett átengedte használatra a kolozsvári Ferenc József tudományegyetemnek. Tr. óta fennmaradásáért, tárainak tulajdonjogáért s magyar jellegéért küzd. Jogviszonya a román állammal és a kolozsvári román egyetemmel nincs rendezve. Közművelő és tudományos tevékenységét, bár csökkent keretek között, sikeresen folytatja (tárak fenntartása, népszerűsítő- és szakelőadások, vándorgyűlések és orvoskongresszusok Erdély városaiban). Jelenlegi kiadványai az *Erdélyi Múzeum* (XLIII. évf.), *Erdélyi Tudományos Füzetek* és a vándorgyűlések emlékkönyvei (valamennyinek szerkesztője *György* Lajos). Az E. elnöki széke *Wass* Béla gr. halála (1937) óta betöltetlen; alelnökök *Jósika* János br. és *Róth* Hugó, főtitkár *György* Lajos, titkár *Kántor* Lajos.

Erdélyi művészet. Kezdete és szerves kifejlődése a magyar államalakulathoz és a magyar történelem mozzanataihoz volt kötve. A Ny.-i kereszténység és művelődés következtében a Kárpátok medencéjében kifejlődött Ny.-i művészeti gyakorlat vert gyökeret Erdélyben. Általános jellegében és szervezetében a magyarországi művészet stílusváltozásait tükrözi vissza, koronkint erős helyi színeződéssel. Fejlődése a XI. sz.-ban a félköríves stílusú építészet jegyében indult meg. Legfontosabb emléke a gyönyörű gyulafehérvári székesegyház, amely valamennyi követő század emlékét őrzi. Olasz és francia hatás alatt épült. Az erdélyi románstílusú templomok (Harina, Ákos, Kerc, Szászsebes, Kisdisznód) magyarországi mintaképekre emlékeztetnek. A szászok művészete is ennek szellemében fogant. A XIV. sz.-tól az erdélyi egyházi és világi építészet a gótika szellemében szerveződik és sok kiváló alkotást hoz létre (kolozsvári Szt. Mihály-, Farkas-utcai, Ferences-templom, szebeni, segesvári templomok, brassói Fekete-templom). Kialakul az Erdélyre jellemző *templomkastélyok* (erődtemplomok, templomerődök) rendszere a szászföldön (Berethalom, Szászhermány), a székelyföldön (Illye, Nagyajta, Derzs) és a Kalotaszegen (Magyarvalkó). E kettős rendeltetésű típus sajátos helyi vonásokat mutat. A végvári helyzet következtében a várak és az erődítések egész sora épül a gótika korában. Erdély a várak hazája (Törcsvár, Déva vára), Hunyadi János építi a francia szellemet mutató vajdahunyadi várat, a magyar várépítészet legszebb emlékét. A városok erődítései is kiépülnek (Kolozsvár, Segesvár, Szeben, Brassó). A gótikus szobrászatból nőnek ki a *Kolozsvári* testvérek, *György* és *Márton,* az európai kora-renaissance nagy előfutárai (nagyváradi királyszobrok, prágai Szt. György szobor, 1373). A falfestészettel párhuzamosan (Homoród, Almakerék, Derzs; Rozsnyai János szebeni Kálváriája), megindult a táblafestészet is. A magyar táblafestészet nagy egyénisége, *Kolozsvári Tamás* is erdélyi származású. A fennmaradt emlékek (Prázsmár, Bene, Bogács, Berethalom, Csikménaság, Csikszentlélek) az erdélyi jelleget világosan mutatják. A XV. sz.-tól indult virágzásnak az erdélyi ötvösség (Suky-kehely, Esztergom) és a XVII—XVIII. sz.-ban világhírű remekeket alkotott. A magyar és a szász művészet stílusbeli egységével szemben az ortodox

Új Idők Lex. IX. K.

hitű románság egyházi emlékei bizánci hatás alatt készültek (Vajdahunyad, Demsus, Guraszáda, Felsőszilvás, majd a XVII. sz.-ban Fogaras templomai), falfestményei is a K.-i igazodást képviselik. A fejedelemség korában (XVI—XVII. sz.) az E. elszakadt az anyaországétól. A renaissance művészetet a fejedelmi udvarok karolták fel (Báthoryak, Bethlen Gábor), itt eleinte olasz, majd magyar mesterek dolgoztak. A merev gótikát kedvelő szászokkal szemben a renaissance a magyarok kedvelt stílusa lett. A középkori várak renaissance-részletekkel épültek újra (Alvinc, Szamosujvár, Fogaras, Bonchida, Keresd, Radnót). A kolozsvári kőfaragó-iskola vitte a vezető szerepet. Nagy lendületet vett a síremlékszobrászat (Diószegi-család, Nicolai Illés). A XVII. sz. végén építtette Bethlen Miklós a bethlenszentmiklósi kastélyt; ekkor már kialakult az udvarházak erdélyi típusa is. A merevedő renaissance magyar népies motívumokat szívott fel (Benedek mester, Sipos Dávid). A szász művészet lehanyatlott, a románság fatemplomépítkezése lendületet vett: bizánci stílű ikonfestészet díszíti belsejüket. A barokk a XVIII. sz. elején vonult be Erdélybe, kezdetben német származású, majd magyar mesterekkel. A vezetőszerepet újra Kolozsvár viszi, innen sugárzott szét az új művészet. A barokktemplomok egész sora épült. A szobrászat legkiválóbbjai Schuchbauer Antal és Nachtigall János. A festészet (mint a fejedelemség korában) nem jelentékeny, alkotásai elszigeteltek (kolozsvári és orlati Maulbertschképek). A XVIII. sz. második felében sok barokk-kastély (Zsibó, Gernyeszeg) és városi palota (kolozsvári Bánffy-, szebeni Brukenthal-palota) épült. A XIX. sz. elején is a barokk uralkodott (Ugrai László, Alföldi Antal) majd az új klasszicizmus emlékei következtek (Csürös-család). A sz. közepétől Erdély képe egybeolvad Magyarországéval. Sok kiváló erdélyi származású mester (Barabás Miklós, Székely Bertalan, Gyárfás Jenő, az építész Kós Károly s az újabbak) termékenyítette meg a magyar művészetet. Ma az erdélyi művészeken francia hatás érzik s az építészetben a neobizánci, hivatalos irány jutott szerephez.

Az E.-et a különféle nemzeti hatások ötvöződése jellemzi. A magyarság az olasz forrásból részben magyarországi közvetítéssel érkező hatásokat K.-ies elemekkel forrasztotta össze, a szász művészet is gyökeresen különbözik a nagynémettől s a bizánci stílus is elnyugatiasodik. Az E.-et a megszokotthoz való ragaszkodás, a konzervativizmus mélyen jellemzi; a kevert etnikum, a nagy nyugati középpontoktól való távolság s a hegyvidék természeti feltételei sajátos erdélyi vonásokat alakítottak ki.

Irodalom: *Pasteiner* Gyula: *Építészeti emlékek a magyar királyság megalakulása óta* (Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képben, XX. köt.); *Péter* András: *A magyar művészet története* (1931), *Kós* Károly: *Erdély* (1934), *Genthon* István: *Erdély művészete* (1936), *Balogh* Jolán, *Biró* József, *Kelemen* Lajos és *Möller* István művei.

Erdélyi Országgyűlési Emlékek, erdélyi történelmi források gyűjteményes kiadása. Szilágyi Sándor szerkesztette, 21 kötetből áll. Erdély történetére vonatkozó anyaga 1540-től 1699-ig terjed. A M. T. Akadémia adta ki.

Erdélyi szászok, l. *Szászok*.

Erdélyi székelyló, a magyar parlagi ló hegyvidéki változata. Az erdélyi *mokány*nál (l. o.) valamivel nagyobb, edzett, kitartó fajta. Lipizzai vérrel nemesítették; ez csontozatának szilárdságát és testalkatának tetszetősségét jelentékenyen emelte.

Erdélyi Szemle, Kolozsvárott megjelenő, erdélyi magyar szépirodalmi folyóirat. 1915-ben alapította S. Nagy László. Az impériumváltozáskor ez volt az egyetlen erdélyi magyar szépirodalmi folyóirat. *Áprily* Lajos, *Reményik* Sándor, *Makkai* Sándor és mások itt kezdték irodalmi pályájukat.

Erdélyi Szépmives Céh, erdélyi magyar írók közös könyvkiadó-vállalata. 1924-ben alapította Kádár Imre, Kós Károly, Ligeti Ernő, Nyirő József, Paál Árpád és Zágoni István. 1926 óta szoros kapcsolatban van az *Erdélyi Helikon*nal (l. o.).

Erdélyi törvények, az 1540-től 1848-ig különálló ország jellegével bíró Erdélynek az erdélyi országgyűlésen, azaz a három politikailag jogosult nemzet (magyar, székely, szász) gyűlésén hozott és a fejedelem által szentesített törvényei. Erdély e külön törvényeinek hatályát a Magyarország és Erdély egyesítéséről szóló 1848:VII. t. c. annyiban továbbra is fenntartotta, amennyiben azok a teljes egyesülést nem akadályozzák és a nemzeti szabadságnak és jogegyenlőségnek megfelelnek. Az E. e korlátozásokkal a Tr. előtti Magyarországon Erdélyre vonatkozólag mint az egyetemes magyar jog partikuláris forrásai érvényesültek. Az erdélyi országgyűléseken hozott szabályok, törvények, határozatok zürzavaros és sokhelyt ellentmondó tömkelegéből egyes fejedelmek gyűjtés, kivonatolás, egybeillesztés útján a jogegység érdekében törvénykönyveket szerkesztettek, amelyeket az országgyűlés elfogadott és a fejedelem szentesített s melyeket így az E. hivatalos gyűjteményeinek tekintettek. E hivatalos gyűjtemények: az 1540-től 1653-ig terjedő időszakban hozott jogszabályokat összesítő, II. Rákóczi György által szentesített *Approbatae Constitutiones:* az 1654-től 1669-ig hozott törvényeket egybefoglaló, I. Apafi Mihály által megerősített *Compilatae Constitutiones* és a Habsburg uralkodók által hozott törvényeket egybefoglaló *Articuli Novellares*. A két első gyűjtemény magyar, az utolsó nagyrészt latin nyelvű.

Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület (rövidítve E. M. K. E.), erdélyi ma-

Angliában és Skóciában német repülőgépekről ledobott ejtőernyőkre bukkantak

Az amerikai haditengerészeti miniszter számol Nagy-britannia 60 napon belül bekövetkező összeomlásával

Berlin, augusztus 14.

A német távirati iroda szerdán délben a *véderőparancsnokság* alábbi *hivatalos jelentését* adta ki:

Német repülőkötelékek augusztus 13-án támadást intéztek a wallsendi, hartlepooli, bournemouthi és plymouthi kikötő- és rakparti berendezések ellen és megtámadták a exeteri és bristoli hadigyárakat, valamint a north-killinghami nagy üzemanyag-tartálytelepeket. A La Manche-csatornában és a Themse torkolatában két előőrshajót és két 15.000 tonnás kereskedelmi hajót súlyesztettünk el. Harci repülőgépek a továbbiak során bombákat vetettek Eastchurch, Dettling, Farnborough, Andover, Odiham és Middle-Wallop repülőterére, sok repülőgépszint és óvóhelyet, üzemanyag-tartályt és javítóműhelyt szétromboltak és sok repülőgépet a földön pusztítottak el. A La Manche-csatorna felett és Anglia ellen intézett támadások során heves légiharcokra került sor, amelyekben 74 ellenséges repülőgépet megsemmisítettünk.

A keddi nap folyamán Bristol-Blenheim mintájú angol repülőgépek Aalborg dán várost akarták megtámadni. Német vadászgépek és a légvédelmi tüzérség az ellenséges gépeket már céljuk elérése előtt visszafordulásra kényszerítették és a 23 ellenséges gépből tizenhatot lelőttek. Az augusztus 14-re forduló éjszakán végrehajtott ellenséges bombatámadások említésreméltó kárt sehol sem okoztak.

Az ellenség keddi összes vesztesége 132 repülőgép és 12 záróléggömb volt. A repülőgépekből kilencvennyolcat légiharc során, negyvenhármat a földön vagy pedig légvédelmi tüzérséggel pusztítottunk el. Huszonnyolc német repülőgép eltűnt.

Egy tengeralattjáró, amelyet Salman sorhajóhadnagy vezetett, 41.616 tonna hajóűr elsüllyesztését jelenti. Az elsüllyesztett hajók között egy 11.400 tonnás angol segédcirkáló is volt. Egy német torpedóromboló-hajóraj egyes egységei az Északi-tengeren több torpedórombolóra bukkantak, amelyek, noha fölényben voltak, rövid harc után a köd leple alatt visszavonultak. A német tengeralattjárók feladataikat továbbra is akadálytalanul elvégezték.

A szerdai harcokról a német távirati iroda délután és este a következőket jelentette:

A német bombatámadások célpontjai szerdán a déli órákban ismét a délkelet-angliai partokon fekvő kikötőépítmények és repülőterek voltak. A La Manche-csatorna angol partján jelenleg még heves harcok dúlnak. A Junkers-zuhanógépek elhárítására angol vadászok szállnak harcba, de *nem képesek megakadályozni a német gépek betörését.* Dover környékén több helyen hatalmas tűzvészek láthatók.

Helyi megfigyelők jelentése szerint *felriasztották a La Manche-csatorna egész partvonalát, hogy a tengerbe zuhant angol repülőket kimentsék.* A szerdai légicsaták során igen sok angol vadász égő szövétnekként zuhant a tengerbe.

A német légierő különben szerdán csak kisszámú erőket vetett harcba. A légirajok feladata elsősorban a La Manche-csatorna fegyveres felderítése és a délangliai záróléggömbök megsemmisítése volt. E feladatok megoldása során több helyen heves légiharcokra került sor. Az ellenség szívós elhárító tevékenységet fejtett ki. Az eddig beérkezett jelentések szerint *Kent grófság fölött 22, főleg Spitfire-mintájú gépetlőttünk le;* 5 német Messerschmitt-gép elveszett.

London, augusztus 14.

A *Reuter-iroda* a következőket közli: A belbiztonságügyi minisztérium szerdaesti jelentése szerint *semmi nyoma sincs annak, hogy ejtőernyősök Angliában és Skóciában leszállottak.* Valóban érkeztek értesülések arról, hogy *az elmult éjszaka repülőgépről ledobott több ejtőernyőt találtak Anglia és Skócia egyes vidékein.*

Berlin, augusztus 14.

Anglia legnagyobb veszélye: saját jelentései. E cím alatt ostorozza a *Deutsche Allgemeine Zeitung* Churchillnek a német légihaderő által a La Manche-csatorna és a délangliai kikötők fölött elért sikerek ellen intézett hazugságait. Más berlini lapok is hosszabb kommentárokban foglalkoznak a hivatalos angol hírterjesztésnek ezzel a módjával, amelyen szerintük *„otrombaságban már nem lehet túltenni".*

Az angoloknak meg kell érniök, állapítja meg továbbá a Deutsche Allgemeine Zeitung, hogy *még az amerikai sajtó is inkább hitelt ad az Anglia elleni légiháborúról szóló német hadijelentéseknek. Túlságosan szembeszökő, hogy az angolok a lelőtt gépek arányszámát egyszerűen megfordítják, hogy rövid ideig még eltussolják helyzetük kilátástalanságát.* Anglia délkeleti partjainak légvédelmi berendezését néhány nap alatt olyan súlyos veszteségek érték, hogy ezen *nem segít már semmiféle tagadás* és a hamis diadalmaskodás nem tüntetheti el a bénító benyomást.

A *Berliner Börsenzeitung* így ír: Nem meglepő, hogy a londoni kormány a rideg valóság elől menekülve hamarosan ismét megérkezett az esetlen hazugságok jól ismert útjára. Nincsen tekintettel arra, hogy *az angol nép most már fokozódó mértékben saját maga a tanuja a német légi fölénynek.* Nem igyekezik megmagyarázni azt a tényt, hogy az állítólagos angol légi győzelmek ellenére *miért zárják el egymás után Délanglia tartományait a közlekedés elől.* Befejezésül hangsúlyozza a lap: a Reuter-iroda el akarja hitetni a világgal, hogy a legutóbbi napok légicsatáinak eredménye „megnyugtató hatással" volt az angol népre. *Az egész figyelő világ hahotázását előidéző ilyen megállapítás a mostani pillanatban éppen elég bizonyíték arra, hogy milyen példanélküli zavarba kerül az uralkodó angol réteg a német bombák záporában.*

Washington, augusztus 14.

Knox haditengerészeti miniszter *Andrew* képviselőnek arra a kérdésére, *vajjon Anglia 60 nap alatt összeomolhatik-e*, azt válaszolta, hogy *ez az eshetőség nem lehetetlenség.*

Ebben az esetben, kérdezte tovább a képviselő, mi lesz a sorsa az Amerika közelében lévő, Nagybritanniához tartozó szigeteknek?

A miniszter ezt válaszolta: *Az Egyesült Államoknak biztositaniok kell maguknak a légi és tengeralattjárókra alkalmas északi és déli támaszpontokat az amerikai part hosszában.*

A német légi fölény

Amit a legutóbbi napokban a német légi haderők véghezvittek, felülmúl minden képzeletet. A német légi erők minőségbeli fölénye ugyan már a jelen háború elejétől kezdve megmutatkozott, de olyan aránytalanságot a német és az angol légi veszteségek között, mint most, még nem észlelhettünk. Igazolják ezt az alábbi példák!

A többhetes norvégiai hadjárat egész ideje alatt a német légi erő harcban 87 ellenséges repülőgépet lőtt le, aztán elsüllyesztett bombatalálattal két anyahajót körülbelül 70 géppel együtt, végül ugyancsak bombatalálattal a tenger fenekére küldött 28 hadi- és 71 kereskedelmi hajót, megrongált 80 hadi- és 39 kereskedelmi hajót. Ezért az igen nagy eredményért azonban még elég tekintélyes árat fizetett: légi harcban elvesztett 90, más módon 27 gépet. Gépveszteségben tehát még nem volt tulságosan nagy a különbség: 117 német géppel szemben 157 ellenséges gép!

A legutóbbi légi harcokban azonban óriási eltérés van a kölcsönös veszteségek között.

Az augusztus 8-án vivott légi harcokban 51 angol gép és egyéb német légi hatás folytán 55.000 tonna hajótér pusztult el, 7 hajó pedig megrongálódott. Augusztus 11-én a németek légi harcokban lelőttek 90 angol gépet és 18 záró léggömböt, elsüllyesztettek 20.000 tonna hajótért, megrongáltak 3 hadi- és 6 kereskedelmi hajót és alapos pusztítást végeztek Portland angol kikötőben.

Mindezért áldoztak a németek augusztus 8-án 12 és augusztus 11-én 21 gépet, vagyis gépveszteségük az angolokénak csak 25 százalékát tette ki. Igy folytatódik ez azóta is!

Az előadottakból a német harci érték óriási előreugrását, vagy az angol minőség mélységes hanyatlását kell látnunk. A gépek minőségében fennforgó különbség korántsem lehet olyan nagy, hogy megmagyarázná a veszteségek ilyen aránytalanságát. Sem a gépek sebességében, sem mozgékonyságában, sem pedig fegyverzetében olyan nagy különbség nincs, ami ezt megokolná. A pilóták elszántságában, vagy vitézségében sem lehet észrevehető eltérés. A nagy angol veszteség legalább is arra vall, hogy az angolok ebben a vonatkozásban nem maradnak el a németek mögött és nem kerülik a harcot. Ma már azt sem lehet állítani, hogy az eltérés téves jelentésekben gyökereznék. Elég, ha arra utalunk, hogy a német hadijelentések az egész háború folyamán helyeseknek bizonyultak. Különben is már a való tények puszta felsorolása elegendő volt, hogy az egész világ elálmélkodjék a német hadi sikereken. Ha valakinek oka volna hamis adatokkal dolgozni, az csak az angol lehetne, mert ott szükséges lehet az állandó légi támadásoknak kitett szigetország lakosságát színezett jelentésekkel megnyugtatni, ha már e célból hadi sikerek felmutatására nincs alkalom.

Mindebből következik, hogy a hibát, helyesebben a veszteségekben mutatkozó nagy különbség okát máshol és másban kell keresni. Mi úgy véljük, hogy az ok abban rejlik: bármennyire is tudja az angol és az amerikai repülőgépipar a veszendőbe ment gépeket eddig pótolni, Anglia képtelen arra, hogy az új gépekre az elvesztett pilóták és egyéb személyzet helyébe megfelelő emberpótlást adjon.

Ugy tűnik fel, hogy a Kanadában gyorsan, mondhatni kutyafuttában kiképzett légi személyzet kellő iskolázás nélkül száll a levegőbe, ahol a legnagyobb vitézség és halálmegvetés mellett sem lehet a többesztendős kiképzésen átment s hadi tapasztalatai alapján már veteránnak mondható német repülőszemélyzet egyenrangú ellenfele. Különösen pedig nem érthetik az angolok úgy a zuhanóbombázást, mint a németek. A hangsúly a korszerű háborúban ugyanannyira van a hadi gépen, mint a gépkezelőn. Röviden: az angolok a légi harci kiképzés terén nem vetekedhetnek a németekkel. Nyilvánvaló, hogy az ezen a téren békében elkövetett mulasztást háborúban nem lehet pótolni.

A kölcsönös veszteségek további ilyen aránytalansága esetén nincs messze az idő, amikor az angolok a német légi támadások ellen csak a földről tudnak majd védekezni.

Julier Ferenc

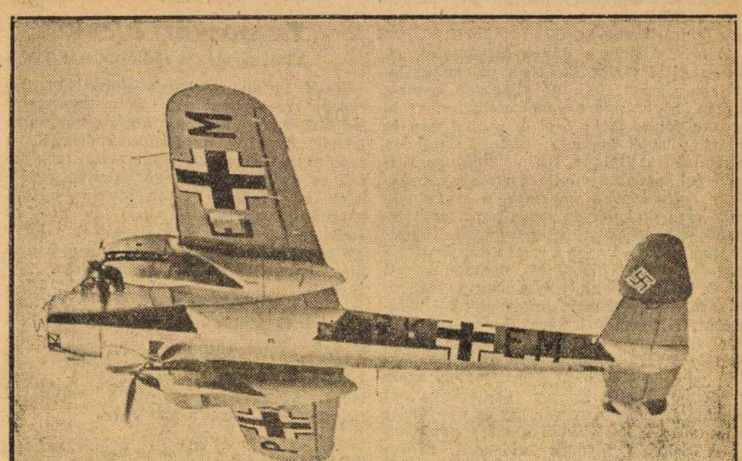

A legáltalánosabban használt német harcirepülőgép

FIATALABBNAK AKAR LÁTSZANI?

Fontos felfedezés BŐRÁPOLÁS CÉLJAIRA

50 ÉVES ASSZONY SOKKAL FIATALABBNAK LÁTSZIK

A börszeitek újabban gyártott értékes kivonata olyan elemeket tartalmaz, mint a fiatal és egészséges leányok bőre. Egy, az egész világon ismert orvostanár vonta ki ezt az anyagot fiatal állatok böréből. E kivonat Bio-cel néven a rózsaszínű bőrápoló Tokalon krémben kerül forgalomba. Használja minden este lefekvés előtt. Alma idején felszívódnak bőrébe e krém értékes elemei. Reggel megállapithatja, vajjon tisztább, üdébb, bársonyosabb, fiatalabb-e a bőre. Nappal használjon fehér, nem zsiros Tokalon krémet. Ezzel az egyszerű kezeléssel gyakran évekkel fiatalabb látszatot kelthet és igy majd gyönyörű arcbőrét sok fiatal leány irigyelheti. Visszakapja pénzét, ha az utasitásszerinti használat nem hozná meg a joggal várható eredményt.

Kisérletezzék!

E lap minden olvasójának, aki P 1.— értékű bélyeget képviseletünknek (Panacea Gyógyszervegyészeti Rt. 12/F. Osztály, Budapest, XIII., Lehel-u. 68.) beküld, készséggel szolgálunk egy-egy próbatubus fehér és rózsaszínű Tokalon-krémet, valamint néhány próbaadag Tokalon-púdert tartalmazó izléses kiviteli mintadobozzal.

TAXI MEGAFONT GYÜLÉSEKRE

„Villamos Hang" óránkint 20 pengő

T.: 268—700

FÜGGÖNYANYAG-különlegességek nagy választékban WIEG TESTVÉREK Budapest, Deák Ferenc-u. 19

UMO

Hitler átnyujtotta az uj tábornagyoknak a marsallbotot

Berlin, augusztus 14.

A *Führer* szerdán a kancellárián lévő dolgozószobájában *átnyujtotta Göring birodalmi tábornagynak, valamint a július 19-én tartott birodalmi gyülésen kinevezett többi tábornagynak új rangjuk jelvényét: a marsallbotot. Hitler beszédében köszönetet mondott a tábornagyoknak azokért a szolgálatokért, amelyekkel győzelemre segítették a német fegyvereket* s emlékeztette őket azokra a kötelességekre, amelyek új rangjukkal járnak. Az ünnepélyes átadáson *Milch, Sperrle* és *Kesselring*, a légihaderő tábornagyai nem lehettek jelen, minthogy a légiharcok nem engedik, hogy elhagyják főhadiszállásukat.

Békésszentandráson, állami szőnyegipari bérleményemben készült, plombázott, világhírű kézzel csomózott
magyar perzsa- és torontáli szőnyegeim,
melyek a legnemesebb anyagból készültek, olcsók és mégis a legjobbak. **KLEIN ÖDÖN**, Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 2.

Új Kossuth-levelet fedezett fel Zemplén vármegye főlevéltárosa

Sátoraljaújhely, augusztus hó.

Metzner Tibor, Zemplén vármegye főlevéltárosa, a kiváló tudós, aki abban a székben ül, amelyben egykori nagy elődje, Kazinczy Ferenc, érdekes Kossuth-levelet fedezett fel, amely *megvilágítja a 29 esztendős Kossuth Lajos működését a kolerajárvány-bizottságban.* Ez az a levél, amelyben Kossuth *leköszönt a kolerajárvány-bizottságban betöltött felügyelői tisztjéről.* A levélen rajta van Kossuth pecsétje is, a borítékon ez olvasható:

„Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Szelefanosi Bodó Lajos Urnak Tettes Ns Zemplén Vmgye Tábla Birájának s az epekórság elhárítása tárgyába kirendelt S. A. Ujhelyi bizottság Elölülőjének Hivatalból S. A. Ujhelybe".

Nézegetjük a már elsárgult levelet, amelynek szövege a következő:

„Tekintetes Deput. Preses Ur! Nagy Lázár Felügyelő Tiszti Társam már tegnap reggel benyujtotta resignatióját, egyszersmind minden hivatalos irományait is átküldötte a Tettes Urnak, amelyek nélkül az eddig az ő gondviselésére bizott osztályt kormányozni nem lehet. Tettes Preser Ur nem méltóztatott azon exhibitiumot (hatósági beadványt) felolvastatni s ennek következése lett, hogy az örök kiállítását már tegnap is, ma is minden kormány s felsőbb intézet nélkül az osztályos Comissáriusok maguk között vitték végbe. Egy nagy rendetlenségre ad alkalmat, melyekért ki fog felelet terhével tartozni? A Tettes Ur kétségkivül tudni méltóztatik. Én is, de több Collégáim is declarálták több izbe, hogy tsak addig maradunk meg ezen ezer kellemetlenségekkel összekötött s némellyeknek ellenkezések sőt méltatlan subsumptiók által elviselhetetlenné lett felügyelői hivatalba, míg senki közülünk ki nem lép, — ez most megtörtént. De ha nem történt volna is, akárki előtt is megfelelek ezen tselekedetemért midőn declarálom, hogy a baj kisebbedvén (mert hála Istennek a kórházakon kivül még ma egy halott sincs a városba), minekutánna városunk legveszedelmesebb körülményei között is, egészségemmel, életemmel nem gondoltam s egész erőmet a közjónak feláldoztam s a közbajon kivül még méltatlan subsumatiókkal is Kellett küzködnöm, ellankadt, fáradt tagjaim immár pihenést kivánnak, s elerőtlenedett testi Constitutiómmal hivatalomat többé nem viselem, nem is viselhetem. Vannak városunknak a Tettes Bizottságnak több nálamnál nagyobb tekintettel, erővel, activitással biró tagjai, viselje más is ezen hálátlan terhet. Én részemről kérem a Tettes Urat, ne méltóztassék ezen lemondásomat halgatással elmellőzni, mert én méltó okoknál, mellyekről számot adni akárki előtt is kész vagyok, visszavonhatatlanul kinyilatkoztatom, hogy felügyelői tisztemet magánál tovább nem viszem — s ha a Tettes Deputátió hellyemet betölteni nem akarja vagy nem fogja, holnap reggel gondoskodás nélkül marad az eddig általam viselt terhes Osztály — s ha innen valamely rendetlenség történne, én oka nem leszek.

Nagy riadalmat keltett Kossuth Lajosnak és táblabíró-társának lemondása, úgyannyira, hogy *a város közönsége rimánkodva fordult Kossuthékhoz, hogy változtassák meg elhatározásukat.* Külön levelet küldtek Kossuthnak, amelyben megemlékeztek a munkájáról *„háladatos szivvel"* s egyben alázatosan kérték, hogy maradjon a helyén. Az annyira meghatotta Kossuthékat, hogy *visszavonták a lemondást*, mire jegyzőkönyvet vettek fel 1831 július 21-én, amelyben a következőket írták:

„A megye első alispánja levélben kérte fel őket maradásra. Mellyre vitézlő *Kossuth* Lajos kinyilatkoztatta, hogy ámbár a gyakran pihenésre nem engedő fáradozás testi erejét és egészségét nem kevéssé megrongálta s gyengítette, mégis mind a Kormánynak, mind pedig a Város Közönségének valóságos képviselőinek eként kimutatott bizodalma előtte *oly szent ösztön, melynek ellene tenni állampolgári hibának, sőt vétleknek tartaná*, annálfogvást, mind a maga, mint Vitézlő *Nagy* Lázár táblabíró nevében a letett felügyelőséget újra felvállalta, úgyszintén vitézlő *Fekete* Pál és *Lehoczky* László is a felügyelőség folytatását megigérték. Melly készségeket a Kiküldöttség minden cégja szíves köszönet kijelentésével fogadtak."

*

Metzner Tibor állandóan kutat és dolgozik, sőt több helyen ásatásokat is vezet a környéken s reméli, hogy *eseményszámba menő felfedezésre jut.*

Diószeghy Miklós

Kisszakasz

A Kisszakasz millimétersor ára 40 fill. Legkisebb hirdetés (10 mm) 4 P Állástkeresőknek 50% kedvezmény

Csak **Halász kabátot,** Magas nívó! **ruhát** viselünk! Olcsó szabott árak!
HALASZ DEZSŐ
női divatháza. VII. Rákóczi-út 54

Oktatás

GYARMATI DR., volt országgyűlési gyorsírófőnök gyorsíróiskolája, Dalszínház-utca 2. Tel.: 1-212-08. — Államvizsga, állásközvetítés.

POLGÁRNÉ F. Paula gyorsíróiskolája, Kossuth Lajos-utca 11. Magyar- és idegennyelvű gyorsírás, gépírás, Államvizsga.

VIKTORIA AUTÓSZAKISKOLA
legelső az országban! Úrvezetők sofőrjelöltek csak itt tanulnak 5000 méteres autószakfilm kizárólagos bemutatása! Vezetések legutolsó típusú: Mercedes-Benz Opel-Olympia, Wanderer, Skoda DKW, stb. autókon, tetszésszerinti időben! Műhelygyakorlat! Részletfizetés! Saját szakkönyv! Felvétel: Andrássy-út 2. Telefon

20 pengő pénzjutalom
annak, aki egy elveszett katonai Lő. szabálykvat II-ik füzetet megtalálja és leadja Pest VIII. Kemény Zsigmond-u. 15. III. 35.

Hangszer
LYRA
Rt., Magyarország legnagyobb zongoratermében, Erzsébet-körút 19. Részletre is.

Rövid, fekete **gyakorlózongora** kettőszáz, külföldi, gyönyörhangú négyszáz, zongorák, pianinók feltűnő olcsón, legcsekélyebb részletre is: Rákóczi-út 6 t v e n, ZONGORATEREMBEN, első emelet.

ZONGORÁK,
harmóniumok alkalmi árban Mendőlné zongoratermében VIII. Bezerédy-u. 10. Őskereszteny cég

EHALL Andrássy-út 15
Legnagyobb kereszteny vállalat! OLCSÓ ÁRAK!
BÖSENDORFER Fösster, Ehrbar, Stingl, Lauberger, Öser, stb. zongorák, pianinók, húszpengős részletre: FENYŐNÉ, Erzsébet-körút huszonhat.

Zongorák, pianinók
SCALA Erzsébet körút 15. eladása részletre is

HEGEDŰ,
VIOLA, CSELLÓ, koncert, zenekar, iskolai célra, összes felszerelések részletfizetésre is TÓTH JÁNOS hegedűkészítőnél, Budapest, Kossuth Lajos-utca nyolc. 40 éves cég árjegyzék díjtalan

Tudok Óbudán
egy édes kis **vendéglőt!**
Ez **Kalka** a Templom-u. 17-ben, a Templom (Szemben a Bródyval) Halászlé és halkülönlegességek Tóni Schrammli Trió.

Lakás
Öröklakások
NAGYKÖRUTAK KÖZÖTT (Rákóczi-út 20, Ostende-kávéház mögött), VII., Dohány utca 30/b alatt, lukszuskivitelű 1—2 szobások, minden típusban eladók. Központi fűtés, melegvíz, óvóhely, őrállító telekkönyvezés. Novemberre beköltözhető. Tőkebefektetésre nettó 7% kamatozás. Érdeklődés a helyszínen egész nap, vasárnap 2 óráig. Telefon: 34-09-05.

A XI. kerület
Bocskay-utcai
épülő társasházunkban 1 és 2 szobás-hallos, valamint garzonlakások az építési irodában, X. Lenke-tér 8.

Fadrusz-utcánál, Kanizsai-u. 35. 3 szobás hallos, 1 szobás és garzon komfortos lakások azonnalra. Telefon: 349—09.

Hirdessen a KISSZAKASZBAN

ÚJ MAGYARSÁG
Erdély

Megjelent a történelmi társulat hatalmas összefoglaló műve Erdélyről

A magyar történelmi társulat most hozta nyilvánosságra német, olasz és magyar nyelven Erdély című új, nagyszabású és remekbe készült kiadványát. A könyv huszonöt tanulmányt, háromszáz térképet, ábrát és képet tartalmaz, amelyek bemutatják Erdélynek Európában és a Kárpát medencében elfoglalt geopolitikai, történeti helyzetét, lakosságát, művészetét, irodalmát, tudományosságát és végül a román impérium alatt töltött két évtizedét. A tanulmány írói mind a tudomány emberei. Minden adatukért vállalják a felelősséget, propagandához nem értenek, *Erdély igazi arculatát akarják őszintén bemutatni.* Munkájukat a magyarság Erdély felé forduló, áhítatos várakozása ihlette s nem titkolják, hogy *osztatlan felelősséget éreznek az igazsággal és a közösséggel szemben.* A nemzeti élet legfontosabb őrhelyeire állított férfiak is szerepelnek közöttük, így *Teleki* Pál gróf, a geográfus és *Hóman* Bálint, a történetíró is, akik úgy vélték, hogy *a nemzet vezetésének súlyos terhe sem mentesítheti őket az alól a kötelesség alól,* amellyel mint tudósok tartoznak népüknek.

Teleki Pál gróf tanulmánya azt a szerepet vizsgálja, amely Erdélynek *Európán és a Kárpát medencén* belül osztályrészül jutott. A Kárpát-medence nyugatdél és délnyugat felé nyílt, észak, kelet és délkelet felé zárt alkatával „Európa nagy bástyája kelet felé", a tőle lényegében különböző peremtájak és a bennük jelentkező politikai és művelődési erők ellenében. *Erdély ennek a tájegységnek kicsinyített mása s így hivatásának is részese.*

Hóman Bálint ennek a hivatásnak érvényesítését követi nyomon a *történelmi eseményekben.* A nyugati művelődés védelmének és terjesztésének sajátos kettősségét, *Erdélynek ebben a hivatásban vállalt részesedését vizsgálja.* A körülmények és a lehetőségek időnkint változnak, de a lényeg állandó: bessenyő, kún, tatár [illegible] *Erdély ennek a tájegységnek kicsinyített mása s így hivatásának is részese.* szakadár-térítés, az *európai állameszme kisugároztatása Kelet felé* és az idegen kultúrkörből magyar földre szakadt népek kultúrmissziója.

Alföldi András a dákok és rómaiak viszonyával foglalkozik. Nem polemizál bizonyos elméletekkel, de világosan bebizonyítja, hogy *miért nem alakulhatott ki ezen a földön latin fajú és nyelvű nép* és miért tűnt el innen a rómaiság minden maradványa. *Hóman* Bálint, *Mályusz* Elemér és *Pukánszky* Béla tanulmányai *Erdély kulturatermő népeinek, a székelyeknek, magyaroknak és szászoknak* megtelepedésével és életkörülményeivel foglalkoznak. *Tamás* Lajos a román nép és nyelv *balkán eredetét* bizonyítja, nyomon követi lassú beszivárgásukat és a magyarság rovására bekövetkezett térnyerésük folyamatát. A települési képet *Kniezsa* István nyelvészeti megállapításai teszik teljessé. Erdély földrajzi nevei óriási többségükben *nem román,* hanem magyar és szász eredetűek. *Visky* Károly tanulmánya azt bizonyítja, hogy a román ház és népviselet *a magyar, a székely és a szász népi kultura kialakult formáit utánozza. Elekes* Lajos rávilágít arra a döntő szerepre, amely a középkori magyar nagyhatalomnak *az első román államalakulatok szervezésében* jutott. *Tamás* Lajos második dolgozata a román nyelv *nagyszámú magyar jövevény-szavait s azokat a művelődési hatásokat* ismerteti, amelyek az erdélyi románságot könyvvel, irodalmi nyelvvel, iskolákkal, sőt származástudattal ajándékozták meg.

Lukinich Imre Erdély önálló állami életének körülményeit és történeti szerepét vizsgálja. *Eckhardt* Ferenc az erdélyi állam belső berendezésében érvényesülő *magyar hagyományra* hívja fel a figyelmet. *Berlász* Jenő a gazdasági fejlődést kíséri végig. *Deér* József arra a lényegbevágó különbségre mutat rá, amely az erdélyi szászok és más keleteurópai népcsoportok életkörülményei közt *éppen a magyarság magatartása következtében* fennáll. *Tóth* András az erdélyi románság helyzetének alakulását vizsgálja a rendi korszakban és a XIX. század folyamán.

Erdély magyar jellege ugyancsak világosan domborodik ki a művelődési vonatkozásokat tárgyaló fejezetekből. *Gerevich* Tibor gazdag képanyag alapján *Erdély művészetének gyökeresen magyar jellegét* s az anyaország művészetével mindenkor fenálló szerves kapcsolatát dokumentálja. *Makkai* László Erdély régi irodalmában *az erdélyi magyar szellem jelentkezését* kutatja. *Fitz* József a könyvkultúra fejlődését ismerteti. *Imre* Sándor tanulmányából megismerjük Erdély *iskolaügyi és közművelődési* viszonyait.

Hosszú évszázadok nyugati orientációjú fejlődése után került Erdély a nyugati békével román uralom alá. *Rónai* András cikkéből megtudjuk, *mit vesztett a magyarság* területben, népben, gazdasági javakban Erdély elcsatolásával. Egy másik tanulmányban ugyanő ismerteti *az erdélyi magyarság ellen irányuló román gazdaságpolitika* tényeit. *Kovács* Alajos Erdély népesedési viszonyait a magyar és a román statisztika eredményeinek kritikai összehasonlítása alapján mutatja be. *Makkai* Sándor a kisebbségi magyarság üzdelmes sorsáról, az idegen rendszer társadalombomlasztó, de ugyanakkor új szolidaritást teremtő hatásáról fest eleven képet. Az erdélyi irodalmat a kötet befejező tanulmányában *Makkai* László ismerteti.

E vázlatos áttekintés fogalmat ad *a végzett munka nagyságáról.* A szerzőkön kívül elismerés illeti meg a magyar királyi honvédtérképészeti intézet parancsnokságát, a mű kiadóját, az Athenaeum igazgatóságát, akiknek közreműködése valóban páratlanul értékes alkotássá és külsőre is nagyszabású műve tették ezt a munkát, amely Szent István ünnepe után kerül könyvárusi forgalomba.

„Irredenta" magyarok a román hadbíróság előtt

Bukarest, augusztus 14.

Magyar irredenta propaganda címén a következő már letartóztatott személyek ellen indul hadbírósági eljárás: Osváth Dezső asztalos (Arad), Szalma István esztergályos (Resica), Sauer Anna (Temesvár), Nagy Anna tanárnő (Nagyvárad) és Dénes András (Lemhény). Riasztó hírek terjesztése címén ugyancsak hadbírósági eljárás indul a következő személyek ellen: Tana Géza (Bölön), Dombi Antal, Mátyás Sándor, Fetés Gábor (Mikóújfalu) és Tak Bálint (Hidvég).

Temesvári hírek

Visszavonták a rádiótilalmat

Arad után a temes—torontálmegyei román rendőrfőnökség is visszavonta a külföldi rádióállomások hallgatásának tilalmát. Ezentúl a rádiókészülékeket a rádiózásra vonatkozó szervezési törvénynek és az érvényben lévő katonai rendeletek intézkedéseinek megfelelően lehet használni, vagyis *zárt ajtók és ablakok mellett az összes rádióállomások műsora hallgatható,* de tilos a rádióban hallott hírek továbbadása és kommentálása.

Gyenge az adóbevétel

A város idei költségvetésében előirányzott adóbevételeknek április 1-től mostanáig *33 százalékban kellett volna rendes körülmények között befolyniok,* a jelzett idő alatt azonban *mindössze 20 százalékot fizettek be* a város pénztárába.

KOLOZSVÁR A román belügyminisztérium a tartományi kormányzóságok útján felhívást tett közzé, amely szerint a tüzifaszükséglet kérdését szeptember 1-ig kell rendezni, mert később vagonhiány miatt nehézségekbe ütközik a beszerzés.

BRASSÓ A bukaresti belügyminiszter a napokban hagyta jóvá a brassói városvezetőség egyik érdekes határozatát, amely szerint a város az államnak ajándékozta a tulajdonát alkotó „Trauschvölgye" nevű 330.500 négyzetméter területű telket. Az ajándékozási határozat jóváhagyása után az egész ingatlant a közegészségügyi minisztérium nevére írták át, amely így annak jogszerinti tulajdonosa lett.

MÁRIARADNA *A ferences zárdafőnökség közlése szerint a román hatóságok ismét engedélyezték a kegytemplom búcsúit. A legközelebbi búcsút augusztus 15-én, Nagyboldogasszony ünnepén tartják meg.*

SZATMÁR A vármegyében az idén félannyi búzát arattak, mint tavaly. A rozs aránylag kielégítő, átlag 5—6 métermázsa termett holdanként, a zabtermés közepes, holdanként 7—8 métermázsa. Takarmány kevés lesz.

TELEKI MIHÁLY ÉS VÉR JUDIT DÍSZTÁNYÉRA
Aranyozott ezüst. Közepén nevezettek címere bevésve
Átm. 24.5 cm. Erdély, 1670
Magántulajdon

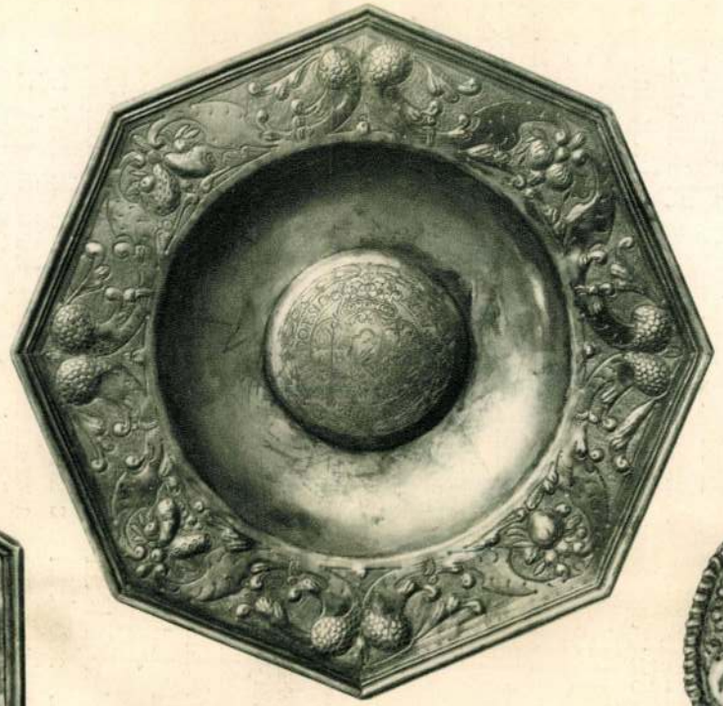

NYOLCSZÖGŰ DÍSZTÁNYÉR
Aranyozott ezüst. Közepén vésett levélkoszorúban
Barcsay Ákos erdélyi fejedelem címere
Átm. 26 cm. Erdély, XVII. sz. közepe
Magántulajdon

BETHLEN KATA DÍSZTÁNYÉRA
Ezüst. Átm. 24.5 cm. Erdély, XVII. sz. második fele
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

A MŰVÉSZETRŐL

1.

A művészet az emberi életnek egyik legnagyobb áldása, hiszen az ember, akit a végtelen természet mindig elpusztulással fenyeget, az alkotásban az isteni élet nagyszerűségét ízleli meg, s neki köszönheti, hogy lényét messze a természet fölé tudja emelni. A művészet maga is egy hitvallás. Lélekformáló és vigasztaló erőben csupán a vallásos hit heve múlja fölül, de a tudomány és filozófia mögötte maradnak. Ha láttuk már az Operában hivő wagneriánusokat, vagy figyeltük a IX. symphonia hangóceánjában Beethoven hódolóit, akkor fogalmunk lesz róla, milyen hittel adja át magát szemlélő és alkotó a művészetnek. A lélek irracionális mélységeiből fakad ez az odaadás, ahova nem igen tud bevilágítani az értelem mécsese. Éppen ezért tisztában kell lennünk azzal, hogy szinte a lehetetlenségre vállalkozik, aki világosan meg akarja látni a művészet mibenlétét. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy már eleve lemondjunk a művészet rejtélyeinek a feltárásáról, mert az ember sokszor hihetetlen diadalokra képes. S ami az egyiknek nem sikerült, az talán sikerülni fog annak, aki utána következik. A tudomány története tele van olyan diadalok emlékeivel, amelyek szinte a lehetetlent tették valósággá: nincsen tehát olyan nehéz probléma, amellyel ne kellene birokra kelnünk.

A művészetről úgy szokás beszélni, hogy ez az esztetikai tetszésnek, a szép tárgyaknak a birodalma. Hiszen valóban azokat a tárgyakat foglalja magában, amiket alkotóik azzal a szándékkal hoztak létre, hogy a tetszésnek nevezett hatást váltsák ki velük. S a művész az az ember, aki a meglévő valóságot mint művészi anyagot azért változtatja meg, hogy rajta a lelkében élő szépség jelenhessék meg a világban, a többi emberek szeme előtt.

De hát a természet tárgyai önmagukban nem szépek? Meg kell azokat változtatni, a művésznek kell azokat megformálni, hogy szépeknek mondhassuk? Aki valaha elámulva állott a viharos tenger partján, vagy csodálattal tekintett fel a néma hegyóriások jeges csúcsaira, az nem egykönnyen hajlandó a magáévá tenni azt az állítást, hogy a *szépséget csak a művészet tárja fel a világ előtt*. Pedig úgy van, hogy ha a természetet szépnek látjuk, akkor abban is a műalkotást csodáljuk: az Isteni Alkotó művét szemléljük benne, aki tudatosan szépet akart vele teremteni. Mindig a művész az, aki akár a természetben, akár a műalkotásban ráeszméltet bennünket a szépségre. Hányan utaztak az Alföldön közömbösen és unatkozva, míg Petőfi ki nem nyitotta a szemüket e táj különös szépségeinek a látására!? S nem Petrarca volt-e az első modern ember, aki gyönyörködve állott meg a természettel szemben? S nem Rousseau *Új Héloïse*-ának ragyogó lapjai ébresztették-e fel az embereket a Mont-Blanc szépségének tudatára? „Bárcsak így láthatnám én a természetet, mint ez a művész!" — sóhajtott fel *Goethe*, mikor *Michelangelo* műveinek a szemlélete után elhagyta a Sistinát. S ezzel ez a nagy szellem mintegy elismerte, hogy a művészek tanítanak meg bennünket látni, s nekik köszönhetjük, hogy van tudomásunk a világ szépségeiről. Vagy helyesebben: mindnyájan művészek va-

lélő művészi szubjektum nélkül. *Az esztetikai objektivitás igazában valami megfinomodott szubjektivitás,* amennyiben a műalkotás objektumában annak a művészi géniusznak a szubjektivitása van meg, amelyik objektív jelentést kölcsönöz a formáló tudatnak. Ezért igaz azután, hogy az esztetikának még a természet is csak mint műalkotás lehet a tárgya.

2.

A műalkotást azért becsüljük, mert szépnek tartjuk. De vajjon ez a szépség magán a tárgyon van-e, vagy a tárgy szubjektív visszhangja bennünk, nézőkben? — Edith Landmann-Kalischer azt fejtegeti, hogy a szépség a tárgyak objektív tulajdonsága, amely ott van a szép tárgyak felületén, s mi azt sajátos organikus szervvel: a szépérzékünkkel úgy fogjuk fel, mint ahogy a szemünkkel észrevesszük a tárgyak színességét. Talán mondanom sem kell, hogy ez az elmélet egyrészt primitív miszticizmus, másrészt pedig az objektivitás követelményéből fakadó túlzás. A szépségnek ilyen mintegy matériaként való felfogása ellenkezik a józan eszünkkel. Mi inkább abban a véleményben vagyunk, hogy a szépség a szép tárgyaknak olyasféle tulajdonsága, amilyen pl. a jóság a jó embernek. A tárgy tulajdonságként, formájában hordozza ugyan, de csak a tudatos szemlélet eszmélhet rá, mikor a tárgyat szemléli. A Szépség önérték, éppen úgy, mint az Igazság. Lényegileg immateriális, szellemi, eszmei természetű, s ott vesszük észre, ahol neki megfelelő valóságokat szemlélünk. Ezért az esztetikai szemlélettől elválaszthatatlan a célszerűség gondolata: olyan tudatban jöhet csak létre, amely egyetlen pillantással össze tudja fogni a valóságot és az értéket, az alkotást és annak a célját, s ilyenkor úgy látja, hogy ez a valóság csakugyan kifejezi, hordozza azt a szellemi célt, eszményt, amelynek a kedvéért létrejött, valósággá lett a művész tevékenysége révén. *A Szép tehát egyfelől eszmei valami, t. i. érték, feladat, amelyet a művész megpillant, s másfelől valóság, t. i. az eszméhez igazodó kifejezés.*

Annak a kérdésnek tehát, hogy objektív-e vagy szubjektív? — tulajdonképen nincsen igazi értelme. Objektív annyiban, hogy érvényessége nem a szemlélő alany tetszésétől függ. A szépséget a tárgyi formákban éppen úgy el kell ismernem, mint a gondolatokban az igazságot. Úgy lép elém, hogy elismertetést követel a részemről. De viszont szubjektív annyiban, hogy nem a tárgyhoz, hanem a tárgy szemléletéhez, ehhez a szubjektív aktushoz kapcsolódik, amelyik észreveszi. A milói Vénus szépsége csak olyankor villan elő, amikor tudatos lények szemlélik. Ettől függetlenül néma márvány, természeti tárgy, de beszédessé lesz, ha olyan ember áll vele szemközt, aki érti a szavát. *A szépség tehát az a szintézis, amely a szemlélőnek és a szemlélt tárgynak az egymásratalálásából születik meg a szemlélet élményében.* De ebben meg *kell* születnie és pedig úgy, ahogyan átéljük. A tárgy szellemének szava a szemlélő szellemhez. Immatériális tényező, ami csupán megtelepszik az anyagon, átragyog azon a matérián, amelybe a művész öltözteti. Mert a műalkotásból mindig az alkotó szelleme sugárzik felénk, s ha a szemlélő ezt a közvetítő matérián keresztül felfogta, akkor létrejön a szép élménye: az a sajátos borzongás, amely a szellemmel való érintkezéskor fut végig a lelken.

3.

Ha a szépség élményében ilyen fontos szerep jut a szemlélő alanynak, akkor érthető lesz előttünk, miért tartanak az emberek oly különböző dolgokat szépeknek. Nem minden alkotó szellem tud kellő visszhangot kiváltani egy-egy szemlélő szellemből. Oly sok minden hidegen hagy bennünket ma, amiért a régiek rajongtak. Werther egész nemzedéket megríkatott, ma érzelgősnek és unalmasnak találjuk.

Minden kor embere magamagát szereti keresni a régmult idők alkotásaiban is. Azok felé vonzódik, amelyek-

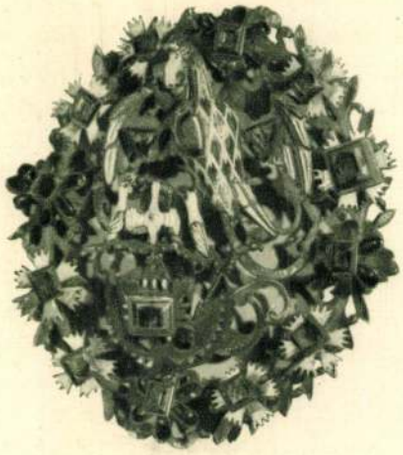

PELIKÁNOS NÁSFA. Aranyzománcos és ékköves dísszel. Átm. 5 cm. Erdély, XVII. sz.
A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona

MEDAILLON. Arany. Báthory Gábor 1611-ben Nagyszebenben vert érme, kék és zöld zománccal díszítve. Élén gyöngyök. Hátlapján rubinkoszorúban kékzománcos alapon az itt látható felirat. Átm. 4 cm. Magyar
Gróf Andrássy Géza tulajdona

NÁSFA. Arany. Almandinos és fekete-fehér zománcos díszítéssel Közepén Franck Bálint domborműves mellképe, hátlapján címerével
H. 5.5 cm. Nagyszeben, XVII. sz. második fele
A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona

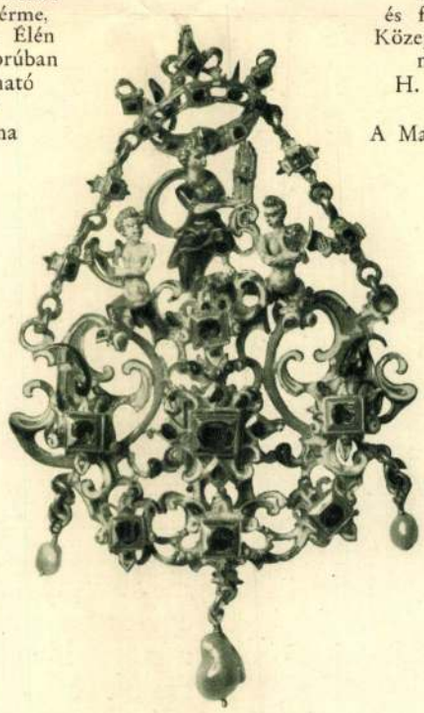

NÁSFA. Arany, öntött áttörtműves, zománccal díszített Felül az orgonán játszó Szt Cecilia két zenélő angyal között; alatta rubinkoszorú; 3 gyöngycsüngővel
H. 11 cm. Erdély, XVI—XVII. sz.
Magántulajdon

HAJCSOKOR. Arany
Festett zománcos és vörös
ékkövek virágokkal
H. 11 cm. Erdély, 1700 körül
A Magyar Nemzeti Múzeum
tulajdona

GYÖNGYÖS ÉS RUBINDÍSZÜ FORGÓ
Arany. Beágyazott és festett zománcdísszel
H. 16. cm. Erdély, XVII. sz. második fele
A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona

REZGŐTŰ. Arany. Festett
zománcos virágcsokoralak
drágakövekkel. H. 7.8 cm.
Erdély, XVII. sz. vége
Gróf Bethlen Istvánné
tulajdona

ARANY MELLDÍSZ. Áttört alapon
festett zománcos, gyöngyös és smaragdos
díszítés, középen rubinos boglár
Sz. 7.7 cm. Erdély, 1700 körül
Gróf Bethlen Istvánné tulajdona

KALPAGDÍSZ
H. 15 cm. Magyar. XVII. sz.
Gróf Andrássy Géza tulajdona

NYAKÉK. Aranyozott ezüst. Áttört
művű virágdíszekben smaragdokkal
és gyémántokkal
H. 9 cm. Erdély, XVIII. sz.
Magántulajdon

kel talál magában valami közösséget. *A szépérzék lelki találkozás:* megérzése a lelki rokonságnak. Mondd meg, mit tartasz szépnek és megmondom, ki vagy. A szemléletben az alkotó és a néző egyaránt a saját szubjektivitásának a hatása alatt áll. Minden emberi lélek mélyén van egy pont, amelyet legjobban önmagának, a maga igazi énjének érez az ember. Ebből az „igazi" énünkből fakadnak irracionális természetű értékeléseink, világnézetünk és ez irányít abban is, hogy mit tartsunk szépnek. S minden művész a maga szépségeszményének akar alkotásaiban kifejezést adni: azt a képet testesíti meg, amelyet benne keltenek a világ benyomásai. Tulajdonképen tehát önmagát fejezi ki a műben, illetve helyesebben: olyan tárgyi világot, amely nem személytelen, hanem személyes jellegű. Az alkotó úgy hozzátartozik a műhöz, mint a szemlélő a széphez. Nélkülük nincs világuknak napja: vak sötétség borul mindenre, s a tárgyak elrejtik formáikat és szépségüket. Ezért *a művészet nem is lehet más, mint szubjektív.* Aki a tárgyi világ objektív orcáját keresi, az ne a művészhez forduljon érte. A művész a maga törvénye szerint alkot és a maga lelkének a vonásait viszi át a tárgyi világra. Így érthető azután, hogy az ő szubjektivitása az egész világán elömlik és benne minden tárgy szimbolummá válik, azaz nem önálló életet él, hanem csak a művészi kifejezés funkcióját végzi. Itt az élettelen élővé lesz és az éjszaka csendjéből, a vihar zúgásából éppen úgy, mint a kedvese szeméből egy lélek, egy szellem szól hozzánk: a művész szelleme. S a szemlélő a szépséggel találkozik, ha érti e szellemnek a szavát.

Hihetetlen, mennyit küzködik a művész ezzel a kifejezéssel, a magamegmutatással. Az anyag folytonosan ellenáll a szándéknak. A forma eltorzul az anyagon, s a mű nem tud annyit mondani, amennyit a művész szeretne rája bízni. *Platon* a *Phaidros*ban céloz rá, hogy az alkotó ember szántszándékkal vízbe írja az eszméit, amikor szavakkal akarja elmondani, mert „a szavak képtelenek igazán segíteni magukon, képtelenek az igazságot híven tanítani". *Flaubert* pedig azt mondja a *Bovaryné* egyik helyén: „Soha senki se tudja kifejezni se a vágyait, se a gondolatait, se a fájdalmait, mert az emberi szó csak repedt üst, amelyen legföljebb medvetáncoltatásra alkalmas dallamokat verhetünk ki akkor, amikor szeretnők elérzékenyíteni a csillagokat." Az emberi szó szegénységének ez a rajza megértetheti velünk, miért keresnek a művészek mindig újabb és újabb kifejezési lehetőségeket. Hiszen *a művészet funkciója a közlés:* minden művész azt szeretné, hogy minél teljesebben megértsék őt abból, amit alkot. *Ady* költeménye, a „Szeretném, ha szeretnének . . ." kötet elején megkapó kifejezése annak, mennyire egyedülvalónak tudja magát a művész, de ez az állapot fáj neki, s szeretné magát megmutatni. Ez a megmutatás azonban rendesen csak az igazán kiváló géniuszoknak sikerül, akik azután ebben az önmaguk törvényét követve mintái lesznek másoknak. Ezek azok, akiket klasszikusoknak ismer el a későbbi utókor. Mert nem minden művész úttörő lángelme, mint ahogy nem is minden ember eredeti és úttörő egyéniség. Sokkal többen vannak, akik mások mintájára élnek és alkotnak, mint azok, akik lelkükben új világot fedeznek fel és minden erejükkel azon fáradoznak, hogy ennek a kincseit szórják szét kortársaik között. Mert egészen bizonyos, hogy ha a művészben nem élne a közlés vágya s ha nem akarná magát valakinek megmutatni, a mű sohasem jönne létre. *Minden műben vannak* tehát *társadalmi mozzanatok, s a műalkotás megszületésének forrását a társas ösztönben kell keresnünk.* De a közlés módját: a hogyant a művészi lángelme szabja meg.

A géniuszt ebben semmi más nem köti, mint a saját tehetségének a korlátai. Új meglátásokat közöl a világgal és addig nem is sejtett lehetőségeket tár fel az ámuló emberek előtt. Benne

BRASSÓI ÖTVÖSÖK BEHÍVÓ TÁBLÁJA
Ezüst. M. 14 cm. Brassó, 1556
A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona

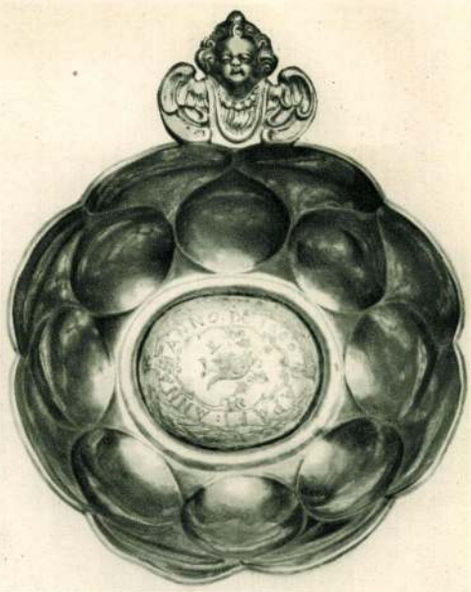

APAFI MIHÁLYNÉ ÉKSZERTÁLA
Aranyozott ezüst. Átm. 17 cm. Mesterjegye:
B. D. vagy K. D. Nagyszeben, 1666
A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona

EZÜSTKORSÓ. Erdély, 1700 körül
A Művészeti Múzeumok Barátai
Egyesületének örök letéte. 1931

CUKORTARTÓ. Ezüst. Fenekén Bánffy-Wesselényi-címer. D. H. mesterjegy
H. 17.5 cm. Erdély, 1712
Magántulajdon

KÁVÉSKANNA. Ezüst. Vésett Bánffy-Wesselényi-címerrel. D. H. mesterjegy
M. 23.5 cm. Erdély, 1712
Magántulajdon

BRANDENBURGI KATALIN RUHÁJA
Kék, olasz bársonybrokát arany és ezüst hímzéssel. Erdély, 1630 körül
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

GYERMEKMENTE. Mustrás levarrású, piros selyem, aranyzsinóros applikált díszítéssel
Láncos, aranyozott ezüstcsattal. Erdély, XVII—XVIII. sz.
Magántulajdon

BRANDENBURGI KATALIN VÁLLFŰZŐJE
Kék, olasz bársonybrokát, arany- és ezüsthímzéssel. Erdély, 1630 körül
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

NŐI ÖV. Aranyozott ezüst. H. 68 cm. Erdély, XVIII. sz.
Magántulajdon

lesz világossá, hogy az ember nem passzív nézője a világnak, de aktív formálója. Az ember a természetből akkor emelkedett ki, mikor először alkotott művészi módon. Ezzel ugyanis megindítója lett olyan folyamatnak, amely a kultúra-alkotásban áll előttünk, s benne új világot épített a régi fölé: a természet állati mozzanatai háttérbe szorultak a kultúra emberi vonásai mögött. A művészi alkotásban mutatkozik meg legvilágosabban, hogy az ember nem gép, mert a gépet idegen erők mozgatják, de az ember a saját indítékából tud alkotni, műveket létrehozni és beleilleszteni a világba. *Az ember tehát nagyobbá és gazdagabbá teszi a valóságot: a művész az Isten teremtő művét folytatja.* Az alkotás és az akarat azok az emberi kősziklák, amelyeken megtörik a természeti okság hullámverése. Ezeknek köszönhető, hogy az embert nem borítja el a természet árja, s hogy róla szólva csődöt mond a mechanizmus világképe, s azt a teleologikussal, a célszerűség eszméjén felépülő világrend gondolatával vagyunk kénytelenek felváltani.

4.

Eddigi fejtegetéseink lényege gyanánt azt a tételt kell leszögeznünk, hogy művész és műélvező a természeten és a műterméken egyaránt valami sajátos értéket vesznek észre, s ez az, ami őket alkotásra, illetve gyönyörködésre készteti. A megérzett, tudomásul vett értékeknek pedig az a természetük, hogy feltétlen elismerést kívánnak tőlünk. Amit egyszer szépnek érzünk, annak a szépségét semmiféle okoskodással sem lehet többé tagadnunk, vagyis: nem vonhatjuk ki magunkat az elismerés alól. *Az érték érvényessége kategorikus.* Minthogy azonban az érték nem fizikai erő, hanem erkölcsi feladat, nem lép fel erőszakkal. Tehát tehetünk, cselekedhetünk másképpen is, mint ahogyan az érték parancsolja, de csak azzal a tudattal, hogy ilymódon ellene szegülünk az értéknek: hazudunk vagy helytelenül cselekszünk Ez más szóval azt jelenti, hogy a tudomásul vett, fölfedezett érték annyira hozzánk tartozik a tudomásulvétele pillanatától kezdve, hogy tagadásával önmagunkat tagadjuk meg, s magunkkal jövünk ellenkezésbe. Ezért mondhatjuk, hogy az érték törvényei egyúttal a magunk törvényei, s nem kényszert, hanem tudatunk autonómiáját éljük meg, ha neki megfelelően viselkedünk, cselekszünk és gondolkodunk.

S most már, mikor tudjuk, hogy egy műterméket mindig valami esztetikai érték világosságában szemlélünk, talán bepillanthatunk a műértés titkaiba is. Ahhoz a műhöz vonzódunk, amelyik alkalmas szimboluma a magunk lelkében élő értékeknek. Olyan világot akarunk látni, amelyik a mi lelkünknek megfelel. A boldogtalan szerelmes az Inferno 5. énekén fog elmerengeni, vagy Romeo és Julia történetét olvassa, esetleg az Operába siet Tristan és Izolda hallgatására. A forradalomban és a napoleoni háborúkban kifáradt és elszegényedett társadalom idegenkedett mindentől, ami erőfeszítéssel jár, ami fényűző és heroikus, s megalkotta a biedermeier-művészetet, a lendületesnek és hősiesnek ezt az abszolút ellentétét. Petőfi — merném állítani — be sem engedett a lelke belsejébe a külső világból semmi olyan benyomást, ami nem volt alkalmas arra, hogy a szabadság és a szerelem szimbolumául szolgáljon. Flaubert egész művészete nem egyéb, mint a nemes lélek szenvedésének és a polgár butaságának és korlátoltságának a kifejezése. Általában az a tárgy, amelyhez esztetikai élményünk tapad, bennünk él csupán, s a külső világ, természet és műtermék, csak alkalom a léleknek arra, hogy segítségével olyan tárgyi szintézis alakuljon ki benne, amit az esztetikai szemlélet tárgyának nevezünk. Ez a tárgy valami csodálatos egybefonódása a külsőnek és a bensőnek, az érzéki adottságnak és a saját énünknek. A szobor, amit a megmunkált márványtömb, s a kép, amit

LEPEDŐSZÉL. Fehér vászonlapon, zöld selyem- és aranyhímzés. Erdély, XVII. sz. első fele
Magántulajdon

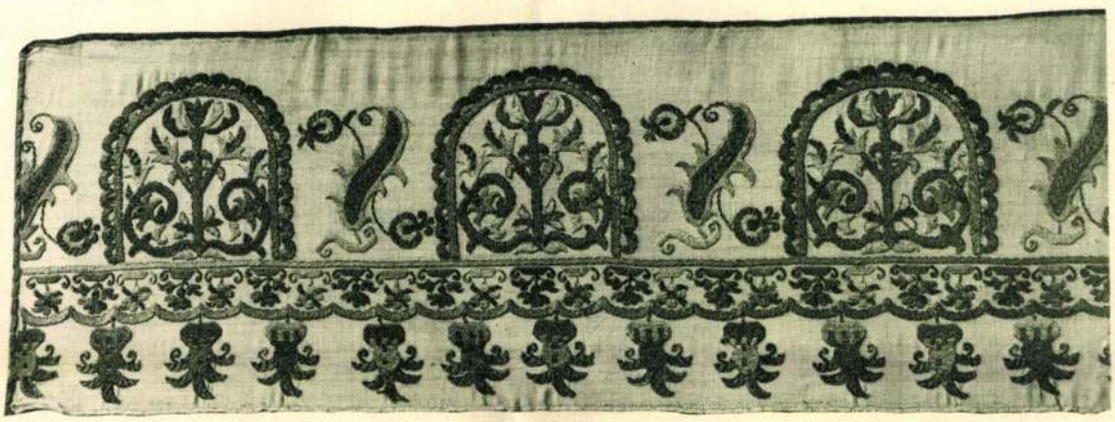

LEPEDŐSZÉLRÉSZLET. Vászon, színes selyemhímzéssel. Erdély, XVII. sz. eleje
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

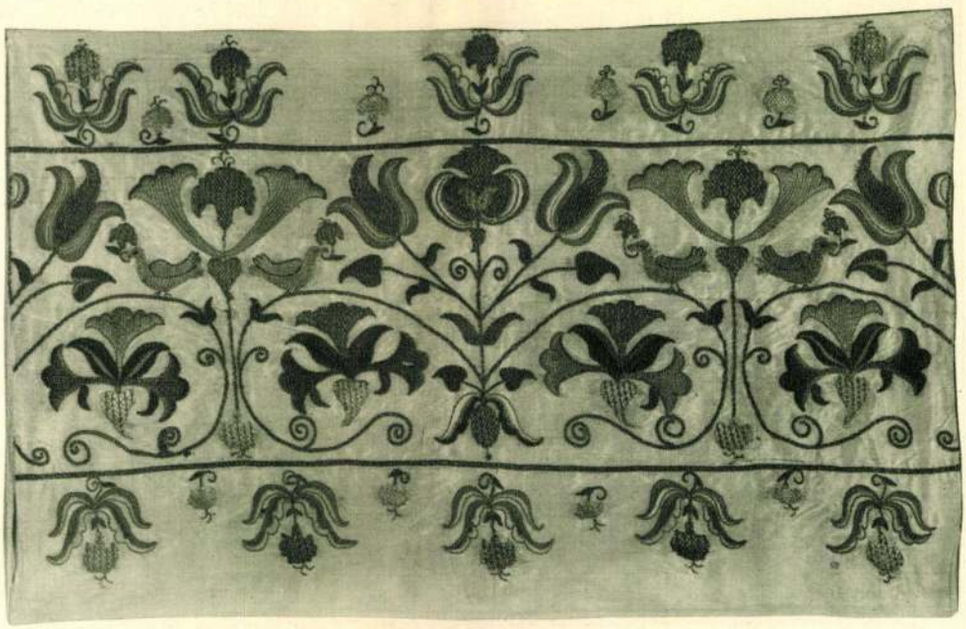

PÁRNAHAJ. Selyem, arany-, ezüst- és színes selyemhímzéssel. Erdély, XVIII. sz.
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

LEPEDŐSZÉL. Vászon, színes selyem- és ezüsthímzéssel. Erdély, XVII. sz. vége
Wolfner Gyula úr tulajdona

LEPEDŐRÉSZLET. Vászon, színes selyem- és aranyhímzéssel: középen medaillonban Bánffy-címer és körirat: Bánfi Kata Istennek szolgálója. Erdély, 1700 körül
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

LEPEDŐSZÉLRÉSZLET. Vászon, színes selyem- és aranyhímzéssel. Erdély, XVIII. sz. eleje
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

a szoborban nem látnak mást, mint csupán térformálást, a képben színes álmot, a költeményben eseményt vagy hangulatot, stb. A fa, a bronz, a márvány, a szó, a vászon és a festék csupán esetleges hordozója lenne a formáló ideának. S csakugyan azt látjuk, hogy „ugyanaz" a kép, pl. egy rézkarc, nyomható selyemre is, meg merített papirosra is, és „ugyanaz" a szobor szerepelhet márványban is, meg bronzban is. A költemény szintén lefordítható idegen nyelvekre. De nagyon kérdéses, vajjon ugyanaz marad-e valóban így is a szóbanforgó műalkotás? Nem változik-e meg esztetikai értékében? Colleoni nyers akaratereje márványban tenné-e ránk azt a hatást, amit bronzban? Nagyon helyesen figyelmeztet bennünket Bergson, hogy „fordítsunk le valamely költeményt minden lehetséges nyelvre, hiába fogunk az árnyalatokhoz folyton új árnyalatokat fűzni, egyiket a másikkal bizonyos retusálás által kölcsönösen javítani, hiába fogjuk a lefordított képnek folyton hívebb és hívebb mását teremteni, — sohasem fogja a fordítás az eredetinek legbensőbb értelmét visszaadni". A műalkotás tényezőihez tehát szorosan hozzátartozik az a matéria is, amely a kifejezés eszközét alkotja. A fa, vagy a terméskő más szobrászi lehetőségeket zár magába, mint a márvány és a bronz. Az építésznek nem közömbös, hogy téglából, gránitból vagy betonból és vasból kell-e létrehoznia azt az épületet, amelyre terveket készít. S az olajfesték technikája is egészen megváltoztatta a festészet arculatát.

A tárgy, melyet a művész elénk állít, s amelyen át nekünk önmagáról is beszél, végtelen változatosságot enged meg, hiszen az egész világ minden tárgya választható tárgyul a műalkotásban. Itt azonban nagyon fontos az, hogy a választott tárgy nem önmagáért, hanem a hozzátapadó művészi ihletért értékes a művész szemében. Arany János aligha fordult volna Toldi története felé, ha nem azt a nagyfalusi elparlagiasodott nemes ifjút látja benne, aki oly szépen szimbolizálta a maga feltörekvő vágyait abból a szűkös helyzetből, amiben nagyszalontai ismeretlen korszakában élnie kellett. S érdekes az is, hogy a műalkotás értékét nem a tárgy szabja meg. Ugyanaz a Velence pl. hány sikerült képnek és hány kiccsnek lőn már a tárgya!? S Toldi történetét is meg lehet írni jól is, meg rosszul is. A tárgy tehát nem ad kezességet az alkotás sikerére. Rembrandt remekműveket fest koldusokról, s mások királyokról is csak szánalmas képeket tudnak mázolni. *A műalkotás tartalma* tehát *nem azonos annak az esztetikai értékével.* Itt igazán nem a „micsoda?", hanem a „hogyan?" a fontos. Hogy a műalkotás esztetikai értékét nem a tárgy határozza meg, annak bizonysága az építészet is, meg a zene is. Különösen a zenének nincsen egyéb tárgya, mint az a hangulat, amely a többi művészet alkotásaiban mintegy a kisérőként szerepel. S különös, hogy pl. a Parthenon frízének a töredékeit még mindig szépeknek találjuk, noha abból, amit ábrázolni akarnak, talán már semmit sem fogunk fel. De az istennők ruhájának az esése úgy hat ránk, mint valami melódiának a hallgatása, s ezért látásukkor még mindig a szépség élményét éljük át. Viszont barbár valamiknek érezzük az antik torzók modern kiegészítését, mert bennük az antik és a modern elemek ritkán olvadnak össze. A mai ember még a restaurálásban sem tudja megadni a régi alkotásoknak az eredeti hangulatát.

A művészetben tehát *sokkal fontosabb a tartalomnál a forma,* mert olyan mű sok van, aminek nincsen határozott tartalma, de formátlan műalkotás el se képzelhető. S a művészt éppen a forma fölött való uralom különbözteti meg a kontártól. De a forma viszont már olyasvalami, ami az érzéki és érzékfölötti határán lebeg, amivel a műalkotás a valóságból egy sajátos látszatvilágba siklik át.

Minden művészet egyik főkövetelménye a formának és a tartalomnak az összeillése, az egybeolvadása, ami-

ben az az esztetikai norma nyer kifejezést, hogy *a művészetben az érzékinek és az érzékfölöttinek az érzéki látszatában kell megjelennie.*

6.

Ezzel a megállapodással most már szinte rátapintottunk a művészet lényegére, amit nem kereshetünk másban, mint hogy a művészet az esztetikai értéknek, a Szépnek a megvalósítása, éppen úgy, mint ahogyan a tudományban az Igazság és a jó ember életében a Jóság lesz valósággá.

Ha egész jelentésében mérlegeljük a művészetnek imént kifejezett követelményét, rögtön világossá lesz előttünk, hogy miért kell a művésznek az érzéki kifejezés eszközével, a mű matériájával oly sokat törődnie. Hiszen a mű szépségének ezen az anyagon kell meglátszania, s *azzal áll vagy bukik a mű, hogy a kifejező eszközre ezt a látszatos létet, a mű lételét, rá tudja-e a művész kényszeríteni vagy sem.* Hiába vannak nekem nagy érzelmeim, ha nem tudom ezt kellő formában másokkal közölni, nem leszek költő. *A művészi alkotás mindig egy adott anyagnak a kifejezés érdekében történő megmunkálása.* S a művészi képzeletnek szinte minden anyagon másképpen kell tevékenynek lennie. Ha egy művész a lényétől idegen anyag területére téved, az legott szembetűnik. Michelangelo a festészetben is szobrász maradt, s Verlaine lírája a zenében találhatna kifejezést. Ezért írja:

Zenét minekünk, csak zenét!
Ezért a versed lebegőben
Ragadd meg a lágy levegőben,
Amint cikázik szerteszét!
Ha szókat írsz, csak légy hanyag,
És megvetően dobd a zenének,
Mert édes a tétova ének
S a kétes olvadó anyag...

Ó jaj, a rím silány kolomp
Süket gyerek, oktondi néger,
Babrál olcsó játékszerével
És kongatja szegény bolond.
Zenét minekünk, muzsikát!
Legyen a vers egy meg nem álló
Lélek, mindig új vágyba szálló,
Mely új egekbe ugrik át...

A műalkotás sajátos varázsa éppen ebben a kétlakiságban: érzéki és érzékfölötti mivoltában rejlik. Közvetlenül nem egyéb, mint megmunkált, alakított anyag. De ez a formált anyag valami olyat jelent, ami tőle egészen különbözik: embert, tájat, történetet, stb., egyszóval azt, amit a mű tárgyának nevezünk. A vászonra kent színfoltok fákká lesznek, a hegedű hangjaiban magának a vágynak a zokogását halljuk, s az Ilias szóáradatában a trójai hősök elevenednek meg látó képzeletünk előtt. Jól tudjuk, hogy valóságban a színes festék sohasem lehet fává, a hegedű hangja fájdalmas vággyá, a szó és a márvány emberi alakká. De a művész kezében valóra válik a lehetetlen, s művében megszületik a valóság *látszata.* Ezért nincsen nagyobb varázsló, mint a művész. Alkotásában, mint Hegel mondja, az érzéki anyag megsemmisül: a megformált márványt nem úgy nézzük többé, mint márványt, hanem mint Vénuszt, Apollót, Goethét vagy más élőlényt.

Ebben a varázslatban hathatós támasza a művésznek a forma és tartalom amaz egysége, amelyről az imént beszéltünk. *A műalkotást értékben az emeli a természet fölé, hogy benne az érzékfölötti, a forma sokkal jobban szemlélhető, mint a természeti tárgyakon.* A természet elrejti a formát, a szépséget: sok rút és zavaró mozzanattal keveri. A művész azonban kiemeli a szépséget ezekből a zavaró mozzanatokból és a maga tisztaságában állítja szemünk elé. Ezért szebb a kép és a szobor, mint az eredeti modell. Ez *csak* szép akar lenni, míg a modell a szépnek és rútnak egyéni keveréke. Mivel a művész az érzékfölöttit, a szellemit jobban meg tudja láttatni, mint a természet, azért a műalkotással szemben sokkal inkább átéljük a szellemnek az anyagnál magasabbrendűségét, mint a természet látásakor. Hegel figyelmeztet rá, hogy pl. a természetes emberi test milyen hiányosan tükrözi vissza szellemi énünket, s ezzel összehasonlítva milyen lelki jellemzést tud adni sokszor a jó művészi por-

ERDÉLYBEN KÉSZÜLT SZŐNYEG 1723-ból.
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

ERDÉLYI SZÉKELY CSERÉPEDÉNYEK. XVIII—XIX. sz.

ERDÉLYI Ú. N. ALVINCI FAJANSZ-KORSÓK. XVIII. sz.

ERDÉLYI SZÁSZ CSERÉPEDÉNYEK. XVIII. sz.

trait! Talán nem is olyan nagyon „hasonlít", s a néző mégis azt mondja: ez ő!

Mert a természet tele van köznapi, kicsinyes és bántó dolgokkal. Ezeket az igazi művész eltünteti, s amit kifejez, annak mind van értelme: műve csupa emberileg jelentős tényező összeszövődéséből áll elő. Nincs természeti valóság, még a legszebb embert sem véve ki ez alól, amire ne nehezedne ólomsúllyal valami a rútból. Milyen nagy és fenséges valami tehát a művészet, ahol ez a rettenetes és torzító teher eltűnik. Szebb, tisztább és értékesebb világ lehetősége tárul fel benne előttünk, ahova örömmel menekül az élet viharaiban megtépett szárnyú lélek. Ezért mondja Hegel, hogy *a művészet a szellemnek önmagában és önmagáért értékes tartalmát testesíti meg érzéki formában.*

De a művészet világát éppen azért, mert nem valóság, hanem látszat, nem is szemlélhetjük másképpen, mint érdektelenül, már csak a látszatvolta miatt is. Van azonban még egy nagyon fontos mozzanat, amiért ezt a látszatot meg kell becsülnünk: nem nehezedik rá a valóság megkötöttsége, determinizmusa. *A művészet a szabadság birodalma.* Itt nem kell még a fizika törvényeit se feltétlennek tekinteni. A művész a saját tetszése szerint alkot. Világának szuverén ura. A művészi alkotás misztikus aktusát még nem sikerült se megfejteni, se törvények korlátai közé szorítani.

A művészettel szemben meddő fáradozás a mindenáron való érteniakarás. Örüljünk, hogy a művészet egyáltalában van, mert benne az alkotó és az élvező a szabadság és szépség olyan ritka pillanataihoz juthat, amire a természetben elmerült lény sohasem képes. A művészet a tudománnyal és az erkölcsiséggel együtt bizonysága annak, hogy az ember több, mint a természet gyermeke: szellemi életnek és örökségnek is részese.

NAGY JÓZSEF

tés s a rendezés is, kivéve *Ernst* Lajos gyüjteményét, akinek két termet betöltő művészképmásai a kiállítás anyagának felét adják. Magángyüjtőink közül *Ernst* Lajos az, aki régtől fogva érdeklődéssel fordult a művészképmások felé, amelyekből éber és következetes gyüjtőmunkával nemcsak számra bő, hanem értékben is múzeális kollekciót sikerült létrehoznia.

A kiállítás a magyar művészettörténet vonalát szemléltette a művészképmásokon, de közvetve kétségkívül a további folytonosságát, mai ügyét is szolgálta ennek a gondolatnak: a művészképmásnak.

DÖMÖTÖR ISTVÁN

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF (1861—1927): ÖNARCKÉP, 1918
(Tussrajz és vízfesték)
Ernst Lajos úr tulajdona
Rippl-Rónai további önarcképei repr. *Magyar Művészet* I. évf. (1925) 42., III. évf. (1927) 132., VI. évf. (1930) 549. oldalain

Magyar Művészet
1931.

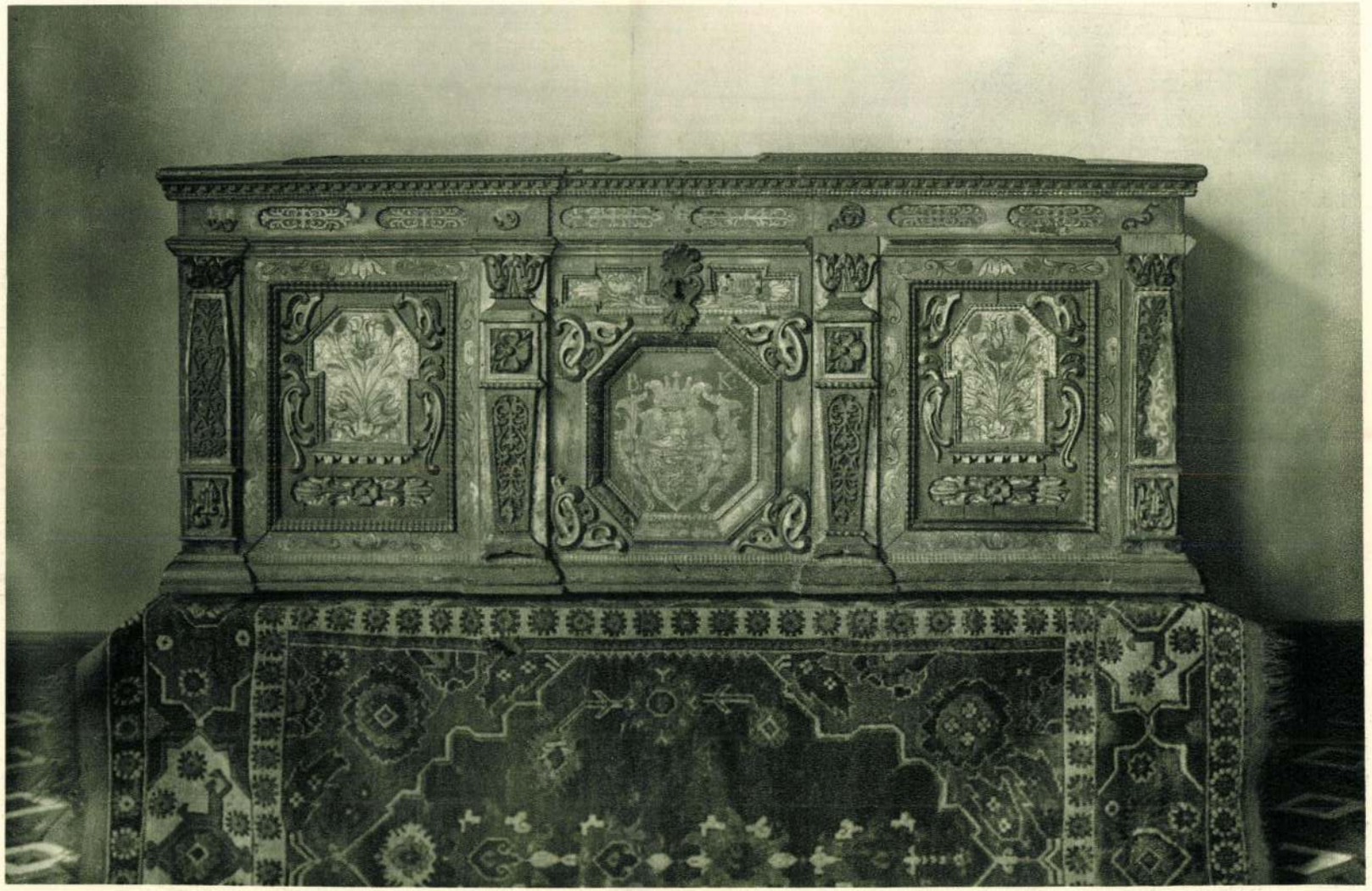

BETHLEN KATA KELENGYELÁDÁJA. Gyertyánfa, faragott és festett virágos dísszel, elől Bethlen-címer és 1695. évszám. Erdély
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

MELL-EREKLYETARTÓ. Aranyozott ezüst. Átm. 11. cm. Erdély, 1451
A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona

ERDÉLY RÉGI MŰVÉSZETI EMLÉKEI

KIÁLLÍTÁS AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN

A múzeumok éltető légköre a művészet, a tudomány. Semleges terület, melyen a legádázabb politikai ellenfelek is könnyen egymásra találhatnak még akkor is, ha kizárólag a saját nemzetük multját és szellemi életét kutatják és ápolják — feltéve, hogy tárgyilagosan és a nélkül, hogy másokat kicsinyíteni akarnának, igyekeznek érvényt szerezni a tiszta és hamisítatlan igazságnak.

Erdély multját nem szakíthatja el tőlünk a politika. Maguk a tények beszélnek s hogy szavukat megint egyszer meghallja a világ: ezért sorakoznak fel most a múzeumban a Királyhágón túlról származó régi művészeti emlékek, ezért rendezte a Művészeti Múzeumok Barátainak Egyesülete az erdélyi kiállítást.

Kincses Erdély történelmi műemlékeit a pusztítások, melyek Magyarországot annyiszor végigseperték, aránylag sokkal inkább megkímélték. Még állanak, sőt a restaurátorok vandalizmusát is nagyrészben elkerülték az ősrégi templomok, a hatalmas urak várai és kastélyai, a városok és a templomerődök ódon bástyái, őrtornyai, a tisztes városházak és sok nemzedéket látott polgári otthonok. Mindezeket a Műemlékek Orsz. Bizottságának szívességéből *Petrik Albert* kiváló művészi fölvételeinek felnagyított képeiben mutatja be a kiállítás. A régi épületek díszítésére szolgált s részben, sajnos, már az újításoknak áldozatul esett falfestmények másolatait ugyancsak a Műemlékek Orsz. Bizottsága kölcsönözte. Legépebb közülük Rosenau János freskója a nagyszebeni székesegyház faláról (1445). A többi töredék — így a vajdahunyadi ciklus a gyűrűlegendával — művészileg keveset nyujt, mert hiszen a provinciális templomoktól mást mint provinciális festészetet alig várhatunk, de tanuságot tesz arról, hogy a középkori Erdélybe is eljutott és ott általános gyakorlatban állott a freskófestészet,

akárcsak a művészetekben előljáró országokban.

Az épületek berendezése, a bútor, csaknem teljesen hiányzik a kiállításról. Ennek oka nagyrészt éppen az erdélyiek konzervativizmusában rejlik, mely kegyelettel őrizte meg a régi épületeket berendezéseikkel együtt, úgyhogy ezekből aránylag kevés vándorolt idegenbe. De meg bútorokat technikai okokból nehéz kiállítások céljaira kikölcsönözni, kivált a mai viszonyok mellett. Ezért csak néhány szerény példát lehetett bemutatni, azt is jobbára múzeumi gyüjteményeinkből.

Jellegzetes példája az erdélyi barokk-bútornak Bethlen Kata 1695. évvel datált kelengyeládája, a népies magyar ízléssel rokon festett faragásaival. Egy másik, nagyszebeni kelengyeláda szintén festéssel és aranyozással van tarkítva, rajta magyar viseletű férfi és nő képével. A bábsütőminták erőteljes ornamentikájára emlékeztet Teleki Mihály karosszékének faragása (1652), míg a furnírozott és berakással díszített szekrények és az egyszerű faragású ülőbútorok és asztalok a nyugaton elterjedt bútorformákat követik. Egy faragott kétajtós, fiókos lábasszekrényke homlokzatába Frank Bálint nagyszebeni királybíró arcképes és címeres érme van beillesztve, ugyanaz, mely aranyozva egy ékköves és zománcos násfába foglalva az ékszerek között is látható.

Erdély ékszerei és ötvösmunkái régtől fogva megérdemelt hírnévnek örvendtek.

A középkor végével a nemesfémek művészi alakításában az elhaló gotika helyébe lépő két irány versengett: az olasz és a német renaissance. Az előbbit nálunk még Mátyás király honosította meg; legdíszesebben képviseli az esztergomi kálvária.[1] Cellini mester nyomdokain haladva a latin nemzetek hódoltak az olasz ízlésnek.

A német ötvösség stílusa eleinte szintén az olasz renaissance-ra támaszkodott, de a legkiválóbb német művészek egészen új, teljesen germán irányokat szabtak neki. Az ifj. Holbeinnak Hollar Venczel által metszett mintalapjai a német ötvösműhelyekben közkézen forogtak, épp így a Dürer iskolájából kikerült úgynevezett „Kleinmeister"-eknek, Altdorfernek, Aldegrevernek, a Beham-oknak, Virgil Solisnak mintarajzai is, melyeket azután Jamnitzer Venczel és Kristóf, Petzold és számtalan kiváló arany- és ezüstműves a saját invenciójával továbbfejlesztett, az egész világpiacot elárasztva a német műhelyek keresett készítményeivel.

Erdélyben a német befolyás győzött. Az olasz kapcsolatok a törökök előnyomulásával megszakadtak, Franciaés Spanyolország úgy földrajzilag, mint politikai, gazdasági és kulturális tekintetben túlmesszire estek tőlük, míg ellenben Németországhoz a reformációval és a gazdasági élet vonatkozásaival együtt még a faji különállásukat évszázadokon át háborítatlanul megőrzött, sőt Erdélyben nagy kiváltságokat élvező szász telepesek rokonérzése is közelebb hozta az iparosságot.

Erdélyben korán kifejlődött és békésen szervezkedhetett a városi élet, s ennek keretében a kézművesség és a hagyományokat ápoló, a kvalitásos munkára szigorúan ügyelő céhrendszer. Az ötvösök, kik előírt vándorútjukon megfordultak a szakmájukban leghíresebb német városokban, Augsburgból, Nürnbergből, Strassburgból, Lipcséből magukkal hozták a német ízlést, a német előmintát. Ámde saját hazájukban már megtalálták az ősöktől átvett, az otthoni életviszonyokban gyökerező sajátosságokat és technikai különlegességeket, melyekhez alkalmazkodniok kellett s melyek munkáiknak bizonyos nemzeti, helyi jelleget kölcsönöztek.

Megbízóik — a városi és egyházi hatóságoktól, a céhektől és a török portától eltekintve — túlnyomórészt

[1] L. „A Paris Atelier of Goldsmiths of about 1400". By August L. Mayer. Apollo. N. 36. December 1927. Ism. *Magyar Művészet* VI. évf. (1930) 239—240 old. Dr. Wolf Rózsi.

magyar főurak, fejedelmek és nemesi családok voltak. Ezt bizonyítja az erdélyi ötvösműveken bevésett sok címer és felirat: az Apafi, Apor, Bánffy, Barcsay, Báthory, Bethlen, Bornemissza, Kornis, Rákóczi, Teleki és sok más erdélyi magyar család neve hitelesíti az ötvösművek eredetét. De még ahol az ilyen pedigree hiányzik is, a családi hagyományok tanuskodnak az apáról fiúra öröklött díszedények, buzogányok, kardok, övek, mentekötők, forgók és női ékszerek készíttetőjének magyar voltáról. A bőkezű magyar pártfogók nélkül aligha fejlődhetett volna az erdélyi ötvösség azzá, ami volt, de az is természetes, hogy magyar mecénásainak ízléséhez, kívánalmaihoz kellett alkalmazkodnia és a számukra készített díszedényekben, ékszerekben éppúgy magyarnak kellett lennie, mint ahogyan a szászok által viselt nehéz boglárokon, öveken, az ő vendégeiknek szánt „Willkomm"-serlegeken és kupákon németes ízlést fejtett ki.

Az erdélyi szász és a Magyar- vagy Németországból bevándorolt német ötvösmesterek mellett több magyar is űzte ott ezt a nemes mesterséget *(Kőmüves Ferenc, Kassai Pál, Katona Mihály, Szakáll János, Szatmári, Erdődi* és mások).

Az erdélyi ötvösművek és ékszerek különlegessége elsősorban a zománcolt díszítésüknél szembeötlő. Az úgynevezett erdélyi zománc- és ezüsttárgyak felületére hálószerűen alkalmazott áttört virágornamentika sokszínű emailfestéssel. Ilyen zománcdíszítést találunk — vegyesen a magyar sodronyzománccal — az előbb említett ékszereken kívül nyergeken, buzogányokon, öveken, boglárokon (Heftel), gombokon, de meg kelyheken és világi díszedényeken is.

Az ivás és az azzal egybekötött sokféle szertartás elődeinknél tudvalevőleg fontos szerepet játszott. Ezért a világi dísztárgyak között az italok befogadására szolgáló edények, csobolyók, kupák, kancsók, serlegek, egybejáró és változatos díszű talpas poharak a legszámosabbak. De kedvelték az aranyozott ezüstből készült, néha korallokkal, ékkövekkel, kagylókkal kombinált asztaldíszeket, trébelt és vésett, karélyos, hat- vagy nyolcszögletű tálakat és tányérokat is. Amellett, hogy az efféle dísztárgyak a terített asztal és a pohárszék ékességéül szolgáltak és egyúttal jó pénzbefektetésnek is tekintettek, még a társadalmi életben elmaradhatatlannak ítélt ajándékozásokhoz is legszívesebben értékes ötvösműveket választottak. Nem volt lakodalom, öröm vagy gyászünnep anélkül, hogy a rokonok, barátok, pártfogók ilyennel meg ne ajándékozták volna vendégeiket. A fejedelmek pedig, fel egészen a királyig, látogatásaik vagy deputációk fogadása alkalmával elvárták a szokásos emléktárgy átnyujtását.

A kiállítás néhány kiváló XV. századi ötvösmű mellett főleg a XVII. és XVIII. század mesterműveiben gazdag. Egyik legjelesebb erdélyi mesternek, a Lőcséről Nagyszebenbe származott Hann Sebestyénnek eddig ismeretes munkái közül nem kevesebb mint tizenhat darab látható a kiállításon. Mesterségének minden válfaját a legnagyobb ötletességgel és technikai tudással mívelte, az egyszerű poharaktól és ékszertálkáktól, boglártól és gyömbértartótól a figurális trébelésű díszkupáig és dombormű-epitáfiumig; főleg pedig az állatalakokat ábrázoló asztaldíszei rendkívül kecsesek. Érdekesek May Mihály brassói ötvösnek a XVIII. század első felében készített, a német előképektől elütő formájú, kiváló technikájú nyolcszögletes födeles poharai, egy feszülete és franciás ízlésű aranyozott kávéskannája. Fia, May György ugyancsak atyjának szabatos, előkelő stílusában dolgozott.

Hamisítatlan magyar ízlést mutatnak az erdélyi úrihímzések, a színes selyemmel, arany- és ezüstszállal kivarrott vászon lepedőszélek, párnahajak, takarók. Az erdélyi hímzések talán csak annyiban különböznek a magyarországiaktól, hogy rajzuk még a késői barokk-korban is konzervatívabb, re-

naissance-osabb, gyakrabban alkalmaznak figurális motívumokat, emberi és állat-alakokat. De meg a török befolyás is gyakrabban érvényesül kompozíciójukban. Brandenburgi Katalin hímzett ruhája, hímzett dolmányok, nyeregtakarók, aranycsipkék s végül néhány kiválóan szép szőnyeg ád fogalmat az Erdélyben használatos szövetfélékről. Az erdélyinek nevezett, de Anatóliában készült kisméretű csomózott szőnyegek nem hiányozhattak a jómódú erdélyi házaknál és a hívők nagy előszeretettel adományozták őket a templomoknak, hol keleties színpompájukkal élénkítették az Isten házának komor falait. Csak egy van közöttük, mely Erdélyben készülhetett, t. i. az Iparművészeti Múzeum tulajdonában lévő 1723. évszámmal datált szőnyeg. Egy szintén kisázsiai eredetű usák szőnyeg stockholmi magántulajdonból került a kiállításra, és pedig azért, mert tulajdonosa a szőnyeg közepén látható püspöki címerben valamely erdélyi vagy magyar főpap jelvényeit vélte felismerhetni. A címer és a latin felírás megfejtésére irányuló kutatások eddig pozitív eredménnyel nem jártak.

A régi magyar könyvkötészetben Erdélynek, mint az első magyarországi könyvnyomdák színhelyének és a könyvkultusz ápolójának jelentős szerep jutott. Különösen a kolozsvári festett és aranyozott bőr- és hártyakötései jellegzetesek. Keleties motívumaikkal közel állanak a híressé vált debreceni kötésekhez, de ezeknél több filigránornamentumot alkalmaznak s általában kevésbbé népies jellegűek.

Az erdélyi érmek közül feltűnik Apafi Mihály 1683. évi hatalmas százталléros aranya, melynek a M. Nemzeti Múzeum éremtárában őrzött egyetlen példányát galvano-másolatban mutathatjuk be. Érdekesek ugyancsak Apafinak félhold- és csillagalakú aranylapból vert dukátjai, Bethlen Gábor, Báthori Kristóf és Zsigmond, Rákóczi György, Barcsay Ákos és Brandenburgi Katalin pénzei is.

Ón- és fémtárgyak — ez utóbbiak között egy 1534-ből eredő kolozsvári ajtókopogtató, Báthori András címeres mozsara 1593-ból, — fegyverek, lószerszámok, órák, szóval az iparművészet különféle ágaiból vett tárgyak egészítik ki a kiállítás anyagát, mely, ha számra nem is jelentékeny, de válogatott és jellegzetes darabokból áll. Ez elsősorban a magángyüjtemények és családi ereklyék szíves átengedésének köszönhető. Értékes kincseket kölcsönöztek a közgyüjtemények is, miért is köszönet illeti a M. Nemzeti és a Szépművészeti Múzeumot, az esztergomi Főszékesegyházi Kincstárat és Keresztény Múzeumot. Az Iparművészeti és a Ráth György-múzeumon, valamint a Műemlékek Orsz. Bizottságán kívül még a párizsi Cluny-múzeum is hozzájárult a kiállítás anyagának gazdagításához, viszonzásul a párizsi bizánci kiállításra a magyar múzeumok részéről kölcsönzött értékes tárgyakért.

A Művészeti Múzeumok Barátai Egyesületének kezdeményezéséből és támogatásával létrejött kiállítás rendezését az Iparművészeti Múzeum tisztviselői a náluk megszokott buzgalommal és szakértelemmel végezték, támogatva a lelkes amatőrök önzetlen fáradozásától. A katalógus szerkesztését Csányi Károly múzeumi igazgató vállalta, a szöveget Theisz Frigyes múzeumi őr fordította németre.

VÉGH GYULA

LÁDA. Fenyőfa, színesen festett és aranyozott díszítésekkel. Elől fülkékben Lukrécia és a Szeretet allegóriájának félalakjai, talapzatán magyar viseletű férfi és nő alakjával. Erdély XVII. sz.
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

KAROSSZÉK. Bükkfa. Támláján leveles és virágos faragott díszek között Teleki-címer. M. T. (Michael Teleki) betűk és 1652. évszám. Erdély
Gróf Degenfeld Miklós tulajdona

DÍSZSZEKRÉNY. Diófa. Erdély, XVII. sz.
Gróf Teleki János tulajdona

KANAPÉ, KAROSSZÉK ÉS SZÉK. Bükkfa. Erdély, XVIII. század közepe
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

ÍRÓSZEKRÉNY, DIÓFABORÍTÁSSAL, GAZDAG ARABESZKES JÁVOR- ÉS KÖRTEFABERAKÁSSAL
Nagyszeben, XVIII. sz. első fele
Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum tulajdona

KÉTAJTÓS RUHASZEKRÉNY. Erdély, XVIII. sz. második fele
Özv. báró Bornemissza Gyuláné tulajdona

SERLEG (kettős serleg fele). Aranyozott ezüst. L. B. mesterjegy (Bulkesch L.) M. 19 cm. Nagyszeben, XVI. sz. Hirschler Henrik úr tulajdona

FEDELES SERLEG. Aranyozott ezüst M. 29 cm. Erdély, XVII. sz. Chorin Ferenc úr tulajdona

SERLEG. Aranyozott ezüst. M. 20.2 cm. Erdély, XVII. sz. második fele Magántulajdon

FEDELES KUPA. Ezüst, részben aranyozott
M. 24.5 cm. XVII. sz. második fele
Özv. Salamon Gézáné úrnő tulajdona

NAGY, FEDELES, TALPAS POHÁR
Aranyozott ezüst. Fedelében Teleki Mihály és
Vér Judit vésett címere évszámmal. G. O. mesterjegy
M. 32.5 cm. Erdély, 1670
Özv. Salamon Gézáné úrnő tulajdona

I. RÁKÓCZI GYÖRGY NAGY KUPÁJA
Aranyozott ezüst. M. 28.5 cm. Erdély,
XVII. sz. első fele
A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona

CSOBOLYÓ. Ezüst, részben aranyozva
Tetején vésett rajzban Teleki Mihály és Vér Judit címere
M. 24 cm. Nagyszeben, 1687
Magántulajdon

FEDELES DÍSZKUPA. Ezüst, részben aranyozva
Elől vésett Bánffy-Wesselényi címer és 1712. évszám
M. H. mesterjegy. M. 36 cm. Brassó
Magántulajdon

Erdély műemlékei

Pasteiner Gyula cikke

O. Magy. Monarchia

Irásban és Képben

VII. kötet

Kevesebb: 30.661.77

rovatában kimutatott költségek szá

A Fővárosi vizvezeté

si költségeinek alakulása az 1935.

1935. .....

1936. .....

1937. .....

1938. .....

1939. .....

5.Rovat. Magánfelek terhére készit

tése.

Több: 64.324.64 Pve

ta alatti munkálatok megtéritését

Erdélyi műemlékek

Petrașcu, Coriolan:

Monumentele istorice ale județului Bihar I. Bisericile de lemn. 4-r. 125 kép 69 l. Sibiu, 1931

Gent (1765)

A magyar királyi vallás és

51130 szám
1903

A székesfe
legujabb névtárát hiv
Müemlékek Orsz. O
Budapest, 1903 a
A minister

Dr Varády
osztály t

Erdély műemlékei

Petrașcu, Coriolan:

Kunstdenkmäler
der siebenbürger
Rumänen. 65 l.
Cluj, 1927

Gent (1764)

A magyar királyi vallás és

45794 szám
1903

A beszterczebá
legujabb névtárát hiv
Műemlékek orsz. B
Budapest, 1903 a
A minister

D Varády
osztály t

Erdély mûemlékei

Petranu, Coriolan:

Bisericile de lemn ale romanilor ardeleni. Ţi l. Sibiu, 1934.

Gent (1766)

szolgalatom
Méltóságos
Fogadja
nyilvánitás
a Méltóságos Bo
Gyulafehérvá
a

100 kor. nyugtatvány
csatolva.

A Méltóságos
Bizottsága Elnö

Erdély műemlékei

Möller István:

Erdély nevezetesebb műemlékei. Kny Historia. 8-r, 38. kép. 50 l. Bp. 1929

Gent (1604)

MŰEMLÉKEK ORSZ. BIZOTTSÁGA
439-1909
ikt V/22.

Erdélyi művtörténet-
írás

Entz Géza: Az erdélyi művtörténet-
írás kérdéseihez.
Kolozsvár 1945

Gentl (610)

VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI
M. KIR. MINISZTÉR

98537. szám.

A Müemlékek Országos Bizottságának, f. évi május hó 27-én 35. sz. a. kelt fölterjesztésére, tudomása és további eljárás végett kiadom.

Budapest, 1913. junius hó 30.

A miniszter helyett:

Károlyfalvy

államtitkár.

Erdélyi német

folyóvatok jegyzéke

XVIII – XIX. sz

lásd

Korrespondenzblatt

1884. 5. sz. és 10. sz

I – C. Répes tábla

Bécs
Lehmann Ad.
1885.

Erdélyi művek

építőművészet

Roth, Viktor. Geschichte der deutschen Baukunst in Siebenbürgen. 8-r. 93 képp. 127 l. Strassburg.

Gent (1921)

39 XII/31.

teljes tirkelpecsel

Vodicska István

kőműves mester

VODICSKA ISTVÁN
kpsit. köm. mester
építési vállalkozó
ESZTERGOM

Erdélyi nemet ipar-
művészet.

Dr Viktor Roth:
Geschichte des deutschen
Kunstgewerbes in
Siebenbürgen. Ism.
Gyárfás Tihamér.
Arch Ért. 1909.
373-377. l.

kben a történelmi órákban. Fegyvertársam a le-
klós, aki félországot hódított meg a nemzeti nép-
vertársam minden jóérzésű ember, aki rendet,
és kalandmentes külpolitikát akar.
hez, jóakaróimhoz. Szeretettel hivom őket, csat-
Én becsületes iparkodással szolgáltam minden
ájáért, küzdöttem a panamák ellen és segítettem
em tehát a főváros közönségétől, hogy segítsen

he és bizalom fűz hozzám: **ne irjon alá senki-
nem jönnek olyan ajánlási ivvel, melyen
erepel.**
sorsdöntő választások előestéjén

Payr Hugó.

Erdélyi neinet ipar-
müvészet

Roth, Viktor: Geschichte der deutschen Kunstgewerbes in Siebenbürgen. 8-r 260 l. Strassburg, 1908.

Gent (1927)

v ó.

---

ocaustum megóvásával és hozzáférhe-
atok megkezdése folytán a teljes ki-
égleges befedésének módja, illetve
rdései felől, különösen a müemlékvé-
kell foglalni.
i julius hó 1.-én, pénteken délben
vált szükségessé.
ra alakitott bizottságnak erre az
tlenül kérem.

Erdélyi nemes
Nobiszrat

Roth, Viktor: Geschichte der deutschen Plastik in Siebenbürgen. 8.° 74 Sép 178 c. Strassburg, 1906.

Gent (1924)

emutatott elszámolásra az 1911
támasztott észrevétel csak akkor
dás 24 tétele alatt elszámolt 300
zolgáló bélyeges nyugta pótlolag

Nagym
lre Méltóságod ugyanis felvilágo-
Dezső 619 K 80 fillérről kiálli-
etelése második részletének 319 K
ről szóló nyugtáját, holott az ész-
követelés első részlete fejében ki-
olást. Méltoztassék tehát Wallada
léről kiállitott bélyeges nyugtat-
mert csak e nyugta mellékelhető
teléhez.
t mult évi december hó 4.-én

Erdélyi női viselet

a XVII. században

Szendrei János dr:

Adatok az erdélyi női viselet történetéhez a XVII. században (9 képes melléklettel.)

Arch. Ért 1907.

193–205. l.

kben a történelmi órákban. Fegyvertársam a le-
klós, aki félországot hódított meg a nemzeti nép-
yvertársam minden jóérzésű ember, aki rendet,
és kalandmentes külpolitikát akar.
nhez, jóakaróimhoz. Szeretettel hivom őket, csat-
. Én becsületes iparkodással szolgáltam minden
ájáért, küzdöttem a panamák ellen és segítettem
em tehát a főváros közönségétől, hogy segítsen

ne és bizalom fűz hozzám: **ne irjon alá senki-
nem jönnek olyan ajánlási ivvel, melyen
erepel.**
a sorsdöntő választások előestéjén

Payr Hugó.

Erdélyi oltárok

Roth, Viktor: Siebenbürgische Altäre. 8-r. Strasburg, 1916.

Gerle (1931)

1. A napló 1259 s
nyugtájára 2744 K 59 f van
tételhez részletező számla
tának visszavárólag való cs
kérem Nagyméltóságodat, hog
beküldeni méltóztassék.

2. A napló 1292 s
pénztár javára 346 K 28 f v
e tétel igazolására csak pó
toltatott, tisztelettel fel
sék pótlólag a szabályszerü
küldeni.

Erről Nagyméltóság
961 szám alatt kelt becses á

< Erdélyi oltárok >

Roth Viktor dr < >

Arch. Ert. 1917. 87–99. l. Képtáblákkal.

Roth, Victor: Siebenbürgische Altäre. Strassburg i. E. 1916. 8-r 242 l 102 tábla.

Ez nem egyéb mint a Magyarország Műemlékei 3-ik Erdélyi Kötetből dolgozat bővített és javított kiadása.

Erdélyi Múzeum

Arch. Lit. 1887.

383. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Erdélyi pénzek

Reissenberger L.:
Die siebenbürgischen Münzen des freiherrlich Samuel von Brukenthalschen Museums in Hermannstadt. E
Könyvism.
Erdélyi Muzeum
1878. 138-141.

A könyv beszerzhető
Huszár Lajos tól

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

(Erdély régiségei)

Kőnari László:

( ) Kolozsvár
1852

Gent (1297)

SCHULEK JÁNOS

Müépitész.
I. Horthy Miklós-út 86.
Telefon: 69—2—43.

A Müemlékek Országos

A visegrádi Ka
gyott f. évben julius hó 1-éig
lanul az erdőhivatal rendelkez

A példányok el
Husz onhét pengő összeget, van
Bizottság cimére megküldeni.-

Erdélyi ref. templomok és tornyok

4-r. 50 kép, 18 l.
Kolozsvár, 1929

Gent (614)

g is, míg arra fedezetről az 1914. évi
uton gondoskodás nem történik, a
dázhatók nem lennének, már a folyó
dig a vajdahunyadi vár helyreálli-
elt rendelettel engedélyezett hitel

junius hó 21.

r helyett:

amtitkár.

Bizottságának

Budapest

Erdélyi román
fatemplomok

Ivánka, Endre von

Die rumänischen
Holzkirchen in
Siebenbürgen und
das Malerbuch
von Berge Athos
Ungarn. 1942.
Jan. 4ám

Könyvtár amban

Buday József IV. 126.

Erdélyi román

latenyomok

C. Petrașcu: L'art roumain en Transylvanie. Bucarest 1938.

Buddhismus VI. 77

Erdélyi román

falemplomok

C. Petranu: Die

Holzkirchen der

Siebenbürgischen

Rumänen im Lichte

der neuesten fremden

Würdigungen

Hermannstadt

1934

Buday József V. 180.

Erdély romániai
templomi építészete

Müller, Friedrich:
Die kirchliche
Baukunst der
romanischen Styles
in Siebenbürgen.
Kny. Jahrbuch
der k. k. Central-
Comission.) 4-r
29 kép, 48. l. Wien
1858.
Gyarl 1613)

gyi miniszter folyó évi márczius

és a IX.ker. m.kir. állampénztárhoz

pénztárt,hogy dr. Éber László magyar

re a Műemlékek Orsz. bizottságánál

rt utalványozott évi 200 korona tisz-

hó végével állandóan szüntesse meg

nyolczszáz 800korona tiszteletdijat

i egyenlő és utólagos részletekben

Erdélyi román fa-
templomok

Iványka Endre: Die
rumänische Holz-
kirchen in Sieben-
bürgen und das Ma-
lerbuch vom Berge
Athos. Kny. Ungarn.
8-r, 3 kép, 11 l.
Bp. 1942.

Gent (1081)

Erdélyi román

Képzőművészet

Pusztai - Popovics Jó-

zsef: Az északerdélyi

román képzőművé-

szet. 8-r, 11 kép.

46 l. Pécs, 1944

Ugyanő (1839)

47-913
c. t. h.

A Műemlékek

Hívatkozással a sek
kelt – templomunknak nincs
ben Igazgatósanácsunkho
lessel kérjük a Bizottságot,
felvételét minél előbb szíve

Erdélyi román
művészet

Petranu, Coriolan:
L'art roumain
de Transylvanie.
8-r 97 l Bucarest,
1938

Gent (1767)

153/1906 szám.
Érdekt: ajánlás hó 10 én.

A vall. és közokt. miniszte
sz. a. kelt, s a IX. ker. állan
másolata.

A füleki várrom
/3000/ koronát engedélyezvé
ez összeget a műemlékek ors
nyugtájára elszámolás kötel
fenn megjelölt rovat terhér

A hivatalos más

Graba

Erdély szárnyasoltárai

Roth Viktor cikke

Magyarország Mü-

emlékei III. kö-

tetében

felmerült jövedelmet jelentett

nagyott uj vizszolgáltatási sza-

beszedett közcsőépitési hozzájá-

). alapján a 8 %-os jövedelmező -

egváltása /6o.821.79 P/. A lak -

vel több bevételt eredményeztek.

származó bevételek jelentős mér-

zelésü gazdálkodásra való áttérés

önféle jövedelmeket csupán három

t lakásokért /16.o2o.-P/, Nyomás-

.- P/ tételekre. Az áttekinthető-

jes tagoltságukban mutatjuk ki,

szétosztás és az előirányzattal

i kimutatást közöljük.

Erdélyi Irász

művésznevek

Wenrich, Wilhelm:

Künstlernamen aus der siebenbürgisch-sächsischen Vergangenheit. 36 l. Fogaras, 1889.

Gent (2354)

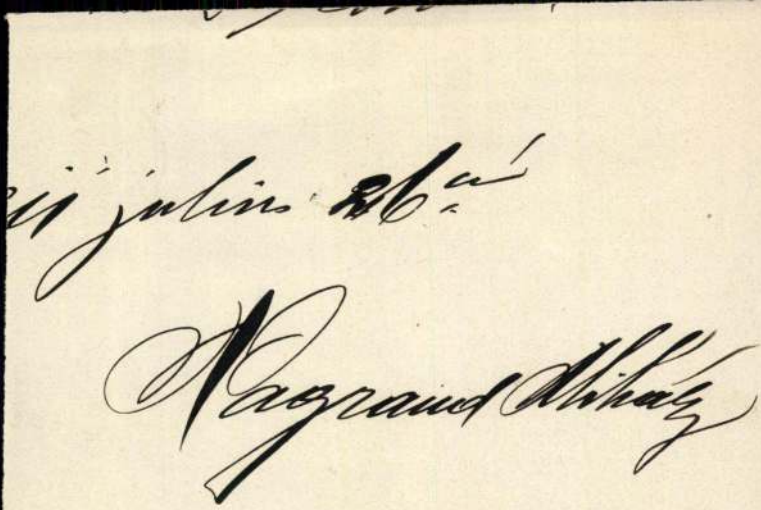

Erdélyi szász
templom erődök

Sigerus, Emil:
Siebenbürgische-
sächsische Kirchen-
burgen. Harántt 4-r,
54 kép. 16 l. Nagy-
szeben, é. n.

Gent (2018)

Bernát, Kolozsvár, Mátyás király-tér 32.

Erdélyi szász templom-kastélyok

Sigerus, Emil: Siebenbürgisch-sächsische Kirchenburgen. 52 tábla. 4. kiadás. Hermannstadt 1909.

Erdélyi szász várak
és templomkastélyok

Sigerus, Emil: Siebenbürgische-sächsische Burgen und Kirchenkastelle.
4-r. 50 kép. 8 l.
Nagyszeben, 1901.

Gent (2019)

		86	20339	
		17 –	8 50	
		1 80	3 20	
		4 –	3 20	
		6 –	3 60	
Összeg				~~31948 53~~ 31621 85
a				
bol			16000 –	
			11000	
Összesen				27100 –
kintalványozandó				~~4948 53~~ 4621 85
at				
ne száz ~~negyvennyolc~~ hunnonegy korona ~~53~~ 85 filler				

[illegible]nár 15 én Ismeényi Károly

[illegible]lom 4621 k 85 filler [illegible] [illegible] kintalgyák [illegible]

[illegible] Kálmán

98537-913

Erdélyi szász templomi műemlékek

Roth, Viktor: Kunstdenkmaler aus dem sächsischen Kirchen Siebenbürgens. I. Goldschmiedearbeiten. I-II. kötet. 4-r. Nagyszeben, 1922.

Gent (1932)

6566/913.

Tek. Müemlékek Ors

Egerben a Knézich Károly ut
tartása alatt álló müemlék„a tör
méter magasságban rosz állapotba
romlásnak van kitéve az épitmény

Miután a város ezen müemlék
dezni, parkirozni óhajtja,kérem
hogy a müemlék alsó része alapos

Erdélyi vár

templomerődök

Horváth, Walter:

Siebenbürgisch-sächsische Kirchenburgen. Kny. Kirchliche Blätter. 4-r., 35 kép, 46 l. Nagyszeben 1931-32

Gent (1036)

lor bádogos és szerelőmester hatvani la-
közlekedésügyi miniszter ur, mert az
kelt ajánlatában az 1938.XV.t.c. 4.§-
eső személyek arányszámára vonatkozó-
szolgáltatott, az iparügyi miniszter ur
val a közszállitásokból kizárta 1 évi

t a közszállitási szabályzat 83 §-ának
lapján a tárcám körébe és főhatóságom
ból a jelen határozatom keltétől szá-

Erdélyi szász

templomkastélyok

l.

Horvath, Walter:
Siebenbürgisch-sächsische Kirchenburgen.
[I.] Hermannstadt 1931
u. az 2. Heft.
u. o. 1932

MOB kitár 852. T-II

tbe

Budapest, 1923. nov. 30.

ent-Irány Gyula urnak.

Budapest.

gy a mai napon külön igazolvány
at vettük át letéte részére :

gyár részvényt fsz.

Erdélyi (székely)
festőiskola
a XV. században.

Hunfalvy József:
Székely festőiskola
a XV. században.
Arch. Ért. 1887.
331—332. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Erdélyi (Székely)

Kárpyasoltárok

Divald Kornél.

Székely kárpyasoltárok.

(Különlenyomat a Székely Nemzeti Múzeum emlékkönyvéből.)

Kolozsvár

1930

Erdélyi szellem

Ravasz László dr: Erdélyi
télek. 13. l.

Imre Sándor dr:
Töredékes gondolatok
az erdélyi szellemről. 25.
l

Nagyenyedi album.
Bp 1926.

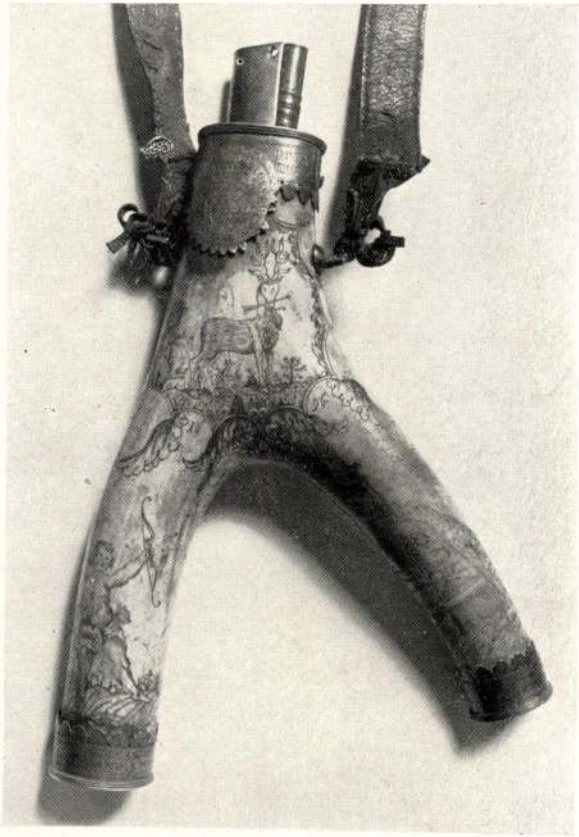

419.

Erdélyi szellem

az erdélyi képző-
ipar- és népmű-
vészetben.

l.

Buday Erdély

tőségű műemléke hazánknak és figyelemre méltó márcsak homlokzatának klasszicizáló törekvései miatt is, ami Magyarországon a XVIII. század hatvanas-hetvenes éveiben az elkövetkező nagy korstílusnak igen korai előfutára.

Ez időben hazánkban dolgozó osztrák barokfestők legtöbbje megtalálta már monografusát és Maulbertsch magyarországi munkásságát is legjobb szakembereink méltatták. Az „osztrák Tiepolo" oeuvre-jének megrajzolásával ugyan egyaránt adós a magyar és az osztrák műtörténet, mégis úgyszólván valamennyi alkotását feldolgozták már, a váci falképek kivételével. A legkorábbi sümegi[1] (1758) freskóktól kezdve a lebontott bogoszlói kápolna falképein[2] (1763), a székesfehérvári egykori karmelita, ma szemináriumi templom[3] (1767—69), a győri székesegyház[4], a pápai plébánia templom[5] freskóin keresztül egészen legkésőbbi művéig, a szombathelyi falképekig[6], melyeknek már csak vázlatai származnak Maulbertschtől, minden jelentős alkotásáról megemlékezett az elmult évtizedek hazai szakirodalma. Egyedül a sorozat egyik jelentékeny tagjáról nem: a váci székesegyház

Erdélyi szentségtartó fülkék
(Metőleg szekrények)

Roth Viktor dr.:

Erdélyi oltárkredencek. (11 ábrával)
Arch. Ért. 1910.
392-400. l.

~~Barbat item~~ V. 193

Erdélyi szentség-
tartó fülkék

Roth Viktor dr:

Csucsives szentség-
tartó fülkék és há-
zacskák Erdélyben.
(13 ábrával).
Arch. Ert. 1910
220 – 230. l.

1904. VII. 8.

Lazzfeben. erd. term. tud. egylet.

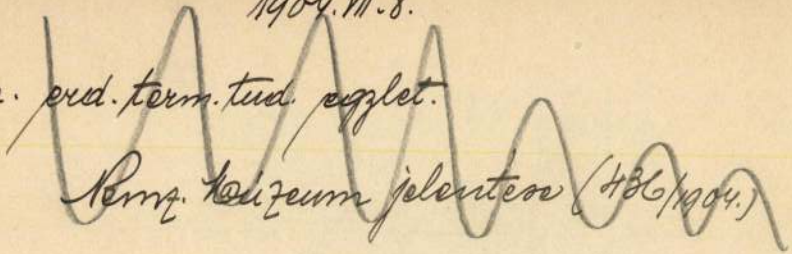

Erdélyi zerlegek

Szádeczky Lajos:

Muzeum a zálogházban. (Régi erdélyi zerlegek.)

Erdélyi Muzeum

1899. 247–257. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

< Erdélyi szönyegek >

Csernyánszky Mária

< >. Bp. 1944.

Különnyomat a Szép-
művészet 1944. évi
okt. számából.

„EUROPA"
film-, könyv-, lapterjesztő- és
könyvkiadó r. t.
Bp. V., Rothermere-u. 12.
Telefon: 127-337.

Erdélyi templomokról

Roth Viktor
cikke
16 kappel

Korrespondenzblatt
1910-64 – 70 l.

Halavats Gyulának
az Arch: Ert. 28
és 29. köteteiben
megjelent cikkeit
ismerteti.

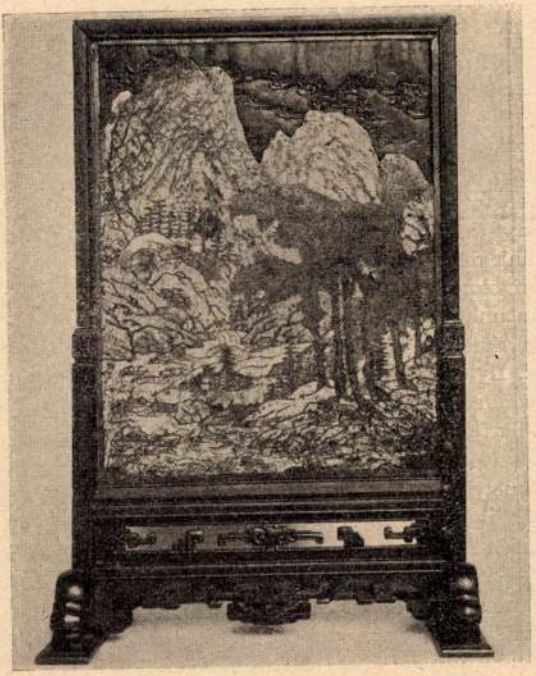

Fent: Ellenző. Faragott fa és rekeszzománc Ming (1368—1644) Wodianer Hugóné tulajdona

Lent: (balra) Lovas kemény cserépből. Ming. br. Weiss Edit tulajdona (Jobbra.) Aranyozott bronz palack-váza. Ming. Iglauer István tulajdona

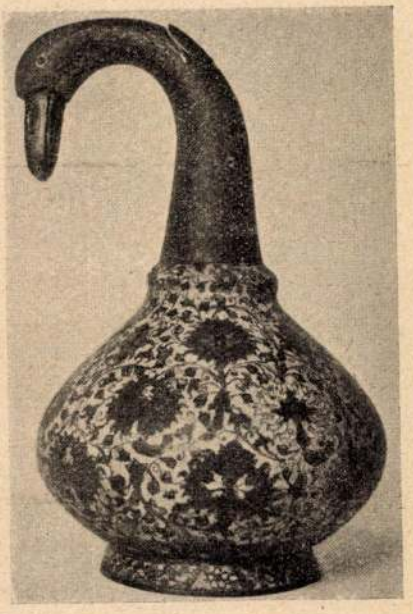

A Műgyűjtő 1929. 6-7 f.

Az erdélyi szőnyeg

Irta: *Dr. Jajczay János*

1.

Az ezeregyéjszakás Kelet legszebb meséje, az orientális iparművészeti produkció izgató, érdekes problémája: a szőnyeg. Készítésével sok ezer négyzetkilométer területen foglalkoznak. Leszámítva az európai szövött szőnyeget, keleti szőnyegről beszélünk még akkor is, ha azt például nem a kínai határon, hanem a tőlünk délnyugatra fekvő Marokkóban, vagy több évszázad előtt a mórvilágban, Spanyolországban készítették.

A mi szempontunkból kétféle szőnyeget különböztetünk meg: először, melyet iparművész tervez s melyet a terv alapján maga a tervező, vagy annak utasítása szerint más készít. Ilyenek például a XVI. századi perzsa medaillonos szőnyegek, vagy az ú. n. vázás szőnyegek, melyek szépsége egyenrangú az európai gobelin fénykorában készült falkárpitokkal. — Másodszor beszélünk az ú. n. népies szőnyegről, melyet készítőik házilag, saját maguk használatára csinálnak. Ilyenfajta a nomád szőnyeg, mely a vándorló keleti ember bútora, tulajdonképen etnográfiai produktum és mint ilyen, népművészet. — Készakarva hagyjuk el a harmadik fajtát, melyet szintén Keleten készítenek — mint tömegárut az európai és amerikai piac számára — s bár kézzel csomózzák, szövik, körülbelül a gépszőnyeggel van egy színvonalon s mint ilyen, esztétikai szempontból számításba sem jöhet.

A szőnyeg sokfélesége, differenciálódása, az időnként változó vagy fejlődő stílus, a készítési mód, a helyi ízlés, valamint a különféle rendeltetés folytán jön létre. Más követelő ízlésnek felel meg a vadász-szőnyeg, stilizált erdejével, vadjaival, dekoratív alakjaival, mint a későbbi korból való európai barokkízlés hatását

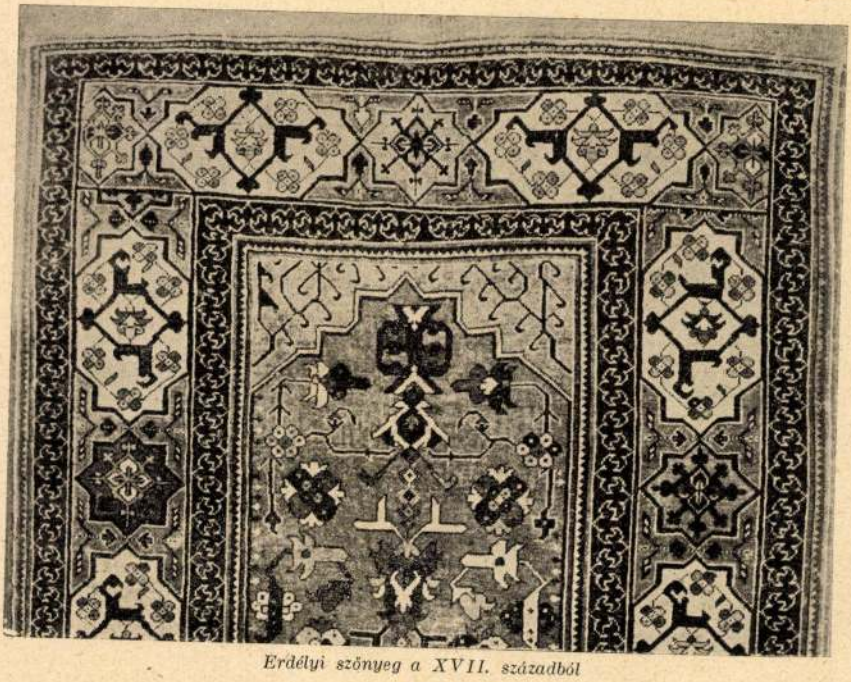

Erdélyi szőnyeg a XVII. századból

mutató úgynevezett lengyel szőnyeg. A szövött kelim, vagy az ugyancsak szövött szumak, melybe a nomád pásztor holmiját csomagolja mikor a sátorfáját felszedi, más célt szolgál, mint a csomózott szőnyeg, melyet sátrában felterít. Különbözik a minta is, mert technikailag a szövött szőnyeg más rajzot és színezést követel, mint a csomózott. A bokhara egy bizonyos fajtája az úgynevezett hatslu bokhara, melyet a nomádok a sátor bejáratához szoktak akasztani, vágyódva utánozza a ház bejáratát képező ajtó elosztásos rajzát és így más ízlést árul el, mint a tőle nem is olyan messze készített szamarkand szőnyeg, melynek kifinomodott színezésű meander vonalú keretében a 2000 év előtti görög mozaikpadló vonala él. És végül differenciálódhat a szőnyeg rendeltetése szerint: pl. a tevetakaró formája, de meg rajza is más, mint egy imaszőnyegé. Egyszerüen azért, mert használata mást kíván.

2.

Antik szőnyegeknek a XIX. század előtti időben készülteket tekintjük. Bennünket a régebbiek közül az úgynevezett »erdélyi szőnyeg« nemcsak elnevezésénél fogva érdekel, hanem azért is, mert erdélyi templomokban, úri házakban még ma is nagy számban találhatjuk. Az erdélyi szőnyeg elnevezés félreértésre adhatna okot. Nem azért »erdélyi szőnyeg«, mintha ott készítették volna; mint ahogy az úgynevezett »lengyel szőnyeg«, amely körül valamikor nagy irodalmi vita volt, sem Lengyelországban készült. Szmirna tájékán lehettek a műhelyek, ahonnan a levantei kereskedők összeszedték az anatoliai szőnyegeket s elátták vele Velencén keresztül az olasz templomokat; északra még Brügge-ig is hajózva, a gazdag hollandusok házait díszítették: usak, fehéralapú, madaras, golyós, az úgynevezett Holbein és erdélyi szőnyegekkel. Hozzánk a keleti szőnyeg nagy számban a török uralom alatt jutott. A törökök sátraik, lakásaik díszítésére, meg az előírt imák elvégzéséhez használták. A magyarság ezt látva, vásárolta. Követségek küldésekor meg ajándékba kaphatta. Erdélyben még ma is sok száz darab erdélyi szőnyeg van, tehát könnyen közelfekvő lehetett a gondolat, hogy ott készült, műhelyekben, mint ahogy Velencében az egyik városrészben, — amely nevét is onnan kapta — a Fondaco dei Turchi-ban törökök készítették Olaszország részére a keleti dolgokat. De ennek nálunk semmi nyoma nem maradt. Bár készülhetett Erdélyben erdélyi mustrás szőnyeg, mint ahogy készült is. Ismerünk például egy szőnyeget Erdélyben, melyben D. S. monogramm van (az 1914-es szőnyegkiállításon ki is volt állítva). De ez a szőnyeg éppen úgy magán viseli a keleti ízlés hiányát, mint a napjainkban készült úgynevezett »magyar perzsa«. Lehet, sőt valószínű, hogy az egyes erdélyi városokban a szőnyegnek nagy piaca volt s itt rendes kereskedést űzhettek vele.

3.

A régebbi szőnyeg-irodalomban többször találunk utalást arra, hogy az anatoliai szőnyegek — melyeket ma azoknak ismerünk — egyike vagy másika a Balkánon készülhetett, az európai Törökországban. Bode egyideig az erdélyit is ilyennek gondolja, azonban a felfogás ma megegyező: az erdélyi szőnyeg Kisázsiában készült, s a szmirna fajták egyikének kell tekintenünk. Ez persze nem azt jelenti, hogy a mai szmirnával rokonságban van. Szmirna már ezelőtt több száz évvel is a szállítás centruma, honnan a szőnyeg útra kel. Anatoliában korán fejlődik ki a szőnyegipar, a XIII. és XIV. században sokszor találunk olasz festők képein erről a vidékről való szőnyeget. Ezek dekoratív mintájúak, néha stílizált állatmotívummal. Főleg a sárkányt és a phönixet szeretik ábrázolni. Az örmény szőnyeg az állatmotívumot innen Anatoliából kapja, hogy később megtermékenyítse a szafid időkben a perzsa szőnyeget. Átvéve az állatmotívumot, csodás technikával, tökéletes

műízléssel megteremti a vadász-szőnyeget, a selyem-, valamint a gyapjú, állatos szőnyeget. Az ozmán birodalom nagysága, hatalma fejlődésével, Kisázsiában újra kezd a szőnyegipar erősödni. Az előkelők igényeit nem elégítette ki a kisázsiai produktum. — A XVI. századtól kezdve bizonyos stílusrokonságot találunk a perzsa és a kisázsiai szőnyegek között. Lehet, sőt nagyon valószínű, hogy Iszpahan, Herat, Tebriz fejlett iparművészeti műhelyei munkásokat adtak Anatoliának, kik aztán Usak környékén telepedhettek meg, hol egy manufakturában tömörültek. Itt azután az anatoliai szőnyeg klasszikus darabjai készültek. Ezekben az iparművészeti műhelyekben kétfajta szőnyeget produkáltak: először a régi kisázsiai hagyományokon továbbfejlődő mértani (Holbein) szőnyeget. Ezen ornamentális és a perzsaminta kölcsönös hatása alatt fejlődik a második fajta: a nagy usak, a kis usak, madaras, golyós és az erdélyi szőnyeg. A perzsa befolyást talán legjobban a nagy usakon figyelhetjük meg, melyet szinte megmerevedett vonalú perzsa medaillonos szőnyegnek tekinthetünk; nemcsak rajzában, de elosztásában és keretének hármas tagozásában is határozott rokonságot mutat a szafid időből való szőnyeggel. Az erdélyi szőnyeget Bode eleinte a perzsa vázás szőnyegek mellett tárgyalja, — amikor még eredetét közelebbről nem ismertük — mint olyat, amelyre a perzsa iszpahan befolyás kétségtelen. A műhelyek, amelyekben perzsa iparművészek dolgozhattak, a helyi ízlést összeegyeztették a régi munkájukkal, vonalassá, geometrikussá teszik a magukkal hozott ornamenst, letompítják a régi perzsa naturalizmust. Az Usak és környékén készült szőnyegeket semmiesetre sem tekinthetjük etnográfiai produktumnak, bár ez nem zárja ki, hogy ezeket a gondosan készült mintákat — a szőnyeget háziiparként készítők — nem másolták. Az egész csoportot jellemzi és ez erősen bizonyít a műhelyben való készítettség mellett, hogy formája, a sarkok megoldása, rajza, színezése szigorúan pontos.

Az erdélyi szőnyegnek nincs epigráfikus jelzése, de nálunk szokásban volt Erdélyben, hogy a szőnyeg hátsó felét tulajdonosa jelzéssel (festett manusculla, nevek, évszám) lássa el. A szőnyegre festett írás sokszor fontos, a kor meghatározása, valamint kultúrhistóriai szempontból. Az erdélyi szőnyeget olyannak foghatjuk fel, melyhez a perzsa munkás hozza a rajzot, a beosztást és ezt transzponálja a török ízléshez. A régebbi anatoliai szőnyeg hajlik a mértani díszítésre, mindig tagolt, négyszögekre, csiliagokra oszlik, dekoratív jellegű és tulajdonképen még mindig él a mai megromlott, a piac részére iparilag készített szőnyegekben. Az erdélyi szőnyeg szerencsésen magába olvasztotta a régi geometriai jelleget és a vegetábilis rajzot. Hosszában és szélességében is — rendes körülmények között — szimetrikus és körülbelül 2 négyzetméter területű. Három önálló életet élő, de mégis szorosan egybetartozó tagozása van: keret, tükör, sarok. Legjellegzetesebb része a keret, amely szögletes medaillonokból és nyolcszögű csillagok sorából áll, egészen úgy illeszkedve egymáshoz, mint valami perzsa épület, csillagos lüszter fajansz dísze. A medaillonok közepén virág van, amelyet finomrajzú arabeszk vesz körül. A virágkehelyből indák nőnek s bimbókban, virágokban végződnek. A csillagot az idomhoz alakulva dekoratív minta tölti ki. A keretszegély többnyire barna és piros reciprok liliomok sorából áll. A keret belső szegélyén belül hatszögű törtvonalú tükör, ennek sarkaiban egy-egy váza, belőlük szárak nőnek, melyből virágok fakadnak és erősen stilizálva, az egész belső teret futják be. A tükör és a keretszegély közötti rész sarkokat képez s ezt arabeszkes mértani dísz tölti ki.

4.

Idők folyamán az erdélyi szőnyeg szabályos rajza megváltozik. A keretből, mint a legjellegzetesebb részből, a későbbi szőnyegekről elmarad a nyolcszögletű csillag. A medaillon arabeszkje, amely eddig finom vonalú volt, húsossá lesz s finom csápja

vaskosan, most már párosával jelenik meg. A medaillon természetet utánzó virágai stilizált virágokká korcsosulnak. A liliomok gyengéd sorát, mely a régebbi szőnyegeken kétszer is előfordul, mint külső és belső keretszegély, a későbbi szőnyegeken csak egyszer alkalmazzák, sőt el is hagyják. Ezt a játékos motívumot, a szaracén hármas levelet, melyet a legrégibb perzsaszőnyegeken és szöveteken a középkorban is igen gyakran megtalálunk, a finom tónusú, gyengéd rajzú lengyel szőnyeg is szereti bordűrjében használni, most apró virágok sora, vagy valamilyen dekoratív vonalas minta helyettesíti. A még későbbi szőnyegeken a keret keskenyebb lesz s a szőnyeget oly jellegzetessé tevő szögletes medaillonok is elmaradnak. Helyét nagy rozetták, vagy csipkés levelek töltik be, melyek palmettákat vesznek körül. Ezeken a késői szőnyegeken nem annyira a keret, mint a tükör és a szeglet veszi át a domináló szerepet. A vázás minta még sokáig él, annak dacára, hogy az erdélyi szőnyegről elmarad. A mult században készült bergamoszőnyeg, amelyet szeretnek erdélyinek mondani, nem egyszer használja fel a vázás motívumot. A tükör kontúrja az erdélyi szőnyeg késői fajtáján díszesebb, többször megtört lesz. A belső teret medaillonok s ebből kinövő merev, szegletes ágak (néha felhőfoszlányszerű kunkorodással) indák és nagy stilizált virágok díszítik s az egész szőnyegnek rajza eldurvult. A sarkokat is most nagy mustrás virágokkal, ozettákkal, palmettával töltik ki, mind a négy helyen szimetrikusan. Az újabb fajta erdélyi szőnyegen ezek a sarkok nagy mintájuk révén önálló életet élnek. — Az erdélyi szőnyeg tulajdonképen imaszőnyeg, melyet olyannak tekinthetünk, melynek mindkét hosszanti részében egy-egy mihrabja, imafülke van. De már a legrégibb időben találunk általánosan ismert imaszőnyegformát, felső szegletében csak egy vázával, melyet ampolnának is tekinthetünk s amely a mult századbeli különféle szőnyegeken értelmetlen kannákká degenerálódott. Az imafülke fölött az egy mihrabos szőnyegeknél egy nagyobb medaillon illeszkedik a két sarok és a keret közé, melyet különösen a régi szőnyegeknél, kusza rajzú, finom vonalú, arabeszk tölt ki.

5.

Az erdélyi szőnyeg színezése a keleti antik szőnyegek között nem utolsó helyen áll. Talán ezért szerették az erdélyi szőnyeget keletkezésétől kezdve a festők. Corn. van Plan, Jan Vercolje, C. Netscher, P. Codde, C. de Vos, C. de Man, a hollandi iskola, az olaszok közül B. Castiglione és a késői rokokó Battoniig sokan szeretik interieur és csendélet képeiken. Ez különösen kormeghatározás szempontjából fontos. Az erdélyi szőnyeget határozott tiszta, erőteljes színezés és eleinte finom tónus jellemzi, amely perzsa ízlésre vall. A színek pontosan betartva, egyenletesek, ami ugyancsak a műhelyben való készítés mellett szól. A színek egyszerű alapszínek és élénk tüzesek, de nem rikítók, alkalmazásuk módját egybehangoltság jellemzi. A vörös szín és a sárga a fő domináns. A komor fekete helyett sötétbarnával vagy sárgával szegélyezik a rajzot. Sohasem találkozunk rajta a narancs- és csak ritkán a csokoládébarna színnel. (Ezzel főleg az újabb korból való szőnyegek vannak túlterhelve.) A ragyogó kéket és a sáfránysárgát sokszor alkalmazzák. A gyapjú színezése, mint általában a régi szőnyegeknél, szerves anyagú festékekkel készült.

Az erdélyi szőnyeg anyaga kizárólag gyapjú, sohasem vegyítik selyemmel s ezért jut ennek a fajta szőnyegnek főleg a szép színezése érvényre. Hogy fényét mégis fokozzák, ezért elég magas sörtével nyírták. Erős szálú, laza csomózású (csomók száma: 30—45). A csomózása jordesz fajta, két szálra kötött hurok. Az erdélyi szőnyeg nem részletben készült, mint az e korból való népies szőnyegek általában, mert a szövőszékről munkaközben nem vették le, tehát a csomókat szélességben végigcsomózva egyszerre készítették. Nem úgy, mint a jordesz, kula, ladik szőnyegeket, melyeknek hátsó felén a részletben való dolgozás sokszor meglátszik.

6.

Az erdélyi szőnyeg a XVI. század végétől tűnik fel, a XVII. században virágzik s a XVIII. század elején még előfordul, de ettől kezdve mind ritkábban. — Az ozmán hatalom hanyatlásakor, az iparművészeti műhelyek, telepek, lassan megszűnnek s Kisázsiában, a háziiparilag készített, főleg imaszőnyeg kap erőre. Ez a népművészeti szőnyegfajta addig élt, amíg lassan át nem alakult tömegprodukcióvá.

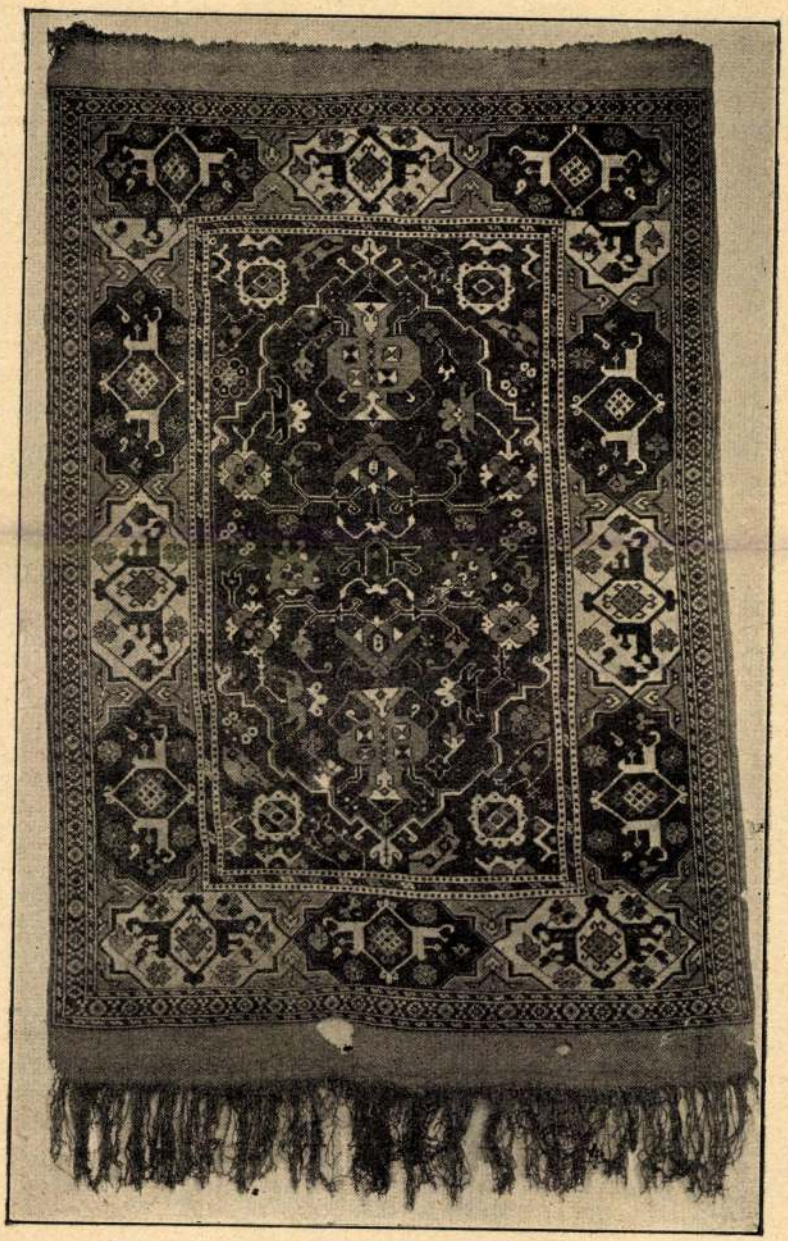

Erdélyi szőnyeg a hanyatlás korából

Erdélyi templom-
erődök

Lechner Jenő: Az erdélyi
templomerődök.
A Kor 1907. 370–
376. l. számos Eppel

478

Vajda képzelme néha bizarrságában is milyen megragadó képet teremt, arra példa *Hajótöröttek* c. hazafias allegoriája.

A habok oly halkan susognak,
Mint a haldoklók ajkai,
Kik jobb világ titkába látnak,
De nem bírják kimondani.

A hasonlatban itt az a szép, ami tulajdonképen már nem is hasonlat, hanem annak egyik ágába oltott gondolat. A hasonlat csak a habok és haldokló ajkak *halk* susogását fedi, az utóbbi két sorban a költői képzelem tovább épít s az alapképre oly tetőt rak, melyről a kilátás misztikus sejtelmek ködébe nyit. Kissé erőszakolt magyarázat utalhatna ugyan arra, hogy a költő a »jobb világ titkai« alatt hazánk jövőjét érti, de e felfogásnak az egész költemény sötét pesszimizmusa ellentmond. A romantikus képzelet a sok apró vonás helyett szereti az egyetlen vonással húzott rajzot, ez a vonás azonban csak akkor ad szemléletes képet, ha a legmarkánsabbak közül való. »A haldoklók ajkai« Vajda képzeletében új képzeteket idéznek fel: a »jobb világ titkait« s azt, hogy e titkokat *nem bírják kimondani*. A hangsúly itt van ezen a három szón, különösen a »bírják« igén, mely csodás művészettel láttatja velünk a haldokló ajkak tehetetlen remegését. Egyetlen ecsetvonással festő művészi eljárás ez, melyre

Erdélyi templom-
rovások

Lechner Jenő.:
Erdélyi templom
rovások
Építő Ipar
1906. ápr. 15.
Rajzos lappal

Erdélyi templomerődek

Sigerus, Emil: Siebenbürgisch-sächsische Kirchenburgen Nagyszeben. 1909.
IV. kiadás

A kamatok alaku

Év	Gyümölcsözően elhelyezett pénzkészlet ...an	Fo se
1930.	119.391.27	
1931.	146.788.84	
1932.	208.479.75	
1933.	319.100.19	
1934.	311.272.31	
1935.	329.990.08	
1936.	353.846.13	
1937.	382.516.47	
1938.	358.261.85	
1939.	460.799.37	

4.Revat. Fővárosi vizvezetéki bere

Erdélyi templomok

románkori és gót kapuzatai

Dr Roth Viktor:

Román és gót kapuzatok erdélyi templomokban. (19 ábrával.)

Arch. Ert. 1911

289-304. l.

be a kormánnyal, hogy megállítsam azon az uton,
elyzethez és az áldatlan belpolitikai zavarokhoz
viselőház feloszlatása előtt kiléptem a kormány

aggodalom és választóim ezreivel való személyes
izdjek a kormány politikája ellen, mely a nemzet
dasági megélhetést veszélyezteti.
na eszme szolgálatában, mely egyedül vezetheti
és

us zászlaját a fővárosban!

rályért, Hazáért"

Erdélyi unitárius templomok

Kelemen Lajos:
Legrégibb adataink unitárius templomainkról. Kny. Keresztény Magvető. 8-r. 13 l. Kolozsvár, 1922

Gyt (1185)

Erdélyi unitárius

templomok

Kelemen Lajos: Legrégibb adataink unitárius templomainkról püspöki egyházvizsgálati jegyzőkönyveinkben 1789-ig.

Keresztény Magvető

1922. 168-180. l.

Dr. Kelemen

Erdélyi várak
és vársomok

laid az Erdély c.
honismertető folyóirat
csaknem minden
évf-ban.

Erdélyi várak

C. A. Bielz:
Burgen und Ruinen in Siebenbürgen. Jahrbuch des siebenbürgischen Karpathenvereins. Bd. XVIII u. XIX.

M. Braunschweig: Kirchenburgen in Siebenbürgen. Burgwart 1900 N:6.

GLI AMICI UNGHERESI DELL'ISTITUTO
DI STUDI ROMANI

invita la S. V. Illma

alla solenne commemorazione del

BIMILLENARIO AUGUSTEO

che avrà luogo mercoledì 10 novembre 1937
alle ore 18

nella sala situata in VIII., Baross-u. 13, pp.

PROGRAMMA:

1. Saluto del Presidente.
2. Il simbolismo della pace augustea sulla corazza della statua di Augusto di Primaporta. Conferenza del Prof. univ. ANDREA ALFÖLDI.

Tiberio Gerevich
presidente.

〈Erdélyi városok〉

Makkai László: [ ]
16-r., 32 kép., 28 l.
Bp. 1940

Gent (1482)

U. az francia
nyelven
Gent (1483)

179.161-1917. szám.

III.

Ismételten felmerül
álló miniszterium ügykörébe t
túllépték a számukra megállap
állapitott költségvetésen túl
hogy itten való részről az en

Tudomásul, jövőben v

.....hogy .....
részről megállapitott költség
között túl nem léphetők egyr

tárca költségvetése ilyen elő

(Erdély várai 1736-ban)

Gyalokai Jenő:

(7. 24 l. Pécs,
1935

Gent (855)

Erdélyi várak

Horedt, Kurt: Zur siebenbürgischen Burgenforschung. Kny. Südostforschungen. 8.r 39 l. Brünn, é.n.

Gent (1004)

k

---

iadott könyvekről.

Vörös.

.

ila.

rte, 2 kötet. Zöld.

k.

ila.

tiek. Szürke.

emplomai. Szürke.

zása. Vörös.

l.

Erdély ömes várai
és várkastélyai

Lásd

Kővári László

Erdély régiségei.
Pest 1852.

MOB Rt 2610.4

_I_D_E_I_G_L_E_N_E

_2000,-_kor._azaz:_kettőeze

fehérvári székesegyház hel

I. részletet leszámolás kö

épitésvezető utján felvett

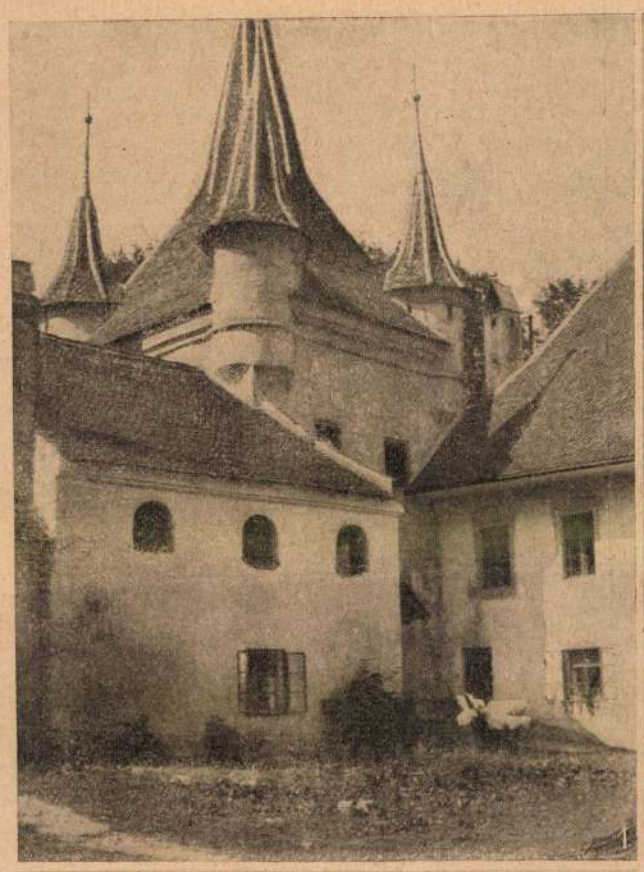

1. A Katalin-bástya-torony Brassóban. — 2. Régi várostorony Nagy-Szebenben. — 3. A medgyesi templom erőd éjszakkeleti tornya. — 4. Kilátás a rozsnyói várból a bárczasági síkságra. — 5. A rozsnyói várkapu tornya.

ERDÉLYI VÁRAK ÉS TEMPLOM-KASTÉLYOK. — Petrik Albert fölvételei.

hoz tolt egy ócska hintaszéket, beleült, hogy kilásson az utczára, egy könyvet kezdett olvasni és elzavarta onnét, ha jöttek, a kis testvéreit. A zsebében lehetett a revolvere, a mi Pestről volt neki még. Ott ült délig, leste az apját és mikor az épen a rács előtt haladt hazafelé-tartva, abban a perczben lőtt a jobb halántékába, hogy az láthassa. A balfelén kijött a golyó és befuródott a czinteremfal téglái közé, ott meglátni a helyét, ő pedig még lehellt néhányszor, a mikor az apja körülkerülve bejuthatott, mire fellármázták a házat s a papék cselédje, a hogy kapált a kertben, orvosért szaladt. Még mozgott kettőt a szemhéja, mikor anyám benn a szobájukban a szivárgó, véres halántékra rákötötte hirtelen az én kis kék kendőmet . . .

. . . És nekem aznap délután el kellett mennem az iskolába kézimunka-kiállítást rendezni, és olyan rettenetesen ki volt még sírva a szemem a délelőttről, hasztalan öblögettem és szivattam hideg vízzel. Az én sirásom egy hétig is meglátszott. És látott az utczán Pecz úr, a boltosunk, és láttak mind a diákok, a kik már tudták a nagy esetet, mint a futótűz terjedt szét a rémhir és mindenki nagyon nézett engem.

— Hogy sirt! — zúgta szinte karban az osztály, és gúny, csodálkozás vagy megilletődés volt e hangban. Pedig a tanítónő is benn volt már.

— Nem, ó nem azért sirtam! — kiáltottam szenvedélyesen, haragos szégyennel.

Fiatal, húszéves nő volt a tanítókisasszony, ép akkor menyasszony, és a vőlegénye távol rokonom.

— Igaza van, ha sirt; — fordúlt dorgálón a lányok felé, — nagyon szivtelen volna, ha nem siratná meg egy ismerőse, vagy szomszédja hirtelen halálát! — Így védett, mert nagyon kedvelt engem, és én most már végkép nem tudtam, hogyan viselkedjem.

Mire estefelé hazamentem, már elvitték a szegény Albin testét a kórházba, a honnét temették vasárnap.

Sok, sok mindenféle beszéd volt még azután. A cselédünk hallotta a mészárszékben, hogy mikor felbonczolták szegényt a doktorok, leltek valami kis göböt a fejében és attól volt az egész baj. Az anyja később azt kérdezte egészen komolyan anyámtól, hogy nem tetszettem-e én a fiának; és a lányok mind és a diákok is, az utczán néha egész hangosan mögöttem ilyesmit fecsegtek, hogy miattam volt, és ez a buta, hazug, émelyítő legendakör nem hagyott békémet jó ideig. Zsuzsó pedig, a bejáró asszonyunk, mikor egyszer mosott nálunk, azt mesélte, hogy kár volt anyámnak az én fejkendőmet odaadni, mert ha eltemették vele, akkor az visszajár a miatt. Ezen az estén reszketve bujtam az ágyba és riadtan gondoltam a szerenádos estére, a folyamatos, dalárdás, harsány énekszóra az ablakom alatt. De nagy csendesség volt kinn.

És akárhogy akartam, nem birtam rokonszenvesen vagy kegyelettel gondolni szegény Albin; szegény világosszemű és forradásos képű, kicsúfolt vagy félreértett Paszuly diák oly idegen és elmosódott mivoltára. A halála, az elmulása, emlékké válása, majd az emléke áttisztulása idővel a kisvárosi köztudatban; a szép virágkoszorúk, a miket a nővére hordott ki mély gyászban a sírjához, aztán az évek, megértések, a saját életemnek is sok tragikomikus árnyalata és semmi, semmi nem volt képes rá, hogy befényezze és átértékelje szánalmas alakját, és sohasem birtam rá másképp emlékezni, mint a serdülőkori ideges, megvető ellenszenvvel, a miben nincs részvét, megértés, emberies szempontok, mely testies, kegyetlen, igaztalan és épen oly jogosult és logikus, mint későbbi vérrokona, a szerelem.

ERDÉLYI VÁRAK ÉS TEMPLOM-KASTÉLYOK.

Ha a Maros-folyó mentén utazunk Erdélybe, a mint elhagyja vonatunk Aradot, egymás után tünedeznek fel előttünk a festői fekvésű várromok. A sorozatot, mindjárt Gyorok táján az aradhegyalja egyik hegyfokán omladozó Világosvár nyitja meg. Nevezetes vár ez nemcsak azért, mert az igazságos Mátyás király, nagybátyját, az erőszakos természetű Szilágyi Mihályt ide záratta el a beszterczeieken elkövetett embertelenségei miatt, hanem azért is, mert az 1784-iki oláh lázadás ide menekült részeseit a vár akkori ura, Bohus az aradi várból szerzett ágyúkkal itt lövette halomra. Világos várától nem messzire, ott a hol a Maros Radna és Lippa között nagy kanyaru-

kúthoz, mert az is a mi oldalunkon volt, és láttam, hogy csaknem sír és reszket.

— Mi baj van maguknál? — kérdeztem akkor egy kicsit küzdve a kíváncsisággal. A kis lány közelebb jött a vízzel és nagy ijedelem nézett a szeméből.

— Jaj, olyan nagy baj van... azt hiszem. Apának most reggel kézbesítették az Albin bizonyítványát, a mi Pestről jött, és azt hiszem, valami nagy baj van benne. Mi lesz itt! Most el kellett neki menni hivatalba, hát nem is szólt, de ha délben hazajött, hát mi lesz itt! Úgy félek!... Szegény Albin!...

Bement, lecsüggesztett fejjel; szomorún. Én pedig tovább emléztem Vörösmartyt és valami gonosz kárörömet is éreztem ezalatt. És megvetést. «Persze, tanulni nem tudott a nagy ostoba, csak szerenádokat adni, szamárkodni. Megérdemli!...» De később nem értem rá erre gondolni, mert azon a délelőttön valamiért egészen komolyan és nagyon keserűn megszidott az anyám. Ő, ha haragudott, sok mindent tudott mondani, igen súlyos és szenvedélyes dolgokat a jövőről, a másikfajta családomról, kikre hasonlítok s kik nem az ő vérei és mindenről, a mivel születésem óta, akarva vagy nem, megbántottam őt. És ilyenkor sírtam, szenvedélyesen, lelkendezve, csontig-velőig ható nagy zokogással és kisírtam magamból egy félesztendőre való feszültséget, lázongást, keservet és megindulást. Enyhületes, szép békekötés lett mindig a vége, de az arczom napokig kikelt, a szemem dagadt és vörös maradt egy ilyen idegviharzás és könnytenger után.

«Kend a pap?» A tiszteletes (Gál), juhászné (Rákosi Szidi), tanító (Hajdú), tanítóné (Demjén Róza), juhász (Bakó).

«Magyarosan.» A kovács (Pethes) megfojtja a tanítót (Rajnai).

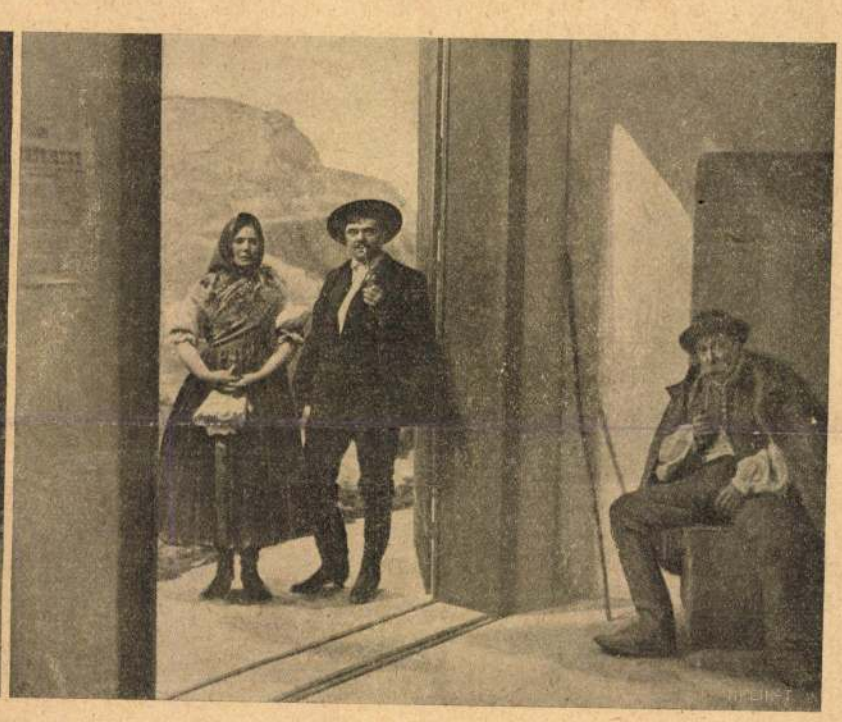

«Mint a mezőnek virágai.» Biró (Gabányi), dohányos (Rózsahegyi), dohányosné (Ligeti Juliska).

«Kend a pap?» Tanító (Hajdú), a házasulandó (Mészáros), papkisasszony (Váradi Aranka), tiszteletesné (Csillag Teréz), tiszteletes (Gál).

«FALU», MÓRICZ ZSIGMOND HÁROM EGYFELVONÁSOS DARABJA A NEMZETI SZINHÁZBAN. — Jelfy Gyula fölvételei.

Mikor pedig végre betálalták nálunk a levest, akkor rohant át a kis Ida olyan dultan, halálrarémülten, olyan kitárt két karral és szinte felmeredt, szőke hajával, hogy ezt az arczot soha el nem felejtem.

— Néni, jőjjön néni! — csuklotta elfulladva, pedig azelőtt sohasem merte volna így szólítni anyámat.

Egy percz... Anyám már szaladt is vissza és az udvari ablakon át kapta fel az én ágyamról a kis kék battiszt fejkendőmet.

— Ki ne ereszd a kicsiket! — kiáltott be hozzám siettében.

Mindjárt láttam a hosszú postatisztet végigloholni szédelegve, szinte előre bukva az ablakok előtt, be a lakásukba. A papék kertje felől nemsokára Wertz doktor szaladt, az ismerős orvos az átelleni utczából: ügyesen átugrotta a kerítést, de mellette, a tyúkketrecz tetején volt a mi ugorkásüvegünk, azt fellökte a lábával. Vissza se nézett, eltünt Berkoveczéknél. Akkor a kicsikhez beküldtem a cselédet és lopva, remegve átmerészkedtem, hogy benézzek, de anyám jött ki tőlük, megfogta a karom és visszahúzott erővel, hogy ne láthassam azt... A cselédünk pedig bement és megnézte.

Elmondták aztán. Berkovecz Albin reggel a kis rácsos utczasikátor elé, a padfeljárójuk-

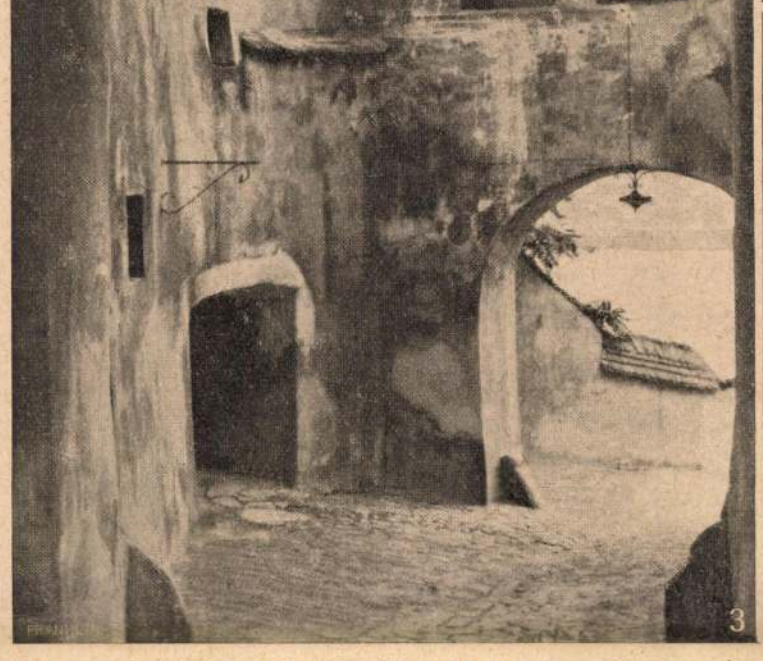

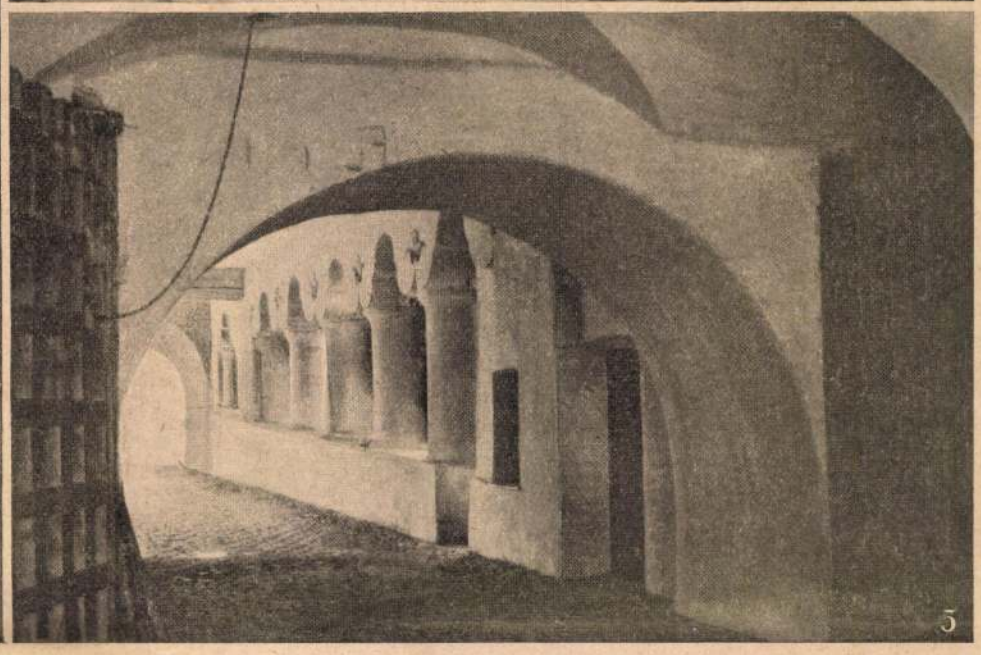

1. A segesvári óratorony és környéke. — 2. A szászhermányi templom-kastély. — 3. A segesvári óratorony előudvarkája. — 4. Kilátás a dévai várból a Maros völgyére. — 5. A prázsmári templom-kastély árkádos előcsarnoka és várkapuja.

ERDÉLYI VÁRAK ÉS TEMPLOM-KASTÉLYOK. — Petrik Albert felvételei.

lattal délfelé fordul, meredek hegyszakadékon ül Solymos vára. Fekete falai a hegy lábánál robogó vonat zaját ágyú dübörgésként verik vissza.

Hányadmegye határán az Erdély biztonsága felett századokig őrt álló Déva várát pillantjuk meg. A kétszáz méter magas hegyfokról elragadó kilátás nyílik a kanyargó Maros völgyére. Igazán nem csoda, ha Erdély vajdái és fejedelmei ezt az erős várat annyira szerették, hogy birhatásáért minden áldozatra készek voltak. A vár nemcsak a közéletben lejátszódó történelmi események miatt lett nevezetes, hanem mint az ország sok kiváló fiát rejtegető börtön is századokon át rettegett volt. Legelső foglya a bajor házból származott Ottó király, a kit mikor a szent koronával együtt a szászok meglátogatására erre felé utazott, a vár akkori ura, Apor László kiséretével együtt elfogott és egy egész esztendeig őriztette dévai várában. Az unitáriusok nagy tudományú első püspöke, Dávid Ferencz is a vár börtönében sinylődött és halt meg. A vár lovagtermében Zápolya János királynak holtteste három hétig feküdt a ravatalon. Mikor a Hora és Kloska-féle parasztlázadás kiirtással fenyegette Erdély nemes családjait, a remegő embereknek Dévavár erős falai nyujtottak biztonságot. A XVIII. században még két izben is nagyobb erődítési és átalakítási munkálatokat végeztek a várban, a mely csak az 1849-iki vigyázatlan puskaporrobbanás után indult igazi pusztulásnak.

A mint vonatunk átszeli Hunyadmegyét és szászok által lakott területre ér, jobbról-balról sűrű egymásutánban tünedeznek fel az erődített szász városok bástyatornyai és komor külsejű templom-kastélyai. Erdélynek különös nevezetességei ezek az ódon építmények, a melyek nemcsak a történésznek archeologusnak és építésznek a figyelmét kötik le, hanem egyaránt érdekelnek mindenkit, a ki az elmult századok romantikus emlékeiért lelkesül. Többnyire a XV. században épültek úgy a városfalak, mint a templomerődítések, mert akkor

már a törökök sűrű becsapásai ellen a királyi és községi várak nem voltak képesek a nagyszámú népnek kellő biztonságot nyujtani.

Az erődített városok között Medgyes, Segesvár, Brassó és Nagyszeben voltak a legérdekesebbek. Az első nem elégedett meg azzal a biztonsággal, a melyet megtámadás esetére a várost körülvevő fal bástyatornyaival adhatott, hanem külön erősséggé alakította át a város főterén emelkedő ősi templomát is, a melyet széles sánczán kívül háromszoros kőfallal vettek körül.

Sok nevezetes esemény játszódott le Medgyes templom-kastélyában. 1534-ben Gritti Alajos olasz kalandort, a török szultán kegyenczét, a ki Zápolya és Ferdinánd párthiveinek egymás elleni uszításával a maga számára szeretett volna koronát halaszgatni a zavarosból, a mikor Czibak Imre legyilkoltatása után Medgyesre menekült, a felkelő erdélyi magyarság a templom udvarába szorította be és ott le is fejezték. 1576-ban ebben a templomban hivták meg Lengyelország követei Báthory Istvánt a lengyel trónra.

Igen nagy kár, hogy az érdekes templomkastélyt az utolsó évtizedekben házakkal annyira körül építették, hogy ma már az épületet seholról sem lehet egészében áttekinteni.

Segesvár még mai napig is a régi városerődítésnek egyik legtanulságosabb emléke. Hajdani falainak legnagyobb része főképen a város éjszaki oldalán épségben van s bástyatornyaival rendkívül érdekes megjelenést kölcsönöz a városnak. Különösen az alsó várost a várral összekapcsoló óratorony, a mely gondosan restaurálva is van, s a melyet festői volta miatt az ezredévi kiállítás történelmi csoportjának az építkezéseiben is bemutattak.

Brassó és Nagyszeben régi elrendezéséből az utolsó évtizedekben igen sokat áldozott fel a modern haladásnak. Körítő falaikat lebontották és bástyatornyaikból is csak emlékül maradt egy-kettő. Pedig Brassó városának hajdan 32 torony és hét bástya védelmezte több öl magas falát. Ma már csak a Katalin-bástya van meg belőlük, de kapuját ennek is befalazták. A város egykori falából néhány hosszú fal csatlakozik a toronyhoz. Ez a falrész még egész magasságában mutatja a régi Brassó védő falát.

Nagyszeben sok tekintetben hivebben őrizte meg régi képét Brassónál, de körítő falából ma már csak három érdekes tornya áll fenn a Harteneck-utczában. Ezek a tornyok szintén a XV. századból valók, és nemcsak lőrésekkel vannak ellátva, hanem szuroköntőik is vannak.

A templom-kastélyok legérdekesebb két példánya a Barczaságon Szász-Hermány és Prázsmár. Az előbbi teljesen szabadon áll, árka nincsen olyan sűrűn befásítva, mint a prázsmári s azért hűen tájékoztat a templom-kastélyok erődítési módjáról. A széles árok után a mely az erődöt körülfogja, kettős védőfal következik. A külső alacsonyabb: a belső azonban 10—12 méter magas és nyolcz négyszögű toronynyal van megerősítve. Lőrésekkel és szuroköntőkkel gazdagon el van látva a fal, mely a templomot körülzárja. A templom védett udvarába hosszú alagútszerű kapucsarnokon lehet bejutni, a melynek Prázsmáron még a hatalmas gerendákból összeállított s erősen megvasalt kapuja és bukórácsa is megvan.

A községi parasztvár legérdekesebb példányát is a Barczaságon láthatjuk. A szászoknak valósággal a magyarság rovására menő kiváltsága volt az ilyen várépítés joga. Míg az anyaországban csak kiváló és gazdag nemesi családok építhettek királyi engedelemmel várakat, addig a szászközségek lakosainak szabad volt főképen a török háborúk idejében személyi és vagyoni biztonságuk védelmére ilyen parasztvárakat építeni. A Brassó közelében emelkedő Rozsnyóvár a legjobb karban fenmaradt és a legnagyobb terjedelmű ilyen parasztvára Erdélynek. Fekvésének nagyszerűsége kedvelt kiránduló helylyé avatta ezt a pompás romot. A várhegy három felől hirtelen emelkedéssel szökik a magasba, s ezen oldalakról rohammentessé teszi a várat. A hegy lábánál fekszik a tiszta kis városka, azon túl pedig a bárczasági róna terül el, kanyargós útjaival. A mezőség tulsó oldalán a Királykő hegysége kéklik, míg a várhegy megett a hófedte Bucses előhegyei zöldelnek. Összeölelkezik itt a mult századok

KOLLONITS SZIGFRID.

Az országos képtárban levő egykorú metszet után.

háborús világának emléke a természet poetikus szépségeivel, hogy álmodozásba ringassa el a zaklatott modern ember lelkét.

A ma embere azonban a természet által kinált szelid örömök élvezése iránt elveszítette a fogékonyságát. Enervált idegeit csak azt izgatja, a mi egészen újszerűt és rendkivülit nyujthat neki. Vágyódik ugyan a megismerések után, de megismeréseiben is csak az izgalmat keresi. Ez az oka annak, hogy noha a közlekedési eszközök fejlődése és olcsósága az emberekben a világlátás vágyát magasra szitotta, ez a vágyódás nem a hazai föld megismerésére irányul. Csak a mindenki által világcsodának elismert természeti szépségek vagy műtörténelmi nevezetességek vonzzák az embereket, a kik a szélrózsa minden irányában bebarangolják a világot, de nem ismerik azt a földet, a hol élnek s a mely eltartja őket. Pedig bőséges szórakozást és lelki örömet kinál a hazai föld is, csak szerető és megértő lélekkel járjuk be azt és észrevevő szemmel figyeljük meg.

Petrik Albert.

A LÉVAI VÁR HALOTTJA.

Irta **Takáts Sándor.**

Ezeréves múltunkban nincs korszak, mely annyi idegent tett szivben-lélekben magyarrá, mint a XVI. század. A magyarosodásnak ez az igazi aranykorszaka, mely nemcsak magyar nyelvű, de magyar érzésű embereket szerez a hazának. Lelkes, lovagias, önfeláldozó és minden iziben nemzeti kor ez, melynek nem csupán fejlesztő, de egyúttal teremtő ereje is van. Eszméket és érzelmeket kelt, tehát az észt és a szivet egyaránt magával ragadja. S eszméinek és érzelmeinek harmoniája egyéniségeket teremt, a kik szellemükkel, izlésükkel és erkölcseikkel a nemzeti szokásoknak ezreket és ezreket nyernek meg. Nem lehet kétségünk benne, — mert hisz az eredmény eltagadhatatlan, — hogy a XVI. századi magyarságban volt nemzeti erő, eredeti gondolkozás és eredeti kultura, mely mint valami mágneskő, magához vonta a körüllévőket és a közénk jövőket.

Kollonits Szigfrid is azok számát szaporította, a kik bár nem magyaroknak születtek, de nyelvre és szivre azért teljesen a mieink voltak. Édes atyja ausztriai úr volt, édes anyja is németnek született. Kollonits Szigfrid Kis-Martonban született (1572 február 22-ikén), a hol édesatyja kapitány volt. A Kollonits-család akkor már jó módra és nagy tekintélyre verte magát, nem csoda hát, hogy a kis Szigfridnek keresztapaságára maga Miksa király vállalkozott, Ott, a hol Kollonits Szigfrid a gyermekkorát éldegélte, a magyar szó ismeretlen volt. A szülői házban sem igen hallott ilyet, magyar iskolákon sem forgott, s mégis megtanult magyarul. Talán a Kis-Martonban és Fraknó várában szolgáló magyar vitézektől ragadt rá a magyar szó. Az is lehet, hogy később valamelyik magyar úr házánál inaskodott, s ott ismerkedett meg a magyar vitézi élettel. Mert annyi bizonyos, hogy Balassa Bálint verseinek és szellemének igen jó ismerője volt! A mikor ifjúvá növekedett, édes apja német lovasezredbe adta őt. Kedvére volt-e ez a fiatal Kollonitsnak, nem tudjuk. Csak annyi bizonyos, hogy a vitézi életet mód nélkül kedvelte, és élete mesterségéül ezt választotta. Huszonegy éves volt, mikor a hosszú török háború kitört. Hadi tudásának és vitézségének kimutatására tehát bő alkalma nyilt. S a fiatal Kollonits nevét csakhamar emlegetni kezdték. Bátornak, vitéznek és fáradhatatlannak mutatta magát. Mindenre vállalkozott, s mindenütt megállta a sarat. A hire és a neve tehát napról-napra jobban terjedt.

Kollonits a hosszú háborúnak mindjárt az elején kimutatta, hogy hova húzza őt a szive! Nem a császári hadak közt forgolódik, nem a német generálisok árnyékát követi, hanem Nádasdy Ferenczünkhöz, a rettegett «*Fekete béghez*» és Thurzó Györgyhöz csatlakozik. Ezeket választja ő mesterekül, ezeket csodálja, ezekhez vonzódik. Nádasdynak és Thurzó Györgynek ez időbeli leveleiből láthatjuk, hogy Kollonitsot akkor már nemcsak ők, de a magyar hadak is magyarnak tartották, s a magyar fővitézek közé sorozták. Ha valaki, úgy Kollonits örvendett ennek legjobban. Hiszen régi vágya volt már, hogy az ország fiának tekintsék! Bizonyára az ő kérésére hajoltak a magyar rendek, mikor az 1598. évi országgyűlésen kiváló érdemei fejében (a 41. törvényczikkel) a magyar főurak közé fölvették. Kollonits ekkor huszonhat éves ifjú és lovasezredes volt!

A következő években tovább folyván a török háború, Kollonits még nagyobb hévvel küzdött. Pest és Adony elfoglalásában, Buda megszállásában s a kisebb-nagyobb mezei viadalokban mindenütt kitüntette magát. A hire és a tisztessége tehát naponkint öregbedett. E mellett lovagias szelleme, megnyerő modora és bőkezűsége annyira kedveltté tették őt a vitézek és az urak előtt, hogy nála népszerűbb főtiszt alig akadt. Ennek a népszerűségének köszönhette, hogy mikor 1604-ben Thurzó György lemondott az országos főkapitányságról, a magyar urak és tanácsosok egyértelműen Kollonits Szigfridet ajánlották Thurzó utódjának. És a király csakugyan kinevezte őt a Dunán innen való kerület országos főkapitányának. Kollonits aztán a nagyhirű Rátky Menyhártot választá maga mellé viczegenerálisnak.

Kollonitsot a magyar urakhoz belső barátság fűzvén, gyakori vendég volt az asztaluknál. Mindenütt szivesen látták őt, mert szeretetreméltóságával és szolgálatkészségével mindenkit lebilincselt. A XVI. század végén Dobó Ferenczczel is ismeretséget kötött. Ez a hatalmas főúr akkor ugyanazt a tisztséget viselte, a mi később Kollonits vállaira szállott. Többször megfordulván Dobó váraiban, annak örökösével, Perényi Zsófiával is megismerkedett. Mikor ez a dúsgazdag és szép asszony özvegységre jutott, a fiatal Kollonits Szigfrid 1603-ban megkérte a kezét. És Perényi Zsófia nem adott neki kosarat. A menyegzői lakodalom azonban sokáig késett, mivel a menyasszonynak akkor kellett küzdenie Dobó Ferencz hagyatékáért, melyet az udvar erőszakkal elfoglalt. Ebben a küzdelemben Perényi Zsófiának nagy segítségére volt a vőlegénye, a ki maga is gazdag és befolyásos ember lévén, minden követ megmozditott, hogy menyasszonya a Dobó örökségének legalább egy részét megkaphassa. Nagy pénzáldozatok árán ez sikerült is neki. Kollonits csupán a másodörökösök kielégítésére a magáéból 57,000 frt-ot fizetett. Ezenkívül 100,000 frtot fizetett az udvarnak a menyasszonya helyett s jótállott azokért a nagy összegekért is, a miket Perényi Zsófia az udvar követelésének kielégítésére kölcsönvett. E nagy áldozatnak az lett az eredménye, hogy az udvar Perényi Zsófiának

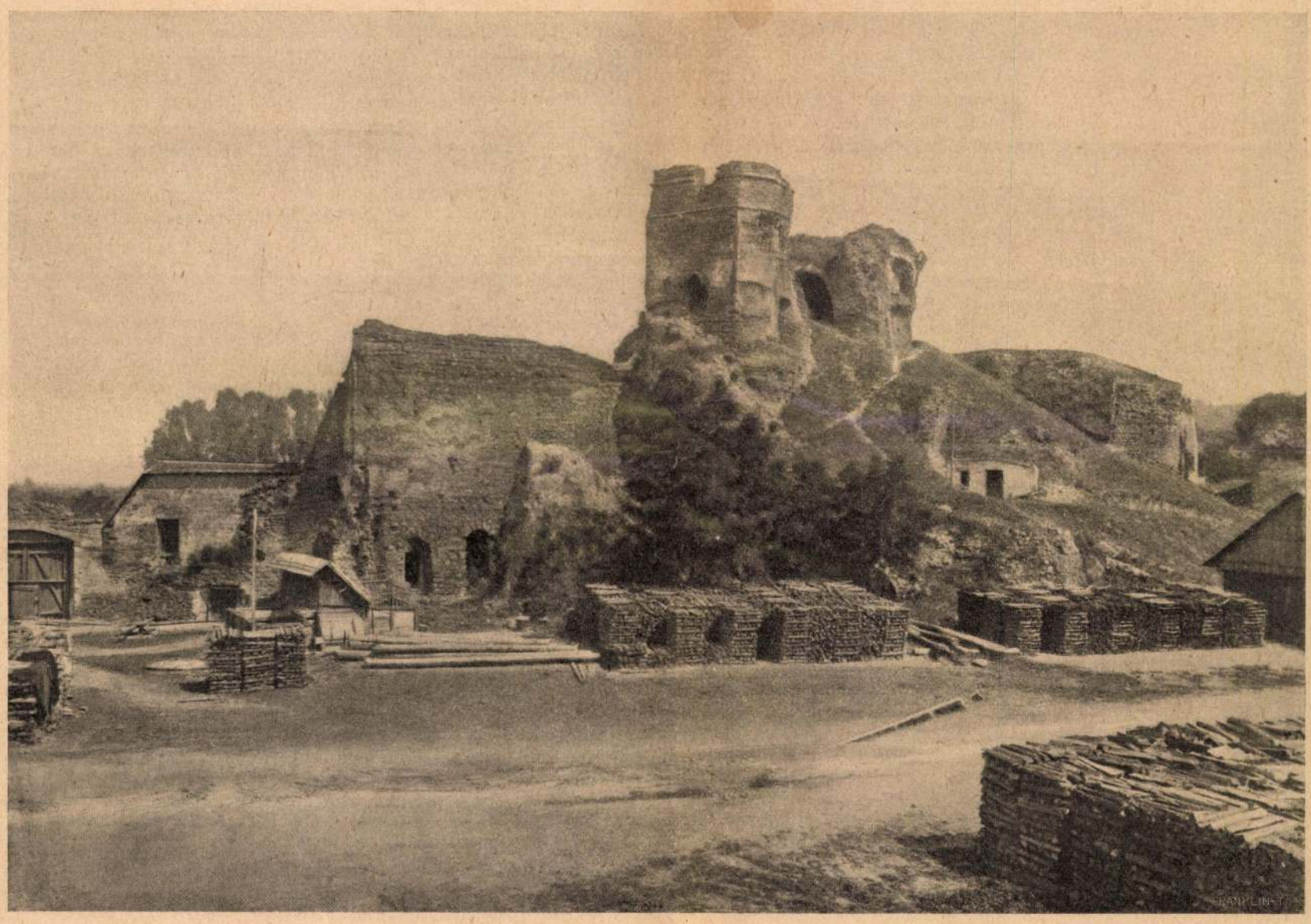

LÉVA VÁRA.

és Kollonitsnak zálogba vetette a sárospataki és a lévai uradalmat. Mivel a félmilliónál nagyobb zálogösszeget kölcsönvett pénzből tették le, s mivel a Bocskay-féle fölkelés idején a hét uradalom hasznából egy fillér sem jutott nekik, Kollonits anyagi romlása a Perényi Zsófiával kötött házassággal kezdődött.

Az 1604. év farsangján ülte Kollonits a lakodalmát Léva városában. A menyegző a régi magyar főuri mód szerint nagy pompával ment végbe. Az új pár aztán a lehető legboldogabb életet élte. Boldogságukat csak növelte Zsófia nevű leánykájuknak a születése. A Bocskay-féle fölkelés azonban a lévai boldog családi fészekre is gyászt hozott. Kollonitsnak hadba kellett mennie! S Perényi Zsófia egyedül maradt a hajdúktól körülfogott lévai várban.

Bár Kollonits szivvel-lélekkel magyar volt, a királynak tett esküjének megszegésére sohasem gondolt. Tehát harczolt a felkelők ellen. Bécsben azonban mégis gyanuba fogták. Sem az udvar, sem az udvari kormányszékek nem biztak benne. Az udvari kamara 1605-ben azt ajánlotta a királynak, hogy *mivel Kollonits teljesen a magyarokhoz adta magát, német viczegenerálist kell mellé adni!* Majd meg azzal gyanusították őt, hogy mint protestáns ember, titkon a felkelőkkel tart. Mindez csak roszindulatú mendemonda volt. Kollonits állta a harczot, s nem törődvén birtokai pusztulásával, keményen harczolt a felkelőkkel. Pedig ez a harcz senkire sem hozott annyi veszteséget mint ő reá. Birtokait a felkelők teljesen elpusztitották. Léva városába zárt feleségét halálos betegség lepte meg, s akkor adta ki a lelkét, mikor a hajdúk a várat javában ostromolták! (Kollonits ekkor a bányavárosok vidékét védte.) Hű magyar katonáinak tán éppen az adott erőt, hogy asszonyuk a ravatalon feküdt, s hősiesen verték vissza a felkelőket.

Aztán visszatért a békesség is. Kollonitsnak azonban vajmi kevés örömöt hozott. Felesége meghalt, s ő maga közel járt az anyagi tönkrejutáshoz. Az előbbi dolog úgy látszik jobban bántotta, mint az utóbbi. Boldog emlékű feleségéről ugyanis még ekkor is megható szeretettel és gyöngédséggel irogatott.

Mivel a háború ideje alatt Kollonits a katonáit jobbára a magáéból fizette, s mivel a maga fizetését sem kapta meg, követelése napról-napra nagyobb lett. A zálogösszegekkel együtt a kincstár ez időtájban már 695,000 forinttal volt adósa. Rengeteg összeg volt ez abban az időben. A pénz mai vásárló ereje szerint bizony sok milliót tesz az ki. S a szegény Kollonits hiába törte magát, hiába kért és fenyegetőzött, egyetlen fillért sem kapott, pedig a hitelezői napról-napra jobban szorongatták.

A bécsi kormányszékek minden áron szabadulni akartak Kollonitstól. Nemcsak rengeteg követelése miatt, hanem egyéb dolog miatt is. Kollonits ugyanis protestáns lévén, nagy kiterjedésű birtokain a protestáns hitnek buzgó védője volt. E nagy bűnéhez még másik is járult. Magyarnak vallotta magát, s a magyar nép és a magyar katonaság között a legnépszerűbb ember volt. Ő maga irja ez ügyben: «Bécsben azt költötték föl, hogy én teljességgel a németektől elállottam volna és az magyarokhoz állottam és esküdtem volna!»

És Kollonitsot üldözni kezdték. Bár Thurzó György nádor tőle telhetőleg védte Kollonits uramat, jó indulatú támogatásával semmire sem ment, mert Forgách Ferencz érsek az udvarnál és a kormányszékeknél teljesen befeketitette Kollonitsot. Forgáchnak katholikus főkapitány kellett, s így a protestáns Kollonitsot kiméletlenül támadta. Már 1607-ben sikerült is annyira megingatnia a hős Kollonits állását, hogy utódját is kiszemelték. Draskovich János volt ez! Nem valami kiváló ember hirében állott. Méltán irhatta hát neki Kollonits: «*Én is szolgáltam Magyarországnak nagy költségemmel és fáradságommal annyit, mint némely mostani időbeli barátim!*» (1607.)

A nádor és Forgách érsek közt folyó harczban a katholikus érdek győzött. Kollonitsot 1610 deczember 24-ikén minden ok nélkül elmozditották a főkapitányi állásból s Bécsbe idézték. Kollonits azonban nem ment Bécsbe, hanem a nádor biztatására Érsekújvárt maradt a katonái között. Draskovichot, az új főkapitányt tehát egyelőre nem lehetett beigtatni, mert a katonák a vár kulcsait nem akarták átadni. Csak mikor Draskovich fizetést hozott nekik, ismerték el őt főkapitányuknak.

Kollonitsot ezután Becsbe rendelték, s Ausztriában adtak neki tisztet. Engedetlensége és ellenségeinek a befolyása azonban a haditörvényszék elé juttatta őt. Ép ez évben történt, hogy Kollonits Kara Alit az esztergomi főszandsák béget a szegénység fosztogatása miatt bajviadalra hivta ki. Magyarosan megirta neki, hogy ő mindenkor kész a viadalra, mint a szép lány a tánczjárásra, s ha Kara Ali ki nem jő, szakállába igyekszik pökni! A viadal azonban alig eshetett meg, mert Kollonitsot börtönbe vetették Bécsben.

A mint a fentebbi kihivó levele meg egyéb irása is mutatja, Kollonits a szegény jobbágyságnak hatalmas védője volt. Szép vonás volt tőle, hogy még a tömlöcz ajtajában is a szegénységre s nem a maga javaira gondolt. Az 1613. év október 18-án Lipthay Imre barsi alispánnak irja Bécsből: «Kegyelmed jó segitője legyen az én szegény jobbágyaimnak! Ha Isten éltet, minden jó hálaadással igyekezem kegyelmednek megtérítenem.»

A mint Kollonits fogságának a hire nálunk elterjedt, úgyszólván az egész ország megmozdult. A vármegyék és a végházak őrségei egymásután irnak a nádornak és ő felségének a kiszabadítása ügyében. Ez irásokból látszik, mennyire szerették az országban Kollonitsot, mily kitünő magyarnak és érdemes hazafinak tartották mindenütt.

Az 1615. év tavaszán a király a sok könyörgésre csakugyan elbocsátá Kollonitsot. Keserűséggel eltelve, idegességtől gyötörve hagyta el Bécset, s magyarországi birtokaira vonult. Mivel a kincstár a követelései kifizetése helyett a hitelezőit arra nógatta, hogy a birtokait lefoglalják, Kollonits igen kellemetlen helyzetbe jutott. Elkeseredésében fogta magát s Pozsonyban katonákat toborzott, aztán birtokába vette Dévény várát, mely különben jogilag úgy is az övé volt. Ez nyilt ribillió — kiáltották Bécsben. S a szegény Kollonits azon vette magát észre, hogy ismét a tömlöczben ül.

Mint első rabsága alkalmával, úgy most is megható módon nyilvánult iránta a magyar nép szeretete. II. Mátyás király — még mielőtt törvényt ültek volna Kollonits ügyében — a lévai uradalmat gróf Althan Jánosnak adományozta. A mint ennek hire ment, a lévai uradalom jobbágyai fegyvert fogtak, s

kijelentették, hogy sem Althant, sem mást nem bocsátanak be az uradalomba, mert az az ő jó uruké, a kit igazságtalanul vetettek tömlöczbe, s a kit eddig még el nem itéltek! És hasztalanul küldték a rendeleteket Lévára, hiába mozgósították a katonaságot, Léva derék népe nem bocsátotta be az új birtokost. Végre is a bebörtönzött Kollonitsot kellett kérni, hogy irjon jobbágyainak, ne szegüljenek ellene a katonaságnak! A kamara igéretet tett Kollonitsnak, hogy ha ezt megteszi, a többi birtokát nem fogják elkobozni. A bebörtönözött Kollonits ráállt az alkura. Ő szegény csak később tudta meg, hogy rútul rászedték.

Bár a megyék ezúttal is fölirtak Kollonits kiszabadítása ügyében, a kérésüknek semmi foganatja sem volt. A szegény Kollonits — itélet nélkül — öt hosszú évig maradt a tömlöcz lakója. A rabélet teljesen tönkretette egészségét s olykor az elméje is elborult. Végre is a külföldi uralkodók, választófejedelmek és herczegek vetették magukat közbe a nagy hősért. Kollonits imigyen azután 1621 szeptember 18-án kiszabadult, s Magyarországba jött. Első dolga volt hálát mondania azoknak, a kik érte közben jártak. Megható szavakkal mond például köszönetet Barsmegyének «jóindulatból való szeretetért». «Egész nemes vármegyéül — irja — testem szakadásával, vérem hullásával és életem fogytával is meg igyekszem szolgálnom. Engem kegyelmetek mindenkoron igaz szívből való jó szolgájának és atyafiának tartson.»

Kollonitsnak teljes elégtételt az 1622. évi országgyűlés adott. A 63. törvényczikk ugyanis a méltatlanul meghurczolt, nagyérdemű főúrnak visszaadni rendeli a lévai uradalmat. Ez időtől fogva Kollonits Léván, egykori boldog otthonában éldegélt. Igaz ugyan, hogy a várba császári katonaságot vetettek, de ő ezzel már nem sokat törődött. Beteg és halófélben levő ember volt ő már akkor. 1623. év őszén azután el is költözött az élők sorából. Az övéi mind elhaltak, rokonai közelben nem voltak, így hát nem is akadt, a ki őt eltemettette volna. Az őrség a holttestet koporsóba tevé s a vár nagytermébe helyezé. Itt pihent a nagy hős évek hosszú során! A kincstárnak és az udvarnak csak arra volt gondja, hogy a hagyatékot elkobozza, de a nagyérdemű főúr eltemetéséről egyik sem gondoskodott.

Másfél évtizeddel Kollonits halála után Stella Jabak János udvari kamarai tanácsos hivatalos minőségben Léván járván, a vár nagy szobájában akart megszállni. Azonban ott — nem kis meglepetésére — koporsót talált! Kollonits Szigfrid koporsója volt ez! Azonnal jelentést küldött Bécsbe. Már régebben meghagyták a kamarának, — irja Stella — hogy a holttestet 150 forintnyi költséggel eltemessék. De idáig nem történt meg. Pedig a szobára szükség van. Leghelyesebb lesz, ha költségkimélés szempontjából éjjel, titokban a katonákkal levitetik a sirboltba s a felesége mellé helyezik.

A magyar kamara erre 1638 márczius 18-án azt felelte, hogy ő semmiféle parancsot sem kapott idáig Kollonits eltemettetése ügyében. Azonban az esztergomi érsek nem ellenzi, hogy Kollonitsot pap nélkül, éjjel a saját sirboltjába helyezzék.

Az 1638 április 20-án aztán Stella kamarai tanácsos császári rendeletet kapott. Temettesse el — mondja a rendelet — éjjel titokban és pap nélkül Kollonitsot a felesége mellé. De jól vigyázzon, hogy Ő Felségének ebből kára ne legyen. Az osztrák szokás szerint ugyanis a meghaltnak adósságát az köteles kifizetni, a ki eltemetteti őt!

És Stella éjjel néhány katonával csakugyan levitette a koporsót a sirboltba. Pap nem volt jelen. A templom ugyanis, a hová temették, akkor már a katholikusoké volt, s az esztergomi érsek protestáns papot oda nem bocsátott. Kollonits pedig mint a protestáns egyház hű fia halt meg!

Ime, tizenöt évvel a halála után ilyen temetésben részesült a hős Kollonits Szigfrid, a kinek a kincstár hétszázezer forinttal maradt adósa, s a ki egész életén át a vére hullásával küzdött az uralkodóház és az ország jóléteért. Azt mondják, a politikában nincs hála. Helyes. De itt nem háláról, hanem emberségről van szó. S az embertelenség még a politikában is mindenkor utálatos marad.

MÓTORCSÓNAKOK VERSENYE MONACÓBAN.

A «Côte d'Azur» napsugaras tájain zúg, berreg az autók, repülőgépek és csónakok mótorja. Különösen így április első felében a sportélet eléri tetőpontját; a pihenésre vágyódó, zaklatott idegű ember, a helyett hogy a természet szépségeiben keresne üdülést, — újabb izgalmak után fut. Ilyenekben pedig van része elég; gondoskodnak róla az élelmes idegenforgalmi vállalatok s maguk a városok is. Valamennyi között *Monaco* nyujtja a legtöbbet s csak évenként kitűzött versenydíjai mesékbe illő összegekre rúgnak. Eddigelé legjobban a mótorcsónak versenyek váltak be s a most 2-án kezdődött nyolczadik meeting egyike a leglátogatottabbaknak. A La-Condanine negyedben — a mely ellentétben Monaco a tudomány és Monte-Carlo a játékszenvedély váraival a különböző sportoknak áldozik — van a mótorcsónakok kiállítása. Aránylag nem nagy területet foglal el, de a benne fel-alá hullámzó tarka sokaság s a szárazra verődött mozdulatlan fiók-szörnyek bizarr külsőt kölcsönöznek a pálmákkal szegélyezett képnek.

A kéthetes meeting minden napjára jut egy-egy díj s a legújabb eredményeket közlő «Le Sport» czímét hosszan elnyujtott hangon kiáltó rikkancsokat olykor majd szét szedik. Természetes is, mert hiszen ennek a nemzetközi tömegnek egyedeiben, távol az otthon ügyes-bajos és mégis visszakivánt dolgaitól, fellángol a sovinizmus szemernyi szikrája. Kipirult arczczal lesi nemzete szineinek győzelmét s igaz, benső lelkesedéssel örül hazája diadalának. Csak mi magyarok állunk hidegen, csaknem értelmetlenül. A sportnak ez az ága előttünk teljesen ismeretlen. A szőke Duna habjait, a Balaton lágyan simuló hullámait nem szántják ezek a száguldó gnómok. A mi csónakázó-egyesületeink, a mi fürdőigazgatóságaink tudomást sem vesznek rólok. Olyan szomorúak és kietlenek is a mi vizeink, mint a milyen élhetetlenek tulajdonosaik.

Pedig sokat veszítenek, mert a sportnak ez a neme kezdettől fogva végig folyton lebilincselő pillanatokban bővelkedik. Már maga a vizrebocsátás s a vizen való előkészületek is lekötik figyelmünket. Az indulást jelző puska- vagy ágyúlövést alig várjuk. Most még látjuk a csónakot, megismerjük a benne ülőket, a következő perczben azonban a sötétkék mélység vakító fehérségű hullámtaraja mögött minden eltűnik. Lélegzetünk elakad, elveszettnek hiszszük őket; csak a lepkeszerűen libegő és őrült iramban tovaszáguldó lobogó árulja el, hogy ott a tengerfenék ismeretlen világa felett, gyárak gyártmányaik, emberek munkájuk elsőségeért küzdenek. Néha, mint valami lélegzetért kapkodó szörnyeteg, kibukkan a csónak orra, de egy szempillantásra, mert hiszen a czél még messze van. Még csak Cap-Martinig kell jutniok, a hol hatalmas ivben megfordulva, mély barázdát szántanak a nyugvó s végtelenségében oly fenséges viztömegben. Nehány percz — óráknak tűnik, — s a startvonalon áthalad a győztes. Utána felszökken az árboczra a győzelmi lobogó, ágyúk dörögnek s lassan, kecsesen úsznak a part felé az imént még küzdő ellenfelek.

Gyönyörű, megkapó kép ez; elismerik mindnyájan, még a lemaradt németek is. A lelkesedésnek hatása nivelláló. Még megnézzük a fekete táblán a point-ek számát s az elért idő, majd gyorsasági rekordokat, azután ki a játéktermek felé, ki a tengerészeti múzeumba, a szerint, hogy hova vonzanak vágyaink. Közben pedig eltünődünk, miért is áldott meg bennünket a természet a nagy dunántúli tengerrel és a Quarneróval, a mikor úgy sem tudjuk hasznát venni. Vagy talán nem is akarjuk?

Dr. Massány Ernő.

HELLÉ.

REGÉNY. (Folytatás.)

Irta **Marcelle Tinayre.** Fordította **M. Hrabovszky Julia.**

XIX.

— Egy visszatérőt hozok, Hellé! — szólt öreg barátnőm. — Maurice nehány nap óta Párisban van. Ma meghivta magát hozzám ebédre és én kértem, kisérne el ide.

— Nagyon jól tette asszonyom . . . Tehát visszatért Clairmont úr, épen, egészségesen? Meg van elégedve az utazásával? Nem reméltük, hogy ilyen hamar látni fogjuk.

— Mindjárt megmagyarázom hirtelen visszaérkezésemnek okait, — felelte a fiatalember, megszoritva feléje nyújtott kezemet. — Értesültem, minő csapás érte önt, kisasszony és őszinte fájdalmat éreztem fölötte. De Riveyrac úr azon kevesek közé tartozott, a kiket nem lehet elfeledni és viszontlátni óhajtunk.

Igaz részvét hangján kérdezősködött nagybátyám halálának némely részlete után. Aztán Genesvriervel váltott nehány szót.

— Úgy hallom, önt elfogták a haramiák? Vannak még haramiák Görögországban? Szegény nagybátyámat ez egészen elbájolta.

— A haramiák, a kikkel találkoztam, kisasszony, nagyon jó ördögök voltak. Váltságdíjat fizettem nekik és a legjobb szivvel váltunk el egymástól.

— Azt beszélték, hogy ön felbérelte őket a törökök ellen?

— Az útikalandokban mindig van némi túlzás . . . A való az, hogy még árnyékát sem láttam török katonának . . . Bejártam Görögországot, átutazóban üdvözöltem a barátjukat, Walter urat, a fa-embert, a ki eszembe juttatta Faust *homonculus*-át, Phébus Apolló szentélyében eltévedve. Láttam a Parnassus barlangjait, a hová Delfi lakói az invázió alatt menekültek, mikor Isten sziklaesővel zúzta agyon a persákat. Láttam a Parthenont a hajnal és az alkony aranyfényében. Bolyongtam, mint Ulysses a Cyklopok tengerén . . . Végre megpihentem Corfuban, az elragadó Corfuban, a hol befejeztem a drámámat, a miben Robert Noémi fogja játszani a főszerepet.

— Nemsokára?

— E télen. Képzelje kisasszony, hogy a nagy tragőda egy lirikus szindarabot akart Cabarus Pierretől előadatni. Ez volt az idény egyetlen verses darabja . . . De Cabarus megbetegedett és a próbákat jövő tavaszra kellett halasztani. Egy jóakaró és befolyásos barátom figyelmeztetett erre. *Sapho* kész volt. Felszálltam az első, Marseilleba induló hajóra. Úgy pottyantam be Noémihoz, mint egy meteorkő. És múlt hétfőn az isteni művésznő kinyilvánította, hogy hozza a darabomat és ő fogja kreálni Saphót.

— És ön rálépett a diadal útjára, — jegyezte meg Genesvrier mosolyogva.

— Maurice el fog érni az út végére is, — szólt Marboy asszony. — Úgy tudom, magasabb helyen nagyon érdeklődnek darabjának sikere iránt.

— Magasabb helyen . . .

— Igen . . . Rébussat, az új szépművészeti miniszter . . .

— Azaz — vágott közbe Maurice, — találkoztam vele unokanővéremnél, Nébriant bárónénál . . . De maga ismeri őt Genesvrier! Sőt úgy tudom, nincsenek valami jól együtt . . .

— Ismertem őt valamikor . . . eléggé, hogy megvessem.

— Édes Istenem, — szólt Clairmont rövid csend után, — tudom, hogy Rébussatról sok roszat mondanak. De ez semmit sem jelent . . . Párisban, az irodalmi világban épen úgy rágalmazzák, mint tömjénezik egymást az emberek.

— Én itélhettem Rebussat fölött. Ez az ember kétszinű és hazudik. Lethierry papa jól fogadta, bevezette őt, mikor kezdő volt . . . Mikor Lethierry kegyvesztes lett, Rébussat gyáván elhagyta és megtámadta. Rébussat igazi Tartuffe, a ki Scapin ügyességével bir.

— Intelligens ember!

— Nagyon intelligens. Elegáns, elbájoló, verve-je van, minden tulajdonnal bir, a mi befolyásolja a férfiakat és elcsábítja a nőket. De csinált is gyors és fényes karriert. Harmincz éves korában képviselő volt és most miniszter.

— Nem irt ön czikket ellene, Antoine?

— Igen, feleletül arra, a mivel ő Lethierrynek, egykori pártfogójának az emlékét megtisztelte . . . Kicsibe múlt és megverekszünk; de Rebussat nem nagyon óhajtotta. De azóta gyűlöl, tudom.

— Szegény Antoineom, — szólt Marboy asszony, — maga ért hozzá, mint kell ellenségeket szereznie.

— És barátokat! — szóltam közbe, elvágva a vitatkozást. — Ne törődjék Rebussat úrral! A haragját majd lecsillapitom egy csésze teával.

Erdélyi várak

** („*Erdély építészeti emlékei*“) czim alatt Kőváry Lászlótól „Erdély régiségei“ második, bővitett kiadásban jelentek meg Kolozsvárott. A régi várak és romok rajzaival ellátott munka Erdély földjét történeti szempontból ismerteti, és sok becses adat van összegyüjtve benne. Ára 2 ft.

Van kyj. 1866. 4481.

Daun, Berthold

Stoss, Veit

I/2 pole

dönkről pedig még álmodni és restek valánk; — hanem olyan mint a borznak a téli alvása, mely álmok nélkül, tompán és érzéketlenül alszik tavaszig, s azalatt testét ön zsirjából táplálja. — Felriasztott végre nehéz alvásunkból a Hitel és Világ írója. Ő volt az, ki első ébredésünkkor alakot adott sejtéseinknek és szavakat gondolatunknak. Az észnek és igazságnak égi szikrájánál gyújtotta meg fáklyáját, és mi az ő fáklyájánál gyujtottuk meg apró mécseinket. Fényesen lobogott a fáklya világa, de a tér nagy volt és sűrű volt a sötétség, mely a tér felett elterült, s a fáklya nem vala képes a nagy tért egészen megvilágítani. Sok apró mécs gyúlt meg azonban a fáklyának lángjától, azok ismét más mécseket gyújtottak meg, s mind ezek a nagy téren elszórva, mindenik a kis körében egy kis tért világított meg, s így kezdett oszlani a sötétség. Most már láttunk, s örültünk az életnek és a világosságnak. De láttuk a sok rosszat is, mit századok igazságtalansága rendszerünkben s törvényeinkben összehalmozott s a számtalan hiányt, mit századok tespedése okozott. Láttuk, hogy mások messze elhaladtak, míg mi csak aludtunk és erős lőn bennünk a határozat javítni és haladni.»

Deák ezen szép bevezetés után kifejti, hogy eddig lelkesítésre, ezentúl cselekvésre van szükség. Tenni való azonban sok van, de ehhez nincs alapos tudásunk, nincs közvéleményünk. Szükségünk van épen ezért egy jó hirlapra. A Pesti Hirlap a haladást tűzte ki czélul, először általánosan szólt, de valószinű, hogy ezután a részletkérdésekre fog térni. Igaz, hogy modora kemény, de ez nem baj s meg fog szünni, ha részletesen szól majd a tennivalókról. Harczot kezdeni ellene a modorért nem tanácsos épen neki, Széchenyinek, mikor elvben egyeznek, nem azért, mert egymás hitelét rontanák s ez a hazának is ártalmára van.

Széchenyit azonban Deáknak e levelében felhozott okai sem tartották vissza attól, hogy művét Kossuth ellen ki ne adja. Befejezte művét s elküldötte Deáknak junius 29-én kelt levelével.

A levél nem maradt ránk, de megvan a Széchenyi-Muzeumban a fogalmazványa, a mely eddig kiadatlan s így hangzik:

Juny 29. 1841 Pesth.

Igen Tisztelt Barátom!

F. évi Márczius 20-ikán írt sorai, — — a most megjelent 's már akkor — midőn levelét vevém — készülőben volt munkámat vagy 14 napig felfüggesztek. Olly fontos okokat találtam Önnek összeillésiben, a' «Nem irásra» — — hogy könyvemmel felhagyni — — vala szándékom.

E' 14 nap leforgása után azonban — — midőn látám, milly meghasonlást fogna okozni, — — a' Pesti-Hirlapnak minden sajátot megtámadó modorja, a' habentes és nihil habentes közt — és hogy ő ezen modorból ki nem tudna vagy ki nem akarna bontakozni, — — két utolsó nap kétségtül kinozva, mit legyek teendő betüszerint 'szinte vért izzadva — — — ismét tollat ragadék — — és ide mellékelve küldöm — — — a' szüleményt. — Vegye nyájas indulattal. — — Azon voltam — — inkább ártanék magamnak mint a' közügynek és ezt, ugy hiszem, meglehetősen el is értem. Tegnap érkeztem 'Orsováról — — hová a' Nádort vala szerencsém kisérni. — — — (Ez után Széchenyi kitörölte a következő részt: Néhány nap elérkezésem előtt. — Az ide való ifjuság — fáklya musikával tisztelé meg Kossuthot, — — mikép megmutassa — — hogy könyvemet, mellyet NB. nem olvasott, kárhoztatja — — — 's a, Pesti Hirlappal tart.)

Remélem tán lesz egy kis haszna utamnak. Itt csak kevés nap maradok, mennyire lehet Czenkre — — sietö — hol a' Sopron — Vasi Szeder Egylet megalapítása korül fogok müködni. — Zalába mikor megyek — — nem tudom; — — de az idén, ha élek és valami előre nem látható üstökös csillag nem ütközik terveimbe — — bizonyosan megyek. Mikép osztja Ön el legközelebbi idejét, — például oktober elejéig? Kérem, irjon ez iránt Czenkre nehány sort — — nehogy olly sokáig legyünk, ugy szólván, egymás mellett és még is egymás nélkül.

A 'hiddal — melly számára még ki nem adók a' budai kormányi raktárokat — a' pesti kikötővel, mellyet Pest városa még mindig állhatatosan ellenez — a' gőzmalommal, melly most lép nemsokára életbe és és már már több bajom mint kedvem van — — 's minden esetre több dolgom mint erőm és tehetségem.

Igen elszigetelve érzem magamat; nincs elég practicus ember köztünk.

Isten áldja — — és maradjon jó akróm.

Őszinte barátja

Széchenyi István.

Széchenyi levelének adatai a *Kelet népe* czimű művére nézve teljesen egyeznek a naplójában foglaltakkal. Naplójában először 1841 január 29-ikén foglalkozik avval a gondolattal, hogy fellépjen Kossuth ellen s ezért tárgyal Pulszky

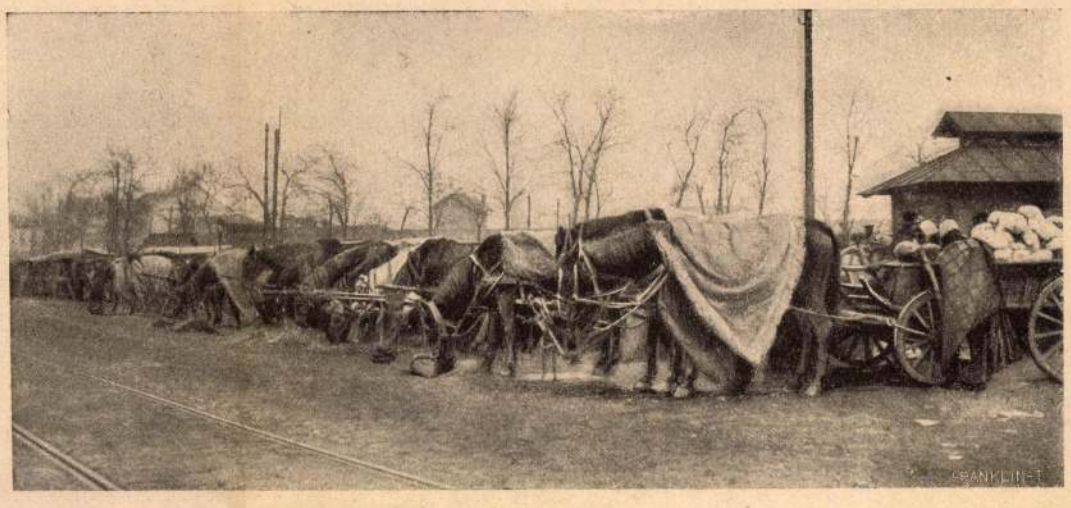

KÁPOSZTÁS-KOCSIK EGY KÜLVÁROSI PIACZON.

Ferenczczel és Batthyány Lajossal. Február 6-ikán már elhatározza és ír Kossuth ellen *Lélekharang* czímen, 8-ikán ismét dolgozik, de ekkor már művét, melynek részei hasonlítanak a vezerczikkekhez, *Anti vezérczikknek* kereszteli; 11-ikén ismét ír; 12-ikén szorgalmasan dolgozik, de nincs megelégedve művével; 14-ikén egész nap dolgozik, sokat ír és már *A kelet népének* nevezi művét; 21-ikén oly nagyon izgatá műve, hogy ez időtájt aludni sem tud; 22-ikén ismét sokat dolgozik, sőt felolvassa majdnem az egészet, a mit már írt, Orosz József hirlapirónak; 24-ikén ismét sokat dolgozik művén s meg van vele elégedve. Márczius 5-ikén, 6-ikán sokat ír, 9-ikén nem is megy ki a szobából, mert egész nap ír; 17-ikén ismét sokat dolgozik művén. Ezen időben történt, hogy Orosz József, de különösen Bezerédj István — kivel szintén beszélt művéről — elbeszélhettek egyet-mást a hallottakból s ezek Kossuthra hathattak, mert Széchenyi e hó 26-ikán a Pesti Hirlap átalakulását véli észrevenni, 29-ikén ismét dolgozik művén. Ezután április 10-ikéig nem találunk feljegyzést, majd ismét csak 27-ikén s végül még május 3-ikán, a mikor megemlíti, hogy a végen dolgozik. (Széchenyi műve végén junius 8-ika van jegyezve, úgy látszik, a jegyzeteket ekkor írta s általában teljesen letisztázva műve ekkor készült sajtó alá.)

A fenti adatokból kétségtelenül kitünik, hogy Széchenyi, Deák levelének vétele után kétszer is hosszú szünetet tartott (márczius 29-ikétől április 10-éig és április 10-étől április 27-éig), de kitünik az is, hogy Deák levelének vételekor művészek nagyobb részével már készen volt.

A Kelet Népe — Széchenyi feljegyzése szerint — junius 28-án jelent meg s az első kiadás nagyon gyorsan elkelt. De nem érte el azt a czélt, melyet akart, sőt inkább az teljesedett be, a mit Eötvös is, Deák is jelzett: Széchenyit sokan kárhoztatták, hogy a modor miatt harczot indított, népszerüsége pedig nagyon alászállott.

A mű hatása nagy volt, a lapok azonnal foglalkoztak vele igy pl. a konzervativ irányu *Világban* Dessewffy Aurél, az *Athenaeumban* pedig (Hazay Gabor álnéven) Vörösmarthy Mihály írt róla hosszasan. Majd az önálló művek egész sora jelent meg s mind itélkezni akart a vitában. A megjelent könyvek túlnyomó része nem tartotta Széchenyi fellépését helyesnek.

Itt e helyen csak Eötvös Józsefről és *Kelet Népe és Pesti Hirlap* czimű művéről kell megemlékeznem. Eötvös műve augusztus 31-ikén jelent meg, mert Széchenyi szeptember 2-ikán jelzi naplójában és megemlíti, hogy ügyvédi furfanggal van írva s nem lehetett volna ellene veszélyesebben fellépni.

Eötvös művének megjelenését jelezte Széchenyinek, sőt felajánlotta azt is, hogy ivenkint megküldi neki, a mint kinyomták. Erre Széchenyi, ki ez időben Sopronban tartózkodott, Eötvösnek az alábbi érdekes választ küldötte:

Tisztelt Ellenem!

Ha valaki, bizonyosan én vagyok barátja az ész surlodásnak; 's azért őszinte örömmel várom munkádat. — Tudtam, sokban nem lehetünk egy vélekedésben — mert hiszen felette sok oldala van szövevényes honi állásunknak, — — és máskép tünik az első — — az élet tavaszában — — — mint mikor a zordon valóság lép a lenge álmok helyibe — 's azért sejtém irni fogsz 's — — Ellenim sorában találandlak. — — Ám de mindig reméllettem nem Tartuffe — de bainokilag fogsz irni ellenem. — 'S ime bizonyossá' teszesz errül Julius 28-iki soraid által, mellyeket tegnap vettem. All right! 'S terits földre ha birod — bánom is nagyon — csak emeld — — *de igazán* emeld a' hazát — —. Én már vén vagyok 's élet fáradt — a 'Ti munkátok most — 'elémbe vágni 's csekély fáradozásaim jeleit árnyékba állitni — mi nem leszen nehéz munka — 's azért rajta — — csak rajta, s a' magyarok Istene adja áldását hozzá!

Jóllehet igen kiváncsi vagyok általadi helyre állitásomat vagyis inkább igazitásomat minél előbb olvasni és senki nálamnál nem méltatja jobban azon gyengéd udvariságot, mellyel munkád meg meg jelenő iveivel előlegesen ajánlkozol kedveskedni, — — azért még is inkább bevárom az egészet. Had álljam büntetésemet egyszerre ki — — ha pedig könyved nem leszen büntetés, ám akkor — had élvezzem egyöntésü munkádat egy olvasásilag.

Élj boldogul.

A Széchenyi-Muzeumban levő levél fogalmazványára nincs a kelet ráírva, de a fentebb mondottak alapján kétségtelen, hogy 1841. évi auguszus elejéről való.

Egyébként magán viseli a levél azt a mélabús hangulatot, a melyben Széchenyi ez idő tájt nagyon gyakran volt, töprengett: vajjon helyes volt-e fellépése? Népszerűségét nem bánta, csak a haza sorsát szerette volna biztositani.

Dr. Viszota Gyula.

ERDÉLYI VÁRAK.

Hazánknak erdélyi része, mivel századokon át délkelet felől védőbástyája volt az anyaországnak, most már omladozó váraiban s nagy számú templomkastélyaiban, sok emlékét őrizte meg a háborus időknek is. Nem műtörténelmi nevezetességek e várak, hiszen létezésük czélja főképen a védelem hatályossá tétele volt, s azért ne is keressük rajtuk az épitőművészet formabeli szépségeit. Nem mintha egyáltalán nem lettek volna rajtuk soha — ezt a feltevést fényesen megczáfolja a velük egyidőben keletkezett kis falusi templomok sok építési sajátossága, — hanem azért, mert e várak nagy része annyira romhalmaz ma már, hogy a mi formabeli szépség kapukon, ablakokon és erkély képzéseken valaha volt is, most már az idő teljesen elpusztította.

Legtöbbször patakok és folyók partján, hegyszorulatok szélső szikláin állanak őrt e várak, mint a mely utakon a leggyakrabban csapott be az ellenség a haza földjére. A meredek sziklákon álló romok zegzugos védő falaikkal s omladozó bástya-tornyaikkal gyönyörüen illeszkednek bele a tájképbe. A hatalmas kapubálvány kövei kidöntve porlanak s törmelékei között a sárga kis virágú árvácskák százai kandikálnak a szállongó pillére. A kaputorony hatalmas repedéseiben vigan tanyáz a sokfele dudva, a melyben fészket rakott már magának a madár is. Odább az udvar egyik sarkában a hajdani kápolna düledező falaira magasan fut fel a szeder s a borostyán. S mindenre szinte nyomasztó csend borul, mintha temetőben járna az ember. Sok dicsőséges csata, sok nehéz szenvedés igazi temetőjében.

TÖRCSVÁR LÁTKÉPE.

A TÖRCSVÁR FOLYÓ VÖLGYE.

Ilyen romhalmaz s talán Erdélyben a legnagyobbak egyike áll a Keresztény-havasok magas előhegyén *Barcza-Rozsnyó* felett. A rozsnyói paraszt-vár ez, mert ez lett a neve, a mint a vár, még valószinüleg Zsigmond király alatt, a rozsnyói parasztság birtokába került. Ők gondozták, építgették s ha az ellenség szorongatta őket, ide menekültek védeni magukat. A falazás silány volta azonban azt mutatja, hogy ez a nép az építéshez keveset értett. A romok közt most már csak az állitólag 145 méter mély, sziklába vájt kút a nevezetesség, a melyet a vár őre néhány fillérért acetilén lámpa leereszlésével megvilágit a kiváncsi turistának. Gyönyörü azonban innen a kilátás egyfelől a Keresztény-havasok kéklő bérczeire, másfelől a Királykő és a Bucsecs hegyóriásaira.

Alig hét kilométernyire e vártól, teljesen ép állapotban fentartva és gondozva, félelmes nagyszerüséggel bámul le a törcsvári szoros völgyéből kiemelkedő szikla csucsáról a *Törcsvár*. Közvetlen alatta hosszu vonalban kanyarodik Ó-Tohány felől az országút, a mely mellett kavicsos medrében csörgedezve folyik a Törcsvár-folyó kristálytiszta vize. Fekvésének nagyszerüsége e várat, a mint az országúton közeledünk feléje, sokkal nagyobbnak mutatja a valóságnál. Szük kis udvarát az emeleti nyilt folyosón hamar körüljárja az ember. A helyiségek, a melyek e folyosóról nyilnak, mind lakható állapotba vannak helyezve és fentartva, a mi dicséretére válik tulajdonosának, Brassó városának.

Az épület tömegéből egy kis kerek és egy nagyobb négyszögü torony emelkedik ki. Ennek a négyszögü toronynak északi oromfalán a felsőmagyarországi renaissancera jellemző pártázata van, a mely építészeti forma szinte páratlan Erdélyben. A négyszögü torony oromfalához csatolt félnyeregtetőn ül egy kis kilátó tornyocska, melyből délnek a törcsvári-szoros völgyére, kelet s nyugat felé pedig a Királykő és Keresztény-havasokra elragadóan szép kilátás nyilik. Egyáltalán e kis vár fekvése s a belőle élvezhető kilátás oly szép, hogy az utazási

TÖRCSVÁR BÁSTYÁI.

idény alatt a turisták rajokban keresnék fel, ha valahol — Svájczban vagy Bajorországban volna.

Van az erdélyrészi váraknak egy különös fajtája, a melyhez hasonlókat hazánk más részeiben nem igen láthatunk. Erdélyben pedig, különösen a Barczaságban igen nagy számban vannak, napjainkban is teljesen ép állapotban. Templom-erődöknek vagy kastélyoknak szokás őket nevezni, mert a védelem czéljaira egyes, többnyire szász községek a község kellő módon megerősitett templomát használták fel. Szükség volt erre felé a XIV. és XV. században az ilyen erősségekre, mert a szász nép szorgalma és értékes politikai kiváltságai révén erősen vagyonosodott, s vagyonát nemcsak a gyakran berontó külellenségtől kellett védelmezni, hanem a kevésbbé vagyonos szomszédos községektől is.

Az ilyen templom-erődök többnyire komor külsejüek, falaikon a párkányok alatt sokszor körüljárható folyosó vonul végig szuroköntő lyukakkal és lőrésekkel. Ablakaik is kisméretüek, s inkább nagyobb fajta lőréseknek látszanak.

A legszebb és legnagyobb, teljesen jókarban lévő templom-kastélyok közül váló a *prázsmári* Brassó közelében. A templomnak tornya nincsen, s udvarát kettős védfal veszi körül, a melyek közül a belső 12 méter magas. A védőfalnak két tornya van még meg, a melyek közül különösen nagy a kapu fölé emelkedő védő torony. A hajdani ambitusos udvarházakra emlékeztető oszlopos előcsarnokon át jutunk el a tulajdonképeni bejáróhoz. Alagutszerű szük sikátor ez, a melynek közepe táján teljesen ép állapotban felhuzva van a rácsos gyilok-kapu. Áthaladva a bejárón és az előudvaron, bizarr látványt nyujt a tulajdonképeni templom-udvar. A védőfalhoz épitett kamrák a fal magasságát három emeletre osztják s a hozzájuk vezető falépcsők és az ajtók előtt körülfutó nyilt körüljáratok hatása különössége mellett is igen festői.

Temploma bár sok román motivumot őriz, mégis inkább az átmeneti korból való. A kórusa feletti gyönyörű hálós góth boltozat a laikus ember figyelmét is rögtön magára vonja s nem ok nélkül, mert szépsége oly kiváló, hogy hazánkban ehhez hasonló másutt alig látható.

TÖRCSVÁR HÁTULRÓL NÉZVE.

A PRÁZSMÁRI TEMPLOM-KASTÉLY BELSŐ UDVARA.

ERDÉLYI VÁRAK. — Petrik Albert fölvételei.

Erdélyi várak

Lukinich Imre dr

Az erdélyi hódoltság
és végvárai.

Hadtört. Közl.

1912. 155, 367, 545. l.

Frankl István:

fo

Mellig, kissé balra,
rövid, bajusza hosszú. F
~~kissé~~ látható, nyakken
alatt két sorban:

„FRANKL

ASZABADKAI SZ

a bal karnál: „HUSZK

Fametszet, m

Metszette: Hu

Lénhardt Ede: A

Ltfra 8

Hampel József (Kövér Béla néven): Az „erdélyi" románoról.

Erdélyi Zonáné

Kny. Archaeologiai Értesítő
8°, 18K, 23L, Budapest, 1895

Erdélyi püspökség

sodronyzomancos
kelyhe
leirva, repr

Pul Rad

I. 23, 24 l.

Erdélyi zománc

(sodronyzománc)

379. MIKUSAY JÁNOS, Magyar mutató

380. MILLER, J. H., Geschichte von Gr
Csepreghy Ferenc könyvtárában.

381. MISKOLCI GÁSPÁR, Egy jeles vad

382. MOLIÈRE, Les oeuvres de Monsieur
bőrkötések. Rézmetszetekkel. *Ritka*

383. MÖLLER ISTVÁN, a vajdahunyadi

384. MOLNÁR BORBÁLA MUNKÁJA.
egy lapja hiányzik. *Ritka.*

385. MOLNÁR JÁNOS, Magyar könyvház
koru kötésekben.

386. MOLNÁR VIKTOR, A Rudolf szobo

387. MONTBEL, GUY DE, La condition
sk. ajánlásával.

388. MONTESQUIEU, ROBERT DE, Sel
Williams. London. (1921) Ered. kötésb

389. MORVAY GYŐZŐ, A biblia és a köl

390. NAGY GÉZA, A magyar viseletek

Kövér Béla: Az „erdélyi" zománcrót. Arch. Ert. 1895.
289–311. l.
18 ábrával.

s formatae concionis moralis. Noribergae, 1717. Hozzá-
isbaci, 1716. 4r. Fbőrkts.

decemberi számai. 2r. Kötve. *Igen ritka!*

julius 5-ig. Ritka számok. Kötve.

tet. Kolozsvár, 1912. Fvkts. Szerző sk. ajánlásával.

dienstlicher Lieder. St. Petersburg, 1783. 8r. Bőrkts.

Budapest, Athenaeum, 1900. 4r. Két kötet. Ered. disz-

eljes kiadás. Bpest, Athenaeum, 1874. 4r. Ered. vkts.

neisters. Leipzig, 1926. 4r. Ered. ktsben. Szerző sk.

1886. Bloch Gyula rajzaival. 12r. Vászonkötés. Szerző

ó. Fvkts. Szerző sk. ajánlásával.

ijavitotta Stancsics Mihály. Pest, 1846. 8r. Ered. kötés.

ból. 1836. évf. 60—103. szám. 4r. Szines divatképekkel.

szövetséglevele. Hasonmáskiadás Borovszky Samutól.

< Erdélyi magyar hímzések >

Palotay Gertrud:

< > Pásztortűz

1941. 347 – 351. l.

képekkel.

Erdélyi magyar hímzések

Palotay Kertrud—Szabó T. Attila: Ismeretlen erdélyi magyar hímzéstípusok. (Német kivonattal.) A Néprajzi Múzeum Értesítője XXXIII. évf. p. 1—35. 106 ábra.

1941.

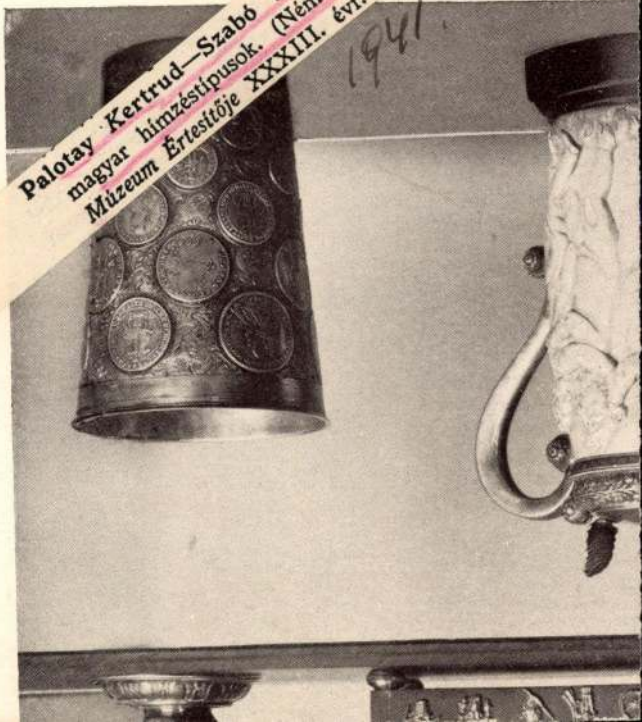

Ismeretlen, 19. század (Jahrhundert).

620. FÉRFI TANULMÁNYFEJ (Männl
Vászon (Leinwand). 45 × 37.

621.

622.

623.

624.

625.

626.

627.

628.

629.

ARTÓ ÉS EGY TINTATARTÓ, aranyozott bronz, szines
ken pásztor, másikon pásztornő. A tintatartón kis amorett
und ein Tintenfass, in Bronzefassung. Meissen, 1840—50 k.

oldalán és az aljon virágos arany keretben, grisaille-festésü
zak). — Schale und Untertasse, in Blumenumrahmung Schäfer-
issen, 1790 k.

galak, arany chinoiseriekkal. (Ragasztott). — Zweihenkelige
ld. Meissen, 1720 k.

ÁVAL, szines porcellánszobrocska, zöld ruhában, oldalán
und. Meissen, 1760 k.

cellánszobrocska. — Juno mit Pfau. Meissen, XVIII. sz.

négyszögü, fent félkörös, aranyrácsos és kék pikkelyes perem-
orett, alatta szinesen Watteau-jelenet. — Zifferblatt, viereckig
moretten. Meissen (?),

ben szinesen, tüznél melegedő hölgy. Hausmaler munkája.
nnen Frauenfigur. Meissen, 1730 k.

ines porcellán, rokoko talapzaton, lábainál Cerberusz. (Karja
t Cerberus. Meissen, XVIII. sz.

orcellán, rokoko relief keretben, szines Watteau-jelenet és
e und Untertasse, mit Watteau-Scene in Rokokoumrahmung.

ürkenbecher), oldalán piros alapon, ovális medaillonok, szines

Erdélyi magyar műemlékek

883.

Balogh Jolán: Ungarische Kunstdenkmäler im heimgekehrten Siebenbürgen. [Budapest: Egyetemi ny.] 8°, 13 [3] p. 4 t. — Kny.: Ungarn II. évf. 1941

711.

Művészeti Hetek Ungvár
1941.

AZ ERDÉLYI MAGYAR MŰVÉSZET ÚTJA

Hölgyeim és Uraim!

Mindenekelőtt kötelességemnek tartom becsületesen bevallani, hogy amit az alábbiakban az én szűkebb hazámnak, a kicsi Erdélyországnak művészetéről elmondandó vagyok, annak anyagát természetesen nem én fedeztem fel és gyüjtöttem össze önálló és helyszíni kutatásaim vagy levéltári tanulmányaim közben, de minden, amiről beszélek, mindenki által hozzáférhető anyag, ha rászánja az időt és költséget. Megpróbálom azonban egyrészt összefoglalni és egy nevezőre hozni mindannak a lényegét, amit a magyar művészet történetének hivatásos kutatói és esztétikusai Erdélyország eddigvaló művészeti tevékenységéről, eredményeiről és sajátosságairól tényekben megállapítottak, másrészt igyekszem megláttatni azt, amit én, mint gyakorlati építész, egy emberöltőn keresztül való erdélyi életmunkám folyamán az erdélyi művészetről tanulságképpen levontam.

Amilyen régi, úgyszólván ősi, veleszületett és mai napig is mélyrehatóan élő a magyar közönség teljes egészének érdeklődése a magyar nemzeti, tehát külső s főképpen politikai története iránt és amilyen régi és a mai napig intenzíven művelt tudományunk a magyar nemzet-történetírás, annyival újabb és felületesebb a magyarság érdeklődése a maga szellem-életének multja iránt és természetesen annyival újabbkori a szellem munkaeredményeinek számbavétele is.

Trianonig a magyar képzőművészet multja csak kis részében felkutatott, meglehetősen ismeretlen világ. Művészeti emlé-

a forma, a stílus, a kompozíció, a kijelentés és a szuggerálás rejtelmes szabályairól, melyek tulajdonképpen nem is szabályok, hiszen minden költővel, sőt tulajdonképpen minden egyes versszel ujjászületnek és mindig csak általában és fenntartásokkal érvényesek. De úgysem tudnánk eligazodni rajtuk. „Poeta nascitur", a költő születik. Fejlődik is, igaz ; de legfontosabb az, hogy „natus est", hogy annak született. S mint a kis mag az egész cédrusfát, úgy őrzi magában, úgy fejleszti ki lassan világa kívülről táplálkozó, belülről építkező csodáját. A szellem a költészetben megteremti mindazt, amit a természet : a végtelen nagyok és végtelen kicsinyek rajzának egyformán isteni világát.

S mire jó mindez? Miért van művészet, miért költészet? Amiért szórakozás és játék és vallás és ismeretelmélet. Az ember érez, az ember unatkozik. Meg akarja ismerni magát és a világot. Le akarja győzni az elmúlást, a megváltást keresi. A mámort, amely a fájó egyént visszakapcsolja a boldog mindenségbe. Olyan jó Faustként ráfeledkezni a megállított pillanatra és megváltódni a gyönyörködés időtlenségében. Gondolat elvillan, szó elhangzik, hús megrothad, követ és ércet megőröl az idő. De az érzés, melyben a költő mintegy konzerválta az észleleteit, sokszorosítható, mindig elővehető, szakadatlanul megújítható. Ez a konzerv nem romlik, nem öregszik. János vitéz erősebb élet, mint Vitéz János közhuszár s nagyobb valóság, mint a Jánoshegy. A való világgal párhuzamosan az irodalom műveiben ősidők óta épül egy másik világ, a matéria mellett a szellemi tükörkép. Csak műélvező kell hozzá, hogy megelevenedjék. Csipkerózsa felébresztéséhez a királyfi csókja, a költő művészetéhez az olvasás művészete kell. A világköltészet és a világirodalom legnagyobb kincstára az emberiségnek. Tükörképnek mondtam az imént? Sokszor talán egyéb is : kísérleti terepe a lehetőségeknek, anyagtalan küzdőtere a jövőnek, isteni irányítója a földi valóságnak. A legnagyszerűbbet deriválja belőlünk és csak a legjobbat őrzi meg igazán. A világot az írás fejedelmeinek termékeiből jobban megismerheti az olvasó, mint az élet esetlegességeiből a tett embere.

Szabó Lőrinc

keink tekintélyes része felfedezve sem volt, nemhogy méltatva és meghatározva. De ismert emlékeink jórésze is félreismerve és származásuk, hovátartozásuk tévesen elkönyvelve.

A magyar művészettörténeti kutatás a mult század hetvenes éveiben kezdődött el. Úttörői: Ipolyi Arnold és Henszlman Imre európai mértékkel mérhető komoly tudósok, akik emlékeink szakszerű feltárását, stíluskritikai méltatását, valamint a nélkülözhetetlen levéltári kutatásokat is tervszerűen munkába vették. De ez a komoly és alapos munka kezdés volt csupán, ami utánuk nem folytatódott megfelelően. A művészettörténészek helyébe archeológusok kerültek, akiknek sokkal kisebb érdeklődési körét és szemhatárát szorgalmuk nem pótolhatta. Közvetlenül a háború előtti esztendőkben talán csak az egyetlen Divald Kornél dolgozott fáradhatatlan szorgalommal és egyúttal kellő hozzáértéssel is művészeti multunk összefoglaló és méltató ismertetésével. Az ő munkásságának komolyságát és értékét el kell ismernünk annál inkább, mert Divald az architektúrához is értett, ami nélkül lehet ugyan valaki híres tudós, lehet nagyszerű adatgyüjtő, feltáró, adminisztráló szakember, de igazi művészettörténész nem lehet. Viszont meg kell állapítanom azt is, hogy a felvidéki ember természetesen főleg a Felvidéket ismerte és ismertette és a kétségtelenül túlnyomóan német hatások alatt kivirult gazdag felvidéki művészetnek a magyarság többi részére s Erdélyre való hatását néha túlzottan és indokolatlanul állapította meg.

Világháború előtti művészettörténetírásunk általában eleve abból a feltevésből indult ki, hogy Magyarország a nyugati művészet perifériája és a magyarság ázsiai lovas nomád nép. E két tényező eredője pedig az, hogy:

1. Magyarországon elejétől kezdve minden művészi munkát külföldi mesterek, jobbára németek kezdeményeztek és végeztek el és

2. a magyarság a Nyugatnak fogyasztópiaca, gyarmata volt (mindenekelőtt a német kultúrterületnek) és ő maga nem termelt ki valóban értékes művészeket, akik a maguk egyéni és nemzeti szellemét alkotásaikban ki tudták volna fejezni a művészet nyelvén.

Ebből a feltevésből kiindulva levonták azt a következtetésüket, hogy a magyarországi művészetnek önálló élete nem volt, tehát sajátos jellege, egyénisége, különvaló szelleme és így alakítóképessége sem lehetett.

Ezt a könnyelmű megállapítást a felületességen kívül csupán a kishitűség indokolta ugyan, de a magyarság általában mégsem utasította azt vissza, hanem megható együgyűséggel és a szegény ember megadásával belenyugodott az ítéletbe.

A mai helyzetet közelebbről és közvetlenül nem ismerem, de azt tudom, hogy építészhallgató koromban a Műegyetemen a magyar mult képzőművészeti tevékenységéről, eredményeiről, szóval magyar művészettörténetről egyetlen szót sem hallottam és a régi kolozsvári magyar egyetemen a magyar képzőművészet történetének tanszéke (tudtommal) nem volt.

A háború után a helyzet — valószínűleg a katasztrofális helyzet és erőváltozás tanulsága és egészséges reakciójaképpen — e tekintetben gyökeresen megváltozott.

Eddigvaló egyoldalú politikai történetírásunk szellemtörténetírássá alakult, mely szemlélete körébe vonta többek közt — a művelődéstörténeten, gazdaságtörténeten, településtörténeten stb. kívül — a művészettörténetet is s mindezen tudományágak intenzív művelését új intézmények és új szakemberek munkábaállításával tette lehetővé a kormányzat. A megindult munka a máig eltelt rövid, alig emberöltőnyi időn belül is, már jelentős, új, a régitől sokban eltérő, annál pozitívabb és számunkra igen értékes eredményeket termelt.

Művészetünk története, illetőleg műemlék feltárása, a hozzávaló levéltári adatgyüjtés és végül az egész anyagnak szerves feldolgozása azonban az eddig elvégzett munkával korántsincs befejezve, sőt igazában csak meg van kezdve. De az eddigvaló feldolgozott és kiadott irodalmi anyag ismeretét kiegészítve a magam ezirányú szerény tanulmányaival és helyi, meg tárgyi ismeretemmel, már most meg merem kockáztatni azt a véleményemet, hogy Erdélyország művészetének története tárgyi és tartalmi mennyiségében és stíluskritikai megállapításaiban lesz ugyan még teljesebb és bizonyítottabb, róla való képünk lesz ugyan még tárgyilagosabb és világosabb,

de a már ma megállapítható tényvalóságot lényegében megváltoztatni nem fogja.

*

Az Erdély művészetéről való s hitem és tudásom szerint kétségtelen alapvalóságokat az alábbiakban próbálom lehetőleg rövidre fogva és világosan összefoglalni.

Teleki Pál gróf, a geográfus és geopolitikus, állapítja meg az „*Erdély*" című díszmunka számára írt cikkében:

„A magyar Dunamedence egyike Európa nagy Tájainak. Egységes, minden térképen szembeötlő egység s ugyanakkor központi nagytáj: egymást kiegészítő s egy egészben teljessé tevő tájaknak összesége, egyedisége, egyénisége... Az erdélyi medence és egész Erdélyország kicsinyben hasonmása az egész magyar medencének: Magyarországnak. Kisebb hasonmása a történelmi szerepben és a történelmi sorsban is..."

„Erdély maga egy kis mikrokozmosz, egy kis teljesség... Erdély a világban egy kistáj. Belül azonban egy kis világ. Öntudatos kis világ volt és marad — akár független fejedelemség, akár része egy nagyobb országnak... Erdély szelleme partikuláris... népeié erősen önkormányzati. Minél magasabb népeinek politikai és társadalmi, lelki és gazdasági műveltsége, annál élénkebb szabadságvágya és szabadságtudata. Az ezeréves történelem korszakain végig az anyaországhoz való viszony alaphangját ebből a szabadságszeretetből, a sajátos egyéniség partikuláris tudatából és önkormányzati igazságérzetéből magyarázhatjuk meg. Belőlük merít a kicsiny ország a török idején erőt és öntudatot a magyar állameszme és szabadság önálló megóvásához, fenntartásához, átmentéséhez. Belőlük érthetjük meg a magyarság ellenálló erejét és szervezett akarását a román uralom húsz éve alatt..."

Teleki Pál grófnak, az európai tekintélyű, komoly tudósnak ezekhez a megállapításaihoz én, az erdélyi ember, semmit sem teszek hozzá és semmit sem veszek el.

A Dunamedence, Európának ez a nagytája, a Kr. előtti V. századtól kezdve — amikortól a história erre vonatkozó adatait ismerjük — a magyar megszállásig, tehát 13 századon keresztül, vándorló népek és nemzetek hosszabb-rövidebb ideig

való hazája, de inkább pihenő, ideiglenes tanyázó helye volt. Nyugatról kelet felé és keletről nyugat felé, északról délre és délről északra vándorló, nyomakodó, hódító vagy menekülő kultúrnépek és barbárok tömegei vagy töredékei váltották fel egymást a Kárpátok védett ölében. Ennek a vándorlásnak első szakaszát az Európa nyugati széleiről keletre vándorló kultúrnép : a kelták kezdik el és a Kr. e. 12-ben Pannoniát s Kr. u. 106-ban az erdélyi Dáciát megszálló és délről ide felnyomult másik kultúrnép, a rómaiak fejezik be, előbb gyökerestől kiirtva az itt már századok óta kialakult dák-géta-trák félbarbár uralmat és népet.

A rómaiak sem tudtak azonban itt tartós uralmat biztosítani maguknak, de az északi és keleti barbárok egyre erősödő nyomásának hatására feladják az Aldunától, illetve Szávától északra előretolt állásaikat és Dáciát (Erdélyt) alig másfélszázados, Pannoniát három és félszázados birtoklás után kiürítik nemcsak katonailag, de Dáciát teljesen, Pannoniát részben : polgárilag is.

A kiürült dunavölgyi nagytájat egészében nemsokkal ezután a kínai fal tövéből nyugatra vándorolt húnok szállják meg, akik az utánuk szinte ezer évig megszakítatlan sorokban keletről nyugatra vándorló, hódító katona-nomád ázsiai török-mongoloid népeknek mintegy előcsapatai.

A húnok új hazájuk pannoniai részében letelepedett, falvakban és városokban élő, a római kultúrával többé-kevésbbé beoltott földműves és iparos lakosságot kaptak, mely már a III. század óta részben keresztény volt. Ezeket a népeket a húnok nem irtják ki, csupán adófizető és munkát szolgáltató szolgáikká teszik és belső életükbe sem elegyednek. Az ország többi része lakatlan vagy barbár kóborló népek által gyéren népesített pusztaság, erdőség, mezőség, falvak és városok nélkül.

A húnok rövid életű uralmát a VI. században az Attila örökségén osztozkodó germán népek váltják fel. De ezeket a germánokat hamarosan egy, a húnokkal rokon másik törökfajta nép : az avar űzi el innen és a IX. századig tartja uralma alatt a Dunamedencét, amikor viszont őket Nagy Károly frankjai verik ki Pannoniából, sőt a Tiszáig való földről is.

A legyőzött és megtiport avarok egyrésze talán ekkor húzódik el a bihari hegyeknek és a Meszesnek keleti és nyugati lejtőihez és szállja meg a Királyhágó környékét, de most már a maga új: székely népnevén.

Amikor a keleti nagy népvándorlás egyik szerényebb hullámaként a Dunamedencét a magyar törzsszövetség szállja meg, akkor Pannonia kis részében német, nagyobb részében még avarokkal is kevert morva-tót-szlovén lakosságot kapott. Ez az egyébként nem sűrű lakosság jórészt a régi római városokat, falvakat és telepeket lakta, földet művelt, kisiparokat űzött s a III. század óta nagyrészében keresztény volt, beszervezve részben a salzburgi német érsekségbe, részben helybeli tót püspökségbe és a déli meg a nyugati széleken még őrizte a negyedfélszázados egykori római uralom hagyományait.

A Duna-Tisza köze füves pusztaság, melyet kóbor, kevertvérű pásztorok legeltetnek, a már ugyancsak keresztény bolgár cárok inkább névleges uralma alatt. Ugyancsak bolgár uralom alatt van a Tisza-Maros szöge és a bolgár uralom benyúlik a Maros és Körös mentén Erdélybe, valószínűleg a sóbányákig, tehát délen a Marosvonalig, északon a két Szamos találkozójáig, körülbelül Désig. A lakosság ezen a területen mindenféle népvándorláskori népmaradvánnyal kevert bolgár-szláv, mely gyéren lakja a földet, részben már földet művel, jórészt pásztorkodik s a sóbányákat műveli, a sót szállítja. Vallásuk valószínűleg a rájuk parancsolt keleti keresztény államvallás. Erdélyben két városszerű vagy várszerű nagyobb telepük lehetett: északon Kolozsvár és délen Fehérvár, melynek akkori neve Belgrád lehetett, amely néven, még a világháború előtt, az erdélyi román nép is nevezte ezt a várost.

A magyarság zöme a Dunamentét és Túladunát le a Dráváig szállotta meg. A Dunakönyököt a legnépesebb és vezéri törzs. A csatlakozott kabartörzsek a Felső-Tisza és Kárpátok közötti vidéket: a keleti Felvidéket (Abaújt). A Duna-Tisza közötti pusztát nem szállotta meg a magyarság. A Tiszántúli területet, a Tisza, Maros és Körösök közeit két törzs szállotta meg: a déli Tisza-Maros szöget, illetve a Maros alföldi térségét a Gyulák tekintélyes törzse, mely uralmát a Maroson

felfelé is kiterjesztette, be Erdélybe, a Maros-Aranyos szögéig ; a Felső-Tisza és Alsó-Szamos mentét, Szatmárt és Szilágyot és a Szamos meg mellékvizei mentén délfelé való nyugaterdélyi területet, egészen Kalotaszegig, illetve Kolozsvárig, a szintén tekintélyes Kende-törzs szállotta meg.

Tehát a foglaló magyarság a Dunamedence keleti és nyugati két területén telepedett meg, két külön csoportban : Túladunán és Túlatiszán. Az ország, illetve a medence közepe megszállatlanul maradt, az ú. n. Nagy-Alföld elválasztotta ezt a két területet és csupán északon kötötte össze őket a kabarok által megszállott Felvidék keskeny szalagja.

A Dunamedence e két területének két csoportban való megszállása már akkor predesztinálta a magyarság egész jövendő élettartamára az e g y Magyarország közösségében belefoglalt kisebb közösséget : Erdélyt.

A honfoglaló magyarság ázsiai lovasnomád nép volt, de mint többi ázsiai néptestvérei, ő sem volt barbár, amit nagyszerű hadszervező és vezető, uralkodó és kormányzó képességei bizonyítottak be. Művészetük : nomád művészet, egy tőből való a többi, előttük a Duna völgyébe került törökfajtájú ázsiai nomád-katona népével. Házakat, palotákat, templomokat nem épített és nem rendezett be, de sajátos ízlése és művésztehetsége megnyilvánult öltözködésében, lószerszámaiban, fegyverein, ékszerein, melyeknek egy részét maga készítette, más részét a maga ízlése szerint készíttette. A sírokban talált szerszámok, fegyverek, ruhaneműek vallják, hogy középázsiai, sőt kínai díszítő elemek mellett tipikus perzsa-szasszanida ornamentikát kedvelt meg és alkalmazott, formált át a maga ízlése szerint. És hogy ezt a formakincset mennyire a sajátjának tekintette, azt érdekesen dokumentálják későbbi, kereszténykori templomaink, melyeknek keresztény-európai kőszerkezetein gyakran alkalmaztatta nomád, honfoglaláskori ornamentikájának különösen perzsa-szasszanida elemeit is.

A magyarság, új hazájában letelepedve, közvetlen és azonnali érintkezésbe jutott az itt talált és szolganépekké vált lakosság révén a kereszténységgel, illetve a keresztény kultúrával és művészettel. Még pontosabban : Túladunán, a római

keresztény egyház révén, a latin-germán, Erdélyben a balkán-görög-szláv kultúrával és művészettel.

A magyarságnak szüksége volt gabonára, abrakra, tehát földművesekre, és szüksége volt kereskedőkre és iparosokra is. Keleti ember szokása szerint viszont nem sokat törődött alattvalóinak lelki ügyeivel, megtűrte annak papjait, templomait nem rontotta le. A keresztény kontinuitást tehát nem szakította meg ezen a földön a magyar foglalás és uralom. S egy-két generáció mulva, ha nem is keveredett a magyar az itt talált népekkel, de megszokták egymást és bizonyára sok szokást és külső formát vettek át egymástól urak és alattvalók. Esetleg a kereszténységet is felvette itt-ott néhány közmagyar. Tudjuk, hogy uralmuk végén a magyarral vérrokon avarok nagyrésze már keresztény volt: ugyanebben a Dunamedencében.

A foglalás után a letelepedett és civilizált népek latin-germán államainak közvetlen szomszédságába került magyar törzsek gondtalanul folytatták ázsiai őseik szokása szerint nomadizáló, legeltető és vitézi kalandozó-kincskereső életmódjukat. Egyideig jól is ment minden: a német birodalom széthúzó egységei tehetetlenek voltak velük szemben. De a X. század közepétől kezdve a német-római birodalom tehetséges és erős akaratú császárainak új, aktív erejével találják magukat szemben és véres vereségeket szenvednek a könnyelmű kalandozók.

A bekövetkezendő német támadást és annak katasztrofális veszedelmét Géza fejedelem a szomszéd német birodalommal és országokkal való megbéküléssel és a magyar törzseknek a kalandozásoktól való eltiltásával, illetve a békesség megtartására való kényszerítésével hárította el. Külpolitikája alappilléréül a nyugati latin-germán kultúrközösséghez való csatlakozást jelölte ki és valósította meg, aminek záloga volt István megkeresztelkedése, a bajor Gizellával való összeházasítása és a kereszténység terjesztésének megengedése, illetőleg keresztény térítő papok szabadon való munkájának védelme. Ennek a politikának volt következménye Koppány lázadásának leverése, betetőzése pedig István királlyá való koronázása a pápa által adományozott szent koronával.

A keleti országrésznek, Erdélynek, első százévi életsorsa ezzel szemben egészen másképpen alakult. Itt, szinte teljesen függetlenül a nyugaton székelő és ott elfoglalt fejedelemtől, élt Tétény és Kende törzse a Gyulák kormányzása alatt, akiknek politikája elejétől kezdve Kelet felé igazodó békés természetű volt. Ezt a politikájukat erősítették meg a bolgár uralkodóházzal való atyafiság kötésével, házasság által és azzal, hogy Gyula családjával együtt Konstantinápolyban megkeresztelkedett és megengedte, hogy Bizánc püspököt küldjön Erdélybe. A X. század végén templomról tudunk Fehérváron és Marosváron, görög kolostorról Oroszlámoson.

A X. század végén tehát a magyarságot az a veszedelem fenyegette, hogy alig megszerzett országa kettészakad, vagy a keleti rész, beleolvadva a balkáni-görög-szláv kultúrközösségbe, leszakad területével és népével a magyar testről, ami akár így, akár úgy, egyet jelentett volna a magyarság megsemmisülésével. Ezt akadályozta meg István király azzal, hogy haddal verte le az ő országépítő munkája sikerét felborítással fenyegető Gyulát és Erdélyre a maga családjából való vajdát ültetett. S ezzel véghezvitte Európa dunamedencei nagytájegységének egyetlen nemzet egységes politikai uralma alatt való egyesítését és az egész országnak a nyugati kultúrközösséghez való csatolását. Amivel biztosította Magyarország jövendő megmaradhatását és megszabta ennek a jövendőnek elkerülhetetlen útját is.

Az ország politikai egységesítésével párhuzamosan haladt a magyarság kulturális megszervezése is, mindenekelőtt a nyugati keresztény egyház egységes és országos berendezésével. A király tíz püspökség felállítását rendelte el. Ezen kívül az országba hívott bencés rendet erősítette és támogatta birtokadományozásokkal, monostorok alapításával. S elrendelte, hogy minden tíz falu templomot építsen. Királyi székhelyein: Esztergomban és Székesfehérvárott királyi palotákat építtetett.

Műtörténetíróink István király valóban nagyarányú egyházszervező és építő munkásságának korát állítják a magyar művészettörténet kezdetéül. Nem egészen pontos meghatározás, de elfogadható azzal a megjegyzéssel, hogy a magyarságnak, illetőleg Magyarországnak, mint a nyugati keresztény kultúr-

közösség egyik európai tagjának, vagy pedig a dunamedencei nagytájegységnek magyar-keresztény művészettörténete valóban István király korától keltezhető.

Az István király által alapított tíz püspökség közül nyolc szerveztetett meg a király életében. Ezek közül hét a Duna mentén és az ország nyugati részén, viszont a Tiszán túl csak a csanádi. Nem szerveztetett meg a bihari (a későbbi nagyváradi) és az erdélyi (a későbbi gyulafehérvári).

A megszervezett püspökségek székhelyein Szent István korában felépült székesegyházak közül egészében egy sem maradt meg, részeiben is csupán a pécsinek maradtak egykorú részei. De ásatásokból ismerjük az esztergominak, székesfehérvárinak, kalocsainak alaprajzait és egyes szerkezeti és díszítő részeit, melyek segítségével rekonstruálni lehet azokat. Ez alapon megállapítható, hogy ezek a templomok, nyugateurópai mértékkel is mérve, tekintélyes nagyságú és művészi kivitelű, ókeresztény jellegűek, mert lapos mennyezetű háromhajós román bazilikák voltak, két-két nyugati toronnyal, melyek alaprajzukban, felépítésükben és arányaikban lombard-isztriai hatást tükröznek ugyan, de részleteikben, főleg díszítő elemeikben a bizánci művészet erős hatását is bizonyítják. Sőt díszítő elemeik között a honfoglalás-korabeli magyarságnak Ázsiából származó s onnan magával hozott növényi és állati ornamentikáját is befoglalták.

Természetes magyarázata ennek az, hogy ha a katedrálisok tervezői és művezetői felső olaszok vagy dalmaták is voltak, de voltak a művészek között bizonyára az akkoriban az egész világon dolgozó és kedvelt bizánciak, valamint a kőművesek és kőfaragók között bennszülött mesteremberek is, s végül tervezőknek, művészeknek és mesteremბereknek is alkalmazkodniok kellett magyar megbízóik sajátos ázsiai ízléséhez és kívánságaihoz is ... Igy és csakis így történhetett meg, hogy már a XI. században a magyar Dunamedencében, sajátos változata alakul ki a nyugati latin-keresztény templomépítésnek és díszítő művészetnek.

Ebben a korszakban erdélyi művészetről határozott véleményt nem mondhatunk. Annyit tudunk, hogy voltak Erdélyben is templomok és kolostorok és lehet, hogy az első gyula-

fehérvári templomot, mely talán püspöki egyház is volt, még a Gyulák idejében építették a X. században. Valószínűleg ennek a templomnak alapfal-részletei kerültek elő a mai székesegyház világháború előtti és alatti restaurálása alkalmával és ennek a templomnak kaputimpanonját töltötte ki az épen megmaradt és a mai templom falába falazott féldombormű, mely a széken ülő Krisztust ábrázolja, két oldalt egy-egy angyallal, meglehetősen bizánci módon stilizált felfogásban.

István király leverte ugyan hadban az Erdélyt eddig önállóan uralmuk alatt tartó Gyulákat és a behódolt Erdélyt egységesítette ugyan Magyarországgal, azonban a tényleges magyar uralmat csak Szent László terjesztette ki Erdélyre, az ottani öt királyi vár, illetőleg várispánság alapításával, melyek közül a legkeletibb Küküllővár volt. Az attól keletre való vidéket, körülbelül a mai Maros-Tordát és Udvarhelyszéket és le a Küküllők mentén a későbbi ú. n. Király-földet is a Királyhágó mellől tovább telepített székelyek szállották meg.

Ezeknek a ma már szinte kétségtelen tényeknek alapján állapítjuk meg, hogy Erdély csupán a XII. században kezdi meg, végső kulturális elhelyezkedésében, a maga igazi, szerves művészetbeni életét, mint a keresztény Magyarország keresztény része és csupán ettől az időtől kezdve beszélhetünk arról az erdélyi művészetről, melynek azóta való folyamata minket most érdekel. De ez a szerves élet is módosul a XII. század második felében, a szász telepeseknek Erdély déli részébe való vándorlásával és az onnan tovább költöztetett határőrző székelyeknek a végleges erdélyi határra: Háromszék, Csík és Gyergyó földjére való letelepedésével.

A XII. századtól kezdődött 800 esztendős képzőművészeti munkafolyamatban négy időszakot különböztetünk meg, melyek határozottan elválnak egymástól és egymástól megkülönböztethetők, de természetes, hogy az időben előbbvaló szakaszok az utánuk jövőkben hosszabb-rövidebb időkig tovább éltek és munkáltak és végeredményben ezek a hatások egyike sem tűnt el teljességében a mai napig sem.

I. Az első időszak tart a XII. századi kezdéstől a tatárjárásig, illetőleg az Árpád-ház kihalásáig és ez a román stílus

korának szakasza. E korszak építtetői: a király, az ország mágnásai és az egyház. Termése: várak, templomok, kolostorok és paloták s ezek díszítő szobrászata, festészete és egyéb művészi felszerelése. Ezekből minket elsősorban a templom érdekel, mert sajnos, e korból művészi jelentőségű kolostor vagy várépületünk nem maradt.

Időrendben az első, jórészt eredeti alakjában fennmaradt templomunk a gyulafehérvári püspöki székesegyház. A XII. század második felében épült a régi X. századbeli egyhajós, bizánci jellegű templom helyén, a magyar templomok közül a legnagyobb méretekkel és egészen egyéni alaprajzzal és felépítéssel, úgy hogy egyetlen magyarországi templommal való közeli stílusrokonságát kimutatni eddig nem sikerült. Öthajósnak kezdett, de háromhajósnak befejezett, középtornyú, hosszú és félkörös befejezésű apszisú bazilika volt, mely a XIII. században, mikor középtornya egy tűzvész következtében beomlott, kijavíttatásakor (e javíttatás szerződését ismerjük) csúcsíves boltozatot kapott és fel nem épített középtornya helyett egy nyugati toronnyal maradt ránk. A magyarországi román stílus legkiérettebb alkotása, de iskolát nem csinált, ezirányú kutatások vagy próbálkozások egyetlen bizonyítható utódját sem tudták kétségtelenül megállapítani.

Az Árpádok idejebeli északi és nyugati Erdély építő stilusának iskolája a kolozsmonostori bencés-apátság építőműhelye lett. Az I. Béla király által 1051-ben alapított anyamonostor egykori épületeiből ugyan semmi nem maradt ránk, de bizonyos, hogy az ő fiókmonostorai voltak a kalotaszegi Gyerőmonostor és az Almásmonostor és a szilágysági Ákosmonostor, melyekből ez utóbbinak háromhajós, kéttornyú temploma egészében, az egyhajós Gyerőmonostor temploma egyes részeiben megmaradtak. Ugyancsak a kolozsmonostori bencés építőműhelyből kellett kikerülnie a harinai (Beszterce megye) háromhajós templomnak (mely az ákosinak testvér-bazilikája), bizonyosan a vistai, bánffyhunyadi, türei, kapusi templomoknak. Ezekből a harinai maradt meg teljes egészében, a vistai egyes részeiben, a kapusi, türei és hunyadi templomoknak csak alapjai, egyes falrészei és szobrászati részei. További kutatások

bizonyára el fogják dönteni, hol és mit építettek a kolozsmonostori románkor bencés barátai, de ezzel a bencés ornamentikával az erdélyi magyar nép művészetére való és mai napig élő hatása Kalotaszegen kétségtelenül kimutatható . . .

Dél-Erdélyben a Kerc-en alapított ciszterci apátság franciás építőstílusát és hatását vallják a monostor-templom XIII. századeleji romjának egykorú részletei ; a kisdornoki egykorú háromhajós bazilika és valószínűleg az ugyancsak egykorú őraljaboldogfalvai egyhajós falusi templom.

II. Erdély építő munkásságának második időszakasza az Anjouk királyságától a mohácsi vészig, illetőleg Erdélynek az anyaországtól való különválásáig számítható és a csúcsosíves építés korának nevezhető. Ennek a korszakasznak építtetői a királyon, főurakon és az egyházon kívül a városokat építő polgárság is. És ez a 250 esztendős szakasz Erdély művészetének nemcsak legtermékenyebb, de hatásában legelhatározóbb ideje.

Az építőtevékenység, a rohamosan népesedő városoknak a várakból való kiduzzadása folyamán, a várak alatt és mellett épülő kerített városok és a városokban épülő tágas plébániatemplomok építésében és díszítésében virágzik ki. Ekkor épülnek a királyi privilégiumokat kapott Nagyszeben, Brassó és Beszterce mellett a kisebb királyi szász városok ; ekkor a székely Marosvásárhely és Kézdivásárhely városai, a magyar Torda és Dés s végül a kulcsos királyi várossá lett Kolozsvár.

Az erdélyi városok XIV—XV. századbeli kiépülésének történetét városművészeti szempontból még nem dolgozta fel a magyar műtörténetírás. Pedig ha minket a szász városok építése kevéssé is érdekel, kell hogy érdekeljen a székely és magyar városok építésének művészettörténeti szempontból való feldolgozása, mert a középkornak ez a szakasza az, mely meg tudná cáfolni talán azt a csökönyös, sőt babonás tudatot, hogy a magyar nem lehet városlakó és városépítő nép. Kétségtelen, hogy az erdélyi magyarság és székelység várost építeni elsősorban a telepes szászoktól tanult. De kétségtelen az is, hogy Marosvásárhelynek és Kézdivásárhelynek mindig székely-magyar lakossága volt és ha tanult is a szászoktól, a maga városát mégis a maga erejével, a maga esze szerint

tudta nemcsak székely várossá építeni, de azt lakni és fejleszteni is tudta.

Jellemző és tanulságos az erdélyi magyar városépítésfolyamatra vonatkozóan Kolozsvár építéstörténete, melyet érdemesnek tartok itt röviden felvázolni.

A város eredetileg a mai Óvár területén volt királyi vár falain belül szorongott. Eredeti lakói katonák és vári mesteremberek, meg földművelő várjobbágyok: mind a király népei és mind magyarok. A XIII. században Beszterce vidékéről és a Felvidékről német telepeseket költöztet a város akkori püspökgazdája a városba és néhány szomszédos faluba is (Szász-Fenes, Szász-Lona). Ezek a telepesek szász színezetűvé teszik a várost és amikor az utolsó Árpádok, de méginkább Róbert Károly király idejében a város királyi várossá lesz és így a püspök magánbirtokából kiszabadulva a maga ura, akkor közigazgatása a polgárok kezébe kerül.

A városok rangsorozatában már Róbert Károly idejében szabad királyi várossá lép elő és a király, hogy fejlődését és népesedését elősegítse, a környező magyar falvak lakosságának szabad beköltözést és polgárjogszerzést engedélyez. Később ő is, meg fia: Lajos király is, újabb privilégiumokat (vámmentességeket, nemesfémbeváltási monopóliumot, pénzverési jogot) adományoz a városnak, mire az rohamosan népesedik és — magyarosodik. Az új városi polgárok természetesen nem férnek be az Óvár falai közé, de a várfalakon kívül, az egymást keresztező várad—dési és torda—szilágysági utak mentén és közein építik házaikat és alakítják az akkori külvárost, a mai várost. Hogy ezek az ujjonnan beköltöző, polgárjogot szerző és az új, vár alatti városrészt építő népek többségükben földmíves, szőlőmíves, sőt iparos magyarok voltak, sőt székelyek is, azt az egykorú okmányokban mind sűrűbben előforduló magyar személyneveken és foglalkozás-megnevezéseken kívül, az új városrész egykorú, kizárólagosan magyar utcanevei, valamint az egykorú városvezetőség névsoraiban mind sűrűbb magyar városbíró és esküdt-nevek tanusítják.

A növekedő és népesedő új városrésznek most már plébániatemplomra van szüksége. A XIV. század közepén (1342-

ben) tehát elkezdik építeni az új városrészben, egy kicsi kápolna mellé, a Szt. Mihály-templomot s mire egy század mulva befejezik, egyúttal kialakítják körülötte a teret, a szegleteken belenyíló főutcákkal úgy, amint az a mai napig áll. S olyan szerves, természetes módon, olyan alaprajzi és felépítésbeli arányokkal és olyan egyszerű, magától értetődő látszattal, hogy az a legraffináltabb várostervező építőművésznek is becsületére válna, ha ugyan meg tudná így valósítani. Bizonyos az, hogy a XIV. században épült kolozsvári magyar újváros alaprajza minden magyar, illetve erdélyi városaink között a legegyénibb, leglogikusabb, szinte klasszikusan arányos, nemes, éretten művészi és praktikusan gyakorlati alkotás.

A templom elhelyezésével és építésével, a piactér és utcahálózat kialakításával és az új városnak az Óvárral való zseniális kapcsolati megoldásával egyidejűleg épül meg az egész várost bekerítő várfal, a kapukkal és bástyákkal, az egymást derékszögben keresztező főutcákkal, illetve az Óvár kerítő falaival parallel téglányalakban, mely a sikerült városképnek méltó és helyes arányú keretét biztosította.

Hogy mi módon sikerült ez így, az nem derül ki egykori forrásokból, de tudnunk kell azt, hogy ugyanakkor ez a város olyan művészegyéniségeket termelt ki magából, mint kolozsvári Miklós, a festő, — két fia: Márton és György szobrászok és Kolozsvári Tamás, a festő. Márton és György koruk nagyszerű bronz lovasszobrait alkották meg, előfutárjait a száz esztendővel későbbi velencei Colleoninak (Verocchio) és a Donatello Gattamelatájának. Tamás festő a garamszentbenedeki oltárképben megalkotta a csúcsíves pikturának a korabeli hasonló alkotásokkal egyenértékű magyar alkotását és a legújabb kutatások Miklós festőt hozzák kapcsolatba a helyi, erdélyi szellemű templomfestés egyik nemrégen felfedezett kiváló alkotásával, a Kolozsvár melletti magyarfenesi freskókkal.

Ahol egy félszázadon belül ilyen magyar művészegyéniségek termettek, ott feltétlenül fejlett és kiterjedt hatáskörű művészettermelő helyi munka kellett hogy éljen, megfelelően nagyszámú és tehetségű mesterekkel és szakmunkásokkal. Ez a kolozsvári helyi és magyar művészi tevékenység azután meg

tudhatta alkotni a páratlanul művészi Kolozsvár városát, nem kellett idegen segítséghez folyamodnia és nem kellett semmit sem a véletlenre bíznia.

Gerevich Tibor írja: „A magyar középkor a nagy európai stílusok ágazatában egy sajátos, autochton, nemzeti stílust alkotott, mely a különböző műgyakorlatokban a legélénkebben nyilvánult meg, s hatása még a reneszánsz korában is kisugárzott a szomszéd népekre..." S ha Gerevich ezt az egész magyarországi középkorra érti, úgy ezen belül Erdély külön színt és szellemet jelent műemlékei bizonyítása szerint.

Magyarországgal együtt Erdély is a bécsi építőpáholy (Bauhütte) körzetébe tartozott. Lehetséges tehát, hogy a kolozsvári templom építésénél osztrák mintaképek is szerepeltek. De az Erdélyben kialakult helyi, regionális műgyakorlat és ízlés bizonyosan szintén érvényesült, mert valószínű az is, hogy a józan magyar ízlésnek megfelelő egyszerű, világos és levegős csarnoktemplomot többségükben helyi mesterek építették. Ezért van egyénisége, ezért nem találják közvetlen analógiáját sehol és semmiféle iskolába nem lehet biztosan besorozni.

Fokozottan ugyanez a megállapításunk a brassói ú. n. Fekete-templomra, Magyarország legnagyobb alaprajzi méretű háromhajós csarnoktemplomára, mely egészen egyéni gótika, úgy arányaiban, mint feltűnően egyes részeinek ornamentális alakításában és épületszobrászatában.

E korszakasz végén, 1490-ben épül Kolozsváron Mátyás király jóvoltából a Farkas-utcai minorita-templom. Építője, sőt talán tervezője is a budai János fráter, építőmesterei és munkásai vele együtt valószínűleg mind magyarok és rajta kívül mind erdélyiek. Talán a legegyszerűbb, de legjobb arányú egyhajós nagy templomunk, páratlanul monumentális belsővel és külsővel és olyan méretekkel, ami bizonyítéka annak a technikai tudásnak és gyakorlatnak, mellyel a helyi építőmesterek rendelkeztek. Ez a templom az egyszerű erdélyi egyhajós magyar templomok típusa annyira, hogy ezt a templomot az erdélyi magyar népi-falusi gótikus templomstílus városi kivirágzásának, iskolapéldájának tekinthetjük.

Erdély akkori festőművészeti tevékenységéről többet tudunk megállapítani, mint az előbbi korszakaszéról. Mindenekelőtt azt, hogy önálló és nem is annyira nyugati, mint keleti, bizánci felfogásból kiinduló, annak és a miniaturának szellemében, sőt technikájában továbbfejlesztett, de eredeti magyar típust kialakító festőiskola dolgozott és alkotott Erdélyszerte. Az előírásos egyházi tárgykörön kívül ez az iskola kialakította Erdély védőszentjének, Szt. Lászlónak mondáját ábrázoló falképtípusát, mely Erdélyből kiindulva, nyugat felé Dunán túlra is elterjedt és odáig sugározta az erdélyi magyar festőiskola erdélyi szellemiségét.

III. Az erdélyi képzőművészet harmadik szakaszát a mohácsi vésztől a XIX. század harmadáig bezárólag számíthatjuk és ez az erdélyi reneszánsz és származékainak kora. Erről a korról írva jegyzi meg Balogh Jolán:

„Erdély földje külön világ, sajátos létfeltételekkel és hagyományszeretettől áthatott egyéni felfogással."

De ez a megállapítás a XVI., XVII. és részben a XVIII. század Erdélyére vonatkozóan természetes is. Mert a XVI. században bekövetkezett európai erőváltozások Erdélyt elszakítják Magyarországtól és teljes egészében új, önálló életre és öncélú külső és belső berendezkedésre kényszerítik, aminek következtében művészete is a túladunai, illetőleg felvidéki művészettől merőben különvaló hatások alatt fejlődött tovább. A Habsburgok Magyarországában erősebben, mint addig, osztrák, illetve német művészeti hatások érvényesültek, viszont Erdélynek már a középkor folyamán önállósuló, sajátos erdélyi szellemű művészete a magyaroknál és székelyeknél közvetlen és közvetett olasz hatás alatt, teljes lényegében erdélyi magyarrá alakult, a szászoknál erdélyi magyar, felvidéki és közvetlen németországi hatások alatt: erdélyi szásszá változott.

Az erdélyi magyar művészetnek két központja alakult ki ebben a korszakaszban, mely két irányban munkált ugyan, de egymásra is állandóan hatott. Az egyik a fejedelmek és a fejedelmi udvar körüli főurak által foglalkoztatott felsőolaszországi művészek közvetlen munkássága következtében főleg kastélyok és várak építésénél kapta meg a maga lehetőségeit és útját, a másik irány a középkorban megalakult kolozsvári építő-

műhely iskolájának az egész országra kiterjeszkedő polgári és falusi építkezéseiben, az ötvösségben és a székelyföldi szárnyasoltár festésében nyilatkozott meg. E két irány, illetve iskola munkássága egymástól természetesen és pontosan el nem határolható, a kölcsönhatás, érintkezés a kettő között állandó, hiszen az olasz mesterek, tervezők terveit helyi mesteremberekneк kellett megvalósítaniok. Viszont a kolozsvári iskola művészei szívesen tanultak és vették át a nemes felsőolasz művészet formáit és olvasztották a magukéba.

Már a XV-ik század utolsó harmadában jelentkezik Erdélyben a reneszánsz. Egyik emléke a Hunyadi János szarkofág domborműve Gyulafehérváron, a másik a kolozsvári kőfaragók kezéből kikerült Mikola és Gyerőfi síremlékek Szamosfalván. Ez utóbbiakon még csak az asztragall, rozetták és a betű stílusában. De a XVI. század második felében már teljes kifejlésben mutatkozik.

Szapolyai János és Martinuzzi szamosújvári és alvinci vár- és kastélyépítkezéseit olasz mesterek tervezik ugyan, de mindkettőnek ablakbeosztásában, töretlen homlokzatában, illetve zárt, régen magyarrá vált alaprajzában erősen érvényesül a XVIII. századig továbbélő erdélyi gótika szelleme.

A XVII. században is, főleg olasz hatás alatt fejlődik tovább a fejedelmi és főúri építkezés. A Báthoriak, Bethlen Gábor, sőt a Rákócziak is olasz mestereket foglalkoztatnak: Radnótot Agostino Serenával alakíttatja át Rákóczi György.

A kolozsvári építő- és kőfaragóiskola mesterei a városok polgári házait és falusi nemesi kúriákat építenek és díszítenek, a XVII. század közepétől már tiszta reneszánsz stílusban. De ezen kívül Kolozsban és Szilágyban úgyszólván minden komolyabb építkezést is ők végeznek és kőfaragóik keleti Erdélybe és a fejedelmi építkezésekhez is készítenek és szállítanak épületszobrászati részleteket, így a szilágysomlyói vár rusztikás kapuját is kolozsvári mester faragja.

De a kolozsvári iskola alkotásainak aránylag nagy számú maradványaiból meg lehet állapítani azt is, hogy az a maga különvaló fejlődésében egészen sajátos válfaját alakította ki a reneszánsznak, melyet külön névvel erdélyi virágos rene-

szánsznak nevezhetünk. E virágos reneszánsz egyik első megmaradt emléke és gyönyörű példája a kolozsvári farkas-utcai templom szószékfaragásának alsó része, aztán a fogarasi vártemplom szószéke, sok kalotaszegi és más erdélyi vidéki templom szószéke, magánházak ablakkeretei, ajtói, pilasterek stb. Ugyanezt a virágos reneszánszot látjuk viszont a festett templomi mennyezeteken, bútorokon és karzatokon.

Székelyföldön a XVI. században a középkori templomfestés folytatásaként és még mindig a szigorúbb, dekoratívebb bizánci képíró szellemre emlékeztetve, kialakul a katolikus székelység szárnyasoltár festőiskolája, melynek immár semmi köze a középkori szász vagy a korareneszánsz felsőmagyarországi szárnyasoltár-stílushoz.

Végül a XVII. század vége felé Háromszéken egy külön helyi udvarház-típus alakul ki, sajátos szépségben, leegyszerűsített reneszánsz formarészletekkel, de felépítésben egészen sajátosan keleti, havasalföldi török hatásokra vezethetően (Kulák). Valószínű, hogy a virágos reneszánsz kialakulásában is nagy része van a keleti, török-perzsa virágos ornamentikának.

A XVIII. században Erdély restaurálta a Habsburgokat és a katolikus egyházat. Művészete ekkor a jezsuita barokkal ismerkedik meg. Az új katolikus, sőt református templomokat is barokk stílusban építik; osztrák építészek lepik el a városokat és az országot. Főuraink is ezekkel dolgoztatnak (kolozsvári Bánffy-palota, gernyeszegi Teleki-kastély stb.). De a leegyszerűsített erdélyi reneszánszot a barokk nem tudta kiirtani. Az tovább él, sőt módosítja, egyszerűsíti, elreneszánszosítja a világi barokk építészetet. A magyar protestáns falusi nép pedig csak nagyon óvatosan vállal és olvaszt be egy-egy szerényebb barokk díszítő elemet a maga sok évszázad alatt kiérett népművészetébe.

Úgyhogy az Erdélyben alig egy századnyi időig élő és ható barokk a XVIII. század végén, illetve a XIX. század elején szinte észrevétlenül olvad át az erdélyi szellemnek inkább megfelelő, egyszerű nagyvonalú, ridegebb neoklasszicizmusba.

IV. Az erdélyi művészet negyedik korszaka kezdődik a XIX. század második harmadában és tart a mai napig. Ezt a

kort a hanyatlás, a stílustalanság és a kiegyezés után elkövetkezett ízléstelenséggel párosulva, a művészetrombolás jellemzi.

A különálló, öncélú Erdély feladásával az önálló művészi életmunka is megállott. Erdély nem építi tovább a maga életét a maga tradíciói alapján, elárulja multját, elveti szellemét. Nem irányít, de a hagyománytalan lakosságú Pest irányításának veti magát alá önként. Zavaros stílus-divatokat, művészeket vakon importál onnan és természetesen csak a selejteseket kapja, aki még kevésbbé respektálja, mert nem is ismerheti szellemét és hagyományaihoz semmi köze. A modern haladás és nyugati civilizáció félreértett jelszavaitól megbódulva, az erdélyi magyar város minden multbeli emlékét beteges sietséggel rombolja le, alakítja át, hogy hasonlóvá válhassék a lázas iramban, szinte a semmiből óriásira dagadó főváros rosszul és zavarosan meglátott, meg nem értett új képéhez.

Az erdélyi szellem, mult és hagyomány kiszorul az elhanyatló kisvárosokba, a falvakba, a hagyományaihoz még részben hűségesnek maradt egyházakba, a konzervatív mágnáskastélyokba és palotákba és a szász földre.

Amit az erdélyi magyarság tudatlanságában, multjának elárulásával rombolt, elrontott vagy megcsúfolt, illetőleg amit ízlés, szaktudás és stílusismeret nélkül rosszul, csúful épített, azt tudatosan tetézte a román impérium balkáni brutalitása és határtalan magyargyűlölete.

Hölgyeim és uraim! Erdély művészetéről a nekem kiszabott rövid időn belül mit elmondhattam, azt jól-rosszul elmondottam. Tudom, hogy hiányos voltam az anyagfelsorolásban, de ez nem is lehetett célom. Hanem az, hogy megéreztessem Pannónia Erdélynél ősibb kultúrvárosának és Baranyának magyar közönségével azt az utat, melyet a távoli Erdélyország a művészet területén megtett és amelyik őseinknek becsületére vált, nekünk pedig meg kellene nyissa a szemünket, hogy ne tévedjünk el többet a sors által parancsolt erdélyi utunkban, ha azt akarjuk, hogy Isten kegyelméből megmaradhassunk Erdélyben magyarokul.

Kós Károly

RÉGI ÉS MAI AGYAGIPARUNK

Néhány nappal ezelőtt ünnepélyes köszöntők során különösképpen két mondat ragadta meg figyelmünket. Egyik Pécs polgármesterének ítélete volt: a magyar művészet sohasem volt import, büszkén mutathatjuk be akárhol évezredes kultúránkat. A másik megállapítás Ugron Gábor beszédét fűszerezte: Pécs rácáfolt a klasszikus szentenciára: „Inter arma silent Musae", mert bár körülöttünk a világ pokoli viaskodása tombol, hazánkban a nehéz megpróbáltatások közepett sem némultak el a Múzsák, hanem dalban, színben, szoborban, színpadon és katedrán magukhoz ölelik a helyi Géniuszt. A felszabadult Erdély megkínzott lelke, a Nagy Magyar Alföld szélesen szemlélő jelleme és a Dunántúl nemes multú világa ölelkezett fenséges harmóniába. Ennek az ünnepélyes frigynek látható formáját a Művészeti Hetek kiállítása ma is őrzi és még vagy két hétig szeretettel várja látogatóit. Azután majd elcsendesül a kedves Visnya-ház barokk teremsora, a pesti képek, szobrok és kerámiai tárgyak visszavándorolnak lakóhelyükre és az egész esemény beáll az emlékek végtelen sorába. Ki előbb, ki utóbb feledést borít majd e néhány szép nap emlékére, de hogy teljesen ki ne vesszen tudatunkból, néhány szóval igyekszem megkötni kinekkinek emlékezetében a kiállítás egyik csoportját, a kerámiai gyüjteményt.

Sokan megmosolyogják, sokan jóindulattal legyintenek, mikor egy-egy régi fazék vagy — mint mondani szokták — csöbör kerül eléjük. A pillanat humoráért hajlandók könnyed ócsárlá-

Roth, Viktor: Beiträge zur Kunstgeschichte Siebenbürgens

8°, K, L, Strassburg, 1914.

mekkel, Ajgó Mártonokkal, akik szeretőiket elhagyott fákra akasztják, hajdulegényekkel, akik Bíró szép Annát „a nagy régi úton s rengeteg havason" meggyilkolják és kifosztják, Hires Bíró Mátékkal, akik rablókapitány létükre királylányt ragadnak el a palotából az erdőbe, zord, bosszúálló férfiakkal, akik hűtlen feleségüket szurkos vászonban égetik meg elevenen, a házasságtörő Barcsainak pedig fejét veszik, öreg királyokkal, akik a lányukat, Szép Juliát szerető jobbágyfiút kivégzik.

Szálak futnak a középkor lovagi költészete felé is. Kádár Kata balladája a Tristan-eposz elemeivel él, Görög Ilona nevében pedig Moór Elemér a 12. századi lovagi Trója-regény hatását látja. És ebből a gótikus világból fakad majdan Csíksomlyó székely barokkja. Kájoni János énekeskönyvének világa ezernyi összefüggést mutat a balladák világával. A kései gótika fájdalmas naturalizmusa, szenvedéstelisége szólal meg a Három árva szavaiban, amint anyjuknak panaszkodnak a temetőben:

Vagyon nekünk egy mostohánk,
A ki fehért adjon reánk.
Mikor fehért ad hátunkra,
Vérrel virágzik az alja.

Kelj föl, kelj föl édes anyánk,
Mert elszakadt a gyászgunyánk!
Nem kelhetek, édes fiam,
Elrothadtak az inaim.
Két karjaim s két lábaim;
A vérem is elároklott.
S a lelkem is elbúcsúzott.

A kisebbik árva szavai még zordabbak:

Inkább öljetek meg engem!
Vegyétek ki szivem, májam,
Takarjátok gyenge gyolcsba,
Tegyétek bé zöld ládába.

Kájoni pedig Krisztus szenvedését érzékelteti a gótikus ballada ritmusával, érzésvilágával, fájdalomteltségével:

A lába talpától-fogva
Egésség benne nem vala.
Tetejéig seb vala,
Tetejéig seb vala.

Ottan tövis koronával,
Fájdalmas nagy gyalázattal,
Koronázzák nagy kinnal,
Koronázzák nagy kinnal.

Az isszonyú koronába,
Ily hallatlan találmányba,
Hetvenkét tövis vala,
Hetvenkét tövis vala.

Azt akkor fejébe verék,
Szent orcáját megvérezék,
Koponyáját megsérték,
Koponyáját megsérték.

Még az ismétlődő sorok is balladás ízt adnak ennek az éneknek. És ez a balladás íz bukkan ki századunkban az erdélyszéli Ady soraiban! De a későgótikus ballada-világ a fájdalom hangjait még erősíti. A székely lélek a legerősebb naturalizmustól sem riad vissza. Ez a naturalizmus azonban a gótika „expresszív naturalizmusa": a *kifejezés* szolgálatában áll, és az észak-keleti lélek fanyar komolyságát tükrözi a vértanúkínok leírásában is:

Pallos darabolta s vagdalta tagjokat,
Mégis nem hallotta senki panaszokat.
Körmöket szaggatták, béleket ontották,
Fogokat rontották, elevenen nyúzták,
Csigákra vontatták s erősen nyujtatták,
Mezítelen hadták.

Kájoni vértanuéneke ismét a balladák ritmusát, babonás, titkos világát idézi: Barcsait, Homlodi Zsuzsannát, a „Leszállott a páva" versét. És ebből a világból fakad Kájoni halálköltészete is, amikor megénekli a test pusztulását, az élet mulandóságát. Hisz a balladákban is oly közel a halál: a török császár, vagy Homlodiné asszony egy-kettőre kész leánya halálos ítéletével, s az egész ballada-világ tele halálttejtő sötétségekkel. A halál-érzés mélysége észrevétlenül a misztika mélységeivé válik.

De misztikává lényegül át a szerelem érzése is. A balladák szerelmi tüze a vallás magasztos tárgyai felé is fordulhat és a Jézus-szeretet misztikájává magasodhat. Idézzük ismét Kájonit, szép versét a hívő lélek vágyódásáról Jézusa után:

Míg nem látom víg orcádat, ó édes Jezusom,
Nem hallom biztató szódat, ó édes Jézusom,
Gyászban tartod én lelkemet, s gyötrelemben bús szívemet.
Oh én édes szép kisdedem, szerelmes Jézusom!

Mert ím szívem felgyúlladott, ó édes Jézusom,
Szerelmedért ellankadott, ó édes Jézusom,
Megunta e rossz világot, s benned keres nyugodalmot,
Oh én édes szép kisdedem, szerelmes Jézusom!

Mivel már feltaláltalak, ó édes Jézusom,
Most szívemhez úgy kapcsollak, ó édes Jézusom,
Hogy sohól el ne maradgyak, veled éllyek, járjak, hallyak:
Oh én édes szép kisdedem, szerelmes Jézusom!

Ez a Jézus-szeretet, amely itt a keleti lélek barokk túláradásában nyilvánul meg, a misztika *mélységeiből* már annak *magasságai* felé vezet. Az erdélyi virágos népművészet közelségét mutatják Kájoni metaforái. Főleg a Szent Szűz alakja köré füzi szivesen a költői képek virágcsokrát:

Méltán mondatol rózsának,
Paradicsom fájának,
Élő kenyér hajójának,
Evezők csillagának.
Lépes méz, frigynek szekrénye,
Szüzesség drága fénye,
Boldog Szűz, Jézus edénye.

Ezek a költői képek azonban misztikus képek is, a középkori áhítat képei. És belőlük nőnek ki Calderón misztériumai, az „autos sacramentales" világa. Minden „auto sacramental" egy-egy misztikus képből terebélyesedik ki szent színjátékká. Ismét újabb lelki szálak a katolikus Spanyolország és a csíki székelység közt!

A balladák „tragikus életérzését" pedig a katolikus Kozmosz teljesíti ki nagy egésszé. A túlvilág csillogó magasságaiból száll alá Júlia szép leányhoz a „fodor fejér bárány," homlokán, szőrén fényes csillagokkal, szarva közt nappal, holddal. És a túlvilági végtelenségbe szárnyal Kájoni énekében a Boldogságos Szűz:

Felvitetett magas menyországban,
Angyali szép örvendetes házban,
Ez nap a Szűz, nagy menyasszonyságban,
Az Istennek drága hajlékában.

A Vőlegény ő szerelmesével,
Szeplőtelen kedves Jegyesével,
Kit eljegyzett arany-gyürüjével,
Vigadoz ma sok ezer szentivel.

Szent Attyának fényes udvarában,
Felső Sion drága városában,
Dicsőséges szép palotájában;
Már béviszi nagy vigaságában.

Felöltözött vont-arany szoknyában,
Külömb színü drága szép formákban:
Angyali kar felett méltóságban,
Emeltetett fel nagy Asszonyságban.

Nagy a mi Asszonyunk nemességgel,
Dicsőséges királyfi felséggel:
Mindeneket felhalad szépséggel,
Mint Nap csillagokat fényességgel.

Az erdélyi népművészet virágzó gazdagságába öltözteti a misztikus csodát ez az igazi székely vizió. Hisz Csiksomlyó, ahol Kájoni énekeskönyvét írta, a csodák földje, a misztikus áhítat világa, ahol emlékkápolna hirdeti, hogy az 1730-as években a hívők éjszaka az égből leszálló csodálatos körmenetet láttak.

A székelység misztikus lelkére utal fiatal misztika-kutatónk, otrokocsi Nagy Gábor érdekes adata is: a Székelyföldön még 1830 körül használatos volt a régi magyar „révül"

szó, „elméjében elragadtatik" értelmében, mint a misztikus extázis, a „visio beatifica" kifejezője. És ez a csoda-világ, ez a vizió-világ kitárja a kereteket a *nagy világszínjáték* gótikus barokk eszmeköre felé! „Calderón misztériumában a középkor eszmekincse él, ha a barokk drámaköltészeti külsőségek között írta is meg műveit" írja Possonyi a nagy calderóni misztérium fordításának előszavában. Ugyanigy él tovább Kájoni barokkjában a balladák gótikája. És amint Calderón a mulandó, romlandó világ fölé kitárja a keresztény Kozmosz örökkévalóságának végtelen glóriáját, úgy tetőzi be a székely barokk haláltudatát a beáradó misztikus csoda.

És Csiksomlyó gótikus barokkja is megalkotja a maga *nagy világszínjátékát*, a nagypénteki misztériumokban. Amint Calderón mesterműve, úgy ezek a 18. századi székely misztériumok is átfogják a létezés, a keresztény Kozmosz minden síkját. Az 1751-es misztériumban Isten mennydörgés közben jelenik meg, hogy a zsidóknak előadja a tízparancsolatot. Majd Jeremiás próféta előtt jelenik meg látomásként, hogy a nép megtérítésére hívja föl. Föltárul az alvilág, a limbus is, ahonnan az ősatyák lelkei a Messiást hívják. Gonosz szellemek csábítják árulásra Júdást: az Epilógusban pedig két allegória jelenik meg: Nemesis Divina és Sinagoga. A létsíkok egybefonódását mutatja a három cselekmény is: Mózes, a babiloni fogság és a passió története. Mindhárom cselekményágat egységbe füzi a világszínjáték eszmeköre: hisz a gótikus-barokk világ számára minden földi esemény csak „allegória", transzcendens eszmék vetülete. Egyazon eszme több sikon is megnyilvánulhat. Még szebben példázza ezt az 1752-es misztérium, ahol a Két Zászló, az isteni és ördögi küzdelme adja a metafizikai keretet. Egyik oldalon ott Szent Mihály és az angyalok, másik részről Luciper az ördögi sereggel. És ebbe a keretbe illeszkedik be, benne füződik egymáshoz a passió, a fák példázatos királyválasztása, Salamon és Adonias ószövetségi története, valamint Amor Divinus és Amor Mundanus küzdelme az emberek lelkéért.

A metafizikai szemlélet a 18. századdal nem halt ki az erdélyi lélekből. Élt az a 19. század kolozsvári tudósaiban, Meltzl Hugóban, Böhm Károlyban, Imre Sándorban, élt az erdélyszéli Adyban, és él napjaink erdélyi vagy Erdélyből szakadt íróiban: akár Szabó Dezső misztikus vitalizmusára, akár Nyirő József alakjainak hátterére, akár a fiatal Cserei Szász László verseire gondolunk. Jékely Zoltán a gótikus ballada halálközelségét szólaltatja meg lírájában. Tamási Áron Szűzmáriás királyfijáról pedig találóan jegyezte mg Koczogh Ákos: „Misztikumba burkolódzó realizmusból és a szimbólum népi gyökereiből fogannak sorai." A három nagy metafizikai áramlatból a balladák a *gótikát*, Csiksomlyó a *barokkot*, Szabó Dezső és Tamási Áron az *expresszionizmust* ötvözte erdélyivé.

Angyal Endre.

Gerthon István: Erdély művészete

kny. A történeti Erdély
8°, 24K, 38L, Budapest, 1936.

Erdély művészete

Erdély művészete

Bíró József =

Erdélyiség a művészetben. Új Idők 1940. 46 évf. 52. sz. képekkel

2048. Toscan mester:

Mária imádja gyermeké

Az egész alakban láth
dul és kezeit összetéve imád
függönyöket két angyal tartj
bő palástjának gallérja piro
tüket derekukon megkötötték,

Fadombormü, magassága
Vétetett 1901: X. 19-é

Erdélyi művészet

Viski Károly: Az erdélyi művészet sorsa. (Német és olasz kivonat p. 53.) *Szépművészet* 1. évf. p. 29—30. 1 t. [2 kép.]

1940-

.....ar.P. 40.-

l, tetszés szerinti szin-
elben, mely bármely la-
modern és diszes butor-
vetitőállvány és alkal-
itő, hanglemezjátszó,
rtozékok, tartaléklámpa,
ek elhelyezésére, gumi-

ülön ajánlat szerint.-

Erdélyi művészek

ifj. **Vayer Lajos**: Erdély mai művészete. *Élet* XXXI. évf. p. 781—782. 4 kép.

1940

ANGYAL ENDRE:

A MISZTIKUS ERDÉLY

A világháború előtti kor magyarságszemlélete szerette a magyar lélek *józanságát* hangsúlyozni. Ma már látjuk, menynyire *egyoldalú* volt ez a szemlélet, a maga „volgai lovas" képével. Tisztán látjuk, hogy ez a magyar „józanság és metafizikamentesség" csak a 19. század realista nemzedékeinek volt eszménye. Mind a régi magyarságban, mind a 20. század magyar költészetében, zenéjében tények sora cáfol rá Beöthyék elméletére. De a legszebb és legelevenebb cáfolat: *Erdély.*

Erdély földje gótikus föld, középkori várak, városok, templomok földje, a ballada és történelmi költészet tája. A háromszéki Dálnok egyik lófőszékely kúriáján még a 17. században is gótikusan szökik magasba a tető. Mezőcsávásón pedig még a 18. század is a gótika hegyes formáiban építi a cinterem bejáratát és a haranglábat. De a középkor ízei bukkannak elénk a szászok egy-egy szép népviseletében is, és gótikus karcsúsággal törnek ég felé Máramaros magas tetejű, hegyes tornyú román fatemplomai. A Máramaros megyei nanesti temető sírkeresztjein pedig egyenesen az óskandináv ornamentikára emlékeztető díszítőelemek lepnek meg bennünket.

Magyarság, szászság és románság így egybeolvad a közös gótikus hagyományban. Nem csoda tehát, hogy itt, az eleven hagyomány földjén született meg a magyar történelmi regény, Jósika és Kemény multatidéző művészete, s itt termette legértékesebb alkotásait napjainkban is. És itt fakadt fel Dávid Ferenc misztikába hajló tanítása. Mert a gótika földjén meg kellett teremnie a metafizikának, a vallásos mélységeknek. A balladák földje Csíksomlyó földje is!

De nézzük most meg közelebbről a gótikus Erdély arcát, s lássuk, hogy ez a gótika észak-keleti gótika! A gótika északi művészet, de itt, Erdély földjén keleti zamatokkal ízesül. Legszembetűnőbb ez a templomerődökben. Erked templomerődje Kelet súlyos tömörségét hirdeti s a hét torony változatos sziluettje ebbe viszi bele a gótika mozgalmasságát, Kemény várszerűség és csúcsíves lendület forr össze Szászhermány gótikus templomában. Erőteljes keménységből szökken magasba Magyarvalkó templomának hegyes toronysüvege is. A türei román fatemplom pedig a gótikát Bizánccal keveri. Ez utóbbi két példa már ismét 17. századi. A 18. században pedig Imecsfalva és Kisborosnyó egy-egy kúriája szép példája Észak és Kelet testvéri találkozásának.

Keleti és gótikus formák fornak egységgé Erdély virágdíszes népművészetében is. Mindhárom népnél él a keleti gazdagság, és itt is, ott is fölbukkan a gótika. Igy a székely

1940. nov. Bam

faragások sokkal hegyesebbek, mint a dunántuliak. A román falukban viszont ott a magasbaszökkenő tornyok mellett a házak földközelsége. Ez az erdélyi földközelség azonban inkább a növény, a virág földközelsége, nem a köveké, mint Itália ősmediterrán városaiban. Ez a földközelség *keleti*. Belőle fakad az erdélyi barokk kastélyok, Balta, Gernyeszeg zömöksége, belőle a virágos népművészet. Misztika ez is, a föld misztikája. Igy gyóntak a régi orosz parasztok a földnek, s ezért idéznek erdélyi hangulatokat Musszorgszky Borisz Godunovjában a sejtelmes jelenetek Mnyicsek Marina kastélyában. Ebből a világból születik az erdélyi fejedelemség, ebben a környezetben élnek erőteljes alakjai.

De a két arc: magasbatörés és szétáradás, gótika és Kelet mégis minduntalan és elválaszthatatlanul egy. Az észak-keleti lélek metafizikai lélek, az Istenbe vagy a Kozmoszba elomló áhítat lelke. A katolikus székelység hite és Szabó Dezső életdicsőítése testvérek, csak tárgyuk, célkitűzésük más. Mindkettő az erdélyi magyar lélek kiirthatatlan metafizikumáról tanuskodik.

És eggyéötvöződik a gótikus örökség az újkor művészetével. Nem hal meg, hanem törés nélkül él még az erdélyi barokkban is. Gótikusan magas tető, keleti zömökség és barokk formák nagyszerű harmóniája a háromszéki Gelence görögkatolikus temploma. Beszterce szász főtemplomában pedig ugyancsak barokk ívelés színezi a gótikus magasbatörést. Az erdélyi barokk gótikus barokk. A középkor él benne tovább, amint Spanyolország barokkjában is még a középkor lüktetett. Helyzetük is oly rokon: Erdély és az Ibéri félsziget egyaránt századokig Európa és Kelet határán állt, ízeiket olvasztotta eggyé. Ezért láthatta meg Possonyi László oly találóan a rokonságot Calderón és a székely katolicizmus világa közt.

Az irodalom vonalán a székely balladák ütik meg Erdély gótikus lelkének hangját. Már maga a műfaj, a balladaköltészet a kései középkor kedves gyermeke szerte Európában. A székely balladák jórésze ugyancsak a még középkorias 16. században keletkezett. Világuk pedig a fényben és sötétben, szenvedélyben és szenvedésben, titokban és babonában oly gazdag középkori világ, az a világ, amelyet Huizinga és Andreas európai távlatokkal adtak elénk. Kőmives Kelemenné és Mezőbándi urfi vésztjósló álomlátásai, Budai Ilona és Basa Pista balladáinak sejtelmes, bús borongása, a Három árva halálos, sötét tónusa ebből a környezetből születnek. A Budai Ilonában egyre ismétlődő két sor mintegy refrénje ennek az egész világnak:

Mönyön, tovább mönyön sűrű fenyves erdőn,
A fölhagyott úton, sütét röngetegön...

Ez a „sötét rengeteg" a középkor *veszélyes életének*, a lovagi élet „aventurejének" világa, tele titokzatos veszedel-

Erdélyi művészeti emlékek a mohácsi vész korából

Kelemen Lajos

< > 4 Eppel-Pásztortűz 1926.

399-401. l

Sza Kelemen

Vasárnap **1** B2 Misericorida	MÁJUS 31 NAP	Prot. B2 Fülöp
Hétfő **2** Athanáz		Izr. Ijar R. Kh. Prot. Zsigmond
Kedd **3** Sz. † feltalálása	Húsvét	Prot. Irma
Szerda **4** Sz. József oltalma		Prot Florián
Csütörtök **5** V. Pius p.		Prot. Gotthard
Péntek **6** János aps. ev.	☽	Prot. Frida
Szombat **7** B. Gizella	19. hét	Izr. S. Kedosim Prot. Napoleon

Erdély művészeti élete

Vargha László: Erdély művészeti élete. *Új Élet* IX. évf. p. 328—331.

1940.

középületek diszitésére és más gyüjtemények gyarapitására, illetőleg állami elhelyezések czéljaira

4381. Kuczka Mihály,
Sz. Székesfehérvárott 188

Téli tájkép.

Elhavazott hegyes v
taktól szelt faluval, melynek
tos hid vezet a vizen át, a m
halad, a ki holmival megrakott
nek öltözete: fejkendő, rövid
nya és czipő. Az épületek kül
többnyire kétablakosak. Az ég

Vászon, méretei 49,5:
az 1912 augusztus 15-iki 1080
912).-- Kifizettetett 1912 sze
Elszámoltatott 1912 október 8-
nézve lásd a 3161-913 szvsz. el

Sz. n. 97
1773-91
Át, lelt

Erdélyi Múzeum

l.

Szabó T. Attila

Az Erdélyi Múzeum
Egyesület története
és feladatai.
Kolozsvár, 1942.

SZERKESZTŐSÉGE és KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., NÁDOR-UCCA 12

T.

Europa Film, Könyv-, Lapterjesztő és Könyvkiadó r.t.

Budapest

V., Visegrádi-u. 36.

Die deutsche Kunst in Siebenbürgen (Roth, Müller, Reitzenstein, Roseman)

8°, 226 K, 177 L, Berlin, 1934.

Erdélyi neinet Mü-
vészet.

Erdélyi népművészet

Podhorszky-Pálfi Sándor: Az Erdélyi Népművészetek Albuma. Magyar Népművészet. II. kiadás. Cluj-Kolozsvár, 1927.

gom..." *kezdetü népdalra.* (A Kolozsvári Közlöny egykorú számának tudósításán alapuló közlés.) —

Az értesítés, sajnos, nem foglalja magában, vajjon Celesztin (nyilván ő és nem Haray V.) a zenéjét, vagy szövegét szerzette-e az ismert éneknek?

Magunk még következő adalékkal járulhatunk a dal történetének tisztázásához:

Keletkezéskorára némi világot vet az, hogy *Erdélyi János:* „Népdalok és mondák" c. nagy gyüjteményének I. kötetében, amely 1846-ban jelent meg, a „Komolyneműek" közt (VI. könyv, 282. lapján a 317. sz. a.) három 10-es sorokba szedett versszakát már közli abban az alakban, ahogyan később a daloskönyvek- és népdalgyüjteményekben találjuk. Olvasva a költeményt, szembetűnik, hogy a 2. versszak gyengébb és

Kalapom szélére vágom,
Mellette hervad virágom,
Sírva nézem.
Így múlik el ifjúságom,
Ma-holnap oda világom,
Hajh, mint érzem!
Fogd meg, *bajtárs*, a vasvesszőt,
Verd meg *vele* a temetőt,
Mért nem kedvez semmi *épnek*,
Semmi *szépnek*.

(A kiemelt helyek eltérnek Erdélyi szövegétől. Az utolsó két rímszó fel van cserélve.) *Szerk.*

II.

Gulyás J. adatai alapján kijelenti, hogy „a vesszővel való verés, úgy látszik, a holtak feleletre kényszerítésére szolgál". Érdekes adatot találtam Tompa Mihály: Adós, fizess! c. népregéjében (Összes Költ., Bp., 1885, IV. k., 184—9.

lési mozgalmakat, intézményeket s az elmult hét év megyei népművelő tevékenységét. *V. K.*

A Természettudományi Közlöny ez évi szeptemberi első füzetében igen érdekes és tanulságos cikket irt *dr. Dalmady Zoltán: „A laikus közönség feladatai a természettudományi kutatásban"* címmel. Meggyőzően bizonyitja, hogy a laikus közönség megfigyelései, a néha évszázadokban is csak egyszer felbukkanó tünemények, jelenségek helyes észlelése és közlése milyen nagyértékű adatokkal gazdagithatja a tudományt. Példákkal is megvilágitja, hogy a nem céhbeli érdeklődő is milyen érdekes, nem egyszer döntő fontosságú jelenségről értesitheti a tudomány hivatott művelőit a csillagos ég, a levegőég, a Föld, a növény- és állatvilág megfigyelésével, őslénytani, régészeti, néprajzi észleleteivel. „Számtalan paleontológiai és archeológiai lelet pusztul el csak azért — irja Dalmady, — mert amikor az ásó napvilágra veti, csak durva kéz és nem csiszolt elme fogadja őket. Hasonló beszámitás alá esnek ma már a *néprajzi* megfigyelések adat- és tárgygyüjtései is. A kultúra nyomása alatt rohamosan pusztul minden néprajzi eredetiség. Ma már a botokud-négerek is rádiót hallgatnak, Browning-pisztollyal lőnek és német gyártmányú szaxofonnal muzsikálnak. Pusztul minden népszokás, népviselet, ősfoglalkozási tárgy stb. Elvész a népköltés, változik a nyelv zenéje, változik a népgondolkozás. Lázas sietséggel kell gyüjteni mindent, amit a korunkban lezajló etnográfiai kataklizma elnyeléssel fenyeget. A szakember, a kutató- és gyüjtőúton lévő múzeumi tisztviselő legtöbbször sokkal nehezebben, sokkal drágábban jut hozzá e néprajzi objektumokhoz, mint a néppel talán állandó érintkezésben levő müvelt laikus. Tudjuk pl., hogy orvosok olyan néprajzi tárgyakat gyüjthettek, aminőkhöz más ember soha hozzá nem juthat. Pl. bünös abortusra szolgáló eszközöket, vagy a szülés idején az ágyra terített különleges kézimunkájú lepedőket. Nincs az a karikásostor, nincs az a kondáskürt, melynek ne volna napjainkban múzeális értéke." Dolgozata végén ezt irja továbbá: „Ami az etnográfiai gyüjtést illeti, az oly végtelenül sokoldalú, hogy elegendő pusztán mérhetetlen fontosságára utalni. Kifejezések, mesék, népdalok gyüjtése, taglejtések, modor, mozgások leirása, fényképes megörökitése, az ősfoglalkozások tárgyainak gyüjtése, készitésük módjának és használatának leirása, különböző szokások, szertartások, gyermekjátékok stb. észlelése és megörökitése kimerithetetlen anyagot nyujt minden laikus gyüjtőnek és észlelőnek, ki azonban használható és értékes munkát csak akkor fog végezni, ha nemcsak lelkiismeretesen, hanem egyben már bizonyos szaktudással is dolgozik." *V. K.*

Tóth József: *Az olajprés. (Ifjuság és élet. III. évf., 285 l.).*

Valamely szegedvidéki olajprés körül folyó munkát ir le inkább színességre, mint etnográfiai hűségre törekedve. Az iró gimnáziumi tanuló. Csak azért emlitjük, hogy mennyi használható néprajzi leirást kaphatnánk középiskolai tanulóktól is, ha a tanár urak biztatnák őket effélékre. *V. K.*

Weöres, Gyula: *Unkarilaiset.* (Ylipainos Suomen suku teoksesta. Kny. h. és év n.) 395—470 l.

Magyarország néprajzának, archeológiájának, történetének rövid összefoglalása gazdag képanyaggal és igen gondos bibliográfiával, különös tekintettel a nem magyarnyelvű szakirodalomra.

Tzigara-Samurcas, Al.: *L'art du peuple roumain.* (Introduction de Prince Carol.) Catalogue de l'Exposition de Genève. 1925. 119 l.

Néprajzi szempontból örömmel kell üdvözölnünk az összegyüjtött anyagot. Sajnálatos azonban, hogy szerzőt gyakran temperamentuma és képzelete vezeti az objektiv mérlegelés és óvatosság helyett. Az erdélyi fatemplomok és székelykapuk leirásakor például egy szóval sem említi, hogy azok magyar kéz munkái, vagy magyar-szász történeti emlékek naiv, népi formái. Részletesen foglalkozik a népmüvészet egyes ágazataival, a fafaragással, kerámiával (melynek ornamentikájában neolitkori tradiciók továbbélését is látja), a viselettel, s végül a gazdag és színpompás szövés-fonással. Behatóan ismerteti a paraszthäz festett bútorait és a szőnyegeket, melyekről egyebütt részletesebben megemlékezünk. Egyéni értékelő álláspontnál nem egyéb a román népmüvészet magas müvészi színvonalának dicsérete, a magyar és szász alkotások rovására. A szép kiállitású könyv második része a genfi kiállitás katalógusa. A kiállitáson nemcsak népmüvészeti alkotások szerepeltek, hanem a mult szerény, az illusztrációkból kitetszőleg főleg bizánci felfogású darabjai.

Palotay Gertrud.

Tzigara-Samurcas, Al.: *(Tapis roumains.) Édition art et couleurs.* Paris, év n. (2 oldal szöveg, 34 színes tábla.)

A romániai nép faldíszül alkalmazott, háziszövésü szőnyegeinek gazdag és változatos anyagából mutat be *Tzigara-Samurcas*, a bukaresti népművészeti múzeum igazgatója számos érdekes példányt. A paraszti szőnyeg fejlődéstörténetének vázolása után áttér a Romániában használatos különféle típusok vidékenkinti ismertetésére. A szép kiállitású színes mellékletek alapján megismerkedünk Erdély kivételével majdnem valamennyi romániai országrész szőnyegeivel. Ezeknek az általunk eddig ismert oláh ornamentikával csak rikító színeik vallanak közösséget. A székely „festékesek", jóllehet egyszerűbbek, úgy színhatásban, mint takarékosan alkalmazott ornamentikájukban harmónikusabbak s kétségkívül szövőszékre vannak tervezve. Egészben véve az az impressziónk, hogy e jobbára virágdíszes szőnyegek perzsa-török-bolgár szőnyegek utánérzései s amennyiben csakugyan szövöttek, legkevésbbé sem szövőszékre, hanem csomózásra voltak eredetileg elgondolva. Azt sem tudjuk továbbá, hogy e szőnyegek közül melyek valóban oláhok s melyek az olténiai, szerb, bolgár s a dessszarábiai törökfajú néptöredékek munkái, illetőleg hagyományai. Ezt megállapitani azért sem lehet, mert Tzigara-Samurcas népiesen szólva — „átaljába" beszél, az egyes szőnyegek származáshelyéül csak országrészeket s nem községeket említ. Ily móddal közölt anyagból sohasem lehet tudományt csinálni. Mindenesetre köszönetet érdemel, hogy a népművészet e pusztulásnak induló ágának legszebb termékeit összegyüjtve, azokat tökéletes reprodukciókban közölte. Textilgyárosok, iparművészek sok ötletet meríthetnek albumából.

Palotay Gertrud.

Tzigara-Samurcas, Al.: *Izvoade de crestaturi ale taranului roman.* 2°. Bucuresti, 1928. (Din publicatiile muzeului de arta nationala. I. (40 l. és 50 tábla. Francia szövegkivonat 4 l.).

A szorgalmasan összegyüjtött anyag, nevezetesen a véső-rovótechnika díszítőelemeinek gazdagsága s a fejlődés feltehető menetét illusztráló elrendezése, kárpótol a bevezető szövegben előforduló, többé-kevésbbé merész, sőt fantasztikus állitásokért. A faház szerkezetének, külső képének ismertetése után áttér a nép által használt és faragással díszített fatárgyakra: guzsalyokra, ládákra és a paraszthház belső berendezéséhez tartozó eszközökre. A táblákon közölt minták, ezek a legegyszerübb eszközökkel készített, nagy változatosságú ornamentumok, az oláh pásztornép eleven leleményét dícsérik. A román paraszt tisztára mértani ornamentikájában azonban nem szabad feltétlenül „nemes ősi tradició", ötezeréves kultúra absztrakttá tisztult művészetét látnunk, ahogy Tzigara-Samurcas látja, aki szerint az oláh pásztor nem az őt környező szerves világból meríti díszítő elemeit, hanem pl. a fürészfogmintára a nappal és az éjszaka rendszeres váltakozásának tüneménye inspirálja. Ilyesféle magyarázat nemcsak egy van Tzigara-Samurcas munkáiban. Azt pedig nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy a kolozsmegyei türei templomot úgy mutatja be, mintha nekünk, magyaroknak semmi közünk sem lenne ehhez a stílushoz. A mintaszerüen szép illusztrációkat O. Roguski készítette.

Palotay Gertrud.

Paegle, Ed.: *L'art populaire letton.* Riga 1928 (26 + 30 fekete és színes tábla).

A lett-litván nyelv szerző hivatkozása szerint régibb még a szanszkritnál is. Basonavičius lett tudós szerint a lettek közvetlen utódai a thrákoknak (igaz, hogy ugyanezt hirdetik magukról az oláhok is). A prágai nemzetközi népművészeti kongresszus alkalmából kiadott füzetke a lett népművészetet óhajtja megismertetni, a bevezetéshez híven történeti fejlődése során, vagyis a korai ásatag anyagból indulva ki, akárcsak az oláh idevonatkozó tudomány. Az ismertetés azonban, sajnos, csak a viseletre és a női kézimunkákra terjed ki.

B. Zs.

Museion: *Bulletin de l'office international des musées. Institut de coopération intellectuelle de la société des nations.* 1928, 5. sz.

Az előkelő védnökség szárnyai alatt megjelenő folyóirat e száma az 1928 októberében lezajlott prágai nemzetközi népművészeti kongresszus alkalmából európai néprajzi múzeumokat ismertet, mint a népművészeti gyüjtemények szokásos letéthelyeit. A bevezető cikket *J. Destrée*, a központi iroda elnöke irta, azután a reprezentatív, országos jellegü gyüjtemények ismertetése következik. Osztrák, belga, dán, észt, finn, elzászi, hollandi, francia, norvég, lengyel, erdélyi oláh, svéd, svájci, cseh, bosnyák,

Erdélyi festett ládák. A cikk első oldalát lásd a komplett példányban.

közelítően azonosak. Mindegyik jókora darab, egyfelől nyitható nyeregtetővel, sima, tagozatlan deszkalapokból összeállítva; a tető két keskeny végén levő oromzatszerű tagozatok és a lábak egyszerűen faragott alakítása a középkorban kifejlődött és a gótikában szinte nemzetközivé vált formák befolyását árulják el. Kreutzenstein várában, amely régi bútorokban és kivált ládákban oly gazdag, délnémet és szászországi példányok mellett, a mi csoportunkba tartozó erdélyi ládák is láthatók: a fő formák, a szerkezeti elemek némely helyi sajátosságok, eltérések mellett nagyjából hasonlók. Ez az általánosan elterjedt nyeregtetős gótikus láda (Truhe) formája.*)

A ládák egyszerű szerkezetével szemben annál feltünőbb annak a festett dísznek gazdagsága, amely azok mellső oldalát teljesen elborítja és elrendezésével hozzásimul a ládák szerkezetéhez, plasztikus tagozatok híján kiemeli azt. Ez a festett dísz megkülönböztető sajátja, fő érdekessége a mi erdélyi csoportunknak és a népies asztalosság külföldi készítményein fel nem található.

Az elrendezés a fő vonásokban mindenütt azonos. Kétoldalt alul a lábakban végződő két függélyes és középen egy vízszintes irányú részt látunk. Ennek a beosztásnak megfelelően a két oldalsó részt egy-egy álló alak képe díszíti, míg a középső sík mindenütt három vízszintes mezőre van felosztva.

Induljunk ki például a Néprajzi Múzeumban levő darabból, amely eredet tekintetében is teljesen meg van határozva, amennyiben tudjuk, hogy az a nagyküküllőmegyei Rozsonda (Roseln) községből származik. Ezen a középső, vízszintes irányú sík három mezeje közül a középső meglehetősen egyszerű, sőt primitiv: ferdén haladó párhuzamos csíkokban futólag odavetett pontsorok, illetőleg vonalkák. De hiszen ez a középső sáv — mint mindenütt — inkább csak arra való, hogy a felső és alsó frizeket egymástól elválassza, azok jelentőségét kiemelje. Mert azokon csakugyan elég a látnivaló. A rozsondai ládán fölül is, alul is négy-négy figurális díszű kerek medaillon, szalagfonadékkal keretelve vagy — jobban mondva — egymáshoz fűzve. Egy-egy ily kerek medaillon van még kétoldalt az álló alakok feje, illetőleg azok fülkeszerű architektonikus keretei fölött. Összesen tehát tíz medaillon a következő ábrázolásokkal: öt mezőben ugró oroszlán, négy mezőben fura, szárnyas emberi alak, amely lábak híjján, alúl halfarkra emlékeztető részben végződik, a tizedik medaillonban egészen különös kép, amelynek jelentőségére még részletesebben ki kell majd térnünk.

Első pillantásra szembeötlő az alkalmazott motivumok középkorias jellege, de úgy, hogy egyúttal csakis reminiszcenciáknak érezzük azokat. Ott a szinte heraldikusan stilizált oroszlán, amelynek beállítása ábrázolási módja számtalan középkori, nevezetesen a román művészet körébe tartozó példára emlékeztet, ámde teljesen hiányzik belőle a rajznak az az éles határozottsága, amely a középkor ilynemű alakjait jellemzi. A fő motivum meghagyása mellett minden lággyá, tétovává változott át. Nem éppen tudásbeli distanciáról van itt szó. A régi időknek nem művésze, hanem már a népies termelés körébe tartozó mesterembere sem rajzolta volna így az oroszlánt. Itt most azzal az esettel állunk szemközt, midőn egy jóval későbbi kor, egy teljesen más kultúra embere használ fel egy ősi örökséget a saját korának és körének szájaíze szerint értékesítve azt. A fura szárnyas alak nem egyéb, az ugyancsak a román művészet által annyira felkarolt szirénnél, koronaszerű sapkával a fején, bajuszosan, a legmulatságosabb anatomiai alkattal. És az egyes medaillonokat egymáshoz fűző fonadék mi egyéb mint ismét éppen a román művészet legáltalánosabban elterjedt díszítő motivumainak egyike, de igazi lényegének oly kevés megértésével ismételve, hogy a tovafutó, egybefonódó szalag duktusában egyre zökkenésekkel, következetlenségekkel találkozunk.

Igen érdekesek és sokatmondók a két oldalsó mezőben álló férfialakok. Ábrázolásuk módja teljesen sematikus, népies, óriási szemekkel, jól-rosszul megrajzolt végtagokkal, de tartásukban, mozdulatukban tagadhatatlan elevenséggel. Mindkettőnek övén keresztülhúzott szíjhoz két-két gömbölyű, füg-

*) Lásd *Alfred Ritter von Walcher:* Burg Kreutzenstein an der Donau. Wien (1914), 107.—110. tábla.

Ars Una 1924. I. 4.

Zománcpárta középső része
Nagy Sándor légiutazásával
(Khanenko-gyüjtemény)

Mittelstück eines Diadems
mit Alexanders Luftfahrt
(Sammlung Khanenko)

Románkori hordozható oltár részlete, a
Nagy Sándor-motivum végső elfajzásával
(A freiburgi Münster kincstárában)

Roman. Tragaltärchen m. letzter
Derivation des Alexandermotivs
(Im Schatze des Freiburger Münsters)

gélyes és vízszintes vonalakkal tagolt tárgy van erősítve, alighanem kosarak, de az is meglehet, hogy valami hangszereknek távoli emlékképei. Ezek az alakok határozott architektonikus célzatú fülkékbe vannak beállítva, amelyek azonban nem a román, hanem a gótikus művészet formakörére vezethetők vissza: kétoldalt karcsú oszlopok, amelyek fölött fantasztikus baldachinszerű rész emelkedik a magasba, díszítő részletek, fiálék jelzésével, de ebben az esetben is merőben félreértett, furcsa, az eredeti konstrukció szellemébe be nem hatoló alakításban.

Ősrégi motivumoknak a népies művészet körében csökevényes alakban való fennmaradását azonban a legtanulságosabban mutatja be a tíz medaillonnak csak egyikében, a középső rész felső sorában jobbról a második medaillonban látható kép. Ismét koronaszerű süveggel ékített alak, mint a „szirének", de frontális beállításban, az érthetetlenségig elkorcsosított testtel és végtagokkal, amelyek közül a karok a legfurcsábban összezsugorodtak, míg az ugyancsak rövid lábacskák valami patafélében végződnek. Kétoldalt, alulról fölfelé nyulva, ágasbogas, szarvasagancsszerű tagokat látunk, amelyekbe a rejtélyes alak mintha belékapaszkodna. A többi motivum nyomán kétségtelen, hogy itt is valamely régi ábrázolás felhasználásáról, elferdítéséről van szó. A távoli mintát a Nagy Sándor király légi utazása címén ismert és a középkori művészetben mind Keleten, mind Nyugaton igen elterjedt ábrázolásban ismerjük fel. A Nagy Sándorhoz fűződő monda szerint, amely főleg a Kr. u. III. században Alexandriában keletkezett Pseudo-Kallisthenes-féle feldolgozás révén ment át a világirodalomba, a nagy király, a világ végére eljutván, ki akarja kutatni, vajjon a föld és ég ott csakugyan összeér-e. Véletlenül nagy, erős és amellett szelid madarakat talál ott, amelyek közül kettőt elfog és három napon át éheztet. Harmadnapra kosárszerű alkotmányt csináltat, amelyhez járom segítségével hozzáfogja a két madarat. A király beszáll a kosárba, egy-egy hétről hosszú lándzsát vesz mindkét kezébe. A lándzsák végére lómáj van tűzve, az éhes madarak igyekeznek a fejük fölött velük együtt egyre emelkedő csalétket elérni, mind feljebb szállnak és magukkal emelik Nagy Sándort. Szédítő magasságban aztán egy emberi alakú madár jelenik meg és megparancsolja a királynak, hogy térjen vissza a földre, mire az leereszti a lándzsákat és a madarak leszállnak vele a földre.*) Építészeti részleteken, elefántcsontfaragványokon, miniaturákban, a nyugati, de leginkább a keleti textilis művészet termékein aránylag

*) A mondára és képes ábrázolásaira nézve lásd: *Fr. Panzer:* Der romanische Bilderfries am südlichen Choreingang des Freiburger Münsters und seine Deutung. Freiburger Münsterblätter, II. évfolyam.

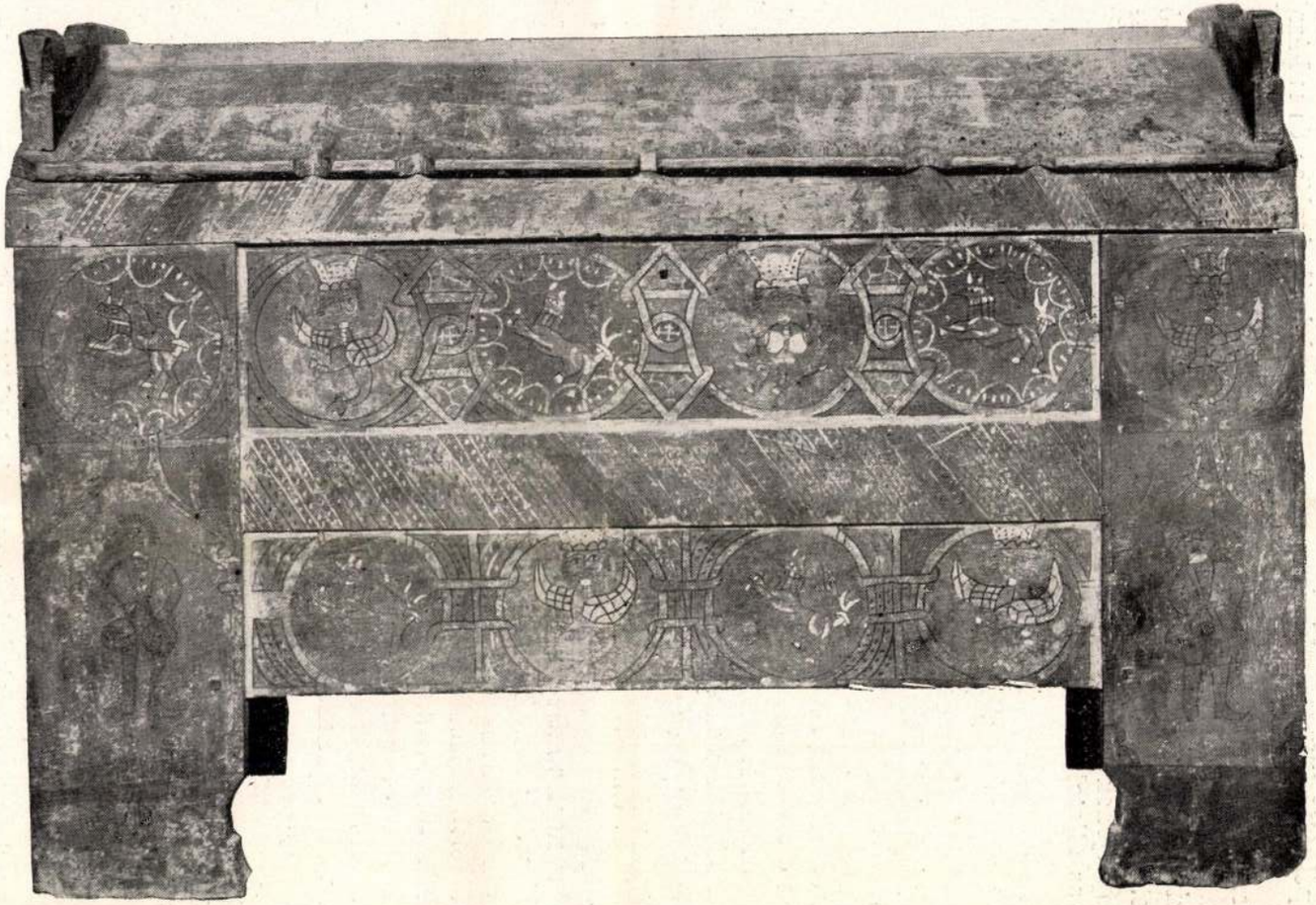

A rozsondai faláda

Budapest, Néprajzi Múzeum

Holztruhe aus Siebenbürgen

Budapest, Ethnographisches Museum

gyakran és meglehetős változatosságban, többé-kevésbbé részletezve jelentkezik a középkori ember fantáziáját bizonyára élénken izgató kép, amelynek amellett még morális, tanító célzata is volt, amennyiben a vétkes elbizakodottság példáját állította a hivők szemei elé.

Az ábrázolások túlnyomó részének jellemző vonása a frontális helyzetben megjelenő koronás király a madarakkal, amelyek azonban sok esetben, például a baseli Münster egyik oszlopfejének domborművén is, négylábú szárnyas állatokká változtak át. A kosár a benne ülő alak alsó részét elföldi, úgy hogy sokszor (például egy bizánci diadém zománcképén) már csak abbreviaturával, a király mellképével és a kosárnak inkább csak jelzésével találkozunk. Vannak olyan példák is, ahol (így a freiburgi Münsterben levő hordozható oltárka egyik domborművén) az eredeti jelentőség elhomályosul és szinte csak díszítő motivummá alakul át. További kopás, romlás, másolatok másolása, ismétléseknek fokozatosan mind szabadabb ismétlése során állhat elő az az alig felismerhető csökevényes forma, amellyel ládánkon találkozunk. Nagy Sándor légi utazásának képe egyébként ugyancsak Erdélyben és ugyancsak a népies művészet körében még másutt is előfordul: a nyárádszentimrei református templom XVIII. századbeli festett deszkamennyezetének ábrázolásai között, ez alkalommal azonban nem pusztán díszítő motivum gyanánt, hanem tisztán felismerhetően, noha az eredeti forma megváltoztatásával: Nagy Sándor, felirattal meg is nevezve, óriási madár hátán űl.

Részletesen foglalkoztunk a rozsondai láda festett díszével, már azért is, mert véleményünk szerint az esik a legtávolabb a felhasznált motivumok eredeti korától és a leghatározottabban mutatja be az elnépiesedés folyamatát. A Nagy Sándor-kép metamorfozisa tanulságos eset.

A népies művészet emlékeinek korbeli meghatározása nem könnyű feladat. Egyfelől a régi formákhoz való hagyományos ragaszkodás, másfelől ezeknek a formáknak önkénytelen átalakulása nehezen felismerhetővé teszi a fejlődés képét, amely nem alapul oly értelemben magának a fejlődésnek elvén, mint a művészettörténet folyamata. Azt hisszük azonban, nem tévedünk akkor, midőn a Néprajzi Múzeumban levő láda keletkezésének idejét aránylag késő korra, a XVIII. századra tesszük. A festés módja, a két álló alak ábrázolása és ruházata, a gótizáló részletek átstilizálása erre az időre vall, amelyben egyébként, kivált Erdélyben, a reánk maradt régibb festett bútorok és templomi deszkamennyezetek túlnyomó része keletkezett. Vannak adataink, hogy éppen a XVIII. században a festéssel való diszítésnek ez a módja erősen fellendült és mind a magyarok, mind a németek lakta községekben voltak műhelyek, amelyek hosszabb-rövidebb ideig folytatták annak gyakorlatát és a felmerülő szükségleteknek sokszor tág körben tettek eleget.

A fő vonásokban a másik három láda megegyezik a rozsondaival. Mindenütt a festett dísz felosztásának ugyanaz az elve uralkodik; ezeken is medaillonokba helyezett stilizált oroszlánok és szörnyállatok váltakoznak egymással és — ami különösen figyelemreméltó — a román ornamentika, a szíjfonat vagy indadísz felhasználása a forrástól messzeeső ugyanazt az elváltozást árulja el. Mégis a festés módjából, a vonalak természetéből azt a feltevést vonhatjuk le, hogy kivált az Iparművészeti Múzeumban levő két darab régibb a rozsondainál. Noha kivált az egyiken a stilizált oroszlánok meglehetősen eltorzítva, szinte hevenyészetten vannak odafestve, úgy tűnik fel, mintha az elnépiesedés még nem érte volna el azt a fokot, mint amannál. Ebből a szempontból különösen tekintetbe jön az Iparművészeti Múzeum egyik ládáján a mellső oldal két szélét díszítő két női alak, amelyek közül az egyik kis koszorút, a másik — fején koronával — nagy koszorút tart kezében és másik kezével reámutat olyan mozdulattal, amely jellemzően középkori eredetű. E meglehetősen megrongált festett alakok ábrázolásának módja erősen elüt a Néprajzi Múzeum ládáján levő két férfialakétól, zártságában, vonalvezetésében a renaissance-hoz áll közel. Igy tehát ennek a ládának korát régibb időre, inkább még a XVI. század végére tesszük, míg ugyanott levő párja, mely szemmelláthatóan kontárabb kéz műve, alig nyujt olyan vonásokat,

Erdélyi faláda
Budapest, Iparművészeti Múzeum

Holztruhe aus Siebenbürgen
Budapest, Kunstgewerbemuseum

amelyek közelebbi kormeghatározást lehetségessé tennének. Figyelmet érdemel ezen a rongáltan fennmaradt álló alak, sajátságos, *orans* helyzetben, nyilván egy ősrégi motivum emléke.

Mintegy középütt áll az Iparművészeti Múzeum két példánya és a rozsondai láda között a Nemzeti Múzeumban levő igen mutatós darab.*) Ennek medaillonjaiban ugró párducok váltakoznak csudálatos, eredetileg alighanem szirénekre visszamenő szárnyas szörnyalakokkal, amelyek stilizálása, rajza a rozsondai szirénekéhez közeledik, ezekénél azonban még szigorúbb, nem éri el a XVIII. század népies és fél-népies dekorativ festésének jellegzetesen felületes könnyedségét. Itt is különösen szembeszökő a két oldalsó álló alak: két király, középkori formából kifejlesztett nagy, zárt koronákkal. E térdig érő, sűrű gombos kabátokba bujtatott, oldalukon rövid kardot viselő alakok bizonyára szintén középkori eredetűek — az egyiknél ismét a jellegzetes mutató mozdulattal találkozunk, — az ábrázolás módja azonban itt is a középkor határán túl utal.

E nehány emlék nem megvetendő bepillantást enged a népies művészet eljárásaiba, természetébe. Itt van először a konzervativ

*) Ez utóbbi — legjobban konzervált — láda reprodukcióját, sajnálatunkra, nem közölhetjük, mert a lefényképezésére hivatalosan megadott engedélyt a Régiségtár igazgatója utólag visszavonta. — Az érdeklődőket utaljuk a „Magy. Iparművészet" 1914. évfolyamában magyarázó szöveg nélkül megjelent kisméretű képére. *Szerk.*

vonás. Sokáig, évszázadokig is, fennmaradnak olyan formák, amelyeket a megszokás szentesített: ebben az esetben a ládák középkorias fő formáján kívül a festett dísz elrendezése és tárgyköre. Vannak finomabb megmunkáltságú, a népies művészet köréből kiemelkedő régi bútorok, amelyeken csudálatosan sokáig maradnak fenn egy és más régibb motivumok. Igy a berlini Iparművészeti Múzeumban levő emerslebeni faragott ládán, amely lényegében gótikus, egészen román jellegű állatmedaillonokkal találkozunk.*) Éppen ládáknak ily állatmedaillonokkal való díszítése a távol multra vezet vissza és nyilván keleti eredetű. Van a mohammedánok művészetének körébe tartozó elefántcsontládikák egy csoportja, amelyek eredetét Siciliában és a XI.—XII. században keresik. Ezeken a remek, előkelő darabokon nagy szerepet játszanak a medaillonokba foglalt, többé-kevésbbé fantasztikus állatok és csudaszörnyek alakjai.**) Igen valószinű, hogy ilyen pompás és drága készítmények befolyása alatt terjedt el ez a motivum Európában is. Egy ideig a nyugati iparművészet ragaszkodik hozzá, míg a megváltozott stílus ki nem küszöböli. A népies művészet azonban nem ismer ily következetes stílusváltozásokat, nem egykönnyen válik meg az örökölt elemektől. Ahogy új és kevésbbé új varrottasokon még egészen középkorias lovagok, sólymászok felvonulásait látjuk, ahogy oltárterítőket még teljesen gótikusan stilizált bárányok sorával díszítenek, úgy másutt is nagy tömegben maradnak fenn a középkori elemek, ugyanakkor, midőn másrészt a renaissance, sőt a barok és rokokó művészet is döntő módon érezteti a maga hatását. Éppen a különböző stílusoknak ez az egyidejű, párhuzamos élete jellemzi a népies művészetet. A paraszt-barok mellett életben lehet még a paraszt-gótika, sőt — mint a szóbanlevő ládák csoportjában látjuk — a román művészet is.

Nem maradtak fenn a közbeeső tagok ahhoz, hogy erdélyi ládáink közvetlen eredetét, forrását kinyomozhassuk. Bizonyára az előkelő, az „úri" művészet valamely alkotása volt az, amely e csudálatos diszítésmód felkarolására alkalmat adott. Tetszett, gyökeret vert, szűk körben hosszú évszázadokig életben maradt. Nemzedékek következtek nemzedékekre: a szász asztalosok mindig egyformán festik be ládáikat, amelyek ősi alakjukat megóvták. Igaz, hogy az ábrázolások értelme (a legfeltünőbben a Nagy Sándor légi utazásának képében) elhomályosult és a középkori diszítő elemek erős eltorzulással maradtak fenn, igaz, hogy mindinkább érezhető a formák régi világától való elszakadás. De hiszen ez a népies művészet szokott útja: a mult konzervativ továbbszövése mellett nem céltudatos továbbfejlesztés, hanem öntudatlan elváltoztatás.

Éber László

*) *Robert Schmidt:* Möbel. Berlin, 1920. 42. lap.

**) Lásd például: Die Ausstellung von Meisterwerken Mohamedanischer Kunst in München 1910. III. kötet, 256. tábla.

Oszlopfejezet a baseli Münsterből Nagy Sándor légiutazásával

Kapitäl aus dem Münster in Basel mit Alexanders Luftfahrt

Erdélyi népművészet

Radnóti István:

Erdélyi népművészet.

Tükör. 1940. VII. évf.

746 - 751 l. 9 kép

Tarchányi F
tiz éve. 8
/1939X./
Türk Frigye
1906.
Two paintir
te" and "Ch
Philadelphi
Ujságrajzol
Budapest, 1
Un peintre
Vie Artisti
nélkül.
Uxa József:
kir. udvari
279 L, Buda
Vadász Norb
montrei r.
szobrának f
18 L, Szomb

mënny el az erdőre, ott vannak a disznaink, meg a disznócsorda, meg a pásztor. Hajcsátok haza a disznókot. Vígy a pásztornak fehérneműt, élelmet, indujj azonnal.» De nem vót ott sëmmi disznóserëg, csak azért akarták elküldeni Jánost, hogyha a vaddisznók Jánost összeszaggatnák. János êmënt, kereste a disznócsordát, de bizony nem akadt rëik. Eccer méges csak mëglátott ëgy nagy sereg vaddisznót, ëgy fát kerülgettek. Gondojja János magába méges csak itt a gazdám csordája. Êmënyen oda felnéz a fára. Mi lehet a fán? Hát ott bizony ëgy nagy medvét a disznók felszorítottak a fára. A medve mëg nem mert lejönni. Azt mongya János a medvének: «Jöjjön csak le, Miklós bá! — azt hitte, hogy a disznópásztor. — Jöjjön csak le, mert — azt mongya, — egy fehért hoztam, meg ennivalót, egyék! Vegyen fehért, hajcsuk haza a disznókot. Medve mondta a fán: «Ma ma ma!» Azt mongya János: «Nem ma, nem ma, hanem most, de rögtön jöjjön, ha nem, ledűtöm onnat.» De a medve nem mert lejönni. János megharagutt, a fát megtaszította, úgy kijött a töviből, hogy a medve leesett, a fáról. Akkor János a medvét megfogta, felhúzott egy lábravalót reá, meg fehér inget adott. «Na, — azt mongya, — jöjjön Miklós bá, hajcsuk haza a disznókot.» A medve vagy akart, vagy nem, muszáj vót menni. Elhajtották haza a nagy sereg disznót. Jelentett a gazdának: «Uram, hazahajtottuk a disznókot!» — Azt mongya: «Még pediglen Miklós bácsimat fizesse ki.» Azt mongya az úr: «Menny, mondd Miklós bácsidnak, elmehet fizetés nélkül, nem adok én sëmmit neki, nem is, nincs is többet szükség reá.» János a medvét mëgfogta úgy lábravalóson mëg ingësën, azt mongya: «Miklós bá, itt az út le és fel s merre tetszik, arra mëhet.» Így a medvét elbocsátották ingbe meg gagyába.

Avval aztán azt mongya az úr Jánosnak: «Na, János, a disznókot mëg kell ölni és mëg kell përzsëlni.» János a disznókot mind mëgölte, az úrnak vót ëgy nagy rakás szalmája, azt mind elpërzsëlte, már nem vót mivel përzsëlni. Azt mongya János: «Nincsen szalma.» «Na mënny — azt mongya, — s mondd a szomszédnak, aggyon egy kis szalmát.» János bémënt, mondta: «Szomszéd úr, egy kis szalmát kérünk përzsëlni.» Azt mondja az úr: «No ott van János, amennyit bírsz, vídd.» Vót ott ëgy nagy asztag szalma. János bényúlt alája, összes (összes) asztagot elvitte. Mongya az úr: «No, János, hát én csak ëgy kicsit attam, amennyit bírsz.» «Hát én kérem — azt mongya, — hát én mind bírom.» János a szalmát mind elvitte. Azt is mind felpërzsëlte. Akkor azt monták, vót ott ëgy nagy száraz kút, a víz ki vót belőle száradva, hogy majd Jánost oda lekűdik, a disznóhúst leadogassák és egy nagy malomkövet tesznek a kútnak a tetejére, hogy János ne tuggyon kijőni. János a húst mind lerakta (a disznó) a kút fenekire, akkor, amikor fel akart jönni, a nagy malomkő ott vót a kút tetejin, de Jánosnak az sëmmi vót. Vëtte fejivel, mint ëgy kalapot, bémënt az úrhoz, a malomkövet lekapta, mint ëgy kalapot a fejiről. «Jelentëm alássa, el van a disznóhús sózva.» Vége. Jánosval nem tuttak sëmmire mënni. János még most es ott van, ha el nem kűtték.

— Na jöjjön Miklós bá, hajtsuk haza a disznókot.
A medve vagy akart, vagy nem, muszáj vót menni.

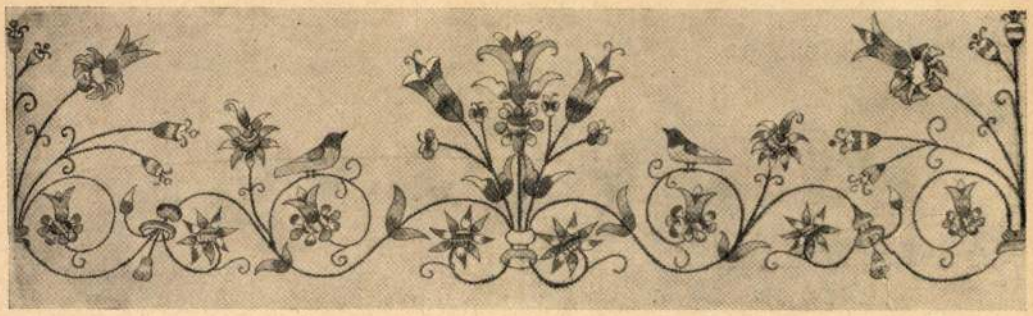

Székely varrottas

ERDÉLYI NÉPMŰVÉSZET

Írta RADNÓTI ISTVÁN

Ha Erdélyről hallok vagy beszélek: valami rendkívüli, megható, ünnepélyes érzés szorítja össze torkomat. Nemcsak az ősi szülőföld titokzatos vonzása ez; ennél sokkal nagyobb és erősebb érzések tömege rohan meg akkor, ha az erdélyi föld emléke kísért álmatlan éjszakák, unalmas utazások vagy éjfélbe nyúló lázas és keserű vitatkozások alatt. A gyermekkor kitörölhetetlen emlékei, a templomok, az erdélyi városok macskaköves kis utcái, a havasok, erdők és faházak ködén keresztül mindig és állandóan kikicsillan egy pirospozsgás, szépszál kalotaszegi asszonynak a mosolygós képe, amint ott áll a szülői ház tornácán és maga elé vigyázva, óvatosan és gondos büszkeséggel kiteregeti falujának drága munkáit, a piros, a fekete, a kék varrottasokat. Ez a gyerekkori kép maradt meg a legmélyebben beágyazva azok között az emlékek között, amelyeket mint a legszentebb, legbelsőbb és legtitkosabb drágaságunkat örömökön és fájdalmakon keresztül a sírig hordjuk magunkban.

Valahogy úgy van: a Királyhágón innen és túl is az Erdélyről hordozott benyomásoknak mindig van bizonyos népies falusias ízük. Több ott a népi szín, a falusi művészet pompája, több a népviselet, a szövőszékek munkája, vagy a falusi porták fúró-faragó élete. Ebben a különös és változatos képben nincs egyhangúság, nincs a messze símaság távolbavesző horizontja, hanem tovatűnő és ismét visszatérő színek és vonalak játékos közelsége: gabonatáblák mellett fenyőerdő, hegycsúcsokra felszaladó girbe-görbe út, a kék ég kicsi kereksége, amelyet minden oldaláról feltornyosuló hegygerincek, hágók, erdők és sziklák zegzugos vonala zár be. Ennek az elénk táruló erdélyi emléknek nem gyárkémények füstje vagy palotasorok gőgje adja meg az alapszínét, hanem az utakon és a házsorok között jövő-menő népek ruhájának színe, a székely zekéje és harisnyája, a faragott kapuk előtt varrogató asszonyok tarkasága: ezek uralkodnak Erdélyre emlékeztető gondolatainkon és érzéseinken.

A székelység, tágabb értelemben az erdélyi magyarság jellegzetes népi, népművészeti vonásainak kialakulását Erdély földrajzi, természeti és történelmi kialaku-

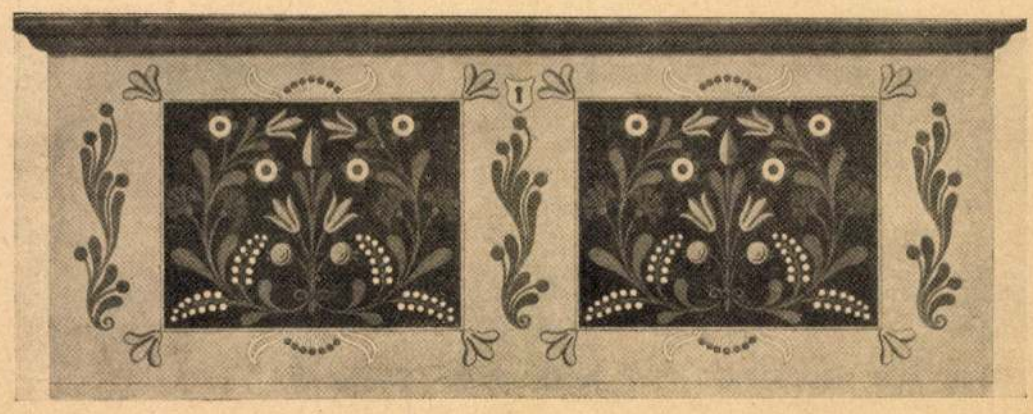

Derzsi festett díszű láda

lása határozta meg. A hegyvidék, a szűk völgyekbe szorított falvak, a kevés szántóföld, a sok erdő, általában a szegénység, a téli munkanélküliség, a kezdetlegesebb életkörülmények kedveznek a népi művészkedésnek, a népi fantázia csapongó játékának. A mostoha viszonyok, a természet zordabb erőivel való állandó harc és küzdelem, minden kis darab földnek és életnek jobb megbecsülése olyan kézügyességet, mesterkedésbeli készséget fejlesztett ki az erdélyi magyarságban, amely minden népi művészkedésre rányomta a maga bélyegét. Nem szabad viszont felednünk azt sem, hogy a magyarság történelmi területének ezen a Kelet és a Balkán felől mindig veszélyeztetett határmesgyéjén ütközött a két nagy áramlat, amely oly jellemzőn rányomta bélyegét a magyarság szellemi és anyagi művelődésére. Származásunk keleti, turk öröksége itt, Erdélyben keveredett az évszázadok romboló és építő történelmi erőinek hatása alatt a nyugateurópai szellemi hatásokkal. Erdély, mint ennek a nyugati kultúrkörnek legkeletibb bástyája, hűséges őrzője volt a nyugati szellemiségnek akkor is, amikor az alföldi és nyugati magyarság lakóterületén a törökség másfélszázados uralma ezeket az európai szellemi hullámokat nem engedte érvényesülni. Ebből következik, hogy a keleti származás emléke és a nyugati kultúrhatás az erdélyi népművészetben keveredik a legegyénibb és legérzékelhetőbb módon.

A nyugati szellemi áramlatok különösen a kereszténység, a felsőbb uralkodó osztályok útján kerültek a néphez ; a társadalmi és rendi különbségek viszont Erdélyben sokkal kisebbek, mint a külső Magyarországon. Az erdélyi függetlenségi harcok, a vallásszabadság, a földesúr és a jobbágy egymásrautaltsága, újabb időkben a nagybirtok csekélysége és a középbirtokos nemességnek a falu életében való erőteljes részvétele, az erdélyi udvarházak, mint szellemi gócpontok hatása mind együttvéve azt eredményezi, hogy az úri osztály életében, bútorzatában, ruházatában és otthoni munkájában érvényesülő nyugati hatások könnyen és gyorsan jutnak a nép közé, amely a maga különleges és eredeti módján alakítja át azokat céljaira, életének, otthonának szolgálatára és díszítésére. Ezért Erdély eredetibben és biztosabban őrizhette meg a keleti ősi örökséget és a nyugati szellemiséget, az erdélyi magyarság népművészetén és mesterkedésein keresztül azt az igazi magyarrá vált kultúrát, amely a magyar udvarházak, a magyar nemesség fogékony lelkén keresztül megnemesedve került a falusi portákra, a népi művészet ősi hagyományain átszűrve, úgy, hogy ott állandósulhatott és megmaradhatott a későbbi korok okulására és gyönyörűségére.

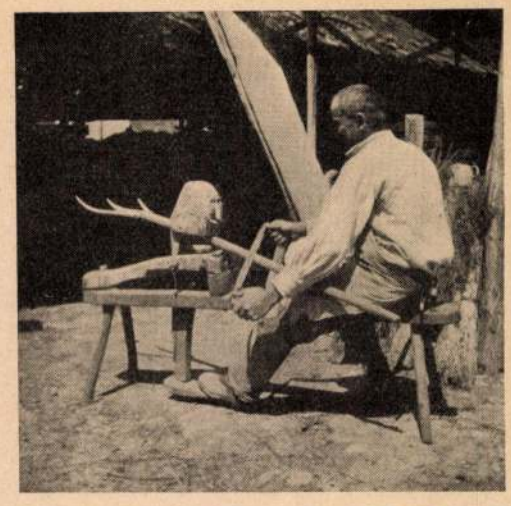

Székely faragó a vonószéken. Gergely Pál fényképe

Gyerőmonostori íróasszony. Gergely Pál fényképe

Hímes kopjafa. Gergely Pál fényképe

Viski Károly, Erdély néprajzának kiváló tudósa szerint Erdélyben a következő jellegzetes magyar népcsoportokat lehet megkülönböztetni, amelyeket eredeti néprajzi sajátosságaik, földrajzi elhelyezkedésük, nyelvjárásuk, viseletük választ el egymástól: 1. kalotaszegiek; 2. mezőségiek; 3. torockóiak; 4. székelyek (ezen belül a székelyeket székek szerint is megkülönböztetjük: vannak aranyosszékiek, marosszékiek, udvarhelyszékiek, csíkiek, gyergyóiak, háromszékiek); 5. gyimesi csángók; 6. hétfalusi csángók; 7. dévai csángók; 8. aldunai csángók.

A hegyek, az erdők lakóit a fának, ennek a legősibb emberi nyersanyagnak a szeretete jellemzi. A városokon kívül Erdélyben a magyar nép leginkább az erdők koszorúzta völgyekben, leginkább irtványfalvakban él. Ezért erdélyi népünk legfontosabb anyaga az építkezésnél, bútorzat, szerszámok, mesterségbeli eszközök készítésénél, a gazdálkodás és a háztáj különféle dolgaiban a fa, a magavágta, a magabárdolta és feldolgozta fa. A székely ezért ősi soron fúró-faragó ember, vele született, ösztönös hajlamánál fogva pedig művészkedő készsége ezért mutatkozik meg a famunkáknál a legjellegzetesebben. Vegyük csak a maga nemében egyedülálló székely kaput, amely még megmaradt ősi mutatója a határvidéket várakkal, föld-, fa- és kőerődítésekkel védő nép magát körülbástyázó törekvésének. Talán nincs még egy olyan nép, amely a házába vezető kapunak művészi megépítésében nemcsak a faszerkezet csodálatos technikáját, hanem a díszítő faragást és festést is oly vitathatatlan tökéletességgel, ügyességgel és művészi-séggel oldotta volna meg, mint a székely. Ez az ügyesség és művészet nemcsak a kapu, hanem a ház, a csűr, az ólak, a szerszámok és a házbéli bútorok fából készült minden egyes darabjára egyformán vonatkozik. Itt van mindjárt a tornác és a faragott tornácoszlop, a házorom, a fedett lépcsők és mellvédek, az ajtók és az ablakok, a mestergerenda, bent a házban a padládák, a székek, tálasok, tékák, a szuszékok, a fonás-szövés változatos eszközei: a guzsaly, rokka, a szövőszék, az osztováta, a vetőfa, a konyha számtalan eszköze, azután a gazdasági munka ezernyi szerszáma és eszköze: gereblye, favilla, járom, ostornyél, sulykoló, amelyeknek ezerféle változatát nem is lehet felsorolni. Az ügyeskedő gazda ezeket mind maga készíti, faragja, hímmel cifrázza és ebben elsősorban a székely és a kalotaszegi férfi vezet. Mert nehogy azt higyjük, hogy csak az asszonyok ügyeskedő és fürge keze alól kerülnek ki szépséges varrottasok, hímzések: a házat építő és berendező, szerszámait maga gyártó férfiember már a nyers fában meglátja a díszítőelemet, a fa szerkezete, hibái, hajlása megindítja a képzelet és az emlékezet játékát és a faragó kés alól szebbnél-szebb faragások kerülnek ki. Különösen kedveli a rovásos mintákat, amelyeket a szék hátára, a gyertyatartóra, a kapuzábéra gyakorlott technikával vésnek és faragnak. A famunkánál emellett a színnek is megvan a maga díszítő szerepe. A székelység, de különösen Kalotaszeg tobzódó színérzéke a bútorfestésen él igazán. A népi bútorfestésben az élénk alapszínek az uralkodók. A lágy, pasztell-színeket hiába keressük Kalotaszeg festett bútorain, a színek ragyognak, tündökölnek és egy-egy régi, kopott darab, amely már fent a «hiu»-ban vagy a csűr sarkában várja a kimúlást, még haló porában is mutatja a tiszta színek szépségét és határozottságát. A festés és faragás a fával való mesterkedéseknél mutatja legjobban azoknak a különféle díszítő stílusoknak a keveredését, amelyekből az erdélyi falu művészkedő magyarjának keze, a hagyományos keleti elemekkel, a nyugateurópai formakincs gazdag tárházából új magyar díszítést alakít.

Ez a népművészet, éppúgy mint az agyag-, a kender- és a gyapjúmunka, nem maradt meg sohasem a székely kapuk, falvak és földek között. Az erdélyi hegyek magyar népe a természet mostohasága miatt már ősidők óta rászokott a jövés-menésre, a szekerezésre, a vásározásra, a kereskedésre. Míg a sík, fátlan alföld népe mozdulatlanul éldegélhetett tanyáinak akácfái, a bőventermő búza- és kukoricaföldek között, addig az erdők, a legelők és a völgymenti sovány földek népe hamar rákényszerült, hogy magafaragta, maga-

Kalotaszegi mátkapár. Gergely Pál fényképe

szőtte és varrta portékáival messze földre szekerezzen. Az ú. n. önellátóháziipar így válik eladóvá és így válik az erdélyi népművészet az egész magyarság közkincsévé, sőt a környező országok kedvelt és keresett importárujává. Erdélyben a háziipari termékek kifelé irányuló forgalma mindig jelentős volt. A hegyi nép ügyessége, mozgékonysága és kereskedelmi érzéke a piacra való termelést fontos kereseti forrássá tette, a nyugati országok világkiállításain, nemzetközi vásárain éppen úgy ott találjuk a faragásait, szőtteseit és varrottasait kínálgató kalotaszegi asszonyt vagy embert, mint a feketetengeri román fürdőhelyek nyaralóit végig házaló székely gazdát. A budapesti mezőgazdasági és ipari vásárok kedvelt kiállítói az erdélyi háziiparosok, akik teletömött hátizsákkal járják az egész országot.

Szőllősy Kálmán: Ünnep reggel. Rolleiflex-fénykép

Míg a fa, mint az otthoni munka nyersanyaga, inkább a ház és a gazdaság nélkülözhetetlen eszköze, addig az értékesítésre szánt háziipari termelés elsősorban a textilmunkák: a szőttes, a varrottas, a hímzés köréből került ki. Erdély minden népe, a magyar, a székely, a román, a szász egyaránt, a rokka és az osztováta népe. Ez is a szegénységgel, az ipartól való távolsággal, a téli hóesés és az esőverte rossz utak miatt falujába zárt nép ráutaltságával függ össze. Viski Károly szerint a világháború előtt 10,000 székely asszony szőtt. Ez mutatja, hogy területünkön a kendermunkának igen nagy a becsülete. Az erdélyi gazda vetésforgójából még a legrosszabb talajú vidékeken sem hiányozhat a kender. Ennek a növénynek a feldolgozásában van a legtöbb néprajzi sajátosság, érdekes elnevezés és anyáról leányra, apáról fiúra szálló kipróbált ügyesség és hagyomány. A kendermunka minden mozzanata ősrégi hagyományokon alapszik, szerszámainak elnevezése is arra mutat, hogy a kender termesztéséhez és feldolgozásához már őseink értettek. A székely nő és férfi ruházata, kezdve a harisnyán, a zekén, a kurtin, az ingen, a gatyán, a pendelyen, a kötőn keresztül még ma is legtöbb faluban a szövőszékről kerül le. A paraszti fehérnemű természetesen fehér, nem tarka, nem biszerikás, ahogy a székely a románság túlzottan rikító, színes szőtteseit és hímzéseit nevezi. Náluk csupán az a szőttes színes, ami díszítésre való, a terítők, a párnacsupok, a rúdravalók. Ezekben pedig a szövés technikájának megfelelően a mértani díszítő formák uralkodnak, bár a székelység szőtteseinél nem hiányzik az alakok és a virágok karcsú és hajlékony, ívelő díszítése sem.

A kalotaszegi varrottasok alapanyaga a fodorvászon, ez a különleges módon kimesterkedett fehérvászon, amely betetőzése a kalotaszegi asszony szorgalmának és ügyességének. Hiszen a jó vászonnak olyan fodrosnak kell lennie, mint a bors, és sárgának, mint a viasz. Ez pedig nem gyerekjáték! Gondoljuk el, hogy a megszőtt nyers vásznat előbb negyedóráig kell mosódeszkához csapkodni (ez az ú. n. beveretés), azután folyóvízben alaposan kisulykolni. Nyáron ez még rendben volna, de télen, amikor az asszonyoknak a jéghideg vízben a keményre fagyott vásznakat és varrottasokat kell sulykolni, kegyetlen munka ám! Ezek a fodorvászonra készült varrottasok utá-

Szőllősy Kálmán: Kalotaszegi szoba — Rolleiflex fényképe

nozhatatlan remek eredetiségek, amelyeket próbáltak már külföldön is utánozni, de minden siker nélkül.

Erre a fodorvászonra kerül rá azután a híres kalotaszegi írásos varrottas, amelyet egy lelkes magyar asszony, Gyarmathy Zsigáné mentett meg a pusztulástól. Az 1885.-i országos kiállításra a tulipános ládákból szedte elő a régi varrottasokat, amelyeket már a nép nem varrt, de dédanyáról unokára szállt az ősi munka : a féltve őrzött kincs. És akkor figyel fel az ország, a világ ; a «Le Moniteur de la Mode», ez az akkori híres párisi divatújság így ír a kalotaszegi varrottasokról : «A pompás kalotaszegi varrottas valami kreppszerű vásznon van, szebbnélszebb fehér, kék vagy vörös kivarrással. A kivarrás finom, alig hihető, hogy a nép varrja. De meglepő hatású az a halványsárga eredeti vászon, különösen a fehérhímzés stb.» Legutóbb, néhány évvel ezelőtt Gergely Pál, a Magyar Tudományos Akadémia fiatal titkára járta be Kalotaszeget és számolt be a nagy nyilvánosság előtt a kalotaszegi magyarságnak arról a nagy küzdelméről, amelyet ennek a szép háziiparnak megtartásáért vívnak. (L. Búvár 1938, 520. lap.)

Ez a messze földön megcsodált fodorvászon az alapja a kalotaszegi varrottasnak, Erdély talán legkiválóbb népművészeti remekének. A székely hímzés nem jutott olyan hírre, mint a kalotaszegi vagy a torockói. A székely hímzés rajzában kevesebb a képzelet, szerényebb, egyszerűbb, hiszen a székely viseleten sincs hímzés : egyike a legegyszerűbb népviseleteknek. A kalotaszegi eredetibb, gazdag változatú, színgazdag és hímzéssel díszített ősi eredetű viselete a hímzés művészetének csodálatos kultúráját hozta magával. A ruháról lekerült a hím a párnahéjakra, párnacsupokra, lepedőkre, ünnepi díszekre, a népművészet legmagasabb megnyilatkozására : a menyasszonyi kelengyére. A varrás előrajzolás útján történik, ez az «írás». Lámpaüveg-koromba és tejbe mártott lúd-, sastollal vagy orsóval írják elő a mintát bámulatos ügyességgel, gyorsan, biztos kézzel, minden előzetes beosztás nélkül, leginkább idősebb asszonyok. Az írásos minták : a rózsa, majoránna, tulipán, a fenyőág, a horgas szár,

a természet, a növényvilág látható elemei, ezeket alkalmazzák, cifrázzák és váltogatják olyan csodálatos ügyességgel, leleményességgel és öntudatlan művészi érzékkel, hogy a kevésszámú díszítőelemből a mustráknak ezernyi változatát varázsolják elő. A mustrák mindegyikének falunkint változó népi elnevezése van : ilyenek pl. kakastaréj, rózsás sujtásos, öttetejű torma, pápaszemes, lapickás, dorombos, hintókerekes, ötvirágos stb. A kivarrás sujtásszerű technikával történik, a «sinyorvarrással», a legeredetibb magyar varrással. Ez Kalotaszegen kívül csak a közeli Aranyosszéken él még. A fonal színe ugyanazon a darabon egyszínű : fekete, vörös, kék, fehér, az írás jellege szerint a hímzés a teret egyenletesen kitölti.

A székely hímzés — akárcsak a kalotaszegi — szintén egyszínű, piros és kék, néha a kettő együttesen. Viski Károly szerint a székely hímzés mélységesen különbözik a balkáni jellegű tarka, zsúfolt geometrikus hímzéstől, amely tulajdonképpen nem egyéb, mint a színnel és díszítménnyel túlzottan teletömött szövés hímzővarrással való utánzása. A székely hímzés már túlhaladta ezt az alacsonyabban álló fejlődési fokot és ha hímzései magukon viselik a varrástechnika által megszabott lehetőségek : a szálánvarrás, az invarrás vagy a keresztszemes geometrikus határait, annak rajza előre megtervezett, nem túlzsúfolt, inkább diszkréten elosztott, a régebbi úri hímzések hatása mellett török motívumokkal is gazdagítva.

A székely házban nemcsak faedények ékesítik és dícsérik a gazdasszonyt, hanem a konyhán, a lakószoba tálasain sok az agyagedény is. Az agyag nemcsak olcsóbb, mint a fa, hanem mutatósabb és a házat szépen díszíti is. «A cifra edények fitogtató felaggatása» ha nem is ősi divat, alig néhány száz esztendős, mégis eredeti, kedves, különösen a székely házakban meggyökeresedett szokás. Erdélyben, éppúgy mint Felsőmagyarországon a XVII. században, a tiroli habánok termékenyítették meg az egyszerűbb parasztgölöncsérek munkáját, akik azonban mesterségükben a keletről hozott ősi hagyományokat és a törökkel hosszú időn át tartó kapcsolatokat is megőrizték. Ma nevezetes fazekasfalvak : Korond, Agyagfalva, Makkfalva, Jára, Magyarhermány stb. ; az itt dolgozó iparosok koberos szekereikkel egész Erdélyt és Romániát bejárják, minden vidék ízlésének megfelelő edénnyel megrakodva : a magyaroknak pirosvirágosat, a szászoknak zöldleveleset, a románoknak pedig dús virágú, tarkabarka bokájokat, köcsögöt, fazekat, tálat, korsót, bögrét visznek. Az igazi székely bokáj díszítésénél az edényt mértani vonalak, hullámos vonalak tagolják és ezek között helyezkedik el a jellegzetes virágdísz. Említést kellene még tennünk a jelenleg élő háziipari termelés egyéb ágairól is, így a szalma- és gyékényfonásról, a fűzfeldolgozásról, a gyerekjátékkészítésről. Ezeket azonban vagy még nem ismerjük, azokat pedig tudományosan vagy gyakorlatilag, a háziipar fejlesztésének érdekében, nem dolgozta fel senki, vagy meglévő néprajzi múzeumaink és gyüjteményeink nem tartalmaznak belőlük feldolgozásra alkalmas és elegendő anyagot. A budapesti Néprajzi Múzeum gazdag erdélyi anyagán kívül Erdélyben két múzeumban : a kolozsvári Eke-múzeumban és a sepsiszentgyörgyi Székely-Múzeumban van komoly néprajzi anyag. Ennek a két magyar intézménynek az alapítása és küzdelmei köré csoportosult Erdélyben a világháború előtt és után a népművészeti hagyományok megőrzésének, a háziipar fejlesztésére irányuló jószándékoknak az az összesége, amely Erdélyben az idegen uralom óta egyre nehezebb és nehezebb körülmények között a magyarságért küzködik. Most a népművészet, a népi viselet és a népi hagyomány a magyarság és a székelység kétségtelen magyar mivoltának az az ősi, kiirthatatlan, megmásíthatatlan és elszakíthatatlan élő és fejlődő bizonyítéka, amelyet letagadni lehet, de eltüntetni sohasem.

Torockói tornyos ágy és szőttesek. Fischer S. fényképe

Muzslai Kampis Margit rajzaival

Írta JÉKELY ZOLTÁN

A Pongyelóky-nővérek, vagy ahogy városszerte még mindig nevezték őket, a Pongyelóky-lányok, keskeny, szürkefalú emeletesház földszintjén, Kolozsvár legrégibb részében, az Óvárban laktak. Apjuk, néhai boldogemlékezetű Pongyelóky Albert, ezredorvos, nagyapjuk, Pongyelóky Sámuel Kolozsvár egyik fertálykapitánya volt ; utóbbi végigverekedte a szabadságharcot, bújdosott, börtönben ült, majd alig egy évvel a kiegyezés után, megölte hányatott életének vígasztalója, az alkohol. Édesanyjuk, Linzeg Ágota, pesti rokonuknak, Gáltőy Ákosnénak anyáról testvére volt.

Életük, hogy-hogynem, úgy eltelt, hogy szinte észre sem vették. Éveik számát, ha váratlanul valami hatósági ember kérdezte volna, talán maguk sem tudták volna okmányok nélkül pontosan megmondani. Idők folyamán ugyanis annyit füllengettek jobbra-balra, hogy végül nem tudták többé számontartani megtévesztő adataikat s maguk is alaposan belezavarodtak ebbe a kettős — sőt hármas — évvitelbe. Ha vesszük, hogy fiatal leányságuk körülbelül Gáltőynéjével zajlott egyidőben, ötvenöt-hatvan esztendősekre becsülhetjük őket. Nagy idő, istentelen nagy idő! Körülöttük azóta ország, birodalom omlott össze s városukban új skatulya-házak épültek a régi vastagfalasak helyén, utcájukban hónapról hónapra több idegen szót lehet hallani — de ők fel sem veszik s nem tulajdonítanak nagyobb jelentőséget ezeknek az új embereknek, mint elődeiknek és szállascsinálóiknak, a feleki, bányabükki, vagy még messzebbről való csebres, málnás, szénégető mócoknak annakidején. A román-világban eltelt tizenöt esztendő életmódjukon majdnem semmit sem változtatott. A két szoba, amelyben felnevelkedtek, a két utcáranéző, szép, nagy, boltíves szoba, éppen olyan berendezésű, mint amilyen 1916-ban volt, amikor Pongyelóky Albert, nyugalmazott ezredorvos a románok betörésének hírére (vagy egyik barátjának sértő tréfálkozása miatt) a kaszinóban szívszélhüdést kapott . . . Az udvari szobával azonban történt valami. Ide még a rekvirálások idején, 1922 körül beköltözött egy vérveresre festett-szájú és őszibarackformájú román «színésznő», akit azóta sem lehetett onnan kitenni. Az idő közben eljárt felette is, kicsit meghízott, megráncosodott — de még mindég «színésznő» s magas pártfogója azóta talán még magasabbra emelkedett a városnál ; titokzatos egy ember, sohase láthatták, bár dörmögése éjszakánkint gyakran áthallatszik a szekrénnyel elzárt ajtó mögül. Tizenkettőkor mindég felkerekedik, s anélkül, hogy a kapu alá szóló lámpát meggyújtaná, gumisarkos suhanással, alig hallható kulcscsörgéssel fordul ki a kapun . . .

A Pongyelóky-leányok még önmaguknak is szégyellik megvallani — de úgy sejtik, hogy utóbbi időben a színésznő életmódja megváltozott : mintha titokzatos dörmögő gavallérjához nem volna már olyan hűséges ; a kiskapu néha négyszer is kinyílik éjszakánkint s vasárnap esténkint valósággal orgiáznak odaát. Felháborító becstelenség és törvénytelenség! Ők, a jámborak csak dúlnak-fúlnak, morfondiroznak, de cselekedni nem mernek többé. Mert ha ez a perszóna megtudná, hogy annakidején, még a kezdet kezdetén, kérvényeket adtak be kilakoltatására, talán még rájuk uszítaná gavallérjait, ablakaikat bevernék s talán még a házat is fejükre gyújtanák. S mi is lenne Úristen, hogy is telne életük, ez után az üdvösnek remélt változás után, üres szobával a hátuk megett, kongó semmivel, csenddel, amikor — valljuk be helyettük is őszintén — az eltelt tizenegynéhány esztendő alatt ez a fehérnép volt minden szórakozásuk és minden világi érdeklődésük középpontja. Életükben soha semmiféle férfi nem játszott komoly szerepet ; kérőiket — Elizke háromhónapos vőlegényét is! — hamar elmarták maguk mellől, vagy ha nem ők marták, elment, elillant magától, mihelyt megtapasztalta szárazságukat, zsugori ósdiságukat. A sors akarata volt, hogy éppen olyan nő telepedjék házukba, akinek élete férfi, sőt férfiak nélkül el sem képzelhető.

JÉKELY ZOLTÁN új regénye

ZUGLIGET

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

ZENE

«MICROCOSMOS»

— Bartók Béla remekműve —

Boosey és Hawkes kiadásában, nemrég jelent meg hat füzetben Bartók Béla évek óta készülő zongora-darab- és gyakorlatgyűjteménye. A világhírű mester találóan «Microcosmos» névre keresztelte világszerte nagy érdeklődéssel várt stílusösszefoglaló, a technika legelemibb és a legbonyolultabb kérdéseire egyaránt válaszoló, korszakalkotó munkáját. Bartók Béla a zongorázni akaró kezdőkre gondolt elsősorban, amikor a mai muzsikában előforduló technikai, ritmikai és olvasási bökkenőktől megriadón segíteni akar és a legegyszerűbb gyakorlatokon kezdve, fokozatosan, a legnehezebb példákat is játszva megoldó anyagot csoportosítja. A tanulnivágyó azonban sokkal többet kap az előhaladásának megfelelő gyakorlatnál. A mai zenében uralkodó stíluszavar, egyoldalú, szélsőséges modorosságok, zsákutcába futott, keveredő izmusok útvesztőjéből a Microcosmos magaskilátóra vezeti olvasóját, ahonnan visszapillanthat a zeneművészet múltjára és kiismeri magát a mai zene tapogatódzó stílustörekvései között is. Ez a csodálatos alkotás mutatja legjobban, hogy Bartók Béla, akit sokáig a forradalmi újítók táborába sorozott a zeneesztétika, a mult építő hagyományaiból táplálkozó, újklasszikus zeneköltő; a zavar, kúszaság és tájékozatlanság kapkodó korszakában megőrizte lenyűgöző biztonságát és építő erejét. Ez a mű Bach «Wohltemperirtes Klavier»-jának mai párdarabja. Nem pusztán gyakorlókönyv, hanem a legmagasabb zenei gyönyörűséget adó, apró remekművek gyűjteménye is. Legfőbb tükörmása a magyar szerzőnek, aki átfogó, megérlelő és megértető szellemével eddigi munkásságának és tökéletes élethűséggel megnyilatkozó egyéniségének, valamint életfelfogásának a mását adja dióhéjban. Ez a hat kötet egyúttal egy hatalmas alkotóművész műhelyébe is elvezet és alig néhány hangnyi terjedelmű hangsorok kihasználásával pajzán könnyedséggel játszva a hangsorokkal, a témákkal és ritmusokkal, a komponálás technikájának szédítő mélységeibe enged bepillantást. Gyönyörűséges kalauz ez a mű, amely előbb a tanulnivágyó kezet avatja a zongorázás művészetének titkaiba, majd a szellemet, egy új bachi élet magasságaiba emeli: megtölti a boldogság akaratának és a bátran bízó életvágynak jótékony malasztjával.

H. G.

ERDÉLYI MUZSIKA

Írta POLGÁR TÍBOR

Erdélyország gazdag ország. Nemcsak természeti kincsekben gazdag, de lélekben is. Soha ki nem apadó ősforrásként buzog belőle a dal, a nép muzsikája, amely nagyapáról apára, apáról fiúra száll, el nem herdálható, örökké élő örökségként. Két nagy muzsikusunk, Bartók Béla és Kodály Zoltán 1921-ben

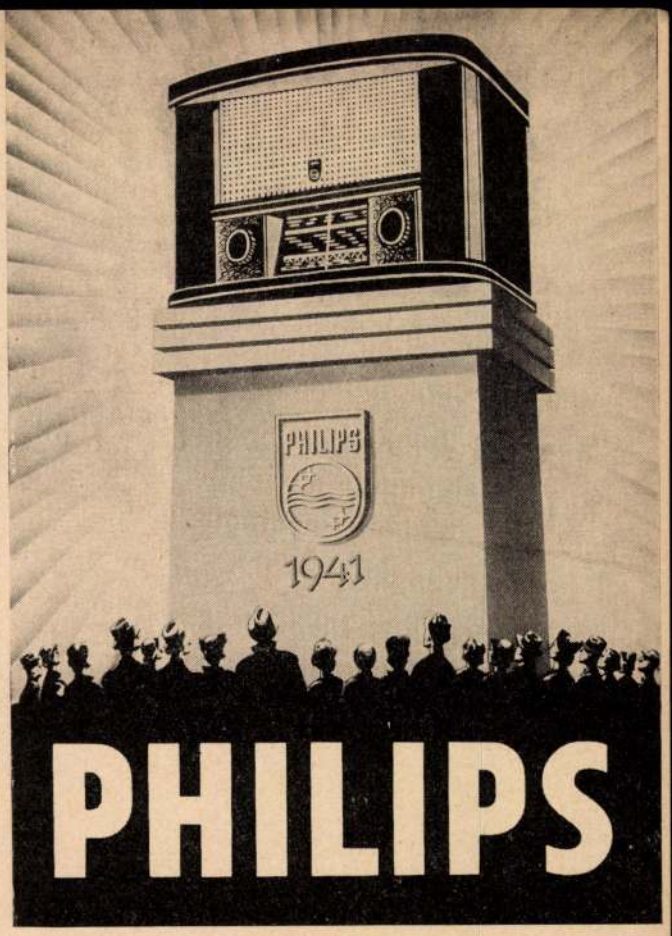

könyvbegyűjtve ki is adta Erdély dalkincsének egy részét s e könyv előszavában ezt mondja: «Mindeki tudja, hogy a magyarságnak legrégibb, leggyökeresebb és a folklore szempontjából legérdekesebb része majdnem kivétel nélkül az elszakított területen él. Ezek között Erdély, mint nyelvi, népköltészeti és népművészeti régiségeink kincsesháza, régtől fogva első helyen áll. Hogy népzene tekintetében is gazdagabb, eredetibb minden más vidékünknél, csak az utóbbi évtizedek gyűjtő munkája mutatta meg.»

Sokan vannak, akik Erdély népzenéjében a magyar elemeket összetévesztik az oláh zenével, esetleg abba a tévedésbe esnek, hogy az ottani magyar népzene oláh eredetű vagy rokonságú. Ezek számára olvassuk csak el Bartókék könyvéből az előszó egy másik részét: «Amennyire az oláh népzenét ismerjük, elmondhatjuk, hogy a székelységre alig volt hatással. A legnagyobb ritkaság, ha székelyek közt oláh eredetű dallamot találunk. Viszont az e füzetben közölt dallamokat — néhány kivétellel — oláhok közt eddig nem hallotta senki.» A továbbiakban a gyűjtők hivatkoznak a könyv két kottapéldájára, amelyet hallani itt-ott, a kulturáltabb oláh rétegek közt. Itt azonban megjegyzik, hogy az említett két dal rokonváltozatait inkább hallani magyar, mint oláh népdalokban, tehát valószínű, hogy a két dallamváltozat tőlünk került át — a székelyek révén — az oláhokhoz. E kis cikk keretében, helyszűke miatt egyelőre csak ennyit az erdélyi népzenéről.

Érdemes, ha hevenyészetten is, végiggondolni, hogy kik azok a muzsikusok, komponisták, akik Erdélyből kerültek hozzánk. Legtöbbje az oláh megszállás elől menekült át s azóta itt maradt, magával hozva lelké-

A LEGÚJABB

fényképezőgépek kedvező cserével, részletre is kaphatók.
Új «F27» fotoárjegyzék ingyen.

CHMURA

IV., Ferenciek-tere 2. sz.

ben Erdély muzsikás kincsét. Érdekes, hogy kevés van köztük, aki az úgynevezett «komoly» zenét kultiválja, inkább a könnyebb műfaj, a «magyarnóta» alkotására adott nekik ihletet Erdély. Sokan közülök előkelő polgári állást, közhivatalt töltöttek be Erdélyben s a magyar vidék urainak szép ősi szokása, a «magyarnótázás», cigánnyal mulatás, sírvavígadás adta meg nekik az indítást e műfaj művelésére. Elsőnek mindjárt megemlíthetjük a híres magyar nótafát: Balázs Árpádot, sok híres, szép magyar nóta szerzőjét. Azután Sándor Jenőt, aki ismert magyar nótái mellett az operett- és filmzeneírás terén is sikerrel működik. A népszerű magyar nóták ismert írói között szívesen említjük meg még Murgács Kálmánt, Dezső Gábort, Hlatky Endrét. Kimagaslón tehetséges dalköltő-szerző viski Igyártó Zoltán, akinek műdalaiban ősi eredetiséget találhatunk, művészi egyszerűségében leginkább Kacsóh Pongráchoz — aki különben szintén erdélyi volt — hasonlítható. A közismert magyar komponisták közül erdélyi születésű még Losonczy Dezső és Fényes Szabolcs. A már nem élő zeneszerzők közül Farkas Ödönnek igen sokat köszönhet Kolozsvár zenekultúrája. Ő volt az ottani konzervatórium igazgatója és a Filharmónikus Zenekar, illetve rövid ideig a kolozsvári színház karnagya. Kacsóh Pongrácot is ő tanította. A híres magyar nótaszerző Fráter Lóránt is erdélyi volt, úgyszintén báró Bánffy György, aki operetteket, népszínművet is írt. (Leghíresebb dala volt a «Kék nefelejcs».) Végül — de nem utolsónak — említjük meg a ma is Erdélyben élő zseniális fiatal magyar zeneszerzőt, Viski Jánost, akinek komoly, nagy tehetsége ritka elismerésben részesült, két zenekarra írt művét a világ egyik leghíresebb karmestere: Mengelberg Hollandiában mutatta be óriási sikerrel. (Zenekari művei közül a Szimfónikus szvit, Két tánc és Enigma címűek a magyar és a külföldi rádiók állandó műsordarabjai.)

FÉNYKÉPEZÉS

NÉPVISELETEK FÉNYKÉPEZÉSE

Szent István király hetében megszínesedett a pesti utca. A Gyöngyös bokréta keretében felvonult a falu, hogy ismét bemutassa a magyar vidékek csodálatosan szép viseletét. Pest csodálkozott ennyi szépség láttán, sok-sok amatőr pedig lelkendezve kattogtatta fényképezőgépét, hogy minél több szépséget halmozhasson össze albumában az évente csak egyszer kínálkozó alkalomból.

Csakhogy — és itt a bökkenő! — ezek a gyors egymásutánban, a falusiak számára idegen környezetben és levegőben készített felvételek távolról sem tükrözik vissza a magyar népviseletek szépségét s körülbelül úgy hatnak, mintha a néprajzi múzeumokban díszesen felöltöztetett viaszfigurákat fényképezné az amatőr.

A falu népe feljön ugyan Pestre — színházat játszani, szerepéhez hozzátartozik, hogy díszes gúnyába öltözzék, de itt — nincs itthon. Ismeri már a járást, nem csodálkozik semmin, legfeljebb csodáltatja magát, igazi énje azonban — otthon maradt, arra rátalál majd akkor, ha az ünneplőt gondosan összerakva a motyóba, felszáll a vonatra s hazaérkezvén, újfent a poros kocsiutat érzi a lábai alatt. Ha majd otthon a létániára készülődve öltözik ünneplőbe, akkor illik rá igazán az a szépséges viselet, amit Pesten dísznek hordott csupán, odahaza azonban annyira kiegészítője egyéniségének, mint a virágkehelynek a színes sziromlevelek.

Az elmondottakból kétféle következtetést is levonhatunk. Elsősorban azt, hogy ha népviseletet akarunk fényképezni, akkor a falu népét otthonában kell felkeresnünk, másodszor pedig, hogy a népviselet, mint olyan önmagában még nem téma, legfeljebb külső keret és dísz, mely jelentőséget csupán viselője által

Torockói népviselet. Fotofilm-fénykép

Tükör 1940. 9. 22.

Köpeci Bócz István rajzaival

Írta GÁSPÁR GYULA

Málnász-patak partján fehéren reszkettek a nyírfák. Csupasz ágaikkal riadtan kapkodtak a billengező levelek után. A havasok felől csípős szél fujdogált.

A felhők alatt vadlibák jajgattak.

— Hideg telünk lesz, — mormogta Vincze András csendesen.

A bükkös fején nehéz ködök nyomultak a hegyekre. Feketén csillogott a patak. A tulsó kapaszkodón három vadvackorfa ácsorgott ólmos-komoran. Az árok partján bágyadtan ingott a száraz bürökkóró.

Vincze András hajnal óta tollászott szerte-széjjel a pityóka-földeken. Hátha maradt néhány diónyi pityóka a fészkekben? Így tollászgatta össze gonddal-bajjal a télirevalót.

Háromvékás zsákot hozott magával.

Estére tán csak teleszedi...

Az öreg ember leült a határbarázdára s megigazgatta lógó harisnya-pantallóját. Öklömnyi kutyája jókedvűen ugrált a bokrok tövén. Ahogy feltekergette a pantallót, tüzet csiholt a taplóra és pipára gyújtott. Csontjaiban zsibongott a fáradtság. Olyan jólesett nézni a halál felséges békéjét, a megpihent földek felett. Nézte a földeket és érezte, hogy nincsen immár semmi vágyakozása. Hej, mennyit küzdött, mennyit dolgozott, hogy földhöz jusson. Legalább pántlikanagyságú jutott volna. Hiába minden, kárbaveszett az élete. Nincs többet vágyakozása, nincs akarata.

— Hideg tél jön, sírnak a vadlúdak, — morzsolgatta a szavakat.

Csendesen, békességgel mondta, mintha valami örök megnyugvásra várna. Mondta, mintha a dermedt tél a megbékélés csendjét hozná. Összefolyt előtte a szavak értelme. A tél s a halál most a békességet jelentette neki. És a vadludak sírása a gyászéneket, amely örök, mint a patak zúgása...

A halott csendben Vincze András felkapta a fejét.

— Mintha szekér jönne — neszelt.

Messze lent a ciheres lábán lovasszekér kapaszkodott a hegyre. Neha-néha felhallszott a kerekek zörgése a pityókaföldekig. Aztán ismet elhalt, beleolvadt a csendbe.

A vadlibák már a Bucsin felett szálltak.

— Ki tudja, merre mennek?

Apró pontok a mérhetetlen szürkeségben. Szárnyuk csapása a messziséget kavarta. És úsztak, úsztak előre az ólmos végtelenben. Úsztak, mint a halott percek az idő mérhetetlen vizén. Szárnyukon viszik a multat... Ha erősen megráznák tollaikat, lehullana róluk a semmibe veszett évek sora... Az öreg idő madarai ezek...

— Haj, haj — nézett maga elé Vincze András hosszan.

Valamikor vágyakozás égett benne is. Valamikor meg akarta fogni az időt. Akart, kívánt, vágyakozott, küzdött, gyűlölt és forrott a vére. Vajjon, ha visszamehetne az élet kútjához, más úton indulna neki?

— Nem — buggyant ki belőle a szó.

Az életét senki sem változtathatja meg. A tett, a bűn nem válhatik semmivé, csak felejteni lehet. Az akarat, a vágy változhatik, de a tett soha.

— Ha vétkeztem, helytállottam érte.

És mérhetetlen békesség bokrozott lelkében.

— Gyilkos voltam...

Öntudatlanul visszakalandozott a multba. Összeszedegette a rég eltemetett perceket. Minden emberben él az idő! Lerakódik, összesűrűsödik, mint az öles bükkfák évgyűrűjében.

— Megöltem... megszenvedtem érte, — harcolt lelkében az emlék.

Érezte a bűn súlyát és érezte igazát. Lelke mélyén felsajgott elrontott élete. Ketten indultak el a faluból a szénbányába. Dolgoztak, izzadtak, gyüjtögették a pénzt, hogy földet szerezzenek. Dölyfös Bese Péter záros ládájában élére rakták a keresetüket. Súlyos öt évet kínlódtak keresztül, mikor Péter egyik éjszaka felrázta: ellopták a pénzünket. Odaveszett a hosszú esztendők kínja, munkája, szenvedése. És a másik héten Dölyfös Bese Péter odahagyta a bányát. Köszönés nélkül elment valamerre. Vincze András csak esztendők mulva tudta meg, hogy otthon húsz hold földet vett a Málnász-patak oldalán.

ROLLEIFLEX-FÉNYKÉP

SZŐLLŐSY KÁLMÁN: SZÉKELY VASÁRNAP

Tükör. 1940. 9. 17.

Roth, Viktor: Siebenbürgisch Altä-
re

8°, K, L, Strassburg, 1916.

Erdélyi ötvösemlékek

Kelemen Lajos

Történelmi ötvösemlékek. 7 Eppel.

Pásztortúz

1926. 611–615, 624. l

Sza Kelemen

Vasárnap **24** Bl Fehér vas.	ÁPRILIS 30 NAP Prot. Bl György
Hétfő **25** Márk ev..	Prot. Márk
Kedd **26** Kilit és Marcellin	Prot. Ervin
Szerda **27** Kaniz. sz. Péter et.	Prot. Arisztid
Csütörtök **28** Keresztes Pál	Prot. Valéria
Péntek **29** Péter vt.	Prot. Alberina
Szombat **30** Siennai Katalin	Izr. S. Akkari M 1 18. hét Prot. Katalin

Erdélyi ötvösmünvek

Kelemen Lajos

Egyházi kincsenik

A Kelyhek.

Magyar Nép

1923. 5. 4.

Sza Kelemen

Erdélyi református templom- és toronyrepedés

Kelemen Lajos: [illegible]

[illegible] képpel

Művészeti Szalon

1928. III. 8–9.

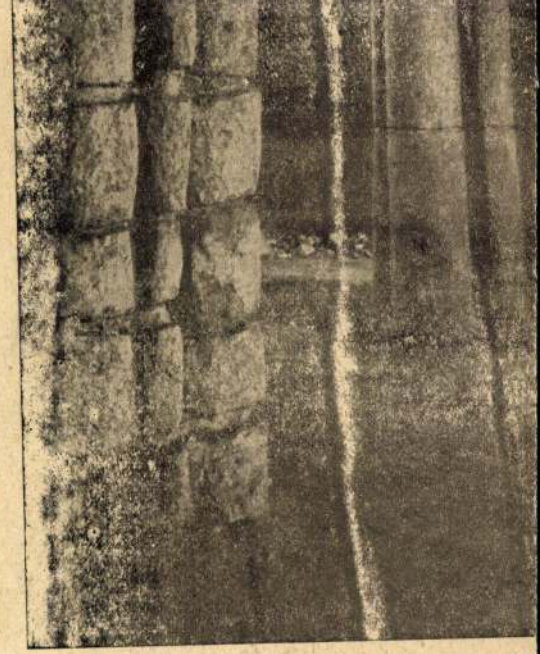

FELDE

ALTEMPLOM. I

<Erdélyi ref. templomok és tornyok képsorozata.>

Ernyei Kelemen: < >

Keleti Ujság 1928. ?

Keleti Ujság 1929 XII

270. sz. vasárnapi melléklete

Sza Kelemen

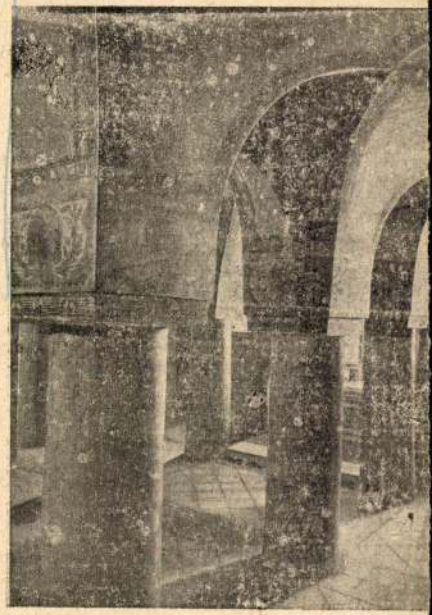

TIHA

I ALTEMPLOM XI. SZÁZAD

• PÁLYÁZATOK •

A PÁRIZSI NEMZETKÖZI ÁRUMINTAVÁSÁR. Az 1932. évi párizsi nemzetközi árumintavásárt május 4 és 18 között tartják meg. A m. kir. kiállításügyi kirendeltség felkéri az iparművészeket, hogy a vásáron ötvösmunkákkal, kerámiai termékekkel, játékárukkal, üvegdísztárgyakkal, kézimunkával, csipkékkel, babákkal és szőnyegekkel vegyenek részt. A kiállítást több mint 2 millió érdeklődő látogatja. A kiállítókat a kereskedelmi minisztérium csupán erkölcsi támogatásban részesíti. Jelentkezni lehet a m. kir. kiállításügyi kirendeltségnél.

melnek, azonkívül a szép bőrmunkákat emeljük ki, Töttössy Ella és Páder Emma műveit. Az Iparművészeti Iskola válogatott műtárgyai több vitrint töltöttek meg.

A kiállítók névsora a következő :

Textilmunkákat kiállítottak : Csányi Ilus, Bazala Béláné, Aporné A. Irma, Sárközi Háziipari Szövetkezet, Barbette Ágostonné, Borbás Béláné, dr. Kenyeres Györgyné, Székesfővárosi Gobelinszövő, Kelemen Aranka, Makk Józsefné, Pannónia csipkeüzem, Schreiber Szidi, Rákóczi-téri női ipariskola, Székesfővárosi Iparrajziskola, Iparművészeti Iskola, Dr. Katona Nándorné, Sziget-uteai női ipariskola.

Ötvösmunkákat : Aczél Edit, Fodor Ferenené, Misák László, Okrutzky Erzsébet, Szabó Olga, Székesfővárosi Iparrajziskola, Iparművészeti Iskola, V. Nádosy Irma.

Kerámiát : Gádor István, Gorka Géza, Ohman Béla, Végh Ilona, Váradi Irén, Dósa Sándor, Endrő Margit, Elisabetta-gyár, Herendi porcellángyár, Hamvas Magda, Iparművészeti Iskola, Székesfővárosi Iparrajziskola, Zsolnay-gyár, K. Kende Judit, Gyarmathy György, Kandó Magda, Hódmezővásárhelyi Agyagipar.

Famunkákat : Rittel Ferenc, Gy. Berry Gabriella, Bertók Irma, Kiss Erzsi.

Bőrmunkákat : Ihrig Sarolta, Heyer-Gindner, Kiss Erzsi, Páder Emma, Schöntheil-nővérek, Töttössy Ella.

Szobrokat : Ohman Béla, Reményi József, Bánó Anna, Iparművészeti Iskola, P. Meszlényi Tessza, Kedres Márk.

Könyveket : M. Kir. Egyetemi Nyomda, Székesfővárosi Iparrajziskola, Szt. István Társulat.

Képeket : Haranghy Jenő.

Batikmunkákat : Scós Irén, Székesfővárosi Iparrajziskola.

Szőnyegeket : vitéz Molnár Béláné, Székesfővárosi Iparrajziskola.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZEK ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK KIÁLLITÁSA A NEMZETI SZALÓNBAN. Párhuzamosan a Társulat kiállításával, a Magyar Iparművészek Országos Egyesülete is karácsonyi kiállítást rendezett a Nemzeti Szalonban. Örvendetes jelenségnek tartjuk, hogy ez a fiatal iparművészgárdánk is felvonult, gazdag és szép anyagot mutatott be, mely nagy nyeresége a közös ügynek, az iparművészet népszerűségének. A változatos kiállítás szereplői közül helyszűke miatt ezúttal csak ifj. Richter Aladár, Kovács Margit, Ráhmer Mária, Gorka Géza, Deli Antal, Illés László, Engel Piroska, Csányi Ilus, Zilzer Hajnalka, Horváth Endre és Gyarmathy György nevét emeljük ki, fenntartva magunknak azt a kedves kötelességet, hogy a következő számban részletesebben visszatérjünk rá.

• SZAKIRODALOM •

BÁN TIBOR : Ékítménytan. Budapest, 1931. 4-r., számos képpel.

«Az ékítményes formanyelv fejlődésének és jellegzetességeinek rövid ismertetése az őskorszaktól napjainkig kialakult stílusok ornamentikája és az egyes iparművészetek technikája szerint.» Ezt az alcímet adta szerző művének, mely valóban az ornamentika rövidre szabott enciklopédiája. Bán Tibor végigvezeti az olvasót — azaz inkább a szemlélőt, mert könyvében több a kép, mint a szöveg — az ember legősibb és legjátékosabb művészeti megnyilvánulásának, az ornamentikának történetén. A könyv beosztása kettős; az első rész a stílusfejlődést, a második a műfajok (textil, fém, fa stb.) szerinti változást mutatja be. A szövegrész rövid és szabatos magyarázatokkal szolgál. Bán Tibor érti és szereti a témáját, műve a használható kézikönyvek közé tartozik s így mindenkinek melegen ajánlhatjuk. G.

ERDÉLYI REFORMÁTUS TEMPLOMOK ÉS TORNYOK. Kolozsvár, 1929. Ára: 15 P.

Az erdélyi református egyházkerület jelen munkával az erdélyi kultúrkincsek egy részének, az építészeti emlékeknek közzétételét kezdte meg. Ötven képben mutatja be közép és felső Erdély, a Mezőség, Szilágyság és Kalotaszeg templomait és tornyait.

A román korból származó építészeti emlékek közül közli Ákos község háromhajós, kéttornyú templomát, továbbá a somlyóújlaki, sajóudvarhelyi, magyargyerőmonostori, csombordi és a bokaji templomot. Románkori templomok részeit foglalják magukban: a marosszentimrei, a bánffyhunyadi, a magyarvalkói és a vicei templomok.

A félköríves és csúcsíves stílusok közti átmeneti időből való a marosfelfalusi, a pókakeresztúri és részben a mezőveresegyházi templom.

A csúcsíves építészeti emlékekkel Erdélyben, bár elszigetelten, már a XIII. század első harmadában találkozunk s sok emlék maradt korunkra, melyek közül tizenhat épület van képviselve részben vagy egészben a műben. Nevezetesebb gót stílusú templomok: az alvinci, a borbereki, a somkereki, a tanesi, a krasznai és a mezőújlaki.

A gót stílussal Erdélyben a nagy stílusok úgyszólván be is fejeződtek. A renaissancenak önálló emlékei az egyházépítészetben ninesenek. A reformáció sem teremtett egységes és elfogadott templomépítészetet. Barokk stílusban épült református templom alig van.

A román és gót stílusú templomépítészeti emlékek mellett népművelődéstörténeti szempontból nagy jelentőséggel bírnak a népi építkezések, melyeknek emlékeivel már a XVII. század elején találkozunk. A népi alkotásoknál kevésbbé fontos a kor, hanem inkább azoknak formakincse. A törökök elleni védekezésül épült templomvárak, a tornyok kiképzése, a templomtetők mind népi alkotások. A nép díszítő ízlése a legkisebb dolgokon is megnyilvánul. A népi építészet az ácsművészet nagyszerű alkotásaiban, a fatornyokban kulminál, melyek nagy változatosságot tüntetnek fel. Ezek közül monumentalitásánál fogva első helyen érdemel említést a mezőcsávási és a krasznarécsei. A faépítészettel kapcsolatban egy képben a temető művészetét, a fejfákat is bemutatja a mű. Legszebb formakincse a kalotaszegi faragásnak van. A népművészet alkotásain végigtekintve, konstatálnunk kell azoknak meglepő stílusát, az azokban nyilvánuló helyes szerkezeti érzéket és formakincset.

A meglehetős nagy számban fennmaradt festett templomi menyezetek közül két képben találjuk a vistai és a zászlónai templomokét. A belső berendezésben néhány kőfaragómunka is akad, faragott kődíszekre két mintát találunk a műben a tanesi szószékről.

Jelen munka csak bevezetése az erdélyi ref. egyházkerület kebelében megindult nagy munkaprogramm megvalósításának. Az ötvösség, a textil, a festett bútor mind feldolgozásra és kiadásra kerül. Sz. L.

Magyar Iparművészet
1931.

xas. Poson., 1826. kissé sérült ered. kkts. Folio. Ritka. **36.–**

498 **Ratisbonne, Theod. r. p.** Réponses aux questions d'un israélite de notre temps. Paris, Bruxelles, 1878. dem. veau, in 8°. (88 pp.) **10.–**

499 **Reclus Él.** A hegyek története. Fordította Geöcze Sarolta. 18 ered. képpel. Budapest, 1891. er. vászk. kis 8°. **6.–**

500 **Rede** vor Eröfnung der illyrischen Nazionalversammlung. Gehalten zu Temeswar in einem Zirkel der Eingeweihten. H. n. 1790. k. 4°. (6 lev.) **12.–**

501 Erdélyi **református templomok** és tornyok. Kiadja az Erd. Ref. Egyházker. Iratterjesztése. Kolozsvár, 1929. er. fv. tokban 4°. Szöveggel, színes képekkel és 50 színes műmelléklettel. **36.–**

502 **Reguly Antal** hagyományai. A vogul föld és népe. Kidolgozta Hunfalvy Pál. Pest, 1864. fve. 4°. Ritka. **50.–**

503 **Reisinger, Joan.** Specimen ichthyologiae sistens aquarum dulcium Hungariae. Budae, 1830. 8°. **20.–**

504 **Rembrandt** Handzeichnungen. Hrg. v. C. Neumann. Mit 94 Abbildgn. München, 1918. or. Hlwd. 4°. **20.–**

505 **Révai I. N.** Elaboratior grammatica Hungarica tribus voluminibus comprehensa. 2 voll. Pestini, 1806. ered. kktsk. 8°. A híres munkának szép példánya. (Harmadik kötete megjelent 1908-ban. Ára 4.–) **48.–**

506 **(Reviczky, Jos.)** Introductio ad politica regni Hungariae. Budae, 1790. fvász. 8°. **15.–**

507 **Revolution,** die magyarische im Jahre 1848 und 1849. Schilderung der damal. Zeitereignisse in Ungarn und Siebenbürgen. Mit Anhang: Szenczi und Bilder aus d. ungar. Revolutions kriege. Von e. Augenzeugen. Pesth, 1852. Heckenast. broch. 8°. (291 + 304 Seiten.) **20.–**

508 **Réz Mihály.** Magyar fajpolitica. Bpest, é. n. 8°. 77 old. **5.–**

509 **Rilke R. M.** Die frühen Gedichte. Leipzig, 1909. br. mit or. Umschlagbll. 8°. (Insel Verl., gedr. i. d. Offizin W. Drugulin) **10.–**

510 **Rilke R. M.–Pritzel Lotte.** Puppen. München, Hyperion Verl., 1921. or. Hlwdbd. gr. 8°. Mit 16 reizenden farb. Puppenbildern. **15.–**

Nr. 817, mit d. eigenh. Unterschrift d. Lotte Pritzel d. in e. einmal. Aufl. v. 1200 numer. Exemplaren gedr. Aufl.

511 **Ritter, Const.** Platons Dialoge. Inhaltsdarstellung der Schriften des späteren Alters. Stuttg., 1903. Hlwd. 8°. **10.–**

512 **Ritus explorandi veritatis.** Az időrendbe szedett váradi tüzes vaspróba lajstrom. 1550-iki kiadás hű másával együtt Karácsonyi János és Borovszky Samu közremük. kiadja a váradi káptalan. Bpest, 1903. ered. kkts. 4°. **24.–**

513 **Róheim Géza.** Magyar néphit és népszokások. Bpest, é. n. fzve. 8°. (Élet és Tudomány.) **5.–**

514 **Römer Fl.** Résultats généraux du mouvement archéologique en Hongrie etc. Avec 1 carte, 2 planches et 119 figures. Bpest, 1878. br. in 8°. **15.–**

515 **Rosellini, Ippolito.** I monumenti dell' **Egitto e della Nubia** disegnata dalla spedizione scientifico-letteraria Toscana in Egitto. 3 Teile Text in 8 (statt 9) Bden in gr. 8°. und Atlas in 3 Bden in Imp. Folio. Pisa, 1832–44. schöne Hlederbde d. Z. Graesse VI. 163. **1200.–**

Das monumentale Werk enth. in d. Textbden 53 Kpfrtafeln, in d. Atlasbden 394 schwarze u. 134 kolorierte Kpfrtafeln. Die Einteilung der Textbände ist: Teil I. Bd. 1. 2. 3/2. 4. Monumenti storici. Teil II. Bd. 1. 2. 3. Monumenti civili. Teil III. in 1 Bd. Monumenti del culto. Es fehlt Teil I. Bd. 3/1. Sehr schönes Exemplar.

516 **Rosenmann, Stephan.** Staatsrecht des Königreichs Hungarn. Nach der heut. Verfassung dieses Reichs bearb. Wien, 1792. alter Hldrbd. 8°. 390 Seiten. **15.–**

517 – Jus publicum regni Hungariae. Viennae, 1791. fvász. 8°. 256 pp. **12.–**

518 – Tractatus de jure cambiali juxta praetabilita apud plerasque gentes principia. Vindobonae, 1802. fvászonkts. 8°. **12.–**

519 **Ross, John.** Narrative of a second voyage in search of North-West Passage and of a residence in the Arctic Regions during the years 1829–1833. Includ. the reports of commander James Clark Ross and the discovery of the Northern Magnetic Pole. 2 vols. (II. Appendix.) London, Webster, 1835. orig. Lwdbde. 4°. Mit 50 Tafeln z. T. in Kupferstich, z. T. **kolor.** Steindrucktafeln. Graesse VI. 167. **150.–**

159. a. Ear. 1942

Pengő

520 **Rudolf trónörökös.** Tizenöt nap a dunán. Paszlavszky J. Bpest, 1890. ered. vászk. 8°. **6.–**

521 **Ruskin.** Velencze kövei. Ford. Geöcze S. 3 kötet. Bpest, M. T. Akad., 1896–98. zöld ered. vászonktsek. 8°. Számos ábrával és képmelléklettel. **25.–**

522 **Russell Bertr.** China u. d. Problem d. fernen Ostens. Mchn., 1925. or. Hlwd. 8°. **6.–**

523 **Salamon Ferencz.** Az első Zrinyiek. Cimképpel. Pest, 1865. fve. 8° **12.–**

524 – A magyar hadi történethez a vezérek korában. Javított kiadás. Bpest, 1877. fzve. 8°. 180 old. **10.–**

525 **Santo Domingo.** Paris wie es ist. Für deutsche Leser bearb. von. dr. F. Philippi. Dresden, 1826. orig. Ppbd. 8°. 262 St. **8.–**

526 **Sárospatak.** – Türcken–Trutz und Gottes Schutz. In Betrachtung d. im vergangenen 1660. Jahr im Monat December zu **Scharosbodack** in Oberungarn am Himmel erschienen Wunderzeichens gezeiget. Dabey von des Türcken Einfall, Von d. Hoffnung d. Hülffe Gottes, Von dem deswegen gebürlichen Verhalten gehandelt usw. o. O. u. Dr. 1661. kl. 4°. 53 Ss. (statt 55) u. 1 Bl. Mit 2 Kupfertafeln die Wunderzeichen darstellend. Apponyi II. 858. **36.–**

527 **Savonarola Joan. Mich.** Practica maior omnia morborum genera a capite usque ad pedes mortalibus advenientia curans etc. Venetiis, Junta, 1547. alt. etw. beschäd. Hpergtbd Folio. Mit 1 interess. klein. Holzschnitt am Bl. 280. eine gebärende Frau darst. **Mitgebunden:** Practica canonica de febribus. Ejd. de pulsibus, urinis, egestionibus, vermibus, balneis omn. Italiae etc. Venetiis, Junta, 1552. Folio. **200.–**

Gut erh. vollst. Exemplare mit Marginalien alter Hand. Stellenw. leichte Flecken.

528 **Sayous, Edouard.** Histoire generale des Hongrois. 2 tomes. Paris, 1876. brodé. **25.–**

529 **Schäffle, A. E. Fr.** Das gesellschaftliche System der menschlichen Wirtschaft, e. Lehr- u. Handbuch. d. Nationalökonomie. 2. Aufl. Tübingen, 1867. Hlederbd. gr. 8°. **24.–**

530 – Kapitalismus und Socialismus m. besond. Rücksicht auf Geschäts- u. Vermögensreformen. Vorträge z. Versöhnung d. Gegensäze v. Lohnarbeit u. Kapital. Tübingen, 1870. Hleder. gr. 8°. **25.–**

Pengő

531 **Schedel, Franc. Jos.** Physiologia pulsus. Pesthini, Kilián, 1829. kkts. 8°. 148 old. **10.–**

532 **D. Schedel Ferenc.** Az írói tulajdon philosophiai és literaturai szempontból, az azt tárgyazó külföldi törvények, és vélemény egy magy. irójogi törvényről. Pesten, 1840. fve. 8°. **10.–**

533 **Scheffer, Joan.** Lappland, das ist: neue und wahrhaftige Beschreibung von Lappland u. dessen Einwohnern. Frankf. a/M., Lpzg., Joh. Andreä, 1675. alt. gepr. Pergam. 4°. Mit Titelkupfer, 1 Kupferkarte u. zahlr. interess. Holzschnittabbildgen i. Text. (6 Bll, 424 Ss.) Das beste u. geschätzteste Quellenwerk über Lappland. **150.–**

534 **Scheurich, Paul.** Zeichnungen. Hrg. v. O. Fischel. Berlin, o. J. or. Lwd. 4/. Mit 5 farb. Tafeln u. vielen Abbildgn. **20.–**

535 **Schlechtendal, D. F. L. v., L. E. Langethal und E. Schenk.** Flora von Deutschland. 5. (letzte) Aufl. 30 Bde und Registerbd. Revid., verb. usw. v. E. Hallier. Gera-Untermhaus, (1880–89.) orig. Hfranzbde 8°. Mit 3368 color. Tafeln. Vollst. Exemplar des selten gewordenen Werkes. **360.–**

536 **Schmall Lajos.** Adalékok Budapest székes főváros történetéhez. 2 kötet. Bpest, 1899. fzve. Lex. 8°. **24.–**

536a **Schmidl, A. A.** Wien wie es ist. Die Kaiserstadt und ihre nächsten Umgebungen nach authent. Quellen. Mit e. Anhange: acht Tage zu Wien. 3. verb. Auflage. Wien, 1840. orig. Ppbd. 8°. Plan fehlt. **20.–**

537 **Schmidt, Bertha.** Umriss der deutschen Literatur. Heidelberg. 1920. – Gegenwart d. deutschen Literatur 1900–1930. Karlsruhe, 1931. Hlwd. 8°. **6.–**

538 **Schnitler G. colonel.** La guerre mondiale 1914–1918. Ed. franc. par le command. L. Koletz breveté d' état major. Avec 18 croquis et 2 cartes. Paris, 1928. dem. rel. in 8°. **24.–**

539 **Schober, Karl.** Die Deutschen in Nider- und Ober-Österreich, Salzburg, Steiermark, Kärnthen u. Krain. Wien, 1881. orig. Lwd. gr. 8°. Die Völker Österr.-Ungarns I.) **20.–**

Ranschburg Gusztáv antiquar könyvkereskedése, Budapest, IV. Ferenciek tere 2.

Erdélyi református templomok és tornyok.

40, 50K, 18L, Kolozsvár, 1924.

Erdélyi ref. templomok és tornyok

Erdélyi ref. egyház

Pokoly József: Az erdélyi ref. egyház története. Budapest, 1904.

ó kép nes Van-

adiban.

Erdélyi ref. templomok

Erdélyi ref. templomok és tornyok.
Kolozsvár 1929.
4°. 50 kép. 18 l.

3.

4.

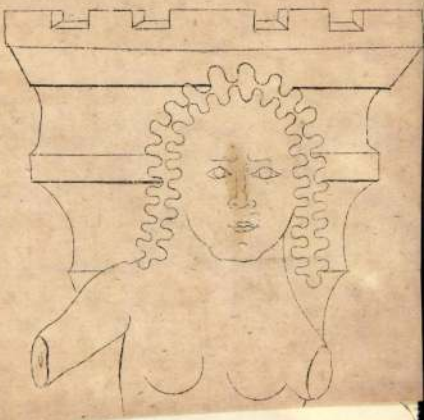

Erdélyi régiségek

Kővári László: Erdély régiségei

°, K, L, Kolozsvár, 1852.

Erdélyi <Régi egyházi

varottasok>

Kelemen Lajos

< > 1 keppel

Pásztortűz 1929. 118-119 l.

Sza Kelemen

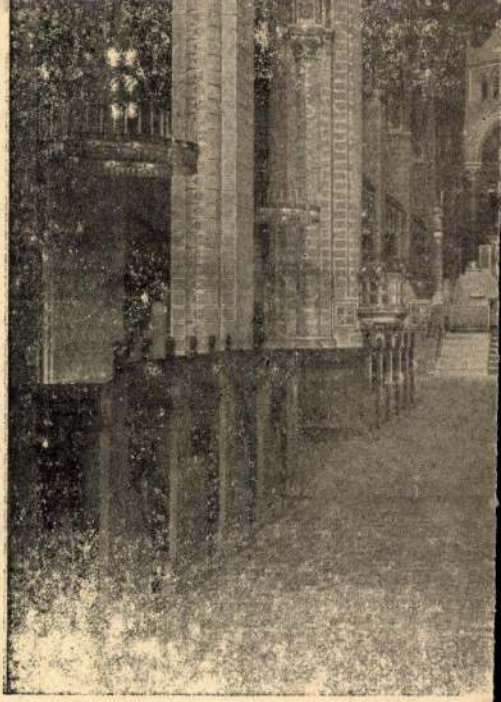

P

A SZÉKESE

séggel van megtervezve. Jobban érvényesül a kastélyon az olasz befolyás, Bethlen Miklós velencei tartózkodásának emléke. A derűs, árkádos homlokzat nyilván Jacopo Sansovino palotáinak hatása alatt keletkezett. Bethlen Miklós azonban sem francia, sem olasz mintaképeit nem utánozta szolgailag, hanem csak olyan motívumokat vett át, melyeket a hazai földön is felhasználhatott. Az átvett formákat egybeforrasztotta a régi erdélyi hagyományokkal és így válhatott kastélya az erdélyi renaissance pompás alkotásává. A homlokzat, bár derűs arkádsora velencei eredetű, mégis jellemzően erdélyi vonásokat mutat a magas tetőzetben, a négyszögletes sarokbástyákban, a díszítésekben és a tornác kedves, alacsony, tömzsi oszlopaiban. Ezek már nem olasz, hanem tiszta erdélyi formák, amelyeknek művészi előkészítését a sárospataki és keresdi kastélyok oszlopaiban találjuk meg. Hasonlóképpen erdélyi stílusvonások tűnnek fel a tervező építész által kitűnően megszerkesztett főkapu rózsás díszítményein, melyek a kolozsvári Farkas-utcai ref. templom kathédrájára emlékeztetnek. Ezek a részek helyi, erdélyi kőfaragók munkái, akik régi hagyományokat követő mintáikkal lényegesen hozzájárultak a kastély helyi jellegének kialakításához. A bethlenszentmiklósi kastély arkádos homlokzati kiképzésének is megvannak az előzményei és következményei Erdélyben, mégpedig a korábbi radnóti fejedelmi kastélyban, melynek arkádjai ma már be vannak falazva és a későbbi zsibói Wesselényi-kastélyban, amelynek kiképzése Bethlenszentmiklós nélkül elképzelhetetlen. A bethlenszentmiklósi kastély minden ízével mélyen bent gyökerezik Erdély művészetében. Felépítésével Bethlen Miklós éppoly maradandó emléket állított magának, mint megfigyelésekben gazdag önéletrajzával.

A XVII. század második felében új művészi tényező jelentkezik, a Székelyföld. A renaissance itt is még a XVI. század folyamán honosodott meg. A XIX. századi feljegyzések, különösen Orbán Balázs leírása több renaissance-stílusú épületről emlékezik meg, sőt egy magyar kőfaragóról, Magyari Benedekről is tud. A kolozsvári számadáskönyvekből pedig kiderül, hogy a XVII. századi fejedelmi építkezésekben székely kőmívesek és kőfaragók is résztvettek. Helyi székely mesterek munkáinak kell tekintenünk a XVII. század második feléből való székelyföldi emlékeket, mert mind a kolozsvári stílustól, mind a brassó-szebeni szász renaissance-változattól eltérnek. A fejlődés középpontja és irányítója Háromszék lehetett, innen valók a legfontosabb emlékek és itt alakult ki a nemesi kúriának egy új típusa. A háromszéki kúriát az jellemzi, hogy a homlokzat közepén az épülettestből arkádos tornác ugrik elő. Amennyire a fejlődést rekonstruálni lehet, ennek a típusnak legelső emléke Basa Tamás egykori zabolai kúriája volt, amelyből csak az arkád egykét nyolcszögű törpepilléje maradt meg, azonkívül főkapujának töredékei. Az utóbbi Bethlen Miklós és első felesége, osdolai Kun Ilona által végeztetett építkezések maradványai (1680). A főkapu felépítése a két keretelő féloszloppal és a gyámköves párkánnyal, valamint virágos díszítése új stílusváltozatot képvisel, mely a vargyasi Daniel-kastély egyik szép, szerencsére épségben megmaradt ajtajának kiképzésére is hatott.

A székelyföldi renaissance másik változata jobban ragaszkodik az olasz díszítő motívumokhoz és tagoló elemekhez, melyeket finom stílusérzékkel igen lapos faragásban alkalmaz. Ehhez az irányhoz tartozik az olaszteleki kastély Daniel-címere (1669), a csíksomlyói Mikes-sírkő (1686; Keöpeczi Sebestyén József közlése) és a Perkőn levő kápolna (Kézdiszentlélek mellett) gyönyörű kapuja (1686), melyet Ferenczi Sándor fedezett fel. A finom arányú, tartózkodó díszű kapu nemcsak a háromszéki, hanem általában az erdélyi renaissance egyik legnemesebb emléke.

Székelyföldön áll a gyergyószárhegyi Lázár-kastély is, mely 1631-ben nyerte renaissance-díszítését. A pártázatos oromdísznek, az „olaszfok"-nak ma már ez az egyedüli emléke Erdélyben. Elszigetelt emlék, pártázatának kiképzése még leginkább a lengyel emlékekhez áll közel. Szalárdi leírásából tudjuk, hogy Bethlen Gábor váradi és gyulafehérvári palotái is olaszfokosak voltak, amelyek azonban, mivel a fejedelem velencei és mantovai fundálókkal dolgoztatott, valószínűleg a felsőolasz stílust követték.

A XVII. század végére az erdélyi renaissance-stílus ennek a területnek legtávolibb zugába is elhatolt. Az egykori Partiumtól a háromszéki síkságig egész Erdélyt behálózta. Ha a megmaradt nagyszámú emlékhez hozzávesszük az írott adatok nagy tömegét, úgy nyugodtan állíthatjuk, hogy nem volt Erdélynek része, hol nem faragtak és építkeztek volna renaissance-stílusban. A meghonosodott olasz formákból kifejlődött, önálló erdélyi renaissance a fejedelemség idejében nemzeti stílus lett. A formák megmagyarosodásával együtt kialakultak a magyar elnevezések is: kerengő, kőoszlopokon álló folyosó, orsós korlát, függőlábas ablakú házak stb., melyek az arkádos udvar, baluster, balustrade fogalmakat jelzik, továbbá az orsós olasz fák, olasz fok, olasz korsó, olasz koszorú megjelölések, melyek azt mutatják, hogy a kortársak tudtak az erdélyi formák olasz eredetéről.

A századfordulón Erdély politikai helyzete

megváltozott. Az új államformával, az új uralkodóházzal együtt bevonult az új stílus, a barokk. Erdélyben azonban a barokk igen erős renaissance-hagyományokra talált, melyek még elég erősek és fejlődésképesek voltak. A XVII. század végén, a XVIII. század elején a kastélyok még renaissance-stílusban épülnek, mint pl. a kendilónai Teleki-kastély (1698) és a szentbenedeki Kornis-vár kapubástyája (1720). Még a barokkos formák is igen sokáig kénytelenek a régi renaissance szerkezetekhez idomulni és csak egyes, alárendeltebb részletekben érvényesülhetnek [a gyulafehérvári székesegyház sekrestyeajtaja, ugyanott az egykori pénzverő-ház kapuja (1714), a mikházai zárda és a csákigorbói kastély kapuja (1766) stb.]. Sőt a tipikusan barokk-kastélyokon is nem egyszer előfordulnak háromszögű lezárású ablakok, az erdélyi renaissance jellemző formái (dévai Magna Curia, bonczidai Bánffy-kastély.).

A székely megyékben meg éppen új lendületet vesz a renaissance-irány. Ennek az utóvirágzásnak az emlékei a vargyasi Daniel-kastély (1723) bájos tornáca, melyen a tartó baluster-oszlopokat, a kőorsókat már szélesebb kosárívek kötik össze, valamint a háromszéki kúriák hosszú sora. Az utóbbiak (Sepsiszentgyörgy, Kézdiszentlélek, Imecsfalva, Kisborosnyó, Uzon, Zabola) a Basa-kúria arkádos előtornácos típusát követik. A későbbi stílusfoknak megfelelőleg azonban az arkádokat legtöbbször törpe, négyszögű pillérek hordják. Jellemző vonásuk, hogy az ívek mindenütt igen alacsonyak, a törpepillérek meg szélesek. Ugyanez a felfogás jut kifejezésre a csíkrákosi templom tömzsi oszlopos, íves tornácában is. A háromszéki derűs, barátságos kúriatípus a Barcaság szász épületeire is erősen hatott.

A XVIII. századra esik az erdélyi renaissance legbájosabb, legmagyarabb változatának, a virágos renaissance-nak teljes kibontakozása, dús virágzása is, noha gyökérszálai messze visszanyúlnak. A gyulafehérvári Lázókápolna olasz díszítését meg-megszakító egyéni virágmotívumok, az 1582-es kolozsvári kandalló üde faragványa, a gyulafehérvári Kendy-sírkő oldallaptöredéke és a kolozsvári Filstich-ajtó (1597) az új irány első, még bátortalan megnyilvánulásai. A XVII. század folyamán a motívumokban meggazdagodott, formailag lassan kialakult stílus néhány pompás kathédrát hozott létre.

Sorrendben az első a kolozsvári Farkas-utcai ref. templom gyönyörű kathédrája, melynek mestereit, keletkezésének dátumát Kelemen Lajos kutatta fel. A kathédrát a magyar Benedek mester, a fejedelem kőfaragója, és a szász Elias Nicolai faragták 1646-ban. Elias munkája a hat alabástromból készült betétlap a gyümölcscsomós és olasz korsós díszítésekkel, a talapzat virágdomborművei és a díszes keret ellenben Benedek mestertől származnak. A két különböző fajhoz tartozó mester eltérő felfogása az egy-ugyanazon erdélyi renaissance-stílus keretein belül is határozottan érvényesül. Elias részleteiben több a naturalizmus, erőteljesen kiemelkedő formái barokkosak, térkitöltése, különösen a táblák sarkaiban zsúfolt. Ezzel szemben Benedek mester faragványai laposak, mintázásuk rajzszerű, térkitöltésük egyenletes, a virágdísz nem naturalisztikus, hanem természetközelsége ellenére is finoman stilizált, a kerettagolások a nemes olasz formákat követik. Ugyanilyen alapvető különbségeket figyelhetünk meg magyar és szász felfogás között, ha Elias Nicolai Apaffy-síremlékét (1638) összevetjük Diószegi Péter művével, a Sükösdtumbával (1632). Az utóbbin a tagolások világosak, a díszítések, melyek az olasz renaissance motívumait követik, lapos faragásúak, az előbbit viszont a német díszítőelemek túláradó gazdagságban, kiemelkedő, magas reliefű faragásban borítják el.

A virágdíszes stílus egyik ága a XVII. század második felében már áthajolt a népművészet felé. A szentbenedeki Kornis-kastély hímes oszlopai, melyeket Molnár Albert faragott 1673-ban (Pásztortűz. 1924.) és ugyanennek a kastélynak virágindás kőajtófelei már a népies művészet előzményei és előfutárai. Hasonló jelentőségű az aranyosmedgyesi kastély egy-két ablakán levő indás dísz, melynek sajátos ritmikájú vonalai később a kalotaszegi kapukon térnek vissza. A magyarvalkói református templom szószékének (1722) mestere viszont még az erdélyi renaissance olaszosabb formakincséből meríti akanthus motívumait, csakúgy, mint a címereslevélfestők lapszéldíszítéseiket, melyek feltűnően közel állanak hozzá (v. ö. marosvásárhelyi Kováts Péter címereslevelével).

Valószínűleg a fejedelmi korszak utolsó szakában készült a fogarasi ref. templom mesebeli virágpompával borított, faragott kathédrája. Keletkezési időpontjáról pontos adatunk nincsen, mert eredeti feliratát a mult században lecsiszolták és helyébe vésték a jelenlegit. Csak annyi bizonyos, hogy a mostani templom egyéb faragott, renaissance-díszeivel együtt a régi fogarasi szentegyházból való, melynek építését a XVI. század végén kezdték meg és a XVII. században Bethlen Gábor, Rákóczy György és Apaffy Mihály fejedelmek folytatták és fejezték be. A jelenlegi templomot árva Bethlen Kata építtette, akivel ma is elmondhatjuk, hogy a templom olyan szép, hogy ha „valaki megnézi, mindennek egész contentuma vagyon benne." A kathédra valószínűleg Apaffy Mihály idejéből való, talán a fejedelemasszony, Bornem-

issza Anna megbízásából készült. A gazdag, tisztán ornamentális díszítés szinte keleties pompával borítja el a szószék lapjait, a keleti művészetre emlékeztet a feljáró áttört faragása is, de az egyes díszítő elemek, a bonyolult és mégis szigorú szerkezetű indaszövevényben felbukkanó akanthus levélbimbók, rozetták, levelesbimbók, levélsorok elárulják felsőolasz eredetüket. A kapcsolat azonban nagyon távoli. Az átalakított formák már sajátosan erdélyiek, éppúgy, mint az indamotívumok egymásbafonásában, a lapos faragásban és a kathédra felépítésében megnyilvánuló felfogás. A kathédra mesteréről eddig még nem sikerült közelebbit megtudni. Stílusa, bár a kolozsmegyei és háromszéki emlékekhez egyaránt közeláll, egy ismert művésznévvel sem hozható kapcsolatba. Lehetséges, hogy mestere talán helyi származású volt, annak a nevezetes fogarasi magyar kőfaragó- és építész-céhnek tagja, amelyik még 1621-ben kapta céhlevelét Bethlen Gábortól.

Mind a Farkas-utcai, mind a fogarasi kathédrán az olaszos díszítő elemek mellett egy új virágmotívum tűnik fel, a tulipán. Régente sokat és büszkén emlegetett magyar motivum, amelyet ma már legtöbbször megtagadnak, bár jogtalanul. Erdélyben a XVII—XVIII. században számos emléken fordul elő, melyeknek segítségével eredetét is megállapíthatjuk. A tulipánmotívumnak két változata van. Az egyik lantalakú, középen külön kirajzolt maggal. A másik változat nem ilyen stilizált, hanem a tulipánvirágot fodrosszélű, dús kehelyleveleivel együtt, naturalisztikusan ábrázolja. Az első keleti eredetű, nálunk török-perzsa szőnyegek, selyemszövetek behozatala útján terjedhetett el (l. a Bocskay-korona tokját borító perzsaszövet tulipánjait). A legkorábbi keltezett emlékek, melyeken előfordul; Berkenyesi Istvánka sírköve (1595), ecsedi Báthory István nyirbátori tumbája (1605) és Haller Gábor síremléke (1608), sőt talán Wesselényi István gyekei sírkövét (1584; jelenleg a zsibói kriptában) is ide lehet számítani. Ezt a tulipánformát vette át a népművészet (Kalotaszeg, Székelyföld). A keleti eredetű tulipán nem téveszthető össze az olasz eredetű akanthus levélbimbóval, amelynek annyi szép változata fordul elő az erdélyi faragványokon, címeresleveleken és hímzéseken (v. ö. a Farkas-utcai, magyarvalkói és fogarasi szószékek díszítését.) A másik tulipánváltozat nyugati eredetű, valószínűleg a Németországból, főleg Augsburgból behozott ötvösmunkák révén honosodott meg mind a magyar, mind a szász nemzet körében. Míg azonban a szászok dúzzadó, barokkos formákkal, naturalisztikusan ábrázolták (v. ö. Hann Sebestyén műveit és a barcasági faragványokat), addig a magyarok lapos reliefben, stilizálva, sziromleveleit kibontva mintázták. Ebben a stilizált formájában jelenik meg a nyugati tulipán a legelső kőemlékeken, a gyulafehérvári Mikó-ház töredékén (1629), méginkább a kőröspataki Kálnoky-kripta ajtaján (1685) és később Sipos Dávid munkáin. Meglepő, hogy a stilizálás módja, a sziromkibontás rajza, a természetközelség és a stilizálás harmóniája a virágábrázolásban mennyi rokonvonást mutat a korábbi honfoglaláskori és a későbbi népművészeti emlékeinkkel. Bár a motívumok eredete mindenütt más és más, stílusuk is a különböző korszakok szerint változik, a felfogás mindig ugyanaz. Ebben a közös szellemiségben, közös formaakaratban, nem pedig az egyes motívumok feltételezett folytonosságában nyilvánul meg az ősi magyar szellem.

A virágos renaissance legdúsabb hajtásai már a XVIII. században bontakoztak ki. Ekkor már két különböző változata alakult ki, a kolozsmegyei és a székelyföldi. A kolozsmegyei stílus a Farkas-utcai kathedra hagyományain nőtt naggyá. Benedek mester stílusának, sőt még technikájának hatása alatt készült Ujhelyi Gábor ötvös kolozsvári házának (Pásztortűz, 1925. 285. l.) mesésszép, virágos ablaka (1724), melyet talán éppen a tulajdonos aranymíves rajza után faragtak ki. Ugyanilyen stílusú, szépségre is egyenrangú darab a Fő-tér egyik házának virághímes párkánya. A század legkiválóbb magyar szobrásza, Sipos Dávid, kinek elfeledett nevét Kelemen Lajos emelte ki a mult homályából, szintén a kolozsvári emlékek befolyása alatt fejlesztette ki művészetét, amelynek annyi gyönyörű emléke maradt. Műveinek hosszú sorából ez alkalommal csak a hadadi ref. templomnak báró Wesselényi Ferenc megbízásából készült szószékét (1754) és egy kendilónai síremléket mutatunk be.

A székelyföldi virágos renaissance is régebbi hagyományokra tekinthet vissza. A zabolai Basa-kúria virágos párkánya (1680), az olaszteleki címer (1669), a kőröspataki Kálnoky-kripta ajtaja (1685), továbbá a csiki emlékek, melyeket Keöpeczi Sebestyén József fedezett fel, a XVII. századi renaissance oltárok faragványai (Csikdelne, Csikzsögöd) és a csiksomlyói Mikes-sírkő (1686) az új irány első hírnökei. Idetartozik még a sepsiszentgyörgyi református templom napraforgókkal díszített, faragott faajtaja, mely szerkezeti beosztásában még a szigorúbb renaissance elveket követi. A székelyföldi virágos renaissance teljes pompájában a kisborosnyói Domokos-kúria faragott tornácán nyílott ki, melynek szétszedett darabjai a Székely Nemzeti Múzeumban és a zabolai gróf Mikes-kastélyban vannak. Orbán Balázs feljegyzése szerint egy székely faragó molnár munkája (1728). Díszítésében az olasz

Uzon, grófi Mikes-kastély. XVIII. század közepe

Sírkő a XVIII. század közepéről, Kendi—Lóna

A kisborosnyói Domokos-kúria töredékei 1728
Sepsiszentgyörgy. Székely Nemzeti Múzeum
A székely Nemzeti Múzeum felvétele

Kolozsvár, Ujhelyi Gábor ötvös házának ablaka. 1724

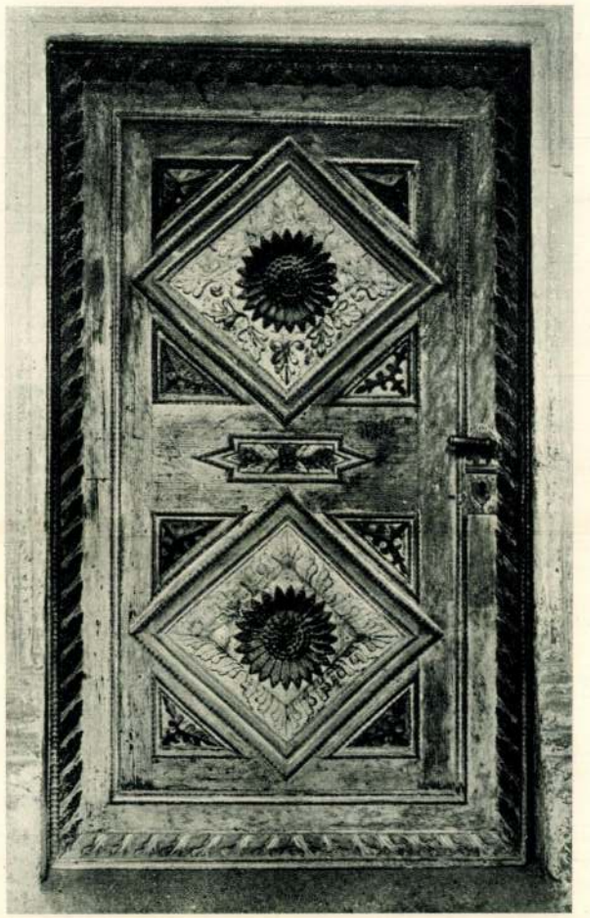

Sepsiszentgyörgy. A ref. templom faajtaja
Keöpeczi Sebestyén József úr felvétele

eredetű akanthus levélbimbó mellett nagy szerepet játszanak a fodrosszélű tulipánok, melyek már olyan stilizált rajzúak, mint amilyenek egyszerűbb faragásban némely székely kapu hullámzó indavonalait ékesítik. Ez a stílusirány valaha nagyobb területre terjedhetett ki. Hasonló emlékek elszigetelten távolabb is felbukkannak (gróf Haller István sírköve Kerelőszentpálon 1711; csikszentimrei Henter-kúria virágos oszlopai).

A háromszéki renaissance tagolásai és virágmotívumai, a napraforgó és a tulipán a barcasági szász emlékeken is előfordulnak, de duzzadt, barokkos mintázásban (mártonhegyi keresztelőkút a Barcasági Szász Múzeumban 1719, a brassói Fekete-templom faragott faajtaja, volkányi keresztelőmedence). Ugyanez a barokkosabb felfogás jellemzi Brassó XVIII. század elején készült renaissance ajtó- és ablakkereteit, melyeknek díszítésébe sok német motívum vegyül.

Az erdélyi virágos renaissance, melynek stílusa a Felvidék hasonló törekvéseitől lényegileg eltérő, nem szorítkozott csupán a kőfaragványokra, hanem derűs, színes pompájával elborította a zománcdíszes ötvösmunkákat, a könyvtáblákat, a hímzéseket és különösen a falusi templomok festett mennyezeteit, padjait. Erdély lelke ezekben az emlékekben nyilatkozik meg legigazabban. Hogy ennek a stílusnak szellemi hátterére, mestereire és donátoraira némi fényt vethessünk, idézzük a vistai ref. templom virághímes karzatának feliratát: „Anno Domini 1699 Az istenhazanak Ekessegere Az Legények csinal-(ta)ttak Istenhez Valo Jo indulattyokból, Birájok volt Barta János uram, — Istené Legyen A Dicsossegh menyben es it Ez Földön, — Gyaluban Lako Asztalos János Munkája Ez, — Bekesseg ez Szenthaznak."

Az életerős erdélyi renaissance a környező területek művészetére sem maradt hatás nélkül. Nyugat felé befolyása kiterjedt az egykori Partiumra és Kassára, kelet felé pedig közvetítette a renaissance formákat Moldvába és Havasalföldre. A virágos renaissance főként Havasalföldre hatott, ahol számos ilyen stílusú emlék készült (Marcuta, Bukarest, Curtea de Arges, Valeni de Munte). Díszítésük oly közel áll a háromszéki és kolozsmegyei faragványokhoz, hogy székely és magyar kőfaragók közreműködését kell feltételeznünk. Egyet közülök, Sámuelt, aki Curtea de Argesben dolgozott, N. Iorga kutatásai alapján máris névszerint ismerünk. A havasalföldi emlékek egy másik csoportja (Hurezi, Potlogi, stb.) és különösen a síremlékek (Matei Basarab vajdának és feleségének síremlékei) viszont szász befolyásra vallanak.

Az erdélyi renaissance hosszú fejlődés, gazdag virágzás után utolsót lobbant a XVIII. századi virágdíszes faragványokon. Utána szétbomlik elemeire, melyek felszívódnak részben a helyi barokk stílusba, részben a népművészetbe. A barokk stílus átveszi az arkádos udvart és egy-két díszítő motívumot. A népművészet pedig magábaolvasztja virágos ornamentikáját és néhány építészeti motívumot, ajtókeretelő formákat, tagolásokat és különösen az íves tornácokat, melyeket, ha fából készültek, rendesen balusteroszlopok, vagyis az egykori kifejezéssel élve, „orsós olaszfák" hordanak. Ilyen faoszlopos tornácok régebben az egyszerűbb kúriákon is előfordultak. (Cserey János udvarháza Csikrákoson 1667—1674). Az íves tornácokat, balusteroszlopokat az erdélyi román népművészet is átvette. Természetszerűleg az ornamentika, különösen a virágos ornamentika formái még könnyebben forrtak össze a népművészettel, hiszen kialakításukban a nép maga is résztvett. Az erdélyi renaissance tulipános dísze, leveles indái, olykor még tagoló formái is feltűnnek a székely kapuk faragványain, de a nép művészi formaakaratának engedelmeskedve, új ritmus és felfogás hatja át őket. Régente — az egykorú inventariumok tanusága szerint — galambbugos, kettős nyílású, faragott kapuk még a kastélytelkeken is állottak. (Marosludas, Apanagyfalu, Vajdakamarás). A virágos renaissance és a népművészet között a határt alig lehet megvonni. Erdély népművészetének nem egy jelensége a renaissance előzmények, a fejedelmi korszak művészetének ismerete nélkül megfejthetetlen.

*

A renaissance, mely kiindult a fényes budai udvarból és eljutott a székely falvakig, betöltötte hivatását.

DR. BALOGH JOLÁN

sárospataki váron láthatók (pl. a Perényi-szárny főkapujának hullámos körvonalú, lezáró dísze, mely a cremonai S. Sigismondo egyik stallumfaragványa után készült), Erdélyben nem fordulnak elő.

A század derekán az 1541-es olasz mester hatása alatt kibontakozó olasz tagolású, gazdag díszű renaissance-szal szemben bizonyos ellenhatás mutatkozik. A díszítés megegyszerűsödik, de ugyanekkor a formák mind jobban meghonosodnak, erdélyiekké válnak. Az új irány szép példája az 1559-ből való kapu „Audi vide tace si vis vivere in pace" felirattal és a Wolphard István házából származó 1582-es kandalló. Az előbbin a falpillérfők kiképzésében, az utóbbin a bájos virágdíszben jelentkezik az erdélyi formaakarat. Ehhez az egyszerű erdélyies irányhoz tartozik a Püspöky-ház nagy félköríves kapuja (1575) és a vele csaknem azonos szerkezetű, sajnos csak rajzban ismert, 1584-es Híd-utcai kapu, továbbá a valószínűleg ezekkel egykorú, elpusztult, magyar feliratos kapu a Közép-utcából, azonkívül az egykori Pákey-gyüjtemény több érdekes darabja. A stílusváltozást a helyi kőfaragók nagyobbmérvű tevékenysége idézte elő, melyről a város számadáskönyvei rendkívül mozgalmas képet adnak. A följegyzések számos kőmívest, kőfaragót említenek, egyes építkezésekről is tájékoztatnak. A kőfaragók között a legkiválóbb volt Seres János, kit sírkövének — a legszebb magyar művészsíremléknek — felirata „insignis sculptor"-nak nevez (1579). Jelentőségét bizonyítja, hogy a fejedelem számára dolgozott. Sajnos, mindeddig egy művet sem tulajdoníthatunk neki, noha mesterjegyét ismerjük.

Az építkezésekből és különösen az építtetőkből nem hiányzott a szellem nagyvonalúsága és az erkölcsi nagyság sem. Tanuságot tesz erről egy felirat, mely az egyik régi városi épületen még a mult században is olvasható volt: „Pestis dum patriam, locaque vicina destruxit, omniumque animi perturbatione pleni, propter imminentem mortem a laboribus et officio cessant, Antonius Ferenczi iudex primarius urbis Kolosvar, vir prudens et providus, sui memor officii, hoc opus fieri curavit, ut inter mortem et pericula extarat monumentum, se patriam et bonis legibus et publicis aedificiis ornare voluisse. 1544." Az egész egyetemes művészettörénet nem tud felmutatni építkezési feliratot, mely szebb, bátrabb, férfiasabb, ethikailag mélyebb lenne.

A magyar mecénások és a magyar kőfaragók tevékenysége folytán idővel a feliratokat is magyarul fogalmazták. Magyarnyelvű volt az elpusztult Közép-utcai kapu felirata és magyarul szólal meg az intés a Belmonostor-utcából származó ajtón, mely egy magyar ötvös házából való „Az mit elkezdes, bizd az Istenre telies zivedből, mert ez az Istennek parancollatianak megtartása 1586."

A XVI. század utolsó negyedében a kolozsvári renaissance újabb átalakuláson megy keresztül. A fejedelmi udvar felső-olasz és toskán fundálóinak hatása alatt meghonosodnak a későrenaissance formái. Különösen nagy kedveltségnek örvendett a legszigorúbb, legegyszerűbb forma, a felső-olasz építészetből átvett dór friz és rustika. A különböző művészi provinciák felfogására jellemző, hogy míg a Felvidéken a dorizmus csak elszigetelt darabokon bukkan fel (Zay-Ugrócz), addig Erdélyben meghonosodott, meggyökeresedett. Egyszerű, de kifejező formái még a XVII. század végén is feltűnnek (Kerelőszentpál, Kendilóna). Az új későrenaissance stílusváltozat termékei a Wolphard István monogrammjával és címerével díszített kandallók, ajtó- és ablakkeretek, melyek az ú. n. Báthory-házat, vagyis Wolphard Adorján egykori házát díszítették, továbbá a Pákey-gyüjteménynek a Híd-utcai házból való töredékei. Wolphard István építkezéseit Kakas István folytatta, aki feleségül vette Wolphard özvegyét, Baráth Zsófiát és ilyen módon a ház birtokába jutott. Kakas István építkezéseiből származik az udvarra nyíló két szép ajtó, az egyik rustikás kiképzésű, a másik díszesebb, gazdagabb tagolású, melyet középen háromszög alakban megtört egyenes párkány zár le. Az utóbbi érdekes motívum lombard eredetű, amely Erdélyben meggyökeresedvén, sajátosan helyi színezetet kapott. Kolozsvárt több helyen előfordul, azonkívül Aranyos-Medgyesen és Nagyszebenben.

Kakas István építkezéseivel kapcsolatos a címerével díszített ú. n. zodiakus-szoba, a legszebb renaissance belső tér Erdélyben. Nevét a zodiakus faragott jelvényeiről kapta, melyek a boltsapkák gyámköveit díszítik. A zodiakus-szoba már azért is fontos, mert segítségével fogalmat alkothatunk Mátyás budai palotájának termeiről, amelyeknek egy része, mint a fenmaradt gyámkövek bizonyítják (Fővárosi Múzeum kőtára), olasz hatás alatt szintén így volt boltozva. A Kakas-ház termében a faragványok stílusa és a boltozat meghitten alacsony arányai adnak az eredetileg olasz formáknak erdélyies színezetet.

Bármennyire is sok emlék maradt fenn Kolozsvárt, az itteni kőfaragó műhely munkásságáról mégsem adhatnak teljes képet. A kolozsvári renaissance kőfaragó-iskola tevékenysége csak az egykorú levéltári adatok világánál bontakozik ki a maga teljességében. Az idevágó leggazdagabb forrás a kolozsvári városi számadások feljegyzései, melyeket Kelemen Lajos kutatott fel és gyüjtött össze. Az adatok főleg arra vetnek fényt, hogy az erdélyi fejedelmi és főúri építkezésekhez, még

Bethlenszentmiklós. Az egykori Bethlen-kastély tornáca

Bethlenszentmiklós. Az egykori Bethlen-kastély kapuja 1673

Vargyas, a báró Daniel-kastély ajtaja. XVII. század második fele

Kézdiszentlélek, a Perkőn lévő kápolna ajtaja 1686

azokhoz is, melyeknél olasz fundátor dolgozott, Kolozsvárról hozattak kőfaragókat vagy sokszor egyenesen innen szállították a kész, kifaragott köveket. Vagyis a levéltári feljegyzésekből ugyanazt olvashatjuk ki, amit már az emlékek ismertetésénél megállapítottunk, hogy az erdélyi épületek művészi kiképzése erdélyi mesterek kezemunkája. A gazdag levéltári anyagból csak egy-két jelentősebb adatot emelünk ki. Faragott köveket vittek Kolozsvárról a gyulafehérvári palotához, a fogarasi szentegyházhoz, a fejedelem dési és tordai építkezéseihez, Gálfi János marosújvári kastélyához, — melyet kolozsvári kőművesek is építettek — továbbá vittek faragott köveket Egeresre, Szilágyságba stb. A feljegyzések a kőfaragókat is megnevezik. Legnevezetesebbek voltak Diószegi István és Szilágyi János, mindkettő a fejedelem szolgálatában állott. A fundátorok között is volt egy magyar, a számadások azonban csak öccse nevét említik, akit Nagy Péternek hívtak.

A kolozsvári kőfaragók vidéki működésének legérdekesebb emléke az egeresi várkastély, amelynek 1572-ből való faragott nagy kapuja a kolozsvári renaissance századközépi gazdagabb, de mérsékelt díszű változatát követi, míg a későbbi részek már a szigorú dorizmus jegyében készültek. A kolozsvári stílussal függ össze az Apaffiak ebesfalvi kastélyának díszítése is. Mi sem jellemzőbb a kolozsvári kőfaragó-iskola messzeható erejére, minthogy Debrecen egyetlen ismeretes renaissance emléke, az 1582-es ajtótöredék is a kolozsvári stílus hatását tükrözteti.

Kolozsvár jelentősége mellett a többi városok szinte eltörpülnek. Még a legtöbb emlék Nagyszebenben maradt fenn, néhány szép kapu és ajtókeret és egy-két érdekes stílusú oszlop a már lebontott arkádos udvarokból. Stílusuk nagy vonásokban közeláll a kolozsvári emlékekhez, vagyis olasz formáknak a helyi ízlésnek megfelelő átalakításai. Az olasz igazodásnak az a magyarázata, hogy a század derekán Szebenben és Brassóban is olasz mesterek honosították meg a renaissancet. (Italus architectus és Lucas Italus lapicida). De e mellett már korán jelentkeznek a szász felfogás egyéni sajátságai, különösen a Thomas lapicida által szignált, 1552-ből való szép ajtón. Még erősebben és tisztábban bontakoznak ki a szász renaissance-stílus jellemvonásai a fenmaradt síremlékek hosszú sorozatán. A szász kőfaragók a számukra idegen, olasz stílus formáit ezeken a síremlékeken teljesen elvetik, a német renaissance díszítő elemeit alkalmazzák és ezeknek fantasztikus halmozásában, festői, nyugtalan keverésében keresik és találják meg a szellemüknek megfelelő stílust. Ha talán összbenyomásban nem is mindig sikerültek, részleteikben, különösen a kisméretű figurális ábrázolásokban (puttók, angyalok, címerképek) sok kedves és szép motívum található (Johannes Waida sírköve Nagyszebenben, 1599). A szász sírkövek német díszítő elemeik folytán sok rokonvonást mutatnak a Dunántúl és Felvidék hasonló stílusú németes emlékeivel.

A másik szász központ Brassó, ebből az időből csak alig egy-két emlékkel rendelkezik (Katalin-kapu címertáblája 1559). Érdekes jelenség, hogy a szász felfogás itt nemcsak a sírköveken, hanem a néhány fenmaradt építészeti maradványon is érvényesül (a Kornzeile 3. számú ház angyalokkal díszített ajtaja).

A szobrászat a XVI. század folyamán az építészettel szoros kapcsolatban fejlődött, annál is inkább, mert csaknem kizárólag annak díszítésére szolgált. Önálló szoborműveknek csak a síremlékek tekinthetők. A díszesebb emlékek ebben a korban is követik a hagyományos erdélyi tumbaformát, csak az egyszerűbbek sírkőlapok. Ennek a típusnak többször idézett emlékei a gyulafehérvári Szapolyai-tumbák, melyeknek díszítésébe német elemek is vegyülnek. Az oldallapokat borító domborművek is valószínűleg német hatás alatt készültek, bár valószerű stílusuk, egyszerű ábrázolásmódjuk a Hunyadi-tumba hagyományaihoz kapcsolódik. Később a figurális dísz egyre jobban háttérbe szorul. Patócsy Zsófiának (Bebek Györgyné) Kükűllővárról származó gyönyörű síremlékén (1583) az oldallapok síma felületét csak három virágtő ékesíti. Szívhezszólóan közvetlen, egyszerű ékesség, mely bájos összhangban van a feliratot tartó két gyermekalakkal és a finoman tagolt olaszos keretelésekkel. Ugyanekkor kialakul a tisztán ornamentális díszű tumbák típusa. Ilyen Petky Mihály síremléke (1582) Székelyderzsen (Ferenczi Sándor közlése), továbbá ecsedi Báthory István tulipános tumbája Nyírbátoron (1605). Ennek a típusnak legkiválóbb példája Haller Gábor (1608) és Bochkay Ilona közös tumbája a fehéregyházai ref. templomból, melynek szépsége az ornamentális díszítőmotivumok finomérzékű, mértéktartó alkalmazásában rejlik. Figurális sírkövek ebben az időben már inkább csak a Meszesen túl fekvő vidékeken fordulnak elő (Báthory-sírkő Perecsen, Zólyomi Tamás sírköve 1588 Székelyhíd.)

*

A XVII. században a művészeteknek és ezzel együtt a renaissance-építkezésnek új lendületet adott Bethlen Gábor uralkodása. A nagy fejedelemről írja Szalárdi, hogy „sok volna előszámlálni az építésben való telhetetlenségét", a „királyi nagy, kiterjedt fun-

dálásait." Bethlen építkezett Váradon, Déván, Vajdahunyadon, Alvincen, Balázsfalván, Radnóton, de főként Gyulafehérvárt, melyet minél pompásabb székhellyé akart fejleszteni. Széleskörű városrendezési és városszépítési terveinek megvalósítása érdekében a főurakat, városokat, megyéket arra kötelezte, hogy Gyulafehérvárt házat építsenek. Ugyanitt az építtetni akaró polgároknak ingyen telket ad. Építkező szenvedélye odáig viszi, hogy 1624-ben szigorú parancsban rendeli el az uralma alá tartozó Kassa házainak újjáépítését. A kassai főbíró a város tanácsülésén a következőképpen jelentette be a szokatlan rendeletet: „pénteken hozzám jöve Ormánközy uram és hozá ő felsége decretumát, melyet én másnap mingyárást felhivatván az nemes tanácsot, proponáltam ő kegyelmeknek és megolvasván, csak elálmélkodtunk az ő felsége kívánságán, melyben azt kívánja, hogy minden ember 40 nap alatt házait építeni kezdje, mert valaki az ellen cselekszik és építeni nem kezdi házait, egyáltaljában elfoglaltatja ő felsége és annak adja, az ki megépíti." Ilyen rendeletekről, ilyen tervekről csak Mátyás uralkodása idejében hallhattunk. Ugyancsak a nagy király halála óta először találunk ismét sűrű művészi vonatkozásokat a követutasításokban, sőt még a törvényekben is. Művészi udvartartása egyébként is Mátyására emlékeztet. Vásárlásait ő is Itáliában végezteti, Velencéből hozat kárpitokat, selyemszöveteket, ötvösmunkákat, bronz-gyertyatartókat, kristályedényeket. Velencéből hazaérkezett „kolosvári áros emberek"-től olasz festményeket vásároltat. Udvarában olasz zenészek, orvosok, ötvösök és építészek élnek. Építkezéseit olasz fundálói, a mantovai Giovanni Landi és a velencei Agostino Serena vezették. Mellettük a helyi kőmívesek és kőfaragók egész sora dolgozott. Gyulafehérvári palotájának ajtó- és ablakkereteit Kolozsvárt faragták. Legjelesebb kőfaragója Diószegi István volt. A fejedelem messzenéző terveinek fényes bizonyítéka, hogy a magasabbrendű tervező-építészetre magyarokat akart nevelni, akik majdan az olasz fundálókat felválthassák. E célból küldte le Pálóczi Horváth Jánost Padovába, építészetet tanulni.

Az építkezések föllendülésével szükségessé vált a különböző kőmíves és kőfaragómunkák szabályozása. E célból a fejedelem 1627-ben rendeletet adott ki, melynek rendkívül érdekes, szép magyar szövegéből a következő tételeket idézzük: „Egy Aytó mellyékétől cziffrás faragot müv, kinek az szemöldőke kornisos, az magassága tiz arasz, az virága négy arasz, adgyanak tőle hét forintot. — Az mely aytó városi módon igen szép cziffrás Mester remekben tsinált, felálló szép kornisaival adgyák tiz forinton."

Sajnos, Bethlen Gábor alkotásai jóformán mind elpusztultak. Pompás gyulafehérvári palotáját a XVIII. században átalakították, a régi faragványokból egyetlen darab sem maradt meg hírmondónak. Gyulafehérvári építkezéseinek egyedüli emléke a székesegyház tornyának renaissance koronázó párkánya. Megismétlődik a magyar művészettörténet végzete: a vezető, irányító központ alkotásai, művészete ismeretlen marad előttünk. Csak vidéki építkezéseiből őrződött meg egy-egy kisebb jelentőségű töredékrész, a szamosújvári vár új szárnya, melynek északolasz formái Giovanni Landitól származnak, azonkívül a dévai Magna Curia egykori magyar feliratos kapujának (1621) szétszedett darabjai és a hasonló stílusú vajdahunyadi kapu. Mindkettő kiképzése a kolozsvári renaissance stílushoz igazodik.

Bethlen Gábor utódának, I. Rákóczy Györgynek szolgálatában szintén olasz fundálók állottak. Uralkodásának kezdetén Agostino Serenával dolgoztatott, később 1648-ban, újabb fundálókat és kőmíveseket hozatott Velencéből (Kelemen Lajos adata). Valószínűleg Serena adta a tervrajzot az elpusztult váradi templomhoz, melyet először ötszögletesre terveztek, „minthogy az vár öt szegre vagyon csinálva, az templom is úgy tetszenék inkább, hogy öt szegre lenne", de később aztán mégis „négy szegre intézték a templomot." (1639). Serenának ma már csak egyetlen munkája áll, a radnóti kastély, melynek építését Bethlen Gábor kezdte meg és Rákóczy György fejezte be. A főkapu felirata már Rákóczy György nevét viseli. Ugyanitt van elhelyezve az építész signaturáját viselő táblácska: „Augustinus Serena Architectus Venetus Opera Regit." Nagyon jellemző felirat, melyből világosan kitűnik, hogy Serena csak a tervező építész volt. Tőle származik a kastély felsőolasz típusú, négyszögletes, sarokbástyás alaprajzi elrendezése, továbbá a déli oldal egykor derűs, nyitott, ma már befalazott arkádsora. Valószínűleg ezért a munkájáért kapta Serena a fejedelemtől a magyar nemességet. (Kelemen Lajos adata.) A kőajtó- és ablakkereteket 1651-ben készen, kifaragva hozták Kolozsvárról (Herepei János közlése.)

Rákóczy György nagykiterjedésű építkezéseiről kedvelt embere, Szalárdi János tudósít a legrészletesebben, míg a munkálatoknál alkalmazott mesterekről ismét a kolozsvári számadáskönyvekből meríthetjük a legpontosabb adatokat. Ezekből kitűnik, hogy ő is elsősorban kolozsvári kőfaragókkal és kőmívesekkel dolgoztatott, de azonkívül szászokkal és székelyekkel is.

A Bethlen—Rákóczy korszak kiemelkedő és jellemző emléke az aranyos-medgyesi Lónyay-kastély. Ma már pusztuló épület, félig-

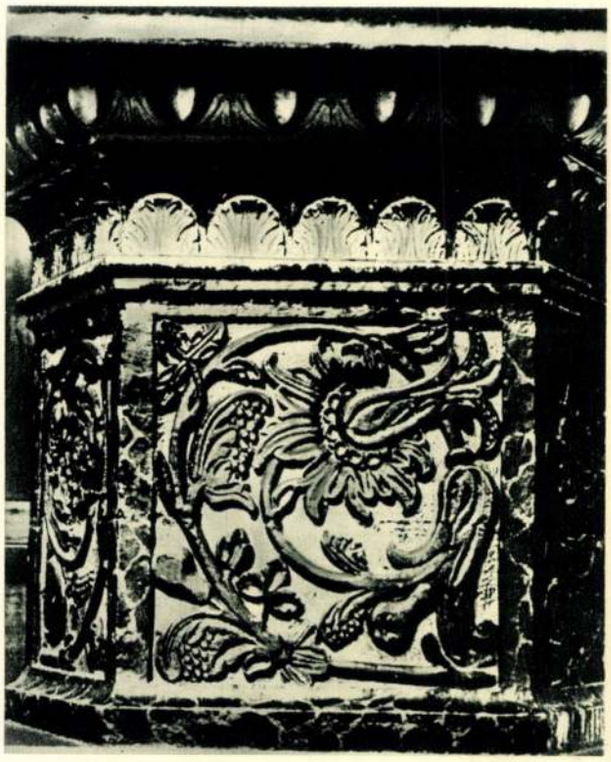

Kolozsvár, Farkas-utcai ref. templom
A szószék részlete 1646

Kolozsvár, Farkas-utcai ref. templom
A szószék részlete 1646

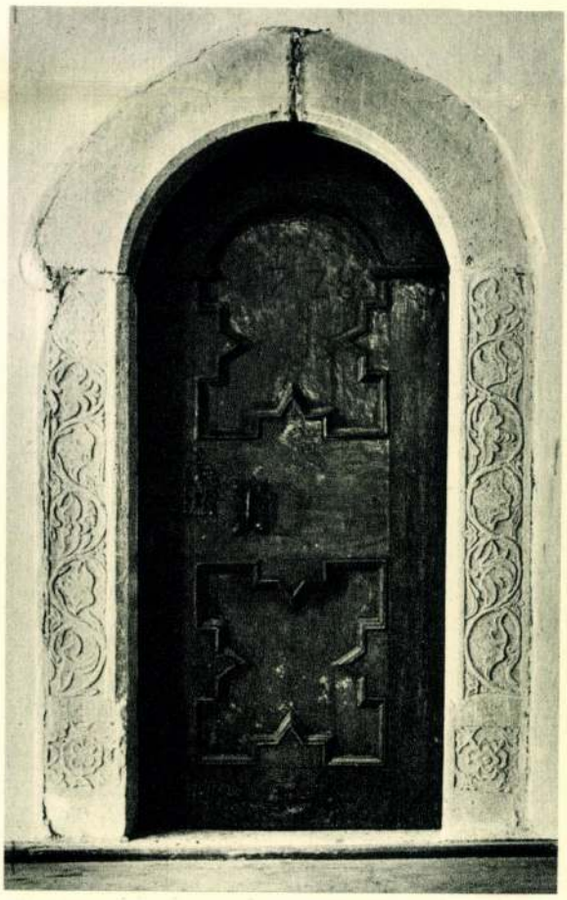

Szent-Benedek, gróf Kornis-kastély
Ajtó a XVII. század második feléből

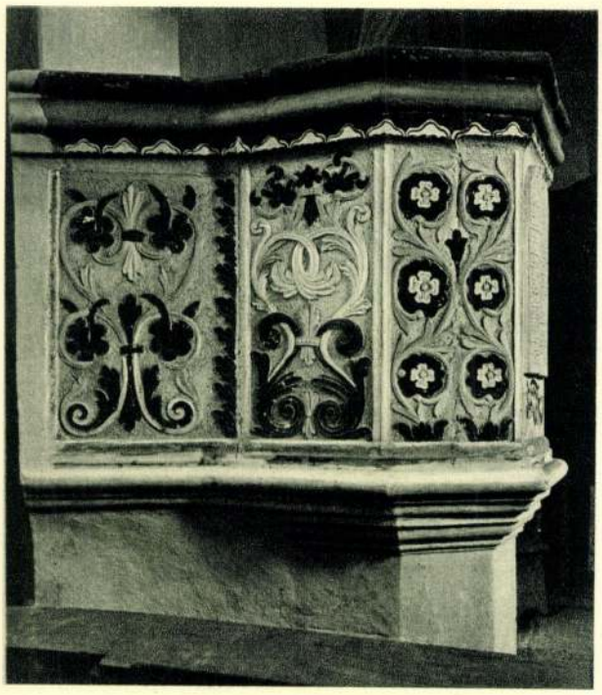

Magyar-Valkó, ref. templom. Szószék 1722

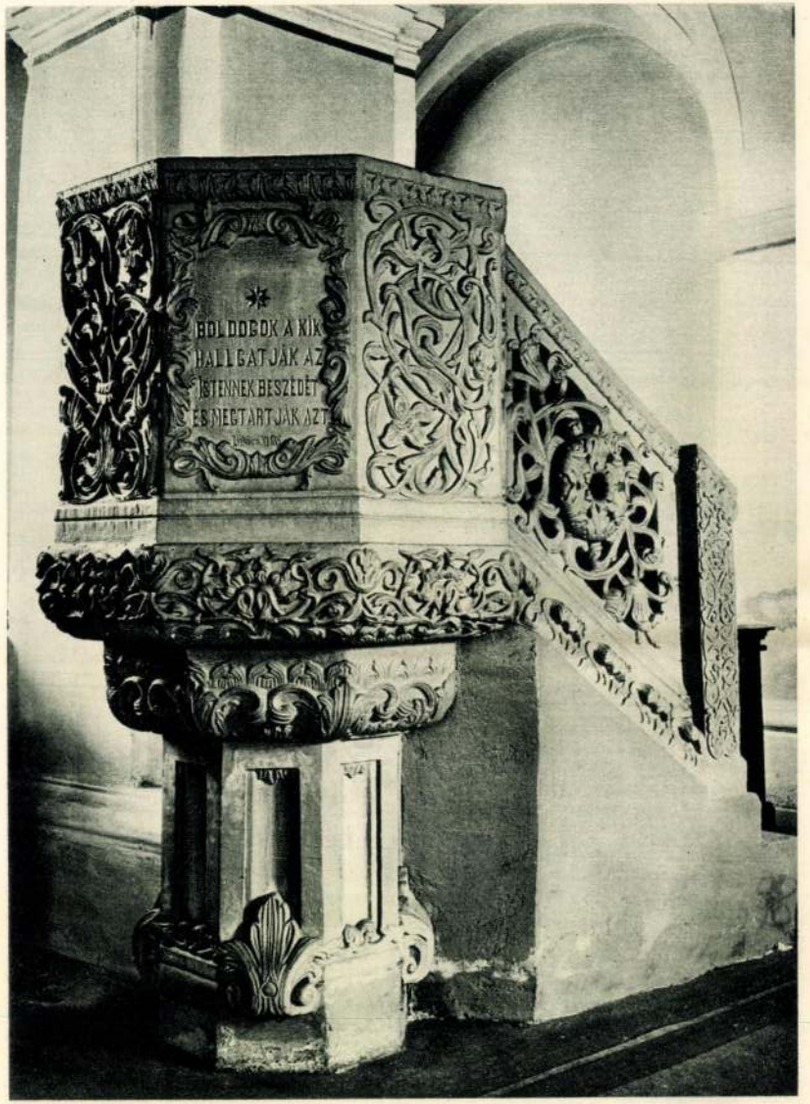

Fogaras, ref. templom. Szószék a XVII. század második feléből

Hadad, ref. templom. Szószék 1754

meddig rom. Mégis renaissance-művészetünk szempontjából megbecsülhetetlen értékű, mert jóformán még XVII. századi alakjában áll előttünk. Szerkezetén, felépítésén a későbbi korok alig változtattak valamit, érdekes faragványai, kőajtó- és ablakkeretei nagyrészben ma is helyükön vannak. A vár négyszögletű alaprajza, a négyszögletes sarokbástyákkal olyan, mint a radnóti kastélyé, vagyis a felsőolasz-vidéki kastélyok szerkezetét követi. Homlokzati kiképzése, mint Erdélyben még a gotikus korra visszamenő hagyományok hatása alatt általános, a nagy falfelületek és az egyszerű tagolású ablakkeretek összhangján alapszik, a magyar felfogásnak szokatlan látszatarchitektúra itt is hiányzik. Gazdagabb faragást a főkapun, egy-két ablakon, de különösen a belső ajtók változatos sorozatán találhatunk. A főkapu 1630-as dátuma és az ajtókon előforduló 1620 és 1657-es évszámok az építés idejéről is tájékoztatnak. A főkapu feliratából és ezekből a dátumokból következik, hogy a kastély csaknem teljes kiképzése még Lónyay Zsigmond megbízásából készült és valószínűleg csak a falfestmények valók Lónyay Anna idejéből, aki mint tiszttartója, írja, leginkább a napnyugati sarokbástya „Paradicsom szobájában" szeretett tartózkodni. A faragott ajtók legnagyobb része a kolozsvári renaissance-stílust követi, az ismerős kolozsvári típusok — a dór triglyphes frizü, a rustikás, a háromszögben megtört oromzatú ajtók képzések — igen erőteljes faragású változatai. Emellett egy új érdekes stílusirány jelentkezik, — valószínűleg a Partium művészetének hatására — amely roppant egyszerű, szűkszavú, de szinte monumentális erejű levéldísszel élénkíti meg az egyes ajtó- és ablakkereteket.

Az aranyos-medgyesi várkastély erőteljes stílusával, különösen annak Báthory-címeres ajtajával rokon a szilágycsehi várkút felsőolasz eredetű, egyszerű, szinte durva, de kifejező dísze, melynek puritán tagolása, hatalmas rozettái kitűnően illenek a várépítészet hangulatához.

Kolozsvárról, a hatását messzesugárzó renaissance-központból is maradt fenn több fontos XVII. századi emlék, melyek azt bizonyítják, hogy a város a XVI. században olasz elemekből kialakított, sajátos formanyelvéhez hű maradt. Stílusán észrevehető a későrenaissance formák, különösen a dorismus egyszerűsítő hatása, de a XVI. század végén uralkodó szigorúság megenyhült, a díszítőkedv is újra felszínre tör, itt-ott új, érdekes ötletekkel színezve.

A sok névtelen kolozsvári kőfaragó közül Diószegi Péter emelkedik ki. Szignált munkáját, Sükösd György síremlékét (1632) finom tagolások, jó arányok, a fekvő alak ábrázolásában pedig közvetlenség jellemzi. Kevésbbé sikerültek a tumba homlokoldalát díszítő erényalakok. A XVII. századi kolozsvári szobrászat másik érdekes emléke egy címeres gyámkő, mely török-magyar párviadalt ábrázol élénk közvetlenséggel, friss megfigyelőképességgel. A kolozsvári kőfaragók jó hírneve a század közepén sem csökken. Lónyay Zsigmond is azt kívánja végrendeletében, hogy „kolozsvári szép faragott kőből" állítsanak neki emléket. A fejedelmek nagyobb igényű síremlékeit azonban már külföldi szobrászok faragták. Bethlen Gáborét Antonio Castello, Rákóczy Györgyét pedig Lengyelországban csináltatta Lorántffy Zsuzsánna. A kolozsvári mesterek vésője alól kikerült sírkövekből egy-két szép darab ma is megvan a kolozsvári temetőben, egynehány pedig a múzeumba került. Egyszerű, de kedves díszük csaknem kizárólag virág- és levélmotívumokból áll. Valamennyi között a legszebb Csepreghy Mihály sírköve (1704), amelynek egyszerű tagolása, szűkszavú levéldísze, a tudós professzorhoz illő nemes, komoly felfogást tükrözteti.

A szász kőfaragást a XVII. században Elias Nicolai képviseli, aki a magyar főurak számára is többízben dolgozott. Művészete a megelőző század szász sírkőszobrászatából fejlődött ki, annak német későrenaissance formakincséhez kapcsolódik, melyet barokkos irányban fejleszt tovább.

A fejedelmi Erdély renaissance művészetének koronája a bethlenszentmiklósi kastély. Mint a főkapun levő feliratból kitűnik, a kastélyt Bethlen Miklós emeltette 1668-tól 1673-ig, de az épület fejlesztése, teljes kiépítése a Rhédey-címerek bizonysága szerint még második házassága (1686) idejében is tartott. Ugyanebben a feliratban Bethlen Miklós sajátmagát nevezi a kastély építészének, „architectus"-ának. Ha végiggondoljuk a fiatal erdélyi főúr neveltetését, külföldi iskoláztatását, utazásait, nem is találhatjuk különösnek vagy éppen hihetetlennek a felirat szövegét, mely egy magyar művésznévvel ajándékoz meg bennünket. Bethlen Miklós külföldi egyetemi tanulmányai alkalmával építéstant is hallgatott Utrechtben és Leydenben, azonkívül járt Franciaországban és Velencében. Művészi felfogásának kifejlődésére, amint éppen kastélya bizonyítja, a két utóbbi hely volt hatással, Hollandiában inkább csak az elméleti és technikai ismereteket sajátíthatta el. Réverend abbé azt írja a kastélyról, hogy francia módra[6]) készült. Ezt a megjegyzést csak az épület alaprajzára, beosztására lehet vonatkoztatni, amely tényleg a francia rendszer szellemében, szigorú szimmetriával, de a gyakorlati szükséget is szem előtt tartó ügyes-

[6] Erdélyben csak Küküllővár emlékeztet hatalmas kerek bástyáival a francia kastélyokra.

szép faragott stallumokon (Beszterce 1516, Segesvár 1523), melyek a szász renaissance legkimagaslóbb emlékei. Az építészetben a germán gotikus felfogás még sokáig ellenáll az új stílusnak. Egy-két korai emlék mégis akad, mint a berethalmi és nagykapusi ajtókeretek. A szász emlékek között teljesen elszigetelten áll Johannes Lulay szász királybíró sírköve (1521), mely a nagyszebeni ev. templom Ferulájában levő sírkősorozattól vörösmárvány anyagával, stílusával egyaránt elüt. A buda-esztergomi renaissance-szal függ össze, sőt valószínű, hogy készen, kifaragva hozták Szebenbe.

A XVI. század első három-négy évtizedében a renaissance a váradi püspöki udvartól a csiki falvakig (l. a csiki szárnyasoltárokat) többé-kevésbbé egész Erdélyt behálózta. A szétszórt emlékek azonban egyelőre csak igen laza összefüggést mutatnak. A század 30-as, 40-es éveiben ez is megváltozik. Iskolák, központok alakulnak. Mind erősebben bontakozik ki az erdélyi renaissance két irányító tényezője, a kolozsvári kőfaragó iskola és a vezető fejedelmi és főúri körök olasz udvari építészei vagy az egykorú elnevezéssel élve, fundálói. A két irány a legszorosabban összekapcsolódik, sőt legtöbbször együttműködik. De az áttekinthetőség kedvéért legalább is a fejlődés kezdetén, mindegyik iránnyal külön foglalkozunk.

Az erdélyi renaissance maecenások sorát a mohácsi vész után Szapolyai János király nyitja meg. Az ő megbizásából épült Szamosújvár vagy mint akkor nevezték, Új-Bálványos vára. A vezető építész, a fundátor, Domenico da Bologna volt. A várépítésnek ebből a legelső korszakából való a Dominus adjutor et protector meus feliratú kapu, amelynek két felső sarkán egykor a Szapolyai-címert tartó oroszlánok voltak elhelyezve és amely a vár kapubástyáját díszítette. Így látható a kapu egy XVIII. századi olasz vízfestményen (gróf Kornis Károly gyüjteménye, Szentbenedek). A XIX. században oroszlános címerdíszétől megfosztva a belső vár falába illesztették. A kapu tervrajza valószínűleg Domenico da Bolognától származik, de már a két pajzstartó oroszlán tisztára helyi munka, melynek előzményeit a sírkövek oroszlánjaiban találhatjuk meg.

A szamosújvári vár örökébe János király halála után Martinuzzi György lépett, aki elődjének kőfaragóit is átvette. Ugyanaz a mester, aki a két lebegő angyal által tartott Szapolyai-címert faragta, készítette az 1542-es, álló angyaloktól övezett Martinuzzi-címert. Mindkettő firenzei mintaképekre megy vissza, éppúgy, mint az egykor a vár sarkát díszítő Martinuzzi-címerek. A szamosújvári faragványokkal függ össze a suceavai Szent Demeter-templom feliratos címertáblája is. A szamosújvári címerfaragó valószínűleg helyi mester volt, amint bizonyosan helyi mestertől származik a kápolna renaissance díszű, de gotikus arányú kiképzése is.

Martinuzzi György építtette a sokat emlegetett alvinci kastélyt is, ahol meggyilkolták. Ma már elhagyott, elhanyagolt, romladozó épület, de egykor előkelően egyszerű, nemes, tartózkodó ízléssel díszített renaissance kastély lehetett. Régi szépségéből néhány finom profilú kettős ablak és egy-két egyszerű tagolású, de nemes vonalú, háromszögű, illetve egyenes lezárású ajtó maradt. Valamennyi a lombard cinquecentonak Bramante hatása alatt megtisztult, megnemesedett irányát követi. Lehetséges, hogy itt is Domenico da Bologna dolgozott, bár erre eddig adatunk nincsen.

Az alvinci kastély és különösen annak kettős, felsőolasz ablakai hosszantartó hatást gyakoroltak Erdély építészetére. Hasonló típusú ablakok előfordulnak vagy előfordultak XVI. századi kastélyokon, Branyicskán, Sárdon, Keresden, Fogarason, Egeresen, Szentbenedeken, Hadadon, Székelyudvarhelyt, Marosvécsen és Brassóban, azonkívül Gerenden (1633), sőt még a nyárádszentlászlói unitárius templom fatoronysisakján is. Tulajdonképpen a korai felsőolasz hatáshullám elterjedését és irányát jelzi. Ugyanez a stílushullám a Felvidéket (Sárospatak, Márkusfalva, Beckó, Zay-Ugrócz stb.) és a Dunántúlt (Németújvár, Kabold) is meghódította.

Tiszta felsőolasz stílusúak a besztercei ev. templom renaissance részletei. Mint ismeretes, a templom átalakítását 1560—63-ban Petrus Italus luganói mester végezte, akiről kézikönyveink általában lekicsinyléssel szoktak megemlékezni és műveként csak a templom oromfalát említik. Ezzel szemben az oromfal nem az ő munkája, hanem tőle származnak a templom és a torony renaissance részletei, többek között a három szép lombard stílusú kapu és a főbejárat meg a sekrestye gyönyörű intarziás ajtószárnyai. Nemes művészetének hatása alatt készült az egyik besztercei ház renaissance homlokzatkiképzése is.

Még a koracinquecento gazdagabb, derűsebb formavilágához tartozik a keresdi Bethlen-kastély régi szárnya az arkádos tornáccal és az öreg toronnyal. Ennek a szárnynak az átalakítását Bethlen György és felesége, Nagykárolyi Klára kezdte meg 1559-ben, majd később a század végén fiúk, Bethlen Mihály folytatta. Az ő idejéből való a saroktorony M. B. monogramos rozettás ablaka (1598) és egy díszes ajtókeret az egyik boltozatos szobában. Valamikor 1559 és 1598 között épülhetett a bájos, oszlopos-íves tornác, mely a sárospataki vár olasz loggiájának erdélyi magyar változata. A kettő összehasonlítása szinte

Kolozsvári ajtó 1559. Magántulajdon

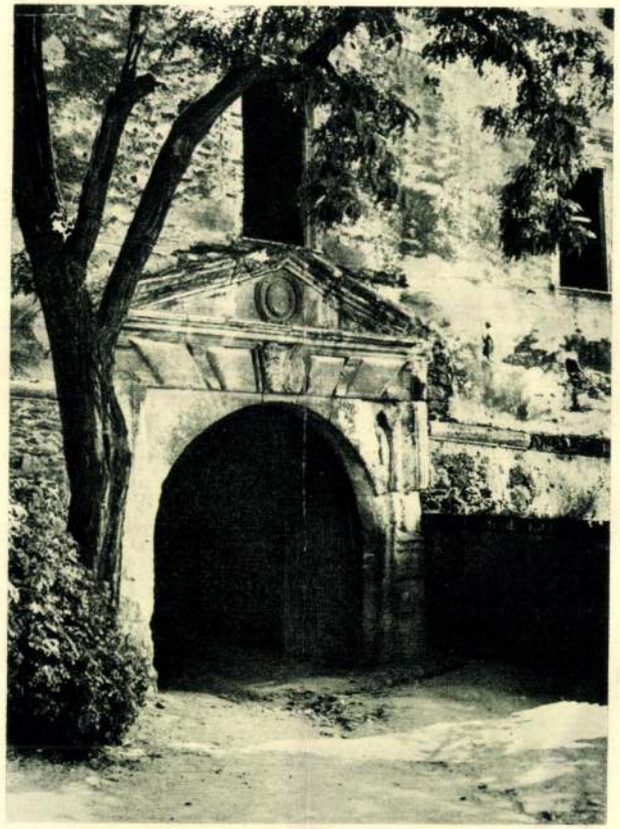

Szilágy-Somlyó. A Báthory vár kapuja 1592

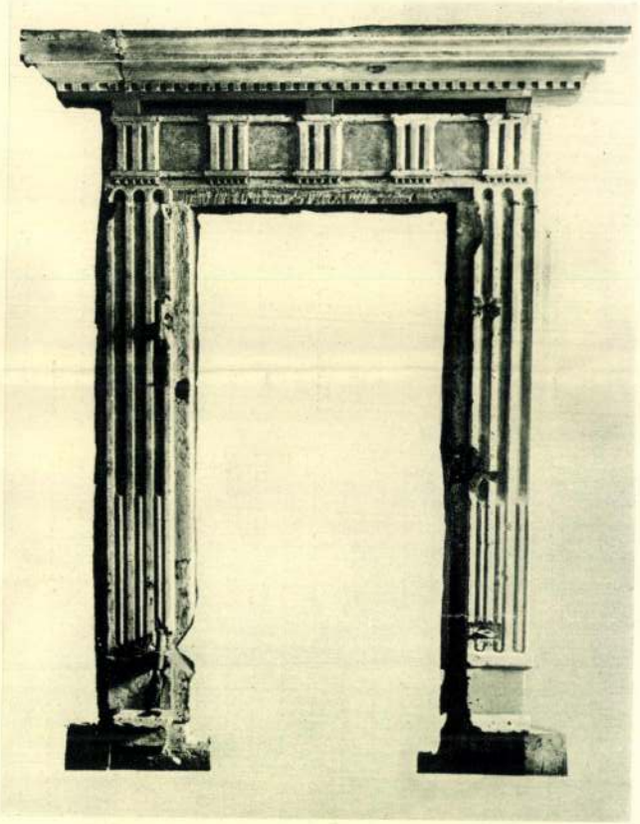

Kolozsvári ajtó a XVI. század végéről. Kolozsvár, Múzeum

Kolozsvári ajtó a XVI. század közepéről. Magántulajdon

Kolozsvári ajtó magyar felirattal 1586. Kolozsvár, Múzeum

Kolozsvári ajtó a XVI. század közepéről. Magántulajdon

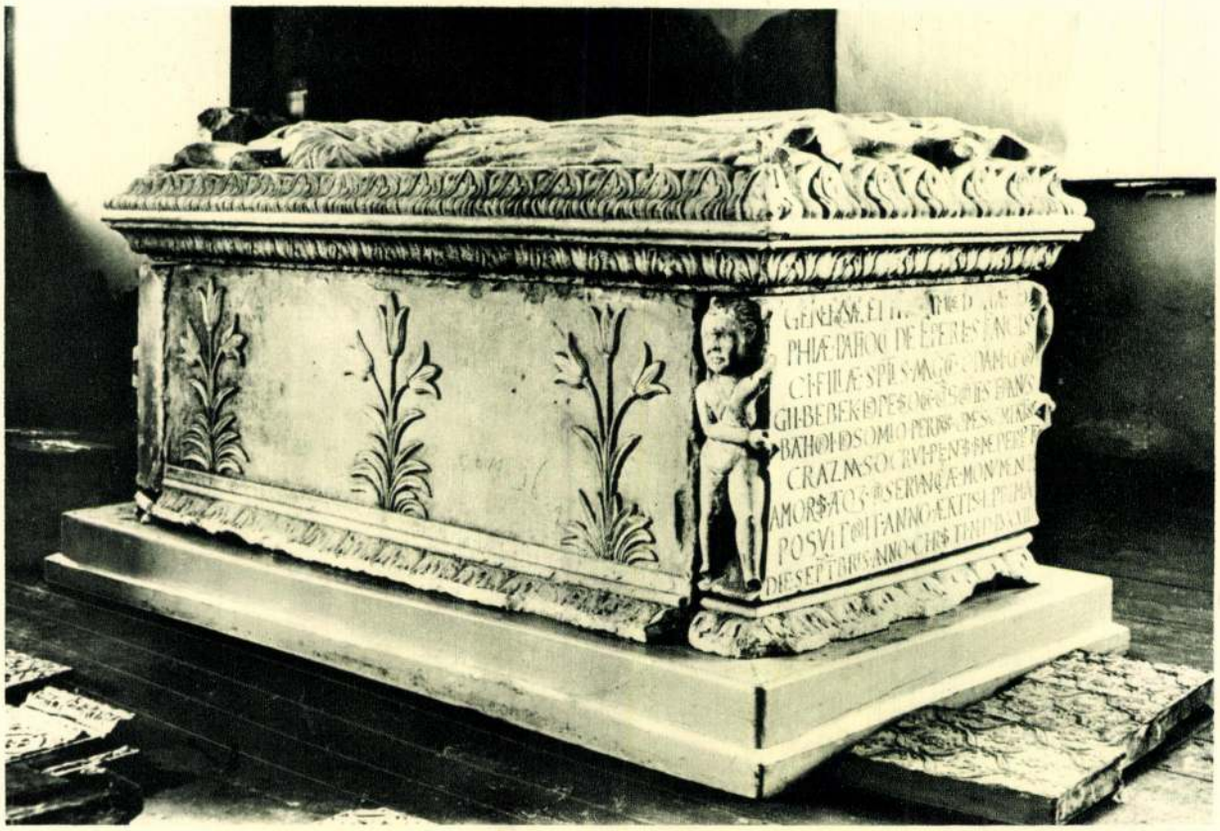

Patócsy Zsófia síremléke 1583. Kolozsvár, Múzeum

Haller Gábor és Bocskay Ilona síremléke 1608. Kolozsvár, Múzeum

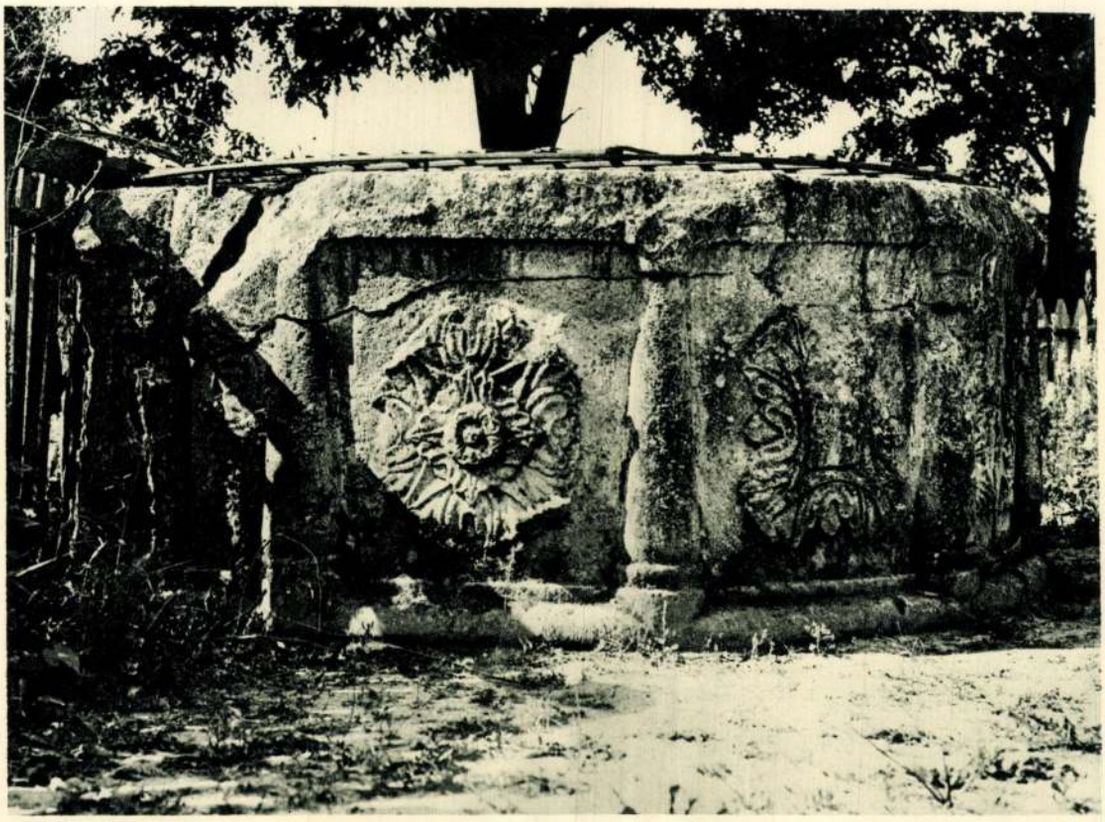

Szilágycseh, Várkút XVII. század első fele

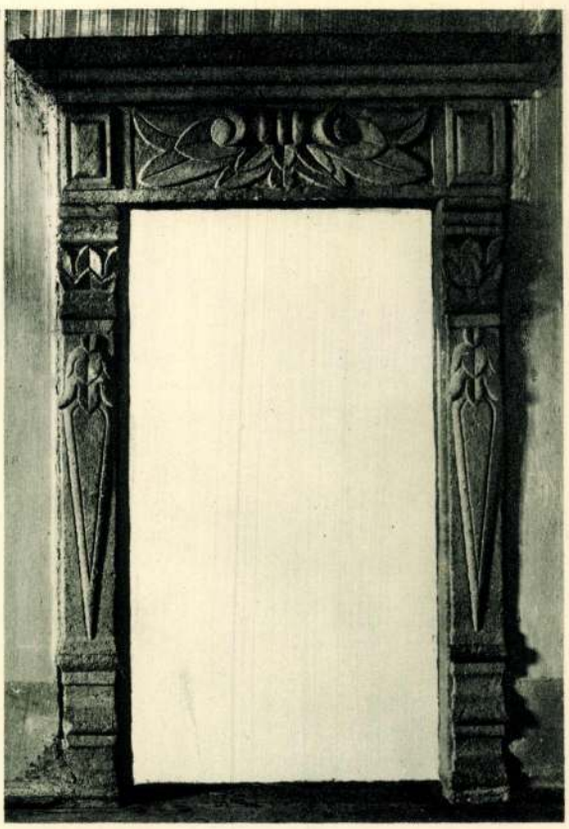

Aranyos-Medgyes. A várkastély egyik ajtaja XVII. század közepe

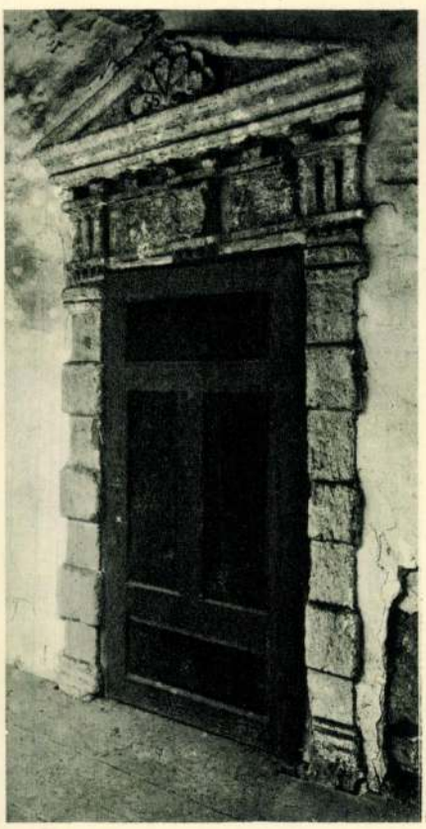

Aranyos-Medgyes. A várkastély egyik ajtaja. XVII. század első fele

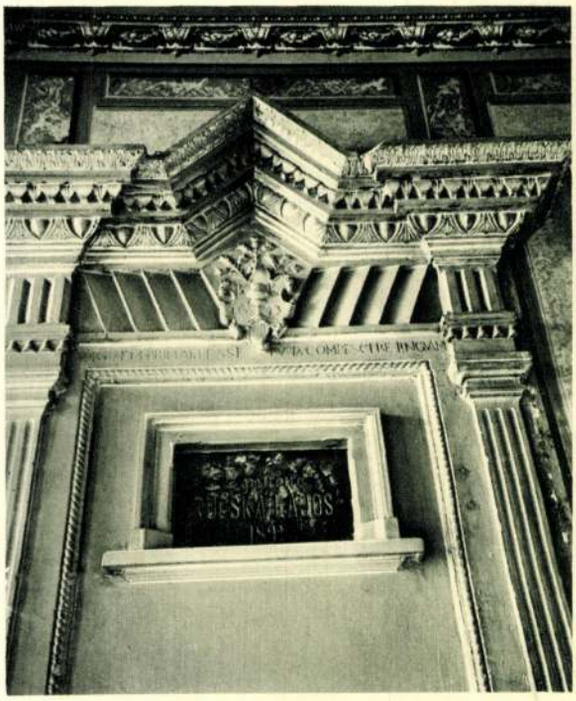

Kolozsvári ajtó 1643. Magántulajdon

Kolozsvári kandalló 1582. Kolozsvár, Múzeum

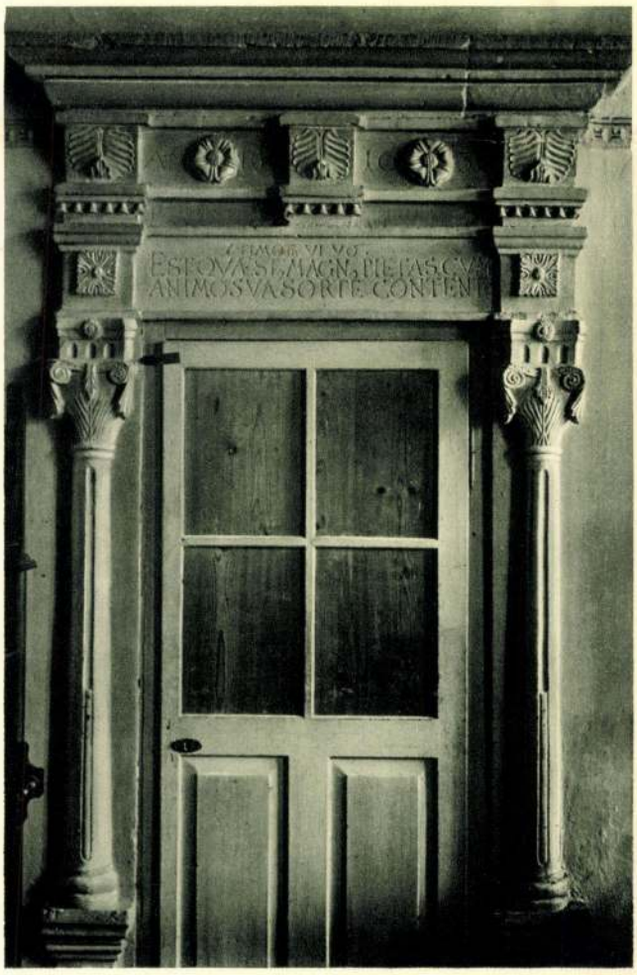

Kolozsvári ajtó 1636. Magántulajdon

Csepreghy Mihály sírköve 1704. Kolozsvár, Múzeum

Bethlenszentmiklós, az egykori Bethlen-kastély. Tervezte és építtette Bethlen Miklós 1668—1673

Vargyas, báró Daniel-kastély tornáca 1723

kézzelfoghatóan szemlélteti, hogy a formák egyszerűsítésével, az arányok megváltoztatásával, az alacsonyabb oszlopok alkalmazásával hogyan alakult át az ünnepélyesebb jellegű olaszos loggia keresetlenül közvetlen, meleg hangulatú erdélyi „kőlábas tornáccá". Ez az elragadóan bájos arkádsor talán Nagykárolyi Klára kezdeményezésére épült, aki a sárospataki vár loggiáját ismerhette.

A XVI. század második felében a koracinquecento jellegű épületek mellett mind sűrűbben jelentkeznek a későrenaissance formái. A stílusváltozást a fejedelmi udvar fundálói idézték elő, akik az 50-es évektől kezdve egyre-másra jelennek meg Erdélyben. Legjelentősebb volt közöttük Simone Genga, aki huzamosabb ideig állott a Báthoryak szolgálatában. Működésükről érdekes képet nyujtanak a kolozsvári számadáskönyvek adatai, melyeket Kelemen Lajos gyüjtött össze. Sajnos, a számadások egykori magyar bejegyzője az idegen, olasz neveket sokszor elhagyta és az építészeket röviden a „fejedelem fundálója", a „váradi fundáló" (Ottavio Baldigara), a „fogarasi fundáló" néven említi. Az olaszok nagyobbára a várak kiépítésén dolgoztak, főleg tervezői és tanácsadói szerepük volt, e mellett terveket, rajzokat adtak a fejedelmi és a középítkezésekhez. A kivitelezés azonban már mindenütt a helyi kőfaragók és kőművesek kezében volt.

A későrenaissance formáit felhasználó erdélyi építészet legérdekesebb példája a fogarasi fejedelmi vár arkádos udvara. Első pillanatra szabályszerű késócinquecento, pilléres, rustikaszegélyes arkádsornak látszik, de ha közelebbről megvizsgáljuk, kitűnik, hogy az elválasztó pillérek tulajdonképpen még gotizáló pillérkötegek. A gótikus pillércsomos arkádsornak pedig van egy nagyon hasonló pompás példája, a vajdahunyadi vár Mátyás loggiája (a restaurálás előtti állapotot véve tekintetbe), mely nyilván mintaképül szolgált a fogarasi vár arkádjaihoz. Az erdélyi hagyomány ez esetben is páratlanul érdekes alakban olvasztotta össze a régit az újjal. (Gotikus és renaissance elemek egyesítéséből jött létre még a bonyhai régi kastély érdekes kápolnája is a XVII. század második felében.)

A későrenaissance egyszerű, szigorú, nagyvonalú stílusában épült a szilágysomlyói vár rustikás kapuja, melyet somlyói Báthory István 1592-ben emeltetett valószínűleg kolozsvári mesterekkel. A kolozsvári számadáskönyvekből ugyanis kitűnik, hogy Kolozsvárról hozatott kőművest, azonkívül szekérszám faragott köveket. (Kelemen Lajos adatai.)

A fejedelmi és főúri építkezések fent vázolt fejlődése csak egyoldalú képet adhat az erdélyi renaissanceról, melyet ki kell egészítenünk a kolozsvári emlékekkel. Az idevágó anyag szokatlanul nagy és teljes. Hatalmas kőfaragó iskola tevékenységének körvonalai bontakoznak ki, melynek fejlődését körülbelül 150 éven keresztül csaknem lépésről lépésre követhetjük.

Mint láttuk, Kolozsvár volt az az erdélyi város, ahol legelőször tüntek fel az olasz renaissance motívumai. (1471.) Az új ízlés és szellem először a renaissance díszítmények alkalmazásában nyilvánult meg, csak később, körülbelül a XVI. század elején vehette kezdetét a teljes olasz szerkezetek és formák átvétele. A Szapolyai-győzelemről szóló feliratot viselő párkány (1514) már olasz felépítésű, de erős módosításokkal, bizonyos tehát, hogy ez is helyi kőfaragó munkája. A korai elszigetelt darabok után a harmincas években már a kőfaragó iskola lassú kifejlődését figyelhetjük meg. A legfontosabb emlékek Wolphard Adorján erdélyi püspöki vikárius egykori házából (az ú. n. Báthory-ház) kerültek ki. 1534-ből való két nemes tagolású, monumentálisan egyszerű ajtó, melyek bizonyára olasz vésőtől származnak, míg ellenben az 1536-os ajtók helyi mester által készített kissé durvább tagolású utánzatok. Ugyanebből az évből való egy hasonló stílusú párkány kedves vésett virágokkal (Joan Ratiu tulajdona). A síma, dísztelen tagolású, szigorú felépítésű ajtók Mátyás nyéki villájából előkerült töredékekkel mutatnak hasonlóságot, valamennyi a koracinquecento szigorúbb, puritán felfogású irányához tartozik. A korai Wolphard-emlékek nemes, egyszerű stílusa a későbbi időkben is nem egyszer talált követésre Kolozsvárt (ajtók 1552-ből és 1581-ből). Ehhez az irányhoz csatlakozik még az 1552-es ebesfalvi ajtó, melyet Apaffy Gergely címere díszít.

1541-ben Woolphard Adorján szolgálatába egy újabb, toskán iskolázottságú, olasz mester lépett, ki a „Sola Salus servire Deo" feliratos, nemes arányu, finom díszű, gyönyörű ajtót faragta. Az ismeretlen olasz mester művészete a kolozsvári renaissancenak egy újabb, díszesebb változatát hívta életre. Valószínűleg még tőle magától származik a Wolphard-ház egyik ablakkerete, melynek szép, rozettasoros dísze (Benedetto da Majanora visszanyuló motívum) igen kedveltté vált Erdélyben (Kolozsvár 1574-es ajtó, Keresd, Nagyszeben). Az ő műhelyével áll összefüggésben a Bogner-Gellyén ház díszes ajtaja, melynek frizét viziszörnyetegeken lovagló puttók díszítik és az egyik főtéri ház „Verbum Domini manet in aeternum" feliratos gyönyörű ajtókerete. Már önkényesebb a formák alakítása a Bogner-Gellyén ház 1569-es ajtaján és még inkább a H. monogrammos 1553-as ajtón. A részletek szeszélyesebb, önkényesebb kezelése azonban a felépítés tektonismusát seholsem bontja meg. Olyan festői, dekoratív jelenségek, mint amilyenek a

Hunyadi János síremléke. Gyulafehérvár, Székesegyház

A RENAISSANCE ÉPÍTÉSZET ÉS SZOBRÁSZAT ERDÉLYBEN

Stílustörténeti vázlat [1]

Erdély földje külön világ, sajátos létfeltételekkel és hagyományszeretettől áthatott egyéni felfogással. Önálló szellemisége, biztos formaakarata a renaissance stílust is áthatotta, átalakította és annak különleges szépségekkel tele, egyéni változatát fejlesztette ki. Az erdélyi renaissance nem kapcsolható sem a Dunántúlhoz, sem a Felvidékhez. A fejlődést más külső hatások és főleg más belső tényezők, más szellem és felfogás irányítják. Tulajdonképpen földrajzi helyzete ellenére is közelebb áll az olasz művészethez, mint a másik két művészi provincia, de ugyanekkor a legönállóbb is. A tisztultabb, olaszosabb jelleget az magyarázza, hogy a németlakta területek művészetétől eltekintve, csaknem kizárólag olasz eredetű formákat használ. Olasz és német elemek olyan keveredése, mint a Dunántúlon vagy a Felvidéken, itt nem fordul elő. Viszont az olasz formákat — a szerkezeti és díszítő elemeket egyaránt — régi hagyományoktól áthatott egyéni felfogásával gyökeresen átalakítja és így létrehozza a renaissance legmagyarabb változatát.

Erdély művészi irányítást eleinte a budai udvartól kapott, de ez a hatás útmutatásnál több alig volt. A helyi felfogás oly erős, hogy már a legelső, a legkorábbi emlékek önálló, egyéni alkotások. Később, midőn Erdély fejedelemséggé alakult, közvetlenül kereste a kapcsolatot Itália művészetével és azt fenn is tartotta egészen addig, amíg Magyarországhoz való visszacsatolása után a Habsburg-politika következtében más kultúrhatás alá nem került.

Ha az olasz hatás stílusforrását keressük, azt látjuk, hogy a firenzei befolyás Erdélyben lényegesen gyengébb, mint a budai udvar közvetlen környezetéhez tartozó vidékeken. Ellenben, igen korán jelentkezik a felsőolasz hatás, mely irányító is maradt.

A német renaissance befolyása jóval gyengébb, csak a szász vidékekre terjedt ki, de jellemző módon ott is inkább a szobrászatban érvényesül. A szász építészeti emlékek a feje-

[1] E vázlat előkészületben levő könyvem gondolatmenete. Midőn erdélyi tanulmányaim eredményeit elsőízben teszem közzé, nem mulaszthatom el, hogy hálás köszönetet ne mondjak Prof. Dr. Al. Lapadatu úr őexcellenciájának, a Műemlékbizottság elnökének, továbbá Dr. C. Daicoviciu egyetemi tanár, titkár úrnak, Dr. E. Panaitescu és Dr. St. Bezdechi egyet. tanár, igazgató uraknak, a budapesti román kir. követségnek és a különböző román hatóságoknak, akik valamennyien a legnagyobb előzékenységgel támogattak munkámban.

Különös hálával tartozom Kelemen Lajos tanár úrnak, a kolozsvári Egyetemi Könyvtár levéltárosának, aki nagy tudásával és páratlan emlékismeretével kutatásaimat állandóan irányította. Az ő segítsége nélkül tanulmányom nem jöhetett volna létre. Végül hálás köszönetet mondok mindazoknak, akik munkámban szóval vagy tettel segítettek, különösen pedig azoknak, akik a tulajdonukban levő műemlékek tanulmányozását számomra lehetővé tették.

A közölt képek — egy-kettő kivételével, melyeket külön megjelöltem — a szerző saját, illetőleg megbízásából készült felvételei (valamennyi Copyright Dr. Balogh Jolán).

Magyar Művészet
1934. 5. szám

delmi udvar által pártfogolt olaszos irányhoz csatlakoznak, de természetesen kőfaragóik germán gondolkozásuknak megfelelőleg az átvett formákat átalakítják. Így fejlődött ki az erdélyi renaissance szász változata.

Az erdélyi renaissance fejlődése mindvégig folyamatos volt, a mohácsi vész sem jelentett benne megszakítást. Emlékei, melyek aránylag igen nagy számban maradtak fenn, körülbelül három századot ölelnek fel. A renaissance stílus bámulatosan korán vert gyökeret, első emlékei a XV. század hatvanas évtizedéből valók, tehát csaknem egyidejűek a középponti országrész legrégibb, ismert darabjaival. A XV. századból csak egy-két, de annál jelentősebb töredék ismeretes, 1500-tól kezdve azonban megsokasodnak az emlékek. Segítségükkel körülbelül a XVIII. század derekáig követhetjük nyomon a stílus kialakulását. Éppen, mert a fejlődés folyamatos és következetes volt, az egyes korszakokat nem határolhatjuk el élesen. A quattrocento, a koracinquecento, majd a késő-renaissance formái fokozatosan váltják fel egymást, sőt több-kevesebb ideig párhuzamosan fordulnak elő. A fejlődés előrehaladásával mind erősebben bontakozik ki a sajátos erdélyi stílus, amely virágkorát a XVII. század folyamán, a nagy erdélyi fejedelmek, Bethlen Gábor és I. Rákóczi György idejében érte el. A XVII. század második felében már ebből az erdélyi renaissance stílusból új hajtás fakadt, melyet legjellemzőbb vonásáról, gazdag virágdíszéről, erdélyi virágos renaissancenak nevezhetnénk. Az erdélyi stílus valamennyi változata között ez a legszebb, a legtisztábban magyar, amely az egyszerű, falusi templomokban csodálatos szépségű emlékeket hozott létre akkor, amidőn a vezető körök egyrésze és a katholikus egyház — a Habsburg-ház politikájának hatása alatt — már a barokk-stílust pártfogolta.

*

Az erdélyi renaissance első emléke — a szokott fejlődési sorrendtől eltérően — nem valamilyen kiváló olasz mű, hanem a régi hagyományokból — úgylátszik — erősebb külső hatás nélkül, önállóan kialakult, nagyszerű, helyi munka, a Hunyadi János egykori tumbáját díszítő két dombormű. A renaissance külső ismertető jegyeiből nincsen rajtuk semmi, de annál több a belsőkből, reális szelleméből. A kitünő tömegelosztású, világos szerkezet, a valószerűen megmintázott alakok, amelyeknek pompásan megfigyelt mozdulataiban annyi eleven élet lüktet, — a klasszikus relief-stílus, amely a tér képzetét az alakok egymás mögött való rétegeződésével kelti, végül a gotikus részletformák teljes hiánya a redőzetben, mind olyan mozzanatok, melyek a renaissance stílushoz kapcsolják. Mindamellett külföldi mintaképre nem sikerült visszavezetni. Formakezelése és stílusa teljesen helyi jellegű, mely sem az olasz, sem a német művészethez nem kapcsolódik. Előzményeit Erdély kitűnő csataképfreskóiban, a Szent László legendát ábrázoló képsorozatok megfelelő jeleneteiben véljük megtalálni. Ezek a csataképek, melyek a román stíluskorszakig nyúlnak vissza (Bögöz, Gelence) és amelyek között oly kiváló emlék található, mint a székelyderzsi-sorozat nagyszerű lovasmenete, készítették elő a talajt a Hunyadi-tumba domborművei számára. Azt mondhatnánk, hogy a magyar valószerű felfogásból kisarjadt protorenaissance jelenség, csakúgy, mint nagy elődje, a prágai Szent György-szobor. Nem lehet meglepő, hogy ott, ahol a talaj így elő volt készítve, a renaissance nemzeti stílussá vált.

Hunyadi János tumbáját, a legszebb magyar síremléket, kétségkívül fia, a nagy király állíttatta, mégpedig valószínüleg a 60-as években. Sajnos, csonkán maradt reánk, mert a jelenlegi fedőlap, mely a XVI. században készült, nem tartozik hozzá.[2] A síremlék kiváló mesterének egyéb munkája nem ismeretes, de stílusának hatását észrevehetjük az 1479-ből való tövisi síremlék mozgalmas beállítású címeralakján (Ferenczi Sándor megállapítása szerint valószínüleg Zay-címer), sőt valószínűnek tartjuk, hogy a Lázó-kápolna mesterének stílusa is részben az ő hatása alatt fejlődött ki.

A renaissance olasz eredetű motívumai szintén nagyon korán jelentkeznek. Elsőízben szamosfalvi Mikola Ferenc 1471-ből való kolozsvári sírkövén tűnnek fel, melynek négy sarkát rozetták, keretét pedig astragalossor díszíti. Rendkívül korai dátum, ha meggondoljuk, hogy csak Vethési Albert veszprémi címerköves gyámköve (1467) előzi meg. Ugyanebből az időből több kolozsvári magyar kőfaragó névszerint is ismeretes. Tekintve, hogy a sírkő magyar embernek készült és a város magyarlakta területéről került ki, nem lehetetlen, hogy magyar kőfaragó munkája, talán éppen annak a Thomas lapicidának a faragványa, akiről 1466-ban történik említés.

A renissance elemek fokozatos térhódításáról, mely a régi gótikus formakincset lassan átalakította, több más, igen korai emlék is tanuskodik, mint pl. Farnosi Veres János tumbalapja (1500), a farnosi templomban, Csehi Vajda János címertáblája Szilágycsehen

[2] Möller István feltevése, mely szerint a jelenlegi fedőlap az eredeti, csak a XVI. században átfaragták, teljesen elfogadhatatlan. Ellenemondanak nemcsak a stílussajátságok, hanem Kreckwitz leírása (1688), amelyből kitűnik, hogy az eredeti fedőlapon a következő felirat volt olvasható: „Magnifico Johanni Corvino de Hunniad. Reg. Hung. Gubernat. Pat. Matthiae Regis Hungariae etc." Nyilvánvaló, hogy Kreckwitz nem olvashatta le ezt az eredeti felírást a sírkőlapról akkor, ha ezt már a XVI. században átfaragták.

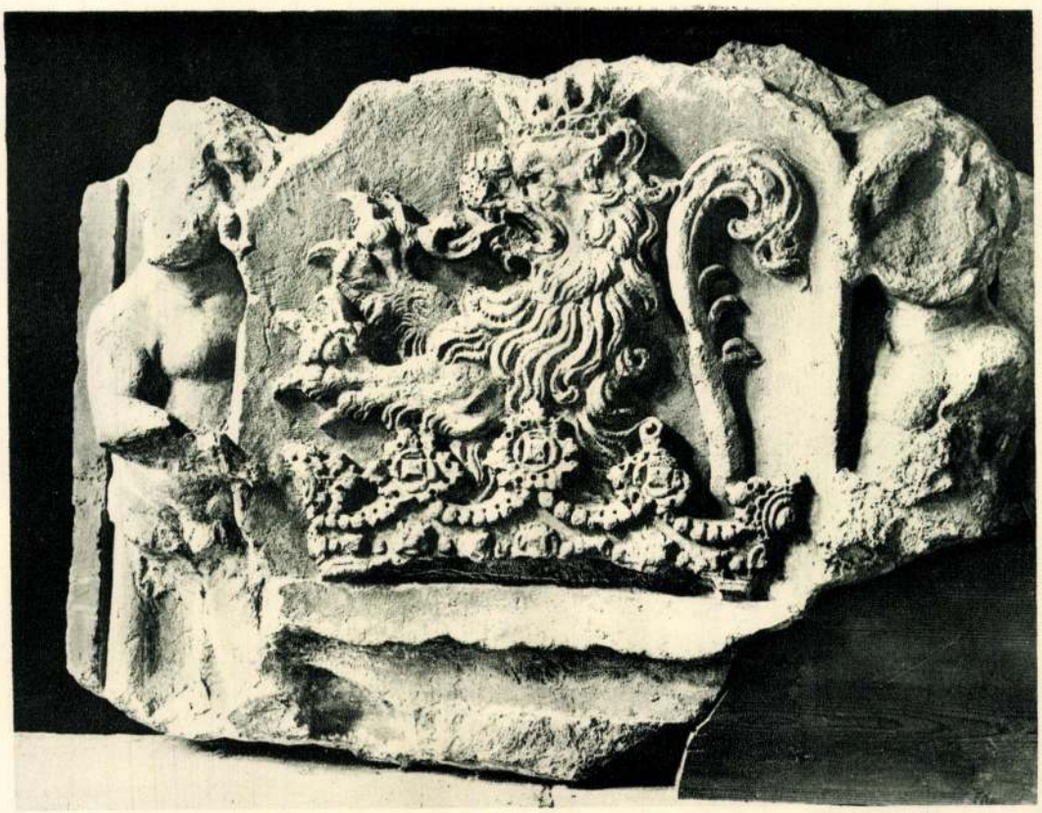

Geréb László erdélyi püspök címere. XV. század vége. Kolozsvár, Múzeum

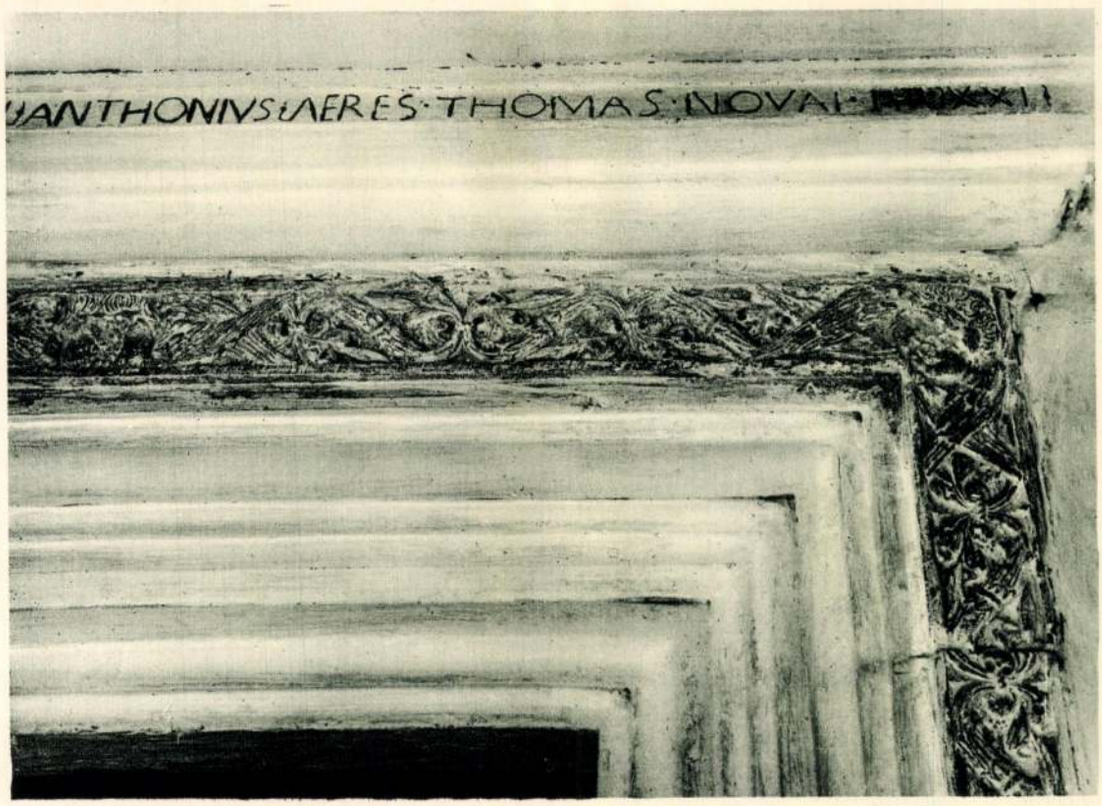

Keszü, ref. templom. A déli ajtó részlete 1521

Szent László (?)
A gyulafehérvári Lázó-kápolna
részlete 1512

Kentaur
A gyulafehérvári Lázó-kápolna
részlete 1512

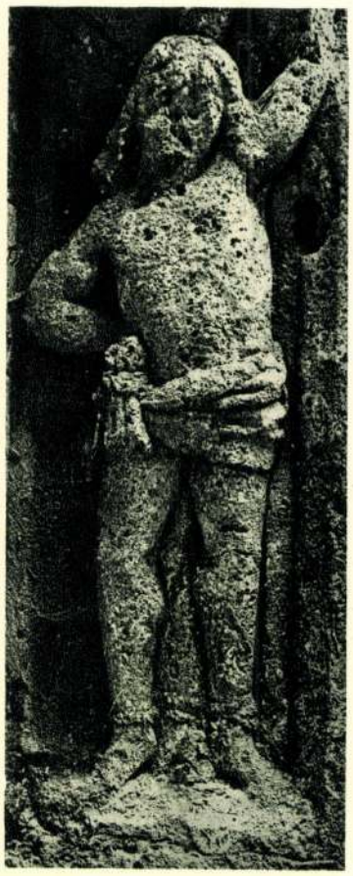

Szent Sebestyén
A gyulafehérvári Lázó-kápolna
részlete 1512

Judith. A gyulafehérvári Lázó-kápolna részlete 1512

Beszterce, ev. templom. Északi oldalkapu 1563

Menyő, a ref. templom kapuja 1514

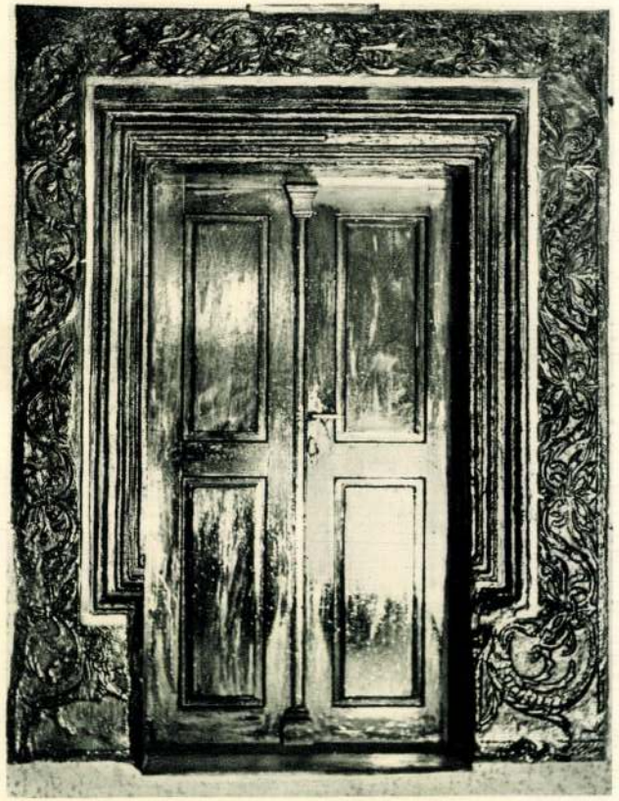

Szilágysomlyó, r.-k. templom. Sekrestyeajtó c. 1532

Keresd, gróf Bethlen-kastély tornáca. XVI. század második fele

Fogaras, várudvar, XVI. század vége. A Műemlékek Orsz. Bizottságának felvétele

(1500). Egyszerű, igénytelen, falusi munka mind a kettő, de jelentőségük mégsem kicsinylendő le, mert ha a renaissance elrejtett, kis falvakban, helyi faragó emberekhez el tudott jutni, akkor bizonyos, hogy a főpapi és főúri központokban már fejlett renaissance művészet virágzott.

Ennek a főpapi és főúri udvarokban otthonos korai renaissancenak csak egy, de annál pompásabb emléke maradt: Geréb László erdélyi püspöknek (1475—1501) a gyalui várból származó címerköve. Hozzáfogható kiváló darab Mátyás birodalmából egyetlen egy sincs, művészi értékei oly kiválóak, hogy olasz földön, Firenzében is megállhatná helyét. Különösen a címeroroszlán kifejezéssel telt, erőtől duzzadó mintázása megragadó. Technikai kivitele is elsőrangú. Stílusa firenzei vésőre vall és a budai palota egyik puttós gyámkőtöredékével mutat rokonvonásokat.

Később a XVI. század elején a püspöki udvarok maecenási tevékenysége a renaissance kifejlődésében egyre jobban érezteti hatását. Munkásságuknak ebből az időből már több emléke is maradt.

Nagyjelentőségű lehetett Thurzó Zsigmond és Perényi Ferenc váradi püspökök palotaépítkezése Váradon, a nagy humanista központban, hol kétségkívül már a XV. században voltak renaissance emlékek, sőt esetleg még a firenzei Andrea Scolari püspöksége idejéből is (1409—1426). Mindebből alig egykét töredék maradt fenn, melyek felsőolasszal kevert, toskán stílust mutatnak, azonkívül Thurzó Zsigmond egyszerű tagolású, nemes vonalú koracinquecento jellegű sírköve (1512), mely egykor az általa építtetett, bizonyára renaissance-stílusú kápolnában állott. Valószínüleg a nagyváradi központtól kapott ösztönzést Telegdi István is, aki renaissance-stílusban faragtatta ki a mezőtelegdi templomban lévő kriptájának címerkövét (c. 1507—1514).

Jelentősebb emlékek maradtak a gyulafehérvári udvar építkezéseiből, melyek kivétel nélkül helyi jellegűek, helyi mesterektől származnak. Geréb László püspök renaissancepártoló tevékenységét utóda, Bachkay Miklós püspök (1503—1504) és pártfogoltja, Lázó János főesperes folytatták. Bachkaynak ismeretes a renaissance címertáblája (Déva, Múzeum), mely bájos, naiv közvetlenséggel ábrázolja az ördögön győzedelmeskedő Szent Mihályt. Lázó János művészetszeretetét pedig ma is hirdeti a gyulafehérvári székesegyház északi oldalához csatlakozó kápolna (1512), a legfontosabb erdélyi korarenaissance alkotás. Felsőolasz, közelebbről lombard jellegű építmény, amely azonban, mint az ornamentális és figurális részeknek az olasz formáktól eltérő alakítása és a hellyel-közzel kiütköző gotikus maradványok bizonyítják, feltétlenül helyi munka.[3] Az erdélyi szellem átalakító hatását különösen az ornamentikában figyelhetjük meg, ahol már jelentkeznek azok a sajátságok, melyek a későbbi erdélyi renaissance emlékeket jellemzik. De még jelentősebb a kápolna szobrászati szempontból. A gazdag díszű homlokzaton és a belső kapun szinte páratlan mértékben érvényesült a szobrász fantáziája. A kapuzat címertartó angyalai, a pillérfejezeteket díszítő puttók, a belső kapu Madonna-reliefje a térdelő Lázó főesperessel, a homlokzat sarkait övező szirének és a talapzatot borító rendkívül érdekes, részben vallásos, részben mitológiai tárgyú domborműsorozat ma is megvannak. Régebben, mikor a homlokzat fülkéit reliefek vagy szobrok, a koronázó főpárkányt pedig az erdélyi nemzetségek címerei díszítették, még gazdagabb képet nyujtott. Ez alkalommal csak a talapzat domborműveiből mutatunk be néhányat: Szent Sebestyént, egy koronás vitézt (Szent László?), Judithot és a kentaurt[4] ábrázoló kőtáblákat. Ahány darab, annyi érdekes szobrászi probléma megoldását kapjuk. Az alakok beállítása, mozdulatábrázolása kitűnő, a reliefstílus és a térkitöltés klasszikusan tiszta, az új szokatlan témák, mint a ruhátlan test mintázása, a mitológiai tárgyak feldolgozása meglepően ügyes és közvetlen. Mint magyar renaissance domborművek, egyedülállóan fontosak, melyeknek a bájos, közvetlen előadásmód különös vonzóerőt kölcsönöz.

A gyulafehérvári renaissance további emlékei a székesegyház Szent Anna-kápolnájának egyes részletei és a balusteres feljárólépcső már Várday Ferenc püspök (1512—1524) idejéből valók.

Közvetlenül Esztergomtól függ a menyői templom renaissance díszítése, melyet Johannes Fiorentinus faragott Désházy István megbizásából. Máig is eredeti helyén, a parányi gotikus templom nyugati homlokzatába beillesztve látható a gyönyörű vörösmárvány ajtó (1514), mely a legnemesebb és legtisztább, toskán koracinquecento formákból van felépítve. A szép kapunak kedves személyi jelleget kölcsönöz a lunettát díszítő beszélő címerkép, melyről a donátor, Désházy István erőteljes mintázású arcképe tekint le. A

[3] Dr. Szőnyi Ottó a „Régi magyar templomok" című könyvében (Budapest s. a. [1933]. 22. és 202. l.) annak a nézetének ad kifejezést, hogy a Lázó-kápolna gótikus boltozata korábban készült, mint a renaissance homlokzat. Miután azonban a boltozatot ugyanolyan stílusú renaissance címeres zárókövek díszítik, mint a homlokzatot, melyek egy darab kőből vannak faragva a bordavégződésekkel (Fridly mérnök úr szíves közlése), kétségtelen, hogy a kápolna művészi kiképzése egykorú, vagyis a boltozat szintén 1512-ben készült.

[4] A kétlábú kentaurtípus előfordul a budai miniátor-műhelyből származó antiphonale-töredék miniatúráján. (Hoffmann E.: A Nemz. Múz. Széchenyi-könyvtárának illuminált kéziratai. Budapest, 1928. 102. l.)

templom renaissance felszereléséhez tartoztak még a tabernakulum (1515) és Désházy címertáblája, melyek eredeti helyükről elmozdítva, a templom diadalívébe vannak befalazva, továbbá a keresztelőmedence (1515), mely a nagyváradi múzeumba került. Valamennyi esztergomi vörösmárványból van faragva és nézetünk szerint Esztergomban is készültek, ahonnan készen szállították Menyőbe. Johannes Fiorentinus a Bakócz-kápolna építését vezető műhelybe tartozott, sőt valószínű, hogy tőle származik a kápolna orgonatartó gyámköve a szélesen mintázott angyalfejjel és a sekrestye fülkéje is. Művészetén a Bakócz-kápolna stílusa mély nyomot hagyott, tulajdonképpen mindig annak a formáit variálta. A menyői kapu a Bakócz-kápolna sekrestyeajtajának egyszerűbb, szigorúbb változata, míg sírköveinek egyrésze a kápolna homlokzati talapzatreliefjének felhasználásával készült. Esztergomi műhelyéből nagykiterjedésű exportmunkásságot folytatott, művei oly távoleső helyeken fordulnak elő, mint Gnesen, Ráckeve, Felsőelefánt és Menyő.

Amint a menyői faragványok nem autochton erdélyi emlékek, éppúgy a kolozsvári Szent Mihály-templom sekrestyeajtaja (1528) sem. De míg az előbbiek az esztergomi renaissance termékei, addig az utóbbi külföldi importemlék. Stílusa az osztrák-délnémet művészettel függ össze. Valószínű, hogy donátora Johannes Clyn, aki Bécsben tanult, német mesterrel, talán a Daucher-iskola valamelyik tagjával faragtatta.

Az importemlékek csak elszigetelten maradtak fenn, nagyobb hatást nem váltottak ki. Annál erőteljesebb fejlődésnek indult a helyi renaissance művészet, amelynek emlékei most már kicsiny, távoleső falvakban egyre-másra bukkannak fel. 1508-ból való a héderfáji renaissance párkány Barlabási Lénárt erdélyi alvajda címerével, 1522-ből a szilágycsehi papifülke, ugyancsak körülbelül ebből a korból valók a krasznahorváti gotikus templom „kőlábainak" (támasztópillér) renaissance rozettadíszei és egyszerű tagolású ajtói. 1521-ben készült Novai Tamás és Veres Antal megbizásából a keszüi gotikus templom déli kapuja,[5] az erdélyi renaissance-művészet falun kivirágzó csodája.

Keszü a Mezőség egyik eldugott kis magyar faluja. Ma is csak gyalogszerrel közelíthető meg. Dombok mélyén épült, jól elrejtve török-tatár betörések elől. Házai még a falu határában sem tűnnek elő, annyira elfedik a dombhajlások, csak akkor vesszük észre azokat, mikor már bent járunk az utcájában. Ebben a kicsi fészekben, kicsi templomában Erdély egész multja felejthetetlen élményként tárul elénk. A gotikus templomról, annak gyönyörű renaissance ajtajáról, festett menynyezetéről, elragadóan kedves tulipános szószékéről az erdélyi mult egy-egy fejezetét olvashatjuk le, hogy aztán folytassuk a jelen szemlélését a szép és érdekes népviseleten. Ebben a környezetben elhelyezve a szép magyar renaissance ajtó kétszeres hatást gyakorol. De önmagában is kiváló nagyjelentőségű darab, éppen mert feltétlenül magyar munka. A kapu angyalfejes, palmettás, virágos keretdíszének motívumai ugyan felsőolasz eredetűek, de mintázásuk, vonalvezetésük teljesen elüt az olasz stílustól, azonkívül feliratának epigrafiai sajátságai is helyi jellegűek, tehát bevándorolt olasz műve nem lehet. De egyben eltér a szász emlékektől is, viszont a későbbi magyar munkákhoz felfogásbeli rokonság fűzi, úgyhogy csak magyar kőfaragóra gondolhatunk. Ha félreeső falvakban ilyen emlék készülhetett, elképzelhetjük, hogy milyen gazdag renaissance uralkodott a központokban.

A keszüi kapu dísze ismétlődik meg a szilágysomlyói róm. kath. templom vörösmárvány sekrestyeajtaján, mely 1532 táján készült Báthory István megbízásából. A két távoleső emlék között közvetlen kapcsolat nincs, sokkal valószínűbb, hogy mindkettő közös mintaképre megy vissza. Az ajtó felett lévő, a Keresztrefeszítést ábrázoló vörösmárványdombormű Dürer egyik metszetének erősen átalakított változata.

Ismét más vidékre vezet a kövesdi ajtó (1535) és a kövesdi tabernakulum (1537), melyek jelenleg a kolozsvári múzeumban vannak. A szigorú felépítésű tabernakulum firenzei hatás alatt dolgozó helyi mester munkája, mely egyes részleteiben korai kolozsvári emlékekkel mutat rokonvonást.

A renaissance formakincs mindjobban elterjedvén Erdélyben, a népművészet egyik sajátosan erdélyi műfajának, a kazettás festett deszkamennyezeteknek stílusát is átalakította. Míg a gogánváraljai mennyezeten (c. 1510—1520) csak elvétve tűnik fel renaissance motívum (olasz koszorú, sarokrozetták), addig az ádámosi mennyezet (1526) már teljesen renaissance stílusú. Olasz koszorúkba foglalt nagy rozettáival a legszebb példáját mutatja annak, hogyan lehet az idegen formából magyar felfogással helyi művészetet alakítani.

A renaissance stílus lassanként hatalmába ejti a szász vidékeket is. Először csak itt-ott egy-egy részletformában jelentkezik (sírkövek díszítése, feliratok betűtípusa, egyes keretelő formák, intarziás minták stallumokon), később azonban gazdag virágzást ér el a faragott oltárokon (Szászsebes) és különösen a

[5] A keszüi kapu felfedezése Debreczeni László úr érdeme. Ugyancsak az ő gyüjtéséből, melyet az erdélyi református egyházkerület megbízásából végez, származik a tanulmányomban említett fogarasi és hadadi szószék.

Erdélyi renaissance

építészet és szobrászat

Dr Balogh Tolán cikke.
a Magyar Művészet 1934. évf-ban 5 sz.
Tárgy szerint cédulázva
van?

Ha nincs, okv. pótlandó.

MUVESZET

Csabai István: Az erdélyi reneszánsz művészet.

8°, 14K, 92L, Budapest, 1934.

Erdélyi reneszánsz művészet.

Erdélyi r. kath. lexikonok

Dr Karácsonyi – Dr Bíró

Az erdélyi katolicizmus
multja és jelene
Dicsőszentmárton,
1925.

Petranu, Coriolan: L'art roumain de Transylvanie

I. kötet.
8°, OK, 97L, Bukarest, 1938.

Erdélyi román művészet

Erdélyi sírkövek

Vernei L., Emil: Medieval tombstones in Transylvania.
The Hungarian Quarterly Vol. VI. p. 774—781. 2 t.

1940.

VMA tipus kisebb termek szánár
izzólámpával használ
kapcsolható bármely
setben a gép talapza
tővel szállitható.
Ára 1 drb Busch Neo-
mm gyujtótávolságu o
teres filmorsóval, 3
izzólámpa nélkül,

.....

Felár beépitett előe
vezetékkel,

.....

VMK tipus A hordozható hangosf
lák, egyesületek, vá
jára. A teljes felsz
dozható izléses kivi
gen tartós táskába b
Az 1. sz. táska tart
" MARXTON " vetitőgé
befogadására alkalma
kimenő teljesitményü
hangerősitő szabályo
fon csatlakozással,
mm fényerejü, 5o mm
vel, de izzólámpa nél

Erdélyi szász templom-erődök

Sigerus, Emil: Siebenbürgisch-Sächsische Kirchenburgen

Haránt 4°, 54K, 16L, Nagyszeben,

Horwath, Walter: Siebenbürgisch-sächsische Kirchenburgen.

I–II. füzet
Krz. Kirchliche Blätter
4°, 35+46 K, 64 L, Nagyszeben, 1931–1932

Erdélyi (-szász) templomerődök

Bielz, Julius: Porträtkatalog der siebenbürger Sachsen.

8°, 14K, 100L, Hamburg, 1936.

Erdélyi szászok arcképeinek katalogusa

Erdélyi Múzeum Könyvtár

Gigerus, Emil: Siebenbürgisch-sächsische Burgen und Kirchenkastelle.

4°, 50K, 8L, Magyarleben, 1901.

Roth, Viktor: Geschichte des deutschen Klerus in Siebenbürgen

8°, 74K, 178L, Strassburg, 1906

NEUE BÜCHER:

Geschichte vum Tschiripik uch ånder lastich Zegunemeeren sengem Änkelche Christian erzåhlt vun Adolf Schullerus.

Es ist zu erwarten, dass die Geschichten von dem halb gutmütigen, halb verschlagenen, gern die Arbeit umkrümmenden, nie um eine Ausrede verlegenen, stets hungrigen Zigeuner in ihrem harmlosen Humor dem Leser ebenso Freude bereiten werden, wie sie dem Verfasser beim Niederschreiben langwährende Leidenstage erheitert haben.

Zineborn, Geschichten aus Siebenbürgen von Erwin Wittstock.

Ein Band Novellen, in denen Volksschicksal und Einzelschicksal, nebeneinander herlaufend, sich gegenseitig spiegeln und bedingen. Ein hervorragendes Buch der Wirklichkeit, aus dem Volksempfinden heraus geschrieben, ein kühner Aufriss unserer abgeschlossenen siebenbürgischen Welt. Alles Sentimentale, alles Artistische und Anempfundene ist hier abgestreift; herb hingehauen ist die Gestaltung, und Humor und Sprache fliessen von dort, wo unsere alten, derben Volksbücher gewachsen: mitten aus dem Herzen deutschen Volkstums. So entstehen einige Bauerngeschichten hoher Potenz, Geschichten eines Ureigenen und von keiner Seite Beeinflussten, die aus dem Volk für das ganze Volk geschrieben sind.

Bilder aus der Kulturgeschichte der Siebenbürger Sachsen. Unter Mitwirkung von G. Brandsch, R. Briebrecher, K. K. Klein, A. Scheiner, G. A. Schuller, Rich. Schuller, A. Schullerus, O. Wittstock. Herausgegeben von Fr. Teutsch.

Das Buch behandelt die Äusserungen des Volksgeistes auf dem Gebiete der Landwirtschaft und des Gewerbes, der Baukunst und der Musik, der Schule und Kirche, der Zunft und der Nachbarschaft, der Sitten und Tracht, des geistigen und Gemütslebens der Sachsen. Wer das sächsische Volk und sein Wesen und Wirken kennen lernen will, der greife nach diesem Buch. Es erscheint in 2 Bänden, der erste wird vor Weihnachten ausgegeben, der zweite zu Ostern.

Beiträge zur Geschichte des Protestantismus in der Moldau. Band II: Urkunden zur Geschichte evangelisch-deutscher Diasporagemeinden im XIX. Jahrhundert von Karl Kurt Klein. br. Lei 200

Während Klein in dem ersten Band »**Geschichte der Jassyer deutsch-evang. Gemeinde**«, mit einem Überblick über den Protestantismus in der Moldau im 16. und 17. Jahrhundert eine quellenmässige Darstellung der Entwicklung der moldauischen Hauptstadt bis auf unsere Tage gibt, enthält der zweite Briefe, Protokolle und Berichte, die sich auf das Leben der ev.-deutschen Diasporagemeinden und deren kulturelle und geschichtliche Entwicklung im 19. Jahrhundert beziehen.

Beziehungen Martin Opitzens zum Rumänentum von Dr. Karl Kurt Klein 1927. br. Lei 80

Kleins Untersuchung deckt die Beziehungen auf, die zwischen den Rumänen, Opitz, seinen Ansichten über Ursprung und Sprache der Rumänen und der Dacia Antiqua spielen. Vor allem durch die neuartige Beleuchtung der vielumstrittenen Dacia Antiqua-Frage verlangt Kleins Arbeit Beachtung sowohl seitens des deutschen Literaturhistorikers, wie seitens des rumänischen Geschichtsforschers und Philologen.

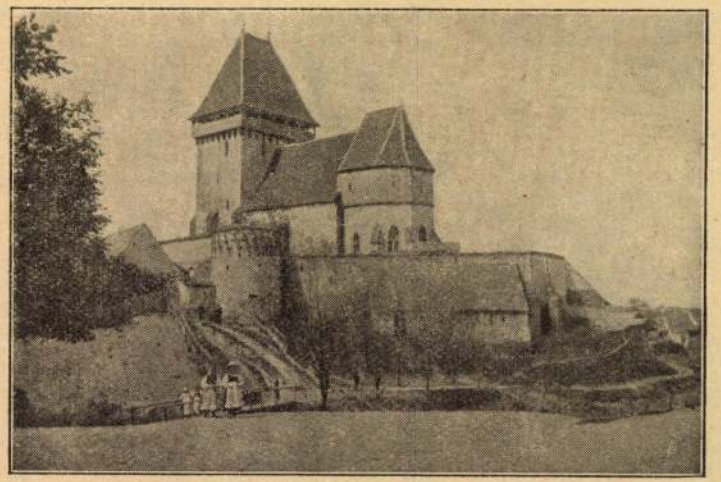

SIEBENBÜRGISCH-SÄCHSISCHE LITERATUR

Krafft & Drotleff Verlag — Hermannstadt

Geschichte.

Geschichte der Siebenb. Sachsen für das sächsische Volk. Herausgegeben von Bischof D. Fr. Teutsch I. Bd.: Von den ältesten Zeiten bis 1699 von Georg Daniel Teutsch 4. Aufl. (1925). II. Bd.: Von 1700 bis 1815 (1907). III. Bd.: Von 1816 bis 1868 von Friedrich Teutsch (1910). Preis p. Bd. br. Lei 120, Hl. Lei 160, IV. Bd.: umfassend die Zeit von 1868 bis 1919, (1926) br. Lei 200, Hl. Lei 250

Der ganze Inhalt der Sachsengeschichte ist ein gewaltiges Drama von erschütternder Grösse bei aller Kleinlichkeit der Verhältnisse, denn es gilt das Dichterwort: Denn immer, immer wieder, so Schweres auch geschah, Aufrichten wir die Glieder. Und heut noch sind wir da! »Eine Fundgrube für die Kenntnis unserer Vergangenheit und ein Rüstzeug im Kampf der Gegenwart.«

Siebenbürger Sachsen in Vergangenheit und Gegenwart von Friedrich Teutsch. 2. vermehrte Aufl. 1924 br. Lei 140, geb. Lei 170

Eine völlig selbständige Darstellung der ganzen Entwicklung des sächs. Volkes bis zum Jahre 1924.

Die Geschichte unseres Volkes. Bilder aus der Vergangenheit und Gegenwart der Deutschen in Rumänien von Friedrich Müller-Langenthal 1926 br. Lei 40

Wissenschaftlich, wahrhaftig und unantechtbar, dabei voll Herzenswärme u. volkstümlich, für alt und jung verständlich geschrieben, füllt das Buch in der Tat eine Lücke in der deutschen Literatur aus!

Geschichte der evang. Kirche in Siebenbürgen von Fr. Teutsch. 2 Bde. I. Bd.: Von 1150 bis 1699 (1921), II. Bd.: Von 1700 bis 1917 mit einer Karte (1922). Beide Bde. br. Lei 160, geb. Lei 190

Kirche und Schule der Siebenbürger Sachsen in Vergangenheit und Gegenwart von Fr. Teutsch, 2. Aufl. 1923 br. Lei 60

Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen IV. Ergänzungsband zu I. Trausch, Schriftsteller-Lexikon von Dr. Friedrich Schuller 1902 geb. Lei 150

Georg Daniel Teutsch. Geschichte seines Lebens von Fr. Teutsch 1909 br. Lei 60, geb. Lei 96

Die Darstellung eines machtvollen Menschenlebens, das die Einwirkung des Einzelnen auf die Entwicklung des Volkes erkennen lässt, und in dieser Einzelperson verkörpert sich ein guter Teil des Volkscharakters und Volkslebens.

Die Türkenherrschaft in Siebenbürgen. Verfassungsrechtliches Verhältnis Siebenbürgens zur Pforte 1541—1698 von Georg Müller. Hrg. vom Südosteuropäischen Forschungsinstitut, 1923 br. Lei 55

Volkskunde.

Siebenb.-sächs. Kirchenburgen. 52 Lichtdrucke mit einem Vorwort und erläuterndem Text. Hrg. von E. Sigerus, 5. Aufl. 1925 geb. Lei 360

. . . . Deutsche Baudenkmäler aus dem 15. und 16. Jahrhundert, lebendige Zeugen der schweren Vorpostenkämpfe deutschen Volkstums im Osten, vom geschichtlichen und künstlerischen Standpunkt gleicherweise bemerkenswert.

Durch Siebenbürgen. Eine Wanderung in 58 Bildern von E. Sigerus, 3. Aufl. geb. Lei 500

Vom alten Hermannstadt. Ein Bild vergangenen Hermannstädter Lebens, zusammengefasst aus alten Chroniken und Rechnungen. Hrg. von E. Sigerus. I. Bd. mit 20 Lichtdruckbildern, 1922, geb. Lei 80; II. Bd. mit 21 Lichtdruckbildern, 1923 geb. Lei 100

Sieb.-Sächs. Leinenstickereien. Hrg. von E. Sigerus, I. und II. Serie mit je 18 Tafeln in Farbendruck, je Lei 150, III. Serie mit 12 Tafeln im Neudruck

Diese 3 Mappen, die die umfangreichste Sammlung durch Jahrhunderte entwickelter stilvoller Stickmuster enthalten, bilden die Freude und das Entzücken jeder kunstsinnigen Frau.

Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen, gesammelt von Gustav Haltrich. 5. Aufl. 1924 geb. Lei 160

Keine Geringeren als die Brüder Grimm haben Haltrich zur Herausgabe dieser Märchen beglückwünscht.

Siebenbürgische Sagen. Gesammelt und Hrg. von Dr. Fr. Müller geb. Lei 200

Der siebenbürgisch-sächsische Bauernhof u. seine Bewohner. Eine kulturhistorische Skizze von G. Schuller br. Lei 40

Mundartdichtung.

Bischof Teutsch schreibt über die Mundartdichtung:

»Die Bedeutung der Mundart ist heute allgemein anerkannt und für uns Sachsen ist die sächsische Mundart, die am meisten der in Luxemburg gesprochenen ähnlich ist, von besonderer Bedeutung, in erster Reihe als Ausdruck und zugleich als Schutz des Volkstums. Dass wir in der letzten Zeit eine mundartliche Literatur entwickelt haben, ist ein Beweis für das geistige Leben im Volk. Die tiefsten Empfindungen der Volksseele, Scherz und gute Laune, wie alles was das Herz bewegt, finden in der Mundart den anheimelnden Ausdruck, das Wesen des sächsischen Volkes atmet in ihr. Wir sind reicher geworden durch diese Literatur und wer sie unterstützt, stärkt das Volk, wer sie liest, schafft sich frohe und erhebende Stunden.«

Gedichte in siebenbürgisch-sächs. Mundart von Viktor Kästner, 1926 geb. Lei 120

Wat wor. Gedichte in siebenb.-sächsischer Mundart von Robert Schuster, 1913 geb. Lei 30

Schärhibesker. Lastich Geschichten ä saksesche Reimen von Otto Piringer, 1921 br. Lei 10

Vum klene Piter uch senger Wält. Neun neue Geschichten in sächsischer Mundart von O. Piringer, 1925. In Büttenkart. Lei 72

Saksesch Meren von Anna Schuller-Schullerus, 1925 geb. Lei 80

Der Ganjzelroken. Lastspäll än zwin Afzägen mät Gesäng vun A. Schuller, 1924 br. Lei 10

Äm zwin Krezer. Lastspäll mät Gesång än 1 Akt mät Virspäll vun A. Schuller. 4. Aufl. 1923 br. Lei 10

Det Rotkäppchen und det Schneewittchen. Än saksesche Raimen vum Platz Helen, gezichent vum Hienz Dolf geb. Lei 45

Schöne Literatur.

Jenseits der Wälder. Eine Sammlung aus acht Jahrhunderten deutscher Dichtung in Siebenbürgen. Hrg. von Richard Csaki, 1916 br. Lei 50

Astern. Ausgewählte Gedichte von Eduard Schullerus. Hrg. von A. Meschendörfer, 1926 k. Lei 80

»Wir zählen den Gedichtband Astern zu den wertvollsten Schätzen unseres Volksbesitzes.« im Sieb.-Deutsches Tageblatt.

Gedichte von Fr. Wilhelm Schuster, 2. Aufl., 1896 br. Lei 25

Balladen und Gedichte von Egon Hajek k. Lei 120

»Die Balladen und Lieder sind eine starke Talentprobe. Man wird auf den Namen Egon Hajek achten dürfen.«
Die schöne Literatur.

Dorfheimat. Lebensbilder aus der Jüngstvergangenheit eines ehemaligen Pfarrersjungen von G. A. Schuller, 1908 geb. Lei 32

Im alten Land. Roman aus Siebenbürgen von Carl Bernhard Capesius, 1923 geb Lei 65

Der schöne Tod. Ein Abendlied von Carl Bernhard (Capesius). Eine Novelle, geschrieben im Felde bei Ponte de Piore im Frühjahr 1918 geb. Lei 30

»Kein Roman, keine Erzählung. Ein aus zarten Farben und Strichen zusammengesetztes Stimmungsgemälde rollt sich wundersam ergreifend vor uns auf.«
Das literarische Echo.

Wälder und Laternenschein. Eine Novelle von Heinrich Zillich, 1923 geb. Lei 65

Der kleine Baron und eine andere Erzählung von O. Fr. Krasser, 1920 geb. Lei 30

Hier packt einer wirklich zu, hier gestaltet eine Hand, die weiß was sie will. Es sind zwei »seltsame Geschichten«, zwei geschickt ersonnene Fabeln wirksam gesteigert, konsequent durchgeführt, interessant von der ersten Zeile bis zur letzten.

Die Flanderer am Alt. Historisches Schauspiel in 5 Akten von M. Albert. 4. Aufl. 1923 br. Lei 30

Die Nachfolge Christi. Ein Trauerspiel von Hermann Klöss, 1919 br. Lei 10

Untergang. Ein Trauerspiel in 5 Akten von Hermann Klöss, 1920 geb. Lei 25

»Mit erschütternder Wucht offenbart sich hier ein Reifer, dessen Werden in aller Stille geschah. Erdhaft schwer quillt seine Sprache, hinreißend in der Kraft des Erlebens.« Vossische Zeitung.

Michael Weiss, Stadtrichter von Kronstadt. Fünf Aufzüge mit einem Vorspiel von A. Meschendörfer. 2. Aufl. 1921 br. Lei 24, geb. 36

Die markanteste Gestalt als Kritiker, Dichter und Literaturrevolutionär im sächs. Schrifttum unseres Jahrhunderts ist ohne Zweifel Adolf Meschendörfer.

A KELETI SZŐNYEGEK EREDETE.

Alig vannak a műtörténetnek nehezebben megoldható problemái, mint azok, melyek a kelet felől Európára ható művészeti termékekhez fűződnek. «Keleti» befolyás az őskortól mind a mai napig érezhető az európai művészetben. Egyes korszakokban és egyes iparművészeti ágakban uralkodó szerepe jutott, annyira, hogy lépten-nyomon reátalálunk és fölismerjük, de a hányan e befolyás kútforrására a «keleti» művészetek hazájában e művészet eredetét és történeti fejlődését meg akarták írni, kénytelenek voltak bevallani, hogy ez idő szerint ez lehetetlen, mert hiányzanak reá oly előmunkálatok, a minők a nyugoti művészet emlékeit korok, iskolák, mesterek és műhelyek szerint taglalni engedik. Hiányzik a kútfők kellő ismerete, sőt még az emlékekről magukról sincs még teljes áttekintésünk.

A mikor «keleti hatásról» szólunk, megszoktuk külömböztetni a távoli s a közeli keletet. A távoli kelet China, Japán, India aránylag később kezdett Európa ízlésére befolyással lenni és ez országok művészetét ott helyben is jobban kisérték szemmel az írók. Ezek a főokok, a miért ezt a keleti hatást aránylag jobban ösmerjük.

Ellenben a közelebbi kelet, az Ázsia közép és nyugoti részében évezredek óta létezett művészeti góczpontok kisugárzása ősidők óta folytonos és szakadatlan volt és ama népek irodalmukban csak gyéren adnak művészeti fejlődésükről számot. A keleti műtörténet összes fejezetei között viszont egy sincs oly homályban, mint a textil-művészet. Századok óta árasztják el világrészünket keleti szőnyegek, újabban Amerika is szenvedélyesen vásárolja, hazánkban Brassón át száz számra hozták be a XVI. században * és való-

* V. ö. Arch. Ért. 1888. VIII. 160. «Százakra megy azon szőnyegek száma, melyek Oláhországból egy év alatt Erdélybe kerültek; és minthogy (Brassóban) a huszad számadások csak egy esztendőből (1503-ból) maradtak ily részletesen reánk: a behozatal egy évtized alatt ezrekre rúghatott.» Fejérpataky czikkéből «Brassó városának régi számadás könyvei.» (1503—1526.)

szinűleg már korábban is kedvelték, bámulatos színpompájuk örömmel töltötte el az európai embereket és régóta nem volt oly kelendőségük, mint napjainkban. Ösztönszerű az a közérzés, hogy e szőnyegek annál szebbek, mennél régebbek; de még csak néhány évtizeddel ezelőtt Európában vajmi kevés szakismerőnek volt arról sejtelme, hogy melyek tehát a régibb, melyek az ifjabb szőnyegek.

A keleti szőnyeg történetének problemája csak napjainkban kezd homályából kibontakozni. Csak lépésről-lépésre küzdjük le a homályt és e munkában hazai szakértőinkre is hálás föladat vár, mert a nyugaton sehol sem maradt fönn annyi régi keleti szőnyeg, mint a mennyit, kivált Erdélyben, századok óta a templomok, czéhesládák és egyes családok megőriztek. Az emlékek, melyeket ily módon elődeink megóvtak, annál becsesebb műtörténeti anyagot szolgáltatnak a kutatóknak, mert a keleti szőnyegek bevitelének a XVII. században jóformán vége szakadt és mert a bevitel idejében is az erdélyi úton, leginkább Bulgárián és Oláhországon át hozzánk jutott szőnyegek közös szilistikus góczpontból, Kis-Ázsiából eredtek, tehát a keleti szőnyegek történeti tárgyalásában magára álló, aránylag könnyen körülhatárolható csoportot képeznek.

Ez talán akkor tűnt föl legelőször, mikor 1891-ben Bécsben keleti szőnyegekből nagy nemzetközi kiállítást rendeztek és ott a magyar iparművészeti múzeum «erdélyi» szőnyegei is szerepeltek.

E kiállításról átalában azt lehet állítani, hogy az nyitotta meg legelőbb szemünket az előázsiai szőnyegipar tekintetében, mert óriási emlék-anyag egybegyűjtése által megadta a lehetőséget arra, hogy összehasonlító tanulmányok révén vidékek és némileg nagyobb korszakok szerint lehetett a «keletiség» átalános nevezete alatt ismert csomózott szőnyegeknek addig átláthatlan sorait osztályozni.

Kapcsolatosan e kiállítással új lendületet vett a szakirodalom és a már korábban megtörtént korhatározási kisérletekhez, melyek Lessingnek és Karabaceknek köszönhetők, már most a rendszeres és szakavatott tanúlmányok egész sora járúlt s ezek közt ismét azok a legbecsesebbek, melyeket Riegl, az osztrák múzeum őre tett közzé.

Itt, mint legtartalmasabb munkára, ezen szerzőnek a «régi keleti» szőnyegekről írt művére utalhatunk, mely átölelte mindazt, a mit ez érdekes emlék-csoport történetéről néhány évvel ezelőtt tudtunk. A XVI. század volt visszafelé az az időhatár, a meddig a legrégibb szőnyegek korát bizton föl lehetett vinni,

azon túl csak határozatlan találgatásokkal és föltevésekkel mertek egyes szaktudósok vissza nyúlni.

Riegl legújabb műve* nagyot lendített a chronologia kérdésén és más egyéb tekintetekben is jelentékenyen előbbre vitte ismereteinket a csomózott szőnyegekről.

Mintegy ezer évvel korábbi időben a sassanida uralkodók korában ismerte föl Riegl a keleti szőnyegek legrégibb datálható mintáját. Természetes, hogy nem bírta eredetiben a szőnyeget bemutatni, hanem kimutatta egy domborművel ékített ezüst tálon, mely szőnyegen ülő sassanida uralkodót ábrázol, a 450—628 évekből. A tál Rómában van Stroganow hg birtokában és évekkel ezelőtt a permi vidéken lelték, a honnan már oly sok hasonló ezüsttál került elé. A szőnyeg szélét indás mustra szegélyzi, mely sok rokonságot mutat a classikus időben dívó ghirlándokkal és mezejében fölismerhetők azok a sajátszerű palmettes és leveles mustrák, melyek a későbbi keleti szőnyegekben is oly uralkodó szerepet játszottak. (1. ábra cca $^1/_2$ n.).

A szőnyegen ülő sassanida uralkodó annak a kérdésnek a fölvetésére adott alkalmat, hogy mely időtől kezdődik Perzsiában a szőnyegek olyfajta használata, hogy azok az ágyat és pamlagot pótolják, mint a hogy mai napig is a keleten majdnem minden ilyfajta bútort fölöslegessé tesznek. Riegl e kérdésre is megtalálta a feleletet. Reá utal Mesopotámia régi műveltségére és a szék, asztal és ágy használatát az ottani ősrégi emlékeken kimutatja. E bútorok csak akkor mehettek ki divatból, mikor Perzsiában a régi uralkodó népet más nomád nép döntötte meg, mikor a Kr. u. II. századtól kezdve az Arsacidák uralkodói alatt a parthusok jutottak elsőbbségre. E faj néhány százados uralma elegendő volt arra, hogy a perzsák életmódja megváltozzék, hogy a szőnyeg arra a szerepre emelkedjék, melyből a sassanidák sem bírták többé kiszorítani.

Így két fontos mozzanat a keleti szőnyeg történetére fényt vet, egyik a szőnyegnek Perzsiában való meghonosulását magyarázza, a másik fogalmat nyújt arról, hogy e korai időben milyen volt a keleti szőnyeg. Azt látjuk, hogy mikor a nomádok révén egy régi míveltség körébe lép be a szőnyeg, már nem a nomádoknál dívó kezdetleges geometriai ízlés szerint készítik, de az

* Ein orientalischer Teppich vom Jahre 1202 n. Chr. und die ältesten orientalischen Teppiche. Berlin, 1895. Fol.

akkor ott országszerte dívó s keletiesen elváltozott antik növény-ornament veszi birtokába a szőnyeg keretét és mezejét. Ez az oka, a miért a Stroganow-féle tálon a szőnyeg nem a művészeti fejlődés valami kezdetleges stádiumát mutatja be, de régi befejezett ornamentális rendszer képviselője gyanánt lép elénk.

1. ÁBRA. SASSANIDA EZÜSTTÁL A 450—628. ÉVEKBŐL.

A keleti szőnyeg történetében a legközelebbi érdekes adat az, melyet már Karabacek tanár figyelmeztetése következtében ismertünk.* Az arabs forrásokban hír maradt arról a szép szőnyegről, melyet 637-ben Ktesiphon meghódítása után a sassanidák királyi palotájában zsákmányúl ejtettek és a mely a régi mohamedán forrásokban Kosrhoes tavasza czímén szerepel. A szőnyeg

* J. Karabacek, Die persische Nadelmalerei Susanidschird 190. Riegl i. h. 27.l.

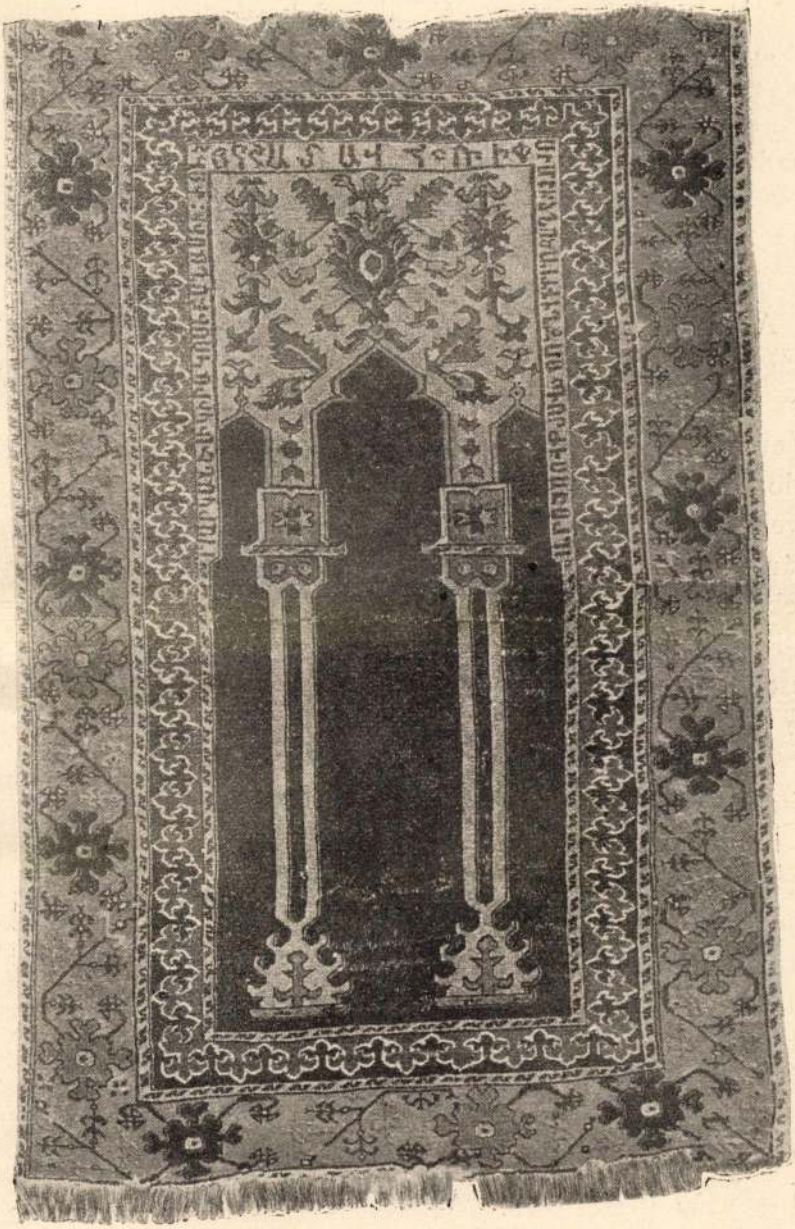

2. ÁBRA. KELETI SZŐNYEG 1202-BŐL.

közepén Kosrhoes kertje volt ábrázolva fákkal, cserjékkel és szép virágokkal, folyó vizek és ösvények hasították át, a tarka színezésben aranyos szálak jelezték a sárga földet és ezüstszálak a patak vizét, melyben madarak és halak lubiczkoltak. Riegl bemutat Dr. Albert Figdor és Mr. Sidney Colvin birtokából két díszes szőnyeget, mely ez arabs leírást szemünk elé állítja; ezek a Kosrhoes szőnyegéről fogalmat adhatnak, daczára annak, hogy több század választja el a leírást s a két szőnyeg keletkezését egymástól; és ámbár ebben a két szőnyegben a persa szőnyegek későbbi növényalakítása uralkodik, oly motivumokat is foglal magában, melyek közvetlenül a sassanida domborművekhez fűzik.

A legközelebbi pontos históriai adatot egy nemrég Örményországból Bécsbe, Dr. Valemkiarhoz került örmény föliratú oszlopos szőnyeg nyújtja. A fölirat tanusága szerint 1202-ben georgiai ember készítette. Ime, a XIII. század elejéről kapjuk ősét az «oszlopos ima-szőnyegeknek», melyek széltiben ismeretesek és melyeknek nem egy remek példányát a mi hazai nyilvános és magángyűjteményeink is őrzik. Riegl színes képe után közöljük itt feketében ábráját (2. ábra).

Két igen jellemző keret vonúl a középső mező körűl. A külső szélesebb és benne nagyobb nyolczlevelű virágok váltakoznak belőlük kiinduló szögletes szárú indákkal, a belsőben az u. n. szaraczén hármaslevél geometriai mustrája vonul végig. A mezőben két kettős oszlop tart egy középső magasabb és szélesebb arabs ívet és jobbra-balra egy-egy keskenyebb és alacsonyabb félívet. Az oszlopok még nem váltak tisztán ornamentális tagokká; még fölismerhető rajtuk a talapzat, láb, tő és a négyszögű fej. Nem ismertünk még oszlopos szőnyegeink közt olyant, melyen az oszlop oly szigorú hasonlatosságban, menten minden virág vagy egyéb játszi motivumtól, az ő valósága szerint volna ábrázolva. A fej fölött a négyszögű faltő is jelentkezik, miként a régi byzanczi építészetben, melyet ily szabatossággal szintén nem láttunk még oszlopos szőnyegeinken. A középső ív patkóformát mutat s a mellette levő félíveket is csúcsíveknek kell képzelnünk. Ugyanoly szigort és keménységet látunk az ívek fölötti térre helyezett palmett és virágcsomók szögletes és egyenesvonalú ábrázolásában. Mindezek a mustrák régi szigorú stilizálásának jellemző példái, melyek idők folyamában a természetet inkább megközelítő kezelésben enyhültek és megváltoztak.

Még egy érdekes fölvilágosítást kapunk ez oszlopos imaszőnyegekről. Tisztán áll már most, hogy ez imaszőnyegek az őskeresztény templomokban dívó oltárfüggönyök után alakultak, a milyenek Graf és mások gyüjteményeiben még fönmaradtak. Ezeket oszlopok közti ürben aggatták föl, onnan került a raj-

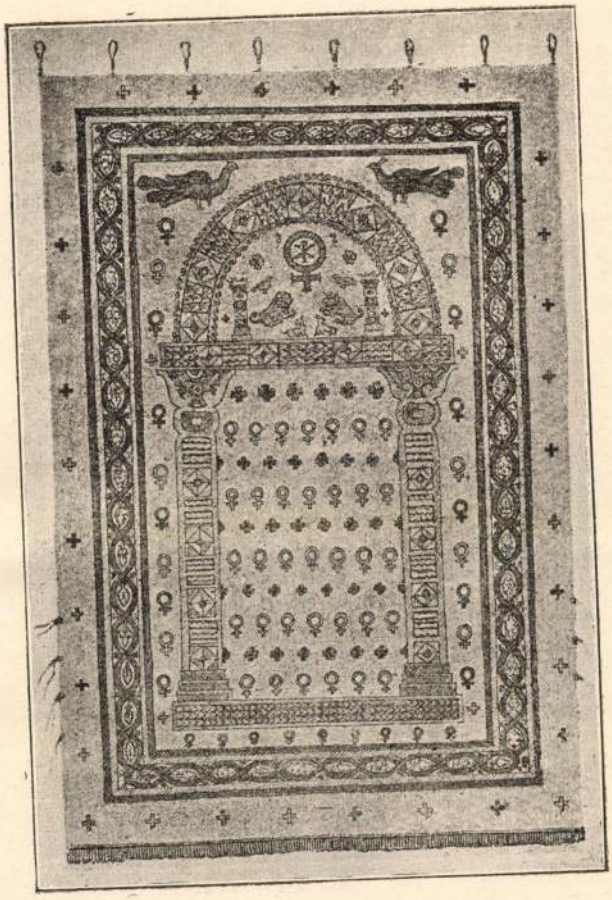

3. ÁBRA. OLTÁRFÜGGÖNY AZ ŐSKERESZTÉNY KORBÓL.

zukba az architektonikus környezet utánzása. Egy ily oszlopos függöny képét is közöljük Riegl művéből (3. ábra).

Mindezen fejtegetések után már most nagy vonásaiban tisztán látjuk a keleti szőnyeg első ezeréves fejlődését, motivumai egyrészt az őskeresztény, másrészt a sassanida művészettel legszorosabb kapcsolatba lépnek és e tények fölismerésével Riegl hatalmas lépést tett a keleti szőnyegek eredetét borító homály földerítésére.

A tanulmányból, mint érdekes adatot, még csak azt emel-

jük ki, hogy Riegl bebizonyítja, hogy a csomózott szőnyegek készítése nem pusztán keleten dívott, de a svéd népiparon kívül

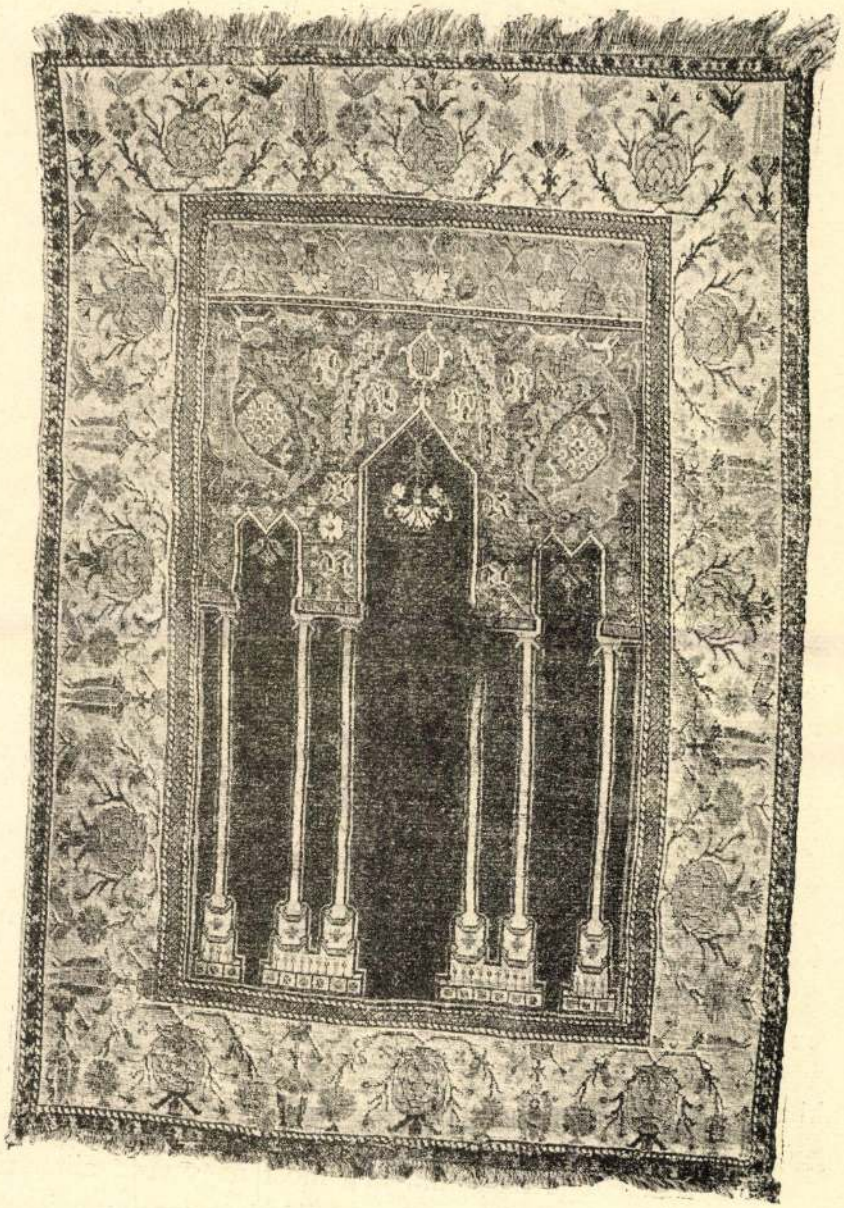

4. ÁBRA. KELETI SZŐNYEG ERDÉLYBŐL.

az európai középkor is gyakorolta a technikát, mire tanúságul idéz egy XIV. és XV. századi európai csomózott szőnyeget.

Miként változott át a későbbi századokban a kisázsiai cso-

portban az örményországi XIII. századi imaszőnyeg mustrája, azt részletesen kimutatni, hosszas műtörténeti utánjárást fog igényelni, melyben fontos és gazdag anyagot nyujtanak hazánk nyilvános és

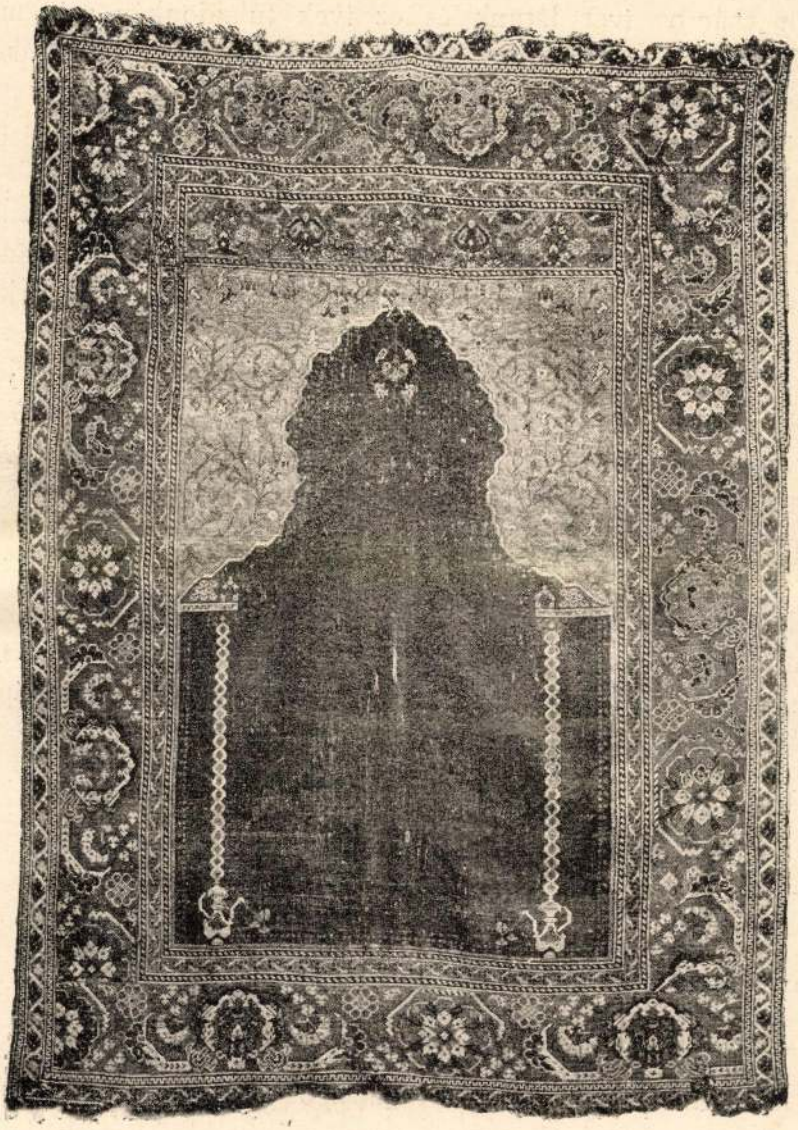

5. ÁBRA. KELETI SZŐNYEG ERDÉLYBŐL.

magángyüjteményei. Az előmunkálatokhoz, melyekkel különösen Radisics Jenő az Ipolyi gyüjtemény leirásában, valamint az iparmüv. muzeum lajstromában és a «Művészi Ipar»-ban ez érdekes

problemának tárgyalását megindította, ezuttal mi is hozzájárulunk néhány adattal.

A három bemutatandó kárpit közül legközelebb áll az örmény kárpithoz egy díszes példány, melyet 4. ábránkban bemutatunk. A rokonság szembetünő, itt is oszlopokon nyugvó három csúcsos ívet látunk és ez ívek tulajdonkép még merevebbek, mint az örmény kárpiton, mert csupa egyenes alkotja. Az oszlopok is még igazi oszlopok gyanánt tűnnek fel, megvan nemcsak a fejtag, a szár s a láb, de a lépcsőzetes talapzat s a fej fölötti abacus is jelezve van. Más rokonságot látunk a középső ív csúcsából kiinduló virágban, melynek alkata megegyezik az örmény kárpit hasonló főhelyén diszlő virágjával, de a tér szükebb volta miatt nélkülözi a külső kiágazásokat, csak öt sarkából indult ki egy-egy hajtás és a szára táján kiágazó egyenes szárú virágok is kisebbek. A keret tagozása is összevág nagyjából, a külső szélesebb s a belső keskenyebb, a három szegélyző keskenyebb sávval itt is, ott is, egyenlő sorrendben egymás mellett. Ezuttal azonban a belső mező csekélyebb magasságú, mert egy harántos mező rövidíti legfölül, melyet változatos virágok és levelek töltenek be és a legkülső széles keretben is a gránátalmák, tulipánok, buzavirágok, szegfük s egyéb (képzelmi) virágok váltakozó sorai fölötte gazdagokká teszik e szép szőnyeg mustráit és színpompa dolgában is messze fölötte áll az örmény szőnyegnek, melynek későbbkori, de valószinűleg nagyon régi származéka. Korának megállapítását ezuttal nem próbálhatjuk meg, csak egy motivumra utalunk, melynek majd, a kutatások előhaladottabb stadiumában, korhatározó jelentősége lehet. Értjük a chinai felhőmustrákra és párkányokra emlékeztető nagy idomokat az ívek fölötti mezőben, melyekhez ugyanott a felső szél táján a nomád kárpitok mintakészletéből származó s alig fölismerhető idomban ábrázolt apróbb négylábúak sorakoznak.

Egy más, szintén Erdélyből előkerült kárpitot (5. ábra) csupán azért mutatunk be, mert tanulságos módon mutatja, miként ment feledésbe az idők során az oszlopok architektonikus jelentősége. Az oszlopok már nem is oszlopok, hanem gyűrűkből képezett egyenesen álló sávok, melyek egy keleti korsó tetejéből indulnak ki, az abacus is egyszerű léczczé vált, melyen nem nyugszik semmi, mert a csipkézett patkóív széle a keretből indul ki és maga is elvesztette építészeti jelentőségét, csak kedves szegélyt

képez az egyszinű középmező és a mögötte gazdag virágfüzérekkel tarkázott sarokczikkelyek között.

Máskülönben is a keret beosztása s a homlokmező tekin-

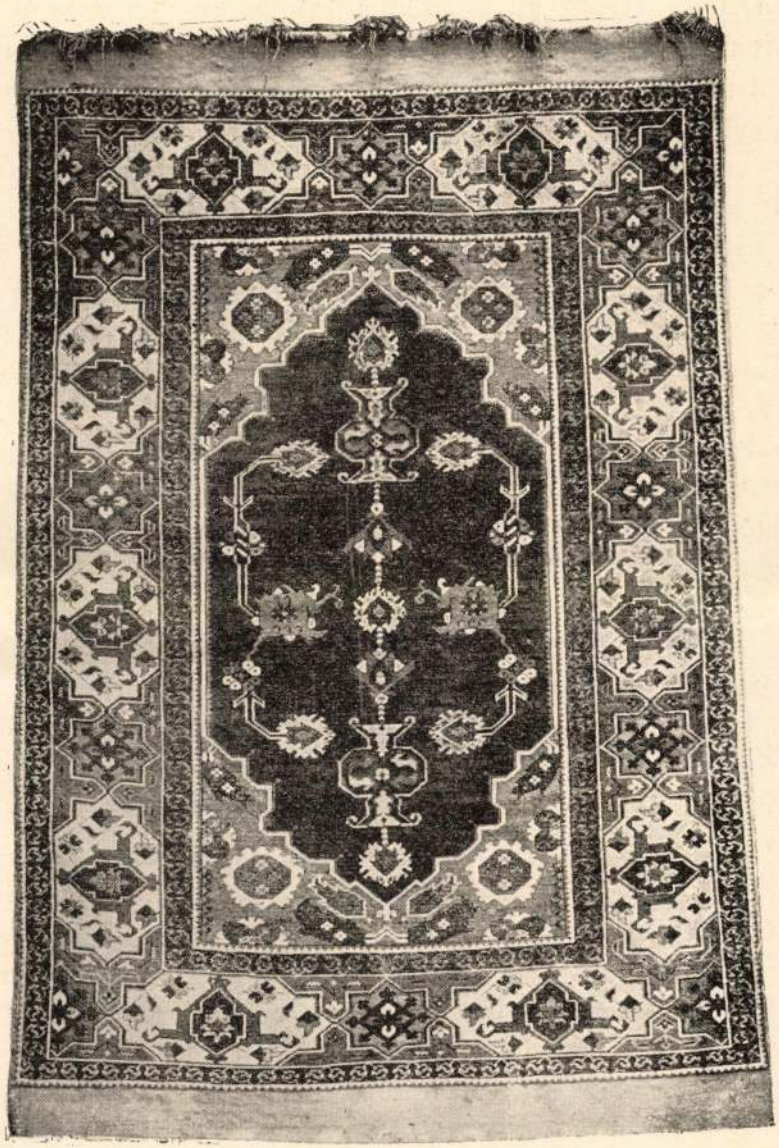

6. ÁBRA. KELETI SZŐNYEG ERDÉLYBŐL.

tetében is szorosabban csatlakozik a későbbi öt oszlopos, mint a korábbi örmény kárpit beosztásához; de viszont teljesen elüt tőle flórája dolgában, melynek alakítása, különösen a keretben, merevebb és kevésbbé változatos.

Végül a 6. ábrában bemutatott kárpit leginkább a két keskeny keretsávban szereplő, jellemző saraczén hármaslevél mustrája révén függ össze az örmény kárpittal, a hol e mustrának a belső keretben szélesebb tere jutott. A középtér nem oszlopos ugyan, de a belső tért keretelő (többszörösen megtört vonalú) két ív motivuma az oszlopos ív reminiscentiájának tekinthető s e föltevést megerősíti az ív csúcsának tengelyébe helyezett függőlámpa motivuma. A mezőt ékítő virágmotivumok előképei, kivált a csomós virágok, a fürészfogú levelek s a szárak alakítása visszavezethetők az örmény kárpit hasonló alakjaira. De lényegesen elüt a két kárpit széles keretén a motivumok alakítása; itt ugyanis sokkal szembetünőbb a nomádok geometriai idomainak merevsége, mely a mezők sarkaiba is behatolt, a hol senki sem fogja a nyolczszögű alakokban félreismerni a daghestáni kárpitokban majd uralkodó idomot.

A mennyire az Erdélyben még létező és onnan Budapestre nyilvános gyűjteményekbe és magánbirtokba jutott régi keleti kárpitok nagy számát ismerjük, azok közt az itt bemutatott három typusnak még sokféle változatait bírjuk, melyeket érdemes lesz szorosabban egybevetni és behatóan tanulmányozni.

E tanulmánytól sokat remélhetünk hazai himző- és szövőművészetünkben a XVI. század óta észlelhető mustrák megértésére és alighanem az ötvösségünkben, valamint népies festészetünkben azóta dívó izlést is jobban fogjuk megérteni, mint most. Eddig is tudtuk ugyan és a hazai műtörténet százszorta ismételt elemi igazságai közé tartozott, hogy a török világ kezdete óta hazánkban megnyilt előttünk a kelet; de mily stilisztikus elemekkel gazdagította ekkor iparművészetünk egyes ágait és minő mintákat adott a kelet közvetlenül és állandóan szemünk elé, melyek elődeink izlését módosították, ennek a kérdésnek emlékeken alapuló végleges megfejtését csak ezután várhatjuk.

Kövér Béla.

225—226. ERDÉLYI IMASZŐNYEGEK.
Tapis de Transylvanie, XVI. siècle.

236. KELETI SZŐNYEG u. n. Sultán. Rongált 60
237. KÖTÉNY aranyhimzésü guirland-motivumokkal. Oláh. 43×83 . 45
238. KÖTÉNY fekete bársony-alapon gyöngy és genilia hímzéssel képezett virágokkal. Oláh. 40×88 . . 40
239. KÖTÉNY fekete bársony-alapon, gobelinszerüen hímzett szines rózsákkal. Oláh. 40×90 60
240. KÖTÉNY selyem alapján, szines selyem virághímzését aranyhímzésü sáv szegélyezi. Oláh. 43×91 . . 45
241. KÖTÉNY, szinesen és ezüsttel szövött sávjai aranyhímzésü guirlandokkal váltakoznak. Oláh. 40×77 . . 45
242. KÖTÖTT RUHAUJJAK. Együtt 15
243. KRETON nyomott mintával. India. 82×115 5
244. LEPEDŐ geometrikus motivumu vagdalásos hímzéssel, vert csipkével. 137×225 45
245. LEPEDŐ vörös virág- és madár-motivumokkal, vert csipkével. 157×185 40
246. LEPEDŐ vörössel hímzett stilizált virágokkal. Vert csipkével. 150×220 35
247. LEPEDŐ, ugyanolyan. 140×200 35
248. LEPEDŐ, ugyanolyan. 133×258 30
249. LEPEDŐ, ugyanolyan. 132×245 35
250. LEPEDŐ, ugyanolyan. 150×210 35
251. LEPEDŐ, ugyanolyan. 145×238 35
252. LEPEDŐ, ugyanolyan, horgolt csipkével. 143×224 35
253. LEPEDŐ, himzett vörös szarvasok és stilizált virágokkal, vagdalásos munkáju hímzéssel, vert csipkével. 140×236 50
254. LEPEDŐ vörös és kékkel hímzett stilizált virágokkal, finom vert csipkével 142×197 45
255. LEPEDŐ subrika-betétekkel és ajourirozással, finom vert csipkével köritve. 100×180 80
256. LEPEDŐ subrika- és fehér hímzéssel, horgolt betét és csipkével. 117×187 80
257. LEPEDŐ subrika munkáju selyem kakasos betéttel, vert csipkével. 130×208 30

A Gyüjtő 1914. 3-4. sz.

258—259. LEPEDŐBETÉT, subrika, selyemmel himzett kakasokkal. 20×63. Két darab. Darabja 12

260—261. LEPEDŐBETÉT, subrika, selyemmel himzett kakasokkal, vert csipkével. 34×62. Két darab. Darabja 15

262. LEPEDŐVÉG, finom vert betét és csipkével. 28×180 70

263. LEPEDŐVÉG, subrika-himzés kakasokkal, vert csipkével. 43×143 30

264. MELLÉNY, perzsa himzés, Csernovits Péter hagyatéka 100

265. MISEMONDÓ-RUHA, selyembrokát. Empire 90

266. PAPLAN, vörös selyem, aranyhimzésü stilizált virágokkal. XVIII. század. 170×200 600

267. SELYEMCSIPKE, fehér. 3·5 méter 15

268. SELYEMHIMZÉS, kék. Kina. 30×41 20

269. SHAWL, törökös minta. Biedermeier. 160×160 30

270. TÜLL-GALLÉRKA . . . 6

271. URASZTAL-TERITŐ, vörös bársony aranyhimzéssel, rojtokkal. 92 cm. 250

272. VÁLLKENDŐ, szines, Biedermeierkori. 150×150 20

273. VELENCE TÉRKÉPE ÉS LÁTKÉPE vászonkendőn. 62×75 . 20

274. VERTCSIPKE-SÁV. 130 cm. 20

275. ZSEBKENDŐ, gyetvai . . 3

A Szent-György-Czéh vidéki tagjai speciális kedvezményekben részesülnek. Tessék egy levelezőlapon kérdést intézni az igazgatósághoz (Budapest, VIII., Üllői-ut 14.) Ugyancsak egy levelezőlapon lehet tagul is jelentkezni.

V. ARANY- ÉS EZÜST-TÁRGYAK, ÉKSZEREK ÉS ZSEBÓRÁK.

276. ÁLLÓÓRA ezüst-filigrán tokban. Biedermeier. 18 cm. . . 45

277. ARANYGYÜRÜ, citrit kövében Minerva álló alakját ábrázoló intaglio. Empire 100

278. ARANYGYÜRÜ hét finom holland metszésű gyémánttal. Empire . 110

279. ARANYGYÜRÜ, karneoljában római császárt ábrázoló intaglio. Empire 70

280. ARANYGYÜRÜ, nehéz, carneoljában Pallas-intaglio 120

281. ARANYGYÜRÜ, ritka szinü onixszal, melyen Sassanida-korbeli intaglio 100

282. ARANYGYÜRÜ, vésett, világos saphirral és két gránáttal, F. O. Pest mesterjellel. Kétségtelen régi magyar munka 100

283. BROCHE almandin-kövekkel, régi 10

284. BROCHE, ezüst, lófejet ábrázol 5

285. BROCHE, porcellán-képecskével. 3·5×5 3

286. BROCHE zománcos, rubin, gyöngy és aquamarinokkal. Empire. Szavatossággal egykoru 60

287. CSATT, ezüst, áttört, magyar 5

288. CSATT, ezüst. Magyar. . . 8

289. CSATTOK ÉS GOMBOK, ezüst. Nyolcz darab együtt 15

290. DISZMAGYAR ÉKSZER korallkövekkel 700

291. DISZTÜ, ezüst filigrán. Négy darab. Együtt 12

292. DOHÁNYSZELENCE, tulaezüst 30

293. DOLMÁNYCSATT, ezüst gyöngyökkel. Albán 30

Paris Bordone: Részlet «A halász átadja a dogenak Szent Márk gyűrűjét» c. képéből. Velence, R. Accademia. A doge lábai alatt csak szőnyeg fedi a lépcsőt. A többi szőnyeg is kisázsiai

A SZŐNYEG

Írta JAJCZAY JÁNOS

A keleti szőnyegben a miénktől eltérő kultúrlelkiség virágzott ki. Az európai ház dísze a kép, a keletié a szőnyeg. Azonban ha a szőnyeget csak dekorációnak nevezzük, keveset mondtunk róla. A keleti ember szemében a szőnyeg több, mert sátrának fala, mennyezete, ajtaja, legfontosabb berendezési tárgya, asztala, széke, szekrénye, amelybe belekötözi egyéb holmiját, sőt mindezeken felül oltára is. Igen, a keleti ember a szőnyegen születik és azon leheli ki lelkét, éppen ezért más szemmel nézi, mint mi.

Nálunk a keleti szőnyeget, az indiaitól a spanyol szőnyegekig, közös gyűjtőnéven ismerik: helytelenül perzsaszőnyegnek mondják, még helytelenebbül: a válogatás alapján, amikor megveszik, ha barna, úriszoba, ha vörös, ebédlő és ha világos, szalonszőnyegnek nevezik. A műtörténet már rendet teremtett a szőnyegek osztályozása terén, bár mint új tudomány még okozhat meglepetést. A műtörténészek szorosan véve azóta foglalkoznak ezzel a keleti textiliával, amióta 1891-ben Bécsben régi szőnyegekből kiállítást rendeztek.

Szőnyeget általában ott csomóznak, ahol Mohamed hitét vallják, bár már előbb is készítettek. Stein Aurél találta a legrégibb nyomokat s az ő leletei alapján tudjuk, hogy Kr. e. a második századtól kezdve a harmadik századig Kelet-Indiában már készült szőnyeg. Le Coque Közép-Ázsiában fedezett fel maradványokat és ezeket az ötödik, hatodik századra teszi. A bizánci leírásokból értesülünk arról, hogy a hatodik században a konstantinápolyi Hagia Sophia és a Justinián-palota padlóját csomózott szőnyeg takarta. A továbbiak során Marco Polo ír a csodálatos szépségű koniai mecset szőnyegeiről, amelyeket ő a helyszínén látott. Ezeknek a szőnyegeknek egy része ránk maradt, ma a konstantinápolyi múzeumban őrzik. A korai szőnyegek egy csoportjához tartozik a berlini múzeumnak, egy olasz templomból előkerült állatos szőnyege. Ezen stilizált sárkány és főnix harcát látjuk nyolcszegletű medaillonokban. Érdekessége a Kis-Ázsiából eredő berlini szőnyegnek, hogy Domenico di Bartolo 1440 táján festett sienai S. Maria della Scala egyik freskóján is pontosan ilyen szőnyeg szerepel.

Ha keleti szőnyegről beszélünk, rajta legtöbbször a csomózott szőnyeget értjük. A csomózott szőnyeg valószínűleg abból a

Tükör 1937 május

FOTO HALBERG GYULA

ÉRETTSÉGI

nomád igényből származott, hogy a keleti ember sátrának földjét meleg és tartós anyaggal fedje. A csomózott szőnyeg olyan, mintha gyapjúmozaik lenne, melynek mintáját a gyapjúszálak keresztmetszete képezi, alul «ripsz», fölül szőrmeszerű. Sokféle csomózási módot ismerünk, mind között a legismertebb a jordesz vagy a kisázsiai, valamint a szené, illetve perzsa csomó. A bársonyhoz hasonló csomózott szőnyeg mellett megkülönböztetjük a szövött szőnyeget. A szövött szőnyeg egészen biztosan régebbi, mint a csomózott és azóta készül, amióta egyáltalában szőnek. A különböző technikával létrehozott szőnyeg más és más mintát igényel. Hogy csak a lényegesre mutassunk rá, a szövött szőnyeg csak szegletes, szigorú rajzos mintát tűr, a csomózott szőnyeg készítőjének több szabadságot enged. A csomózás fínomsága határozza meg, hogy milyen hajlásokat tervezhet a szőnyegcsomozó. Minél sűrűbb a csomó, annál fínomabb íveket, görbéket alkalmazhat. Hogy a csomózás milyen sűrű lehet, arra szolgáljon példaképül a bécsi vadászszőnyeg, amelynek egy négyzetdeciméter területén 12,700 csomót számlálhatunk.

A szőnyeg legfontosabb anyaga a gyapjú. A nomád szőnyeg minden alkatrésze : alapszála és csomója gyapjúszálból készül. Perzsiában szerették alapszálnak a gyapotfonalat alkalmazni. Régente gyakran csomóztak, szőttek selyemmel is. Sokhelyütt a kecske- és teveszőrt is felhasználják. A szőnyegkészítésnek egyik fontos része az anyag színezése, mert nemcsak szépsége, hanem a szőnyeg tartóssága is függ a színektől. A savas anyaggal készített színek például nagyon rövid idő alatt «megeszik» a gyapjút. A fehéret, feketét, szürkét, barnát legtöbbször a gyapjú természetes színe adja. A krapp szolgáltatja a vöröset, indigó a kéket, sáfrány a sárgát ; sárga színre néha teveszőrt is használnak. A festékek főzését férfiak végzik. A színek előállítása, vegyítése nagy titokként szállt apáról fiúra, míg 1854-ben fel nem fedezték Európában az anilint, amely megrontotta a szőnyeget. Ma sokhelyt keleten, hogy védjék háziiparukat, már törvény tiltja a nem organikus színek alkalmazását és behozatalát. Egyszer a szőnyeg nagysága, máskor a rajza árulja el rendeltetését. A nagyobbméretűekkel a padlót fedik, a kisebbek a sátor bejáratánál függnek, az egészen kisméretűek teve- vagy szamárnyereg alá valók. A kizilayak szőnyeg Közép-Ázsiában készül, rajza elosztása olyan, mint az ajtóé ; ezt sátor elé akasztják. A turk nomádoknak ebben a szőnyegében a ház iránti vágy jut kifejezésre. Az imaszőnyeg rajza szerint hordozható mecsetnek tekinthető, ahol mintegy a templomból, az oszlopok között, kilát Mekka felé a buzgó mohamedán, amikor ráhajolva mormolja imáját.

*

Megszámlálhatatlan fajta szőnyeget készítenek, mégis a nagy különbözőségek mellett is bizonyos alapjellegzetesség szerint osztályozhatók. A formában, az ornamensben, a színben különféle népek, törzsek sajátságai, ízlése nyilvánulnak meg s így különböző csoportot alkotnak. Hat nagy, egymással rokon szőnyegcsaládot ismerünk, éspedig megkülönböztetünk : kisázsiai, perzsa, indiai, kaukázusi, középázsiai és kínai szőnyeget. Ezek a szőnyegek kerülnek legtöbbször elénk Európában és Amerikában. Antik szőnyegnek azt tartjuk, amely 1800 előtt készült. A legtöbb mai szőnyeget sablonos minta után szövik, csomózzák ; igen gyakran amerikai, európai vállalatok keleti ipartelepein. Valljuk meg, hogy ezek még ha kézzel csomózottak is, gyári jellegűek, mert a «hálásabb mintát» néha százszor is elkészíttetik. Az 1900-as évek előtt készült szőnyegek legnagyobb része népies munka, a 16—17. és 18. századi szultáni és sahhok iparművészei által tervezett szőnyegek kivételével, amelyek mintegy manufakturákban készült remekművek.

A kisázsiai szőnyegek a 16. század előtt, amint már említettük, állatos szőnyegek voltak. A 16. századtól kezdve a kisázsiai művészet perzsa befolyás alá került s ez a textiliákon is megnyilvánul. A szultáni manufakturák tervezői is legtöbbször perzsák, ezt szemmelláthatólag elárulják különösen az úgynevezett usák fajta szőnyegek, amelyeknek jellege az iráni klasszikus szőnyegével megegyezik. A nagy usák közepén csillagot látunk, amely megismétlődik a sarkokon éppen úgy, amint a perzsa virágos szőnyegben. Alapszíne meggyvörös, míg a csillag kék,

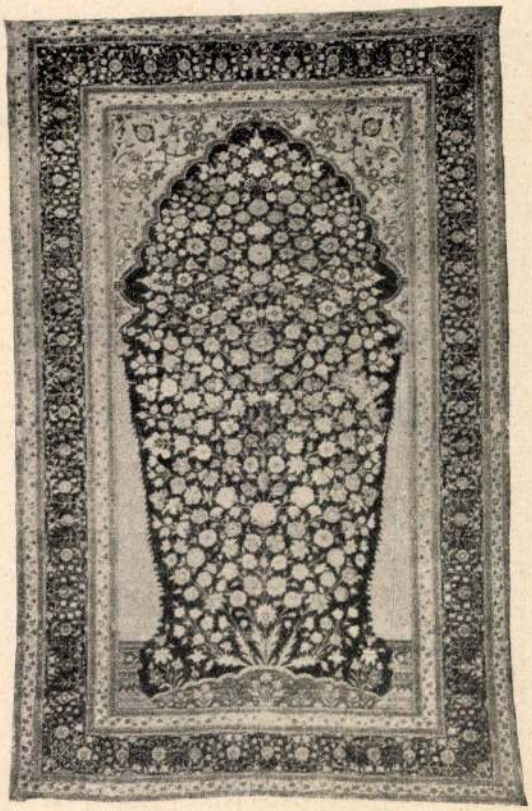

Indiai selyemszőnyeg (17. század)

ritkábban zöld. Az egész teret vékony, finomvonalú, sárga, bonyolult indás minta tölti ki.

A nagy usákot szaracén usáknak is nevezik s lényegesen különbözik a kis usák szőnyegtől, nemcsak méretben, hanem mintában is. Legtöbbször csak sarokdísze van. Rendkívül sűrű csomózású, rövid sörtéjű, egészen olyan, mint a bársony. Kerete felhőfoszlány-díszes szokott lenni. Az usák szőnyegek csoportjához tartozik az úgynevezett erdélyi szőnyeg is, amely nevét onnan kapta, hogy a legtöbbet ebből a fajtából Erdélyben, főképp templomokban találták. Bode eleinte azt hitte, hogy az erdélyi szőnyeg perzsa készítmény, mert vázás díszű, ma azonban már tudjuk, hogy Anatóliában készítették. Belső tükre rendesen virágos, kerete medaillonos és csillagos, szegélye liliomos. Alapja tüzespiros, s emellett a sötétkék dominál legtöbbször rajta. Színezésében fontos szerepet kap a sárga is, amely olyan, mint az óarany. Főleg a 17. és 18. században készült és különösen a németalföldi festők szeretik képeiken dekorációként felhasználni. Az erdélyi szőnyeggel egészen közeli rokonságban áll a fehéralapú madaras és golyós szőnyeg. Az első stilizált virágmustrás. A virágokat úgy csoportosítják, hogy első pillantásra olyan, mintha belső terét csókák lepték volna el. Innen származik a madaras elnevezés. A golyós szőnyeg tükre hármas golyócsoportokkal van teleszórva. A három golyó Buddha jelképe, míg a keret úgynevezett felhőfoszlányos dísze az örök élet szimboluma. Ezek a jelképek kínai eredetűek. Ki tudja milyen úton kerültek a távol Keletről Kis-Ázsiába? A fehéralapú szőnyegek az idők folyamán halványsárgák lettek. Színük ma olyan, mint az elefántcsont : rendkívül értékesek és nagyon ritkák. Az usák csoporthoz tartozik a Holbein-szőnyeg is, amely nevét a nagy német festőről kapta, aki olyan pontosan másolta ezeket a szőnyegeket festményein, hogy szinte a csomók számát is leolvashatjuk. Kerete a dekoratív kufai írásból vált ornamenssel díszes, mintája középen palmettás, gránátalmás, virágai szinte arabeszkké váltak. Tükre krimzonpiros, míg mustrája fehér, okkersárga. A Van Eyck testvérek, Petrus Christus és Memmling képein viszont az úgynevezett bergamo szőnyeget látjuk gyakran, amelyek az ájtatos Madonnák trónusának zsámolyára terítve ékeskednek. Az imaszőnyegek leghíresebb fajtái ugyanezekhez a kisázsiai csoporthoz tartoznak. A jordesz rendesen oszlopos, némelyek az oszlopokat reneszánsz befolyásnak tulajdonítják. Ez a szőnyeg különben olyan, mintha egy mecset ablakát, ajtaját ábrázolná. Ha a jordesz belső terének színe kék, akkor az eget, ha sárga, a végtelen arab puszták homokját, ha rózsaszín, a naplementét juttatja az imádkozó eszébe, aki mielőtt rátérdel, megmosdik, — erre az előkészületre egyébként a szőnyeg kannaszerű dísze is figyelmezteti — majd az ájtatos igazhívő leveszi cipőjét, értékeit a szőnyegen kívül lerakja s így minden földitől megszabadulva, most már a szőnyegre kuporodva érintkezik Istenével. Rokonfajtája a kiszjordesz, az úgynevezett kisasszony szőnyeg, amelyet a menyasszony készít vőlegénye részére. Színe meleg vérvörös, mintája aprólékos. Azt tartják, hogy aki ezen a szőnyegen áll, a ház urának védelmét élvezi. A kula vagy temetői szőnyeg rendesen homokszínű, tükre türkiszkék, mustrája olyan, mintha csontokból lenne összeállítva. Néha a kula közepét fa tölti ki : ez az életfáját szimbolizálja, de azért ez is olyan, mintha valami csontváz gerince lenne. Apró sírhantokat, ciprust is fedezhetünk fel rajta. Ezzel az ezüstös fényű, szinte szomorú szőnyeggel halottjaikat takarják le a kisázsiaiak. Üde, vídám szőnyeg a ladik, amelyet könnyen felismerhetünk, mert imafülkéje fölött tulipánok sorakoznak. A hatoszlopos rendkívül ritka és különösen értékes a gyűjtők szemében.

Állatos perzsaszőnyeg (17. század)

A régi kisázsiai szőnyegek a népies készítményekben tovább élnek. Aki érti a keletiek különös nyelvét, ezekről a szőnyegekről sok mindent olvashat le. A karavánok útjainak izgalmas meséjét, a csomózó aszonyok pletykáit, bánatát és örömét a népies mudzsur, a tuzla, kirsehir és sok-sok kisázsiai szőnyegtársuk elmondja. A keletiek, akik értik ezt a különös jelbeszédet, órákat üldögélnek a szőnyegen, nézegetik, ábrándoznak, meditálnak.

Természetesen, az amerikaiak és európaiak részére készült szőnyeg nem ilyen rejtélyes, hiszen ezeknél csak az a fontos, hogy sörtéjük jó magas legyen ; ők csak puhán akarnak járni rajta. De ezt a vásári holmit, mint amilyen például a legtöbb ú. n. szmirna is,

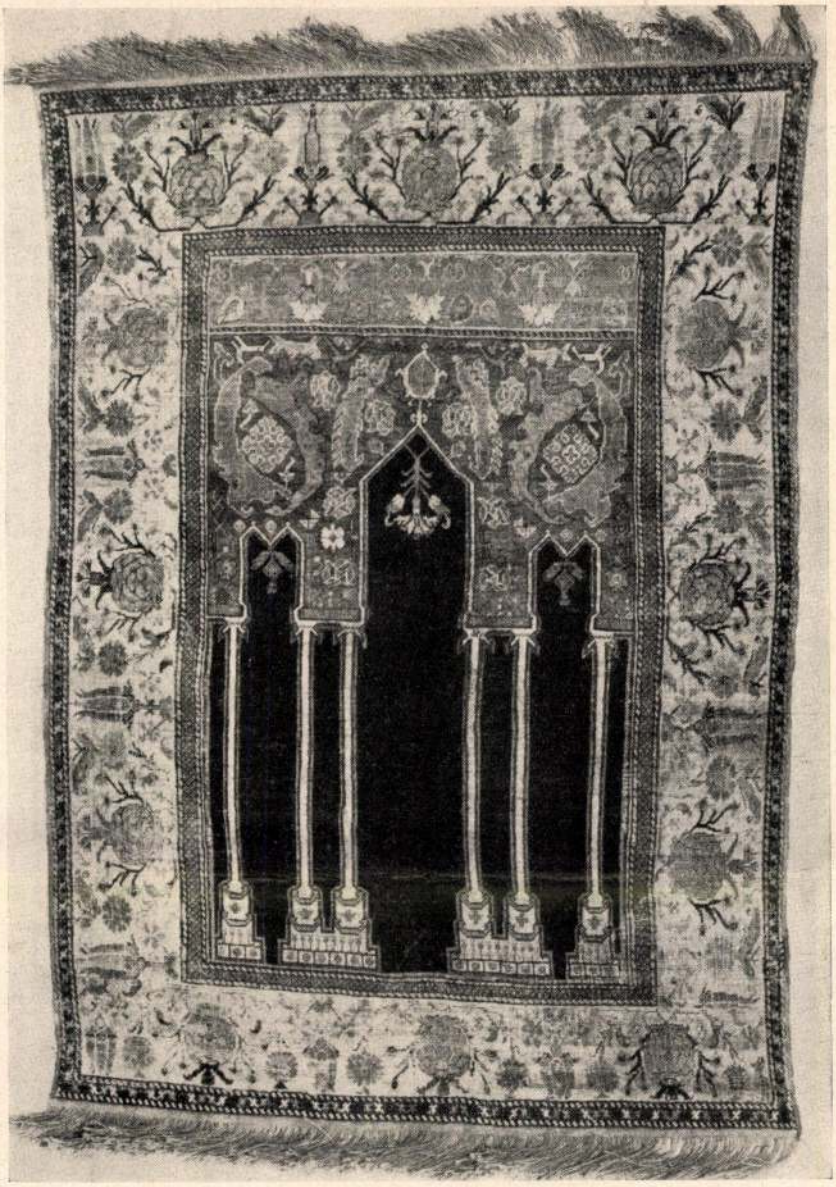

Hatoszlopos kisázsiai szőnyeg a 16. századból

ne mondjuk keleti szőnyegnek, hanem inkább levanteinek.

A szőnyegkészítés, majdnem azt mondhatnók, kollektív művészet. Szépsége a 16. és 17. század perzsa szőnyegeiben csúcsosodik ki. Ezeknek az értéke meghatározhatatlan, éppen úgy, mint egy Raffael- vagy Rembrandt-képé. Bode osztályozta őket. Talán a legbecsesebbek az elvarázsolt kerteket ábrázoló állatos, illetve vadász szőnyegek, amelyeket a perzsa sahok udvari műhelyeiben készítettek.

Mindközött legszebb a bécsi Burg-beli tündéri szépségű vadász szőnyeg, amelyen erdőben, virágok között, előkelő perzsa lovasok oroszlánt, antilopot, szarvast, rókát, nyulat és egyéb vadat űznek, míg keretében cseresznyepiros alapon, lótuszvirágok fínom indái között géniuszok helyezkednek el. Az állatos szőnyegek pazar szépségével kél versenyre az ugyane korszakban készült virágos szőnyeg, amelyen a néha óriási virágok az ezeregyéjszaka hangulatát varázsolják elénk. A leghíresebb virágos szőnyeg az úgynevezett ardebili, amely az ardebili búcsújáró, királyi temetkező mecsetjéből származik. Most a British Múzeum tulajdona ; 1893-ban adták el, amikor a düledező kegyhely javítására nagy kincsük eladásával szereztek pénzt. Ennek a paradicsomi szépségű szőnyegnek megható a felírása és készítőjét is ismerjük, mert megnevezi magát. Sötétkék alapon elhintett palmetták, csillagok, virágok, indák között ezt olvashatjuk : «Csak a te lábad nyoma teszi széppé a világot, csak a te küszöbödön nyugszik meg az én lelkem, rabszolgád Maksud munkája». A virágos szőnyegek közül a herátot sötét mohazöld, vagy kék szegélye, tükrének vöröse teszi tipikussá. Az úgynevezett vázás szőnyegből virágok nőnek ki, melyek az egész teret kitöltik. A kertes szőnyeg virágágyait folyók osztják széjjel, amely-

ben vízimadarak és halak úszkálnak. A lengyel szőnyeg is, melyet néha arany-ezüstszállal és drágakövekkel díszítenek, a virágos szőnyegek közé tartozik. Ezt az európai barokk hatását is kifejező szőnyeget — mert a 17. században készült — sem Lengyelországban készítették, épp úgy, mint ahogy az erdélyit sem Erdélyben. Még egy ilyen —, a tudósoknak egykor nagy fejtörést okozó — bennünket megtévesztő nevű — klasszikusnak minősített szőnyegről tudunk és ez a damaszkusz, amelyet Egyiptomban csomóztak a 16—17. században. Mintája dekoratív, csillagos idomokból áll, színe zöld és vörös, fénye olyan, mint a hold által megvilágított csillogó víz. Egyiptomban s egész Észak-Afrikában ma már kevés és jelentéktelen szőnyeget készítenek, ellenben Perzsiában még ma is sok szőnyeget csomóznak, és ezek mintáit, ha nem valami üzemből kerültek ki, noha népiesek, mégis a régi klasszikus szőnyegre vezethetjük vissza. A szené, herisz, hamadan, tebriz, bidzsar, sirasz, szerabent stb. iráni fajtában a hagyomány él. Indiában az iszlám terjedésekor veszi kezdetét a szőnyegcsomózás. A 17—18. században remekműveket is készítenek, de a perzsa hatás ezeken letagadhatatlan. Az indiai szőnyegnek egyik jellegzetessége, hogy naturalisztikusabb, és hogy uralkodó színe majdnem mindig borvörös. A mai indiai szőnyeg rossz exportcikk.

Kaukázusban régóta készítenek szőnyeget. Rendkívül értékes az innen származó örmény szőnyeg, amelynek eredete egész a középkorig nyúlik vissza. Ma nomádok, félnomádok készítik Kaukázusban a szőnyeget, tehát népművészet. Színei erőteljesek, üdék és harmonikusak. Észak-Kaukázusban magas, délen inkább rövidsörtéjű szőnyeget csomóznak. A kaukázusi szőnyeg egyik ismertetőjele, hogy szigorúan dekoratív. A közbeeső teret azonban apró lovakkal, tevékkel, virággal, emberi alakokkal töltik ki. Azt mondják, hogy az állatok nemcsak díszítő szerepet játszanak ezeken a szőnyegeken, hanem egyúttal a gazda állatállományának leltárai is. A dekoratív kismustrás sirván, a kozákok által készített nagymustrás kazak, a kisméretű dagesztán, a piros-fehér-zöld színű gendzse és világhírű, sötét tónusú szőttesük, a szumak, a keresettebb kaukázusi szőnyegek. A szumakot nem szabad összetéveszteni a kilimmel. Kettőjük között az a különbség, hogy a szumak erősebb és csak az egyik oldala mintás, amíg a kilim mindkét oldalán használható. Kilimet mindenütt szőnek, ahol csomózott szőnyeget készítenek. A legszebb és legfínomabb fajta a szené-kilim. A kilimszövés sokhelyt Európában is elterjedt. Keletről szivárgott be a technika a Balkánra, Szerbiába, Romániába. Főleg Bulgáriában készítenek szépeket, mind között különösen a tüzes színű pirot közkedvelt. Nálunk híres a torontáli szőnyeg. Erdélyben a csángók szőnek szőnyeget és ezt festékesnek nevezik. Európában még Norvégiában vált háziiparrá és az ő szőtteseik készítése is megegyezik a keleti kilimmel.

Erdélyi szőnyeg a 17. század elejéről. (Iparművészeti múzeum)

*

A középázsiai szőnyegek típikus nomád készítmények, ezt a méretek is igazolják. Rendesen nem nagyok, mert vándorlás közben nagy szövőszéket nem tudnak szállítani. A legrégibbek a 18. századból valók. Rendkívül fényes gyapjúszállal, különösen sűrűn csomózzák. Szőnyegeikkel sátrukat díszítik, a padlót terítik be, a bejárat elé akasztják, zsáknak, nyeregtakarónak, tevetáskának stb. használják. A középázsiai szőnyegek legjobban becsült fajtája a bokhara, besir, beludzsisztán és afganisztán. Alapszínük mindig sötétvörös, egészen ritkán kék. Mintáik a középrészben nyolcszegletesek, ezt az oktogont «gülnek», rózsának nevezik Keleten.

A kínai szőnyeg minősége nem a legjobb, mert a kínai nem mestere a csomózásnak. Azonban színezése fínom. A dekoratív ornamentika és a naturalisztikus elem váltakozik rajta, s mindig hangsúlyos a közepe. A kínai Turkesztánból kerülnek piacra a szamarkand szőnyegek, ezek alapszíne gyakran kék, sárga, szeretik a violát is alkalmazni. A kínai és szamarkand szőnyegek kerete gyakran meandervonalas. A görög padló mozaikdísze, amely, úgy lehet, még Nagy Sándor idejében került Keletre, itt még mindig kedvelt díszítő elem.

*

Azt mondottuk, a keleti szőnyegkészítés kollektív művészet. Fűzzük hozzá, hogy e mellett még elvont is. Nem ábrázol, vagy csak nagyon ritkán és csak távolról naturalista; a szőnyegbe gondolatot, érzést csomóznak.

•KRÓNIKA•

SZEMÉLYI HÍREK. Vitéz dr. József Ferenc királyi herceg, az Iparművészeti Társulat elnöke, az elmult hónapban ünnepelte 40 éves születésnapját. A magyar közélet, sajtó és kulturális egyesületek ezt a dátumot örömmel ragadták meg, hogy szeretetüknek hangot adjanak és a népszerű főherceg előtt nagy és sokoldalú kulturális munkájáért hálájukat lerójják. A nádor-család hagyományos nemzetszépítő és városfejlesztő munkáját a fenséges utód is méltó eszközökkel folytatja és nekünk külön büszkeségünk, hogy érdeklődésének széles regiszterében is mily szeretettel foglalkozik iparművészetünk minden ügyével. Hálánkat és szerencsekívánatainkat az Iparművészeti Társulat vezetőiből alakult kis küldöttség tolmácsolta a fenséges úrnak, melyben Szablya Frischauf Ferenc, Szablya János, Ligeti Miklós és Seenger Béla vettek részt.

● Szablya János, társulatunk ügyvezető alelnöke március hó 27-én Bécsben előadást tartott az osztrák Ravag (rádiótársaság) felkérésére a magyar iparművészet újabb fejlődéséről. A bécsi magyar népművészeti és iparművészeti kiállítás nagy sikerének egyik gyümölcse volt ez a jelentős meghívás is, melynek az előadó tartalmas és érdekes mondanivalói adtak súlyt. A félórás előadásban a magyar iparművészeti mozgalmak sokrétű s nemzetgazdaságilag fontos mozzanatait világította meg, plasztikus módon emelve ki, mit jelent ez a művészet, valamint az ipar és a nagyvilág ízlése számára, miként ad új színeket s ízeket a nyugateurópai városok lakásainak, kiállításainak s divatjának.

● Pacher Béla dr.-t tanácsjegyzőnek nevezte ki a polgármester és ezzel a főváros művészeti és kulturális ügyeinek egyik legkiválóbb munkása kapott méltó elismerést. Művészetszeretetét nemcsak ebben a minőségben, hanem mint az Iparművészeti Társulat választmányi tagja is másfél évtizede ápolja hivatali formaságok teljes mellőzésével, egy kedves és előkelő lélek egész melegségével.

ÉBER LÁSZLÓ. Becsületes, komoly tudós, szerény és csöndes kutató, a mellett pedig a művészet szeretetében folyton megújhodó lelkes amatőr volt Éber László. Talán ez az örökké fürge, újat és régit egyaránt lázasan szerető természete adott neki erőt, hogy annyit dolgozzék, névvel és névtelenül, mint amennyit egy aránylag nem is hosszú életen, hatvanhárom éven át dolgozott. Fiatalabb korában az egyetemen s az Iparművészeti Iskolában évtizedeken át oktatta az ifjúságot a művészettörténetre és az ő higgadt, leszűrt ítéleteit az izzó lelkesedés hangjaival tudta közvetíteni hallgatóinak. De e mellett állandó kutatómunkája eredményeit közölte a Magyar Iparművészet régibb évfolyamaiban is és tevékeny részt vett az Iparművészet Könyvének megjelenésében is. Ilynemű munkásságának javarésze a századforduló idejére esik, melynek ő egyik legismertebb magyar esztétikusa volt. Az utolsó évtizedekben inkább fordításokkal és lexikális művekkel szolgálta a művészeti tanítás ügyét, melyhez még nehéz életküzdelmeiben s betegségében is megható szeretettel ragaszkodott. N. P.

GORGE HUGO. A háború utáni Bécs építészetében jelentős szerepet játszott ez az osztrák műépítész, előbb mint Ohmann professzor jobbkeze, majd pedig önálló tervező minőségben. Egyik érdekes sajátsága volt, hogy különösen belső építészeti munkáit mindig a kivitelező iparosokkal együttesen érlelte meg, azokat szinte együtt terveztek. Az építés és bútortervezés mellett a kerámiát is nagy szeretettel űzte s legnagyobb sikereit a bécsi Werkbund-Siedlung két évvel ezelőtt épült kis házain érte el. Hatvankilenc éves korában halt meg Bécsben.

KALITKA-TERVEZŐK. Az olasz iparművészek nagyon találékonyak. A fokozódó állatkultusz újra nagyon divatba hozta az olasz lakásokban a madárházakat. Nosza, hozzáfogtak az iparművészek csinos kalitkák tervezéséhez. A legmodernebb anyagokból, krómozott acélból, alumíniumból és üvegből készítik az ő régies formájú, hengeralakú kalitkáikat, melyeket néha akváriummal, vagy madárfürdőházzal is bővítenek. Szóval a belső építészetnek új területe kínálkozik, mely szórakozásnak is megjárja — komolyabb építőfeladatok híján.

KORSZERŰ ÉS MAGYAROS. Az Iparművészeti Társulat őszi jubiláris kiállításán olcsó, korszerű és magyaros szobákat szeretne bemutatni. Erre a célra pályázatot hirdetett s az első pályázat eredménytelen volt. Miért? A bírálati jelentés azt mondja, hogy a korszerűséget a bútorpiac szokásos formáival még csak meg lehetett találni a terveken, de már a magyaros jelleget inkább csak népies motívumok, szűrdíszek és más effélék jelezték. Szóval éles szakadék választja el bútortervezőink felfogásában a modern s a magyaros irányt, amelyek ellentéteit pedig a többi anyagokkal dolgozó iparművészet munkáin nem érezzük. Kétségtelen, hogy a probléma a bútortervezésnél nem ilyen egyszerű. Itt sokkal mélyebbre kell hatolni : magyaros formákat kell kibányászni a népművészet és néprajz kincsestárából s azokat sok érzékkel áthangolni a mai élet használatára. De még ez sem elég. Bele kell merülniök a művészeknek a folklore, a népművészet egész légkörébe, amire pedig annyi alkalom nyílik múzeumaink s folyóirataink gazdag gyüjteményeiben. Az egyszerre, hirtelen való felkészülés itt nem ér semmit. Csak aki előbb lassan, műveltsége egész éltető elemeivel magába szívta a magyar hagyományokat, az tudja testté formálni őket, mikor az élet kívánja. N.

DÍSZOKLEVÉL. Azelőtt nagy kitüntetés, megbecsült öröm volt a díszoklevél. Politikus, jubiláns, társulati tag nemcsak az átvételkor örült neki, hanem büszkeséggel is mutogatta a bekeretezett oklevelet. Újabban megfakult a dicsősége. Talán nem járunk rossz helyen, ha ennek okát abban látjuk, hogy a díszoklevél külső megjelenése is elsekélyesedett. Akkora tömegtermelés támadt egyidőben a grafikának ezen a területén, hogy valóságos díszoklevél-ipar fejlődött ki mindenféle rikító és sajnálatraméltó díszművekkel.

E-cikk címe: Régi Kisázsiai Szőnyegek -

legjobban. Ezek rajza a Szafida-kori tiszta perzsa szőnyegmintákon alapul. Nagy Usak nevüket a kisázsiai szőnyegek között méretre nézve feltűnően elütő terjedelmük (5×2, 4×2½ m) miatt nyerték. Ilyen nagyságú, 10—12 négyzetméternyi szőnyegek más kisázsiai szőnyegtípusban nem is készültek. Tükrük közepét nagy arabeszkes díszű medaillon foglalja el, sarkaikat leveles szegélyű medaillonrészletek ékítik. A közbeeső teret pedig ugyancsak a perzsa szőnyegekből átvett finomrajzú virágindák ékítik. Keletkezési idejük a XVI. század első felétől a XVII. század közepéig terjedő szakra esik.

A nagy medaillonos Usak-szőnyegek egyik tejtestvére, illetőleg válfaja a csillagos Usak-szőnyeg. Színezésben erősen egyezik. Tükrében azonban nyolcágú nagyobb és négyágú kisebb csillagok váltakoznak. Készítési idejük is a nagy Usakéval egybeesik.

A perzsa művészet befolyásainak hű tükrei a kis Usak-szőnyegek. Piros mezejük közepén kisebb medaillon díszlik; keretében pedig felhőszalagok, illetőleg palmetták sorakoznak. Hasonlólag korunk perzsa könyv-, illetőleg kéziratkötéseihez. A kis Usak-szőnyegek virágkora a XVI. század közepétől a XVII. század közepéig terjedő száz év.

A kisázsiai szőnyegek sajátságos csoportja az újabban fehér Usak-nak keresztelt emlékek. Szaracén származású növényi és csillagos díszei szokatlan romboid-idomokká merevedtek. Ezen mustrájuk után madaras szőnyegeknek is nevezik őket. Helytelenül, mert az újabb időkben is előkerült további emlékanyag alapján kétségtelenül kimutatható, hogy ezen ornamentumok a növényvilág elemeiből stilizálódtak el. A XVI. század végén kezd felbukkanni és divatba jönni e szőnyegfajta s szeretete az egész VXII. század folyamán át tart.

E csoporthoz csatolódik az ugyancsak fehéralapú golyós Usak-szőnyeg. Ennek fődíszítő eleme a tükrét kitöltő hármas golyó. Ez az egyéb textiliákon is előbukkanó hármas golyó: Buddha tanának a jelvénye. A XVI. század végétől a XVII. század közepéig terjed készítési idejük. A késői darabok tükrében a boltív is megjelenik. Minthogy golyós díszei fekete festékkel készült anyagból vannak csomózva, szép példány alig maradt reánk. A fekete festék ugyanis a szálakat megemészti s így az eredeti díszítéseknek csak foszlányai és erősen lestrapált példányai maradtak fenn.

A kisázsiai szőnyegek reánk nézve legfontosabb csoportját az úgynevezett Erdélyi-szőnyegek teszik. Ezek virágornamentikái a mi népünk díszeivel jóformán teljesen egyezőek, aminek magyarázata csak az a nagy befolyás és hatás lehet, melyet az előnyomuló török hímzéseivel, kerámiájával, ötvösműveivel és egyéb művészeti termékeivel a magyar művészetre tett. Ezen szőnyegtípus legrégibb darabja az 1600 körüli évekre tehető. Az e kori darabok tükreit díszedényekből kinövő virágos és leveles indadísz tölti ki. Kétségtelen, hogy ez a díszítés a perzsa arabeszkes indákban és palmettákban gyökeredzik s hogy ezeknek a kisázsiai ízlésnek megfelelő stilizálásából alakult.

Az „Erdélyi-szőnyeg"-eket díszítésük alapján hat csoportra oszthatjuk. A legrégibb, vázákból kinövő indás-virágos és leveles díszek leegyszerűsítéséből alakul ki korrendben az a második csoport, melynél a tükröt a hossztengely irányában sorakozó virágok, rozetták és palmetták, valamint kétoldalasan elrendezett virágos indák alkotják. Ezek további leegyszerűsítéséből létesül a harmadik típus, melynek rajzát szétszórt virágok és virágos indák adják. Az „Erdélyi-szőnyeg"-nek negyedik szépséges csoportja a rozettákkal (nárciszvirágokkal) szegett, négyszögletes és virágcsokros medaillon-tükrös. A következő alcsoportba a kis Usak-szőnyegek hatoldalas közép medaillonjaival ékített emlékek tartoznak.

Az Erdélyi-szőnyegek keletkezési főidejük a XVII. század. Elvétve a XVIII. század közepéig is készülnek egyes darabok, ezek azonban már nem olyan tiszták; erőtlenek.

Ezeknek a szőnyegeknek még mai napság is Erdély a főlelőhelye. Az ottani templomok padjain és falain nagy tömegben díszlenek. Kétségtelen, hogy a török hódoltság maradványai ezek a szőnyegek, melyeket az erdélyi lakosság annyira megkedvelt, hogy az usaki műhelyekben ezt a sajátságos, különálló típusú szőnyeget kizárólagosan Erdély számára készítették és exportálták. A szállítást — a régi adatok tanuságai szerint — főleg a brassói kereskedők bonyolították le.

A kisázsiai szőnyegművészet nagy kincsei az imaszőnyegek is. Ezek rajzaik eltérőségei szerint a Jordesz-, a Ladik- és a Kula-szőnyegek nagy és általánosan ismert csoportjaira oszlanak. Korban legrégibbek és egyúttal legbecsesebbek a nyugat-anatóliai Jordesz városkáról elnevezett darabok. Ezen szőnyegek fénykora a XVII. századra terjed. Legrégibb ismert példánya az Iparművészeti Múzeum selyemszőnyege. Ennek kerete az úgynevezett oroszlános (heráti) mustrával van díszítve s rajzának egyéb motívumaival is bizonyítja, hogy a Jordesz-szőnyegek főbb gyökerükben az indiai szőnyegek díszítő elemeivel vannak összekötve. Az Iparművészeti Múzeum 1600 körüli évekből származó selyem Jordesze sajnálatos módon csak töredékeiben maradt reánk. Radisics Jenő bukkant reá egy erdélyi paraszthàz küszöbén, ahol egyszerű rongy gyanánt szolgált. Hiányzó darabjait — melyekből a parasztasszony papucsot készített — többé előkeríteni nem lehetett. E szőnyeg sűrűsége bámulatraméltóan jelentékeny: 3744 csomó esik egy négyzetdeciméterre; vagyis az egész szőnyeg mintegy 300.000 csomókötéssel készült.

A kisázsiai szőnyegek a XVIII. század közepe felé finomságukból veszteni és művészi kidolgozásaikban rohamosan hanyatlani kezdenek. A díszítőelemek rajzai fokozatosan eldurvulnak s a tagozások is elvesztik helyes arányaikat. A dekadencia ezen korában alakulnak ki a Mudsur, Melasz, Kirsihir, Bergamo és az anatóliai szőnyegek általános névvel jelölt más csoportjai. Ezek azonban túlnyomólag már csak halvány visszfényei az egykori remekeknek. Ettől kezdve a kisázsiai szőnyegkészítés erősen fogyni kezd jelentőségéből. Egykori nagy magasságaiba felszárnyalni jöbbé már nem tud. Napjainkban a modern európai gépszőnyegek s a különböző háziipari, manufakturák termékei mindjobban kezdik leszorítani piacairól, melyeket az európai vám- és valutáris nehézségek miatt amúgy is csak igen ritkán tud felkeresni.

MIHALIK SÁNDOR

Magyar Iparművészet
1935. 4 sz.

Herendi porcellánfigurák. Fent balra és jobbra és lent balra : Csapváry Károly művei, lent jobbra : Maugsch Gyula műve. — Herender Porzellanfiguren. Oben links und rechts, unten links : Werke von K. Csapváry, unten rechts : von Gy. Maugsch. — Herend china figures. Above to the right and left and below left : Works of K. Csapváry, below to the right : work of Gy. Maugsch.

Az Iparművészeti Múzeum szőnyegkiállításáról. Fent: erdélyi szőnyeg a 17. sz. második feléből. Lent: erdélyi szőnyeg 1600 körül. — Von der Teppichausstellung des Kunstgewerbemuseums. Oben: Teppich aus Transsylvanien aus der II. Hälfte des 17. Jhs. Unten: Teppich aus Transsylvanien um 1600. — From the Carpet-Exhibition of the Museum far Applied Art. Above: Transsylvanian carpet from the second half of the 17. c. Below: Transsylvanian carpet from 1600.

ERDÉLYI SZŐNYEG A XVII. SZÁZADBÓL. A nagyszebeni báró Bruckenthal-múzeumból.

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM SZŐNYEGKIÁLLÍTÁSA.

A virágos, napsütötte, ezernyi szinos mese titokzatos varázsába burkolt Kelet egyik legszebb, ha ugyan nem a legszebb terméke, a szőnyeg. Szerette, becsülte azt az egész emberiség, még annak máskülönben műveletlen része is, minden időben. Megtaláljuk képét a legrégibb kortól fogva a kőbe faragott, a falra vagy egyéb anyagra festett emlékeken és foglalkoznak vele az irott feljegyzések is. Manapság annyira összeforrott velünk, hogy sem díszt, sem pompát, sem lakást szőnyeg nélkül elképzelni nem tudunk. Értéke olyan magaslatokra emelkedett, a minőkre száz éve még gondolni sem mert volna senki. A régi, szép keleti szőnyegnek még a foszlánya is értéket képvisel.

Őseink is rajongtak érte. Mintha e rajongás visszhangja lenne annak a ködbe burkolt időnek, a mikor helyről-helyre vándorolva, a szőnyeg életszükségletükhöz tartozott s elválhatlan társuk volt. Úgyszólván nincs régi magyar leltár, hagyaték- vagy hozományjegyzék, a melyben több-kevesebb szőnyeg, «zeoniegh», «zönijeg» felsorolva ne volna. Gróf Illésházy Katalinnak, férjezett gróf Batthyány Pálnénak (1660 táján) mindössze négy inge volt, egy fekete selyemből és ezüstfonálból való, egy baraczk szinű és két fehér szőtt; de szőnyege és kárpitja nyolcz.

A magyar templomokban, czéheknél és polgároknál pedig halomszámra kellett létezniök nem is olyan régen, ha csak az Erdélyben napjainkig megmaradtak számát vesszük figyelembe, szerény maradékát annak, a mit élelmes kereskedők el nem vittek, falánk molyok meg nem rágtak, gondatlan kezek össze nem szabdaltak. Csupán az erdélyi egyházak, ezek között is elsősorban az ág. hitv. ev. felekezethez tartozók vigyáztak rájuk, legalább annyira, hogy hozzávetőleg még ma is mintegy 4—500 darab szőnyeg díszíti templomaik belsejét.

Az a körülmény, hogy hazánkban úgyszólván kizárólag Erdélyben találni nagyobb mennyiségű keleti szőnyeget, abban leli magyarázatát, hogy Brassó volt a XVI. századtól fogva azok fő piacza s onnét terjedtek el Erdélynek s némileg az országnak többi részébe. Volt idő, mikor egyazon évben háromszáz darabot hoztak be Brassóba.

Ezekből az Erdélyben megmaradt szőnyegekből rendezett most kiállítást az Iparművészeti Múzeum, mely már éveken át gyűjti azokat. Ha egyéb nem, úgy az a tény, hogy e szebbnél-szebb, a kereskedésben csak szórványosan fel-felbukkanó szőnyegek magyar földön vannak századok óta, nemzedékeken át gyönyörködtették az ájtatos hivőket, díszítették a szobákat s ekként mintegy összeforrottak a nemzet lelkével, indokolttá tette volna az intézet részéről azt a vállalkozását, hogy bemutassa őket azoknak is, a kiknek nincs módjukban Erdélyt bebarangolni.

Ámde egyéb kérdések is merültek fel e szőnyegekkel kapcsolatosan, a mióta a tudományos irodalom behatóbban foglalkozik a keleti szőnyegek bonyolult ügyével, a melyeket más úton, mint egy tekintélyes anyag egyes elemeinek egyidejű összehasonlítása révén megoldani nem lehetett, ha t. i. választ akarunk adni, mi, a legközelebb érdekeltek, azokra a problemákra, melyek főbb vonásaiban ezek: dicsekedhetik-e hazai iparművészetünk azzal, hogy készített keleti módra csomózott szőnyeget, többet annál a kiállításon látható egy darabnál (157. sz.), melyen keletkezésének éve, 1723, arabs számjegyekkel, egy latin D és 5 kiséretében van feltüntetve, a mi egymagában elegendő bizonyíték lenne hazai eredetének, ha csomózása, gyapja, szinezése és a közepén ábrázolt virág szintén nem erről győzne meg bennünket. Továbbá, volt-e befolyással díszítőművészetünk stilbeli fejlődésére az a sok Keletről beözönlött, ha egyébbel nem, úgy pompás tarkaságával ható szőnyeg; a mennyiben volt, miben és mely ágában az iparművészetnek nyilvánult meg ez a hatás?

Azt is érdemes kutatni végül, mi az oka annak, hogy úgyszólván kizárólag kisméretű szőnyegeket kedveltek nálunk, azoknak is csak néhány fajtáját, legfőkép pedig azt az egyet, melyet épen annálfogva, hogy Erdélyben százszámra található, másutt meg nem, az «erdélyi» jelzővel tüntette ki a külföldi irodalom? Ez a csoport, kiállításunkon a VI.-ik, ezúttal is csaknem felét teszi ki az egész anyagnak. Kiállításunkon 312 szőnyeg látható, ezekből 106 az úgynevezett erdélyi.

Ha feltesszük azt, hogy Magyarországon, az előbb említett egy darabot kivéve, nem csomóztak szőnyegeket, úgy valamennyi kiállított darab keletkezésének bölcsőjéül Kis-Ázsiát, pontosabban Anatóliát kell kijelölnünk, a nélkül azonban, hogy ma még a helyet magát, vagy a helyeket — mert nyilván több szőnyegszövő központot kell föltételeznünk — egész határozottsággal megjelölni tudnók. Kis-Ázsiából kellett származniok, mert csomózásuk módja a giordes-i, a török, nem pedig a Senné, a perzsa. Amannál ugyanis a csomót alkotó fonál két vége két-két lánczszállal váltakozik, míg emennél minden lánczszál közé ékelődik csomó. De ettől a technikai sajátságtól eltekintve, díszítményük, a felhasznált dekorativ motivumok, valamint ezeknek szinezése és stilje is keletázsiai török eredetre vall: mindannyi motivum vagy geometrikus vagy növényi eredetű, vagy a kettőnek egymással való összekapcsolása; emberi, állati alakot ellenben nem látunk rajtuk ábrázolva, mikép a persa szőnyegeknél, a mi tudvalevőleg a Törököknek a Perzsáéktól eltérő Korán-magyarázatában rejlik.

A díszítés motivumait és elrendezését véve az osztályozás alapjául és nem számítva a kivételeket, együtt hét csoport, melyek szintén ki vannak téve közszemlére, de inkább kiegészítésül és magyarázatul a többiekhez, hat nem egészen összefüggő csoportot különböztethetünk meg.

Az elsőt és másodikat (II. és III. csoport) valószinűleg egykorút, melynek mustrája alighanem már a XV. század második felében alakult ki végleg, két sajátság jellemzi: egyfelől száraz, geometrikusan elrendezett végtelen mustra a tükörben, az elsőnél téglavörös, a másodiknál fehér alapon, másfelől a kinai eredetű, a persa szőnyegeknél is elég gyakori, stilizált felhő, a «Csi». Ugyancsak két közös dekorativ elem kapcsolja össze az V. csoportot a következő csoportnak egy részével, a mennyiben mindkettőnek csürlő alakú középpontja van, azzal a különbséggel, hogy a míg a Kis-Usákoknál a központi csürlő belseje szigorúan stilizált, addig az erdélyihez tartozó és újabb keletű daraboknál a virág az uralkodó tükörben, szegélyben egyaránt, holott a Kis-Urákok szegélyében a «Csi» a vezérmotivum. Mindkét fajta szőnyeg díszítése összefügg a keleti könyvtáblák díszítésével.

A tulajdonképeni ú. n. erdélyi szőnyeg többékevésbbé mind egyforma. Egyazon szegély és két változat a tükör kitöltésére. Amabban, a szegélyben, kezdetben csillagok és hosszúkás mezők, bennük stilizált virág horgosvégű szirmokkal váltakoznak egymással, később azonban kizárólag hosszúkás mezőkkel találkozunk; emebben, a tükörben két füles, mecsetlámpára emlékeztető edény, a melyből virágok nőlnek ki. Ez az első változat. Az edények később eltűnnek s helyüket virágok foglalják el. Ez a második változat.

Az imaszőnyegeket magában foglaló további két — VII. és VIII. — csoportot az egyszinű, fülkeformájú tükör oszlopszerű alátámasztással vagy a nélkül, különbözteti meg az eddig leirt szőnyegektől. Csomózásuk is sűrűbb. Ezeknél lép fel első izben az ú. n. herati szegély, az oroszlánmaszkkal váltakozó sokszirmú, két hajlott levél közé foglalt rózsa. Az oszlopos imaszőnyegek szinesek, változatosak, virágokkal telehintettek, akár a kert; az oszlopnélküliek egyhangúak, sápadtak, szinezésükben a világos barnássárga — hajdan rózsaszin — és a czitromsárga uralkodik; az élénk vörös alig fordul elő bennük.

Annál pompásabbak és megkapóbbak a hatoszlopos imaszőnyegek (IX. csoport). Már a rajzuk is szokatlan: rendesen hat, kivételkép kevésbé karcsú, fehér oszlopon nyugvó, egyszerű boltives architektura, jobban mondva templom keresztmetszete karmazsin háttérrel. A boltiv fölötti mezőben ugyancsak világos alapon nagy, merész hajlású, arabeszkekre emlékeztető levelek, folthatásra szinezve. A szegély, melynek szinezése ugyanerre a dekorativ elvre alapított, szintén virágos. E mellett a szinek tiszták, fénylők, olykor szinte tündöklők. Gyapjuk is kiváló, fényes, selymesen csillogó. Kiállításunknak bizonyára ezek a legartisztikusabb darabjai.

Ismertetésem végére hagytam kiállításunk műtörténetileg legfontosabb mozzanatának, a szőnyegeken található évszámoknak megemlítését. Ezen adományokat, hagyományokat megörökítő különféle, Erdélyben készült feliratok kiséretében fordulnak elő. Huszonhárom az ekként jelzett szőnyegeknek a száma. Egy részük a XVII., más részük a XVIII-ik század dátumait viseli magán. Rendkívül becses, a maga nemében páratlan adathalmaz ez, melynek fontossága egyelőre nem is méltatható eléggé, mert kétségbevonhatlan hitelességű kormeghatározások, holott eddig a keleti szőnyegek korát csak közvetve, többnyire festmények alapján lehetett hozzávetőleg megállapítani.

Az az egy bizonyos: ennyi érdekes, különféle és szép régi török szőnyeget együtt, többé soha senki sem fog látni.

Radisics Jenő.

kopaszaknak és életteleneknek látszottak, ismerősnek és mégis különösnek tűnt föl előtte, mint egy jóbarát, a kiben keservesen csalódtunk . . .

A lépcsőházban Kóbor Kutyával találkoztak. Avramescu nyomban félrevonta Dávid Gábort:

— Itt van Csárday? — kérdezte suttogva.

— Elment.

Avramescu megkönnyebbülten sóhajtott föl.

— Mit suttogtok ti egymással? — kérdezte Holubár, a ki mindenáron rajta volt, hogy zavart állapotát észre ne vegyék rajta.

— Dehogy suttogunk, — felelte gyorsan Avramescu. — Azt kérdeztem, hogy ő nagysága még nem feküdt-e le.

— Úgy tudom, még ébren van, — felelte Kóbor Kutya. — De mi van veled, Holubár? Reszket a kezed és sápadt vagy, mint a fal. A szemed is különös . . . Csak nem ittál?

— Oláh úr — szólt Avramescu, — minden ok nélkül izgatja magát. Mindjárt brómot fogunk bevenni és szépen le fogunk csillapodni, mielőtt ő nagyságához bemegyünk.

— Nem . . . nem várhatok . . . beszélnem kell Liviával, — mondta Holubár, de Avramescu intett titokban a szemével Kóbor Kutyának.

— Hogyisne! — mondta Dávid Gábor. — Ilyen állapotban nem mehetsz be az asszonyhoz. Tudod, hogy milyen ideges. Ha ezzel a külsővel meglátna, egész éjjel nem tudna aludni.

— Hagyjatok engem! — kiáltott föl Oláh.— Nem vagyok sem beteg, sem bolond! Talán kényszerzubbonyt is akartok rám adni?

— Micsoda beszéd ez? — kérdezte Kóbor Kutya. — Honnan jössz? Olyan feldúlt az arcod, mint azé lehet, a ki embert ölt. Mit csináltál?

Holubár nem felelt semmit, hanem neki vágott a lépcsőnek. Avramescu nyomban utána sietett és elfogta, átölelte.

— Így nem engedhetem föl, — szólt.

Holubár kitépte magát Avramescu karjaiból.

— Vissza ne tartsatok! — ordította. — Látni akarom azt az embert . . . Megölöm!

A kiabálásra még az inas is kiszaladt. Avramescu pedig két kezét összekulcsolva kérte Oláh Holubárt:

— Uram, ne csináljon botrányt! . . . A cselédség előtt! . . . Ön elveszítette az eszét . . . Térjen magához. Az az ember nincs itt.

Kóbor Kutya csak most értette meg, hogy kiről van szó és egyben világossá lett előtte, hogy Avramescu számításból, talán féltékenységből, vagy intriqueből leleplezte Csárday Olivért a férj előtt. Most már megbánta Kóbor Kutya, hogy egyszer elárulta magát Avramescu előtt, a ki talán még nagyobb szélhámos, mint Csárday Olivér.

— Nagy gyermek vagy te! — szólt Dávid Gábor jóságosan, megfogta Holubár vállát és mélyen a szemébe nézett.

— Te is ki akarsz játszani? — lihegte Oláh.

— Bolond vagy! — kiáltott rá Dávid Gábor. — Hová akarsz rohanni? A saját vesztedbe? Ne félj, még nem késtél el semmitől . . . A míg én, a harapós, goromba Kóbor Kutya ebben a házban vagyok, addig nyugodtan alhatol . . . Megértettél? ! . . .

Aztán hevesen odafordult Avramescuhoz és nyersen odavetette neki:

— Tanár úr, szégyelje magát!

— Én? . . . miért? — dadogta Avramescu.

— Csak ne kérdezze! — csattant föl Kóbor Kutya, — mert olyan gorombaságot mondok, hogy nem teszi az ablakába!

— Uram! — mondta Avramescu a gentleman fagyos hangján, — kikérem magamnak ezt a hangot!

Kóbor Kutya vállat vont:

— Hát kikéri! — szólt gúnyosan. — Bánom is én! Én nem szoktam megsértődni . . . de ha valaki komolyan megbánt, akkor . . . ütök!

Avramescu csak egy pillanatig nézett végig Kóbor Kutya izmos, köpczös termetén és ez elég volt ahhoz, hogy a vitát tovább ne folytassa. Dávid Gábor rögtön megérezte, hogy föléje kerekedett és csöndes hangon megszólalt:

— Egyáltalán, tanár úr, az idő már oly későre jár, hogy talán jobb volna, ha nem zavarná ennek a háznak csöndes nyugalmát? Legyen holnap délelőtt szerencsénk.

— Most már közbe kell szólnom, — mondta

Goszleth fölvétele.

TOLNAY KORNÉL, AZ ÁLLAMVASUTAK ÚJ ELNÖK-IGAZGATÓJA.

Holubár. — Nem engedem meg, hogy a tanár úr sértődve távozzék innen. Neki igenis sokat köszönhetek. Meg volt a bátorsága hozzá, hogy őszintén figyelmeztessen arra a veszedelemre, a mi házam jó nevét veszélyeztette . . .

Kóbor Kutya gúnyosan legyintett a kezével.

Avramescu érezte, hogy ez az a pillanat, a mikor dicsőséggel visszavonulhat. Ajánlotta magát és a házigazda visszakisérte a kapuig.

— Végtelen hálára kötelezett, — mondta neki búcsúzólag. — Nem fogom soha elfelejteni. Fáradjon el hozzám holnap délelőtt. Meg fogjuk beszélni, hogy ezután is tanár úr kezelje a feleségemet.

— Csak arra figyelmeztetem, uram, — szólt Avramescu halkan, — hogy vigyázzon a házára. Gyanusak az emberek, a kik körülveszik. Nekem ez a «Kóbor Kutya» sem tetszik valami nagyon. A tipikus «moral insanity». A nyomor, idegbaj, vagy talán valami titkos betegség kiölte belőle az erkölcsi érzeket. Degenerált ember . . . Orvosilag legalább is gyanus.

Felnőttek oktatása.

— Hallgass rám, barátom, — kezdte Kóbor Kutya, — most nem Avramescu professzor beszél hozzád, hanem Dávid Gábor tanár úr, az éjszakai csavargások és nappali kóborlások akadémiájának dékánja. Én nem könyvekből olvastam azt, a mit tudok, hanem a bokroktól tanultam, a mik sok emberi titkot súgtak meg nekem . . .

— Nem vagyok abban a kedvemben, hogy a bolondságaidat végighallgassam, — szólt Holubár.

— Fogdd be a szádat és tartsd magadat nyugodtan, mert szem-operácziót akarok végezni rajtad, — felelte Kóbor Kutya. — Ki akarom nyitni a két látó szemedet.

— Nem voltál eléggé őszinte hozzám, — panaszkodott Oláh.

— Őszintébb az anyád sem lehetett volna, — felelte Dávid Gábor. — Hanem neked, úgy látszik, a professzor Avramescu őszintesége tetszik, a ki aljas önzésből be akar ugratni téged egy botrányba, a minek a hasznát csak ő fölözné le.

— Ha Avramescu aljas önzésből cselekszik, honnan tudjam én, hogy téged csak a barátság vezet?

— Kótyagos a fejed és nem engeded, hogy a gőzét kipárologtassam, — szólt Kóbor Kutya.— Azért hallgass meg engem, hogy tisztán láthass magad körül. Módodban lesz, hogy ellenőrizd, ki mond igazat, én-e vagy a «tanár úr».

— Már senkiben sem bízom! — fakadt ki Oláh Holubár. — Ott tartok, hogy mindenki gyanús előttem, a ki él. Nem vagyok tisztában még azzal sem, hogy a feleségem miért akart ma téged a házunkból mindenáron kiutasítani?

— Akármilyen bolond vagy, a szimatod mégis jól vezet, nyomon vagy. Beszéljünk csak arról, hogy miért akar a feleséged engem mindenáron kiebrudalni innen.

— Megcsókoltad?

— Mese! Én találtam ki, mert okom volt rá. Valami magyarázatát csak kellett adnom annak, hogy miért nem tűr meg engem a feleséged.

— Tehát hazudtál!

— Mert még nem volt itt az ideje az igazmondásnak, — szólt Kóbor Kutya. — És ha ez a szélhámos professzor bele nem ártja magát a dologba, még ma sem volna itt az ideje, de holnap sem, holnapután sem, mert én megkíméltelek volna attól, hogy ok nélkül keserű pillanatokat szerezz magadnak.

— Az igazsággal csak akkor álltál volna elő, a mikor már minden elkésett . . . ha ugyan lehet még késésről beszélni . . .

— Nincs még semmi baj, — szólt Kóbor Kutya. — Ezt én mondom neked, a kinek nyugodtan és világosan lát a szeme és a kinek fene kutyaszimatja van. A rántás még nem égett oda. De vigyázz! Ha Avramescura hallgatsz, akkor fejjel rohansz be a tűzbe és elégsz benne, mint valami ostoba pillangó . . .

— Miért tegyem föl rólad, hogy jó vagy hozzám? — kérdezte Holubár. — Te is ember vagy. Ismeretlen szél fújt ide. Mit tudom, ki vagy? Soha nem volt hazád, házad, feleséged. Soha nem volt félteni valód. Most látom, hogy milyen okosan önző ember voltál. Bolond az, a ki asszonyra épít föl egy világot!

— Ebben körülbelül igazad van, — felelte Kóbor Kutya, — de csak elvben és általában. Megvallom neked, hogy a házasságtól engem mindig az a gondolat tartott vissza, hogy ez a legnagyobb örvény, a mibe az ember beleszédülhet és a legnagyobb bűn, a mit saját magával szemben elkövethet. A mai házasság a munkaadó és munkás közt való viszonyra emlékeztet. Egymásra vannak utalva és mégis harczban állnak egymással. A férj és feleség közt való harcz még ádázabb, még gyilkosabb, még alattomosabb, mert mosolygó arczczal, a külső társadalmi formák szigorú megtartásával folyik és mint minden belső harcz, inkább rothadással, mint tisztulással jár.

— A munkás — folytatta Kóbor Kutya — a «bérharcz» elől a gyári kürt búgásával mégis hazamehet vagy a pálinkamérésbe, szóval más emberek közé szórakozás, feledés okából, — de a nős ember rabja magának a harcztérnek. Ellenfelét néha nem is ajtó, hanem csak két ágy közt való ür választja el, olykor még az sem . . . Egyetlen menedéke az alvás, ha tud elaludni gondjaitól vagy az ellenfele türelmetlen szavaitól, a melyek a paplan alá is bebújnak, mint falun a csipős vörös hangyák.

Az európai ember felszabadította a feleségét a három rabszolgaságából, de ő maga rabja maradt minden régi előítéletnek. Nem mint egyenrangú féllel, nem mint társával, nem mint barátjával bánik a feleségével, hanem mint henye rabszolgával, a kinek eltartásáról gondoskodik és ezzel szemben vak engedelmességet, kutyaszerű odaadást követel tőle. Régen lehetséges volt ez, a míg a férfi el tudott tartani egy nőt, de ma, a mikor az európai emberiség mérték nélkül elszaporodott, az asszonytartás és családalapítás a legnagyobb fényűzés, a mit ember megengedhet magának. Megsokszorozza az életküzdelem terhét és ezzel szemben a családi élet idillikus szépségeit nyújtja, azt a «porczellán muzsikát», a családi tányérok, csuprok, fazekak, edények szelid összekoczódását, a mely elandalítja az embert és «elsimítja homlokáról a gond redőit . . .»

És mennél jobban szereti valaki a családját, feleségét és gyermekeit, annál félelmetesebb előtte ez a «symphonia domestica», a melyben a nyomor éhes krokodilbőgését, a betegségek és lázak piros harsonáját, az életküzdelem harczias kürtjeit csak a kölcsönös szerelem szelid pásztorsípja tartja lefojtva, mint a hogy az állatszelidítő szeme fékezi meg a százszor erősebb fenevadakat. És csak egyszer kell hamisan fújnia a pásztorsípot . . .

. . . Te, barátom Holubár, félig levontad a következését a mai házasságnak és olyan feleséget hoztál a házhoz, a ki legalább az anyagi gondoktól mentesített. Cselekedeted bölcs, logikus volt, az egyetlen okos lépés, a mi a mai világban még lehetséges. Érdekházasság? . . . Ez a szó megbélyegez valamit, a mi természetes, a mi üdvös és a mi nélkül házasságnak nem volna szabad létrejönnie. Érdekből vettél el gazdag hozományú leányt? Csak tisztán a te érdekeidről van-e itt szó? Nincs-e az asszonynak is érdekében, hogy pénz legyen a házban? A nyomor, a betegség, a gyermekek ápolása és nevelése és egyáltalán mindaz, a mivel a családi élet jár, nem kerül-e pénzbe?

(Folytatása következik.)

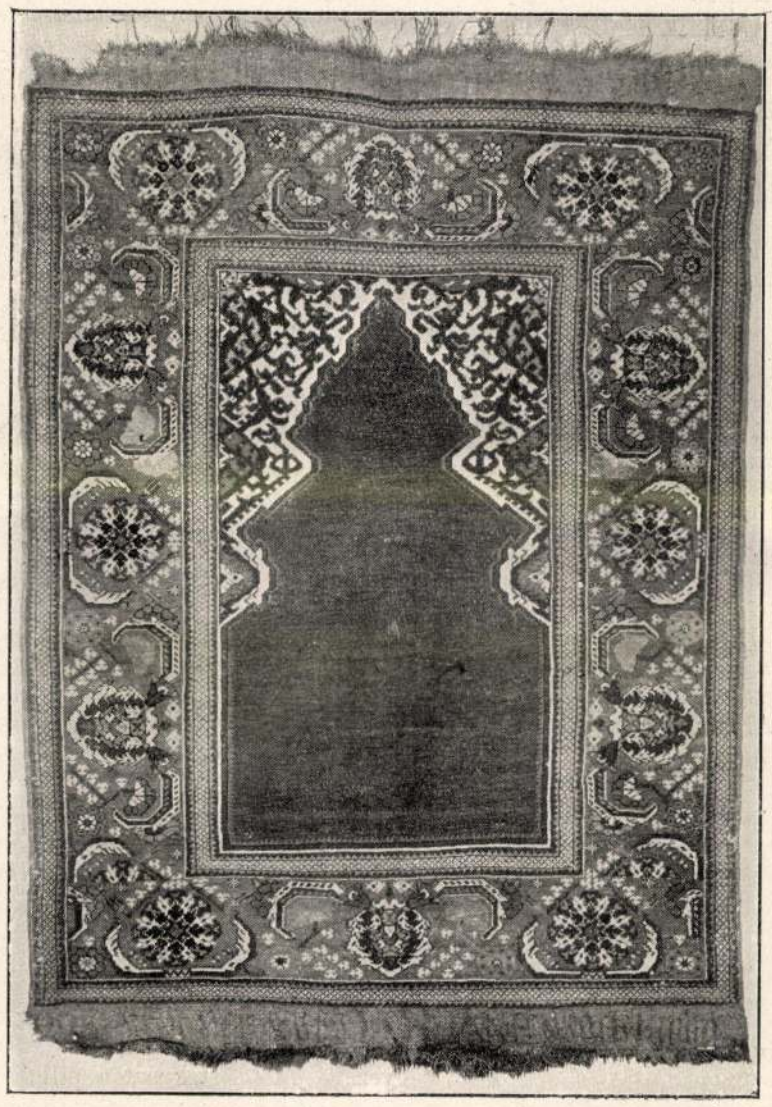

IMASZŐNYEG A XVII. SZÁZADBÓL.

Az erdélyrészi ág. hitv. ev. egyház tulajdona.

HATOSZLOPOS IMASZŐNYEG A XVII—XVIII. SZÁZADBÓL.

Báró Kuffner Károly tulajdona.

MÉRTANI DÍSZŰ SZŐNYEG A XVII. SZÁZADBÓL.

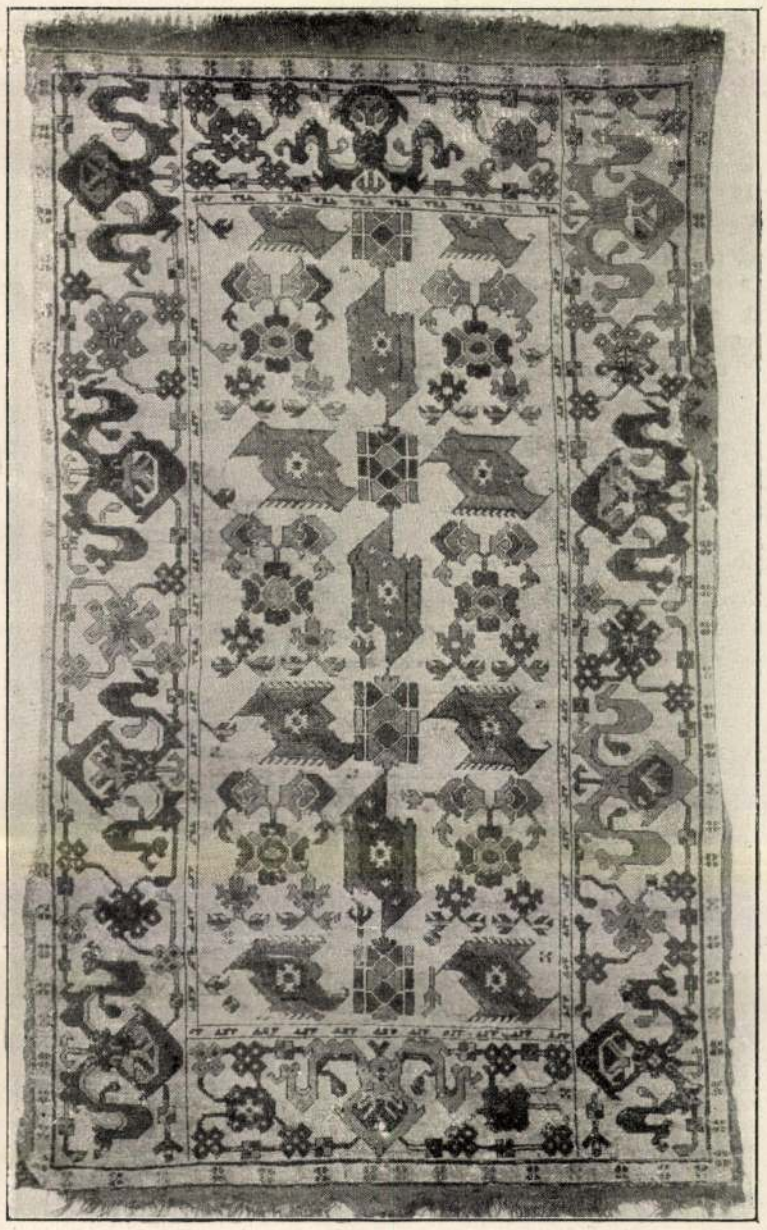

MADARASSZŐNYEG A XVII. SZÁZADBÓL.

Az erdélyrészi ág. hitv. ev. egyház tulajdona.

ERDÉLYI SZŐNYEGEK AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM KIÁLLÍTÁSÁN.

IZGALOM A TANYÁN.

IRTA BÁRSONY ISTVÁN.

A nagy tél beszorította az embereket a *tanyára*. Csak így röviden mondták, pedig az a «tanya» nem olyan közönséges tanya volt, a milyen a szegény emberé szokott lenni, a ki ha kiszorul a faluból a földecskéjére, hát ott paticsból ver egy ilyen-olyan viskót, befödi szalmazsuppal (jobb hijján), melléje ragaszt valami ólfélét, a viskót vagy bemeszeli, vagy nem; ültet a viskó hátuljához néhány akáczcsemetét (ha ugyan ültet); s ha még kutat is sikerül neki ásni a kerítetlen udvarra, akkor kész a *tanya*.

Mondom, *ez* nem ilyen egyszerű tanya volt, hanem egy egész telep, a hol rendes verandás háza volt a «tiszt úrnak», több épület szolgált cselédlakásnak; voltak istállók s ólak, sőt magtár, meg góré is volt. Az egész egy kis falu képét mutatta, kivált minthogy a nagy kert elején, a dombon, kápolna keresztjén csillan meg derült időben a napsugár. A tanyai cselédség minden második vasárnap misét hallgathatott ott.

A nagy tél itt olyan volt, hogy a hóban még az ökör is csak nehezen birt lépni; megkellett szüntetni minden külső munkát; még csak trágyát hordani sem lehetett a földekre, mert eldőlt a jószág a terhes szekérrel a mély hófuvatagokban. Így hát nem volt egyéb mit tenni, mint őrizni a «tanyát» és a körül találni holmi egymás tenni-venni valót. Fát hasogattak az emberek; megtisztogatták a bundásszőrű jószágot; kukoriczát morzsoltak; szecskát vágtak; foglalkoztak valahogyan, a hogy épen lehetett; s a kinek már semmi munkaféle sem jutott, az ácsorgott, pipázott, nézelődött.

Valami sok nézni való nem volt épen; de a kinek egyéb mulatsága nincs, annak az a csekély szinház is megteszi, a mit a mindenféle tanyai «féreg» mozgolódása kinál. Például a varjaké, a melyek megjönnek erős téllel az isten tudja honnan és ellepik a tanyai szemétdomb környékét; meggondoltan lépegetnek a hóban és örökké keresnek, kutatnak valamit, a mit el lehetne nyelni. Olyan különös, gubbasztó halálmadarak ezek a csupasz szájú fekete varjak ilyenkor. Lomha repüléssel lendülnek arrább; fáradtan ereszkednek lefelé s végül szinte leesnek inkább, semmint leszállnak; némelyik óraszámra ül a zuzmarás galyak közt, gömbbé zsugorodva, mintha a fehéren csillanó, tündéri zuzmaralombozattal ékes fának, nagy fekete virágai volnának. A varjak hang nélkül suhannak; egyik jön, másik megy; aztán egyszerre seregestől kél fel, hogy újra leszállingózzék, minden rendszer és minden igazi összetartás nélkül. Ámbár sokan szeretnek együtt lenni, de nincs köztök kettő, a melyik egymáshoz húzna. Néha szárnyra kap valamelyik s elválik a tömegből másfelé, úgy hogy vissza sem jön.

Mindezt el lehet néznie annak, a ki nem únja. — De van egyéb is, más elevenség is; — a pipiskék, a sármányok, a czinkék . . . Ezek mind a téli tanyakörnyék rendes hozzátartozandóságai. A verebekről nem is szólva. Közülök a czinkék ilyenkor a kert madarai, a többi az udvaré. A hulladék féle csalogatja együvé szegényeket. De ki gondol arra, hogy ők «szegények», a mikor hallja a pipiske vidám tyürütyűtyűjét: s látja a czitromsárgán ragyogó ékes sármányokat, a melyek őszi nyárfalevél színével száldosnak le a fáról, a sövényről, a többi szárnyas proletár közé.

Hang kevés van; a kuvasz csöndes, nincs kit megugasson; hisz ilyenkor még a garabonczias diák sem vándorol. Gebe irnok úr a hizóknál mulatozott egy kicsit, azoknak a röfögése kisérte egyik óltól a másikig; megvakargatta a rózsaszin pofáju Yorkshirek széles szalonnás hátát; azok kéjesen csemcsegtek rá és szuszogva, fújva hálálkodtak neki. Csak akkor térült el tőlük az irnok figyelme, a mikor felharsant a tiszti udvar felől az öreg Mári vészvijjogása: — Jaj, hogy a menykő csapja agyon, hát nem itt járt már megint? hát nem megfojtotta a legszebb plymulth jérczénket, a bestelelke?! . . . A nagy siránkozást többszörös szidalom fűszerezte és Gebe Karcsi mintha a saját nevét is hallotta volna a vén cseléd szájáról. Hogy annak az irnoknak is mindenre futja az idejéből, csak ezzel a baromfigyilkos görénnyel, vagy miegyébb istenátkával nem bir; s a többi . . .

Az irnok arra sietett, a hol Mári jajongott. Az elkeseredett nőszemély zászlóként lengette feléje a megfojtott plimuthot. Biz az idei jérczе létére is volt akkora, mint egy nagy magyar kakas. Kár volt érte, hogy olyan csúf halállal végezte. Át volt harapva a torka; sőt a feje sem volt a nyakán; kiszítta a vérét valami bitang gyilkos.

Gebe rögtön tudta, mi lehetett az. Mondta is. Nem görény a bűnös, Mári néni, hanem nyest; kövi nyest; láttam már a nyomát.

— Ütötte is a nyomát — bottal úgy-e? — csúfolódott a bizalmasságra kapatott öreg házibutor. — Már látom, el kell hivatni az erdész urat, hogy itt rend legyen egyszer; hogy meg ne egyen bennünket a farkas. Ha én az úrfi volnék, már régen széthánytam volna ezt az egész tanyát; a farakásokat, ni, ott az istálló mögött; bizonyosan abban bújkál a nyest, vagy mi a csuda. De persze, sok a dolgunk, mindenuntalan meg kell tömni a pipát úgy-e? Pedig itt van a sok jó kutya, a mivel nyestet lehetne fogni; gyere ide Kormos! Bundás! Harcsa! Hektor! Kuszuri! Puszuri! hej ide, mind-mind!

Olyan különös hivással sikogta el ezeket a kutya neveket, hogy egyszerre ott volt a féltuczat mindenféle kutya s eb, körülötte. Kormos, Bundás, Harcsa, megannyi lompos kuvasz; Hektor, a kasznár úr vizslája és Kuszuri meg Puszuri, két kaján pofájú ravasz «dakli». Erre a hivásra a peklok fenekéről is megjöttek volna, mert ilyen hangon szokta őket «Mári mama» (a kutyák számára az volt) ebéd idején összecsődíteni. A kuvaszok a farkokat csóválgatták és maguk elé eresztették Hektort; tudták már az illendőséget, hogy azé az elsőség. De a két dakli nem igen respektálta a vizsla-arisztokratasságot, hanem csak ráugrált Márira s meghengergőzött a mamuszán, a mit télen papucsképen viselt.

— No, itt vannak! — biztatta az irnokot; — ha még ez a hadsereg sem elég egy rongyos nyestnek, akkor nem is vadász maga! Jaj, szegény, kedves, szép jérczikém, jaj! . . .

Gebe gondolt egyet. — Jól van no, — mondta — széthajigáltatom a rőzsét, legalább lesz dolog vele, ha megint össze kell rakni. Ki az ördög tudja azt, hol bújkál azóta az a bitang kis hóhér?

Nagy immel-ámmal és édeskevés reménységgel mondta. De a véletlen épen a legjobbkor avatkozott bele a dologba. Futvást jött a kis kanász és lihegve újságolta, hogy a disznóólból egy fehérhasu vad macskát kergetett ki, a melyik egyenest a rőzse alá szaladt.

Egyszerre kiáltotta az irnok is, Mári is: *a nyest.*

Most már hiteles alapon lehetett elindulni. Gebe kedvre kapott. Összecsődítette hirtelenében a béreseket; azok jobbára úgyis csak a napot lopták. Kihozta az irodából a puskáját, a melynek ugyan csak egy kakasa volt, ellenben a másik csőhöz szolgáló ravasz el volt törve. Hja! így van az, ha tilalmas a vadászat az urasági birtokon; minek legyen akkor becsületes puskája az irnoknak?

Mári biztatta a kutyákat: — Oda menjetek ni, az irnok úrhoz; ha megfogjátok a nyestet olyan csontokat kaptok, hogy megfulhattok tőle.

A puska láttára a vizsla, meg a két dakli, mindjárt érdeklődéssel csatlakozott Gebéhez; a kuvaszok hátul maradtak, de látszott rajtok, hogy a szokatlan készülődés felkeltette a kiváncsiságukat. A béresek vasvillával vonultak ki és a tanyai karaván, megértvén, miről van szó, csakhamar elindult «nyestet fogni».

A havon félreösmerhetetlenül látszottak a nyest egészen friss, kicsi kéznyomai. Alig hogy a daklik azt megérezték, csaholva bukdácsoltak előre a rőzserakás felé, a hol a gonosz vérszopó elrejtőzött.

Most már bizonyosra lehetett venni, hogy nem hiába lészen a fáradság, mivel a rőzserakás szétbajgálása jár. A béresek, az áldomás reményében, jókedvvel láttak a munkához. A rőzserakás, a mely akkora volt, mint egy kisebb kunyhó, gyorsan apadt a villák kitartó piszkálódása folytán. A daklik roppant nagy mulatságot szereztek az embereknek, mert folyvást nyefegtek, vakogtak, csahintottak; jelezték, hogy éreznek valamit; bebújtak a réseken a rőzse közé és ott bujkáltak a lehetetlenül keskeny alagutakon, a melyen néhol átfurakodni sem birtak s olyankor keservesen jajgattak, vonítottak.

Hektor úgy szaladgált a rőzserakás körül, mint az a bizonyos kotlós tyúk a tó körül, a mikor réczefiókái magára hagyták. A vén vizslát is megbolondította a folytonos izgulás, a mit a daklik árultak el; szükölve nyugtalankodott és mindenképen részt szeretett volna venni a mulatságukban, de biz az ő nagy teste sehogysem férhetett a rőzse nyilásai közé. A kuvaszok meg sem kiséreltek ilyesmit, hanem körülállták a terepet és ránczolt homlokkal, hegyezett füllel lesték azt a pillanatot, a mikor rájok kerül a sor a nagy atak végén, ha majd izzé-porrá kell szakgatni a szorongatott nyestet.

Akkora volt a mozgás és a zaj, hogy az egész tanya apraja és asszonyféléje odagyülekezett a nyestfogókhoz. Gebe egyre kergette őket: menjetek innen, mert ha kiugrik, én oda lövök: közétek ugrik, közétek lövök! . . .

A varjak arrább húztak és az akol táján telepedtek le újra. De máskülönben nem mutattak ijedtséget. A rőzserakás fogyott, de a másik oldalon, a hová áthajigálták, viszont növekedett. A daklik elő-előkerültek valamelyik zugolyból és szófogadatlanul kerestek másik, alkalmasabb útat befelé. Hiába mutogatta neki Gebe, hogy: itt, itt Kuszuri, Puszuri! — nem hallgattak rá; oda se hederítettek; csak egymással törődtek, egymással diskurálgattak kutyanyelven; furcsán poszogtak, nyafkáltak; összeszaladtak s a saját eszük szerint csinálták meg a haditervüket, a melytől az irnok kedvéért egyáltalában nem voltak hajlandók eltérni. Nyilvánvaló volt, hogy érzik a nyestet és hogy nagyon szeretnék megropogtatni a derekát. A nyest pedig éppen ezt nem szerette volna. Bújt is előlük, mint a csík. Sokkalta vékonyabb termetével játszva csúszhatott át a legkisebb nyíláson is és szó sem lehetett arról, hogy a daklik a rőzse közt elcsípjék. De azért nagy hasznára voltak az «üzlet»-nek, mert folyvást jelezték, hogy hol bujkál a nyest; hol kell tehát jobban dolgozniok a rőzsebontogatóknak.

Úgy fogyott a viskónyi rakás, hogy már minden pillanatban a puszta földig juthattak az emberek s a nyest előpattanhatott. Ámbár tél volt, mégis csurgott a veríték az erőlködő béresek homlokáról. Még Gebének is melege lett az izgatottságtól. A sok kutya egyre ott lábatlankodott előtte, körülötte; majdhogy fel nem buktatták, annyit bújkáltak át a lába között. Hektor üvöltésszerű hangokat hallatott időnkint; a kuvaszok vadul morogtak; a béresek nekihevülten káromkodtak; Mári néni már harmadszor futott ki a konyhából, a melyet csak így részletekben mert magára hagyni és lázasan tudakolta: Na, mi lesz már? Megvan-e már? . . . el ne eresszék, a jóságos Istenért! . . .

Senki sem hallgatott rá. Mindenkit sokkal jobban elfoglalt a maga feladata, semhogy a meddő kérdések özönére felelhetett volna.

A rőzsegalyak csakúgy röpködtek hátrafelé;

kopaszaknak és életteleneknek látszottak, ismerősnek és mégis különösnek tűnt föl előtte, mint egy jóbarát, a kiben keservesen csalódtunk . . .

A lépcsőházban Kóbor Kutyával találkoztak. Avramescu nyomban félrevonta Dávid Gábort:

— Itt van Csárday? — kérdezte suttogva.

— Elment.

Avramescu megkönnyebbülten sóhajtott föl.

— Mit suttogtok ti egymással? — kérdezte Holubár, a ki mindenáron rajta volt, hogy zavart állapotát észre ne vegyék rajta.

— Dehogy suttogunk, — felelte gyorsan Avramescu. — Azt kérdeztem, hogy ő nagysága még nem feküdt-e le.

— Úgy tudom, még ébren van, — felelte Kóbor Kutya. — De mi van veled, Holubár? Reszket a kezed és sápadt vagy, mint a fal. A szemed is különös . . . Csak nem ittál?

— Oláh úr — szólt Avramescu, — minden ok nélkül izgatja magát. Mindjárt brómot fogunk bevenni és szépen le fogunk csillapodni, mielőtt ő nagyságához bemegyünk.

— Nem . . . nem várhatok . . . beszélnem kell Liviával, — mondta Holubár, de Avramescu intett titokban a szemével Kóbor Kutyának.

— Hogyisne! — mondta Dávid Gábor. — Ilyen állapotban nem mehetsz be az asszonyhoz. Tudod, hogy milyen ideges. Ha ezzel a külsővel meglátna, egész éjjel nem tudna aludni.

— Hagyjatok engem! — kiáltott föl Oláh.— Nem vagyok sem beteg, sem bolond! Talán kényszerzubbonyt is akartok rám adni?

— Micsoda beszéd ez? — kérdezte Kóbor Kutya. — Honnan jössz? Olyan feldúlt az arczod, mint azé lehet, a ki embert ölt. Mit csináltál?

Holubár nem felelt semmit, hanem neki vágott a lépcsőnek. Avramescu nyomban utána sietett és elfogta, átölelte.

— Így nem engedhetem föl, — szólt.

Holubár kitépte magát Avramescu karjaiból.

— Vissza ne tartsatok! — ordította. — Látni akarom azt az embert . . . Megölöm!

A kiabálásra még az inas is kiszaladt. Avramescu pedig két kezét összekulcsolva kérte Oláh Holubárt:

— Uram, ne csináljon botrányt! . . . A cselédség előtt! . . . Ön elveszítette az eszét . . . Térjen magához. Az az ember nincs itt.

Kóbor Kutya csak most értette meg, hogy kiről van szó és egyben világossá lett előtte, hogy Avramescu számításból, talán féltékenységből, vagy intriqueből leleplezte Csárday Olivért a férj előtt. Most már megbánta Kóbor Kutya, hogy egyszer elárulta magát Avramescu előtt, a ki talán még nagyobb szélhámos, mint Csárday Olivér.

— Nagy gyermek vagy te! — szólt Dávid Gábor jóságosan, megfogta Holubár vállát és mélyen a szemébe nézett.

— Te is ki akarsz játszani? — lihegte Oláh.

— Bolond vagy! — kiáltott rá Dávid Gábor. — Hová akarsz rohanni? A saját vesztedbe? Ne félj, még nem késtél el semmitől... A míg én, a harapós, goromba Kóbor Kutya ebben a házban vagyok, addig nyugodtan alhatol . . . Megértettél? ! . . .

Aztán hevesen odafordult Avramescuhoz és nyersen odavetette neki:

— Tanár úr, szégyelje magát!

— Én? . . . miért? — dadogta Avramescu.

— Csak ne kérdezze! — csattant föl Kóbor Kutya, — mert olyan gorombaságot mondok, hogy nem teszi az ablakába!

— Uram! — mondta Avramescu a gentleman fagyos hangján, — kikérem magamnak ezt a hangot!

Kóbor Kutya vállat vont:

— Hát kikéri! — szólt gúnyosan. — Bánom is én! Én nem szoktam megsértődni . . . de ha valaki komolyan megbánt, akkor . . . ütök!

Avramescu csak egy pillanatig nézett végig Kóbor Kutya izmos, köpczös termetén és ez elég volt ahhoz, hogy a vitát tovább ne folytassa. Dávid Gábor rögtön megérezte, hogy föléje kerekedett és csöndes hangon megszólalt:

— Egyáltalán, tanár úr, az idő már oly későre jár, hogy talán jobb volna, ha nem zavarná ennek a háznak csöndes nyugalmát? Legyen holnap délelőtt szerencsénk.

— Most már közbe kell szólnom, — mondta

Goszleth fölvétele.

TOLNAY KORNÉL, AZ ÁLLAMVASUTAK ÚJ ELNÖK-IGAZGATÓJA.

Holubár. — Nem engedem meg, hogy a tanár úr sértődve távozzék innen. Neki igenis sokat köszönhetek. Meg volt a bátorsága hozzá, hogy őszintén figyelmeztessen arra a veszedelemre, a mi házam jó nevét veszélyeztette . . .

Kóbor Kutya gúnyosan legyintett a kezével.

Avramescu érezte, hogy ez az a pillanat, a mikor dicsőséggel visszavonulhat. Ajánlotta magát és a házigazda visszakisérte a kapuig.

— Végtelen hálára kötelezett, — mondta neki búcsúzólag. — Nem fogom soha elfelejteni. Fáradjon el hozzám holnap délelőtt. Meg fogjuk beszélni, hogy ezután is tanár úr kezelje a feleségemet.

— Csak arra figyelmeztetem, uram, — szólt Avramescu halkan, — hogy vigyázzon a házára. Gyanusak az emberek, a kik körülveszik. Nekem ez a «Kóbor Kutya» sem tetszik valami nagyon. A tipikus «moral insanity». A nyomor, idegbaj, vagy talán valami titkos betegség kiölte belőle az erkölcsi érzéket. Degenerált ember . . . Orvosilag legalább is gyanus.

Felnőttek oktatása.

— Hallgass rám, barátom, — kezdte Kóbor Kutya, — most nem Avramescu professzor beszél hozzád, hanem Dávid Gábor tanár úr, az éjszakai csavargások és nappali kóborlások akadémiájának dékánja. Én nem könyvekből olvastam azt, a mit tudok, hanem a bokroktól tanultam, a mik sok emberi titkot súgtak meg nekem . . .

— Nem vagyok abban a kedvemben, hogy a bolondságaidat végighallgassam, — szólt Holubár.

— Fogdd be a szádat és tartsd magadat nyugodtan, mert szem-operácziót akarok végezni rajtad, — felelte Kóbor Kutya. — Ki akarom nyitni a két látó szemedet.

— Nem voltál eléggé őszinte hozzám, — panaszkodott Oláh.

— Őszintébb az anyád sem lehetett volna, — felelte Dávid Gábor. — Hanem neked, úgy látszik, a professzor Avramescu őszintesége tetszik, a ki aljas önzésből be akar ugratni téged egy botrányba, a minek a hasznát csak ő fölözné le.

— Ha Avramescu aljas önzésből cselekszik, honnan tudjam én, hogy téged csak a barátság vezet?

— Kótyagos a fejed és nem engeded, hogy a gőzét kipárologtassam, — szólt Kóbor Kutya. — Azért hallgass meg engem, hogy tisztán láthass magad körül. Módodban lesz, hogy ellenőrizd, ki mond igazat, én-e vagy a «tanár úr».

— Már senkiben sem bízom! — fakadt ki Oláh Holubár. — Ott tartok, hogy mindenki gyanús előttem, a ki él. Nem vagyok tisztában még azzal sem, hogy a feleségem miért akart ma téged a házunkból mindenáron kiutasítani?

— Akármilyen bolond vagy, a szimatod mégis jól vezet, nyomon vagy. Beszéljünk csak arról, hogy miért akar a feleséged engem mindenáron kiebrudalni innen.

— Megcsókoltad?

— Mese! Én találtam ki, mert okom volt rá. Valami magyarázatát csak kellett adnom annak, hogy miért nem tűr meg engem a feleséged.

— Tehát hazudtál!

— Mert még nem volt itt az ideje az igazmondásnak, — szólt Kóbor Kutya. — És ha ez a szélhámos professzor bele nem ártja magát a dologba, még ma sem volna itt az ideje, de holnap sem, holnapután sem, mert én megkíméltelek volna attól, hogy ok nélkül keserű pillanatokat szerezz magadnak.

— Az igazsággal csak akkor álltál volna elő, a mikor már minden elkésett . . . ha ugyan lehet még késésről beszélni . . .

— Nincs még semmi baj, — szólt Kóbor Kutya. — Ezt én mondom neked, a kinek nyugodtan és világosan lát a szeme és a kinek fene kutyaszimatja van. A rántás még nem égett oda. De vigyázz! Ha Avramescura hallgatsz, akkor fejjel rohansz be a tűzbe és elégsz benne, mint valami ostoba pillangó . . .

— Miért tegyem föl rólad, hogy jó vagy hozzám? — kérdezte Holubár. — Te is ember vagy. Ismeretlen szél fújt ide. Mit tudom, ki vagy? Soha nem volt hazád, házad, feleséged. Soha nem volt félteni valód. Most látom, hogy milyen okosan önző ember voltál. Bolond az, a ki asszonyra épít föl egy világot!

— Ebben körülbelül igazad van, — felelte Kóbor Kutya, — de csak elvben és általában. Megvallom neked, hogy a házasságtól engem mindig az a gondolat tartott vissza, hogy ez a legnagyobb örvény, a mibe az ember beleszédülhet és a legnagyobb bűn, a mit saját magával szemben elkövethet. A mai házasság a munkaadó és munkás közt való viszonyra emlékeztet. Egymásra vannak utalva és mégis harczban állnak egymással. A férj és feleség közt való harcz még ádázabb, még gyilkosabb, még alattomosabb, mert mosolygó arczczal, a külső társadalmi formák szigorú megtartásával folyik és mint minden belső harcz, inkább rothadással, mint tisztulással jár.

— A munkás — folytatta Kóbor Kutya — a «bérharcz» elől a gyári kürt búgásával mégis hazamehet vagy a pálinkamérésbe, szóval más emberek közé szórakozás, feledés okából, — de a nős ember rabja magának a harcztérnek. Ellenfelét néha nem is ajtó, hanem csak két ágy közt való ür választja el, olykor még az sem . . . Egyetlen menedéke az alvás, ha tud elaludni gondjaitól vagy az ellenfele türelmetlen szavaitól, a melyek a paplan alá is bebújnak, mint falun a csipős vörös hangyák.

Az európai ember felszabadította a feleségét a három rabszolgaságából, de ő maga rabja maradt minden régi előítéletnek. Nem mint egyenrangú féllel, nem mint társával, nem mint barátjával bánik a feleségével, hanem mint henye rabszolgával, a kinek eltartásáról gondoskodik és ezzel szemben vak engedelmességet, kutyaszerű odaadást követel tőle. Régen lehetséges volt ez, a míg a férfi el tudott tartani egy nőt, de ma, a mikor az európai emberiség mérték nélkül elszaporodott, az aszszonytartás és családalapítás a legnagyobb fényűzés, a mit ember megengedhet magának. Megsokszorozza az életküzdelem terhét és ezzel szemben a családi élet idillikus szépségeit nyújtja, azt a «porczellán muzsikát», a családi tányérok, csuprok, fazekak, edények szelid összekoczódását, a mely elandalítja az embert és «elsimítja homlokáról a gond redőit . . .»

És mennél jobban szereti valaki a családját, feleségét és gyermekeit, annál félelmetesebb előtte ez a «symphonia domestica», a melyben a nyomor éhes krokodilbőgését, a betegségek és lázak piros harsonáját, az életküzdelem harczias kürtjeit csak a kölcsönös szerelem szelid pásztorsípja tartja lefojtva, mint a hogy az állatszelidítő szeme fékezi meg a százszor erősebb fenevadakat. És csak egyszer kell hamisan fújnia a pásztorsípot . . .

. . . Te, barátom Holubár, félig levontad a következését a mai házasságnak és olyan feleséget hoztál a házhoz, a ki legalább az anyagi gondoktól mentesített. Cselekedeted bölcs, logikus volt, az egyetlen okos lépés, a mi a mai világban még lehetséges. Érdekházasság? . . . Ez a szó megbélyegez valamit, a mi természetes, a mi üdvös és a mi nélkül házasságnak nem volna szabad létrejönnie. Érdekből vettél el gazdag hozományú leányt? Csak tisztán a te érdekeidről van-e itt szó? Nincs-e az aszszonynak is érdekében, hogy pénz legyen a házban? A nyomor, a betegség, a gyermekek ápolása és nevelése és egyáltalán mindaz, a mivel a családi élet jár, nem kerül-e pénzbe?

(Folytatása következik.)

ERDÉLYI SZŐNYEG A XVII. SZÁZADBÓL. A nagyszebeni báró Bruckenthal-múzeumból.

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM SZŐNYEGKIÁLLÍTÁSA.

A virágos, napsütötte, ezernyi szines mese titokzatos varázsába burkolt Kelet egyik legszebb, ha ugyan nem a legszebb terméke, a szőnyeg. Szerette, becsülte azt az egész emberiség, még annak máskülönben műveletlen része is, minden időben. Megtaláljuk képét a legrégibb kortól fogva a kőbe faragott, a falra vagy egyéb anyagra festett emlékeken és foglalkoznak vele az irott feljegyzések is. Manapság annyira összeforrott velünk, hogy sem díszt, sem pompát, sem lakást szőnyeg nélkül elképzelni nem tudunk. Értéke olyan magaslatokra emelkedett, a minőkre száz éve még gondolni sem mert volna senki. A régi, szép keleti szőnyegnek még a foszlánya is értéket képvisel.

Őseink is rajongtak érte. Mintha e rajongás visszhangja lenne annak a ködbe burkolt időnek, a mikor helyről-helyre vándorolva, a szőnyeg életszükségletükhöz tartozott s elválhatlan társuk volt. Úgyszólván nincs régi magyar leltár, hagyaték- vagy hozományjegyzék, a melyben több-kevesebb szőnyeg, «zeoniegh», «zönijeg» felsorolva ne volna. Gróf Illésházy Katalinnak, férjezett gróf Batthyány Pálnénak (1660 táján) mindössze négy inge volt, egy fekete selyemből és ezüstfonálból való, egy baraczk szinű és két fehér szőtt; de szőnyege és kárpitja nyolcz.

A magyar templomokban, czéheknél és polgároknál pedig halomszámra kellett létezniök nem is olyan régen, ha csak az Erdélyben napjainkig megmaradtak számát vesszük figyelembe, szerény maradékát annak, a mit élelmes kereskedők el nem vittek, falánk molyok meg nem rágtak, gondatlan kezek össze nem szabdaltak. Csupán az erdélyi egyházak, ezek között is elsősorban az ág. hitv. ev. felekezethez tartozók vigyáztak rájuk, legalább annyira, hogy hozzávetőleg még ma is mintegy 4—500 darab szőnyeg díszíti templomaik belsejét.

Az a körülmény, hogy hazánkban úgyszólván kizárólag Erdélyben találni nagyobb menynyiségű keleti szőnyeget, abban leli magyarázatát, hogy Brassó volt a XVI. századtól fogva azok fő piacza s onnét terjedtek el Erdélynek s némileg az országnak többi részébe. Volt idő, mikor egyazon évben háromszáz darabot hoztak be Brassóba.

Ezekből az Erdélyben megmaradt szőnyegekből rendezett most kiállítást az Iparművészeti Múzeum, mely már éveken át gyűjti azokat. Ha egyéb nem, úgy az a tény, hogy e szebbnél-szebb, a kereskedésben csak szórványosan fel-felbukkanó szőnyegek magyar földön vannak századok óta, nemzedékeken át gyönyörködtették az ájtatos hivőket, díszítették a szobákat s ekként mintegy összeforrottak a nemzet lelkével, indokolttá tette volna az intézet részéről azt a vállalkozását, hogy bemutassa őket azoknak is, a kiknek nincs módjukban Erdélyt bebarangolni.

Ámde egyéb kérdések is merültek fel e szőnyegekkel kapcsolatosan, a mióta a tudományos irodalom behatóbban foglalkozik a keleti szőnyegek bonyolult ügyével, a melyeket más úton, mint egy tekintélyes anyag egyes elemeinek egyidejű összehasonlítása révén megoldani nem lehetett, ha t. i. választ akarunk adni, mi, a legközelebb érdekeltek, azokra a problemákra, melyek főbb vonásaiban ezek: dicsekedhetik-e hazai iparművészetünk azzal, hogy készített keleti módra csomózott szőnyeget, többet annál a kiállításon látható egy darabnál (157. sz.), melyen keletkezésének éve, 1723, arabs számjegyekkel, egy latin D és 5 kiséretében van feltüntetve, a mi egymagában elegendő bizonyíték lenne hazai eredetének, ha csomózása, gyapja, szinezése és a közepén ábrázolt virág szintén nem erről győzne meg bennünket. Továbbá, volt-e befolyással díszítőművészetünk stilbeli fejlődésére az a sok Keletről beözönlött, ha egyébbel nem, úgy pompás tarkaságával ható szőnyeg; a mennyiben volt, miben és mely ágában az iparművészetnek nyilvánult meg ez a hatás?

Azt is érdemes kutatni végül, mi az oka annak, hogy úgyszólván kizárólag kisméretű szőnyegeket kedveltek nálunk, azoknak is csak néhány fajtáját, legfőkép pedig azt az egyet, melyet épen annálfogva, hogy Erdélyben százszámra található, másutt meg nem, az «erdélyi» jelzővel tüntette ki a külföldi irodalom? Ez a csoport, kiállításunkon a VI.-ik, ezúttal is csaknem felét teszi ki az egész anyagnak. Kiállításunkon 312 szőnyeg látható, ezekből 106 az úgynevezett erdélyi.

Ha feltesszük azt, hogy Magyarországon, az előbb említett egy darabot kivéve, nem csomóztak szőnyegeket, úgy valamennyi kiállított darab keletkezésének bölcsőjéül Kis-Ázsiát, pontosabban Anatóliát kell kijelölnünk, a nélkül azonban, hogy ma még a helyet magát, vagy a helyeket — mert nyilván több szőnyegszövő központot kell föltételeznünk — egész határozottsággal megjelölni tudnók. Kis-Ázsiából kellett származniok, mert csomózásuk módja a giordes-i, a török, nem pedig a Senné, a perzsa. Amannál ugyanis a csomót alkotó fonál két vége két-két lánczszállal váltakozik, míg emennél minden lánczszál közé ékelődik csomó. De ettől a technikai sajátságtól eltekintve, díszítményük, a felhasznált dekorativ motivumok, valamint ezeknek szinezése és stilje is keletázsiai török eredetre vall: mindannyi motivum vagy geometrikus vagy növényi eredetű, vagy a kettőnek egymással való összekapcsolása; emberi, állati alakot ellenben nem látunk rajtuk ábrázolva, mikép a persa szőnyegeknél, a mi tudvalevőleg a Törököknek a Perzsáéktól eltérő Korán-magyarázatában rejlik.

A díszítés motivumait és elrendezését véve az osztályozás alapjául és nem számítva a kivételeket, együtt hét csoport, melyek szintén ki vannak téve közszemlére, de inkább kiegészítésül és magyarázatul a többiekhez, hat nem egészen összefüggő csoportot különböztethetünk meg.

Az elsőt és másodikat (II. és III. csoport) valószinűleg egykorút, melynek mustrája alighanem már a XV. század második felében alakult ki végleg, két sajátság jellemzi: egyfelől száraz, geometrikusan elrendezett végtelen mustra a tükörben, az elsőnél téglavörös, a másodiknál fehér alapon, másfelől a kinai eredetű, a persa szőnyegeknél is elég gyakori, stilizált felhő, a «Csi». Ugyancsak két közös dekorativ elem kapcsolja össze az V. csoportot a következő csoportnak egy részével, a mennyiben mindkettőnek csürlő alakú középpontja van, azzal a különbséggel, hogy a míg a Kis-Usákoknál a központi csürlő belseje szigorúan stilizált, addig az erdélyihez tartozó és újabb keletű daraboknál a virág az uralkodó tükörben, szegélyben egyaránt, holott a Kis-Urákok szegélyében a «Csi» a vezérmotivum. Mindkét fajta szőnyeg díszítése összefügg a keleti könyvtáblák díszítésével.

A tulajdonképeni ú. n. erdélyi szőnyeg többékevésbbé mind egyforma. Egyazon szegély és két változat a tükör kitöltésére. Amabban, a szegélyben, kezdetben csillagok és hosszúkás mezők, bennük stilizált virág horgosvégű szirmokkal váltakoznak egymással, később azonban kizárólag hosszúkás mezőkkel találkozunk; emebben, a tükörben két füles, mecsetlámpára emlékeztető edény, a melyből virágok nőlnek ki. Ez az első változat. Az edények később eltűnnek s helyüket virágok foglalják el. Ez a második változat.

Az imaszőnyegeket magában foglaló további két — VII. és VIII. — csoportot az egyszinű, fülkeformájú tükör oszlopszerű alátámasztással vagy a nélkül, különbözteti meg az eddig leirt szőnyegektől. Csomózásuk is sűrűbb. Ezeknél lép fel első izben az ú. n. herati szegély, az oroszlánmaszkkal váltakozó sokszirmú, két hajlott levél közé foglalt rózsa. Az oszlopos imaszőnyegek szinesek, változatosak, virágokkal telehintettek, akár a kert; az oszlopnélküliek egyhangúak, sápadtak, szinezésükben a világos barnássárga — hajdan rózsaszin — és a czitromsárga uralkodik; az élénk vörös alig fordul elő bennük.

Annál pompásabbak és megkapóbbak a hatoszlopos imaszőnyegek (IX. csoport). Már a rajzuk is szokatlan: rendesen hat, kivételkép kevésbé karcsú, fehér oszlopon nyugvó, egyszerű boltives architektura, jobban mondva templom keresztmetszete karmazsin háttérrel. A boltiv fölötti mezőben ugyancsak világos alapon nagy, merész hajlású, arabeszkekre emlékeztető levelek, folthatásra szinezve. A szegély, melynek szinezése ugyanerre a dekorativ elvre alapított, szintén virágos. E mellett a szinek tiszták, fénylők, olykor szinte tündöklők. Gyapjuk is kiváló, fényes, selymesen csillogó. Kiállításunknak bizonyára ezek a legartisztikusabb darabjai.

Ismertetésem végére hagytam kiállításunk műtörténetileg legfontosabb mozzanatának, a szőnyegeken található évszámoknak megemlítését. Ezen adományokat, hagyományokat megörökítő különféle, Erdélyben készült feliratok kiséretében fordulnak elő. Huszonhárom az ekként jelzett szőnyegeknek a száma. Egy részük a XVII., más részük a XVIII-ik század dátumait viseli magán. Rendkívül becses, a maga nemében páratlan adathalmaz ez, melynek fontossága egyelőre nem is méltatható eléggé, mert kétségbevonhatlan hitelességű kormeghatározások, holott eddig a keleti szőnyegek korát csak közvetve, többnyire festmények alapján lehetett hozzávetőleg megállapítani.

Az az egy bizonyos: ennyi érdekes, különféle és szép régi török szőnyeget együtt, többé soha senki sem fog látni.

Radisics Jenő.

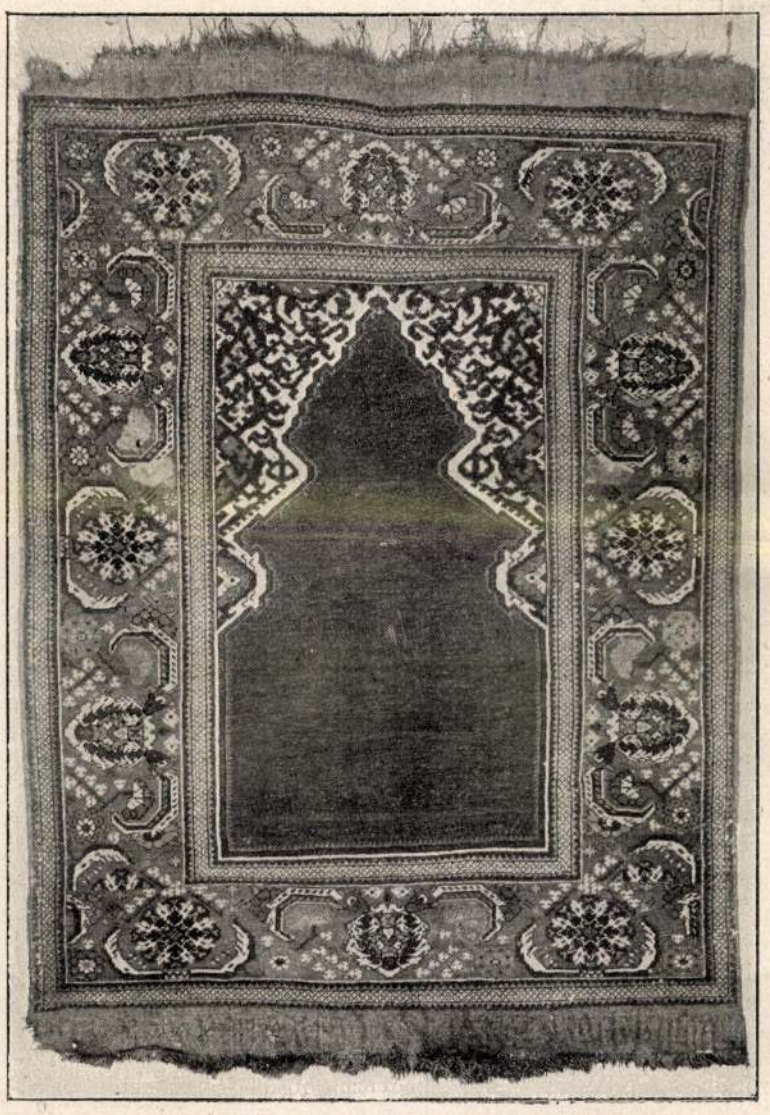

IMASZŐNYEG A XVII. SZÁZADBÓL.

Az erdélyrészi ág. hitv. ev. egyház tulajdona.

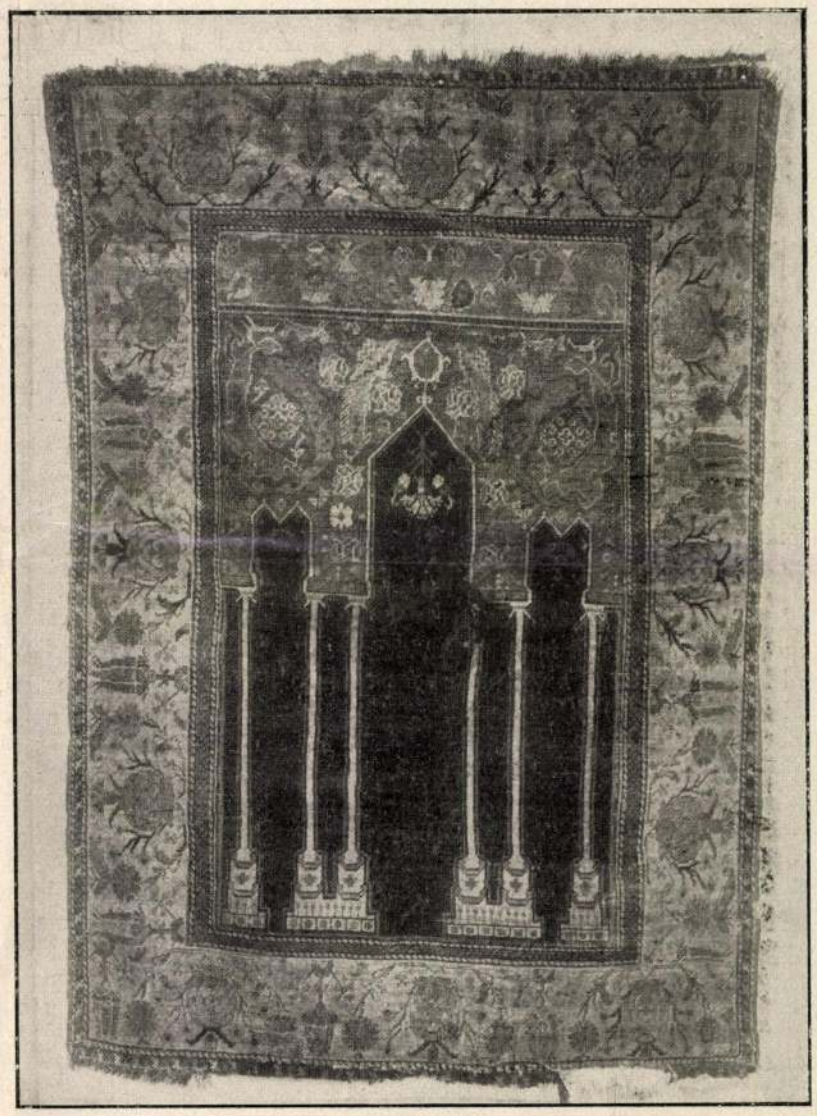

HATOSZLOPOS IMASZŐNYEG A XVII—XVIII. SZÁZADBÓL.

Báró Kuffner Károly tulajdona.

MÉRTANI DÍSZŰ SZŐNYEG A XVII. SZÁZADBÓL.

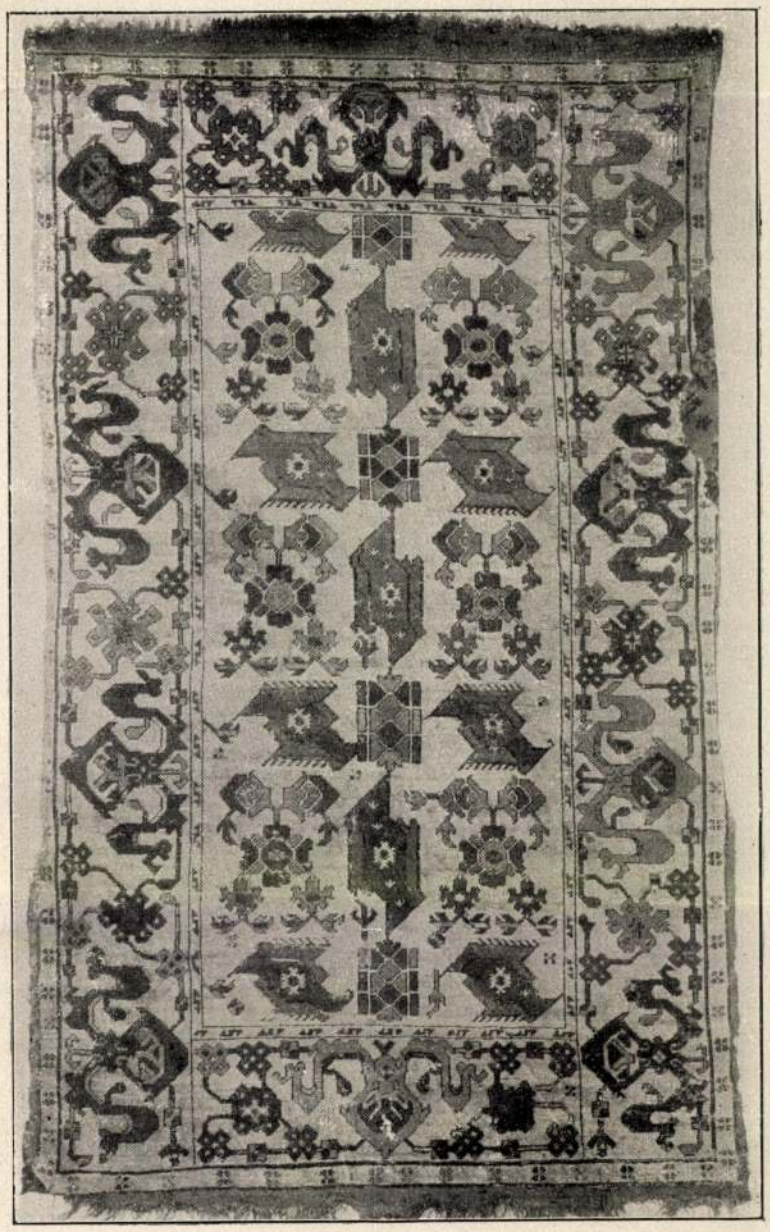

MADARASSZŐNYEG A XVII. SZÁZADBÓL.

Az erdélyrészi ág. hitv. ev. egyház tulajdona.

ERDÉLYI SZŐNYEGEK AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM KIÁLLÍTÁSÁN.

IZGALOM A TANYÁN.

IRTA BÁRSONY ISTVÁN.

A nagy tél beszorította az embereket a *tanyára*. Csak így röviden mondták, pedig az a «tanya» nem olyan közönséges tanya volt, a milyen a szegény emberé szokott lenni, a ki ha kiszorul a faluból a földecskéjére, hát ott paticsból ver egy ilyen-olyan viskót, befödi szalmazsuppal (jobb hijján), melléje ragaszt valami ólfélét, a viskót vagy bemeszeli, vagy nem; ültet a viskó hátuljához néhány akáczcsemetét (ha ugyan ültet); s ha még kutat is sikerül neki ásni a kerítetlen udvarra, akkor kész a *tanya*.

Mondom, *ez* nem ilyen egyszerű tanya volt, hanem egy egész telep, a hol rendes verandás háza volt a «tiszt úrnak», több épület szolgált cselédlakásnak; voltak istállók s ólak, sőt magtár, meg góré is volt. Az egész egy kis falu képét mutatta, kivált minthogy a nagy kert elején, a dombon, kápolna keresztjén csillan meg derült időben a napsugár. A tanyai cselédség minden második vasárnap misét hallgathatott ott.

A nagy tél itt olyan volt, hogy a hóban még az ökör is csak nehezen birt lépni; megkellett szüntetni minden külső munkát; még csak trágyát hordani sem lehetett a földekre, mert eldőlt a jószág a terhes szekérrel a mély hófuvatagokban. Így hát nem volt egyéb mit tenni, mint őrizni a «tanyát» és a körül találni holmi egymás tenni-venni valót. Fát hasogattak az emberek; megtisztogatták a bundásszörű jószágot; kukoriczát morzsoltak; szecskát vágtak; foglalkoztak valahogyan, a hogy épen lehetett; s a kinek már semmi munkaféle sem jutott, az ácsorgott, pipázott, nézelődött.

Valami sok nézni való nem volt épen; de a kinek egyéb mulatsága nincs, annak az a csekély szinház is megteszi, a mit a mindenféle tanyai «féreg» mozgolódása kinál. Például a varjaké, a melyek megjönnek erős téllel az isten tudja honnan és ellepik a tanyai szemétdomb környékét; meggondoltan lépegetnek a hóban és örökké keresnek, kutatnak valamit, a mit el lehetne nyelni. Olyan különös, gubbasztó halálmadarak ezek a csupasz szájú fekete varjak ilyenkor. Lomha repüléssel lendülnek arrább; fáradtan ereszkednek lefelé s végül szinte leesnek inkább, semmint leszállnak; némelyik óraszámra ül a zuzmarás galyak közt, gömbbé zsugorodva, mintha a fehéren csillanó, tündéri zuzmaralombozattal ékes fának, nagy fekete virágai volnának. A varjak hang nélkül suhannak; egyik jön, másik megy; aztán egyszerre seregestől kél fel, hogy újra leszállingózzék, minden rendszer és minden igazi összetartás nélkül. Ámbár sokan szeretnek együtt lenni, de nincs köztök kettő, a melyik egymáshoz húzna. Néha szárnyra kap valamelyik s elválik a tömegből másfelé, úgy hogy vissza sem jön.

Mindezt el lehet néznie annak, a ki nem únja. — De van egyéb is, más elevenség is; — a pipiskék, a sármányok, a czinkék . . . Ezek mind a téli tanyakörnyék rendes hozzátartozandóságai. A verebekről nem is szólva. Közülök a czinkék ilyenkor a kert madarai, a többi az udvaré. A hulladék féle csalogatja együvé szegényeket. De ki gondol arra, hogy ők «szegények», a mikor hallja a pipiske vidám tyürütyűtyűjét: s látja a czitromsárgán ragyogó ékes sármányokat, a melyek őszi nyárfalevél szinével száldosnak le a fáról, a sövényről, a többi szárnyas proletár közé.

Hang kevés van; a kuvasz csöndes, nincs kit megugasson; hisz ilyenkor még a garabonczias diák sem vándorol. Gebe irnok úr a hizóknál mulatozott egy kicsit, azoknak a röfögése kisérte egyik óltól a másikig; megvakargatta a rózsaszin pofáju Yorkshirek széles szalonnás hátát; azok kéjesen csemcsegtek rá és szuszogva, fújva hálálkodtak neki. Csak akkor térült el tőlük az irnok figyelme, a mikor felharsant a tiszti udvar felől az öreg Mári vészvijjogása: — Jaj, hogy a menykő csapja agyon, hát nem itt járt már megint? hát nem megfojtotta a legszebb plymulth jérczénket, a bestelelke?! . . . A nagy siránkozást többszörös szidalom fűszerezte és Gebe Karcsi mintha a saját nevét is hallotta volna a vén cseléd szájáról. Hogy annak az irnoknak is mindenre futja az idejéből, csak ezzel a baromfigyilkos görénnyel, vagy miegyébb istenátkával nem bir; s a többi . . .

Az irnok arra sietett, a hol Mári jajongott. Az elkeseredett nőszemély zászlóként lengette feléje a megfojtott plimuthot. Biz az idei jérczе létére is volt akkora, mint egy nagy magyar kakas. Kár volt érte, hogy olyan csúf halállal végezte. Át volt harapva a torka; sőt a feje sem volt a nyakán; kiszítta a vérét valami bitang gyilkos.

Gebe rögtön tudta, mi lehetett az. Mondta is. Nem görény a bűnös, Mári néni, hanem nyest; kövi nyest; láttam már a nyomát.

— Ütötte is a nyomát — bottal úgy-e? — csúfolódott a bizalmasságra kapatott öreg házibutor. — Már látom, el kell hivatni az erdész urat, hogy itt rend legyen egyszer; hogy meg ne egyen bennünket a farkas. Ha én az úrfi volnék, már régen széthánytam volna ezt az egész tanyát; a farakásokat, ni, ott az istálló mögött; bizonyosan abban bújkál a nyest, vagy mi a csuda. De persze, sok a dolgunk, minduntalan meg kell tömni a pipát úgy-e? Pedig itt van a sok jó kutya, a mivel nyestet lehetne fogni; gyere ide Kormos! Bundás! Harcsa! Hektor! Kuszuri! Puszuri! hej ide, mind-mind!

Olyan különös hivással sikogta el ezeket a kutya neveket, hogy egyszerre ott volt a féltuczat mindenféle kutya s eb, körülötte. Kormos, Bundás, Harcsa, megannyi lompos kuvasz; Hektor, a kasznár úr vizslája és Kuszuri meg Puszuri, két kaján pofájú ravasz «dakli».

Erre a hivásra a poklok fenekéről is megjöttek volna, mert ilyen hangon szokta őket «Mári mama» (a kutyák számára az volt) ebéd idején összecsődíteni. A kuvaszok a farkokat csóválgatták és maguk elé eresztették Hektort; tudták már az illendőséget, hogy azé az elsőség. De a két dakli nem igen respektálta a vizsla-arisztokrataságot, hanem csak ráugrált Márira s meghengergőzött a mamuszán, a mit télen papucsképen viselt.

— No, itt vannak! — biztatta az irnokot; — ha még ez a hadsereg sem elég egy rongyos nyestnek, akkor nem is vadász maga! Jaj, szegény, kedves, szép jérczikém, jaj! . . .

Gebe gondolt egyet. — Jól van no, — mondta — széthajigáltatom a rőzsét, legalább lesz dolog vele, ha megint össze kell rakni. Ki az ördög tudja azt, hol bújkál azóta az a bitang kis hóhér?

Nagy immel-ámmal és édeskevés reménységgel mondta. De a véletlen épen a legjobbkor avatkozott bele a dologba. Futvást jött a kis kanász és lihegve újságolta, hogy a disznóólból egy fehérhasu vad macskát kergetett ki, a melyik egyenest a rőzse alá szaladt.

Egyszerre kiáltotta az irnok is, Mári is: *a nyest.*

Most már hiteles alapon lehetett elindulni. Gebe kedvre kapott. Összecsődítette hirtelenében a béreseket; azok jobbára úgyis csak a napot lopták. Kihozta az irodából a puskáját, a melynek ugyan csak egy kakasa volt, ellenben a másik csőhöz szolgáló ravasz el volt törve. Hja! így van az, ha tilalmas a vadászat az urasági birtokon; minek legyen akkor becsületes puskája az irnoknak?

Mári biztatta a kutyákat: — Oda menjetek ni, az irnok úrhoz; ha megfogjátok a nyestet olyan csontokat kaptok, hogy megfulhattok tőle.

A puska láttára a vizsla, meg a két dakli, mindjárt érdeklődéssel csatlakozott Gebéhez; a kuvaszok hátul maradtak, de látszott rajtok, hogy a szokatlan készülődés felkeltette a kiváncsiságukat. A béresek vasvillával vonultak ki és a tanyai karaván, megértvén, miről van szó, csakhamar elindult «nyestet fogni».

A havon félreösmerhetetlenül látszottak a nyest egészen friss, kicsi kéznyomai. Alig hogy a daklik azt megérezték, csaholva bukdácsoltak előre a rőzserakás felé, a hol a gonosz vérszopó elrejtőzött.

Most már bizonyosra lehetett venni, hogy nem hiába lészen a fáradság, mivel a rőzserakás szétbajgálása jár. A béresek, az áldomás reményében, jókedvvel láttak a munkához. A rőzserakás, a mely akkora volt, mint egy kisebb kunyhó, gyorsan apadt a villák kitartó piszkálódása folytán. A daklik roppant nagy mulatságot szereztek az embereknek, mert folyvást nyefegtek, vakogtak, csahintottak; jelezték, hogy éreznek valamit; bebújtak a réseken a rőzse közé és ott bujkáltak a lehetetlenül keskeny alagutakon, a melyen néhol átfurakodni sem birtak s olyankor keservesen jajgattak, vonítottak.

Hektor úgy szaladgált a rőzserakás körül, mint az a bizonyos kotlós tyúk a tó körül, a mikor réczefiókái magára hagyták. A vén vizslát is megbolondította a folytonos izgulás, a mit a daklik árultak el; szükölve nyugtalankodott és mindenképen részt szeretett volna venni a mulatságukban, de biz az ő nagy teste sehogysem férhetett a rőzse nyilásai közé. A kuvaszok meg sem kiséreltek ilyesmit, hanem körülállták a terepet és ránczolt homlokkal, hegyezett füllel lesték azt a pillanatot, a mikor rájok kerül a sor a nagy atak végén, ha majd izzé-porrá kell szakgatni a szorongatott nyestet.

Akkora volt a mozgás és a zaj, hogy az egész tanya apraja és asszonyféléje odagyülekezett a nyestfogókhoz. Gebe egyre kergette őket: menjetek innen, mert ha kiugrik, én oda lövök; közétek ugrik, közétek lövök! . . .

A varjak arrább húztak és az akol táján telepedtek le újra. De máskülönben nem mutattak ijedtséget. A rőzserakás fogyott, de a másik oldalon, a hová áthajigálták, viszont növekedett. A daklik elő-előkerültek valamelyik zugolyból és szófogadatlanul kerestek másik, alkalmasabb útat befelé. Hiába mutogatta neki Gebe, hogy: itt, itt Kuszuri, Puszuri! — nem hallgattak rá; oda se hederitettek; csak egymással törődtek, egymással diskurálgattak kutyanyelven; furcsán poszogtak, nyafkáltak; összeszaladtak s a saját eszük szerint csinálták meg a haditervüket, a melytől az irnok kedvéért egyáltalában nem voltak hajlandók eltérni. Nyilvánvaló volt, hogy érzik a nyestet és hogy nagyon szeretnék megropogtatni a derekát. A nyest pedig éppen ezt nem szerette volna. Bújt is előlük, mint a csik. Sokkalta vékonyabb termetével játszva csúszhatott át a legkisebb nyíláson is és szó sem lehetett arról, hogy a daklik a rőzse közt elcsípjék. De azért nagy hasznára voltak az «üzlet»-nek, mert folyvást jelezték, hogy hol bujkál a nyest; hol kell tehát jobban dolgozniok a rőzsebontogatóknak.

Úgy fogyott a viskónyi rakás, hogy már minden pillanatban a puszta földig juthattak az emberek s a nyest előpattanhatott. Ámbár tél volt, mégis csurgott a veríték az erőlködő béresek homlokáról. Még Gebének is melege lett az izgatottságtól. A sok kutya egyre ott lábatlankodott előtte, körülötte; majdhogy fel nem buktatták, annyit bújkáltak át a lába között. Hektor üvöltésszerű hangokat hallatott időnkint; a kuvaszok vadul morogtak; a béresek nekihevülten káromkodtak; Mári néni már harmadszor futott ki a konyhából, a melyet csak így részletekben mert magára hagyni és lázasan tudakolta: Na, mi lesz már? Megvan-e már? . . . el ne eresszék, a jóságos Istenért! . . .

Senki sem hallgatott rá. Mindenkit sokkal jobban elfoglalt a maga feladata, semhogy a meddő kérdések özönére felelhetett volna.

A rőzsegalyak csakúgy röpködtek hátrafelé;

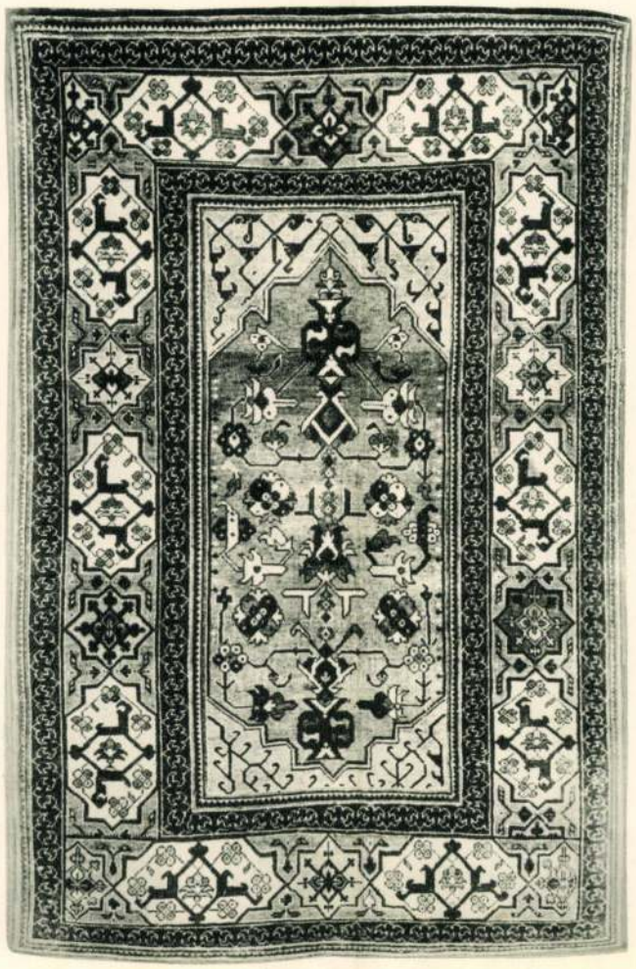

Erdélyi szőnyeg 1600 körül

KISÁZSIAI SZŐNYEGEKRŐL[1]

A keleti ember a szőnyegen születik és azon leheli ki lelkét. A szőnyegszövés tipikusan kollektív művészet, személytelen, néha névtelen költő alkotása, máskor úgy születik mint a népének, amelybe készítője beleszövi, csomózza lelkét, egy darab emberi életet; benne van az ezeregyéjszaka meséje, izgalmas karavánutak története, pletykáló asszonyi beszéd, bánat, öröm, könny, nevetés.

Nyugaton a szőnyeg a XIX. század közepetáján kezd széles rétegben ismertté lenni, mondjuk így: polgárjogot nyerni. Az 1891. évi bécsi kiállítás gyönyörű anyaga és mindenfelett álló pompás sokszínnyomatú katalógusa kelti fel a műtörténészek figyelmét. Azóta vette kezdetét a műtörténeti, esztétikai szempontból való feldolgozás. Nagy viták során először elkülönítik a csoportokat, tisztázzák a származást. Ma már tudjuk, hogy a fajánszlüszter-fényű, ezüsttel, arannyal átszőtt lengyel szőnyeg Perzsiában s nem Lengyelországban készült, a damaszkuszi szőnyegnek meg semmi köze sincs a nevéhez, mert egyiptomi termék.

A lokalizálás folytán már rájöttek arra, hogy a szaffid-dinasztia alatt készült perzsaszőnyegek alkotják e téren az elérhető legmagasabb művészetet s e nemben a vadász, vázás, medaillonos, virágos selyemszőnyegek legalább olyan magas művészeti szinten mozognak, mint a gobelinművészet legszebbjei. A XVI. és XVII. századi perzsaszőnyegnek nincs versenytársa. Közvetlenül utána kétségtelenül a kisázsiai szőnyeg az, amely szépség tekintetében számításba jöhet, bár fűzzük hozzá, hogy a kaukázusi, középázsiai, indiai, kínai szőnyeg ma még tulajdonképpen ismeretlen, irodalma jóformán nincs.

A kisázsiai szőnyegről többet tudunk, mint a perzsáról. Kormeghatározása biztosabb, pontosabb. A perzsaszőnyegről jóför-

[1] Cikkünknek az Iparművészeti Múzeumban dr. *Leyer* Károly által, dr. *Mihalik* Sándor és dr. *Csernyánszky* Mária közreműködésével, „Régi kisázsiai szőnyegek" címmel rendezett jólsikerült kiállítás kölcsönöz aktualitást.

Magyar Művészet
1935. 6

Szaracén usák-szőnyeg. XVI. sz. második fele

Hatoszlopos ladik-szőnyeg. XVII. sz.

mán csak egyetlen pozitív adatunk van: a Viktoria and Albert-múzeum egyik perzsaszőnyegét 1539-ben készítik első Tahmasp sah családi temetkezési mecsetje számára. A többi meghatározás miniaturákkal való összehasonlító stílkritikai alapon történt. A kisázsiai szőnyeg fejlődéstörténeténél is elsősorban stílkritikára támaszkodunk, de sűrűbben találkozunk évszámmal is.

A legkorábbi kisázsiai szőnyeg, amelyet ismerünk, a berlini *Kaiser Friedrich Museum* töredéke.[1] Ez a töredék szvatikadíszes; nyolcszögletű medaillonjaiban erősen stilizált főnixmadár és sárkányok harcát látjuk. A családi életet szimbolizálja a horogkereszt ősi díszítő motívuma a szvasztika, de vajjon melyik karaván bálájában hozták a Ming császári jelképet, a főnixet, a sárkányt, amely a férfi és női, kozmoszt létrehozó örök erőnek szimbóluma? Miképpen került Ázsia úttalan útjain a mongol földről Anatóliába ez a motívum? Pontosan ezt a díszítést fedezte fel *Bode* a sienai Spedale della Scala Domenico di Bartholo 1440 táján festett freskóján, de ilyen barbár, szigorú, stilizált állatot, madarat, Giottótól kezdve az egész trecento folyamán és a quattrocento elején is sokszor találhatunk itáliai képeken. Velence a keresztes hadjáratok óta központja a keleti és nyugati kereskedelmi közvetítésnek. A lagúnaváros egyik negyede, a Fondaco dei Turchi fürge levantei kereskedői az előkelőknek, a kényelemszeretőknek, a templomoknak szőnyeget is adnak el és ezeket a szőnyegeket a korabeli festők gyakran le is festik.

A török birodalom megerősödik, világhatalmi tényező, elérkezik fénykorához, hatalma a XV—XVI. században a legnagyobb és ez meghozza a művészetekben is gyümölcsét. A Budát elfoglaló nagy hadvezér, Szulejmán szintén a költészet pátrónusa. A fénytől, gazdagságtól áradozó udvar a művészeteknek is nagy pártfogója. A padisahnak és környezetének már nem felel meg a nomád ízlésű stilizált-állatos régi szőnyeg. Új stílus alakul ki és érdekes: az ozmánok Európát hódítják, de művészetüket Ázsiából erősítik. Költészetük épúgy Perzsiából merít, mint ahogy képzőművészetük is.

A XV. század második felének képein látjuk, hogy Velencén át új ízlésű szőnyeg kerül a pompakedvelőkhöz Itáliába, sőt eljut az újfajta textília még északra is. A hollandusok festményein — mert ők is szeretik dekorációnak felhasználni — azonosítható. Az ozmán birodalom fénykorának összes szőnyegfajtái fellelhetők nálunk is s ez a török megszállás nagy kára mellett egyik kis haszna. Nemes uraink látják a töröknél, eltanulják használatát, megszeretik, megveszik, követségjáráskor ajándékba kapják; Erdélyben piaca is van, minden bizonnyal Budán is árusították. Thurzó György vendéget vár és hites társának így ír egy helyen: „A házakban a kárpitokat és szőnyegeket szépen vonasd fel." A lakás díszévé válik, sátraikat ezzel teszik kényelmessé nemes uraink. Szokás a templomok ülőhelyeit ugvancsak szőnyeggel díszíteni. Az erdélyi egyházak még ma is sokszáz kisázsiai szőnyeget őriznek kincstáraikban.

A perzsa hatás legszembetűnőbben az úgynevezett nagyméretű szaracén usákon figyelhető meg. Ezen a szőnyegen nemcsak a térkitöltés, hanem még az apró részletek is a szaffid medaillonos szőnyeget utánozzák. Középen rendesen gazdagrajzú teljes-, míg a sarkokat negyed-medaillonok töltik ki. Az egész szőnyeget szellemesen vezetett kúszarajzú vonalak, virágok, indák lugasként fonják be; ha jól megnézzük, mintha egy megmerevedett keményrajzú perzsaszőnyeget látnánk. Az usák szőnyeget a piros alap — ez a sötét rózsától a krimzonig terjed — a kék, vagy a szemet megnyugtató óaziszöld mustra, sárga rajz jellemzik. Tónusa meleg. Olasz, holland és angol mesterek képein gyakran találkozunk ezzel a stilizált virágoskerttel. *Velasquez* is szerette felhasználni, például az 1656-ban festett, a bécsi *Hofmuseum*-ban lévő Mária Terézia hercegnőt ábrázoló képén. A kis usák változata a szaracénnak, néha alig nagyobb egy négyzetméternél, tulajdonképpen kettős, egymással szemben levő imafülkés szőnyeg. Keretében legtöbbször a *tsi*-t, az úgynevezett felhőfoszlányt, az örök életet szimbolizáló kínai eredetű motívumot alkalmazzák. Az anatóliai szőnyegekbe a tsi a perzsából került. Egy harmadik változat a fehér usák szőnyeg, madaras szőnyegnek is szokták nevezni, amely ha szépen patinás, úgy elefántcsontszínű. Ez a szőnyeg nemcsak technikai kivitele révén azonos az usákkal, hanem a bordűrje majdnem minden esetben éppen olyan *tsi*-mintás, mint a kis usáké. A madaras szőnyeg elnevezést azért kapta, mert a tükrében lévő romboid formájú dekorációja bár stilizált virág, mégis olyan, mint valami rigó. A fehér usák rokonfajtája egy meglehetősen ritka, primitív, népies ízű szőnyeg, amelyet azért, mert belső tükrét feketekávészínű golyók díszítik, golyós szőnyegnek nevezünk. Ezek a golyók, melyek alatt néha apró felhőfoszlányt is szoktak díszként alkalmazni, az úgynevezett *tsintamini* motívum, melyet Timurlenk címerének és Buddha jelképének tartanak.

A mi szempontunkból legérdekesebb usákfajta az erdélyi, gyártási helyének *Bode* egy időben a Balkánt gondolta, máskor meg, egy régebbi munkájában a perzsaszőnyegekkel

[1] A Sarre által felfedezett konjai Alaeddin mecset három szőnyegtöredéke a hozzáférhetetlenség és az analogia hiánya miatt elszigetelten áll.

együtt tárgyalja. Joggal hihette, hogy Perzsiában készült, mert a vázás szőnyegekkel látszatra kétségtelenül közeli rokonságban áll. Később maga Bode mutatta ki, hogy származási helye nem lehet más, mint Usak tájéka. Egész biztosan nem készítették Erdélyben, Nevét onnan kapta, hogy ott találták legnagyobb számban. Mint a legtöbb usák-fajta, manufakturában készülhetett. Nem lehetetlen, hogy ezekben a műhelyekben perzsa munkások is dolgoztak. A perzsaszőnyeg a törökök szemében becses. Megvolt a lehetősége, hozathattak perzsa iparművészt, amint biztos tudomásunk van arról, hogy a XVI. században a török szultánok egyiptomi szőnyegkészítőket is hívtak Konstantinápolyba. Ezekben a privilegizált műhelyekben készülhetett az erdélyi is, mert még a gyakorlatlan szem is első pillanatra észreveszi, hogy nem népies produktum. Pontos rajza, raffinált művészi színezése, szigorú szimmetriája, mind ezt látszik bizonyítani. Számos vállfaját ismerjük ennek az imaszőnyegfajtának. Jellegzetessége az, hogy legtöbbször vázás. Tükrét stilizált virágokkal hinti tele tervezője, kerete szögletes medaillon-sorozatból áll, amelyek között, föleg a régebbieknél, nyolcszegletes csillagokat találunk. A tükröt rendesen reciprok liliom szegélyezi. Színezésében dominál az indigó, a krap, valamint a sáfrány; rendesen élénk, ellentétdús. A XVII. és XVIII. századbeli festők hatásos színezésükért szeretik csendéletek, intérieur-ök díszéül felhasználni. A XVIII. században kezdődik ennek a szőnyegtípusnak teljes hanyatlása: rajza megbomlik, a dekadencia jelei lépésről-lépésre leolvashatók.

Egy másik csoportja a kisázsiai szőnyegnek, bár az usákkal való rokonságát az avatottszemű kétségtelenül felismeri, az úgynevezett *holbein-szőnyeg*, amely nevét Holbeintől kapta, aki különösen szerette festményein alkalmazni s néha olyan pontosan, hogy a csomószámokat is leolvashatjuk. A holbein-szőnyegekhez tartozik a vörös alapú, sárga arabeszkes szőnyeg és a bergamo. Ez utóbbit még ma is elcsökevényesedett formájában készítik Anatóliában. A holbein-típusú szőnyegnek főleg a bordűrje jellegzetes, ahol az arab kuffi irást ornamenssé változtatva használják fel bonyolult rajzzal, keret gyanánt. Ez az írás olyan önálló díszítő magaslatra jut, amilyet semmi másfajta kalligráfia nem ért el. A holbein-szőnyeg rajza *gülornamenssel* díszes, szigorúan geometrikus tükrében is, olyan, mint egy pontosan skandált vers. A gül-, vagy rózsamotívum azonban csak képletesen értendő, mert egyáltalán nem emlékeztet a rózsára. Egyébként Közép-Ázsiából ered és hogy hogyan került Anatóliába, nem tudjuk. A régi bergamo-szőnyeg szabadabb, színesebb; *Jan van Eyck* és *Memling* képein is találkozunk vele.

Az imaszőnyegek egyik nagy csoportja a kisázsiai családhoz tartozik. Hordozható mecsetnek tekinthető és úgy foghatjuk fel egy kis illúzióval, hogy az ájtatoskodó a mecsetajtón, vagy ablakon keresztül, oszlopok között Mekka felé tekint. Legbecsesebb és legszebb a hatoszlopos, tulipános *ladik*. Ez közöttük a legritkább fajta és legművészibb. Rendesen gyengéd tónusú, sárgás aranyszínű, mintha gyapjúból csomózott mozaik lenne. Közel áll hozzá a *jordesz*, mely ugyancsak gyakran oszlopos. Azt mondják, ez renesszánsz hatás. Lehet, de az sincs kizárva, hogy az ókori elpusztult városok adták hozzá a gondolatot, amelyek Nyugat-Anatóliától messze Keletig emlékei a görög-római kultúrának.

Az igazhitű muzulmán, amikor a müezzin panaszos, szomorú hangját hallja, pénz, ékszer, földi javak nélkül a tiszta imaszőnyegre térdepel, elválasztva a tisztátalanságtól s megszabadulva a földi gondoktól közelít istenéhez. Az örök életet jelképező ámpolna függ a jordesz imafülkéjéről alá. A belecsomózott naturalista kannák a mohamedánt a gyakori mosdásra figyelmeztetik. A piros vagy lazacszínű tükör a felkelő napra vagy naplementére, a teveszőrszínű a sivatag homokjára, a kék az ég színére emlékezteti a Kába köve felé imát mormoló muzulmánt. Ismerünk sűrűn, selyemmel csomózott jordeszeket is; ott készült, ahol az időnek nincs értéke. A jordesznek sok fajtáját ismerték Anatóliában. Az *oroszlánfejes erdélyi, a baszra jordesz*, míg a későbbiek közül a *kiszjordesz* és a neobarakkos rajzú *medsidie* vagy *venecien* a legismertebbek. A karmazsinszínű kiszjordeszt a menyasszony ajándékozza vőlegényének; aki ezen a szőnyegen áll, a ház urának védelmét élvezi.

A jordesz hanyatlását a neobarokk-rajzú medsidie-szőnyeg fejezi ki talán a legjobban. Üressé, semmitmondóvá vált az oszlop, nyers színezése is már európait utánoz. A jordeszszel rokon a *kula*, amelynek egyik híressé vált csoportja a *temetői szőnyeg;* ezzel szokták halottaikat letakarni, vagy a sírhantot befedni. Tónusa hideg holdfényű, mihrabja rendesen kék, míg csíkos kerete csontszínű. Méltóságteljes, ünnepélyes, hatástkeltő. A *mudzsur*, a *kirsehir*, a *melasz* már újabb kisázsiai készítmények, színezésük rikító, néha már-már olyanok, hogy a régiek szépségét nem is sejtetik.

*

Kultúrlelkiség virágzott ki a szőnyegen. Nem ábrázol, bátran mondhatjuk absztrakt művészetnek. Színe, valamint rajza: szőnyegbe szőtt gondolatok, vágyak, álmok, érzések.

DR. JAJCZAY JÁNOS

Az erdélyi szőnyeg

Irta: *Dr. Jajczay János*

I.

Az ezeregyéjszakás Kelet legszebb meséje, az orientális iparművészeti produkció izgató, érdekes problémája: a szőnyeg. Készítésével sok ezer négyzetkilométer területen foglalkoznak. Leszámítva az európai szövött szőnyeget, keleti szőnyegről beszélünk még akkor is, ha azt például nem a kínai határon, hanem a tőlünk délnyugatra fekvő Marokkóban, vagy több évszázad előtt a mórvilágban, Spanyolországban készítették.

A mi szempontunkból kétféle szőnyeget különböztetünk meg: először, melyet iparművész tervez s melyet a terv alapján maga a tervező, vagy annak utasítása szerint más készít. Ilyenek például a XVI. századi perzsa medaillonos szőnyegek, vagy az ú. n. vázás szőnyegek, melyek szépsége egyenrangú az európai gobelin fénykorában készült falkárpitokkal. — Másodszor beszélünk az ú. n. népies szőnyegről, melyet készítőik házilag, saját maguk használatára csinálnak. Ilyenfajta a nomád-szőnyeg, mely a vándorló keleti ember bútora, tulajdonképen etnográfiai produktum és mint ilyen, népművészet. — Készakarva hagyjuk el a harmadik fajtát, melyet szintén Keleten készítenek — mint tömegárut az európai és amerikai piac számára — s bár kézzel csomózzák, szövik, körülbelül a gépszőnyeggel van egy színvonalon s mint ilyen, esztétikai szempontból számításba sem jöhet.

A szőnyeg sokfélesége, differenciálódása, az időnként változó vagy fejlődő stílus, a készítési mód, a helyi ízlés, valamint a különféle rendeltetés folytán jön létre. Más követelő ízlésnek felel meg a vadász-szőnyeg, stilizált erdejével, vadjaival, dekoratív alakjaival, mint a későbbi korból való európai barokkízlés hatását

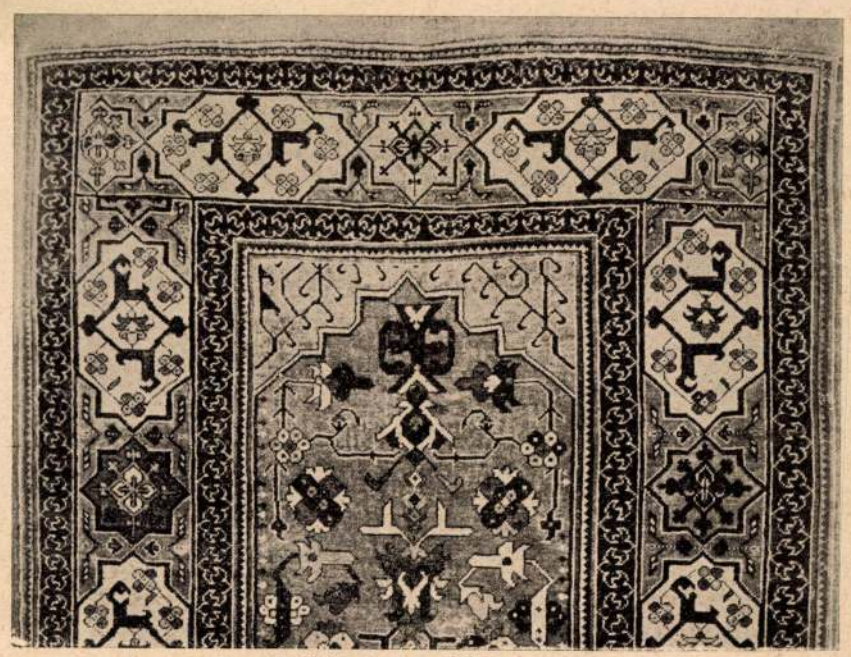

Erdélyi szőnyeg a XVII. századból

A. Múzeum 1929. 6-7 sz.

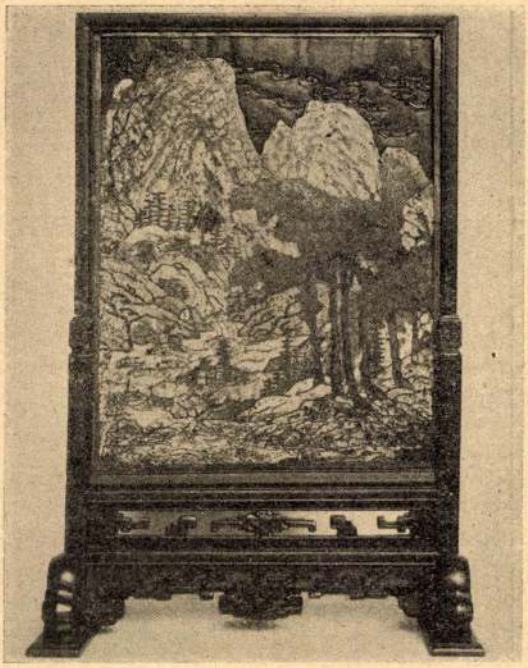

Fent: Ellenző. Faragott fa és rekeszzománc Ming (1368—1644) Wodianer Hugóné tulajdona

Lent: (balra) Lovas kemény cserépből. Ming. br. Weiss Edit tulajdona (Jobbra.) Aranyozott bronz palack-váza. Ming. Iglauer István tulajdona

mutató úgynevezett lengyel szőnyeg. A szövött kelim, vagy az ugyancsak szövött szumak, melybe a nomád pásztor holmiját csomagolja mikor a sátorfáját felszedi, más célt szolgál, mint a csomózott szőnyeg, melyet sátrában felterít. Különbözik a minta is, mert technikailag a szövött szőnyeg más rajzot és színezést követel, mint a csomózott. A bokhara egy bizonyos fajtája az úgynevezett hatslu bokhara, melyet a nomádok a sátor bejáratához szoktak akasztani, vágyódva utánozza a ház bejáratát képező ajtó elosztásos rajzát és így más ízlést árul el, mint a tőle nem is olyan messze készített szamarkand szőnyeg, melynek kifinomodott színezésű meander vonalú keretében a 2000 év előtti görög mozaikpadló vonala él. És végül differenciálódhat a szőnyeg rendeltetése szerint: pl. a tevetakaró formája, de meg rajza is más, mint egy imaszőnyegé. Egyszerüen azért, mert használata mást kíván.

2.

Antik szőnyegeknek a XIX. század előtti időben készülteket tekintjük. Bennünket a régebbiek közül az úgynevezett »erdélyi szőnyeg« nemcsak elnevezésénél fogva érdekel, hanem azért is, mert erdélyi templomokban, úri házakban még ma is nagy számban találhatjuk. Az erdélyi szőnyeg elnevezés félreértésre adhatna okot. Nem azért »erdélyi szőnyeg«, mintha ott készítették volna; mint ahogy az úgynevezett »lengyel szőnyeg«, amely körül valamikor nagy irodalmi vita volt, sem Lengyelországban készült. Szmirna tájékán lehettek a műhelyek, ahonnan a levantei kereskedők összeszedték az anatoliai szőnyegeket s ellátták vele Velencén keresztül az olasz templomokat; északra még Brügge-ig is hajózva, a gazdag hollandusok házait díszítették: usak, fehéralapú, madaras, golyós, az úgynevezett Holbein és erdélyi szőnyegekkel. Hozzánk a keleti szőnyeg nagy számban a török uralom alatt jutott. A törökök sátraik, lakásaik díszítésére, meg az előírt imák elvégzéséhez használták. A magyarság ezt látva, vásárolta. Követségek küldésekor meg ajándékba kaphatta. Erdélyben még ma is sok száz darab erdélyi szőnyeg van, tehát könnyen közelfekvő lehetett a gondolat, hogy ott készült, műhelyekben, mint ahogy Velencében az egyik városrészben, — amely nevét is onnan kapta — a Fondaco dei Turchi-ban törökök készítették Olaszország részére a keleti dolgokat. De ennek nálunk semmi nyoma nem maradt. Bár készülhetett Erdélyben erdélyi mustrás szőnyeg, mint ahogy készült is. Ismerünk például egy szőnyeget Erdélyben, melyben D. S. monogramm van (az 1914-es szőnyegkiállításon ki is volt állítva). De ez a szőnyeg éppen úgy magán viseli a keleti ízlés hiányát, mint a napjainkban készült úgynevezett »magyar perzsa«. Lehet, sőt valószínű, hogy az egyes erdélyi városokban a szőnyegnek nagy piaca volt s itt rendes kereskedést űzhettek vele.

3.

A régebbi szőnyeg-irodalomban többször találunk utalást arra, hogy az anatoliai szőnyegek — melyeket ma azoknak ismerünk — egyike vagy másika a Balkánon készülhetett, az európai Törökországban. Bode egyideig az erdélyit is ilyennek gondolja, azonban a felfogás ma megegyező: az erdélyi szőnyeg Kisázsiában készült, s a szmirna fajták egyikének kell tekintenünk. Ez persze nem azt jelenti, hogy a mai szmirnával rokonságban van. Szmirna már ezelőtt több száz évvel is a szállítás centruma, honnan a szőnyeg útra kel. Anatoliában korán fejlődik ki a szőnyegipar, a XIII. és XIV. században sokszor találunk olasz festők képein erről a vidékről való szőnyeget. Ezek dekoratív mintájúak, néha stílizált állatmotívummal. Főleg a sárkányt és a phönixet szeretik ábrázolni. Az örmény szőnyeg az állatmotívumot innen Anatoliából kapja, hogy később megtermékenyítse a szafid időkben a perzsa szőnyeget. Átvéve az állatmotívumot, csodás technikával, tökéletes

műízléssel megteremti a vadász-szőnyeget, a selyem-, valamint a gyapjú, állatos szőnyeget. Az ozmán birodalom nagysága, hatalma fejlődésével, Kisázsiában újra kezd a szőnyegipar erősödni. Az előkelők igényeit nem elégítette ki a kisázsiai produktum. — A XVI. századtól kezdve bizonyos stílusrokonságot találunk a perzsa és a kisázsiai szőnyegek között. Lehet, sőt nagyon valószínű, hogy Iszpahan, Herat, Tebriz fejlett iparművészeti műhelyei munkásokat adtak Anatoliának, kik aztán Usak környékén telepedhettek meg, hol egy manufakturában tömörültek. Itt azután az anatoliai szőnyeg klasszikus darabjai készültek. Ezekben az iparművészeti műhelyekben kétfajta szőnyeget produkáltak: először a régi kisázsiai hagyományokon továbbfejlődő mértani (Holbein) szőnyeget. Ezen ornamentális és a perzsaminta kölcsönös hatása alatt fejlődik a második fajta: a nagy usak, a kis usak, madaras, golyós és az erdélyi szőnyeg. A perzsa befolyást talán legjobban a nagy usakon figyelhetjük meg, melyet szinte megmerevedett vonalú perzsa medaillonos szőnyegnek tekinthetünk; nemcsak rajzában, de elosztásában és keretének hármas tagozásában is határozott rokonságot mutat a szafid időből való szőnyeggel. Az erdélyi szőnyeget Bode eleinte a perzsa vázás szőnyegek mellett tárgyalja, — amikor még eredetét közelebbről nem ismertük — mint olyat, amelyre a perzsa iszpahan befolyás kétségtelen. A műhelyek, amelyekben perzsa iparművészek dolgozhattak, a helyi ízlést összeegyeztették a régi munkájukkal, vonalassá, geometrikussá teszik a magukkal hozott ornamenst, letompítják a régi perzsa naturalizmust. Az Usak és környékén készült szőnyegeket semmiesetre sem tekinthetjük etnográfiai produktumnak, bár ez nem zárja ki, hogy ezeket a gondosan készült mintákat — a szőnyeget háziiparként készítők — nem másolták. Az egész csoportot jellemzi és ez erősen bizonyít a műhelyben való készítettség mellett, hogy formája, a sarkok megoldása, rajza, színezése szigorúan pontos.

Az erdélyi szőnyegnek nincs epigráfikus jelzése, de nálunk szokásban volt Erdélyben, hogy a szőnyeg hátsó felét tulajdonosa jelzéssel (festett manusculla, nevek, évszám) lássa el. A szőnyegre festett írás sokszor fontos, a kor meghatározása, valamint kultúrhistóriai szempontból. Az erdélyi szőnyeget olyannak foghatjuk fel, melyhez a perzsa munkás hozza a rajzot, a beosztást és ezt transzponálja a török ízléshez. A régebbi anatoliai szőnyeg hajlik a mértani díszítésre, mindig tagolt, négyszögekre, csiliagokra oszlik, dekoratív jellegű és tulajdonképen még mindig él a mai megromlott, a piac részére iparilag készített szőnyegekben. Az erdélyi szőnyeg szerencsésen magába olvasztotta a régi geometriai jelleget és a vegetábilis rajzot. Hosszában és szélességében is — rendes körülmények között — szimetrikus és körülbelül 2 négyzetméter területű. Három önálló életet élő, de mégis szorosan egybetartozó tagozása van: keret, tükör, sarok. Legjellegzetesebb része a keret, amely szögletes medaillonokból és nyolcszögű csillagok sorából áll, egészen úgy illeszkedve egymáshoz, mint valami perzsa épület, csillagos lüszter fajansz dísze. A medaillonok közepén virág van, amelyet finomrajzú arabeszk vesz körül. A virágkehelyből indák nőnek s bimbókban, virágokban végződnek. A csillagot az idomhoz alakulva dekoratív minta tölti ki. A keretszegély többnyire barna és piros reciprok liliomok sorából áll. A keret belső szegélyén belül hatszögű törtvonalú tükör, ennek sarkaiban egy-egy váza, belőlük szárak nőnek, melyből virágok fakadnak és erősen stilizálva, az egész belső teret futják be. A tükör és a keretszegély közötti rész sarkokat képez s ezt arabeszkes mértani dísz tölti ki.

4.

Idők folyamán az erdélyi szőnyeg szabályos rajza megváltozik. A keretből, mint a legjellegzetesebb részből, a későbbi szőnyegekről elmarad a nyolcszögletű csillag. A medaillon arabeszkje, amely eddig finom vonalú volt, húsossá lesz s finom csápja

vaskosan, most már párosával jelenik meg. A medaillon természetet utánzó virágai stilizált virágokká korcsosulnak. A liliomok gyengéd sorát, mely a régebbi szőnyegeken kétszer is előfordul, mint külső és belső keretszegély, a későbbi szőnyegeken csak egyszer alkalmazzák, sőt el is hagyják. Ezt a játékos motívumot, a szaracén hármas levelet, melyet a legrégibb perzsaszőnyegeken és szöveteken a középkorban is igen gyakran megtalálunk, a finom tónusú, gyengéd rajzú lengyel szőnyeg is szereti bordűrjében használni, most apró virágok sora, vagy valamilyen dekoratív vonalas minta helyettesíti. A még későbbi szőnyegeken a keret keskenyebb lesz s a szőnyeget oly jellegzetessé tevő szögletes medaillonok is elmaradnak. Helyét nagy rozetták, vagy csipkés levelek töltik be, melyek palmettákat vesznek körül. Ezeken a késői szőnyegeken nem annyira a keret, mint a tükör és a szeglet veszi át a domináló szerepet. A vázás minta még sokáig él, annak dacára, hogy az erdélyi szőnyegről elmarad. A mult században készült bergamoszőnyeg, amelyet szeretnek erdélyinek mondani, nem egyszer használja fel a vázás motívumot. A tükör kontúrja az erdélyi szőnyeg késői fajtáján díszesebb, többször megtört lesz. A belső teret medaillonok s ebből kinövő merev, szegletes ágak (néha felhőfoszlányszerű kunkorodással) indák és nagy stilizált virágok díszítik s az egész szőnyegnek rajza eldurvult. A sarkokat is most nagy mustrás virágokkal, ozettákkal, palmettával töltik ki, mind a négy helyen szimetrikusan. Az újabb fajta erdélyi szőnyegen ezek a sarkok nagy mintájuk révén önálló életet élnek. — Az erdélyi szőnyeg tulajdonképen imaszőnyeg, melyet olyannak tekinthetünk, melynek mindkét hosszanti részében egy-egy mihrabja, imafülke van. De már a legrégibb időben találunk általánosan ismert imaszőnyegformát, felső szegletében csak egy vázával, melyet ampolnának is tekinthetünk s amely a mult századbeli különféle szőnyegeken értelmetlen kannákká degenerálódott. Az imafülke fölött az egy mihrabos szőnyegeknél egy nagyobb medaillon illeszkedik a két sarok és a keret közé, melyet különösen a régi szőnyegeknél, kusza rajzú, finom vonalú, arabeszk tölt ki.

5.

Az erdélyi szőnyeg színezése a keleti antik szőnyegek között nem utolsó helyen áll. Talán ezért szerették az erdélyi szőnyeget keletkezésétől kezdve a festők. Corn. van Plan, Jan Vercolje, C. Netscher, P. Codde, C. de Vos, C. de Man, a hollandi iskola, az olaszok közül B. Castiglione és a késői rokokó Battoniig sokan szeretik interieur és csendélet képeiken. Ez különösen kormeghatározás szempontjából fontos. Az erdélyi szőnyeget határozott tiszta, erőteljes színezés és eleinte finom tónus jellemzi, amely perzsa ízlésre vall. A színek pontosan betartva, egyenletesek, ami ugyancsak a műhelyben való készítés mellett szól. A színek egyszerű alapszínek és élénk tüzesek, de nem rikítók, alkalmazásuk módját egybehangoltság jellemzi. A vörös szín és a sárga a fő domináns. A komor fekete helyett sötétbarnával vagy sárgával szegélyezik a rajzot. Sohasem találkozunk rajta a narancs- és csak ritkán a csokoládébarna színnel. (Ezzel főleg az újabb korból való szőnyegek vannak túlterhelve.) A ragyogó kéket és a sáfránysárgát sokszor alkalmazzák. A gyapjú színezése, mint általában a régi szőnyegeknél, szerves anyagú festékekkel készült.

Az erdélyi szőnyeg anyaga kizárólag gyapjú, sohasem vegyítik selyemmel s ezért jut ennek a fajta szőnyegnek főleg a szép színezése érvényre. Hogy fényét mégis fokozzák, ezért elég magas sörtével nyírták. Erős szálú, laza csomózású (csomók száma: 30—45). A csomózása jordesz fajta, két szálra kötött hurok. Az erdélyi szőnyeg nem részletben készült, mint az e korból való népies szőnyegek általában, mert a szövőszékről munkaközben nem vették le, tehát a csomókat szélességben végigcsomózva egyszerre készítették. Nem úgy, mint a jordesz, kula, ladik szőnyegeket, melyeknek hátsó felén a részletben való dolgozás sokszor meglátszik.

6.

Az erdélyi szőnyeg a XVI. század végétől tűnik fel, a XVII. században virágzik s a XVIII. század elején még előfordul, de ettől kezdve mind ritkábban. — Az ozmán hatalom hanyatlásakor, az iparművészeti műhelyek, telepek, lassan megszűnnek s Kisázsiában, a háziiparilag készített, főleg imaszőnyeg kap erőre. Ez a népművészeti szőnyegfajta addig élt, amíg lassan át nem alakult tömegprodukcióvá.

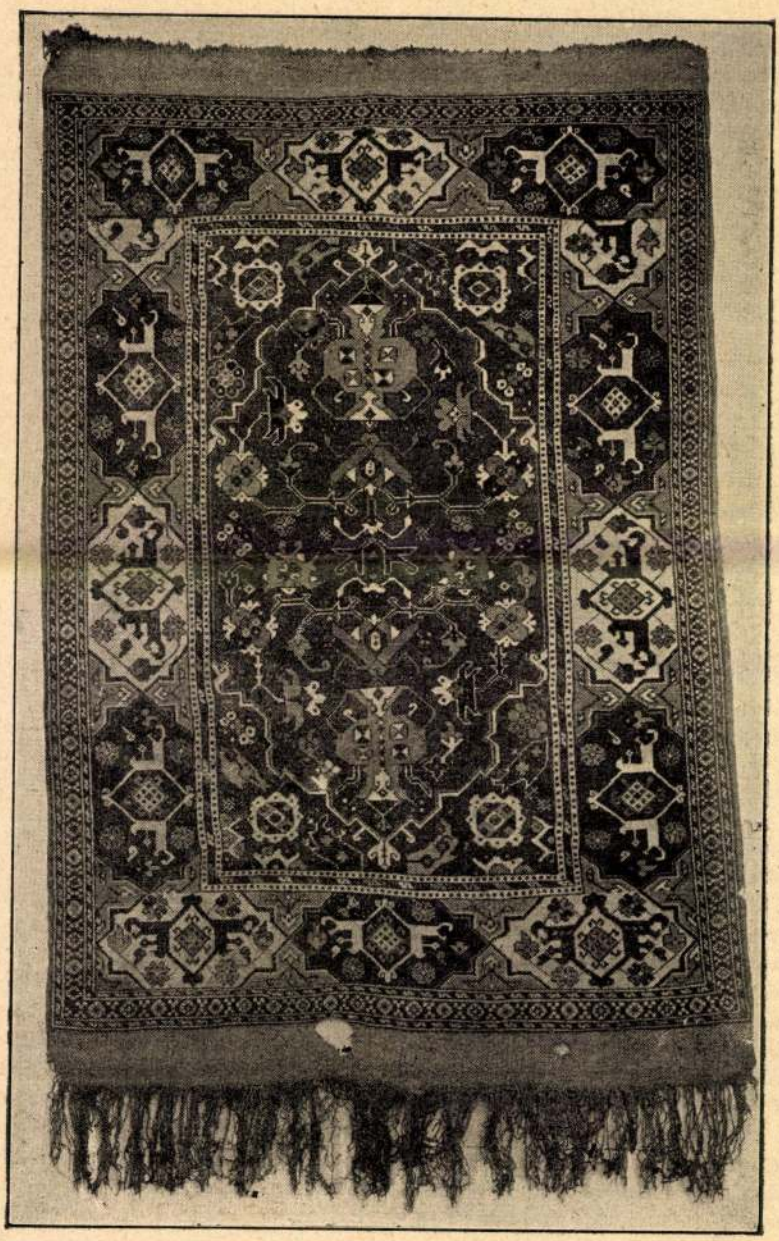

Erdélyi szőnyeg a hanyatlás korából

ERDÉLYI TÖRÖK SZŐNYEGEK.

EXPOSITION DES TAPIS TURCS DE TRANSYLVANIE ARRANGÉE PAR LE MUSÉE DES ARTS INDUSTRIELS A BUDAPEST.

Az Iparművészeti Muzeum erdélyi török szőnyegekből rendezett kiállitást. A Muzeumnak a Szt.-György Czéh nemzetközi és retrospektiv kisplasztikai kiállitása óta, eltekintve a kissé parciális érdekü kehelykiállitástól, ez az első erősebb életnyilvánulása és igy érthető az érdeklődés és a kiváncsiság, mely a megnyitást megelőzte.

Az általános érdeklődésnek mélyebbre nyuló okai is vannak. Annak a kevés embernek, aki kulturális és művészeti kérdésekben nem engedi magát a divatos áramlatoktól befolyásoltatni, éreznie kell azt a visszásságot, mely saját törekvéseink és a külföldnek rólunk táplált — hogy ne használjam ezt a szót: megállapitott — véleménye között van. Értem ezalatt azt, hogy Magyarországot geográfiai fekvése is a kelet kapujává predesztinálja, mi ellenben annyira műveltek vagyunk, hogy még földrajzi fekvésünk ellen is tiltakozni merünk. A Nyugathoz akarunk simulni minden áron és minden téren; hogy milyen sikerrel, arról nem ezen a helyen kell beszélni. Ám legyünk európaiak a műveltség és erkölcs igazi fogalmai szerint, külső kulturális megnyilvánulásainkban azonban ne legyünk a Nyugat szolgai utánzói.

Általában beszélek most muzeális ügyünkről. Félek, hogy jóakaró soraimat félreértik és épen azért csak mint megyőződést és óhajtást irom ide: minden törekvésünknek oda kellene irányulni, hogy Budapesten két muzeum legyen: egy Magyar Muzeum és egy Keleti Muzeum. Az első talán valamikor meglesz; a Magyar Nemzeti Mu-

Cédulázva!

A Gyűjtő
1914 1–2. 7.

zeumból talán lehetséges lesz megteremteni azt, amit Magyar Muzeum alatt gondolok; elvenni belőle azt, ami nem való oda és hozzátenni, ami hiányzik belőle. A Keleti Muzeum megalkotásának ideje azonban már jórészt elmult. Nekünk nem tiltakoznunk kellett volna a földrajzi tény ellen, hogy keleti ország vagyunk — hiszen már Ausztriának is ez a neve —, hanem fel kellett volna használnunk a Nyugatnak ezt az indokolt vélekedését. Husz-harminc év előtt csekély pénzért még csodás gyüjteményt lehetett volna Budapesten összehozni. Hadd látta volna itt a Nyugat terveszerüen csoportositva Kelet kulturáját. És ha egy hatalmas Keleti Muzeummal, valamint az orientális tudományok megfelelő művelésével kapcsolatban az ipar és kereskedelmi vonatkozások is hasonló felkarolásban részesültek volna: Budapest lehetett volna Nyugat és Kelet érintkezési pontja tudományban, művészetben, iparban és kereskedelemben egyaránt. És igy a legnagyobb idegenforgalommal biró város s nem az, ami ma: a keleti expressz megálló helye, ahol giesshübli vizet szokás vásárolni.

Kissé messze kalandoztam. Térjünk vissza az Iparművészeti Muzeum kiállitására. 358 darabot láthatunk együtt azokból a büvösbájos apró szőnyegekből, amelyekből azelőtt csak egyet-kettőt láttunk erdélyi utjainkon, vagy egy-egy látogatáson, melyet előkelő amatőrök otthonában volt módunkban tenni. Erdélyi szőnyegeket láthatunk, amelyek a fejedelmek korában kerültek Erdélybe. Rabul ejt bizonyos hazafias elfogódás is. Külföldi tudósoknak kellett konstatálniok, hogy ezek a szőnyegek »Erdélyiek«. Igy nevezték el őket, mert csodálatosképen Erdély a főlelőhelyük. Minden igaz amatőrt bizonyos naiv öröm fog el, hogy ime, a nagy orientális szőnyegkulturának van egy történelmi vonatkozása, mely a mi hazánkkal függ össze.

Belépünk a csarnokba. A szinpompa minden káprázata mellett némi csalódást érzünk. Spanyolfalak metszik át a csarnok arhitekturáját s azon csüngenek egymás felett a szőnyegek. Kardinális hiba a szőnyeg rendeltetése ellen és alkalmas arra, hogy az okulni vágyó látogatót — mert hiszen ilyenek számára készül a muzeumi kiállitás — egy alapkérdésben megtévessze.

A keleti szőnyegnek ugyanis a földön a helye. A keleti ember nem ismeri a falra akasztott szőnyeget és legértékesebb szőnyegét a szoba közepére teriti ki. Természetes stilusérzékénél fogva különös szeretettel tesz oda egy koncentrikus mintáju szőnyeget — milyen pl. a legtöbb erdélyi —, hogy aztán kisebb-nagyobb futószőnyegekkel addig rakja körül, mig a szoba egész padozata meg nem telik. No de: ad impossibilia nemo tenetur s a kiállitás rendezőségétől sem lehet azt kivánni, hogy a muzeum udvarának természetét megváltoztassa. Ez az udvar mindenre alkalmas, csak iparművészeti kiállitások elhelyezésére nem. Itt legföljebb a monumentális művészet alkotásait lehetne elhelyezni. Azok talán tudnának konkurrálni e hatalmas, hátteret-nem-engedő arhitekturával. Az iparművészet alkotásai azonban intim helyre kivánkoznak, abba az interieurbe, amelybe a művész szánta őket . . . Magunknak is el kell ismernünk azonban, hogy jóllehet az interieurszerü megoldás nem lett volna teljesen keresztülvihetetlen, mégis jelentős tehnikai nehézségekbe ütközött volna. Legalább egy interieurben azonban mégis csak be kellett volna mutatni a szőnyeg rendeltetésszerü használatát. Erre annál is inkább szükség lett volna, mert ne méltóztassék azt gondolni, hogy szőnyegek dolgában valami tisztult felfogás van nálunk. A szőnyegkereskedők által táplált mesterséges szőnyegkultusz u. i. máris odavezetett, hogy unos-untalan látunk közönséges használati szőnyegekkel teleakasztott falakat; mert ez volt a kalmár utasitása, ki csak igy tudott tuladni lazakötésü vagy megrongált szőnyegén. Az igazi amatőr, ha szőttest akar kabinetje falára tenni, gobelint szerez be, de bármilyen finom imaszőnyeget is csak bizonyos rezervációval akaszt fel; ha kimélni akarja, a szobának egy kevéssé járt sarkát keresi ki, de hogy földre szánt szőnyeggel boritsa be a falat, ez ép oly távol áll tőle, mint az, hogy képeket teritsen a földre csak azért, mert vásznuknak erős szövése van.

Szóval a kiállitás külső képével megbékülünk. Kárpótolnak a részletek. Elgyönyörködünk az egyes darabokon, körülsétálunk a helyiségen és a látottak pompájától kábultan érünk kiindulási helyünkre. A pénztárnál katalógus iránt érdeklődünk

108. SZINYEI-MERSE PÁL: Tavaszi ébredés. — L'éveil du Printemps — A Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XVII. művészeti aukciójáról

és 1 K-ért egy izléses kiállitásu füzetet vásárlunk, melynek 92 oldalnyi szövegrésze és 21 képmelléklete van. Szőnyegek dolgában örülünk minden irott betünek. Maga a szőnyegirodalom annyira új keletü, hogy — amint az utolsó oldalakon olvasható bibliografiából is kitetszik — a XIX. század végén még alig öt-hat könyvet tudott felmutatni; azóta gyakoriabbak ugyan a szőnyegkönyvek, de nem mindig a legalaposabbak.

Szóval kezünkben a könyv és várjuk a tájékoztatást, mert eddig csak a poéta lelkével bolyogtunk a himes réten, most azonban már a tudós botanikushoz szeretnénk fordulni, hogy egy kissé közelebb férjünk virágházának titkaihoz. Érdekkel olvassuk el a katalógus kellemesen előkelő hangu előszavát, melyet Radisics Jenő irt. Megtudjuk belőle mindenekelőtt, hogy »Teleki Domokos gróf, Gernyeszeg ura tüzte napirendre az erdélyi református templomban fenmaradt kiválóan érdekes, régi keletről származó szőnyegek kérdését, amikor nemzetségéhez méltó hazafias nagylelküséggel hajlandónak nyilatkozott azokról saját költségén megfelelő munkát kiadni, hogy ekként a szakkörök s amatőrök figyelmét e szőnyegekre terelje, jelenlegi tulajdonosaikat megbecsülésükre és fentartásukra buzditsa, ami külföldre való elszármazásuknak is gátat vetne és hogy egyben, e kiadvány révén, a keleti szőnyegre vonatkozó irodalomban mutatkozó egyik hézagot pótolja.«

Örömmel vesszük tudomásul, hogy van a magyar arisztokráciának egy fiatal tagja,

552a. MICHEL DE ZICHY: La princesse impérial Olga. — Olga nagyhercegnő arcképe.
Vente XVII. de la Guilde-Saint-Georges Société des Amateurs et Collectionneurs Hongrois.

ki a művészet iránti szeretetét ily jól megválasztott témán tudja kimutatni; ki nemcsak beszélni, de gondolkozni, eszmét adni, dolgozni és áldozni is tud.

Megtudjuk továbbá, hogy ki és milyen mértékben szerepel a kiállításon. Az anyagnak kb. felerészét az erdélyrészi ágostai hitvallásu evangelikus egyház kebelébe tartozó, valamint a református egyházközségek állitották ki, másik felerészét magánosok, névszerint:

Andrássy Gyula gr., Bakonyi Károly dr., Bárczy István dr., Beer Lajos, Delmár Emil dr., Ferenczy Kálmán, Glück Frigyes, Györgyi Géza, dr. Hirsch Albertné, Jeney Aladár dr., Keszler Józsefné szül. Reich Irma, Kiszely Geyza, Kohner Adolf b., Kriesch Aladár, Kuffner Károly b., Majovszky Pál dr., Michaelis Herrman, Michailovits Kornél, Paur Hugó, Radisics Jenő, Radvánszky Antal b., özv. Ráth Györgyné, Sigerus Emil, Stürmer József, Szádeczky Lajos, Szalay Imre b., dr. Teleki Domokos gr., Teleki Sándor gr., Tucher Henrik b.

Csekély kivétellel egyesületünk tagjai;

mellesleg mondva a névsort alaposan ki tudtuk volna még egésziteni nevekkel, szintugy a kiállitást oda való szőnyegekkel.

Értesülünk a katalógus tulajdonképeni szerzőiről is; eszerint a katalogust Csányi Károly irta, mig Csermelyi Sándor dr. és Layer Károly dr. csak az ő vezetése és irányitása mellett működtek közre.

Szakszerü felvilágositásra maradna még mintegy négy oldal, de itt sajnos, csak egy kávéskanálnyi az, amit kapunk. Megtudjuk még, hogy kb. 600-ra tehető az összes Erdélyben levő erdélyi szőnyegek száma és hogy a kiállitáson husz darab évszámmal jelölt szőnyeg van — ezek között egy 1605-ös évszámu —, amiből máris arra lehet következtetni, hogy az irodalom eddigi kormeghatározásai a valóságnál fiatalabbnak állitják e szőnyegeket Ezen egyetlen határozott állitás után az előszó szerzője problémákra utal, melyeket a kilátásba helyezett munkának kell majd tisztáznia. Végül a kiállitás és katalógus beosztásának ismertetését kapjuk.

Az Uzony édes-kevés. Radisics Jenőtől, a kiváló szakembertől és stilistától többet szerettünk volna hallani. Valószinü, hogy tudatosan nem irt, nem akart többet irni abban a hiszemben, hogy előszónak épen elegendő ennyi. Sajnos, nem elegendő. Magyar nyelven szőnyegekről még nem publikáltak mást, mint hogy a Magyar Iparművészet ismertette a Giergl-gyüjtemény darabjait, a »Die Karpathen« egy tartalmas cikkel állt elő, egy szőnyegkereskedő kiadott egy katalógust, A Gyüjtő tavaly hozott egy kis praktikus cikket, végül az Iparművészet Könyve szintén tartalmaz néhány oldalt. Most végre egy több, mint száz oldalra terjedő könyv jelenhetik meg s ebben négy oldal az, amiből valami okulást merithet a kiállitási látogató. Hiszen az nem lett volna baj, ha az a vezető, amelyre számitottunk, nem tartalmazott volna csalhatatlan adatokat. Nem megtámadhatatlan az a néhány meghatározás sem, amit jelenleg kaptunk. Am, hogyha egy nem egészen intangibilis állitás fölött vita kerekedik: nem baj. Hiszen a muzeum egész akciójának az a célja, hogy az erdélyi szőnyeg-ügy iránti érdeklődést felkeltse. S igy szükséges, hogy aki hozzá vél szólhatni ehhez a kérdéshez, ám szóljon hozzá, annál is inkább, mert itt egy áldozatkész amatőr költségén egy nagy diszmunka ké-

151. Ismeretlen festő (Inconnu): Judith. A Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XVII. művészeti aukciójáról.

541. MÓGA MIKLÓS ezredes arcképe. — Le portrait en miniature du colonel Moga.

szül; már pedig, ha annak szövegrésze is lesz és abban megszaporodottan jelentkeznek azok a botlások, amelyek ebben a katalógusban láthatók, ugy be fogják teljesen árnyékolni a valószinüleg tervbe vett illusztrativ rész ragyogását.

Mihez szóljunk azonban hozzá, amikor egy hatalmas betütömeget kapunk kézhez oly mesteri módon összeállitva, hogy semmit, de semmit nem lehet belőle kiolvasni. Megjegyzem, hogy itt nem Radisics Jenő előszavára gondolok, melyet kellemes olvasmánynak tartok, csupán fájlalom, hogy a kérdéseket tulságosan madártávlatból tárgyalja, hanem gondolok a katalógus szövegrészére, Csányi Károly ur irására, melyet teljesen haszon nélkül valónak vélek.

Az Előszóból mégis ki tudom ragadni a következőket:

»A csomózott szőnyegeknél is kezdetben geometriai mustrákat feltételezünk, melyek hosszu időn át megmaradtak, nemcsak, mivel a művészetben nincsen ugrás és a csomózott szőnyeg a gobelinszerüen szövöttből fejlődvén, ennek mustráit is örökölte, hanem mert egyenes vonalakból alakitott formákat könnyebb szőni, mint hajlott vonaluakat, aminők virágok vagy állatok.«

Ime legalább egy állitás, amely nézetem szerint téves ugyan, de legalább hozzá lehet szólani Téves, vagy inkább kevéssé érthető ez az állitás azért, mert kétségben hagy aziránt: milyen korra feltételezi ezeket a hosszu időn át megmaradt geometriai mustrákat. Hiszen ott, a hol adataink és konkrét emlékeink vannak, nem kell szuppoziciókkal dolgoznunk. Hogy könnyen ellenőrizhető bizonyitékkal szolgáljak, méltóztassék fellapozni Bode ismert könyvének 110—118. oldalait, ahol nyolc régi középkori szőnyegemléket közöl, az általa felkutatható legrégiebbeket. Hol van ezeken a geometriai minta? T. i. az a kezdetleges geometriai minta, amelyet Radisics Jenő ur a kilimszerü szőnyegekből dedukál?

Hiszen maga az a XIII. századból való szőnyeg — talán a legrégibb meglévő szőnyeg —, mely a berlini iparművészeti muzeum tulajdona, már egy raffinált fejlődési foknak felel meg; elárulja, hogy szövője egy tudatos iparművész volt. Sőt, ha visszamegyünk I. Chosroënek a VI. századból való hires téli szőnyegére, amelynek egy állitólagos másolatát reprodukálja a Neu-

620. H. GÖRNER: Psyche. — Porcellánfestmény. — Peinture sur porcelaine. Vente XVII. de la Guilde-Saint-Georges Société des Amateurs et Collectionneurs Hongrois.

172. RECCO: Csendélet. — Nature-morte. — A Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XVII. művészeti aukciójáról.

gebauer-Orendi-féle ismert kézikönyv, ott is egy virágmintás szőnyeget találunk.

Vagy még ennél is régibb korra vonatkozik az Előszó állitása? Erre az ellenőrizhetetlen korra fel lehet állitani ezt a szuppoziciót, de akkor ennek mindenütt helye lehet, csak nem ebben a beállitásban, nem az erdélyi szőnyegekről irott négy oldal egyikén. Hiszen ebből a beállitásból mindenkinek azt kell következtetnie, hogy a kiállitás anyagában lévő geometrikus szőnyegek régebbiek, mint az irodalomban ismert és immár klasszikusnak nevezhető virágdiszes antik perzsaszőnyegek, holott a valóság az, hogy a kiállitáson szereplő összes szőnyegtipusokat a csomózott nem geometrikus ‹virág- és állatdiszes› szőnyegművészetnek valóságos epochái, különböző fejlődési és hanyatlási periódusai előzték meg. Hiszen, ha az egyes kiállitott darabok évszámai alapján meg is korrigáljuk Bodét és azt mondjuk, hogy az erdélyi szőnyegtipus már a XVI. században kezdődik, akkor sincsen az egész kiállitási anyagnak — és ezt semmiképp se méltóztassék e csodaszép matéria gáncsolásának venni — egyetlen darabja sem, mely régibb volna a XVI. század végénél; a XVI. században pedig a perzsa szőnyegművészet maga ragyogó ornamentikájával, tökéletes kompozicióival aranykorát élte; ezt a kort nem megelőzték, hanem követték a geometrikus szőnyegek. Ismétlem, az ősidőkre vissza lehet menni egy ilyen geometrikus-szuppozicióval, de ez ennél a kiállitási anyagnál teljesen felesleges.

A geometrikus szőnyegekkel egyébként is baj van, mert ezeknél kezdődik a megismerkedés a katalógus helytelen nomenklaturájával.

Sajnálattal nélkülözzük egyébként annak még csak a kisérletét is, hogy erdélyi szőnyegeink kora rendszeresen megállapittassék. Megkapjuk a husz évszámos szőnyeg dátumát avval, hogy a legalacsonyabb dátum 1605-ből való s hogy eszerint e szőnyegek korábbiak, mint az irodalom eddig hitte; a továbbit azonban már csak a készülő munkától kell, ugy látszik, várnunk, mert a katalógus egyes pontjai végén lévő századmeghatározásokat indokolás hiányában komoly kritikai munkának nem fogadhatjuk el.

Mégis: Radisics Jenő urnak van még egy kormegállapitó rendszere. Ezt a Muzeumban mondott előadásán lehetett hallani. Azt hiszem, hűen adom vissza a következőkben. Szerinte minden tehnikánál

183 SPANYOL FESTŐ: Csendélet. — Nature-morte. Vente XVII. de la Guilde-Saint-Georges Société des Amateurs et Collectionneurs Hongrois.

bizonyos haladást kell feltételezni; kétségtelen, hogy a csomószámoknak egyforma nagyságú szőnyegfelületeken való szaporodása tehnikai haladást jelent; a kevesebb csomószámu szőnyeg tehát régebbi, a többcsomóju ujabbi keletű, miből szóló századok szerint való időmeghatározásokat vél levonhatni.

Nincs sem terem, sem módom arra, hogy e megállapitások megbizhatatlan voltára e helyütt konkrét példákon rámutassak. Csak a kiindulási elv helytelen voltát akarom jelezni. Ne felejtsük el, hogy »erdélyi« szőnyegeinket egy évezredes szőnyegtörténelem előzte meg. Ezek előtt a szőnyegek előtt már megszámlálhatatlan mennyiségü szőnyeg készült hol lazább, hol sürübb csomózással. A legszeszélyesebb grafikont lehetne összeállitani, ha időbelileg már pontosan meghatározott szőnyegeken megcsinálnók e csomószámrendszer ellenpróbáját. Amellett ne feledkezzünk meg e szőnyegek háziipari karakteréről. Mi épen az ellenkezőt mernők állitani, mint Radisics Jenő ur. A szőnyegkultura és szőnyegtörténelem óriási területén erdélyi szőnyegeink minden bájosságuk mellett is már bizonyos dekadens irányt képviselnek az igazán klasszikus perzsa szőnyegekkel szemben. Ha tehát a csomószámnak időmeghatározás dolgában valami sulya van, ugy a csekély csomószám a szigoru tehnikai kivánalmaknak inkább enyhülését jelenti: tehát egy későbbi kort. De én legszivesebben még ezt a jelentőséget sem adom meg. Ezek végre is háziipari készitmények: egyik török jobban szoritotta meg a szálakat, a másik kevésbé; még azt sem tartom kizártnak, hogy egyazon szobában, egyazon időben készülhetett két olyan szőnyeg, amelyek keletkezési ideje közé most egy mesterséges rendszer alapján századok ékeltetnek bele.

De elvileg sem irhatom alá azt a kiindulási pontot, mely szerint az iparművészetben a tehnika fogyatékossága egy korábbi időt, szoliditása egy későbbi időt jelent. Egy példát csak. Tegyünk egymás mellé könyvkötéseket: a XVI. század fatáblás könyveit, a Grollier-k aranyos bőrmunkáit, a XVII—XVIII. század pergamenjeit, a kedves biedermeier-papirkötéseket és végül a mai idők silány könyvkötőmunkáját. Felejtsük el, hogy preciz ismereteink vannak e kötések korát illetőleg és kisérelj̈ük meg a szolidság és tehnikai fejlettség szerint való kormeghatározást. Siralmasan üt ki az eredmény!

ERDÉLYI □□
TÖRÖK SZŐ-
NYEGEK □□

Exposition des tapis turcs de Transylvanie

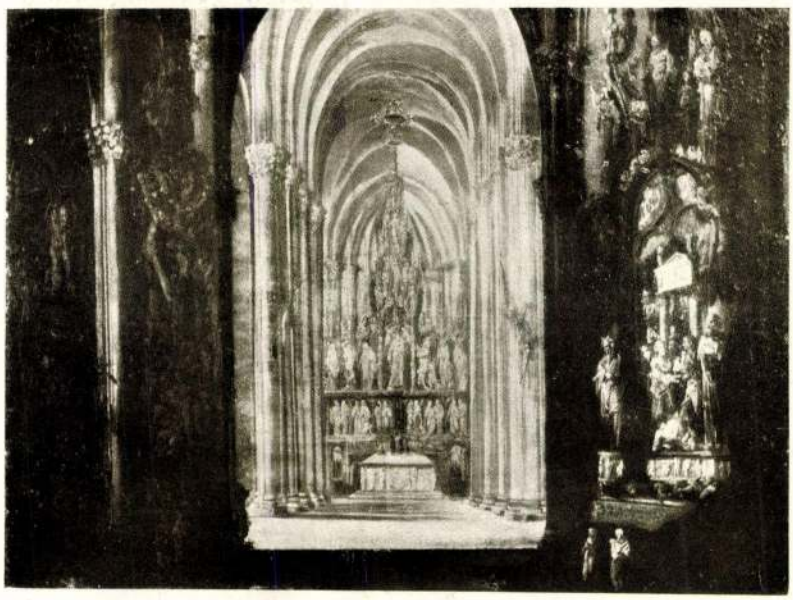

140. DESIDERIO: Templom-interieur. — L'interieur d'une église gothique — A Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XVII. művészeti aukciójáról.

Szóval ezt az egész csomószámitást, melyet a katalógus mint ujitást konstatál, haszon nélkül szüködő dolognak vélem és szivből sajnálom Kele Vilma és Mulder Hermanné őnagyságát (katalógus 9. oldal), hogy e türelmi játékra vesztegették idejüket.

Már most nézzük a kiállitási anyag csoportositását. Tizenhárom csoportot találunk ugy a kiállitásban, mint ennek megfelelően a katalógusban. Mindegyik csoportot 20—30 soros bevezetés előzi meg Csányi Károly tollából.

Ha már most kissé utána járunk e csoportositás irodalmi eredetének, rájövünk, hogy ez nagyjában ugyanaz, mint amit egy Brassóban megjelenő »Die Karpathen« cimü kéthetes folyóiratban olvashattunk. 1911 junius elsején és tizenötödikén jelent meg az emlitett folyóiratban Kühlbrandt Ernőnek egy cikke »Unsere alten Kirchenteppiche« cimmel. A cikk 12 sürün telenyomtatott negyedivre terjed és igy mindezideig a leghosszabb és legbehatóbb tanulmány az erdélyi szőnyegekre vonatkozólag. Az Iparművészeti Muzeum sokkal alaposabban szokott eljárni, semhogy feltehetnők róla, hogy ezt a tanulmányt ne ismerte volna. Ha azonban ismerte, mindenesetre meg kellett volna emlitenie a katalógus 91. és 92. oldalán olvasható irodalmi összeállitásban. Annál is inkább feltehető, hogy ismerte ezt a tanulmányt, mert a szőnyegek kategorizálása dolgában a kiállitás s az emlitett tanulmány, eltekintve a csoportositás sorrendjétől, feltünően egyeznek.

Nehogy félreértessem, ki kell emelnem, hogy nem azt kifogásolom, hogy a muzeum valamely felfogást átvesz. Tudományos dolgokban át kell venni más ember hasznos munkájának eredményét. A hiba csak az, hogy a muzeum egy olyan felosztást vett át, amely oly természetü felhasználásra és beállitásra, mint amilyennel a muzeum szolgál nekünk, nem alkalmas.

Kühlbrandt Ernő cikke ugyanis nagyon szép és igen beható tanulmány, amelyben a szerző mindazt, amit csak az erdélyi szőnyegekre vonatkozólag felkutathatott, előad, elmondja, amit külföldi szerzők erről a témáról tudnak és összehozza mindazt, amit ő maga helyszini tanulmány alapján felkutathatott. Egyéni véleménynyilvánitásoktól sem zárkózik el, amelyek között nem egy értékes dologra találunk. Mint a szó legjobb értelmében vett dilettáns igyekezik osztályozni az erdélyi templomokban

179. SPANYOL MESTER: XVII század. Madonna. — Peintre espagnol du XVII. siècle: Madonne. Vente XVII. de la Guilde-Saint-Georges Société des Amateurs et Collectionneurs Hongrois.

található szőnyegeket. Ez az osztályozás azonban nála csupán stiluselemzés közben adódik, mintegy önmagától, nem jut eszébe se, hogy tudományos-rendszeri karaktert arrogáljon magának.

Ami azonban szabad a dilettáns forrásbuvárnak, az nincsen megengedve a tudományos tekintély kothurnusában fellépő muzeumnak. Mert ha hallottunk is a muzeum részéről olyanféle kijelentéseket, hogy az anyag csoportositása igy meg ugy, külső szempontok szerint történt, továbbá abból az okból is, mert valamiképen mégis csak el kellett nevezni a szőnyegek egyes csoportjait, maga a katalógus, a kiállitás hivatalos irodalmi képviselője egészen más allürökkel lép fel. Ezt vesszük tehát irányadónak. Itt azt olvassuk, hogy a kiállitásnak nemcsak tetszetősnek, de tudományos és fejlődéstani szempontból is megfelelőnek kellett lennie; e végből történt a csoportositás, a szakszerü leirás, valamint a csoportok élére került rövid ismertetés. Szóval, evvel a munkával már nem mint a dilettántizmus megnyilvánulásával, hanem mint komoly, tudományos dologgal kell foglalkozni.

Menjünk tehát röviden végig az egyes csoportokon.

Az első csoport megnevezése mindjárt meghökkent: »Régibb mértani diszü szőnyegek«. Komoly szakembernek még az ilyen általános frázisszerü kifejezés ellen is küzdenie kell, mint »antik«, »régi«, mert hiszen ezek a jelzők alig mondanak valamit, kormegállapitást pedig abszolute nem foglalnak magukban. Egyik embernek régi az, ami a mult héten történt, a másiknál a régiség fogalma a diluviumnál kezdődik. Az ilyen általános kifejezés, amely már önmagában bizonyos foku relativitást tartalmaz, elkerülhetetlen a közönséges beszédben, de feltétlenül kerülendő a tudományos irodalomban. Még inkább kerülendő az ilyen fokozott relativitásu és ennek következtében még kevésbé preciz kifejezés: »régibb«. Kérdem, minél régibbek ezek a szőnyegek? Talán a későbbieknél? Ez a válasz azonban kevéssé nyugtatja meg az okulni vágyó kiállitási látogatót, akinek igy egy két ismeretlennel biró egyenletet kell megfejtenie.

A nomenklaturának ilyen beharangozását nagyon szerencsétlennek tartom. Nem értek teljesen egyet az itt kiállitott szőnyegek korát illetőleg sem, de elismerem, hogy itt tág tér nyilik a vitatkozásra, a pro és kontra érvek felsorakoztatására, amire most

□□ ERDÉLYI TÖRÖK SZŐ= □□ NYEGEK

Exposition des tapis turcs de Transylvanie

nincs idő. Igen helyes dolog a régi fest=ményeken szereplő szőnyegek figyelembe=vétele, de viszont ne felejtsük el, hogy abból, hogy egy XVI. századi képen elő=fordul valamely szőnyeg rajza, nem követ=kezik, hogy minden avval egyező mintáju szőnyeg okvetlenül a XVI. századból való. A kufi irásjelekre való hivatkozásnak semmi értéket nem tulajdonitok. Ugyanazokat a kufi irásjeleket, amelyek a 15. oldalon mint az első számu szőnyegnek kormeghatározó elemei hosszasan tárgyaltatnak, épségükben meg tudom mutatni olyan szőnyegen, mely semmi esetre sem régibb a XVIII. század=nál. Általában véve semmi értelmét sem találom annak, hogy mért kellett az I. »ré=gibb mértani diszü szőnyegek« és a II. »mértani diszü szőnyegek« csoportját külön=választani. Semmiféle stilisztikai, tudomá=nyos vagy művészi szempont ezt nem indokolja.

Az I. és II. csoport magyarázataképen egyébként a 9. oldalon még a következő=ket olvasom: »Az első csoport a legrégibb, még középkori eredetü mustrákat feltüntető darabokat foglalja magában. A második eh=hez csatlakozónál jellegzetes a tükör többé=kevésbé egyforma növényi eredetre való, de geo=metriai rendszerbe szedett vég=telen mustráju«. Hát hogy is van csak ez? A 6. oldalon azt olvasom, hogy elő=ször geometriai mustrák voltak, mert egye=nes vonalakból alakitott formákat könnyebb szőni stb. Ennek a kiindulási pontnak meg is felel az I. csoport rendszere, amely »még középkori eredetü« geometriai mus=trákat tüntet fel. Ehhez azonban növényi eredetre való, de geometriai rendszerbe szedett mustrák csatlakoznak. Kérdezem, hogyan származtak ezek a mustrák? Hiszen vagy geometriai mustrák voltak kezdetben, vagy nem. Ha geometriai mustrák voltak kezdetben, akkor nem áll meg az, hogy a későbbi mustrák növényi eredetüek. Ha pedig a geometriai mustrák mégis csak növényi eredetüek, akkor nem áll meg az, amit az előszó más helyén olvastunk, hogy kez=

112. TULL ÖDÖN: Falumból.
E. Tull: De mon village.

543. Madonna. — Selyemhimzés, XVII. század. — Broderie en soie, XVII. siècle. — A Szent=György=Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XVII. művészeti aukciójáról.

detben geometriai mustrák voltak. Ebből, tehát az az ember, aki tanulni megy a muzeumba, nem tud okulni.

Sem az I., sem a II. alatt felvett szőnyegeket, sem a további csoportokat nem lehet szigoruan vett fejlődéstörténelmi szempontból egymáshoz csatolni. Ezek a szőnyegek, amint már erre utaltunk, nem egymásból, hanem egymás mellett fejlődtek a XVI. század perzsa szőnyegkulturájából, melyet rendszerint a Safida-dinasztiával szoktak összefüggésbe hozni. Ezek a klasszikus szőnyegek kifejezetten növényi motivumokat tartalmaznak. Minden szőnyegmotivum, igy a kiállitáson szereplő összes szőnyegek motivumai is, végeredményben e klasszikus szőnyegekre vihetők vissza. (Eltekintve természetesen e klasszikus kort megelőző szőnyegektől, ilyen azonban a kiállitáson nincsen.) A kiállitáson bemutatott szőnyegek, amint már emlitettem, bizonyos mértékig dekadens irányt képviselnek, ami annak a következménye, hogy ezek a szőnyegek már részben export-célra készültek. Ha tehát az I. és II. számu szőnyegekre beszédközben rá is lehet mondani,

204. FESZTY ÁRPÁD: Árpád-tanulmány önarcképpel. Árpád-le-Conquérant avec portrait de soi même.

64. LOTZ KÁROLY: Akt. — Charles Lotz: Act. — Vente XVII. de la Guilde-Saint-Georges Société des Amateurs et Collectionneurs Hongrois.

hogy ezek geometrikus rajzu szőnyegek, nem lehet ezt tenni oly vonatkozásban, mintha ez a geometrikus rajz összefüggésben lenne a kelimek ősi rajzával; mintha ez a geometrikus rajz lenne az alapja a későbbi fejlődésnek és ez magyarázná meg az egyéb kiállitott szőnyegek ornamentikáját. Külföldi szakirók sem állitanak fel külön kategóriákat geometrikus szőnyegek cimén; ezt a kifejezést legföljebb egyes ábrák aláirásánál használják.

Végül, nézetem szerint, ezek a szőnyegminták egyáltalában nem is geometrikusak. Tessék csak a katalógust felütni és megnézni az illusztrációban közölt 6. számu mértani diszü szőnyeget. Ne vegyék rossz néven, de kómikusnak tartom ezt a stilizált virágdiszes szőnyeget mértani diszünek nevezni. Sőt nézetem szerint az ugyancsak illusztrációban közölt 1. számu »régibb mértani diszü szőnyeg«, mely még leginkább nevezhető geometrikusnak, szintén nem egyéb, mint egy erősen stilizált

□□ ERDÉLYI TÖRÖK SZŐ- □□ NYEGEK

Exposition des tapis turcs de Transylvanie

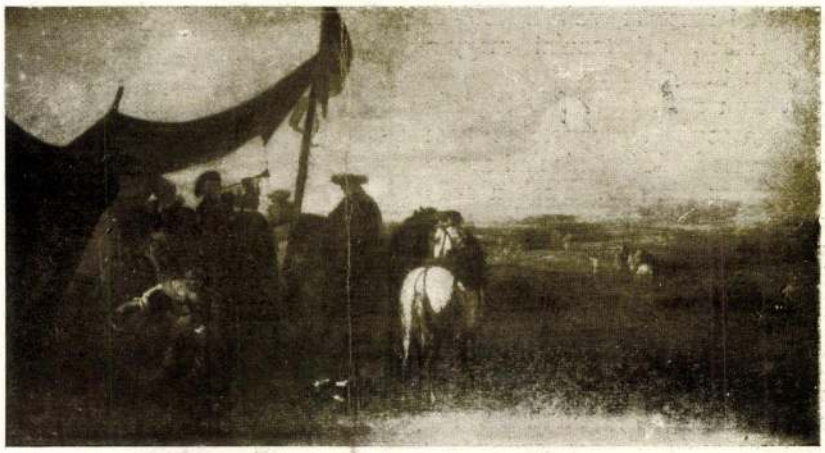

132 J. E. BERGH: Táborozás. - Bivouac. — A Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XVII. művészeti aukciójáról.

virágdiszes szőnyeg. Mert nem áll az, hogy annak a primitiv keleti iparművészetnek olyan könnyü volt mértani vonalakat és idomokat alkotnia, mint ahogy az Előszó mondja. Az a keleti ember virágokat látott és nem mértani egyeneseket és görbéket. Virágokat igyekezett levetiteni a szőnyegre is és ez a bizonyos 1. számu régibb mértani diszü szőnyeg sem egyéb, mint generációk stilizáló munkájának eredménye. Ezek a motivumok sem egyebek, mint stilizált virágok. Ami áll a szőnyegeknek erre a legszigorubbikára, az természetesen fokozott mértékben áll a többi szőnyegekre.

A szőnyegek III csoportjában a madaras szőnyegeket találjuk. Kérdezem. honnan ered ez az elnevezés? Azt hiszem, eltalálom, ha felütöm Bode ismert könyvének 100. oldalát, ahol a következőket olvasom: »Die Entstehung dieses Musters, das rhomboidische Figuren ‹als nach zwei Seiten orientierte Vögel gedeutet, doch eher wohl aus vegetabilischen Formen abzuleiten› in regelmässiger Anordnung zwischen Streublumen zeigt, weiss ich nicht nachzuweisen, da dasselbe mit keinem anderen Muster nähere Verwandtschaft hat . . .«

Szóval, Bodenek irás közben eszébe jut, hogy ez a szőnyegminta madáralakra emlékeztet és ezt a futólagos megjegyzését zárjel között, mellékesen is közli velünk.

Bodenál tehát még szó sincs madaras szőnyegekről, mint külön kategóriáról. Kühlbrandt Ernő már idézett cikkében, amely tanulságos volta dacára sem lép fel tudományos allürökkel, szól először madaras szőnyegekről, még pedig ilyen formában ‹528. lap›: »Für die dritte Gattung unserer Gebrauchsteppiche wollen wir den, wenn auch sachlich kaum gerechtfertigten Namen Vogelkopfteppiche hier verwenden«. Szóval ő is ugyancsak fentartással használja ezt az elnevezést. Jön azonban a mi szép szőnyegkiállitásunk és a tudományos katalógusban, a szakszerü leirások élén hatalmas betükkel olvassuk:

III.

MADARAS SZŐNYEGEK.

Evvel tehát megszületett a tudományos elnevezés, amelynek szakszerü indokolását valószinüleg a kilátásba helyezett nagy szőnyegmunkában fogjuk megkapni. Egyelőre nélkülözzük.

Nem hiszem, hogy csalódnék, ha hasonló körülmények között keresem a golyós szőnyegek elnevezését is. Bode könyvének ugyancsak 100. oldalán olvasható a következő: »Dieselbe Borte findet sich . . . in einem Gebetteppich . . . das im Innenfelde in gleichmässiger Wiederkehr drei kleine übereinander gestellte Kugeln über zwei schmalen Bändern zeigt.«

166. NÉMET FESTŐ, XVII. század: Jézus imádása. — Peintre allemand: L'adoration de l'enfant Jésus. — Vente XVII. de la Guilde-Saint-Georges Société des Amateurs et Collectionneurs Hongrois.

Egy futólagos megjegyzésből tehát ismét egy nagy tudományos kategóriát kapunk, melyet hatalmas betükkel állit elénk a katalógus 86. lapja:

XII.

GOLYÓS SZŐNYEGEK.

De térjünk vissza az anyagbeosztás sorrendjére. A beosztás eddig stilisztikai szempontokon épült fel. Igy jutunk el a IV. csoportig. Itt egyszerre megszünik a stilisztikai nomenklatura és hirtelen egy földrajzi névvel kell számolnunk. Ezt olvassuk ugyanis: U s á k - s z ő n y e g e k.

Tudvalevő dolog, hogy a szőnyegkereskedésben rengeteg sok szőnyegelnevezést hallunk, ami mind helyi, geográfiai eredetü. Ahol a szőnyeg készült, annak a nevével nevezik el. Már most ezek az elnevezések részben ellenőrizhetők, részben ellenőrizhetetlenek. Annyira azonban egyik elnevezés sem ellenőrizhetetlen, mint éppen az usák-szőnyegeké. Kereskedők és utazók közléséből tudjuk, hogy Usák kisázsiai városban ma is csinálnak szőnyegeket, amelyeknek azonban ezekhez a régi ugynevezett usák-szőnyegekhez semmi közük sincsen. Nem emlékszem, hogy B o d e könyvében valahol olvastam volna ezt az elnevezést. Más irók is a legnagyobb fentartással közlik ezt a nevet, sőt még a Neugebauer- és Orendi-féle szőnyegkönyv is, amely pedig nem tudományos munka, hanem praktikus kézikönyv, cimképén, amelyre a katalógus a 30. oldalon behatóan hivatkozik, egyenesen idézőjel közé teszi az »Alter Uschak« elnevezést. A mi kiállitásunkon azonban minden fentartás nélkül külön elhatárolt kategóriát kapunk u s á k - s z ő n y e g elnevezés alatt, sőt ugyanaz a tudományos precizitás, amely előbb elhatárolta a »régibb mértani diszü szőnyegeket« a »mértani diszü szőnyegektől«, megteremti most a »k i s - u s á k - s z ő n y e g e k« külön kategóriáját is.

A kis-usák-szőnyegeket különben is szereti a katalógus és — szokatlan bátorsággal — még az erdélyi szőnyegekről is azt állitja, hogy »amint azt a kis-usák-szőnyegekkel való rokonság is bizonyitja . . . . . hazájukat valahol Usák környékén kell keresnünk.« (T. i. az erdélyi szőnyegeknek.) En azt ajánlom, hogy először keressük meg a kis-usák-szőnyegek hazáját, mert ez még nincs meg. Ha majd meglesz, akkor kezdjünk következtetni azokra a szőnyegekre, melyek velök stilusbeli rokonságban vannak.

A következő kategória az e r d é l y i s z ő n y e g e k elnevezését viseli. Ezt az elnevezést kifogásolni nem lehet. A külföldi irodalom kezdésére azokat a kisázsiai szőnyegeket, amelyek jórészt csak Erdélyben voltak feltalálhatók, lelőhelyük után erdélyi szőnyegeknek nevezik.

□□ ERDÉLYI TÖRÖK SZŐ- □□ NYEGEK

Exposition des tapis turcs de Transylvanie

G. SINGLETON PINX, Pietro Vedoato inc : Ersilia fra i Romani e i Sabini — Színes rézmetszet. A Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XVII. művészeti aukciójáról.

Nem kell kicsinyelnünk a dolog jelentőségét. Ime, a magyar föld egy részén jeles, iparművészeti dolgok iránt annyi érzék és annyi konzerváló erő mutatkozott, hogy a nagy szőnyegkulturának egy jelentős tipusát épen mi tudtuk megőrizni, amit a külföldnek is el kellett ismerni. Ez volt a kiállitás létrehozásának is egyik dicséretreméltó indoka.

Kérdezem azonban, épen ez a 106 szőnyeg nevezendő csak erdélyinek? Nincsen itten más melléktipus, amelyet hasonló joggal erdélyinek kell neveznünk? A kiállitás ugyanis azoknak a szőnyegeknek, amelyeket joggal lehet és kell erdélyi szőnyegeknek nevezni, csak egy részét — azt a részét, amelynek rajzában medaillonszerü beosztás van — nevezi erdélyinek, holott nem egy melléktipus van még, amelyet ugyanazon indok alapján, amelyre az erdélyi szőnyeg elnevezését alapitjuk, szintén erdélyinek kell neveznünk.

Nehéz dolog csupán nyomdai betükkel tárgyalni egy kérdést, amelyet tulajdonképen praxisban kellene bemutatnunk. Most azonban nem tudok másra hivatkozni, mint a katalogus szükös illusztrativ anyagára. A 219. számu imaszőnyeg pl. feltétlenül az erdélyi szőnyegek közé sorolandó. Azért nincs az erdélyi szőnyegek között, mert a mesterségesen felállitott imaszőnyeg-kategória arra kényszeritette a kiállitás rendezőségét, hogy ezt és számos társát idesorozza. Már pl. a 73-as számu szőnyeget, amely szintén imaszőnyeg, igen helyesen az erdélyi szőnyegek közé foglalták. Nézetem szerint az erdélyi szőnyegek közt lett volna helye a 6-os számu mértani diszü szőnyegnek és a 219-es számu imaszőnyegnek is, valamint még igen sok más szőnyegnek, melyet illusztrativ rész hiányában nem tudok megjelölni.*

* E soraink már ki voltak szedve, amikor a Magyar Iparművészet 2. számában Csányi Károly »Erdélyi török szőnyegek« cimü cikkét kezünkbe kaptuk. Ez a cikk nagyjában összefoglalása a katalógus szövegrészének, ujat csak a 65. oldalon levő néhány adatban találunk. A képben közölt szőnyegek aláirásában azonban már közeledést látunk ahhoz az állásponthoz, amelynek jelen sorainkban kifejezést adunk. E képaláirások a következők: 70. Imaszőnyeg, boltmezejében szegfüs »erdélyi« diszités. 72. Imaszőnyeg, »erdélyi« kerettel. — Egy lépéssel még tovább kell menni, ezek erdélyi szőnyegek, oda is kell őket besorozni.

G. MARTIN PINX. A Laffonato inc.: Marc. M Antonio e Cleopatra. Gravure polychrome. Vente XVII de la Guilde-Saint-Georges Société des Amateurs et Collectionneurs Hongrois

A további kategóriáknál már nem akarok hosszasan időzni. Jönnek, amint következik: VII. Kétoszlopos imaszőnyegek. VIII. Imaszőnyegek. IX. Hatoszlopos imaszőnyegek. X. Ladik-imaszőnyegek. XI. Kula-imaszőnyegek. E bőbeszédü felosztás érdemi birálatába nem akarok belemenni, csak megemlitem, hogy azáltal, hogy az erdélyi szőnyegek egy része az imaszőnyegek közé kevertetik, viszont az imaszőnyegek fölös módon differenciáltatnak, a nézőben csak növekedik a fogalomzavar.

Azt mondhatná valaki, hogy hiszen ez az egész beosztás csupán célszerüségi szempontból történt, hogy a látogatóknak megkönnyitsék a tájékozást. De nem ugy van, mert az Előszóban épen az ellenkezőt olvassuk, azt, hogy ez a felosztás tudományos és fejlődéstani szempontból megfelelő, szakszerü stb. Nézetem szerint: nem az. Azt pedig megengedhetőnek sem tartanám, hogy elnevezések csupán azért készüljenek, mert bizonyos kategóriákat el kell valami névvel látni. Ennek szükségszerüségét nem látom be. Nem tudok helyeselni egy olyan rendszert, mely egyik pillanatban stilisztikai szempontból nevez el valamit, a másikban keletkezési hely szerint, a harmadikban lelőhely szerint, a negyedikben rendeltetés szerint. Gondoljuk meg, hogy szőnyegek dolgában egy tanulni vágyó, eddig tudatlan, naiv közönséggel állunk szemben, mely mindent elhisz, mindent készpénznek vesz, amit csak mondunk neki. Evvel a kedves közönséggel szemben nemcsak a tudomány, de a lojalitás is óvatosságra és lelkiismeretességre kötelez. Már pedig nem vagyunk óvatos és lelkiismeretes tanitók akkor, ha szakszerü elnevezések gyanánt hagyjuk elterjedni a kisusák-szőnyegek, madaras-szőnyegek, golyós-szőnyegek-féle elnevezéseket, amelyekben a naiv laikus komoly rendszert lát, holott ezek a kifejezések üres frázisok, amelyek semmit sem jelentenek. Rosszul esik hallani, mikor komoly érdeklődők oly kristályos határozottsággal használják már e rossz frazeológiát, mint hogy ha az óbécsi és meisseni porcellánokról beszélnének.

Nézetem szerint azt az anyagot, amelyet a kiállitáson láttunk, a következőképen kellett volna csoportositani:

I. Ugynevezett erdélyi szőnyegek. ‹Kisázsiai szönyegek, melyeknek főlelőhelye Erdély.›

□□ ERDÉLYI TÖRÖK SZŐ- □□ NYEGEK

Exposition des tapis turcs de Transylvanie

171. POUSSIN NICOLAS iskolája: Tájkép. — L'école de N. Poussin: Paysage. — A Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XVII. művészeti aukciójáról.

II. Egyéb kisázsiai szőnyegpéldányok, melyek a XVI—XVIII. században kerültek Erdélybe.

III. Kisázsiai szőnyegek, melyek az I. és II. kategóriákkal stilusbeli rokonságban vannak, lelőhelyük azonban nem Erdély.

Ez, vagy ehhez hasonló értelmü lehetett volna a szőnyegek kategorizálása. Semmi-esetre sem lett volna oly hangzatos, mint amilyenek az egyes csoportok cimei jelen-leg voltak, de nem is vezetett volna annyi félreértésre.

Egy szót kell még szólnunk a katalógus-rész tulajdonképeni magváról, amely öt iven át tartalmazza a kiállitott szőnyegek »szakszerü« leirását. A csomók fáradságos megszámlálásáról már elmondtam szerény nézetemet. Nincs jobb véleményem arról a fáradságos munkáról sem, amellyel e szőnyegek leirása járt. Ezt a katalógust talán mégis csak más stilusban kellett volna megcsinálni, mint amilyenben pl. a Pálffy-gyüjtemény leltára készült!

Ennek a kiállitásnak egy olyanféle vezetőre lett volna szüksége, amilyen pl. magának az Iparművészeti Muzeumnak gyüjteményei számára készült. Az ilyen lélek-nélküli leirásnak senki a világon hasznát nem veszi. Senki el sem olvassa. Az egész-ből csak a szőnyegeken olvasható feljegyzéseket hagytam volna meg, amelyek csak-ugyan nagyérdekűek. Hogy azonban egy fejezet cimén az álljon, hogy »ERDÉLYI SZŐNYEGEK«, benne 106-szor ciceró-val szedetten megismétlődjék, hogy ERDÉLYI SZŐNYEG és utána végtelen monoton leirások jöjjenek — csekély variációval ugyanazok —, ennek valóban semmi értelme sincsen. De ha már külön-külön kellett e szőnyegekről »irni«, akkor az olyan csodás darabokról, mint pl. a 160., 151., 162. és 166. számuak, talán mégis lehetett volna valami kedveset, meleget, hasznosat el-mondani. Hiszen ha tud valaki irni a szőnyegekről: à la bonheur!

Ez a tárgyalási mód, amelyet ebben a katalóguskönyvben kapunk, egy negativ megerősitése annak az igazságnak, amelyet német nyelven szoktak idézni ilyenféleképen: »In der Kunst ist die Beschreibung nichts, die Anschauung alles«.

Reméljük, hogy a kilátásba helyezett nagy szőnyegmunka már ennek az elvnek az alapján fog felépülni. Ott talán majd érdemi hozzászólásokat fogunk kapni az erdélyi szőnyegek problémájához, aminthogy azt a katalógus kilátásba helyezi. Akkor majd nekünk is alkalmunk lesz bővebben foglalkozni evvel a kérdéssel. Most csak futólag akartunk a kiállitáson látottakról és olvasottakról beszámolni.

Dr. SIKLÓSSY LÁSZLÓ.

ERDÉLYI l. Siebenbürger

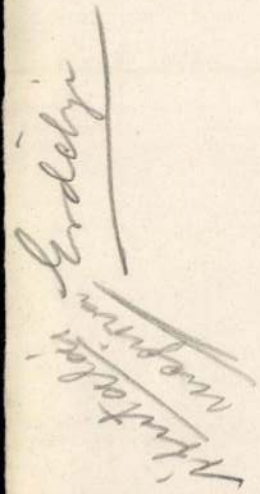

D. Erdélyi

Festő, fein Képén 2
1902

l.

Mihályi Pannonh.

24. l.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási
vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Ø Erdélyi mester

1510 Eörnb

MAGYAR MUVESZET

1928. 80, 86

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási vállalata.

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Erdélyi Alma

Táncképekkel szerepel azon a nagyarányu tárlaton, melyet Bodor Aladár iparmüvész rendezett.
"Fényképészeti kiállitás az Iparcsarnokban cimmel Kun Imre számol be a lap Müvészet c. rovatában.

A HÉT, Bp. 1921. juli. 1.
XXXII. évf. 17. sz. 285-286. lap.

Erdélyi Amália

textil

1921

Kimisk 1930, 82. l.

Constantinus Magnus Imperator

VIII. 124

ERDÉLYI ANDRÁS, asztalosmester

Pesti asztalos kontár volt 1828-ban.-Józsefvárosi lakos.-Helyrajzi szám: 113.-Összeirási szám: 2296.- 47.old.

BATÁRI FERENC: Pest-budai asztalosok 1828-ban 89.old.

Az Iparművt.Múz.Hopp Ferenc Múz.Évkönyve. XIII. 1970. Bp. 1971.

M.D.K.

Erdélyi András

Méltatás.

Bálint Sándor: Szeged városa, Bp. 1959. 138 l.

Erdélyi András.

építész

l. Erdélyi Sándor

építész életrajzá-

nál.

Erdélyi Anna

MDK

népi hímző

Repr: Erdélyi Anna teljse ünnepi diszben.

Gimes Imre: Megyénk népviselete és kézimunkái.
Pestmegyei Hirlap. 1957. jul. 19.

Erdélyi Anna, festő

[V. ö.: Erdélyi Imréné]

Hír kiállítási minetről.

— : o Kiállítás 12.

ESTI HIRLAP, Bp. 1970. máj. 19.

MDK

Erdélyi Anna

Említve

Kiállítás

Esti Hírlap, Tp. 1970. máj. 19.

Erdélyi Anna

Kiállítása, máj. 20-án zárva
(újsághír)

Egy nap sümet
Pestmegyei Hírlap, Bp. 1970. máj. 20.

Erdélyi Anna

Dorfkirche, repr.

Naive Malerei in Ungarn 1900–71.

megyrin

Erdélyi Aranka

szül. ~~Nyirgebén~~ 1899 ápr. 14. Ref. 4 polg., 5 felsőbb leányisk., 2 1/2 év iparrajzisk., 1/2 év iparmuv. isk.

1916/17 II. elsőéves művész-nov. Glatz O.

1917/18 I. másodéves n. o. (szül. 1898 ápr. 14.)

1917/18 II. másodéves n. o. (szül. 1898 ápr. 14.)

1918/19 I. harmadéves n. o. (szül. 1898 ápr. 14.) nem jart

Nyirgelsén szül.

Gea" néven

" Szignálja rajzait

Hajdúszoboszló – Angyalháza h. n.

VIII. 127

Erdélyi Aranka

1920 jan.-febr

(1)

kiáll. Nemzeti Szalonban

Nász előtt, vízf. 500.–

Illusztráció Rabindranath Tagore költeményeihez, vízf. 500.–

Miss May Davidsohn vízf 400.–

Várlat, vízf. 200.–

Bálvány, vízf. 750.–

1920. M Akv Pf Egy
kiáll. Nemzeti Szalonban

Hárem, vízf. 1300.–

Napkeleten száll fel a szerelem angyala, Muszt. 700.–

Tánc, vízf. 600.–

Archegi, szines rajz. 500.–

fordits

1920. máj.

kiáll. Nemzeti Szalonban

7 graf. műve.
állandó kiállító 14.

1921. jun. n. o.
2 graf. mű

1921. szept. n. o.
Leánykérés, vízf. 5000.-

Lelet, Keszthely. VI. 90.

(1) l. külön lapon

Erdélyi Aranka .

Nemzeti Szalon

1920. máre Aquar.és paszt.festők k.
(2) Hárem, vizf.
Napkeleten száll fel a szerelem angyala, illustr.
Tánc, vizf.
Arckép, szinesrajz

1920. máj Tavaszi tárlat
A halász és a bajadér, illustr.
Tánc, vizf.
Gitáros nő, vizf.
Boszorkánytánc,vizf.
Kacérkodás, szin.r.
Alku, vizf.
Hárem. vizf.

1920. Öszi tárlat
Báthory Erzsébet, vizf.
Medea és Jázon, vizf.

1921. Aquar.és paszt.festők kiáll.
Illustratio, rajz
Álom, rajz
Illustrátio Salammbóhoz I.II. rajz,vizf.

1921. Tavaszi tárlat
Exlibris, rajz
Illustratio, rajz

1921. Öszi tárlat
Leánykérés, vizf.

1922. Tavaszi tárlat
Női arckép, szin.r.
Önarckép, vizf.

1931 okt (Szfo Iparrajzisk. Szövőműhelye és a tifo Gobelinszövő Foglalk. Műhelye)
Vardúrós kanapé, karton

Erdélyi Aranka

Árv Csaru

1931. 4. rk.

Múlatozó lányok

vizf

Erdélyi Kanka

festő

MAPE. 7. kiall.

1920

Nemzeti Szalon

Erdélyi Aranka

1916.

Činnisk 1930. 82. l.

799

Obermüller L.

A Holmens-csatorna Kopenhágiban (Holmenscanal, Copenhagen.) ~~Gazélmetszet~~. Am.

K. 0.50.

99 m. 154 z.

Erdélyi Aranka

1916/17 I., 1917/18, 1918/19 I.

Ferképzőmfoiskávk

1932-33. 79.

naissance legnemesebb formáit mutatja s a legszebb olasz monumentális síremlékek közé tartozik. A nevesebb festők közül Perugino, Borgognone, Luini, Andrea Solario, Bart. Montagna és Guercino vannak a C. templomában és sekrestyéjében képviselve. Különösen érdekes Borgognone egy freskójának részlete: a térdeplő Gian Galeazzo bemutatja a Madonnának a templom első modelljét. A templom legszebb és leghiresebb része Amadeo nagyszerű márványhomlokzata, amely páratlanul gazdag dekoratív kiképzésével, medaillonjaival, pilléreivel, szobraival, figurális és ornamentális reliefjeivel s e szinte túlságba vitt pompában is érvényre jutó finom és nemes architektonikus elgondolásával a felsőolaszországi korarenaissance reprezentatív emléke. — Irodalom: *Beltrami* (Torino, 1891). *Barát.*

CERTOSA-MOZAIK, nevéről következtetve a karthauziak által különösen a renaissance korában gyakorolt berakási mód, mely bútorok és egyáltalán fából készült tárgyak díszítésére szolgált. Technikailag a Bombay-mozaikkal azonos (l. ott) és valószínű is, hogy Perzsiából származik, erre vall vándorlásának útja, mely Bizáncon és Velencén keresztül vezet és a munkáknak határozottan keleti jellege is.

CESARE DA SESTO, l. *Sesto.*

CESARI (ejtsd: *csézari*), *Giuseppe*, ismertebb melléknevén *„il Cavaliere d'arpino"* (atyja jelentéktelen festő, ki Arpinóból származott), római festő, * Róma 1560 körül. † u. o. 1640. Korának kedvenc festője (a pápák megbízásokkal halmozták el), a manirista (Zuchero-fivérek), manirista követője. Kompozíciói hidegek, színei világosak, sokszor tarkák, de a közönségnek tetszetősek voltak. Főmunkái: Jelenetek az ó-római történetből (Romulus története, Horatiusok

A FALUSI LEÁNY TOVÁBBKÉPZÉSE

Igen sok faluban csak hatosztályos elemi iskola van. Nagyon sok értelmes és értékes leány szeretne tovább tanulni, magát tovább képezni, de ennek legnagyobb akadálya a szükség. Szülei nem elég tehetősek ahhoz, hogy városba adják, hogy ott tovább tanuljon. Valljuk be, ez a városban való tanulás elég sokba is kerül. Egészséges lakást, jó ellátást megfelelő környezetben nem lehet fillérekért kapni, az iskoláztatásra is kell pénz, városban a falusi leánykának is úgy kell öltözködnie, hogy ne rijjon ki a többiek közül. Aztán tanfolyamokra is akar járni, hogy kihasználja városi tartózkodását, néha valami szórakozás is akad, ami szintén pénzbe kerül. Igy hát mindezt számításba véve, fájó szívvel belátja, hogy falujában kell maradnia és azon gondolkozik, hogyan tudná magát mégis továbbképezni napi elfoglaltsága mellett?

Hogy egyszerűen megvegye a polgári iskola tankönyveit és azokból tovább tanuljon? Jó lenne, de hiányzik nagyon sok tantárgyhoz a magyarázat, a szemléltetés, egyszóval az, amit a tanár előad és aminek a tankönyv csak kiegészítő része. Vajjon hogyan lehetne hát a tanár munkáját pótolni?

A falusi lányka, aki tovább akar tanulni, vizsgákat szeretne letenni és azt reméli, hogy több tudással aztán idővel a városban elhelyezkedhetik, igyekezzen a nyári szünidőben valamilyen városban összeköttetést létesíteni. Még pedig megismerkedni olyan ügyes, derék kisleánnyal, aki szóval és később, ha elutazott, írásban állandóan értesíti őt arról, hogy mi történik az iskolában, azaz abban az osztályban, aminek tananyagát ő is tanulgatja. Tehát kezdje el most már a pénzgyüjtögetést arra a célra, hogy *a nyáron pár hetet valamely városban tölthessen*, ott megtalálja azt a leánykát, aki ilyen módon segítségére lenne a tanulmányaiban. Ez a kisleány esetleg szívesen veszi, ha pár hétre meghívják falura és így viszonozzák a munkáját. De még abban sincs semmi furcsa, ha élelmiszercsomagok formájában viszonozzák leveleit és állandó kimerítő beszámolóit.

Lapunk szívesen segít ebben is olvasóinknak.

Ezt a továbbképzést még erősen kiegészítik az olvasmányok, különösen a magasabb osztályokban. A következő tanév ú. n. kötelező olvasmányait a nyári szünidőben előre olvassa el a falusi leányka.

Az egyedül továbbtanuláshoz sok kitartás, türelem kell. Talán erre nézve is jó ötlettel szolgálok akkor, ha azt ajánlom, hogy azok a falubeli leányok, akik tovább akarnak tanulni, álljanak össze olyanféleképpen, hogy együtt fognak tanulni. Ha három-négy leány ebből a célból naponta két-három órát együtt dolgozik, segíti, buzdítja egymást, bizonyára mindegyik tud vagy tanult olyasmit, ami éppen a másiknak hiányzik. Közös erővel a könyvek és olvasások kérdését is könnyebben tudják megoldani, de meg a postaköltség is kevesebb, hiszen a feladatokat néha el is kell küldeni a kis polgárista tanítónőnek.

Érettségiről és magasabb gimnáziumi tanulmányokról lebeszélem a falusi lányokat. Nem mintha azt hinném, hogy ehhez nincs elég képességük. Lebeszélem azért, mert a falu lehetőségei annyi ügyes és modern pályát tesznek lehetővé, hogy semmi értelme olyan tanulmányba belekezdeniök, ami túlságosan fáradságos és nem is mindig vezet célhoz. Ha a falusi leány a négy polgári elvégzése után szaktanulmányt végez, megtanulja: vagy a kertgazdálkodást, vagy a szövést és azzal rokon háziipari munkákat, vagy a baromfitenyésztést, exportra alkalmas gyümölcstermesztést vagy a virágkertészetet és hasonlót, akkor olyan érvényesülési és kereseti lehetőségei nyilhatnak, amire a városi leánynak nincs is alkalma. Természetesen ezek csak felvetett ötletek, mert a vidék, a falu fekvése, talajviszonyai és sok más minden határozza meg, hogy mihez lehet valahol fogni. De a kert- és állatgazdálkodás, amely olyan államokban, mint Hollandia és Dánia, az ország gazdagságát teremtette meg, példaként állhat a napsütötte magyar föld lakossága előtt.

A nyaralás, fürdés, hétvégi üdülés és fizető vendég-divat olyan falukban, ahol arra alkalmas lehetőségek vannak, szintén teret ad egy-egy fiatal leánynak ahhoz, hogy ezzel foglalkozzék. A városi vendég emellett mindig hoz magával tudást és sohsem lehet tudni, milyen könyv vagy ujdonság az, ami továbbképző és továbbfejlesztő irányba terel valakit. Alap bizonyára kell hozzá és az alaposan elvégzett iskola kitünő alap a továbbképzésre is ilyen irányban.

Ha nagy karriérek életrajzát olvassuk, de különösen amerikai csodálatos életek menetét, rendkivül gyakran állapithatjuk meg azt, hogy aránylag kis iskolázás után az egyéni továbbképzés alapján nőtt meg tudásuk, ismeretkörük. Ezt a példát azért kellett felemlítenem, hogy a legélesebben mutassak rá arra az értékre, amit az egyéni továbbképzés jelenthet. Olvasni, természetesen értékes és célravezető könyveket, azokon gondolkozni és azokon elindulva cselekedni és okulni, a legnagyobb érték. A falu csendesebb és nyugalmasabb élete pedig erre olyan tökéletes lehetőségeket nyujt, hogy bízvást hiszem, ezentúl sokkal kevesebb kislány fogja bánni azt, hogy falun kell élnie.

Fülöp Margit

FENYŐ

Minden vágya a végtelen
magasság. Áll a kék hegyen.

Ága hamvas-zölden ragyog.
Szórja a gyantás illatot.

Reményt és örök életet
hirdetnek a tűlevelek.

Ölbey Irén

mondotta az örömhírt, Zebi a fejét csóválta, nézte a képet, azután megjegyezte:

— Hát akkor nem csoda, hogy nem tanult Máté Ágnes semmit!

De hajlandóságot nem mutatott arra, hogy megsemmisítse az imént kapott négyesemet. Nem baj, több is veszett Mohácsnál!

*

Leontin néniék hazaérkeztek nászútjukról. Barnára sültek mind a ketten és arcukon lágy mosoly ömlik végig. A csodatévő szerelem hatalma! Leontin néni, amikor meghallotta, hogy Éva milyen nagyszabású díjat nyert, alig tudott szóhoz jutni. Csak hápogott...

— No de ilyent! No de ilyent! Te gyerek, te gyerek! — ennyit tudott mindössze mondani.

Gyönyörű ajándékokat kaptunk, valószínűleg színtén a bácsi ízlése és pénztárcája révén, mert eddig Leontin néni nem szoktatott hozzá ilyen fejedelmi ajándékokhoz. Zsuzsa virágos selyemruhát kapott, hozzávaló köpennyel, Anni piros bőr-írókészletet, Éva arany nyakláncot, Péter két nagyon régi, bőrbe kötött könyvet, én pedig egy világoskék fürdőruhát strandköpennyel, kalappal és napernyővel. Nem azért mondom, mert az enyém, de ilyen szép köpenyt és napernyőt még sohasem láttam!

TIZENHETEDIK FEJEZET

Komloy összetűzés Zebivel.

Most már azután igazán itt a tavasz! Virágoznak a gyümölcsfák, csupa rózsaszín az egész kertünk! Ha reggelenként bemegyek a városba, olyan különös bolond jókedvem támad, énekelni szeretnék a villamoson! Körülöttem minden üde zöld, süt a nap, úgy érzem, hogy egyenesen rám mosolyog az égből, úgy érzem, hogy a jó Isten külön nekem varázsolta ezt a szép tavaszt. Eduarddal ebéd után gyakran sétálunk a domboldalon. Már egészen szépen jár, csak egy könnyű pálcát hord magával; idegen ember észre sem veszi, hogy pár hónappal ezelőtt még milyen beteg volt. Eduard gyógyulását is a jó Istennek köszönhetjük, aki meghallgatta szilveszteri kérésemet. Most már egészen bizonyos, hogy Eduard jövő évre Pesten jár iskolába, talán éppen apuka iskolájába. Nyáron át szorgalmasan tanul, leteszi a különbözeti vizsgát és akkor Péterrel kerül egy osztályba. Péter már most rábeszéli, hogy lépjen be a Horatius társaságba, bár szerintem ez teljesen felesleges. Én semmit sem szeretek, ami bármiképen is összefügg a latin nyelvvel. Nagyon félek, hogy az év végén hármasom lesz latinból, mert tegnap megint összetűzésem támadt Zebivel.

Ugyanis tornaünnepélyre készülünk. Év végén tartjuk meg a tornaünnepélyt, kinn a kőbányai atlétikai pályán. Valamennyi leányközépiskola részt vesz az ünnepélyen, talán háromezren leszünk.

Büszkén feleltem, hogy ő nyerte meg a pályázatot

Minden második délután próbát tartunk a tornateremben. Zenés szabadgyakorlatokat próbálunk, bordásfal-gyakorlatokat és stafétafutást, amelyben szintén indulok és remélem, hogy a mi csapatunk nyer! A próbák mellett éppen elég dolgot ad a Négylevelű Lóhere szerkesztőségi munkája, úgyhogy vajh kevés az idő, amit a latin nyelv tüzetesebb tanulmányozására fordíthatok.

Tegnap is próba volt a tornateremben, a szabadgyakorlatokat próbáltuk zenére. Vali néni, a tornatanárnő rábízta a csapatot Csomor Licire, aki a torna-szakosztály alelnöke, ő pedig felment a tanári szobába, mert értekezlet volt. Szörnyen kíváncsi voltam, hogy miféle értekezlet lehet, mert az intőkonferenciát már a mult héten megtartották. Meg is kérdeztem Vali nénit, aki nagyon szeret engem, hogy milyen értekezletet tartanak, de ő csak legyintett és azt felelte:

— Nem tartozik rád!

Hát csak tornáztunk egy darabig, de a lányok sehogyan sem akartak szót fogadni Licinek. Olyan lárma volt, hogy felhallatszott az emeletre. Nagynehezen letelt az óra, elcsengették a hatot és mindenki öltözködni kezdett. Nekem azonban csöpp kedvem sem volt az öltözködéshez. Csak leültem az egyik tornapadra és azon töprengtem, hogy mit beszélhetnek a tanárok az értekezleten és hogy odaadnám az új strand-napernyőmet, ha egy félórát benn lehetnék a tanáriban.

(Folyt. kövy.)

Magyar Lányok 1938. 30. sz.
485. l. kép

Erdélyi református templom- és toronyképek

Az erdélyi reformátusok ez évi szeptemberi nagyhetüket olyan művészileg értékes kiadvánnyal tették emlékezetessé, mely az egész erdelyi magyarság, sőt ezenkivül is minden művészetbarát figyelmét és szeretetét megérdemli. *Dr. Makkai* Sándor püspök kezdeményezésére az egyház a szeptemberi tordai nagyhét alkalmából két művészi képeslap sorozatot adott ki, régi templomépület-emlékeiből.

Nem egyszerü, többé-kevésbbé sikerült fényképek ezek, hanem *Debreczeni* Lászlónak, ennek a szemünk előtt fejlődő, rajongó, forró magyar léleknek igazi művészi rajzai, kettős szinyomásu levelezőlapokon. A tárgyszeretet és ihletettség sugárzik minden darabról s ha végigtekintünk a két sorozaton, csak teljes elismeréssel adózhatunk a gondolatért Makkai Sándor püspöknek s a megvalósitás sikeréért a fiatal művésznek.

Debreczeni Lászlót a református egyház dr Makkai Sándor püspök kezdeményezésére már a tavaszon megbizta első sorban a lebontásra kerülő templomok és tornyok, de továbbra, más egyházi emlékek fölvételezésével is. Debreczeni aztán a hüvös tavasz óta bejárta — s a legtöbb helyen gyalog — a pusztulásnak indult emlékek szent földjét, Hunyad megyétől Marosvécsig, a Kalotaszegig és a Mezőség eldugott falvaiig s öt hónapi munkájának eredménye rajzkönyveiben kincstár-érdekességü gyüjteménnyé nőtt. Mert ő lerajzolja és fölméri a templomokat, fatornyokat, a fedélszerkezeteket, ajtókat és ablakokat, templomkeritéseket, cinteremkapukat és portikusokat. Vázlatot vesz a menyezetek, karzatok, padok és szószékek diszitményeiről, a szent edényekről s az Úr asztala himzés- és varrottas készleteiről. Fölkeresi a mai és az elhagyott temetőket ősi, kopjafás siremlékeikkel. Rajzkönyve százféle emlékkel és változattal tündöklik a mult művészetkincseiből. Ezekből került most kiadásra tizenkét levelezőlapja. Megannyi drága ékszere a multnak s mulhatatlan értéke és dicsősége az egyháznak.

A sorozat első része hat tordai református épitészeti emléket mutat be. *Az ótordai református templom nyugati homlokzata, a főkapuval* és *ugyanennek más képe a toronnyal* s az egykori *templomkastély hidkapujának még megmaradt romjai*, ótordai képek. Három kép jut az *újtordai templomnak* és *templom erődnek is*. Ennek egy rendkivül érdekes madártávlati, egy más, északkeleti képet s a kapubástyának belülről, az udvar felől rajzolt képét kapjuk.

Mind a hat kép XV.—XVI. századi emlékeket nyujt, — mert Torda e képeken szereplő templomai és templomerődítései még akkor épültek. Az utóbbiakból az ótordai — sajnos — csaknem egészen megsemmisült már. A megmaradt újtordai templomerősséget nyáron lombok rejtik el a szem elől s igazi képét a Debreczeni madártávlati képe hozza ki.

Szent Gellért

GYÓGYFÜRDŐ ÉS SZÁLLÓ

BUDAPEST

47 C° rádiumdús földes-meszes hőforrások. Tökéletes gyógyberendezés. Rheuma-, ischias-, izom-, izületi megbetegedések és csonttörések utáni állapotoknál páratlan gyógyitó hatású. A fürdővel kapcsolatos szálló berendezése a legmodernebb. Egyágyas szobák 6 P, kétágyas szobák 11 P-től. Nagyméretü társas helyiségek. Saját park, hullámzóvizü nyári uszodával.

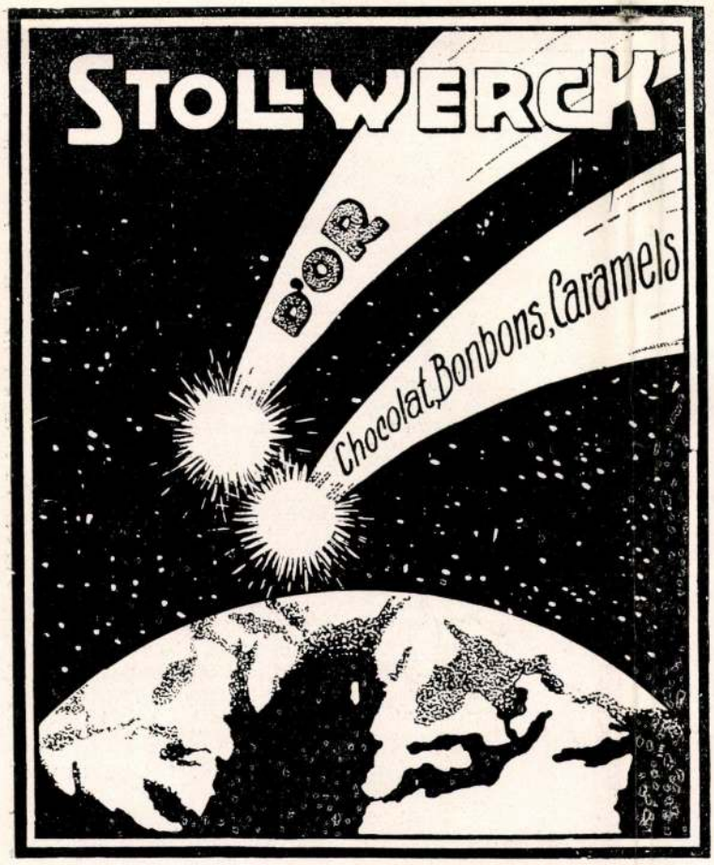

ORGONA ÉS HARMONIUM KOTTÁK:

1.	*Antalffy—Zsiros, Orgona-iskola I-II.*	á 310 Lei
2.	*Sztojánovits, Harmonium-iskola*	310 Lei
3.	*Ritter, Orgel-Schule I-II.*	á 135 Lei
4.	*Körner, Der praktische organist*	á 135 Lei
5.	*Nemesovits, Praktische organist*	150 Lei
6.	*Orgel-Album (Volckmar) I-III.*	á 90 Lei

Brahms, Jensen, Sinding, Tschaikowsky, Wagner stb., Harmonium-Albumok, vagy bármilyen kotta, vagy zenei könyv legolcsóbban kapható:

KIRÁLY J. ZENEMŰKERESKEDÉSÉBEN
CLUJ-KOLOZSVÁR • PLEBÁNIA-ÉPÜLET

A FŐZÉS
F • Ű • T • É • S ◆ VASALÁS
petroleummal kényelmes, olcsó és szagtalan.
A PORTALANITÁS
VILLAMOS PORSZIVÓVAL
az egyetlen tökéletes takaritás, mely kiméli a szőnyeget és butort.
*
Készülékek megrendelhetők:
PALLÓS ÉS MARKÓ
OKL. MÉRNÖKÖKNÉL
CLUJ-KOLOZSVÁR, STRADA N. IORGA 7.

Művészeti Salon (Kolozsvár)
1928. III. 8-9.

BÁLINT REZSŐ NŐI FEJ

Mind a hat kép, első sorban az ünneplő tordai református egyházközségeknek s az ünneplő városnak szóló megtiszteltetés. Életjelek és művészi emlékek, melyekre a méltó válasz bizonyára a nagyon szép, művészi levelezők kelendősége lesz.

Még megkapóbb azonban ennél a második sorozat hat vidéki képe. A *marosszentimrei, bánffyhunyadi* és *somkerékí* templomok, az *ördöngösfüzesi, ketesdi* és *mezőcsávási* fatornyok Erdély hat különböző vidékéről mutatnak be hat gyönyörü emléket. A marosszentimrei és bánffyhunyadi templomok még egykori román izlésü templomocskák középkori csúcsives izlésü átalakitásai. A somkeréki templom a rég kihalt nagy Erdélyi vagy Somkereki családnak, — Mátyás király rokonainak, — épitőemléke. Búshangulatu művészi nyugati képét utoljára K. Sebestyén József pompás rajzában láthattuk, a Bethlen-család történetében. Most Debreczeni a nyugati oldalról mutatja be, nagyon hatásos beállitásban. De még meglepőbbek a fatornyok. Az eldugott kis ördöngösfüzesi fatornyot a Mezőség egy kis faluja rejtegeti, egy Árpádkori templomocska mellett. Az impozáns ketesdi torony, melyet sajnos, most lebontanak, a Kalotaszeg utolsó ily nagyszabásu faépülete. A mezőcsávási százéves fatorony, Marosvásárhely közelében, akár egy pogány favár bástyája lehetne.

A barna és kék nyomásban előállitott művészi lapok ma kétségtelenül Erdély legszebb ilyenfajta sorozatát alkotják. Apró vékony rámákban nagyon alkalmasak faliképeknek is. Kétségtelennek tartjuk, hogy szépségükkel erős hóditást tesznek, nagyon elterjednek s a kiadó-egyház bizonyára folytatni fogja ezt a minden tekintetben nagybecsü sorozatot. Ohajtandó, hogy minél több helyen forgalomba kerüljenek. Áruk egyenesen ajándékszerüen jutányos. (Egy sorozat, 6 drb. 20 lei). A szép kiállitás a kolozsvári *Lyceum* nyomdát dicséri.

KELEMEN LAJOS.

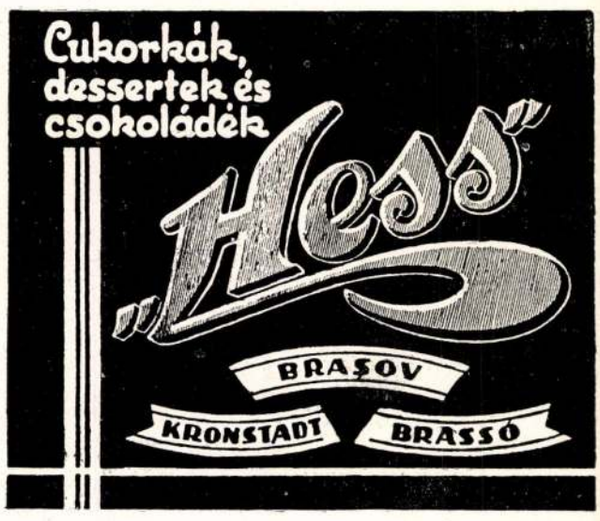

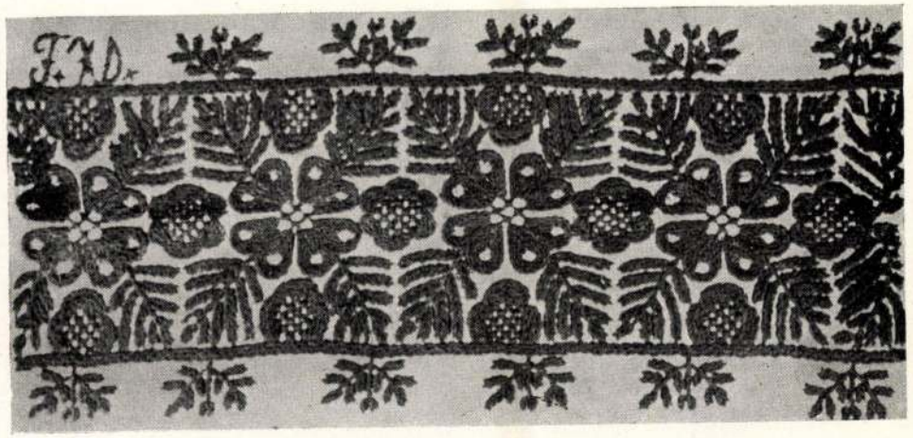

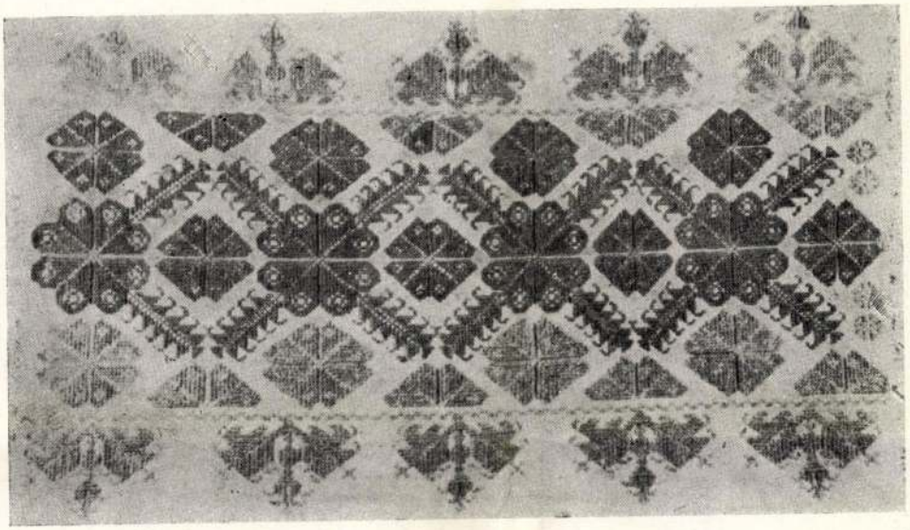

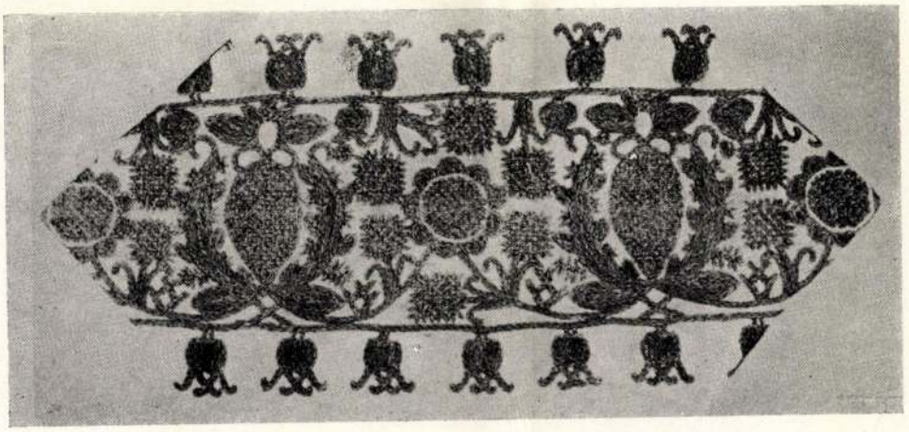

Fent: Széki (Szolnok-Doboka m.) ágyneműhimzések. Szálánvarrott „bokros" minta száröltéssel (1. ábra). Középen: „Bokros" mintájú párnacsup (2. ábra). Lent: „Tulipános, almás" himzés (3. ábra). Dr. Gönyey Sándor gyüjtése a Néprajzi Múzeumból. — Oben: Bettzeug-Stickereien in „buschigem" Muster (Fig. 1.) aus Szék (Komitat Szolnok-Doboka). In der Mitte: Kissen-Ende mit „buschigem" Muster (Fig. 2.). Unten: „Tulpen- und Äpfel"-Muster (Fig. 3.). Sammlung von Dr. Alexander Gönyey aus dem Ethnographischen Museum. — Above: Bed-linen embroideries with „Bush" pattern (Fig. 1.) from Szék, County Szolnok-Doboka. In the middle: Cushion-end in „Bush" pattern (Fig. 2.). Below: Embroidery in „Tulips and apples" pattern. Collection of Dr. Alexander Gönyey in the Ethnographic Museum.

Muskátli 1941.

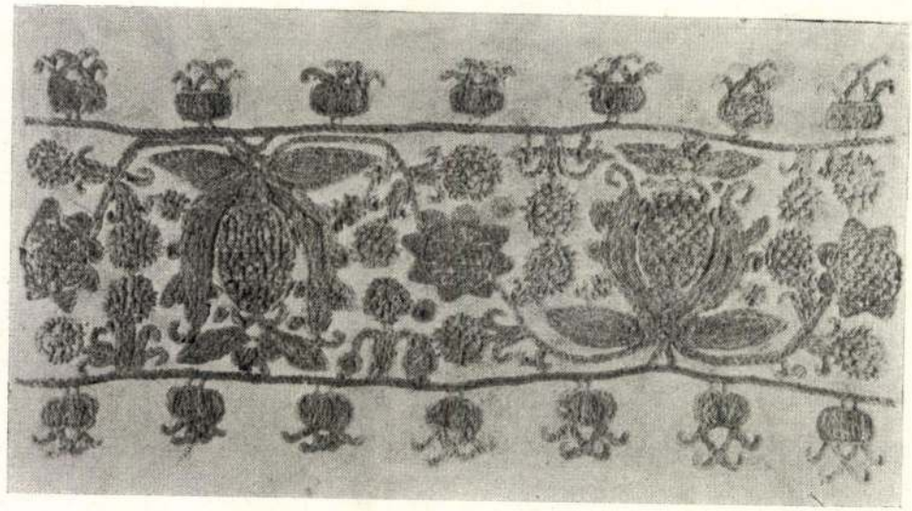

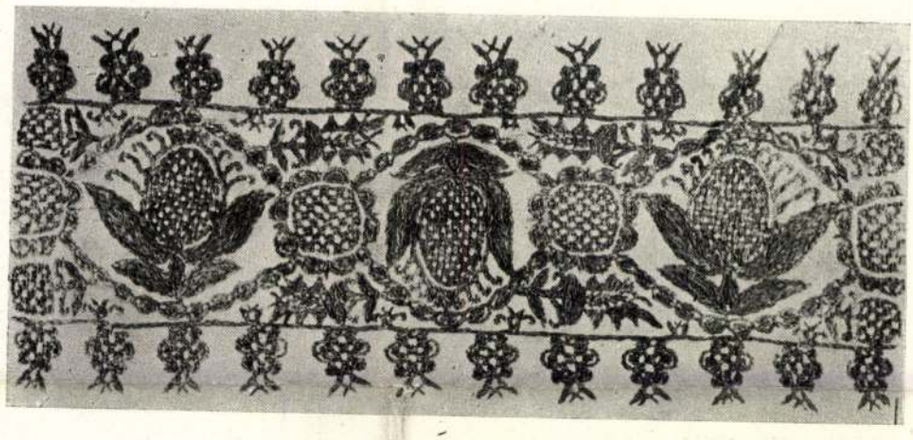

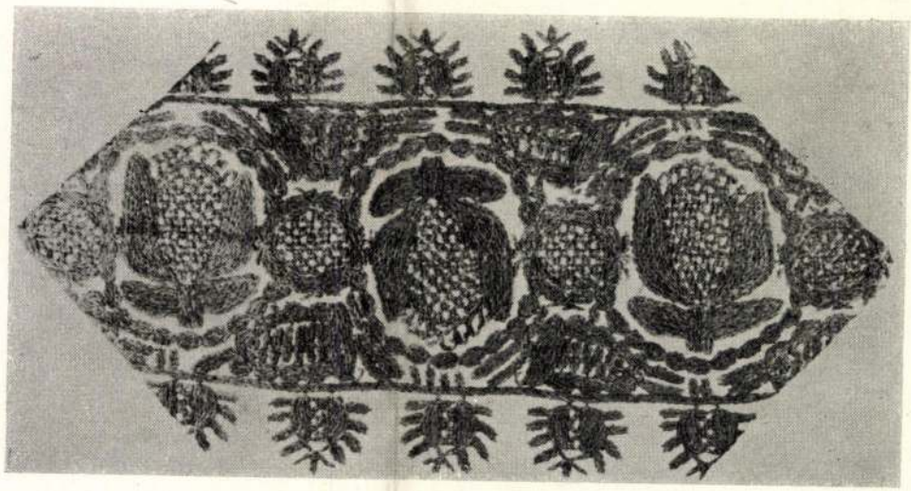

Széki (Szolnok-Doboka m.) ágyneműhimzések. Fent: „Almás, tulipános“ minta (4. ábra). Középen és lent: „Koszorús, almás“ minták. Dr. Gönyey Sándor gyüjtése a Néprajzi Múzeumból. — Bettzeug-Stickereien aus Szék (Kom. Szolnok-Doboka). Oben: „Äpfel- und Tulpen“-Muster. (Fig. 4.). In der Mitte und unten: „Kranz- und Äpfel“-Muster. Sammlung von Dr. Gönyey aus dem Ethnographischen Museum. — Bed-linen embroideries from Szék (County of Szolnok-Doboka. Above: „Apples and Tulips“ pattern (fig. 4.). In the middle and below: „Wreath and apples“ pattern. Collection of Dr. Alexander Gönyey in the Ethnographic Museum.

kúthoz, mert az is a mi oldalunkon volt, és láttam, hogy csaknem sír és reszket.

— Mi baj van maguknál? — kérdeztem akkor egy kicsit küzdve a kíváncsisággal. A kis lány közelebb jött a vízzel és nagy ijedelem nézett a szeméből.

— Jaj, olyan nagy baj van... azt hiszem. Apának most reggel kézbesítették az Albin bizonyítványát, a mi Pestről jött, és azt hiszem, valami nagy baj van benne. Mi lesz itt! Most el kellett neki menni hivatalba, hát nem is szólt, de ha délben hazajött, hát mi lesz itt! Úgy félek!... Szegény Albin!...

Bement, lecsüggesztett fejjel; szomorún. Én pedig tovább emléztem Vörösmartyt és valami gonosz kárörömet is éreztem ezalatt. És megvetést. «Persze, tanúlni nem tudott a nagy ostoba, csak szerenádokat adni, szamárkodni. Megérdemli!...» De később nem értem rá erre gondolni, mert azon a délelőttön valamiért egészen komolyan és nagyon keserűn megszidott az anyám. Ő, ha haragudott, sok mindent tudott mondani, igen súlyos és szenvedélyes dolgokat a jövőről, a másikfajta családomról, kikre hasonlítok s kik nem az ő vérei és mindenről, a mivel születésem óta, akarva vagy nem, megbántottam őt. És ilyenkor sírtam, szenvedélyesen, lelkendezve, csontig-velőig ható nagy zokogással és kisírtam magamból egy félesztendőre való feszültséget, lázongást, keservet és megindulást. Enyhületes,

«Kend a pap?» A tiszteletes (Gál), juhászné (Rákosi Szidi), tanító (Hajdú), tanítóné (Demjén Róza), juhász (Bakó).

«Magyarosan.» A kovács (Pethes) megfojtja a tanítót (Rajnai).

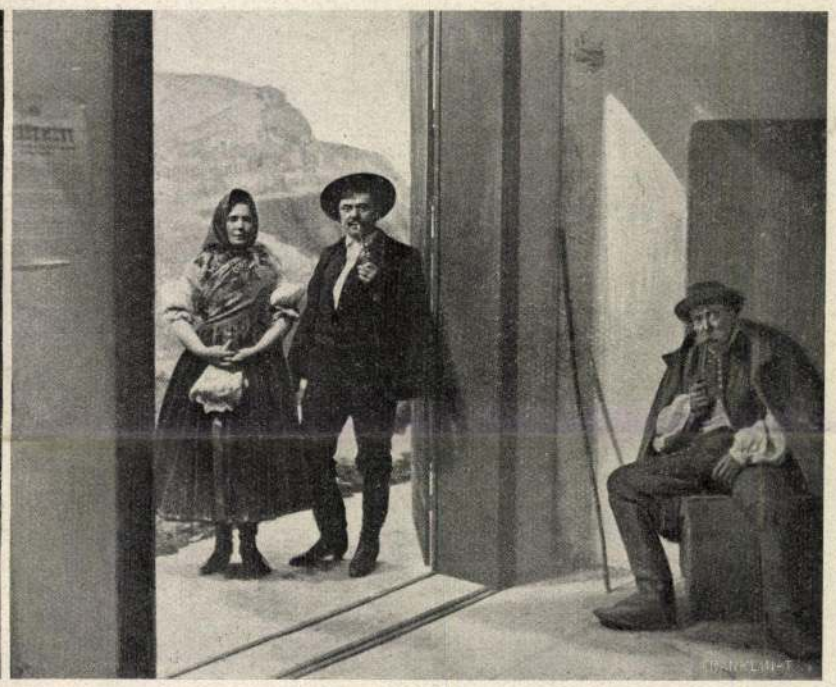

«Mint a mezőnek virágai.» Biró (Gabányi), dohányos (Rózsahegyi), dohányosné (Ligeti Juliska).

«Kend a pap?» Tanító (Hajdú), a házasulandó (Mészáros), papkisasszony (Váradi Aranka), tiszteletesné (Csillag Teréz), tiszteletes (Gál).

«FALU», MÓRICZ ZSIGMOND HÁROM EGYFELVONÁSOS DARABJA A NEMZETI SZINHÁZBAN. — Jelfy Gyula fölvételei.

szép békekötés lett mindig a vége, de az arczom napokig kikelt, a szemem dagadt és vörös maradt egy ilyen idegviharzás és könnytenger után.

Mikor pedig végre betálalták nálunk a levest, akkor rohant át a kis Ida olyan dultan, halálrarémülten, olyan kitárt két karral és szinte felmeredt, szőke hajával, hogy ezt az arczot soha el nem felejtem.

— Néni, jöjjön néni! — csuklotta elfulladva, pedig azelőtt sohasem merte volna így szólítni anyámat.

Egy percz... Anyám már szaladt is vissza és az udvari ablakon át kapta fel az én ágyamról a kis kék battiszt fejkendőmet.

— Ki ne ereszd a kicsiket! — kiáltott be hozzám siettében.

Mindjárt láttam a hosszú postatisztet végigloholni szédelegve, szinte előre bukva az ablakok előtt, be a lakásukba. A papék kertje felől nemsokára Wertz doktor szaladt, az ismerős orvos az átelleni utczából: ügyesen átugrotta a kerítést, de mellette, a tyúkketrecz tetején volt a mi ugorkásüvegünk, azt fellökte a lábával. Vissza se nézett, eltünt Berkoveczéknél. Akkor a kicsikhez beküldtem a cselédet és lopva, remegve átmerészkedtem, hogy benézzek, de anyám jött ki tőlük, megfogta a karom és visszahúzott erővel, hogy ne láthassam azt... A cselédünk pedig bement és megnézte.

Elmondták aztán. Berkovecz Albin reggel a kis rácsos utczasikátor elé, a padfeljárójuk-

1

2

3

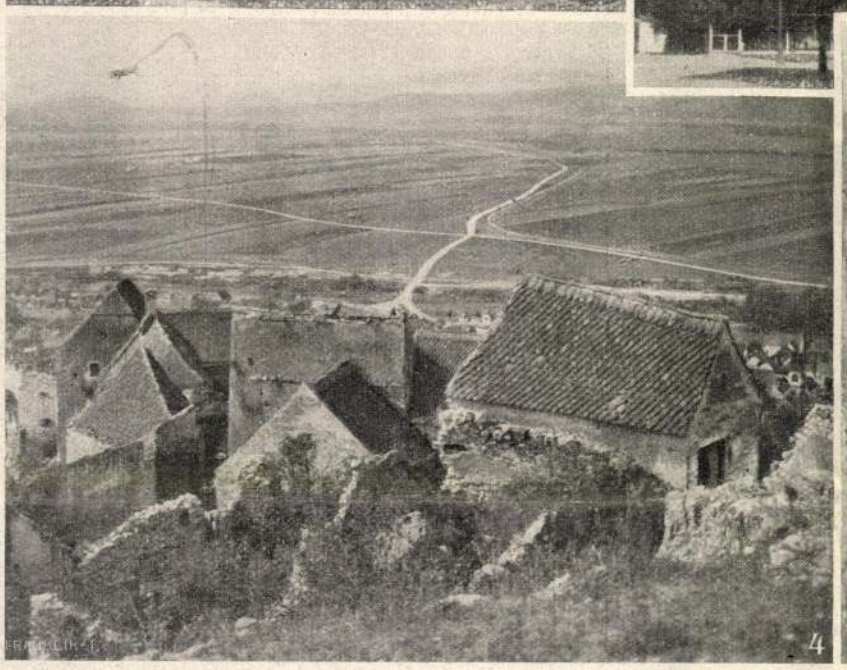

4

5

1. A Katalin-bástya-torony Brassóban. — 2. Régi várostorony Nagy-Szebenben. — 3. A medgyesi templom erőd éjszakkeleti tornya. — 4. Kilátás a rozsnyói várból a bárczasági síkságra. — 5. A rozsnyói várkapu tornya.

ERDÉLYI VÁRAK ÉS TEMPLOM-KASTÉLYOK. — Petrik Albert fölvételei.

hoz tolt egy ócska hintaszéket, beleült, hogy kilásson az utczára, egy könyvet kezdett olvasni és elzavarta onnét, ha jöttek, a kis testvéreit. A zsebében lehetett a revolvere, a mi Pestről volt neki még. Ott ült délig, leste az apját és mikor az épen a rács előtt haladt hazafelé-tartva, abban a perczben lőtt a jobb halántékába, hogy az láthassa. A balfelén kijött a golyó és befuródott a czinteremfal téglái közé, ott meglátni a helyét, ő pedig még lehellt néhányszor, a mikor az apja körülkerülve bejuthatott, mire fellármázták a házat s a papék cselédje, a hogy kapált a kertben, orvosért szaladt. Még mozgott kettőt a szemhéja, mikor anyám benn a szobájukban a szivárgó, véres halántékra rákötötte hirtelen az én kis kék kendőmet . . .

. . . És nekem aznap délután el kellett mennem az iskolába kézimunka-kiállítást rendezni, és olyan rettenetesen ki volt még sírva a szemem a délelőttről, hasztalan öblögettem és szivattam hideg vízzel. Az én sirásom egy hétig is meglátszott. És látott az utczán Pecz úr, a boltosunk, és láttak mind a diákok, a kik már tudták a nagy esetet, mint a futótűz terjedt szét a rémhir és mindenki nagyon nézett engem.

— Hogy sirt! — zúgta szinte karban az osztály, és gúny, csodálkozás vagy megilletődés volt e hangban. Pedig a tanitónő is benn volt már.

— Nem, ó nem azért sirtam! — kiáltottam szenvedélyesen, haragos szégyennel.

Fiatal, húszéves nő volt a tanítókisasszony, ép akkor menyasszony, és a vőlegénye távol rokonom.

— Igaza van, ha sirt; — fordúlt dorgálón a lányok felé, — nagyon szivtelen volna, ha nem siratná meg egy ismerőse, vagy szomszédja hirtelen halálát! — Így védett, mert nagyon kedvelt engem, és én most már végkép nem tudtam, hogyan viselkedjem.

Mire estefelé hazamentem, már elvitték a szegény Albin testét a kórházba, a honnét temették vasárnap.

Sok, sok mindenféle beszéd volt még azután. A cselédünk hallotta a mészárszékben, hogy mikor felbonczolták szegényt a doktorok, leltek valami kis göböt a fejében és attól volt az egész baj. Az anyja később azt kérdezte egészen komolyan anyámtól, hogy nem tetszettem-e én a fiának; és a lányok mind és a diákok is, az utczán néha egész hangosan mögöttem ilyesmit fecsegtek, hogy miattam volt, és ez a buta, hazug, émelyítő legendakör nem hagyott békémet jó ideig. Zsuzsó pedig, a bejáró asszonyunk, mikor egyszer mosott nálunk, azt mesélte, hogy kár volt anyámnak az én fejkendőmet odaadni, mert ha eltemették vele, akkor az visszajár a miatt. Ezen az estén reszketve bujtam az ágyba és riadtan gondoltam a szerenádos estére, a folyamatos, dalárdás, harsány énekszóra az ablakom alatt. De nagy csendesség volt kinn.

És akárhogy akartam, nem birtam rokonszenvesen vagy kegyelettel gondolni szegény Albin; szegény világosszemű és forradásos képű, kicsúfolt vagy félreértett Paszuly diák oly idegen és elmosódott mivoltára. A halála, az elmulása, emlékké válása, majd az emléke áttisztulása idővel a kisvárosi köztudatban; a szép virágkoszorúk, a miket a nővére hordott ki mély gyászban a sírjához, aztán az évek, megértések, a saját életemnek is sok tragikomikus árnyalata és semmi, semmi nem volt képes rá, hogy befényezze és átértékelje szánalmas alakját, és sohasem birtam rá máskép emlékezni, mint a serdülőkori ideges, megvető ellenszenvvel, a miben nincs részvét, megértés, emberies szempontok, mely testies, kegyetlen, igaztalan és épen oly jogosult és logikus, mint későbbi vérrokona, a szerelem.

ERDÉLYI VÁRAK ÉS TEMPLOM-KASTÉLYOK.

Ha a Maros-folyó mentén utazunk Erdélybe, a mint elhagyja vonatunk Áradot, egymás után tünedeznek fel előttünk a festői fekvésü várromok. A sorozatot, mindjárt Gyorok táján az aradhegyalja egyik hegyfokán omladozó Világosvár nyitja meg. Nevezetes vár ez nemcsak azért, mert az igazságos Mátyás király, nagybátyját, az erőszakos természetű Szilágyi Mihályt ide záratta el a beszterczeieken elkövetett embertelenségei miatt, hanem azért is, mert az 1784-iki oláh lázadás ide menekült részeseit a vár akkori ura, Bohus az aradi várból szerzett ágyúkkal itt lövette halomra. Világos várától nem messzire, ott a hol a Maros Radna és Lippa között nagy kanyaru-

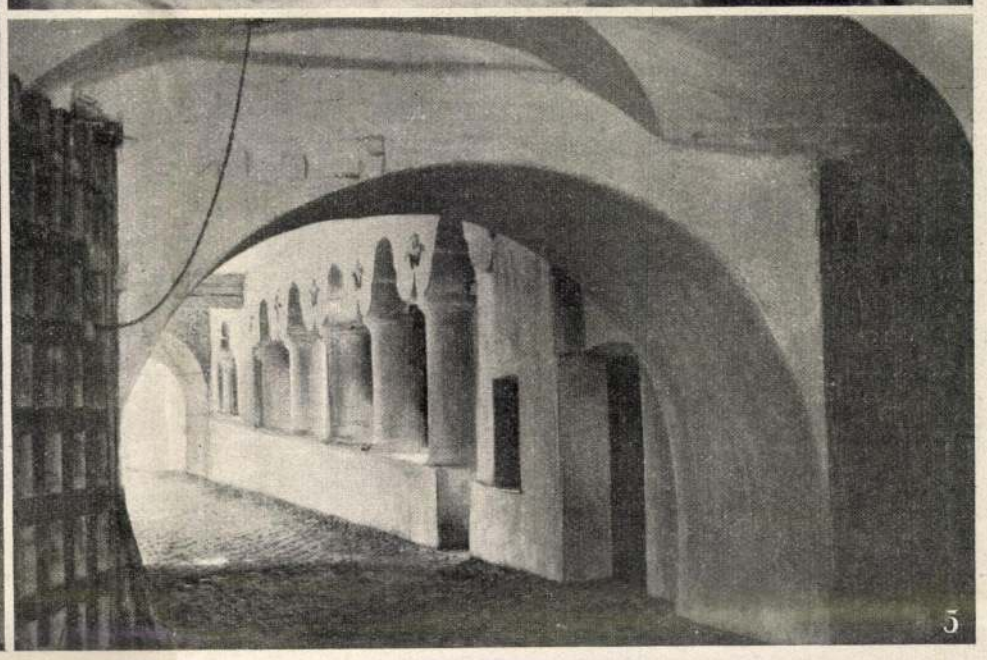

1. A segesvári óratorony és környéke. — 2. A szászhermányi templom-kastély. — 3. A segesvári óratorony előudvarkája. — 4. Kilátás a dévai várból a Maros völgyére. — 5. A prázsmári templom-kastély árkádos előcsarnoka és várkapuja.

ERDÉLYI VÁRAK ÉS TEMPLOM-KASTÉLYOK. — Petrik Albert fölvételei.

lattal délfelé fordul, meredek hegyszakadékon ül Solymos vára. Fekete falai a hegy lábánál robogó vonat zaját ágyú dübörgésként verik vissza.

Hányadmegye határán az Erdély biztonsága felett századokig őrt álló Déva várát pillantjuk meg. A kétszáz méter magas hegyfokról elragadó kilátás nyílik a kanyargó Maros völgyére. Igazán nem csoda, ha Erdély vajdái és fejedelmei ezt az erős várat annyira szerették, hogy birhatásáért minden áldozatra készek voltak. A vár nemcsak a közéletben lejátszódó történelmi események miatt lett nevezetes, hanem mint az ország sok kiváló fiát rejtegető börtön is századokon át rettegett volt. Legelső foglya a bajor házból származott Ottó király, a kit mikor a szent koronával együtt a szászok meglátogatására erre felé utazott, a vár akkori ura, Apor László kiséretével együtt elfogott és egy egész esztendeig őriztette dévai várában. Az unitáriusok nagy tudományú első püspöke, Dávid Ferencz is a vár börtönében sinylődött és halt meg. A vár lovagtermében Zápolya János királynak holtteste három hétig feküdt a ravatalon. Mikor a Hora és Kloska-féle parasztlázadás kiirtással fenyegette Erdély nemes családjait, a remegő embereknek Dévavár erős falai nyujtottak biztonságot. A XVIII. században még két izben is nagyobb erődítési és átalakítási munkálatokat végeztek a várban, a mely csak az 1849-iki vigyázatlan puskaporrobbanás után indult igazi pusztulásnak.

A mint vonatunk átszeli Hunyadmegyét és szászok által lakott területre ér, jobbról-balról sűrű egymásutánban tünedeznek fel az erődített szász városok bástyatornyai és komor külsejű templom-kastélyai. Erdélynek különös nevezetességei ezek az ódon épitmények, a melyek nemcsak a történésznek archeologusnak és építésznek a figyelmét kötik le, hanem egyaránt érdekelnek mindenkit, a ki az elmult századok romantikus emlékeiért lelkesül. Többnyire a XV. században épültek úgy a városfalak, mint a templomerődítések, mert akkor

már a törökök sűrű becsapásai ellen a királyi és községi várak nem voltak képesek a nagyszámú népnek kellő biztonságot nyujtani.

Az erődített városok között Medgyes, Segesvár, Brassó és Nagyszeben voltak a legérdekesebbek. Az első nem elégedett meg azzal a biztonsággal, a melyet megtámadás esetére a várost körülvevő fal bástyatornyaival adhatott, hanem külön erősséggé alakította át a város főterén emelkedő ősi templomát is, a melyet széles sánczán kivül háromszoros kőfallal vettek körül.

Sok nevezetes esemény játszódott le Medgyes templom-kastélyában. 1534-ben Gritti Alajos olasz kalandort, a török szultán kegyenczét, a ki Zápolya és Ferdinánd párthiveinek egymás elleni uszításával a maga számára szeretett volna koronát halaszgatni a zavarosból, a mikor Czibak Imre legyilkoltatása után Medgyesre menekült, a felkelő erdélyi magyarság a templom udvarába szorította be és ott le is fejezték. 1576-ban ebben a templomban hivták meg Lengyelország követei Báthory Istvánt a lengyel trónra.

Igen nagy kár, hogy az érdekes templom-kastélyt az utolsó évtizedekben házakkal annyira körül épitették, hogy ma már az épületet seholról sem lehet egészében áttekinteni.

Segesvár még mai napig is a régi városerődítésnek egyik legtanulságosabb emléke. Hajdani falainak legnagyobb része főképen a város éjszaki oldalán épségben van s bástyatornyaival rendkívül érdekes megjelenést kölcsönöz a városnak. Különösen az alsó várost a várral összekapcsoló óratorony, a mely gondosan restaurálva is van, s a melyet festői volta miatt az ezredévi kiállítás történelmi csoportjának az építkezéseiben is bemutattak.

Brassó és Nagyszeben régi elrendezéséből az utolsó évtizedekben igen sokat áldozott fel a modern haladásnak. Körítő falaikat lebontották és bástyatornyaikból is csak emlékül maradt egy-kettő. Pedig Brassó városának hajdan 32 torony és hét bástya védelmezte több öl magas falát. Ma már csak a Katalin-bástya van meg belőlük, de kapuját ennek is befalazták. A város egykori falából néhány hosszú fal csatlakozik a toronyhoz. Ez a falrész még egész magasságában mutatja a régi Brassó védő falát.

Nagyszeben sok tekintetben hivebben őrizte meg régi képét Brassónál, de körítő falából ma már csak három érdekes tornya áll fenn a Harteneck-utczában. Ezek a tornyok szintén a XV. századból valók, és nemcsak lőrésekkel vannak ellátva, hanem szuroköntőik is vannak.

A templom-kastélyok legérdekesebb két példánya a Barczaságon Szász-Hermány és Prázsmár. Az előbbi teljesen szabadon áll, árka nincsen olyan sűrűn befásítva, mint a prázsmári s azért hűen tájékoztat a templom-kastélyok erődítési módjáról. A széles árok után a mely az erődöt körülfogja, kettős védőfal következik. A külső alacsonyabb: a belső azonban 10—12 méter magas és nyolcz négyszögű toronynyal van megerősítve. Lőrésekkel és szuroköntőkkel gazdagon el van látva a fal, mely a templomot körülzárja. A templom védett udvarába hosszú alagútszerű kapucsarnokon lehet bejutni, a melynek Prázsmáron még a hatalmas gerendákból összeállított s erősen megvasalt kapuja és bukórácsa is megvan.

A községi parasztvár legérdekesebb példányát is a Barczaságon láthatjuk. A szászoknak valósággal a magyarság rovására menő kiváltsága volt az ilyen várépítés joga. Míg az anyaországban csak kiváló és gazdag nemesi családok építhettek királyi engedelemmel várakat, addig a szászközségek lakosainak szabad volt főképen a török háborúk idejében személyi és vagyoni biztonságuk védelmére ilyen parasztvárakat építeni. A Brassó közelében emelkedő Rozsnyóvár a legjobb karban fenmaradt és a legnagyobb terjedelmű ilyen parasztvára Erdélynek. Fekvésének nagyszerűsége kedvelt kiránduló helylyé avatta ezt a pompás romot. A várhegy három felől hirtelen emelkedéssel szökik a magasba, s ezen oldalakról rohammentessé teszi a várat. A hegy lábánál fekszik a tiszta kis városka, azon túl pedig a bárczasági róna terül el, kanyargós útjaival. A mezőség tulsó oldalán a Királykő hegysége kéklik, míg a várhegy megett a hófedte Bucses előhegyei zöldelnek. Összeölelkezik itt a mult századok

KOLLONITS SZIGFRID.

Az országos képtárban levő egykorú metszet után.

háborús világának emléke a természet poetikus szépségeivel, hogy álmodozásba ringassa el a zaklatott modern ember lelkét.

A ma embere azonban a természet által kinált szelid örömök élvezése iránt elveszítette a fogékonyságát. Enervált idegeit csak azt izgatja, a mi egészen újszerűt és rendkívülit nyujthat neki. Vágyódik ugyan a megismerések után, de megismeréseiben is csak az izgalmat keresi. Ez az oka annak, hogy noha a közlekedési eszközök fejlődése és olcsósága az emberekben a világlátás vágyát magasra szitotta, ez a vágyódás nem a hazai föld megismerésére irányul. Csak a mindenki által világcsodának elismert természeti szépségek vagy műtörténelmi nevezetességek vonzzák az embereket, a kik a szélrózsa minden irányában bebarangolják a világot, de nem ismerik azt a földet, a hol élnek s a mely eltartja őket. Pedig bőséges szórakozást és lelki örömet kinál a hazai föld is, csak szerető és megértő lélekkel járjuk be azt és észrevevő szemmel figyeljük meg.

Petrik Albert.

A LÉVAI VÁR HALOTTJA.

Irta **Takáts Sándor.**

Ezeréves múltunkban nincs korszak, mely annyi idegent tett szivben-lélekben magyarrá, mint a XVI. század. A magyarosodásnak ez az igazi aranykorszaka, mely nemcsak magyar nyelvű, de magyar érzésű embereket szerez a hazának. Lelkes, lovagias, önfeláldozó és minden iziben nemzeti kor ez, melynek nem csupán fejlesztő, de egyúttal teremtő ereje is van. Eszméket és érzelmeket kelt, tehát az észt és a szivet egyaránt magával ragadja. S eszméinek és érzelmeinek harmoniája egyéniségeket teremt, a kik szellemükkel izlésükkel és erkölcseikkel a nemzeti szokásoknak ezreket és ezreket nyernek meg. Nem lehet kétségünk benne, — mert hisz az eredmeny eltagadhatatlan, — hogy a XVI. századi magyarságban volt nemzeti erő, eredeti gondolkozás és eredeti kultura, mely mint valami mágneskő, magához vonta a körüllévőket és a közénk jövőket.

Kollonits Szigfrid is azok számát szaporította, a kik bár nem magyaroknak születtek, de nyelvre és szivre azért teljesen a mieink voltak. Édes atyja ausztriai úr volt, édes anyja is németnek született. Kollonits Szigfrid Kis-Martonban született (1572 február 22-ikén), a hol édesatyja kapitány volt. A Kollonits-család akkor már jó módra és nagy tekintélyre verte magát, nem csoda hát, hogy a kis Szigfridnek keresztapaságára maga Miksa király vállalkozott, Ott, a hol Kollonits Szigfrid a gyermekkorát éldegélte, a magyar szó ismeretlen volt. A szülői házban sem igen hallott ilyet, magyar iskolákon sem forgott, s mégis megtanult magyarul. Talán a Kis-Martonban és Fraknó várában szolgáló magyar vitézektől ragadt rá a magyar szó. Az is lehet, hogy később valamelyik magyar úr házánál inaskodott, s ott ismerkedett meg a magyar vitézi élettel. Mert annyi bizonyos, hogy Balassa Bálint verseinek és szellemének igen jó ismerője volt! A mikor ifjúvá növekedett, édes apja német lovasezredbe adta őt. Kedvére volt-e ez a fiatal Kollonitsnak, nem tudjuk. Csak annyi bizonyos, hogy a vitézi életet mód nélkül kedvelte, és élete mesterségéül ezt választotta. Huszonegy éves volt, mikor a hosszú török háború kitört. Hadi tudásának és vitézségének kimutatására tehát bő alkalma nyilt. S a fiatal Kollonits nevét csakhamar emlegetni kezdték. Bátornak, vitéznek és fáradhatatlannak mutatta magát. Mindenre vállalkozott, s mindenütt megállta a sarat. A hire és a neve tehát napról-napra jobban terjedt.

Kollonits a hosszú háborúnak mindjárt az elején kimutatta, hogy hova húzza őt a szive! Nem a császári hadak közt forgolódik, nem a német generálisok árnyékát követi, hanem Nádasdy Ferenczünkhöz, a rettegett «*Fekete béghez*» és Thurzó Györgyhöz csatlakozik. Ezeket választja ő mesterekül, ezeket csodálja, ezekhez vonzódik. Nádasdynak és Thurzó Györgynek ez időbeli leveleiből láthatjuk, hogy Kollonitsot akkor már nemcsak ők, de a magyar hadak is magyarnak tartották, s a magyar fővitézek közé sorozták. Ha valaki, úgy Kollonits örvendett ennek legjobban. Hiszen régi vágya volt már, hogy az ország fiának tekintsék! Bizonyára az ő kérésére hajoltak a magyar rendek, mikor az 1598. évi országgyűlésen kiváló érdemei fejében (a 41. törvényczikkel) a magyar főurak közé fölvették. Kollonits ekkor huszonhat éves ifjú és lovasezredes volt!

A következő években tovább folyván a török háború, Kollonits még nagyobb hévvel küzdött. Pest és Adony elfoglalásában, Buda megszállásában s a kisebb-nagyobb mezei viadalokban mindenütt kitüntette magát. A hire és a tisztessége tehát naponkint öregbedett. E mellett lovagias szelleme, megnyerő modora és bőkezűsége annyira kedveltté tették őt a vitézek és az urak előtt, hogy nála népszerűbb főtiszt alig akadt. Ennek a népszerűségének köszönhette, hogy mikor 1604-ben Thurzó György lemondott az országos főkapitányságról, a magyar urak és tanácsosok egyértelműen Kollonits Szigfridet ajánlották Thurzó utódjának. És a király csakugyan kinevezte őt a Dunán innen való kerület országos főkapitányának. Kollonits aztán a nagyhirű Rátky Menyhártot választá maga mellé viczegenerálisnak.

Kollonitsot a magyar urakhoz belső barátság fűzvén, gyakori vendég volt az asztaluknál. Mindenütt szivesen látták őt, mert szeretetreméltóságával és szolgálatkészségével mindenkit lebilincselt. A XVI. század végén Dobó Ferenczczel is ismeretséget kötött. Ez a hatalmas főúr akkor ugyanazt a tisztséget viselte, a mi később Kollonits vállaira szállott. Többször megfordulván Dobó váraiban, annak örökösével, Perényi Zsófiával is megismerkedett. Mikor ez a dúsgazdag és szép asszony özvegységre jutott, a fiatal Kollonits Szigfrid 1603-ban megkérte a kezét. És Perényi Zsófia nem adott neki kosarat. A menyegzői lakodalom azonban sokáig késett, mivel a menyasszonynak akkor kellett küzdenie Dobó Ferencz hagyatékáért, melyet az udvar erőszakkal elfoglalt. Ebben a küzdelemben Perényi Zsófiának nagy segítségére volt a vőlegénye, a ki maga is gazdag és befolyásos ember lévén, minden követ megmozdított, hogy menyasszonya a Dobó örökségének legalább egy részét megkaphassa. Nagy pénzáldozatok árán ez sikerült is neki. Kollonits csupán a másodörökösök kielégítésére a magáéból 57,000 frt-ot fizetett. Ezenkívül 100,000 frtot fizetett az udvarnak a menyasszonya helyett s jótállott azokért a nagy összegekért is, a miket Perényi Zsófia az udvar követelésének kielégítésére kölcsönvett. E nagy áldozatnak az lett az eredménye, hogy az udvar Perényi Zsófiának

Színházi Élet 1936, 15. sz.

csak a detektív kezére került. Ami egyébként előre látható volt.

Bevitték a gazembert a Scotland-Yardba és elkezdték felvenni a nacionáléját. Neve? — John Wattson. — Született? — 1878 január 12-én.

Ebben a pillanatban mintha szíven ütöttek volna, kiesett a kezemből a könyv. *Pont velem egy napon született!* Persze, ha utólag elgondolkozom rajta, rájövök, hogy ebben semmi különös sincsen. Elvégre semmi jogom se lehetett hozzá, hogy egy napot kizárólag a magam születésére foglaljak le és biztosra vehetem, hogy a népesedési mozgalom e napon se szünetelt. De azért, tudja Isten, mégis!... Ez volt az egyetlen eset, amikor detektívregény nem segített az elalvásomban.

*

— Természetesen, mint minden, a detektívregények technikája is napról-napra fejlődik. A cél: a tettest úgy elrejteni, hogy az olvasó az utolsó oldalakig ne tudja kitalálni. Ezt remekül megtanulták már a detektívregények írói. Ha a regényben szerepel tíz sötéttekintetű, rosszarcú ember, akkor biztosra lehet venni, hogy a tettes az a tizenegyedik szelíd, jámborképű, kékszemű ember lesz, akire senki se gyanakodott. Sőt most már sokszor kiderül, hogy maga a nyomozást vezető detektív, esetleg a bíró a tettes. És arra is van már eset, hogy maga az áldozat a tettes. Most már csak egy van hátra. Most én fogok írni egy detektívregényt és azt hiszem, hogy ezzel elérem a világrekordot. Ebben a regényben a végén ki fog derülni, hogy maga az *olvasó* a tettes!

*

— Magunkban folyton mondogatjuk, hogy öregszünk, öregszünk, de nem hisszük el. A hajunkat gondosan szétteregetjük a hiányokra, szépen megborotváltatjuk magunkat, kihúzzuk magunkat fessen szabott ruhánkban és ilyenkor jó napunk van. De néha kapunk kívülről egy-egy figyelmeztető pofont, amitől rögtön észbe kapunk. Például a multkor bementem véletlenül az »Athenaeum« könyvkiadóhivatalába és egy hivatalnok örvendezve fogadott:

— Ejnye be jó, hogy be tetszett nézni! Épp most érdeklődött ön iránt Erényi úr papája!

Elbámultam.

— Erényi úr papája? Hát még él az öreg?

Most a hivatalnok bámult egy nagyot:

— Miért ne élne? Hál' Istennek, a legjobb egészségben van. Különben épp most jön!

Odanéztem, hát az én Nándi barátom volt, az én kedves gyerekkori pajtásom. Kiderült, hogy a fia, az a pufók kis gyerek, aki tegnap még a Ligetben labdázott, most igazgató az »Athenaeum«-nál. Ő most az »*Erényi úr*«. És az én Nándi barátom csak úgy egyszerűen az »*Erényi úr papája*«... Még jó, hogy nincs fiam. Most én lennék a »*Molnár úr papája*«.

*

Estefelé visszakísért a hotelembe és a »Promenade des Anglais«-n rámutatott egy magas öreg úrra.

— Látod azt a fehérhajú angol gentlemant? E pillanatban az a Riviéra leggazdagabb vendége.

Hálásan feleltem neki:

— Tévedsz. E pillanatban a Riviéra leggazdagabb vendége én vagyok!

...hát az én Nándi barátom volt...
(Szigethy István rajzai)

ANDALGÁS A HIVATALBÓL

NOVELLA

Írta: NAGY LAJOS

Hetek óta beszéltek már a c.-i szatirokról. Nemcsak a C.-ben, az erdőkoszorúzta kis városban, hanem Párizsban is és az egész országban. Politikailag éppen szélesendes időben országos szenzációvá dagadt a szatír-botrány. A c.-i rendőrség botrányának is lehetett mondani a kínos ügyet, mert a szatírok napról-napra megismételték merényleteiket s a rendőrségnek egyet sem sikerült közülök kézrekeríteni. Pedig már Párizsból is utaztak C.-be detektívek, ezek napközben keresztül-kasul járták a városerdőt s estenként eredménytelenül tértek haza. Másnap aztán jelentkeztek az új áldozatok, akik zokogva panaszolták el szégyenüket. A szatírok különben azt a gonosz kedvtelést űzték, hogy részint magános nőket, részint szerelmespárokat megtámadtak. Az áldozatok pénzét, értéktárgyait néha elvették, de legtöbbször meghagyták.

A merénylet-sorozat annál kínosabb volt nemcsak C. városára, hanem az egész országra nézve, mert idegen, angol és amerikai hölgyek is szerepeltek az áldozatok közt.

*

Martin Le Marin, fiatal detektív, reggel, mielőtt a hivatalába indult, összeveszett a feleségével, Juliettel. Mindkettőjüknek, férjnek és feleségnek, az volt az érzése, hogy vége köztük mindennek. Mindkettő a másikat okolta. Juliette meg volt róla győződve, hogy Martin rút szokásait nem lehet tovább tűrni. Udvariatlan, önző, kiszolgáltatja magát, keveset van otthon s ha otthon is van, alszik. Martin szentbizonyosra vette, hogy Juliette szüntelen zsémbeskedése végül is aláássa idegeit s a halálba kergeti őt. »Papa ezt másképp csinálta«; »a papának sohsem szakadt el a cipőfűzője«; »papa egyedül tartotta rendben a saját szekrényét«; »papa nem füstölte így tele a szobát.« Hát ez az, amit a legbarányibb férjnek sem lehet kibírni.

Martin, elveszítve a türelmét, valóban úgy ordított reggel Juliettre, mint egy ötszörös gyilkossággal vádolt gyanusítottra, sőt annál is jobban, úgy, ahogy egy ártatlanul gyanúsított kel ki magából végül is, amikor már látja, hogy semmiképp sem hisznek a szavának. Ordított, sértő szavakat mondott s amikor eltávozott, úgy becsapta maga után a lakásajtót, hogy rengett az egész ház. Nem, ilyen vadállattal nem lehet többé soha, de soha kibékülni. Elárulta magát. Elárulta, hogy kultúremberi külszíne mögött egy gonosztevő lakozik benne.

*

Martin Le Marint, mihelyt megérkezett a hivatalába, magához hivatta a rendőrfőnök:

— Nézze, kedves Le Marin, ezek a szatírok tönkre tesznek bennünket.

— Magam is úgy vélem.

— Ha rövidesen nem érünk el eredményt, mindnyájunkat elcsapnak. Ez már világbotrány. Külföldi lapok is írnak róla. Éppen ez lehet az alapja ennek a táviratnak.

A rendőrfőnök egy táviratot emelt fel az asztalról:

— A rendőrminiszter tízezer frank jutalmat tűz ki annak, aki az első szatírt elfogja.

— Nagyszerű! — lelkesedett Le Marin. — Kár, hogy én most a National-bank betörői után nyomozok.

— Semmi kár. Egy hétre más beosztást adok magának. Kivonul az erdőbe, szatírvadászatra.

— Ahogy parancsolja, főnök úr.

A rendőrfőnök rágyujtott egy caporalra, megkínálta Le Marint is, és mintha hirtelen más témába kezdett volna:

— Önnek nagyon csinos felesége van, kedves Le Marin.

Le Marin zavartan, de helybenhagyólag mosolygott.

A főnök folytatta:

— Több, mint csinos. Szép. Igazán nagyon szép. És nem csak az én ízlésem szerint, hanem ez róla az általános vélemény.

Le Marin értelmetlenül bámult. Zavaros érzések lepték meg. Mit akar ezzel mondani a főnök? Mi köze Julietthez? Mit akar tőle? Juliette csakugyan nagyon szép... És most a szíve elszorult: Juliette nagyon szép — volt. Csak volt, mert az ő számára Juliette nincs többé. Mire délben hazamegy, talán már nem is találja otthon.

Csend volt a szobában, mialatt Le Marin ezt gondolta. A rendőrfőnök törte meg a csendet:

— Nos, kedves Le Marin, egy pompás ötletem támadt, éppen azért kérettem önt. Menjen rögtön haza s hozza magával Le Marinné asszonyt. Kettesben fogják elvégezni ezt a fontos feladatot, melyet önökre bízok.

Le Marin meghökkent:

— De főnök úr...

— Semmi szabódás! Ennek meg kell történnie.

— De főnök úr, ez most lehetetlen.

— Semmi lehetetlen nincs benne. Ha Le Marinné asszony talán még alszik, keljen fel, öltözzön fel, lehetőleg elegánsan, bár ezt fölösleges mondanom, úgyebár, s jöjjön be önnel együtt.

Le Marin a kezét széttárva, tehetetlen csodálkozással nézett a rendőrfőnökre. Az folytatta:

— És így kettesben, mint egy szép fiatal szerelmespár, kirándulnak a városerdőbe. És ott szépen, szerelmesen andalognak a sétautakon. Olykor a gyepre, a fák és bokrok közé, majd az erdő mélyébe is bemerészkednek.

— De főnök úr, ismétlem, ez teljes lehetetlenség, mert...

A rendőrfőnök Le Marin szavába vágott:

— Talán fél? Hiszen Le Marinné asszony csupán csalétek lesz. Szép hölgy, elegáns hölgy, fiatal hölgy, erre elő kell bújniok a ragadozó bestiáknak. Baj nem történhetik, mert a kollégái mindenütt nyomon követik önöket. Mihelyt egy banditának csak a feje látszik, már fülön ragadják. Nem értem a vonakodását. Hi-

— Önnek nagyon csinos felesége van, kedves Le Marin

szen nem kötelessége önnek teljesíteni a kívánságomat, ezt tudjuk mindketten. Csupán magánszorgalom lenne ez Le Marinné részéről. De ön ne felejtse el a tízezer frank jutalmat! És bizonyos, habár ezt a táviratot nem igéri, az előléptetés is. Karrier áll ön előtt. Bele kerül a lapokba. És talán fölkerül Párizsba. Magyarázza meg az asszonynak.

Le Marin csaknem elsírta magát kétségbeesésében. Mindez gyönyörű, de mindebből nem lesz semmi, mert az az átkozott családi viszály! És az asszony hajthatatlanul makacs. Ámbár... megpróbálja.

És meghajtotta magát a főnöke előtt.

— Csak gyorsan! — biztatta az.

*

Juliette riadt tekintettel nyitott ajtót a türelmetlenül csöngető Martinnak. A szeme ki volt sírva, orra, szája olyan volt, mintha náthás lett volna.

Martin zavartan állt az ajtóban, nem tudta, hogyan kezdje el, amit mondania kell. Bement az első szobába. Már ott álltak a szoba közepén az asszony bőröndjei. (Csak úgy mellékesen: Martinéi is.) Tehát már pakkolt Juliette, hogy még aznap utazzon Nancyba, a mamájához. (A papa, aki olyan rendes volt, már nem élt.)

Martin elszánta magát:

— Kedvesem, azonnal öltözzön fel! Együtt kell elmennünk.

Az asszony hallgatott, föl sem tekintett Martinre.

— Hivatalos ügy. A rendőrfőnök úr kívánsága...

Juliette-ben ez a különös közlés kíváncsiságot keltett. De még mindig nem szólt.

— Siessen, velem fog jönni.

— Én magával nem megyek. — hangzott tompán.

— De igen, velem fog jönni. Közösen teljesítünk ma szolgálatot.

— Mi közösen semmit sem fogunk már teljesíteni. Én ma elutazom.

— Ma még nem utazhat el.

— De el fogok utazni.

— Tízezer frank jutalomra van kilátás. És előléptetésre.

Az asszony meghökkent.

— Sajnálom — ellenkezett, de érezhetően ernyedt meggyőződéssel.

*

Persze, hogy félóra mulva már a rendőrfőnök előtt állottak. Az még utolsó utasításokkal látta el a házaspárt:

— Azután ne nagyon szemérmeskedjenek! És ne unják egymást! Kart karba öltve andalogjanak; barátságosan, szerelmesen csevegjenek, mosolyogjanak. Le Marinné viselkedjen ingerlően, csábítóan. Egy-egy tüzes csók is csattanjon néha, hadd gyuljanak lángra azok a kéjencek.

Martin és Juliette autón robogtak ki a városerdőbe. Mereven ültek egymás mellett, egy mukkot sem szólva egymáshoz. Kiszállva az autóból, ugyancsak néma szótlansággal indultak neki az erdőnek.

Hamarosan néptelen, elhagyott kis utakra érkeztek. Martin, parancs szerint, karját a felesége karjába öltötte. Az asszony ezt, ugyancsak parancs szerint, hidegen tűrte. Az ég kéken ragyogott, a nap izzott, az erdő szép volt. A keskeny fehér út kanyargósan kúszott beljebb és beljebb a sűrűsödő fák és bokrok közé.

— Asszonyom! — kezdte el Martin az udvarlást s a hangja fátyolosan reszketett.

Juliette a fejét Martin felé fordította, de nem szólt, csak a száját mozgatta, mintha beszélne.

Martin zavarában mást alig tehetett, körülnézett. Nem nagy távolságban jólöltözött férfiakat látott, akik lassan követték őket. Nyilván a kollégái. Sőt bizonyosan, mert egy-két helybeli, akit nem födtek el a bokrok, föl is ismert.

Hej, különös egy helyzet! Hiába,

hivatalos a móka, közérdekű, játszania kell. Martin megállt, átkarolta Juliette-t s megcsókolta. Juliette vergődött a karjai közt, szabadulni próbált, de nem nagyon, sőt kacagott is. Milyen tehetséges!

A harmadik csókot Juliette már visszaadta.

Sűrű bokrok közt, egészen közel hozzájuk egy szatír heverészett. Eddig cigarettázott, de most cigarettáját a fűbe nyomva, elfojtotta annak tüzét. Nézett, a fejét csóválta s így dohogott:

— Hát ez mi? Mintha filmfelvétel lenne.

Azután fejét kissé fölemelve messzebbre nézett:

— Vagy úgy!... Na, máma pihenő nap lesz, tele van az erdő hekussal.

A fűre fektette fejét, szemét behúnyta s két perc mulva már aludt is.

*

Az erdei andalgás befejeztével Martin és Juliette vidám csevegéssel, kacagva, tréfálkozva indultak hazafelé. Útközben betértek egy kerti kocsmába, uzsonnáztak s bort ittak.

Másnap reggel nyolckor jelentkeznie kellett Martinnak a rendőrfőnök előtt.

— Sikerrel dolgoztak? — kérdezte a rendőrfőnök szárazon.

Martin az egész szatírügyről elfeledkezve, kirobbanó boldogsággal felelt:

— Igen!

A rendőrfőnök izgatottan ugrott fel:

— Na? Beszéljen hát!

— Kibékültem a feleségemmel.

— Juliette vergődött a karjai közt...

(G. Erdélyi Aranka rajza)

VERSEK

Virágkorszak

Irta: Sértő Kálmán

Akár csak a csillagos ég
Olyan most a vén Föld háta,
Kiverte a tavaszi láz
Szám nélküli sok virága.
Angyalhaj nyílik a réten, —
Alkohol-illatos szélben,
Ezer csók kell az én számnak,
Forró álmú betegségben.
Meleg szélben minden virág
Kikelyhezik nem sokára,
Méla szívem értékénél
Több lesz majd egy szekfű ára.
Búsan kell majd a szívemet
Kínálgatni süket nőnek,
Ezüstsóhaj — kérvényt küldök
Megbékítő temetőnek.

Anna képe

Irta: Szegváry Mihály

Ha apja képét hűen adnám,
Pipát rajzolnék hűs verandán.

Ha méhzöngésnek színe volna,
A házuk itt állna dalolva.

De most arannyal festek kékre,
Így készül el az Anna képe.

Szerelemszínt lehelek rája:
Hervadt viola a ruhája.

Egy régi könyv itt ez a barna,
E liliom rajt: Anna karja.

Ó, durva ahhoz földi festék,
Hogy ily angyalarcot festhetnék!

A homloka szép, görög márvány,
Haján a nap: olaj a sárgán.

A háttérben ó-tornyok állnak
S piros betűi a naptárnak.

Levendulák, békés uzsonnák,
Mély orgonán búgó hozsannák.

Egy jámbor élet, sok szelídség,
Mint szentképen a nagy, szelíd ég...

Ó, ha állna hátul a képen
Olajfaként sorsom sötéten.

Vágyódó nóta

Irta: Földes Péter

Pohara szeretnék néki lenni,
— ó, koccintásos vidám vacsorák! —
pohara, mit az ajka megérint,
amikor kihörpinti a borát.

És a bora is szeretnék lenni,
amikor elzsongítja az agyát, —
mámor, melynek ernyedt rebbenéssel,
küszködve, lassan adja át magát.

S a homloka is szeretnék lenni,
ha a szédülettől előre hull
és a hajlékony, acélos teste,
amint utána kap vagy ötven úr.

És ötven közül szeretnék lenni,
az a leggyorsabb, aggódó barát,
aki jéghideg vízzel tölti meg
és legelőször nyujtja poharát.

... S pohara szeretnék néki lenni,
amint kihörpinti e friss vizet —
vagy szemének szelíd villanása,
amellyel érte majd tán megfizet...

Tavaszi rigmus

Irta: Kavics József

Útra készül... Elmegy mégis,
el, a tél is.

Három nap még, meg egy arasz
s itt a tavasz.

A sok, szűzi, téli díszlet
bizony víz lett.

Kirak sorba a természet
új kelléket:

Erdőtemplomra zöld tornyot,
rügyet, lombot.

Tiszta láthatárt, merészet,
tarka rétet.

Záporszórót, napfényt... Isszák
kék kulisszák.

Kigyúl fönn a mennyrivalda:
villámfalka.

Zeng a gong... és kezdődik a
friss, tavaszi komédia...

Zóra

Novella

Írta: Barabás Gyula

Az ott a malom, barna deszkahomloka mögött szunnyad valami nevezhetetlen titok. Neki most édes borzongás a régi csók emlékével. Amint látja innen barna tetejét, szinte érzi a liszt szagát, hallja a víz, a kövek duruzsolását, itthoni muzsika. Ott a nyárfa, törzse mintha görbébb volna, levelei neszelnek a könnyű szélben. Halkan köszönti az öreg fa, alázatos derekával.

Ő is alázatosabb, nem olyan bizalomtól hetyke, mint hét esztendővel ezelőtt, Amikor elindult.

— Hát menj, ha jónak látod, fesd ki a világot cifrára, úgyis elég bánatos, — mondta apja akkor.

Legyintett a szekeres ostorával és a két nagyfejű ló elindult vele az állomásról hazafelé.

Mit hozott vissza? Nem sokat. Kevesebbet, mint amennyit elvitt, sokkal kevesebbet.

— Csak nem te vagy? — szólott az apja, amint belépett.

— Éppen én — felelte erőltetett vidámsággal.

Apja szuszogva állott előtte, fürkészően a nagy kerek fejével, mint őszi hold a kifakult erdők fölött.

— Egy kicsit hazajöttem, — mondta mentegetődzve.

— Ami azt illeti, itt is festhetsz, — felelte apja vigasztalóan.

— Ami azt illeti, — válaszolta tompán.

Hallgattak, álltak egymással szemben, most mondani kellene valamit apjának. Azt kellene mondani »letörtem« apám. Csak azt. De nem szólt, vállat vont, úgysem értené. Hogy elvitt innen egy nagy tarisznya álmot, kék párában tikkadó fenyvesek illatát, pásztortüzek lobogását, amint beleizzanak a népmeséktől terhes fekete éjszakába, surrogó patakok habos játékát, templomok bíbor és aranypalástos szentjeit, amint mereven hallgatnak a töményes borongásba. Gyermekkorának színei, v'tte őket milyen bizóan. Na igen, lettek belőle festmények, sikerek is itt-ott, de nem az, amit hitt induláskor.

Néhány kép, mámoros nekilendülések, de nem tudta kicsikarni a nagy sikert.

— Igen, a színeid szépek, sőt gyönyörűek, de képeidben nincsen sikk, — mondta fanyar fölénnyel egy idősebb festő, aki tüllszoknyás ballerinákat festett, édeskésen, cukorbabásan, szorgalmasan tömeghasználatra és beérkezett velük.

Most ez jutott eszébe.

Neki nem sikerült és akkor haza inkább, akkor inkább semmi. Most itthon van, hogy mit csinál nem tudja.

— Itt is volt festés elég, — szólalt meg apja recsegő hangon s amint ez beledöfött a csöndbe, sajgóan belenyilalott.

— Hol?

— Itt a faluba, Komosánnál.

— Ki az?

— Nem ismerem, jött valahonnan, örmény s épített egy csomó mindent. A tornácát meg kékre festette, mennyországkékre. Ezeknek most jó dolguk van.

Nem felelt. Igen, apja a tornácfestést az ő művészetéhez hasonlítja és ez rendben van.

2.

Nyílott a boltajtó és belépett egy ember. Fiatal volt, a szeme mégis olyan, mintha koporsót akarna vásárolni, de csak cigarettát vett. Kaphatott volna ugyan koporsót is, mert Komosán már azt is árult és mindent, ami kell hozzá, egyszerűtől a legdíszesebbig, de a fiatalember megelégedett öt darab cigarettával.

Csak nem te vagy?

Lassan rakta a tárcájába, mindegyiket külön megtapogatva, aztán egyikre rágyujtott, mohó füstfelhőbe burkolva diószínű szemét.

— Mostanában mind olyan keményre töltik őket, — mondta a leány mentegetődzve.

Mert az adta a cigarettákat a férfinak, Komosán leánya.

— Igen, minden elromlik, — felelte a férfi és megnézte a leányt.

Eleinte csak egyszerűen, mintahogy az ember ráemeli szemét a mellette elhaladóra, önkénytelenül közömbösen. De a folytatása már nem ilyen volt. A szemtükrében kigyúlt az érdeklődés és belelobbant a másik szempárba.

Négy szembogár villanása már váltogatta azokat a titokzatos fényjeleket, aminek elmagyarázható értelme nincsen, de minden nyelven és minden időben így szoktak beszélgetni szemek, ha leány és legény találkozik valahol.

A leány szeme kerekebb volt és sötétebb, mint a férfié, majdnem fekete. És kicsit lusta, amit általában álmodozónak szoktak mondani, a pillamögül szemérmesen és mélán, de azért határozott kívánsisággal pillantva ki, mint háremablakok rácsa mögül szoktak a keleti nők.

Az is volt, keleti szem, örmény leányszem, bogarában Kisázsia titkai szunnyadtak. Homokpuszták perzselő fényjátéka, a magas falak mögé zárt kertek vágyakozása, örményüldözések borzongó éjszakáinak tragikuma. Mindez benne volt ebben a leányszemben, még ősanyáitól hozta magával ezeket a régi, titkos emlékeket és árnyékait, fényeit szétárasztva az arcon, annak aszkétás sápadtsága olyan lett tőle, mint amikor tömjénfüst elefántcsontra lehel. Fölöttük két vékony fekete szemöldök strázsál, mint fémkarikák, a vékony orr alatt meg a buggyanó, vastag száj nedvesen és szinte sötétpirosan, a felsőajak duzzadásával.

— Talán megpróbálná ezt a másik fajtát...

A legényszem úgylátszik mindezt megelégedetten vette tudomásul, mert már nem volt olyan koporsónézően bús, hanem inkább titkolt vidámsággal érdeklődő. Sőt ennyi tapasztalat után kedve volt tovább vándorolni, lassan a nyak hajlásán, le a barna bársonyruhára.

Tovább nem juthatott, mert a leány a pult mögött állott, amire a legényszem vigasztalásul visszakúszott a fejre. A síma, sötétbarna hajra, amely bronzosan borult a homlokba.

Szóval ez Komosán leánya és elég szép, — mondta magában, miközben úgy tett, mintha nagy buzgalommal rendezné azt a négy cigarettát tárcájában. Ekkorra éppen a leányszem is befejezte a szemlét és megtanácskozta magával a tapasztalatokat, ami ugyancsak nem rossz eredménnyel végződött. A legény külseje, termete rendben van, a széles vékony szája sem rossz, csak fanyar és erőszakosnak látszik az áll előrevetettségével. De az nem baj férfinál. A haja is jó, világosbarna, mint nagyhalom bükkfalevél október végén, olyan színű.

— Talán megpróbálná ezt a másik fajtát, — szólalt meg a leány és másik doboz cigarettát tett a férfi elé.

Miközben a leány megfordulva fölnyúlt a polcra, a férfi megállapította azt is, hogy jó termetű és ez kedvét még inkább vidámította, de nem árulta el.

— Ennél maradok, ez olcsóbb, — válaszolta a férfi.

— Olcsóbb, az igaz.

— Majd megszokom.

— Eddig milyent szívott? — érdeklődött a leány.

— Eddig Pestit.

— Pestről jött?

— Onnan, hazajöttem egy kicsit.

— Haza?

— Igen, különben engedje meg, Biró József vagyok.

Nyujtotta a kezét. A leány elfogadta.

— Én Zóra. Maga festő ugy-e?

— Az, honnan tudja?

— Hallottam. Apját ismerem, márcsak úgy látásból.

— Furcsa név, — mondta a férfi.

— Igen, anyámat is így hívták.

Összemosolyogtak. Mindkettőnek harminckét foga volt, de csak néhányat mutattak meg egymásnak. Ezek azonban kifogástalanok voltak, kemény, fehér fiatal fogak.

A férfi az ajtóban eldobta a cigaretta végét, mert akkorra éppen elszívta.

— Ki ez az ember? — kérdezte Komosán, amint zömöken és kíváncsian benyitott.

— Biró Dénesnek a fia, a festő, most jött haza, — felelte a leány olyan közömbös hangon, ahogyan csak leányok tudnak nyilatkozni olyan dologról, ami érdekli őket.

— Akkor legalább együtt költik azt, ami még megmaradt, — mondta Komosán gúnyosan.

Zóra nem felelt, a kezdődő nyarat nézte a boltajtó üvegén keresztül.

3.

— Elhordom az egész trafikját, — mondta a férfi.

— Igen, én is észrevettem, hogy mostanában sokat cigarettázik, — felelte Zóra.

Megnézte jól a férfit és örvendett annak, hogy most már pirosabb az arca és nem is olyan sovány.

— Akkor adjon tízet.

— Elég öt, inkább jöjjön vissza még egyszer. Látja, ilyenek maguk.

— Milyenek?

— Férfiak.

— Az igaz, de tudja, valamit kell csinálni az embernek, ha... — Nem fejezte be a mondatot, nem is mondhatta végig azt, amit akart. Csak ránézett a leányra, akin most fehér blúz volt, kicsi piros pettyekkel. Mintha a szájából peregtek volna le ezek az izzó, piros pontocskák a blúz fehér havára.

— Ha?... — ismételte a leány kérdően?

— Ha dolgozik az ember.

— Mit dolgozik?

— Össze-vissza.

— Képen? — kérdezte a leány mohón.

— A festésből nem lehet megélni. Nem kép kell ma már, hanem autó.

Hevesen mondta ezt, szemrehányóan. A leány ránézett csodálkozva.

— Én is gordonkázni tanultam Brassóban és most mégis itt vagyok, — mondta a leány vígasztalóan.

— Az nem baj, maguknál nem baj, ha akár egész nap gordonkázik, — felelte a férfi.

Hallgattak, kora délután volt, már teljes nyár, a hegyek között jószagúan terült szét a meleg és belehelt a nyitott boltajtón, ahol a homályban zsákok, szövetek, fűszerek, messzi kikötőkről, zengő városokról álmodtak.

— Jó meleg van, — mondta a férfi.

Közelebb lépett a pulthoz.

— Forróság, — felelte a leány.

Ezt a véleményét bővebben már nem fejthette ki, mert a férfi szája rátapadt.

Öt hét nagy idő, sokszor vesz cigarettát azalatt az ember és nem különösebb csoda, ha végül csak úgy magától elindul a szája a csókútra.

— Úgylátszik, Birónak ez a mázolófia, vagy micsoda, pénzt hozott haza, — mondta Komosán a leányának, amikor hazajött a benzinnel.

— Miért? — kérdezte Zóra elképesztően közömbös hangon.

— Éppen hallottam, hogy két pár lovat vettek és fuvarozni akarnak. Hogyis találtak ki ilyet?

Te lóversenyt akarsz itt rendezni?
(G. Erdélyi Aranka rajzai)

— Maga is fuvarozik — felelte a leány.

— Én más vagyok, — válaszolta Komosán öntelten.

Akkor már alkonyodott, az erdőre violaszínű fátylak ereszkedtek, valahol messze duda sikongott nyujtottan, érzelmes búsulással.

— Járok egyet, — mondta Zóra apjának, aki a pultra könyökölve, megdicsőült arccal éppen pénzt számolt.

Fehér kendőjébe burkolózva kilépett a bolt ajtaján, megnézte az esti csillagokat, aztán a kert végénél hirtelen lekanyarodva, gyors léptekkel ment a nyires felé.

4.

— Te lóversenyt akarsz itt rendezni? — kérdezte apja csodálkozva, amikor a négy lovat behajtották az udvarra.

— Azt éppen nem, de a vasat meg a téglát ezek is elbirják, — felelte.

— Mit?

— Hát ami kell a vasútépítésnél. Mert fuvarozni fogunk mi is.

— S ki hajtja a lovakat, tán én?

— Nem. Én.

— És a festéssel mi lesz?

— Az még ráér, de holnap reggel nekifogok a kapufestésnek. A festéket már megvettem, világoskéket

— Minek?

— Azért, mert egy szép kék kapun jobb kedvvel jár az ember ki, s be.

Összenéztek. Két kicsi hunyorgó öreg szem és két fiatal telenézésű.

Amazokban régi virtusok emléke pislákolt föl, a rangos fiatalság tüzének már hűlő hamuja alól, de most hirtelen föléledve, ezekben pedig éles fények szikráztak hetykén, biztatóan.

Aztán az öreg a lovakhoz lépett, megcsapkodta, széles, nyugtalan farukat.

— Jó lovak, — mondta elismerően.

Akkor bujt föl a nap és, úgylátszik, annak is tetszettek a lovak, mert fényes volt az ábrázata.

Az Irodalmi Élet hírei

A NAGY ÍRÓ Ugyebár ismerik önök *Salgó* Ernőt? Legműveltebb esztétikusunk és amilyen kőbevésnivalóan tiszta a stílusa az írásában, olyan finoman csiszolt a modora a társaságban. Még ha gorombaskodik, az is La Rochefoucauld-szerű elmésséggé gömbölyödik nála. Egy este a művészklubban vacsoraasztalához telepedett a népszerű író, akinek az utóbbi időkben tekintélyes összegekre rúgó sikerei voltak külföldön a darabjaival. Persze ehhez mérten megnőtt az önérzete is. Ennek folytán amikor Salgó Ernő olyan megjegyzést tett az íróról jelentőségéről, amely saját önbecslésének mélyen alatta maradt, sértődötten mondta:

— Kedves doktor úr, úgy látszik, ön nem tudja, hogy én azóta nagy író lettem!

Salgó Ernő udvariasan válaszolta:

— Valóban nem tudtam. Én ugyanis önre vonatkozó információimat csak az írásaiból szereztem!

*

THEODOR DREISER SZINVALTOZASA. *Amerikai barátom közös ismerősünkről, Dreiserről, az »Amerikai tragédia« világhírű írójáról mesélt. Olyan érdekes dolgot mondott el, hogy tovább kell adnom önöknek.*

Dreiser — amint a neve is tanuskodik róla — német kivándorlók leszármazottja, de ő már százszázalékos amerikainak tekintette magát mindig. Az angolon kívül nem is tud semmiféle más nyelvén a világnak egy mukkanást se. Regényeiben mindig az elnyomottak, a társadalom szerencsétlen kitagadottjainak szószólója volt és közéleti szerepléseiben sohasem titkolta, hogy a radikálisokkal rokonszenvez. Hatalmas baráti köre mindig a politikai szélső-baloldalról gyűlt össze és nagyjából ugyanez volt a színe még hatalmasabb olvasótáborának is. Még néhány évvel ezelőtt a szovjetek meghívására beutazta Oroszországot és tekintélyes kötetben számolt be tapasztalatairól. És pedig nagyobbára rokonszenvesen. Most pedig egy cikket írt Hitlerről és őszinte hódolattal hajlott meg államférfiui nagysága előtt. Ez a cikke nagy vihart keltett és természetszerűleg ép Dreiser baráti körében keltette a legnagyobbat. Leghívebb barátai támadtak rá a legelkeseredettebben; Dreiser buzgón védekezett és a védekezés hevében egyszercsak kibökte, hogy a »vér szavát« elhallgattatni nem lehet, a vér szólalt meg benne is és azóta a német közösség tagjának érzi magát. Ez aztán már a pártkereteken túl is nagy szenzáció volt egész Amerikában. Akadtak jóbarátai, akik még ezekután is hívek maradtak hozzá; ezek azt a tanácsot adták neki, hogy egyidőre vonuljon vissza a közéleti szerepléstől; meneküljön irodalmi munkásságába a politika elől, amíg a világ elfelejti ezt a könnyelmű kijelentését. És Dreiser szótfogadott.

— Most hát ott hagyta azt a szép lakását az ötvenhetedik utcában? — kérdeztem amerikai barátomtól.

— Azért ne sajnáld, szebbet kapott helyette. Newyork közelében megvett egy egész hegyet, valóságos őserdővel borítva. Itt építtetett magának két kastélyt; az egyik az ő lakása, a másikban a vendégeit szokta elszállásolni, akik víkendre kijárnak hozzá. Hetenként százszázötven vendége is van. Szombat-vasárnap tart a dínom-dánom és hétfőn magára maradva folytatja a munkáját.

— Teringette! És győzi pénzzel ezt a sok vendéget?

— Hát hogyne! Most minden héten ír egy újságcikket, azonkívül egy új regény írásába kezdett. Ebből csak telhetik!

Bevallom, nálunk esetleg még akkor se tellenék.

*

LIZI. Majthényi György ilyen című monumentális regényét küldte be. Még nem olvastam végig a könyvet, amely testes kötetével több hétre való olvasmányt ígér. De a kezdőoldalakból is olyan életteljesen válik ki egy sváb parasztlány alakja, mintha Millet festménye nyomán Meunier mintázta volna. Regényíró kezében nagy ajándék ez az életrekeltő mágia.

*

POHÁRKÖSZÖNTŐ A FÉSZEKBEN. *Az írók és művészek klubjában, a Fészekben bankettel ünnepelték a klub közkedvelt igazgatóját, Bruchsteiner Rudolfot, aki nevezetes arról a szórakozottságáról, amellyel az idegen szavakat szokta beszélgetéseiben alkalmazni. A kör humoristája a következő pohárköszöntőt mondta el:*

— Tisztelt hölgyeim és uraim! Önök is tudják, hogy a háború utáni időkben milyen viharos korszakot élt át a Fészekkör. Ebben a viharban a mi szeretett Bruchsteinerünk úgy magaslott ki, mint egy Pharaó, amely a sötét tengeren messzire vetíti fényét a küzködő hajósoknak. E válságos időkben mindnyájunk feje fölött ott lebegett Sophokles kardja... mi? Tudom, tudom, csak megbotlott a nyelvem ... mindnyájunk fölött ott lebe-

Nagy Endre

IRODALMI KONFERANSZA

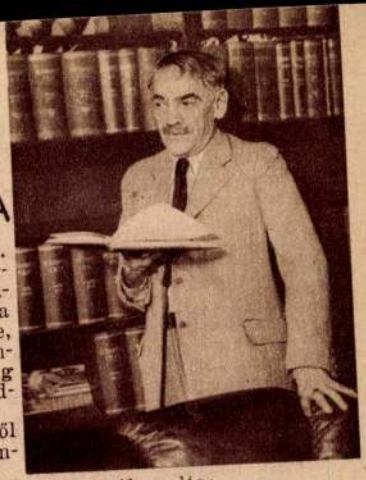

BESZÉLGETÉS NAGY ENDREVEL. Nem látom be, hogy miért ne interjuholhatnám meg magamat is. Elvégre ebben a rovatban az írók személyi kultuszát tűztem ki föladatomul és bizonyos tekintetben én is író vagyok. Elemi iskolai olvasmányaimból még fülembe cseng az egyszerű állító tőmondat, hogy: *Az író ír.* Tehát ha igaz, hogy aki író, az ír, akkor az is igaz, hogy aki ír, az író. Ez az interjú annál is inkább kecsegtetett, mert országszerte ismert az a megértés, amellyel magam iránt viseltetem. Most is nyaralásában zavartam meg a Mestert, mindazonáltal a legnyájasabban fogadott, leültetett és nyomban cigarettával kínált meg. Szerényen szabadkoztam, hogy szeretnék leszokni a dohányzásról, de ő kedvesen mondta:

— Nekem mondja? Csak gyujtson rá bátran!

— Kedves Mester, — kezdtem illemtudóan — csak néhány rövid kérdéssel bátorkodom zaklatni a Mestert.

Közismert szeretetreméltóságával válaszolta:

— Óh, csak tessék! Mindig, mindenben rendelkezésére állok! Legyen meggyőződve róla, hogy ön az az ember, akitől soha semmit se tudnék megtagadni!

Bátorító szavai egészen fölvillanyoztak. Fesztelenül kérdeztem:

— Ha szabad kérdeznem, jelenleg min dolgozik a Mester?

— Egy nagyszabású társadalmi színművön.

Ez meglepett. Én ugyan meglehetősen be vagyok avatva a Mester terveibe, de erről a színdarabról eddig még én se tudtam.

— És miről szól ez a színmű?

A Mester szerényen válaszolta:

— Azt még nem tudom. De néhány meghitt adatot máris közölhetek önnel a nyilvánosság számára. A színművem több szereplőt foglalkoztat és a harmadik fölvonása egy olyan meglepő fordulattal végződik, hogy a közönség a függöny legördülése után is lenyügözve marad a helyén. Azt hiszem, az ilyesmi nagyon kedvezően befolyásolja a darab sorsát.

— Én is azt hiszem. És melyik színháznak szánta a Mester a darabot?

— Ebben a kérdésben még nem döntöttem véglegesen. De azt hiszem, a Vígszínházban fogom eljátszatni.

— Remek! És mitől függ ez?

— Én már mindenesetre hozzájárultam a dologhoz. Most még csak Jób Dániel hozzájárulása szükséges.

— Hm! És gondolja, hogy Jób Dániel belemegy?

— Amíg nem kész a darab, mindenesetre.

— És mikor készül el a darab?

— Sohasem. Lássa, író számára ez az egyetlen lehetőség, hogy minden nyáron szerepeljen a színházi hírek rovatában, anélkül, hogy utána kompromittálnia kellene magát.

Bodi László faszobrai: Bunyák Örzse néni és János bácsi, a »Gyöngyös bokréta népe« kiállításán

EINSTEIN ÉS A NŐK. »*Comment je vois les femmes*« (»Milyennek látom a nőket«) címmel a párizsi Flammarion kiadásában testes kötetnyi szemelvény jelent meg *Einstein* Albertnek levelezéseiben, hivatalos beszédeiben és magánbeszélgetéseiben elszórt nézeteiből. E kötet tanusága szerint az élet egyszer megadta a nagy fizikusnak az alkalmat, hogy őszintén megmondja a nőkről is a maga véleményét. Amikor amerikai útjára készült, az amerikai hazafias nők ligája heves demonstrációval tiltakozott ez utazás ellen és egyenest azt követelte az amerikai hatóságtól, hogy ne adjon beutazási engedélyt a »veszedelmes« pacifistának. Erre a tiltakozásra Einstein így válaszolt egy barátjához intézett levelében:

»A szép nem részéről eddig még sohse találkoztam ilyen erélyes tiltakozásra mindenféle közeledési kísérletre; vagy ha esetleg mégis előfordult életemben ilyesmi, biztos, hogy egyszerre e nem ilyen sok képviselője nem utasított még vissza. De vajjon nincs-e

Azt vette észre, hogy reggelre egészen más lett körülötte a világ. A bölcső felé nézett, ahogy megszokta azelőtt... Ugrál-e, nevet-e? Kereste a levegőt markolászó fehér öklöket, az égnek rúgott lábakat, hallani szerette volna a mohó csámcsogást, amivel csaknem benyelte az üveget a szájába...

A gyerek nyöszörgött és alig mozdult...

Hirtelen arra gondolt, hogy talán el is mehet ez a gyerek s akkor valami összeszorult benne, mint amikor először döbbent a Vörös Takácsra...

Csakhogy ez most valamivel fájdalmasabb volt. Most jött csak rá, mennyire megszokta ezt a picinyke életet, kinjában, bajában, kényszerű együttlétükben, akárha a sajátja volna...

Éjszakákat átvirrasztott a bölcső fejénél és figyelte a lázzal viaskodó gyermek vergődését. Már nem volt benne gyűlölet, csak a vágyakozás melengette, hogy gyógyulna meg a János és kacarászna úgy, mint azelőtt.

— Nem baj... ha másé is, most már az sé baj — mondogatta. Csak múlna el felőle a vész...

*

Ahogy kívánta, elmult a baj. Rájuk is tavaszodott s a gyerek hangja ismét betöltötte a kis szobát. János keze is gyógyult, a sebek behegedtek s az ujjait is mozgatni tudta már.

Egy délelőtt kisétált a kertbe, megnézni a lombba boruló fákat és megfürösztgetni magát a napsugár tűzésében. Mostanában mindig a kis János járt az eszében. Mint ahogy a kezefején a fűrész hideg fogainak a szántása, úgy hegedt be lelkében is a Vörös Takács kísértése...

— Ha másként lenne, nagyobb örömet nem adhatna már neki az Isten... — mondogatta — de így is jó... kinek, ahogyan méri...

Végigkutatott a bokrok között, majd a kerítés tövénél felfedezte, amit keresett. Már bontogatta tenyérnyi legyezővirágát a bodzafa. Valami cél hajthatta oda, mert biztos mozdulatokkal tört le egy jókora ágat, letisztította a levelektől és bicskát húzva, befelé haladtában farigcsálni kezdett...

*

Mire beért, elkészült a síppal. Mindennap kitalált valami új szórakozást a csöppségnek. Ezúttal a fütyülő volt a soron. Így emlékezett az apja szokására. Bele is fújt.

— Szól — jegyezte meg elégedetten és derült képpel lépett be az ajtón.

— Ihun-é... fújjad... — nyujtotta a gyerek felé, de az nem tudott mit cselekedni vele. Szájába fogta hát és teli arccal, ő maga kezdte fújni...

A gyerek tapsikolt, aztán önkéntelenül kiszaladt száján az első szó:

— Ta... ta... dá...

Jánost szíven tötte a hang. Sebzett kezében összemorzsolódott a játékszer és a bölcsőbe hullott..

— Hadd lássalak, na...
(G. Erdélyi Aranka rajzai)

— A Vörös Takács... a visszatérő gyanú, amelynek nincs vége hát sohasem... mert fáj... mégis csak fáj...

A kis János az összegörcsölt ökéllel birkózott, majd harapdálni kezdte.

— Ne te, ne... — szólalt meg az öregebbik és a meleg száj puna csókjára karjába kapta és most először ölelte a szívére.

— Hadd lássalak, na... — mormogta megenyhülten a bajusza alá és a gyerekkel a karján kilépett a tornácra, a verőfény tűzésébe.

Megforgatta s aztán mintha szíventötték volna, ujjongó örömmel állapította meg, hogy a kis János tarkóján a vörös pihe nyomában karéjban feketéllik a haj... A fekete haj...

IRODALMI ÉLET

SZERKESZTI: SZITNYAI ZOLTÁN

Összeütközés

Novella

Írta: W. TOWNEND

Johnny Sutton, a Coast of Cumberland másodkapitánya azon a napon lett szerelmes, mikor hajójuk elhagyta Bombayt. A sétafedélzeten sietett keresztül, mikor egy idősebb hölgy megállította: — Mondja kérem, miért nem tette oda a steward a nyugágyamat, ahova kértem?

Sutton megdöbbent: — Parancsol? — kérdezte.

Az idősebb hölgy összehúzta szemöldökét. — Maga kicsoda?

— Mr. Sutton vagyok, a másodkapitány, asszonyom.

— Akkor, kérem, mondja meg a stewardnak, hogy Mrs. Slingsby üdvözli és ha nem teszi meg, amire kérem, a kapitányhoz megyek panaszra.

Ekkor egy édes, fiatal hang szólt közbe:

— Ne fáraszd a tiszteket a széked miatt, Jane néni. Majd én elintézem a stewarddel.

Johnny a világ legszebb lányával találta magát szemben. Már el is tűnt minden sértődöttsége. Szóval ez a csodálatos lány Mrs. Slingsby unokahúga. Gyorsan a stewardhez lépett. Kicsi, öreg ember volt, már kadettkorából ismerte.

— Sam, — mondta halkan — ez az öreg hölgy nagyon haragszik magára, mert nem teljesítette a kívánságát.

— Azt a hölgyet gondolja, aki Miss Howarddel van? A hölgy azt mondta, hogy a napra tegyem a nyugágyat. Arról nem tehetek, hogy a nap most már a másik oldalra süt.

— Tudom, hogy maga nem hibázott, de tegye át a széket a másik oldalra Sam és tegyen úgy, mintha bántaná a dolog. Kérem tegye meg az én kedvemért.

Ezzel Johnny visszatért a hölgyekhez.

— Remélem, nem volt nagyon szigorú hozzá — mondta a lány.

— Máskor nem fog ilyen előfordulni.

Aznap este Johnny Sutton és Miss Howard együtt sétáltak a fedélzeten, a meleg, csillagos éjszakában. Johnny megtudta, hogy a lány húszéves, San Franciscoban lakik és a nénjével együtt körülutazzák a világot.

Hirtelen megjelent Mrs. Slingsby. — Már mindenütt kerestelek, Mary. Mondtam neked, hogy korán le akarok feküdni. Már féltizenkettő, Mr. Sutton. Nem szeretem, ha a húgom későn fekszik le. Ezt jegyezze meg kérem.

Johnny zavarba jött. — Az én hibám volt, Mrs. Slingsby — mondta.

Mr. Sutton vagyok, a másodkapitány, asszonyom . . .

Szinházi Élet 1937. 3. sz.

65, 67, 68, 70-72. l. rejzol

— De olyan csodálatosan szép az éjszaka. — Egy pillanatnyi szünet után hozzátette: — Szolgálatom van éjfélkor, Miss Howard. Megengedi, hogy jó éjszakát kívánjak?

A Coast of Cumberland elhagyta Colombot. Rettenetes volt a hőség. Mrs. Slingsbynek gyenge volt a szíve és ki sem tudott mozdulni kabinjából. Miss Howard természetesen vele maradt. Három teljes napon keresztül alig találkozott Johnny Suttonnel. Képzelhető, hogy Johnny milyen rettenetesen szenvedett.

A kapitánynak is feltűnt, hogy milyen lehangolt.

— Nem lehet rád nézni, úgy nézel ki. Mi bajod van?

— Sejtelmem sincs róla — válaszolt Johnny. — Nem tudok enni és nem tudok aludni.

— Biztosan szerelmes vagy.

— Én? Szerelmes?

— Hát miért ne? Talán még soha nem voltál szerelmes?

— De kibe lennék most szerelmes?

— Azt már neked kell tudni, én nem tudhatom.

Ekkor Johnny mégis elmondta, hogy mi bántja. Vajjon elképzelhető lenne, hogy Mary Howard egy kis villában éljen Liverpoolban, vagy Southamptonben? Vajjon meg merje kérni a kezét?

Aznap délután négy óra után, megkereste Maryt. Egyedül ült és olvasott. — Megengedi, hogy itt maradjak egy kicsit beszélgetni, Miss Howard? — kérdezte.

— Természetesen, Mr. Sutton.

Egy darabig hallgattak. Azután Johnny megszólalt:

— Maga a legszebb lány a világon.

— De rögtön megijedt, mikor kiejtette a szavakat. Azonban Miss Howard egy cseppet sem haragudott.

— Köszönöm, Mr. Sutton, maga igazán nagyon kedves — felelte és nevetett.

Johnny zavarba jött. — Remélem, jól érzi magát a hajón — mondta végül.

— Óh, nagyon jól.

— Remélem, az út hátralevő része is éppen olyan élvezetes lesz, mint eddig volt.

— Biztosra veszem. Egyik legjobb barátom csatlakozik hozzánk Singaporeben.

— Óh? — mondta Johnny. — Nem mondaná meg a nevét, Miss Howard?

— Mortimer — mondta Mary. — Reggie Mortimer. Angol fiú. Bejárta az egész világot. Biztosra veszem, hogy jó barátok lesznek.

Reggie Mortimer harminc év körüli, magas, barna ember volt. Szemmel láthatólag jómódú volt és nagyon szerelmes Miss Howardbe. Johnny már első látásra nem szerette, de megtett minden tőle telhetőt, hogy kedves és udvarias legyen vele. Egy este beszélgettek és ekkor Johnny azt mondta: — Miss Howard elragadó lány, nem gondolja?

Reggie Mortimer hidegen nézte végig: — Tényleg elragadó. De én azt gondolom, hogy ha én lennék a maga helyében, én békében hagynám Miss Howardet, Mr. Sutton. Tudom, hogy nagy a kísértés, de ha mindent meggondol, bölcs dolognak látja, amit csinál? Becsületes játék ez?

— Nem magyarázná meg világosabban a szavait?

— Maga ért engem, Mr. Sutton. Tudom, hogy nem buta.

Johnny szó nélkül megfordult és elment. Utközben találkozott a kapitánnyal és azt mondta: — Most már értem, hogyan lehet embert ölni.

Elmondta, hogy mi történt. — Mortimernek igaza van — mondta a kapitány. — Ennek a lánynak évi húszezer dollár a jövedelme, te szegény ördög. Azt hiszik, hogy a pénzére pályázol.

Egy nappal Shanghaiba való érkezése előtt a Coast of Cumberland óriási ködbe került. Lecsökkentették a hajó sebességét és két percenként megszólaltak a hajókürtök. Egyszerre a ködből egy másik hajó kürtje hallatszott.

A Coast of Cumberland kapitánya »Állj«!-t parancsolt a gépésznek és élesen szólaltatta meg a hajó szirénáit. Fojtottan, messziről hallották a másik hajó válaszát. Néhány pillanat mulva egy kicsit felszállt a köd és ekkor egészen közelről pillantották meg a másik hajót. Nyomban utána összeütköztek.

Johnny lerohant a fedélzetre. Most jött el az ő órája. Most majd megmutatja ezeknek az embereknek, Reggie Mortimernek, Mrs. Slingsbynek, Mary Howardnek, hogy mire képes ő veszély esetén.

Gyorsan kezdték leereszteni a mentőcsónakot. Nem tört ki pánik az utasok között, csak bizonytalanul nézték a csónakokat, sápadtan, szomorúan, dideregve szorongtak a fedélzeten.

— Gyerünk kérem — mondta Johnny. — Gyorsan a csónakokba. Nincs semmi veszély, hölgyeim. Egyszerre csak egy. Erre kérem. Biztonságban lesznek a csónakban. Kapaszkodni tessék a hágcsón.

Mikor a hajó eleje már erősebben süllyedt az izgalom is megnövekedett. Egy asszony sikoltozni kezdett:

— Hol van a kislányom?

— Itt van — hallatszott egy férfihang. — Biztonságban van.

— Mary! — kiáltott valaki. — Mary!

Johnny megpillantotta Mary Howardet. Lassan ment végig a fedélzeten, kezében egy mentőövvel. Teljesen nyugodtnak látszott.

— Engedje meg, hogy magára segítsem a mentőövet — mondta. De Mary nem nézett rá, más valaki felé nyujtotta kezét.

Reggie Mortimer rohant végig a fedélzeten, elkapta Mary kezéből a mentőövet, megfordult és visszasietett.

— Mortimer! — kiáltott Johnny. — Jöjjön vissza. — Utána sietett, megragadta a karját és kicsavarta kezéből a mentőövet. — Majd megtanítom magát, maga átkozott féreg, hogy máskor ne vegyen el mentőövet asszonyoktól.

— Mi az ördögöt csinál! — mérgelődött Mortimer — Hallgasson meg, maga bolond.

Johnny kinyitotta egy kabin ajtaját, belökte és bezárta az ajtót.

— Itt marad addig, amíg az összes asszonyokat elhelyezem a csónakokban. Megértette?

Közben pánik tört ki a fedélközben. Johnny odarohant és nagy nehezen rendet teremtett a rémült tömegben.

Csónak csónak után indult el a süllyedő hajótól. A hajó egyszerre oldalra billent. Johnny egy kiáltást hallott: — Süllyedünk! Ugorjatok a tengerbe! — és elmerült. Elvesztette az eszméletét. Mikor újra magához tért, már a Lake Mareotis fedélzetén találta magát. Ezzel a hajóval ütközött össze a Coast of Cumberland. Pár pillanat mulva eszébe jutott Mortimer.

Elmondta a dolgot a kapitánynak, aki rövid gondolkozás után így szólt: Az az ember, aki ellopja egy asszonytól a mentőövet, megérdemli, hogy megöljék. De tekintetbe kell venni azt a körülményt, hogy ez az ember hódította meg azt a lányt, akit szerettél. Ezért jobb lesz, ha hallgatsz az egész dologról.

Mrs. Slingsby Johnny nyakába borult és úgy zokogott.

— Mary megfulladt! Jaj Istenem, mit csináljak! Biztos, hogy megfulladt!

Johnny megpróbálta megnyugtatni: Biztosra veszem, hogy valamelyik mentőcsónakkal megmene-

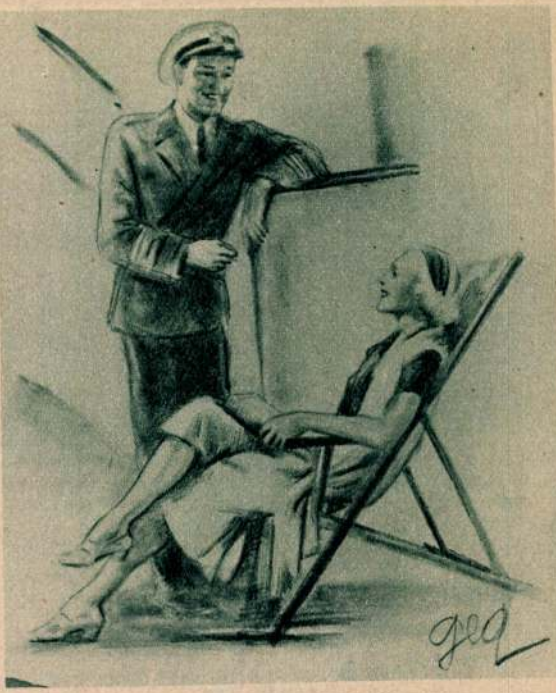

— Remélem, jól érzi magát a hajón...

külf. De vajjon tényleg megmenekült-e?

Lélektelenül járkált egész nap. Egyszer véletlenül egy tükörbe pillantott és megdöbbent sajátmagától. Húsz évet öregedett egy nap alatt. Már azon gondolkozott, hogy öngyilkos lesz.

Huszonnégy óra mulva hírül hozták a shanghaii hotelbe, ahol a Coast of Cumberland tisztjei megszálltak, hogy a többi utasok is megmenekültek. Egy cirkálóhajó vette fel a többi mentőcsónak utasait.

— Miss Howard is életben van? — kérdezte Johnny.

— Igen, életben van és teljesen egészséges.

— Szeretnék beszélni vele.

— Johnny, — mondta a kapitány — jobb lesz, ha befogod a szádat. Megértetted?

Johnny szó nélkül elsietett.

Mary Howard az irodában állt az asztal mellett. Nagyon sápadt volt, de talán még szebb, mint valaha.

— Nem tudom elmondani, hogy milyen nyomorultul érzem magam, — kezdte Johnny. — Szeretném, ha megértené...

Mary közbevágott:

— Mert Reggie Mortimert szerettem és nem magát, bezárta egy kabinba és elvitte magával a kabin kulcsát.

— Azt hiszi, hogy azért zártam be, mert maga őt szerette? Ez nem igaz! Azért zártam be, mert elvette magától a mentőövet — mondta mérgesen.

— Maga bolond! A nénémnek nem volt mentőöve. Szereztem neki egyet. Reggiet hívtam és kértem, hogy vigye el a néninek. Elvette tőlem és maga akkor megfogta és bezárta egy kabinba.

— Szeretnék meghalni — volt minden, amit Johnny mondani tudott. — Ha arra gondolok, hogy miattam halt meg, én — én a pokolban érzem magam.

— Miről beszél? — csodálkozott Mary. — Reggie kérlek, gyere ide egy pillanatra.

Reggie Mortimer belépett a szobába.

— Én természetesen kinyitottam az ajtót — mondta a lány. — És megmentettem Reggiet. Menjünk Reggie.

De Mortimer még ottmaradt. — Tudom, hogy nem akart rosszat — mondta Johnnynak.

— Azt hittem, hogy én már soha sem lehetek boldog — mondta Johny, — mert nem vehetem el feleségül Miss Howardot. De tévedtem. Most nagyon boldog vagyok. Remélem, megbocsát nekem.

— Nincs mit megbocsátanom. Ha nem kerülök látszólag veszélyes helyzetbe, nem hiszem, hogy Mary valaha is megigérte volna, hogy a feleségem lesz.

— Látszólagos veszély? Hogy érti ezt?

— Ne kiabáljon azért. Ide hallgasson. A kabinnak nagy ablakai voltak. Egy kétszer akkora ember is kifért volna az ablakán. Éppen ki akartam mászni az egyik ablakon, mikor Mary kinyitotta az ajtót. Érti most már? Mosolygott. — Majd egy szép napon még elmesélem ezt Marynak is.

Mint jó barátok, melegen rázták meg egymás kezét.

Miss Howard jelent meg ekkor az ajtóban.

— Hát még meddig várjak rád, Reggie? Még mindig nem jössz? — kérdezte.

Johnny rideg megvetést látott a lány szép arcán. Jövendőbeli férje megbocsátott neki, de Mary soha az életben nem bocsát meg neki, ezt tudta és érezte.

Fordította: **Gábor Magda.**

...Mint jó barátok, melegen rázták meg egymás kezét...
(G. Erdélyi Aranka rajzai)

VERSEK

HETVENHAT KILÓ...

Írta: Barát Endre

A súlyom hetvenhat kiló;
ennyi a csont, a zsír, a só,
szarú, fehérje, bőr, a szén,
a festék, foszfor és a kén...
Hetvenhat kiló: víz, a hús, —
bah sokszor érzem: visszahúz,
hetvenhat kilóm, visszaránt
a földre és a tiszta láng,
— az élettel, mi összeköt, —
csak pislog az anyag között...

Hetvenhat kiló: vas, a mész, —
nemsoká' mind a földbe vész:
A vér, mi áradón buzog,
a lihegő kis pórusok,
bázisok, lúgok és savak...

De hol vannak a szép szavak,
az édes altatódalok,
a vágyó, tiszta sóhajok?
Jóság, lemondás, hatalom
és ez a szó, hogy: »akarom«?!...
A tunya testnek súlya van, —
s a Gondolat, az súlytalan?!...

Hetvenhat kiló... Millió
megbomló sejt-ribillió...
A vas, a mész, a csont, a hús:
mind visszaránt, mind visszahúz...
A vágy, a fájdalom, a kéj, —
hetvenhat kilóm: vár az éj...
Ijesztő árnyék lengi be
és elmerül a semmibe...

„FUGIT AMOR"

Írta: Fedor Ágnes.

Nincs mit beszélni róla: vége van.
És egy perc óta bennem béke van.
A szemem már a házakat is látja
Karom nem várja már télikabátja
Gyors érintését két lépés között.
Itt megy mellettem, s már elköltözött
Jobban, messzebbre mintha meghalt [volna...
Egy perc előtt még itt csúsztam a porba
Hangom letérdelt fátyolbaburkoltan
Egy perc előtt még rabszolganő voltam
S szultánná tettem akit szeretek.
Itt megy mellettem, s már elköltözött
— Kik szembe jönnek — az embereket
Egyszerre újra tisztult szemmel látom!
Ki mellettem megy, szürke jóbarátom
Elmult a perc. De halkan, tétován
Kezem kinyúlik még a perc után...
Csak ennyi volt, így szólok meglepetten
Igy végződött — hogy valakit szeret- [tem —
A házon nem lesz soha márványtábla
A sarki boltból senki meg nem látta...
S ki mellettem jön, tán észre sem vette
— Hogy kissé meghalt az aki szerette.

BOROK

Írta: Gyurányi László

Boiona ez az élet nagyon,
igyál, ne gondolj semmire,
elszáll a felleg és a fény,
fehér, halovány bort ide!

Tavasszal szép a szerelem
tülekedő vad fák alatt
s ha elszáll is a csók íze
fanyar vérbor még megmarad!

Nyár, te daloló szép nyarunk,
hol vannak tüzes fényeid?
akár a hűség, elmaradt,
de van arany bor, mi hevít!

Őszi bágyadó napsugár,
édes, merengő délután,
fájdalmas ó-ízek heve,
éltek borok szent aszuján.

Kristályos tél, havas utak,
kis lábnyomok — ó régi hó,
már elolvadtál, de a láb
a bor ízében taposó!

Borok, ti szentelt italok,
oldott ékkövek könnyeken,
kik illatízes álomba
merültetek kint a hegyen!

Piros és sárga szemetek
most nyiladozik lelkemen
s ehaj! könnyeken olvadott
nekem is el az életem!

BÚCSÚ

Írta: Ladányi László

Hideg reggel volt. Lomha párák
Mögött lapulva bujt a nappal
És félrecsúszott, gyűrt kalappal
Dülöngtek hajnali pojácák.

Ponyvák épültek már a téren.
Kirakva sok-sok tarka holmi
Kezdte a szívet ostromolni,
Hajóhinták lengtek fehéren.

S míg szürke rongyok közt az élet
Verklije szólt hambán, rekedten,
Az elmult lázaktól meredten.

Megálltam ott, kicsit didergőn,
S új kínra szomjazván esengőn;
Sorsom kutattam két kezemben.

Mi lesz, ha megtudják?

Novella

Írta: NAGY LAJOS

Titokban esküdtek. Gyurka még nem akarta a házasságot megkötni, de Mária sürgette:

— Nem várunk tovább — türelmetlenkedett már hetek óta Mária. Nem baj, ha nincs is állásod, hála Istennek, eleget keresek én. Ha szeretsz, megesküszünk. Nem sanyargunk tovább.

Gyurka ilyenkor mindig elpirult. Nagyon szerette Máriát, de hát annyi aggodalom gyötörte. Egy nő tartsa el őt? Meg ha megtudják a házasságukat a bankban, akkor mehetnek oda, ahol a part szakad. Mert a szolgálati szabályzat értelmében, ha a nőtisztviselő férjhezmegy, végkielégítés nélkül elbocsátható, mégpedig »azonnali hatállyal«.

Az esküvői ebéden csak a fiatal pár és Mária szülei vettek részt. És hiába volt a derék szülők minden gyakezete, hogy vidámságot teremtsenek, hiába gyöngyözött kedvderítő pezsgő a poharakban, a hangulat, bizony, nyomott maradt.

Az ebéd végén Mária édesanyja felsóhajtott:

— Csak meg ne tudják a bankban!

*

Ritkán veszekedtek és sokat csókolóztak...

A fiatalok beköltöztek a szülők háromszobás lakásának egyik különbejáratú szobájába. És éltek a mézesheteiket. Ritkán veszekedtek és gyakran csókolóztak. Házasságuk minden jel szerint boldog volt s legfeljebb szépséghibának látszott, hogy reggelenként nem a férfi sietett hivatalba, megkeresni a mindennapi kenyeret s hozzá a gáz, a villany, a házbérhozzájárulás, a mozi és a kávéház költségeit.

Egyszer azonban... Na igen, Mária egy este a sötétben ezt mondta Gyurkának:

— Te!

— Na? — támadt fel ösztönösen és rögtön a Gyurka kíváncsisága.

— Kovács igazgató udvarol nekem.

— Na és?

Gyurka csak ennyit kérdezett. Az arcát nem lehett látni, mondom, hogy sötétben beszélgettek, de a hangja remegett.

— Nem akartalak téged nyugtalanítani. De Kovács igazgató úr nekem komoly szándékkal udvarol.

Gyurka felült az ágyban:

— Mária! Ha el akarsz tőlem válni, akkor...

Elcsuklott a Gyurka hangja.

— Na látod! Ezért nem szóltam neked eddig. Mert tudtam, hogy rögtön ostobáskodni kezdel. Ha el akarnék tőled válni, akkor nem szeretnélek. Már pedig... őrülten szeretlek, te zsiráf. Hisz' tudod jól.

Gyurka megnyugodott. Később ezt kérdezte:

— Mondd, Mária, nem tévedsz te?

— Miben, te zsiráf? Hogy tévednék, amikor Kovács igazgató úr holnap este eljön hozánk és szabályszerűen megkéri szüleimtől a kezemet.

— Tessék?

— Igen, igen!

*

Kovács igazgató úr javakorabeli férfi, elegáns, kicsit kopasz, kicsit pocakos, de — jó parti. A bankban bármelyik lány boldog lett volna, ha Kovács igazgató úr komoly szándékkal közeledik hozzá. Csak éppen Máriának nem volt ez öröm. Lehet, hogy ez túlságosan is meglátszott Márián s éppen hűvös, tartózkodó modorának köszönhette a szerencsét.

Mária családja nagy tanácskozást tartott arról, hogy mi a teendő. A szülők csak a megbeszéléshez tartották magukat, amikor — odaígérték az igazgató úrnak a Mária kezét. Csupán azt kötötte ki a papa, hogy Mária a mátkasága alatt is tovább működjék a bankban:

— Az én leányom nem fogadhat el férfitől segítséget, még ha az a férfi a vőlegénye is.

Legyünk mindnyájan korrektek, hiszen ez elemi szabály.

Az eljegyzést családi körben tartották meg. Még hozzá vidám hangulatban. Kovács igazgató úr sürgette az esküvőt, Mária költői lélek s kijelentette, hogy ő júniusban akar esküdni. Június a legszebb hónap, még az a gyönyörű májusi akácnyílás is júniusban történik. És különben is jó egy kicsit várni. A hivatalban oly kevés látszik az ember igazi lényéből, ismerje meg őt jobban a vőlegénye! Ez történt októberben.

Gyurka és Mária reszkető félelemmel a lelkükben bujtak össze éjszakánként. Hallgattak, de ott lebegett a szobában a ki nem mondott kérdés:

— Mi lesz?

Kovács úr hetenként kétszer a menyasszonya szüleinél vacsorázott. Egyszer váratlanul azt kérdezte Máriától, amikor Gyurka egy percre kiment a szobából:

— Ez a nyurga fiú mindig itthon lóg?

Mert csak természetes volt, minden tudakozódás nélkül is, hogy Gyurka a Máriáék rokona, holmi unokabáty vagy eféle.

Mária akadozva felelt a kérdésre:

— Nincs állása szegénynek. Nincs

Gyurka és Mária reszkető félelemmel bujtak össze...

tehát egy fillérje sem. Pénz nélkül meg még csak ki sem mozdulhat az ember a házból, a mai drága világban.

— Nincs állása? Hát miért nem keres magának? Jó, jó, tudom, most maga azt szeretné felelni, hogy rosszak a viszonyok.

Mária helybenhagyólag bólintott.

— Lárifári! Én megmutatom magának, hogy igenis lehet állást kapni.

— Dehogy lehet — tagadta Mária. — Könnyű magának, akinek...

Mária elakadt a mondatban, mert azt csak nem bökhette ki, ami már-már a nyelvére tódult: akinek olyan buta szerencséje van, hogy a régi jó világban született.

De Kovács igazgató urat még ennyi ellentmondás is bosszantotta. Gondolkodott. Lehet, hogy ép ez a kis bosszúság döntötte el a Gyurka sorsát.

— Hogyan is hívják ezt a hórihorgast?

Mária megmondta a Gyurka nevét, lediktálta az adatait.

Azon az estén többet nem beszéltek az ügyről. Nem is lehetett volna, mert a mama is bejött, Gyurka is visszatért a szobába.

Kovács igazgató úr eltávozott, a mama megint csak felsóhajtott:

— Istenem, mi lesz ebből? Mi lesz, ha valamit megtudnak a bankban?

*

Október, november, december... március. Gyurka és Mária sápadtan és reszketve néztek egymásra s bűntudattal Kovács igazgató úrra, aki egyre szerelmesebb, türelmetlenebb lett.

Vacsoráztak. Már a tésztánál tartottak, amikor Kovács igazgató és vőlegény úr a Mária kezére fektette a tenyerét:

— Ja, igaz! Mit szól hozzá, állást szereztem ennek a fiúnak — és rámutatott Gyurkára.

A mama fesikoltott. Gyurka leejtette az asztalkendőjét, lehajolt, hogy felvegye, a papa végigöntött egy pohár vörösbort a damasztabroszon, a mama pedig — ez volt az általános meglepődés jele! — nem szidta őt össze ezért.

Kovács igazgató úr hetvenkedett:

— Megmondtam úgy-e, hogy csak akarni kell. A bankba nem hozhattam be a fiút, mert saját vállalatot tisztességes ember nem terhel meg használhatatlan egyénekkel. Hanem...

Itt szünetet tartott, hogy fokozza a hatást.

... Mit szól hozzá, állást szereztem a fiúnak...
(G. Erdélyi Aranka rajza)

— Hanem a délamerikaiak nyakába varrtam a gyereket. A délamerikaiaknak a b.-i üveggyárat azzal a feltétellel adtuk el, hogy a hivatalnokainkat is kötelesek átvenni. A b.-i üveggyár igazgatója a mult héten lépett ki tőlünk. Mit tettem tehát én? Gyurkát, mint a b.-i üveggyár igazgatóját, rásóztam a délamerikaiakra.

Kovács igazgató úr annyira el volt telve sikerével, hogy eszeágába sem jutott töprengeni azon, ami nyomban a közlése után történt: a különben hűvös és tartózkodó Mária a nyakába borult s szinte szenvedéllyel csókolta össze-vissza, a vállát, a kabátját és pirosan duzzadó képét.

*

Gyurka levonult B.-re. Az igazgató úr egy hét mulva már elfeledte Gyurkát is, de még a b.-i üveggyárat is, egész Dél-Amerikával egyetemben, hiszen a vevők kifizették a teljes vételárat s az aktákat a bankban az irattárba irányították.

Hetenként kétszer ott vacsorázott a menyasszonya szüleinél, de Mária egyre ridegebb, visszautasítóbb lett. Már a kezét sem engedte megcsókolni. Ingerülten felelt a vőlegénye kérdéseire. Három hét mulva levelet kapott Kovács igazgató úr Máriától. A levél felmondó levél is volt, Mária kijelentette, hogy kilép a bankból, mert el sem képzelhető közte és az igazgató úr közt további békés együttműködés, miután ő, Mária, de igazán bocsásson meg az igen tisztelt igazgató úr, sohasem lehet a felesége. »Nem tudok szerelem nélkül házasságra lépni« — fejezte be Mária a levelét.

Kovács igazgató úr autóba vágta magát s rohant a menyasszonya lakására:

— Hol van Mária? Hol van a menyasszonyom? Beszélnem kell vele.

— Vidékre utazott — rebegte a mama s szemére szorította készenlétben tartott zsebkendőjét, hogy elrejtse a mosolygását.

Nem is hazudott. Mária valóban vidékre utazott, B.-be, a férjéhez. Az üveggyár új igazgatójához.

B. messze van Pesttől és most már inkább évődve kérdezik egymástól, olykor két csók között, Mária és Gyurka:

— Szentisten, mi lesz a bankban, ha ezt megtudják?

Színházi Élet 1937, 15 sz.
75, 77, 78. l
rajzok

A JÓ TÉMA

Novella

Irta: W. SOMERSET MAUGHAM

— Milyen szerencse, hogy éppen maga mellé ültettek — mondotta Laura, amikor helyet foglaltunk, az ünnepélyesen megterített ebédlőasztal mellett.

— Részemről a szerencse — feleltem udvariasan.

— Mindenképpen beszélni akartam magával. Érdekes témám van a maga számára.

Megszeppentem.

— Jobb szeretném, ha inkább önmagáról beszélne, vagy ha nem lehet másképpen, akár én rólam is.

— Ó, el kell mesélnem magának ezt a témát. Meg vagyok győződve, hogy felhasználhatja.

— Ha mindenáron kívánja, úgy essünk túl rajta. De előbb vessünk egy pillantást az étlapra.

— Nem akarja, hogy elmondjam a témát? — szomorodott el Laura. — Pedig azt hittem, hogy örülni fog neki.

— Örülök. Hiszen színdarabot is írhatott volna és most arra kérhetne, hogy hallgassam meg, amíg felolvassa. Ha erre gondolok: határozottan örülök.

— Ismerőseimmel történt. Szórul-szóra igaz.

— Rossz ajánlat. Az igaz történet sohasem hat olyan igazán, mint a kitalált.

— Mit akar evvel mondani?

— Nem sokat — ismertem el. — De úgy gondoltam, hogy jól hangzik.

— Szeretném, ha megengedné, hogy végre hozzákezdjek a témámhoz.

— Csupa fül vagyok. Nem is eszem levest. Amúgy is hizlal.

Savanyúan nézett rám, majd a menükártyára pillantott. Felsóhajtott.

— Azt hiszem én is követem az önsanyargatás terén. Nem vétkezhetem a vonalaim ellen.

— Mondja el a témáját, hogy megfeledkezzünk az étlapról, amíg fel nem szolgálják a halat.

— Nos, én magam is ott voltam, amikor történt. Livingstoneéknél

— Szeretném, ha megengedné, hogy végre hozzákezdjek a témámhoz...

ebédeltem. Ismeri Livingstoneékat?

— Nem. Úgy hiszem nincsen szerencsém.

— Pedig minden szavamat megerősítenék. Megkérték a nevelőnőjüket, hogy ebédeljen velünk. Egy hölgy az utolsó percben lemondott. Hiszen tudja, hogy milyen figyelmetlenek az emberek. Éppen tizenhárman lettünk volna az asztalnál. A nevelőnőt Miss Robinsonnak hívták. Jómodorú, fiatal lány. Húsz vagy huszonegy esztendős és feltűnően csinos. Sohasem fogadnék fel fiatal és csinos nevelőnőt. Az ember sohasem tudhatja.

— De a legjobbakat reménlheti.

Laura nem vette figyelembe megjegyzésemet.

— A csinos és fiatal nevelőnők fiatalemberekre gondolnak, ahelyett, hogy a kötelességükkel törődnének. És amikor végre beleszoknak a házirendbe, akkor felmondanak, mert férjhez akarnak menni. De Miss Robinsonnak kitűnő bizonyítványai voltak és igen vonzó, megbízható teremtésnek látszott. Livingstoneék egyik férfivendége híres ember a maga szakmájában. Borselli grófnak hívják. A legelső drágakő szakértő az egész világon. Mary Lyngate mellett ült, aki olyan büszke a gyöngysorára. Beszélgetés közben megkérdezte Borselli grófot, hogy mit tart a gyöngyei felől. Borselli gróf azt felelte, hogy egész csinos gyöngysor. Mary megsértődött, gőgösen odavetette, hogy nyolcezer fontra becsülték a gyöngyeit.

— Igen, ez a gyöngysor megér annyit — mondotta hanyagul a gróf.

Miss Robinson éppen szemben ült vele. Nagyon csinos volt Mrs. Livingstone egyik öreg ruhájában. De ha nem tudtuk volna, hogy Miss Robinson csak a nevelőnő, nem is sejtettük volna, hogy aszszonya levetett ruháját hordja.

— Milyen gyönyörű szép nyakláncot visel ez a fiatal hölgy — mondotta Borselli gróf.

— De hiszen ez a fiatal lány Mrs. Livingstone nevelőnője — vágott vissza Mary Lyngate.

— Nem tehetek róla — mondotta a gróf. — A legszebb gyöngysort viseli, amit valaha láttam életemben. Ez a nyaklánc legalább is ötvenezer fontot érhet.

— Őrület.

— Szavamat adom rá, hogy így van.

Mary Lyngate előrehajolt. Éles hangján átkiáltott az asztalon.

— Miss Robinson, tudja, hogy mit mondott Borselli gróf? Azt állítja, hogy a gyöngysor, amit a nyakán visel, ötvenezer fontot ér.

A beszélgetés éppen megakadt egy pillanatra, úgy hogy mindenki meghallotta Mary felkiáltását. Valamennyien Miss Robinsonra bámultunk. Elpirult egy kicsit és felnevetett:

— Akkor igen jó üzletet kötöttem, mert tizenöt shillinget fizettem ezért a gyöngyláncért.

— Igen jó üzletet kötött — mondotta komolyan a gróf.

De mi nevettünk. Lehetetlennek tetszett az egész. Valamennyien ismerjük azt a régi cselfogást, amikor a feleség bebeszéli a férjének, hogy hamis gyöngysort visel, holott igazi és méregdrága nyakláncban ékeskedik. Elcsépelt história.

— Köszönöm — mondottam kissé sértődötten és az újonnan megjelent novellámra gondoltam.

De nevetséges volt feltételezni, hogy egy nevelőnő nevelőnő maradjon, amikor ötvenezer font értékű gyöngysort mondhat a magáénak. A gróf bizonyára tévedett. Ekkor váratlan dolog történt. A főkomornyik belépett, Miss Robinsonhoz sietett és a fülébe súgott valamit. Úgy rémlett nekem, hogy a nevelőnő elsápad. Az asszonyoknak mindig festeni kellene az arcukat, sohasem tudhatják, hogy mit hoz számukra a jövő. A fiatal lány meglepődve nézett a főkomornyikra, majd előre hajolt:

— Mrs. Livingstone, Dawson azt állítja, hogy két férfi vár rám a hallban. Beszélni akarnak velem.

— Menjen és kérdezze meg tőlük, hogy mit akarnak — rendelkezett Sophie Livingstone.

Miss Robinson felkelt és elhagyta a szobát. Valamennyien ugyanazt gondoltuk. De én mondottam ki először:

— Remélem, nem azért jöttek, hogy letartóztassák — fordultam Sophie-hoz. — Rettenetesen kellemetlen lenne, magára nézve, kedvesem.

— Biztos benne, Borselli, hogy az a nyaklánc valódi? — kérdezte a háziasszony.

— Ó, kétségtelen.

— Nem hinném, hogy olyan merész lett volna, hogy viselje, ha lopta volna — mondottam.

Sophie Livingstone falfehérre sápadt a festékréteg alatt. Biztosan arra gondolt, hogy mi minden hiányozhat az ékszeres dobozából. Én csak egy kis gyémánt nyakláncot viseltem, de ösztönszerűen odakaptam a kezemmel, hogy meggyőződjem róla, hogy meg van-e még.

— Ne beszéljetek esztelenségeket — szólt Mister Livingstone. — Hogy a csudába lett volna Miss Robinsonnak alkalma arra, hogy értékes nyakláncot lopjon?

— Hátha orgazda? — mondottam.

— De hiszen olyan nagyszerű bizonyítványok felett rendelkezik — kapta fel a fejét Sophie.

— Ó, a bizonyítványok, — legyintettem — avval mindig el vannak látva.

Feszült figyelemmel vártunk. Feltételeztem, hogy elfojtott sikoltást hallunk a hallból. Vésztjósló csönd borult a teremre. Azután feltárult az ajtó és Miss Robinson besétált. Azonnal észrevettem, hogy nem viseli már a nyakláncot. Sápadt volt és izgatottnak látszott. Visszajött az asztalhoz, leült és mosolyogva a tányérja mellé dobott egy gyöngysort:

— Ime a nyakláncom — mondotta.

Borzelli gróf szemügyre vette a gyöngyöket.

— Ó, de hiszen ezek hamis gyöngyök — mondotta.

— Hát persze, hogy hamisak — nevetett Miss Robinson.

— Ez nem ugyanaz a lánc, mint amit az előbb viselt — mondotta határozottan a gróf.

A lány a fejét rázta és titokzatosan mosolygott. Rettenetesen kíváncsiak voltunk. Sophie Livingstone kissé érdesen rászólt a nevelőnőjére, hogy magyarázza meg az esetet. Miss Robinson elmondotta, hogy két férfit talált a hallban. Azt mondották, hogy Jarrot üzletéből jöttek. A nevelőnő ott vette a gyöngyeit tizenöt shillingért. Később visszavitte, mert a csat meglazult. És csak aznap délután hozta haza a láncot. A férfiak azt mondották, hogy elcserélték a gyöngysort. Valaki egy igazgyöngysort adott be az üzletbe, hogy újra felfűzzék és összecserélték a láncokat. Nem is értem, hogy hogyan lehetett valaki olyan hülye, hogy Jarrothoz adja fűzni az értékes gyöngynyakláncát, amikor tudvalevő, hogy Jarrot csakis hamis divatékszereket árul. Dehát tudja, hogy az asszonyok milyen kiszámíthatatlanul könnyelműek. Így került az ötvenezer font értékű gyöngysor Miss Robinsonhoz. Természetesen visszaadta, hiszen nem is tehetett egyebet. A két alakalmazott visszaszolgáltatta hamisnyakláncát. Az egyik, aki üzletvezető volt, háromszáz fontról kiállított csekket nyújtott át Miss Robinsonnak. Ott helyben megmutatta nekünk a csekket. Rettenetesen örült neki.

— Hát ez bizony váratlan szerencse.

— Én is azt hittem. Pedig a romlását okozta.

— Ó, hát ez hogy történhetett?

— Miss Robinson szabadságot kért asszonyától. Elmondotta Sophienak, hogy Deauville-be megy egyhónapra és elkölti a háromszáz fontját. Sophie minden elkövetett, hogy lebeszélje erről a könnyelműségről. Kérte, hogy tegye bankba a háromszáz fontot. De Miss Robinson hallani sem akart

Miss Robinsonnak hivták...

erről. Azt mondotta, hogy sohasem volt szerencséje és nem is lesz ezután. Egy hónapig úgy akar élni, mint egy hercegnő. Sophie mit tehetett egyebet: eladta Miss Robinsonnak az összes régi ruháit, amelyekre már alaposan ráunt, mert az egész évad alatt viselte őket. Miss Robinson Deauvillebe utazott. Mit gondol, mi történt ott vele?

— Fogalmam sincs róla, remélem, igen jól mulatott.

— Nos, egy héttel a szabadsága letelte előtt levelet írt Sophienak, közölte vele, hogy megváltoztatta a terveit és más szakmára tér át. Reméli, hogy Mrs. Livingstone megbocsátja, hogy többet nem jön vissza hozzá. Szegény Sophie majd megpukkadt dühében. Később megtudtuk, hogy Miss Robinson felszedett Dauvilleben egy dúsgazdag argentinait és Párizsba utazott vele. Azóta Párizsban él. En magam is láttam a Ritzben. A karja, egész a könyökéig, csak úgy szikrázott a karperecektől. Mogyorónagyságú igazgyöngyök lógtak a nyakában. Természetesen úgy tettem, mintha nem ismerném. Azt beszélik, hogy háza van a Bois de Boulogneban. Magam is láttam a pompás Rolls Royce-kocsiját. Az argentinaival néhány hónap alatt végzett. De addigra már egy dúsgazdag görögre tett szert. Jelenleg ő a legsikkesebb félvilági hölgy Párizsban.

— Igy tehát átvitt értelemben mondotta azt, hogy tönkrement? — kérdeztem.

— Nem gondolja, hogy nagyszerű novella lenne ebből a történetből?

— Sajnos, már írtam elbeszélést egy gyöngysorról, az ember nem írhat örökké gyöngysorokról.

— Foglalkoztam a gondolattal, hogy magam írom meg ezt a jó témát. Természetesen megváltoztatnám a végét.

— Ó, és hogy végezné a történetet?

Laura elgondolkozva nézett maga elé:

— Eljegyezném egy banktisztviselővel, aki súlyosan megsérült a háborúban. Elveszítette a féllábát és a félarcát. Rettenetesen szegények lennének. Nagyon szeretnék egymást, de semmi kilátásuk, hogy házasságot köthessenek. A keresetüket mindketten megtakarítják, de még így is hosszú évekig tart, amíg majd megvehetik azt a bizonyos kis házacskát a külvárosban. És most Miss Robinson hozza egyszerre a háromszáz fontot, amely minden álmukat valóra váltja. Először hinni sem akarnak a váratlan szerencséjükben. A férfi a lány vállára borul és úgy sír, mint a kisgyerek. Azután megveszik a szerény kis házikót a külvárosban. Megesküsznek. A férfi öreg édesanyját odaveszik magukhoz. A férj a bankba jár. A fiatalasszony órákat ad, gyermekeket sétáltat, ápolja a férjét, aki nagyon sokszor betegeskedik, hiszen tudja, milyen súlyosan megsebesült. A nő a legnagyobb önfeláldozással ápolja és az egész történet olyan megkapó, olyan édes és fenkölt.

— Rettenetesen unalmasnak találom — kockáztattam.

— Igen, de felettébb erkölcsös — mondotta szigorúan Laura.

Fordította: Berend Miklósné.

— Ime a nyakláncom...

(G. Erdélyi Aranka rajzai)

Színházi Élet
1937. 10. 17.

A négy hollandi

Novella

Írta: W. SOMERSET MAUGHAM

A singaporei Van Dorth hotel nem tartozott az elsőrangú, nagy szállodák közé. Hálószobái szűkek, szúnyoghálói foltozottak, a szobáktól távoleső fürdőszobák sötétek és rosszszagúak voltak. De azért ennek a szállónak határozott karaktere volt. Vendégei, világjáró csavargók, foglalkozásnélküli gépészmérnökök, szabadságukat kiélvező ültetvényesek, romantikusabbak és színesebbek voltak, mint az Európa hotelban lakó állami hivatalnokok és gazdag kereskedők golfozó és táncoló, pazar ruhás feleségeiket fitogtatók tömege. Harmadszor szálltam meg a Van Dorth hotelban. Legelőször egy holland kereskedőhajó, az »Utrecht« kapitánya figyelmeztetett erre a furcsa kis szállodára. Az »Utrecht«-en utaztam Moraukeből Macassarba. Az utazás egy hónapig tartott, mert a hajó kikötött a maláji archipelago minden kis szigetén. Horgonyt vetett Aru, Kei Islands, Bandaneira, Amboina és sok más kis sziget kikötőjében, amelynek nevét már azóta elfelejtettem. Az »Utrecht« fölvette és kirakta a rakományt. Bájos, egyhangú és mégis szórakoztató utazás volt. Ha kikötöttünk valahol, úgy a sziget holland kormányzója meglátogatott bennünket gőzbárkáján. A kapitány sört rendelt. A sziget híreit kicseréltük a nagyvilág híreivel. Napilapokat és postát hoztunk. Ha néhány óránál tovább tartózkodtunk a kikötőben, úgy a kormányzó meghívott bennünket ebédre; ezeknél az alkalmaknál a kapitány a másodtisztre bízta a hajót. A kapitány, az első tiszt, a gépészmérnök, a raktárfelügyelő tiszt és én partra szállottunk. Vidám estét töltöttünk. Ezek a kis szigetek, amelyek úgy hasonlítottak egymáshoz, különösen vonzottak, mert tudtam, hogy sohasem látom viszont őket. Olyan valószínűtlenül hatottak, amikor elhaladtunk mellettük, amikor eltűntek a láthatáron. Amikor már nem láttam őket, szinte el is hihettem, hogy megszűntek létezni. De a kapitány, az első tiszt, a gépészmérnök és a raktárfelügyelő annál inkább a kézzelfogható valósághoz tartoztak. Sőt, bámulatos szilárdságnak örvendeztek. A négy legkövérebb férfi, akit valaha láttam. Eleinte igen nehezen különböztettem meg őket egymástól, annyira hasonlatosak voltak. Nagyok, gömbölyű, csupaszra borotvált, piros arcúak, oszlopkarúak és árboclábúak, hatalmasan dagadó potrohhal. Ha partraszállottak, úgy szabályosan begombolták egyenruhagallérjukat. Óriás, dupla tokájuk kidagadt a gallérból, mintha mindjárt megfulladnának. Bőségesen izzadtak. Fényes arcukat törülgették, pálmalevelekkel legyezték magukat. Valóságos élvezettel szemléltem őket »tiffinnél«. Hihetetlen étvággyal faltak. Minden nap »rijstafelt« ettek. Vetekedtek egymással, hogy ki halmoz többet a tányérjára a forró, fűszeres rizsből.

— Ezen a vidéken csak a fűszeres ételek érnek valamit — mondotta a kapitány.

... a legjobb barátok voltak a világon ...

— Bőségesen kell étkezni, ha egészségesek akarunk maradni — jelentette ki az első tiszt.

A legjobb barátok voltak a világon. Iskolásfiúk módjára ugratták egymást. Kívülről tudták apró tréfáikat, ha az egyik belekezdett, a másik olyan szívélyes kacagásra fakadt, hogy a többi három is csatlakozott a nevető koncerthez. Hátravetették magukat a székükben, arcuk egyre téglavörösebbre gyulladt. A kapitány végül sör után kiáltott. Nevetéstől fuldokolva, de boldogan itták a habzó italt. Öt év óta utaztak így együtt. Az első tisztnek már hajóparancsnokságot ajánlott fel a társaság, de visszautasította. Nem akarta elhagyni pajtásait. Elhatározták, hogy együtt vonulnak nyugalomba.

— Jó barátok vagyunk. Jó ételt eszünk, jó sört iszunk, mit kívánhatna még a józan ember — kérdezték egyre. Eleinte kissé tartózkodóan viselkedtek velem szemben. Bár féltucat kabin volt a hajón, mégis ritkán szállítottak utast és soha sem olyant, akit ne ismertek volna. Az idegent látták bennem. Nem óhajtották, hogy megzavarjam a mulatságukat. De mind a négyen szenvedélyesen bridzseltek és néha az első tisztet vagy a mérnököt távol tartotta a kötelesség a kártyaasztaltól. Miután szívesen játszottam velük, lassanként összemelegedtünk. Bridzsjátékuk époly fantasztikus volt, mint őkmaguk. Nem tudtam megjegyezni nehéz holland nevüket, csak hivatalos minőségük szerint különböztettem meg őket egymástól. Ha csak rájuk néztem, nevetnem kellett. Teljes szívből élvezték a hatást, amit az idegenekből kiváltottak. Elhencegtek vele, hogy ők a leghíresebb hollandusok Kelet-Indiában. Legkomikusabban azonban a komoly oldaluk hatott reám. Néha késő éjjel, amikor levetették egyenruhájukat és pizsamakabátban és szarongban feküdtek mellettem a fekvőszékben, érzelmes húrokat pengettek. Az első tiszt bevallotta, hogy amint nyugdíjba vonul: megházasodik. Amikor utoljára odahaza volt, megismerkedett egy özvegyasszonnyal. Hátralevő napjait piros téglaházban éldegéli majd le, kis vidéki városkában, a Zuider tó partján. A kapitányt, viszont, a benszülött lányok bájai vonzották. Angol beszéde majdnem érthetetlenné vált az izgalomtól, amikor bevallotta, hogy mennyire hatnak reá ezek a szép kis boszorkányok. Ha nyugalomba vonul, dombtetőn fekvő kis házat vesz Jávában. Feleségül veszi a legcsinosabb kis jávai leányt. Olyan karcsúk, olyan kicsik és gyöngédek ezek a benszülött kislányok, zajtalanul járnak. Selyemszarongba öltözteti majd a feleségét. Aranyláncot fon a nyaka köré, vastag aranykarikát a karjára. Ám az első tiszt véresen kigúnyolta a kapitányt:

— Bolondság, ha mondom. Az a jávai kis nő, meglátod, megcsal majd mindegyik barátoddal. Sőt, még a benszülött inasfiúkkal is, mindenkivel. Különben is, mire nyugalomba vonulsz, kedves barátom, ápolónőre lesz szükséged és nem feleségre.

— Nekem — ordította a kapitány — még nyolcvanesztendős koromban is feleségre lesz szükségem.

A kapitány, mikor utoljára Macassarban járt, viszonyt kezdett egy benszülött kislánnyal. Minél inkább közeledtünk Macassarhoz, annál izgatottabb lett. Az első tiszt elnézően vonogatta kövér vállát. A kapitány — mondotta — mindig elveszti a fejét, ha egy tűzrevaló, benszülött kis boszorkát lát. Szerencsére szenvedélye csakhamar kilobban. Minden kikötőben újból tüzet fog. Az első tiszt azután elintézheti az utolsó szerelme körül támadt nehézségeket. Ez már hozzátartozik a hatásköréhez. Most is úgy lesz, mint ahogy eddig volt.

— Az öreg fiú szívelhájasodásban szenved — bólogatott az első tiszt. — De amíg én mellette vagyok és vigyázok reá, nem történhetik komolyabb baj. Kár, hogy így elpocsékolja a pénzét, de ha van neki miből, miért ne pocsékolná?

Az első tiszt határozottan filozófus lélek volt. Macassarban partraszállottam és elbúcsúztam négy kövér barátomtól.

— Reméljük, legközelebb megint velünk utazik — búcsúztattak. — Jöjjön vissza jövő évre, vagy az azután következő évre, mind a négyünket itt találja az »Utrechten« változatlanul, mint mindig.

Jó néhány hónap eltellett, hogy elváltam tőlük. Idegen országokban utaztam. Bejártam Balit, Jávát, Szumátrát, Cambodiát és Annamot. És most itt ültem a Van Dorth hotel kertjében, jóízűen reggeliztem a kora reggeli hűvösségben. A Times régi számaiban lapozgattam, hogy tájékozódjam: mi történt a világban, az alatt az idő alatt, amíg nem juthattam ujsághoz?

Megállapítottam, hogy semmi kü-

lönös sem történt. Egyszerre egy cikk vastagbetűs címére esett a szemem: **»Az Utrecht tragédiája. A raktárfelügyelő tisztet és a gépészmérnököt felmentették.«**

Végigolvastam a cikket. Értelmetlenül néztem az ujságba. Az »Utrecht« a négy kövér hollandi hajója volt. A gépészmérnököt és a raktárfelügyelőt gyilkossággal vádolták. De hiszen ezek nem lehettek az én kövér barátaim! A nyomtatott nevek semmit sem mondottak nekem. A törvényszéki tárgyalást Batáviában folytatták le. A cikk nem közölte a részleteket. Mindössze annyit mondott, hogy a bírák, minekutána tekintetbe vették a vád- és védbeszédeket, felmentették a vádlottakat. Elhülve néztem a lapot. Hihetetlennek tetszett, hogy azok az emberek, akiket én ismertem, gyilkosságot követhettek volna el. Azzal sem voltam tisztában, hogy kit gyilkoltak meg. Tovább kutattam a még régebbi számokban, de nem leltem semmit. Fölkeltem és felkerestem a szállodaigazgatót. Ez a tehetséges hollandi kitűnően beszélt angolul, megmutattam neki a cikket.

— Ezen a hajón utaztam egy hónapig. Lehetetlenség, hogy a vádlottak ugyanazok legyenek, mint akiket én ismertem. Azok hihetetlenül kövér, kedélyes emberek voltak.

— Valóban — felelte a szállodaigazgató — egész Holland Kelet-Indiában híresek voltak arról, hogy ők négyen a legkövérebb emberek a tengerészeti szolgálatban. Rettenetes eset. Óriási szenzációt keltett. A legjobb barátok voltak. Igen jól ismertem őket. A legpompásabb fickók a világon.

— De hát mi történt?

A szállodaigazgató elmondta a történetet, de nem értettem világosan az eseményeket. Minden olyan összemosódott, olyan hihetetlen volt. Csak feltevések után lehetett következtetni az igazi eseményekre. A szállodaigazgatót elhívták. Visszamentem a kertbe. Meleg lett. Fölmentem a szobámba. Nem tudtam szabadulni ettől a megrázó drámától. Amennyire megértettem az eseményeket, az történhetett, hogy a kapitány valamelyik útjára magával vitt egy maláji leányt, akivel viszonyt folytatott. Vajjon ugyanaz a kislány volt-e, aki után úgy vágyódott, amikor beszélt róla nekem a Déli Kereszt alatt? A három másik tiszt ellenezte, hogy a kapitány a hajóra hozza a lányt. Minek az asszony a hajón? Megzavarja vidám együttlétüket. De a kapitány minden ellenkezésük dacára a hajóra hozta a lányt.

Úgy képzelem, hogy a többi három féltékeny volt a szerencsétlen kislányra. Ezen az úton nem tréfálkozhattak és mulathattak úgy, mint eddig. Mikor bridzselni akartak: a kapitány a lánnyal szórakozott a kabinjában. Ha partraszállottak: a kapitány siettette őket, alig várta, hogy visszatérhessen a hajóra. Őrülten szerelmes volt a kis benszülött lányba. Sokéves együttlétük minden bensőséges vidámsága felbomlott. Az első tiszt haragudott leginkább a leányra. Ő a kapitány

... a lány tudta, hogy az első tiszt kérlelhetetlen ellensége ...

legmeghittebb barátja volt. Mindig egy hajón szolgáltak, amióta elkerültek Hollandiából. Az első tiszt több ízben keserű szemrehányást tett a kapitánynak. Be akarta bizonyítani neki esztelenségét. A régi barátok összevesztek. Most már csak akkor beszéltek egymással, ha a szolgálat úgy követelte. A négy kövér ember hagyományos, szoros pajtási viszonya elromlott. A helyzet egyre rosszabbodott. A fiatalabb tisztek úgy érezték, hogy vésztjósló feszültség csüng a levegőben. Egy éjszaka revolverlövés riasztotta fel a hajót, majd a maláji leány éles sikoltozása hallatszott. A raktárnok és a gépészmérnök kirohantak kabinjukból. A kapitány, revolverrel kezében, ott állott az első tiszt kabinajtaja előtt, eltántorgott mellettük, felhágott a fedélzetre. A másik kettő belépett. Az első tiszt halva feküdt az ágyon. A reszkető lány az ajtó mögött lapult. A kapitány rajtakapta őket, lelőtte az első tisztet. Hogy miként jött rá a kapitány kedvese és barátja hűtlenségére, az sohasem tudódott ki, valamint az sem, hogy mi volt voltaképpen az első tiszt szándéka. Az első tiszt azért csalta a kabinjába a lányt, hogy bebizonyítsa kedvese méltatlanságát a kapitánynak. Vagy pedig a lány tudta, hogy az első tiszt kérlelhetetlen ellensége, meg akarta vesztegetni és mindent elkövetett, hogy szeretőjévé tegye? Ez a titok sohasem derült ki. Ahogy gondolkoztam a rejtély felett: a legkülönbözőbb lélektani feltevésekre jutottam. A raktárnok és a gépészmérnök elszörnyedve állottak a halott mellett. Még nem voltak tisztában vele, hogy mit cselekedjenek, amikor újabb lövés hallatszott. Jól tudták, hogy mi történt. A kapitány főbelőtte magát a parancsnoki hídon. Ezután egészen sötétté és érthetetlenné bonyolódott a történet. A maláji leányt másnap reggel sehol sem találták. A másodtiszt, aki átvette a parancsnokságot a hajón, kérdőre vonta a raktárnokot. A raktárnok azt felelte:

— Bizonyosan beleugrott az éj folyamán a tengerbe. A legokosabb, amit tehetett. A legjobb megoldása ennek a komisz őrületnek.

De az egyik matróz, aki az éjszaka őrszolgálatot teljesített, hajnal előtt látta a raktárnokot és a gépészmérnököt, amint hosszúkás, nehéz csomagot vittek a fedélzetre. A bebugyolált csomag körülbelül olyan nagy lehetett, mint egy benszülött asszony. A két tiszt körülnézett és miután nem látták az őrtálló matrózt, meglóbálták a csomagot és a tengerbe dobták. A legénység azt suttogta, hogy a két tiszt bosszút állt halott barátaiért. Betörtek a leány kabinjába. Megfojtották és a tengerbe dobták élettelen testét. Mikor a hajó Macassarba ért, a raktárnokot és a gépészmérnököt letartóztatták. Gyilkossággal vádolva a batáviai törvényszék elé állították őket. De a bizonyítékok elégtelenek és egymással ellenmondók voltak. A vádlottakat felmentették, ám egész Kelet-Indiában mindenki tudta, hogy a raktárnok és a gépészmérnök ítéletet mondott és végrehajtotta az ítéletet a némberen, aki halálba kergette a két férfiút, akit hűséges barátsággal a legjobban szerettek a világon. Így végződött a négy kövér hollandi komikus és híres barátsága.

Fordította: Berend Miklósné

... hosszúkás, nehéz csomagot vittek a fedélzetre ...
(G. Erdélyi Aranka rajzai)

Leslie Banks és Flora Robson a »Hat óra az élet« című film főszereplői

Találkozás Southamptonban. Leslie Banks, Willy Patch és Patricia Hilliard a »Hat óra az élet« egyik jelenetében (London film — Unitas fotók)

Mükedvelő primadonnából Korda-sztár

Régi igazság, hogy a siker nem jön menetrend szerint, — a karrierért mindig meg kell szenvedni. Flora Robson, fiatal, angol, társaságbeli lány másként hitte, amikor családja tiltakozása ellenére a színésznői pályára lépett. Menyasszony volt Flora Robson, egy tehetséges gépészmérnök menyasszonya és a házasságot is feláldozta a színpadért. A Royal Academy of Dramatic Arts-ot végezte el Miss Robson és az Akadémia bronzérmét nyerte el a viszgaelőadáson. Viszont a bronzérem nem hozott szerencsét, illetve szerepet. Flora Robson mintegy fél év alatt megtanulta a

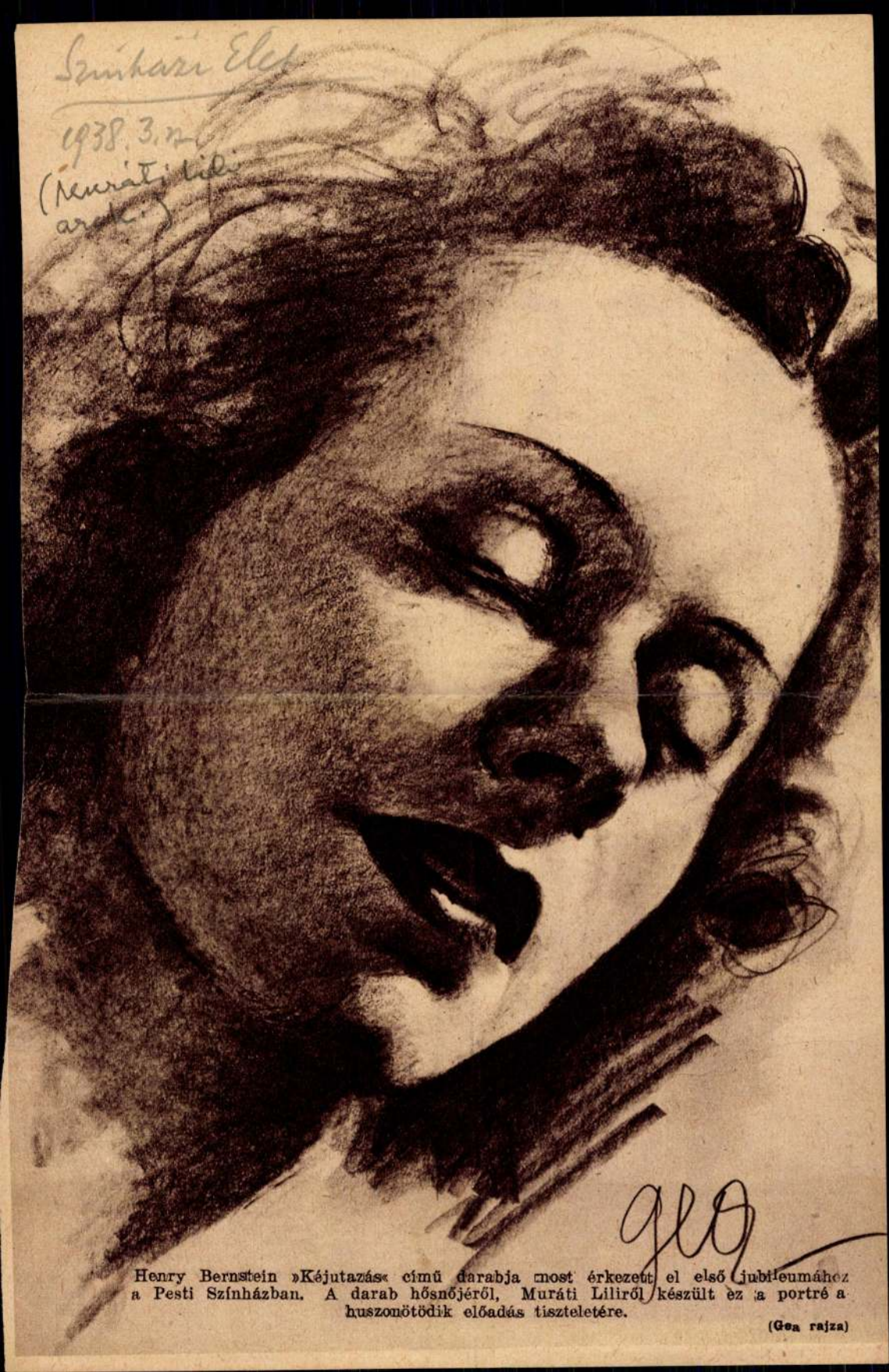

Henry Bernstein »Kéjutazás« című darabja most érkezett el első jubileumához a Pesti Színházban. A darab hősnőjéről, Muráti Liliről készült ez a portré a huszonötödik előadás tiszteletére.

(Gea rajza)

IRODALMI ÉLET
Szerkeszti:
SZITNYAI ZOLTÁN

Hazatérés

Novella

Írta: NAGY LAJOS

A hajó lassan úszik lefelé a Dunán. Csák Ambrus utazik rajta hazafelé. Mehetne vonaton, autobuszon, akár autón is. De ő a hajót választotta, hadd újuljanak fel már az úton a régi emlékek, amint lassan tekintete elé vonul a soha el nem felejthető táj. Jobbról a dunántúli dombsor szakadozott, agyagbélű teste látszik, balról a végtelen alföldi síkság fövényes, cserjés széle. Amint a fedélzeten áll és szétnéz Csák Ambrus, úgy tűnik fel neki, mintha régesrégen, huszonhat esztendővel ezelőtt, csak ezért a várakozásteljes, boldog visszaérkezésért szökött volna meg hazulról.

Most életében először érzi magát gazdagnak. Első osztályon utazik a falujába, ahol egyszerű parasztcsalád gyermekéül született s ahonnan mint fiatal legényke bujdosott el. Mert tudja már, hogy nem a szalmakazal lángja üzte el, a szalmakazalé, amelyet felgyujtott, hanem valami mélységes vágy, valami indulat, kivágni magát a röghöz kötöttség állapotából s ha nem is meghódítani a világot, de mégis diadalmaskodni rajta s egyszer, bármily későn, ha csak vendégül is, szabad és felszabadult emberként ide visszatérni. Hiszen... ha keményen bánt is vele az édesapja, csak nem verte volna agyon azért a néhány villa elégett szalmáért.

... még kötényt is kötött a derekára ...

De vajjon nem késő-e már a visszatérés? Él-e még az édesanyja? Huszonhat esztendő nagy idő. Ő is már negyvenöt éves, az apja hatvannyolc, az anyja... nem is tudja pontosan, úgy hatvan körül lehet... Csillog előtte a Duna kanyargós, széles szalagja. Ez volt az útirány, csak éppen hogy fordítva, huszonhat évvel ezelőtt is. Akkor a parton ment gyalog. Hosszú út volt, három napig tartott, amíg a fővárosba ért. Kétszer evett a három nap alatt. A szabad ég alatt aludt. Szerencséjére nyár volt, úgy őszbe hajló nyárvége. Még csak fáradtságot sem érzett, amikor Pesten, a nagycsarnoknál, az első munkát felvállalta. Egy kosár paradicsomot vitt... erre nagyon is emlékszik, a Remete-utcába.

Amint így a másféle emlékeit idézi, szinte elfordul előle a táj, ő elhagyja a fedélzetet s lesétál az étterembe. Leül a kényelmes pamlagra, már ott áll előtte a pincér. Ebédet rendel és egy üveg sört. — Paprikás pontyot tetszik, vagy paprikás csirkét? — mulatságos, hogy ezt kérdezi a pincér, mert eszébe jut a huszonhat év előtti kérdés: Éhes, fiatalember?... — Ezt az öregasszony kérdezte, akinek a paradicsomát hazaszállította.

Kedves öreg nénike. Persze, hogy éhes volt ő akkor. A nénike adott neki vajaskenyeret. Nagyon ízlett neki a vajaskenyér, pedig odahaza soha nem kellett neki sem a vaj, sem a tej, útálta mindakettőt... A nénike látta, hogy kiéhezett, hogy munka nélkül való, tűnődött a sorsán. Még egy nagy karéj kenyeret adott neki, bár azt már nem kente meg vajjal. És fát hordatott fel vele a pincéből. Azután megjavíttatta vele a takaréktüzhelyet. Mindezek után ebédet kapott. Majd, amikor megebédelt, kefét nyomott a kezébe a nénike, hogy súrolja, pucolja meg jól magát, legalább is a kezét. Még kötényt is kötött a derekára... hogy nevetett!... és így szólt: Nyomkodja még át fiatalember, ezt a kis paradicsomot; az én kezem olyan gyenge, ha én nyomom át, szemétbe kerül a java. Ő akkor leült a konyha közepére, kezébe vette a szitát és nyomkodni kezdte a paradicsomot. Egyszer csak elaludt. Ott aludt el a széken ülve. És a szobában ébredt fel, a díványon. Félálmában csakis a nénike támogathatta el odáig. Mire felébredt, már kész volt a paradicsom, áttörve a szitán, üvegekbe töltögetve, ki is gőzölve, pedig az nagy munka lehetett.

A nénike azután addig faggatta Ambrust, míg az elmesélte neki szökése történetét. Hogy összekoccant az apjával s esztelen dühében felgyujtotta a szalmakazalt. Szent Isten! — a nénike összecsapta a kezét és riadtan pislogott

gal kísérik a diadalmas pesti rajkózenekar útját. Johannesburg, Durban, Port Elisabeth, East-London, Pretoria közönsége zsúfolt házakkal várta a barnabőrű pesti művészeket, akik az édesbús magyar nóták mellett Liszt, Berlioz, Brahms klaszszikus muzsikáját játsszák kotta nélkül. Nemcsak a közönség, a komoly muzsikusok is lelkesednek értük. A pesti kis cigánygyerekek mesébe illő pompában és jólétben élnek. Étkezésnél livrés, kesztyűs néger pincér szolgálja ki őket, néger boyok lesik parancsaikat. És közben olyan látványosságban van részük, hogy még a világjáró pesti prímások is megirígyelhetnék őket. A huszonnégy rajkó megtekintette a johannesburgi

Három pesti rajkó Afrikában

Két rajkó és egy mama az afrikai konflison

aranybányákat, ahol hétszáz méter mélységben kétszázezer munkás termeli ki a világ aranytermésének legnagyobb részét. Kirándulóson jártak vad törzsek közt, ritkaságokat és egzotikus emlékeket gyűjtenek. Hát ezért igazán érdemes volt megtanulni apáik művészetét. A Dankó Pista-utcában és a Mátyás-téren kézről-kézre járnak a rajkók levelei. És a környék fiatal nemzedéke soha nem látott buzgalommal gyakorolja a hegedűt, a klarinétot és a magyar zongorát: a cimbalmot. Ki tudja: talán jövőre már rájuk kerül a sor.

rá. No, csak kis kazal volt, magányosan állt a szérűskertben. Így védte magát Ambrus és akkor kicsordult a könnye s elsóhajtotta a szíve bánatát: Mert nem szeret engem senki; földterhe vagyok én a szüleimnek!

A nénike csóválta a fejét. Nekem meg senkim sincs, akit én szeressek — panaszolta. Az egyetlen fiam meghalt, éppen tizennyolcéves korában; az uram is meghalt két év előtt. No, ez baj, baj, de nem olyan végzetes, mert — így szőtte tovább a nénike megenyhülve — nyugdíjat kapok ám utána.

A nénike, mintha mesében történt volna, ott tartotta fia gyanánt Ambrust magánál, míg otthonról érte nem jönnek. A konyhán adott neki szállást, alkalmi munkákat is szerzett Ambrusnak s nemsokára elhelyezte őt egy nagy gyárban. Cérnagyár volt, angol érdekeltség tulajdona. Így érhette el később, hogy egy munkáscsoporttal kivitték Angliába. Szívesen ment, hiszen egyetlen pártfogója, az öreg nénike, meghalt. Külföldön mintha mindenáron kedvezni akart volna neki a sors. Jól keresett, takarékoskodott, betársult egy üzembe, elkerült Transvaalba s ott most cérnagyára van. Csak az ajándékokkal, amiket a bőröndjében visz magával, megvehetné a fél falut.

Csák Ambrus az étterem ablakán is kinéz. Gépiesen megette az ebédjét, megitta az üveg sörét, csak azt hallja, amint a pincér kérdezi:

— Parancsol még egy üveggel?

Csák Ambrus csak a fejével bólintja, hogy igen. Mert nem baj, hogy egy kicsit majd kellemesen bódult lesz a szesztől. Nem baj, hisz' egy ismerős szakadék a túloldalon figyelmezteti, hogy már egészen közel jár a falujához. Ennek a szakadéknak a láttára hevesen dobban meg úgyis a szíve... Milyen különös is ez az út, az ő váratlan megérkezése! Talán nem is hisznek majd a szemüknek, szülők és testvér, amikor őt így őszülő hajjal, beretvált arccal, angol szövetű útiruhában meglátják s ha megszólal, hallják, hogy idegen már a magyar beszéde. De... ez a különös és erre tudatosan még nem gondolt... hogy akkor, régen, a szökése után, még egy esztendeig élt Pesten és... nem keresték, nem tudakozódott utána senki. Csakugyan oly könnyen belenyugodtak abba, hogy eltűnt? Bár... azt is hihették, hogy meghalt. Fájdalom szorította el Ambrus szívét, mintha önmagát újra sajnálnia kellett volna s egy rövid kis gondolat villant át az eszén: mi lenne, ha ki sem szállna K.-án, hanem menne a hajóval tovább, délfelé, ott egy ismeretlen városban partra lépne, sétálna egyet, majd megfordulna és utazna vissza, új hazájába.

De mosolygott:

— Az édesanyám azért bizonyára megismer, mihelyt meglát. Ha ugyan él még, szegény.

K. község, hajóállomás, a pestmegyei parton. Kocsi nincs az állomáson. A falu nem fekszik egész közel. Ambrus gyalog indul neki az útnak. Mohón szívja magába a táj képét, érzékeli a tárgyakat. Már semmi sem tetszik neki annyira, mint messziről, a hajó fedélzetéről, tetszett. Mintha a gyermekkorában csalódott volna. Egy parasztkocsi zörög el mellette, ellepi a por a ruháját, szeme, szája is tele szűrődik porral. Zavartan néz körül. Az út mentén jobbra a régi temető. Legokosabb, ha átvág rajta. Gyepes a talaj s a temetőn át még rövidebb is az út, a düledező kapu feliratára esik a tekintete: *Feltámadunk*. Rozsdás, elkopott betűk, inkább csak kitalálható, mint olvasható a szó. Egy kis emelkedésen áll a kapu, nem is kell kinyitni, mellette is be lehet lépni a temetőbe, korhadó fejfák közé.

— Tetszik önnek az a sírfelirat, uram?
(G. Erdélyi Aranka rajzai)

Csák Ambrus lassan lépdel a sírok közt húzódó gazvert gyalogösvényen. Jobbra-balra száll fürkésző tekintete, a fejfák és kőemlékek feliratait nézi, most veszi észre, hogy szorongás gyötri. Jaj, ha az apja, édesanyja, vagy testvéröccse neve áll valamelyiken. Ismert nevekkel találkozik, egy megélt és eltűnt világgal. Letér az ösvényről, föl-felé jár a horpadt sírok közt; a temető szélén, árokparton, egy fejfa: Farkas Rozál... Emlékszik rá. Mérget ivott, ide temették, a pap nem akarta beszentelni, két héttel azelőtt temették el, hogy ő világgá bujdosott.

Itt, az árokparton az egyik sír végébe márványkövet állítottak. A sírt egészen ellepte a dudva. De az emlék kiemelkedik a gaz közül, ráesik a tekintete, olvassa a feliratot:

Csák Ambrus, élt tizennyolc évet, meghalt 1912 június havában. Nyugodjék békében, mi is nyugszunk tőle.

Csák Ambrus, mivelhogy úgy is szorongott, nem döbben meg. Inkább csodálkozik. Hirtelenében nem is tud szá-

mot vetni azzal, amit maga előtt lát, úgy tűnik fel neki, mintha valahol messze hallgatná, amit egy más ember beszél el neki. Egyszerre nyers, gúnyos hang üti meg a fülét. Valóság, érzi, hogy valaki szólt hozzá, ő megfordul és csak jóval elhangzásuk után érti meg a szavakat:

— Tetszik önnek az a sírfelirat, uram?

Egy rikító eleganciával öltözött fiatalember áll Ambrus mögött, azaz most már előtte, alig néhány lépésnyire. Ambrus csak bámul a fiatalemberre. Az megindul feléje, megáll, összeüti a bokáját s a kezét nyujtja:

— Krudélyi, segédjegyző.

Ambrus kezet fog a fiatalemberrel s valamit mormol. A nevét, angolos új nevét mormolja, mivelhogy a Csák nevet, amely angolok számára kimondhatatlannak bizonyult, más névre változtatta.

— Feltűnt önnek is, úgyebár, az a tréfás felírás? Akad itt még néhány hasonló. De hiszen ismerjük úgyebár, a sírfeliratok humorát.

A fiatalember kacag és folytatja:

— Akár a vicclapokból is. »Itt nyugszik Kis, aki volt csis-Madia mester Mis-kolcon.« Hehehe. Avagy: »Itt nyugszom én, olvasod te, olvasnám én, nyugodnál te.« Nem rossz, mi? Ha érdeklik uram az ilyesmik, mutathatok még egyet-kettőt.

— Nem, nem! — tiltakozik Csák Ambrus hevesen. — Egyáltalában nem érdekelnek.

— Bocsánat, azt hittem. Mivelhogy úgy el tetszett mélázni ezen az egyen... A faluba tetszik talán?

— Igen. Azaz hogy... még nem is tudom.

Kis hallgatás után, mialatt önkénytelenül is megindulnak mindketten ki a temetőből a falu irányában, megszólal Ambrus:

— Azért... az a felirat mégis érdekelne. Nem mintha tréfásnak találnám...

— Hát ez az, kérem! Magam sem vagyok az efféle humor kedvelője, ne tessék rólam azt hinni. Hiszen ha alkalmunk lesz alaposabban megismerkedni egymással...

Itt a segédjegyző megáll, még egyszer végignézi Ambrust s nagyon meg van a külsejével elégedve. És folytatja:

— Én, uram, egyszerűen ízléstelennek tartom ezt a sírfeliratot. Én fel is hívtam már rá a főjegyző úr figyelmét, bár tudott róla, mert a felirat közismert a községben s azt proponáltam, hogy közigazgatási úton távolítsuk el az ominózus sírkövet.

Ambrus legyint:

— Fölösleges.

— Na igen, a főjegyző úrnak is ez a véleménye. Egye a fene, mondja. Különben egy elég haszontalan fickót bélyegez meg a felirat. A legényke, amint mondják, súlyosan összeveszett az apjával, meg is akarta ütni...

— Csak nem? — riad meg Ambrus.

— De igen, igen. Így beszélik, s így adja elő a család. De hát az öreg volt az erősebb és kiverte házából a fiát. Az meg eszeveszett dühében felgyujtott egy szalmakazlat...

— És... Talán csak nem okozott tűzvészt?

— Na, nem rajta múlott. Szerencsére a kazal magányosan állt egy nagy szérüskert közepén. Különben csak az Isten őrizhette volna meg a községet.

— És mi lett azzal a... fickóval?

— A fickóval? Hát az elbújdosott, kérem. Hazatérni nem merészelt, máshova meg, úgy látszik, nem mehetett, beleölte hát magát a Dunába. Ámbátor az is lehet, hogy csak fürödni akart a gyámoltalan s úgy kapta el a víz. Ténydolog, hogy két nap mulva kifogták lejebb, Kalocsánál...

— És?

— És eltemették!

— Nyugodjék békében.

— Úgy van. Ezt a jámbor kívánságot fejezi ki a felirat is. Csupán az a frivol benne, kérem, hogy az apa oda vésette a sírkőre azt a szamárságot is, hogy... hogyan is?

— Mi is nyugszunk tőle.

— Na igen. Hát ez, kérem, határozott ízléstelenség volt a szülőktől. Mondom, hogy el kellene távolíttatni a követ, de az is nehézséget okoz, hogy az a Csák János, az elhalt Ambrus apja...

— Él még az apa?

— Hogyne. Nagyon is él. A község leggazdagabb polgára. Éppen ez a baj, már ami az eltávolíttatást illeti.

— És az anya?

— Az is él.

Csák Ambrus megáll:

— Köszönöm, uram, de... innen már vissza is fordulok.

— Ugyan! Nem tetszik hozzánk ellátogatni a faluba?

— Nem. Nem tehetem. Dél felé utazok s csak egy kicsit meg akartam szakítani a hosszú és unalmas hajóutat. Majd az állomási vendéglőben megvárom a következő hajót.

— Nahát, igazán sajnálom. Pedig kár, mert nagyon kedves kis falu ez a K.

— Bizonyára. Bár... kissé unalmas lehet.

— Hajhaj! Különösen nekünk, akiknek benne kell élnünk. Nahát, igazán sajnálom.

Ambrus még áll, habozik:

— Még egy kérdést.

— Tessék.

— Az anyja... annak a... fiúnak az anyja, az csak megsiratta a fiát?

— Nahát az természetes! Hogyne siratta volna meg. Ámbátor... — s most elneveti magát a segédjegyző — én nem voltam jelen. — És kihúzza magát, mutatja, hogy csak rá kell nézni, hiszen ez már a fiatal kora miatt sem lett volna lehetséges. És még megtoldja:

— De hát tessék elhinni, az idő sok mindent feledésbe borít. Olyan vidám, mosolygós öregasszony kérem, az a Csák Jánosné, amilyent alig látni itt a faluban.

Ambrus megfordul és mintha megsértette volna a kissé hetyke Krudélyi, köszönés nélkül siet visszafelé, a hajóállomás irányában.

Szinházi Élet - 1938. 22. 4.

133, 135. l. rajzok

A CIPŐTISZTITÓ

Novella

Írta: LAURENCE W. MEYNELL

Az angol fiúiskoláknak sajátos szokása, hogy a nagyobb fiúk mellé beosztják »fag«-nak a kisebbeket. Az idősebb fiú köteles a járatlan kisebbiket tanulásában elősegíteni és megvédeni a többiek néha kamaszosan durva kötekedésétől. A »fag« viszont kisinasként mindenben kiszolgálja védelmező mentorát. Ha az idősebb fiú jó tanuló és lelkiismeretesen őrködik a reábízott kisebbik fölött, úgy ez a szisztéma jól beválik. De ha a nagyobb fiú zsarnok, rosszhajlamú gyermek, úgy alaposan megkínozhatja a hatalmába adott fiatalabb gyereket. Sajnos, Loftus Cunningham erőszakos, durvalelkű, vad fickó volt, aki ugyancsak meggyötörte »fag«-ját, a szemüveges, jó tanuló, komoly kis Arthur Warnert. A tizenhét esztendős Loftus Cunningham egy szép májusi reggelen dühösen lóbálta kezében frissen megtisztított cipőjét, ráordított a tizenkét esztendős Arhur Warnerre:

— Te nyavalyás kölyök! Azt mered állítani, hogy ezek a cipők tiszták?

Arthur nem merte megmagyarázni zsarnokának, hogy nem kapott elég cipőtisztítókenőcsöt és a cipő olyan sáros volt, hogy legnagyobb igyekezete mellett sem tudta fényesebbre tisztítani. De nem mert visszafelelni, ismerte Cunninghamot. Vad futásban keresett menedéket. Lerohant a csúszós lépcsőn, Cunningham utána hajította a cipőjét. Arthur ösztönszerűen lehajolt, nehogy a cipőlövedék eltalálja, elveszítette egyensúlyát, legurult a lépcsőkön.

— Úgy kell neked — kacagott Cunningham — remélem, kitörted a lábadat.

Sajnos, Arthur Warner tényleg kitörte a lábát. Csúnya törés volt. Hónapokig feküdt a kórházakban. Többször operálták. Mikor végre kibocsátották a kórházból, jobblába négy arasszal rövidebb lett, mint a bal.

Ez a baleset irányította továbbra Arthur Warner életét. Mindig is vonzódott a könyvekhez, most valósággal beléjük temetkezett. Bár a szíve keservesen fájt, ha az örökre elérhetetlen krikett mezőkre és teniszterekre gondolt. Viszont Loftus Cunningham, ha visszagondolt egykori »fag«-jére, legfeljebb annyit jegyzett meg magában: — Hála Istennek, hogy nem velem történt a dolog. — És büszkén nézett végig hosszú, formás, izmos lábszárain. A középiskolából a Sandhursti katonaiskolába került. Katonai tanulmányai közben nem hanyagolta el a csinos kis görlöket. Pazarló kedvtelései voltak. Mire tiszt lett Loftus Cunningham, már nyakig úszott az adósságban. Szerencsétlenségére apja tönkrement. A vagyon, amire számított, elúszott. Lóversenyezett és kártyázott. A szerencse hol melléje szegődött, hol ellene fordult. Már uzsorások karmába került. Egy este valamelyik mulatóhelyen találkozott egy asszonnyal, kifestett, feltűnő vamp típusú nővel.

Loftus életében először elveszí-

Loftus életében először elveszítette a fejét...

tette a fejét. A kalandornő könnyűszerrel elbánt vele. A hasonlóképpen jómadár férje rajtakapta feleségét Loftussal. A házaspár most ezer fontot követelt Cunninghamtól. Ha Cunningham nem fizet, a férj megindítja a válópert, Loftus belekeveredik a csúnya valóperes botrányba. A botrány következtében elveszíti tiszti rangját. Az asszony egy hetet adott Loftusnak, hogy teremtse elő az ezer fontot.

Aznap éjjel egy előkelő kártyaklubban nagy baccarat-játszma folyt. A szerencse cserben hagyta Loftust. Loftus kikorrigálta a szerencsét. A bankadó és néhány játékos rátámadtak Loftusra. Loftus előbb megbotránkozva tiltakozott. Majd elvesztette a fejét. Halálsápadt lett, könyörögni kezdett.

— Ha három nap alatt elhagyja Angliát, úgy elsímítom az esetet, ellenkező esetben panaszt teszek ezredesénél — jelentette ki fagyosan az az előkelő úr, aki a bankot adta.

Cunningham kisompolygott a klubból, tudta, hogy az a társaság, amelynek eddig számottevő tagja volt, örökre kirekesztette magából. Lemondott tiszti rangjáról és elhagyta Angliát. Loftus Cunningham ezután keleti kikötőkben hányódott. Olyan munkát végzett, amely nem méltó fehér emberhez. Leánykereskedés, ópiumcsempészés. Tíz év alatt teljesen elzüllött. Nem borotválkozott, nem mosdott, ellenben rendszeresen ivott. Megszemélyesítője volt annak, amit a fehér faj szégyenének neveznek. Különösképpen mégis visszavetődött Angliába. A honvágy visszahozta. Egykori barátai és ismerősei réges-régen elfeledték. Loftus Cunningham majdnem éhenhalt Londonban. Végül a szerencse és a könyörületesség munkához juttatta. Tisztességes munkához. Charing Cross pályaudvar mellett dolgozott, ahol olyan nagy a forgalom, hogy az ember előbb vagy utóbb összekerül minden ismerősével.

*

Arthur Warner kitűnő eredménnyel végezte el az egyetemet. Vegyészmérnök lett. Miután nem sportolhatott és nem táncolhatott, minden idejét a laboratóriumában töltötte. Fizetése szépen emelkedett. Hét végén lekocsizott autójával valamelyik ismerőse falusi házába. Egy ilyen hétvégi kiránduláson találkozott először a gyönyörű szép Myrna Dixon-al. Arthur Warner első látásra Myrnába szeretett. Imádta a lányt. Halálosan féltékeny volt azokra az éplábú fiatalemberekre, akik Myrnával teniszeztek, golfoztak, táncoltak, lovagoltak és úsztak. Arthurnak csak a csendes, meghitt beszélgetések jutottak. És mégis úgy érezte: a leány jobban vonzódik hozzá, mint többi imádójához. Boldogan fogadta el a meghívást, amely egy hampshirei kastélyba szólította. Tudta, hogy ebben a gyönyörű, fényűző otthonban találkozni fog Myrna Dixonnal. Amíg kocsiját vezette, Arthur elhatározta: a weekend alatt megkéri Myrna Dixon kezét. Szerelmet vallott ideáljának a gyönyörű, háromszázéves régi kertben, ahol óriási ciprusok sötét árnyékot vetettek a holdfénytől ezüstös gyeppázsitokra. Myrna megriadt. A forró vallomás váratlanul érte.

— Engedjen gondolkozni, holnap felelek, Arthur — suttogta.

Visszamentek a házba. Arthur megcsókolta Myrna kezét. A puha kéz visszarebbent, de azután mégis ott maradt Arthur szorításában.

Igent fog mondani — érezte boldogan Arthur.

Éjjel Arthur sokáig kinézett hálószobája ablakából a holdfényes kertre. Érezte: nem tud elaludni. Már késő volt. Halkan lement a könyvtárszobába, talán talál egy hangulatának megfelelő könyvet éjszakára.

A könyvtár mellett, a háziasszony kis nappaliszobájában, fátyolos fényű lámpa égett. Arthur két női hangot hallott. Myrna beszélgetett a háziasszonnyal.

— Ó, Doris drágám, nem mehetek feleségül hozzá, hiszen nyomorék — kiáltotta heves tiltakozással Myrna.

— Gondold meg szívem — válaszolta a háziasszony higgadt, nyugtató hangja. — Már elmultál huszonöt éves. Szegény vagy. A fiúk szívesen táncolnak veled, de senki sem vesz el feleségül. Arthur War-

ner nagy jövő előtt áll. Derék, megbízható ember.

— Kénytelen leszek elfogadni a kezét, belátom — zokogta Myrna. — De rettenetes gondolat: nyomorékkal kell leélnem az életemet.

— Ha asszony vagy: máskép látod a dolgokat — vígasztalta Doris. — Ügyes feleség tud bánni a férjével. A férjed kényeztet, fizeti a számláidat, és te továbbra is az ünnepelt társaságbeli csillag maradsz.

— A felesége leszek, de nem tudom majd szeretni — sóhajtotta Myrna.

Arthur zajtalanul elhagyta a könyvtárt. A garázsba ment. Izenetet hagyott az álmából felvert szolgánál. Még aznap éjjel visszaszáguldott Londonba. Myrna Dixont sohasem látta többé életében.

Nyomorék... nyomorék... — járt egyre az eszében. Kísérleteibe temetkezett. Olyan anyagot fedezett fel, amelyből könnyebb és tökéletesebb művégtagokat gyártott. Gyártmányai meghódították a világpiacot.

Éjjel-nappal dolgozott. Tíz év alatt a világ egyik leggazdagabb emberévé lett. Haja megszürkült. Már semmihez sem volt ideje. Egyik igazgatósági ülésről a másikra rohant. Hajszoltan sietett egyik világvárosból a másikba. Vállalatai behálózták az egész világot.

Egy szép májusi reggelen Arthur Warner kiszállt elsőosztályú kocsijából a Charing Cross pályaudvaron. Rolls Royce-kocsija nem várta, mert korábbi vonattal érkezett, mint tervezte. Húsz percnyi szabad ideje volt. Gyalog sétálhatott volna a szép tavaszi reggelen a fontos ülésre, amelyen elnökölnie kellett. Sajnos, nem tudott járni, mert nyomorék jobblába hamar elfáradt. Kisántikált a pályaudvar épületéből. Drága szivarra gyujtott. Taxi után nézett. A pályaudvar lépcsője előtt cipőtisztító görnyedt.

— Nem parancsol egy cipőtisztítást, uram?

Arthur Warner beleegyezően morgott. Rátette lábát a ládára. A cipőtisztító Arthur cipője fölé hajolt. Warner a Timest olvasta.

A cipőtisztító befejezte munkáját. Arthur rosszalóan nézett lábbelijére:

— Azt meri állítani, hogy ezek a cipők tiszták? — mormogta bosszúsan, de mégis egy shillinget hajított oda a cipőtisztítónak.

— Köszönöm uram — mondotta hálásan Loftus Cunningham és alázatosan sapkájához nyúlt.

Egyik férfi sem sejtette, hogy valaha már találkoztak az életben. S hogy ugyanazok a szavak most másodszor hangzottak el közöttük.

Fordította: Berend Miklósné

— Nem parancsol egy cipőtisztítást uram?
(G. Erdélyi Aranka rajzai)

„Csodarevű 1938"

G. Erdélyi Aranka

Mivel mostanában minden fordítva történik, mint ahogyan várják, pont a fagyos szentek hozták meg a várva várt pesti tavaszt. De meg kell adni, hogy amit a közönség az időjárás mostohasága miatt kénytelen volt mulasztani, azt úgyszólván napok alatt bepótolta. Budapest felülmulhatatlan nyári tömegszórakozóhelye, az *Angol-Park*, mindjárt az első napsugaras délutánon és orgonaillatú enyhe estén megtelt jókedvű néppel. A közönség megszállta a mutatványos pavillonokat és esténként valósággal ostrom alatt tartja a zenepavillont, ahol *a világhírű Bob Sinclair és zenekara látványos zenerevűt ad.* Mert azt, amit Sinclairék csinálnak, hiba volna egyszerű hangversenynek nevezni. A pesti közönséget télen át jobbnál jobb jazz-zenekarok kényeztették el (tudvalevő, hogy a leghíresebb külföldi zenekarok is rajokban viszik tőlünk a muzsikusokat, mert humorban és temperamentumban a magyar zenészek fölülmulhatatlanok), az *Angol-Park* vezetőségének tehát ugyancsak meg kellett válogatnia azt a zenei attrakciót, amely minden eddig hallott jazz-zenekart ver. A választás *Bob Sinclairre* esett, aki nemcsak remek karmester, hanem kiváló kómikus is. Amikor a zenekar élére áll, minden mozdulata humor és kedély. De ugyanilyen alapon szervezte meg a zenekarát is, amelynek *minden tagja bármely artista-színpadon föllépheine, mint zenebohóc.* Egy-egy számuk után gépfegyver-ropogáshoz hasonló taps zúdul fel, egyik ismétlés a másikat követi, van olyan este, hogy a telhetetlen közönség öt perc szünetet sem engedélyez kedvenceinek.

A mutatványos rész természetesen szintén gazdagabb lett, mint az előző évben. Amit tréfás technikai trükkökben az utolsó évek produkáltak, azt mind meg lehet itt találni. A pesti közönségnek az a része, amely évtizedeken át irígyen nézte a szomszéd vurstli egyszerű népeinek vasárnapi szórakozását, itt a saját osztálya körében, tartózkodás nélkül szabadjára engedheti jókedvét. Tény, hogy annak idején, az *Angol-Park* hőskorszakában ez a rész csinálta meg a szórakozóhely népszerűségét. Körülötte nőtek ki a földből azok az intézmények, amelyek a szórakozás mellett a művészi igényeket is szolgálták.

Ma már nyári közszükségletté váltak az *Angol-Park* híres zeneestjei, amelyeken magyar és külföldi vendégek lépnek föl, főként azonban az egyre népszerűbbé váló *Csodarevűk*, amelyek nemcsak új nyári slágereket adtak Budapestnek, hanem új primadonnákat is. A Csodarevűk közönsége fedezte föl *Vágó* Máryt, a boszorkányos tánctudású szőke primadonnát, aki férhezmenetele miatt vonult vissza a színpadtól. Az idei készülő Csodarevű, amely címerében az 1938-as számot viseli, új primadonnát avat, a gyönyörű *Simor Erzsit*, aki a szezon elején tűnt föl a Magyar Színházban. Maga a produkció nemcsak méltó lesz elődeihez, de kiállításban, szereposztásban és újszerű színpadi meglepetésekben még fölül is fogja mulni azokat. Európa és Amerika nagy nyári szórakozóhelyeinek vezetőségei máris látatlanban kötötték a *Csodarevű 1938*-at, amelynek előkészületei éjjel-nappal folynak. Az *Angol-Park* idei nyara pazarnak ígérkezik.

Simor Erzsi
a »Csodarevű 1938« primadonnája
(Foto Angelo)

Irodalmi Élet hírei

MÓRICZ ZSIGMOND FEJNYOMÁSA. Egyszer ijedten szaladtam föl háziorvosomhoz, a kedves *Lévy* Lajos doktorhoz. Előadtam neki a panaszomat, hogy utóbbi időkben aggasztó jelenségeket észlelek magamon: ha bort iszom, utána elviselhetetlen fejnyomást érzek.

— Hm! És körülbelül mennyi bor után érzi ezt a nyomást? — kérdezte Lévy.

— Körülbelül másfél-két liter után — feleltem szendén.

A doktor mérgesen rámförmedt:

— Menjen a fenébe, maga disznó! Ha én két liter bort meginnám, többé soha semmit sem éreznék e földön!

... Ez jutott eszembe most, amikor Móricz Zsigmondot megintervjuvoltam az »Irodalmi Élet« számára, hogy hogy érzi magát. Azt felelte, hogy aránylag elég jól megvolna, csak utóbbi időkben valami nagy nyomást érez a fejében, nem tudja, mitől. Megkérdeztem, hogy mit dolgozott az utolsó évben. Tűnődött egy kissé, aztán megmondta:

— Írtam két új regényt, átírtam az »Erdély« három kötetét, írtam egy színdarabot a Nemzeti Színháznak, írtam két filmszenáriumot, aztán írtam körülbelül kétszáz cikket és egy kötet novellát. Egyebet úgyszólván nem is írtam.

Fölsóhajtottam elszörnyedve. Ha én ennyit írtam volna, már rég nem éreznék semmiféle nyomást. Sem a fejemben, sem semmiféle testrészemben. (n)

✲

NEM ADJÁK KI IDÉN A MIKSZÁTH-DÍJAT. Az 1936. évi Mikszáth Kálmán-regénypályázat bírálóbizottsága befejezte munkáját és meghozta döntését. A nagy számban beérkezett pályamunkák gondos mérlegelése után egyhangú véleményre jutott és úgy határozott, hogy a díjat az idén nem adja ki, miután a beküldött munkák egy ke sem érte el a kitűzött célt.

✲

TUMOR ÉS HUMOR. Karinthy Frigyest egész kurtán hazakergették a klinikáról, ahol tanulmányai kiegészítése céljából kezdett már a legszélesebb otthonossággal berendezkedni. Az volt az orvosi gyanú, hogy tumorja van a fejében, ami bizony súlyos hiba lett volna, de szerencsére a röntgen-vizsgálat kiderítette, hogy csak sajtóhibáról van szó: nem tumorja van, hanem humorja. Korányi professzor mindenesetre elismerte, hogy »van valami a fejében«, de kijelentette, hogy ezt kár lenne operációval kiirtani belőle, jobb, ha ő maga kiírja a fejéből.

Egy pompás novella-kötet, a »Nevető betegek« már meg is jelent e házi kúra első eredménye gyanánt. A közönség izgatottan várja a többit.

✲

A SZENT IHLET. Lloyd Douglas könyve. Amerika legnagyobb könyvsikere volt a mult évben. Hőse egy könnyelmű milliomosfiú, akinek vigyázatlansága folytán egy nagyhírű orvos életét veszti. Bobby Merrick, a fiatal bűnös, aki közvetlen okozója volt a tragédiának, magábaszáll és megváltozik. Elhatározza, hogy az emberek között átveszi a nagy tudós örökét, szakít életmódjával és orvosi tanulmányoknak szenteli magát. Erős akarattal győz: sikerül felküzdenie magát azok sorába, akiket Amerikában az emberiség jótevőinek tartanak. El is nyeri jutalmát: áldozatának fiatal és szép özvegye feleségül megy hozzá.

✲

THEODOR WOLFF, a Berliner Tageblatt volt főszerkesztőjének emlékiratai a világháború előtti német politikáról, óriási sikert arattak Amerikában.

✲

A BACILLUS-VADÁSZOK SZERZŐJÉTŐL, Paul de *Kruif*tól új könyv jelenik meg az amerikai piacon. A világhírű orvosíró ezúttal a gyermekvédelemről ír és tragikus igazságokat tálal fel az olvasóközönségnek. Bebizonyítja, hogy a fiatalon elhaló gyermekek legnagyobb része kellő ápolás és bánásmód mellett megmenthető volna az életnek. Kruif könyve azt állítja, hogy a jelenlegi társadalmi berendezkedés nem tesz eleget jövendő polgári életének megtartásáért.

A LÉLEKLÁTÓ

NOVELLA

IRTA: A. A. MILNE

— A jósnőket, tenyérolvasókat, kristálynézőket pedig vigye el az ördög! — jelentette ki Andy bácsi elkeseredve.

Andy bácsi ötvenéves volt; nagy szoknyavadász. Egyébként pedig hirhedten babonás ember, aki a világ minden kincséért sem ülne a 13-as helyre színházban és moziban; sietve elfordul, ha fekete macskával találkozik az utcán; pénteken nem indul útnak és a kéményseprőknek már messziről köszön.

— Miért e hirtelen keserűség? — kérdeztem részvevően.

— Ismered a sógoromat? — felelt kérdéssel derék barátom.

Ismertem. Andy bácsi sógora állandó téma volt a kártyaasztal körül. Három éve nincs állása, de nem is nagyon töri magát utána. Nénjének, Andy bácsi feleségének jóvoltából kitűnően él, anélkül, hogy a kisujját megmozdítaná. Andy bácsi többször zúgolódott emiatt. Három év óta átlag minden héten egyszer. De Andy néni hatalma olyan szilárd és zsarnoki volt, hogy Andy bácsi egész hatásköre a zúgolódásban merült ki.

— Mi van vele? — érdeklődtem.

— Ismered azt a szőke kislányt a cigar store-ban? A törvényszékkel szemben... Igen helyes hölgyike. Ott szoktam szivart meg bélyeget vásárolni.

...a pult mögött... egy női alak... ...szőke... csinos...

— Igen, igen. No és... a sógorod talán elhódította előled?

— Dehogy — legyintett elkeseredve Andy. — Hiszen ha csak az lenne! És aztán elmondta a históriát.

*

— Újabban bevezettem, hogy a sógoromnak nem adok készpénzt. Éppen elég, hogy kosztot, kvártélyt kap nálunk és a feleségem is neki adja ruháimat, amelyeket egész nyugodtan viselnék akár még egy évig is. Persze nem tetszik neki, hogy ezt mertem tenni. Egy hete együtt olvastunk ebéd után. Egyszerre megszólal. Azt mondja: — Emelkedett a külkereskedelmi forgalmunk, Andy. — Uhüm — mondom én. — Rengeteg jelentkező van a chicagoi World Fair új megnyitására — folytatja. — Hm, hm — mondom én. — Az ügyvédek átlagkeresete 2.3%-kal emelkedett — célozgat tovább. — Hallod-e! — förmedtem rá, mert megdühösödtem — úgyis tudom, hogy tíz dollárt akarsz. A külkereskedelem, a chicagoi vásár és az ügyvédek átlagkeresete téged egyedül csak ebből a szempontból érdekel. — Tévedsz. — mondja ő — én nem akarok tíz dollárt. — Hát akkor mi a csudát akarsz? — kérdem. — Ötvenet — feleli a legnagyobb hidegvérrel.

Csak hápogni tudtam.

— Öt... öt...

— Jó, jó, azért nem kell úgy felháborodni — mondja. — Nem adsz?

— Nem én.

— Utoljára kérdem: nem adsz?

— Addig kérdezheted, amíg belekékülsz, akkor sem adok.

— No jó — felelte és én meglepődtem, hogy milyen szelíden fogadja. Ilyenkor ugyanis mindig jelenetet szokott rögtönözni. De egy szót sem szólt többet. Gondoltam, végre belátta már, hogy ami sok, az sok.

— Másnap este bridzs volt nálunk. Tudjátok, a feleségem rávett, hogy deresedő fejjel megtanuljam azt a

sok pikket, kőrt, szlemmet meg a többi frászt. Szóval éppen befejeztük a röbbert, amikor a sógorom megszólal. Aszongya: — Tudjátok-e, hogy mostanában kártyajóslással foglalkozom? — Igazán? — A feleségem barátnője sikított, az a buta liba, aki már kétszer vált el. — Jaj, de érdekes!

— Bizony! — bólint a sógorom és magához húzza a kártyát. — Nézzétek csak! — Azzal szétteríti a lapokat és rámnéz. — Andy, neked jósolok! — mondja komoly pofával.

— Nekem ugyan nem! — tiltakoztam, de hiába. A feleségem kijelentette, hogy az ő öccse biztosan remek jós és én ne legyek ostoba. A békesség kedvéért — ó, én tökkelütött! — belementem. Meg aztán, megvallom, érdekelt is a dolog. Hátha van benne valami!

— Mondták, hogy izé... hogy... telepátiás tulajdonságaim vannak! — hencegett a nyomorult. Szorgalmasan teregette szét a kártyákat és egyszerre beszélni kezdett: — Látom... látom... Andy... a te életedben roppantul fontos szerepe van az ötös és a tizes számnak... Az összesen ötven...

— Ne ostobáskodj! — mondtam fagyosan.

— De igen... tisztán látszik... Az ötvenes szám nagy szerepet fog játszani életedben... nem szabad figyelmen kívül hagyni...

— A feleségem és a barátnője izgatottan figyeltek. En szerettem volna hasbaboxolni a csirkefogót, de nem akartam botrányt. Ő pedig zavartalanul folytatta:

— Látom... látom... az ötvenes számot... aztán egy kis üzletet... most... a bejárat felett a táblát... Cigars... Szemközt valami nagy, szürke épület... Hivatalos ház lehet...

— Hallod-e... — kezdtem, de nem hallgatott rám.

— Látom... látom... a trafikot... a pult mögött... egy női alak... szőke... csinos...

— Te, Charlie, ne bolondozz! — tiltakoztam kényelmetlenül.

— És látom az ötvenest megint... Látom a női alakot... aztán egy csunya férfit látok... kellemetlen arca van... pocakja... az üzlet felé tart és...

— A csirkefogó! Még képes és beárul! Biztosan meglesett, amikor abban a trafikban jártam. Gyorsan a tárcámhoz nyultam, kivettem és kinyitottam az asztal fölött. Rámsandított.

— Látom... látom a csinos nőt... és a pocakos férfit... és az ötvenest... nem, most már hatvan...

— Ötven! — kiáltottam felháborodva.

— Hatvan! — jelentette ki határozottan. — A hatvanas szám homályossá teszi a női alakot... a csunya férfit még látni...

— Kivettem egy ötvenest és egy tízdollárost...

— Most újabb számot látok... hetven... hetvenes...

— Hatvan! — suttogtam elhaló hangon. — Hatvan!

— Hatvannál még látszanak! — fenyegetett a sógorom.

— Megadtam magam. Kivettem még egy tízdollárost a tárcámból, a kártyák alá csúsztattam és kirohantam a szobából. Nem akartam gyilkosságra vetemedni.

*

— Azóta nem hiszek a szerencseszámokban — fejezte be Andy bácsi.

— Miért? A sógorodnak szerencsét hozott — jegyeztem meg s elmenekültem, mielőtt Andy hozzám vágta volna a vizesüveget.

Fordította: Tábori Pál dr.

— Most újabb számot látok... hetven...

BRIDZS

SZERKESZTI: DARVAS RÓBERT

Bridzstípusok

Irta: Ferenczi György

Ismerjük őket valamennyien. Találkozunk velük naponta klubban, társaságban, egyszóval bridzskörökben. Mosolygunk, bosszankodunk rajtuk, egy kicsit talán szeretjük is őket, hisz bizonyára mi is valamelyik típushoz tartozunk, de hát ezt ítélje meg más.

Az álmodozó: Nefelejtskék szeme ábrándosan néz szarúkeretű pápaszeme mögött. A treff-kettessel leüti az adú-ászt, de partnere kéttreffes indítását konzekvensen lepasszolja. Viszont az ellenfél forszára hat szanzadút válaszol és kontrával tizenegyet bukik. Ha ilyenkor szemrehányást tesznek neki, világfájdalmasan hivatkozik beteg dédanyjára és a következő partiba hét honőrtrikket szórakozottan elpasszol.

A fölényes: Elvileg mindent, mindig és mindenhol jobban tud. Ő nem hivatkozik elismert bridzsnagyságokra, neki minden kérdésben merészen egyéni felfogása van és licitrendszere merőben különbözik a világszerte használatos versenyszisztémáktól. Meggyőzni lehetetlen. A vitát fölényeen, prepotens kézlegyintéssel fejezi be. A kis Goudsmit-ről az a véleménye, hogy a licitje nem ötlettelen, de az ellenjátékról fogalma sincs.

Az óvatos: A partner egykőrös indítására öt és fél honőrtrikkel és erős kőrtalálkozással egy szanzadút válaszol. Partnere ezt lepasszolja és miután rossz felvevőjátékkal hetet csinál, a partner szemrehányására ezt válaszolja: »alacsonyan akartam tartani a licitet«.

A kedélyes: A pikket pikucinak, a kőrt kőrcinek és a szanzadút szandolinnak becézi. Bőven árad belőle a humor, minden kijátszásra van egy vicces megjegyzése. Hangulatát a második vesztett robber rendszerint kedvezőtlenül befolyásolja. Ilyenkor elkomorodik és lassanként patétikus hangnembe csap át. A parti végén szótlan és elkeseredett. Ő a fordított »happy-end«. A dühös. Villámló szemekkel kémleli partnerét. A tizedik kiosztásnál már őrjöngve tajtékzik, mert a partnere három treffnél leállt, holott ő azt állítja, hogy öt van benne. Végül a háromban kettőt bukik, miközben szidja a kártyáját és a kiszolgálást. Háromszor ugrik fel az asztaltól, mert a partner nyolc pikkel, a kvart majorral kivette őt a négy kőrből, melyet ő, lévén neki négy darab, a király, búbbal, háromszor licitált. Undok modorát városszerte elnézik, mert sokat lehet tőle nyerni.

A tudákos: Az összes coup-ok nagymestere. Kis hibája, hogy mindent rossz időben alkalmaz. Állandóan hét-öt-egyes aduelosztásra játszik és minden terített partit megbukik. Ilyenkor a következőket mondja: »ha elimináltam volna a pionircoup-t, akkor dupla avansszal pivóba hozhattam volna a desapellel. De így viennával kurtíroztam a szkviszt«. És felír az ellenfélnek 500 poent.

A hazárd: Minden kéttrikkes lapra forszot ad. Nem tudja belátni, hogy nem minden indító erejű lapban van kis szlemm. Sorsüldözöttnek érzi magát, ha az adú-ászába nem hullik bele a hiányzó négy honőr.

A szellemes: Minden játékban zseniális akar lenni. Kost, was kost. Ha tíz adúja van az ász, király, búb tízessel, a tízest hívja ki, hogy hátha nem üt be az ellenfél a dámmal. Ilyenformán 1780 trikket veszít évenként. De ez nem zsenírozza. Évekkel ezelőtt egy kezdőnek hátulról elfogta a királyát, azóta hasonló manőverek nyolcezer pengőjébe kerültek. A licitje megbízható, amelyik színt bemondja, abban sikán.

ÁSZOK TEMETŐJE

Culbertson meséli el az alábbi partit, amelynek különös teoretikus jelentősége, vagy pszichológiai tartalma ugyan nincsen, de a véghelyzet szokatlan kómikuma kedvéért bemutatjuk.

	♠ B 3 2 ♡ 7 3 ◇ A D 10 5 4 3 ♣ K D	
♠ 10 9 7 6 ♡ A 8 6 5 4 2 ◇ 7 ♣ 6 2	É Ny K D	♠ A 8 5 4 ♡ K B ◇ K 8 6 ♣ 9 7 5 4
	♠ K D ♡ D 10 9 ◇ B 9 2 ♣ A B 10 8 3	

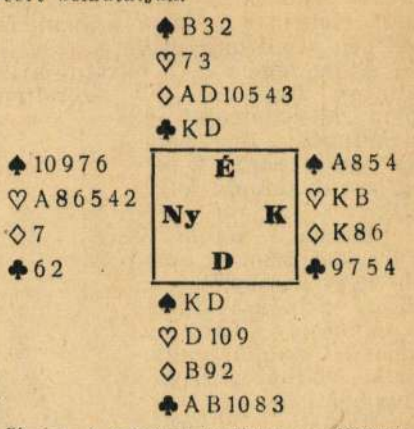

Észak 1 káróval indította a licitet s végül három szanzadúban landoltak, melynek felvevőjátékosa Dél.

Kis kőr volt az indító kijátszás, Kelet ütött a királlyal, Déltől a 9-es esett és a bubit hívta vissza. Ezt felvevő a dámával fedte, Nyugat szomorúan konstatálta, hogy ha beüt az ásszal, kinnmarad a 10-es és ez a lap menthetetlenül blokirozza a kőr-színt, még ha a saját partnerénél van is. Minthogy szegény Nyugatnak a kőr-ászon kívül fia beütése sem volt, végül is a kiengedés mellett döntött, hátha Keletnél van a kőrtízes, legalább ez esetben el tudja buktatni a partit.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka /sign.: Gea/

Rajzai Tőkés Anna, Lehotay és Tőkés Anna, valamint Makláry Zoltán szinművészekről a Nemzeti Szinházban bemutatott "Amphitryon" előadás szereplőiről.

"Szinház" c. rovat
Film Szinház Irodalom, Bp. 1939. febr. 22-márc. 1. II. évf. 8. sz. 17-18. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Luigi Pirandello: "Vérbélü narancs" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. ápr. 16. XXVIII.évf. 17. sz. 85-88. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Erdős Renée: "Domiszovék" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. szept. 24. XXVIII. évf. 4o. sz. 68-7o. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

L.A.G. Strong: "Mr Dallas csöndes estélye" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. aug. 27. XXVIII. évf. 36. sz. 63-67. lap

M.D.K.

G. Erdélyi ARAnka

A.D.Morris: "A vörös Marianne" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet Bp. 1938. juli 23. XXVIII. évf. 31. sz. 65-67. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Margaret Kennedy: "Az örökség" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. juli 16. XXVIII.évf. 30. sz. 65-67. lap

M.D.K.

G.Erdélyi Aranka

Margery Sharp: "A hetes számu asztal" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. juli. 9. XXVIII.évf.
29. ~~1/~~ sz. 62-64. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Mikes Margit: "A feleség" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Bibó Lajos: "Nem tudom..." c. novellájához készitett rajzokat.

- - -

Szinházi Elet. Bp. 1938. okt. 29. XXVIII.évf. 45. sz. 65-66., 69-71. lap

M.D.K.

Erdélyi
G. Erdélyi Aranka

Tamás István: "A vőlegény" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. okt. 15. XXVIII. évf. 43. sz. az "Irodalmi Élet" c. rovat X-XV. lapján.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Sándor Kálmán: „Különös utazás" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Szalay László: "Fátyolvirág" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1938. okt. 22. XXVIII. évf. 44. sz. "Irodalmi Élet" c. rovatban.

M.D.K.

G.Erdélyi Aranka

Éri-halász Imre: "Bajtársak" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Violat Quirk: "Megcsókolta a kezem..." c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1938. május 8-14. XXVIII. évf. 21. sz. 66-68. lap
7o-72. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Szövegillusztráció. /Cim megállapithatatlan, ~~mind~~ mivel a lap hiányos./

- - -

Michael Arlen: "A kisérteties telefon" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1938. május 1-7. XXVIII. évf. 2o. sz. 55-56. lap
58-6o. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Francis D. Grierson: "Az Ördögsziget szökevénye" c. novellát illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. ápr. 3o. XXVIII.évf. 19. sz. 62- 64. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Michael Arlen: "Az utcák lovagja" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. ápr. 23. XXVIII. évf
18. sz. 52-54. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Wolfner Györgyné: "Az utolsó szó jogán" c. novelláját illusztrálta.

- - -

J.E. Sewell: "Hazatérés Kinából" c. novellájához készitett rajzokat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1938. juni. 18. XXVIII. évf. 26. sz. 59-61. lap
62-64. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Michael Arlen: "A gyémántgyürü" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. június 25. XXVIII. évf. 69-71. lap 27. sz.

Erdélyi Aranka

/k.i./ sign.-val /Kun Imre/ a Művészet c. rovatban, "A Nemzeti Szalon tavaszi képei" címmel, a kiállitáson szereplő művészekről és munkáikról számol be:
Béli Vörös Ernő, Feiks Alfréd és Kunwald Czézár, a már megszokott témával, a megszokott értékü festményekkel vesznek részt. Biró József "Jugend stilusu" képekkel, Conrád Gyula rézkarcokkal, Erdélyi Aranka illusztrációkkal, Károly Andor tájképekkel, Gaál Ferenc és Kotász Károly plein air képekkel mutatkozott be.

A HÉT, Bp. 1921. juni. 2o.
XXXII. évf. 16. sz. 268. lap.

M.D.K.

G. ERdélyi Aranka

Francis Sinson: "Virrasztás" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. julius 2. XXVIII. évf. 28. sz. 62-64. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Török Sándor: "A költő jön és visszamegy" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. jan. 9-15. XXVIII. évf. 3. sz. 58-6o. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

"Tibi" cimmel tréfás jelenetet hoz a lap minden számban. Ezeket illusztrálja a művész.

- - -

Sally Benson: "A tökéletes férj" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1938. jan. 2-8. XXVIII. évf. 2. sz. 34-35. lap
57-59. lap.

. . .

- - -

- - -

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Török Sándor: "Julis, meg a japán és egy kato
na" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Edith Wharton: "A levél" c. novellájához
készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1938. ápr. 2-8. XXVIII.
évf. 15. sz. 61-63. lap
66-68. "

M.D.K.

G.Erdélyi Aranka

Csurka Péter: "Tizennyolcház" utca lakói c. novelláját illusztrálta.

- - -

Marcella D'Arle: "A tökéletes büntény" c. novellához készitett rajzokat.

Szinházi Élet. Bp. 1938. márc. 26. XXVIII. évf. 14. sz. 58-60. lap
62-64. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Edgar Wallace: „A vörösszakállas férfi" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Sértő Kálmán: "Legény maradtam" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1938. márc. 2o-26. XXVIII. évf. XX 13. sz. 58-61. lap
62-64. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Pajzs Elemér: "A hitelező" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Rupert Croft Cooke: "Tiz év mulva" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1938. márc. 12. XXVIII. évf. 12. sz. 65-67. lap
68-7o. "

M.D.K.

G.Erdélyi Aranka

Tersánszky J. Jenő: "A pavillon" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Rupert Croft-Cooke: "A sztár első szerelme" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1938. márc. 6-12. XXVIII. évf.11. sz. 62-64. és 69-71. lap

- - -

- - -

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Körmendi Ferenc: "A török pap feje" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Rupert Croft-Cooke: "Cleo becsapja Londont" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet, Bp. 1938.febr. 27.-márc.5. XXVIII. évf. 1o. sz. 66-69. és 71-72. lap

. . .

- - -

- - -

M.D.K.

G. Erdélyi ARAnka

Szánthó Dénes: "Sellő" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Kathleen Hewitt: "A végszó" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet, Bp. 1938. febr. 2o-26.XXVIII. évf. 9. sz. 66-69. és 72-73. lap

. . .

- - -

- - -

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Török Rezső: "Buksi" c. novelláját illusztrálta.

- - -

George de Camp: "A kecske és a káposzta" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet, Bp. 1938. febr. 13-19. XXVIII évf. 8. sz. 66-68. és 71-73. lap

. . .

- - -

- - -

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Boross Elemér: "Ha a posta akkor..." c. novelláját látta el illusztrációkkal.

- - -

Aird Galloway: "Egy férfi, akinek semmi sem sikerül" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet, Bp. 1938. febr. 6-12. XXVIII. évf. 7. sz. 68-71. és 73-75. lap

. . .

- - -

- - -

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Boross Elemér: "Barna csomag" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Margaret Prescott Montague: "A riporternő" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Elet. Bp. 1938. ápr. 9. XXVIII.évf.
16. sz. 65-67. lap
68-7o. "

. . .

- - -

- - -

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

J. Florence: "Csipkerózsa..." c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Elet. Bp. 1938. junius 4. XXVIII. évf. 24. sz. 141-144. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Szitnyai Zoltán: "Két csalódás" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. május 28. XXVIII. év évf. 23. sz. 60-62. lap

M.D.K.

G.Erdélyi Aranka

Laurence W. Meynell: "A cipőtisztitó" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. május 15-21.XXVIII. évf. 22. sz. 133-135.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka /Gea sign.-val jelöli rajzait./

Mrs. Henry Dudeney: "A kozmetikusnő" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. jan. 18-22. XXVIII. évf. 4. sz. 62-64. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Hamilton Williamson: "Kisértés" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Nyiri Tibor: "Kibékülés" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Szinházi Élet, Bp. 1938. jan. 23-29. XXVIII. évf. 5. sz. 65-67 és 69-71. lap

. . .

Erdélyi Aranka MDK

Ex libris, rajz
Illusztráció, rajz

Tavaszi Tárlat
Nemzeti Szalon 1921. junius

MDK

Erdélyi Aranka

Leánykérés, vf.

N. Szal. őszi kiáll. 1921. szept.
7 l.

MDK

Erdélyi Aranka

Női arckép, sz.rajz

Önarckép, vf.

N.Szal. tav. tárl. 1922. máj.

Erdélyi Aranka MDK

Női arckép, szones rajz
Önarckép, vizf.

Nemzeti Szalon 1922. május. Tavaszi tárlat

MDK

Erdélyi Aranka

Báthory Erzsébet, vf.

Medea és Jázon, vf.

B.Szsl. Ősi tárl. 1920. szept.

9. l.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Michael Arlen: "A filmcsillag és a reklámfőnök"c. novellát illusztrálta.

Szinházi Magazin, Bp. 1939. ápr. 2. II. évf. 14. sz. 30-32. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Nagy Lajos: "Ma lesz az eljegyzés" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Magazin, Bp. 1939. ápr. 16. II. évf. 16. sz. 76-78. lap.

. . .

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka /Gea sign.-nal/

Egyed Zoltán: "Miért "nem ember" a színész?" c. irását illusztrálta.

- - -

/M.B./:Déryné és az ólomhuszár c. irásához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Magazin, Bp. 1939. január 8. II. évf. 2. sz. 27-28. lap
38-39. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Kodolányi János: „Don Quijote gitárt penget" c. novellájához készitett illusztrációkat.

Szinházi Magazin, Bp. 1939. január 8. II. évf. 2. sz. 65-7o. lap.

M.D.K.

G.Erdélyi Aranka

Egyed Zoltán: "Hármat szabad kérdezni" c. irásához készitett illusztrációt.

- - -

"?" c. Vaszary Gábor novellát illusztrálta.

- - -

Kodolányi János: "Don Quijote gitárt penget" c. novellájának folytatását illusztrálta.

- - -

Szinházi Magazin, Bp. 1939. január 15. II. évf. 3. sz. 18-19., 22-23. és 74-77. lapokon.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Rajzok:
Hunyadi Sándor: "Nemesfém" c., Zilahy Lajos: "Földönfutó vára" c., Laczkó Géza: "Királyhágó" c., Harsányi Zsolt: "Magdolna" c., Kodolányi János: "Jolanta" c. munkáinak hősnőiről.
Öt rajz: Matild, Erzsébet, Helena, Magdolna és Jolanta cimekkel.

Szinházi Magazin, Bp. 1939. január 15. II. é
3. sz. 78-79. lap.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Dallos Sándor: "Nyári koncert" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Magazin, Bp. 1939. január 22. II.évf
4. sz. 43-46. lap

M.D.K.

G.Erdélyi Aranka

Jékely Zoltán: "A Hazatérő Vidám Földmives" c. irását illusztrálta.

Szinházi Magazin, Bp. 1939. január 29.II.évf. 5. sz. 4o-43. lap

M.D.K.

G.Erdélyi Aranka

Michael Arlen: "Matrico-Klub" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Szabó Lőrinc: "Madarak" c. verséhez készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Magazin, Bp. 1939. január 29.II.évf. 5. sz. 28-29. és 32. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Molnár Kata: "Fekete lepke" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Magazin, Bp. 1939. febr. 5. II. évf. 6. sz. 74-78. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Balázs Sándor:"Az okos Baracskay" c. novellájához készitett illusztrációkat.

Szinházi Magazin, Bp. 1939. febr. 19. II. évf. 8. sz. 73-74. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

"Thurzó Ilona, szerelmem" c. novella illusztrációit készitette.
/Irót nem jelöl a lap./

Szinházi Magazin, Bp. 1939. márc. 5. II. évf. lo. sz. 76-78. lap

M.D.K.

G.Erdélyi Aranka

Barabás Pál: "Ordas" c. novelláját illusztrá
ta.

- - -

May Edginton: "A bálkirálynő" c. novellájá-
hoz készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1937. okt. 31-nov. 6.
XXVII. évf. 45. sz. 62-64. lap.
66-68. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Mazo de la Roche: "A maneken" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1937. okt. 17-23. XXVII. évf. 43. sz. 60-62. lap.

M.D.K.

G: Erdélyi Aranka

Sophie Kerr: "Idegen feleség" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Nyiri Tibor: Szerelmi vallomás c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1937. okt. 1o-16. XXVII. évf. 42. sz. 62-64. lap
66-67. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Lafcadio Hearn: "A gésa" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1937. okt. 3-9. XXVII. évf. 41. sz. 53-55. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Dale Collins: "Hangok az éjszakában." c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Elet. Bp. 1937. szept. 12-18. XXVII. évf. 38. sz. 69-71. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Sz. Horváth János: "A cég hőse" c. novelláját illusztrálta.

- - -

J.B. Priestley: "A pincér" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1937. nov. 14-2o. XXVII. évf. 47. sz. 62-64. lap
66-68. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Fertsek Ferenc: "Száz anyának egy gyereke" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Roda Roda: "Old Ogel" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Elet. Bp. 1937. nov. 21-27. XXVII. évf. 48. sz. 55-57. lap
62-64. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Fannie Kilbourne: "Gazdag fiu, szegény leány" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Elet. Bp. 1937. nov. 28.-dec.4. XXVII évf. 49. sz. 58-6o. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

John Brophy: "Az utolsó szerep" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1937. dec. 5-11. XXVII.évf. 5o. sz. 61-63. lap

M. Ł. K.

G. Erdélyi Aranka

Nagy Lajos: „Vaddóné majdnem férjhez megy" c. novelláját illustrálta.

Szinkári Élet. Bp. 1937. aug. 8–14.
XXVII. cöf. 33. n. 74–76. lap

M. L. K.

Gy. Erdélyi Aranka

Kurt Zuerick: „Első díj ezer dollár"
c. novelláját illusztrálta.

Színházi Élet. Bp. 1937. aug. 15-21.
XXVII. évf. 34. sz. 69-72. lap

M. B. K.

G. Erdélyi Aranka

Királyhegyi Pál: „Néma nerelem" c. novelláját illuntrálta.

Szinkári Élet. Nyo. 1937. aug. 22-28. XXVII. évf. - 35. n. 102-105. lap.

M. S. K.

Gy. Staéky Aranka

Elita Wilson: „Az utolsó szimfónia" c. novelláját illusztrálta.

Színházi Élet. 13. sz. 1937. aug. 1–7. XXVII. évf. 32. sz. 72–74. lap.

M. D. K.

Gy. Erdélyi Aranka (Gea)

Koresmáros Nándor: „Gáspár ideálja" c. novelláját illuntrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1937. juni 20-26.
XXVII. évf. 26. n. 65-67. lap.

M. D. K.

Gy. Erdélyi Aranka

Szántho Dénes: „A mozdony" c. novellát illusztrálta.

Színházi Élet. Bpest. 1937. junii 27.–juli 3. XXVII. évf. 27. sz. 72–75. lap.

M. Ö. K.

Cj. Erdélyi Aranka

Mark Hellinger: „Egy álom valóra válik..." c. novelláját illusztráltu.

Szinházi Élet. Bp. 1937. juli 4-10. XXVII. cóf. 28. n. 56-58. Cap.

M. D. K.

Cj. Erdélyi Aranka

Barabás Pál: „Annemarie és a cá-
szár" c. novelláját illusztrálta.

Színházi Élet. Bpest. 1937. július 25–31.
XXVII. évf. 31. sz. 15–17. lap.

M. D. K.

Cj. Erdélyi Aranka

J. A. R. Wylie: „Sztárok pályafutása" c. novelláját illusztrálta.

~~Cja~~ Szinházi Élet. Bp. 1937. junius 6-12. XXVII. évf. 24. sz. 65-67. lap.

M.D.K.

Gy. Erdélyi Aranka (Gyea)

Bibó Lajos: „Apám otthon marad" c. novelláját illusztrálta.

Színházi Élet. Bp. 1927. május 7-13. XXVII. évf. 11. sz. 86-88. lap.

M. D. K.

Cj. Erdélyi Aranka (Gea)

Erdős Renée: „Józsi bácsi" c. novelláját illusztrálta.

— . —

Warwick Deeping: „A tenisszbajnokno" c. novellájában hénitett illusztrációkat.

— . —

Szintáze Élet. Bp. 1937. márc 14-20.
XXVII. évf. 12 sz. 68-71. lap.
75-78. "

M.D.K.

Gy. Erdélyi Aranka (Gea.)

Hatvany Lili: „Pillanatnyi chuczavor" c. folytatásos kis regényét illusztrálta.

—·—

Babay József: „Holdfény" c. elbeszélésekre kénitett illusztrációkat.

—·—

Szinkári Élet. Bp. 1937 máje 28. — ápr. 3. XXVII. évf. 14. sz. 78-84. lap.
88-90. "

M. D. K.

Gy. Erdélyi Aranka (Gyea)

Plakátrajza a KODAK fényképező-gép reklámirásához.

Színházi Élet. Bp. 1937. május 28. – aug. 3. XXVII. évf. 14. sz. 156. lap.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka (Gea)

Dénes Erzsébet: „A kisirt szemű ur" c. novelláját illusztrálta.

— . —

Warwick Deeping: „Apa és fiu" c. novellájában hénitett illusztrációkat.

— . —

Szinhári Élet. Bp. 1937. ápr. 11-17.
XXVII. évf. 16. n. 69-72. lap.
75-78. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka (Gea.)

Szombathy Viktor: „A rosszaren ember" c. novellájához hénitett illuntrációhet.

— . —

Marjorie Lawrence: „Rossz szél" c. novelláját illuntrálta.

— . —

Szinházi Élet. Bp. 1937. ápr. 25.-május 1. XXVII. évf. 18. n. 65-67. lap.
71-74. „

M.D.K.

Cj. Erdélyi Aranka

Sz. Horváth János: „A névnapi csokor" c. novedájában hénitett illuntrácio-kat.

Szinházi Élet. Bps. 1937. május 2-8. XXVII. évf. 19. sz. 60-62 lap.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Bibó Lajos: „Nándika" c. novellájét illusztrálta.

— . —

Somerset Maugham: „A hervadó asszony" c. novellájét illusztrálta.

— . —

Szinházi Élet. Bp. 1937. május 16-22. XXVII. évf. 21. sz. 60-61. lap.
66-69. „

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

MEINERT ANNALIESE: „Megkérik a dublő hezét" c. novellához készitett illusztrációkat.

Szinházi Élet. Bps. 1936, febr. 16-22, XXVI. évf. 8. sz. 97-98. lap.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

HUGH VALPOLE: „A fütyülő" c. novelláját illuntrálta.

— . —

Harmath Imre: „A gyilkos telefon" c. novellához hénitett illuntrációkat.

— . —

Szinházi Élet. Bp. 1936. márc. 15-21. XXVI. évf. 12. sz. 65-68. lap
72-76. "

M.D.K.

Gy. Erdélyi Aranka

Erdős Renée: „A nagymama" c. novelláját illusztrálta.

Színházi Élet, Bp. 1936. május 31.-június 6. XXVI. évf. 22. sz. 65-68. lap.

M.D.K.

G. Etdélyi Aranka

Szitnyai Zoltán: „Maryt elrabolják"
c. novelláját illusztrálta.

Színházi Élet. Bp. 1936. május 17-23.
XXVI. évf. 21. sz. 65-67. lap.

M. D.K.

G.Erdélyi A.

Móricz Zsigmond: „Példátlan eset" novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1935. juni 23-29. XXV. évf. 26. sz. 33-35. lap

M.D.K.

G. Erdélyi A.

Konrad Bercovici: A bübös cérna c. novellájához készitett illusztrációkat.

Szinházi Élet. Bp. 1935. juni 16-22. XXV. évf. 25. sz. 42-44. lap.

M.D.K.

G. Erdélyi A.

André Maurois: „A korinthusi oszlop" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1935. aug. 11-17. XXV. évf. 33. sz. 54-55. lap

Erdélyi Aranka, festőm. MDK

A R.T. 1921 .nov.1.-én alakult. Megalapítója: Károly György, okl.építész

Segítőtársa lettKároly Györgynek, a Greco R.T. igazgatójának.

A Greco-Gobelin Részvénytársaság.
Magyar Iparművészet. 1924. 67.l.

MDK

Erdélyi Aranka

A halász és a bajader	illustr.
Tánc	vizf.
Gitáros nő	"
Boszorkánytánc	"

A Nemzeti Szalon tavaszi tarlatának katalogusa. 1920. Majus. 6.1.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Csathó Kálmán:"A kapukulcs" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1938. jan. 3o.-febr. 5. XXVIII. évf. 6. sz. 62-64. lap

MDK

Erdélyi Aranka

Kacérkodas	szines rajz
Alku	vizf.
Hárem	"

A Nemzeti Szalon tavaszi tárlatának katalogusa. 1920. Május. 6.1.

G. Erdélyi Aranka, grafikus

MDK

Ujj Péter ifjúsági könyvéhez
16 rajzot készített.

Ujj Péter: Harry nem akar király lenni 5

A Könyv, bp. 1937. nov.-dec.

L III/11-12

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Klabund: "Margarete Andoux mosolya" c. novellát illusztrálta.

- - -

Királyhegyi Pál: "Kató" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1937. febr. 7-13. XXVII. évf. 7. sz. 69.71. lap
74-77. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Ignácz Rózsa: "A vizimalom" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1937. febr. 21-27. XXVII. évf. 9. sz. 77. lap.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka /Gea sign.-val jelöli nevét./

Illusztrációk szöveghez. /Cimet nem lehet megállapitani, mert a lap hiányos./

- - -

Spencer Walls: "A fekete Caruso" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1937. január 3-9. XXVII. évf. 2. sz. 55-57. lap.
60-62. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

G. B. Stern: "A szerelmeslevél" c. novellát illusztrálta.

- - -

Lovászy Károly: "Kisvárosi kaland" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1937. jan. 17-23. XXVII. évf. 4. sz. 7o-73. lap

76-78. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Babay József: "A tyuk" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1937. jan. 24-3o. XXVII. évf. 5. sz. 76-78. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

W. Somerset Maugham: "A sebhelyes ember" c. novelláját illusztrálta.

- - -

Terescsényi Gyula: "Az uj ködmön" c. elbeszéléshez készitett illusztrációkat.

- - -

Szinházi Élet. Bp. 1937. h jan. 31.-febr. 6.
XXVII. évf. 6. sz. 47-49. lap
51-54. "

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Szántó Dénes: „Jó éjt...!" c. novellájához készitett illusztrációkat.

- - -

Bibesco hercegnő: "Virágok születésnapja" c. novellát illusztrálta.

- - -

/XXVII. évf.

Szinházi Élet. Bp. 1936.dec.27.-1937. jan.2.
1. sz. 37-40. lap
84. "

. . . .

. . . .

. . . .

Erdélyi Aranka ip.müv. MDK

készitett még szépen komponált kartonokat.

Az iparrajziskola Gobelinszövő Műhelyének és Textilcsoportjának kiallitása.
Képzőmüvészet.1931. 43-44.sz. 189-191.l.

MD K

Erdélyi Aranka, festőm.

Mulatozó leányok. Vizf. J.l.j.

Árv. Közl. 1931. 3.rk.sz. 49.l.

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Bibó Lajos: "Számadás" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1935. nov. 3-9. XXV. évf. 45. sz. 36-38. lap

M.D.K.

G. Erdélyi A.

Királyhegyi Pál: "Felszabadulás" c. novellájához készitett illusztrációkat.

Szinházi Élet. Bp. 1935. okt. 13-19. XXV. évf. 42. sz. 59-61. lap

M.D.K.

G. Erdélyi Aranka

Sidney Denham: "Az ellopott melodia" c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet, Bp. 1935. okt. 6-12. XXV. évf. 41. sz. 66-69. lap

M.D.K.

G.Erdélyi A.

Bibó Lajos: A legkegyetlenebb bosszu c. novelláját illusztrálta.

Szinházi Élet. Bp. 1935./~~juni 23-29.~~ julius 14-20./ XXV. évf./~~26.-sz.~~ 29. sz./ 68-70. lap

MDK

Erdélyi Aranka

Illusztráció Salammbóhoz, rajz.

(" " vf.

M. Akv. és Paszt.festők Egyes. 8. kiáll. N.Szal. 1921. IV. 8 l.

MDK

Erdélyi Aranka

Illusztráció, rajz

Álom, rajz

M. Akv. és Pasz.t.festők Egyes. 8. kiáll. N.Szal. 1921. IV. 8 l.

MDK

Erdélyi Aranka

gobelinek, szőnyegek

Iparrajzisk. és gobelinszövő mühely kiáll. N.Szal.
1931. okt. 12 l.

MDK

Erdélyi Árpád

Művészet 1936. I. 34.l.

MDK.

Erdélyi Arthur zérkeztő
(1848-49 emlékkiadítás)

a „Forradalom" 2-ik számát zérkeztette.

Gabó Dezső: A Gabadságtare idejéből való nyomt ról
Grafikai Szemle 1891. 10 z. 151 old.

Erdélyi Balázs, építész

a cikk írója

Erdélyi Balázs: Az alsóörsi gótikus lakóház 1023–1026.
Élet és Tudomány, Bp. 1976 máj 28- XXXI/22

Erdélyi Balázs, építész

Részt vett a kutatócsoport munkájában.

Halász Júlia: Keresik az őshazát 3.

ESTI HIRLAP, Bp. 1976. márc. 19.

Erdélyi Bálint

(erőltetett név)

helyesen XVII. sz.

Siebenbürger

Valentin

nürnbergi

patikáshoz

küld az

S-ben.

158. **Berres (Perez) Joseph Edler v.** (1821—?):

ITATÁS. Olajfestmény, vászon. Jelezve alul jobbra: Perez (Gr. A. Gy. gyüjteményéből.) 65—110 cm. — TRÄNKUNG. Öl auf Leinwand. Bezeichnet rechts unten: Perez. (Aus der Sammlung Gr. A. Gy.)

159. **Holland festő** (XVII. század):

MULATÓ PARASZT. Olajfestmény, fa. Alul jobbra R. monogramm. 35—29 cm. — DER TRINKER. Öl auf Holz. Bezeichnet rechts unten: R.

160. **Olasz festő** (XVII. század):

SZENT CSALÁD. Olajfestmény, vászon. Másolat Andrea del Sarto-nak a Palazzo Barberiniben, Rómában levő festménye után. (Gr. A. Gy. gyüjteményéből.) 112—85 cm. — HEIL. FAMILIE. Öl auf Leinwand. Copie nach Andrea del Sarto. (Aus der Sammlung Gr. A. Gy.)

III. Miniatürök, grafika.

Miniaturen, Graphik.

161. **Leány mellképe.**

Miniatür, elefántcsont. Átmérője 6.5 cm. Díszes Louis XVI. bronzkeretbe. MÄDCHEN-PORTRÄT. Miniatür auf Elfenbein. In reichverziertem Bronzerahmen im Stil Louis XVI.

(Illusztrálva a VIII.

YSVA

162. **Borsos József** (1821—1883):

Erdéi Béla ipari formatervező 2.) Folytatás.

Szöllőssy Erikő Munkácsy-díjas szobrászművész és Erdei Béla ipari formatervező mutatja be meg nem valósult terveit. Az egyik terv egy elemes játék, melyet a gyerekek össze tudnak szerelni, különbözőképen. A másik egy plasztika és egy vízágyú, amit a gyerekek irányíthatnának, ezt nagyon szeretnék a gyerekek.

Izlések és pofonok.

1984. VII. 19. Televízió 18.35 (Sz. Lné.).

Budapesti Történeti
Múzeum
Budavári Palota
E épület

Erdélyi Attila
(1934-1971)
festőművész kiállítása

Erdélyi Attila (1934-1971) festőművész kiállítása

ERDÉLYI ATTILA AKTJAI

Talán nem véletlen, hogy Erdélyi Attilának életében egyetlen önálló kiállítása sem volt Párizsban, jóllehet ott érett festővé, s ott halt meg 1971-ben, harminchét éves korában.

Az 1972. január–februárjában a Transposition Galériában rendezett emlékkiállítása nem hódította meg egycsapásra a kritikusoakat s a közönséget sem – megdöbbentésre annál inkább alkalmas volt.

„Közép-európai stílus"-nak, tehát az otthont-adókétól, a befogadókétól idegennek minősíti Robert Vrinat a képek stílusát –, s ez szólhat a szenvedély hőfokának, s szólhat az ábrázolás nehézkességének. Ez a Párizsban élő magyar, olaszos műveltséggel: aktképekkel és szimbólikus szituációkkal értelmezi az emberi élet helyzeteit, lehetőségeit. Értelmes, nagy-perspektivájú életről, feltámadásról beszél, – gigantikus lények túlzott gesztusaival –, majd – átmenetileg – hétköznapi mozdulatokkal, helyzetekkel elemzi az emberi viselkedést. Néhány fotónk van olyan képeiről, amelyeken a hírvivő, a szónak, a vezér szerepével foglalkozik, s ez a szerep vált át egyre tragikusabb látomásainak területére: a mementóként vállra emelt, megnyúzott, kibelezett férfi-korpusz utolsó vásznainak hangvételét előlegezi.

Mi volt a célja? Miért épp ezt az eszközt választotta mondanivalói kifejezésére? Miféle sorstragédia szolgáltatta utolsó vásznaihoz az indítékot? Egyáltalán: mi az elsődleges ezekben a drasztikusan agitatív, nagyhatású képekben? a szüzsé, vagy a kifejezés ereje, a tragédia sugalmazása? Talán az utóbbi –, miután több variációban ismétli ugyanazt a témát. Mint ahogyan Kenneth Clark szerint Rodin is minden művében az emberi szenvedést mintázta.

Erdélyi Attila szimbólikus volt, mielőtt festő lett volna, a maga stílusrokonságát kereste, mielőtt a sajátja kialakult volna. Gimnazista korától haláláig aktokkal mondott el mindent, mindvégig a test megjelenítésének kifejezéséért küzdött. De nem magának az ábrázolás készségnek a fejlesztése volt a célja, hanem a gondolat szolgálata. Ahogyan modelljei a XX. század küzdő emberének szimbólumai, terei is színpad-terek, az ember vándorútjának jelzései: messzeségbe-mélységbe vesző tömegeivel, az előtér alulnézetben ábrázolt torzított méretű figuráival.

Modellt keresett az emberélethez, ideált akart a XX. századnak. Kabók Mátyás festőművész hasonlóképp magyarázta levelében még Attila halála évében az édesanyának: „mindíg az élet végső problémáira gondolt, és hitt egy hatalomban, amely megtisztítja az embert és a dolgokat a rájuk akaszkodó hínártól és minden tisztátalanságtól. Ez tette méltóvá az ideálhoz, amiért élt."

1934-ben született Budapesten. Apja, Erdélyi Imre tisztviselő volt. Csonka családban nőtt fel, szülei még 1935-ben elváltak. A budapesti Képzőművészeti Gimnáziumban tanult Somogyi József osztályán, s még ugyanabban az évben, mesterének nem kis megrökönyödésére, festőnek jelentkezett a Képzőművészeti Főiskolára. Egy év múlva – engedve az unszolásnak – szobrászként felvételezett, így lett Pátzay tanítványa. 1956 őszétől Párizsban élt, s ezután már tudatosan festőnek készült.

Idehaza van édesanyja tulajdonában több tucat rajza, vázlata: rajtuk Pisanello sólyma, Michelangelo Nappal és Hajnal alakjai, Dürer saját balkéz-rajza, Daumier fiatal lánnyal sétáló cilinderes férfialakja és egy tucat családot ábrázoló, idillikus rajz, elevenen lélegző, zárt körvona-

lakkal, Michelangelo Libycájának isteni fenségét viselő anya alakkal, amelyeken világgal harmonizáló kiegyensúlyozottság és átszellemültség látható. Ez a vágyálom a békességről, az emberi összetartozásról, a tökéletességről azonban – úgy tűnik – csak a tizenhat-tizennyolc éves ifjú élménye, s csak vázlatokon érhető tetten. A későbbiekben egyre messze kerül az eszményi lét, a természeti és szellem világ ez egységének lehetőségétől –, s biztos, hogy ez a veszteség is hozzájárul kohója izzításához, amelyből már csak a mérkőzésre felkészített atléták, a gigászi harcra kényszerített védtelen testek, örökös vándorlásra ítélt, pusztába űzött tömegek születnek.

1961-ben keletkezett tus- és diófapác rajzai óriási testű férfi és női aktokat ábrázolnak. Messze vannak az eszményi szépségtől: lábuk rendkívül rövid, amely nyilvánvalóan nemcsak a nézőpont megválasztásából eredeztethető, hanem a kiemelés egyik eszköze. Ezek az atléták megnövelt felsőtestükkel, hosszú karjaikkal és fejtartásukkal „beszélnek", hátizmaik, csípőjük ugyanúgy kidoglozottabb, mint a görög atlétaszobroké. Felhúzott vállaik, izmos lapockáik, tőből lendülő súlyos karjaik nem az erő fitogtatásáért születtek. Némelyik előre-fölfelé mutat, s maga is megindul ebbe az irányba, miközben mintegy követésre invitálva hátrnéz. A másik maga elé csüggesztve két karját, lehajtott fejjel lép előre, mintha – megadva magát – sorsa elé menne. Ismét másik – tétovasága jeléül – kinyújtott karját egyik oldalra lendítve áll, mérlegeli a lehetőségeket, vagy ujjait halántékához közelítve feleszmél.

Azonos jelentéstartalmúak – s a zárt színpadtér okán, valamint a figurák társítása következtében – könnyebben értelmezhetők a szintén 1961-ből való gouacheképek. Ezek a mély színekkel festett kompozíciók méginkább elvonatkoztatások, a látszólagostól, a szokásostól, a mindennapostól: a figurák barnáskékek, liláskékek, sötétek, mint Daumier színházi nézői. Itt is fontosabbak az alakok gesztusai, amelyek ugyanolyan szélesek, mint az ez évben keletkezett rajzokon láthatók, s az izmok kidolgozottságából elég annyit észrevennünk, hogy nem átlag-emberekről van szó. Az alakok óriástestűek, gigászoknak tűnnek, gesztusaik – a pantomim nyelvén szólva – nem leírók, hanem kifejezők és patetikusak –, mint az a színpad világában természetes. Egyik félalak frontális testtel, kissé oldalra-néző emelt fejjel, orans mozdulattal emeli két karját, amely a mögötte levő aurában grafikai jelekké egyszerűsödik, s csak a mozdulat iránya fontos. Egy másikon – elég ritka ez Erdélyi Attilánál – szinte didaktikus a kép-építés: az előtér ellenfényében kérdő kar- és fejtartással egymás mellett álló emberpárja a távolban három összefogódzó, egymást tartó csoportot lát. Egyik legszebb képén a színpad-tér kitágul: az előtérben félkönyökére támaszkodó, térdeit behajlító hatalmas fériakt, feje emelt, messzire figyel, – saját léte foglalkoztatja, mint Pór Bertalan tiszta szerelemre vágyódó női aktját, vagy Kmetty Koncertjének, Uitz Fürdőzők-jének egyik alakját. Lábánál az alacsonyabban álló nőalak magára és a „létmodell"-re egyaránt mutató mozdulattal talán legközelebb áll a hétköznapi emberhez, annak gondolatait, kérdéseit fogalmazza meg. A háttér óriáskarú prófétája az egekkel kommunikál, mint Csontváry Fohászkodó Üdvözítője, de helyzetét tekintve Pór Bertalan Hegyibeszédének ember-Megváltójához is hasonlítható, s a többi, Nyolcak köréből származó aktkompozíció jelentésköréhez.

Monotípiái feltehetőleg nagyjából 1966-ból valók, miután csak néhányat datált, problematikájuk azonban azonos a többivel. Meg kell említenünk, hogy ezek majdnem mind rossz nyomatok, – inkább csak a hátlapnak szán oldaluk értékelhető –, a jobbak ugyanis elkeltek egy oslói, életében egyetlen általa rendezett kiállításán, illetve a hagyatékából barátai által 1972-ben rendezett kiállításán.

Ezeken a lapokon sokkal epikusabb Erdélyi Attila; egymás közt „társalgó" alakokat mutat kevéske helyzetjelöléssel: egyik-másik alacsony dobogón ül, máshol ehhez még egy hosszú bot járul, mely helyzeténél fogva mintha hatalom jelképe lenne – különösen a lábainál térdelő, fejét karjába rejtő alak mozdulatai révén. Ezek az alakok kézmozdulataikkal vitatkoznak, feddnek, igazukat védelmezik, utasítanak és elutasítanak, mintha moralitásdrámák illusztrációi, vagy bírósági tárgyalás alakjai lennének. Általában a kiszolgáltatott helyzetben levő figura az akt, a többi tógás-leples. Különös, hogy az önelégült fejtartások, a reszketeg vonalrajz és a karikaturisztikus ábrázolás viszont XIX. századi nagymesterek hatására utal. De a gesztusok miatt eszünkbe kell hogy jusson Hogarth társadalombíráló festményeinek sorozata is, és általában a barokk kor képeinek „előadása", melyeken a kezek beszéde aláhúzza, kiemeli és összefoglalja az ábrázolt cselekményt. Nem hiába járt festőjük Bernado Strozzi és Domenichino vásznai elé a Szépművészeti Múzeumba, hosszasan, szenvedélyesen magyarázva az

ábrázolt alakok kézmodzulatait társainak.
„Élet-színtér" is található némely monotípián: alacsony horizontú, nagy távlatú táj, előterében szinte alulnézetben két női akttal: egyik dús idomokkal, frontálisan, karjával elutasítóan mutatva a profilban álló, hozzá forduló agg nő dísztelen tagjaira. Máshol ugyanilyen tájban egy férfiakt és három női: láthatólag Paris ítélete. Parancs János szerint ezek a kompozíciók akár készítőjük saját élet-helyzeteire is utalhatnak.
Erdélyi Attila alakjainak óriás atlétákat idéző széles gesztusai feltűnőek. Ilyeneket nem alkalmaz a századforduló mimikus repertoárja, s talán mindennapi gyakorlata sem, s eszünkbe jut láttukon Rilkének az új kor emberének, új mozdulatát leíró megfigyelése: „Nincs meg már a mozdulatokban az a fürge és elszánt nyíltság, amivel a régebbi emberek nyúltak minden után. Nem hasonlítanak az ősi szobrokon fennmaradt mozdulatokhoz, azokhoz a gesztusokhoz, amelyekben csupán a kiindulópont és a végpont volt a fontos. E két egyszerű mozzanat közé rengeteg átmenet iktatódott, és kiderült, hogy a mai ember élete, cselekvése és cselekedni-nemtudása éppen ezekben a közbülső állapotokban morzsolódott. Megváltozott a megragadás, másféle lett az intés, az elbocsátás és a megtartás..." Bár Ridnről írta Rilke e sorokat, ma is érvényes megfigyelés. Az azóta született, nagy vállalkozásokra kész gigászokra is alkalmazható; azokra többek között, akik élvezni akarták az élet teljesebbé tételének lehetőségét, a művelődés-művésszé válás igézetét.
Meglepő, nehezen megközelíthető 1966-os olajképeinek jelentése. Tájháttérben, mélységek és magasságok előtt felfelé kapaszkodó és újra visszacsúszó, elhanyatló testek, amelyek némelyikét mintha már nem tartaná vissza a gravitáció, elszabadultak a földtől. Az olajoszöld földszínek és a kék skáláiból álló égszínek ismét egy általános életszínteret jeleznek. Csalóka ez a földfelettiség, a mozdulatokban semmi diadalérzet, semmi győzelemre utaló jelentés nincs. A testek tülekedése sokkal inkább utal arra a gigász küzdelemre, amit az utlsó ítéleteken lehet látni: a küzdő, utolsó erejét megfeszítő test kétségbeesett menekülésvágyát. De miért menekülnek ezek a földhöz tartozó, irdatlan tömegü alakok épp a levegőbe? Vajon csak felszínre akarnak kerülni, mert a sűrű sötétség életidegen elem? A feltámadás – nem a krisztusi, hanem az emberi – sajnos, nem tartozik mindennapi elmélkedéseink sorába. Nehezen lehet azonosítani ezeket az ösztövér testeket a feltámadt mennybemenő emberekkel – pedig Michelangelo Utolsó ítéletén is ilyen súlyosak, és a legkevésbé diadalmasak a Krisztus jobbján levő üdvözültek. Erdélyi Attila alakjai sokkal inkább eredeztethetők a Cascinai csatához készített tanulmánylap vázlatalakjaiból, amelyek ugyanúgy zömökek, heves mozdulatúak, egymást tiprók, mint emezek. Valamelyest még a kontúrozottságuk is a vázlatrajzra utal. Színeik ugyancsak szimbolikusnak látszanak: rózsaszín, kék, sárga; ezek jelentését nem lehet egyértelműen megfejteni. Kompozíciói mindenesetre kisméretűek, s nem vászonra, hanem kartonra festettek. Valószínű, hogy új képtípust próbált ki általuk, mert még nedves állapotukban összerakta őket. Mindenesetre ezen új életre kelők ereje, vállalkozásának sikere kevésbé látszik eredményesnek, túl kevés a felemelkedés esélye. Ugy tűnik, hogy e küzdőkben csak az akarat van meg a küzdésre, a hit a célhoz mintha hiányoznék...
1968 nyarán egy halom lemázolt, eredetileg kontúros aktokat láttató vászon vár a megfestésre. Ezek a vásznak már tragikusak: pusztába űzött tömegeket mutatnak, melyeken test test ellen csatázik, alakjai óriási karokkal sújtanak és védekeznek, égnek emelve könyörögnek, halomba tömörülve öldökölnek, üldözöttek halál elől futnak, félholtak holtakat karolnak.
A sziluett még lábat, mellkast, karokat formál, a felület azonban már csak összefüggéstelen izomcsomókat hordoz, az ember-test már csak hideg-okerral jelzett ritmus, kopár tájban, komor egek alatt. A szenvedés eksztatikus méretűvé nőtt, a sereg lemészárlásává, fölszámolásává erősödött.

Mintha a szem Tintoretto árnyait látná: fény pásztázta bordákat, sötéten tátongó horpaszokat. Goya zarándokai ilyen eksztatikusak, Delacroix és Roden adott ilyen zaklatott felületeket. Bejart mozgatja így a tömegeit és dob rájuk egy-egy színes lepelt; Parancs János fogalmazta meg szavakkal ugyanezt, – Párizsban, 1963-ban:

...
A múlt dagad, terpeszkedik,
rohaszt, minden reményen átszivárog.
Vér üt át a bőrön
Köröskörül ércfalak;
ki lenn halni bátor?

Megdöglünk, mint a barmok,
ízekre tép szét minket a bánat.
Erőtlen rándulás, a csonvázra-tapadó izom lázadása
elhagyatva remeg, mint holt fa száraz ága.
A test imbolyog, kereng az alvilági réteken
mint szűkeszű, lomha állat, elbukva,
újfent erőre kapva, vonszolódva bokortól bokorig
újabb reménnyel, újabb ájulásra.

S amennyivel súlyosabb e vásznak jelentése, az a személyes pusztulás előérzete, a befejezhetetlenség bizonyossága.
Erdélyi Attila a gondolati festészet egyik jelentős képviselője, a Michelangelo–Tintoretto–Goya–Delacroix–Daumier-Rodin-örökség folytatója. Ennek tudata kárpótolhat bennünket az elveszett és meg nem festett képek soráért.

Kiss Joakim Margit

14

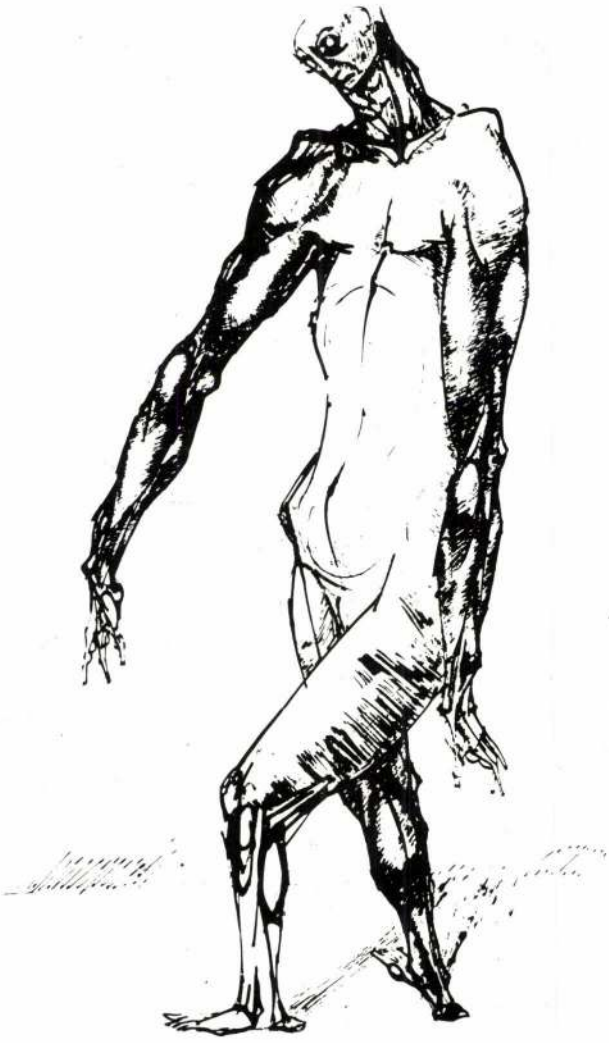

13

62

66

21

IRODALOM

AL'aurore, a Carrefour, a Nouveaux jours és a L'amateur d'art 1972. januári recenziói
Erdélyi Attila melékkiállítása. Szarvas, Tessedik Sámuel Múzeum, 1978. október–november. Szerk. V. Kiss Margit
Emlékezés Erdélyi Attilára. Lejegyezte: V. Kiss Margit. in: Uj Aurora 1979/2
Parancs János: Félálom. Paris, 1963.
Charles Aubert: L'art mimique. Paris, 1901Reiner Maria Rilke: Rodin. Bp. 1984.
Kenneth Clark: Az akt. Bp. 1986.
Hauser Arnold: A modern művészet és irodalom eredete. A manierizmus fejlődése a reneszánsz válság óta. Bp. 1980.

A KIÁLLITOTT MUVEK JEGYZÉKE

1. Figurális kompozíció
olaj, karton, 50 X 60 cm
75.21.1.

2. Akt-kompozíció,
monotípia, papír 369 X 278 mm
76.1.1.

3. Akt-kompozíció,
monotípia, papír 323 X 247 mm
76.4.1.

4. Akt-kompozíció,
monotípia, papír, 369 X 277 mm
76.8.1.

5. Akt-kompozíció,
monotípia, papír 322 X 247 mm
76.12.1.

6. Akt-kompozíció,
monotípia, papír 369 X 279 mm
76.21.1.

7. Akt-kompozíció,
monotípia, papír, 369 X 278 mm
76.22.1.

8. Akt-kompozíció,
monotípia, papír (rajzos oldal)
369 X 277 mm
76.23.1.

9. Akt-kompozíció,
monotípia, papír, 321 X 246 mm
76.25.1.

10. Akt-tanulmány,
tusrajz, papír, 323 X 1255 mm
76.32.1.

11. Akt-tanulmány
tusrajz, papír, 325 X 256 mm
76.33.1.

12. Akt-tanulmány
tusrajz, papír, 512 X 324 mm
76.41.1.

13. Akt-tanulmány
tusrajz, papír, 512 X 324 mm
76.41.1.

14. Akt-tanulmány
tusrajz, papír, 512 X 324 mm
76.53.1.

15. Akt-kompozíció
gouache, papír 510 X 649 mm
77.13.1.

16. Akt-kompozíció
gouache, papír, 652 X 498 mm
77.15.1.

17. Akt-kompozíció
gouache, papír 500 X 645 mm
77.27.1.

18. Akt-tanulmány
gouache, papír, 650 X 497 mm
77.56.1.

19. Akt-tanulmány
gouache, papír 502 X 654 mm
77.60.1.

20. Akt-tanulmány
gouache, papír 616 X 458 mm
77.63.1.

21. Figurális kompozíció
gouache, papír, 500 X 700 mm
77.64.1.

22. Akt-tanulmány,
gouache, papír, 650 X 4 ∞

22. Akt-tanulmány,
gouache, papír, 650 X 498 mm
77.65.1.

23. Akt-tanulmány,
gouache, papír, 500 X 645 mm
77.66.1.

24. Figurális kompozíció
olaj, vászon, 62,2 X 95 cm
78.56.1.

25. Figurális kompozíció,
olaj, vászon, 63,5 X 96,5 cm
78.58.1.

26. Figurális kompozíció,
olaj, vászon, 65 X 81 cm
78.63.1.

27. Figurális kompozíció,
olaj, vászon, 65 X 80,5 cm
78.64.1.

28. Figurális kompozíció
olaj, vászon, 80,5 X 99,5 cm
78.81.1.

29. Figurális kompozíció
olaj, vászon, 80,5 X 99,5 cm
78.83.1.

30. Figurális kompozíció,
olaj, vászon, 80,5 X 115 cm
78.88.1.

31. Akt-kompozíció
gouache, papír, 511 X 650 mm
78.127.1.

32. Akt-kompozíció
gouache, papír, 157 X 503 cm
78.128.1.

33. Figurális kompozíció,
gouache, papír, 700 X 500 mm
78.129.1.

34. Akt-kompozíció,
gouache, papír, 503 X 654 mm
78.132.1.

35. Akt-kompozíció
olaj, karton, 65,5 X 50,1 cm
78.154.1.

36. Figurális kompozíció
olaj, karton, 65 X 50 cm
78.154.1.

37. Akt-kompozíció
olaj, karton, 65 X 49,8 cm
78.156.1.

38. Figurális kompozíció
monotípia, papír, 367 X 268 mm
78.166.1.

39. Figurális kompozíció
monotípia, papír, 367 X 268 mm
78.166.1.

40. Álló férfiakt,
diófapác, papír, 512 X 325 mm
78.171.1.

41. Akt-tanulmány
gouache, papír, 654 X 513 mm
82.38.1.

42. Akt-tanulmány,
gouache, papír, 654 X 517 mm
82.40.1.

43. Akt-tanulmány
gouache, papír, 655 X 517 mm
82.49.1.

44. Akt-tanulmány,
gouache, papír, 655 X 517 mm
82.50.1.

45. Akt-tanulmány
gouache, papír, 655 X 516 mm
82.51.1.

46. Akt-tanulmány
gouache, papír, 657 X 511 mm
82.52.1.

47. Aktőtanulmány
gouache, papír, 657 X 505 mm
82.55.1.

48. Akt-tanulmány,
gouache, papír, 654 X 518 mm
82.61.1.

49. Akt-tanulmány,
gouache, papír, 656 X 503 mm
82.63.1.

50. Akt-tanulmány,
gouache, papír, 505 X 657 mm
82.66.1.

51. Akt-tanulmány
monotípia, papír (rajzos oldal)
659 X 07 mm
83.65.1.

52. Akt-tanulmány
gouache, papír, 658 X 507 mm
82.2.1.

(A műveket a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeum őrzi.)

A katalógust szerkesztette, a kiállítást rendezte: Kiss Joakim Margit
Fotó: Váradi Zoltán
Grafika: Piros Tibor
Felelős kiadó: dr. Bánkúti Imre a BTM főigazgató-helyettese

CON-IN – COLORPRINT

30,– Ft

ERDÉLYI ATTILA EMLÉKKIÁLLÍTÁSA

Címlapon: Figurális kompozíció

ERDÉLYI ATTILA EMLÉKKIÁLLÍTÁSA

Szarvas

Tessedik Sámuel Múzeum

1978. október – november

A képeket restaurálta:
Blaski Márta

A katalógust szerkesztette,
a kiállítást rendezte:
V. Kiss Margit

Katalógusterv:
Zahorán Mária

Fotó:
Váradi Zoltán

Erdélyi Attila művészetéről

Nem ismertem személyesen sem őt, sem művészeti tevékenységét, csak hallottam róla, Kondor Béla szokta volt említeni, barátja volt, gyönyörű verset írt, mikor meghallotta halála hírét:

PARIS

A Rue de Kutyánszky egyik
sarkán a járda lefele dűl.
Itt van a pék és a hentes
állatnak olcsó maradékot venni.

És itt döglött meg a barátom.
A Kutya nem falta fel, – étlen
hanem vigyázott a csendre.
A te sorsod sem kecsegtetőbb!

Ismételjük hát: kutya, hentes
járda és a buta pék, még
egy kis folyadék, fényes, illanó,
Bizony a cicák is tisztelettel bámulnák.

Úgy tudtam, szobrász, Somogyi József tanítványa volt – ezért is csodálkoztam, mikor megismertem hagyatékát, megtekintettem impozáns életművét, a remek rajzokat és a nagyméretű figurális vásznak sorát. Látszott a műveken, hogy plasztikailag művelt ember alkotta őket. Különösen rajzai mutatták, robbanó erő feszíti alakjait, hangsúlyozottak a plasztikus formák, nagyvonalúak, monumentálisak. Nem szobrok rajzban elmondva, hanem térben látó ember grafikai lapjai.

Lányegében hasonló szemléletűek a festményei is, ezek a már-már látomásos kompozíciók, gouachok és olajképek. Rettentő belső tűz éghetett e fiatal emberben, óhatatlanul felmerül a közhelyszerű gondolat, érezte talán, hogy oly rövid idő adatik neki, mindent sűrítve, felfokozva akart elmondani.

Művészetét nehéz elhelyezni – hiszen ha azt mondjuk, hogy stílusa eredendően expresszív és tragikusan drámai, még megmaradunk az általánosság szintjén. Kétségkívül művei láttán felötlik néhány név, mindenekelőtt a késői Michelangelo, Greco, Tintoretto, általában a manierizmus, némiképp a romantika, mintha túlfűtött Delacroix-t látnánk. Van olyan képe, amely pedig Nolde festékpászmáira emlékeztet, rajzai pedig Daumier nevét idézik. E nevek azonban csak a műtörténész tapogatózásának, támpontkeresésének a tétova jelölői, hogy egyáltalán valamiképp meg lehessen közelíteni e különös festményeket. Fény-árnyék drámai ütközése zajlik e képeken, a pasztózusan festett aktok és drapériás figurák túlfűtött hevületű, giganteszk formái súlyos kompozíciós ritmusba fonódnak. A horkanásszerű ecsetkezelés inkább csak sejteti a jeleneteket, talán Utolsó Ítélet variációk, biblikus kompozíciók – ám ha tematikusan nehezen értelmezhetőek is, drámai hevületük mellbevágó, elsöprő, tragikus konfliktusról vall, a formaelemek paroxizmussá fokozódnak, a fénynyalábok és a masszív tömegek összeütköznek, birokra kelnek. Mély emberi és társadalmi kataklizmák élménye sejtődik e vízió erejű művek mélyén. Nem maradhatnak pusztán raktári holt anyagnak, a modern festészet történetének részévé kell válniok.

Németh Lajos

Biográfia

1934. május 1-én született Budapesten.

Anyai nagyanyjánál, Szarvason neveikedett, itt járt általános iskolába.

1950-től a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban tanul, Somogyi József osztályán.

1954-ben felvételizik a Képzőművészeti Főiskola festő tanszakára – sikertelenül.

1955-ben felvételt nyer a Képzőművészeti Főiskola szobrász tanszakára.

1956-ban több társával együtt külföldre távozik.

1957-ben Párizsban felvételt nyer az Ecole des Beaux Arts-ra,
rajzai alapján ösztöndíjat szavaznak meg számára.

1957-ben felesége kívánságára Stuttgartba költöznek, rokonokhoz.
Felesége építészetet tanul, ő maga rövid ideig a Stuttgarti (?)
és a Müncheni (?) Akadémiát látogatja. (édesanyja közlése)

1959-ben visszamegy Párizsba – egyedül.

1960-tól kezdődően rajzolással és festéssel foglalkozik
kenyérkereső foglalkozásként vállalt munkát szobrászkivitelező műhelyben.

1965–67-ben André Bloch építész társaságában Spanyolországban él,
mint építész-vállalkozó.

1967-ben, Bloch halála után visszatér Párizsba,
ekkortól bizsukészítéssel is foglalkozik.

1967-ben Svédországban (?) volt kiállítása,
ahol 40 monotipiát – az egész kiállított anyagot – eladta. (édesanyja közlése)

1968. körül lefesti korábbi képeit, mert egy szobrász honfitársa azzal vádolja,
hogy nem eredeti, amit csinál . . .

1970. körül Hubay-Tikviczky Pállal végleg felmondják közös bérleményüket
Mentonban, s az ott festett nagy vásznak helyhiány miatt
Hubay-Tikviczky Pál műtermében maradnak.

1971. március–áprilisában egy festményével részt vesz Párizsban
a XII. Salon „Grands et jeunes d' aujourd'hui" kiállításon.

1971. február 7-től május 6-ig volt beteg. Gyomorfekéllyel műtötték,
majd a GAP-i szanatóriumba utalták. Innen barátja, Hubay-Tikviczky Pál
vitte vissza Párizsba – közvetlenül halála előtt.

1971. május 6-án halt meg Párizsban.

1972. január 6–22 között rendezték meg barátai Párizsban,
a Transposition Galériában Erdélyi Attila emlékkiállítását,
ahol számos monotipia és olajkép kelt el.

Hagyatékának nagy részét édesanyja, Markócs Józsefné hazahozta,
és a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeumnak adományozta.
(1974- és 1976-ban)

Irodalom

A magyar festő, Attila, 37 évesen, 1971. május 6-án halt meg Párizsban. Zárkózott, magányos, a mai napig ismeretlen festő volt, akit barátai által a Transposition Galériában szervezett kiállítás fedez fel számunkra.

A szobrásznak induló Attila csupán életének utolsó tíz évében szentelte magát teljes egészében a festészetnek. Kompozícióinak, melyeken a testek plasztkája csak vázlatos, – az emberi végzet gyötrelmeinek érzékeltetésével – nagyon megrázó, tragikus értelmük van.

L'AURORE, 1972. jan. 12. szerda.

Ez a korán meghalt, fiatal magyar művész soha nem mutatta be műveit nyilvánosan. Olyan vásznakat hagyott ránk, melyeknek drámai karaktere nem közömbös számunkra. Semmi sem egészen pontos ezekben a művekben: úgy érzem, hogy a fájdalmas testhelyzetű emberi csoportok leroskadnak valami láthatatlan csapás súlya alatt, és könyörgő karjaikkal kifürkészhetetlen szorongást közvetítenek. Forgószéltől terhes ég borul eme nyomorúságos jelenetek fölé, ahonnan olykor valami sárga tör elő, metsző, mint egy kiáltás, vagy valami vörös, heves nagy vérfolyam. Egyébként a komor színek összeolvadnak, hogy a misztérium teljes kiterjedését éreztessék velünk ebben a homogén életműben, amely a fölényes mesterségbeli tudás által még külön is kihangsúlyozott, igazi tehetségről tanúskodik.

LUCETTE SCHOULER, CARREFOUR, N° 1425 (1972. jan. 11.)

Az 1956-ban Párizsba emigrált Erdélyi Attila, aki festő és szobrász volt, végre megkapja megérdemelt elismerését. A Transposition Galéria – bd Raspail 132 – kompozícióinak legnagyobb részét összegyűjtötte. A közép-európai stílusból táplálkozva, gazdag és szabad expresszionizmust alkalmazva, rendkívüli megidéző erőt bontakoztat ki, a klasszicizmusból származó olyan kompozíciós tudást, a színkeresés olyan bőségét, amely mértéktartó és megfontolt, és ugyanakkor magára Delacroixra emlékeztet. Ecsetkezelése gyors és indulatos, ugyanakkor szigorú és erőteljes . . .

Erdélyi Attila kiállítása nyomán a közönség egy nagy festőt fedezhet fel, – s ez a festő nemrégiben halt meg harminchét éves korában!

ROBERT VRINAT. NOUVEAUX JOURS, (1972. jan. 15.)

Íme, a legszebb kiállítás, ami jelenleg Párizsban látható! Ennek az 1971 májusában, 37 éves korában Párizsban meghalt, mindmáig ismeretlen magyar festőnek a művei előtt egy igazi zsenivel (megfontoltam amit mondok) találjuk szemben magunkat. Hogyan lehetséges az, hogy az utolsó tizenöt év alatt, melyet közöttünk munkálkodva töltött, egyetlen műkritikus, egyetlen képkereskedő sem érdeklődött iránta? Micsoda botrány! Minden képe, minden rajza, amelyen óriási, fájdalmasan vánszorgó boldogtalan embertömegek láthatók, mintha szenvedélyes, kérlelhetetlen vándorlásra lennének ítélve, – minden kompozíciója múzeumi remekmű.

L'AMATEUR D' ART 1972. jan. 20. csütörtök.

Kézkompozíció 2 figurával

Kézkompozíció 3 figurával

Figurális kompozíció

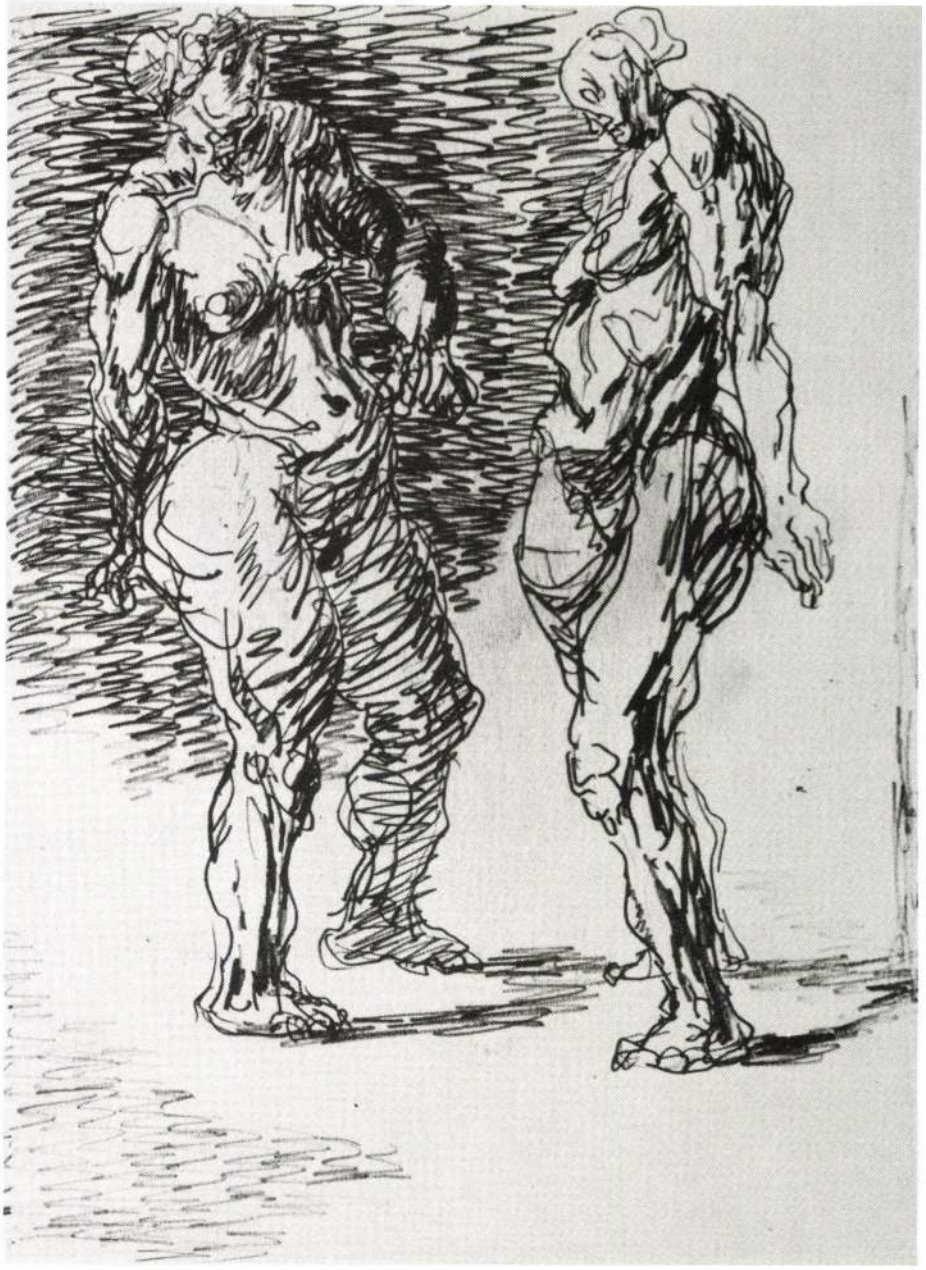

Figurális kompozíció

Figurális kompozíció

Akt-kompozíció

Fej és kezek

Figurális kompozíció

Akt-kompozíció

Figurális kompozíció

Figurális kompozíció

Figurális kompozíció

A kiállított művek jegyzéke

1. Álló férfiakt.
diófapác, papír 512x325 mm.
78. 171. 1.

2. Álló női akt, 1961.
diófapác, papír 512x324 mm.
78. 170. 1.

3. Heverő női akt.
diófapác, papír 306x452 mm.
78. 179. 1.

4. Akt-vázlat, 1961.
tusrajz, papír 299x513 mm.
76. 85. 1.

5. Akt-vázlat, 1961.
tusrajz, papír 511x299 mm.
76. 82. 1.

6. Akt-vázlat, 1961.
tusrajz, papír 500x335 mm.
76. 79. 1.

7. Akt-tanulmány, 1961 körül
lavírozott tusrajz, papír
324x511 mm.
76. 62. 1–2.

8. Akt-tanulmány, 1961 körül
lavírozott tusrajz, papír
323x510 mm.
76. 60. 1–2.

9. Akt-tanulmány, 1961.
lavírozott tusrajz, papír
325x511 mm.
76. 59. 1–2.

10. Akt-tanulmány, 1961 körül
lavírozott tusrajz, papír
512x324 mm.
76. 53. 1.

11. Akt-tanulmány, 1961 körül
lavírozott tusrajz, papír
512x323 mm.
76. 46. 1.

12. Akt-tanulmány, 1961 körül
lavírozott tusrajz, papír
512x322 mm.
76. 44. 1–2.

13. Akt-tanulmány, 1961 körül
lavírozott tusrajz, papír
512x324 mm.
76. 41. 1.

14. Akt-tanulmány, 1961 körül
lavírozott tusrajz, papír
512x324 mm.
76. 40. 1.

15. Akt-tanulmány, 1961 körül
tusrajz, papír 325x256 mm.
76. 33. 1.

16. Akt-tanulmány, 1961 körül
tusrajz, papír 324x248 mm.
76. 37. 1.

17. Akt-tanulmány, 1961 körül
tusrajz, papír 323x255 mm.
76. 32. 1.

18. Akt-tanulmány, 1961 körül
tusrajz, papír 325x254 mm.
76. 31. 1.

19. Fejtanulmány, 1961 körül
tusrajz, papír 500x305 mm.
76. 88. 1–2.

20. Akt-kompozíció, 1961.
gouache, papír 359x257 mm.
78. 151. 1.

21. Akt-kompozíció, 1961.
gouache, papír 380x254 mm.
78. 150. 1.

22. Kompozíciós tanulmány, 1961.
gouache, papír 651x500 mm.
78. 144. 1.

23. Kompozíciós tanulmány, 1961.
gouache, papír 500x650 mm.
78. 143. 1.

24. Akt-kompozíció
gouache, papír 649x512 mm.
78. 142. 1.

25. Akt-kompozíció
gouache, papír 651x510 mm.
78. 141. 1.

26. Akt-kompozíció, 1961.
gouache, papír 653x510 mm.
78. 140. 1.

27. Akt-kompozíció
gouache, papír 500x651 mm.
78. 139. 1.

28. Akt-kompozíció, 1961.
gouache, papír 650x500 mm.
78. 138. 1.

29. Akt-kompozíció, 1961.
gouache, papír 656x502 mm.
78. 137. 1.

30. Akt-kompozíció, 1961.
gouache, papír 503x654 mm.
78. 130. 1.

31. Akt-kompozíció, 1961.
gouache, papír 654x502 mm.
78. 129. 1.

32. Akt-kompozíció, 1961.
gouache, papír 657x502 mm.
78. 128. 1.

33. Akt-kompozíció
gouache, papír 511x650 mm.
78. 127. 1.

34. Két akt
gouache, papír 654x500 mm.
78. 125. 1.

35. Két akt
gouache, papír 654x500 mm.
78. 124. 1.

36. Akt-kompozíció
gouache, papír 299x368 mm.
78. 149. 1.

37. Bika nőalakkal
gouache, papír 408x328 mm.
78. 145. 1.

38. Női akt
gouache, papír 408x329 mm.
78. 146. 1.

39. Portré
gouache, papír 653x500 mm.
78. 122. 1.

40. Női fej
gouache, papír 650x500 mm.
75. 12. 1.

41. Női fej
gouache, papír 651x500 mm.
75. 11. 1.

42. Női fej
gouache, papír 655x449 mm.
75. 9. 1.

43. Emberpár
gouache, papír 650x512 mm.
75. 61.

44. Akt-tanulmány
gouache, papír 649x498 mm.
77. 70. 1.

45. Akt-tanulmány, 1961.
gouache 500x645 mm.
77. 66. 1.

46. Akt-tanulmány, 1961.
gouache 650x498 mm.
77. 65. 1.

47. Akt-tanulmány, 1961.
gouache 449x645 mm.
77. 64. 1.

48. Akt-kompozíció, 1961.
gouache, papír 654x501 mm.
77. 16. 1.

49. Akt-kompozíció
gouache, papír 650x510 mm.
77. 3. 1.

50. Női fej, 1962.
ceruzarajz, papír 652x500 mm.
78. 168. 1.

51. Női fej
ceruzarajz (monotipia)
420x293 mm.
78.167. 1–2.

52. Aktok tájban
akvarell, papír
Hátoldalon: Aktok tájban
akvarell 498x648 mm.
78. 91. 1–2.

53. Aktok ablak előtt
akvarell, papír 498x650 mm.
Hátlapon: Aktok interieur-ben
akvarell 650x498 mm.
78. 92. 1–2.

54. Ülő női aktok
akvarell, papír 500x651 mm.
78. 93. 1.

55. Női akt interieur-ben
akvarell, papír
Hátlapon: Női akt interieur-ben
akvarell 652x501 mm.
78. 94. 1–2.

56. Három női akt
akvarell, papír
Hátlapon: Három női akt szabadban
akvarell 498x649 mm.
78. 95. 1–2.

57. Olvasó nő
akvarell, papír
Hátlapon: Ablaknál álló női akt
akvarell 501x652 mm.
78. 96. 1–2.

58. Női akt interieur-ben
akvarell, papír
Hátlapon: Három női akt
akvarell 498x651 mm.
78. 97. 1–2.

59. Ablaknál álló női akt
akvarell, papír 653x500 mm.
Hátoldalon: Heverő nőalak
akvarell 500x653 mm.
78.98. 1–2.

60. Önarckép
akvarell
Hátoldalon: Két figura
ecsetrajz, színezve 650x498 mm.
78. 108. 1–2.

61. Önarckép
gouache, papír 651x499 mm.
78. 112. 1.

62. Kézkompozíció 1 figurával, 1962.
tusrajz, papír 500x317 mm.
78. 176. 1.

63. Kézkompozíció 1 figurával, 1963.
tusrajz, papír 500x300 mm.
78. 175. 1–2.

64. Kézkompozíció 1 figurával, 1963.
tusrajz, papír 500x340 mm.
78. 174. 1.

65. Kézkompozíció 1 figurával, 1962.
tusrajz, papír 500x287 mm.
78. 173. 1.

66. Kézkompozíció két figurával
tusrajz, papír 280x325 mm.
78. 172. 1.

67. Kézkompozíció két figurával
rézkarc, papír 176x236 mm.
78. 180. 1.

68. Kézkompozíció két figurával
rézkarc, papír 208x266 mm.
78. 179. 1.

69. Kézkompozíció három figurával
rézkarc, papír 208x266 mm.
78. 178. 1.

70. Kézkompozíció három figurával
rézkarc, papír 208x266 mm
78. 177. 1.

71. Figurális kompozíció
ceruzarajz (monotipia)
385x287 mm.
78. 163. 1–2.

72. Figurális kompozíció
ceruzarajz (monotipia) papír
386x277 mm.
78. 164. 1–2.

73. Figurális kompozíció
ceruzarajz (monotipia) papír
380x299 mm.
78. 165. 1–2.

74. Figurális kompozíció
ceruzarajz (monotipia) papír
367x268 mm.
78. 166. 1–2.

75. Női fej, 1966.
monotipia, papír 420x292 mm.
76. 28. 1.

76. Figurális kompozíció, 1966.
monotipia, papír 324x246 mm.
76. 27. 1.

77. Akt-kompozíció, 1966.
monotipia, papír 322x247 mm.
76. 21. 1.

78. Akt-kompozíció, 1966.
monotipia, papír 369x279 mm.
76. 17. 1.

79. Akt-kompozíció, 1966.
monotipia, papír 369x277 mm.
76. 11. 1.

80. Akt-kompozíció, 1966.
monotipia, papír 369x278 mm.
76. 9. 1.

81. Akt-kompozíció, 1966.
monotipia, papír 369x277 mm.
76. 6. 1.

82. Karakterrajzok
fekete golyóstoll, papír 269x210 mm.
78. 181. 1–7.

83. Kompozíciós vázlatok
piros golyóstoll, papír 270x211 mm.
78. 182. 1–5.

FESTMÉNYEK:

1. Tanulmány
olaj, vászon 55x45,5 cm.
78. 11. 1.

2. Tanulmány
olaj, vászon 46x54,8 cm.
78. 12. 1.

3. Csónakok
olaj, vászon 41,5x52 cm.
78. 24. 1.

4. Csónakok
olaj, vászon 42x50 cm.
78. 26. 1.

5. Csendélet
olaj, vászon 81x89 cm.
78. 37. 1.

6. Önarckép
tempera, papír
Hátoldalon: Önarcképvázlat
tempera
649x514 mm.
78. 118. 1–2.

7. Önarckép
tempera, papír 650x515 mm.
78. 110. 1.

8. Önarckép
tempera, papír
Hátoldalon: Két figura
tempera
651x498 mm.
78. 109. 1–2.

9. Fej és kezek
olaj, vászon 62x52 cm.
78. 27. 1.

10. Fej és kezek
olaj, vászon 62x52 cm.
78. 28. 1.

11. Akt-kompozíció, 1966.
olaj, karton 65x49,8 cm
78. 156. 1.

12. Akt-kompozíció, 1966.
olaj, karton 65,5x50 cm.
78. 155. 1.

13. Akt-kompozíció, 1966.
olaj, karton 65x49,8 cm.
78. 154. 1.

14. Akt-kompozíció, 1966.
olaj, karton 65x50 cm.
78. 153. 1.

15. Akt-kompozíció, 1966.
olaj, karton 65,5x50,1 cm.
78. 152. 1.

16. Figurális kompozíció, 1967.
olaj, vászon 81x66 cm.
78. 53. 1.

17. Figurális kompozíció
olaj, vászon 48x75 cm.
78. 54. 1.

18. Figurális kompozíció
olaj, vászon 66x100 cm.
78. 55. 1.

19. Figurális kompozíció
olaj, vászon 64x98 cm.
78. 56. 1.

20. Figurális kompozíció
olaj, vászon 65x100 cm.
78. 57. 1.

21. Figurális kompozíció
olaj, vászon 63,5x96,5 cm.
78. 58. 1.

22. Figurális kompozíció
olaj, vászon 68x100 cm.
78. 59. 1.

23. Figurális kompozíció
olaj, vászon 65x80,5 cm.
78. 61. 1.

24. Figurális kompozíció.
olaj, vászon 64,5x80 cm.
78. 62. 1.

25. Figurális kompozíció
olaj, vászon 65x81 cm.
78. 63. 1.

26. Figurális kompozíció
olaj, vászon 65x80,5 cm.
78. 64. 1.

27. Figurális kompozíció
olaj, vászon 65x80 cm.
78. 65. 1.

28. Figurális kompozíció
olaj, vászon 80,5x99,5 cm.
78. 68. 1.

29. Figurális kompozíció
olaj, vászon 80,5x100 cm.
78. 70. 1.

30. Figurális kompozíció
olaj, vászon 80,5x99,5 cm.
78. 72. 1.

31. Figurális kompozíció
olaj, vászon 80,5x99,5 cm.
78. 75. 1.

32. Figurális kompozíció
olaj, vászon 80,5x115,5 cm.
78. 77. 1.

33. Figurális kompozíció
olaj, vászon 80,5x115,5 cm.
78. 78. 1.

34. Figurális kompozíció
olaj, vászon 88,5x115,5 cm.
78. 79. 1.

35. Figurális kompozíció
olaj, vászon 80,5x99,5 cm.
78. 81. 1.

36. Figurális kompozíció
olaj, vászon 80,5x100 cm.
78. 82. 1.

37. Figurális kompozíció
olaj, vászon 80,5x99,5 cm.
78. 83. 1.

38. Figurális kompozíció
olaj, vászon 81x100 cm.
78. 84. 1.

39. Figurális kompozíció
olaj, vászon 81x115 cm.
78. 86. 1.

40. Figurális kompozíció
olaj, vászon 81x115,5 cm.
78. 87. 1.

41. Figurális kompozíció
olaj, vászon 80,5x115 cm.
78. 88. 1.

42. Figurális kompozíció
olaj, vászon 81x115,5 cm.
78. 89. 1.

43. Figurális kompozíció
olaj, vászon 205x152,5 cm.
78. 157. 1.

44. Figurális kompozíció
olaj, vászon 206,5x157 cm.
78. 158. 1.

45. Figurális kompozíció
olaj, vászon 203,5x156,5 cm.
78. 159. 1.

46. Figurális kompozíció
olaj, vászon 203,5x159 cm.
78. 160. 1.

47. Figurális kompozíció
olaj, vászon 203,5x159,5 cm.
78. 161. 1.

48. Figurális kompozíció
olaj, vászon 201,5x255 cm.
78. 162. 1.

Felelős kiadó: Dér László

Készült Békéscsabán, a Magyar Hirdető Nyomdaüzemében – 78.589

Erdélyi Attila, Jertő 6.

Bányai József: Nem hiszem, hogy ő Olaszországot kihagyta volna. Michelangelót gyakran emlegette.

Somogyi József: Igen, Ági mesélte nekem, hogy voltak Olaszországban. Azt nem tudom, hogy meddig mentek le, de voltak.

Benes József: Én is hozzászólnék a beszélgetéshez. Én elég futólag ismertem Attilát. A kávéházban találkoztunk, mert Párizsban a magyaroknak megvolt és ma is megvan a kiválasztott kávéháza, ahol találkoznak. Tikviczky-Hubay Pállal mi együtt jártunk Belgrádban főiskolára, és mivel ő kint élt, és én tartottam vele a kapcsolatot, elég gyakran utaztam ki hozzá Párizsba, és őrajta keresztül ismertem Attilát. Festményeit Palinál láttam; szép nagy műterme, lakása van, ott van hely, azért vannak ezek a képek nála még mindig. Nagyon hasonlók témában, tulajdonképp ugyanez a témájuk. Nekem is van néhány grafikám, meglepetésemre itt nincs belőlük egy se. Rézkarcokról van szó. Nem tudom, a gyűjteményben van-e.

V. Kis Margit: Nincs több, csak ami ki van rakva.

Benes József: Ha nincs, én azokat el fogom hozni, hogy több legyen itt – mint már föl is ajánlottam. Kevés szó esett itt Attila szobrászatáról. Már a párizsi szobrászatáról. Nálam van itt egy fénykép. Egy időben bizsut csinált Attila; abból élt. Van egy gyűrűm tőle. El akartam hozni, de nem találtam. Ma jutott eszembe, és hiába keresgéltem. Azért nem hordom, mert nehéz és nagy is: bronzból van. De itt a fényképe. Meg lehet nézni, hogy mennyire szobrász is volt Attila.

Somogyi József: Ez egy gyűrű? Ez egy kétméteres szobor!

Benes József: Egy gyűrű fotója. Nagyon monumentálisan hat, valóban szobor is lehetne. Ezeket a gyűrűket mindig nagy gonddal csinálta, egy időben ebből élt.

(Lejegyezte: *V. Kis Margit*)

24.0.

Erdélyi Attila, festő

Erdélyi Atti

Új Auróra

144.

országos ismertsége és e
rárium kerete nem eleg
1400 példányban jeleni
szem, hogy előbb-utóbl
velik el, hogy provinci
visel egy fontos provin

Mert semmiképpen
inkább az integráció felé
sága ennek, hogy az
„A szülőföld lelke" cí

Erdélyi Attila, festő

Erdélyi At

Új Auró

G. I., a költő
művészi kazalra
Sz. P. és R.
mellettük gyen
elválaszthatatla
reggel fekszik,
Lenge lénye sz
továbbemeli a
Én végigpró
retek. Most a g
Talán a zsákolá
kások...
A télen nagy
S úgy érzem
mint évek óta.
A szerződése
Hívták a csa
Úgy látszik,
Ám én augu
kutató- és néprajzi gyűjtőként kalandozva. Éltünk, daloltunk, önmagunkat fenntartva, boldogságban, ahol lekvárt ettünk üstszámra.

*

A történelem-folyam árja szennyet, aranyat hord hömpölygő medrében. Mélyére látni nehéz, hova visz, tudni nem lehet. A Jövőért csak harcolhatunk, s mi lesz, jósolni lehetetlen.

Nagy sakkjáték az emberiség élete. Benne a társadalom, nép, világ dolgainak kavargása. A Játszma figurái: vezérek, alvezérek, bástyák, kalandfutók, oldallépésű diplomatalovak, kik parancsra lépnek, de meglepetést is teremtenek. Legtöbb a gyalogos.

Erdélyi Attila, Ustő

Erdélyi Attila: Te

Új Auróra, Bé

Álltam megkövülve, nem is
vettem a kagylót. Az egyik nag
– Hogy van Móricz Zsigmor
– Meghalt – kong a szavam.
– Micsoda? Meghalt?... Ki
– Örvös Lajos.
– Az istenért, mondjál valam
– Mit mondjak? Ma éjszaka
– Várj, írom!
– ...s az első légitámadás
Ennyit tudunk mi is.

Aztán már percenként csen
végigdőlök úgy zubbonyosan
Nemsokára szolgálatba kell m

Másnap már Móricz Zsigm
Lajos lapjában, a »Híd«-ban C
akik kedvtelve vadásztak fejér

A Kerepesi temetőben nem
viseltetni magát. Németh Lász

Nekem két papírlap a kezé
volt légitámadás. Reggel még
ide az egyik példányt, odaadom a *Szabad Szónak*. Az Bajcsy-Zsilinszky Endre lapja volt.
Én következem.

BÚCSÚ MÓRICZ ZSIGMONDTÓL*

Vasárnap volt – az ág bólintott, akkor
halk pattogással megrepedt egy ér,
sötét vér folyt szét őszfehér fejedben,
de nem remegtél gyógyító kegyért.

az ott már Csécse, könnyező esőben,
a víz az ereszeken csörgicsél,
éjszaka van, a lámpák kialudtak,
és jön, jön sötét léptekkel a tél.

Erdélyi Attila, festő

Erdélyi Attila: Fest

Új Auróra, Bé

magyarok gyakorta mondják ö
valóban kicsinnyé. Egy nép na
nemzetekhez fűződő viszonyától
csak nagy nemzetnek jósolta a s
a magyar nemzeti értékek megb
nemzetével.

Hviezdoslav úgynevezett »m
fordításai, közös történelmi tém
zást hoztak a magyar–szlovák i
Akkor vállalta az összekötés f
be kellett következnie. Az a köl
nyelvét sötét hegyek zugába űzt
karja önzőn vezeti –, az a költ
nép együtt töltött évezredét.

Mert ez a Hviezdoslav látom

»de szebb k
ez a harcba

A mi dolgunk, hogy megér
nép címére intézett üzenete, a magyarság értékeinek megbecsülése és vállalása a közös múlttal együtt. De ez az üzenet a magyarság számára ugyanúgy érvényes. Az igazi szebb kor akkor jő a vész múltán a rosszra, vagyis akkor következik be a költő által jövendölt új világ, amit a rossz legmélyén, Árvai magányában állított elénk, ha kölcsönösen vállalni fogjuk a békévé oldó emlékezést. Akkor lesznek nagyok, felnőttek nemzeteink.

Endéhyi Attila, festő

Az égi tornácon pihen az Isten
s tűnődik csöndesen:
Csak tudnám, csak tudnám
mitől sajog az én kezem?!...

*

Elhessinteném vállamról
Pipaccsá hervadt csillagom

Minden nap
Magára virrad
És minden nap
Magába alkonyul

Tetemetlen is
Holt minden ház
S minden lépésen
Gaz tornyosul

MÁRCIUS

Csak rejtezz a búzaszembe
Vetésed bárki gyalázná
Hősködésnek most nincs helye –
Konokulj kemény kalásszá

Itt:
Gyűrűfű
Fölöttünk
Árverés-kalapács

Szarvas Város Tanácsa,
a Békés megyei Múzeumok Igazgatósága
és a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeum
tisztelettel meghívja Önt

Erdélyi Attila

szobrász- és festőművész emlékkiállítására

A kiállítást 1978. október 21-én fél 12-kor
Somogyi József
Kossuth-díjas szobrászművész nyitja meg

Szarvas
Tessedik Sámuel
Múzeum
Vajda Péter u. 1.

A kiállítás megnyitása után 14 órától
a múzeum emeleti kiállítótermében
ERDÉLYI ATTILA munkásságáról beszélgetnek

* *Somogyi József* Kossuth-díjas szobrászművész,
* *Dr. Németh Lajos* művészettörténész,
* *Paál István* szobrászművész és a pályatársak,
* *Blaski Márta* festőművész-restaurátor,
* *Dr. Palov József* múzeumigazgató,
* *Vassné Kis Margit* muzeológus.

A beszélgetésre, melyet *Dr. Németh Lajos* művészettörténész vezet, ezúttal tisztelettel meghívjuk.

Erdélyi Attila

rajzai (2db)
Vázlatok

Magyar Műhely, Paris, 1966. sept. 15. 32-33.o.

Erdélyi Attila

Festő, szobrász.

Párizsban élő művész, csoportos kiállításon vett részt.

Emlétve.

Új Irás, 1965. 7. n. 102. l.

Erdélyi Attila, festő 5

Paál István: Arra emlékszem, hogy rágta a szája szélét.

Somogyi József: Hát mindenki rágja. Mire hozzám jött, addigra megnyugodott.

Paál István: Igen. Nemigen hozta őt ki a sodrából. Visszatérnék arra, amit az előbb mondtam: hogy Attila fölényes volt velünk, de azért olyan ember volt, akinek ezt megbocsátottuk. A tehetségével szolgálta meg. Kitüntetésnek tartottuk, ha ő valakivel szóba állt. Egy jellemző történet: Attila minden szünetben hallatlan szenvedéllyel járta az osztályokat, nézte, hogy hol mi készül. És egy ilyen útja során elvetődött a Pór-osztályba, ahol épp rajzoltak a gyerekek. Megkérdezte egy rajzra mutatva, hogy az kié. Mondták neki, hogy a Svábyé. – Ez tetszik nekem – mondta Attila, és elment. Aztán mikor csöngettek, jött a Sváby, és mondják neki, hogy itt volt Erdélyi Attila, nagyon tetszett neki a rajzod. Sváby nagyon megörült, és este a diákszállóban – Attila nyolc vagy kilencre végzett, amikor találkoztak – Sváby azzal kezdte, hogy: hallom, Attila, voltál nálunk, nézted a rajzaimat. Mire Attila: Igen, de én nem akarok veled barátkozni.

Somogyi József: Egy tündéri eset. Attila egy időben nekem segített, amikor azt a szörnyű Stadion-megbízást csináltam. Hát én azt kézzel raktam fel. Amikor elkészültem vele, és át akartam adni, szerintem akkor volt jó. Kijött a ..., és azt mondja, hogy: Szia! Hát ezek békebeli, legitimista legények! (1952-ben! Azt hittem, rögtön elvisz az ávó.) Ragaszkodott hozzá, hogy legények helyett gyerekek legyenek. Hát három méteres gyerekeket mintázni – mindenki tudja, hogy állati nehéz dolog. És én kamaszokat, férfikor előtt lévő vékony kamaszokat csináltam, akik sportolók, miért ne hülyéskedhetnének, hogy egymás nyakába ugranak. És akkor ledobtuk. Attila akkor segített. A parkett ilyen hullámos volt a víztől, lepréseltem, köveket hordtunk rá – ott röhögtünk rajta. És fölraktuk újra. De nem tudtam megcsinálni, amit a ... kért tőlem, – és nem tudta megcsinálni azt sem, ami korábban volt. És nem ment, és csak tanakodtunk Attilával. Mondom neki: – Attila, hát ez szar. – Még csak most látja? Én már két hete látom. – A szentségit magának, hát mért nem szólt? – kérdem én. Mire ő: Gondoltam, hogy majd rágyün. – Hát akkor gyerünk, lapátoljuk le! Akkor lelapátoltuk a szobrot. A tragikus az, hogy nem sikerült. És azt mondtam, hogy le van tojva az egész teória, és hogy fölrakom az eredeti szobrot. De nem tudtam azt se, amit kértek tőlem, és azt se, ami először volt – azért lett ilyen hermafrodita. Attila ezt tudta, ő csak sztoikus bölcsességgel locsolta az én szobraimat, és tudta, hogy ez rossz szobor. De valahogy nem akart megbántani, gondolta, hogy majd rájövök. Szóval ez volt az ő mentalitása. És aztán meg kell, hogy mondjam: rém boldog volt, amikor én kimond-

hogy amikor őt felvették a művészeti gimnáziumba tizennegy éves korában, és megérkezett Sopronból nehéz bőröndökkel a művészeti gimnázium kollégiumába, ott éppen ebédeltek. Ő köszönt szépen, és kiválasztotta azt a legidősebb embert, aki a tanár lehet. És nem a Sarkantyu Simont nézte igazgatónak, aki 1921-ben született, hanem Attilát, aki tizenhárom évvel volt fiatalabb Sarkantyu Simonnál. Hát abban az időben már megszoktuk, hogy idősebbek is jönnek felvételizni. Őt is ilyen bácsinak néztük. Akkor volt tizenkilenc éves.

Somogyi József: Igen, mert erősen kopaszodott.

Bányai József: Idősebbnek nézett ki mindenkinél, már külsejét tekintve is, de felfogásában méginkább: sokkal komolyabb volt. És a lógást nem ismerte, nála ilyesmi nem volt. Halálosan komolyan vette a munkát.

Somogyi József: Attila már nyolc előtt bekéredzkedett, és ő volt az utolsó, aki hazament. (Nem úgy, mint a mostaniak, akik nem tudom, bent vannak-e tizenegytől egyig.)

Bányai József: Nem tudom, hogy Attila járt-e Szicíliában? Ott, azon a második képen a háttérben lévő hegy olyan, mint a palermói Monte Pellegrio. Valószínűleg ez a drámai táj nagyon megfelelhetett neki.

V. Kis Margit: Nem tudunk róla. Spanyolországban, Marokkóban járt, de Szicíliáról nem tudunk.

művész volt, aki megtalálta a gondolatainak azokat a képleteit, amikben el tudta mondani azt, amit szavakkal nem tudott elmondani. Ha kellett, dolgozott ceruzával, ecsettel, szénnel. Azt én sem tudom, hogy ott kint mennyit dolgozott; amennyit tudok róla, azt a Kondor Samutól és a Kaufman Ágitól tudtam róla – egy darabig. Az Ági híreiből: ő volt az, aki mondta nekem, hogy Attila nem mintázik, pillanatnyilag nem dolgozik, egy kicsikét le van törve, de a műterem tele van gyönyörű képekkel. Én ezt akkor nem vettem komolyan, mert azt hittem, hogy személyes elfogultság van benne, de amikor a Béla is mondta, akkor már elhittem. Mert mindig szorongattam, hogy ez a hallatlan, eruptív képességű ember, akiről már a gimnáziumban lehetett érezni – hogy mondjam, hogy ne legyen nagyon szentimentális? – megjelölt ember volt. Szorongtam, hogy mi lesz, mivé lesz. Tudtam, hogy volt időszak, amikor nem dolgozott semmit, amikor utazott. Persze az olyan utazás volt, hogy rengeteg mindent gyűjtött magába. Volt időszak, amikor házat épített, aztán csinált teljesen száraz épület-ornamentikát; fönt az állványon dolgozott azért, hogy újra utazhasson, hogy azt csinálhassa, amihez néki kedve van. Úgyhogy én azt hiszem, van itt egy csomó olyan rejtély, amit lehet, hogy megtudunk, de a lényeghez többet sokkal nem tudhatunk. Persze másak a művészettörténeti pontosság és hitelesség kérdései, sok apró dolognak kell utánajárni, de művészileg, azt hiszem, ezek nem lényegesek.

Németh Lajos: Talán most hallgassunk a pályatársak emlékeiből valamennyit, és az ő véleményüket.

Paál István: Én köszönetet szeretnék először mondani azoknak, akik munkájukkal lehetővé tették, hogy itt megjelenjen Attila életműve, mert ezt az életművet én is most látom először. Én nem jutottam el hozzá Párizsba soha. Ellenben a régi Attiláról millió emléket őrzök, hogy most szinte nem is tudom, melyikről beszéljek... Az bizonyos, hogy Attila tehetsége nem volt másokéval összemérhető, – ezt most is vallom. Egyedül Kondor Béláéval lehetett összemérni. De nem úgy, hogy hasonlítanak egymásra, hanem kvalitásban. Kondor Béla és Erdélyi Attila tehetsége volt az, amelyik izgalomban tudta tartani az akkori fiatalságot. Más pályatársunk ezt nem tudta elérni. Lehetne most neveket mondani, de tekintsünk el ettől. Én három évig ismertem Erdélyi Attilát: 1953-tól 1956-ig. 1953-ban érettségizett a művészeti gimnáziumban, és elment fölvételizni a főiskolára – festő szakra, és nem vették fel.

Somogyi József: Erre a felvételire én halálpontosan emlékszem. Mert ha valakiben, Attilában biztos voltam, hogy felveszik. Ő meg jön vissza és közli, hogy nem vették fel. Kérdem tőle: milyen fejet mintázott? Azt mondja: Nem mintáztam. – Miért? – Mert festőnek jelentkeztem. A szentségit Magának –

nyítékot rá, hogy ezt még táplálta is magában: ugyanakkor mindent megtett mindenkinek; végtelenül kedves is tudott lenni.

Somogyi József: Nem volt gőgös, csak ebben is megnyilvánult a sajátos személyisége. Lehet, hogy most ezt megint romantikusan magyarázom, de ha az ember keresztülesik bizonyos dolgokon, például én önző lettem a betegségem óta, mert meggondolom, hogy kire és mire fordítom az időmet. Attilában is volt ilyen, nem volt gőgös, csak esetleg nagyon-nagyon ökonomikusan gazdálkodott az idejével. Nem is haragudhatott, nem is nézett le senkit, csak akkori lelkiállapotában nem volt kedve dumcsizni. Szóval ő általában nagyon keveset dumált, szeretett beszélgetni, szeretett vitatkozni. Nem mindig drámai dolgokról, hanem könnyed dolgokról is, mit tudom én, például operettszínházi előadásokról. Csak nem dumált, nem fecsegett.

Paál István: 1953 nyarán volt az a fölvételi vizsga, akkor a Bartók Béla Zeneművészeti Gimnáziumnak a menzáján kosztoltunk a Gorkij fasorban. Ott a portán megkérdezte Attilát Tóth Ede cimbalmos, Rácz Aladár akkori tanítványa, hogy mi van a felvételivel, megvolt-e már. Attila azt válaszolta, hogy még nem, de meglesz.

– Annyira biztos vagy benne?

– Holtbiztos – mondta Attila.

Somogyi József: Ő nem is volt megrendülve akkor, amikor nem vették fel.

epigonizmus, és megint más a kortársi együttlét.

És őszintén szólva engem nem érdekel, hogy ez a dráma biblikus dolog-e, vagy az emberiségnek egy örök sorskérdése. Úgyhogy bennem van most egy csomó kétely: – persze egy kutató számára mindig izgalmas minden dolognak a végére járni – engem sokszor nem zavar a titoknak ez a rengetege. Engedem, hogy ma, szombaton így hasson rám, de két hét múlva – egy másik lelkiállapotban idejőve – lehet, hogy másképpen hat. Én egy kicsikét úgy vagyok ezekkel a képekkel, mint az irodalom nagy gyönyörűségeivel. Hadd mondjak el egy ilyen személyes példát. Amikor én a kórházban voltam, és a legnehezebb napjaimat éltem, semmit nem tudtam olvasni, mert nem kötött le a betű. Sem Thomas Mannt, sem a Ludas Matyit – semmit sem. Egyedül a majdnem az ajtó alatt becsúsztatott, Nagy Laci által beküldött kis verseskötetet tudtam felütni. Majdnem azt mondhatnók, hogy úgy, mint a bibliát; hogy az ember valahol kinyitja, és a sors hallatlanul kegyes, kinyitottam, és dermesztő volt, mert ott nyitottam ki, hogy »Ki viszi át a szerelmet«. No most, ezek a képek is – szerintem nem nagyon tudjuk őket kategóriákba szorítani, mert mind igaz: az expresszivitásuk, a drámaiságuk, amiket Lajos is mondott; de azt hiszem, éppen attól lesznek ezek a képek nagyon jelentősek, hogy mindig meg fognak tudni újulni, és valahányszor idejövünk hozzájuk, mindig tudnak ahhoz a gondolatrendszerhez kapcsolódni, amelyik bennünk rezeg; és én egy műnél mindig azt érzem a leglényegesebbnek, hogy tud-e alaptartalmat adni.

V. Kis Margit: Ismét két képet szeretnék fölmutatni, két olyat, amelyekből nem raktam ki egyetlenegyet sem, pedig van belőlük jócskán.

Somogyi József: Igen, ez őt nagyon foglalkoztatta. Nagyobbak is vannak tudtommal.

V. Kis Margit: Igen. Legalább harminc darab. Attila korábban festett gouache-képeihez, vagy a monotípiákhoz képest – de leginkább az utolsó képeihez viszonyítva – ha szabad ezt mondanom – én ezt akadémizmusnak tartom. Ezt pedig nem szívesen állítanám Attiláról, minthogy nem is vonatkozik az egész életműre, legfeljebb egy rövidke szakaszára. Ezért hagytam ki – azt hiszem, a rendezőnek szabad így mesterkednie.

Somogyi József: Nézze, annál is inkább, mert lehet, hogy ő maga is kivette volna. Egy műteremben rengeteg holmi összegyűl, amit az ember – néha tehetetlenségi erőből – úgy hagy. De egyszer eljön az ideje, hogy rendet kell tennie. Ez a szobrász – nem-szobrász, festő – nem-festő dolog. Engem tulajdonképpen nem izgat, hogy festő volt, vagy szobrász volt, – itt képei vannak, és aki ezeket a képeket festette, az festő volt. A 20. századnak épp egyik jellemző

köze, de akár próbatételnek a maga számára képes volt ezeken végigmenni. Aztán volt az Attilában egy dafkeség is, hogy ezt, amire mások erőlködve koncentrálnak, azt én kirázom a kisujjamból. Ha egy stúdiumszerű dologról volt szó, azt ő megcsinálta egy délelőtt, és akkor végigment ennek minden csínján-bínján – igazolva azt, hogy nem ez a művészet, ezt tudni kell, a szakma szuverén birtokosának kell lenni, s csak aztán kezdődik a varázslat, a csoda, a nagyon nehezen körülírható. Én nagyon-nagyon sajnálom, hogy nincs itt az a másik, amit még nálam csinált a művészeti gimnáziumban: az antikvár könyvkereskedésben dolgozott egy fiatal kollégája, a művészeti gimnáziumból került oda, nem is tudom, hogy hívják. (Paál István–V. Kis Margit: Nagy Karcsi.) Igen, Nagy Károly. A fej ilyen furcsán, ferdére volt állítva. Attila is egy picikét ferdén tartotta a fejét, engem az a szobor erre emlékeztet, és egy picikét úgy visszanézett az emberre. Szóval egy picikét el is nézett, de rád is nézett, és ez szokatlan, hogy valaki tizennyolc éves korában ilyen legyen. Ezért mondom, hogy nagyon csínján, nagyon óvatosan kellett vele bánni, mert állítom, hogy Attila már a gimnázium végén vagy főiskolás kora elején kész ember volt, felkészült arra, hogy a maga útját járja. Most, így utólag végiggondolva, lehet hogy a főiskolának is része volt benne, hogy elment – a személyes vonatkozású dolgokon túl. Ez a bizonyos dolog Gyenes Tamásra vonatkozott. Tamás egyszer korrigálni akart neki, az első évben tanította azt az évfolyamot. És Attila ránézett, szembenézett vele, és azt mondta: »Ne mondja ezt nekem, ezt nekem a Somogyi már elsőéves koromban megmondta.« És Tamás szegény, nem is mert többé korrigálni neki. Szóval én azt hiszem, ő olyan

Erdélyi Attila, Jertő 2

1976 júniusának első napjaiban telefonált nekem, hogy megérkezett Párizsból, s hogy föladta a képeket, s már meg is érkezett, ott van a Hungarokamion raktárában. Újabb huzavona kezdődött: hogy becsültessem fel, hogy leltározzam be. Hiába mondtam, hogy elnézését kérem, a múzeumi leltár nagyon komoly dolog, 618 kép beleltározása hónapok, sőt lehet, hogy 1–2 év munkája, – aláírás kellett. Most újabb problémák előtt álltunk: megtárgyaltuk a megyei múzeumigazgatósággal, hogy mit lehet csinálni az anyaggal, mert a vakrámák le voltak szedve, a nagy képek összetörve, rolnikban, s közben Erzsi néni állandóan sürgette a kiállítást. Kaptuk a nyersanyagot, de úgy, ahogy volt, nem tudtam vele mit kezdeni.

V. Kis Margit: Valóban hosszú ideje: 1975 óta foglalkozom Erdélyi Attila munkáival. Be kell, hogy valljam: egy évig hozzá se fogtam, csak lapozgattam, nézegettem az anyagot. S miután a második szállítmány is megérkezett, és képet tudtam alkotni magamban a művészről, aztán kezdtem konzultálni, adatokat gyűjteni, restauráláshoz, fotózáshoz válogatni, és mindenek előtt: fokozott ütemben leltározni. Gyerekkoromban megszoktam, hogy a legfinomabb falatokat utoljára hagyom. Most is így tettem, ugyanis én a festményeit szeretem a legjobban, ezeket, amik most itt vannak körülöttünk – s hogy eddig eljussak, a rajzok, akvarellek, korábbi olajképek, monotípiák egész sorát kellett leírnom. Természetesen más oka is van ennek a módszernek: azt hiszem, nem felesleges a művész lépéseit végigkövetni.

Nagyon sajnálom, hogy Attila párizsi barátai, akik közelebbről ismerték az ő 1956-tól 1971-ig tartó munkásságát – *Hubay-Tikviczky Pál, Harczy József, Kabók Mátyás* és a többiek – nincsenek itt. Szerettem volna tőlük néhány kérdésre választ kapni, többek között arra, hogy készített-e Attila szobrot azután, hogy kiment. Szeretném tudni, hogy mennyiben mondható szobrásznak, hogy csak ezeket – és még néhány, elő nem került – portrét tudhatunk-e az ő művének. De az itt lévő anyaghoz is szerettem volna, ha hozzászólnak. Problémát okozott nekem ugyanis az a színes korszaka, ami itt mögöttünk a tárlóban Matisse-másolattal van illusztrálva, és amely korszakhoz tartozik az a nagy színes csendélet szemben, valamint az erkélyen kiállított enteriőrök és önarcképek. Azt szerettem volna tudni, hogy ez a színes korszak hogyan következik az életműben, mert véleményem szerint a figurális kompozíciók felől nézve tulajdonképpen lényegtelenek ezek a képek. Erzsi nénitől tudom, hogy Harczy József nyelvész ismeri annyira Attila munkásságát, hogy könyvet szándékozik írni róla. Ővele valóban meghitt barátságban lehetett Attila, kint az előtérben a dokumentációs anyagban van egy közös szerzeményű versük piros és fekete sorokkal írva – a piros sorokat írta Attila. Gyönyörű vers.

Az előbb említett színes korszakra van némi támpontunk. Egy vázlatlapot mutatok Önöknek – kirakni azért nem lett volna érdemes –, egyik oldalán

tanulmánylapokon látható karakterek, a karikaturisztikus formálás az előbb bemutatott, 1967-tel datált képéről már ismerősek; azzal egyidejűek lehetnek ezek a lapok. Míg ott a tömegből kimagasló, fehérköpenyes alak mindenképpen egy profán környezetben jelenik meg, addig itt ezek a groteszk fejek farizeusok, hisz itt az egyik lapon egy Golgota-variációban szerepelnek. Erzsi nénitől tudom, hogy Attilának egy nagy, zöld színű, Krisztus-testet ábrázoló vászna is volt. Ez vagy lappang, vagy lefestette Attila, mint oly sok képét.

Még egy képet szeretnék megmutatni: az Erzsi néni tulajdonában lévő, ugyancsak 1967-tel datált képet, amit szintén nem raktam ki, – egyrészt nem fért, másrészt a kettő sem mond sokkal többet, mint az az egy, ami kikerült.

Somogyi József: Legfeljebb talán a lilának van itt jelentősége; a lila szín eléggé biblikus dolog, nagyon gyakran megjelenik a fehérrel paralel. A fehér és a lila többek között nagyon jellegzetes ikonográfiai jel. Úgy látszik, Attilát – lehet, hogy most nem tudok többet mondani, mint délelőtt – nagyon foglalkoztatta az elmúlás gondolata, a dráma, az egyetemes vagy a személyes dráma, mert mindegyik képben valami szorongató dolog is van. Még a grafikáiban is, és ezekben én sokszor még többet is érzek, noha – mint a Lajos is mondta – fölsejlik néha Tizián vagy Daumier neve, de én még hazai gyökereket is vélek néhol fölismerni: Uitzra gondoljunk akár, vagy Nemes Lampértra, de még Barcsay is eszembe jut időnként. Ezt nem rossz értelemben mondom, a párhuzamos vonások megléte éppen az eligazodás jele – kortársak nélkül nem lehet előre jutni, ezt a vonást a legnagyobbaknál is meg lehet találni. Más az

EMLÉKEZÉS ERDÉLYI ATTILÁRA

1978. október 21-én nyitottuk meg a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeumban Erdélyi Attila emlékkiállítását. Aznap délután baráti beszélgetésre hívtuk meg Attila mesterét, Somogyi József szobrászművészt, a pályatársakat, barátokat: Paál István, Bányai József, Kutas László szobrászokat, Blaski Mária festő-restaurátort, valamint dr. Németh Lajos művészettörténészt, akit a beszélgetés vezetésére is felkértünk. A visszaemlékezéseket, véleményeket magnóra vettük, melyet majdnem teljes terjedelmében közlünk.

Dr. Németh Lajos: Mint a katalógusi előszóban is megírtam, személyesen nem ismertem Erdélyi Attilát, de Kondor Bélától és feleségétől, Kaufman Ágitól sokat hallottam róla. Ismertem Kondor gyönyörű verseit is, amelyeket barátja halála alkalmával írt. Műveit azonban csak itt láttam, miután a hagyaték a múzeumba került, és alkalmam volt megtekinteni a hatalmas vásznakat, a festmények és a grafika nagy részét – az itt kiállított anyag többszörösét.

Már a hagyaték megtekintése után két dolog kezdett körvonalazódni bennem, és ezt a mostani kiállítás megerősíti.

Véleményem szerint Erdélyi Attila művészetének egyik jellemvonása a nagy, monumentális témák iránti vonzalom. Nem egyszerű formakérdésről van szó, hanem arról, hogy Erdélyi valami mély tartalomvilágot akart megfogalmazni, véleményét az emberi sorsról, a történelemről – tragikus, drámai tartalmakat tehát. Ebben nem szakadt el a hazai tradícióktól, sőt, annak továbbfejlesztője. Hiszen ezek a nagy kompozíciók valami olyan problémakört érintenek, amit a századelőn a magyar konstruktívek, a Nyolcak művészei pendítettek meg, gondoljunk például Pór Bertalan szimbolikus-monumentális műveire. Erdélyi nem fogadta el a modern művészetnek azt az útját, amely az emberi tartalmak háttérbe szorításával elsősorban formai kérdésekre, tiszta festői és plasztikai viszonylatok kutatására koncentrál. A mély tartalmak elmondására alkalmas témakört kellett tehát keresnie. Ez magyarázza a biblikus témákhoz való fordulást, a manierista kor kompozícióinak a reminiszcenciáját. Nem közvetlen biblikus témák ezek, inkább sejtetések: az Ószövetség tragikus hangjának a modern hangszerelésű újraidézésére. Olyan tematikát, megformálandó anyagot keresett tehát, amely alkalmas arra, hogy filozofikus mondandót tolmácsoljon, emberi világot tükröző tartalmakat tudjon bennük megfogalmazni. Nagyon lényeges esztétikai kérdés húzódik meg e keresés mögött: küzdelem annak

tás fokozta, és erősítette azt a meggyőződésemet, hogy komoly formátumú életmű bontakozott Erdélyi műveiben –, és ez több, mint ígéret, mert hiszen a jól válogatott kiállítás is mutatja, hogy itt nem csupán tehetséges ígéretek, hanem művek vannak.

Összefoglalva tehát: Erdélyi művészetének az egyik jellemvonása annak a drámai anyagnak a keresése, amelybe bele tudja vetíteni filozofikus és etikai gondolatait, a másik pedig elemi expresszivitása.

Most megkérem az itt jelenlévő barátokat: *Paál Istvánt, Kutas Lászlót, Benes Józsefet, Bányai Józsefet,* hogy egyrészt ők mondják el az emlékeiket és véleményüket; de először talán azokat, akik ezt a kiállítást létrehozták, megrendezték, tehát – *dr. Palov Józsefet* és *V. Kis Margitot* – kezdjék ők a beszélgetést.

Dr. Palov József: Markócsné, Erzsi néni még 1973-ban 129 képet hozott haza Párizsból. Hegyeshalomnál megállították, s mivel nem tudtak határozni, a 129 kép bement a Keleti pályaudvarra. Markócs Józsefné ezek után – mivel nem tudta kifizetni a vámot, Somogyi József tanácsára közgyűjteménynek ajánlotta fel a képeket (S mivel szarvasi lakos, az ottani múzeumnak, a Tessedik Sámuel Múzeumnak a gyűjteményére gondolt. – V. Kis M.)

Ezek után kezdődött az én, mintegy háromhónapos levelezésem, szaladgálásom, mire a fővárosi vámőrség vámmentesen kiadta a képeket. Ezzel az ügy első fele lezárult. Ezek után az következett, hogy Erzsi néni állandóan a nyakamra járt, hogy Párizsban még rengeteg kép van, és én csináljak valamit, hogy azok is hazajöjjenek. Én fölmentem a minisztériumba, ott azt mondták nekem, hogy mit törődöm én ezzel, ez nem az én, tehát nem a szarvasi múzeum profilja. Erre én hazajöttem. Aztán újra Erzsi néni következett: ő cselekedett.

Konstutställning ger franskt och svenskt

Gunnar Ljung med Strandfynd, ett av hans träarbeten med religiös anknytning

Teckningslärare Gunnar Ljung, Emmaboda, och konstnär Attila de Lukats från Paris samarbetar om den konstutställning, som inleds med vernissage på fredag kväll på Hotell Linden. Både franskt och svenskt skall visas under tre dagar.

Det franska materialet består av ett stort antal teckningar av konstnären A Erdelyi, en grafiker med framgång i Frankrike. Han komponerar sina figurer expressionistiskt men på ett för alla begripligt manér.

Gunnar Ljung svarar för det svenska inslaget. Han benämner vissa utställningsalster okonventionella experiment i glas. Vidare presenterar han keramik, textila arbeten, skrotkonst, träarbeten och religiösa kompositioner i skilda material.

KM-bordtennis i Mörbylånga

Mörbylånga GoIF har hållit klubbmästerskap i b.-tennis. Deltagarantalet var det största som någonsin förekommit i föreningens historia, ett sjuttiofemtal matcher spelades innan segrarna i de fyra olika klasserna kunde koras. Per Svensson blev den framgångsrikaste spelaren genom att i de individuella klasserna belägga två tätplatser och en andra plats. I herrsingel vann Hans Thorell. Thorell blev värdig mästare genom att inte förlora ens ett enda set. Flickklassen vann Lottie Nyqvist.

Rävemåla skola fick 8 sökande

Skolstyrelsen i Älmeboda har haft sammanträde. Fyra sökande hade anmält sig till tjänsten som ord folkskollärare vid Räsebro, Berit Matsson, Lindås, Nils Johansson, Emmaboda, och Mona Berg, Rävemåla.

Vidare hade fyra sökande anmält intresse för den ledigförklarade tjänsten som småskollärare i Rävemåla, nämligen småskollärarna Margareta Hermansson, Lund, E Gustavsson, Emmaboda, Lena Petersson, Växjö, och Ros-Marl Sandberg, Långasjö.

GDEN

ER SNABBT

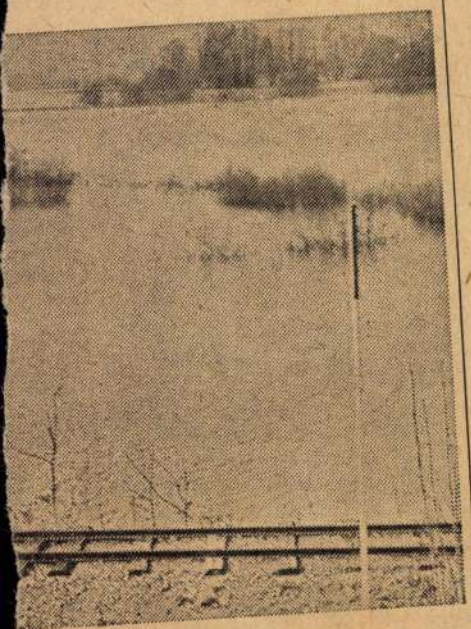

...n — resten är översvämmade arealer

...ults gård sin väg- vattnet ...ten gjort ...utfartsvä- ...bron över vid Flise- ...rre delen ...vid Gill- och Ruda ...r och mer

för varje timma. Även om man inte väntar något rekordflöde i år så är det oerhört mycket vatten på väg från det småländska höglandet, där snösmältningen i skogarna inte har mycket mer än börjat. Inlandet har också haft mycket mera snö än trakterna vid åns nedre lopp, varför allt talar för fortsatta översvämningar och därmed försenat vårbruk för lantbrukarna i Emådalen.

Investeringar i kemisk industri samt produktions...

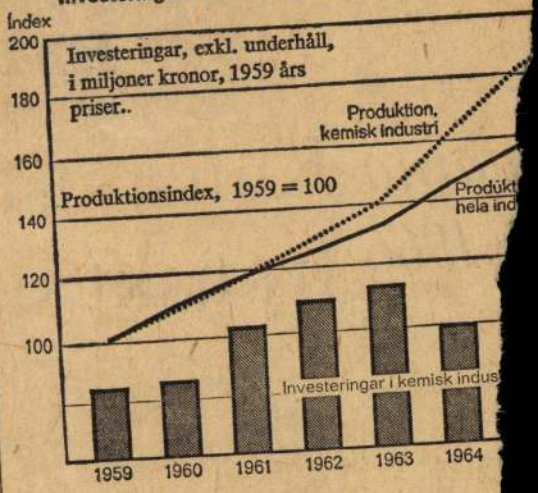

Den kemiska ind... visar stark expa...

Sveriges kemiska industri fortsatte att exp... under fjolåret. Produktionen ökade med upp... eller dubbelt så kraftigt som industriproduktio... den snabba tillväxtakten bidrog den pågåen... den av produktionskapaciteten inom den pe... och inom oljeraffinaderierna, konstateras de... bankens årsöversikt "Sveriges ekonomi 1966".

Investeringarna inom den kemiska industrin uppgick under 1966 till nära 800 milj kr, vilket jämfört med 1965 innebär en ökning med ca 230 milj kr eller hela 40 proc. Den kemiska industrin svarade därmed för ca 15 proc av de totala industriinvesteringarna.

Den svenska exporten av kemiska produkter ökade med 15 proc till 830 milj kr, vilket innebär att drygt en femtedel av industrins produktion gick på export. Till skillnad från 1965 minskade exporten till EEC-länderna något. Exporten till Efta fortsatte däremot att öka i snabb takt: för 1966 blev uppgången 18 proc. De viktigaste avnämarna inom Efta var de nordiska länderna, som tog 39 proc av den totala exporten.

Vår import av kemiska produkter steg i fjol med 7 proc till 1,9 miljarder kr. Importen från EEC ökade med ... med 13 pro...

För 1967 ... fortsatt sna... kapaciteten ... anläggning... byggas ut... nadsberäk...

M...

Den förs... len i Sovjet... rangeras i ... nius. Orkes... alla unions... sig.

En avslu... i Vilniusfil... maj 1967.

...i Basebo... ...ts för kultur

MÖN...

på tal om...

Fotbollpremiären

MÖNSTERÅS GoIF har ett bra utgångsläge inför årets start i div III i fotboll. I stort sett har Gifarna laget intakt från div II-tiden

Mönst... serie led... poäng, tv... Stats & ... har dom... spelad. ... är ensa... kolum...

De ... följand...

Mag... man ...

MABODA MED OMNEJD

yrning för olkets hus

för en kostnad av cirka 7.000 kronor. Vidare skall uthuslängan, där Folkets hus nu har en del förråd, renoveras och där skall även inredas två garage för uthyrning.

Omvalda i styrelsen blev Herbert Karlsson, Lage Johansson, Georg Karlsson och Selfrid Engström. Kvarstående ledamöter är Karl Stolpe, Gösta Carlsson, och Börje Johansson. Revisorer: Olle Hällström och Birger Niklasson.

Ombud i Konsum blev Gösta Carlsson, i samhällskommittén Helmer Lindqvist och Karl Stolpe samt i ABF Ernst Karlsson, Fritz Johansson, Selfrid Engström, Karl Stolpe och Ivar Fahlström.

Ordföranden Karl Stolpe framförde ett tack till styrelsekamrater och medlemmar för det gångna verksamhetsåret. Janne Knutsson riktade ett tack till ledningen för Folkets hus. Föreningen har ett gott anseende, sade han, för sina välskötta lokaler.

Folkets hus vaktmästare fru Herta Lindqvist blev under kvällen hyllad för lång och plikttrogen gärning.

iska kursen verket avslutad

Vernissage i Emmaboda

Fru Josephine de Lukats visar en färgsprakande geometrisk komposition benämnd Eld av franske konkretisten Jolathy

Konstutställningen i Emmaboda med konstnär Attila de Lukats och teckninglärare Gunnar Ljung som utställare på Hotell Linden inleddes på fredagen med vernissage.

Det var både svenskt och franskt material som visades inför en talrik publik under vernissagen. Teckningarna av den franske konstnären A Erdelyi, sammanlagt närmare 60-talet, rönte stort intresse. Gunnar Ljung visade i sin utställning glas, keramik, textila arbeten m m. Under utställningstiden, som pågår under lördag och söndag, underhåller de båda utställarna Gunnar Ljung o. Attila de Lukats med musik på piano och trumma.

Fältskytte. Emmaboda skytteförening och Södra Möre skyttekrets har på söndag gemensam fältskjutning i Bromboda. Förutom tävlingarna inom kretsen ingår också triangelskjutning mellan Emmaboda, Vissefjärda, och Långasjö skytteföreningar.

Emmaboda lånar. Länsstyrelsen har inte något att erinra mot att Emmaboda köping får regeringens tillstånd att ta upp lån med 200.000 kr på 20 år för att anskaffa en inmatningstransformator med utrustning till köpingens elverk.

Amorteringslån. Länsstyrelsen har icke något att erinra emot Emmaboda köpings ansökan till kungl maj:t om tillstånd att upptaga ett 20-årigt amorteringslån å 200.000 kronor för anskaffande av en inmatningstransformator med utrustning till köpingens elverk.

Kjolinsamling. U[illegible]

SKOLMATEN

EMMABODA

Måndag: kåldolmar, potatis. **Tisdag:** blodpudding, lingon- och vitkålssallad. **Onsdag:** ärtsoppa, ostsmörgås. **Torsdag:** fisk, potatis. **Fredag:** köttfärs, potatis, grönsaker.

VISSEFJÄRDA

Måndag: makaroner, köttfärssås. **Tisdag:** biff stroganoff, potatis, gurka. **Onsdag:** kalvsylta, potatis, rödbetor. **Torsdag:** strömming, potatis, persiljesås. **Fredag:** potatisplättar, lingonsylt.

LINDÅS

Måndag: risgrynsvälling, korvmörgås. **Tisdag:** rotmos, fläsk-

HANDEL SJÖFART

FASTARE KURSER

STOCKHOLM (TT). **Börsveckan avslutades i något fastare kurstendens, men omsättningen var liten. Totala affärssumman blev 1.87 milj kr, varav aktierna drog 1.79 milj kr. LME B-affärerna var livliga med 1.500 omsatta aktier. Handelsbanken omsatte 1.200 aktier. Högre än tidigare i år betalades Algot med 222, Cementgjuteriet 308 och Holmen A 147.**

Lägre betalades Billman med 126, Corona 124, Östgötabanken 112 och Handelsbanken pref A 65.

Omsättningstal: Järnvägsverkstäderna, Mo och Domsjö B 400, NK 400, Scania-Vabis 280, Ström-Ljusne 560, Tändstickor B 250, Uddeholm 300, Volvo 450 och Promotion 300.

FONDBÖRSEN

AKTIER	Köp.	Sälj.	+—	Bet.
Industriaktier				
Aga	170.—	173.—		—
Ahlsellågren	225.—	233.—		—
Alfa-L. A	320.—	330.—	—3	—
D:o B	325.—	330.—	+1	—
Algot	220.—	235.—		—
Asea	274.—	275.—	+1	275.—
D:o fria	275.—	290.—		—
Astra	290.—	292.—		291.—
Atlas C.	168.—	170.—	+2	—
Bahco	141.—	142.—		141.—
Becker	81.50	82.—		82.—
Bergv. o. A.	191.—	194.—	+1	—
Billerud	128.—	130.—	+1	128.—
Billman	125.—	128.—	—3	128.—
Bofors	117.—	120.—	+2	118.—
Boliden	301.—	305.—	+1	—
Borås W.	90.—	96.—	—2	—
Bryggvr	201.—	205.—		—
Cellulosa	151.—	154.—	+1	—
Cement	307.—	308.—	+7	307.—
Corona	124.—	126.—	+1	124.—
DN A	302.—	310.—	+1	—
Drott	530.—	570.—		—
Electrol. A	125.—	—		—
D:o B	127.—	130.—	+1	128.—
Elverk	224.—	228.—	+2	—
Esab	170.—	185.—	—1	—
Facit	326.—	327.—	+1	326.—
Fagersta A	113.—	115.—		—
D:o B	114.—	115.—		114.—
Fläkt	227.—	233.—	+2	230.—
Ford	420.—	—		—
Fosfat	535.—	—		—
Garphytte	215.—	240.—		—
Gränges	184.—	185.—	+2	—
D:o fria	184.—	195.—	+2	—
Gunnebo	160.—	185.—		—
Götaverk.	69.—	71.—		70.—
Holmen A	146.—	155.—	+1	—
D:o B	145.—	150.—		—
Hufvudst. A	140.—	150.—	—5	—
D:o B fria	140.—	160.—	—5	—
Husqvarna	107.—	113.—	+1	—
Hylte	106.—	125.—	+1	—
Höganäs	173.—	176.—	—1	175.—
Iföverken	204.—	206.—	+1	205.—
Iggesund	192.—	195.—	+1	—
Jungn. A	135.—	145.—		—
D:o B	130.—	140.—	+5	—
D:o B fria	130.—	145.—	+5	—
Jvgverkst.	102.—	103.—	+1	102.—
Klippan	195.—	—		—
Kohlswa	120.—	130.—		—
Kopparf.	190.—	197.—		—
D:o st A	152.—	158.—		—
D:o st B	150.—	158.—	—1	—
Socker	139.—	140.—	+2	139.—
Fosfat	375.—	380.—	+4	—
Stora K.	198.—	200.—	+2	199.—
D:o fria	199.—	204.—	+2	200.—
Ström-Lj.	132.—	133.—	—1	133.—
Sveå	42.—	43.—		42.50
SAL	110.—	111.—		—
Sv. Lloyd	62.—	64.—		—
Tirfing	125.—	136.—	—2	—
Transatl.	112.—	115.—		—
Trelleborg	140.—	150.—		—
Trikå pr	160.—	175.—		—
D:o st	160.—	170.—		—
Turitz	280.—	285.—		—
Tändst. A	185.—	190.—		—
D:o B	187.—	190.—	+3	187.—
Uddeholm	113.—	115.—	+1	114.—
Wirsbo	88.—	95.—	—6	—
(utan kupong 6 kr)				
Volvo	108.—	109.—	+2	108.—
D:o fria	108.—	109.—	+2	—
Zander o. I.	230.—	275.—	—12	—
Åhlén A	175.—	183.—	+5	175.—
D:o B	175.—	185.—	+5	—
Investmentbolag				
Asken	225.—	230.—	+5	225.—
Carnegie	145.—	150.—		—
Custos A	220.—	225.—		—
D:o B fria	220.—	225.—		—
Fannyudde	185.—	190.—		—
Företagsf.	76.—	78.—	+1	—
Industriv.	325.—	340.—	—5	—
Investor	393.—	394.—		393.—
D:o fria	394.—	405.—		—
Kilsund	90.—	94.—	—1	—
Kinnevik	230.—	240.—		—
Malcus	175.—	—		—
Promotion	218.—	220.—		219.—
Provident.	312.—	315.—	—3	313.—
Ratos	195.—	204.—	—5	—
Sanna	90.—	—		—
Säfveån	75.—	77.—		—
Öresund	236.—	240.—		—
Bank- och försäkringsaktier				
Götabank.	188.—	190.—	+1	—
Skandinav	167.—	169.—	+2	—
Skaraborgs	140.—	147.—		—
Skånska	62.—	63.—	+1	62.—
Smålands	94.—	96.—	—0.5	95.—
Sth. ensk.	345.—	355.—	—5	—
Sundsvalls	170.—	178.—		—
Sv. HB	170.—	172.—	+1	171.—
Uplands	145.—	150.—	—3	148.—
Werml[illegible]nds	145.—	155.—		—
Öst[illegible]	112.—	115.—	+1	—

STOR MASK

vid ULLEVI

invid riksväg 15 förrättas **fredagen**
vid **BS-MASKINER AB** i Gamleby

TRAKTORER: 35 st., däribland
lastare, BM-320, BM-230, Volvo T-24
och fotogen med och utan lastare,
även med lastare, MF-25, Ferguson
diesel och fotogen, IH EMD-50, B-2
Nuffield Universal four Diesel, Pors
torerna äro översedda vid vår ver
och kraftuttag. Många av traktor
skyddsbåge och hytt.

SPECIALTRAKTORER: BM-350
DKD 8, Fordson Major Diesel me
D 70 och industrilastare, Volvo T-
MAN fyrhj.-driven industritraktor
tare, Ferguson 35 skogsutr. med H
vinsch. Grävmaskin ABS H-30 självg

SKÖRDETRÖSKOR: BM-Volvo S
säckplattform, Aktiv M 2 S Diesel,
med tank och halmrivare, Munktel
Aktiv typ M med tank och hack.
tells 6' med säckplattform.

LANTBRUKSMASKINER och RE
3-skäriga, IH 2 sk., Kvaerneland 2 sk
i olika storlekar, såmaskiner 13 b. f
stallgödselspridare Frej och IH, styv
var, kultivatorer, 2 st. radhackor fö
aggregat, IH slaghack 1100 mm., silof
sättare Favorit 2 rad., släpräfsa, el. m
fläkt, dikesrensare, boggievagnar, driv
kran och spannmålslämmar, påhängsv

ÖVRIGT: Halvbandsutrustningar p
timmerkälkar, slirskydd, beg. däck o
maskin "Bark-Lasse", schaktblad, tim
lastare.

Vid försäljningstillfället utgående varu

Sydöstra Sveriges Auktionistförenings
behåll gälla.

FIRMA *Ge-*

GERT GUSTAFSS

GAMLEBY - Tel. 0493/100 43

Kreaturs- och lös

På grund av arrendets upphörande låter
Karur[illegible] GÅRDSLÖSA genom offe
14 m[illegible]67 med
var[illegible]

Erdélyi Attila
festő

Kondor Béla festő, Attila című
versel írt Erdélyi Attilának.

Koffán Károly: Néhány szó Kondor Béláról.
MŰVÉSZET, 1973.január - 2.oldal

Erdélyi Attila, költő

kén : Rem.

Erdélyi Attila: Testmű 100

Új Auróra, Békéscsaba, 1979.

Er-délyi Attila, festő
hobrám

L.:u.ö

Erdélyi Attila: Grafika 84.

Új Aurora, Békéscsaba, 1979. 2.

Erdélyi Attila, [ ]

□ ERDÉLYI ATTILA emlékkiállítását Parancs János költő nyitja meg június 29-én, 4 órakor a Békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumban. A tárlat augusztus 27-ig tekinthető meg.

-: □ Erdélyi Attila 2

Esti Hírlap, Bp. 1979 jún. 26.

Erdélyi Attila, testő

kép: Repr

Erdélyi Attila: Testmény 4

Ny Aurora, Békéscsaba, 1979. 2.

Erdélyi Attila, költő

CZIPRI ÉVA (1943–1974) verseinek és ERDÉLYI ATTILA (1934–1971) rajzainak közös kötete jelent meg a békéscsabai könyvtár bibliofil sorozatának új kötetében. A verseket Weöres Sándor és Rónay György írása méltatja, a rajzokat Németh Lajos mutatja be.

Bontó 3.

Krónika.

Jelenkor, Pécs, 1980 maí.

XXIII/3.

Erdélyi Attila festő
hagyatéka

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726
Erdélyi Attila
BÉKÉS MEGYEI NÉPÚJSÁG
festőművész
1979 ÁPR 8
1021

Erdélyi Attila: Figurális kompozíció II.

rnap

ainк életéből

űködés

utatása

ajózás napja

DETEKTOROS KÉSZÜLÉKEK

Magyarország szakemberei aktívan részt vesznek a műholdak tudományos műszereinek elkészítésében. A Budapesti Műszaki Egyetem közreműködik a földi detektorokkal történő adatbegyűjtés feladatát ellátó radioelektronikus készülékek létrehozásában. Ezeket a detektorokat a földfelszín legnehezebben megközelíthető részein helyezik majd el, hogy különféle paramétereket (szeizmikus aktivitást, mágneses tereket, meteorológiai adatokat stb.) határozzanak meg velük. A földön elszórtan elhelyezkedő műszerek adatait műhold gyűjti össze

Csehszlovákia

Trolibuszok két világrésznek

Az első cseh trolibusz, a „Skoda 1 Tr" már 1936-ban elkészült a plzeni Skoda Művekben. A trolibuszgyártás ezután a Skoda-vállalat gyártási programjában maradt. A vállalat Ostrov nad Ohríban működő fióküzemében jelenleg a „9 Tr" típusú trolibuszok készülnek, amelyek alacsony üzemelési és karbantartási költségükkel, hosszú élettartamukkal és kiváló, a modern városi közlekedés igényeinek megfelelő konstrukciójukkal tűnnek ki.

A lublini „f

A lublini vajdaság keleti részén már évek óta épül egy új kőszénbánya. Már a harmincas években megállapította a varsói egyetem professzora, Jan Samsonowicz, hogy ez a terület szenet rejt, ám csak a hatvanas években, az első feltáró fúrások bizonyították ezt be. A további kutatómunka során megbizonyosodtak arról, hogy a lublini föld mélyén óriási szénrétegek vannak. A hetvenes évek első felében befejezték a térképezést és 1975-ben döntés született az első bánya felépítésére.

A lublini kőszéntartalékot közel 40 milliárd tonnára becsülik, jó minőségű tüzelőanyag, kalóriaértéke kb. 6500 Kcal/kg. A medencét, melynek hossza 180 km, szélessége 18—37 km, három körzetre osztották: a központi, az északi és a déli körzetekre. Legjobban a központit ismerték meg, oda telepítették az első bányát is, Bogdanka faluba.

A bányaépítkezés gyorsan haladt előre, az első akna mélyítésekor minden terv szerint történt. Mégis, amint

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

Erdélyi Attila

BÉKÉS MEGYEI NÉPÚJSÁG

Festőművész

1979 ÁPR 8

1021

Erdélyi Attila: Figurális kompozíció III.

A berendezés óránként 100 tonna tengervíz sótalanítására képes.

Az azerbajdzsáni kőolajipari és vegyészeti intézet munkatársai a feladat megoldására hiperszűrési eljárást dolgoztak ki. A magasnyomású vizet sík, vagy csőszerűen kiképezett, a vízmolekulákat áteresztő, de a vízben oldott sók hidratált ionjait visszatartó membránok között vezetik át. E módszerrel jobb minőségű víz nyerhető a desztillátumnál.

Nagy nehézségeket jelent az óceánjáró kereskedelmi hajók, a halászhajók legénységének vízellátása, mivel több hónapon át tartózkodnak a tengeren. Ma már nincs szükség édesvizet szállító tartályhajók kiküldésére, mivel minden szovjet hajón működik különböző típusú sótalanító berendezés: napi teljesítményük 1—240 tonna közt váltakozik.

E készülékek egy része a hajó dízelmotorjainak hulladékhőjét hasznosítja. Korábban a hajómotorokban keletkezett hőmennyiség több mint fele kárbaveszett. Ezt a hőt hasznosították a készülék tervezői a vízsótalanításnál — figyelembe véve, hogy vákuumban a víz 100 Celsius-foknál alacsonyabb hőmérsékleten forr. Eközben jóval kevesebb vízkő képződik, így elég ha a sótalanító készüléket évente egyszer tisztítják.

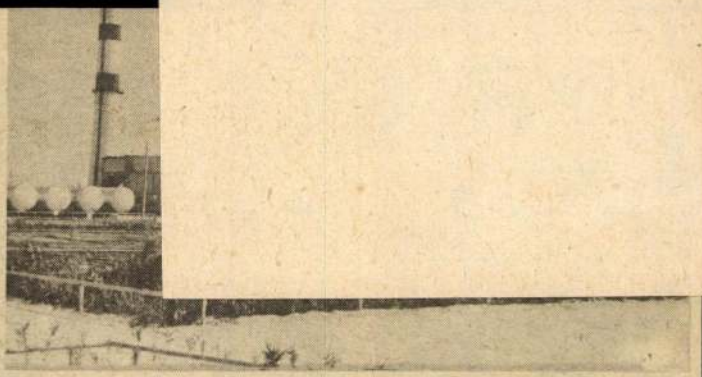

A Mangislak félszigeten (Kazah SZSZK) levő Sevcsenko városban 5 évvel ezelőtt kezdte meg működését az az atomerőmű, amely a tengervíz sótalanítását végzi

Más aggregátokban a hajóturbinákban elhasznált gőzt hasznosítják. A vízsótalanítás költsége ebben az esetben is jelentős mértékben csökken. Ilyen készülékeket a Krím-típusú szovjet tartályhajókon használnak jó eredménnyel.

Mind nagyobb figyelmet fordítanak a vízsótalanítás folyamatának másik összetevőjére — a művelet során kapott sók hasznosítására is.

Vlagyimir Rindin

Erdélyi Attila

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

Képzőművész

BÉKÉS MEGYEI NÉPÚJSÁG

1979 ÁPR 8

1021

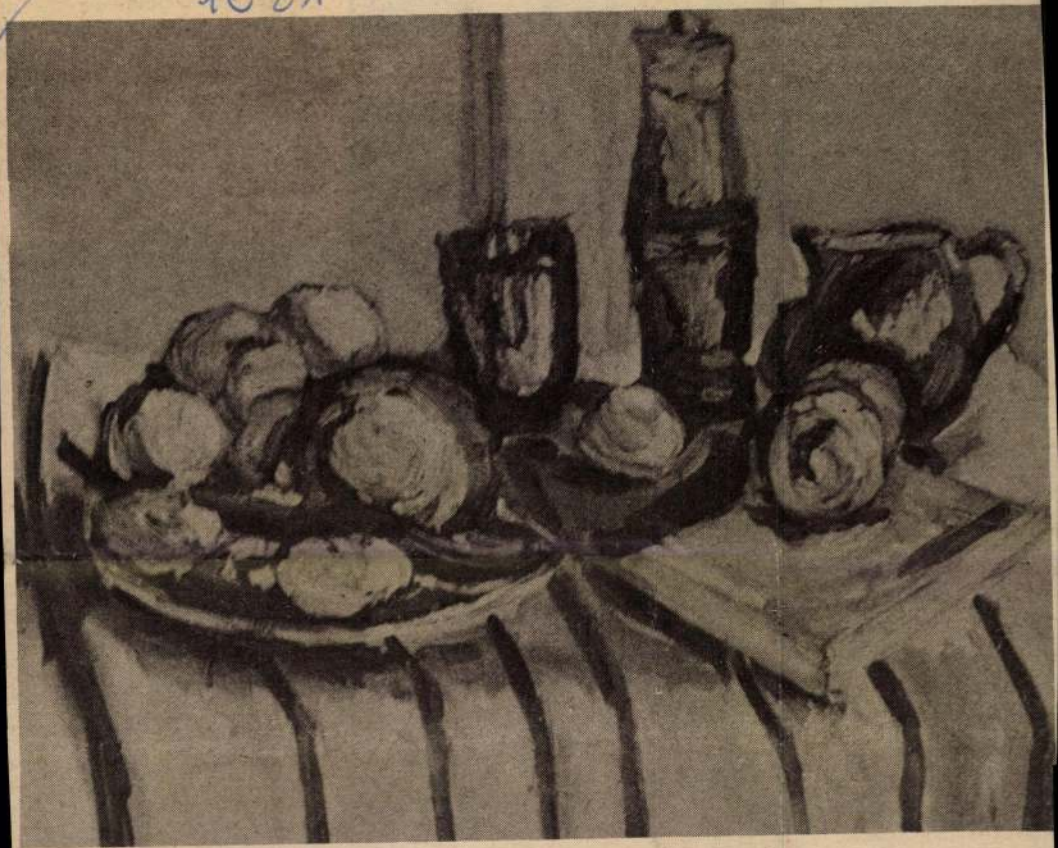

Erdélyi Attila: Csendélet

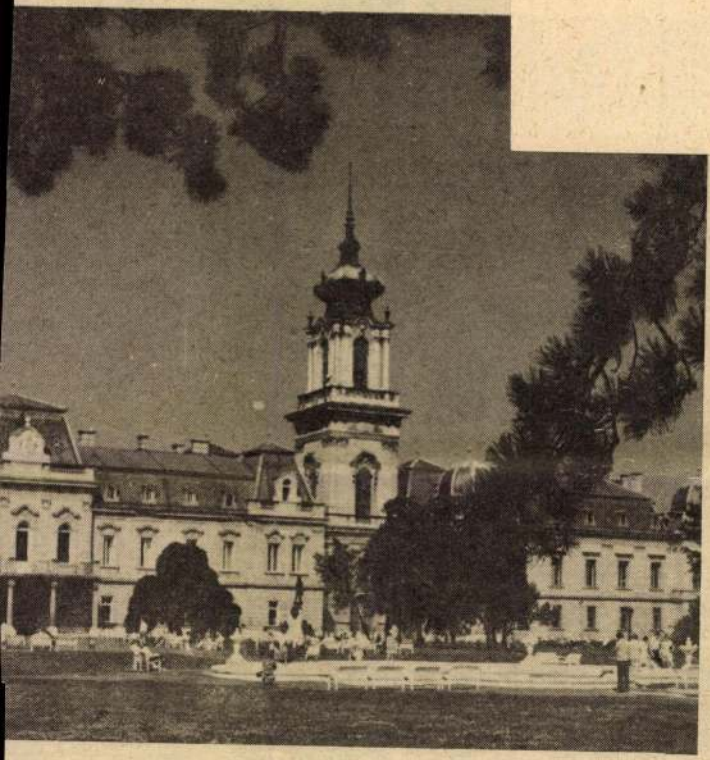

újabb egzisztenciák terem
tődnek, s már itt is kevés
munkáskéz.

Keszthelyen évente 3–
millió forint értékű társadal
mi munkát végeznek a pol
gárok. Műemlékeket csinosí
tanak, parkokat hozna
rendbe, fákat ültetnek.

Az ide nem messze fekv
római erőd, a Valcum útjai
érkeztek ide gótok, longobár
dok, kelták, hunok, avarok
szlávok, magyarok. Az egyi
helyi történész szerint „
keszthelyi kultúra népei
mind itthagyták nyomaikat
s a már itt élő népekbe ol
vadtak. A mai asszimiláci
eredője a munka, a közö
tett a város előrevivéséért
hogy modern otthont adjo
polgárainak, jó megélhetés
a látogatóknak pedig valóc
édenkertet varázsoljon.

Szüts Déne

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

Erdélyi Attila

BÉKÉS MEGYEI NÉPÚJSÁG

festőművén

1979 ÁPR 8

1021

NÉPÚJSÁG

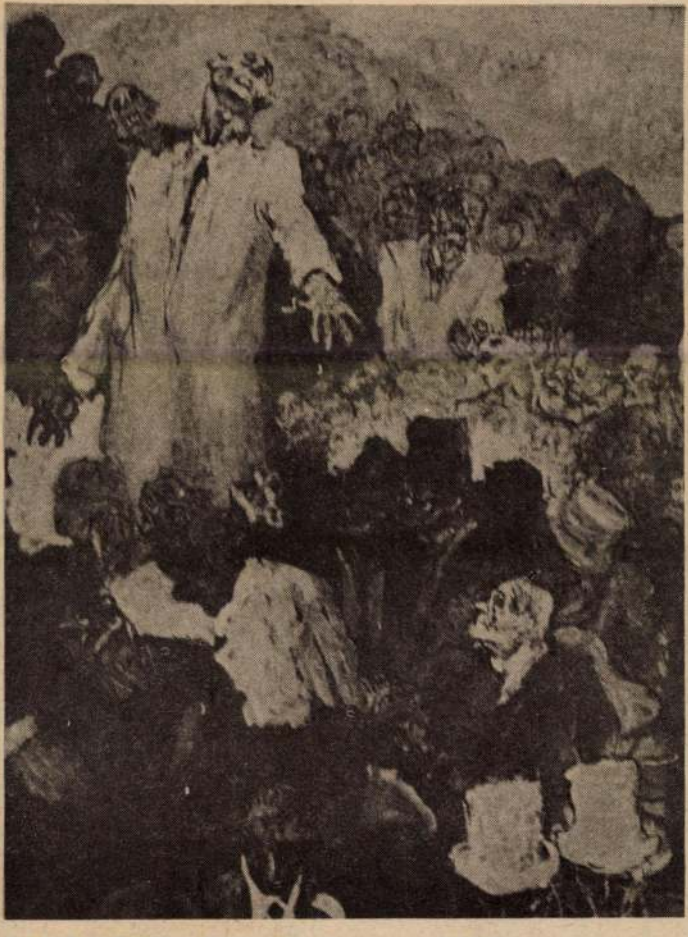

Erdélyi Attila: Figurális kompozíció I.

NÉPÚ

SZULOF

Keszthely, a Balaton fővárosa

Garay János, híres költőnk rótta ezeket a sorokat: „Kenesétől Keszthelyig terjed el a Balaton; Ott az édenkert kapuja — Itt az édenkert vagyon!"...

Hát lássuk csak, mi is vagyon ebben az édenkertben? Ha valaki Keszthelyt emlegeti, az emberek döntő többségének — legyen az belvagy külföldi turista — rögtön a napsütötte tó szelíd, zöldkék vize, a hűs habok, a vidám kis hajók, vitorlások, a strand ezernyi öröme jut eszébe. Pedig a Balaton legnyugatibb s egyben déli csücskében elhelyezkedő város nemcsak víz, napfény és jó levegő. Nemcsak a fürdőzés paradicsoma.

Keszthely a történelmi, villasorok „árnyékában" ve zet az ősi városba. A távol ból idelátszanak a keszthely hegység sötét, tölgyesektől fenyves ligetektől övezett ko szorúi.

A természeti szépségel mellett megragadó a váro lakóinak mediterrán derűje kedvessége. Őket illeti a jog hogy bemutassák a Balato „székhelyét". Koskán Lászl nyugdíjas vasutas, a város pártbizottság tagja lelkes lo kálpatrióta. Azt mondja: „A tisztes, haladó hagyomány ápoló emberek laknak itt.

Valóban. A Kossuth Lajo utcában az üzletek sorá megszakítják a műemlékek Emitt Batsányi János tanult amott Csokonai Vitéz Mihály szállt meg. Itt született Gold

Erdélyi Attila festő (Bp. 1934. V. 1 – Párizs, 1971, V. 6.)

emlékkiállítása a városi

Tessedik Sámuel Múzeumban

1978. október – november

– katalógus (sok adattal) a könyvtárban –

Erdélyi Attila

Erdélyi Attila emlékkiállítása Szarvason a Tessedik Sámuel Múzeumban nyílt meg.

P. Szabó Ernő: Erdélyi Attila emlékkiállítása.
Új Tükör, 1979. május 6 - 3. lap.

Erdélyi Attila

Az 1971-ben, 37 éves korában Párizsban elhunyt művész csak élete utolsó tíz évében fordított figyelmet a festés, illetve a grafika felé.

P. Szabó Ernő: Erdélyi Attila emlékkiállítása.
Új Tükör, 1979. május 6 – 3. lap.

Erdélyi Attila

Erdélyi Attila kiállításán bemutattak házom korai szolorportréját. Festményei, lus, ceruzarajzai nagy tehetségről beszélnek.

P. Szabó Ernő: Erdélyi Attila emlékkiállítása. Új Tükör, 1979. május 6-3. lap.

Erdélyi Attila

Erdélyi Attila szobrászként indult. A Képző művészeti Főiskolán Somogyi József szobrászművész tanítványa volt.

P. Szabó Ernő: Erdélyi Attila emlékkiállítása. Új Tükör, 1979. május 6 – 3 lap.

Erdélyi Attila

„Emporio" (vers)

P. Szabó Ernő: Erdélyi Attila emlékkiállítása.
Új Tükör, 1979. május 6 – 3. old.

Erdélyi Attila

Kenyérkereső foglalkozásként szolorkivitelező műhelyben vallalt munkát. Ékszerkészítéssel is foglalkozott. Művei expresszív formavizbágu drámai hatásúcak.

P. Szabó Ernő: Erdélyi Attila emlékkiállítása. Új Tükör, 1979. május 6 - 3. lap.

Erdélyi Attila

Erdélyi 1956-ban került Párizsba. Dolgozott Stuttgartban, Münchenben, Spanyolországban Bloch építész közvetlen munkatársaként.

P. Szabó Ernő: Erdélyi Attila emlékkiállítása.
Új Tükör, 1979. május 6 - 3. lap.

Erdélyi Attila

• *Erdélyi Attila festőművész képeiből rendezett emlékkiállítás megnyitója 29-én, délután 2 órakor lesz a Budavári Palota E épületében.*

Népszabadság, 1987. IX. 22.

Erdélyi Attila festő, él 1021 Szolerdsz

Értékes képekkel gyarapodott a szarvasi múzeum

Markócs Józsefné (korábban Erdélyi Imréné) szarvasi lakos 129 képzőművészeti alkotást adományozott a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeumnak. Művek az adományozó elhunyt fiának, *Erdélyi Attilának* kompozíciói. Az adományozott 5 olajkép, 2 tempera, 33 monotípia és 73 tanulmány csupán ízelítőt nyújt a fiatalon elhunyt művész nagyszerű alkotásaiból. Művészeti hagyatékának teljes összegyűjtése, számbavétele és értékelése a közeljövő feladata.

Erdélyi Attila (Budapest, 1934. május 1. — Párizs, 1971. május 6.) festő és szobrász volt. Gyermekéveit Szarvason töltötte, itt járt elemi iskolába és gimnáziumba. Érettségi bizonyítványát a budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban szerezte meg 1953-ban. 1954-ben felvették a budapesti Képzőművészeti Főiskolára, ahol Somogyi József Munkácsy- és Kossuth-díjas, valamint Pátzay Pál Kossuth-díjas művész tanítványaként szobrászatot tanult. Tanulmányait ezután a párizsi képzőművészeti főiskolán (Ecole des Beaux—Arts), majd Stuttgartban folytatta. Innen tért vissza Párizsba alkotni és a hazatérésen gondolkodni. A végzet azonban közbeszólt... Párizsban nyugszik a Cimetière de Thiais—Parisien temetőben.

Műveinek egy részét 1972-ben (január 6—február 12-ig) Párizsban mutatták be barátai posztumusz kiállításon. Megrázó erejű piktúrájának sikerét a francia sajtó kritikái érzékeltetik:

L'Aurore (1972. január 12.): Attila — a magyar festő — 37 éves korában halt meg Párizsban; zárkózott, magányos, a mai napig ismeretlen volt, akit a barátai által rendezett kiállítás mutat be a Transposition galériában. A szobrász Attila csupán életének utolsó tíz évében adta át magát teljesen a festészetnek. Az emberi végzettel gyötrődve alkotott: kompozíciói — amelyeken a testek plasztikája csak vázlatos — nagyon megrázó, tragikus tartalmúak.

Nouveaux Jours (1972. január 15.): A festő és szobrász Erdélyi Attila (1934—1971) végre megkapja megérdemelt elismerését. Közép-európai stílusból táplálkozva, gazdag és szabad expresszionizmust alkalmazva rendkívüli erőt, a klasszicizmusból származó tudást, a színkeresés olyan bőségét bontakoztatja ki, amely mértéktartó, megfontolt és sokban Delacroix-ra emlékeztet. Erdélyi Attila kiállításán a közönség nagy festőt fedezhet fel, s ez a festő nemrégen halt meg, harminchét éves korában!

L'Amateur d'Art (1972. január 20.): Íme a legszebb kiállítás, amely jelenleg Párizsban látható. Ennek az 1971 májusában, 37 éves korában Párizsban elhunyt, mostanáig ismeretlen magyar festőnek művei előtt igazi zsenivel (mérlegeltem, amit mondok) találjuk szembe magunkat. Hogyan lehetséges, hogy az utolsó tizenöt év folyamán — melyet köztünk dolgozva töltött — egyetlen műkritikus vagy képkereskedő sem érdeklődött iránta? Micsoda botrány! (Quel scandale!). Valamennyi képén, rajzán boldogtalan, nagy emberi csoportokat látunk, amelyek kínok között — mintegy űzötten — mozognak szenvedélyes, kérlelhetetlen vándorlásuk közben: minden kompozíciója múzeumi remekmű.

* * *

Erdélyi Attila olyan drámai műveket hagyott ránk, amelyek nem lehetnek közömbösek számunkra. Franciaországban maradt nagyszámú művészeti hagyatékának hazaszállításáról is gondoskodni kellene. Életműve megérdemelné az országos bemutatást és méltatást.

Dr. Palov József
(Fotó: Nagy B.)

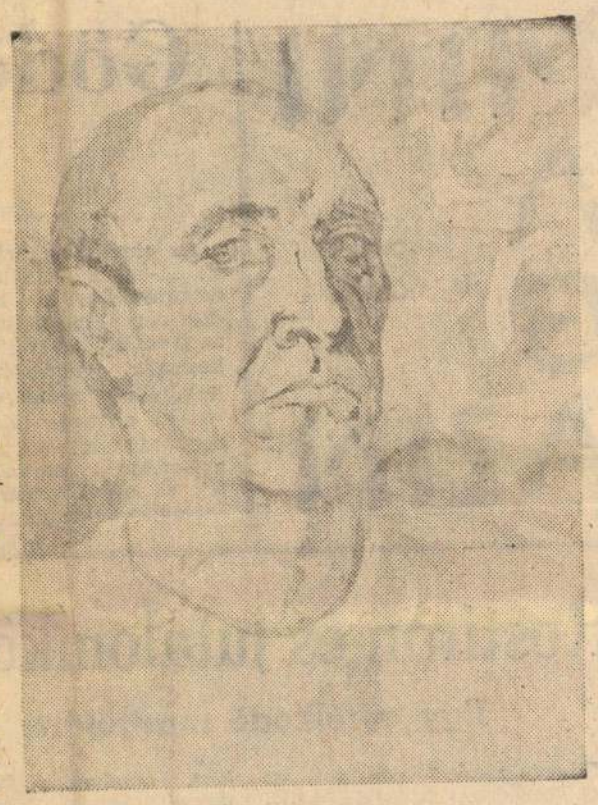

Önarckép

Tanulmányfej

A levegő kaszái

CSOÓRI SÁNDOR

Van egy megsüllyedt rét:
fűzfákkal s fűvel kötött szövetségeim helye,
egy kertalj, egy sóstó a földi
kazlakon túl. Vadméhek szaglásznak ott
[körül,
mint a kutyák
s evez fölöttem fekete toll,
veréb-sirásó koromból zsákos sötétség evez.
Ha nem találtok kulcsra zárt kövekben,
ott keressetek, örökzöld laposon
fekszem hanyatt
s a levegő kaszái aratnak nekem annyi fényt,
annyi időt, annyi nyarat, hogy életveszélyes
ragyogást gyűjtsek körmöm
alá, szemem mögé.

Vázlat

MINI MAGAZIN

Gödöllői egyetemisták látogatóban

Az elmúlt csütörtökön, április 11-én, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem hallgatóinak egy népes csoportja látogatott megyénkbe. Az első estét Békéscsaba termelőszövetkezeti fiataljainak társaságában töltötték el a város KISZ-táborában. Másnapi reggelijüket már a kondorosi csárdában költötték el, ezt követően pedig felkeresték a kondorosi Dolgozók

A vendégeket a gyulai aranykoszorús T szórakoztatták vidám vetélkedőkkel, dia títéssel. Bizony nem könnyű bekötött valakit fran ciakrémess

Tsz-t, illetve az endrődi Lenin Tsz-t, ahol a közös gazdaságok vezetői beszámoltak a fiataloknak a mezőgazdasági termelés gyakorlati tapasztalatairól. A gödöllői egyetemisták — akik közül jó néhányan térnek majd vissza tanulmányaik befejeztével megyénkbe — látogató körutukat szombaton, április 13-án a ben folyt hívóktól mezőgazd osztályán Tsz Szöv Békés képviselő te után, búcsút a

Rostiron és jutalomkönyv

Egy vetélkedő margójára

Sikeres rendezvénye volt az idei Forradalmi Ifjúsági Napoknak a *Három tavasz* vetélkedősorozat. Ezúttal mégsem az egészről, hanem csak az április 4-i, gyulai megyei döntő néhány mozzanatáról szólnánk. Méghozzá: elismeréssel.

Egyrészt azért, mert a rendezők — a megyei, a városi KISZ-vezetők, a gyulai társadalmi munkások — *remekül készítették elő a küzdőteret.* Minden csapat asztalára előre odatették a szükséges eszközöket — a rostirontól a jegyzeteléshez szükséges papíríveken át az üdítő italokig; a parketten öntapadó fehér műanyag csíkkal jelölték az ügyességi számok pályáját; időben felszerelték a diavetítőt, a lemezjátszót, az eredményjelző táblát.

Másfelől elismerés illeti a döntő résztvevőit *küzdőszellemükért s közösségi felelősségükért*, amelyek segítették őket tárgyi tudásuk, felkészültségük teljes érvényre juttatásában. Akadtak olyan versenyzők, akik — miután elnézték az autóbusz-menetrendet — saját költségükön taxiztak Békéscsabáról Gyulára, nehogy hiányzásuk miatt csapatuk hátrányba kerüljön a többivel szemben.

A harmadik ok, amiért érdemes volt írógéphez ülni a vetélkedő után: a rendező szervek *nemcsak a győztes csapatok tagjait jutalmazták könyvvel, könyvutalvánnyal, hanem az előkészítésben, lebonyolításban tevékenykedő társadalmi munkásokat is.* Akik diavetítővel bajlódtak, kávét hordtak körbe a versenyzőknek, székeket, asztalokat cipeltek, jegyezték az eredményeket és lehetne sorolni tovább azt a sokféle munkát, amit a vetélkedő sikeréért tettek. *Nem „megfizetése" volt ez fáradságuknak, ami a munka „társadalmi" jellegét kérdőjelezhetné meg, hanem „elismerése". Amivel sokszor és nem is kevesen adósak maradnak.* Szerencsére ezúttal nem ez történt: a Három tavasz megyei döntőjén nem feledkeztek meg a sikerben részes „névtelenekről".

(d—ő)

A Mini Magazint
összeállította:
LÓNYAI LÁSZLÓ

M. M. KI

„Kiszúrt" velünk a foci. Mikor megterveztük a Mini Magazin Klub első összejövetelét, nem tudhattuk, hogy akkor játszik BEK-mérkőzést a Dózsa. És bár sokan szidják a magyar labdarúgást, úgy látszik, népszerűsége még mindig nagyobb,

mint egy Kevesen lamennyi érkezett.

Ez visz tató. Azé rajta, me Általános csabai K és Úttörő déki fia deklődőb program Vagy va Ez a kér tét a M

És ezz tunk ere sen volt éreztük alatt élé ról, hogy klub. L getésekre előadáso bot? Az szerint i javaslat letékesek válaszoln déseire. dául arr csabán i hely?

Klubu hazai be is. Aki telefonv dekes le újságíró Nincs m lamennyi soroljunk a legköz hattok m hívjuk Fonográf

Várjuk lis 17-én békéscsa fiatalokat zin Klub mi

FONOGRÁF

Úgy tűnt, hogy Illésék sose válnak el. Aztán másképp alakult. Szörényi Levente nagylemezét már ők csinálták, azaz Tolcsvai László, Bródi János, Szörényi Levente, Németh Oszkár, Szörényi Szabolcs, Móricz Mihály. Ők: a Fonográf. De ezt megelőzően is már volt közös munkájuk: Koncz Zsuzsa legutóbbi nagylemeze, a Jelbeszéd, és Halász Jutka első, rendkívül sikeres lemeze, a megzenésített gyerekversekkel.

Szörényi Levente éppen ezért szabadkozott, amikor a megalakulás pontos dátuma felől próbáltam faggatni.

— A Fonográf majdhogynem észrevétlenül „nőtt ki" abból a zenei csoportosulásból, amelynek immár kétesztendős hagyománya van. 1972 szilveszterén született a KITT-egylet gondolata, a nyáron már koncerteztünk: Koncz Zsuzsa, az Illés és a Tolcsvay együttes. A Fonográf azokból alakult, akik kedvet éreztek egyfajta zenei program megvalósításához, és azok váltak le a KITT-től, akik más elképzeléseket szeretnének megvalósítani.

Szörényi Levente nagylemezéről már sejteni lehet a Fonográf együttes új zenei programjának körvonalait. Nyilván tovább is figyelemmel kíséri az együttes a magyar népzenét.

— Ezt is, de mást is. Úgy értem, más népek zenéjére is figyelünk. Mindenesetre el kell mondanom, hogy a nagy beat-együttesek azzal váltak egyénivé, azért találhattak sajátos hangot, mert mindegyik visszakanyarodott a folklórhoz. Mind a rock, mind a soul-zene a népzenéből merít. A Beatles együttes angol, ír és skót népdalokból csinált világsikereket.

— És kik lesznek az át-, illetve feldolgozók? Változatlanul a Szörényi testvérek és Bródy János?

— Az együttes összetételéből adódik, hogy mindnyájan szeretnénk és írunk is dalokat. A Fonográf együttes nagylemezén, mely hamarosan a boltokba kerül, az együttes minden tagjának szerepel száma.

Az ország pillanatnyilag legfiatalabb zenekara, amely a legrangosabb zenészekből alakult, már túl van a bemutatkozáson. Elkészítették az első nagylemezt, és most Koncz Zsuzsa lemezén dolgoznak. A Fonográf a külföldi országok közül elsőnek az NDK-ba látogat. Először rádiófelvételt készít ott, majd Koncz Zsuzsával hosszabb hangversenykörútra megy.

Návai Anikó

SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR MAGYAR HIRDETŐ
LEVÉLREKLÁM
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

BÉKÉS MEGYEI NÉPÚJSÁG

Erdélyi Attila, festőművész (1934-1971)

1021

Ha van, bennünk a válasz

Nézem *Erdélyi Attila* képeit. Ha élne, most volna ötvenéves. Tizenhárom éve nem él már. Szándékosan nem azt írom, meghalt, hanem, hogy: nem él. Mert csekély számú életrajzi adataiból, de főleg képeiből két fogalom sugárzik: a tagadás és a küzdelem.

Árad a tagadás megannyi formája: nem kell, ami kész, tudott, ismételhető, biztos, amire támaszkodni lehetne a bajban, a naponként ránk törő apróbb-nagyobb válságokban, bizonytalanságokban, lustaságokban; ám aki így akar élni-alkotni, annak fogcsikorgató, észt veszejtő küzdelemben őrlődnek percei. Ilyennek látom (sejtem) Erdélyi Attilát.

Vajon hová vezet a mindent semmibe vevő elrugaszkodás a lehetségestől, a beválttól? Nem marad-e ezáltal befejezetlen az életmű? (Persze van-e befejezett életmű? Nem minden életmű külső tények által befejezett-e?) Találhat-e megoldást egy olyan ember, aki a keresésbe szerelmes, hiszen így a legfrissebb tudás sem kell; a mindig-keresés törvényei szerint az is eldobandó.

Nem tudok válaszolni a kérdésekre. S e képek új és új kérdéseket fogalmaznak.

Aki a választ megadhatná, nincs már közöttünk. Nekünk kell hát erőnk szerint válaszolni.

Mitől hatásos, mitől izmainkba markoló, csontunkbavelőnkbe vájó művészet az övé? Mert *egyéni. Mert szokatlansága egységes rendszerré áll össze*, és a különbözőségeken átüt a mindig egy egyéniség. Mert ha nem tiltakozom eleve a szokatlan világ ellen, akkor magával ragad a művész robosztus ereje.

Ám e képek hatása valóban azt a gondolatot fogantatja meg bennünk, amit Erdélyi Attila akart? Ki tudja. Nézni kell e képeket, vissza kell gondolni rájuk, de aligha ilyen mindent a szemnek, semmit az észnek elv alapján készülhettek ezek az alkotások. E képeknek nincs címük. Tudom, hogy egy alkotás cím nélkül is élni képes, ám néha elengedhetetlen segítség a cím. Legalább egy fogódzó. Ezeket az eksztatikus lendülettel festett képeket csak akkor érezhetjük meg igazán, akkor van esélyünk a megértésre, gondolatszilánkjaink összegyúrására, ha azonosulásunk zavartalan. S egy ilyen extrém világban nagy segítség lehet a cím.

Mert hová, a föld mely részére helyezzük a talán legegyszerűbben biblikus témájúnak (vagy biblikus hangulatúnak) mondható képeket? Mely korban történtek ezek a történéstelen félelmek, fájdalmak, összetartozások és elvágyódások?

S vajon mitől e sok amorf forma? Mitől a torzan hosszú karok és megrövidült lábak? Egy felejthetetlen emléktől képtelen szabadulni az alkotó, vagy tán természetes kivetülései e formák, az ő benső küzdelmeinek, a belső formák érlelődésének?

Mitől válik nem-fontossá egy kép valamely eleme? S miért sodorja el az alkotót egy szín, egy mozdulat, egy vállaltan csúnyára sikerült részlet? Mi az esztétikai mércéje Erdélyi Attila képeinek? A látomások egyedisége, az állandó riadókészültségben tartott alkotóerő küszködése, a keresés gyötrelmes szépsége, vagy maga a hatás?

Ki tud válaszolni, biztosat, megfellebbezhetetlent? Erdélyi Attila halott már. Vajon hogy értékelné önnön eredményeit, ha tehetné? Menynyire befejezetlen ez az életmű, mennyire vázlata a kitűzött pályának? Vajon meglelte-e a célt, amiért élni és önpusztítani érdemes?

Igazságainkat önmagunkból kiküzdeni nem rossz iskola. (Nem csak úgy kimondani, ami eszünkbe jut, mert a fecsegés nem egyenlő az őszinteséggel, de nem is átvenni szolgaian mások igazát, ami otthonra nem lel, csak éldegél testünkben).

Erdélyi Attila műveit, hol pokolian taszító, hol ördögien vonzó világát, saját egyéniségünk teljes latbavetésével van esélyünk átélni. S nem lehetetlen, hogy a megfejtés csupa kérdés lesz.

Erdélyi Attila 1934-ben született Budapesten. Az általános iskolát Szarvason végezte, '49-ben a Budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban, a szobrász osztályon folytatta tanulmányait, ahol akkor *Somogyi József* tanított. Érettségi után — váratlanul — a Képzőművészeti Főiskola festő szakára jelentkezett. Felvételije nem sikerült. A következő évben viszont felvételt nyert a szobrász szakra. Ötvenhatban külföldre távozott. Élt többek között Párizsban, Münchenben, Spanyolországban és Észak-Afrikában. Hogy megélhetését és képzőművész tevékenységét biztosítsa, volt építész vállalkozó, készített bizsukat, s gyakran vállalt nehéz fizikai munkát. Párizsban halt meg 1971-ben.

Halála után édesanyja hazahozatta a képeit, s a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeumnak adományozta. 1978-ban a szarvasi múzeum kiállítást rendezett műveiből. Jelenleg a gyulai Dürer-teremben láthatók festményei, grafikái.

Ungár Tamás

Fotó: Gál Edit

Sorvadó háziipar?

Nem lesz könnyebb...

A sorvadó jelzőt az egyik érdekelt szövetkezet elnöke illesztette a háziipar mellé, s nem alaptalanul. A háziipar gyökerei valahova a régmúlt századokba, a paraszti kézművesség idejére nyúlnak vissza, amikor idényjelleggel — ősztől-tavaszig — otthon készítettek a földművesek ipari termékeket. Magyarországon a XVIII., de még inkább a XIX. században élte virágkorát ez az ágazat. Az utóbbi évtizedekben a népművészeti termékek iránti nagy kereslet újra felpezsdítette az iparágat, szövetkezetekbe tömörítve a fafaragókat, szövőket, hímző asszonyokat. Már ennek a „virágzásnak" is vége. A háziipari szövetkezetek ma egészen más tartalommal működnek, megőrizve annyit régi jellegzetességükből, hogy döntően kézi munkán alapulnak és igen sok bedolgozót foglalkoztatnak. Mostani nehéz helyzetüknek ez az eredője.

A létszám csökkenését nem lehet gépekkel ellensúlyozni

Fotó: Fazekas László

Hátrányos helyzetben

Az elnökasszony bátorítólag mosolyog. Kérdő tekintetek szegeződnek rá, azt sejtetik, jobb szeretnék, ha inkább ő válaszolna a feltett kérdésekre, hogy milyen szövetkezet is ez a Tótkomlósi Háziipari, jó, vagy inkább a gyengébbek közé tartozik?

— Jó — válaszolja végül a tíz éve itt dolgozó *Augusztin Imréné* — szerintünk jól gazdálkodik és ha nem is tökéletes minden, az nem rajtunk múlik.

— *A keresetével is ilyen elégedett?*

Zavartan igazít egyet a varrógépen levő anyagon. Ki elégedett azzal manapság, gondolja, de csak annyit mond:

— Hát...

Közismert, hogy a háziipari szövetkezetek bérszínvonala, múltjukból következően is, igen alacsony. A tótkomlósié, ahogy az elnöknő, *Racskó Anna* tájékoztat, 38 ezer 108 forint. A bérfejlesztés a jövedelmezőség függvénye és noha nyereségesen gazdálkodik a szövetkezet, ez nagyobb arányú bérnöveléshez itt sem elegendő.

— A szabályozók — mondja Racskó Anna — nem segítenek bennünket. Ez év január elsejétől például 10 százalékkal megemelték a társadalombiztosítási járulék összegét, beépítették a bérbe a 290 forintról 310 forintra megemelt bérpótlékot, vagyis azután is fizetni kell. Mindez tisztán egymillió 400 ezer forinttal csökkenti a nyereséget. Pedig arra a megszokott 5—6 millióra nagy szükségünk lenne, épül az új telephelyünk.

Kétségtelen, a szabályozás takarékos munkaerő-gazdálkodásra ösztönöz, ám az termelés és a termelékenység emelése csak a létszám növelése, de legalábbis szintentartása révén lehetséges.

Búcsú a bedolgozóktól?

A háziipar sajátossága — éppen a nagy létszámigényből fakadóan — a kiterjedt bedolgozói hálózat. Most mégis van olyan szövetkezet (nem a tótkomlósi), amely hetven bedolgozóját „eresztette szélnek" a szabályozó életbelépését követően.

— Ha a bedolgozó keresete — jegyzi meg az elnökasszony — eléri az 500 forintot, már pedig azon alul senkinek sem éri meg munkát vállalni, jár neki a bérkiegészítés, fizetjük bérének közterheit, ami ekkor több költséget jelent, mint amennyi hasznot a munkája. Vagyis a munkáltatónak akkor éri meg bedolgozót foglalkoztatnia, ha az legalább 1200 forint értéket termel havonta. Ezért kényszerül néhány szövetkezet arra, hogy a minimális értéket létrehozóknak búcsút mondjon.

Ez lehet válasz a szabályozókra, de megoldás nem, mint ahogy az sem, hogy az OKISZ „megtámogatja" a nehéz helyzetbe került szövetkezeteket. Ez legfeljebb enyhít valamit (a tótkomlósi szövetkezet 173 ezer forint támogatást kapott) a gondokon. A nyereség egy részét elviszik a szabályozók, kigazdálkodni hatásukat lehetetlen. Az elnökasszony — kollégáihoz hasonlóan — tanácstalan:

— Árat szőtteseinknél 1980. január elseje óta nem emeltünk. Most, a második félévtől megtesszük ezt, átlagosan 6—7 százalékkal növeljük termékeink árát. Eközben az alapanyagár is kb. 20—40 százalékkal felfelé.

Megújulni, de hogyan?

Fehér alapon apró halvány virágok és valami hímzést utánzó nyomott minta. Ez utóbbi nélkül szebb lenne az anyag, úgy tűnik.

— A következő szériát — emel fel egy félig kész blúzt a varrógépek mellől Racskó Anna — már e nyomott minta nélkül kértük az alapanyagot gyártó cégtől. Nemcsak tetszetősebb, hanem olcsóbb is lesz így az anyag.

A gép mellett ülők rábólintanak. Dolgoztak ők szebb, finomabb anyaggal is tavaly, tőkés exportra.

— De nem kívánjuk visszasza — szólal meg *Takács Lászlóné* — nehéz aprólékos munka volt, és igen roszszul fizetett.

— *Vajon miért?*

Gondolkodik egy cseppet, aztán így tippel:

— Biztosan a válság miatt. Nem értékelik olyan nagyra a munkánkat.

Van igazság a szavaiban, a válság azonban legfeljebb a folyamatot siettető, mélyítő katalizátor lehet, ez esetben az okok mélyebbre nyúlnak. Az alacsony eszközértékkel, nagy élőmunka-ráfordítással működő háziipari szövetkezetek legnagyobb vetélytársa külföldön a fejlődő világ, India, Pakisztán, a *„Kelet"* hatalmas, és rendkívül olcsó munkaerejével.

A „sorvadásban" tehát némiképp külső okok is közrejátszanak. A szövetkezetek ezzel szemben természetesen prosperálni, virágozni szeretnének. Ehhez valamilyen formában ismét meg kell újulni, nem maradhatnak passzívak az őket sújtó negatív változásokkal

ERDÉLYI Attila

Új Aurora 1979/2
Békéscsaba

EMLÉKEZÉS ERDÉLYI ATTILÁRA

1978. október 21-én nyitottuk meg a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeumban Erdélyi Attila emlékkiállítását. Aznap délután baráti beszélgetésre hívtuk meg Attila mesterét, Somogyi József szobrászművészt, a pályatársakat, barátokat: Paál István, Bányai József, Kutas László szobrászokat, Blaski Mária festő-restaurátort, valamint dr. Németh Lajos művészettörténészt, akit a beszélgetés vezetésére is felkértünk. A visszaemlékezéseket, véleményeket magnóra vettük, melyet majdnem teljes terjedelmében közlünk.

Dr. Németh Lajos: Mint a katalógusi előszóban is megírtam, személyesen nem ismertem Erdélyi Attilát, de Kondor Bélától és feleségétől, Kaufman Ágitól sokat hallottam róla. Ismertem Kondor gyönyörű verseit is, amelyeket barátja halála alkalmával írt. Műveit azonban csak itt láttam, miután a hagyaték a múzeumba került, és alkalmam volt megtekinteni a hatalmas vásznakat, a festmények és a grafika nagy részét – az itt kiállított anyag többszörösét.

Már a hagyaték megtekintése után két dolog kezdett körvonalazódni bennem, és ezt a mostani kiállítás megerősíti.

Véleményem szerint Erdélyi Attila művészetének egyik jellemvonása a nagy, monumentális témák iránti vonzalom. Nem egyszerű formakérdésről van szó, hanem arról, hogy Erdélyi valami mély tartalomvilágot akart megfogalmazni, véleményét az emberi sorsról, a történelemről – tragikus, drámai tartalmakat tehát. Ebben nem szakadt el a hazai tradícióktól, sőt, annak továbbfejlesztője. Hiszen ezek a nagy kompozíciók valami olyan problémakört érintenek, amit a századelőn a magyar konstruktívek, a Nyolcak művészei pendítettek meg, gondoljunk például Pór Bertalan szimbolikus-monumentális műveire. Erdélyi nem fogadta el a modern művészetnek azt az útját, amely az emberi tartalmak háttérbe szorításával elsősorban formai kérdésekre, tiszta festői és plasztikai viszonylatok kutatására koncentrál. A mély tartalmak elmondására alkalmas témakört kellett tehát keresnie. Ez magyarázza a biblikus témákhoz való fordulást, a manierista kor kompozícióinak a reminiszcenciáját. Nem közvetlen biblikus témák ezek, inkább sejtetések: az Ószövetség tragikus hangjának a modern hangszerelésű újraidézésére. Olyan tematikát, megformálandó anyagot keresett tehát, amely alkalmas arra, hogy filozofikus mondandót tolmácsoljon, emberi világot tükröző tartalmakat tudjon bennük megfogalmazni. Nagyon lényeges esztétikai kérdés húzódik meg e keresés mögött: küzdelem annak

a matériának a megtalálásáért, amelybe filozofikus gondolatokat vetíthet bele, mégpedig úgy, hogy az ne egyszerűen allegorizálás, szimbolikus legyen. Nem választotta a szürrealizmus útját sem, tehát nem a tudatelőttes szférájából vetítette ki a motívumokat. A régebbi korokban inkább adódtak olyan tartalmak, témakörök, amelyek alkalmasak voltak az etikai, filozófiai problémák képi realizálására. Most ő megpróbálta valamiként felidézni őket, áttételesen persze; inkább tragikus hangulatokat. Az expresszív figurákból alakított kompozíciók, azonban félreérthetetlenül a nagy művészi korok igézetében születtek – anélkül azonban, hogy ennek akadémikus vagy epigon utánzatai lettek volna. A másik benyomás – amelyet főként grafikái ébresztettek bennem – műveinek az elemi expresszivitása. Persze lehet neveket említeni, hiszen festményeiben is felmerül a manierizmus, Tintoretto, némiképp Greco neve; ez a grafikáira is vonatkozik, rajtuk kívül pedig különösen Daumier neve – de ezzel nem mondunk sokat. Műveinek olyan expresszív sodrása, átütő ereje van, amely ugyancsak ritka. Néhány grafikájában megvan a modorosság veszélye, de legtöbb művének belső feszültsége oly nagy, hogy átüt a modoron. Mint említettem, e benyomásaimat, amelyet a hagyaték megtekintése ébresztett bennem, e kiállítás fokozta, és erősítette azt a meggyőződésemet, hogy komoly formátumú életmű bontakozott Erdélyi műveiben –, és ez több, mint ígéret, mert hiszen a jól válogatott kiállítás is mutatja, hogy itt nem csupán tehetséges ígéretek, hanem művek vannak.

Összefoglalva tehát: Erdélyi művészetének az egyik jellemvonása annak a drámai anyagnak a keresése, amelybe bele tudja vetíteni filozofikus és etikai gondolatait, a másik pedig elemi expresszivitása.

Most megkérem az itt jelenlévő barátokat: *Paál Istvánt, Kutas Lászlót, Benes Józsefet, Bányai Józsefet,* hogy egyrészt ők mondják el az emlékeiket és véleményüket; de először talán azokat, akik ezt a kiállítást létrehozták, megrendezték, tehát – *dr. Palov Józsefet* és *V. Kis Margitot* – kezdjék ők a beszélgetést.

Dr. Palov József: Markócsné, Erzsi néni még 1973-ban 129 képet hozott haza Párizsból. Hegyeshalomnál megállították, s mivel nem tudtak határozni, a 129 kép bement a Keleti pályaudvarra. Markócs Józsefné ezek után – mivel nem tudta kifizetni a vámot, Somogyi József tanácsára közgyűjteménynek ajánlotta fel a képeket (S mivel szarvasi lakos, az ottani múzeumnak, a Tessedik Sámuel Múzeumnak a gyűjteményére gondolt. – V. Kis M.)

Ezek után kezdődött az én, mintegy háromhónapos levelezésem, szaladgálásom, mire a fővárosi vámőrség vámmentesen kiadta a képeket. Ezzel az ügy első fele lezárult. Ezek után az következett, hogy Erzsi néni állandóan a nyakamra járt, hogy Párizsban még rengeteg kép van, és én csináljak valamit, hogy azok is hazajöjjenek. Én fölmentem a minisztériumba, ott azt mondták nekem, hogy mit törődöm én ezzel, ez nem az én, tehát nem a szarvasi múzeum profilja. Erre én hazajöttem. Aztán újra Erzsi néni következett: ő cselekedett.

1976 júniusának első napjaiban telefonált nekem, hogy megérkezett Párizsból, s hogy föladta a képeket, s már meg is érkezett, ott van a Hungarokamion raktárában. Újabb huzavona kezdődött: hogy becsültessem fel, hogy leltározzam be. Hiába mondtam, hogy elnézését kérem, a múzeumi leltár nagyon komoly dolog, 618 kép beleltározása hónapok, sőt lehet, hogy 1–2 év munkája, – aláírás kellett. Most újabb problémák előtt álltunk: megtárgyaltuk a megyei múzeumigazgatósággal, hogy mit lehet csinálni az anyaggal, mert a vakrámák le voltak szedve, a nagy képek összetörve, rolnikban, s közben Erzsi néni állandóan sürgette a kiállítást. Kaptuk a nyersanyagot, de úgy, ahogy volt, nem tudtam vele mit kezdeni.

V. Kis Margit: Valóban hosszú ideje: 1975 óta foglalkozom Erdélyi Attila munkáival. Be kell, hogy valljam: egy évig hozzá se fogtam, csak lapozgattam, nézegettem az anyagot. S miután a második szállítmány is megérkezett, és képet tudtam alkotni magamban a művészről, aztán kezdtem konzultálni, adatokat gyűjteni, restauráláshoz, fotózáshoz válogatni, és mindenek előtt: fokozott ütemben leltározni. Gyerekkoromban megszoktam, hogy a legfinomabb falatokat utoljára hagyom. Most is így tettem, ugyanis én a festményeit szeretem a legjobban, ezeket, amik most itt vannak körülöttünk – s hogy eddig eljussak, a rajzok, akvarellek, korábbi olajképek, monotípiák egész sorát kellett leírnom. Természetesen más oka is van ennek a módszernek: azt hiszem, nem felesleges a művész lépéseit végigkövetni.

Nagyon sajnálom, hogy Attila párizsi barátai, akik közelebbről ismerték az ő 1956-tól 1971-ig tartó munkásságát – *Hubay-Tikviczky Pál, Harczy József, Kabók Mátyás* és a többiek – nincsenek itt. Szerettem volna tőlük néhány kérdésre választ kapni, többek között arra, hogy készített-e Attila szobrot azután, hogy kiment. Szeretném tudni, hogy mennyiben mondható szobrásznak, hogy csak ezeket – és még néhány, elő nem került – portrét tudhatunk-e az ő művének. De az itt lévő anyaghoz is szerettem volna, ha hozzászólnak. Problémát okozott nekem ugyanis az a színes korszaka, ami itt mögöttünk a tárlóban Matisse-másolattal van illusztrálva, és amely korszakhoz tartozik az a nagy színes csendélet szemben, valamint az erkélyen kiállított enteriőrök és önarcképek. Azt szerettem volna tudni, hogy ez a színes korszak hogyan következik az életműben, mert véleményem szerint a figurális kompozíciók felől nézve tulajdonképpen lényegtelenek ezek a képek. Erzsi nénitől tudom, hogy Harczy József nyelvész ismeri annyira Attila munkásságát, hogy könyvet szándékozik írni róla. Ővele valóban meghitt barátságban lehetett Attila, kint az előtérben a dokumentációs anyagban van egy közös szerzeményű versük piros és fekete sorokkal írva – a piros sorokat írta Attila. Gyönyörű vers.

Az előbb említett színes korszakra van némi támpontunk. Egy vázlatlapot mutatok Önöknek – kirakni azért nem lett volna érdemes –, egyik oldalán

önarckép-vázlat, 1962-vel datálva, a másik oldalon egy kompozíció, ahol fölül Attila kézírása olvasható: »hogy énekeljenek a színek«. Ebből lehet esetleg következtetni, hogy ez a bizonyos túlszínezés időszaka 1962–63 körül lehetett.

És van még egy érdekes képünk. Az egyetlen jelzett, 1967-tel datált olajkép – ott szemben, jobbról. A fehérköpenyes figura – mellette sárgák, lilák, bordók – színben is kilóg a környezetéből, de maga a kép is elüt stílusával a többi festménytől. Ennek a képnek a szimbolikáját szerettem volna megfejteni, sejtésem szerint ez a figura maga a festő; de ezt pontosan nem tudhatjuk. Az őt akkor foglalkoztató problémákat, akkori én-tudatát, egyáltalán: a párizsi társadalomba való ízülését kellene egy kicsit jobban ismernünk ennek a megfejtéséhez. »Figurális kompozíció« címet adtam ennek a képnek is, mint a többi, vagy hatvan darabnak. Teljesen fölösleges lett volna kitalálni mindegyiknek valami egyedi címet. Másrészt közelebbről megjelölni is nehéz lett volna, mert ha azt írjuk rá, hogy »biblikus kompozíció«, akkor sem jutottunk közelebb a lényeghez, hiszen nyilvánvalóan olyan drámát, olyan tragédiákat közvetített a téma segítségével, amelyeket saját maga is megélt, átélt – következésképpen ez nem csak biblia.

Szeretném, ha megnéznék velem együtt az utolsó előtti tárlót. Az ezeken a tanulmánylapokon látható karakterek, a karikaturisztikus formálás az előbb bemutatott, 1967-tel datált képéről már ismerősek; azzal egyidejűek lehetnek ezek a lapok. Míg ott a tömegből kimagasló, fehérköpenyes alak mindenképpen egy profán környezetben jelenik meg, addig itt ezek a groteszk fejek farizeusok, hisz itt az egyik lapon egy Golgota-variációban szerepelnek. Erzsi nénitől tudom, hogy Attilának egy nagy, zöld színű, Krisztus-testet ábrázoló vászna is volt. Ez vagy lappang, vagy lefestette Attila, mint oly sok képét.

Még egy képet szeretnék megmutatni: az Erzsi néni tulajdonában lévő, ugyancsak 1967-tel datált képet, amit szintén nem raktam ki, – egyrészt nem fért, másrészt a kettő sem mond sokkal többet, mint az az egy, ami kikerült.

Somogyi József: Legfeljebb talán a lilának van itt jelentősége; a lila szín eléggé biblikus dolog, nagyon gyakran megjelenik a fehérrel paralel. A fehér és a lila többek között nagyon jellegzetes ikonográfiai jel. Úgy látszik, Attilát – lehet, hogy most nem tudok többet mondani, mint délelőtt – nagyon foglalkoztatta az elmúlás gondolata, a dráma, az egyetemes vagy a személyes dráma, mert mindegyik képben valami szorongató dolog is van. Még a grafikáiban is, és ezekben én sokszor még többet is érzek, noha – mint a Lajos is mondta – fölsejlik néha Tizián vagy Daumier neve, de én még hazai gyökereket is vélek néhol fölismerni: Uitzra gondoljunk akár, vagy Nemes Lampértra, de még Barcsay is eszembe jut időnként. Ezt nem rossz értelemben mondom, a párhuzamos vonások megléte éppen az eligazodás jele – kortársak nélkül nem lehet előre jutni, ezt a vonást a legnagyobbaknál is meg lehet találni. Más az

epigonizmus, és megint más a kortársi együttlét.

És őszintén szólva engem nem érdekel, hogy ez a dráma biblikus dolog-e, vagy az emberiségnek egy örök sorskérdése. Úgyhogy bennem van most egy csomó kétely: – persze egy kutató számára mindig izgalmas minden dolognak a végére járni – engem sokszor nem zavar a titoknak ez a rengetege. Engedem, hogy ma, szombaton így hasson rám, de két hét múlva – egy másik lelkiállapotban idejőve – lehet, hogy másképpen hat. Én egy kicsikét úgy vagyok ezekkel a képekkel, mint az irodalom nagy gyönyörűségeivel. Hadd mondjak el egy ilyen személyes példát. Amikor én a kórházban voltam, és a legnehezebb napjaimat éltem, semmit nem tudtam olvasni, mert nem kötött le a betű. Sem Thomas Mannt, sem a Ludas Matyit – semmit sem. Egyedül a majdnem az ajtó alatt becsúsztatott, Nagy Laci által beküldött kis verseskötetet tudtam felütni. Majdnem azt mondhatnók, hogy úgy, mint a bibliát; hogy az ember valahol kinyitja, és a sors hallatlanul kegyes, kinyitottam, és dermesztő volt, mert ott nyitottam ki, hogy »Ki viszi át a szerelmet«. No most, ezek a képek is – szerintem nem nagyon tudjuk őket kategóriákba szorítani, mert mind igaz: az expresszivitásuk, a drámaiságuk, amiket Lajos is mondott; de azt hiszem, éppen attól lesznek ezek a képek nagyon jelentősek, hogy mindig meg fognak tudni újulni, és valahányszor idejövünk hozzájuk, mindig tudnak ahhoz a gondolatrendszerhez kapcsolódni, amelyik bennünk rezeg; és én egy műnél mindig azt érzem a leglényegesebbnek, hogy tud-e alaptartalmat adni.

V. Kis Margit: Ismét két képet szeretnék fölmutatni, két olyat, amelyekből nem raktam ki egyetlenegyet sem, pedig van belőlük jócskán.

Somogyi József: Igen, ez őt nagyon foglalkoztatta. Nagyobbak is vannak tudtommal.

V. Kis Margit: Igen. Legalább harminc darab. Attila korábban festett gouache-képeihez, vagy a monotípiákhoz képest – de leginkább az utolsó képeihez viszonyítva – ha szabad ezt mondanom – én ezt akadémizmusnak tartom. Ezt pedig nem szívesen állítanám Attiláról, minthogy nem is vonatkozik az egész életműre, legfeljebb egy rövidke szakaszára. Ezért hagytam ki – azt hiszem, a rendezőnek szabad így mesterkednie.

Somogyi József: Nézze, annál is inkább, mert lehet, hogy ő maga is kivette volna. Egy műteremben rengeteg holmi összegyűl, amit az ember – néha tehetetlenségi erőből – úgy hagy. De egyszer eljön az ideje, hogy rendet kell tennie. Ez a szobrász – nem-szobrász, festő – nem-festő dolog. Engem tulajdonképpen nem izgat, hogy festő volt, vagy szobrász volt, – itt képei vannak, és aki ezeket a képeket festette, az festő volt. A 20. századnak épp egyik jellemző

vonása, hogy a műfajok nagyon is összemosódnak. Nincsenek tabuk, hogy a festőnek nem szabad szobrot csinálnia és megfordítva. Igazi nagy korszakokban nem is voltak ilyen kételyek –, ezek az utóbbi hatvan-hetven évnek a tabui voltak. Attila mindig is rajzolt, már a gimnáziumban is. Mindig volt a zsebében egy olvasnivaló könyv – mindig nagyon jó könyvek voltak nála –, amit a villamostól kezdve a kulisszák – tudja, hogy kulisszatologató is volt? –, a kulisszák mögött is olvasott. Hát erről a feleségem tudna nagyon sokat beszélni, akivel ő irodalmi élményei kapcsán nagyon sokat beszélgetett, amikor engem keresett és nem talált otthon. Fél délutánokat átbeszéltek. Szóval, mindig olvasott, és mindig rajzolt. Én itt a festőt látom, mert képek vannak, de én tudom, hogy szobrász is volt. Nemcsak az itt látható karba tett kezű nő a bizonyíték erre – amely nagyon szép szobor. Az öregasszonyfej lehet, hogy így első szemre iskolásabb dolog, – nem tudok pontosan visszaemlékezni, hogy ezt a gimnáziumban csinálta-e még, vagy a főiskolán, hogy kézgyakorlatnak szánta-e. Ő nagyon sokszor olyasmit is csinált, amiről tudta, hogy par exellence nem szobor, de kíváncsi volt a szoborhoz vivő útra; képes volt hallatlanul szárazon, majdnem azt mondhatnám, akadémikusan végigvinni valamit, holott ha valami, hát az akadémizmus állt tőle legtávolabb. Látszik itt is, hogy őneki ehhez semmi köze, de akár próbatételnek a maga számára képes volt ezeken végigmenni. Aztán volt az Attilában egy dafkeség is, hogy ezt, amire mások erőlködve koncentrálnak, azt én kirázom a kisujjamból. Ha egy stúdiumszerű dologról volt szó, azt ő megcsinálta egy délelőtt, és akkor végigment ennek minden csínján-bínján – igazolva azt, hogy nem ez a művészet, ezt tudni kell, a szakma szuverén birtokosának kell lenni, s csak aztán kezdődik a varázslat, a csoda, a nagyon nehezen körülírható. Én nagyon-nagyon sajnálom, hogy nincs itt az a másik, amit még nálam csinált a művészeti gimnáziumban: az antikvár könyvkereskedésben dolgozott egy fiatal kollégája, a művészeti gimnáziumból került oda, nem is tudom, hogy hívják. (Paál István–V. Kis Margit: Nagy Karcsi.) Igen, Nagy Károly. A fej ilyen furcsán, ferdére volt állítva. Attila is egy picikét ferdén tartotta a fejét, engem az a szobor erre emlékeztet, és egy picikét úgy visszanézett az emberre. Szóval egy picikét el is nézett, de rád is nézett, és ez szokatlan, hogy valaki tizennyolc éves korában ilyen legyen. Ezért mondom, hogy nagyon csínján, nagyon óvatosan kellett vele bánni, mert állítom, hogy Attila már a gimnázium végén vagy főiskolás kora elején kész ember volt, felkészült arra, hogy a maga útját járja. Most, így utólag végiggondolva, lehet hogy a főiskolának is része volt benne, hogy elment – a személyes vonatkozású dolgokon túl. Ez a bizonyos dolog Gyenes Tamásra vonatkozott. Tamás egyszer korrigálni akart neki, az első évben tanította azt az évfolyamot. És Attila ránézett, szembenézett vele, és azt mondta: »Ne mondja ezt nekem, ezt nekem a Somogyi már elsőéves koromban megmondta.« És Tamás szegény, nem is mert többé korrigálni neki. Szóval én azt hiszem, ő olyan

művész volt, aki megtalálta a gondolatainak azokat a képleteit, amikben el tudta mondani azt, amit szavakkal nem tudott elmondani. Ha kellett, dolgozott ceruzával, ecsettel, szénnel. Azt én sem tudom, hogy ott kint mennyit dolgozott; amennyit tudok róla, azt a Kondor Samutól és a Kaufman Ágitól tudtam róla – egy darabig. Az Ági híreiből: ő volt az, aki mondta nekem, hogy Attila nem mintázik, pillanatnyilag nem dolgozik, egy kicsikét le van törve, de a műterem tele van gyönyörű képekkel. Én ezt akkor nem vettem komolyan, mert azt hittem, hogy személyes elfogultság van benne, de amikor a Béla is mondta, akkor már elhittem. Mert mindig szorongattam, hogy ez a hallatlan, eruptív képességű ember, akiről már a gimnáziumban lehetett érezni – hogy mondjam, hogy ne legyen nagyon szentimentális? – megjelölt ember volt. Szorongtam, hogy mi lesz, mivé lesz. Tudtam, hogy volt időszak, amikor nem dolgozott semmit, amikor utazott. Persze az olyan utazás volt, hogy rengeteg mindent gyűjtött magába. Volt időszak, amikor házat épített, aztán csinált teljesen száraz épület-ornamentikát; fönt az állványon dolgozott azért, hogy újra utazhasson, hogy azt csinálhassa, amihez néki kedve van. Úgyhogy én azt hiszem, van itt egy csomó olyan rejtély, amit lehet, hogy megtudunk, de a lényeghez többet sokkal nem tudhatunk. Persze másak a művészettörténeti pontosság és hitelesség kérdései, sok apró dolognak kell utánajárni, de művészileg, azt hiszem, ezek nem lényegesek.

Németh Lajos: Talán most hallgassunk a pályatársak emlékeiből valamennyit, és az ő véleményüket.

Paál István: Én köszönetet szeretnék először mondani azoknak, akik munkájukkal lehetővé tették, hogy itt megjelenjen Attila életműve, mert ezt az életművet én is most látom először. Én nem jutottam el hozzá Párizsba soha. Ellenben a régi Attiláról millió emléket őrzök, hogy most szinte nem is tudom, melyikről beszéljek... Az bizonyos, hogy Attila tehetsége nem volt másokéval összemérhető, – ezt most is vallom. Egyedül Kondor Béláéval lehetett összemérni. De nem úgy, hogy hasonlítanak egymásra, hanem kvalitásban. Kondor Béla és Erdélyi Attila tehetsége volt az, amelyik izgalomban tudta tartani az akkori fiatalságot. Más pályatársunk ezt nem tudta elérni. Lehetne most neveket mondani, de tekintsünk el ettől. Én három évig ismertem Erdélyi Attilát: 1953-tól 1956-ig. 1953-ban érettségizett a művészeti gimnáziumban, és elment fölvételizni a főiskolára – festő szakra, és nem vették fel.

Somogyi József: Erre a felvételire én halálpontosan emlékszem. Mert ha valakiben, Attilában biztos voltam, hogy felveszik. Ő meg jön vissza és közli, hogy nem vették fel. Kérdem tőle: milyen fejet mintázott? Azt mondja: Nem mintáztam. – Miért? – Mert festőnek jelentkeztem. A szentségit Magának –

mondom én erre, nem egészen ezekkel a kifejezésekkel –, hát hogy jut eszébe ilyesmi?

És aztán elszegődött az Operettszínházhoz – kulisszát tologatni. Még hozott is nekem tiszteletjegyet, az első sorba, ahol a lányok szoknyája alá lehetett látni. Fanyar, száraz humorral mondta. Attilát röhögni vagy hahotázni – nem tudom, ki látta. Kicsit szatirikusan tudott nevetni, ragyogóan tudott szúrni, kedvesen, de hasig.

Paál István: Hallatlan szenvedéllyel rajzolt. Egyszer – emlékszem – a Műcsarnok hátsó lépcsőjén láttam őt rajzolni. Arra jártunk a Vorosilov út 97-ből a Műcsarnok háta mögött az espereskertbe, és pontosan emlékszem a jelenetre: olyan volt, mint Raffael Athéni iskolá-ja. Tán azért emlékszem így a képre, mert saruban volt? – nem tudom.

Somogyi József: Igen, volt benne egy adag aszkétikusság is. Emlékszem, egy időben mindig saruban járt. Nagyon szép lábujjai voltak különben.

Paál István: Velünk – sajátos módon – mindig fölényes volt. Tudnék bizonyítékot rá, hogy ezt még táplálta is magában: ugyanakkor mindent megtett mindenkinek; végtelenül kedves is tudott lenni.

Somogyi József: Nem volt gőgös, csak ebben is megnyilvánult a sajátos személyisége. Lehet, hogy most ezt megint romantikusan magyarázom, de ha az ember keresztülesik bizonyos dolgokon, például én önző lettem a betegségem óta, mert meggondolom, hogy kire és mire fordítom az időmet. Attilában is volt ilyen, nem volt gőgös, csak esetleg nagyon-nagyon ökonomikusan gazdálkodott az idejével. Nem is haragudhatott, nem is nézett le senkit, csak akkori lelkiállapotában nem volt kedve dumcsizni. Szóval ő általában nagyon keveset dumált, szeretett beszélgetni, szeretett vitatkozni. Nem mindig drámai dolgokról, hanem könnyed dolgokról is, mit tudom én, például operettszínházi előadásokról. Csak nem dumált, nem fecsegett.

Paál István: 1953 nyarán volt az a fölvételi vizsga, akkor a Bartók Béla Zeneművészeti Gimnáziumnak a menzáján kosztoltunk a Gorkij fasorban. Ott a portán megkérdezte Attilát Tóth Ede cimbalmos, Rácz Aladár akkori tanítványa, hogy mi van a felvételivel, megvolt-e már. Attila azt válaszolta, hogy még nem, de meglesz.

– Annyira biztos vagy benne?

– Holtbiztos – mondta Attila.

Somogyi József: Ő nem is volt megrendülve akkor, amikor nem vették fel.

Paál István: Arra emlékszem, hogy rágta a szája szélét.

Somogyi József: Hát mindenki rágja. Mire hozzám jött, addigra megnyugodott.

Paál István: Igen. Nemigen hozta őt ki a sodrából. Visszatérnék arra, amit az előbb mondtam: hogy Attila fölényes volt velünk, de azért olyan ember volt, akinek ezt megbocsátottuk. A tehetségével szolgálta meg. Kitüntetésnek tartottuk, ha ő valakivel szóba állt. Egy jellemző történet: Attila minden szünetben hallatlan szenvedéllyel járta az osztályokat, nézte, hogy hol mi készül. És egy ilyen útja során elvetődött a Pór-osztályba, ahol épp rajzoltak a gyerekek. Megkérdezte egy rajzra mutatva, hogy az kié. Mondták neki, hogy a Svábyé. – Ez tetszik nekem – mondta Attila, és elment. Aztán mikor csöngettek, jött a Svábv, és mondják neki, hogy itt volt Erdélyi Attila, nagyon tetszett neki a rajzod. Svábv nagyon megörült, és este a diákszállóban – Attila nyolc vagy kilencre végzett, amikor találkoztak – Svábv azzal kezdte, hogy: hallom, Attila, voltál nálunk, nézted a rajzaimat. Mire Attila: Igen, de én nem akarok veled barátkozni.

Somogyi József: Egy tündéri eset. Attila egy időben nekem segített, amikor azt a szörnyű Stadion-megbízást csináltam. Hát én azt kézzel raktam fel. Amikor elkészültem vele, és át akartam adni, szerintem akkor volt jó. Kijött a ..., és azt mondja, hogy: Szia! Hát ezek békebeli, legitimista legények! (1952-ben! Azt hittem, rögtön elvisz az ávó.) Ragaszkodott hozzá, hogy legények helyett gyerekek legyenek. Hát három méteres gyerekeket mintázni – mindenki tudja, hogy állati nehéz dolog. És én kamaszokat, férfikor előtt lévő vékony kamaszokat csináltam, akik sportolók, miért ne hülyéskedhetnének, hogy egymás nyakába ugranak. És akkor ledobtuk. Attila akkor segített. A parkett ilyen hullámos volt a víztől, lepréseltem, köveket hordtunk rá – ott röhögtünk rajta. És fölraktuk újra. De nem tudtam megcsinálni, amit a ... kért tőlem, – és nem tudta megcsinálni azt sem, ami korábban volt. És nem ment, és csak tanakodtunk Attilával. Mondom neki: – Attila, hát ez szar. – Még csak most látja? Én már két hete látom. – A szentségit magának, hát mért nem szólt? – kérdem én. Mire ő: Gondoltam, hogy majd rágyün. – Hát akkor gyerünk, lapátoljuk le! Akkor lelapátoltuk a szobrot. A tragikus az, hogy nem sikerült. És azt mondtam, hogy le van tojva az egész teória, és hogy fölrakom az eredeti szobrot. De nem tudtam azt se, amit kértek tőlem, és azt se, ami először volt – azért lett ilyen hermafrodita. Attila ezt tudta, ő csak sztoikus bölcsességgel locsolta az én szobraimat, és tudta, hogy ez rossz szobor. De valahogy nem akart megbántani, gondolta, hogy majd rájövök. Szóval ez volt az ő mentalitása. És aztán meg kell, hogy mondjam: rém boldog volt, amikor én kimond-

tam, és tulajdonképp akkor láttam megoldódni a nyelvét és felszabadulni. És képes volt a műteremben maradni, amikor én elmentem, ottmaradt és ügyködött.

Bányai József: Engem az lep meg, hogy itt megjelenik a táj. Már az is meglepett, hogy ő fest. Bár azt hiszem, azért festett, mert tulajdonképpen ennyi figurát nem lehet mozgatni már.

Paál István: Lehet, hogy akkor is már azért jelentkezett festészetre, mert úgy gondolta, hogy a szobrászatban nem fogja tudni megvalósítani azt, amit akar. Még hadd szóljak a tematikai problémáról: az Attila által itthon utoljára készített kartonnak – aminek itt van a fotója – a tematikája pontosan ugyanolyan, mint amilyenek a későbbiek, mint amilyenek itt vannak. Még a koráról, a külsejéről valamit, mivel Somogyi mester jelezte, hogy ő idősebb volt, mint pályatársai. Hát egyetlen egy évvel volt idősebb – illetve még annyival se; egy tanévet veszített a háborús években. 1934-ben született, de érettebb volt sokkal. Erre megint egy jellemző történet: Gyulai Líviusz grafikus mesélte, hogy amikor őt felvették a művészeti gimnáziumba tizennégy éves korában, és megérkezett Sopronból nehéz bőröndökkel a művészeti gimnázium kollégiumába, ott éppen ebédeltek. Ő köszönt szépen, és kiválasztotta azt a legidősebb embert, aki a tanár lehet. És nem a Sarkantyu Simont nézte igazgatónak, aki 1921-ben született, hanem Attilát, aki tizenhárom évvel volt fiatalabb Sarkantyu Simonnál. Hát abban az időben már megszoktuk, hogy idősebbek is jönnek felvételizni. Őt is ilyen bácsinak néztük. Akkor volt tizenkilenc éves.

Somogyi József: Igen, mert erősen kopaszodott.

Bányai József: Idősebbnek nézett ki mindenkinél, már külsejét tekintve is, de felfogásában méginkább: sokkal komolyabb volt. És a lógást nem ismerte, nála ilyesmi nem volt. Halálosan komolyan vette a munkát.

Somogyi József: Attila már nyolc előtt bekéredzkedett, és ő volt az utolsó, aki hazament. (Nem úgy, mint a mostaniak, akik nem tudom, bent vannak-e tizenegytől egyig.)

Bányai József: Nem tudom, hogy Attila járt-e Szicíliában? Ott, azon a második képen a háttérben lévő hegy olyan, mint a palermói Monte Pellegrio. Valószínűleg ez a drámai táj nagyon megfelelhetett neki.

V. Kis Margit: Nem tudunk róla. Spanyolországban, Marokkóban járt, de Szicíliáról nem tudunk.

Bányai József: Nem hiszem, hogy ő Olaszországot kihagyta volna. Michelangelót gyakran emlegette.

Somogyi József: Igen, Ági mesélte nekem, hogy voltak Olaszországban. Azt nem tudom, hogy meddig mentek le, de voltak.

Benes József: Én is hozzászólnék a beszélgetéshez. Én elég futólag ismertem Attilát. A kávéházban találkoztunk, mert Párizsban a magyaroknak megvolt és ma is megvan a kiválasztott kávéháza, ahol találkoznak. Tikviczky-Hubay Pállal mi együtt jártunk Belgrádban főiskolára, és mivel ő kint élt, és én tartottam vele a kapcsolatot, elég gyakran utaztam ki hozzá Párizsba, és őrajta keresztül ismertem Attilát. Festményeit Palinál láttam; szép nagy műterme, lakása van, ott van hely, azért vannak ezek a képek nála még mindig. Nagyon hasonlók témában, tulajdonképp ugyanez a témájuk. Nekem is van néhány grafikám, meglepetésemre itt nincs belőlük egy se. Rézkarcokról van szó. Nem tudom, a gyűjteményben van-e.

V. Kis Margit: Nincs több, csak ami ki van rakva.

Benes József: Ha nincs, én azokat el fogom hozni, hogy több legyen itt – mint már föl is ajánlottam. Kevés szó esett itt Attila szobrászatáról. Már a párizsi szobrászatáról. Nálam van itt egy fénykép. Egy időben bizsut csinált Attila; abból élt. Van egy gyűrűm tőle. El akartam hozni, de nem találtam. Ma jutott eszembe, és hiába keresgéltem. Azért nem hordom, mert nehéz és nagy is: bronzból van. De itt a fényképe. Meg lehet nézni, hogy mennyire szobrász is volt Attila.

Somogyi József: Ez egy gyűrű? Ez egy kétméteres szobor!

Benes József: Egy gyűrű fotója. Nagyon monumentálisan hat, valóban szobor is lehetne. Ezeket a gyűrűket mindig nagy gonddal csinálta, egy időben ebből élt.

(Lejegyezte: *V. Kis Margit*)

jó fej ez a rókafej!
illeg-billeg tánca
gigágát szór gégéje
mikor lúddal járja

hordók döngnek (bizony ám!
nem a szorgos méhek)
záróra nincs! jöhetnek
nagy melldöngetések

minden hordók hordója
hordóra áll végül
lé dűl szó gyűl szónokol
kispolgári létrül

a tanulság egyszerű:
bölcs könyveid fusd át –
rókalyukat tömeszelj
kutyát hozz és puskát

ha meg hiszel nékik hát
nem tehetek róla!
te az ajtót csapod be
téged rege róka

tollat fúvó hajnalig
gúnyát adj a dalnak
rege róka mindenütt
– s hol a forradalmad?!

KISFIAM SZEMÉBEN

fiam szemében
alma és éden
édes kerekség
ég csodaszépen

fiam szemében
cincogó vágyak
– csizmás egérkék –
mind szalutálnak

fiam szemében
kisördög ül meg:
maszatos képe
gyönyörű ünnep!

fiam szemében
jár kicsi róka
csillag-fogócska
csillag-bujócska

fiam szemében
játszik a játék
játszik a szépség
holnap-ajándék

fiam szemében
két pici kosnak
kobakja koccan
– így okosodnak!

fiam szemében
madárhang-szélben
nagy kék szabadság
szépül merészen

csaló hétköznap
csak engem bánthat
fiam szemében:
mindig vasárnap!

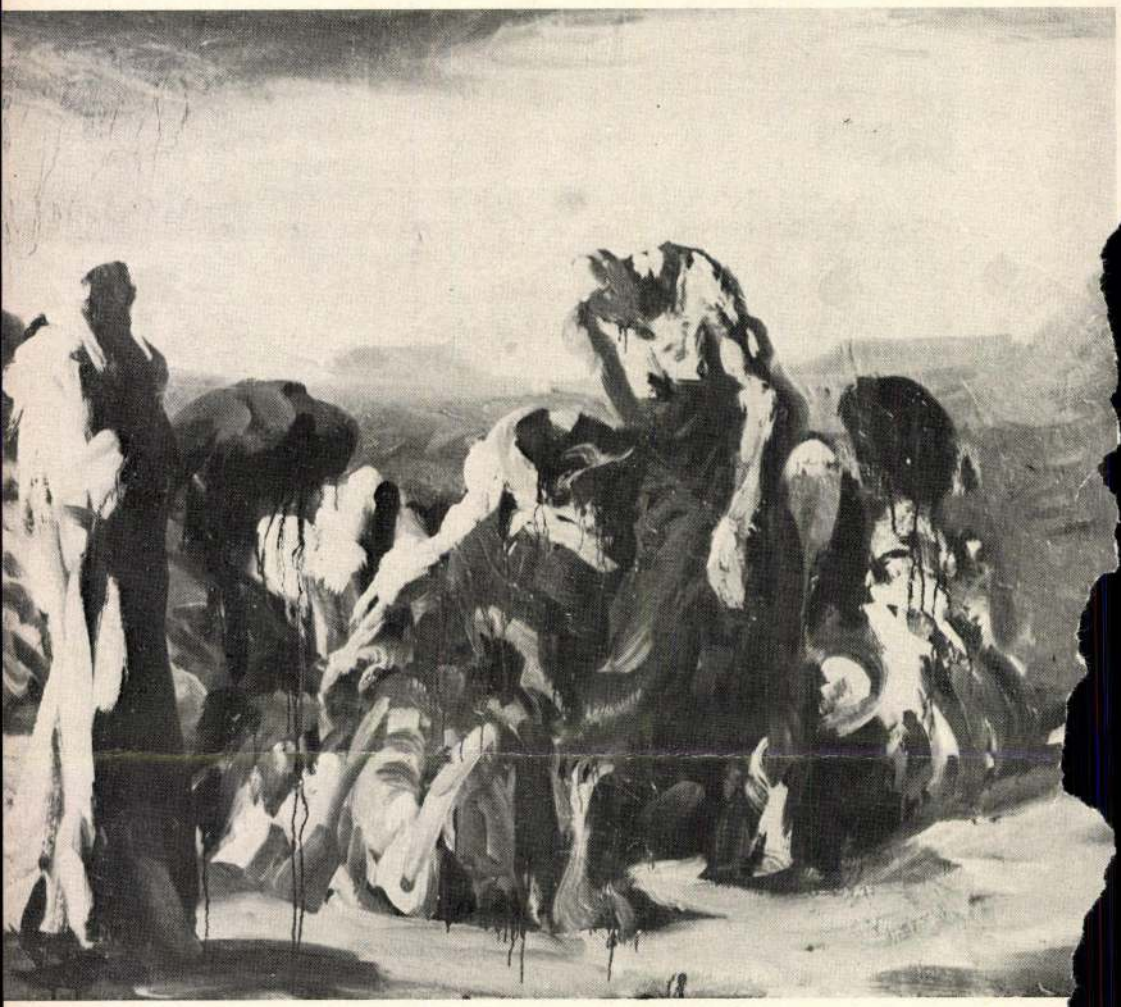

Álltam megkövülve, nem is tudom meddig. Aztán csöngött a telefon. Gépiesen felvettem a kagylót. Az egyik nagy budapesti napilap:

– Hogy van Móricz Zsigmond?

– Meghalt – kong a szavam.

– Micsoda? Meghalt?... Ki van a telefonnál?

– Örvös Lajos.

– Az istenért, mondjál valamit!

– Mit mondjak? Ma éjszaka, mikor a szirénák először sivítottak fel Budapesten...

– Várj, írom!

– ...s az első légitámadás érte a várost, Móricz Zsigmond csendesen elszenderült. Ennyit tudunk mi is.

Aztán már percenként cseng újra a telefon. Végül is elmenekülök. Hazarohanok, végigdőlök úgy zubbonyosan az ágyon, csak a rohamsisakot veszem le meg a cipőmet. Nemsokára szolgálatba kell mennem.

Másnap már Móricz Zsigmondról cikkezik az egész sajtó. Akkor olvasom Zilahy Lajos lapjában, a »Híd«-ban Cs. Szabó László keserű sorait: »Örömmel látom, hogy akik kedvtelve vadásztak fejére, most gyöngéden Zsiga bácsinak becézik.«

A Kerepesi temetőben nem sokan vagyunk. A kultuszminisztérium elfelejtette képviseltetni magát. Németh László beszél a sírnál, utána Veres Péter. Elcsuklik a hangja.

Nekem két papírlap a kezemben. A búcsúversem. Éjszaka írtam, szerencsére nem volt légitámadás. Reggel még kijavítgattam, letisztáztam. Darvas József odasúgja, add ide az egyik példányt, odaadom a *Szabad Szónak*. Az Bajcsy-Zsilinszky Endre lapja volt. Én következem.

BÚCSÚ MÓRICZ ZSIGMONDTÓL*

Vasárnap volt – az ág bólintott, akkor
halk pattogással megrepedt egy ér,
sötét vér folyt szét őszfehér fejedben,
de nem remegtél gyógyító kegyért.
Csöndben feküdtél, úgy zenélt a véred,
ahogy a havon énekel a szán,
mi sírhattunk, de téged röpített már
a láz csónakja halkan a Tiszán.

Kinn köd volt, de te, érzem, megismerted
az éjszakában tomboló Tiszát,
kanyargó partján mélyen benn a ködben
rozoga, régi, rőt fahíd visz át,
az ott már Csécse, könnyező esőben,
a víz az ereszeken csörgicsél,
éjszaka van, a lámpák kialudtak,
és jön, jön sötét léptekkel a tél.

Hogy higgyem el, hogy te vagy, aki most itt
hanyatt fekve pihen, pihen, pihen?
Nemrég beszéltél, mozgott minden porcod,
és ember voltál, mint más senki sem.
Nem! nem változik szép bölényes arcod,
csak az idő változik, az idő...
Időből, térből, ködből és magyarból
roppant nagyságod egy fejjel kinő.

*Elhangzott Móricz Zsigmond temetésén.

G. I., a költő – különben lánylíceumi, korábban tanítóképző-intézeti tanár – művészi kazalrakóként tűnik fel.

Sz. P. és R. M. nevelők nő létükre oly belemenősen fuvarozgatnak, hogy mellettük gyenge legény a kiváló festő, K. Gy., Féja Géza asztaltársaságának elválaszthatatlan tagja, a napfényben álmos denevér, aki rendes napirendjében reggel fekszik, éjféltájt kel, akkor indul éji bagolyként kószáló körútra... Lenge lénye szellős gatyában libeg most a pelyvaszállítmány után, őt magát továbbemeli a fuvalom.

Én végigpróbálok mindent. Szokásom: mindent megtanulni, próbálni szeretek. Most a gép körül, a kazaltetőn, a mezőn, szállítóként és a magtárban is... Talán a zsákolást hagyom ki, azt elveszik tőlem jószándékú markosabb munkások...

A télen nagyon is hálni járt belém a lélek. De ez a munka edz, erősít, vidít.

S úgy érzem – ha gondolataimtól menekülni tudok – fényesebben élek itt, mint évek óta.

A szerződéses munkaidő letelt.

Hívták a csapatot más gazdahelyekre is.

Úgy látszik, megérte munkánk a bért.

Ám én augusztusban már az Északi-Karszton jártam ifjúságommal, karsztkutató- és néprajzi gyűjtőként kalandozva. Éltünk, daloltunk, önmagunkat fenntartva, boldogságban, ahol lekvárt ettünk üstszámra.

*

A történelem-folyam árja szennyet, aranyat hord hömpölygő medrében. Mélyére látni nehéz, hova visz, tudni nem lehet. A Jövőért csak harcolhatunk, s mi lesz, jósolni lehetetlen.

Nagy sakkjáték az emberiség élete. Benne a társadalom, nép, világ dolgainak kavargása. A Játszma figurái: vezérek, alvezérek, bástyák, kalandfutók, oldallépésű diplomatalovak, kik parancsra lépnek, de meglepetést is teremtenek. Legtöbb a gyalogos.

A játszmát a vezérek uralják.

A bástyák sarkokból támogatják őket.

A futók keresztben lesnek, mint a pókok, és csapnak le messziről, nyíló réseken.

A huszárok remek oldalvágások lehetőségeit használhatják ki.

S a gyalog? Csak lép. Fontos mindenütt: frontban, védelemben sokaságot képviselő társaival. De mindig feláldozzák, ha a játék-érdek úgy kívánja. Sorra kiütik, ritkán lesz vezér.

Én is gyalog éltem le életem.

Gyalog voltam az élet minden játszmájában.

ÖRÖKÉLET

Bévül szüntelen aratnak,
Csépelnek és számot adnak,
vadvíz dúl a friss vetésen,
didergünk a konok jégen,
hétköznapok szürke sorja
az ünnepet fénybe vonja,
nincsen vége a mesének,
folydogál az örökélet.

ŐSZUTÓ

Óh mégegyszer mosolyogj rám
visszapárázó langy meleg,
óh elringató őszutó,
mielőtt még a zord, hideg,
a gyilkos tél halálízét
megverten belém oltanád,
hozd óh vissza csak egyszer még
a napos földnek illatát,
ébreszd életre utolszor
a sárba fúló füveket,
és csókold meg simogatón
a bennem őrzött gyermeket.

KOPORSÓ

Úgy alszom el majd csöndesen,
mint tél után szagos gyepen.
Megmos tűzzel a szilaj nap,
szellők végigsimítanak,
és szépen elszáll fölfele
szívem utolsó melege;
rám borítja végül az ég
kékarany fényű födelét.

magyarok gyakorta mondják önmagukról, pedig éppen ezzel teszik magukat valóban kicsinnyé. Egy nép nagysága nem lélekszámától függ, hanem a más nemzetekhez fűződő viszonyától, ami önismeretből fakad. Hviezdoslav ugyancsak nagy nemzetnek jósolta a szlovákságot, s e nagyság egyik kritériumaként a magyar nemzeti értékek megbecsülését hagyta rájuk. Ady is ezt tette a maga nemzetével.

Hviezdoslav úgynevezett »magyar-kötődései« – magyar nyelvű versei, műfordításai, közös történelmi témái, a közös haza vállalása stb. – minőségi változást hoztak a magyar–szlovák irodalmi kölcsönösség, a kapcsolatok világába. Akkor vállalta az összekötés feladatát, amikor a szakításnak törvényszerűen be kellett következnie. Az a költő, aki a véres szonettek idején tudta, hogy népe nyelvét sötét hegyek zugába űzték, s nem a haza tette ezt, hanem azoké, akiknek karja önzőn vezeti –, az a költő tudatosan fűzte össze más, új alapokon a két nép együtt töltött évezredét.

Mert ez a Hviezdoslav látomásában előtűnő haza a szebb kor hazája:

»de szebb kor jő vész múltán a rosszra:
ez a harcban ereje, vigasza.«

A mi dolgunk, hogy megértsük Hviezdoslav üzenetét. Hogy ez a szlovák nép címére intézett üzenete, a magyarság értékeinek megbecsülése és vállalása a közös múlttal együtt. De ez az üzenet a magyarság számára ugyanúgy érvényes. Az igazi szebb kor akkor jő a vész múltán a rosszra, vagyis akkor következik be a költő által jövendölt új világ, amit a rossz legmélyén, Árvai magányában állított elénk, ha kölcsönösen vállalni fogjuk a békévé oldó emlékezést. Akkor lesznek nagyok, felnőttek nemzeteink.

HÁROM GLOSSZA

Mi szeretünk
Én szeretlek
Te szereted
Ő szereti...
S ebbe halunk
oly sokan
beli

*

Az égi tornácon pihen az Isten
s tűnődik csöndesen:
Csak tudnám, csak tudnám
mitől sajog az én kezem?!...

*

Elhessinteném vállamról
Pipaccsá hervadt csillagom

MÁRCIUS

Csak rejtezz a búzaszembe
Vetésed bárki gyalázná
Hősködésnek most nincs helye –
Konokulj kemény kalásszá

ITT: GYŰRŰFŰ

Minden levél-arc
Magába fordul
Minden ág magát
Karolja már

Minden gyökér
Magáért reszket
S árnyékot lop fáitól
– kényszerű – e táj

Minden nap
Magára virrad
És minden nap
Magába alkonyul

Tetemetlen is
Holt minden ház
S minden lépésen
Gaz tornyosul

Itt:
Gyűrűfű
Fölöttünk
Árverés-kalapács

Heti ajánlat

ja nagyon meggyőzően bizonyít —, azt nem. Ez az ember unja a történelmet, de mire eljut odáig, hogy megunja az árulást is, már nem ember, csupán szűkölő porhüvelye néhai önmagának. (Csíkos Gábor kemény figurájának ez a színpadi metamorfózisa ritkán látható feszültséget teremt.) Prónaynak (Galambos György), ennek a decens gyilkosnak, ugyanis olyan szolgákra van szüksége, akik akár helyette is gondolkoznak, előzékenyen kitalálják akaratát. A szolgát tehát meg kell taposni, meg kell alázni és ki kell űzni belőle tartásának maradékait is. Ez a szolga csupán eszköz, és csak addig kell, amíg használható, amíg mindenkit el nem árult, utána mehet a szemétdombra. Akinek pedig önmaga a legfontosabb, az nem kerülheti el ezt a sorsot.

A kívülállót 1969-ben mutatta be a Vígszínház. Az előadást a kritikák sikerületlen regényillusztrációnak tartották, a pécsi színpadon azonban a regényben szunnyadó dráma életre kelt. Ennek oka, hogy Katona Imre, a rendező, ebben a dísztelen színpadi környezetben (díszlet- és jelmeztervező Meller András), a tíz évvel ezelőtti történelemdokumentáló előadással szemben, az erkölcsi-etikai konfliktusokra irányítja figyelmünket, ami ennek a játéknak az igazi drámája.

Iván Gábor

Film

A FRISS SZÉNA BÓDÍTÓ ILLATA
Színes NDK filmvígjáték

A friss széna bódító illata csak a film végén ingerli pajzánságra Angelikát, a megyei pártbizottság fiatal tudományos munkatársát. Az iskolapad marxizmusától a szénakazalig azonban hosszú az út; az ifjú és lelkes pártmunkáslánynak rá kell döbbennie, hogy amit a tankönyvek tanítanak a világról meg a szocializmusról, egy eldugott kis faluban egészen másképp fest. Erről a felismerésről még izgalmas filmet is rendezhetett volna Roland Oehme. Az igyekvő Angelikát azonban mindössze olyan mély igazságokra döbbenti rá a hivatalos kiszállás, hogy a vonzó falusi párttitkár attól még kommunista marad, ha ferdén lóg a falán a Marx-kép, ha szóba áll a plébánossal, és meghagyja a falubélieket saját „csodatévő" képességébe vetett hitükben, vagyis a csillagok állásából, a széljárásból meg tudja állapítani lesz-e eső, belelát az emberek gondolataiba, mert köztük él, ismeri őket.

Gondoljuk csak meg, milyen szerencséje van Angelikának: ha esetleg nős vagy kövér, pocakos, vagy netán iszákos és csélcsap ez a párttitkár, s kevésbé hasonlít egy filmsztárra, akkor hiába csapja meg a friss széna bódító illata. Sohasem ismeri meg a valóságot.

Székely Gabriella

PIEDONE AFRIKÁBAN
Színes olasz-NSZK kalandfilm

Piedone eljutott Afrikába és elfáradt. Nápolyban és Hongkongban még nagyszerűen bírta magát és a kalandokat, de a dél-afrikai klíma nem serkentette újabb ötletekre. Pedig Steno békés, idilli Johannesburgot varázsolt köréje, vadászgató fehér milliomosokkal, elégedett néger szolgákkal, akik mintha Tamás bátya kunyhójából léptek volna elő. De Piedone, a nápolyi felügyelő mégsem a régi. Pofonjainak ereje ugyan nem csökkent, most is fél kézzel elintéz egy egész kábítószeres bandát, nem fog rajta sem pisztolygolyó, sem mérgeskígyó, de egyre unottabban verekszik. Tudja, hogy úgyis túljár a bűnözők eszén, és mihamarabb szeretné megenni nagy tányér spagettijét valamelyik kikötői kocsmában Nápolyban.

Piedone rájött, s finoman jelzi is, hogy abba kellene már hagyni ezt a megfáradt kalandfilmsorozatot. Súlyos érveivel talán sikerül a rendezőt is meggyőznie igazáról. **Sz. G.**

Kiállítás

ORSZÁG LILI FESTMÉNYEI
Műcsarnok

Töredelmesen bevallom, Ország Lilit a „legendák" egyikének hittem. Képeit alig-alig, elvétve lehetett csak látni, mondhatni, maga volt a megtestesült „tűrt kategória", kultúrpolitikai szempontból. Volt egy olyan érzésem is, hogy művészete csupán a Sólem Aléchem-i stílus képi párhuzama. A Műcsarnok kiállítása számomra csöndes szenzáció volt, és két dolognak a bizonyítéka. Az egyik: a legendákból szinte semmi sem volt igaz. A másik: címeres ökör voltam, amikor *nem* mentem el Ország Lili műtermébe akkor, pedig módomban állt volna.

Olvasom Németh Lajos szép katalógus-előszavában, hogy ez a festőnő a szürrealizmus felől indult. Igaz ez is, de én még inkább meghatározónak érzek más izmusokat: a fasizmust, az „ötvenesévekizmust" (úgy veszem észre, újabban nem szoktuk nevén nevezni), meg azt, ami ezekből az izmusokból rejtetten máig él, és alighanem korai haláláig gyötörte szorongató patkánynémével ezt a csupa ideg—csupa kultúra asszonyt. Hogy képeinek egy részén héber betűket festett? Most, nagy kiállításán látszik igazán, hogy ezek elsősorban dekoratív és csak másodsorban aszszociatív értékűek (magyarán: inkább mutatósak, mint Auschwitzra emlékeztetők), mert az indiai vagy éppen az arab betűk is *éppoly kedvesek voltak számára*, hogy a modern kultúra labirintusát jelképező nyomtatottáramkör-labirintusokról ne is beszéljünk.

Ország Lili minden munkája megrázóan, tökéletesen, magába zártan *szép*. Sorsa és művészete egyaránt arra figyelmeztet kritikust és nézőt, hogy nem gazdálkodunk elég körültekintően a mindenféle értelmű talentumokkal; a jelképes, bibliai talentumot meg a művészi tehetséget egyaránt értve ezen. *(Képünkön részlet a Románkori Krisztus című festményből.)*

Székely András

TAVASZI TÁRLAT
Salgótarján, József Attila Művelődési Központ

Tarka az összkép: hiányzott a rendezés szigora. Sok a jó alkotás, mégis a középszer dominál. Még a legjobbak is kifogytak újszerű megoldásaikból. Bármilyen szép is Kokas Ignác *Salgója*, vagy Lóránt János *Bányája*, láttuk már sokkal jobb képüket is. Nem türelmetlenkedem, csupán arról van szó, hogy a művészeti életet többé-kevésbé meghatározó alkotók előrelépése mintha lelassult volna.

Az ilyen nagy tárlatok anyagából egy-egy nevet kiválasztani mindig kicsit igazságtalan, de: maradéktalan örömet szerzett Dienes Gábor és Iványi Ödön; meghízható értékű szobrokat láttam Janzer Frigyestől és Kaubek Pétertől; viszont túl erős Chagall-hatást éreztem Földi Péter és Jánossy Ferenc munkáiban, és a kitűnő Kő Pál is mintha bizonytalanabb lenne. A kiállítás skálája Réti Zoltán lírai realizmusától Bakallár József „neológizmusáig" terjed, de a széles színkép ellenére is csökken érdeklődésünk, amikor azt látjuk, hogy például Nagy B. István sem lép túl a szokott *Zsámbék*-motívumon. Bővíteni kellene az ihletforrásokat és az eszközök tárát... ahogy azt Somogyi József, Szabó Iván teszi érmein, Bálványos Huba, Czinke Ferenc grafikáin.

A Tavaszi Tárlat önvizsgálat és mérleg. Egertől Miskolcig, Szentendrétől Balassagyarmatig, Salgótarjántól Csepelig érkeztek a kiállítók az ország minden tájáról, némileg képzőművészetünk keresztmetszetét nyújtva. És azt az érzést, hogy nincs okunk kényelmes, megelégedett hátradőlésre. *(Képünkön részlet Bálványos Huba Csendélet című grafikájából.)*

Losonci Miklós

ERDÉLYI ATTILA EMLÉKKIÁLLÍTÁSA
Szarvas, Tessedik Sámuel Múzeum

Erdélyi Attila szobrászként — Somogyi József tanítványaként — indult a Képzőművészeti Főiskolán. Az a három portré, amelyet emlékkiállításán láthatunk, korai mű; alig érzékeltetheti, alkotójuktól mennyit vártak a magyar plasztika barátai.

Festményei, tus-, ceruzarajzai azonban valóban nagy tehetségről beszélnek. Az 1971-ben, 37 éves korában Párizsban elhunyt művész csak élete utolsó évtizedében fordította figyelmét teljesen a festés, illetve a grafika felé, de tíz év alatt

olyan sorozatok kerültek ki keze alól, mint például azok a barnászöldes színvilágú figurális olajkompozíciók, melyeknek fény-árnyék hatása a festőt a plasztikai értékek igazi ismerőjeként mutatja meg, s a művészt a nemrégen elhunyt Holló Lászlóval hozza rokonságba.

Erdélyi 1956-ban került Párizsba. Dolgozott Stuttgartban, Münchenben; Spanyolországban a híres André Bloch építész közvetlen munkatársa volt. Kenyérkereső foglalkozásként szoborkivitelező műhelyben vállalt munkát, ékszerkészítéssel is foglalkozott. De bármit is tett, expresszív formavilágú, drámai hatású művei tanúsága szerint mindig a „XX. századi", a természet és a társadalom erőinek kiszolgáltatott, elmagányosodott ember sorskérdéseire keresett választ. *(Képünkön a festő önportréja.)*

P. Szabó Ernő

Heti ajánlat

Folyóirat

SOPRONI FUZETEK '78

A Dunántúlon nagy hagyománya van az irodalmi köröknek és társaságoknak: a Keszthelyi Helikon, a Csokonait vendégelő komáromi Vályi ház írói köre, századunkban a Janus Pannonius Társaság — hogy csak a legismertebbeket említsük. Az egykori Frankenburg Irodalmi Kör hagyományai élnek tovább a most első ízben megjelenő Soproni Füzetekben. A város, a szűkebb környék írói és képzőművészei fogtak össze — életkorra, érdeklődésre való tekintet nélkül —, hogy műveikkel a nyilvánosság elé lépjenek. Sopron — jellege, hagyományai miatt — meszszebb esik Budapesttől, mint a valóságban mért távolsága indokolná. Más világ. A franciás-németes nyugati kultúra visszfényében áll, szemben a minden határt befogadó és felőrlő fővárossal. Meghitt, ódon, újat sürgető, rátarti, de néha fojtogatóan szűk és belterjes világ. Ezeket az erényeket, lehetőségeket és visszahúzó erőket igyekeznek a soproni írók és képzőművészek a maguk javára fordítani, szeretettel, türelemmel és váltakozó sikerrel.

Irigylésreméltóan számon tartják egymást és fájóan érzékelik, hogy a tágabb közvélemény nem vesz róluk tudomást. Herbszt Zoltán, Dohnál Tibor, Egyed Emma, Farkas András, Kerék Imre, Renner Kálmán, Sarkady Sándor, Szakál Ernő — a teljes névsorolvasás igénye nélkül sorolom a füzet alkotóit — érdemesek mindnyájunk figyelmére. Nem derül ki egyértelműen a Soproni Füzetek '78-ból, kinek a kiadásában jelent meg, de akárki tette is, szép és ígéretes vállalkozás patrónusául szegődött.

Szepesi Attila

MAGYAR SAJTÓ

A Magyar Újságírók Országos Szövetségének folyóirata

Volt hetilap, amely *Tudomány és Technika* rovatát adta oda rendszeresen homályos, vagy durván, egyértelműen tudománytalan UFO-híreknek, „Bermuda-rejtélyeknek" és egyéb népbutító históriáknak; a rádióban többnyire aktuális hír- és magazinműsorokban — tehát a tudományos rovat kikapcsolásával — hangzottak el szenzációhajhászó áltudományos „információk"; napilapjainkban gyakran a kis színes hírek közé úsztak be a jól fejlett „tudományos" kacsák... Sokféle a megjelenési forma és alkalom — tény azonban, hogy az elmúlt évek olykor elképesztő tudatlanságot és felelőtlenséget tükröző példái nyomán az Újságírószövetség tudományos-műszaki szakosztálya joggal rendezett ankétot A TUDOMÁNYOS ÚJSÁGÍRÁS ETIKAI KÉRDÉSEIRŐL. Pető Gábor Pál erről szóló beszámolójában azonban megemlíti, hogy az ankétra a MÚOSZ illetékesei, köztük az etikai bizottság elnöke — nem jött el. Nem érzik a kérdés súlyát — vagy újságíró-etikai kihatásait? Pedig sajtónk sokszor kétségbe vont tekintélyének sajátos, fals igazolását jelenti, hogy az innen-onnan, „nem tiszta forrásból" beszűrődött áltudományos közleményeknek mekkora a visszhangjuk. (Miközben — szokás szerint — az esetleges cáfolatok vagy hatástalanok, vagy még erősítik is azt, amit helyesbíteniük kellene...) Pető Gábor Pál külön kiemeli, hogy nem egy esetben a szovjet forrásokra hivatkozás adott súlyt egy-egy közleménynek, s ez érvül szolgált a netán kételkedőkkel szemben. Pedig maga a szovjet tudomány és a szovjet sajtó is küzd ugyanezzel a dilemmával: hibás vagy félreérthető nézetek terjedésével, újságírói melléfogások, felelőtlenségek káros kihatásaival. Az áltudományos „ismeretterjesztés" sajtóetikai megközelítése persze már „eső után köpönyeg": ami történt, azt veszi számba. Jó volna az újságíró *műveltsége* kérdését feszegetni inkább — mint prevenciót, megelőzést. De hát, szó, ami szó: a műveletlenség az újságírásban *etikai kérdés.*

Lázár István

HALÁSZAT

A halászok szaklapjának idei — általában is igen érdekes — első számában a tűnődésre hajlamos laikust leginkább talán dr. Harkai Ákos cikke, *A Tisza II. halászati és halbiológiai problémái* gondolkoztatja el. A kiskörei víztározó létrejötte már az eddigi vizsgálatok alapján is számottevő változásokat hozott a Tisza faunájában. A vízviszonyok változása, a hordaléklerakodás miatt erősen meggyérült, sőt eltűnőben van több halfaj, hogy csak két nevezetesebbet említsünk közülük, az amúgy is ritkuló kecsege és a márna. Mint a szerző megállapítja, „a duzzasztás hatására eddig bekövetkezett változásokat értékelve megállapíthatjuk, hogy ...a kis faj- és nagy egyedszám kialakulásának irányába hatnak". Lesz tehát ponty, alkalmasint csuka és dévér bőven, de A TISZA ŐSI HALVILÁGA szegényebbé válik. Mindez nagyjából előrelátható volt, tudomásul kell vennünk, de az ember mégis eltűnődik: felmértünk-e pontosan, hosszú távra minden változást, amit az ilyen nagymértékű természetalakítás magával hoz, nemcsak halak, hanem növények, vízháztartás, mezőgazdasági termelés dolgában is. Remélem, igen, s a felmérésre hivatottak pontos és megbízható számadást készítettek arról, hogy milyen haszonért mennyi veszteséggel kell fizetnünk.

Szász Imre

HAJÓVONTATÓK

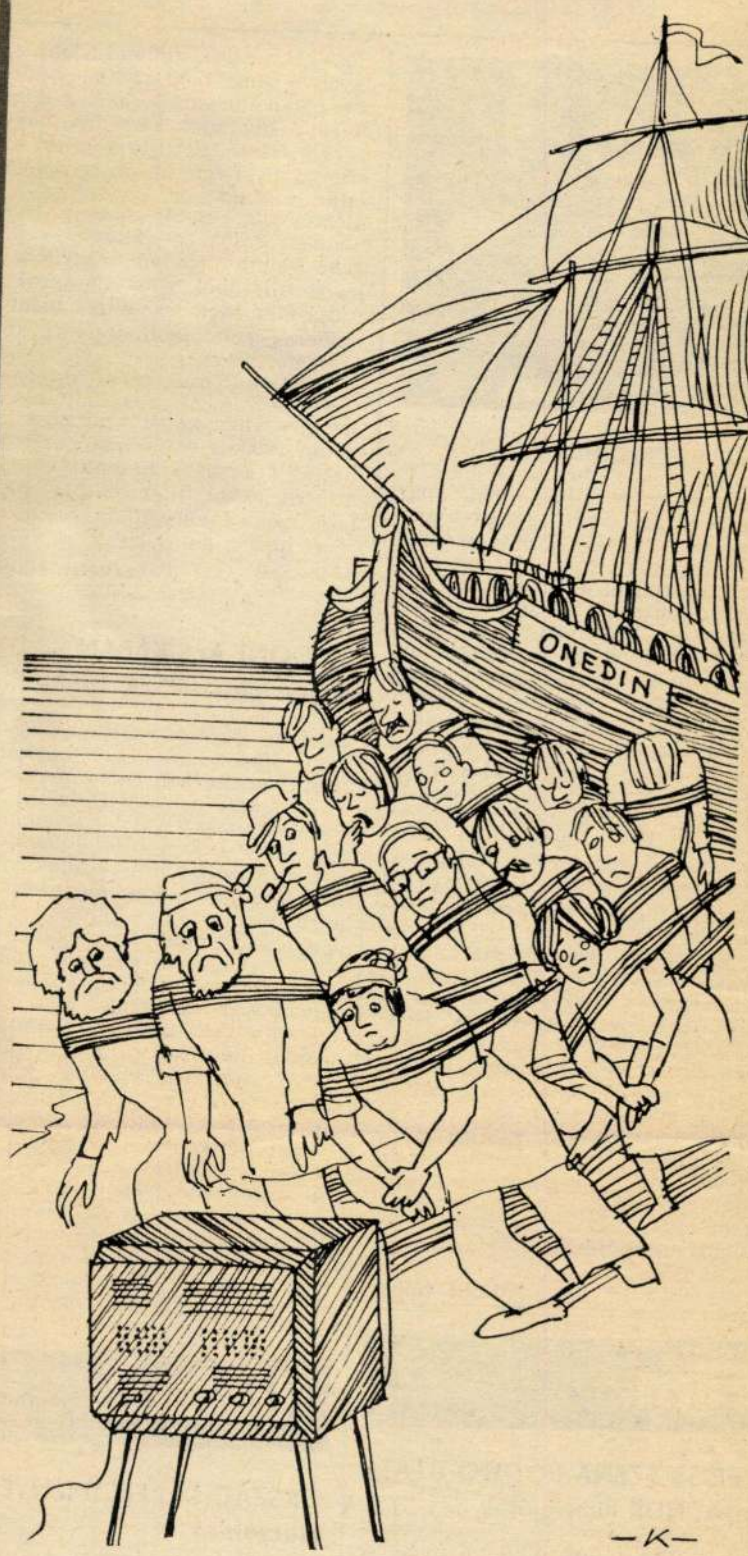

ÚJ TÜKÖR
Képes kulturális hetilap

Főszerkesztő:
CSANÁDI IMRE

Szerkesztőség: Budapest VIII., Gyulai Pál u. 14.
Telefon: 137-660.
Postai levélcímünk: 1982 Budapest 8., PF 6.
Kiadja: **LAPKIADÓ VÁLLALAT** Budapest VII., Lenin krt. 9–11.
Felelős kiadó: **SIKLÓSI NORBERT**
HU ISSN 0133–1361

Szerkesztő bizottság:

BENJÁMIN LÁSZLÓ elnök
CSANÁDI IMRE
FEKETE SÁNDOR

Terjeszti: a Magyar Posta. Előfizethető a helyi (Budapesten a kerületi) kézbesítő postahivataloknál és a kézbesítőknél. Előfizetési díj: negyedévre 84,– Ft, ½ évre 168,– Ft, 1 évre 336,– Ft. Előfizetés külföldről: a Kultúra Könyv- és Hírlap Külkereskedelmi Vállalatnál (1389 Budapest 62. Pf. 149), vagy a Kultúra külföldi képviseleténél.

79.1141 Athenaeum Nyomda Kozma utcai üzeme, Budapest, rotációs mélynyomás. Felelős vezető: **Soproni Béla** vezérigazgató. **INDEX: 25 817.** Meg nem rendelt fényképekért és kéziratokért a szerkesztőség nem vállal felelősséget.

Új TÜKÖR
XVI. ÉVFOLYAM
18. SZÁM
1979. MÁJUS 6.

TARTALOM

A címlapon: Pilisszentkereszt
Szalay Zoltán felvétele
(Cikkünk az 5–8. oldalon)

A hátlapon: Buzsáki lányok
Fényes Tamás (MTI felvétele)
(Lásd a 24–25. oldalt)

Heti ajánlat
Kaján: Hajóvontatók 2–4

Szeberényi Lehel: Pilisszentkereszt, világíts! 5–8

Gyárfás Miklós: Irodalmi rajzolatok 9

Varga Balázs: Debreceni diákköltözetek 10–11

Védett emlősök **(Szász Imre)** 12–13

Miért választottam?
Illés Endre: Szigorlat (elbeszélés) 14–15

Radnóti Miklós: Október, délután – Pipacs (versek)
Erwin Strittmatter: A gúnár (elbeszélés) 16–17

Nicolas Freeling: Ha megtudják a macskák! 21. (regény) 18–19

Infarktus **(Gazsó L. Ferenc)** 20–21

Magyarok New York képernyőin **(Molnár Károly)** 22

Szemelvények új könyvekből
Klasszikus orosz költők **(Fekete Sándor)**
Puskin, Gyerzsavin, Tyutcsev, Fet, Nyekraszov, Jeszenyin, Mandelstam versei 23

Élő népviselet **(Székely András)** 24–25

Bölöni Farkas Sándor két amerikai kiadása **(Gál István)**
A müncheni Staatstheater magyar karmestere **(Horváth Tamás)**
Moldova György Gumikutyája – Párizsban 26

Hasta mañana **(Faragó Vilmos)** 27

Sakkozó „ellen-Csínom Palkó" **(Zsugán István)**
Chopin **(Szántó Judit)** 28

Emberek nélkül is emberi **(Czeizing Lajos fotókiállítása)** 29

Halálnak halálával **(Balog János)**
Csalók vagy hazafiak? **(Bán Magda)**
Több hazai sorozat **(Ökrös László)**
Fél Hét **(Tamás István)** 30–31

Rádió- és tv-műsor 32–33

A gazdaság zavara **(Dogossy Katalin)** 34–35

Pszkov **(Csala Károly)** 36–37

Kereszt szellemében **(Flórián Tibor)**
Rejtvény 38

Kertész Balázs: A Deszkapalánk
Oravecz Imre: Niki – Maci mosogat (versek)
Tavasz az Állatkertben **(Tokaji András)** 39

Világ-Tükör
Miért kevés a sok új dráma? **(Gálvölgyi Judit)**
Meglepő „malacságok" **(Zádor Erika)** 40–42

Hazai Tükör 43

Babszem Jankó könyvtára **(Molnár Aurél)**
Nem divat a férfidivat? **(Pálffy Judit)** 44

Levelezés
Küldjön egy képet! 45

A holnap mérnökei **(Trencsényi Imre)**
Agyvonat **(Nógrádi Gábor)**
A nyelvtanulásról 46

SZEBERÉNYI LEHEL

Pilisszentkereszt, világíts!

Miközben autónk a csöpögő ködöt szétfröccsentve, a hegyek közé tart velünk, ennek az útnak sok-sok előzménye feltolul bennem, onnan kezdve: hogyan is keveredtem én a köznek ebbe az ügyébe, méghozzá a „frontvonal" katonái közé, ahol az egészszív és egész-lélek fegyvere kívántatik. Az írástudó felelőssége és lelkiismerete, e kettős imperatívusz erős töltést kapott az élménytől.

Vagyis, midőn a hazai nemzetiség dolga izgatni kezdett, ott volt a magam alapélménye: a gyermekként megélt kisebbségi sors az első Csehszlovák Köztársaságban, a „másodrendű" állampolgár ismerős közérzete. Bizony, a megkülönböztetés légkörében némely csehektől és szlovákoktól abban az érzékeny gyermekkorban kapott emberi gesztus, „másodrendű" állampolgári mivoltom tapintatos feledtetése máig elkísér, sokkal inkább — tudatom mélyére bevágott nyomként —, mint a bántások, az emberi méltóságot ért megalázások. Mai, kicsit nosztalgikus színezetű vonzódásom a cseh és szlovák néphez ide keltezhető.

Mikor először találkoztam a Pilisben egy hegyi patak medrében játszadozó, szlovák anyanyelvükön csivitelő gyermekekkel, meglepődtem kicsit. Elsőre: a szlovák gyerekeken, másodikra: magamon. Noha ismereteim folytán természetesen tudtam, hogy Magyarországon nemzetiségi szórványok élnek, realitásként nemigen tartottam őket számon. Nemigen gondoltam rá, hogy az államalkotó nemzetnek, melyhez magam is tartozom, gondja-dolga-tennivalói lehetnek velük, vagyis úgy gondoltam: amit kellett, megtettük. Magyarországon ez a kérdés — a szocialista humánum szellemében — megoldott. S így olybá tűnt, mintha a kérdéssel együtt valójában maguk a kérdéses etnikai csoportok is megszűntek volna, felszívódva az államalkotó nemzet testébe.

A magam ilyesféle — érzelmileg semleges, nevezzük: közömbös — hozzáállása a dologhoz, tudtam, nem egyedi, a hazai hozzáállásra jellemző általánosan is. Passzív jószándékúságunkkal teljesen elégedettek voltunk, s lelkünkben úgy gondoltuk: magatartásunk a hazánkban élő más ajkúakkal szemben nemesebb, mint sok, nemzetiségiekkel együttélni kényszerülő államalkotó nemzeté, ahol aktív hozzáállással dicsekedhetnek, az elnyomás finomabb, vagy durvább aktivitásával, melynek kísérő jelensége, fasisztoid indikátora a csendes vagy nem csendes gyűlölködés bizonyos légkörben többé-kevésbé általánossá harapózó érzelmi aktivitása. Hogy van a hozzáállásnak másfajta aktivitása is, amely több érő a mi ötvenes évekbeli passzív jószándékúságunknál, és amelynek érzelmi töltete a legmagasabb rendű humánum — ott a Pilisben sejtettem meg, s néhány évvel később, a közügyek közelébe jutván (s éppen nemzetiségi falvak képviseletében), teljes világossággal tudatosult is bennem.

A pilisi hegyi pataknál (az ötvenes évek végén) még csak szemöldököm szökkent fel, midőn faggatózásomon (az iskolában is így beszélnek-e?) maguk a gyerekek csodálkoztak el legjobban: én nem tudom, hogy az iskolában magyar a nyelv? A tanító bácsik magyarul beszélnek, és hogy is beszélhetnének másként. Ezt olvashattam ki a gyerekek bizonytalan, ámuló, már-már bugyuta feleletéből, melyben nyoma se volt holmi nemzetiségi tudatnak, vagy piruló érzékenységnek.

Így fest hát a valóságban az a példás megoldottság — költözött belém az előzhetetlen rossz érzés —, amiben általánosan ringatjuk magunkat. Vajon számon kérhetjük-e másoktól, amit mi sem teszünk meg itthon? Netán ők is a legnyugodtabb lelkiismerettel, önáltatásban élnek, az alkotmányok, a törvények szép szavainak babérjain ülve?

A hatvanas évek elején, hogy Duna-kanyari lakos lettem, s tevékenyen belefolytam itt a köz dolgaiba, már tudatosan utaztam el Pilisszentkeresztre (majd Pilisszentlászlóra és Szántóra is), azzal az írói és közemberi elszánással, hogy amennyire csak lehet, felderítem magamnak a nemzetiségi lét e hazai terepét.

Riportok sora kísérte utazásaimat a pilisi erdők fehér foltjain. Mi van a felszín alatt? — űzött az írói felelősség jelszava, s gyötört a tennivágyó közemberi lelkiismeret, az államalkotó, tehát előnyösebb helyzetben levő nemzet tagjaként is.

Tanulságos utak voltak, s tulajdonképpen jókedvűek is, mert távlataiban eredményt ígérőek. Sőt, regisztrálhattak már fontos eredményeket. Egybeestek ugyanis a fokozottabb kormányzati odafigyeléssel nemzetiségi politikánk érvényesülésére a gyakorlatban. Napirenden volt e szándékaiban helyes politika finomítása, igazítása a kor és a tapasztalatok kívánalmai szerint, lévén a levegőben az érzékenyebb érdeklődés reneszánsza hazánkban is, miként Európa-szerte a nemzeti kisebbségek és szórványok sorsa iránt. Ennek az érdeklődésnek a fényében mindjárt az is látszott, alig-alig akad

kisded Európánkban ország, amelynek vezető nemzeteire ne férne rá az önvizsgálat. Magunkat is beleértve.

Pilisszentkereszten már megtaláltam az önvizsgálat támasztotta fokozottabb kormányzati odafigyelés első eredményeit. Friss malterszagot árasztva állt már az új iskola, amely nemcsak építészetileg volt a lehető legkorszerűbb, még a fény beesési szögére is ügyelőn, de új padjai közt folytak már az első birkózások is a szlovák anyanyelvvel, heti néhány órában, három pedagógus bevetésével. Nem véletlen használom a „birkózás" szót. Mert a dolog egyáltalán nem úgy ment, mint a karikacsapás, noha összehasonlíthatatlanul jobban, mint a szomszédos szlovák ajkú falvakban, amelyekbe hol tanerő nem jutott, ki a nyelvet (megfelelő szinten, vagy akár alatta is) tanítani tudta volna, hol olyan különös akadályokba ütközött a dolog — mint például a falu gyanakvással teli ellenállásába —, amelyeket mi, messziről jött jóakarók elsőre felfogni se tudunk.

Elsőre e falvakba látogatónak az anyagi feltörekvés minőségi változásai ugrottak a szemébe. Derűs jólétet sugároztak az újmódi házak színes falaikkal, a televíziós antennák erdeje a piros cseréptetőkön, a többnyire már aszfaltos utcákat telebúgták a mosógépek, a parkettás lakásokat telezsongták a hűtőszekrények. Anyagi kultúrában épp akkorát lendültek e pilisi falvak, ha nem nagyobbat a hátránybehozó kedv nagyobb nekirugaszkodásától, mint a környező magyar tenger bármelyik települése. A társadalmi változás százados nyomornak és elzártságnak vetett itt véget.

Az új rend humánus szelleme a szociális egyenlőtlenségek feloldását sugalmazta mindenekelőtt. Előbb egyformán embertestvérek vagyunk, csak aztán beszélünk különböző nyelveket, hiszünk más isteneket, és tartunk elütő szokásokat. A tennivalók között is első az általános emberi felemelkedés ügye, s az ezt szolgáló országépítés, gazdaságfejlesztés. Az emberi jogok közt az emberhez méltó élet (lehetőleg) egyenlő feltételeinek megteremtése tolult az első helyre; s vele a munkához, emberi munkakörülményekhez való jog, mint az alapvető anyagi életszint záloga.

Mikor a pilisi erdők szlovák falvainak hátrányos helyzetét felszámolandó, mindenekelőtt utakat építettünk az erdőbe, villanyfényt gyújtottunk a középkori sötét és elmaradottság széthessentésére, autóbuszjáratokat biztosítottunk a munkahelyekre, piacokra és iskolákba — noha mindezt, e falvak bekapcsolását a környék s az ország eleven vérkeringésébe az emberibb élet vetületében tettük, nemzetiségi számlánkon is derekas törlesztésnek könyvelhettük el. Természetesen joggal, ám abban a jóhiszemű tudatban, hogy e számlánkon is többé-kevésbé egyenleg van, különösen, ha már a bolthálózaton is javítottunk, kipofoztuk az iskolát, emeltünk a pedagóguslétszámon, netán a mozit is odavittük (a villany nyomában), s leraktuk a törpevízmű alapjait.

Annál inkább nyugodtak lehettünk felőle, hogy nemzetiségeink helyzetét közelégedettségre rendeztük, mert a szocialista nemzetiségi politika humánus elvei példásan látszottak fedni a mi gyakorlatunkat. Lelkiismeretünket nem terhelte a beolvadás sürgetése. A természetes asszimiláció emberi jog, senkit meg nem fosztottunk tőle. A humánus elvek mindenféle külső beavatkozást tiltanak ebbe a folyamatba, a bármily leleményes, de erőszakos gyorsítást éppúgy, mint a mesterséges lelassítást embercsoportok valamiféle rezervátumba kerítésével. Egyikben se marasztalhatott el bennünket senki. Azt a becsületes elvet vallottuk, hogy igény teljesítetlen ne maradjon, ami nemzetiségeink felől érkezik. S inkább duplán adtunk, mint egyszer sem, a magyar igények elé helyezve nemegyszer a nemzetiségit, nehogy más ajkú állampolgáraink mostohagyereknek érezzék magukat.

Hogy vannak igények, melyek nem érkeznek el hozzánk, mert a tudat legmélyén szunnyadnak, vagy mert ősi félelmek, röstelkedések beidegzettsége miatt bátortalanul halk hangjuk szabad füllel fel nem fogható, és hogy éppen a nemzetiségi lét leglényege tájékáról sugározzák pulzárjeleiket — majd csak a hatvanas évek eleji aktívabb odafigyelés lokátorai érzékelik.

Pilisi útjaim — az írói és közemberi befogadásnak fokozott érzékenységében — egész sor felismeréssel leptek meg.

A közéleti ember előtt igényteóriánk rogygyant meg elsőre, mint a bürokratakényelmes-

A falu tavaszelőn

ség mentsége. Nem jelentkező igényeken nincs mit teljesíteni — hallottam nemegyszer járási vezetők szájából.

A pilisi erdők mélyéről az igényfeláramlás pár évvel előbb még a huszadik századi élet alapszükségleteit tekintve is hihetetlen dugulásokkal küszködött. Az élet nyomorúsága képtelen tudati elmaradással járt együtt. Másutt természetes igények itt nemcsak hogy meg se születtek a fejekben, de még felébresztésüknek, feltámasztásuknak is a bizalmatlanság jege állta nemegyszer útját. Ki tudja, mikor mozdul például Pilisszentlászlón előre az élet, ha az igényeknek nem sietünk elébe, még gyengéd erőltetés árán is. Olyan elemi vívmányok tesznek még rá félszázados késésükre, mint a villanyvilágítás, autóbuszközlekedés. Mindkettőt erőltetni kellett, egyszerűen az aktív humánum parancsszavára, a huszadik század derekán. „Felgyújtja a házat" — óvakodtak a villany bevezetésétől; az autóbusz pedig napokig üresen járt a kanyargós erdei utakon, mert a piacozó asszonyok nem mertek rá felszállni, inkább tizenkét kilométert gyalogoltak Szentendrére, batyuval a hátukon dombra fel, dombról le, ahogyan eleik tették, s maguk, mióta eszüket tudták; a tanács tisztviselői szálltak aztán fel, hogy a merszhez példát nyújtsanak, s hogy a busz üresen ne járjon. De hát mit lehetett várni ott, ahol a póznákra szerelt hangszórók megszólalásakor ijedten súgtak össze: „Ördög beszél." Itt tartottak. Ma, ha televíziós adás közben áramszünet üt be, szidalmakat szórnak az elektromos művek fejére. De még milyen valós igény lett az alvóból, a potenciálisból! A buszt nemrég még gyanakvással fogadók ma a sűrűbb járatokért hadakoznak. Mintha e két vívmánnyal torlasz szakadt volna át. Csak belekóstolni kellett a civilizáció megkésett áldásaiba, s a kívánság — bepótolandó századok hátrányát — egyszerre habzsolta volna be mindazt, amit a huszadik század mifelénk anyagi kultúrában nyújtani tud.

Az igényeket helybeváró gyakorlat — úgy tetszett — megkapta az élet jóváhagyását. Jött az igény, áradt. „Csak győzzük teljesíteni" — főttek az illetékes fejek. S a teljesítés boldog kipipálása kettős elégedettséget okozott: sikerült adni valamit, s nemzetiség kapta. Eközben pedig rejtve maradt az igények féllábassága. Hogy csupán szociális vonatkozásúak, kizárólag az anyagi lét köréből.

A közéleti embert felismeréséhez az író szeme segítette. Mit látott ez a szem a pilisi szlovák falvakban?

Az illóolajok gyors elpárolgásához hasonlítható jelenséget, midőn ledugaszoltságuk megszűnik. E falvakból, hogy kaput nyitottunk rajtuk a száz színben ragyogó, vonzásokkal teli környező világra, a nemzetiségi lét megtartó olajai indultak kozmikus sebességű elpárolgásnak. Hogy véle országgazdagító többlet vész el, netán szomszédainkra nyíló, olykor bizony nyikorgó kapuink sarokvas-olaja, akkoriban kevesen gondoltak rá.

A pilisi falu, hogy könnyen elérte a változatos munkahelyeket, melyek a korábbinál sokkal jobb életkörülményekkel kecsegtettek, valóságos kirajzással szítta magába környezete haladottabb magyar világát; szemét káprázta tó komfortját igyekezett hazavinni; igyekezett mindazt a szebbet, jobbat, célszerűt és újszerűt leutánozni, amit látott; igyekezett hozzá hasonulni minden tekintetben, „felemelkedni" a maga alacsonyabb szintjéről a látott és megtapasztalt magasabbra. Az emberi inspirációt pedig a szocialista társadalom közege segítette jó szélként.

A pilisi faluban az életforma robbanásának lehettem tanúja. A gyors modernizálódásban pedig nemcsak a régi, szuvas bútorok és öreg cserépedények kerültek a padlásra meg a fészerbe, hanem a régi tudat rekvizítumai is, haszontalan, láb alatt levő lomoknak mutatkoztak, melyek csak akadályozzák a házban és a világban a közlekedést, és amelyekhez legfeljebb az öregek megszokása ragaszkodik.

Csakhogy a régi tudat e falvakban egyet jelentett a nemzetiségi létezéssel. Rekvizítumai nem egyebek, mint egy kétszáz év előtti állapotában megrekedt, idő és magyar nyelv rágta, lekopott szlovák nyelv; a régi életviszonyok szülte szlovák képzeletvilág, mesék-babonák-hitek-dalok, öreg szokások. Mind-mind egy korábbi nyomorúságos lét idejétmúlt tartozékai. Az ifjabb nemzedékek szívfájdalom nélkül szórták ki a bútorokkal együtt az életükből. A szabadabb lélegzetvételhez a bezártság külső falainak lebontása után a belső kerítések szétdobása is kellett. S éppen most érezték csak a régi tudat fojtó kerítésvoltát, hogy a külső falaktól megszabadultak. S lévén e falvak pusztán etnikai vegetációk — saját belső, a nemzetiségi tudatot ébren tartó értelmiség híján, mely nemzetiségi tudat megbecsülésben részesíthette volna, mint nemzeti-népi hagyományt, a szlovák létet jelentő tudati rekvizítumokat —, az új, felhajtó szelekkel teli szabad levegőre jutván, mint valamely együgyűbb élet pirulnivaló bűnjeleit, igyekeztek szlovákságuknak stigmáit levetni magukról.

Tanúja voltam a pilisi faluban, hogy egy közösség mint adja fel önmaga nemzetiségi létét.

Tanúja voltam a beolvadás félelmetesen felgyorsult tempójának, pusztán az életformarobbanás hatására, melyet a népfelemelés legjobb szándékú törekvései hoztak. A nemzetiségi léthez meglehetősen elbizonytalanodott (inkább tudattalan, mint tudatos) ragaszkodást már csak az idősebb korosztályok megszokása éltette, s felkomorlott előttem, hogy kihalásukkal néhány évtized távolában egy nemzetiségi etnikum halálát is bejelenthetjük. A közeljövő e sivár kilátásait mindjárt ki is terjeszthettem szorongva szeretett tájam (négy nemzet népi közösségei élnek együtt a Duna-kanyarban) emberi színvilágára: a szerb és német etnikai csoportjaink, szórványaink után a terepnek éppoly „elplanírozott" foltjai rémlettek fel, beleolvadván valamely egységes szürkébe.

A hanyagság bűnei! — szorult össze a szív, a szubjektív érzelmekkel teli. — Akár e táj természeti világával szemben elkövetettek!

Mit lehet itt tenni? — törtük fejünket a közélet fórumain. — S arra jutottunk: gesztusra van szükség. A segítő kéz gesztusára. Az elmerülőnek a szárazról odanyújtott kéz a huszonnegyedik órában is jelentheti az életet. A segítés első dolga az eszméletét vesztett életre rázása, életre pofozása. Az ellenkibiceknek — mert ültek hivatali székekben is, akik „nem igénylik" jelszóval a természetes asszimiláció menetének eretnek megbolygatására figyelmeztettek — e képi hasonlatot szegeztük, az alvó igények felébresztését, a tudatmélyi tudatosítását szorgalmazván, mint nemes gesztust, a legnemesebbet, amit külső segítő kézként a többségi nemzet agonizáló kisebbségeinek, szórványainak példamutatóan nyújthat.

A képtelenül felgyorsult (még ha oly természetes) asszimilációnak ellene vetettük a beolvadás (igenis) lelassításának programját.

Napnál világosabban látszott, hogy a nemzetiségi létnek öreg abroncsai a felemelkedés útjában állnak, minélfogva a mozgásba jött közösségek nemhogy nem igénylik megtartásukat az élet szerves részeként, de még inkább szabadulni igyekeznek tőle, tudatlan: önmaguk, mint nemzetiség ellen cselekedvén. Tudatosítani kell tehát nemzetiségi közösségeinkben az öreg abroncsok kincs voltát, melyet mint hagyományt ápolni a nemzeti önbecsüléshez tartozik. Ily módon magát a nemzeti önbecsülést is feltámasztani, ébren tartani, míg önmagától nem lélegzik.

(2)

gyelorrzágban, 1929-31.
Párizsban, Barbizonban,
Gergilcsseben folytatolta
képzőművészeti tanulmá-
nyait. [1924. a münche-
ne Glaspalastban, 1927 prágában 1929
Brüsszelben, 1930. Párizs-
ban a francia expresszio-
nistákkal a Champs Elyse-
ben [szerepelt. 1934. a
karpátaljai képzőmüve-
sek [kiállitásán 15 fest-
ményével vett részt
1938. a csehszlovák köz-
oktatásügyi minisztérium megbízásából fes-
tette Ungvár látképet,
mely a prágai mu-
zeumba került. Ugyanott

[1927 óta az ungvár gyr kat. tanulóképzőben volt rajzlánár

⊥ önálló az 1928 Olmützben

[kassai

[1931 Brüsszelben majd tükör Pozsonban

Erdélyi Béla, festő, sz. 1891 máj. 25. Kelemenfalván (Hátmeg, Bereg m.) 1911. Máramarosszigeten [~~ciettségizet~~ 1911–15. a bpesti képzőmű főiskolán rajztanári oklevelet szerzett s mint továbbképzős Zempleényi Tivadar és Ferenczy Károly tanítványa, ~~vott~~ 1913. a kecskeméti művésztelepen [osztöndíjas növendéke volt. 1916. ~~tól~~ a munkácsi áll. tanítóképzőben tanított, 1917. tól a munkácsi polg. iskola igazgatója, 1922. ~~tól~~ tanára volt az ungvári áll. polg. iskolának és az ~~állami~~ tanítóképzőnek] Erkős állásáról lemondott s 1922–26. Münchenben tanult. 1927. Olaszországban, 1928. Len-

[Olyan iskor [végezte a tanító-
és Ivanyi Gyurmaka képzőt,
Béla

Erdélyi Béla

1911/12 - 1914/15-

Ferk pzomfoiskèvk

1932-33. 79. l.

pionenak és Cristoforo di Beltramonak jutott szerep. Az alapkövet 1396 aug. 27-én tették le s a szerzetesek 1401-ben beköltöztek; a munkák Bartolommeo da Ravenna perjel vezetése mellett folytak tovább. Gian Galeazzo halála után (1402) tulajdonjogi viták folytán jóideig alig haladt az építkezés, s a templom mintegy ötven évig nem tudott túlemelkedni alapjain. 1450-ben Franc. Sforza vette kezébe a munka irányítását és Giovanni Solarit, a milánói dóm építészét, rendelte ki vezető mesterül. A templom boltozatának megépítésére csak 1462-ben került sor. Guiniforte Solari, Giovanni fiának vezetése mellett ugyanakkor fogtak hozzá a két keresztfolyosó árkádjainak terrakotadíszítéséhez is. A templom homlokzata 1473—92. készült Giov. Ant. Amadeo tervei szerint, de a templom teljes befejezése már a XVI. sz. derekára esik. A szerzetesek 1782-ben, II. József parancsára, kénytelenek voltak odahagyni a kolostort, amelybe 1843-ban ismét beköltöztek, míg 1881-ben végleg elhagyták; ma az épület nemzeti műemlék.

A kolostor helyiségei két keresztfolyosós udvar, a Chiostro grande és a Chiostro della fontana (Piccolo chiostro) körül csoportosulnak. Az árkádok külső felülete mindkettőnél pompás és gazdag terrakotta-díszekkel van dekorálva, amelyek különösen a Piccolo chiostrónál artisztikusak; ez különben is egyike a leghangulatosabb olasz kolostor-udvaroknak. A templom építését csúcsíves formákban indították meg. Alaprajza háromhajós elrendezést mutat, kétoldalt kápolnasorokkal, a fő- és kereszthajó metsződésében érdekes felépítésű, magasra emelkedő kupolatoronnyal; a keresztboltozatok oszlopkötegekre támaszkodnak. A templom kiképzése nagyon gazdag. A bal kereszthajóban Lodovico il Moro és Beatrice d'Este közös síremléke, az elhűnyt házaspár fekvő alakjaival, Cristoforo Solari főműve, a jobb ke-

ERDÉLYI Béla

Art Forum, Berlin

Kortárs nemzetközi vásár

Benczúr Emese: Ha száz évig élnék..., 1998
vegyes technika

Idén október 2. és 7. között hatodszorra rendezik meg a berlini vásárvárosban a kortárs képzőművészet szokásos nemzetközi seregszemléjét. Az Art Forum zsűrijében öt tapasztalt galériás kapott helyet (Massimo de Carlo Milánóból, Carol Greene New Yorkból, Marina Schiptjenko Stockholmból, Rüdiger Schöttle Münchenből és Barbara Weiss Berlinből), továbbá két rangos kurátor és szakértő: Rita Kersting – aki Rajna-vidék–Vesztfália műegyletének vezetője Düsseldorfban –, illetve Vicente Todoli, a portói Serralves-múzeum igazgatója. Az elnöki tisztet a fővárosi Thomas Schulte galériás vállalta, úgy is mint az European Galleries társaságának képviselője. Az Art Forum egyéni pályák esetében éppúgy, mint a hatvanastól a nyolcvanas évekig kirajzolódott stílusirányzatokban a kortárs termésre és kísérletekre koncentrál elsősorban. A hagyományos festészet, szobrászat, grafika és fotográfia mellett felöleli az installáció vagy a video újabb műfaját, és helyt ad a kiadóknak is.

Félezer jelentkezőből – 28 országból – 170 galériát választott ki végül a bírálóbizottság. A tavalyihoz képest az idén tovább nőtt a külföldi kiállítók részaránya, amely most eléri a 61 százalékot. Ezek közül a legnépesebb továbbra is az Egyesült Államok „delegációja" 18 galériával, de a legutóbbi vásárhoz képest megháromszorozódott brit jelenlét is számottevő, 16 képviselővel. A skandináv térség tartja a korábbi szintet, összesen 14 dán, finn, norvég és svéd galériással.

Talán a szervezőket tavaly ért német és külföldi sajtóbírálatok hatására az idén szélesebb lett a közép- és kelet-európai választék. Az Art Forum indulásától önként vállalta a közvetítő szerepet Kelet és Nyugat között, így eredeti programjához híven most a „hídon" 4 orosz galéria mellett (amelyek tavaly sem hiányoztak) 2 szlovén, illetve 1-1 cseh, lengyel és magyar galéria (utóbbi a Trafó Budapestről) is jelen lesz Berlinben. Az ázsiai térség reprezentánsainak gyarapodása is szembeszökő, hiszen idén először állít ki a berlini vásáron két japán mellett három élvonalbeli kínai galériás is.

A szervezők fontosnak tartják, hogy noha csak egy-egy résztvevő erejéig, mégis sikerült Izland mellett most első alkalommal Izraelt is bemutatniuk a rendezvényen. Az Art Forum Berlin 2001 katalógusát idén is a neves müncheni Weltkunst-Verlag adja ki (ára 30 márka a vásár területén és idején, egyébként 39 márkáért adják), a rendes helyőrjegy 20 a kedvezményes pedig 15 márka.

Erdélyi Miklós és Boksay József művei a pozsonyi aukciókon

Ruszinszkói rejtett értékek

A két világháború között Csehszlovákiához tartozó Ruszinszkó, a mai Kárpátaljának részben megfelelő terület művészete nemcsak a magyar, hanem a szlovákiai művészettörténet-írás egyik fehér foltja is. Ennek ellenére az elmúlt négy évben egyre több szó esik – éppen a pozsonyi aukciók jóvoltából – erről a mostanában zengő szlovákiai műtörténeti kánonba nehezen besorolható művészetről.

Erdélyi Béla (1891–1955) és Boksay József (1891–1974) a korszak két meghatározó, ám eltérő művészeti programot megvalósító alkotója a szlovákiai modern művészet és a kassai avantgárd árnyékában teljesen feledésbe merült. Erdélyi Béla – aki budapesti, müncheni és párizsi tanulmányai, tanulmányútjai során vállalta a tájképfestészet cézanne-i és matisse-i örökségét, Nagybánya és Hollósy Simon közvetlen hatását szűkebb hazájában – 1918 és 1938 között rendszeresen jelen volt a kassai, pozsonyi és prágai kiállítási életben. Ennek ellenére a szlovákiai értékelések a kassai avantgárd árnyékában elvitatják autochtonitását, s Jakoby Gyulával és Koloman Sokollal együtt Erdélyit kizárólag a kassai művészeti forrongás szekunder követőjeként tartják számon. Így magától értetődő, hogy a tájképfestészet, az expresszív portréfestészet miatt megkerülhetetlen Erdélyi mellett a többi ruszinszkói alkotó – mint például Boksay József és Manajló Tivadar – a legjobb esetben is csak a „futottak még" kategóriában kaphat helyet. Ijjász Gyula, a ruszinszkói képzőművészet első generációjának meghatározó személyisé-

Erdélyi Béla: Őszi tájkép tóval, 1935
olaj, vászon, 124x97 cm

nonból kirekedt szerző szerepel, méghozzá nem kis érdeklődés mellett. Éppen az 1997-ben induló pozsonyi aukciók hozták vissza a köztudatba például Erdélyi Béla és Boksay József művészetét.

A pozsonyi SOGA Aukciósház az elmúlt öt évben szép számmal kínált műveket a Kassától keletre eső terület művészetéből. Erdélyi Bélától több mint tíz mű szerepelt árverésen, Boksaytól pedig legalább három. A többi ruszinszkói magyar képzőművészre eddig még nem került sor. A pozsonyi aukciók kezdeti stádiumában, 1997 és 1999 között Erdélyi munkáinak árfolyama gyorsan ívelt felfelé, két év leforgása alatt gazdára talált az 1920-as Hegyvidéki táj folyóval 19 ezer koronáért (1 korona 6 forint) és az 1930 körül festett Patak

Fák a folyó felett című vászna. Ez utóbbi tétel 41 ezer koronás leütési árával csaknem negyedmillió forintot tett ki. Az elmúlt két évben stagnált az Erdélyi munkái iránti érdeklődés – annak ellenére, hogy a magyar művészet ázsiója Pozsonyban rendkívüli mértékben megnőtt –, ami éppen a kánonon kívüli helyzet rovására írható. 1999 telén és 2000 tavaszán 5 Erdélyi-képet is kínáltak: az Atléták című rajzot 15 ezerért, további három festményt 19–27 ezer koronáért indítottak, de egyik sem kelt el. Egyedül az 1935 körül festett Őszi tájkép tóval cserélt gazdát annak ellenére, hogy kikiáltási ára (45 ezer korona) meghaladta az addigi pozsonyi Erdélyi-csúcsot. A pozsonyi és a kassai közgyűjtemények tulajdonában lévő Kassán túli anyag minőségét messze meghaladó festmény leütési ára 70 ezer korona volt (420 ezer forint). A tavaly márciusban elért rekordot eddig nem sikerült felülmúlni, az azóta katalógusba került művek közül csak egy, az 1930 körül készült Ruszinszkói táj című tempera talált új tulajdonosra, de az is csak kikiáltási áron (18 ezer korona). Boksay József tavaly három aukción is szerepelt egy-egy művel, olajképei – az Ősz (1960), a Ruszinszkói kis falu (1941) – visszamaradtak (30, illetve 38 ezer koronás áron), egyedül az 1950-ben készült Őszi erdő szélén című pasztellje váltott ki komolyabb érdeklődést, hiszen 17 ezerről 45 ezer koronára jutott a licit során. Az őszi idény újabb meglepetéseket rejthet Ruszinszkó témakörében. Jakoby Gyula

Restauro, -are, -avi, -atum

Ikonok és ikonográfiai szempontok

Szutor Katalin festőművész-restaurátor műtermében az avatatlan nagyjából háromféle képet különböztet meg: az első csoportot a nyilvánvalóan egy kéztől származó kortárs festmények alkotják, a másodikat az ikonok, a harmadikat az elegyes piktúra. Hogy az első kategória darabjait ő festette, a harmadikéit pedig mások, valószínűleg nem meglepő – üdítő meglepetés viszont, hogy az ikonok többsége is az ő keze munkája. A művészetben nem teljesen járatlan látogató ugyanis láthatja, hogy ezek a táblaképek visszafogottan fogalmazva is igen jók. Hitelesen illusztrálják azt, amit alkotójuk az ikonok iránti évtizedes „régi, nagy szerelemnek" nevez. A művésznőnek eddig négy önálló kiállítása volt. Ugyanakkor munkahelyén, a Magyar Nemzeti Galéria (MNG) régi magyar gyűjteményének restaurátorműhelyében, ahol a képzőművészeti főiskola elvégzése óta, tizenöt éve dolgozik, ritkán találkozik ikonokkal. (A magyarországi ikonkorpusz túlnyomó része nem régebbi a XVII. századnál, ezek többsége egy nagyobb kiállítás alkalmával már megjárta az MNG műhelyét.)

Restaurátorként egyike annak a körülbelül tíz művésznek, aki nálunk ikonokkal foglalkozik: a kör kicsiny volta lehetővé teszi, hogy egészen közelről kísérje figyelemmel, mi történik egyik műfajában. Amikor újabb darab kerül hozzá, először ikonográfiai szempontok szerint vizsgálja meg. Előfordul, hogy nem egyértelmű, milyen jelenetet ábrázolt a pravoszláv, görögkeleti stb. festő – jóllehet, ennek nagyon is nagy a jelentősége a restaurálás szempontjából. A restaurátor szellemi készületéhez hozzá tartozik, hogy az adott kép hol, mikor készült, hány kopejkáért cserélt gazdát, vagy hogy restaurálták-e már.

Fotó: Túry Gergely

Szutor Katalin
a restaurátor munkája a csipkeverőéhez hasonlít

kívül sok a formai kötöttség, hieratikus norma.

Az ikonográfiai azonosításnak különösen nagy a jelentősége, ha a megrendelő rekonstrukciót kér, bár ez csak akkor lehetséges, ha az eredeti legalább ötven százalékban épen maradt. Az ikonográfiai szakirodalom, mint a művésznő mondja, csak az utóbbi időben kezdett gyarapodni, a művészettörténészek között viszont akadnak valódi nagyságok, akik felbecsülhetetlen értékű oktatómunkát is végeznek (Szutor Katalin listáját Ruzsa György professzor és az orosz Lazarev vezeti).

A kép jelentésének megfejtését az anyaggal kapcsolatos diagnózis követi. A fatábla gyakran rossz állapotban van, esetleg szuvas. Nagyon fontos azonban a deszkaszálakat összetartó keményfa hevederek állapota is, ha szükséges, először ezeket kell rendbe hozni. Típusuk, helyzetük gyakran

A feliratok értelmezése külön komoly – görög vagy szláv filológiai – stúdium. Ezután a sérült részek kiegészítése következik: e tekintetben a gyakorlott restaurátorok nagyjából egyformán járnak el. Itt kap szerepet a főiskolai képzés első két évében tökéletesített, de a felvételhez már eleve szükséges rajztudás is. Az ikonfestés, s ekképpen a -restaurálás egyik különlegessége a tojástempera használata. Az anyag kezelését Magyarországon külön kell elsajátítani, ellentétben néhány keleti keresztény országgal, ahol használatát a főiskolákon oktatják. A festményrestaurátorszakma Szutor Katalin szerint többek között épp az ikonok helyreállításhoz hasonló aprólékos, empátiát igénylő feladatok miatt nőiesedik el, ezekhez a férfiak többsége nem elég türelmes.

Pannonia Terra, Budapest

Zrínyi Miklós, az aukciós hős

Augusztus 25-én tartotta a Pannonia Terra Numizmatikai Kft. II. kamaraárverését, melyen 1109 tétel került kalapács alá. (A cég a Magyar Bélyeggyűjtők Házában immár negyedik alkalommal rendezett évadnyitó filatéliai és numizmatikai gyűjtői börze első napjára időzítette aukcióját, hárompercnyi sétára annak helyszínétől. Az eseményen több száz külföldi és hazai gyűjtő vett részt. A Magyar Éremgyűjtők Egyesülete is rendezett egy szerény gyorsárverést a börzén.) A kamara megnevezést az indokolta, hogy egyrészt nem szerepeltek a kínálatban több millió forintos érmék, s a darabok állapotával szemben is elnézőbb volt az aukcionáló az anyag befogadásakor, de ritkaságok is szép számmal szerepeltek a rendezvényen.

Az arany ezerforintos érme
a sorozat 1,7 millió forintért kelt el

Lengyel András cégvezető nem panaszkodhatott a közönség aktivitására, hiszen mindössze 65 tételre nem akadt jelentkező, s a tételek 95 százalékára már előzetesen vételi ajánlat érkezett. Az indulóárak együttesen mintegy 15 millió 500 ezer forintra rúgtak, az össz-leütésiár pedig 10 millió forinttal több lett. A tételeket 500 és 1 millió forint közötti összegekért hirdették meg – a csúcsdarab után 300 ezer forint volt a következő legmagasabb ár –, a leütési értékek pedig 500 és 1 millió 700 ezer forint közé estek. 57 tétel 100 ezer forintért vagy ennél magasabb áron cserélt gazdát.

Az első nyolc tételként egy-egy Szent István-dénárt (ÉH: 1) kiáltottak ki 10–15 ezer forint közötti árakon, s a hét elkelt darabot 23 ezer és 29 ezer forint közötti értékeken (plusz 15 százalék jutalékért) ütötték le. A katalógusban 300 ezer forintért szereplő, megközelítőleg kiváló állapotban lévő Károly Róbert-aranyforint (ÉH: 439, ritkaságfokozat: RR!) megduplázta árát, s ezzel a második legdrágább érmének bizonyult. Az 500 ezer forintot jelentő harmadik helyen két tétel osztozott: I. Ulászló megközelítőleg kiváló állapotú aranyforintja (ÉH: 466, ritkaságfokozat: RRR!) és egy 335 darabos, Szapolyai János által veretett, nagyon szép állapotban lévő dénárgyűjtemény. Előbbi 300 ezer, utóbbi 160 ezer forintról indult.

Az erdélyi pénzek csoportjában egy jobb, mint nagyon szép állapotban megmaradt, Báthori Gábor által 1613-ban kibocsátott aranyforint (ÉH Erdély: 153) vitte a legtöbbre, melyet 150 ezer forintért kínáltak vételre, s 240 ezerért tehette zsebre új tulajdonosa. (A katalógusban tévesen ÉH: 153 sorszámmal jelölték, ott egy II. András-dénár szerepel a Magyar Éremhatározó I. kötetében.)

A pálmát a Magyar Népköztársaság feliratot viselő, Zrínyi Miklós halálának 400. évfordulójára 1966-ban kibocsátott 100, 500 és 1000 forintosból állt

1968 SEP 15
Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307
ÉSZAK-MAGYARORSZÁG

Mi történt a Vitavölgyi dűlőben?

Erdélyi Béla

Népi hagyományok Borsodban

1021

A gyorsan alakuló, s jellegében is megváltozó falusi életforma megbontja a népi hagyományok rendjét. Éppen ezért veszek kezembe meghatottan minden olyan könyvet, vagy összegező tanulmányt, amely *a népi értékek gyűjteményét* kínálja fel. Ilyen ajándéknak tekinthetjük *a miskolci I. sz. Ipari Szakközépiskola néprajzi szakkörének most megjelent, igen értékes évkönyvét.* Mielőtt a gyűjtés érdemi részére rátérnék, örömmel jegyzem le, hogy olyan szakközépiskola néprajzi szakkörének nagyszerű munkásságáról van szó, amely jellegénél és hivatásánál fogva inkább körző forgatására, műszerek idomítására hivatott. Mindig is megható, amikor egy műszaki jellegű oktatási intézmény *széles kitekintéssel* ragadja meg mindazokat a szellemi, kulturális eredményeket, amelyek nyomán bővülhet neveltjeinek *látókköre.*

Többször hírt adtunk már az I. sz. Ipari Szakközépiskola néprajzi szakkörének átgondolt, módszeres tevékenységéről. *Budaházi László,* az iskola igazgatója és *Bartha László,* szakkörvezető tanár jeles gondossággal fáradozik e szakkör eredményességén.

Ha figyelembe vesszük, hogy a néprajzi hagyományok gyűjtésének önkéntesei a *huszonnegyedik órában* léptek porondra, akkor e tevékenységet tisztelnünk és kétszer is meg kell köszönnünk. A gyorsan száguldó idő hagyományromboló munkáját állítják meg ezek a nagyon tehetséges, szorgalmas, szolgálatkész fiatalok, akiknek táborában az I. sz. Ipari Szakközépiskolások *egy könyvre való* értéket gyűjtöttek össze. A többszörösen kitüntetett néprajzi szakkör évkönyve *Erdélyi Béla* grafikus stílusos borítójával jelent meg. Az anyagot *Bartha László* szakkörvezető tanár szerkesztette, s *dr. Bodgál Ferenc* muzeológus, a Herman Ottó Múzeum munkatársa lektorálta.

Mi található a csinos kötetben? Néhány cím ízelítőképpen: *Vadfogási módok Abod községben. A hagyományos paraszti gazdálkodás Legyesbényén.* Ez utóbbi, tanulmánynak is bőven beillő, okos dolgozat szerzője *Dávidházi Ferenc.* A lakodalmi versek arzenáljában találtunk négy érdekes sort, amelyet más, hasonló összeállításban nem olvastunk. Címe: *Kávévers.* Ide jegyezzük:

Messziről jöttem én, szultán városából,
Kávét hoztam annak üres asztaláról.
Jó étel a kávé, igyanak belőle,
Mert az ember soha be nem rúghat tőle.

A Kávéverset a legkülönbözőbb koccintásokkal járó köszöntések után szolgálták fel, étkezés előtt. Természetszerűleg az volt a kávéztatás célja, hogy a jókedvű lakodalmas nép *józanul* „vészelje" át a vidám éjszakát. Egy gyűjtés *Jávor László* munkája. *A babonás történetek Kisgyőrből* című lejegyzés *Dávidházi Anna* és *Mihályi Ilona* munkája. Nagy érdeklődéssel olvastuk a *Határ- és dűlőnevek Abodról* című gyűjtést. Azt hisszük, *e munka követelte meg a legfürgébb körültekintést,* hiszen a paraszti gazdálkodásban végbement nagy változás *feledésnek tette ki* a történelem *paraszti világáról* árulkodó határ- és dűlőneveit. A *Vitavölgyi dűlő* elnevezés története például a következő. *„A vitavölgyi dűlő 50 hold lehet. A Vitavölgyben megterem minden. De kukoricát keveset ültetnek, mert a borz és a szarvasok lerontják a termést. Még a régi öregek idejében történt, amikor nem volt senkinek földje. A gazdagok maguknak foglaltak földet, de mindenki szeretett volna földet művelni, ha lett volna. Egyszer aztán a szegények is elmentek földet foglalni, és elkezdtek vitázni a gazdagokkal. Még össze is verekedtek. Azóta nevezik ezt a földet a vitatkozókról Vitavölgynek."*

Borsod megyében nagyon sok határ- és dűlőnév bizonyítja a mostoha földművelői életforma különböző periódusát. Néprajzi szakköreink bizonyára nagy gondot fordítanak *e nagyon gyorsan tovatűnő,* a mai közös gazdálkodás rendjében már csak az *öregebbek emlékezetében élő* fogalmak felderítésére, összegyűjtésére. Egyebekben a határ- és dűlőnevek Abodról című dolgozat szerzője *Varga János.*

Garadna község földrajzi nevei szintén nagyon érdekesek, sok mindenről árulkodnak. A gyűjtő még *betyártörténeteket* is ragasztott a különböző elnevezések mellé. Az értékes dolgozat szerzője *Béres László.*

Az olvasmánynak is nagyon értékes gyűjteményt rajzok egészítik ki. A gyűjtők pontosan lerajzolták a különböző vadfogási módokat, hurkokat és csapdákat, térképvázlatot mellékeltek Abod község határ- és dűlőneveihez, lerajzolták Garadna térképét és mellékelték Borsod megye tárgyi és folklór gyűjteséinek színhelyeit.

(párkány)

jének felelősségteljes feladatai-ik ellátására, szeptemberben a megyei tanács vb. által szervezett, bentlakásos tanfolyamon vesznek részt.

A már említett, 38 féle szabálysértés között —, hogy csak a leggyakrabban előfordulókat említsem — a tulajdon elleni, a mezőrendészeti, a tankötelezettség elmulasztásával, az állategészségüggyel, a növényvédelemmel, a vásárlók megkárosításával, a jogosulatlan horgászattal-halászattal kapcsolatos

gyénkben azt jelenti, hogy évente 7—8 ezer ügyet kell a községi tanácsoknál elbírálni, és ezeknek mintegy 50 százaléka kerül a bizottságok elé. Ez önmagában is alátámasztja ennek az új községi intézménynek jelentőségét.

A járási tanácsok a jövőben is számos szabálysértési ügyben járnak majd el, sőt bizonyos szabálysértéseknél (közlekedésrendészet, tűzrendészet, vám- és devizaügyek stb.) más

ezüst- és aranylak
népségét rendezi n
alig két hete volt
mény, és már itt
hasonló rendezvén
szeptember 15-én
olyan házaspárt
Kövesden, akik fel
dal ezelőtt esküdtek össze.

Érdekes adatként mondhatjuk el, hogy ötven évvel ezelőtt, 1918-ban Mezőkövesden 167 pár kötött házasságot. Közülük mindössze hatan váltak

ott lesz még számos családtagjuk — sok-sok gyermek, unoka, sőt dédunoka —, és amint már Kövesden szokás, az érdeklődők, az ünneplők népes gyülekezete.

Nehéz ember

Már minden fórumot bejárt a panasza. Azok közé tartozik, akik szatyorban hurcolják magukkal irataikat, a töméntelen ítéletmásolatokat, válaszleveleket és egyéb bizonyítékokat.

Nehéz ember. Neki semmi, senki sem jó. Azt hiszi, ő az egyedüli okos ember a faluban.

— Adjanak nekem valamit.

— De mit?

— Ami jár. Tudom én azt, hogy az asztalról nemcsak szedni kell, hanem tenni is kell rá. Hát én tettem. Szedni nem lehet?

Széles arca egészen felpuffad az indulattól. Nagyot horkan időnként, s ilyenkor előtűnik egészséges, fehér fogsora.

— Beteg ember vagyok én. Szívbeteg. Nem tudok már dolgozni. Nekem nem jár semmi?

— De kitől vár valamit? Ha nem lép ki a tsz-ből, most járna a betegpénz. De így? Látja, hiába megy akárhová, a Legfelsőbb Ügyészség sem adhatott magának igazat...

Azután lassan közelítünk a baj gyökere felé. Miért is lépett ki ez az ember?

— Miért? Mert velem nem lehet olyan csúfságot megtenni. Senkinek sem, de még az elnöknek sem!

Nagy teste alatt megreccsen a szék, ahogy indulatosan mozdul rajta.

— Mi volt az a nagy csúfság?

— Eladták a lovat.

— A magáét?

— Dehogy, a termelőszövetkezetét.

— Akkor miért baj?

Nem szívesen részletezi. Beszélni sem szeret róla, mert ha felelevenednek emlékei, alig jön ki szó a torkán. Szürke zsebkendőt kotor elő, s végigtörli homlokát, aztán mintegy megadva magát, sorolja:

— Én kérem, mindent bevittem a közösbe. Mindent, az utolsó boronaszögig. Így a lovat is. De az ott maradt nálam, a helyén. Az istállóban. Én jártam vele. Mentem én mindig, ha éjjel szólt az elnök, éjjel, ha hajnalon, akkor hajnalon fogtam be. Soha sem szóltam egy rossz szót. Akárki megmondhatja.

Kis szünetet tart, aztán ismét nekiveselkedik.

— Az én jószágom sosem volt becses. Egyszer is megszúrta valami a lábát. Mondom az elnöknek. Erre ő — be van biztosítva! Még ilyet mondani! De a folytatás is csak ilyen volt. Eladta a lovat.

Az öreg megáll, erőt gyűjt.

— Tudom én, hogy nem az enyém volt. De miért azt kellett eladni, amikor más istállókban még kehesek is pusztították a takarmányt! Miért? Csúfságból. Hát ezt tette velem. Én meg persze, hogy nem állhattam szó nélkül...

Itt a halom akta gyökere. Itt a bosszú forrása. A bosszúé, amely elemésztette az öreg jelenét, jövőjét, mert most évek múltán, hogy megbetegedett, bizony, támasz nélkül maradt. Mit kezd most már a makacssággal, a haraggal? A tsz-tagságát már nem lehet visszacsinálni, enynyi hercehurca után nem kell az öreg a közösben. Magára haragította nem a fél, hanem az egész falut.

Mindez pedig amiatt a „csúfság" miatt — a ló miatt.

A. I.

1021 Erdélyi Béla a megyei tanács elnökhelyettese (nem a festő!) aki 1955-ben meghalt

Ma délben nyílik

a Vas megyéből származó képzőművészek kiállítása

A Savaria 68 rendezvények kiemelkedő eseménye a hagyományos szombathelyi nyári tárlat. Tavaly a zsennyei iparművészek, tavalyelőtt a zsennyei képzőművészek kiállítását rendezték meg a Savaria Múzeumban.

Ma délben fél tizenkettőkor a múzeum termeiben *Erdélyi Béla*, a megyei tanács vb elnökhelyettese ünnepi beszédével nyílik a Savaria nyári tárlat *„Vas megyéből származó képzőművészek kiállítása"* címmel, a megyei tanács vb, a Savaria Múzeum és a kiállítási intézmények közös gondozásában. Az ünnepi alkalomra kiadott díszes külsejű katalógus bevezetője hangsúlyozza, hogy Szombathely történelmének újabb jelentős fellendülési szakaszát éli, ezt tükrözi a város lakosságának növekedése, a nagyarányú építkezés, a megélénkült szellemi élet számos ros és a megye eredménye. A vánemcsak azokra számít, „akik ma itt élnek, hanem számba veszi a területéről eltávozottakat is". Ezért az idei kiállításon azoknak a munkáival ismerkedhetnek meg a látogatók, akik Vas megyében születtek, vagy itt tanultak, dolgoztak, és akik a fővárosba távozva sem veszítették el kapcsulatukat a szülőfölddel.

A „hazalátogató" művészek közül *Benkő Katalin* öt munkáját, köztük két freskótervét és illusztrációit, *Csebi Pogány István* három akvarelljét, *Fóth Ernő* 18 négyzetméter nagyságú gobelinjét és egyik olajfestményét láthatjuk a kiállításon. *Gerzson Pál* öt olajfestménnyel és egy gobelinnel (Női fej), *Gömbös László* két fa- és két bronzszoborral mutatkozik be. *Cs. Kovács László* a Pályamunkás című — 1960-ban készült — bronzszobron kívül a fővárosi és más kiállításokon szerepelt faszobrokat („Örök szerelem", „Indián fej") valamint a legújabbak közül a „Keletkezés" és a „Kiáltás Harlemből" című alkotásokat hozott szülővárosába a nyári tárlatra. Grafikáiból az „Elektronikus sorozat". és több tus-tanulmány, filcrajz is helyet kapott a kiállításon. *Lelkes István* egy olajfestménye, *Paizs László* két metszete és egy vegyestechnikával készült gobelinterve, *Pogány Géza* két olajfestménye, *Rábai (Ridovics) Ferenc* és a tavalyi kiállításáról már ismert *Ridovics László* ugyancsak olajfestményekkel, *Rozanits Tibor* pedig linó munkáival egészíti ki a nagyszabású szombathelyi rendezvény gazdag anyagát.

Gerzson Pál: Leány (olajfestmény)

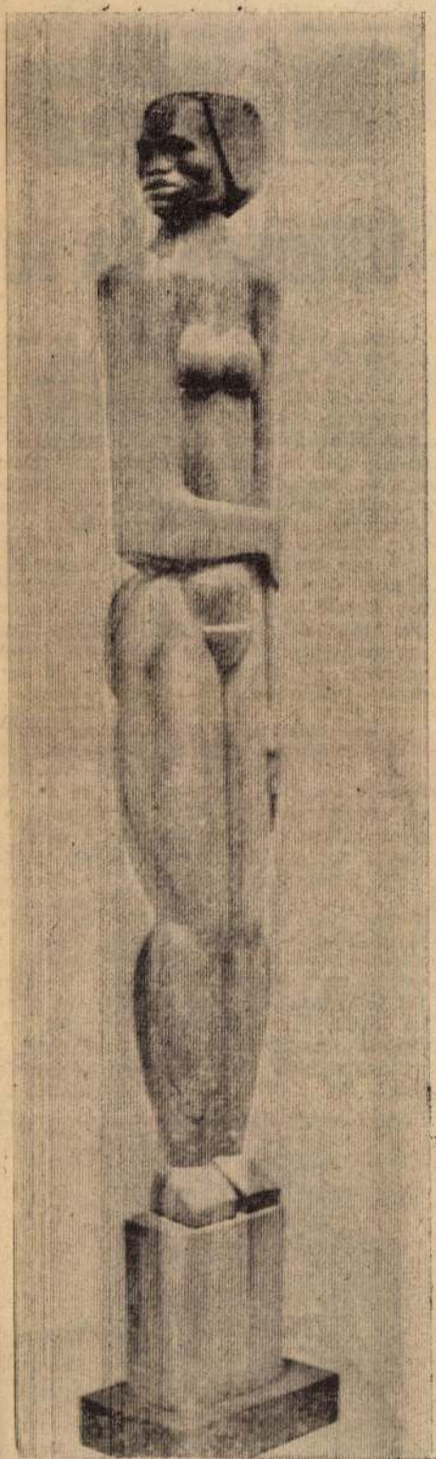

Cs. Kovács László: Kiáltás Harlemből.

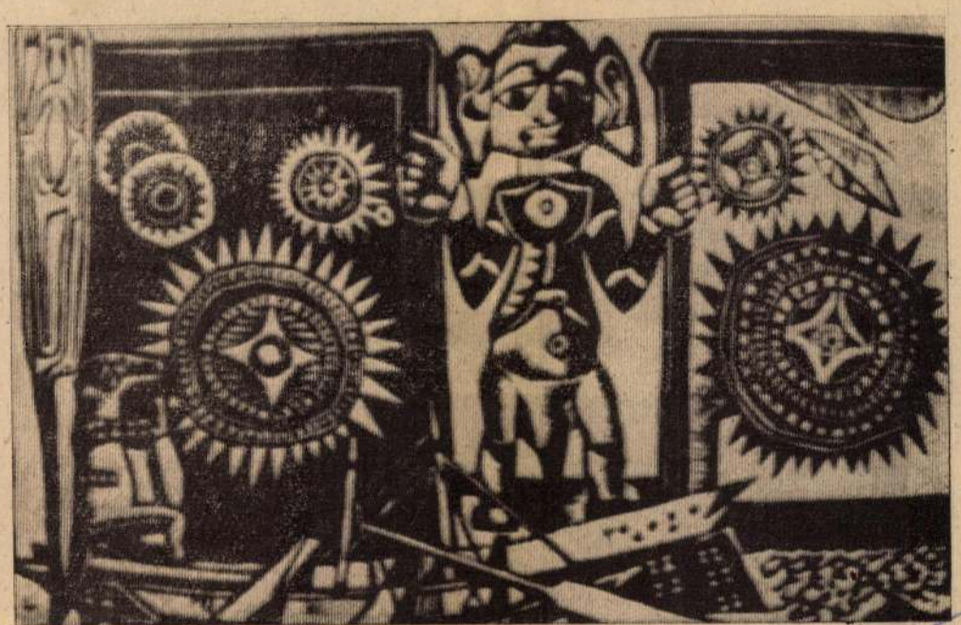

Benki Katalin: Szinbád (linó)

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307
VAS NÉPE

TUDOMÁNY Technika

Újítások és felújított alkatrészek

Június végén 10 napig volt nyitva az a műszaki kiállítás, amelyet a Vas megyei Mezőgazdasági Gépjavító Vállalat szervezett. A kiállításon a vállalat által gyártott vagy felújított alkatrészeket, műszereket és szerkezeti egységeket mutatták be. Ezen kívül több társvállalat is kiállította termékeit, köztük olyanokat, amelyek éve óta a termelőszövetkezetek és a gépjavító vállalatok között zajló vita gyújtópontjában állnak. A kiállítás idején lapunk többször is beszámolt az érdekességekről, műszaki újdonságokról és általában arról a jó irányban fejlődő szemléletről, amely a kiállítás rendezőit jellemzi. Ezúttal fényképek segítségével néhány hasznos, érdekes gépre, szerkezetre, felújított egységre hívjuk fel a mezőgazdasággal foglalkozók figyelmét.

FR forgórakodós dömper.

A dömpert a Vörös Csillag Traktorgyár gyártja, generáljavításukat a pácsonyi javító állomás végzi. A kiállítás sztárja ez a dömper volt. Teljes felújítása 250 ezer forintba kerül. Mivel a gépjavítás mostani rendszerében a termelőszövetkezetek a felújításokra 50 százalékos állami kedvezményt kapnak, a forgórakodós dömper eladási ára körülbelül 140 ezer forint.

Korponai György, a pácsonyi javító állomás vezetője arról nyilatkozik, hogy „mit tud" az általuk felújított dömper.

— Nyolc féle rakodási munkára alkalmas. Lehet vele szervestrágyát markolni, szénát, szalmát, gumós-árukat, rönköt szállítani. Le- és felrak, vagonból ki- és be, sőt horoggal, csomagolt áruk ki- és berakására is alkalmas. Ezenkívül ároknyitást is végezhetnek vele.

A forgórakodós dömper távvezérlésű. Húsz-huszonöt méter távolságból irányítható a ki- és berakodás, s ennek akkor van különös jelentősége, ha kezelője az ülésből nem, vagy nem pontosan láthatja a rakodás helyét. A távvezérlő berendezést Pintér Béla, a 22-es AKÖV műszaki fejlesztési osztályvezetője újította.

— Műszaki újdonsága még az is, hogy a távvezérlő dobozról a motor is leállítható, s ezzel a gép üzembiztosabb. (A Vörös Csillag Traktorgyár megkereste a pácsonyi gépjavító állomást, hogy a dömperhez tartozó távvezérlő berendezés sorozatgyártásáról tárgyaljanak.)

Talajmintavevő gép.

A gép nem a kiállításra készült, már több példánya is üzemel, különféle talajlaboratóriumokban. Sőt! Ez volt a kiállítás egyetlen gépe, amelyből exportál is a vállalat. Jugoszláviában olajfúrásokhoz használják fel a berendezést. A kiállított példány érdekessége, hogy egyszerre két szelvényt vág ki a talajból. Az egyiket a felszínhez közelebb eső rétegből, ebből a mintából a talajlakó kártevők számának vizsgálatát lehet elvégezni. A talaj alsóbb rétegéből pedig a tápanyagtartalom meghatározásához vesz mintát. A két szelvényvágó berendezés egy csőben való elhelyezése dr. Tóth Zoltán és Berki József, a Mosonmagyaróvári Agrártudományi Főiskola tanárainak újítása.

Az erőgépek egy része sajnos, még védőfülke nélkül érkezik a mezőgazdasági üzemekbe. A mezőgazdasági munkaidény kiszélesedése, a megnövekedett áruforgalom és a gépek szinte egész éven át tartó használata viszont azt igényelné, hogy a traktorvezetők minél védettebbek legyenek a tél és nyár viszontagságaitól. Éveken át tartó sokirányú próbálkozás után siker koronázta a tervezők és kivi-

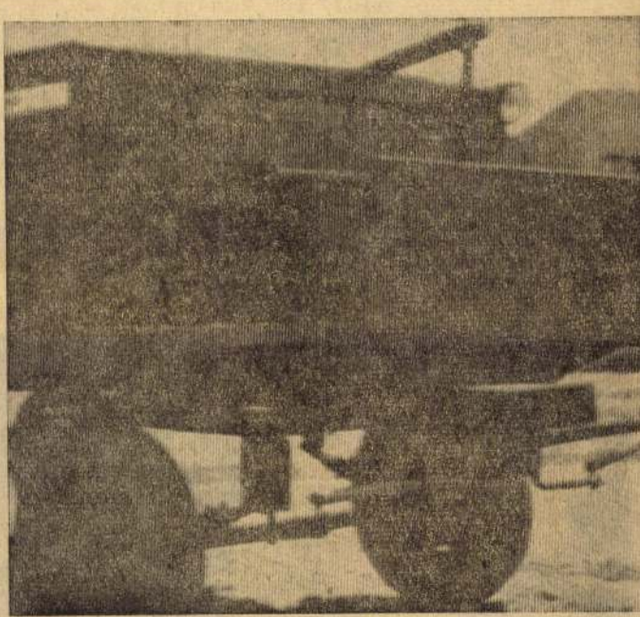

Gumikerekű féderes kocsi.

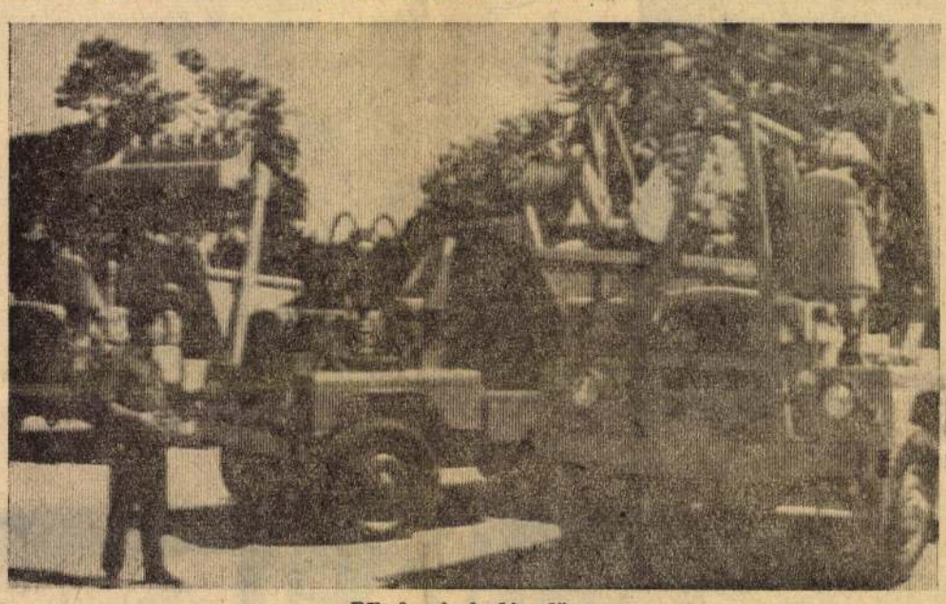

RF forgórakodós dömper.

sárvá
ban gyártja az Utosokra é
MTZ gépekre egyaránt felsze
relhető védőfülkét.

Feucht Walter, a vállalat fő
mérnöke szerint bár nem
leglátványosabb, de legfon
tosabb része volt a kiállítás
nak a felújított szerkezeti egy
ségek bemutatása. A generál
javítás előtt, vagy után gyak
ran válik használhatatlann
az erő- és munképeknek egy
egy fődarabja. Az ilyen esetei
gyakran okoztak áthidalhatat
lan problémát. egy-egy futó
mű, vagy sebességváltó meg
hibásodása miatt hónapoka

állták a gépek. A vállalat m
már minden, a mezőgazdaság
ban használt gép szerkeze
felújítását elvégzi. Sőt! H
ezeket a felújított fődaraboka
a szövetkezeti javítóműhelye
építik is be a meghibásodot
gépbe, igénybe vehetik hoz
zá az 50 százalékos állam
kedvezményt. Egyik képünk
szombathelyi javító állomáso
felújított MTZ sebességváltó
ját és műszerfalát mutatja
Másikon a körmendi javító á
lomás profiljába tartozó D
traktor első futóműve láthat
felújítás után.

Bár műszakilag kivésbé é
dekes, mégis a kiállítás egyi
leglátványosabb darabja vo
a celldömölki javító állomá
munkája, egy kiselejtezett pó
kocsiból átalakított gumike
rekű, féderes kocsi. Ez a koc

Erdélyi Béla, festőművész (1891–1955).

Kassai Andor, ukrán szovjet festőművész kiállítása Budapesten, a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában sokakban megmozgatta. — Kassai a Kárpátontúli festőiskola eredeti tagja, Boksay József és Erdélyi Béla tanítványa.

KAHNO ALEXANDER IS KEDVENC TANÍTVÁNYA VOLT, 1945/46 ban.

Velet-Magyarország, 1984. aug. 23.

M.D.K.

Erdélyi Béla
festő

Az 1955-ben elhunyt művész Barcsai Tibor irányítója volt. Erdélyi Béla Párizsban szerepelt kiállításokon a két világháború között. Művészetét orosz műtörténész mélt átta.

Dévényi Iván: Barcsai Tibor kiállítása Esztergomba
Művészet, 1969. junius – 31 lap

Iktatószám:
Ügyintéző:
Tárgy:

Erdély Béla MDK

Csendélet, olf.

Műcsarnok 1940 A magyar művészetért c.kiáll.

MDK

Erdélyi Béla festő

"Kies volgy"c.kép repr.

M.Kir.Vallás- és Közokt.Min.V.Nemzeti képzőm. kiáll. képes tárgym. Kassa, 1939.

Erdély Béla MDK

Latorca, olf.

Mücsarnok 194o A magyar müvészetért c.kiáll.

Erdélyi Béla

festő

l.

A)

Csikvári Ungvár és Ung vm

152-54, 172 l.

Várm. Szociogr. IX-X. 1940.

1932. nov

1			Árubizományban Szemere Gáspártól	
			Pénztárnak	
		5.	Szállításért fizettünk	
2.			Folyószámla (Kovács Miklós hb.)	
			Árunak biz. Szemere Gáspártól	
		14.	Eladó számla szerint	
			Árubizományban Szemere Gáspártól	
			3 számlának	
		14.	Bizományi díjért, delkedréért	
			tiszta bevételért	

MDK

ERDÉLYI BÉLA

felvidéki festő

V. Nemz. Képzőm. kiáll. 1939. Kassa 19xl.

29 l.

Erdélyi Béla, festő

Réntvesz a Masaryk Akadémia kiállításán
(1935. okt. 19-nov. 4.)

Turczel Lajos: Magyar művészeti élet az első csehszlovákiai köztársaságban.
Irodalmi Szemle 1966/7. 655. l.

Molnár Ágnes

Rajz (repr.)

Magvető-almanach 1964/1. 250. l.

Fig. 7. Verlandungsschwelle.

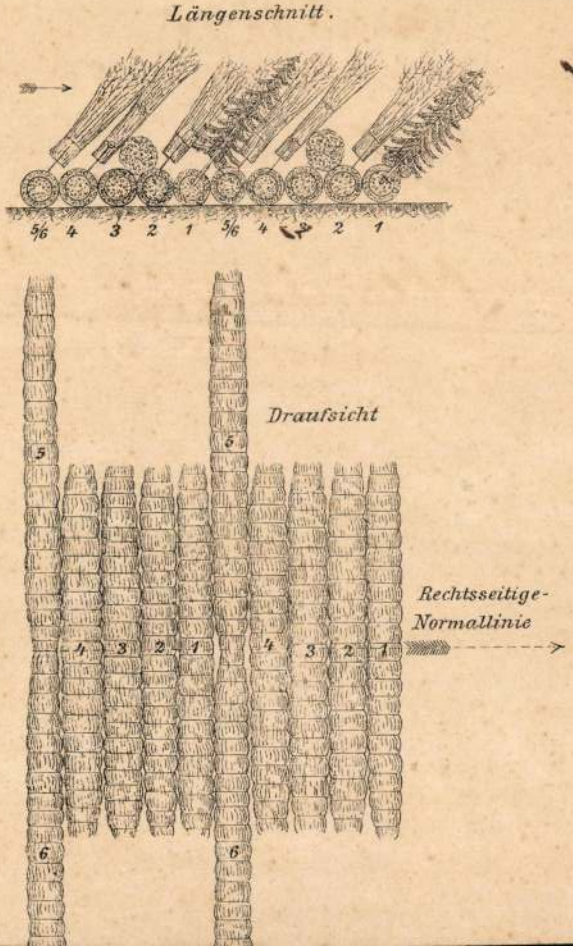

magyar

Erdélyi Béla

festő

n. 1891.

Trod

Nemesvári E. 37. l.

M. Nův Lexikon

1938

Kárpátaljai képem Eves

1939 dec - 1940 jan (Ungvár)

Kárpátalja
Kics völgy
Ungvár látképe
Tesz
Lovak
La Creuse
Körösmező
Tisza Rakónál
dr. Ajkayné arch
Portré
Fehér ló
Uzsoki táj
Házsor
Gargilesse
Hajasdi híd
Csendélet
Uzsoki völgy
Ruszin lányok

of

Podhering
Naplemente
Tisza

of

M. Müvért

1940-41 (hmm)

Latorca, of

1943 máj (h.o)

Kárpátalyai fatanyban, of

Latorca part

Erdélyi Béla
festő

Forum. (Pozsony, Bratislava. Michalská 2. 11.) 1933
5. szám. Szép, színes szám. *Hajós* a chicagoi világkiállításon bemutatott német templomművészettel kapcsolatban a modern templomművészetért száll síkra. — *Demus* cikke a modern templomrestaurációról írva rámutat, hogy a templom nem egyszer *megteremtett* egység, hanem legtöbbször az időben *nőtt, fejlődött* alkotás szembeszáll a mindent megakadályozó műtörténészi aggályokkal. — *Holzmeister* a berlini Hedvigtemplomban a világias rokoko nyugtalansága helyett monumentalis egységet hoz. *Holey* óvatosabb, amikor a mai kor szemével és műemlékgondozó szívvel hozzányult a *churi* domhoz. Tanulságos *Günter* ismertetése a gablonzi új építkezésekről. Szervesen bekonstruálták egy kötött magasságú középváros lakáskarakterébe az üzleti élet lehetőségét. Különösen figyelemreméltó, hogy mindenben a nemes anyagokat alkalmazták. A többi cikkekben megismerünk egy prágai lakást, *Erdélyi* Béla festőt, *Wyspianski* grafikust *Kállai* folytatólagos értekezését a rajzolásról. Kiegészíti ezt még több kisebb értekezés és beszámoló.

Építőművészet
1933. 4. sz.

Erdélyi Béla

festő. Ungvár

l.

Formu 1931. 309. l.

320. l., 324, 388.

kiffel

Női archép, klaft.

repr.

u.o. 324. l

u.o. 388. l

Erdélyi Béla

d.

Forum 1932,

26, 27. l.

Erdélyi Béla

Feot.

l.

Forum

1933. 322. l.

~~Csont karikavészlet, római~~ VI. 282

Erdélyi Béla

l.

Forum, 1934. 37-l.
(Kárpátaljai festő-
művészek)

Erdélyi Béla

l.

Forum

1934. 304. l.

306. l.

Hideg Imréné
Bátaszék

Erdélyi Béla

festő

l. Forum

1935. 71. 1.

Európa.

lap. és könyvkiadó vallalat. r-t.

Budapest.

V/ Rothermere-u. 12. III. 2.

Erdélyi Béla

l.

Forum

1935. 178. l.

BH. 935.2.17

Erdélyi Béla
festőművész

*** Magyar festő kiállitása Prágában.** Ruténföld legkiválóbb festőművésze, *Erdélyi* Béla ungvári tanár, április 3-tól április 24-ig tartja meg első kollektiv képkiállitását Prágában, a Topics-szalonban ötven olajfestménnyel. Erdélvi Béla Ferenczy Károlynak és Zemplényinek volt tanitványa, majd tanulmányait Münchenben folytatta. A Glaspalastban 1923-ban állitott ki és a sajtó már akkor is elismerően irt róla. A prágai sajtó érdeklődéssel figyel fel a magyar bemutatkozó kiállitásra, annál is inkább, mert Erdélvi neve ma a legjobb márka Podkarpatszka Ruszban.

Magyarság
1929 IV. 6

	Pengő	Pengő
en		
Le a bevételt ...		
Kifizetendő összeg		

30. sorsz. Könyv. minta. — Pallas nyomda, Budapest.

osztály:

.....

A fizetés $\frac{\text{készpénzben}}{\text{cheque kibocsátásával}}$ megtörtént

193..... cheque száma .....

A főpénztár:

.....

Erdélyi Béla

szerepel a Pozsonyi képző-
művészeti Egyesület jubi-
leumi kiállításán.

M. 934. XI. 15.

Kecskemeti művésztelep (Erdélyi Béla festő ösztöndíjjal ide került)

Pásztortűz, 1929. 13 sz.

310. l.

Ruszinszkó festőművészei

Munkács (Erdélyi Béla festő iskolát itt végzi)

Pásztortűz, 1929. 13 sz.
310. l.
Ruszinszkói festőművészet

München (A Glaspalastban kiállit Erdélyi Béla.)

Pásztortűr, 1929. 13 sz.
310. l.

Ruszinszkó festőművészét.

Kelemenfalva (Erdélyi Béla festő
működése)

Pásztortűz, 1929. 13 sz.
310. l.
Ruszinszkói festőművészet

Ungvár (Erdélyi Béla 1926-ban idő
kerül tanárnak)

Pásztortűz, 1929. 13 sz.
310. l.

Ruszinszkó festőnnűvészei.

Erdélyi Béla festő (1891.–

Pásztortűz, 1929. 13 sz.
310. l.

Ruszniszkó festőművészei

Kelemenfalva (Erdélyi Béla festő szülőhelye)

Pásztortúr, 1929. 13 sz.

310. l.

Ruszinszkó festőművészei

Városrendezés. (Győr)

Tér és Forma. IIé. f. 1929. 479–488 l.
18 ábra.

Komor János: Győr báros rendezése.

Munkács (Erdélyi Béla, festő isho.áit itt végette)

Pásztortúr, 1929. 13 sz.

310. l.

Ruszinszkó festőművészei.

Várossz[illegible] sér. (Bpest.)

Tér és Forma. I. é. f. 1928. 289-292 l.
3 ábra

Kaffka Péter: „Rákóczi ut áthidalása.

Kiállítás (München be[redacted]spalast
ban Erdélyi Béla)

Pásztortűr, 1929. 13 sz.
310. l.

Ruszinszkó festőművészei.

MDK

Erdélyi Béla: Házsor, olf.
Gargilesse, olf,
Hajasdi híd, olf.
Csendélet, olf.
Uzsoki völgy, olf.
Ruszin lányok, olf.

A Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének Kiállitása. Ungvár, 1939.dec. 1940. jan.

MDK

Erdélyi Béla: Kőrösmező, olf.
Tisza Rahónál, olf.
Dr. Ajkayné arcképe, olf.
Portré, olf.
Fehér jó, olf.
Uzsoki táj, olf.

A Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének Kiállitása. Ungvár, 1939.dec. 1940. jan.

MDK

Erdélyi Béla: Kárpátalja, olf.
Kiesvölgy, olf.
Ungvár,látképes, olf.
Ősz, olf.
Kovak, olf.
La Creuse, olf.

A Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének Kiállitása. Ungvár, 1939.dec. 194o. jan.

MDK

Erdélyi Béla: Podhering, olf.
Naplemente, olf.
Tisza, olf.

A Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének
Kiállitása, Ungvár, 1939. dec. 194o. jan.

MDK.

Erdélyi Béla

Kiállitási kritika

Keletmagyarország 1966 juli.3.

MDK

Erdélyi Béla ungvári képzőművész

Sándor László: Felvidéki képzőművészek seregszemléje Kassán.

Magyar Nemzet 1939.máj.14. 13.o.

Erdélyi Béla

a vélai művész impresszionista képeit lát-
hatjuk Ungváron, a vár Múzeumában.

Balázsi Béla: Alig túl a zsompon.

Szolnok Megyei Hírlap, 1971. nov. 23.

ERDÉLYI Béla

Balla László: Erdélyi Béla és kortársai. Ungvár – Budapest, 1994

ERDÉLYI Béla

BALLA László: Erdélyi Béla, a kárpát ljai festőiskola megteremtője. = Holnap, 4, 1993, 6=2, 34-41. ill.

T. Szedő,

kérem a sorszá

(1)

2 Lust und Leid

3 Od svagdana do bla

4

Erdélyi Béla
festő

C.

Szépmüvèszet

1943. 69. l.

Gerevich T.:

a felvidéki és kárpát-
aljai müv. kiáll

Erdélyi Béla

l

Forum neinet nein

1937. 93. l.

Erdélyi Béla

b.

Forum (magyar rom.)
1937. 26. l.

Budapesti hídbárcák VII. 32

Erdélyi Béla

festő

lásd

Forum

(magyar rész)

1936. 10. p.

Tekintetes

Müemlékek Országos Bizottságának

Budapest.

IX. Rákos u. 10

R Ajánlott Szemere 659

Erdélyi Béla

l.

Forum

1935. 299. l.

Ismeretlen festő.
A XIX. századból.

658. Kossuth Lajos.

Csaknem derékig, jobbra
vált álla körüli szakálla sötétbarna,
les, nyakkendője csokorra kötött,

Fa, méretei 21: 15.5 cm.
Az 1848/9-iki szabadságha
Átvétetett az 1896: IV. 8

658

904: V. 5.

Erdélyi Béla /Kelemenfalva, 1891.május 25. - 1955. szept.19/: festő.

Budapesten a Képzőművészeti Főiskolán Ferenczy Károly, Iványi Grünwald Béla, Olgyai Ferenc és Zemplényi Tivadar voltak a tanárai.
1916-tól mint rajztanár és festő tevékenykedett, eleinte Munkácson, majd Ungvárott, és Baksay Józseffel festőiskolát alapított.
1940-ig expressionizmushoz kötődtek művei. Portréi, táj- és csendéletfestészettel foglalkozott. Művei az ukrajnai és a szlovákiai gyléríák tulajdonai.

Irodalom:

Brogyányi K.: Festőművészet Szlovenszkón. Kassa, 1931. 91.,92.,104. old.
Váross M.: Slovenské výtvarné umenie 1918-1945. SVKL. Bratislava, 1960. 162-284.old.
Zádor A. és Genthon I.: Művészeti Lexikon, 1965. I.köt.632.old.

Határon túli magyar kiadók könyvheti kínálata

Fórum Könyvkiadó, Újvidék

Herceg János
Régi dolgainkról

A vajdasági magyar irodalom egyik legkiemelkedőbb képviselője szülővárosa, Zombor történetét eleveníti meg.

Németh Ferenc
A torontáli szőnyeg

Az egykori Torontál megyei Nagybecskereken a század eleji háziipari tevékenységből kialakult szőnyegszövéssel foglalkozik, dokumentumok és színes szőnyegminták kíséretében.

Rózsa Sándor menedéke

Azokat a mondákat tartalmazza, amelyeket a szájhagyomány őrzött meg Rózsa Sándorról a Bácskában és a Bánátban.

Szenteleky Kornél
Nyári délelőtt
Hagyományaink

A vajdasági magyar irodalom Kazinczyjának 1923 és 1933 között írt novellái és egy kisregénye.

Tari István
Fegyvertánc

A kötött versformák egyik kiváló művelőjének az elmúlt két évben írt négy szonettkoszorúja.

Galéria Kiadó, Ungvár

Balla László
Erdélyi Béla és kortársai
A kárpátaljai magyar képzőművészet három nemzedéke

Monográfia a kárpátaljai magyar képzőművészet 1944 utáni időszakáról.

Cséka György
„klondájk: egymillió fallikus csillogás"

A kárpátaljai magyar irodalmi élet legifjabb nemzedékéhez tartozó avantgárd költő leginkább a tartalmi jegyekre figyel, kerüli a külsőségeket.

Móra Ferenc
A cinegekirály

Töredék hazácska

Kárpátaljai magyar költők versei a szülőföldről, az anyanyelvről, a magyarságról.

Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság, Újvidék

Bosnyák István
Kis éji Ady-breviárium Anno Domini 1989
Ceruza-sorok: parafrázisok, adaptációk, centók és centónék egy ezredvégi Ady-összes margójára

Az alcímben megjelölt műfajokban Ady lírájának főbb motívumköreit aktualizálja a költő.

Burány Béla
Emberek, sorsok, katonák
Így éltünk Dél-Pannóniában 2. kötet

Szociográfiai nagyinterjúk az első világháborút, az 1918–19-es magyar forradalmakat, a második világháborút, az orosz hadifogságot és az 1944-es lágereket megjárt vajdasági magyarokkal és svábokkal.

Juhász Erzsébet
Esti följegyzések
Egy évad a balkáni pokolból

Esszékötet a napjainkban is dúló délszláv háború viszontagságairól.

Hogyan tovább a háború után?
A vajdasági magyar kultúra kör-, kor- és kórképe '92/'93

A Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság és a Magyar Szó tíz hónapon át tartó vitaciklusának anyaga a kisebbségi szellemi élet számtalan problémájáról.

Cs. Simon István
Sóvirág
Észak-Bánát szociográfiájához

Tájszociográfiai riportok, cikkek és helytörténeti tanulmányok Észak-Bánság tanyáinak és falvainak elnéptelenedéséről, a városba költözés és „egykézés" demográfiai jelenségéről.

Kalligram Kiadó, Pozsony

Djuna Barnes
Éjerdő

Az amerikai írónő 1936-ban egyetlen könyvével írta be nevét az irodalomtörténetbe. A jellemzés ereje, a nagyszerű stiláris teljesítmény, a végzet és az iszonyat mindent átható érzése az Erzsébet-kori tragédiák közeli rokonává avatja kisregényét.

Gyurgyik László
Magyar mérleg
A szlovákiai magyarság a népszámlálási és a népmozgalmi adatok tükrében

Az 1991. évi népszámlálási adatok alapján ad képet a szlovákiai magyar nemzeti kisebbség demográfiai, település- és társadalomszerkezeti állapotáról.

Danilo Kiš
Kételyek kora
Esszék, tanulmányok

Danilo Kiš regényeiben és esszéiben mindig Közép-Európa a történelmi pokol: itt ismerte fel, hogy a politikusok és forradalmárok rettenetes laboratóriumaikban állandóan szörnyet gyártanak…

Szegedy-Maszák Mihály
Ottlik Géza

„Nehéz évtizedekben őrizte meg Ottlik a magyar polgári irodalom folytonosságát. Örököse egy nagy hagyománynak és ösztönzője irodalmunk megújulásának" – írja a monográfia szerzője.

etek

Gellér Katalin–
Keserű Katalin
A gödöllői művésztelep
Cégér Könyvkiadó
252 oldal 1760 Ft

A század első évtizedében fénykorát élő művészeti műhely bemutatását 34 színes és 193 fekete-fehér reprodukció, valamint angol nyelvű összefoglaló kíséri. A Corvina Kiadó 1987-ben megjelentetett albumának bővített kiadása.

Gink Károly–
Kukorelly Endre
Budapest – Papírváros
Képeskönyv kevés szöveggel
Budapest Főpolgármesteri Hivatala
Az én Budapestem
64 oldal 520 Ft

A fotós Gink Károly régebbi fekete-fehér és újabb, színes felvételeiből készült válogatást Kukorelly Endre írása kíséri. Mindketten saját Budapestjükről vallanak.

Peter Gammond
Klasszikus zene
Képes enciklopédia
Kossuth Könyvkiadó
226 oldal 2400 Ft

A kilenc fejezetre tagolódó mű tartalmazza mindazt, amit tudni érdemes a klasszikus zenéről, születéséről, nagy korszakairól, szerzőiről, műfajairól, hangszereiről, előadásáról.

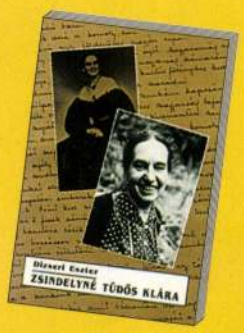

Hofer Tamás–
Fél Edit
Magyar népművészet
Corvina Kiadó
Kb. 208 oldal Kb. 1900 Ft

Összefoglalja a korszakok stílusait, a tárgyak funkcióját a mindennapok és az ünnepek világában, leírja a tárgycsoportokat, végül nagyobb távlatból nézve igyekszik választ találni arra, mi teszi sajátosan magyarrá népművészetünket.

Jancsó Miklós
Csend és kiáltás
Pelikán Kiadó
Pelikán Könyvek
Kb. 240 oldal 330 Ft

A film forgatókönyve, felvételek a filmből és a forgatásról, valamint Bacsó Péter interjúja Jancsó Miklóssal.

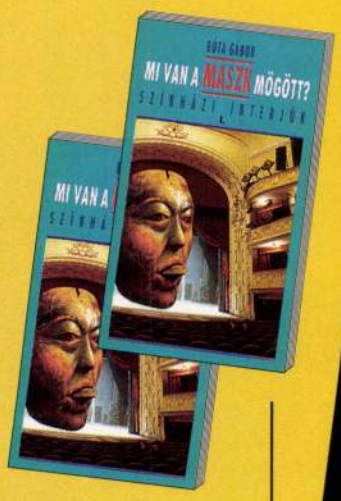

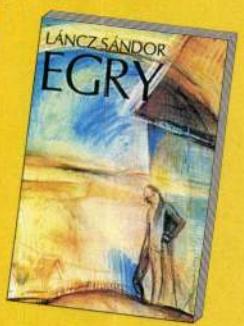

Kozma Lajos szignetkönyve
Kner Imre előszavával
Kner Izidor kiadása
Gyoma, 1925
Hasonmás kiadás
Gyomai Kner Nyomda – Láng Kiadó
132 oldal 500 Ft

Az előszó ismerteti a szignetek kialakulásának történetét, majd a Kozma által tervezettek jellemzőit. 50 szignet és exlibris reprodukciójával.

Láncz Sándor
Egry József
Gondolat Könyvkiadó
272 oldal 1900 Ft

A művész életművére vonatkozó új kutatások, gyűjtők hagyatékából előkerült Egry-képek indokolták a monográfia megjelentetését, melyet számos reprodukció tesz élvezetessé.

S. Nagy Katalin
Farkas István
Arthis Alapítvány
Kb. 210 oldal 2200 Ft

A XX. századi magyar festészet igen jelentős alakját bemutató monográfia 60 színes és 40 fekete-fehér reprodukciót, képelemzéseket, dokumentumokat és oeuvre-katalógust tartalmaz.

Prohászka László
Szoborsorsok
Kornétás Kiadó
198 oldal 440 Ft

Nincs tán még egy főváros Európában, amelynek emlékművei annyi viszontagságon mentek volna keresztül, mint a budapestiek ebben az évszázadban. Közülük a kötet elsősorban azokat mutatja be, melyeknek története bővelkedett nem egyszer rejtélyes kalandokban.

Laval Párisban Göringgel tárgyalt

HÉTFŐ REGGEL

II. ÉVFOLYAM BUDAPEST 1940 NOVEMBER 11. 46. SZÁM

Hétfőn statáriális bíróság elé kerül tiz vádlott

Klima József állástalan magántisztviselőt és társait az állam és társadalom rendjének erőszakos feltorgatására irányuló büntettel vádolja az ügyészség — Az összeesküvők a közhatalmat forradalmi uton, rajtaütésszerüen, erőszakkal akarták megszerezni Fegyveres alakulatot szerveztek, amely kézigránátdobó gyakorlatokat végzett

A letartóztatottaknál 242 kézigránátot találtak

A budapesti királyi ügyészség vasárnap este a következő közleményt adta ki a sajtó részére:

A budapesti kir. ügyészség a budapesti kir. büntetőtörvényszéknél alakitott rögtönitélő bíróság elnökét értesitette, hogy a rögtönbiráskodás megindítása vált szükségessé a m. kir. rendőrség budapesti főkapitánysága által letartóztatott és a budapesti kir. ügyészséghez bekisért

L. Klima József 31 éves, állástalan magántisztviselő, II. Magyary Bertalan 32 éves, géplakatos, III. Cseh Lajos 34 éves, asztalosüzem tulajdonos ellen,

az 1921. évi III. t.-c. 1. §. első bekezdésébe ütköző és a harmadik bekezdés első tétele szerint minősülő,

IV. Pajor Lajos 34 éves, gyári munkás, V. Magyary György 31 éves, géplakatossegéd, VI. Grünzweig János 42 éves, asztalossegéd, VII. Ferenez Károly 30 éves, asztalossegéd, VIII. Németh István 31 éves, cipészsegéd, IX. Rády Sándor 26 éves, gyári segédmunkás és X. Rády Mihály 24 éves kerámikus ellen

az 1921. évi III. t.-c. 1. § második bekezdésébe ütköző és a harmadik bekezdés második tétele szerint minősülő,

valamennyiüknél ezzel összefüggően és ennek céljára elkövetett, az 1924:XV. t.-c. 1. §-ának első bekezdésébe ütköző robbanóanyag felhasználására szolgáló készülékek jogosulatlan szerzésével és tartásával elkövetett büntett folytán az 1921:III. t.-c. 2. §-ának 2. pontjában összefoglalt az állam és társadalom rendjének erőszakos felforgatására irányuló büntett miatt azért, mert Klima József 1939. év végétől 1940 október hó végéig terjedő időben honvédelmi alakulat elnevezés alatt a közhatalomnak forradalmi uton rajtaütésszerüen, erőszakkal megszerzése céljából katonailag fegyelmezett zárt rendü menetelési, továbbá kézigránátdobó gyakorlatokat végzett fegyveres alakulatot szervezett. Magyary Bertalan és Cseh Lajos ebben az alakulatban rajparancsnokok voltak, a többi gyanusitottak az alakulatnak tevékeny tagjai és Klima József az alakulat részére 250 drb 36-os mintáju az emberi élet kioltására és rombolására alkalmas, teljesen sértetlen kézigránátot szerzett be és azt a megnevezett többi terheltek közreműködésével rejtegette és készenlétben tartotta. Az alakulatnak ezenkivül 3 drb katonai puskája és 3 drb pisztolya is volt. A bünjelek nagyobb részét a rendőrség a rejtekhelyükön megtalálta s azok közül 242 drb kézigránát, puska és 1 pisztoly hatósági őrizetben van.

A rögtönitélőbiróság hétfőn délelőtt 10 órakor ül össze. A tárgyalás nyilvános lesz, azonban azon csak azok jelenhetnek meg, akik a budapesti kir. ügyészség irodaigazgatójánál saját személyükre szóló belépőjegyet kapnak.

Katasztrofális földrengés Bukarestben

Összedőlt a 14-emeletes Carlton-palota — Az áldozatok pontos számát még nem lehet megállapitani — Erdélyben is érezhető volt a földrengés

Eddig 600 halottat jelentenek

Az osztatlan magyar közvélemény mélységes emberi részvéttel tekint Románia fővárosa és mindazon városok és falvak felé, amelyeknek lakosságát a legborzalmasabb elemi csapások egyike, a földrengés sujtotta. Együtt érzünk a szerencsétlenekkel, a földönfutókkal, a szeretteik gyilkos halálát siratókkal és együtt érzünk magával a néppel, amelynek értékei évtizedes munkájának, szorgalmának gyümölcsei lettek pillanatok alatt semmivé. Meg kellett döbbennie az egész kulturemberiségnek a rettenetes elemi csapás hirére, amely ujból és ismételten bizonyságot tett arról, hogy milyen gyenge, milyen sulytalan pehely az ember, az elemek viharában. Amikor teljes részvéttel fordulunk szerencsétlen embertársaink ezrei felé, bizunk abban, hogy az utókor, amikor már elsiratta a pusztulás áldozatait, pótolni fogja a kárt, ami anyagban és értékben előállott, mert örök törvénye az életnek, hogy sirokon is pompáznak virágok ..

Az első jelentés a bukaresti földrengésről

Bukarest, november 10.

(Magyar Távirati Iroda.) **Vasárnapra virradó éjjel 3 óra 43 perckor hatalmas, percekig tartó földrengés rázkódtatta meg a román fővárost. A román földtani intézet szerint a földrengés 9 fokos volt. Nincs ház, amelyen ne volna kisebb-nagyobb repedés. Igen sok régi ház nagyobb károkat szenvedett. Különösen a padlások főfalai és a kémények rongálódtak meg. A 14 emeletes Carlton Blockház mint egy kártyavár dőlt össze. Az egész épület tiszta rom és törmelék. A lakók közül körülbelül 600-an haltak meg és sebesültek meg sulyosan. Az egész ház környékét elzárták. Most takaritják el a háztörmelékeket és szállitják el a halottakat és a sulyosan sebesülteket. A segélycsapatok közül elsőnek a németek jelentek meg. Nagyon sok modern bérházból, amelynek főfalai megrongálódtak, a lakókat kiköltöztették. Az óriási kár még felbecsülhetetlen. Nagyon sokan költöznek ki a megrongált helyekről. A villamosok nem közlekednek.**

Sem a magyar követség belső vagy külső tagjai közül, sem az itt tárgyaló bizottságok tagjai közül senkinek semmi baja nem történt. A követség épülete sem szenvedett komolyabb sérülést.

Rengeteg kár, még nem indult meg teljes erővel a mentés

Belgrád, november 10.

Ideérkezett hirek szerint a román fővárosban pusztitó nagyarányu földrengés *rengeteg kárt okozott épületekben.*

Az emberéletben történt veszteségekről még hozzávetőleges képet sem lehet alkotni,

mert most folyik a károk bejelentése, illetve a mentési munkálatok elvégzése. Máris meg lehet állapitani, hogy a legnagyobb kár a Carlton-épületben esett. *Vasárnap délelőtt a bukaresti rádióban egymásután hangzottak el a mentési munkálatokkal kapcsolatos rendeletek és felhivások.* Ezek a felhivások elsősorban arra mutatnak, hogy

a Carlton-épületben még nem indultak meg a mentési munkálatok teljes erővel,

mert rádió utján vasárnap délben szólitották fel a mérnököket, épitészeket, romeltakaritó gépekkel rendelkező vállalkozókat, hogy sürgősen jelentkezzenek a Carlton-épület közelében, hogy *minél hamarabb meg lehessen menteni a romok alá temetett áldozatok közül az életbenmaradottakat.* De nemcsak itt, hanem a város egyéb épületeinél is sürgős segitségre van szükség. A bukaresti rádió felhivása szerint *sürgősen szükség van szakmunkásokra, a mentéshez szükséges gépekre, valamint minden önkéntes munkaerőre is.* A legionárius mozgalom parancsnoksága felhivást adott ki és ebben hangsulyozta, hogy

a lehető leggyorsabban meg kell szervezni az önkéntes munkacsoportokat,

amelyekbe kötelesek a munkások, katonák és a diákok résztvenni.

A károk felmérése céljából a bukaresti polgármesteri hivatal felhivást adott ki, amelyben *felszólitja a lakosokat, hogy házaikat vizsgálják át a pincétől a padlásig és azonnal jelentsék az esetleges károkat.* A rendőrfőnökség felszólitása szerint a házak elől el kell takaritani a romokat. Ugyanez a felszólitás arra kötelezi a román főváros lakosait, hogy *hajlékot adjanak a házaikból kitelepitetteknek.* Mivel

attól tartanak, hogy a megrongált, de külsőleg épnek látszó házak is összeomolhatnak,

elrendelték, hogy Bukarest utcáin a nehéz terheket szállitó járművek csak lassan közlekedjenek.

Rendkivüli intézkedések Bukarestben

A szerencsétlenség következtében *elrendelték az üzletek nyitvatartását.* Téglát, meszet, épületfaanyagot, üveget és vasat árusitó üzletek kötelesek nyitvatartani. *Elrendelték az összes gyógyszertárak kinyitását is.* A segélyhelyek és kórházak orvosait, valamint egyéb alkalmazottait azonnali szolgálattételre rendelték be.

A telefonközpont kiadott jelentése szerint *teljes erőfeszitéssel dolgoznak a távbeszélővonalak rendbehozásán.* Remélik, hogy a hivatalos beszélgetéseken kivül sikerül azt a rengeteg interurbán beszélgetést is kapcsolni, amely a szerencsétlenség folytán egyre szaporodik.

Az aggódó szülők és rokonok megnyugtatására Bukarest iskolái rádión keresztül közölték, hogy a növendékek és a tanárok sértetlenek maradtak.

A román főváros képe felbolygatott hangyabolyhoz hasonlit. Gépkocsik, teherjárművek szállitják a mentési munkálatokhoz szükséges anyagokat és mindenütt az utcákon nagy tömeg szorong. Különösen mozgalmas képet mutat a Bratianu Bulevard. Itt van ugyanis a beomlott Carlton-épület, ahová *szakadatlanul szállitják a mentési munkálatokhoz szükséges anyagokat.* A déli órákban még nem fejeződött be ez a munkálat, ugy hogy

semmiféle képet nem lehet arról alkotni, mennyien maradtak életben.

illetve mennyien pusztultak el a hatalmas palota lakói közül.

Sulyosan megrongálódott a bukaresti katonai iskola épülete is

Hivatalosan elrendelték a román fővárosban, hogy

vasárnap este nyolc órától őrjáratok cirkáljanak az utcákon és a felügyeleten kivül a bajbajutottak megsegitését is ellátják.

A nemzetvédelmi minisztérium

ÁRA 10 FILLÉR

DUBARRY-BAN
RÁTKAI MÁRTA
TELJESEN UJ MŰSORRAL

közlése szerint

a bukaresti katonai iskola épülete sulyosan megrongálódott,

de a diákokat idejében eltávolították az épületből és családoknál helyezték biztonságba. *Az evangélikus iskolát rongálások következtében további intézkedésig zárva tartják.*

Építészekből és szakmunkásokból tizenkét csoportot alakitottak és ezek a csoportok vizsgálják meg a mentési munkálatok lehetőségét, valamint megállapitják az okozott károkat. *(MTI.)*

Román hivatalos jelentés a katasztrófáról

Bukarest, november 10.

(Orient Radio.) **Bukarestben vasárnap hajnali 3 óra 40 perckor negyven másodpercen át 9-től 10-fokig terjedő földrengés volt. A földrengés középpontja a Vrancea-hegység volt, ahol régi kialudt vulkánok vannak. Egy kilencemeletes modern bérház Bukarest közepén egészen a földig elpusztult. Az áldozatok száma ismeretlen. Több más ház is károkat szenvedett, különösen a tetőzetén. Hasonló nagyságu földrengés 1838-ban volt Romániában. (MTI.)**

Százkilós kőtömbök zápora a bukaresti utcákon

Bukarest, november 10.

(NST.) A földrengés nem csupán a fővárosban, hanem

az ország más vidékein is pusztitásokat okozott.

A Boulevard-szálló teteje beomlott és szétrombolta a manzardlakásokat.

Sulyosan megrongálódott a bukaresti főposta épülete is.

Az épület külső diszitései mind az utcára zuhantak. Egy körülbelül száz kilogramm sulyu hatalmos kőtömb a postaépület előtt egy taxira esett *s az autót teljesen összezuzta, vezetőjét pedig megölte.*

Az igazságügyi palota kupolája beomlott és nagy órájával együtt az utcára zuhant. A királyi palotán több kémény omlott be.

A bukaresti külvárosokban igen sok kisebb házat döntött romba a földrengés s a romok rengeteg embert maguk alá temettek.

A halottakat és sebesülteket még nem emelték ki a romok alól.

Az ország többi részéből még nem állanak pontos értesülések a hatóságok rendelkezésére, azt hiszik azonban, hogy *a földrengés középpontja a Vrancsa-hegység közelében lehetett,* amely a magyar-román határtól keletre fekszik.

A Bukaresttől északra elterülő Buzau és Barlan városokban a földrengés nagy károkat okozott.

A városokkal a telefonösszeköttetést még nem tudták helyreállitani.

A földrengés keleteurópai idő szerint hajnali 3 óra 40 perckor kezdődött és három percig tartott. Több lökéshullám követte egymást s a rengés majd erősebb, majd gyengébb volt. *Tompa földalatti moraj kisérte a földlökéseket, majd a beomló házak menydörgésszerű robaja.* A román főváros lakosságát álmából riasztotta fel a katasztrófa s mindenki rémülten az utcákra menekült.

Egyes uteákban valóságos kőzápor zudult a menekülőkre s néhol százkilogrammos kőtömbök zuhantak le.

A kőtömbök a nagy épületek vaskeritéseit teljesen szétzuzták. Bizonyos fokig szerencse, hogy a szerencsétlenség a korahajnali órákban történt s aránylag kevés ember tartózkodott az utcán, mert máskülönben a halálos áldozatok száma még nagyobb volna.

A Carlton-palota, amely a Bratianu-körúton állott, egészen az első emeletig leomlott, vagyis *tizenegy emelete pusztult el.* A Regale-utcát a romok teljesen elzárták. A mentési munkálatokat az is meg nehezitette, hogy

többhelyen az áramvezeték is megszakadt s igy a város világitás nélkül maradt.

Bukarest összes kórházai és klinikái tömve vannak sebesültekkel. Vidékről olyan jelentések érkeznek, hogy

a földrengés több helyen vonatkisiklásokat idézett elő.

A bukaresti földrengésjelző intézet valamennyi készüléke összetört.

Belgrádban és a Balkánon is rengett a föld

Belgrád, november 10.

(Avala.) A belgrádi földrengéstani intézet készülékei ma hajnalban 2 óra 41 perc 45 másodperckor

a Kárpátok déli vidékén, Belgrádtól 250 kilométernyire fekvő központtal hatalmas földrengést jeleztek.

A belgrádi intézethez eddig befutott jelentések szerint

a földmozgást igen erősen érezték a Duna egész bolgár-román vidékén, valamint a Balkán nyugati részein.

Belgrádban a leghevesebb földlökések mintegy két percig tartottak. *(MTI)*

Bulgáriában sebesüléseket és anyagi károkat okozott a földrengés

Szófia, november 10.

(Stefani.) Vasárnap éjjel 3 óra 45 perckor

egész Bulgáriában három percig tartó heves földrengés volt érezhető.

A földrengés központja Szófiától 350 kilométernyire északnyugatra, a Kárpátok vidékén volt. Egyes helyeken

sebesüléseket és anyagi károkat is okozott a földrengés, amely a Duna környékén volt a legerősebb.

Több sebesülést jelentettek Rusz csukból, ahol a lakosság román területről lángnyelveket is látott felcsapni.

A távbeszélő összeköttetés megszakadt Bukaresttel.

A földtani intézet megállapitása szerint *a földrengés hetedfoku és pusztitó jellegü volt.* A földlökések ereje leszakitotta a jelzőkészülékek mutatóit. *(MTI)*

Erdélyben is érezhető volt a földrengés

Gyergyószentmiklóson vasárnap reggel 7 óra 40 perckor földrengést észleltek. Az erős földlökések körülbelül öt percig tartottak. A függőlámpák lengeni kezdtek, a faliórák megállitak, a butorok recsegtek-ropogtak.

Borszéken vasárnap hajnalban szintén heves földrengést észleltek. Megállapitható kárról eddig nem érkeztek jelentések.

Vasárnapra virradóra két óra negyven perckor, két percig tartó földrengés volt Zilahon. Jelentősebb kár nincsen.

Vasárnap hajnalban 2 óra 46 perckor Szászrégenben is földrengést éreztek keleti irányból. A függőlámpák kilengése 6 centiméter volt.

A november 10-ére virradó éjszaka körülbelül 3 óra 45 perckor Kolozsvárott is földrengést észleltek. Egyes helyeken, különösen a magasabb házak felsőbb emeletein erősen érezték a földrengést. A butorok megmozdultak, a falra akasztott tárgyak leestek. Nagyobb kárról eddig nem érkezett jelentés.

Marosvásárhelyen a vasárnapra virradó éjjel 2 óra 55 perckor földrengést észleltek. Két földlökés volt, az erősebb egy, a gyengébb két percig tartott. A lakásokban a földrengés következtében több helyen leestek a falakról a képek s a szekrények ajtói kinyiltak. A városháza épületét a városháza tornyával összekötő fal megrongálódott. A Kulturpalotában éppen jótékonycélu mulatság volt. A mulatság résztvevőinek egyrésze a földrengés hatására az utcára tódult, majd amikor látták, hogy nagyobb veszély nincs, visszatértek. Ahol a földrengés nagyobb erővel mutatkozott, az épületek lakói hiányos öltözetben hagyták el lakásukat.

A vasárnap hajnali földrengés sulyosan megrongálta a csiksomlyói kegytemplomot. A hires orgona feletti rész összeomlással fenyeget.

*

Vasárnap hajnalban 2 óra 40 perc 23 másodperckor az Országos Földrengési Obszervatorium készülékei igen erős, közeli földrengést jeleztek. Ezek a rengések olyan erősek voltak, hogy *a készülékek irószerkezetét szétdobták.* A legerősebb kilengés, amit a műszerek jeleztek 150 milliméteresek voltak.

A heves földrengés az intézethez érkezett jelentés szerint Nagyszalontán, Nagyváradon, Maroshévizen, Marosvásárhelyen, sőt Budapesten is érezhető volt, Sepsiszentgyörgyön pedig tetemes kárt okozott.

Az Országos Földrengési Obszervatorium kéri azokat, akik a földrengést hajnalban észlelték, észleleteikről küldjenek jelentést az intézethez. Budapest, V., Deák Ferenc-utca 12. szám alá.

A Vitézi Rend egységesen követi Horthy Miklóst

Budapest székesfőváros Vitézi Széke vasárnap tartotta meg ezévi *vitézi értekezletét* a pesti Vigadóban, közel *négyezer főnyi résztvevővel.* Vitéz *Holényi* János ny. tábornok, a székesfőváros vitézi székkapitánya mondott megnyitóbeszédet s mindenekelőtt *Magyarország kormányzójáról emlékezett meg,* kérve az Egek Urát, hogy őt a haza üdvére erőben, egészségben sokáig éltesse és *adja áldását országgyarapító munkájára.*

Szavainál a megjelentek *perceken át lelkesen ünnepelték a Kormányzót,* akihez táviratot intéztek,

biztositva őt a vitézek tántoríthatatlan hüségéről, ragaszkodásáról és hódolatáról.

A vitézi székkapitány ezután megemlékezett *Erdély egy részének visszatéréséről.*

Igmándy-Hegyessy Géza ny. testőrezredes, a Vitézi Rend huszéves munkásságának eredményét ismertette és beszédét igy fejezte be:

— A mai nehéz időkben is *akadnak olyanok, akik más uton keresik a boldogulást.*

A Vitézi Rend azonban zárt rendben, egyenes uton halad előre, követi Főkapitányát, vitéz nagybányai Horthy Miklóst, Magyarország kormányzóját, hogy főméltóságu urunk minél nagyobb, hatalmasabb erőkre támaszkodva megvalósithassa nagy nemzeti céljainkat.

Ezen az uton, a nagy nemzeti célok megvalósitása felé haladnia *minden vitéznek kötelessége s ez a Vitézi Rend feladata.*

Repülőbravur okozta a rio de janeirói szerencsétlenséget

Rio de Janeiro, nov. 10.

(Német Tévirati Iroda.) A tegnapi repülőszerencsétlenséget *Abbot* angol magánpilóta okozta. Abbot egy repülőgépen Argentinából volt utban Rio felé, ahol részt akart venni a brazil repülőhéten. Az angol pilóta a Botafogo-öböl felett *műrepülést mutatott be és ennek során gépével surolta az utasszállító gépet.* Az utasszállító gép *lezuhant és utasai szörnyethaltak,* az angol pilóta gépe pedig egy gépkocsiabroncsgyárra zuhant és *több személyt megsebesitett. (MTI.)*

Pintér Jenő temetése

Vasárnap délelőtt temették el a Kerepesi-temetőben a magyar irodalomtörténetirás nagy halottját, *Pintér* Jenő ny. tankerületi kir. főigazgatót. Az egyházi szertartás után a budapesti tankerületi főigazgatói hivatal részéről *Oberle* József bucsuztatta *Pintér* Jenőt, majd dr. *Kéky* Lajos, egyetemi ny. rk. tanár mondott beszédet, méltatva Pintér Jenő irodalmi, tudományos és pedagógiai működését. A bucsubeszédek után a főváros által adományozott diszsirhelyre vitték *Pintér* Jenő koporsóját. A sirnál a Magyar Irodalomtörténeti Társaság nevében dr. *Viszota* Gyula mondott utolsó istenhozzádot.

Kádas iparügyi államtitkár a kereskedelem ujjászervezéséről

Kolozsvár, november 10.

A Baross-Szövetség kolozsvári tagavató gyülésén dr. *Kádas* Károly iparügyi államtitkár a miniszter nevében *tájékoztatta a gyülés résztvevőit azokról a gazdasági intézkedésekről amelyeket a kereskedelemügyi és iparügyi miniszter a közeljövőben tervez.* A miniszter főtörekvése, mondotta, hogy *Erdély kereskedelmi életét minél nagyobb összhangba hozza gazdasági életével* és hogy megindul-jon a mühelyekben a munka. Gondoskodás történt arról, hogy Erdély ipara előtt megnyiljanak az anyaország piacai. A románok által életrehivott Munkakamara helyett életbeléptetik az ipari testületeket, s *a kisiparosok minden jelentősebb közszállitásban részesedni fognak.* Gondoskodás történik arról is, hogy *a magyar hitelszervezet is támogassa az erdélyi iparosokat és termelőket.* A kereskedelemügyi miniszter az országot kereskedelmi tevékenység szempontjából *körzetekre fogja osztani és körzetek szerint gondoskodik majd a kereskedelem uj átszervezéséről.*

— **Bajtársi találkozó.** A volt cs. és kir. 35. tábori ágyusezred tisztjeinek és tisztjelöltjeinek ezidei összejövetelét december 8-án Kolozsvárott tervezik megtartani. Kérik a bajtársakat, hogy erre az első kolozsvári találkozóra minél többen jelentkezzenek. A szükséges részleteket a jelentkezések beérkezése után közlik. Tájékoztatásul szolgáljon, hogy az elhelyezés Kolozsvárott magánházakban történik. A jelentkezéseket kérik november 15-ig levelezőlapon a Honvédtiszti Vivő Klub, Budapest, V., Váci-utca 38. sz. címre küldeni.

— **Megnyilt a kárpátaljai müvészeti kiállitás.** *Ungvárról* jelentik: A Kárpátaljai Képzőmüvészek Egyesülete szombaton nyitotta meg téli tárlatát. A megnyitáson *Kozma* Miklós kormányzói biztost *Erdélyi* Béla festőmüvész-tanár, az egyesület elnöke köszöntötte.

Svábhegy gyöngye
a
Mátyás király üdülő
Mátyás király-ut 7.
Központi fütés, elsőrangú ellátás. Kivánatra diétás konyha, luxuskényelem. Első havi pausálárak. Olcsó week-end. Telefon: 365-361, 165-373.

Őtöny és átmeneti kabát mérték után ..... P 160.—
BLUM ÉS TESTVÉRE
angol urizabóság
IV., Vécsi-u. ca 33
Piarista-palota.

Özvegy Balog Mórné édesanyja, Románné Balog Erzsébet, Balog Sándor és Ferenc testvérei, sógora, sógornője fájdalomtól megtört szivvel tudatják, hogy a legjobb fiu, testvér és rokon

Balog György

40 éves korában, hosszu szenvedés után elhunyt.

Utolsó utjára folyó hó 12-én, kedden délután ½3 órakor kisérjük a rákoskereszturi izraelita temetőbe.

Emlékét soha el nem muló szeretettel őrizzük!

Szomoru szivvel tudatjuk, hogy az önfeláldozó, drága jó barát,

Balog György ur

örökre itthagyott bennünket.

Édes Gyurikánk, soha el nem muló szeretettel gondolnak Reád, akiket Te olyan nagyon szerettél!

Tisztitsa meg szervezetét a belekben felhalmozódott salaktól, ha nincs is éppen székrekedése. Jó tisztitó hashajtó a DARMOL

KERESZTÉLY
hirneves zongorái épem
Budapest, Vilmos császár-ut 66.
Legjobb zongorák legolcsóbban, részletre is
Családok sohasem érkeznek

ŐSZINTÉN AJÁNLJUK

MOZIK:
FORUM ¼6, ½8, ¾10
Hazajáró lélek
URÁNIA 5, ½8, ¼10
A Rothschild-család

Svábhegyi
Majestic
Lomnic, Kis Majestic, 5 emeletes luxuspenzió, a Fogas-megállónál.
Az uddiók paradicsoma
Legn. komfort. Fürdőszobás, erkélyes lakosztályok. Hideg-meleg folyóviz. Tündéri kilátás. Diétás konyha. Árak: P 9-től. Telefon: 165-416 v. 165-286.

Gundel
GELLÉRT LIGET
Holub söröző
KOSSUTH LAJOS-UTCA 12
Erdélyi étterem
József-tér 1. Tel. 182-463

Hirdessünk a HÉTFŐ REGGEL-ben!

Asthmások! Cukorbetegek!
Rózsadombi Gyógyintézet
Telefon 152-998. — 11-es autobuszmegálló.

Vigyázzon életére, csuszásmentesitse autogumiját
MAY, Jókai-tér 5. szám, Andrássy-ut sarok. Telefon: 121—234.

ersenye igáddal

ovjet gyorsfalazási módszerrel — kta a téglát. Délután, amikor a űszak végét jelző csengő megszólt, nagyszerű győzelmet tudtak eg az építkezés dolgozói.

A Henri Martin brigád egy nap alatt 60 köbméter falat huzott fel.

A legjobb kőművesek, mint példá- Kiss Bertalan, Veszprémi Bertan és Faragó Béla, egy műszak alatt köbméter falat építettek meg. A brigád tagjai dicséretet érdemelek a szép teljesítményért és sok kert kívánunk a verseny további redményeinek eléréséhez.

Henri Martin" brigád

»Henri Martin« brigád április 4. lű épületeknél 280 köbméter fal -ra befejezik. A brigád lapzártaite:

s 4. tiszteletére tett felajánlásun-

»Henri Martin« brigád nevében:
Varga László
brigádvezető.

megoldása

an veszi körül a játszóteret. Emelési magasság 6 m, mozgatása 3 ellensúlyos kézi húzószerkezet felhasználával, 12 sodronykötél segítségével örténik.

A világítást, a tervek szerint, két ilágítási torony (3—3 munkaállással), továbbá a 8,6 m. hosszú világíási híd biztosítja.

A korszerűsítéssel kapcsolatban a ervezők gondosan tanulmányozták a üzrendészeti követelményeket és aximálisan igyekeztek azokat kiégíteni. A színpadvilágítás összesen 2 áramkört foglal magában. Ezek 80/220 V. három fázisú váltóáramra annak kapcsolva. A szabályozó bendezés, egyidejűség figyelembevétee mellett, 72 áramkörre készül.

A színpadvilágítás központi állítóműve a nézőtérre kerül, a félemeleti rkély fölött, az a+5,60 szinten lévő ezelő helyiségbe.

Az átépített színháznak új ügyelő és parancsközlő berendezése is lesz.

indezek a berendezések hivatva annak az elektroakusztikai, ügyelő parancsközlő munkát, továbbá az ész műszaki lebonyolítást megnnyíteni és korszerűsíteni olymódon, hogy a színház minél magasabb ényű művészeti létesítmények beutatására is alkalmas legyen.

árosultakért!"

Hírek a segítségnyujtásról

Építőmunkásaink forintjaikkal és terv túlteljesítésével az építőanyak gazdaságos felhasználásával segítik az árvíz okozta sebek mielőbbegyógyítását.

*

A Pamutfonoda építői úgy határozk, hogy egy nyolc órás munkanap ljes munkabérét az árvízkárosultak szére ajánlják fel. Négy napon keresztül mindennap két órával többet lgoznak, így hozzák létre a terven üli nyolc órás műszakot. Az építzés vezetői közül Réti Gyula főunkavezető elvtárs a nyolc órás iszakon felül még vállalta, hogy etésének 5 százalékával segíti az vízkárosultakat.

*

A 31/1 számú diósgyőri építőipari llalat dolgozói közül szerda reggebezárólag 1600-an 33.291 forintot ijtöttek össze. Minden építkezés lgozói résztvettek az adakozásban.

*

A Borsodmegyei Állami Építőipari llalat 4-es számú főépítésvezetőségnek dolgozói azt határozták el, gy 24-én, szombati napon árvízvémi műszakot tartanak. Tervbe vettk, hogy ezen a napon mintegy 000 forint értékű munkát végeznek mely munkabért az árvízkárosultnak juttatják. A főépítésvezetőség gozói a kijelölt napon meg is tartták a műszakot, ahol 429 dolgozó 349 forint értéket termelt, tehát teljesítették a felajánlott összeget. A DIMÁVAG Gépgyárban az 1000

A magyar nép nagy ünnepe

1944-et írtunk. Mint annyiszor történelmünk folyamán, hazánk földje újból német csizmák alatt nyögött. Elnyomás és terror sötét felhője takarta az ország egét. De már pirkadt kelet felől...

A német fasiszták és csatlósaik hadseregeit a szovjet hadsereg nyolc csapással, hatalmas veszteséget okozva, kergette nyugat felé. Megkezdődött a kilencedik csapás előkészítése, melynek feladata Magyarország felszabadítása volt.

A támadás második szakaszát a Duna—Tisza közötti harcok képezik. Célja, megközelíteni Budapestet, felmorzsolni a várost védő csapatokat és megteremteni a feltételeket az ország háborúból való kikapcsolására.

Budapest felszabadításával a magyarországi csata még nem ért véget. Meg kellett tisztítani a Dunántúl nagy részét a fasiszta megszállás alól. A német és csatlós magyar csapatok a Balatontól északkeletre támadásra indultak március 6-án. A németek állandóan friss erőket dobtak a frontra és a páncélos csapatok dühösen törtek a Duna felé. A szovjet csapatok keménv védelmi harcban az ellenséget felmorzsolták és nagy veszteséget okoztak.

A német csapatok támadása még tartott, mikor a szovjet csapatok támadásra készültek. Hatalmas tűzérségi előkészítés után a gyalogság és harckocsik elsöprő támadásának az ellenség nem tudott ellentállni. Ezzel egyidejűleg visszaverték a németek Pécs és Kaposvár irányába indított két támadását és ellentámadásba menve át, április 2-án elfoglalták a nagykanizsai olajvidéket. Komárom és Győr felszabadítása után néhány nap alatt megtisztították az ellenségtől hazánk területét.

1945 április 4-én a dicsőséges szovjet hadsereg az utolsó fasiszta katonát is kiűzte hazánk annyit szenvedett területéről. Hazánk felszabadult, de romokban, kifosztva maradt. Ujabb harc kezdődött, újjáépíteni és felemelni az országot és a dolgozó népet.

A magyar nép soha nem felejti el a testvéri szovjet nép nagy tettét és széttéphetetlen barátságban a Szovietunióval, halad ragyogó jövője felé.

A kollektiv szerződés ünnepélyes aláirása

A Borsodmegyei Állami Építőipari Vállalatnál a napokban írták alá ünnepélyesen az 1956—57. évre szóló üzemi kollektív szerződést. Erre az alkalomra az építkezések, vertikális üzemek és anyagbányák dolgozói küldötteket küldtek, akik nagy számban hallgatták meg Vincze Géza igazgató elvtárs beszámolóját az elmúlt évi kollektív szerződés végrehajtásáról és az új kollektív szerződéshez beküldött javaslatokra adott válaszokat.

Vincze elvtárs hangsúlyozta, hogy az elmúlt évi kollektív szerződés többségében teljesítve lett.

A vállalat szép eredményeket ért el az elmúlt évben és ez annak köszönhető, hogy a vállalások teljesítése érdekében úgy a dolgozók, mint a műszaki és adminisztratív vezetők mindent megtettek.

— A jó munkáért ezúttal is köszönetet mondok mindannyiuknak. Értékes segítséget kaptunk a szakszervezettől és a minisztériumtól is, mely több esetben tartott a kollektív szerződésben tett felajánlások végrehajtásáról részletes ellenőrzést.

Az új kollektív szerződéshez beküldött javaslatok zöme munkaellátási problémákkal foglalkozott. Ezekre részletes választ adott Vincze elvtárs. Végezetül

kérte a küldötteket, hogy az elmúlt évhez hasonlóan, ebben az évben is adjanak meg minden segítséget,

hogy a feladatokat teljesíteni tudják.

A beszámoló után több elvtárs hozzászólt. Lusztig Árpád az autójavítóüzemből, Rozgonyi gépkezelő szaktárs a sajószentpéteri építkezésről, Ducsai István a festő és mázoló részlegtől, Mester Lajos a Malinovszkij úti építkezésről, Lucza József szaktárs pedig az ózdi főépítésvezetőségtől szólalt fel.

Ezután került sor a kollektív szerződés aláírására. Az aláírást a vállalat kultúrcsoportjának értékes műsorszámai követték.

Válasz az olvasó kérdésére

Több olvasónk a különélési pótlékkal kapcsolatban tett fel néhány kérdést. Olvasóinknak Juhász Ottó, a megyei bérbizottság elnöke válaszol:

Első kérdés, hogy fizethető-e a házastársak közül mindkét fél részére különélési pótlék, ha mindketten az építőiparban dolgoznak?

Az Építésügyi Minisztérium rendelete értelmében, ha a házastársak azonos helységben dolgoznak, és más helységben levő lakóhelyükön eltartott hozzátartozójuk van, egyikük részére különélési pótlék jár. Ha ilyen hozzátartozójuk nincsen, különélési pótlékot egyikük sem kaphat.

Második kérdés: *a rendszeres távollét alatt mit értünk és milyen esetek nem szakítják meg a családtól való rendszeres távollétet?*

Ha a dolgozó egész héten családjától távol él és hét végén egyszer utazik haza, de hétközben is egy alkalommal rendszeresen hazatér, különélési pótlékra nem jogosult. Nem szakítja meg a családtól való rendszeres távollétet a szabadság vagy betegség miatt, valamint az állampolgári kötelezettség teljesítése céljából történő hétközbeni hazautazás. Az ilyen címen otthon töltött napokra azonban a dolgozó részére különélési pótlék nem jár.

Harmadik kérdés: *fizethető-e különélési pótlék szabadszombati napra, munkaszüneti napra és a heti pihenő-napra?*

Különélési pótlék a szabadszombati napra, munkaszüneti napra és a heti pihenőnapra csak abban az esetben fizethető, ha a dolgozó ezeken a napokon — utasításra — munkát végez.

Negyvenegy éve építőmunkás

Ede bácsi aranyos ember. Így mondják azok, akik ismerik a borsodmegyei vállalatnál Stefcsek Ede kőművest. Hogy miért így beszélnek róla, azt ő szerezte meg erdemeivel.

Most ötvenötödik életévét tapossa. Tizennégy éves korában lett kőművestanonc, de amilyen nehezen tanulhatta meg a szakmát, ma ugyanúgy szereti építeni a falat. Diósgyőrben már többszáz lakóház építését végezte. 1949 óta állandóan ezen a területen dolgozik.

Nemcsak jó szakmunkás Stefcsek Ede, hanem jó elvtárs is. Tíz éve tagja pártunknak és politikai-

tőszakmában dolgozik és megcsülik szorgalmáért.
Kívánjuk Stefcsek elvtársnak, gy még sok kis piros téglából itsen szép, új lakóházakat,

meg városrendezési terveinket

yné Színház bővítése és korszerűsítése

pületei,
ségük-
fogva
révén
. Min-
gyetem,
épüle-
ntősek-
ezeket
re is a
t tűzte
k egye-
és tud-
fontos-
nelyhez
omulnia

épü-
ítésé-
nem-
skolci
ében.

Műemléki tájékoztatását lapunk 1954 július 16-i számában, míg a tömbrendezés terveit cikksorozatunk XIII—XIV. részében közöltük olvasóinkkal. Mai alkalommal tehát a bővítés és korszerüsítés lehetőségeit tárgyaljuk.

Adottságok, meglévő rossz funkciók, ormótlan tűzfalak nehezítették

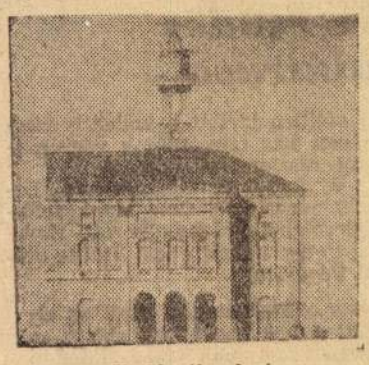

Főbejárati nézet.

munkánkat. Figyelembevettük a város- és tömbrendezésből azokat a kérdéseket, melyek az épületre kihatással vannak. Különös adottság révén (nevezetesen Bene László készítette a rendezési tervet és egyúttal a színház tervezés munkájában is résztvett) a két tervezés párhuzamosan folyt.

A Miskolci Tervező Iroda korábban már több vázlatot készített az épület bővítésére vonatkozóan,

a tervfeladatok száma is eléri az ötöt.

A korábban féloldalas színház az átépítés után alaprajzilag közel szimetrikussá válik.

Induljunk el a földszinten és járjuk végig az épületet.

Földszinten: nézőtér továbbra is az árkád alól lenne. A meglévő előcsarnok lépcsőfeljárója megszünne és az előcsarnok klasszicizáló részleteinek helyreállítása után indítanánk a nézőtér felé hátratolt főlépcsőt. Uj előcsarnokunkban foglalna helyet a két pénztárfülke is. A főlépcső az erkély és a páholyok közönségét képes kiszolgálni, míg a bal- és jobboldali zsibongóból induló lépcsőrendszer közvetlenül a karzati ülőhelyekhez vezeti a látogatót. Megváltozik a nézőtéri töltés sémája is. Míg eddig 5 hátsó bejáraton lehetett a nézőteret megközelíteni, addig ezentúl bal- és jobboldalon egyaránt 3—3 bejárat lesz.

Az oldalt elhelyezett ajtók lehetővé teszik a nézőtér gyorsabb ürítését is.

A ruhatár bővítés és nézőtéri ajtók áthelyezése révén sikerül majd a mai (téli időben) 20 perces távozási időt 5—7 percre csökkenteni. Férőhely tekintetében az átépítés nem jelent bővítést, továbbra is 942 marad az ülőhelyek száma. Zenekari árok bővítése miatt megszünik az elsősor, melynek üléseit a középső folyosó helyiségére kívánjuk telepíteni. A ruhatárakat 1—1 külön nemü WC csoport zárja le. Szinpadi részhez tartozik a földszinten a szinpad ujonnan kiépített hátsószinpada és díszletraktár, butorraktár, elektromos szabályozó és kapcsoló-

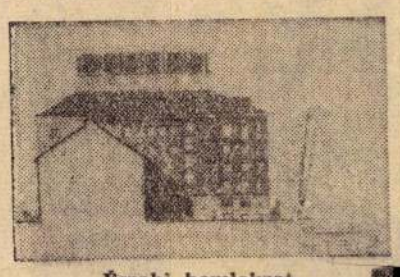

Északi homlokzat.

tár, külön szinészbejárat, melyh portásszoba, tűzoltó tartózkodó szinészöltöző tartoznak. Harmad hivatali részként

a Déryné utcai ma még meglévő csigaléposó helyén új lépcsőházat és annak előteréből nyiló

közönségszervező irodát helyeztünk el.

Félemeleten: Az előcsarnok és oldalzsibongók felett légtér. Ezen a szinten érkezik a kétoldalra terelő főlépcső is. Valamivel kisebb ruhatárak, mint a földszinten, de azonos WC csoportok. Az erkély töltési

Homlokzatait tekintve, a Széchenyi utcai változatlan maradna.

Szükségesnek tarjuk azonban a portálok és a neon feliratok eltávolítását.

Déryné utcai egyenletes ritmusu klasszicista homlokzatát két akszis-

A bővített épület az udvar felől nézve.

rendszerét a földszinthez hasonlóan alakítanánk, szinpadi részen butor- és kellléktár, öltözők és fodrászműhelyek. Lépcsők teszik teljessé a légtereken kívüli rendszert. Hivatali rész külön helyiségből nem áll.

Első emeleten: Az árkád feletti nagyterem és az emeleten lévő két Széchenyi utcai szoba ismét a közönségé lesz.

Az árkád ablakaiból jó kilátás nyilik a Széchenyi utcc alsó és felső szakaszára.

Ezzel a szünetekben is érdekes látványban lesz azoknak részük, akik a helységcsoportokat felkeresik. Nagyteremből nyilik egyébként a büfé és raktárai is. A raktárak és nézőtér között helyezzük el az ügyelő és világosító helyiségeket. Az itt elhelyezett ruhatár már a karzati ülések ruhatárai, mert a karzatot a prosszcénium nyilás felől töltenénk. Szinpadi részen a szinpad és hátsó szinpad változatlanul légtér. Három nagyobb és egy kisebb öltöző egészíti ki az alsóbb szintek öltöző rendszerét.. Hivatali rész lépcsőjéről kapcsoltuk be a szinész büfét és a házi szinpadot. Ez utóbbiról elérhető a nagy próbaterem is.

Másfél emeleten: Nézőtéri rész a karzati bejárat és ülések kivételével légtér. Szinpadi rész, díszlettervező, szabó-, cipészműhely, három egyéni próbaterem, szinészbüfé és a nagy próbaterem található a díszletraktár felett.

A második emeleten kapott helyet a hivatali rész. Szinpadot és nézőteret egy folyosóban vezetünk el, melyről a művészeti, műszaki és gazdasági vezetés helyiségeit, könyvtárat és olvasót, valamint a büfét nyitottuk. Uj próbatermek (tánc és kórus) és rendezési szobák egészitik ki e szint helyiségeit.

Méreteit tekintve
az új szinház a hallei szinházhoz hasonlit legjobban, annál azonban a szinpada valamivel nagyobb.

Színpad szélessége 19.48 m, mélysége

Déryné utcai (keleti) homlokzat.

15.4 m, hátsó szinpadokkal együtt mért mélység 22.84 m. A miskolci szinház szinpada 47.8 százaléka az Opera szinpadának. Kiemelt zsinórpadlásának magassága 22.20 m, míg a felette elhelyezett tetőtéré 25.80 m. Átépités utáni össztérfogat 44.074 02 lm.3, melyből a régi épület és átalakítások 29.993.05 lm3-t,, mígaz új épületrész 14.480.97 lm3-t tesz ki. Épitési költségek kiegészítő és járulékos beruházásokkal mintegy 13 millió forint, belső berendezés egy részének beszámításával.

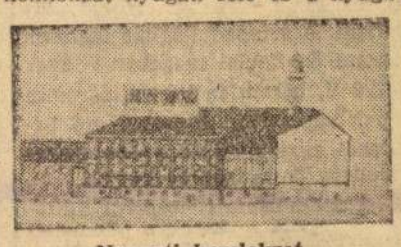

Nyugati homlokzat.

ti homlokzat már megjelenésében is új, a funkcióknak megfelelően. Szólnunk kell a baloldali ruhatárak külső képéről is. Ezen a helyen nem akarván a nézőtér tetőzetét elbontani, a tetősík megtartása mellett toldottuk a régi épületet és nem az új homlokzatét igyekeztünk átvinni, hanem némileg klasszicizáló modorban képeztük ki.

Szükségesnek tartjuk, hogy a Széchenyi u. 23. sz. épület a színházbővités után ugyancsak átépüljön és ezzel a színhház környékének végleges épitészeti képét biztosithatnánk.

Bemutatott tervünket Bene László és ifj. Horváth Béla készitették. Statikus, gépész, organizációs társtervezők: Gergely Sándor, Budaházy Miklós, Szabó József, Vitányi Imre, Füszter Ferenc. Zukovits József és Szoboszlay Tibor. Közreműködtek még a Miskolci Tervező Iroda I. műtermének munkatársai és a tervek kidolgozásában Erdélyi Béla, Liszkóczy Tibor, Várhegyi Sándor grafikusok. Egyes megelőző tervfeladatok készítésében résztvett Prinner Sándor. A szinpadtechnikai tervek az ÉM. Középülettervező Irodánál készültek, tervezője Tolnay Pál okl. gépészmérnök, az I. műterem gépészeti osztályvezetője.

Ifj. Horváth Béla
épitészmérnök

Magyar Hird...
SAJTÓFIGYEL...
Budapest, V., Petőfi Sánd...
Telefon: 188-296, 188-30...
1968 ...3
BORSODI SZEMLE

1021

Népi hagyományok Borsodban

Értékes, közös munka eredménye a miskolci I. sz. Ipari Szakközépiskola néprajzi szakkörének első, önálló kötete. Szövegrésze 79 lap terjedelmű, melyet 9 lapnyi illusztráció színez.

A kötet felosztása: Bevezetés (Budaházy László igazgató), A szakkör működése, eredményei (Bartha László, szakkörvezető tanár), A vadfogási módok Abod községben (Varga János, III. b. o.), A hagyományos paraszti gazdálkodás Legyesbényén (Dávidházi Ferenc III. e. o.), Szénagazdálkodás Pácinban (Sütő Ferenc, I. o.), Lakodalmi versek Legyesbényén (Jávor László, IV. e. o.), Babonás történetek Kisgyőrből (Dávidházi Anna—Mihályi Ilona, II. e. o.), A földrajzi névadás általános kérdései (név nélkül), Határ- és dűlőnevek Abodról (Varga János, II. b. o.), Garadna község rövid története. A falu földrajzi nevei (Béres László, II. e. o.), Német nyelvű összefoglalás. Rajzok, 2 térkép.

A bevezetés hangsúlyozza, hogy ez az eredményesen dolgozó szakkör szorosan kapcsolódik mai oktató-nevelő munkánkhoz.

Bartha László, szakkörvezető tanár megállapításait igazolja a kötet anyaga: legfontosabb feladatuknak tekintik a földrajzi névanyag gyűjtését. Továbbá: foglalkoznak a falusi határhasználat emlékeinek, valamint népszokásoknak és babonás történeteknek az összegyűjtésével. Gyűjtéseik adatait dolgozatokká formálják. Ezekkel már eddig is szépen szerepeltek az országos pályázatokon.

Megállapíthatjuk — forgatva a kötet lapjait: új adatokkal is gazdagítja a tudományt. Korszerű, kitűnően irányított, alapos, módszeres adatgyűjtésen, a legszükségesebb szakirodalmon alapuló tevékenységet tükröz.

A pedagógus-olvasók bizonyára örömmel regisztrálják: olyan tanári vezetéssel folyó diákszakköri munka eredménye ez a könyv, melyhez mindent biztosítanak. Ugyanakkor széles körű érdeklődésre is számot tarthat: színes, változatos tartalma leköti az érdeklődőt, közelebb hozza megyénk és egész népünk hagyományos paraszti kultúrájának a megismeréséhez. Kétségtelen, hogy honismereti kiadványnak is jelentős.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Miskolcon végzett öntevékeny néprajzi gyűjtőmunka országosan ismert. Ebben nagy részt vállalnak a diákok. Ehhez a mozgalomhoz kapcsolódik a... említett szakkör tevékenysége is. Olya... középiskolában, mely elsősorban sza... irányú képzéssel foglalkozik. Így a n... rajzi szakkör elmélyíti, növeli az itt érettségiző, jövőbeli szakmunkások humán műveltségét, alakítja szemléletét, s erősíti egészséges patriotizmusát.

Bartha László gondos szerkesztői munkája, dr. Bodgál Ferenc szakszerű lektorálása szerves része a sikernek. A korszerű, nagy formátumú kötet borítójának rajza ízléses, utal a tartalomra. (Erdélyi Béla grafikusművész alkotása.)

MÁDAI GYULA

Erdélyi Béla

sokra tartja a logikát, de mint nagyszerű szaktudós nem lehet meg nélküle, és a maga speciális igényeinek megfelelően ki is dolgoz egy logikát, amely logika *tartalmi* — mondhatnám: *ismeretelméleti — logika.* Hogy tartalmi logikai felismeréseken alapul „fél-intuitív" logikája, azt világosan mutatja *az analógia és az okságí összefüggés* szerepének felfogása, helye e logikában, amelyben ez utóbbi vonásról, az okságí összefüggésekről tudjuk például, hogy a legkülönbözőbb implikációkkal (tehát formálisan) nem meríthetők ki.

A modern biológus tehát aligha mondhat le akár a formális, akár a nem formális logika tudatos számbavételéről a kutatásban.

A teleológiáról.

A biológiai alapkutatás terén dolgozó tudósról lévén szó, elkerülhetetlen a filozófiai problémák érintése a könyvben éppúgy, mint az ismertetésben.

Érdekes filozófiai következetlenség, éppen a téves következtetésekről szóló fejezet előtt, hogy Selye professzor a konkrét tudományos problémák megoldásában az okság elvét következetesen alkalmazza, ugyanakkor a munkájára vonatkozó filozófiai általánosítás során okságot és célokságot (teleologikus szemléletet) összemos, azonosít. Teljesen egyetértően idézi Cannont: „Legelső hittételem azon a mai tudósok által majdnem egyetemesen alátámasztott megfigyelésen alapul, hogy *ami testünkben történik, valamilyen hasznos cél felé irányul.*" (378., kiem. tőlem: B. G.) Vagy ahogy ugyanezt a gondolatot tréfásan kifejezi: „A teleológia olyan hölgy, aki nélkül egyetlen biológus sem tud élni. Mégis szégyell vele a nyilvánosság előtt mutatkozni." (376. old.)

Kétségtelen viszont, hogy a célszerűségi elvnek egyfelől lehetséges egy deskriptív ér
egy olyan me
lyamatok leíró értelemben
rűséget mutatnak, maga is célszerű, alkalmas, de nem zárja ki, ellenkezőleg, éppen mert *leíró*, igényli az okságí magyarázatot. Másfelől szerepelhet a célszerűségi elv explikatív értelemben is. Ez esetben viszont *kizárólag* a tudatos folyamatokra érvényes, hiszen eddigi ismereteink szerint csak akkor áll fenn, hogy a cél valóban előbb létezik a tudatban, mint külső megvalósulásban —, ahogy erre Lugosfalvi Ervin más összefüggésben rámutatott. (Világosság, 1967. 10. szám, 607. old.)

Látható tehát, hogy e megkülönböztetés mellőzése, a teleológia kiterjesztése az egész élővilágra, a céltudat jogtalan kiterjesztését jelenti, és egyúttal azt is, hogy beleviszünk olyan elemet (célszerűséget, céltudatot) az élővilág egészébe, amely legfeljebb annak igen speciális folyamatait illeti meg, vagyis ez esetben elszakadtunk a valóságtól. Persze Selye professzor konkrét kutatásaiban egyáltalán nem és egyetlen esetben sem elégszik meg a célokságí magyarázatokkal, de „általános", filozófiai jellegű következtetéseiben — mint látjuk — elfogadja azokat.

*

Minden kritikai megjegyzésem ellenére az a véleményem, hogy a könyv érdekes és értékes, még azok számára is, akik a tudományos életet csupán kívülről szemlélik. Érdekes, mert ritka őszinte és gondolatokban gazdag írás, amelyet ráadásul a tudomány történetének tekintélyes aforizma- és anekdotakincse tesz élvezetes olvasmánnyá.

— *k* — *r* —

Erdélyi Béla MDK

Látóraapart, olf.

Műcsarnok 1943 A magyar művészetért c.kiáll.

Erdélyi Béla

MDK

Kárpátaljai fatemplom, olf.

Műcsarnok 1943 A magyar művészetért c.kiáll.

MDK

Erdélyi Béla, Ungvár

Ungpart, olaj
Ruszin, olaj
Uzsok, "
Csendélet,"

Felvidéki és kárpátaljai képzőművész. kiáll. N.Szal. 1943. febr. 9 1.

Erdélyi Béla

Tavasz. olaszf.

Művészeti hetek
Kolozsvár 1942. 92. l.

r.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36. IV. 1.

Erdélyi Béla

Ruszin lányok, virf.
Kovácsrét, olajf.

Müvészeti Hotek Komárom

1941.

~~N. Salon~~
Felvidéki és kárpátaljai
képren kiáll
1943 ~~febr.~~ márc.

Ungvárt
Rüszin
Üzsok
Csendélet
of.

MDK

Erdélyi festőmüv.

Kárpát Ukrajna müvészei. Hirlap, 1949. márc. 24.

Erdélyi festő 19.sz.

Kávéházban, olaj

Műb. és Régiségkereskedelmi Váll. IX. Művészeti aukció. Bp. 1948. lo 1.

Erdélyi Béla, honvédművész

Művelt Nép, 1951 II.éf.1.sz. 13

"A honvédség házában"

MDK

Erdélyi Béla, festö

Kárpátaljai fatemplom. Olajf.
Latorcapart. "

[illegible] 1943 máj.10-30. Kat. 23.1.

3/

[s az ungvári (uzsgorodi) nőr-
vészeti rabiskola igazgatója lett.

ben gyűrt. Kiállítása
volt Prágában. Elnöke
volt a Kárpátaljai
Képzőművészek Egyesü-
letének. s tanara az ungvári festőiskolanak Az imperium
változás után Ungvárom
maradt]. Ujabban a
szocialista Kárpát Ukrj-
na életét, ipari és tech-
nikai haladását festette.
1947 a 1949 résztvett a Kárpát
ukrajnai művészek
moszkvai kiállítá-
sán.

ERDÉLYI BÉLA

Arckép. Olajfestmény.
Kosztrina. Olajfestmény.
Fatemplom. Olajfestmény.

Művészeti Hotek Ungvár
1941

MDK

Erdélyi festőművész

Felvirágzott a kárpát-ukrajnai képzőművészet...
Szabad Szó, 1949. márc. 24.

MDK

Erdélyi Béla festőmüv.

Kállai Ernő: Kassai Nemz.Kiáll. Jelenkor, 1939. dec. 1. 5.sz. 12 l.

MDK

Erdélyi Béla festő

A fővs.sajtó .. méltatja a felvidéki és párpátaljai műv.eket. Felvidéki Ujság, 1943. márc. 3. 4 l.

MDK

Erdélyi Béla festő

Sávoly M: Képzőmüv. kiáll. Pozsonyban. Magyar Minerva, 1935, nov. 15. 28o-281 l.

MDK

Erdélyi Béla festő

K.J: Felvidéki és kárpátaljai néptőművészek kiáll. Magyarság, 1942, márc. 6. 5 l.

MDK

Erdélyi Béla festő

Egri V: Szlovenszkói magy. képzőművészek kiáll.
Nyugat, 1936, jan. 85-87 l.

Erdélyi Béla

Erdélyi Béla és Boksay József
volt a mestere Barcsai Tibor-
nak az Ungvári Iparmű vé-
szeti Főiskolán.

— Ko mázom megje hép zó mű veszei
Művészet, 1979. május – 40 lap.

Erdélyi Béla. [Jeste]

L.: Soltén Zoltén

Tandi L.: Tájak .... 47-53.

TISZATÁJ, Szeged, 1975. November XXIX/11.

05

MDK

Erdélyi Béla

Kárpátalja

V. Nemz. Képzőm. kiáll. 1959. Kassa 16 l.

Erdélyi Béla (1

Középiskolai tanulmányait Munkácson végezte. 1911-ben Budapesten a rajztanárképző főiskolára iratkozott be. Ezt 1915-ben elvégezte és utána egy évig mint továbbképzős lesz Ferencsy és Zempleny tanítványa. 1916-ban a munkácsi állami tanítóképző intézet rajztanára, majd Középiskolai igazgató. 1922-ben bírsút mond a pedagógiai pályának és négy évig Münchenben dolgozik és fejlesztí magát. 1926. tovább megy Olaszországba. Két év után vissza tér Ungvárra, 1929-ben Párisba megy, ahol két évig dolgozik. Mármit II éves tanár jelöltet a Kecskeméti művésztelepre küldik öszföndíjjal.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási
vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Erdélyi Béla (2

Id Olgyai Ferenc és Ivanyi Grünwald Béla oldalán dolgozik 1923-ban a münchen Glaspalastban állitott ki. 1929 Prágában kollektiv kiállitást rendez. 1930-ban Párisban, a Champs Elysées-en állitott ki a „Peint de la Vallée de la Creuse" cimmel rendezett kiállitáson. Jelenleg (1931) Ungvárott dolgozik.

Brogyányi Kálmán:
Festőművészek Szlovenszkón
Kassa 1931 104. l. 92. l. 93. l.

Hogyan hivták ezt valóban?

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

ERDÉLYI Béla

20. századi magyar képzőművészet Magyarország határain kívül

című művészettörténeti konferencia

2000. szeptember 14-16.

Budapest, Szentháromság tér 1-3.

A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társasága 1992-ben alakult a határainkon túl és a diaszpórában élő magyar képzőművészek független szervezeteként. Idei központi rendezvényünket, a *20. századi magyar képzőművészet Magyarország határain kívül* című művészettörténeti tanácskozást, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának támogatásával bonyolítjuk le. Célunk a határon kívüli magyar képzőművészet kellően még nem feltárt értékeinek közzététele és beépítése a 20. századi egyetemes magyar művészetbe.

Ennek megfelelően a főbb témakörök az alábbiak:
– a határokon túli területek magyar művészetének 1918-tól napjainkig terjedő korszaka,
– a 20. századi nyugat-európai és tengeren túli magyar művészek munkásságának feldolgozása,
– illetve a szomszédos országokban és a diaszpórtában élő kortárs képzőművészek pályájának olyan célú bemutatása, amely elősegítené integrálódásukat a kortárs magyar művészetbe.

A konferencia az egyes kérdéskörökön belül személyek (kiemelkedő életművel rendelkező művészek), csoportok, irányzatok, specifikus helyi problémák és összefüggések feltárására törekszik. Az előadásra jelentkezőket arra kérjük, hogy eddig publikálatlan írásos dolgozataikkal vegyenek részt a tanácskozás munkájában, melyeket a későbbiekben önálló kiadványban adunk közre. Az írásos formában benyújtott előadásokat a szervezők honorálják.
Az előadás terjedelme 20 perc. Diavetítésre van lehetőség.

Az eddig beérkezett előadások néhány témaköre:
– Brogyányi Kálmán szakírói, művészetkritikusi tevékenysége az első Csehszlovák Köztársaságban,
– A magyar művészek helyzete Szlovákiában, 1918-2000,
– Erdélyi Béla és Boksay József művészete és szerepe a kárpátaljai képzőművészetben,
– Magyar művészek a jugoszláv kultúrközegben,
– Bosch+Bosch csoport,
– A nyolcvanas és kilencvenes évek romániai magyar alternatív megnyilvánulásai,
– A romániai művészeti oktatás újjáalakulása a második világháború után (Magyar Művészeti Intézet 1948-51),
– Újító törekvések esélye a romániai magyar képzőművészetben,
– Lahner Emil életműve, kapcsolata a francia, illetve a magyarországi művészeti élettel,
– Magyar művészek Brazíliában,
– Magyar képzőművészek Észak-Amerikában stb.

Kérjük, hogy a mellékelt adatlapot május végéig küldje el az alábbi címre: *Szabó Lilla, Magyar Nemzeti Galéria, Budavári Palota, 1250 Budapest*

Jelentkezését várva tisztelettel

Bp., 2000. május 10.

a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társasága

ERDÉLYI Béla festő

Nemzetközi kaleidoszkóp

Madonnát kitiltották Thaiföldről

TOKIÓ. A Jamaha japán motorkerékpár-gyártó cég bemutatta első elektromos biciklijét, amelynek forgalmazását az ősszel kezdi meg. Kezdetben ezres sorozatban gyártják a hibrid, elektromotorral működő és lábbal hajtható biciklit. Átszámítva több mint hetvenezer forintba kerül majd a motorral, akkumulátorral együtt is alig tizkilós kerékpár, amelyet kezdetben csak a szervizre is felkészült száz Jamaha-bolt fog árusitani az országban.

MADRID. Mint minden évben a 15. század óta, Szent Pantaleon vére kedden újból cseppfolyóssá vált a madridi Mária Megtestesülése nevű kolostorban összegyűlt hívők és érdeklődők százai előtt. A spanyol lapok beszámolói szerint Szent Pantaleon vére minden évben ez idő tájt, július 26–27-én válik cseppfolyóssá – eddig meg nem magyarázott módon. Az egyház mindeddig elutasította, hogy vegyészek és hematológusok vizsgálhassák meg az ereklyét, mert a hivatalos magyarázat szerint attól tartanak, hogy a kicsiny üvegpiramisban őrzött szent vér a levegővel érintkezve elveszítheti tulajdonságait. Szent Pantaleon, akiről Dunaújvárosban is kápolna van elnevezve, római keresztény mártír volt a IV. században. A hívők szerint gyógyító erők birtokában volt.

BANGKOK. Madonna nem fogja mutogatni bájait a bangkoki színpadokon, de egyszerű turistaként szívesen látjuk Thaiföldön – közölte csütörtökön a thaiföldi közoktatási miniszter. Bár *Szampan Thongszamak* szerint az amerikai énekesnő meglehetősen szuggesztív előadásmódja semmilyen káros hatást nem gyakorolna az ország kultúrájára, *Madonnát* mégsem engedi fellépni Thaiföldön. A miniszter, aki a közelmúltban egyezett bele egy *Michael Jackson*-koncert megrendezésébe, hozzátette: jelentős különbség van egy éneklő férfi és egy vetkőző nő között.

Megmartál? Megharaplak!

A csörgőkígyó megmarta a férfit, aki erre visszaharapott. A kígyó húzta a rövidebbet, ugyanis a nem mindennapi összecsapásba belepusztult, míg a férfi néhány napos kórházi kezelés után felépült.

Az orvosok szerint az amerikai Elktonba való 43 éves *Jarette Arlo Dean* maga a két lábon járó csoda, hiszen az intenzív osztályon eltöltött néhány nap után egészségesen hazatért, csupán az ajkán és nyelvén látszottak még a kígyómarás helyei. Ezek akkor keletkeztek, amikor leharapta az egy méter hosszú mérges kígyó fejét.

Az amerikai férfi hazafelé kerékpározott, amikor meglátta az úton sütkérező hüllőt. Lepattant kerékpárjáról, hogy megfogja a csörgőkígyót, de az a lábán megmarta, majd a férfi kezébe is belekapott. Ez már túl sok volt Deannek, és mérgében leharapta a mérges kígyó fejét.

A szerencsésen járt férfi felesége szerint férje, ha legközelebb kígyóval találkozik, nem valószínű, hogy botot ragad. Harap!

Az utolsó angliai szabadságjogok egyike...

„Csináld magad" temetés

Tipikusan angol eset, nemrég jött divatba: mindenki eltemetheti hozzátartozóját a saját kertjében – írja a dpa német hírügynökség. Angliában nincs olyan előírás, amely ezt megtiltaná. A múlt évben már két tucat angol élt is a lehetőséggel.

Ez a lehetőség az angol jogi rendszerből adódik: amit a törvény nem tilt, az megengedett. – Kihasználunk egy joghézagot – mondta *Nicholas Albery*, a természetes halálozási okokkal foglalkozó intézmény vezetője. Az intézet kiadott egy „Zöld temetés" című brossúrát, amely 42 oldalon felsorolja, mit kell figyelembe venni a kertbéli síroknál. A mélységük legkevesebb 76 centiméter legyen, ugyanúgy mint a temetőkben. Orvosi bizonyítványra is szükség van, a természetes halál igazolására. Ezenkívül a halálozást be kell jelenteni az illetékes egyházi hivatalban is.

Egy másik lehetőség, amivel Angliában mind gyakrabban élnek: a városi krematóriumban történt hamvasztás után az elhunyt urnáját haza lehet vinni. Albery azonban nem ajánlja, hogy az angolok beleéljék magukat ebbe a „szabadságba": – Az állam a joghézagot törvénnyel bármikor megszüntetheti. A „csináld magad" temetés egyike azoknak a szabadságjogoknak, amelyekkel még rendelkezünk Angliában...

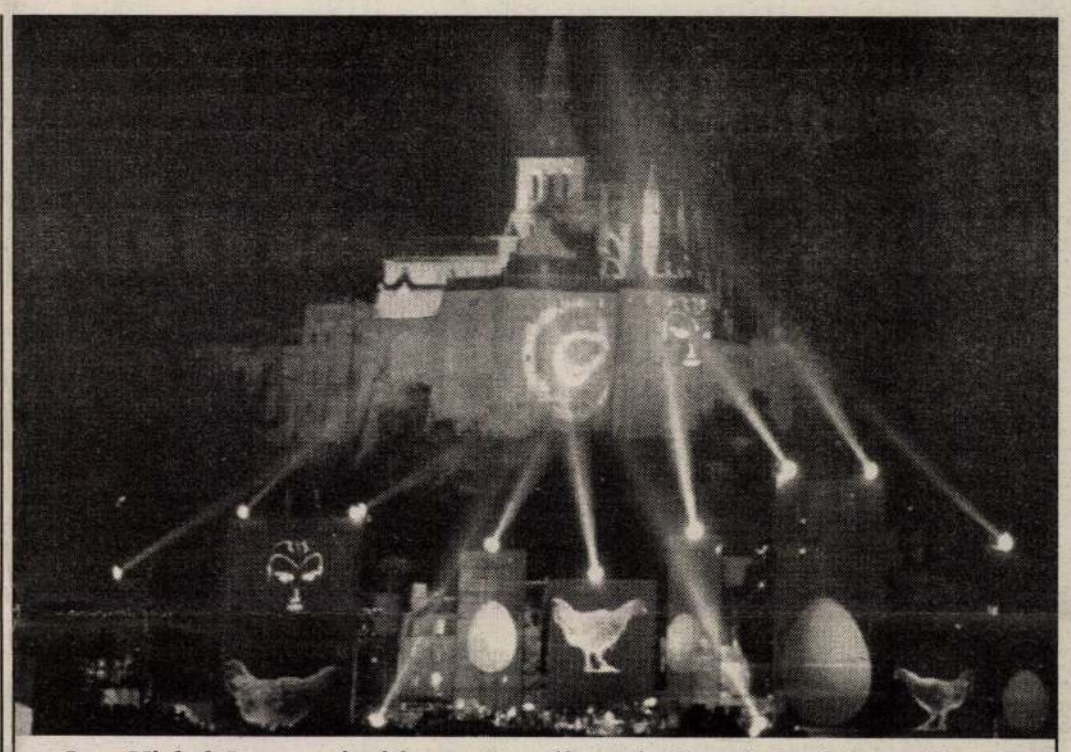

Jean-Michel Jarre európai koncertturnéja során Franciaországban a Mont Saint Michel-templom lábánál felépített óriási színpadon is fellépett. Az összegyűlt 60 ezer ember legutóbbi lemeze, a „Chronologie" dalait hallgathatta meg.

Megszépült a Champs-Élysées

Az ízléstelen cégtáblákat is száműzik

Nem kell az augusztusi főidényben az építkezéseket kerülgetniök a Párizsba látogató turistáknak a francia főváros legnevezetesebb útvonalán, a Champs-Élysées-en. Szerdán megnyitották a nagyközönség előtt az újonnan épült földalatti parkológarázst, s ezzel befejeződött a sugárút átalakítása, csupán apróbb „finomítások" maradtak hátra.

A kétéves építkezés során felszámolták a főútvonal két oldalán lévő és eddig főként parkolásra szolgált szervizutakat. Ezzel ugyan 390 parkolóhely szűnt meg, de ennél sokkal több, 850 autó fér be az új, igen reprezentatív földalatti garázsba, ahol zene szól, freskók idézik fel az útvonal nevezetességeit – s ahol természetesen igen magas tarifa van érvényben.

A szervizutak helyén kiszélesítették a gyalogjárót, amely így mindkét oldalon több mint 21 méter széles lett – elegendő arra, hogy helyet adjon a szüntelenül áramló gyalogjáró „hadseregnek". Az új szakaszon szép vonalú, a régi idők hangulatát korszerűen felidéző lámpaoszlopok, padok kaptak helyet, a járdát szürkés gránittal burkolták és a meglévő mellé egy második fasort is telepítettek.

Egyidejűleg a városi hatóságok arról is gondoskodnak, hogy a megszépült útvonalon nagyobb legyen a biztonság: 25 fővel erősítették meg a helyszínen szolgálatot teljesítő rendőrök létszámát, igyekeznek eltávolítani a rendzavarókat, az illegális árusokat, kiemelni a zsebeseket.

A város javasolja az üzleteknek, hogy távolítsák el az útszakaszról az oda nem illő reklámokat, korszerűtlen és ízléstelen cégtáblákat, s helyükbe olyanokat készítsenek, amelyek megfelelnek a megszépült útvonal elegáns hangulatának.

Nessie, a két milliméteres szörny

A kutatók csak férgeket találtak

A skóciai Lock Ness tavában már régóta keresik Nessie-t, a szörnyet, sőt néhányan már látni is vélték. Az Urguhart nevű kutatóprogram keretében most a szakemberek 100 méter mélységig vizsgálták a tavat. Nessie helyett azonban csak 2 milliméteres férgeket találtak. Az ősi állatok kígyó alakúak, fejlett felső állkapcsuk s nagy foguk van. Húsevők. Ha nem lennének ilyen kicsik, akkor tehát a tó szörnyei is lehetnének. A megtalált fonalférgek a legrégebbi állatfajták közé tartoznak. A paraziták az egész földön elterjedtek, több centisre is megnőhetnek, s mintegy 4 ezer változatuk ismert. A Lock Ness-i tóban 23 fajtát azonositottak, ám nem itt találhatók a legnagyobb számban. Egy olaszországi tóban 16 millió van belőlük négyzetméterenként, míg a Falkland-szigeteknél 16 millió. *John Lambshead*, a londoni természettörténeti múzeum munkatársa, a kutatócsoport tagja a Cossiere Della Serának az expedíció eredményeit összegezve megállapította, lehet, hogy kiábrándító, de Nessie nem létezik. Akármennyi whiskyt is iszik valaki, e „miniszörnyeket" nehéz óriássá nagyítani.

Stier Gábor

Rekordösszeg Elton John lemezgyűjteményéért

A bevételt jótékony célra fordítják

Egy névtelen amerikai gyűjtő rekordösszeget fizetett Elton John lemezgyűjteményéért és John Lennon „I Am the Walrus" című számának kézírásos szövegéért. A londoni Sotheby's aukciós ház árverésén az értékes lemezgyűjtemény 182.694 fontért kelt el. A bevételt AIDS-esek megsegitésére fordítják. A Lennon-dal szövegéért 40.000 fontot fizetett ugyanez a gyűjtő, ezt az összeget azonban nem szánják jótékonysági célokra.

A sok érdeklődőt vonzó, 25 ezer nagy- és 23 ezer kislemezt tartalmazó gyűjtemény legértékesebb darabjai a Rollings Stones együttes japán piacra gyártott lemezei, valamint Marc Bolan, David Bowie és a Genesis demo lemezei.

Az árverésen 82 ezer fontért gazdára talált 5000 kevésbé ismert fotó is a Beatles együttes korai szakaszából. A képeket Terence Spencer készítette – jelentette a Reuter.

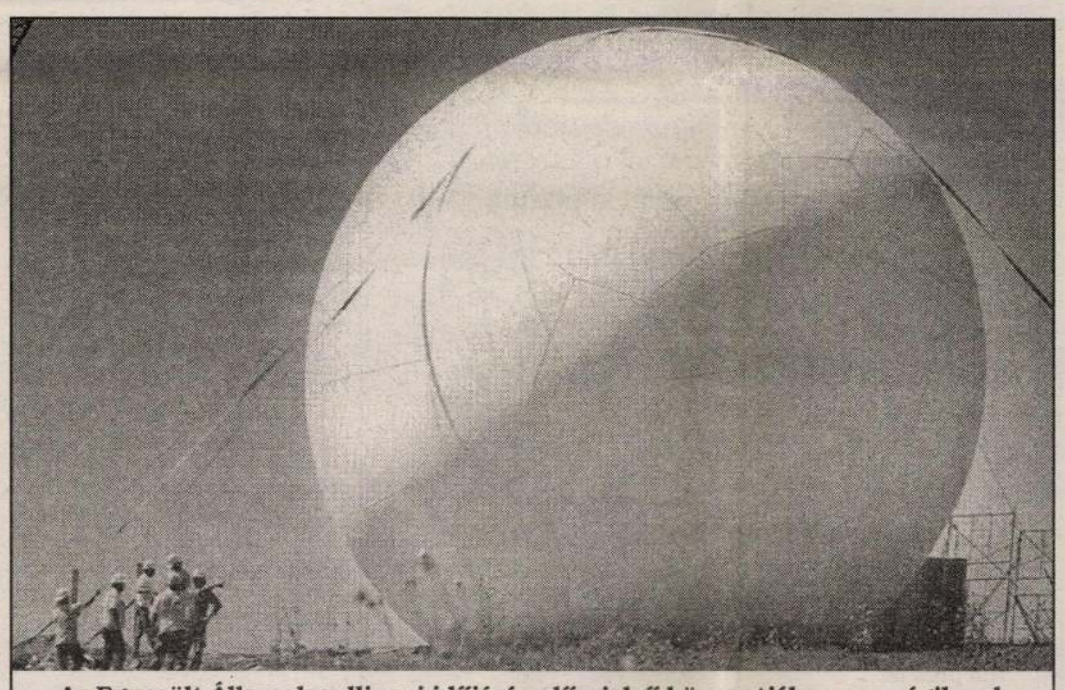

Az Egyesült Államok sullivani időjárás-előrejelző központjában nemrégiben helyezték üzembe ezt a labda alakú óriási radargömböt, melynek segítségével igen nagy pontossággal előre jelezhetőek a pusztító viharok, rendkívüli időjárás-változások.

Nőstényoroszlán a zenekar élén

A Colosseumnak nőstényoroszlánja van: a 33 éves *Sian Edwards* karmester, aki augusztus másodikával, tehát ma átveszi a londoni Coliseumban az Angol Nemzeti Opera (ENO) zenei vezetését.

A hölgy fiatalsága ellenére a jelek szerint meghatódottság nélkül vette tudomásul, hogy a legtekintélyesebb posztra került, amely az angol zenei életben nőnek valaha is osztályrészül jutott.

Ugyanakkor esze ágában sincs az elődei által megkezdett úton haladni tovább, s ez – szakértők szerint – jól is van így, mert az operaháznak az utóbbi években felragyogott csillaga ismét hanyatlóban van, deficittel zárta a tavalyi évadot.

Sian Edwards a karmestereknek ahhoz az új nemzedékéhez tartozik, amelynek tagjai nem hagynak parancsolni maguknak. Ugyanakkor elutasítja a zenekar csaknem diktatorikus vezetését is, amely gyakran jellemezte az idősebb karmestereket.

A Royal Northern College of Music elvégzése után Sian Edwards 1983-ban két évre a Szovjetunióba ment, ahol a leningrádi zeneakadémián folytatta tanulmányait. Ott mindenekelőtt Jevgenij Mravinszkij, a Leningrádi Filharmonikusok karnagya gyakorolt rá nagy hatást.

Nagy-Britanniába hazatérve Sian Edwards minden nagyobb brit zenekarral és operaházzal dolgozott. Ő volt az első női karmester, akit vezényelni engedtek a Covent Garden-i Royal Operában.

Sian Edwards, aki lelkes híve a modern és kevéssé ismert muzsikának, a régi és az új zene keverékével szándékozik visszacsalogatni a közönséget az English National Operába. Első évadjának kiemelkedő előadásai lesznek a Lohengrin felújítása, valamint Puccini Bohéméletje, Richard Strauss Rózsalovagja és Smetana A két özvegy című operája. Ezekhez járul még Mozart remekműve, a Figaro házassága, Benjamin Brittentől a Peter Grimes és Kurt Weill alkotása, a „Street scene" (Utcai jelenet).

Pénzhamisító ne verje a feleségét

Pénzhamisító, vagy hamis pénz forgalomba hozója ne verje a feleségét, legalább is ne annyira, hogy az asszony a rendőröket hívja. Ezt a tanulságot alighanem egy életre szóloan megjegyzi magának a dijoni *Daniel Pierotti*. Amikor ugyanis a segítségül hívott rendőrök megjelentek, a házaspár tovább veszekedett, s eközben az asszony elkottyantotta, mivel foglalkozik mellékesen a férfi.

A segítségül hívott szakértő nyomozók hamarosan megtalálták a lakásban a hamis ötszáz frankosokat, s eljutottak három másik férfihez is, akik szintén a hamisított bankjegyeken igyekeztek túladni. Mint kiderült, a rendőrök már találkoztak az ilyen – meglehetősen gyenge minőségű, ám mégis sokaknak „elsütött" – bankókkal, s most azt remélik, hogy a házastársi veszekedés eredményeként sikerül eljutniok a bankópréshez is.

A KONTÚR LEGÚJABB MEGLEPETÉSE:

BESZERZÉSI ÁRON (+ áfa)
kínáljuk a MŰANYAG KERTI BÚTOROKAT
augusztus 2-től ..... amíg a készlet tart!

Ajánlatunkból:

Rió szék 999 Ft	Pub szék 1.540– Ft
Mónika asztal	2.110,– Ft
Ramina asztal	2.510,– Ft
Hawaii asztal	3.610,– Ft
Carmen napozóágy	4.940,– Ft
Nevada nyugszék	2.970,– Ft
Csíkos napernyő	1.350,– Ft
Napernyő Uni	2.240,– Ft
Ernyőtalp	615,– Ft
Gyermekasztal	646,– Ft

Bármerre jár, áruinkat könnyen megtalálja:

Győrött:
a Harmónia Áruházban,
Gerence u. 29–31. Tel.: 96/317-883.
a Sport–Játék Áruházban,
Baross G. út 23. Tel.: 96/311-575.
a Lakberendezési Áruházban,
Árpád út 42. Tel.: 96/324-533.

Mosonmagyaróváron:
a Sport–Játék boltban,
Engels F. u. 16. Tel.: 98/315-610.
a Szép Otthon Áruházban,
Magyar u. 34. Tel.: 98/311-077.

Sopronban:
az IKVA–FENYŐ Áruházban,
Árpád u. 8. Tel.: 99/311-763.
a Sport–Játék boltban,
Ikvahíd u. 2. Tel.: 99/311-276.
a Lakberendezési Áruházban,
Táncsics M. u. 46. Tel.: 99/317-419.

Várja barátja:
KONTÚR.

KONTUR KERESKEDELMI RT. GYŐR

(62225/1H)

A Lopez-ügy – és háttere

Igazi dráma a tortacsata mögött

Vége a német autóipar „zsíros" esztendőinek

Hetek óta egy spanyol név tölti meg a német sajtót, ám ezúttal nem Mallorcáról, még csak nem is Ibizáról van szó, hanem egy kopaszodó, mogorva kinézetű vállalati menedzserről, akinek az Opeltől a Volkswagenhez történt átpártolása az utóbbi évek legelkeseredettebb cégháborúját indította el német földön.

Az ok: a sajtó – és a rendőrség – adatai szerint *José Inacio Lopez* tavasszal, amikor „gazdát cserélt", magával vitte Wolfsburgba előző munkaadója néhány szupertitkos dokumentációját: tervrajzokat, modell-leírásokat, technológiai vázlatokat. Az Opel Rt. – és az anyacég, a detroiti General Motors – székhelyén máris „ipari kémkedést" emlegetnek és példás felelősségre vonást szorgalmaznak.

Ennek nyomán a Volkswagen első embere sem volt rest, és ellentámadásba ment át. *Ferdinand Piech* „sárdobálással" vádolta a riválist „amerikai konszernt", s közölte: ebben a nemtelen háborúban „minden lehetséges eszközt megragad, hogy a végén a VW legyen a győztes". Igaz ugyan, hogy az Adam Opel Rt.-ben évtizedek óta a General Motors a főrészvényes, ám ettől az autógyár még nem kevésbé német üzem, mint a VW, hiszen a dolgozóinak 90 százaléka német, s az eladott kocsik java része is Németországban talál vevőre.

A nacionalista labdát hasonló módon ütötte vissza *Hans Wilhelm Gäb*, az Opel felügyelő tanácsának tagja, egy mellékmondatban rámutatva, hogy Piech úrnak „még német útlevele sincsen". (A VW főnöke osztrák állampolgár.) Ami még nem lenne baj, de az már igen, hogy Wolfsburgban, a „népautógyár" székhelyén valóságos „pszichózisra emlékeztető bunkermentalitás" kerítette hatalmába a vezetőséget – így az Opel csúcsmenedzsere.

A színpadon, a tv-kamerák előtt játszódó „tortacsata" mögött azonban igazi dráma zajlik, amelynek alaphangját az autóipar világméretű recessziója adja meg. A Volkswagen tavaly és 1993 első negyedévében soha nem látott veszteséget volt kénytelen elkönyvelni, s az Opel kocsik eladása is jócskán elmarad a korábbi mutatóktól. Vége a „kövér esztendőknek", amikor az egykori NDK 16 millió fogyasztójának belépése páratlan fellendülést (és busás profitot) hozott Opelnek és VW-nek, Mercedesnek és a BMW-nek egyaránt.

Az idei első félévben 25 százalékkal esett vissza a német autógyárak termelése, s egy esztendő leforgása alatt százezer autóipari munkás vesztette el munkahelyét. De ez még csak a kezdet: szakmai körökben arra számítanak, hogy a jövő év közepéig még ugyanennyien jutnak hasonló sorsra. Nemcsak az autógyárak, hanem elsősorban a beszállító cégek feje fölött is ott lebeg Damoklesz kardja: Lopez, a „könyörtelen" azt tervezi, hogy a VW-kocsikhoz részegységeket, alkatrészeket szállító mintegy 1200 cég közül csak százat hagy életben – a többiek nem kellenek.

Ezzel a recepttel a spanyol menedzser már komoly sikereket, jelentős költségcsökkentést ért el az Opel cégnél. Éppen ezért esett rá a Volkswagen választása, ami – érthető módon – bosszúságot és elkeseredést keltett az Opelnél. Hogy mit vitt magával Lopez távozásakor, azt eldönti majd a rendőri és ügyészségi vizsgálat. Egy azonban bizonyos: a hollywoodi alakítások mögött sokkal drámaibb folyamat zajlik, amely százezrek sorsát, jövőjét határozhatja meg. Ez azonban – egyelőre – még nem téma a német sajtó számára: a figyelem ma még kizárólag Wolfsburg, Rüsselsheim és Detroit óriáskonszernjeinek birkózására irányul. Folytatás: holnap, a jövő héten, a jövő hónapban...

Megkésett elismerés

Erdélyi Béla emléktáblája Ungváron

Megszaporodott az utóbbi időben Kárpátalján az emléktábla-avatás. Most Ungváron került emléktábla annak az épületnek a falára, amelyben csaknem 20 éven át – 1937-től 1955-ben bekövetkezett haláláig – élt és alkotott *Erdélyi Béla*, a kárpátaljai festészet kiemelkedő alakja.

Csaknem négy évtizedre megkésett elismerése ez a kiváló festőművész alkotótevékenységének. Hiszen életében semmilyen erkölcsi elismerésben nem volt része, nem kapott címeket, kitüntetéseket. Kapott viszont szemrehányást, dorgálást, csavargó kozmopolitának nevezték, üldözték őt a hatóságok. Hivatalos szakmai fórumokon sokáig még a nevét sem volt szabad kiejteni.

Pedig valóban nagy művész volt, maradandó életművet hagyott maga után. Sőt, szerepe volt a kárpátaljai festőiskola megteremtésében. Európai műveltségű, széles látókörű ember volt, s talán éppen ez tette őt nemkívánatos személlyé a hivatalos körök szemében. A másság, a felvilágosultság, az újítói szellem volt a „vezérelve".

És a múlt sokáig rányomta bélyegét emlékére. Sokadiknak a sorban 38 évvel halála után kapott most emléktáblát, jelent meg domborműbe gyúrt arcmása az immár róla elnevezett utcában álló ház falán.

FRISSBETON
A Magyar Bau Holding Rt. tagja

In unserer Eigenschaft als Transportbetonhersteller suchen wir zur ständigen maschinentechnischen Betreuung unserer Betonmischanlagen in Westungarn einen jungen dynamischen Maschinenbauingenieur.

Ihr Profil sieht folgend aus:

– Abschluss einer einschlägigen Fachhochschule
– abgeleistete Wehrpflicht
– Kenntnis der deutschen Sprache
– hohe Bereitschaft zur Mobilität
– rasches und zielführendes Handeln bei plötzlich auftretenden maschinentechnischen Problemen
– Organisation und Improvisation bereiten Ihnen keine Probleme
– bereits vorhandene Erfahrung bei Betonanlagen vorteilhaft
– Arbeit im Team macht Ihnen Freude.

Ihre weitere Ausbildung erfahren Sie in Österreich und an der Betonmischanlage in Budapest. In der Endstufe sind Sie für den technischen Zustand aller zur Betonherstellung erforderlichen Geräte, der Planung und Bauabwicklung von neuen Betonmischanlagen verantwortlich.

Sollten Sie Interesse haben, in einem zielstrebigen Team mitzuarbeiten, so senden Sie bitte eine kurze Zusammenfassung Ihres Lebenslaufes gemeinsam mit Ihren Vorstellungen über diese Aufgabe an:

Frissbeton
zu Hdn. Hrn. Dipl.-Ing. Andreas Puhr
Fogarasi út 232.
1141 Budapest.

Bei einem persönlichen Gespräch, zu dem wir Sie einladen, können weitere Details besprochen werden.
Wir freuen uns auf Ihre Antwort.

(62269/1H)

A washingtoni Fehér Ház levelezéssel foglalkozó osztályának dolgozói rendkívüli túlterheltségről panaszkodnak. Egy javaslat szerint – komolyságát hiteles források nem erősítették meg, bár sosem lehet tudni... – azoknak az amerikaiaknak, akiknek a levelére még nem tudtak válaszolni, egy Clinton elnök macskáját ábrázoló lapot küldenek – átmeneti megoldásképpen. A kedves kis állat neve egyébként „Socks", azaz „Zokni".

Ceausescuék továbbra is a címlapon

Nicu újra szabadlábon

Jóllehet, a kommunista rendszer 1989-ben bekövetkezett bukása után a Ceausescu család életben maradt tagjai megpróbáltak hallgatásba burkolózni, *Elena* és *Nicolae Ceausescu* gyermekei, testvérei, de még távoli rokonai is újra meg újra magukra vonják a román közvélemény figyelmét.

Nicu Ceausescut Bukarest belvárosában látták, amint éppen egy fehér Mitsubishi Colttal furikázott – olvashatták az emberek legjelentősebb román napilapok címoldalain. Nicu Ceausescut tavaly novemberben helyezték szabadlábra, miután 1056 napot töltött börtönben a fegyverekre vonatkozó törvények megszegéséért. Az érvényben lévő törvények alapján azonban jó magaviselet esetén szabadon engedhető a rab, ha már letöltötte büntetésének felét.

Nicu egészségi állapota hirtelen javulni kezdett – jegyezte meg rosszmájúan az egyik újságíró, aki nyilvánvalóan Paula Iacob ügyvéd asszony szavaira célzott, amelyek szerint védence mindössze 43 kilót nyomott a korábbi 83-mal szemben, és már csak pár hónapja volt hátra. Az ügyvédnő szerint pártfogoltja májzsugorban és nyelőcsődaganatban szenved.

1992 júliusában elejtették Nicu Ceausescu ellen a népirtás vádját, amelyért 16 év börtön járt volna, az aktákat pedig visszaküldték az ügyészségnek a vizsgálat kiegészítése végett. Ám úgy tűnik, hogy erről teljesen megfeledkeztek.

További lapértesülés szerint Nicu visszatért régi szokásaihoz, így a szoknyavadászathoz is: látták, amint autójával megállt egy nyilvánvalóan könnyűvérű nő mellett, aki gyorsan beugrott a kocsiba. Többen úgy vélik, hogy Nicunak hazai gyártmányú autóra kellene cserélnie Mitsubishijét, hogy kevésbé legyen feltűnő.

A szenzáció reményében a román sajtó szívesen vadászik olyan emberekre, akik többé-kevésbé kapcsolatban állnak a Ceausescu névvel. Így szerzett tudomást a közvélemény arról, hogy *Dorin Cirlan* hadnagy, a diktátor házaspár kivégzőosztagának egyik tagja kilépett a hadseregből, és jelenleg munkanélküli.

A diktátor egyik fivére, a nyugalmazott történész és tábornok Ilie – 1989 decembere után semmit sem vetettek a szemére! – kénytelen volt sorban állni a védelmi minisztérium klinikáján egy teljesen hétköznapi orvosi vizsgálat céljából. A román újságírók nem mulasztották el hangsúlyozni, hogy az ezredes jó egészségnek örvend, és mosolygott, amikor többen üdvözölték a klinika folyosóján.

Florenta Petrescu ügyvédnőt, Ceausescu unokahúgát azért „bélyegezték meg", mert „egy huligánt", azaz egy agresszióval vádolt személyt védelmez. „Csak a munkámat végzem, és büszke vagyok arra, hogy a Ceausescu családhoz tartozom" – mondja Petrescu asszony.

Az újságírók éberségét egyedül Ceausescu két másik gyermeke, *Valentin* és *Zoie* kerülte el eddig. Még a halott Nicolae Ceausescuról is írnak az újságok címoldalán. A legnagyobb példányszámú Evenimentul Zilei című napilap nemrég arról adott hírt, hogy egy jósnőnek látomása volt, amely szerint az exdiktátor egy gyermek személyében fog újjászületni, aki természetesen a Nicolae nevet fogja viselni.

FÜZET-ÉS ISKOLASZERVÁSÁR!
Augusztus hónapban minden nálunk kapható papíráru, irodaszer, iskolaszerek
10% engedménnyel kaphatók.

A/5 füzetek	~~15,– Ft~~	13,50 Ft,
A/4 füzetek	~~36,– Ft~~	32,40 Ft,
spirál füzetek	~~90,– Ft~~	81,– Ft,
10–50 írólap	~~20,– Ft~~	18,– Ft.

NYÁRI VÁSÁR!
További ajánlatunk:
Barbie-játékok 30% engedménnyel,

Barbie-babák	468,– Ft-tól,	
beszélő Barbie	~~2980,– Ft~~	1700,– Ft.

Minden egyéb játék 20% engedménnyel kapható.
LEGO, plüssjátékok, homokozók, felfújható játékok, labdák, nagyméretű dömper, horgászcikkek.
Poszterek akciós áron:

Nagy poszter	~~510,– Ft~~	408,– Ft,
Kis poszter	~~330,– Ft~~	264,– Ft.

Várjuk Kedves Vásárlóinkat a mosonmagyaróvári Kisalföld Áruház emeleti játékosztályán.
MEGA–TREND KFT. (62250/1F)

MEZŐBANK RT

TERÜLETI IGAZGATÓSÁG GYŐR
Baross G. út 10. Tel.: 96/314-900.
pályázatot hirdet
DEVIZA-ÜGYINTÉZŐI
munkakör betöltésére.

Pályázat feltételei:
– külkereskedelmi vagy számviteli főiskolai végzettség,
– angol-, németnyelv-tudás,
– tárgyalóképesség.

(62245/1H)

Erdélyi Béla felv.

A holland szakértőket fogadta dr. Gyulai Gábor köztársasági megbízott (balról), akivel áttekintették megyénk idegenforgalmi lehetőségeit is. (Szabán Gabriella felvétele)

Idegenforgalmi lehetőségekről és a környezetvédelemről tárgyaltak

Holland vendégek megyénkben

Az Észak-magyarországi Környezetvédelmi Felügyelőség meghívására holland idegenforgalmi és környezetvédelmi szakemberek töltöttek két napot Miskolcon.

Az Észak-Brabant tartományból érkezett vendégek — *Cor Koorenneef* nemzetközi koordinátor és *J. H. M. von Grinsven*, a Holland Turisztikai és Szállítási Szövetség vezetője találkoztak Borsod-Abaúj-Zemplén megye idegenforgalmi vezetőivel, és az idegenforgalomban rejlő kölcsönös együttműködési lehetőségekről tárgyaltak. Szóba került többek között az is, hogy holland segítséggel idegenforgalmi szakképzést indítanának a Miskolci Egyetemen. Látogatásuk alatt a hazai és külföldi szakemberek megvitatták, miként kapcsolódhatna be a térség egy környezetvédelmi szakkiállítás rendezésével a '96-os expo rendezvénysorozatába. Ismertették tapasztalataikat is arról, hogy melyik országban mit tesznek a szakemberek a környezet védelméért. A holland vendégeket tegnap délelőtt fogadta *dr. Gyulai Gábor* címzetes államtitkár, Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megye köztársasági megbízottja, ezt követően pedig *dr. Ringelhann György*, Eger város polgármestere, ahol Heves megye idegenforgalmi vezetőivel folytatták a megbeszéléseket.

Privatizációs visszaélésről ír a Népszava

Pintér úr bejelentése a D4D-vel kapcsolatban

Bennfentes privatizáció gyanúja a miskolci drótműveknél címmel jelent meg írás tegnap a Népszavában. A cikk szerint a Miskolcon már ismert Pintér László, a Pintér Corporation ügyvezető igazgatója tavaly nyáron közérdekű bejelentést tett a December 4. Drótművekkel kapcsolatban a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőrfőkapitányságon. Ennek nyomán a gazdasági rendőrség feljelentéskiegészítést rendelt el, és a lap ORFK-tól kapott információja szerint két héten belül döntenek a nyomozás elrendeléséről.

Az ügyről elsőként *Pintér Lászlótól* érdeklődtünk, aki elmondta, hogy meglepte a *Népszava* cikke, hiszen sem a lapnak, sem az ORFK-nak nem adott hozzájárulást neve használatához. A bejelentés óta (1993. július 20.), amely egyébként valós, nem foglalkozott az üggyel, és nyilatkozni sem kíván a részletekről. A Népszava szerint Pintér úr azt nehezményezte, hogy a D4D-re beadott 500 millió forintos vételi ajánlatával az ÁVÜ nem foglalkozott, helyette egy 65 milliós ajánlatról komoly egyeztetés folyt. Ráadásul — állítja Pintér úr — az ajánlattevő annak a Bonus Eco Rt.-nek a fő részvényese, amely később a D4D felszámoló szervezete lett.

Dr. Erdélyi László, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság gazdaságvédelmi osztályának vezetője elmondta, hogy a bejelentés nyomán valóban elrendelt a vizsgálat feljelentéskiegészítést kértek, és [illegible] belül döntenek a [illegible]indításáról. Az [illegible] azonban [illegible]ozhat. [illegible]zá-

Tegyük vonzóvá megyénket

Turisztikai egyesület alakult

A Magyar Turisztikai Egyesület (Matur) Borsod-Abaúj-Zemplén megyei tagozata tegnap délután alakuló ülését tartotta a Palotaszállóban.

Dr. Lengyel Márton, a Matur országos elnöke, a Közgazdaságtudományi Egyetem turizmuskutató csoportjának vezetője tagtoborzó beszédében kiemelte, hogy a lobbizás a céljuk. Cselekvőképes szervezetet kívánnak működtetni egyéni tagsággal. A turizmus csak összefogással maradhat életben, amikor az emberek a túlélésért küzdenek. Tagjaikat nemcsak az utazási irodák dolgozóiból és a szállodaiparból szeretnék verbuválni, hanem mindenkit szívesen fogadnak, aki valamilyen kapcsolatban van a turizmussal.

A megyei tagozat feladata a régió összefogása, a direkt élő tájékoztatás. Működésüket alapszabályba foglalták, és öt pont köré csoportosították. Előirányozták a turisztikai termékfejlesztést és a vonzerő-kiépítést, valamint a marketinget, a szolgáltatást, a szakképzést és a külső kapcsolatok erősítését. Éves tagdíjuk 600 forint. A megyei ta[illegible]után befolyt összeg 30 [illegible] visszajuttatják a [illegible]tnak.

1995-öt a turizmus évének tervezik, készülve a világkiállításra. Feltérképezik a gyógyüdülőket, és nemzetközi kiadványokban megjelentetik, hogy jobban megismerjék megyénket. A regionális turizmust, a falusi turizmust és a vadász-turizmust egyaránt fel kívánják lendíteni. Első közgyűlését a Matur február 5-én, szombaton Budapesten, a Közgazdaságtudományi Egyetem IV-es előadójában tartja, este pedig megrendezik a Matur-bált a Rubin Hotelben.

A márciusi választásig *Szebeni Zalán* lett a megyei tagozat ügyvezető elnöke. A jelölő bizottságot *Krózser István* vezeti; másik két tagjának *Nagy Lászlót* és *Delneki Zoltánt* választották.

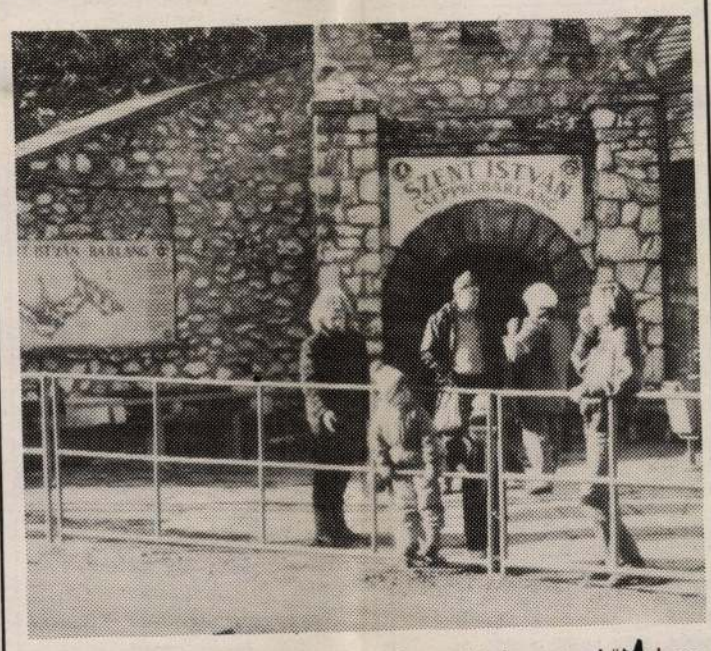

Lillafüred egyik látványossága a Szent István cseppkőbarlang. A hangulatos üdülőhelynek több látogatója is lehetne. (Czakó Lajos felvétele)

A KÖZGYŰLÉSEN TÖRTÉNT

Zeneiskola és orvosi rendelő — bölcsőde helyett

INKÁBB RT., MINT KÖZHASZNÚ TÁRSASÁG

A miskolci közgyűlés második munkanapját az önkormányzat tulajdonában lévő lakások és helyiségek bérletére vonatkozó rendelet megalkotásával kezdte volna, azonban ezt a kérdést levették a napirendről, tekintve, hogy annak tartalmát társadalmi vitára kívánják bocsátani éppen lapunk segítségével. (Az exlex helyzet idejére a jegyzőt hatalmazta fel a testület, hogy a folyamatban lévő ügyekben eljárjon.)

A közgyűlés talán legfontosabb döntése a Miskolci Közlekedési Vállalat részvénytársasággá történő átalakítása volt: így a vállalat 1994. január elsejétől már Miskolci Városi Közlekedési Részvénytársaság lett, azaz MKV helyett MVK Rt. a helyes rövidítés. A közgyűlésnek elsőként afelől kellett határoznia, részvénytársaság, vagy közhasznú társaság legyen-e az új forma. (A formaváltás nem elhatározás kérdése, az ilyen vállalatoknak legkésőbb 1996 végéig át kell alakulniuk.) Mindkét működési formának vannak előnyei és hátrányai, azonban több érv szólt a részvénytársaság mellett. Az eredeti határozati javaslatban szerepelt az MKV Szirmabesenyő határában lévő földterületének elvonása, ezt azonban végül is meghagyták a részvénytársaság birtokában, tekintve, hogy erre a területre fejlesztési okokból távlatilag szükség van.

Döntés született az önkormányzat tulajdonában lévő kárpótlási jegyeket illetően is. A KDNP-frakció módosító javaslatával végül is úgy szól a határozat, hogy a kárpótlási jegyeket elsősorban hosszútávú befektetésekre kell felhasználni, eladásuk csak végső megoldásként jöhet szóba. (Az önkormányzat által elfogadott kárpótlási jegyek értéke most kereken — névértéken számolva — 106 millió forintot tesz ki.)

Amint az már számos esetben megtörtént a közgyűlés működése során, a leghevesebb vitát egy — az intézményrendszer átalakítását érintő — kérdés váltotta ki. Három bölcsőde bezárásának ügyében kellett dönteni: a Kiss tábornok u. 57., a Malomszög u. 4. és az Arany János u. 37. sz. alatti bölcsődékről van szó. Számtalan pro és kontra vélemény hangzott el, melyek önmagukban ugyan helytállóak, azonban nem nyújtanak megnyugtató megoldást a kérdésre. Végül, hosszas vita után a bezárás mellett döntöttek. Az épületek, illetve helyiségek azonban nem maradnak kihasználatlanul: a Kiss tábornok utcára az Erkel Ferenc Zeneiskola, a másik két bölcsőde helyére pedig orvosi rendelők költöznek.

Az M3-as autópálya építőinek katalógusa

Az Észak-magyarországi Gazdasági Kamara az M3-as autópálya építéséhez kapcsolódva egy katalógus kiadását tervezi, melyben a régió érintett építői, beszállítói, illetve azok a vállalatok, vállalkozások szerepelnének, akik résztvevők lehetnek ennél az építkezésnél, illetve az infrastruktúra kialakításánál.

Május 15-ig fizeti ki tartozását az Ózdi Kohászati Üzemek

Egyezség a 82 milliós hátralék ügyében

Az Ózdi Kohászati Üzemek és az Észak-magyarországi Áramszolgáltató Rt. által kötött megállapodás szerint a felszámolás alatt lévő cégnek május 15-ig részletekben kell kifizetnie 82 millió forintos áramdíjtartozását. Petrenkó János bejelentésére reagálva, miszerint 25 millió forintos kártérítésért perli az ÉMÁSZ-t a decemberi áramkorlátozás miatt, Bezerédi Antal, a szolgáltató cég vezérigazgatója elmondta: a Peko Acélipari Művek nincs szerződéses kapcsolatban az ÉMÁSZ-szal, a szolgáltatást lényegében az ÓKÜ-től veszi igénybe, így a pernek nincs alapja.

Mint ismeretes, az elmúlt év decemberében rövid időre kikapcsolták az áramszolgáltatást az Ózdi Kohászati Üzemeknél. A felszámolás alatt álló cég 90 millió forintnyi tartozást halmozott fel, többek között egyik legnagyobb alfogyasztója, a Peko Acélipari Művek révén. A korlátozás bevezetését követően a Peko Művek jelezte tárgyalási készségét, majd befizetett 4 millió forintot az ÉMÁSZ kasszájába, ezáltal már másnap újraindult az áramszolgáltatás. Megjegyzendő, hogy azóta az ÓKÜ adóssága nem csökkent tovább...

Az ÓKÜ és az ÉMÁSZ között folyó egyeztetések tegnap vezettek eredményre. A megállapodás szerint az Ózdi Kohászati Üzemek május 15-ig törleszti a jelenleg 82 millió forintot kitevő tartozását, amelyből 7 millió forint kamattartozás. 33,4 milliót havi részletekben, 25 milliót engedményezési szerződés alapján fizetnek ki. Az ÉMÁSZ a pontos törlesztés esetén a 44 százalékos késedelmi kamatot hajlandó 24 százalékra mérsékelni. *Bezerédi Antal*, az ÉMÁSZ vezérigazgatója elmondta, hogy ha az egyezséget nem teljesítik, illetve a folyó kötelezettségeiknek nem tesznek eleget, akkor az is elképzelhető, hogy ismét korlátozásra kényszerül a szolgáltató. A Peko Műveknek viszont a vele szerződéses kapcsolatban lévő ÓKÜ-vel kell megegyezni.

Sz. B.

Hol mér a traffipax?

Ma kora reggeltől 14 óráig a Mezőkövesden és a Gyöngyösön autózók legyenek fokozottan figyelmesek. Délutántól este 10 óráig a Miskolc—Encs között, valamint az Eger belterületén közlekedő autók sebességét méri a traffipax.

Vasárnap reggel 6-tól 14 óráig Kazincbarcikán, Ózdon és Hatvanban, majd este 10 óráig Mezőkövesden és Füzesabonyban készülhet drága fotó. (Változhat!)

VÁLASZ CIKKÜNKRE

Képzőművészeti együttműködés Kárpátaljával

Örömmel olvastam a Déli Hírlap 1994. január 12-i számának 4. oldalán K. I. riportját a Miskolci Galéria munkatársaival arról, hogy ez év márciusában két neves ungvári festő képeiből kiállítás fog nyílni. Elgondolkodtatott azonban az, hogy a Boksay Józsefnek és Erdélyi Bélának született művészt miért orosz–ukrán módon nevezik meg a riportalanyok. Különösen szembetűnő ez akkor, amikor a határainkon kívül élő őshonos magyarok a magyar név használatáért mint alapvető emberi jogukért küzdenek.

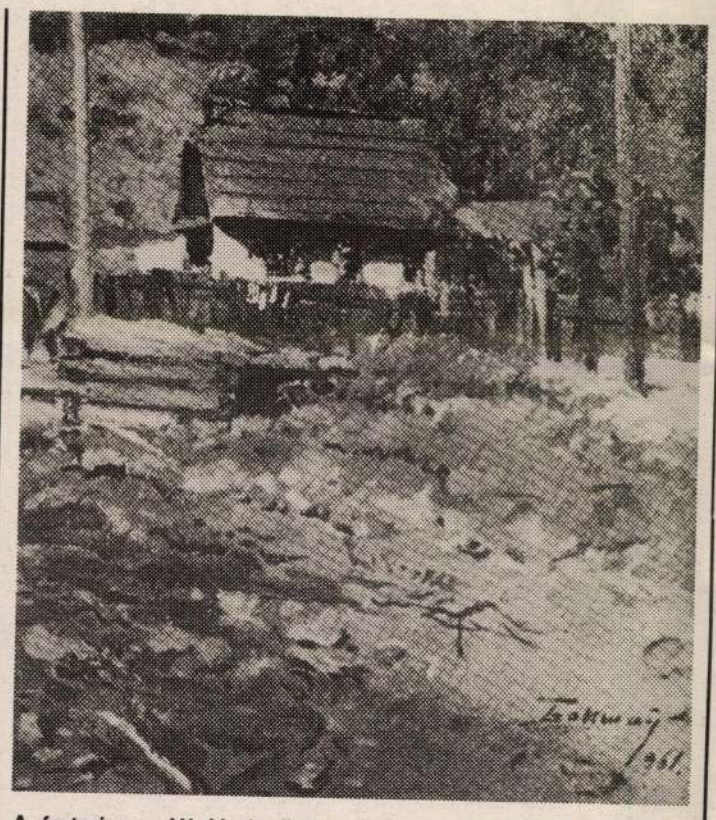

A festményen jól kivehető a művész (Boksay József) cirill betűs szignója.

E két kiváló művész 54 éven keresztül a nevét eredeti alakban használta. Aki az ungvári Bercsényi-vár képzőművészeti gyűjteményét akár 10—15 évvel ezelőtt látta, meggyőződhetett arról, hogy mindketten magyarul írták nevüket a régebbi képeikre.

A Képzőművészeti Lexikon I. kötet 262, illetve 632. oldalán is magyar nevükön szerepelnek e ma már nem élő festőművészek.

Egy-egy nép részéről elismerést jelenthet az, ha a vele közösen, egy területen élő kiválóságok nevét a saját írásmódján, a saját hangzástanának megfelelően szeretné közreadni. Ugyanakkor felmerülhet a beolvasztás szándéka is. Különösen nehéz ennek a kérdésnek a kezelése, ha a magyar neveket arab, cirill, héber, japán, kínai vagy más betűkkel próbálják lefordítani. A nevek írásának kérdésében nincs egységes világgyakorlat. Sokan a puszta megélhetésük miatt a változó környezetükhöz igazodva írják nevüket a többféle nyelvű könnyebb kiejtés miatt, de legalább az eredeti hangzás megőrzése végett.

Úgy vélem azonban, hogy azzal tisztelhetjük meg egymást a legjobban, ha embertársunk nevét az eredeti írásmóddal írjuk és az eredeti hangzással igyekszünk kiejteni.

Jelen voltam tavaly Ungvárott, amikor e két festő közös emlékszobrát leleplezték. Az ünnepségen jelen lévő őshonos magyarok egymás közt furcsállották, hogy a művészeknek a magyar szellemi életben való szerepét meg sem említik. Lehetőségem volt a szerencsétlen sorsú Dubček urat, a prágai tavasz hősét fogadni, amikor városunkba érkezett és Pavel Országh Hviezdoszlav — aki nem más, mint a magyar nemes Felsőkubini Országh Pál — költő Széchenyi utca 16. szám alatti kétnyelvű emléktábláját megkoszorúzta. Akkor jeleztem számára, hogy a költőt mi is magunkénak tartjuk, s ez a kettős büszkeség a magyar és szlovák nép számára összekötő kapocs.

Dubček úr külön megköszönte a költő emlékének tiszteletben tartását.

A két kiváló festő ungvári emlékműve több kárpátaljai nép közös megbecsülésének megnyilvánulása. Felemelőbb lenne, ha ezen is többnyelvű felirat díszelegne.

Mindezeket együttvéve nem tartom sem jónak, sem eléggé közérthetőnek, ha a két ungvári művész nevét magyar sorrendben, de oroszul, ukránul szerepeltetjük. Ez önmagában is ellentmondás. Elmúlt már az az idő, amikor más hatalmakhoz igazodva, idegen változattal kellett az eredeti neveket elfedni. Ma már lehetünk nyíltan és őszintén sovinizmustól mentesen magyarok. Ne szégyelljük ezt!

Arra kérem a Miskolci Galéria munkatársait, városunk lakossága számára adjanak az eredeti néven nevezett festőkről nekünk egy megfelelőbb ismertetést, hogy jobban magunkénak érezhessük őket, mert ők a mieink is.

Tisztelettel:

Petrasovszky István
alpolgármester

Tisztelt Alpolgármester Úr!

Megszólítva érzem magam, hiszen a bizonyos K. I. én vagyok, s nem a Miskolci Galéria munkatársai tehetnek arról, hogy végül is az Ön által kifogásolt módon jelent meg a két festő neve.

Anélkül, hogy sérteni akarnám a kétségtelenül magyar származású művészek emlékét, bizonyos értelemben Önnel is kiegészítésre kényszerülök, ugyanis 54 éven keresztül nem mindig használták nevüket eredeti alakban. Bizonyságot erre maguk a festmények szolgáltatnak, illetőleg két katalógust tudok Önnek mutatni, amelyben a képeken hol magyarul, hol cirill betűkkel jelenítették meg a nevüket.

A Miskolci Galéria munkatársai épp azért jártak Ungvárott, hogy a kisebbségi sorsban „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, Istennek, ami az Istené" bibliai erkölcsi-megmaradási intelemmel lavírozásra kényszerített művészeket immáron érdemeik szerint bevezessék az egyetemes magyar művészetbe. De — nagy az érzékenység mindkét oldalon. Meglehet, az idő minden sebet begyógyít, s a magyarok magyarul, az ukránok ukránul, illetve mindketten mindkét nyelven büszkén vállalják majd e két nagyszerű művész életútját és műveit.

Teljesítve kérését, álljon itt két rövid ismertetés a két művészről.

Őszinte nagyrabecsüléssel:

Karosi Imre

Boksay József (1891—1975): kárpát-ukrajnai festő és grafikus. A budapesti Képzőművészeti Főiskolán tanult (1910—'14-ben). 1958-ban megválasztották az SZU Művészeti Akadémiája levelező tagjává, 1960-ban a kormány az Ukrán SZSZK népművésze címet adományozta neki. Számos képe bekerült a moszkvai Tretyakov Képtárba és Ukrajna múzeumaiba.

Erdélyi Béla (Kelemenfalva, 1891. május 25.—1955. szeptember 19.): kárpát-ukrajnai festő. A Képzőművészeti Főiskolán Ferenczy Károly, Iványi Grünwald Béla, Olgyai Ferenc és Zemplényi Tivadar volt a tanára. 1916-tól mint rajztanár és festő működött eleinte Munkácson, majd Ungvárott és Boksay Józseffel együtt festőiskolát alapított. Az 1940-es évek végén elszakadt az addig követett expresszionizmuntól és műveiben a szovjet élet jelenségeit ábrázolta. Portréi, tájképei és csendéletei több ukrajnai múzeum tulajdonában vannak. Hosszú évekig elnöke volt a Kárpát-ukrajnai Képzőművészek Szövetségének.

Művészeti Lexikon, Akadémiai Kiadó Budapest, 1965. 262. o./632. o.

Vihar a bérkategóriák körül

A PDSZ az F-ről

„Átgondolatlan döntés az utolsó pillanatban"

Lapunk már hetek óta foglalkozik az új — közalkalmazottak jogállásáról szóló — törvény körüli viharokkal, melyeknek legfőbb oka az, hogy az önkormányzatok a megye számos településén kihúzták az intézményigazgatók által felterjesztett listákról azok nevét, akiket nem képesítésük, hanem kiváló munkájuk alapján javasoltak egy-egy bérkategóriába. Megszólalt már ez ügyben az érdekképviseleti szerv megbízottja, elmondták véleményüket az igazgatók, és természetesen az egész kérdést a zsebükön is megérző pedagógusok is. A legtöbben azt sérelmezik, hogy minden különösebb egyeztetés nélkül születtek a polgármesteri döntések, s Miskolcon például csak a törvény által kötelezően előírt kritériumoknak megfelelő tanárok jutottak a legmagasabb elismerést jelentő „F" fizetési osztályba. Az új jogszabály a korábbi gyakorlattal ellentétben meghatároz bizonyos diplomákat, amelyeket nem lehet figyelembe venni a mérlegelés során, ezért aztán sokak visszaminősítésére került sor, ami jelentős anyagi és nemkülönben erkölcsi kárt okozott az érintetteknek. Természetesen a „másik oldal" véleményét is meghallgattuk. Mint T. Asztalos Ildikó polgármesternőtől megtudtuk, erre a drasztikus listarövidítésre azért került sor, mert nem tapasztalta, hogy bárki, akár az iskolaigazgatók, akár a tanárok egyeztették volna egymás között, hogy kit, milyen szempontok alapján jelöljenek ebbe vagy abba a kategóriába. Ezért a döntés első fordulójában csak azokat hagyták a névsorban, akik vitán felül álltak. A közgyűlés határozatától függ majd a jövőben, kinek a munkáját találja arra méltónak, hogy a megfelelő diplomák nélkül is magasabb bérpozícióba kerüljön. Lapunk mai számában a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete miskolci választmányának állásfoglalását adjuk közre:

1. 1992 júliusában az Országgyűlés megalkotta a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvényt, amelynek bevezetésére és lehetséges módosítására másfél év állt rendelkezésre, mégis az utolsó pillanatban átgondolatlan, egyeztetés nélküli rendelkezéseket hoztak.

2. Elfogadhatatlan számunkra az azonos fizetési osztályon belüli jelenlegi ilyen kismértékű mozgástér.

3. Az A/1 kövesse az inflációt, és legyen meghatározva a törvényben, hogy az A/1-et milyen testület, mikor és milyen hatállyal (milyen egyeztetés után) módosítja.

4. A kormányrendelet kijátssza az oktatásügyben dolgozókat az önkormányzatokkal szemben. A végrehajtási rendelet ellentmondásos a törvénnyel. A törvény ne adjon lehetőséget a mindenkori kormánynak arra, hogy alapvetően változtassa a fizetési osztályba való sorolás feltételeit.

5. A törvények meghozatalánál, a végrehajtási utasításoknál az érdemi szakszervezeti egyeztetés nem történt meg. Kérjük ennek sürgős megvalósítását.

6. A Közoktatási Törvényben előírtak szerint az állami költségvetés biztosítsa a közoktatási intézmények fenntartóinak járó költségvetési összeget.

7. A Kjt. nagy hibája, hogy nem készültek fel annak mindenki megelégedésére történő elfogadtatására. Nagyon sok az igazságtalanság, nagy feszültséget okozott a fiatalabb és idősebb korosztályok között. A közalkalmazotti jogviszonyban töltött idő beszámításáról a törvény egyértelműen rendelkezik, de annak fedezetét csak 1995. január 1-jétől garantálja, amely újabb konfliktusokat eredményezett. A törvény többféle értelmezése miatt előfordul, hogy sem a 25, sem a 30 éves jubileumi jutalmat nem kapja meg a közalkalmazott.

8. A lehetséges „F" fizetési osztályba való sorolás elmaradása (visszaminősítés) a szakmai munka leértékelődéséhez és megbecsülésének hiányához vezet. Egy intézményen belül is óriási ellentmondásokhoz vezetett, hát még a különböző intézménytípusok között.

Tarthatatlan és elfogadhatatlan a jelenlegi kialakult helyzet, amely sérti a közoktatás érdekeit. Kérjük a végrehajtási rendelet felülvizsgálatát.

A PDSZ Miskolci Választmánya tiltakozását fejezi ki az 1993. évi C. törvény és az ahhoz kapcsolódó, közoktatásra vonatkozó végrehajtási kormányrendelet módosítása kapcsán. Tiltakozásunkat a törvényes eszközök keretein belül kívánjuk érvényesíteni.

Szűcs Erzsébet
PDSZ-képviselő

*

Lapunk egyik következő számában arról olvashatnak, hogyan dönt a Munkaügyi Bíróság, ha a pedagógusok rajta keresztül próbálják orvosolni sérelmeiket.

Vikidál—Varga, később

Elmarad, illetve a meghirdetett időpontnál később lesz Vikidál Gyula és Varga Miklós közös koncertje, amelyet Miskolcon a Rónai Művelődési Központ hirdetett meg. A halasztás oka Vikidál Gyula megbetegedése.

VÁROSI
MISKOLC VTV
TELEVÍZIÓ

Vasárnap reggel ismét jelentkezik sugárzott műsorával a Miskolc Városi Televízió 6.25-től 7.25-ig, az OIRT 9-es csatornán, vagyis az MTV 1-es műsorának a helyén.

A tartalomból: ülésezett Miskolc Megyei Jogú Város Közgyűlése. — A norvég államtitkár és a román nagykövet látogatása városunkban. — A Szieszta című műsorban feltett kérdésekre válaszol Miskolc polgármestere. — Találkozó Abaúj műemlék templomainak megmentéséért. — Játékvezetők bálja. — Telefonos játék (telefonszám az adás ideje alatt: 357-000).

Aki valamilyen okból nem tudta megnézni vasárnap reggel a műsort, az pótolhatja ezt, ugyanis az adást ismétlik az avasi kábelrendszeren hétfőn este 7—8 óráig, a belvárosi kábelrendszeren pedig kedden délután 6—7 óráig. A következő sugárzott adás február 6-án lesz.

LAPUNK MINDEN KÉPE
FORTE PAPÍRRA ÉS VEGYSZERREL KÉSZÜL.

DÉLI HÍRLAP

— Politikai napilap. Megjelenik Miskolcon és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. — Kiadja a Déli Hírlap Kft. 3527 Miskolc, Bajcsy-Zsilinszky út 15. Felelős kiadó: **SZÁNTÓ ISTVÁN** ügyvezető igazgató. Telefon: 412-894, Westel: 06-60-350-411. Főszerkesztő: **KISS LÁSZLÓ.** Telefon: 411-817. — Titkárság: 342-694 (üzenetrögzítővel). Felelős szerkesztők: Bohus János (telefon: 342-694), Karosi Imre (telefon: 411-266), Makai Márta (telefon: 412-866), Parázs István (telefon: 412-866). — Tördelőszerkesztő: Burcsa József (telefon: 342-694). — Főmunkatársak: Kiss József (belpolitika), telefon: 412-888; Oláh Erzsi (vállalkozások), telefon: 411-600; Szabados Gábor (művelődés, szabadidő), telefon: 412-866. — Sportrovat (telefon: 412-688, fax, üzenetrögzítővel); rovatvezető: Szikra Pál, munkatárs: Molnárné Lőrik Kitty. — Gazdaság: Szaniszló Bálint, telefon, fax: 412-688. — Fotórovat, rovatvezető: Szabán Gabriella, fotóriporter: Czakó Lajos, Juhász Emese. — Bűnügy/művelődés: Horváth Szabolcs, telefon: 412-866. — Az olvasóké a szó: Hencz Józsefné, telefon: 411-600. — Gazdasági ügyintézés, hirdetésfelvétel (tel./fax: 412-845, telefon: 411-166): Hambarás Eszter főkönyvelő, Bobák Kornélné hirdetési csoportvezető, Kiss Ibolya előadó. — Lapterjesztő menedzser: Zielem Ferenc, telefon: 412-888. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Miskolc Igazgatósága: 3525 Miskolc, Kazinczy u. 16. Telefon: 310-222. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postai vatalnál, a hírlapkézbesítőknél és a kiadóban zetési díj egy hónapra 388 Ft, egy negyedé egy évre 4600 Ft. — Árusítja: Észak kolc, Király u. 2. Telefon: 06/4 kiadó. — Készült a Borsodi lős vezető: **DUCSAI** ISSN 0133-0209.

HÍREK

Az elcserélt kalap

A klinikákon és kórházakban békés egyetértésben dolgoznak az orvosnők és az orvosok. Az utóbbiak sohasem mulasztják el, hogy a kolleganők »háziasszonyi« szolgálatát igénybe ne vegyék. Igy az orvosnők a »kismama« szerepét vállalják az erre alaposan rászolgáló kollégáknál.

Az egyik kórházban dr. L. orvosnő volt a kismama. Ügyes-bajos dolgaikban szívesen fordultak hozzá férfikollégái. Mindenkin szívesen segített.

Egy napon megszólítja őt egyik segédorvos.

— Koleganő kérem, volna egy kérésem.

— Halljuk — mondta dr. L.

— Látja ezt a kalapot?

— Látom. — S mert ismerte kollégáját, mindjárt hozzá is tette: — Kitisztítsam?

— Maga mondta — esett át a kérésen felszabaduló sóhajtással a segédorvos. — Én nem mertem volna erre kérni — tette hozzá ravaszkásan.

— Jó, jó. Akassza csak oda, amint egy kis időm lesz, benzinnel kitisztítom.

Az orvosnő tovább foglalkozott betegével s mikor végzett vele, odalépett a fogashoz s leemelte a kolléga kalapját. Kicsit megcsóválta a fejét, mert a kalap jócskán zsíros volt.

Sóhajtott egyet és hozzálátott a tisztításnak. Folt folt után jött ki s a végén kis kézi vasalójával át is vasalta a kalapot szobájában.

Mikor a kész kalappal büszkén visszajött az ambulanciára, az egyik beteg lelkendezve rohant hozzá.

— A kalapom, doktornő kérem. Egy órája keresem a kalapom.

Az orvosnő dermedten nézett a betegre. Több mint egy órát dolgozott rajta s íme tévedésből egy beteg hasonló színű kalapját cserélte el a kolléga kalapjával.

— **Röder Vilmos a Nemzeti Kaszinó Széchenyi-emlékvacsorájának ünnepi szónoka.** Az Országos Kaszinó vasárnap tartja évi rendes közgyülését, amelyen betöltik a gróf *Teleki* Pál halálával megüresedett igazgatói tisztséget is. Az Országos Kaszinó új igazgatója *Kállay* Tibor nyug. pénzügyminiszter lesz. A közgyülést követő társasebéden *Kállay* Tibor tartja a hagyományos serlegbeszédet *Wekerle Sándorról*. — A Nemzeti Kaszinó ugyancsak vasárnap tartja ezidei rendes közgyülését, amelyen a kaszinó egyik igazgatójává *Farkasfalvy-Farkas* Géza felsőházi tagot, a tiszáninneni református egyházkerület főgondnokát választják meg. A közgyülést követő vasárnapon rendezik a *Széchenyi-emlékvacsorát*, melynek az idén *Röder* Vilmos ny. honvédelmi miniszter lesz az ünnepi szónoka.

— **Uj magántanár.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. *Beöthy* Konrád közkórházi főorvos egyetemi m. tanárnak a kolozsvári tudományegyetem orvosi karán a »Törvényszéki orvostan« című tárgykörből egyetemi magántanárrá történt képesítését jóváhagyólag tudomásul vette.

— **Kozma Miklós arcképe.** A kárpátaljai véleményező tanácsadó bizottság megrendelésére a bizottság ülésterme részére *Erdélyi* Béla ungvári festőművész megfestette néhai *Kozma* Miklós arcképét, melyet a közeljövőben ünnepélyes keretek között helyeznek el.

— **Apagyilkosságért nyolcévi fegyház.** A mult év május 28-án családi dráma játszódott le a visszatért Délvidék egyik községében, ahol az anya biztatására a fia három revolverlövéssel megölte édesapját. A családi dráma előzménye az volt, hogy az apa gyakran súlyosan bántalmazta feleségét és gyermekét. A pécsi törvényszék most tárgyalta a bünügyet és a fiatalkorú vádlottat nyolcévi fegyházra, édesanyját pedig, mint bünsegédi bünrészest, négyévi fegyházra ítélte. Az ítélet jogerős.

— **Szemébe fúródott a sibot.** Kolozsvárról jelentik: A közeli *Doboka* községben *Kendi* István 21 éves tanító sízés közben felbukott s hozzá olyan szerencsétlenül esett, hogy a sibot szemébe fúrta. Az ifjú tanítót a kolozsvári klinikára szállították, ahol megállapították, hogy a szemét elvesztette.

— **A veszprémi püspök újévi szózata.** Dr. *Czapik* Gyula veszprémi megyéspüspök az újév alkalmából szózatot intéz papjaihoz. Figyelmezteti őket, hogy Krisztus igazi szolgái legyenek és okosan álljak meg helyüket. Három szempontot emel ki a körlevél: úgy a pesszimizmustól, mint a könnyelmű bizakodástól való óvakodást és végül a végletektől óvakodva a reális munkát Krisztus szem előtt való tartásával. Kéri a papokat, hogy a lelkek erejét, mely a meggyőződéses hitből, munkakészségből és kegyelemből áll, gondosan táplálják. Hangsúlyozza az időszerű lelkipásztorkodás kötelességét, mely a templomon, plébánián és iskolán kívül a társadalmi és egyesületi tevékenységet a papok szent szolgálata mellé állítja.

— **A Kassa és Abaujtornavármegyei Egyesület** szombaton tartotta közgyülését. Dr. *Timkó* Zoltán koronaügyész, alelnök méltatta dr. *Juhász* Andornak, az egyesület elhúnyt elnökének és dr. *Puky* Endrének, az egyesület elhúnyt alelnökének értékes munkásságát. Dr. *Ruszinkó* Béla ny. kúriai bíró az egyesület 20 évi működéséről számolt be és az évi jelentést terjesztette elő. Dr. *Szentléleky* Jenő és *Palinay* Győző a költségvetést és zárszámadást adták elő. *Rhoringer* Sándor egyetemi tanár, dr. *Javornotzky* Jenő miniszteri tanácsos, dr. *Nyulászy* János, a TÉBE igazgatója, *Kalmár* Elek tankerületi főigazgató az egyesület munkásságának kiépítésére nézve tettek javaslatot. A közgyülés után közös vacsora volt.

— **Milyen levelezőlap küldhető Romániába.** A postavezérigazgatóság értesíti a közönséget, hogy Romániába visszahajtott címlapú, továbbá felragasztott címirattal ellátott levelezőlapokat küldeni nem lehet. Az ilyen levelezőlapokat a magyar postahivatalok visszaküldik a feladóknak.

(Magy. Tud.)

— **Ujra szabályozták a járműőrzést.** A közterületen hagyott járművek őrzésére hat évvel ezelőtt a főváros a HONSz Vagyonőrzőegyesületének adott koncessziót. Ez a kizárólagossági engedély most lejárt és a polgármester újból szabályozta a kérdést. A jövőben a HONSz Vagyonőrzőcsoportján kívül más hadirokkantak, hadigondozottak is kaphatnak ilyen engedélyt a fővárostól. A HONSz Vagyonőrző Egyesületének elsőbbségi joga van a részére eddig engedélyezett területekre és amennyiben február 15-ig ezek kijelölését újból igényelik, ezek a helyek más részére nem

— **Nemzetvédelmi keresztet kapott 211 budapesti rendőrtiszt.** A budapesti főkapitányság dísztermében szombaton délben adta át vitéz *Magasházy* László ny. vezérőrnagy, a Nemzetvédelmi Bizottság elnöke a Nemzetvédelmi Keresztet annak a 211 tényleges állományú rendőrtisztnek, akiket ezzel a Kormányzó kitüntetett. A Nemzetvédelmi Bizottság képviseletében még vitéz *Faragó* Ede országgyülési képviselő, ügyvezető elnök és *Zadravetz* István tábori püspök, a belügyminisztérium részéről *Tomcsányi* Kálmán államtitkár, *Horváth* Dezső és *Pásztóy* Ámon miniszteri tanácsos volt jelen az ünnepségen. *Magasházy* László ünnepi beszéde után *Nagy* Sándor főkapitányhelyettes beszélt, majd *Zadravetz* püspök megemlékezett a nemzetvédelem rendőrhőseiről.

— **Uj kertvárost terveznek Budapesten.** A Budapesti Tanügyi Hivatásrend központi elnöksége legutóbbi ülésén mozgalmat indított *szikesfővárosi tisztviselő és tanítókertváros* létesítésére. Elhatározták, hogy a telek megszerzése érdekében lépéseket tesznek és megválasztották az előkészítő bizottság tagjait. Szakértőül *Bocsáry* Kálmánt, *Paddnyi Gu'yás* Jenőt és *Paulheim* Ferencet kérik fel. Az uj kertváros iránt érdeklődni lehet minden hétfőn délután 6 órakor Városház ucca 14. szám alatt.

— **Nemzegyalázás.** *Laszlity* Szvetozár pécsi nyugalmazott görögkeleti lelkész szabálytalan jeggyel utazott és emiatt utánfizetésre kötelezték. Ő azonban a legközelebbi állomáson leszállt és el akart szaladni. Amikor elfogták, sulyosan rágalmazó kifejezéseket használt a magyar nemzet ellen. A pécsi törvényszék háromhónapi fogházra ítélte. A kúria a büntetést hathónapi fogházra súlyosbította.

— **A kereskedő drágán vette a libát, a hatóság olcsón adta el.** *Nativ* József orosházi baromfikereskedő 22 kövér libát vásárolt a maximális áron felül. A hatóságok a libákat lefoglalták, maximális áron eladták és a befolyt 480 pengőt beküldte a gyulai ügyészségre. *Nativné* ellen megindult az eljárás. Özv. *Darák* Andrásné orosházi lakos elmulasztotta 70 mázsa csöves tengerijét bejelenteni. A hatóság a tengerit lefoglalta, átadta a Futura helyi megbízottjának, *Darákné* ellen pedig árurejtegetés miatt megindította az eljárást.

— **Két tűzhöz hívták ki szombaton a budapesti tűzoltókat.** A Hidegkuti-út 61. számú házban egy üzlethelyiség raktárá-

Mire használják a kutyákat a keleti harctéren

Berlin, január 24. *(NST.)* A német hadsereg a keleti hadjáratban igen jól felhasználta a kutyákat is. A német katonakutyákat egy kis helységben képezik ki.

A kutyákat sokféle célra lehet felhasználni a tábori életben, de különösen három fontos feladat hárul rájuk: jelentések továbbítása, egészségügyi szolgálat és járőrbiztosítás. A kutya ismeretlen és nehéz terepen is könnyen mozog, kitűnő nyomkereső és ezeket a tulajdonságait a háborúban hasznosan felhasználhatják. A jelentéshordó kutyával két katonából álló járőr szokott előrenyomulni s a katonák egy kis kannát visznek magukkal, amelyben szagtartó folyadék van. Ez állandóan csöpög hosszabb időközökben és így útjukon *mesterséges nyomot hagy hátra,* amelyen a kutya kitűnő szaglásával könnyen visszatalál. A jelenést azután a kutya nyakörvére erősítve küldi vissza a járőrcsapattestéhez.

De felhasználják a haretéri kutyákat kisebb mennyiségű élelmiszer, lőszer és kötszer küldésére, sőt tábori telefónvezeték lefektetésére is. Szovjet földön gyakran védelmet is nyujtottak az éber kutyák a katonáknak a lesből lövöldöző partizánok ellen. A betanított kutyák ugyanis kinyomozták az ellenség rejtekhelyét és gyakran megvédelmezték gazdáikat.

Nagy madár, Szárnyak és Lábak szigete

Tokió, január 24. *(Német TI)* A Domei-iroda jelentése szerint a japánok által megszállt Wake szigetet a jövőben *Ohtorisi ima*-nak (»nagy madár szigete«) fogják nevezni. A Peale és Wilkes szigeteknek ezentúl *Haneshima* (»a szárnyak szigete«) és *Ashijima* (»a lábak szigete«) lesz a neve. A szigetcsoportot hatalmas csendesóceáni japán támaszponttá fogják kiépíteni.

REGGELI MAGYARORSZÁG

Luukkonen tábornokasszony szombaton meglátogatta Pécset

Pécs, január 24. Pécs város szombaton zászlódiszt öltött abból az alkalomból, hogy falai között üdvözölhette Fanny *Luukkonent,* a finn Lotta-szervezet Budapesten időző tábornok-asszonyát. Az ünnepe yesen feldíszített pályaudvaron levente díszszázad sorakozott fel zenekarral, amely a vonat megérkezésekor a finn, majd a magyar himnuszt játszotta.

A szalónkocsiból kilépő tábornokasszonyt *Nikolits* Mihály, Pécs város főispánja, *Esztergár* Lajos polgármester, valamint a tiszti küldöttség vezetője üdvözölte. Az üdvözlések után Fanny *Luukkonen* kíséretével együtt elhaladt a leventedíszszázad arcéle előtt, majd a váróterembe ment, ahol a pécsi leányiskolák növendékei harsány finn üdvözlással fogadták.

Gyurits Gizella, a MANSz elnöknője néhány meleg szó kíséretében virágcsokrot nyujtott át a tábornokasszonynak.

A finn Lotta szervezet parancsnokasszonyával együtt Pécsre érkeztek Aarne *Wuorima* budapesti finn követ, vitéz *Keresztes-Fischer* Ferencné, az Egyesült Női Tábor országos elnöke, vitéz *Boderné Czeke* Vilma, az Egyesült Női Tábor ügyvezető elnöknője és még sokan mások.

A pályaudvar környékén felsorakozott tömeg Fanny Luukkonent, valamint Finnországot és Magyarországot lelkesen éljenezte.

Fanny Luukkonen a délelőtt folyamán megtekintette Pécs város nevezetességeit és országoshírű szociális intézményeit. A főispánnál és a polgármesternél tett tisztelgő látogatások után délben *Nikolits* Mihály főispán az Üdülő-szállóban ebédet adott a vendégek tiszteletére és azon finn nyelvű pohárköszöntőjében hangsúlyozta, hogy milyen nagy örőm Pécsnek az, hogy a finn testvérnép kiváló képviselőjét ebben a régi magyar városban üdvözölheti, mert itt kifejezést adhat Suomi népe iránti rokonérzésének és a mostani nagy harcban oly szorosan összekapcsolódó finn-magyar sorsközösség tudatának. *(MTI)*

Asszonyoknak

írja Bozzay Margit

*

Tanács minden napra

1... *Takarékoskodjunk az idegeinkkel.* Sem a gyerekek csintalansága, sem a férj kimaradása, sem az, hogy a lány eltört egy vázát, nem éri meg, hogy rongáljuk az idegeinket, amelyeket az élet ma úgyis túlontúl rongál.

2...Ha fáradtak vagyunk a munkától, ne mondjuk, hogy szorakozásra van szükségünk és ne maradjunk tönt hajnalig. Munka után pihenni kell, hogy masnap újra dolgozhassunk.

3... Ma, amikor a hó- és sárcipő pótlása nagyon nehéz, fokozottan vigyázzunk a meglévőre. Minden használat után gondosan meg kell mosni és átdörölni petróleumos ruhával.

4... Bármennyi munkánk is van, hetenkint legalább kétszer szerezzünk

gyúrni, mint tojással.

17... Jobb ha a gyereket az édesanyja tanítja meg a kötelességteljesítésre, mint az élet, mert anya tenyere puha, az élet ostora szöges.

18... Nagyon takarékos harisnyavásárlási mód, ha két pár egyszínűt veszünk. Így, ha az egyiknek valami baja történik, sőt ha mindegyik párból baja történik egyiknek, még mindig van egy pár kifogástalan harisnyánk.

19... A citromlé a legkitünőbb gyógyszer. Ha köhögés és rekedtség ellen használjuk, melegítsük fel 3 kocka cukorral és ha kihült, kanalankint fogyasszuk. Fejfájás esetén forró feketével igyuk.

20... Nyugtalan gyerekek lecsendesítésére nagyon jó a »töltött káposzta«

SPORTHIREK

Alpesi iskola

Karácsony óta szinte egymást érik a különböző síkeretek táborozásai és magashegyi gyakorlatai. A Kárpátok délnyugati oldalain Uzsoktól Zágonig sürün akadnak nagyszerű síterepek, melyeken a legkülönfélébb alakulatok gyakorolják a nemzetvédelmi szempontból oly nagyjelentőségű sísportot. A diákok is alaposan kiveszik részüket a síkiképzésből, a karácsonyi vakációban ők is ott voltak a magas hegyekben, de még a szorgalmi időben is akad diák, aki a derűs napfénysütötte hófehér magas régiókban készül az eljövendő ngy feladatokra.

Nem vitás, hogy a sikiképzők és a sícsapatok parancsnokai majd azok közül kerülnek ki, akik ma az iskola padjaiban ülnek. Ezeknek kell tehát elsősorban alapos kiképzést kapni a sísportbn. Egészen bizonyos, hogy igen előnyös lenne számukra, ha már a tél kezdetétől fenn lehetnének a hegyekben s egészen addig, amíg el nem olvad az utolsó szurdokban a hó, a tiszta hegyi levegőn sportolhtnának.

Mostanában Borsafüredben jelölték meg azt a helységet, amely a magyar Garmisch-Partenkirchen, Chamonix, St. Moritz szerepére pályázik. Egyelőre még csak a tervek vannak meg ahhoz, hogy ebből a kis fürdőhelyből nagyszabású télisport és üdülőhely váljék. A rajongók máris hatalmas szállókat látnak lelki szemeik előtt, tele vastagpénzű turistákkal, akik Borsafüred minden hóbu káját síkossá tapossák síléceikkel. Ugy hiszem ma, amikor a nemzetnevelés annyira elismert fontosságú része a magyar nemzeti életnek, a lelki szemek előtt nem szállodáknak, hanem egészen más építményeknek kellene a magasba szökkenni. Sőt nem volna baj, ha már a legrövidebb időn belül a valóságban is állnának ezek az épületek. Ha tőlem függne, én elsősorban valami *internátussal egybekötött alpesi iskolát* építenék a hegytetőre, de ebbe az iskolába nem azokat a diákokat venném fel, akikaek papája a nagy tartásdíjakat is megfizetheti, hanem azokat a *rátermett* diákokat, akikből a magyar Seelost és Kranzot lehetne nevelni.

2024. NAGY KÉTAJTÓS KÖN
berakással. Francia, Louis
Bronze und Marqueterie.

2025. HÁROMAJTÓS SZALON
gazdag bronzverettel, fehé
schrank, Palisanderholz
Philippe.

2026. SZALONSZEKRÉNY, Bo
Louis Philippe. — Salons
platte. Französisch, Louis

2027. MAGAS IRÓSZEKRÉNY
váza virágcsokorral és ma
holz mit Intarsia. Italienis

2028. OVÁLIS ASZTAL, zöld-ar
mit Marmorplatte. Louis

ERDÉLYI BÉLA festő és rajztanár. Született Kelemenfalván /Berog m/ 1891. máj. 25-én. Ungváron tanítóképzőintézeti rajztanár. Az erdélyi sajtó az erdélyi művészek közt tartotta számon Boksay József ungvári festő-rajztanár kartársával együtt. /Pásztortüz XV. évf. 1929. 310. lap: Ruszinszkó művészei./

Olasz. XVII. sz. — Prunks

két ajtóval. Modern. — Vitrine, Mahagoni.

ihez, de kisebb. — Vitrine, Mahagoni, ähnlich

sch, Mahagoni. XIX. Jh.

s berakással. Osztrák, barok. — Zweitüriger erreich, barock.

al. Neobarok. — Zweitüriger Schrank, Nuss-

es. Bidermeyer. — Etagenschrank, Nussholz,

npire. — Konsolspiegel, schwarzes Holz, mit

gyar, XVI. sz. — Truhe, Hartholz mit Spuren

eyer. — Pfeilerschrank, Nussholz, mit sieben

, XVII. sz. — Truhe, Nussholz, mit geschnitzte

Erdélyi Béla

Szépművészet 1941. 6. sz.

ERDÉLYI BÉLA: FATEMPLOM. OLAJFESTMÉNY.
(MŰVÉSZETI HETEK, UNGVÁR.)

Béla Erdélyi: Holzkirche. Ölgemälde. (Kunstwochen in Ungvár.) — Béla Erdélyi: Tempio di legus. Dip. a olio. (Settimane d'Arte, Ungvár.)

ERA. (UNGVÁR, MŰVÉSZETI HETEK.)
György Endrédy: Cortile, Tempera. (Settimane d'Arte, Ungvár.)

Erdélyi Béla

Képrm Főisk Sfi kiál

1913-14. (kecskeméti csoport)

Tarló of
útmenti akác
utcarés
Parkrészlet I-II
csendélet I-II
csongrádi út

Elismervény

Szentiványi Gyula: Képzőmüv
oldalainakátvételéről, amel
kifizetését kérem.
Budapest 1955. jan. 13

MDK

Erdélyi Béla

polg.isk. rajztanitói oklevelet kapott

Képzőm. Főisk. Évk. 1915-16. 49 l.

Erdélyi Béla

Erdélyi Béla: Kárpátaljai táj

Hód. 1941. jan. 21.

S. nám

(Erdélyi Béla)
festő cikke

( ) Képzőművészet.
a kőv. műben

Csikvári Ungvár.
152 – 154. l

duplum

a cikkben ő maga
is sokszor emlitve

Okv. felhasznál-
landó
Teljes életrajzával.

Magy

MEK

Erdélyi Béla

Képzőművv.Főisk. ifjuságí kiáll. 1913-14.
Kecskeméti Csop.

Nagyságos

KÖZPENZZEL SZERMENTESÍTVE
941 MÁJ 31.
BUDAPEST 9

S z e n t i v á n y i Gyula dr Urnak,
titkár,

B u d a p e s t .
IX.Hőgyes Endre u 10.

Erdélyi Béla

festő Ungvár

életrajza:

Csákós . 10. l.

vagy Forum 1934-35

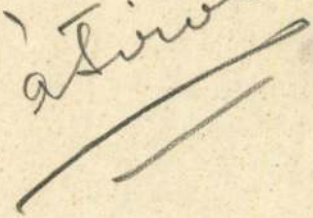

Erdélyi Béla

festő Ungvárt.

Spul. 1891 máj. 25.

vid

Toman P: 122. l.

Nový slovník česko-slovenských výtvarných umělců.

Praha, 1936

Tekintetes

Műemlékek országos

Bizottsága

Budapest IX

Ferenc-u. 10

Erdélyi Béla

festő Ungvár

l.

Művészet (Kende)

1939. 30 m.

123. l.

60 x 76 cm.

60 x 76 cm.

94 x 75 cm.

50 x 60 cm.

50 x 60 cm.

35 x 43 cm.

35 x 70 cm.

155 x 300 cm.

Erdélyi Béla

Ungpart c. Lépe
repr.

Szépmüvèszet]

1943. Fi. l. előtt
kép

BUDAPEST
42 I -6- 7
TB 62

Erdélyi Béla

Festő

l. Szépművészet

1941. 180. l.

Az Ungvári

Mív Hetek

Erdélyi Béla

Csontos, 1940. olajf.

1) Repr. univ. 100 év szobr. és festészete 1941

Nagyjmagy 57. tábla

kép

SECOND V

LISTE ET BIBLIOGRAPH

PAR

LE DR PIERRE

MEMBRE DE LA COMMISSION DE

BUDAP

CHEZ VICTOR HORNYÁNSZKY, IMPRIMEUR

1907.

Erdélyi Béla
festő
V kniink. ill. 1943

Kosztrina, claff.

MEGHIVÓ

a MAGYAR-OLASZ TÁRSASÁG

f. évi április 27-én,
szombaton délután 6 órakor
az Iparművészeti Múzeum (IX., Üllői-út 33—37.) dísztermében

és

f. évi április 29-én,
hétfőn délután 6 órakor
a TESz (V., Falk Miksa-utca 1.) dísztermében tartandó

NYILVÁNOS ÜLÉSEIRE,

amelyeken

P. FACCHINETTI VITTORINO
a milánói Szent Szív egyetem tanára

tart előadást

szombaton:

„DUE FULGIDE GLORIE DELLA SANTITÀ ITALIANA"

címmel (vetített képekkel),

hétfőn: **„LA RADIO IN VOLO"**

címmel.

AZ ELNÖKSÉG

Vendégeket a Társaság szívesen lát.

Erdélyi Béla

festő - Ungvár

Ruszinszkói fatemplom

c. képe repr.

Csákos, J.H.) 8, Pa-l

50 Jahre Pressburger

Kunstverein. 1884-1934

Bratislava - Pressburg

1934

v 6

nácsnak a Pázmány Péter Tudomány-
VIII.Muzeum krt.8.szám alatt 1941.
n délután 6 órakor tartandó tel-

zat:

összefoglaló beszámolója.

tvédelmi Bizottságok ügyrend-ter-

Erdélyi Béla

festő Nül- Hátmegen

Munkács mellett

1891 máj: 25.

irod

Medveckij, Dr Grigorij ll.

Výstava výtvarných

umelcov z Podkarpat-

skej Rusi. Slovenský

Východ. 1934. pil. 13.

osition ?

e	Autorisez-vous la mise en vente des photographies des vos œu dans le Palais de l'Exposition ? Répondre par **oui** ou **non**

exposant

Erdélyi Béla

festő

cred

Medvěckij, Dr Gr. M.:

Výstava výtvarných umelcov z Podk. Rusi.

Podkarpatské ~~[illegible]~~ Hlasy. 1934. jul. 21.

osition ?

e	Autorisez-vous la mise en vente des photographies des vos œu dans le Palais de l'Exposition ? Répondre par **oui** ou **non**

exposant

Erdélyi Béla

cród

Lidové Noviny

1934. jul. 11.

(Výstava podkarpatských výtvarníků v Košicích.

↓

rn

LA BIENNALE DI VENEZIA

XXIIÈME EXPOSITI

Prénom et nom : .....

Adresse : .....

Date et lieu de naissance : .....

Titre de l' oeuvre

Erdélyi Béla
festő
Róla volt az alábbi
kiállításon

Kassai Újság. 1934.
jún. 4. (A kárpitalji
képzőművészek képkiállítása.)

Propriétaire :

Adresse pour le renvoi :

Les oeuvres ci-dessus ont-elles paru dans qu

Autorisez-vous la reproduction de vos œuvres dans *illustré* de l'Exposition ?

Répondre par **oui** ou **non**

Date..... Signature

Erdélyi Béla

festő

cvod

z

Slovenský Východ

1934. jul. 5. Ø

15 képpel vett részt
a kárpátaljai képző-
művészek képkiálli-
tásán Kassán 1934.
júliusában.

Ø (Podkarpatskoruski
umelci návštevou
v Košiciach.)

Propriétaire :

Adresse pour le renvoi :

Les oeuvres ci-dessus ont-elles paru dans qu

Autorisez-vous la reproduction de vos œuvres dans *illustré* de l'Exposition ?

Répondre par **oui** ou **non**

Date Signature

Erdélyi Béla

festő

Művészet. 1938. 73. l.

(Erdélyi Béla a prágai múzeum számára megfestette Ungvár látképét.)

Erdélyi a képet az iskolaügyi minisztérium megbízásából festette meg. E. legközelebb Prágában rendezi kollektív kiállítását, aztán Londonba utazik tanulmányútra.

Bertinelli-gyüjteményből
mesternek mindössze még két képe ismeretes
Forlii Városi Képtárban és a Velletri-i Spirito
nto-templomban.

Maszlaghy II., 84. szám. — Venturi: Storia dell'arte italiana. VII. kötet, II. rész, Milano, 1913., 92. l. — Gerevich: Az Újság, 1916. júl. 20, 3. lap. — Gerevich: A prímási képtár külföldi mesterei. Vasárnapi Újság, 1916.

113. *Ricci, Sebastiano:*
Krisztus születése.

Erdélyi Béla

festő

lásd

Szalatnai Rezső:

Erdélyi Béla képeiher.

Forum - 1933. 146, 147.

l. képekkel.

Levél. Belföldön a levél bérmentesítési díja a távolsági forgalomban 20 g-ig 20 f.. 40 g-ig 28 f., 250 g-ig 36 f., 500 g-ig 50 f. A helyi forgalomban 20 g-ig 10 f., 40 g-ig 14 f., 250 g-ig 18 f., 500 g-ig 26 f. Ausztriába és Németországba a levél díja 20 g-ig 32 f és minden további 20 g-ért 16 f. Cseh-Szlovákországba, Lengyelországba, Olaszországba és Romániába a levél díja 32 f és minden további 20 g-ért 20 fillér,

Egyéb külföld 20 g-ig 40 f., 40 g-ig 60 f. és így tovább 20 g-ként még 20 f.

Súlyhatár: belföldre 500 g, külföldre 2000 g.

A levéllel egyenlő díjszabás alá esik a zárt levelezőlap.

Levelezőlap helyi forgalomban 6 f.

A belföldi forgalomban a levelezőlap díja 10 fillér.

Ausztriába, Németországba, Olaszországba, Cseh-Szlovákiába, Lengyelországba és Romániába 16 fillér.

Egyéb külföld 20 fillér.

Utalványdíj belföldre: 20 pengőig 10 f, 100 P-ig 60 f, 500 P-ig 120 f, 1000 P-ig 200 f, 1200 P-ig 220 fillér.

Táviródíjszabás belföldi:

Közönséges	1 szó	10 f,	díjminimum	P	1·—
Helyi	1 „	06 „	„	„	—·60
Táviratlevél	1 „	06 „	„	„	1·—
Hirlaptávirat	1 „	02 „	„	„	—·70

Külföldi:

Ausztria 1 szó 12 fillér, díjminimum P 1·20 Cseh-Szlovákia 18, Lengyelország 20, Németország 28 f, Románia 18, Szerb, Horvát, Szlovén királyság 18 fillér szavanként

A távirat feladója köteles címét a táviratlapra feljegyezni és kivánatra személyazonosságát igazolni.

Számjegyes táviratoknál a használt codex bemutatandó.

A táviratok bármely közértelmű nyelven szerkeszthetők. Az eszperantó is közértelmű nyelv.

13	Szomb	Szab
14	Vasár.	Feke
15	Hétfő	Nem
16	Kedd	Geré
17	Szerda	Patri
18	Csüt.	Sánd
19	Pént.	Fájd.
20	Szomb	Csák
21	Vasár.	Virág
22	Hétfő	G. K
23	Kedd	Vikto
24	Szerda	Gábo
25	Csüt.	Nagy
26	Pént.	Nagy
27	Szomb	Nagy
28	Vasár.	Husv
29	Hétfő	Husv
30	Kedd	Kerén
31	Szerda	Guid

PROTE

Újév ja
Vízkere
Farsang
Nagypé
Húsvét
Húsvét
Áldozó
Pünkös
Pünkös
Szentha
István
Reform
Karácso
István

1939 MÁJUS

Csütörtök 25.

Péntek 26.

Szombat 27.

Jegyzet.

1939 MÁJUS

Vasárnap 21.

Hétfő 22.

Kedd 23.

Szerda 24.

Lőcse
Szt. Jakab-szolem stallmunk

17.

ágos Bizottsága.

beadvány	száma: 158507	191
	kelte: nov. 6	191
	beérkezése: nov. 20	191

lékletek száma: költségvetés 610/217-ből

áridő:

irat száma: ~~költségvetés~~ 610/217-~~ből~~

irat száma:

. 1917 | nov. 23.

I.

A kintalt 6960 korona felve-
endő és a Hermesbe betűtendő

Erdélyi Béla

ungvári festő

1943. szept. Hámosy-
képszalon Miskolcon
6 olajf.

Ruttfelv

Ruttkay Gy.: Felvi-
deki és kárpátaljai
képzőművészek Mis-
kolcon. Uj Magyar
Múzeum 1943. 324.
1.

Erdélyi Béla

Kiállítás Ungvárott

Ungvárról jelentik: A Kárpátaljai Képzőművészek Egyesülete képkiállítást rendezett, amelyet *Marina* Gyula miniszteri tanácsos nyitott meg. *Erdélyi* Béla festőművész, elnök köszöntötte a kiállító művészek nevében a megjelenteket, akik azután megtekintették a gazdag kiállítási anyagot. Különösen kiemelkednek *Erdélyi* Béla művészi alkotásai, a legjobbak között szerepelnek a nagybocskói *Boreczky* Béla, *Boksay* József, a nagyszőllősi *Soltész* János, valamint *Blum* Margit kiváló festményei.

Ma. 1939. XII. 19.

Erdélyi Béla

Kies völgy c.
képe repr-

V. Nemzeti képtárm.
kiáll. 1939. Kassa.

Kies völgy

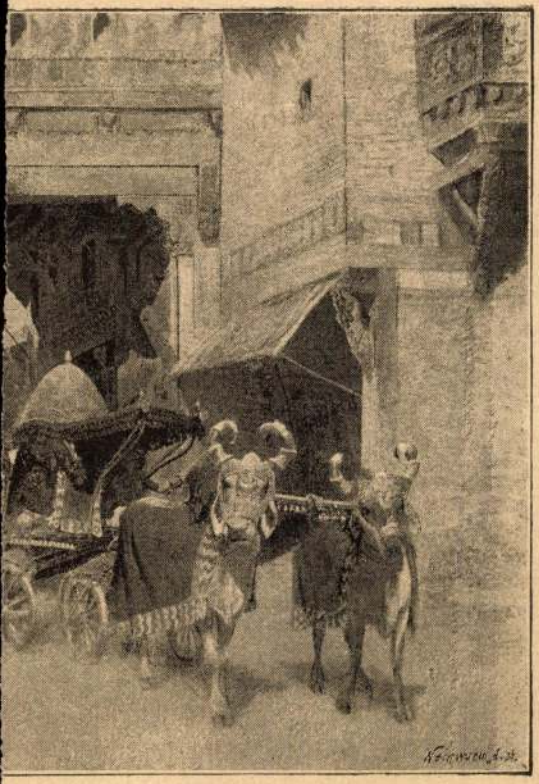

HINDU MENYEGZŐ.

Erdélyi Béla festő

Ungvár

Dr Ajkay Tamásné
arcképe,
(A Kárpátaljai Képző-
művészek Egyesülete
kiállításáról Ungvár)

Repr.

Művészet
1940. 31. sz. 17. l.
Kép

A fenti egyesületnek
Erdélyi Béla az elnöke.

60/1943

A Nm.Minisztérium 19
165.000 pengős javadalmat enge
összegnek alig husz százalékát
Magyarország műemlékvédelmére,

Erdélyi Béla

Képes Krónika.
1940. 38. sz.
(Festőművészeti Kárpát-
aljáról.) (képpel)

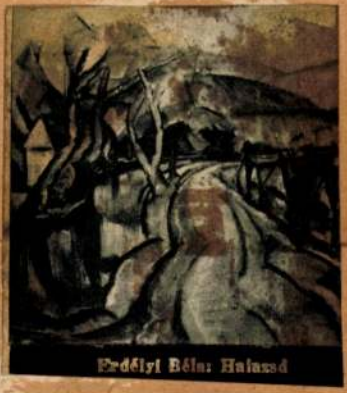

Erdélyi Béla: Halászd

Erdélyi Béla festő

Részvénycserék

Budapest (MTI) – Már bizonyos, hogy a sokszorosan túljegyzett Pick-részvények elosztásánál az a szabály érvényesül majd, hogy mindenkitől csak egy jegyzést vesznek majd figyelembe – mondotta a Budapest Értékpapír és Befektetési Rt. illetékese. Mint már ismeretes a Pick Szalámigyár papírjaira több, mint tízezer jegyzést jelentettek be a brókercégeknél. Ezek között már eleve nem szerepelnek a nem saját jogú kárpótlási jeggyel rendelkezők jegyzései. Így most a 113 millió forint névértékű részvényt mintegy négyszeres túljegyzés mellett kell felosztani. Az Állami Vagyonkezelő Rt. azon döntése miatt, hogy mindenkitől csak egy jegyzést vesznek figyelembe a BEB Rt.-nek további adatokat kell bekérnie a brókercégektől. Az allokáció így az eredetileg tervezettnél sokkal több munkát vesz majd igénybe.

A többi papír iránt már nem volt ilyen nagy az érdeklődés. A Magyar Külkereskedelmi Bank papírjaiból 7 millió, a Soproni Faipari Rt. (SOFA) részvényeiből mintegy 28 millió forintnyi kelt el és igen alacsony érdeklődés kísérte az Arvit Hűtőipari Rt. részvényeinek nyilvános jegyzését is.

E papírok közül meghosszabbították – augusztus 31-ig – a SOFA-részvények jegyzési időszakát. Még júniusban kezdődött és még mindig tart a MOL, és a Budapest Bank papírjainak jegyzése. Hétfőtől kezdődött az OTP papírok újabb 100 millió forintos csomagjának forgalombahozatala, amely szeptember 30-ig tart és újból jegyezhetők a DÉMÁSZ és az ÉDÁSZ részvények. Az Északdunántúli és a Délmagyarországi Áramszolgáltató Vállalat részvényeit az eredetileg tervezettől eltérően 2:3 (kárpótlási jegy – részvény) átváltási arány mellett jegyezhetik a kárpótlásijegy-tulajdonosok augusztus 31-ig.

Termelési csúcs a Cipőgyárban

Szombathely (MTI) – Amíg máshol megrendeléshiánnyal küzdenek a gyárak és üzemek, addig a szombathelyi Sabária Cipőgyárban termelési csúcs van. Az őszi-téli kollekció szállítási határideje ugyanis annyira sürgeti a gyártókat, hogy hosszabbított munkaidőt, akár munkanap-áthelyezést is el kell rendelniük. A hazai cipőipar egykori legnagyobb vállalata ma mintegy 900 főt foglalkoztat, termelési értéke ez évben egymilliárd forint, exportbevétele megközelíti az évi négymillió dollárt.

A zömében gyermekcipőket előállító vállalat a belföldi piacon kívül mintegy kétszázezer pár kiscipőt készít bérmunkában a német Jelan Elefantennek és majdnem ugyanennyit – egy visszatért partnerének – az osztrák Trettálnak.

Mint a vállalat főkönyvelője a pénzügyi nehézségekről szólva elmondta: a szerződések teljesítéséhez alapanyag-vásárláskor készpénzben kell fizetni, a kész áruért azonban nem ritkán késve, olykor hat hónap után érkezik meg a bevétel.

Így drága hiteleket kell felvenni, a többletköltségeket ugyanakkor nem lehet érvényesíteni a termékek árában.

Az 1992 júliusában részvénytársasággá alakult vállalat életében várhatóan új fordulatot jelent majd a privatizáció, melynek elkezdődött az előkészítése.

Hiperinfláció Jugoszláviában

Belgrád (MTI) – 100 millió dináros bankjegyeket bocsátott ki hétfőn a belgrádi központi bank.

Jugoszláviában a hiperinfláció immár napi húszszázalékos, s a mostanihoz hasonló, magas címletű bankjegy kibocsátásához 15 napon belül immár harmadszor folyamodtak – jelentette a Tanjug hírügynökség. Az égető papírpénzhiányt enyhíteni hivatott 9 számjegyű új pénzegység feketepiaci árfolyama várhatóan aligha haladja meg a négy német márkát.

A statisztikai mérések pontatlanságát is beleszámítva, valószínűsíthető, hogy júliusban – 431,5 százalékkal –, világméretekben, az eddigi legmagasabb infláció sújtotta Szerbiát és Montenegrót.

Kilencszáz embernek lesz állása

Újabb munkásgyűlés a December 4. Drótművekben

Miskolc (ÉM – ME) – Legutóbb ez év május 3-án volt munkásgyűlés a December 4. Drótművekben (D4D). Akkor a nagymúltú gyár ellehetetlenült helyzetére, az ÁVÜ halogató taktikájára akarták felhívni a nyilvánosság figyelmét az itt dolgozók. A tegnapi munkásgyűlésen pedig a jelenlegi helyzetről, a jövő terveiről tájékoztatta a kollektívát Bodnár József, az üzemi tanács elnöke, Németh József, a cég felszámoló biztosa, valamint Vaktor Elemér műszaki és termelési igazgató.

A cél a jövedelmező, folyamatos termelés Fotó: Laczó József

Mint ismeretes, a kormány június 17-i ülésén állást foglalt a drótművek felszámolásáról, illetve a felszámolás alatti folyamatos működésről. Döntés született továbbá arról is, hogy a felszámolás megindulásáig a reorganizációs alapból 190 millió forintot folyósítanak a gyárnak alapanyag-beszerzésre, illetve 58 milliót a létszámleépítéssel járó kötelezettségek fedezésére. A pénz átutalásáról azonban – közel kéthónapos késéssel – csak augusztus 10-én intézkedett Csepi Lajos, az ÁVÜ ügyvezető igazgatója. Ennek ellenére a vezetés – egy 80 millió forintos rövidlejáratú hitelnek köszönhetően – augusztus 2-án részleges kapacitással ugyan, de újra indította a június 28-tól nem termelő céget.

Németh József, a felszámoló Bónus Eco terveit, elképzeléseit ismertetve a munkásgyűlésen elmondta, van esély a termelő tevékenység fenntartására, hiszen külföldi és hazai befektetők is érdeklődtek a gyár, illetve termékei iránt. Hangsúlyozta, ha időben megkapták volna a kormány által ígért pénzt, ma nagyobb kapacitással tudnának dolgozni.

Egyébként – mint elhangzott – 900 fő hosszútávú foglalkoztatására van lehetőség a vállalatnál, ami azt jelenti, hogy e hónap végéig kétszázkétszázhúsz ember kapja meg a munkahelye megszüntetéséről szóló értesítést.

– Célunk – mondotta a biztos – a jövedelmező, folyamatos termelés, 35-40 százalékos kapacitás mellett. A fölszámolás során jelentős termelésfölfutást szeretnénk elérni, ezzel is növelve a vállalat értékét.

A jövőről szólva elmondta még: elképzelhető, hogy az állam visszaveszi a tulajdonosi jogokat, de amíg ebben konkrét határozat nem születik, a privatizáció kérdésében sem léphetnek.

A jelen helyzet fontos feladatai között említette Németh József az elvesztett piacok mielőbbi visszaszerzését. Vannak ugyan hazai és külföldi megrendelőink is – tette hozzá, de tény, hogy a keresletet újból fel kell mérni, újból „el kell adnunk magukat".

– Az év hátralévő részében 12 ezer tonna termék gyártását tervezzük 6-700 millió forint bevétel mellett – vette át a szót Vaktor Elemér. – A jelenlegi rendelésállomány mintegy 4800 tonnát tesz ki, melynek 40 százaléka export.

A jövő év első félévében a tervek szerint a termelés eléri a 20 ezer tonnás értéket. Az alapanyag beszerzését, mint elhangzott, Ukrajnából, Ausztriából, illetve északi szomszédainktól kívánja biztosítani a cég, természetesen a szállítók versenyeztetésével.

A PM a belföldi államadósságról

Budapest (MTI) – A belföldi államadósság növekedésének számottevő része nem az elmúlt három év többlet költekezésének következménye, hanem a korábbi költségvetési finanszírozási gyakorlaté. Ehhez további tételként hozzájárul, hogy a piacgazdasági átmenet kapcsán a korábban rejtve maradt állami tehervállalás is megjelenik az adósságállományban. Mindezt Kovács Álmos, a Pénzügyminisztérium államtitkár-helyettese közölte a Magyar Távirati Irodával annak kapcsán, hogy a hírügynökség vasárnap anyagot jelentetett meg a belföldi államadósság jelentős növekedéséről. Kovács Álmos hangsúlyozta, hogy az államháztartás összes belföldi adósságának csaknem 80 százalékát olyan tételek adják, amelyek a múltbeli költségvetési tartozások összegeként alakultak ki és az 1990 előtti költségvetési hiányok finanszírozásának eredményeként merültek fel. Tény, hogy 1990-ben a belföldi államadósság még 1374,5 milliárd forint volt, ami a GDP-nek 67,9 százalékát teszi ki. Az adósság 1991-ben 1760 milliárd forintra, a GDP 81,6 százalékára növekedett, a múlt év végén pedig 2197,3 milliárd forintot volt, ami a GDP 80 százalékát jelenti. A növekmény egy év alatt 437,3 milliárd forintra rúgott. Ebből azonban 111 milliárd forint árfolyamveszteségként keletkezett. Arról van szó, hogy a korábbi években a Magyar Nemzeti Bank automatikusan meghitelezte a költségvetést.

Az MNB azonban e hitelek fedezetét külföldi kölcsönökkel biztosította, így lényegében 1990 előtt a költségvetési hiányokat Magyarországon áttételesen, de külföldi kölcsönökkel finanszírozták. A külföldi pénznemben felvett kölcsönök forintra átszámolva a leértékelések következtében folyamatosan növekednek. E növekmény 1992-ben 111 milliárd forint volt. Ugyancsak ebben az évben 129,8 milliárd forintot tett ki a piacgazdaságra való átmenet miatti állami tehervállalás. Így e két tételt – vagyis az árfolyamveszteséget és a piacgazdaságra való átmenet költségeit – leszámolva derül ki, hogy valójában a belföldi államadósság a költségvetési hiány növekedése nyomán mintegy 190 milliárd forinttal bővült.

Az így kialakult 2197,3 milliárd forintos belföldi államadósságban 815,6 milliárd forintot tesznek ki az államháztartási hiányok összegeként 1990-ig keletkezett MNB-vel szembeni hiteltartozások. Ennél valamivel nagyobb tétel az árfolyamváltozások hatása, amely az adósságállományt 888,9 milliárd forinttal növeli.

Ezzel azonban kevesebb lehetne az állomány akkor, ha korábban csak a belföldről finanszírozták volna az államadósságot. A piacgazdasági átmenettel kapcsolatos államadósság-növekedés 159.8 milliárd forinttal növelte az adósságot.

Az államháztartás összes belföldi adóssága lényegében olyan szám, amely a számviteli elszámolások alapján alakul ki. Közgazdaságilag azonban megfoghatóbb a jegybanki és költségvetési mérlegek összevonásával kialakuló konszolidált adósság. Ez ugyanis azt mutatja, hogy az állam összesen mennyivel tartozik a belföldi és külföldi hitelezőknek. Ez az összeg 1990-ben 1260 milliárd forint volt, mégpedig úgy, hogy a belföldi tartozások 74 milliárd forintot, a külföldi tartozások pedig 1185 milliárd forintot tettek ki. A konszolidált adósság 1992-ben elérte az 1919,5 milliárd forintot, ami a GDP 69 százalékát jelenti. Ebben az összegben a külfölddel szembeni tartozások 1564 milliárd forinttal, a belföldi tartozások pedig 355,4 milliárd forinttal növekednek. (1991-ben a konszolidált adósság összege 1675,5 milliárd forint, ami 137,8 milliárd forint értékű belföldi és 1537,7 milliárd forintnak megfelelő külföldi tartozás eredményeként jött létre.)

Mindez bruttó adósságállományt jelent, amiből a tisztánlátás érdekében érdemes levonni az állam követeléseit, és így alakul ki a nettó adósságállomány. Ez lényegesen kisebb, 1992-ben 961,2 milliárd forint volt. A közgazdasági elemzés szempontjából lényeges az is, hogy az államadósággal kapcsolatos kötelezettségek teljesítése milyen terheket ró az országra. Ezeket a terheket a jegybank és a költségvetés által a belföldi gazdasági szereplőknek és a külföldnek kifizetett kamat mutatja. A múlt esztendőben az adósságszolgálattal kapcsolatos nettó kamatfizetés 146,5 milliárd forint volt. Ebből 113,1 milliárd forintot a külföldi hitelek kamatai után kellett kifizetni, 33,4 milliárd forint pedig a belföldi tartozások kamatköltsége volt. Kétségtelenül jelentősek az adósságterhek, mivel ezek nélkül a nagymértékben deficites költségvetés többékevésbé egyensúlyban lenne.

A Dunaferr újabb veszteségei

Dunaújváros (MTI) – Az ENSZ Kis-Jugoszláviával szemben elrendelt embargója miatt a Dunaferr Dunai Vasmű árbevétel-kiesése elérte az 1,6 milliárd, vesztesége pedig a 900 millió forintot. Újabb nehézséget jelent, hogy a szerb hatóságok az elmúlt napokban feltartóztatták három hajót, mely a vasműnek szállított vasércet Ukrajnából – nyilatkozta Kocsa László, a Dunaferr Dunai Vasmű kereskedelmi igazgatója tegnap. A vasércet szállító járműveket a rakományok környezetvédelmi vizsgálatának ürügyén tartóztatták fel szerb kikötőkben. Másfél napja vesztegel az a vasmű készáruexportját szállító hajó is, mely nem tudta megfizetni a szerbek által követelt áthaladási illetéket. A társaság elegendő vasérckészlettel rendelkezik, így a hajók – remélhetően csak pár napos – késése nem okoz működési zavart. Mivel az ENSZ-embargó áprilisi szigorítása óta a vasérc- és készáru-szállítások bizonytalanná váltak, a társaság több esetben is a jóval költségesebb vasúti fuvarozás igénybevételére kényszerült. Egy korábbi megállapodás alapján a MÁV a normál tarifánál olcsóbban szállít a vasműnek. Mégis jelentős, tonnánként 25-30 dolláros többletköltséget jelent az export kerülő útvonalon történő szállítása, ez már az export gazdaságosságát veszélyezteti. A jelentős bevételkiesést vállalati szinten már nem tudja a társaság orvosolni, ezért a kormányhoz és az Állami Vagyonkezelő Rt.-hez fordultak segítségért. Érdemi megoldást azonban csak az jelentene, ha Magyarország nemzetközi segítséget kapna az embargó miatti károk megtérítésére, amiből a vasmű is részesedhetne. Az sem tisztázott még, hogy a hajók veszteglésből származó kiadásokat milyen arányban viseli majd a szállító és szállíttató, de a szakember reményei szerint ezek a többletköltségek is megtéríthetők lesznek, ha a magyar kormány megfelelő kártérítéshez jut.

Lemondott az elnök

Washington (MTI) – Lemondott tisztjéről a washingtoni kongresszus által alapított Magyar–Amerikai Beruházási Alap elnöke. Mint az AP írja, Alexander C. Tomlinson azt követően jelentette be távozását, hogy a kongresszusban a szervezetet vádak érték: rosszul kezeli tőkéjét és megsérti az iránymutató szabályokat. Az alap ügyében a képviselőház külföldi műveletekkel foglalkozó megajánlási albizottsága folytatott vizsgálatot, s a törvényhozók bírálták, hogy a Tomlinson vezette szervezet 4 millió dollárt ruházott be egy kis budapesti kereskedelmi bankba, amely azután vezetőinek évi mintegy 400 ezer dolláros fizetést folyósított.

– A jelen körülmények között lehetetlen az Alapot független üzleti ítéletekre hagyatkozva vezetni, úgy, ahogy azt eredetileg a kongresszusi szponzorok kívánták – írja lemondó levelében Tomlinson. Az amerikai pénzember szerint azok a lényegi változások, amelyeket David Obey, az albizottság demokrata párti elnöke sürget az alap tevékenységében, „mind szakmai, mind pénzügyi téren felelőtlenek", s az alapnak mintegy kétmillió dollárjába kerülnek.

A Magyar–Amerikai Beruházási Alapot négy évvel ezelőtt hozta létre hatvanmillió dolláros alaptőkével a washingtoni törvényhozás, hogy segítse a magyarországi vegyes vállalatok fejlődését. Tomlinson szerint az volt az eredeti elképzelés, hogy a befektetési döntéseket tapasztalt üzletemberek hozzák, ám az utóbbi hónapokban Obey ellenőrzést akart szerezni az alap felett, visszatartva már megajánlott pénzeket, s olyan változtatásokat akart elérni az alapító okmányokban, melyek révén számos beruházási döntést előzetesen ellenőrizhetne. – Ez az ellentmondás megbénította az alap működését – írta lemondó levelében Tomlinson, aki három éve állt a szervezet élén.

A pénzember egyébként a bírálatok legfőbb célpontjaként szereplő kis, kereskedelmi bank, az EurAmerica kapcsán azt állította, hogy ez a vállalkozás a vártnál is sikeresebb, s már profitot hoz.

ÁRFOLYAMOK

Budapest (MTI) – A kis tételben folyó kereskedéstől eltekintve 90 üzletben összesen 151,3480 millió forint forgalmat bonyolított le a Budapesti Érékpapírtőzsde a tegnapi napon árfolyamértéken.

A részvények forgalma (73 kötés) névértéken 35,6400 millió forintot, árfolyamértéken számolva pedig 90,8500 millió forintot tett ki A Pillér Első Ingatlanbefektetési Alap forgalma 51 000 forint volt árfolyamértéken.

A kárpótlási jegy árfolyamértékű forgalma 3,6920 millió forintot ért el. Az Államkötvények és a kamatozó kincstárjegyek együttes forgalma 56,7550 millió forintra rúgott árfolyamértéken. A Dunaholding Rt. részvényére egy üzletet kötöttek, 15 800 forintos áron. A FOTEX Rt. papírja 17 üzletben forgott. Nyitó ára 300 forint, napi átlagára 306 forint, záró ára 308 forint volt.

Kárpótlási jegy

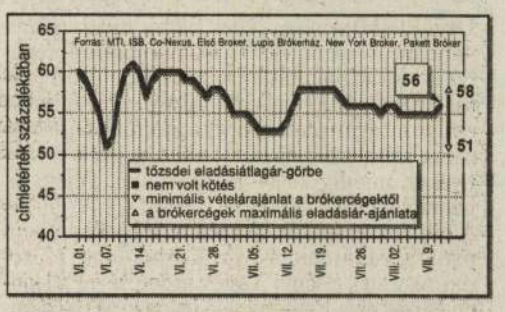

Tőzsde

Index (ideiglenes) aug. 11-én: 989,41 +66.80

Hivatalos árfolyamok

Érvényben: 1993. augusztus 11.

Pénznem	Valuta Vétel	Valuta Eladás	Deviza Vétel	Deviza Eladás
Angol font	139,38	142,18	140,65	141,35
Ausztrál dollár	65,07	66,31	65,51	65,81
Belga frank *	259,64	264,30	261,72	262,88
Dán korona	13,61	13,87	13,69	13,75
Finn márka	16,15	16,55	16,25	16,35
Francia frank	15,75	16,03	15,86	15,94
Holland forint	49,14	50,00	49,49	49,71
Ír font	129,52	132,12	130,12	130,76
Japán yen *	91,52	92,72	92,15	92,45
Kanadai dollár	73,35	74,75	73,73	74,07
Kuvaiti dinár	315,07	320,57	316,75	318,13
Német márka	55,34	56,30	55,72	55,96
Norvég korona	12,70	12,94	12,81	12,87
Olasz líra **	58,41	59,69	59,08	59,40
Osztrák sch. *	786,91	800,51	791,55	794,95
Portugál esc. *	53,66	54,76	54,21	54,49
Spanyol pes. *	66,65	68,17	67,22	67,60
Svájci frank	62,24	63,32	62,67	62,95
Svéd korona	11,79	12,05	11,91	11,97
USA dollár	95,01	96,57	95,54	95,94
ECU (Közös P.)	105,38	107,34	106,20	106,70

A megadott számok 1 egységre értendők, forintban.
*: 100 egység, **: 1000 egység

APROPÓ

Nosztalgia

FILIP GABRIELLA

Pénteken, 13-án – micsoda véletlen – kiderül, hogy mi lesz a Tehetséggondozó Szakkollégium sorsa. Mint arról már lapunkban is beszámoltunk, a megyei önkormányzat a jelenlegi körülmények között nem képes szakmai szempontból ideális környezetben, és az átlagosat meghaladó költségvetéssel működtetni az intézményt. Hogy választani tudjanak a képviselők, három lehetőséget is felkínálnak az előterjesztés készítői. Vagy nem vállalják tovább ezt a feladatot, mely egyébként sem kötelező, és az 1994/95-ös tanévtől megszűnik az intézmény. Vagy minden férőhelyet feltöltve hagyományos kollégiumként működik tovább. A harmadik megoldás lenne, hogy az egyik épületszárnyban megmaradna a Tehetséggondozó, a másikban pedig „szokványos nevelést ellátó" kollégium lenne. A közgyűlésnek a második változat elfogadását javasolják. Tehát megszűnne a tehetséggondozás. Ennyit a jövőről, és most vessük be magunkat a múltba! Nosztalgiázunk egy kicsit!

Még négy éve sincs, hogy a Köznevelés című oktatáspolitikai hetilap szerkesztője interjút készített Szabó Györggyel. Az újságíró azért mutatta be az akkori megyei tanácsunk elnökét, mert példaértékűnek tartotta közoktatási elképzeléseit. Olvassuk most újra a sorokat: „...Hamarosan bekapcsolódunk abba a világba, amelyben a piac diktál, s ahol az eladható áruk jelentős részének előállításához nagymértékben alkotó, kreatív emberekre van szükség. Egyre több helyütt ismerik föl a világon, hogy korszerű oktatás nélkül nincs korszerű ipar, mezőgazdaság, kereskedelem. Csak jól képzett szakemberek képesek a világpiacon eladható árut termelni, ezért kell az iskolaügyet fejleszteni, az oktatásra sokkal több pénzt fordítani." Azt is elmondta az újságírónak Szabó György, hogy a következő évben szeretnék megnyitni a tehetséges gyerekek középiskolai kollégiumát Miskolcon. Idézem: „Mivel fontosnak tarjuk a tehetséggondozást, ha úgy tetszik az elitképzést, ezért a megye falvaiban, kisebb városaiban levő tehetséges tanulóknak akarunk a mainál jobb lehetőségeket adni képességeik kibontakoztatásához."

Ugyancsak ebben a cikkben olvashatjuk: „Egyre többen hiszik – velem együtt –, hogy megyénk egyetlen tőkéje a szellemi erő." Mondta mindezt 1989 decemberében Szabó György, a megyei tanács akkori, a megyei közgyűlés jelenlegi elnöke...

Valóságmondó könyvkiadó

Miskolc (ÉM – FG) – Manapság már igazán nem nehéz megjelentetni egy könyvet. Kiadó, mint égen a csillag. Már csak pénz kell.

● De elsősorban nagyon jó kézirat! – csillapítja lelkesedésemet Serfőző Simon, a Felsőmagyarország Kiadó vezetője. – Mi például semmiféle minőségi engedményt nem tehetünk, a valóságot tükröző, valóságmondó, realista szemléletű, társadalom-feltáró, a mindannyiunkat érintő válságjelenségeket irodalmi szinten megjelenítő műveket részesítjük előnyben. Szemben az önérdekű, a tiszta esztétikai értékek létrehozására törekvő, magába forduló irodalommal.

❑ *Mi történik, ha bekopogtat egy ismeretlen költő a kiadóhoz, hogy szeretné megjelentetni a verseit?*

● Először is megnézném, hogy milyenek azok a versek. Ha valóban nagyon jók, akkor arra biztatnám, hogy először próbálja meg valamelyik irodalmi lapban közöltetni azokat. Mert csak akkor tudunk támogatókat találni, vagy sikerrel pályázni a Magyar Könyv Alapítványhoz, ha már „neve" van a szerzőnek.

❑ *Szakácskönyvvel ne is próbálkozunk?*

● Ilyesmire nem vállalkozhatunk. Bár, most készülünk kiadni a vajai Vay Ádám Múzeummal közösen egy rendkívül igényes gyógynövény-ismertető kötetet. Ez lesz az első kézzel fogható eredménye a múzeummal való együttműködésünknek. Elsősorban azokra az alkotókra számít a kiadó, akik közvetlen környezetünkben, és a tágabb régióban, Felvidéken, Kárpátalján, Erdélyben hoznak létre maradandó értékeket, mellettük természetesen azokra is, akik a magyar irodalom jelentős, meghatározó egyéniségei, függetlenül attól, hogy hol élnek. Azoknak a műveit támogatjuk, akik az irodalmat szolgálatnak tekintik.

❑ *De ki támogatja a kiadót?*

● Ez már nehezebb kérdés. Jelenleg a Felsőmagyarország Irodalmi Alapítvány keretén belül működik a kiadó. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy én a fizetésemet az alapítványtól kapom, és egy-egy kiadvány megjelentetéséhez megelőlegeznek némi pénzt. A kiadó támogatója Miskolc Város Polgármesteri Hivatalának és a megye Közgyűlésének Mecénás Alapja, valamint a budapesti központú Magyar Könyv Alapítvány.

Ez utóbbi lehetővé teszi, hogy nem csupán helyi érdeklődésre számot tartó kiadványokban, hanem összmagyar irodalomban is gondolkodhatunk. De kérünk és időnként kapunk is némi segítséget gazdálkodó szervektől, pénzintézetektől. Sajnos, a kiadónak nincs tőkéje, így pedig elég nehéz gazdálkodni. Csak akkor tudok fizetni a szerzőknek, ha már a terjesztőktől kaptam vissza pénzt. Erről talán nem is kellene beszélni, mert mindenki a megbízható kiadókat keresi. Nemcsak az számít, hogy szépen, igényesen dolgozunk, hanem az is, hogy időben tudunk-e honoráriumot fizetni.

❑ *Úgy tűnik, hogy ezzel egyelőre nincs baj. A könyvhétre is több kiadványt tudtak megjelentetni. Ha pedig a jogelődtől, a Magyar Írószövetség Észak-magyarországi Csoportjának kiadványaitól nézzük, nagyon sok szép könyv látott napvilágot Miskolcon.*

● Tíz évvel ezelőtt a megyei tanáccsal és a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár közreműködésével kezdte meg az írócsoportunk a kiadói munkát. Először Kalász László: Szint vallok a szelekkel című verseskötete jelent meg, még ugyanabban az évben napvilágot látott Brackó István riportösszeállítása, a következő évben Bárczy János: Varázscső című regénye. Közösen adtuk ki Hajdú Gábor egyik kötetét, Fecske Csaba, Papp Lajos verseit, Takács József novelláit, Zimonyi Zoltán, Sándor András tanulmánykötetét. Mindenképpen említést érdemel a Három hangon és a Hetek antológia, '91-ben

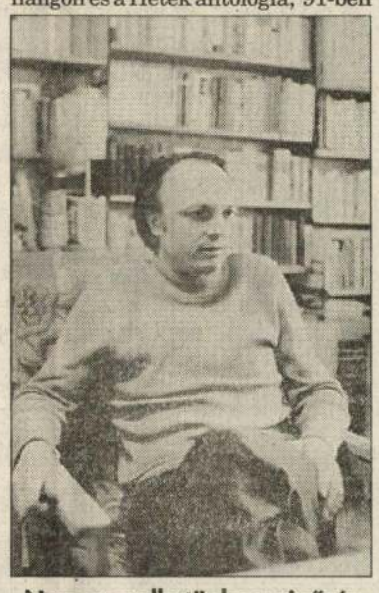

„Nem engedhetünk a minőségből..." Fotó: Dobos Klára

jelent meg a Kassán élő Gál Sándor: Európa vadonában és Horváth Gyula Megfagyott ország című verseskötete.

❑ *Ezzel a két kötettel lezárult egy korszak, nevet változtatott a kiadó.*

● Ez a változás nem csak névcserét jelentett. Megszűntettük az egyébként is névlegesen működő szerkesztőbizottságot, elszakadtunk a megyétől, bár hozzá kell tennem, hogy mindig is felhőtlen volt a kapcsolatunk. De csak így tudtuk kiszélesíteni a tevékenységi körünket.

❑ *Többes számban beszél, pedig egyedül dolgozik a kiadóban...*

● Valóban egyedül dolgozom itt főállásban, de nagyon sok munkatársam van. Eseti megbízatásokat adunk borítótervezésre, illusztrálásra, gépelésre, szedésre, nyomtatásra...

❑ *Végül arra kérem, ajánljon néhány megjelenés előtt álló kötetet olvasóink figyelmébe!*

● A karácsonyi könyvvásárra szeretnénk megjelentetni Kabdebó Lóránt Sorsfordító pillanatok című interjúkötetét, a Kárpátaljáról áttelepült Finta Éva versgyűjteményét, Kováts Dániel Móricz Zsigmond Sárospatakhoz fűződő kapcsolatáról szóló tanulmánykötetét, Kovács Ferencné szerkesztésében Dayka Gábor verseit, Benkő Zoltán: Az őr felszólítás nélkül... című memoárkötetét. A Magyar Rádió Miskolci Stúdiójával közösen adunk ki egy válogatást Borsodi Gyula műveiből. Itt jegyzem meg, hogy szeretnénk azoknak a közelmúltban meghalt miskolci és megyei íróknak, költőknek a kéziratait megjelentetni egy-egy válogatást, akiknek életükben nem sikerült kötethez jutniuk. Gondolva például Akác Istvánra, Tóth Lajosra, Berencsy Sándorra, Szekrényesi Lajosra.

Talán sikerül még karácsonyig megjelentetni három gyermekeknek szóló könyvet is, Fecske Csabától, Demjén Istvántól és Ács Balla Lászlótól. Ugyancsak az anyagiaktól függ, hogy elkészül-e még ebben az évben Halas György: Volt egyszer egy kisvasút című, a bodrogközi kisvasút múltjáról és dicstelen felszámolásáról szóló kötete. Még legalább 500 ezer forint támogatásra lenne szükség ahhoz, hogy elkészüljön Kaposvári László: Kétkeréken című könyve, amelyben a Miskolcról induló túraútvonalakat írja le a szerző, bemutatva az útba eső nevezetességeket, látnivalókat is.

Egy kiadó könyvei Fotó: Laczó József

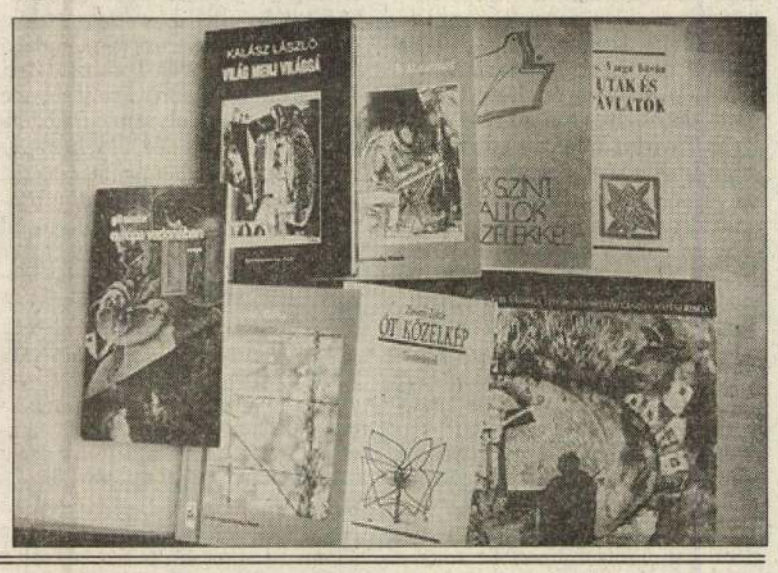

Kincses autópályák

Levél (ÉM) – Nem lehet tudni, mit találnak majd megyénk régészei a leendő M3-as autópálya szakaszának feltárásakor. Sőt, még az ásatás tényét sem kell elkiabálni, mert bár minden esélye megvan annak, hogy a Herman Ottó Múzeum munkatársai birtokukba vegyék a környéket, mindig közbe jöhet valami. Főleg, ha pénzről van szó.

A dunántúli ásatók viszont már biztosan nem panaszkodhatnak. A győri Xantus János Múzeum régészei, Szőnyi Eszter vezetésével a leendő M1-es és a Pozsony felé leágazó M15-ös autópálya csomópontján vallatják a föld mélyét, mielőtt az autópálya-építők munkához látnak. Mostanáig hat földbe mélyített, cölöpös tartószerkezetű kunyhót találtak a második – harmadik századból. Egy évszázaddal később már kőépületek is álltak azon a helyen, ezt igazolják a szórványosan megtalált kőalapozások. Rábukkantak egy hordóval bélelt négy és fél méter mély kútra, továbbá egy kemencére a késő római időszakból. A harmadik században csontmegmunkáló műhely is működhetett a Levél térségében feltárt római kori településen, erre utal a megannyi csontból készült varrótű, hajtű, elnagyoltan kidolgozott állatcsont-maradvány, amelyeket mostanáig felszínre hoztak a szakemberek.

Sokféle leletet megőrzött a föld mélye, köztük vaseszközöket, bronzékszereket, ruhakapcsoló tűket, karpereceket, különböző vereteket. Előkerült egy kisméretű kő- szoborfej is, amely egy szakállas férfit ábrázol, továbbá néhány pénzérme, a legkorábbi a második század első feléből, Traianus császár idejéből, a legkésőbbi a negyedik század közepéről. Az ásatás legutóbbi meglepetése a második kút, amely a középkorból származik. A régészek lehetségesnek tartják, hogy magányos csordakút, de azt sem zárják ki, hogy település tartozik hozzá. Hogy melyik feltételezés helytálló, arra a következő hetek kutatásai adnak választ. A leleteket a restaurálást követően a mosonmagyaróvári múzeumban bemutatják az érdeklődőknek.

Akik nem felejtették el mesterüket

Erdélyi Béla művésztanárra emlékeztek a prepák

Miskolc (ÉM) – Az Észak-Magyarország augusztus 5-i számában írtunk arról, hogy ha megkésve is, de emléktábla került annak az ungvári háznak a falára, amelyben csaknem 20 éven át – 1937-től 1955-ben bekövetkezett haláláig – élt és alkotott Erdélyi Béla, a kárpátaljai festészet kiemelkedő alakja.

Csaknem négy évtizedet késett a kiváló festőművész alkotótevékenységének elismerése. Hiszen életében semmilyen erkölcsi megbecsülésben nem volt része, nem kapott címeket, kitüntetéseket. Kapott viszont szemrehányást, dorgálást, csavargó kozmopolitának nevezték, üldözték őt a hatóságok. Hivatalos szakmai fórumokon sokáig még a nevét sem volt szabad kiejteni. Pedig valóban nagy művész volt, maradandó életművet hagyott maga után. Sőt, részt vett a kárpátaljai festőiskola megteremtésében. Európai műveltségű, széles látókörű ember volt, s talán éppen ez tette őt nem kívánatos személlyé a hivatalos körök szemében. A másság, a felvilágosultság, az újítói szellem volt a vezérelve. És a múlt sokáig rányomta bélyegét emlékére. Sokadiknak a sorban, 38 évvel halála után kapott most emléktáblát, jelent meg domborműbe gyúrt arcmása, az immár róla elnevezett utcában álló ház falán.

Erdélyi Béla egykori tanítványa, a Miskolcon élő Szőke Józsefné, Pusztai Margit így emlékszik a neves festőművész-tanárra.

– Ötven évvel ezelőtt az Ungvári Görög Katolikus Tanítónőképző Intézetben kaptuk meg tanítónői oklevelünket. A II. világháború már szedte áldozatait, s nekünk, 5. éves prepáknak is más iskolában kellett a tanévet befejeznünk, mert képzőnkből katonai kórház lett, de mi ballagtunk, búcsúztunk régi iskolánktól, tanárainktól, közöttük Erdélyi Béla festőművész-tanártól is.

Bár most is tisztán áll előttem, elevenedik meg, de mégis elővettem a tablónkat, ahonnan egy optimista arc mosolygott vissza. Igen, akkor még mosolygott a tablón. Emlékszem, nagyon szerettük őt, óráit, mert nemcsak rajzolni, festeni tanított, de gondolkodni, érezni, embernek lenni. Különösen szerettük, ha kivitt a természetbe festeni, nemcsak azért, mert megmutatta annak szépségét, hatását az emberre, de mint a diákokkal „együttérző tanár" óracserével sokszor vitt be a következő órára csengetés után.

Az Ungvári Görög Katolikus Líceum és Kántortanító-képző Intézet 1941/42-es évkönyvében ezt írták róla: „Erdélyi Béla a Kárpátaljai Képzőművészet Egyesületének elnöke, sorozatos művészeti kiállításokat rendezett Ungvárott, népművelési előadásokat tartott és ungvári újságokban cikkeket írt. Szolgálatainak száma 24 ebből ebben az intézetben 15 éve tanít, rendes kinevezett tanár." Akik ismerték, tudják miért mellőzték Uzsgorodon (Ungváron), és miért csak most kapott emléktáblát, s neveztek el róla utcát.

Most, 50 év után a volt prepák találkoztunk Ungvárott, hogy megemlékezzünk évfordulónkról, a még két élő tanárunkról, és a már nem élőkről, közöttük Erdélyi Béláról és Zádor Dezső zeneszerző tanárunkról, akiről most neveznek el zeneiskolát Ungvárott, s hogy volt iskolánkban újra magyarul elénekelhessük: „Ballag már a vén diák!"

Kalotaszegi tánc

Göncruszka (ÉM) – Öt éve már, hogy Bojtor István lelkipásztor meghívására minden nyáron határainkon túl élő magyar fiatalok nyaralnak a megüresedett fonyi parókián. A vendégek ellátásáról a lelkipásztor által szolgált három község, Fony, Göncruszka és Zsujta lakói gondoskodnak. Ezen a héten a nagykapusi gyülekezet fiataljait látják vendégül. Az Erdélyből érkezett egyházi csoport egyben néptáncegyüttes is. Ma este fél nyolctól a göncruszkai művelődési házban kalotaszegi táncokat mutatnak be. A vasárnap fél 11-kor kezdődő istentiszteleten pedig irodalmi műsort adnak elő a göncruszkai református templomban.

Szabó István a film haláláról

Prága (MTI) – A magyar film, amelyre nyitottsága és bíráló jellege miatt figyeltek a világban, halott. Erről néhány rendező tehet, akik pozíciójuk védelmében feláldozták a szakma infrastruktúráját – állapítja meg egyebek közt Szabó István, Oscar-díjas magyar filmrendező a Lidové Noviny című cseh lapnak adott interjújában.

Az újságíró, Lékó István kérdésére, hogy milyen helyzetben van ma a magyar filmgyártás, Szabó így válaszol:

– A magyar film elveszítette pozícióját. A filmgyárat privatizálták: eladták a Duna Televízió nevű műholdas tv-társaságnak, amely a Közép-Európában élő magyaroknak sugároz. A társaság sok szakembert elbocsátott, ami tragikus, mert a film olyan szakma, amelyet csak forgatás közben lehet megtanulni. Magyarország kis ország, és ha egyik napról a másikra elhagyják a világosítók, a díszlettervezők és a maszkmesterek, akkor lehet, hogy ezek a szakmák megszűnnek nálunk.

– Erről néhány rendező tehet, akik – csakhogy el ne veszítsék a pozíciójukat – szerződést írtak alá a társasággal. Ahelyett, hogy a magyar film megmentésének a módját keresnék, pozícióharcba bonyolódtak, és feláldozták a szakma infrastruktúráját és részben a kollégáikat is.

– Tevékenységüket megbocsáthatatlan hibának tartom – teszi hozzá a neves filmrendező –, de nem tehetek mást, minthogy valamikor a jövőben, forgatok majd róluk egy filmet.

Ábel a moziban

Budapest (MTI) – Befejeződött az Ábel a rengetegben című film forgatása – tájékoztatta az MTI-t Mihályfy Sándor rendező. A Tamási Áron regényéből készült alkotás magyar-román koprodukcióban készült. Eredeti helyszíneken, a Hargitán forgattak.

Az utómunkálatokat is Romániában, a bukaresti Profilms stúdióiban készítették. Ábelt Illyés Levente 15 éves székely fiú játssza, apja Héjja Sándor. Szerepel a filmben George Konstantin, Széles Anna és Ternyák Zoltán is. A forgatókönyvíró Kányádi Sándor.

A film ősztől a mozikban, kétrészes változata pedig karácsony táján a televízióban lesz látható.

Harangjátékok a világkiállításra

Budapest (MTI) – Európában néhány százra, a világ országaiban 4-5 ezerre becsülik azoknak a városoknak a számát, ahol kialakult a harangjáték hagyománya. Veszprémben a nevezetes Tűztoronyból verbunkos dallam jelzi az órák múlását.

Ez adta az ötletet a veszprémi expopályázat egyik résztvevőjének, amikor azt javasolta, hogy a világkiállítás idejére gyűjtsék össze minél több városból az ottani harangjátékok hangkazettáit, az eredeti helyszín jellemző fotóit, sajátos emléktárgyait, s miközben az utóbbiakból változatos kiállítás állítható össze, a Tűztoronyból felváltva megszólalnának a különböző városok harangjátékai...

A díjazott, s egyben védetté nyilvánított ötlet szerint az expo után a harangjátékokból a város akár hangmúzeumot is létesíthetne, ami feltehetőleg Európában is egyedülálló gyűjteményként üzemelne.

Játszik a ruszin vándortársulat

MŰVÉSZI ÉLET KÁRPÁTALJÁN

Kárpátalja színházi és művészeti életéből adunk itt egy kis ízelítőt. Lugos Mihály ruszin színtársulata egész évben járja Kárpátaljá; huszonhét helységben játszik, igen olcsó helyárakkal.

Ungvárott állandó kárpátaljai kiállítás nyílt nemrég. A kárpátaljai művészek itt mutatják be műveiket, melyek a szülőföld tájait és lelkét tükrözik.

— Az egységes magyar művészetnek egy kis gárdája él a Kárpátok alatt — mondja Erdélyi Béla, a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületének elnöke. — Hegyeink egészséges levegője itatja át munkásságukat. Lépést tartanak az európai fejlődéssel, figyelik az új irányokat, de nem szakadnak el a szülőföldtől. Húsz év eredményei tesznek tanuságot művészetük életrevalóságáról.

Az egyesület 1921 óta működik, kiállításokat rendez és vitaesteket, amelyeken a kárpátaljai művészek megbeszélik terveiket, problémáikat. Eleven élet pezseg ezeken a vitaestéken. A közeli jövőben Budapesten szándékoznak nagyszabású kiállítást rendezni. Érdeklődéssel várjuk műveiket s addig is bemutatunk másolatban néhány kárpátaljai festményt.

Jelenet a Pásztor című népszínműből

JÁBAN NYILIK... *Baloldalt: fekete színházi ruha, aranyszáldíszítéssel szegélyezve. ín kombinéval. Jobboldalt:* fekete és halványsárga kabát, denevérujjakkal.

összemegy!« csatakiáltással nem éppen hízelgő jelzőkkel emlegeti azokat, akiknek a jóvoltából esetleg elromlik az étel.

A pontatlanságot csak az nem bocsátja meg, aki véletlenül pontosan érkezik. Bridzspartinál hárman lézengenek és unatkoznak, rossz lapjárást kívánnak a későnjövő negyediknek, szemrehányással illetik és szívesen elfelejtik, hogy nemrégen maguk is várattak egy szomorú triumvirátust.

Ismerünk hölgyeket, akik színházban a darab elejéről mindig elkésnek. Moziban sohasem láttak híradót. (Szerencsére és bizonyára az ő kedvükért bevezették a külön híradószínházat, amelyben nem lehet elkésni.) Elkésnek a piacról, közben elkapkodják a jobb holmikat, elkésnek a fodrásznál, közben mást »vesz elő« a Gyula úr, elkésnek a tenniszversenyről (negyedóráig kérdezősködnek szom-[illegible]el játszik és hol tarta-[illegible]c a vasárnapi családi [illegible]ól tudják, hogy a nagy-[illegible]egy órakor szokott tálaltatni, [illegible]pan vonatot nem késnek le, mert mostanában az egész világon a vonatok maguk késnek, róluk tehát bajos lekésni.

Külön gyakorlat alakult ki, milyen kifogást mondjon a pontatlan hölgy. Leggyakoribbak a közlekedési ürügyek: »nem kaptam taxit«, »nem jött az autobusz«, »megakadt a villamos«. Nem illik viszont rosszuljáró órára kenni a késést, bár ezt még ma is sokan használják, mint gyermekkorunkból megmaradt iskolai kifogás felejthetetlen emlékét.

Tipikus női baleset az úgynevezett folytatólagos késés. Reggel kezdődik. Őnagysága kilenc óra helyett fél tíz órakor indult bevásárolni. Ezt a félóra késést aztán nem lehet behozni, sőt, folyton növekedik. A hat órára kitűzött fogorvoshoz már másfélórai késéssel érkezik.

Arra a kérdésre, hogy miért késnek inkább a hölgyek, mint a férfiak, érdekelt női szájból a következő magyarázatot kaptuk:

— Mert a férfiaknak sok dolguk van, nem úgy, mint a nőknek, ezért kénytelenek az idejüket beosztani.

Erdélyi Béla

A kárpátaljai képzőművészek ungvári kiállítása. Ungvárról jelentik: A kárpátaljai képzőművészek egyesülete megnyitotta téli tárlatát állandó kiállítási termében. Az ünnepi megnyitáson résztvevő Kozma Miklós kormányzói biztost Erdélyi Béla festőművésztanár, az egyesület elnöke köszöntötte nagyszámú közönség jelenlétében. Kozma Miklós a kiállítás megtekintése után nagy elismeréssel nyilatkozott a kárpátaljai festőművészek munkájáról.

Új Magyarság

1940 nov. 13

NYOMT

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

K.

MŰEMLÉKEK

Hivatalból
díj átalányozva

A.

Erdély Béla, formatervező 1). Folytatás.

Kiemelt bérukázás volt 1977-78-ban a Szpesti Városliget rekonstrukció-ja. Ennek során ideális természeti környezetbe, hatalmas fák árnyékába egész sor új játszoteret telepítettek. – Szöllösi Jenő szobrászművész, Árvai Csaba belsőépítész és Erdei Béla formatervező által készített mászóplasztika sorsa ugyanaz lett, mint a többi városligeti játékoknak, mászókáknak. A színes csöveket színes hálót nemcsak elvagdosták, de öngyújtóval, vagy valamivel addig égették, míg az erős műanyagkötél egyszerűen meg nem olvadt. – Itt látható.

Ülések és pofonok.

1984. VII. 19. Televízió 18.35 | Sz. Sné. |.

-Szőlősi Enikővel és Erdei Bélával beszélgetünk.

-Ugy gondoltuk,hogy ez az általunk tervezett játszótér,minél szebb és sokcélu legyen,végül is ezt a hálót,mászót,találtuk a legalkalmasabbnak,hiszen ezen a gyerekek egyrészt a legkülönfélébb mozgásformákat tudnak létrehozni,a tornázás alkalmával, de azonkivül,a fantáziájukat is nagyon megmozgatja,mert ilyen Tarzanként tudják az egészet végigmászni,és egész utak alakultak ki ezen ahol végig tudnak függeszkedni,csimpaszkodni,

-A természetes mozgássorokat szerettük volna végigjátszantni a gyerekekkel,mert erre nincs mód fára mászni városi gyerekeknek,egyéb módja,alkalma sincs,ugy vélem ilyen ellentmondással vasból és kötélből hasonló funkcióju környezetet,játszó környezetet próbáltunk létrehozni.

-Nem tudom milyen érzésük volt,amikor meglátták,hogy milyen állapotban van?

-Állapota sajnos folyamatosan romlik,és bizonyos időn belül minden ilyen dolgot fel kellene ujitani,és vagy legalábbis karbantartani,azokat a részeit,amelyek hár romló állapotban vannak.

-Hát ez itt most nem történt meg,de én nem tudom,könnyen elképzelni,hogy ezek az 5-Lo éves gyerekek,hiszen azok játszanak itt,hogy azok össze tudták volna tépni ezt a kötelet,hiszen ezt én sem tudnám.Hogy történhetett meg hogy ez ilyen állapotban van?

-Gyerekek,többszáz gyerek nyugodtan játszhatna rajta,hosszu évekig,és semmi baja nem történne,sajnos,vandalizmus.Szóval elég egy-két felnőtt,vagy fiatalember,és találtunk egyszer itt például törött üvegcserepeket,amivel nagy munkával,de azért ellehet vágni,vagy bicskával.Ez kifejezetten szándékos kártevés volt.

-A budapesti Klauzál tér a a bérházak közé szoritott,nagy igénybevételnek kitett,nagyvárosi játszótér tipikus példája. Lepusztultsága a hazai játszóterek általános állapotát tükrözi.A csővázas mászókákról lepattogott a festék,alóla kilátszanak a rozsdásodó vasak,vascsövek.A csuzdák szemetes homokozóba futnak.A homokozó melletti ivókut lefolyója, eldugult, a viz megállithatatlanul ömlik a homokba,sáros pocsolyába pancsolnak a srácok.Olajfestékkel fujt feliratok,

a betonból készült mászó és bujucskázó plasztikán,amelynek falait széles repedések tarkitják.

-Nem válnak a kivitelező mester becsületére,a csuzda ruhakiszakitó repedései sem.A vasvázra szerelt,hajdan szinesre festett deszkákból kialakitott labirintus játékokat sütétedés után illemhelynek használják.Deszkáit javarészt leverték és elhordták.Kiálló roszdás szögek,fadarabok teszik veszélyessé az eredetileg vonzó és ötletes alkalmatosságot.A padok deszkáit mint majd látni fogják méteres darabokon letépték.A tervező szándéka szerint árnyékot adó fát vett körül ez a négyszögü pad,ma már csak fancsonk van a közepén.A padok közül még szerencsésebbnek mondhatók azok amelyek deszkáit csak beszakitották.Ezeknek a padoknak már csak beton csonkjai merednek ki a földből.

-Milyen,hogy azt hiszem,hogy lélektano okai lehetnek annak, hogy nem akar szünni a játszótereken, a parkokban a pusztitás,törés,zuzás,vandalizmus?

-Nagyon nagy agressziós feszültségben élünk.Már a pszichológus számára az ebben is megmutatkozik például,hogy ilyen magas nálunk az öngyilkosság aránya,hiszen a pszichológus az öngyilkosságot,a legnagyobb foku,bár önmagunk felé forditott agressziónak tudja,vagy tartja.Ilyen szempontból a kifelé ordiduló agresszió még mindig jobb,idézelőjelben teszem ezt. Tehát ez családi,testi fenyitések,az iskolai állapotok, mind,mind ezt az agressziós szintet ezt az agressziós feszültséget növelik,Ha ovodásokat például magukra hagyunk,egy rövid ideig jól játszanak,de a felnőtt nélkül hamarosan veszekedni,kezdenek,majd csak veszekszenek,tehát nem tudják a saját aktivitásukat valóban levezetni semmi másban,és az aktivitás, amelynek nincs formája,az agresszióvá változik.Ha a kamasszal nem állunk szóba,mint fáradhatatlan vitapartnerek,akiket mindig azt hiszik,hogy le fog dorongolni és ki fog gunyolni, de aki nekik kell,akkor,óriási feszültség nő föl ezekben a gyerekekben,a magukra hagyott,bizonyos értelemben magukra hagyott,gyerekeknek az agressziós szintje nő,a monoton környezetben lakó emberek agressziós szintje nő,lásd lakótelepek. Ha sok embert nagyon kis helyre zsufolunk össze,már az állatoknál is igy van,agressziós szintjük hihetetlen mértékben megnő.

-Pedig a játszótérből kevés is van,kicsik is,nagyon sokan használják.

-Igen ugy gondolom,hogy ezek mind hozzájárulnak,és még egy,amivel a játszótér ekzed romlani,valami magától leszeked,deazt nem csinálják meg,ez az állapot,megint csak kihivja a tovább rongálást,tehát egy jól karbantartott játszóteret viszonylag kevesebben rongálnak,mint egy magától düledező,vagyomladozó,

játszóteret.

-Elveszőben van,kiveszőben van,tünőben van a csináló ember, az aktiv ember,az az aktiv ember,aki nemcsak egy részfolyamatot csinál,hanem aki az egészet csinálja meg.Ez volt az az embertipus,amelyek a maga feszültség levezetésének a tapasztalai öröme, a mesterségének a gyakorlása folytán az öröme az ilyenfajta tevékenységét is előbbre vitte.Gyakorlatilag ugye a gyermek játszótereket messze nemcsak a gyerekek rongálják,sőt az az érzésem,hogy a felnőttek is rongálják,azok a felnőttek is, akik egy bizonyos értelemben elfelejtettek dolgozniközösen dolgozni.És nem tisztelik a dlgok,vagy a munkának,vagya közösen végzett munkának a tárgyi eredményeit sem.Egyszerüen a tárgyak iránti tisztelet bizonyos értelemben csökkenőben van,és ennek sajnos objektiv okai is vannak,nagyon,nagyon sok rossz tárgy, a rosszul megtervezett,a rosszul elkészitett, a pongyola, a pimasz, a szemtelen tárgy,és az agresszivitást amiről Bekerdi Tamás beszélt,ezek a rossz tárgyak is kifejlesztik.

-De még valamit mondanék valamit a formáról a pszichológus szemszögéből.Az egyenes,szögletes formák,pszichológiai vizsgaláatok bizonyitják,az agressziós asszosiációkat hivják elő. Tehát egy játszótér ahol sok a gömb forma,egylakótér,amelyben több volna a fakőrives,forma,ugye ez szinte lehetetlen,csillapitó hatásu.Gyerek közelibb,ember közelitt,humánusabb,természet közelibb.A szögletes forma,amit ma preferálunk az természet idegen,ember idegen,érzelem idegen,csak racionáiis, és agressziót kiváltó.

-Egy kissé gyakorlatibb mederbe terelve a beszélgetést,a Fővárosi Kertészeti Vállalat ugye a budapesti parkok fenntartója, létesitója,gondozója,Mondja hányan vigyázzák,már a rongálosókról volt szó,hányan vigyázzák ezeket a parkokat,ezeknek a rendjét?

-A budapesti parkok területe,18 millió négyzetméter,és ez ezer helyen van.A parkokra 35 ember vigyáz.Ezer ember kéne tulajdonképpi ahhoz,hogy minden parkra jusson egy-egy felügyelő,aki a rendre is tud vigyázni.

-Ez igy nagyon kevésnek látszik.De vajon milyenek ezek a parrkőrök általában idősebb emberek ugye?

-Hát a 80 százalékuk idős,nyugdijas, 75 körüli ember,akik tulajdonképpen már félnek is.Annyi sérelem érte már őket, a legszélsőségesebb a városligeti történet,amikor,két leányzó kutyát vitt a játszótérre,a parkőr udvariasan figyelmeztette, hogy hagyják el a játszóteret,valaki a fiatal lányok védelmére kelt,sörösüveggel a parkőrt megütötte,és a parkőr meghalt.

-Mennyi forint áll az önök rendelkezésére,hogy rendben tartsák,ezeket a parkokat?Van egy ilyen számuk,hogy 1 négyzetméternyi parkra hány forint jut évenként?

-Igen.10 forint egy évre,1 négyzetméter parknak a fenntartására 10 forint.

-Ha szabad megjegyeznem ni csenek valami tul jól eleresztve, ahogy pestiesen mondják.Milyen lehetőségeik vannak a játszótéri eszközök karbantartására?Már ugy értem,hogy hány ember tudja ezeket rendszeresen javitani?

-Akik a tervszerü megelőző karbantartást végzik,150 fő,de ebből a tényleges 35.

-Nagyon kevés ez?

-Nagyon kevés.

Erdélyi Endre.

1937 Tavaszi Szalon.
Népkonyha, olajf,

1940 Magyar népkiállitása
Máriás leány, vizf.

Nemzeti Szalon

Fadrusz J. 85

Fáljan Mule 87 - Ilona 111

Farádi Veress Ira 93 Farkas János 150

Fay Lorant 131

Fehete Gére

Feleky Frikes 60

Fenyes A 31 - 19. l

Fer. K. 22, 39,

Fer. V. 83

Festy H 24

Folnesics 108

Freytag Zoltán 81, 198, 201

Fülöp Antal Andor 143

Bródelyi Endre

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726
1974 NOV 22
Északmagyarország

Erdélyi A. Endre festő

1974. nov. 22., péntek

1021

Képek és szobrok Tarcalon

A képzőművészeti szemlélet alakítása és az ízlésfejlesztés, a látáskultúra gyarapítása lényegi része a szocialista közművelődésnek. Ezért becsülni való a képzőművészeti ismeretek igényes terjesztését szolgáló olyan törekvés, amilyenre legutóbb Tarcal község tanácsa mutatott követésre serkentő példát. A tanácsháza két helyiségét engedte át a község néhány hétre képzőművészeti kiállítás számára.

Tanulságos ez a tarcali tárlat nevelésmódszertani vonatkozásban is. A közművelődési irányelvek elvi indokait felhasználva ajánlják a művelődésügy irányítóinak figyelmébe az amatőr művészeti mozgalmak sokoldalú lehetőségeit, a művészeti ismeretterjesztést. Tarcalon most olyan képeket, szobrokat láthatott az örvendetesen sok érdeklődő, amelyeket nem főhivatású művészek, hanem amatőrök, műkedvelők alkottak. Olyan műkedvelők, akik kenyérkereső főfoglalkozásuk teljes értékű betöltése után, szabad idejükben fokozott igényességgel képezik magukat a kedvüket töltő festés, szobrászkodás elméleti és szakmai tudnivalóiban is. Képeik, szobraik azért tekinthetők igazi műalkotásoknak, s méltóak közfigyelemre.

A tarcali kiállítások „korelnöke" a 70. életévében járó *Erdélyi A. Endre*, a község megbecsült lakosa. Nagykaposi parasztcsaládból származik. Rajzolóképességével már az elemi iskolában kitűnt, mégsem járhatta végig a festővé válás szabályos útjait. „Ösztehetségként" kerülhetett csak Révész Imre kecskeméti művésztelepére, majd innen Aba-Novák Vilmos, Vaszary János, Berény Róbert budapesti szabadiskolájába. Már a harmincas években felfigyeltek ugyan erős egyéni tehetségére — „Inségkonyha" című, szociális töltésű képe általános feltűnést keltett — mégsem kaphatott „céhen belüli" helyet. A háború után ő lett Tarcalon a földosztó bizottság titkára. Aztán a családja fenntartása kötelezte különféle fizikai munkákra. Művészi hajlamainak csupán „vasárnap délutáni" festőként élhetett. Csak mikor szárnyra bocsáthatta gyermekeit, támadt fel benne újra az elmélyültebb festészet szándéka. Segített neki a tokaji nyári művésztelep közelsége. A legutóbbi fél évtizedben valósággal megfiatalodott alkotó kedve. Különösen frissek újkeletű vízfestményei. Ezek legszebbjei szerepeltek a tarcali kiállításon.

Kiállító társai közül korban az Encsen élő és dolgozó *Szatmáry István* áll hozzá közel. Ő rendőrtiszti hivatása mellett szegődött a festőecset önkéntesévé. Másfél évtizede rendszeresen szerepel a megyei kiállításokon. Most Tarcalon főként olajfestményeivel keltett elismerést. Emlékezetesen kifejező a „Tanya" című képe, a tájkörnyezet találóan jellemző sötét tónusaival. Oldottab, líraian bensőséges az „Encsi park" — parázs zöldjével, finoman színes árnyékaival.

Szintén Encsen él és a legnehezebb szobrászfeladatokkal birkózik — kedvtelésből — a pedagógus *Borsos István*. A rakacai szürkemárvány kedvelt nyersanyaga. A kemény anyag ismeretében csak a legszükségesebbet hántja le a márványtömbökről, hogy kibontsa a bennük meglátott alakokat. Legtöbbször az élet diadalát hirdető szerelmespárokat mintázza meg márványban, vagy az örök anyaságnak állít emléket.

Tarcal után Tiszalúcra, majd onnét az encsi járás községeibe vándorol ez a hasznosan szép tárlat.

Berecz József

1974. nov. 22., péntek

A termelőszövet
belső ellenőrz

A vállalatok és a szövetkezetek gazdálkodásában, nyilvántartási és elszámolási rendjében a törvényes rendelkezések végrehajtásában tapasztalt fogyatékosságok felszámolása és a társadalmi-szövetkezeti tulajdon fokozott védelme érdekében a Minisztertanács múlt évi határozata jelentős feladatokat tűzött ki a gazdálkodás felügyeleti és belső ellenőrzésének fejlesztésére. Erről beszélgettünk *Oláh Sándorral*, a PM. Bevételi Főigazgatóság megyei hivatalának osztályvezetőjével.

— *Milyen fejlődés tapasztalható a belső ellenőrzés területén?*

— A fejlődés alapvetően abban mérhető, hogy a termelőszövetkezetek a belső ellenőrzést ma már szükségesnek tartják. Példa erre, hogy a hivatalos belső ellenőrök száma 1972-ről 1973-ra a termelőszövetkezetekben megkétszereződött és tevékenységüket is pontosan behatárolták. Jelentős előrelépés van abban a tekintetben is, hogy a számviteli munka területeit előírásszerűen szabályozták.

— *Milyen a kapcsolat a belső ellenőrök és a bevételi hivatal revizorai között?*

— Érdemi kapcsolat a belső ellenőrzés és a hivatal között lényegében a pénzügyi revíziók alkalmával jön létre. A TESZ revizori irodákkal a kapcsolatunk folyamatosnak tekinthető. Év elején és félév után általában ellenőrzési tervet cserélünk, hogy elkerüljük az ellenőrzési időpontok ütközését, azaz: ne terhelje egy időpontban két vizsgálat a termelőszövetkezet vezetőit és könyvelési apparátusát. Részt veszünk főkönyvelői értekezleteken is, ahol a felvetődő problémák megoldásában segítünk. A közvetlen, tsz-en belül szervezett ellenőrző bizottságokkal a kapcsolat már nem ilyen folyamatos, de részt a kapcsolatot felhasználjuk arra is, hogy munkánk során javítsuk az ellenőrző bizottságok szakmai felkészültségét.

— *Milyen számviteli, illetve pénzügyi, területek szabályozása lenne még célszerű a termelőszövetkezetekben?*

— Rendszeressé kellene tenni valamennyi üzemben a főkönyvelő beszámolási kötelezettségét a tervezett bevételek és kiadások alakulásáról, hogy az üzem vezetői évközben is informáltak legyenek, és ne október. november hónapban szerezzenek csak tudomást a várható eredmény alakulásáról.

— *Milyen a folyamatba épített és hivatalos belső ellenőrzés színvonala?*

— A folyamatba épített belső ellenőrzés nem teljes, még vannak ellenőrzés nélküli területek. Előfordul olyan hiba a költségvetési kapcsolatoknál, hogy az adóalapkigyűjtés összesítésénél összeadási hibát vétenek, mely egész évben változatlan maradt, mivel az ellenőrzést elmulasztották. Így ezt a hibát azután csak egy év múlva, a külső ellenőrzés állapíthatja meg. Ezekben az esetekben helyes lenne az ügyvitelt úgy szervezni, hogy az adóalap más területről is kimutatásra kerüljön, így a két adat eltérő volta már ránézésre is mutatja, hogy valamelyik hibás... A hivatásos belső ellenőrök képzettségi színvonala növekedett, itt azonban meg kell jegyeznem, hogy a hivatásos belső ellenőrök között csak számviteli képesítésű emberekkel találkoztunk, bár szükséges lenne műszaki képzettségűek foglalkoztatása is, például agronómus, építész, stb. Külső szakértőként a TESZ revizori irodák működnek közre. Kétévenkénti vizsgálataik átfogó jellegűek. Foglalkoznak a termelés-sel, a számvitellel

ERDÉLYI ENDRE

25. Máriás leány, vízf.

Nemzeti Szalon

Magyar nép.

1940 febr. márc.

magyar művészek műveinek reprodukciója,
művészi disztárgyak,
a világhirű herendi diszkészletek,
jutányos kézifestésű asztali készletek.

●

21 VILÁGKIÁLLITÁSON NAGYDIJ.

KÖZPONTI IRODA:

BUDAPES,T IV., VÁCI UCCA 37.

Telefon: 182—755.

Gyártelep:

HEREND

(Veszprém megye.)

Á brahám és Sugar, Bagó M. és Fia Utóda, Budapest. Kiadó: Lehel Béla főtitkár.

Ker. Sparosok Orsz. Szöv

1942 márc

Kútnál
Latorca
Fürdőző disznók
Kút
Máriás leány III.
Vijasztaló
Latorcapart

T A L M A Z Á S

lmazom munkatársamat, Rónay Máriát
y a Képzőművészeti Lexikon kéziratá-
15-1955.jan.15.időszaki anyag/ számom-
z/ forintot helyettem felvegye.

Szentiványi Gyula

/Dr.Szentiványi Gyula/
XI. Lágymányosi u.16.

Felvidéki Egy. tiv

1942 jan. (Rákóczi út 36)

tyj. kiáll

I L A

éneti Intézetnek leadott Képzőmüvé-
4036 oldalig
1915. időszakra terjedő munkadija fejé-

ezerháromszáz/ forintot

6.

Dr Szentiványi Gyula

/Dr.Szentiványi Gyula/
XI. Lágymányosi u.16.

Erdélyi Endre

festő (Erdély)

Női akt, olajt.

Tarcali táj, vörf.

Ciklamen, vörf.

Kat F. E. D.

A visszatért területek

(Felvidék, Erdély, Délvidék)

képz. fiúk. ifj. kiáll

1942 dec. (Múz. u. 11)

eas Cranach.

n. † Weimarban 1553 október

.

~~sztófejedelem.~~

fordult. Barettet visel; haja,
s szakálla barna; ingének
a kivágott; kabátja prémes
kete. Felirata fölül balra, a

ohans der Erst Churfurst
kép alatt pedig két hasábos
nes lieben bruders end« kez-
et behelt« befejezéssel.

— Lelt. sz. 1340. — Vétetett
stól 400 M-án vagyis 476 K-án
június 24-én (153–95). — Az
95 és az 1895 november 28-iki
– Az elszámolást elfogadta az
–900) és az 1901 augusztus
901).
. 25. l. — Verzeichniss Nº 237.

Erdélyi Endre

36 Népkonyha olajf. 300.— P

Nemzeti Szalon
Tavaszi Szalon 1937

Munkácsy Cák

1934 máj (Ernst)

Hegi Gerard

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

V., Visegrádi-u. 36. IV. [illegible]

MDK

Erdélyi Endre, festö

Ut napsütésben.

A Vall. és Közokt. Min. vásárlásainak kiállitása. Az O.M. Szépmüv. Muz.-ban. 1938 jul.1.-aug.1. Bp.1941. Kat. 8.l.

MDK

Erdélyi Endre, festö

Hegyi beszéd.

Az Ernst-Muz. kiállitásai.CXLVII. -Munkácsy- Cph.XXXXXX
VI. sors.egybekötött repr.kiáll. Bp.1934 május. Kat.15.

MDK

Erdélyi Endre

Népkonyha, olaj

XII. Tavaszi Szal. N. Szal. 1937. máj.

8 l.

Erdélyi Endre

MDK

festő

A XIV.-ik tavaszi szalon
Esti Kurir 1939. ápr. 4.

Erdélyi Endre
Máriás leány, vizf.

"Magyarország a képzőművészetben" III. kiáll. Nem-
zeti Szalon, 1940. február. 8 l.

ltár-

új.

kép)

MDK

Erdélyi Endre, festőm.

melegen és erőteljesen festi a magyar napsütést.

A magyar élet pártjának képzőművészeti kiállitása. - A Párt ferenckörúti helyiségében.
Ujm Magyarság. 1941.dec. 14. 21.1.

Erdélyi Endre

— **A Felvidéki Egyesületek Szövetsége** helyiségeiben két fiatal művész, a festő *Erdélyi* Endre és a szobrász *Makovinyi* Kálmán állitják ki munkájukat. *Erdélyi* képei naturalizmusukkal érdemlenek figyelmet. Egyénisége tán alakulóban van — ha nem a művész bánja. A multba tekint s ugylátszik nem érzi helyesen az ujabb eredményeket. *Makovinyi* Kálmán széles területet ölel fel szobraival. Hüvös és klasszicizáló vagy egyszerű az uj divat szerint; biztosan látja és használja a tömegek és formák értékeit. Biztos szobrászi tudással készültek, nyugodt és megbizható művészi izlésről tesznek bizonyságot.

NV. 1942. I. 14.

. . . . . .

. . . . . .

Ezekről megjelent kritikák, méltatá

. . . . . .

. . . . . .

Milyen kitüntetéseket kapott . . . .

. . . . . .

Szerepelt-e külföldi kiállitáson, mel

. . . . . .

. . . . . .

Vol-e 1954 után külföldi tanulmányut

. . . . . .

. . . . . .

Erdélyi Endre

Kiállítás

Erdélyi Endre festő és *Makovinyi* Ferenc szobrászművész mutatkozik be a Felvidéki Szövetség helyiségeiben. Kiállításuk tán különleges, a megszokottaknál esetleg északibb hangot szeretne megütni. A különállást főleg a festmények jóvoltából inkább vidékiesség, vagy a középszertől való szabadulási kísérlet jellemzi. A festmények nem mondanak többet annál, mint amit a közönség már alaposan ismer, amiben jóindulattal kereshető a biztatóbb jövő lépéseit. A képeknél több tehetséggel biztatnak a kiállított szobrok. Bizonytalanságukat formai nemességre, előkelő vagy természetes megjelenésre való törekvés felejteti. Sokszor különböző irányt mutató stílusukkal szélesebb érdeklődési területre, vagy alapos és messzetekintő tanulmányokra hívják föl a figyelmet.

NV.
1942. I. 24.

. . . . . .

. . . . . .

Ezekről megjelent kritikák, méltatás

. . . . . .

. . . . . .

Milyen kitüntetéseket kapott. . . . . .

. . . . . .

Szerepelt-e külföldi kiállitáson, mely

. . . . . .

. . . . . .

Vol-e 1954 után külföldi tanulmányuto

. . . . . .

. . . . . .

MDK

Erdélyi Endre festő

Hegyi beszéd

Relvidéki müvészek kiáll. Uj Magyarság, 1942. jan. 25.

MDK

Erdélyi Endre festőm.

Nagykaposi rét

Tarcali táj

Megyibeszéd

2 felvidéki müvész. Esti Magyarország, 1942. jan. 12.

Erdélyi Endre

Kutnál, olaj

Latorca, "

Fürdőző disznók, "

Kut, "

Máriaás Lány, "

Vigasztaló, "

Latorcapart, "

Keresztény iparosok orsz. Szöv. kiáll. 1942. márc. 3 l.

Mihály kőfaragó

Erdélyi Endre

Kiáltó

NÜ. 1942. III. 22.

Központ-ban (Budapest, XIV. Dózsa Gyö
Megrendelés esetén az összeg MNB 149
ciós Központ számlaszámára utalandó.
tán juttatjuk el T. Cimhez.

Sajtó alatt:

Évkönyvünk 1959-es kötete.

A forráskiadvány-sorozatból "A
mely a terület épitészeti állagának a tör

Mü

Erdélyi Endre

Kiáltó

Új M. 1942. III. 24.

T. Cim!

A Művészettörténeti Dokumentációs K
ráskiadvány-sorozatát. A sorozat első

"Magyar Tanácsköztársaság K
cimü levéltári publikáció jelent meg,
Müvészeti Osztályának iratanyagát és
iratanyagának a képzőmüvészetre vona

Értesitjük, hogy ezenkivül intézetünk

"Müvészettörténeti Tanulmány
cimü kötete, mely a Dokumentációs K

Továbbá kapható

"Müvészettörténeti Tanulmány
cimü kötete. Ára: 45.- Ft.

A felsorolt kiadványok megvásárolhat
Központ-ban (Budapest, XIV. Dózsa Gy

Erdélyi Endre

Szabad Művészet, 1948

II. évf. 10. sz. 336. o. – A Szabadsverve-
zet közlemérnei.

Egyi elop.

Erdélyi Endre festő

Szabad Művészet, 1949.

III. évf. 7.–8. sz. 351. o. A Szabad-szervezet körlevelei. – A Takaji csoport..

Erdélyi Endre

Tokaji müvész.

Részt vett a Képző és Iparmüvészek Szövetsége borsodmegyei csoportjának kiállitásán, amely 1951 okt. 14-én zárult.

Északmagyarország 1951 okt. 3

Erdélyi A. Endre

Kossuth Lajos életnagyságú olajportréja a monaki emlékmúzeumban van.

Ksuffa Tibor: Emlékmúzeum Monakon.

Köznevelés, Budapest. 1971. (?) 12.

Erdélyi A. Rudre

festőművész a monoki termelőszövetkezet megvendelésére életnagyságban festette meg Kossuth arcképét. A községben élő festőművész immár ötödik alkalommal mintázta meg a nagy hazafi arcképét, s ez a mostani is az Rybl-féle körajz alapján készült.

Kossuth arcképe.

Észak-Magyarország 1972/72 12 old

Erdélyi Endre

festő

Harasérők c.

képe repr.

Művészet

1942. 43. sz.

19. l.

átvivo kép

megírva

Erdélyi Endre
festő

~~Koll. kiáll~~ (a Felvidéki
Egyesületek Orsz-szövet-
ségének helyiségében
volt Koll. kiállítása.)
Arcképeken kívül
Leány hegedűvel, Jász-
szentandrási templomhely
(Föv. Képtár tulajd).
Ivókut Tarcalon, Bala-
toni alkonyat, Hazatérés,
Ebédelők stb. Többnyire
pasztellek.)

ivott
2

Művészet 1942. 43. sz.

17. l. (E. E.) kiállítása.)
19.

Képpel

és Makovinyi M. Kál-
mán

Tornócz h. n. VII. 291.

Erdélyi Endre

Föv. képt.

Népkompha (of
Jászszentandrási
templomkert)

nagyrapos nármarásu festő. Mécs László írós hozta fel Bpestre, s itt Aba Novák Vilmos és Vanary Jenics Deze alatt kezdett tanulni. T 1934. a Mun Kacsy Cöh tárlatán tünt fel. T ~~1942 (~~

~~1940. Bpesten a Csaba kulturális egyes~~

1942 (?) - 1948 az egri 1949 a tokaja trabadnar- és 1957.

T 1929-31. a Kecskemétés mint vész telepen dolgozott.

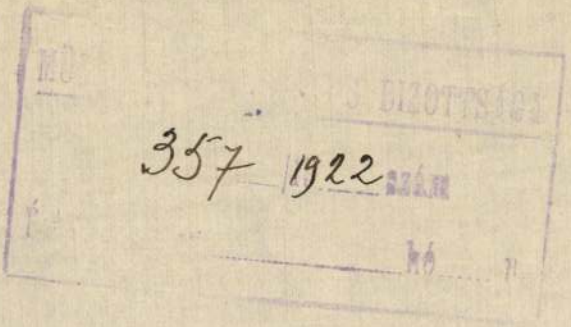

veret kiállításán vett
sort

357 1922

Erdélyi Endre

festő

Palóc menyasszony

c. képe repr.

Művészet. 1941. 37. n.

16. l.

Nép

Erdélyi Endre

1929/30 Kecskeméti telep

Ferképzőmfoiskèvk

1932-33. 79. l.

Erdélyi Endre

festő

1940

Kollektiv kiállitása
Budapesten a Csaba
kulturális egyesület (nyilas!)
helyiségében 1940
karácsonyán.

Uj Magyarság

1940. dec. 24. (Képző-
művészeti kiállitás.)

Erdélyi Endre

festő

Sz. l. T. Tavaszi Szalon

1937. XII. (N. Sal) ~~XIII~~ XIV

Néptanyka, of

1938 (Ernst) XIII.

Tájkép,

Mániár kép

1939. XIV. (N. o)

Csendélet

Dülő út.

A m. kir. postatakarékpénztártól

43 XII 30 19
B 54 B

16136

119.

MŰEMLÉKEK
ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA

Budapest
X. Hőgyes Endre u. 10.

55 — Rapa
300 — Lanto
— 30 pt. ju
355.30 Pengő

Hivatalból
Mátalányozva

Marad V. 1943-ból 21.08 P.

Erdélyi Endre

festő

Szabad Művészet

1957. 421. l.

Szegi P

Tokaji képem kiáll

ktatásügyi miniszter jelen kelet és
vevőség VII.osztályához intézett ren-

. L u x K á l m á n müegyetemi magán-
. X.Szabóky-utca 40./ folyó évi október
Bélapátfalvára történt hivatalos kikül-

Erdélyi Endre

Eger

l.

Szabad Művészet

1948. 336.1.

(Az Egri (Szi.Sz) Kiállítás)

" önálló lapokban,

aléknak.

összes nyomtatványok a részletezett

..... 1,150.-- P,

felszámitása mellett.

atunk elfogadását kérjük és vagyunk

kiváló tisztelettel

MDK

Erdélyi Béla,

3o7. Kárpátalja.

M.Kir. Vall. és Közokt. Min. V. Nemzeti Képzöm. Kiáll.
Képes tárgym. Kassa . 1939. 16.1.

MDK

Erdély Béla

Csendélet, olaj
Latorca, olaj

" A Magyar Művészetért" Képzőm.Kiall.Kat.
Műcsarnok, 1940 Dec.15 - 1941 Jan.12. 10.1.

MDK

Erdély Béla

-rp-:"A magyar művészetért" kiállitása. Magyarország 1940. dec. 14. 6.l.

MDK

Erdélyi Béla

Kosztrina, of.

Az Ungvári Művészeti Hetek. Szépmüvészet
1941. 18o.l.

Ösztöndíj (1913-ban Erdélyi Béla ösztöndíjjal a kecskeméti művésztelepre kerül)

Pásztortűz, 1929. 13. sz. 310. l.

Ruszinszkói festőművészek.

Erdély Béla, belsőépítész,

A józsefvárosi kiállítóterem új bemutatójának témájánál nehéz volna hétköznapibbat elképzelni. A vegyedév legizgalmasabb bemutatóját látjuk, messzire vezető tanulságokkal. Le Corbusier, Alva Aaltó, stb. székeit. – Nincs magyarázat árva, miért nem gyártja az ipar Erdély Béla, Nemes Péter székeit, amelyek kényelmesek, és szépek.

Sík Csaba: A szék – Józsefvárosi Kiállítóterem.

Tükör, Bpest, 1978. márc. 19.

Erdélyi Béla, mérnök

Miskolc átnézeti térképe a szomszédsági egységek ábrázolásával. /Ómassa, Ujmassa, Lillafüred, Hámor, Diósgyőr, Ujdiósgyőr, Szirma, Hejőcsaba, Görömböly-Tapolca./
Fekete repr. 31.old.

ifj. HORVÁTH BÉLA: Miskolc II. III. és IV. kerületének kialakulása, városképei és műemlékei 30.old

A MISKOLCI HERMAN OTTÓ MÚZEUM KÖZLEMÉNYEI, 1956. dec. Miskolc

ERDÉLYI BÉLA, mérnök

Diósgyőr várkörnyék müemléki, városképi és települési térképe./Térképek a szerző 1952.évi kutatásai alapján készültek. Erdélyi Béla rajza. Fekete repr. 31.old.

ifj. HORVÁTH BÉLA: Miskolc II.III.és IV.kerületének kialakulása, városképei és müemlékei 30.old

A MISKOLCI HERMAN OTTÓ MÚZEUM KÖZLEMÉNYEI, 1956.dec. Miskolc

Erdélyi Béla

Keresztesi Ferenc, Kalocsai István,
Hegedüs Ferenc, Thurzó László tervével
munkatársa.

Magyar Televizió Székház tervpályázata 1967.
A terv megvételben részesült.

Magyar Építőművészet 1968. 6.sz.2.1.

Erdélyi ismeretlen mester

Pincetokba való palack: (Kúvott üveg; magassága 13 cm)
Erdély, 17. sz. vége, ~~dőlt~~.
Iparművészeti Múzeum, Bp.
Ferete-féle repr. (2 db: elölapról, hátlapról is)

Boros Béla: Régi magyar üvegművészet. Bp. 1965.
50. o.

Erdélyi ismeretlen mester

Bokály (fúvott opálüveg pecsétvösös, ívásos mustrával) Magossága: 18.5 cm
18. n. Erdély
Magóngyűjtemény
Lines repr.

Bossos Béla: Régi magyar üvegművének. Bp. 1965
52. o.

Erdélyi Béla

fotóm.

Helyi iparterméket kiállítása
1 termet képz. Ziáll. va
szántak és vendégszínt E. B-t
és meghívtát

~~Vásárhely m.~~ Kiss Lajos, Vásárhely
művészélet, Bp. 1957

111 l.

Erdélyi Béla, festőművész (1891–1955).

Kassai Anton abba a gimnázjumba került, ahol Boksai József – a kárpátontúli festőiska egyik alapítója – volt a rajztanár. – Formanyelvének megtalálásában nagy szerepet játszott a festőiskola másik alapítója, Erdélyi Béla is.

Némethi György: Kassai Anton kiállítása.
Ország Világ, 1984. okt. 3.

Erdélyi Béla

Szerepelt az 1903-as ipari-és mezőgazd. kiáll. alkalmából rendezett régn. kiállítás.

Kis Lajos, Vásárhely mozvén-élet Bp. 1957.

Erdélyi Béla

Heckenast Péter / rajzó /

Szakmagyarország 1967 XII. 29

MOL

Erdélyi Bernát
könyvnyomtató

1478 körül Padovában működött

÷ Fragmentumok a könyvnyomtatás történetéből

Grafikai Szemle 1909 évf. 3 sz. 56 l.

mok

Erdélyi Bernát
könyvnyomtató

1478-ban Páduaban működött

Tanay József: A könyvnyomtatás története előadás.

Grafikai Szemle 1905 évf 6 sz 127-128 l

Toledo, Portugal
Interrogatorio

[illegible] Don Francisco [illegible]

Tercero interrogatorio [illegible]
[illegible]

[illegible] 1507 [illegible] 127-1581

Erdélyi Bernát

1478-ban Padová-
ban könyvnyom-
dász

l.

Kertész nyomtatott
99. l

d. nieg Ballagi
univét

eredményről haladéktalanul tegye

Erről a Müemlékek Or

idejüleg értesitem.

A hivatalos másc

igazgató

MDK

Erdélyi Dezső
Az ember tragédiája, makett

Balla I: Magyar szinpadkép-tervezők a milanói Triennalén. Pesti Hirlap, 1940. ápr. 13.

Erdélyi Dániel

MH SAJTÓFIGYELŐ

MAHIR MAGYAR HIRZETŐ

1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

1982 ÁPR 19

ÉLET ÉS IRODALOM

A. afi [illegible]

1021

Name: ERDÉLY DÁNIEL

Address: 1926 BUDAPEST

VIRÁGAROK 6/B

Profession: EGY. KALLG.

Erdély Dániel és

Erdélyi Dezső

A földalatti gyorsvasút Népstadion felé eső homlokzatánál felállításra kerülő sportoló- & zoborcsaport tervezésére és kivitelezésére kapott megbízást.

Magyar Nemzet, 1957. Szept. 21.

Erdélyi Dezső.

A „Művész-sétány"-on felállítandó Liszt Ferenc mellszobrának elhérnítésére kapott meghúzást.

Magyar Nemzet, 1957, Júl. 4.

M.D.K.

ERDELYI Ede

Nagybányán a Szépmüvészeti Iskola tagja

1928.

Réti: Nagybánya.... Bp. 1954. 339.ℓ.

Erdélyi Csilla, általános iskolai tanuló

Az évdi 8. számú általános iskolában gyermekrajz-kiállítást rendeztek. Horváth Miklós, Erdélyi Csilla és Brückner Éva kaptak díjakat munkáikért.

Losonci Miklós: Plasztikák és grafikák.
Test Megye Napló, 1980. máj. 31.

Erdélyi Epstein Mór grafikus

M.D.K.

200 koronás második
díjat nyert az Egyesült Villa.
mozaici Rt. plakátpályázatán.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1899. XX évf.
nov. 8. sz. 5. old.

MDK

Erdélyi Epstein Győző, graf.

Az" Egyes. Villamossági R.T" az izzó-lámpa oszt. reklámozására szánt tervpályázaton nyerte el a II. dijat.
Jeligéje: Pictor volt.

Pályanyertes plakátok.
Mücsarnok. 1899. 27.sz. 421.l.

Erdélyi Erna

MDK

festő, kivitelező

A Zsolnay-gyár művészi munkáiban közreműködött

kb 1922-

65.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

Kultúrával a kulturált Balatonért

Bemutatjuk a „Fonyóddal a Balatonért" Alapítványt

Fonyóddal a Balatonért

ALAPÍTVÁNY

Kultúra, szórakozás, szórakoztatás. Ezek így magukban csak puszta szavak, melyeket olykor, könnyelműen és felelőtlenül használunk.

Környezetvédelem, tisztaság, egészség. Tenni kell érte mindennap, de a jó szándék, az akarat sokszor kevésnek bizonyul.

Ezek a gondolatok főleg az idegenforgalmi idény alatt jelentkeznek frekventáltan, amit saját bőrünkön is tapasztalunk, vagy rosszabb esetben szeretnénk tapasztalni. A hosszú, csendes téli délutánokon, estéken sokszor elgondolkodunk, hogyan tölthetnénk meg az üresen csengő szavakat valódi tartalommal. Sajnos a jelenlegi nehéz gazdasági és társadalmi helyzet miatt az emberek egyre inkább visszahúzódnak az otthon biztos védelmébe, közönyössé és fásulttá válnak. Ezért szeretnénk olyan rendezvényt szervezni, ami a közös tenni akarással kimozdítja őket ebből az állapotból.

Az ötletek kavalkádját tett követte, és alapítványt hoztunk létre „Fonyóddal a Balatonért" elnevezéssel. Alapítványunkkal szeretnénk a kultúra állóvizét felkavarni. Meggyőződésünk, hogy Fonyód megérdemli és méltó rá, hogy a Balaton-part egyik nívós kulturális központjává váljon.

Alapítványunk célja olyan magas szintű kulturális és szórakoztató programok szervezése és lebonyolítása, melyek minden korosztály igényét maximálisan kielégítik. Terveink szerint kéthetes fesztiválunk alatt színházi előadások, operettest, divatbemutató, éjjeli szerenád, vízikarnevál, folklórnap, sportrendezvények, rockkoncertek, kézművesek kirakodóvására és bemutatója szerepel a programtervben. Ezeket a rendezvényeket egész Fonyód területén több helyszínen kívánjuk megrendezni. Terveinkben szerepel a kikötő, a gimnázium aulája, a sportcsarnok, az ipari iskola sportpályája, a zeneiskola szabadtéri színpada, a Kakas tanya, a városi strand, a Torony étterem és az Árpád-part, ahol vízi színpadot kívánunk felállítani. Az előadásokra sikerült megnyernünk népszerű színházak produkcióit, híres zenekarok közreműködését, modern technikával dolgozó reklámszakembereket, valamint lelkes amatőröket, akik profi művészi munkát végeznek.

A FONYÓDI KULTURÁLIS FESZTIVÁLT hagyományteremtő szándékkal kívánjuk létrehozni, első alkalommal idén *1993. július 2—18.* között, majd rendszeresen minden évben. Reméljük, hogy ezzel elérhetjük, hogy *1996-ra az EXPO idejére fesztiválunk a Balaton-part egyik kimagasló eseményévé váljon.* Nem titkolt szándékunk, hogy fesztiválunk nemcsak a Balaton-part, hanem az egész ország érdeklődését felkelti. *Alapítványunk a fonyódi önkormányzat anyagi és erkölcsi támogatását élvezi* sok más intézmény és magánszemély mellett. Sajnos az önzetlen erkölcsi és anyagi támogatás mellett találkozunk olykor kisebb-nagyobb öncélú piszkálódással, de tudjuk, hogy akaratunk erősebb a burkolt rágalmaknál.

Az alapítvány számlájára befolyt pénzösszeget szándékunk szerint *Fonyód infrastruktúrájának fejlesztésére, környezetének megóvására, nemzeti kincsünk védelmére kívánjuk fordítani* a legsürgetőbb feladatok sorrendjében. Alapítványunk nyitott, ahhoz minden jogi, illetve magánszemély csatlakozhat, amit nagyon szívesen veszünk.

Elképzeléseink és terveink megvalósításához várjuk szponzorok jelentkezését (címünk: *Fonyód, Köztársaság utca 53.).*

A program változatossága és sokasága megkívánja, hogy minden fonyódi lakos, intézmény és vállalkozó magáénak tekintse a fesztivált és tőle telhetően segítse a szervezést. Segítséget jelent az is, hogy a *már most kapható 1000 Ft-os bérleteinket, ami a fesztivál összes programjára belépést biztosít,* minél többen vásárolják meg. Ez a bérlet *jelentős kedvezményt* nyújt minden program látogatásához. *A bérletek a következő helyeken kaphatók:*

Fonyódliget, Dab söröző, Művelődési ház, DÉDÁSZ-kirendeltség, Fonyód oktatási intézményei.

Tudjuk, hogy nemcsak mi viseljük szívünkön a Balaton sorsát, hanem olvasóink többsége is. Rengeteg embernek ad munkát a Balaton, éppen ezért kötelességünk minden eszközt megragadni megóvása érdekében. Reméljük, hogy az olvasók körében sokan vannak, akiknek megértő és szíves támogatására számíthatunk és személyesen is mielőbb találkozhatunk. A találkozásra jó lehetőséget biztosít az a *bál,* amelyet alapítványunk a város támogatásával szervez a *gimnázium aulájában április 11-én.* A bált reményeink szerint ismert közéleti személyiségek és népszerű művészek teszik színessé.

A részletes programokról és a fesztivál szervezéséről folyamatos tájékoztatást nyújtunk plakátjainkon. Tudjuk, hogy kezdeményezésünk csak igen kis lépés a Balaton megóvásáért vívott harcban, de közös akarattal és összefogással hatalmas dolgokat vihetünk végbe.

Kérjük önöket, mikor írásunkat olvassák, egy pillanatra gondoljanak a Balatonra.

Hardy Péter
az alapítvány kuratóriumának nevében

SOMOGYI FESZTIVÁL —FONYÓDI TAVASZ '93

Egy kiállításnyitás ürügyén

Március 12. 16.00 óra: Fesztiválmegnyitó fonyódi képzőművészek tavaszi tárlatának megnyitója a művelődési ház „Mini" Galériájában. E sorokkal kezdődtek a szórólapok és plakátok, melyeket a fonyódiak olvashattak. Nem véletlen, hogy pont ezzel az eseménnyel nyitottuk a rendezvénysorozatot. Előzmények. Öt éve a művelődési házban kialakítottunk egy kiállítóhelyet, ahol havonta más-más alkotók munkáiból láthatók bemutatók. A városban ez az egyetlen hely, ahol egész évben találkozhatnak az érdeklődők a képző- és iparművészet valamilyen ágával. Sok országos hírű és helyi művész is állított ki, de teret adtunk a kezdő vagy akár amatőr alkotók bemutatkozásának is. Négy éve Fonyód várossá avatása alkalmából hívtuk össze, kértük fel lakóhelyünkön élő és alkotó dolgozókat közös tisztelgésre és kiállításra. Ennek első alkalommal a gimnázium, utána pedig a művelődési ház adott otthont. A látogatók és alkotók körében egyaránt sikert aratott kezdeményezés életképességét a most megnyitott negyedik kiállítás bizonyítja. Az évek során mindig azonos időben megrendezett kiállítás anyaga egyre színesebb, érdekesebb, egyénibb alkotásokkal lett gazdagabb. Egyre több köztünk élő ismerősről és ismeretlenről derült ki, a szürke hétköznapi munka mellett, után, valami mást is csinál. Valami más tevékenységet, ami lehet önkifejező, hiánypótló, útkereső vagy egyszerű időtöltés. Az elkészült munkák mutatják az alkotók milyen mélységekbe vagy magasságokba tudtak eljutni.

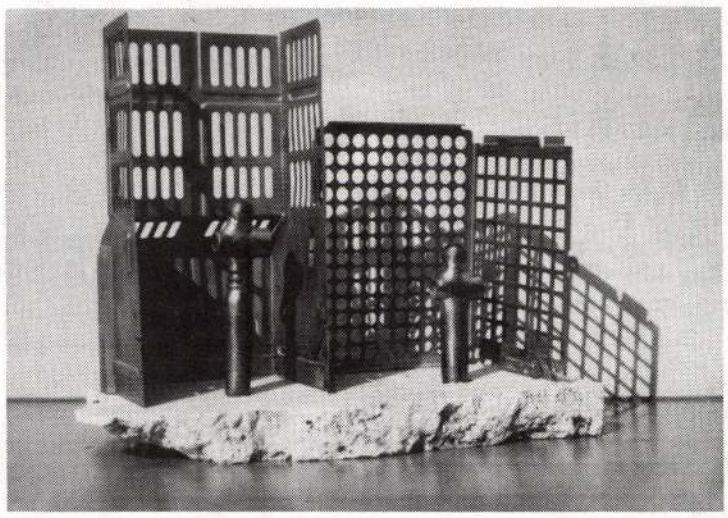

Erdélyi Ernő: XX. századi városlakók

A kiállítótérben mindig jól megférték az amatőrök és profik. Szakmai és hatalmi villongások nem rontották a baráti légkört. Az alkotók várták, vártuk az új bemutatkozás lehetőségét egymásnak és a közönségnek egyaránt. Enynyit változtam, idáig jutottam az elmúlt egy év alatt, más technikát, más formanyelvet kerestem és próbáltam ki. Fontos a megmérettetés a további alkotómunka folytatásához. A megnyitón *Péterdi Gabriella* és *Péterdi Péter* gyönyörű zenéje adta át a testvérmúzsák üdvözletét. A zene hangjai és fesztiválnyitó beszédem alatt figyeltem az arcokat. Az alkotókon tükröződött a feszültség, a látogatók feloldódtak és felkészültek a látvány befogadására. Sok, ilyen arcot szeretnék látni a kiállítás nyitva tartása alatt.

Ezután *Horváth Gábor* polgármester ajánlotta meleg szavakkal a megjelentek figyelmébe az alkotókat és munkáikat. Ez alkalommal 11 kiállító 24 alkotását tekinthetik meg az érdeklődők. Több képen lakóhelyünk ismert részeit, a Balaton megszokott látványát fedezhetjük fel, de mindig kicsit másként, az alkotók személyiségén keresztül. A technikai megoldások változatosak, a gobelintől az akvarellig, a pasztelltől az olajfestésig. A térbeliséget néhány pop-art stílushoz tartozó kisplasztika képviseli. Az alkotók mindenféle sorrend és minősítés nélkül: *Farkasné Mocsári Mária, Farkas Béla, Lehelné Valent Éva, Papp S. Gábor, Erdélyi Ernő, Szabó Dénes, Pánczél Tibor.* Ez évben először állítottak ki munkáikból *Szövényi Balázs, Görbéné Nagyfenyvesi Valéria, Matkó Imréné, Rómer Ilona.* A kiállítás a közönség számára *április 15-ig* látogatható a művelődési házban.

A *Fonyódi Tavasz '93* elnevezésű kulturális fesztivál rendezvényei márciusban zajlottak. Reméljük, városunk lakói számára sikerült olyan programokat összeállítanunk és ajánlanunk, melyekből mindenki kedvére válogathat.

Figyelmükbe ajánlom a művelődési házban működő klubokat és szakköröket, ismerjék meg tevékenységüket és csatlakozzanak munkájukhoz. Vegyék igénybe a művelődési ház szolgáltatásait. Kísérjék figyelemmel és egyre többen látogassák a „MINI GALÉRIA" változatos kiállításait.

Erdélyi Ernő
a művelődési ház igazgatója, alkotó

Megalakult a Fonyódi Alkotó Közösség

Célunk:

— szeretnénk, ha népes alkotó közösséggé válhatnánk, ezért tagjaink sorába minden vonzáskörzetünkben élő hivatásos alkotó művészt, rajztanár kollégát, kerámiaművészt, rézművest, népművészeti alkotót, újságírót, irodalmárt: énekill. zenei előadót, zeneszerzőt: amatőr népművészeti alkotót, rajzolni, festeni szerető — egyéb módon — önkéntelenül is alkotni vágyó társat csatlakozásra felkérünk, s egyben hozzátartozóit, barátait, mint pártoló tagokat, művészet(kedvelő) barátokat tagtársnak szívesen fogadjuk.

Terveink:

— megegyezés szerint tárlatlátogatásokat, ill. különböző helyszíneken tapasztalatcseréket, alkotónapokat rendeznénk, ahol a környezetünkben élő, tehetségüket, tudásukat másoknak is átadni képes, mindannyiunk által tisztelt, elismert hivatásos alkotó művészeink segítségével dolgozhatnánk, ill. a munkáik szemlélése nyomán kapott ihlettel, hatással gazdagodhatnánk, s fejlődhetne a bátortalan, az útkereső, a „technikailag" kifejezéshiányos, a gyakorlatlan, vagy esetleg naiv szépkereső ember;

— alkotó közösségünket egy óvatosan, tapintatosan vezetett, folyamatosan bővülő, tagozatos, területi szabadiskolává kívánjuk fejleszteni a vonzáskörzetünkben élő alkotó művészekre támaszkodva, azaz segítségükkel;

— alkotó közösségünket bejegyzett, nyilvántartott egyesületi — vagy alapítványi(?) — szabályok szerint szeretnénk működtetni, majd, ha kellő tagsággal, anyagi háttérrel rendelkezik;

— addig a fonyódi művelődési házban baráti közösségként működnénk kéthetente csütörtökön, 16.00 órai találkozással.

Kérésünk:

— megnevezés nélkül, egységesen kérünk tehát minden alkotó művészt, legyen a társunk, vezetőnk, példaképünk; s mi szívesen állunk melléjük tanulónak, tanítványnak, alkotó társnak, ki-ki a maga színvonalán, illetve tehetsége, tudása, alkotókészsége, fejlődőképessége szintjén.

— a működési szabályzathoz, működési feltételekhez, alkotói összejövetelek formáihoz, céljához, alkotásaink bemutatásához, értékesítéséhez ötleteket, tanácsokat, javaslatokat mindenkitől szívesen és örömmel fogadunk, a sikeres, művészi múlttal rendelkezők részéről kikötéseket is.

Még nem alapító tagként, csak a tágabb közösség létrehívó szándékával mindenkit szeretettel várunk.

A kezdeményezők:

Papp S. Gábor
rajztanár, hiv. festőművész

Pánczél Tibor
nyugalmazott alkotó tanár

Valent Éva
rajztanár, festőművész

Szövényi Balázs
rajztanár, festőművész

Rómer Ilona
rajztanár

Matkó Imréné
ny. rajztanár, ügyintéző:
tel.: 85/61-060

Erdélyi Ernő
rajztanár, szobrászművész,
művelődésiház-igazgató

Endékások

A három német fiatalember hosszú évekig volt egy baráti magyar házaspár vendége *Fonyódon*. A háziak tudták, hogy az NDK-ban nem adnak elegendő forintot, így nem is kértek sokat a szobáért.

Teltek az évek, a srácok szépen, egymás után megnősültek, hozták a feleségeiket is. Ekkor már három szoba kellett, hiszen három fiatal házaspárról volt szó. A magyarok a garázsba szorultak, de azért nem haragudtak: annyira emelték a szobák árát, amennyit csak ki tudtak fizetni a vendégek. Ahogy ez lenni szokott: érkeztek a gyerekek, rövid időn belül három baba is világra jött — s közben megszűnt az NDK. Ez a néhány jelentős változás sem zavarta a még mindig együtt nyaraló németeket. Megint jöttek, kopogtattak és fizettek, immár kemény valutában. Három hétig maradtak.

Az idén valami megváltozott. Befutott a kilencfős csapat, fogukat szíva kifizettek naponta 150 márkát a baráti magyar házaspárnak a nyaralóért, de azt mondták:

— Nem maradhatunk három hétig, mint már évek óta. Tudja, a keleti tartományokban nagy a munkanélküliség, nem lehetünk sokáig távol, még valaki beül a helyünkre...

Gazdag fiúk — butuska tinik

Nagy csábító a Balaton. Tudtuk ezt akkor is, amikor még kevés volt az autó és a víkendezők vonattal, motorkerékpárral, biciklivel vágtak neki, hogy felfedezzék a tó szépségeit. Akkoriban, úgy harminc éve, elegendő volt száz-kétszáz forint a hétvégi kiránduláshoz, ma viszont — természetesen az árak miatt — csak ezresekben lehet számolni.

A fiatalok mit sem változtak. Akkor is kevés pénzük volt, s legtöbbjük most sem dúskál a vagyonában. Elindultak a tini lányok, aztán valaki felveszi őket elegáns autójába, majd az éjszaka elmúltával jön a keserű kiábrándulás. A gazdag, „menő fiúk" új hús után néznek...

Sokat tudnának minderről mesélni a parton cirkáló rendőrjárőrök. Hajnalban, kora reggel kócos, álmos, nemritkán ittas gyereklányok botorkálnak. Elcsábítva és elhagyatva.

A szabad strandon még minden csendes. A méregdrága Fordnak mind a négy ajtaja tárva-nyitva.

A két első ülésen huszonéves srácok forgatják kezükben a borosüveget. Jót húznak belőle, aztán repül az üres flaska, neki a szeméttároló oldalának. Csörömpölve hull alá, ezer darabra törik. A lányok a hátsó ülésen vihognak egy nagyot, a fiúk hosszú, vékony cigarettát nyújtanak feléjük. Elveszik a lányok, de előbb isznak a pálinkásüvegből.

— Honnan jöttetek?

— Fontos ez? Mi maga, rendőr?

— Nem, csak kíváncsi vagyok: hogy érzitek magatokat?

— Nagyon jól. Vagy nem látszik...?

Nehezen, de sikerül kiszednem belőlük, hogy még az éjszaka Bogláron ismerkedtek meg. A fiúk Siófokra indultak, valamelyik diszkóba. A lányok az országút szélén integettek, persze hogy felvették őket. Amikor hajnalban véget ért a zene, együtt jöttek el. Itt a szabad strandon, a kocsiban és a fűvön éjszakáztak. A fruskák összesen sincsenek harmincévesek, azt mondták otthon, hogy barátnőjüket mennek meglátogatni. Barátnőt nem találtak, barátot azonban igen.

Éled a strand, elmúlt nyolc óra. Érkezik a sörös ember, hatalmas hűtőládákban matat. A nyaralók egymás után terítik ki plédjeiket. Alkalmi ismerőseim is szedelőzködnek. Tisztálkodásra nem sok gondot fordítanak, de nincs is hol, majd keresnek egy nyilvános illemhelyet. Vesznek pár doboz sört, aztán gázt adnak és irány az országút. A lányok nélkül.

Estére biztosan találnak maguknak újakat...

A butuska tinik egy darabig álldogálnak a parton, aztán összedugják a fejüket, kotorásznak a szatyorban, némi aprópénz akad még. Talán két-három üdítőre ha futja.

— Most mihez kezdtek?

— Lehet, hogy hazamegyünk. Se szállás, se pénz. Ezek a srácok is olyan szemetek voltak. Csak azt akarták...

— Megkapták?

— Na, most aztán tűnjön el innen öreg, ne molesztáljon minket, mert baj lesz!

— Milyen baj?

— Szólunk a rendőrnek, ha nem kopik le.

Ha jól meggondolom, nem ártana. Akkor legalább kiderülne: mit akarnak ezek a gyerekek a vízparton? Akkor talán lehetne telefonálni szüleiknek, hogy jöjjenek értük, míg nincs nagyobb baj...

Kóbor László

(Részletek a szerző — aki az Esti Hírlap munkatársa — most megjelent 90 nap a Balatonnál című riportkönyvéből.)

Bandel Lajos versei

Öreg barátomhoz

Ne engedd kialudni az öreg tűzhelyedet,
melynél melengeted meggörnyedt testedet,
mi rajta fő, legyen az bármi egyszerű,
tiéd az, mit eszel — oly mily nagyszerű.

Egy a fontos már, béke és szeretet,
az öreg fát átültetni soha sem lehet.
Nem lesz azon új ág, új levél,
gyümölcsöt sem szakít róla a kósza szél.

Jó és rossz

Egyedül soh'sem jár egyik vagy a másik,
együtt járnak ők az örökkévalóságig,
így lesz ez mindig, soha el nem válnak,
örök hűséget fogadtak egymásnak.
Jó és a rossz édestestvér,
veled alszik és veled kél,
észre sem veszed,
mégis ott van veled.
Öröm vagy bánat könnyeit hallatod,
őket el nem hagyhatod.
Veled vannak, veled élnek,
életen át elkísérnek.
Légy istenfélő vagy istentagadó,
sorsod fölött övék az utolsó szó.

Simon Ottó

Fűszálon fénylő

Fűszálon fénylő gömbharmat
zord sziklán kapaszkodó zöld moha
toronyház ablakában vörös muskátli magában
tikkadt homokon erdősáv hűse

fának földet ölelő gyökere a vízmosás szélén
összefonódó ágak törnek föl a fényre
villamos vezeték oszlopára fészket rakó gólyapár

jöttök földgyaluval a vízmosásban — szakadnak a gyökerek
jöttök nagy fejszékkel — hullanak az ágak
jöttök póznával — lezuhan a fészek

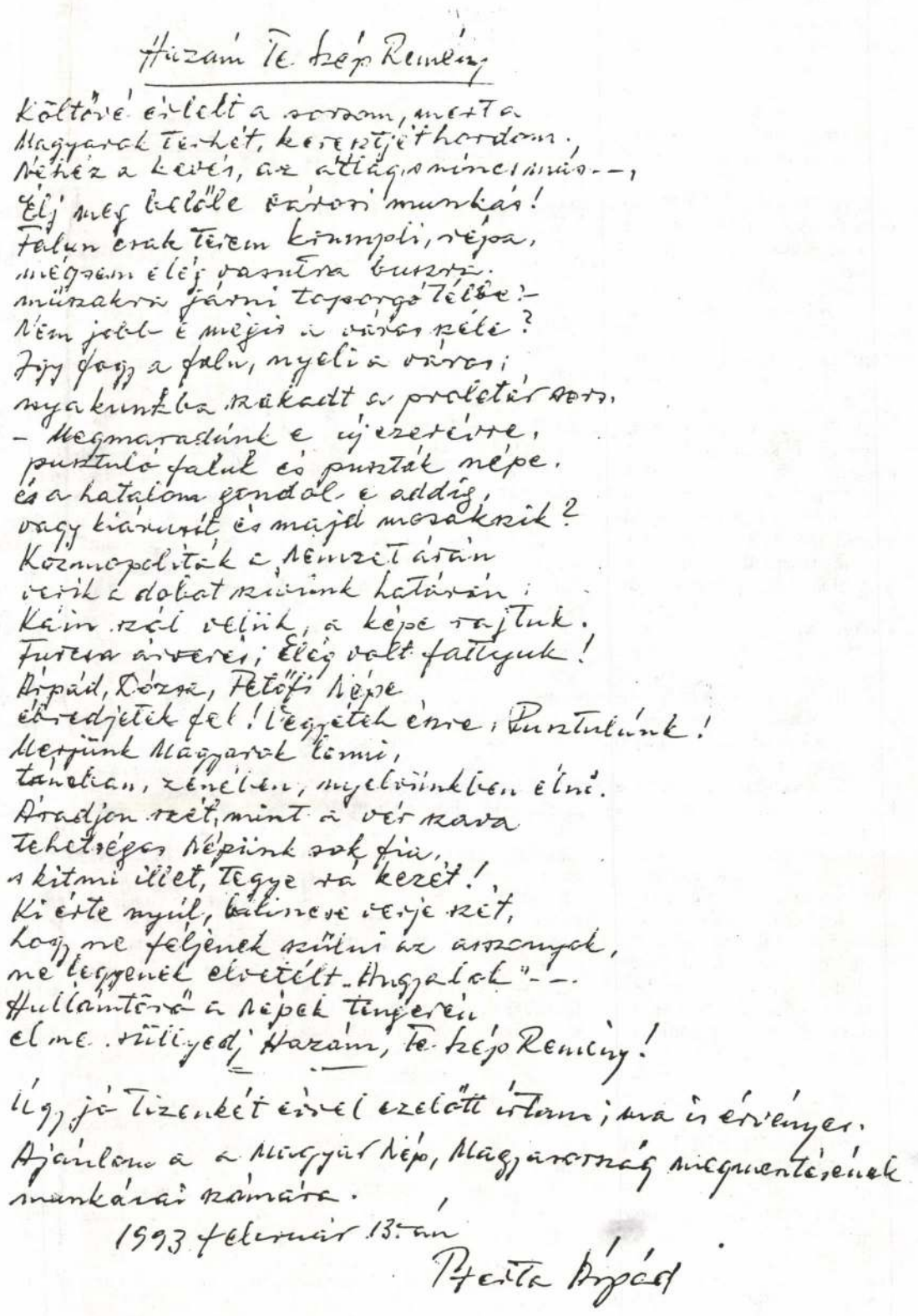

Hazám Te szép Reménység

Költőié érlelt a sorsom, mert Te
Magyarok Terhét, keservét hordom.
Nehéz a kenyér, az átlagos minőségű --,
Élj meg belőle őstermő munkás!
Falun erak terem kisnyolc, négyes,
mégsem élég vasutra buszra.
műszakra járni taposógépébe:-
Nem jobb e mégis a városi pékre?
Fejfogy a falu, nyelvi a városi
nyakunkba szakadt a proletársors.
- Megmaradunk e újszerűségre,
puszták falvak és puszták népe.
és a hatalom gondol e addig,
vagy kiárusít és majd mosakszik?
Kozmopolitává a nemzet átalvan
veszik a dolgot szinünk határán:
Kain szól vélük, a képe rajtunk.
Furcsa árverés: Elég volt falvunk!
Árpád, Dózsa, Petőfi népe
ébredjetek fel! Tegyétek érte: Pusztulunk!
Legyünk Magyarok lelki,
tanában, zenében, nyelvünkben élni.
Áradjon szét, mint a vér szava
Tehetséges népünk sok fia,
s kitmi illet, tegye ha kezét!
Ki érte nyúl, bátorsze verje szét,
hogy ne feljenek szülni az asszonyok,
ne legyenek elvetélt magzatok"--.
Hullámtörő a népek tengerén
el ne süllyedj Hazám, Te szép Reménység!

Így jó tizenkét évvel ezelőtt írtam; ma is érvényes.
Ajánlom a Magyar Nép, Magyarország megmentésének
munkásai számára.

1993 február 13-án

Petőfi Árpád

KIÁLLÍTÁS NYÍLT a Balaton-parton élő művészek alkotásaiból a kaposvári Gyergyai kollégium galériájában. Grafikákat, festményeket, fafaragásokat mutattak be. A tárlat december elejéig látható. A képen Erdélyi Ernő: Koldus című alkotása. *Fotó: Kovács Tibor*

Ökumenikus egyházi naptár

Szerda, köznap. Napi igék: Kat.: Jel 4,1–11. Lk 19,11–28. Ref.: Mik 6. Jak 5,2–12. Ev.: Lk 13,1–9. Jel 20,1–3. Ort.: Kol 1,18–23. Lk 8,22–25.

Ödön. Görög eredetű név, jel.: előkelő (Eugén) vagy a birtokot megvédő (Edmund). Védőszent: Szent Edmund Canterbury érseke, a szegények jótevője. Otmár. Germán eredetű név, jel.: vagyona miatt híres. Védőszent: Szent Otmár, a Szent Galleni kolostor apátja, kórház- és iskolaalapító. A kat. lit. naptárban Skóciai Szent Margit özvegy. Szent István király Ágota nevű lányának és Edward angol hercegnek a gyermeke. Az ort. és a gör.kat. naptárban Szent Máté apostol, evangelista.

Képviselői fórum

Dr. Suchman Tamás országgyűlési képviselő ma délután 13 óra 30 perckor a Magyar Honvédség marcali helyőrségi klubjában képviselői fórumot tart. Az MSZP-s képviselő vendége *Keleti György* honvédelmi miniszter.

Dr. Lövey László (MSZP) országgyűlési képviselő november 17-én este hat órakor lakossági fórumot és képviselői fogadóórát tart Szőlőskislakon a művelődési házban, november 18-án pedig szintén este hat órától a balatonszemesi művelődési házban.

NOVEMBER

16

Szerda

Ödön

A nap 6.50 órakor kél, és 16.07 órakor nyugszik; a hold 15.11 órakor kél, és 4.53 órakor nyugszik.

Ködöt oszlató szél

A megélénkülő északnyugati szél üzte felhőkből egy-egy zápor előfordulhat. Ám többórás napsütésre is számíthatunk. A legmagasabb nappali hőmérséklet a 10 és 12 fok körül alakul.

Európai nyelvvizsga a pécsi egyetemen

Az Európai Unió nyelvvizsga-koncepciójának kidolgozói Európa Zertifikat elnevezésű vizsgarendszert hoztak létre, amely a későbbiekben az únió tagállamainak egységes nyelvvizsgarendszereként működik majd. Célja, hogy a tagországok egységesen elismerjék az adott nyelvből megszerzett vizsgát, amelyen négy részkészséget mérnek. Nevezetesen: a hallásértést, az olvasás-, írás- és beszédkészséget.

Decemberben a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem idegennyelvi titkársága angol és német nyelvből szervez vizsgát C és D fokozatból, amely megfelel az állami nyelvvizsga közép-, illetve felsőfoknak. Elsősorban olyan fiatalok jelentkezését várják, akik későbbi tanulmányaik, külföldi ösztöndíj-pályázatuknál tudják ezt hasznosítani.

Dr. Hári László, az pécsi idegennyelvi titkárság vezetője a Somogyi Hírlap kérdésére elmondta, hogy ez a nyelvvizsgarendszer 1992-től létezik, eddig azonban csak B (a magyar alapfoknak megfelelő) és A (az alapfoknál alacsonyabb) fokozaton vizsgáztattak, idén azonban megkezdik a C és D fokozatú vizsgáztatást. A továbbiakban tervezik az Európai Unió összes tagállama nyelveinek bevonását a vizsgarendszerbe, franciából már „készen áll" a tanári kar, ezt a nyelvet pedig a spanyol, a holland és a görög követi majd.

Az Európa Zertifikat nyelvvizsgára németből december 8-9-én, angolból pedig 12-13-án kerül sor, a jelentkezési határidő: november 19. Jelentkezéseket — az érkezés sorrendjében — csak korlátozott számban fogadnak el.

(Tamási)

Tarka sorok

Megnyugvás

— Utoljára kérdezem, mikor fizeti meg a tartozását?

— Milyen jó, hogy többé nem teszi fel ezt a kellemetlen kérdést!

Diszkréció

— Csak nem beteg, szomszédasszony?

— Á, dehogy! Miért kérdi?

— Mert naponta látom magához menni az orvost.

— Na és? Magához meg a tűzoltó jár, mégsem kérdem, hogy ég-e a ház.

Kilátás

— Egy gonosz ember ki akarja túrni az állásából, vigyázzon! — mondja a jósnő az előtte ülő férfinak.

— Szegény feje nagyon meg lesz lepődve. Ugyanis két éve munkanélküli vagyok.

Gesztus

Az angol és a svéd golfozik. Egyszer csak gyászmenet halad el mellettük. Az angol udvariasan leveszi a kalapját, néhány másodpercig szótlanul áll, azután újra felveszi az ütőt.

— Milyen megható gesztus ez öntől — mondja a svéd.

— Nem gesztus. Hiszen majdnem húsz évig a feleségem volt...

Rezsi

Az amerikai nő elmegy a fogorvoshoz. Foghúzása közben kapálódzik, jajgat és éktelenül üvöltözik. Végre a fogorvos nagy nehezen megszabadítja a fájós fogától.

— Mivel tartozom, doktor úr?

— Ötven dollárral.

— Hogyhogy? A barátnőm azt mondta, hogy neki tíz dollárba került.

— Igen, asszonyom, csakhogy maga a jajveszékelésével öt kint várakozó betegemet riasztott el.

Hadititok

A katonák nehéz ládát cipelnek. Mikor leteszik, hogy megpihenjenek, épp arra jön egy falusi ember. Megkérdi:

— Mit cipeltek legények?

— Hadititok — feleli az egyik.

— És nagyon nehéz az a láda?

— Már hogyne volna nehéz, amikor tele van lőszerrel?!

Slágergyanús számok a sorozatban

Vágják Budapesten Koltai Patikáját

Remekeltek a kaposvári színészek — Dés László is énekel

Koltai Róbert, a kaposvári Csiky Gergely Színház egykori vezető színésze a „nagy utazás" után egy budapesti, XV. kerületi patinás patikába „érkezett meg". Nógrádi Gábor és Kardos G. György forgatókönyve alapján itt forgatta ugyanis a Patika című, 14 részes televíziós sorozatot.

A legalább százesztendős gyógyszertárban játszódó történet rendezője és főszereplője Koltai Róbert, aki jelenleg a budapesti VIDOK Stúdióban vágja a filmet. Tegnap délelőtt a Magyar Rádió márványtermében tartottak sajtótájékoztatót a sorozatról, amelynek első 4 része már elkészült. A Patika első része december 5-én 20 óra 15 perckor vetíti a televízió. A sajtótájékoztató bemutatóval párosult. A sorozat zenéje ugyanis megjelent CD-n és kazettán is. Clipvetítés és élő zene egyaránt volt a tegnapi bemutatón, amelyen a kaposvári színészek közül Bezerédi Zoltán is részt vett.

— Több kaposvári színész is játszik a sorozatban, és mindannyian nagyon jók — nyilatkozta a Somogyi Hírlapnak Koltai Róbert. — *Pogány Judit, Bezerédi, Hunyadkürty György, Spindler Béla, Lipics Zsolt,* és többen a stúdiósok közül. Most éppen a vágás közepében vagyunk, amely december végéig, január elejéig tart. A zene, a dalok azonban már teljesen készek.

S hogy slágergyanúsak-e? Koltai szerint előb-utóbb valamennyi az lesz; csakúgy, mint a *Sose halunk meg!* című, itthon és Amerikában nagy sikerrel bemutatott, Oscar-díjra jelölt film dalbetétei is. A CD-n és a kazettán egyébként *Somló Tamás, Kaszás Attila, Gerendás Péter és Koltai Róbert* énekel, valamint énekesként először megszólal *Dés László* zeneszerző is, aki *Nemes István* szövegére komponálta a dalokat. Az egyik dal pedig *Verebes István* szerzeménye.

(Lőrincz)

Románok a zöldhatáron

Nem pihentek az elmúlt napokban a határőrök: jópáran igyekeztek illegálisan hazánkba.

A nagykanizsai határőrök a szlovén szakaszon 12 román állampolgárt kaptak el. Tízen közülük a tiltott határátlépés kísérletét valósították meg, míg másik kettő át is lépett szlovén földre: ellenük megindították már az eljárást. Ezzel ellentétben a horvát határ nyugodt volt: mindössze egyetlen román próbált meg átslisszani Berzencénél. Pechére először egy magyar járőrbe botlott.

A határforgalom ellenőrzése során a szlovén oldalon 107 ezer utast, 33 ezer közúti járművet ellenőriztek. Horvátország felé 147 ezer embert, 43 ezer járművet és 7 ezer vasúti kocsit léptettek át. Beutazási feltételek hiánya miatt 21 külföldit irányítottak vissza. A sármelléki ideiglenes légi átkelőhelyen 8 utast és 2 repülőgépet ellenőriztek.

Fiatalok zenés utazása Somogyban

Első Europa Cantat találkozó Kaposváron

Kaposvár lesz a házigazdája az 1996-ban megrendezendő Europa Cantat gyermek és ifjúsági fesztiválnak. A július 6-15-ig tartó nemzetközi találkozóra a tervek szerint 1200 fiatal énekes, 6-700 szakember érkezik a megyeszékhelyre.

Dr. Kerekesné Pytel Annától, a fesztivál főszervezőjétől megtudtuk: az Európa Cantat Magyarországon először rendez fiataloknak kórustalálkozót. A résztvevők kilenc műhelyben dolgoznak majd finn, olasz, angol és magyar karnagyok vezetésével. A fesztivál nem versenyszerűen zajlik; a cél az, hogy a kórustagok XX. századi művekkel ismerkedjenek meg. A magyarországi kórusmuzsikát Kodály- Bartók- és Kocsár-művek képviselik majd. A nemzetközi ifjúsági fesztivált Kaposvár önkormányzata a megyei önkormányzattal karöltve rendezi meg. S hogy miért éppen a somogyi megyeszékhelyt kérte fel az Európa Cantat művészeti bizottsága? Azért, mert Somogy kóruskultúrája országosan is példaértékű. A fesztivál résztvevői a műhelymunka mellett megismerkednek Kaposvárral és a megye városaival, Somogy művészeti életével.

A tíznapos rendezvény lebonyolítása húszmillió forintra rúg. Ennek költségét a Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége, a házigazda megyeszékhely, a megyei önkormányzat és számos szponzor biztosítja.

(Lőrincz)

— Újabb nyelvtanfolyamokat indítunk német és angol nyelvből kezdőtől a nyelvvizsgaelőkészítőig. Methodik Bt., Kaposvár, Vak B. utca 70. Tel./fax: 82/415-543. (62820)

— Exkluzív bőr ülőgarnitúrák irodába és lakásba elérhető áron. Kuckó Bútorház (Hamvai Bútor), Kaposvár, Zselic Áruház emelete. (63425)

— Síajánlatunk. Olaszország-Aprica március 4–11-ig, Ausztria-Murau január 22–29-ig. Elhelyezés apartmanokban. Utazás Kaposvárról autóbusszal vagy egyénileg. Részletes felvilágosítás Proko-Travel Utazási Iroda, Kaposvár, Múzeum köz 4. Tel.: 82/424-461. (63598)

— Áramszünet. A Dédász Rt. balatonbogláti kirendeltsége értesíti Tisztelt Fogyasztóit, hogy üzemzavar megelőzési munkái miatt Szőlősgyörök községben (kivéve a Malom utcától északra levő un. „Arany J." transzformátorkörzet), 1994. 11. 17-én, csütörtökön, 8–15 óra között áramszünet lesz! Kérjük, hogy ezen időszakban a magánterületeiken levő kisfeszültségű hálózatunkat 1,25 m-re megközelítő dísz- és haszonfáik szakszerű gallyazását végezzék el. Megértésüket és együttműködésüket előre is köszönjük. (63626)

Börtönre ítélték a bűnösöket

Halállal végződő regula

A feleség magára hagyta vérző férjét

Április 28-án a somogyvámosi Pöntör László már délelőtt felöntött a garatra. Italozó életmódjától régebb óta szenvedett környezete. Durva magatartása miatt romlott meg viszonya felesége testvérével: a 22 éves Kara Imrével is. Hozzá fordult a vádbeli napon Pöntör Lászlóné, hogy segítségével a rendőrség közbeavatkozását kérje egyre vadabbá váló férje megfékezéséhez.

Eközben találkoztak a 21 éves Hornyák Imrével és B. I.-vel. (Az utóbbi ügyét megbetegedés miatt a bíróság elkülönítette, és az ítéletet későbbre halasztotta.) Az előbbiek — talán az elfogyasztott némi szeszesital hatására is — úgy döntöttek: megregulázzák Pöntört, hogy felhagyjon családja elleni agresszív magatartásával. Sötétedéskor értek a lakására.

Lekapcsolták az áramot, Kara pedig egy kapával kezében elállt az ajtónál. Amikor a házigazda kilépett, többször lesújtott rá, majd két társával együtt megrugdosta. Ezt megismételték miután feleségét és lányát visszakísérték a lakásra.

A két nő csak némi holmit „mentett ki". Távoztukban még halották Pöntör nyöszörgő segítség kérését, de nem esett meg rajta a szívük. Noha a férfit 20 sérülés érte, ekkor még megmenthették volna az életét.

A Somogy Megyei Bíróság dr. Halász Etelka tanácsa halált okozó testi sértés bűntettéért Kara Imrét 2 évi, 8 hónapi, Hornyák Imrét 2 évi 4 hónapi börtönre ítélte. Három évre mindkettőjüket eltiltotta a közügyek gyakorlásától. Segítségnyújtás elmulasztása miatt Pöntör Lászlóné büntetése: egy év — két évi próbaidőre felfüggesztett — börtön. Lányát ugyanezért próbára bocsátották. Anya és lánya belenyugodott az ítéletbe. A többiek 3 nap gondolkodási időt kértek. Ugyanezt tette az ügyész is.

(Szegedi)

SOMOGYI HÍRLAP

Az Axel Springer–Magyarország Kft pártoktól független lapja
Felelős vezető az ügyvezető igazgató
Főszerkesztő: DR. KERCZA IMRE
Főszerkesztő-helyettes: BÍRÓ FERENC
Vezetőszerkesztő: KURUCZ FERENC
Tervezőszerkesztő: CHRIST LÁSZLÓ, KATONA A. CSONGOR, NAGY MIKLÓS
Rovatvezető: JUTASI RÓBERT (sport), LANG RÓBERT (fotó)
LENGYEL JÁNOS (belpolitika), DR. TROSZT TIBOR (kultúra),
VARGA OTTÓ (gazdaságpolitika)
Kiadja az AS–M Kft. Somogy Megyei Irodája
Felelős kiadó: PORDÁNY H. LÁSZLÓ irodavezető
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kaposvár, Kontrássy u. 2/a.
Telefon: 311–644 Telex: 13–360, Fax: 312–315. Postacímünk: 7401 Kaposvár Pf. 31.
Hirdetés és reklám: KILVINGER OTTÓ. Telefon és fax: (82) 311–506
Siófoki iroda (szerkesztőség, hirdetésfelvétel és lapelőfizetés): Siófok Szabadság tér 9.
Telefon: (84) 311–668, Telefax: (84) 310–861
Készült a szerkesztőség számítógépes szövegszerkesztő-rendszerén.
Nyomtatta a Déli Nyomda Kft, Pécs, Engel János u. 8.
Felelős vezető: GERHARD MEYER
Terjeszti az AS–M Kft Somogy Megyei Irodája. A terjesztésért felelős: FALUDY MIKLÓS
Telefon (terjesztési ügyekben): 82/423–213
Előfizethető a kiadó igazolványával rendelkező kézbesítőknél, az OTP Rt Somogy megyei fiókjainál, a balatonföldvári, a barcsi, a csurgói, az igali, a nagyatádi és a nagybajomi takarékszövetkezetnél a Postabank Rt siófoki fiókjánál, a kiadó székhelyén, belföldi postautalványon (az utalvány hátoldalára írják rá: előfizetés), valamint számla alapján átutalással az OKHB 390–11581–7014 számú pénzforgalmi jelzőszámon.
Előfizetési díj egy hónapra 437 Ft, negyedévre 1254 Ft, félévre 2448 Ft, egy évre 4776 Ft.
ISSN 0865–9125
Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Erdélyi Ervő graf.

Szomorúan tudatjuk mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy

DR. TÖRÖK SÁNDOR

Balatonboglár egykori köztiszteletben álló körzeti orvosa,

Balatonboglár város díszpolgára,

november hó 1. napján, életének 75. évében, Budapesten elhunyt. Hamvasztás után, szűk, családi kör búcsúzott felejthetetlen halottjától, november 15-én, az Óbudai temetőben, a római katolikus egyház szertartása szerint, majd ugyanott, gyászmise volt, a temető kápolnájában.

A gyászoló család és Balatonboglár város

"Küzdöttem, de már nem lehet,
Átölel a csend és a szeretet."

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy szeretett édesanyánk, nagymamánk,

ÖZV. BOGNÁR MIHÁLYNÉ

Csalos Teréz

Kaposvár, Kunffy u. 10. sz. alatti (volt kisbárapáti) lakos életének 75. évében hirtelen elhunyt. Drága halottunkat november 18-án, 14.30 órakor helyezzük örök nyugalomra a kaposvári Keleti temetőben.

Gyászolják gyermekei, veje, unokái, unokavője, unokamenye és dédunokája

INGATLAN

BALATON déli partján szezonális vendéglő, családi házzal eladó vagy kiadó. Tel.: 85/351-256. (63254)

BALATONLELLE-G Felsőn 200 n-öl beépítésre is alkalmas nagyon szép telek berendezett faházzal, vízparttól és kiépített strand lejárótól 30 m-re eladó. Tel.: 22/315-186, este. (62953)

BALATONLELLÉN víztől 100 m-re kétszintes, 110 m²-es sorházi lakás garázzsal, 51 n-öl telekkel 4500000 Ft-ért eladó. Tel.: 85/351-916. (63263)

BALATONMÁRIAFÜRDŐ, Rákóczi utcában lakóház, Balatonkeresztúron, Munkácsy utcában nyaraló eladó. Érdeklődni Horváth, Marcali, Szigetvári út 74. Tel.: 85/312-048. (63239)

BELVÁROSI 2 szobás, gázfűtéses lakás eladó. Kaposvár, Bizó köz 6. Turáni. Tel.: 82/313-862. (63480)

BÖHÖNYE, Fő u. 33. sz. alatti, családi ház, nagy telekkel eladó. Érdeklődni: 85/376-071 telefonon. (63102)

FONYÓDLIGETEN a vízparton panorámás helyen lévő 90 lakásos társasüdülőben I. emeleti garzon haláleset miatt eladó. Érdeklődni személyesen Horváth József

Csököly, Kossuth L. u. 11. vagy 82/423-840-es telefonon 17 óra után. (63429)

FONYÓDON, Domb utcában hatszobás családi ház eladó. Lakást, kocsit beszámítok. Tel.: 82/412-418. (63411)

IGALI telek a fürdő közelében eladó. Tel.: 82/320-846. (63453)

KAPOSFŐN új, telefonos, háromszobás családi ház eladó. Kaposvári lakást beszámítok. Tel.: 82/412-418. (63409)

KAPOSVÁR, Kaposfüredi u. 222. számú ház eladó. (63081)

KAPOSVÁR, Kinizsi ltp 28 I/4. kétszobás lakás eladó. Tel.: 82/422-155. (63118)

KAPOSVÁRI egyszoba-konyhás, fürdőszobás utcafronti házrész eladó. Tel.: 82/416-059 17 óra után. (62723)

KAPOSVÁRON 2 szobás lakás eladó. Érdeklődni: 17-19 óráig Petőfi u. 47. 4/15. (63172)

KAPOSVÁRON a Toldi u. 8.sz. 2,5 szobás, IV.emeleti lakás fizetési könnyítéssel eladó. Tel.: 82/318-834. Mucsi. (63230)

KAPOSVÁRON a Nemzetőrsor 6. IV/1, 1,5 szobás lakás eladó. Érdeklődni 16 óra után, Molnár. (63385)

KAPOSVÁRON a Zaranyi ltp. 17-ben 2 szobás-hallos lakás sürgősen eladó. Érdeklődni az OTP mögötti parkolóban 8-16 óráig. (63401)

KAPOSVÁRON a Pipacs utcában 2 és félszobás gázfűtéses lakás eladó. Tel.: 82/412-418. (63408)

KAPOSVÁRON 1,5 szobás VIII. emeleti lakás 1,1 millió Ft-ért eladó. Tel.: 82/412-418. (63412)

KERESÜNK eladó ingatlanokat Zamárditól-Berényig. Ingatlaniroda Lelle tel.: 85/351-947. (62746)

MAGYAREGRES, Dózsa Gy. 14.sz. családi ház eladó. Érdeklődni Kossuth u. 7. (63487)

NÁGOCS, Rákóczi u. 2. sz. kertes családi ház eladó. Érdeklődni: Bálint Józsefné. (63391)

SOMOGYACSÁN kétszobás családi ház eladó. Érdeklődni helyben Táncsics M. u. 42. (63476)

TAMÁSIBAN fűvesített telkű, 80 m²-es lakóterű nyaraló eladó, vagy elcserélhető egyéb tulajdonra (autó, telek, lakás). Budapest telefon: 1/141-0081, este 17 órától. (62621)

TÖREKI-Jódon 1200 n-öl bekerített termőföld 280 EFt-ért eladó. Tel.: 84/322-368. (63104)

JÁRMŰ

AUDI 80-as 1300 cm³, 96.10.30-ig érvényes műszakival eladó. Irányár: 160000 Ft. Tel.: 19 óra után 82/321-598. (63156)

AUDI 80-as friss műszakival eladó. Szőlősgyörök, Köztársaság u. 50. Tel.: 85/330-367. (63111)

TRABANTOT vennék 8 évesig. Tel.: 82/375-104. (63416)

FORD Sierra 20 Ghia szürkéskék metál 89 decemberi, 95 decemberig vizsgáztatva, áron alul eladó. Berzence, Felszabadulás u. 24. (63374)

!!!KÉSZPÉNZ!!!

DÁCIÁT - 8 éves korig - azonnal, a legmagasabb áron vásárolunk. Korrekt ügyintézés. Hívjon bizalommal. Házhoz jövünk. Kovács László Kaposvár. Tel.: 06-60-310-401, 06-30-446-593. Hívható 0-24 óráig. (63155)

AUDI 80-as, katalizátoros, 6 éves eladó. Tel.: 17 óra után 82/310-845. (63229)

AUTÓMENTŐ ELADÓ

teljesen felújított, FORD CUSTEN 120 LE-s, 6 hengeres dízel, 2,3 t. hasznos terhelés, 14 l-es fogyasztás, nemzetközi fuvarban AVIA kategória. Ára: 720000 Ft. Tovább egy könnyű autószállító utánfutó is. Ára 120000 Ft. Mihály Gyula Balatonlelle, Vágóhíd u. 13. Tel.: 85/351-985. (63463)

OPEL MOLNÁR

HASZNÁLT AUTÓK

Astra Car. 1.7 D 1992. Áfa visszaigényelhető	1350 EFt
Astra 1.7 D 1992.	1250 EFt
Kadett 1.3 1987.	450 EFt
Lada Samara 1994.	650 EFt
4 ajtós Suzuki Swift 1992.	3500 km 860 EFt
Fiat Uno 1985.	320 EFt

Opel Molnár Kft., 7400 Kaposvár, Füredi u. 153. Tel.: 82/314-425, 422-227, 422-228

(63592)

LADÁT vennék 3-12 évesig saját célra csak tulajdonostól reális áron. Tel.: 84/313-941. (63332)

NÉGYÜTEMŰ Trabant kombi 1.1 eladó. Telefon: 84/313-941. (63331)

OPEL OMEGA kombi 1988-as évjárat, 2,3 dízel, sok extrával, igényesnek eladó. Ára: 780000 Ft. Mihály Gyula Balatonelle, Vágóhíd u. 13. Tel.: 85/351-985. (63472)

OPEL Omega kombi 6 éves, jó állapotban, téli szőges gumi garnitúrával, megkímélt állapotban lévő 9 éves Fiat Unó eladó. Tel.: 85/314-916. (63455)

SKODA 105S érvényes műszakival, olcsón eladó. Kazsok, Petőfi u. 21. (63422)

TÖRÖTT, totálkáros autót vennék. Tel.: 06/30/440-110. (61583)

TRABANT kombit vennék. Tel.: 84/350-372. (63465)

VW GOLF 1,3 91-es eladó. Tel: 82/416-300. (63471)

VW Sirocco 2 év műszakival, jó állapotban, sok extrával, reális áron eladó. Kaposvár, Keletivánfa u. 15. Katona. (63355)

ZASZTAVA 10 éves eladó. Marcali-Gyótapuszta, Kölcsey u. 5., 17 óra után. (62967)

ÁLLÁS

Az 5P számítás és irodatechnikai kft. szakmai múlttal, hardver, és szoftver ismeretekkel rendelkező munkatársakat keres. Jelentkezni személyesen, szakmai önéletrajzzal az ügyvezetőnél lehet november 30-ig az alábbi címen: 5P Kft. Kaposvár, Petőfi tér 1. (63421)

Belvárosban működő Könyvelő- és adótanácsadó cég keres számvitel területén gyakorlott számítógépes ismerettel rendelkező személyt felelős munkakörbe. Írásos szakmai bemutatkozó anyagot kérünk a kiadóba "Kossuth L. utca 63136" jeligére. Jelentkezési határidő: a hirdetést követő 1. hét. (63136)

CUKRÁSZT azonnali belépéssel felveszünk. Tel.: napközben 82/375-005. (63022)

KERESKEDELMI gyakorlattal, üzletkötői tevékenység végzéséhez rátermett, agilis, gépkocsival, telefonnal rendelkező vállalkozókat keresünk. Telefon: 84/360-967, 84/340-615. (63262)

Fájó szívvel tudatjuk a rokonokkal, ismerősökkel, hogy szeretett édesanyám, nagymamánk, dédmamánk,

ÖZV. FEKETE JÁNOSNÉ

Csizmadia Margit

Kaposvár, Pázmány P. u. 98. sz. alatti lakos szerető szíve 86. éves korában megszünt dobogni. Temetése november 17-én, a 11 órai szentmise után lesz a nagybajomi temetőben.

A gyászoló család

KÖNYVELÉS egyéni vállalkozók és társaságok részére. Tel.: 82/424-299. (63403)

Pattogatott kukorica árusítására alkalmazottat keresek Kaposváron. Tel.: 82/416-946. (63301)

PÉK SZAKMUNKÁST

felveszek. Tel.: 82/320-442. (63296)

ÜDÜLŐKOMPLEXUM őrzésére a Balaton déli partja (Őszöd, Szemes, Szárszó) mellett lakó objektumőrzésben jártas személyeket keresünk. Szakmai jártassággal rendelkezők előnyben. Jelentkezni: 8636 Balatonőszöd, Szabadság u. 168., munkaidőben. (62948)

TAKARMÁNYOZÁSBAN jártas szakembert keres pécsi székhelyű Amerikai Magyar vegyes vállalat. Tárgyalóképes angol nyelvtudás és tapasztalat szükséges. Hívja a 1/258-1884-t most! (63182)

TEHERGÉPKOCSIVEZETŐT kaposvári telephellyel felveszünk. Fizetés megegyezés szerint + pótszabadság és jutalom. TIR vizsgával rendelkezők előnyben. Ajánlatokat a kiadóba önéletrajzzal 63423 számra. (63423)

EGYÉB

Férfi irhakabát, új, 50-es méretben és kétkezettás magnó, garanciás eladó. Érd.: 9-16 óráig a kaposvári 316-165-ös telefonon. (63738)

A HOLLAND Használt Bútorok boltjába új áru érkezett. Kaposvár, Szántó Imre u. 5. Nyitva h-p 9-17 óráig, szo 9-12 óráig. (63077)

AJTÓK-ablakok, egyedi nyilászárók év végéig, akciós áron megrendelésre a Tüzépek árainál 15-25%-kal olcsóbban házhoz szállítva. Telefon: 84/313-941. (63333)

FESTMÉNYEKET, csillárokat, órákat, dísztárgyakat, bútorokat vásárolok. Fonyód, Domb u. 12. Tel.: 85/361-916. (62319)REDŐNY, reluxa, harmonikaajtó 15% engedménnyel. Tel.: 82/310-076. (63275)

AKCIÓ! Szieszta gázkályhák árengedményes vására lesz Kaposváron az Ifjúsági Házban november 17-én 9-16 óráig. Cím: Csokonai u. 1. Egyes típusok 25% árkedvezménnyel, más típusok még a tavalyi áron kaphatók! (63358)

ANTIK bútor, régiség, műtárgy, hagyaték vétele nagyobb értékben is! Tel.: 72/334-716 Pécs. (63108)

B 30-AS TÉGLÁT

előjegyzés nélkül vásárolhat a tabi téglagyárban. Szállítás azonnal megoldható! Tel./fax: 84/320-015. (63449)

BONTOTT cserépkályha eladó. Kadarkút, Nagy u. 1/a. (63407)

BÁLÁSRUHA vásár Balatonbogláron a Művelődési Házban november 17-én 10-15 óráig. (63368)

EXKLUZIV női fehér és színes köpenyek kaphatók Kaposváron az Arany u-i ERGONETT boltban. (62424)

FANTASZTIKUS!

Amerikai öntapadós és ipari PVC lapok minta utáni értékesítése! Az öntapadós: járólapra, régi PVC-re, csempére (falra is) ragasztóanyag nélkül, házilag is felrakható! Az ipari változat folyosók, tantermek, éttermek, műhelyek, autószalonok részére alkalmazható! Kaposvár, Pázmány P.u. 44. Tel: 82/420-028. (63485)

FONYÓDON az iparcikk piac bejáratánál vásározó helyek kiadók egész évre. Tel.: 06-60-367-244. (62320)

FÜRDŐKÁDAK felújítása, bontás nélkül, garanciával! Tel.: 06-60-398-533. (63377)

HORDOZHATÓ cserépkályha eladó. Kálóczi, Mesztegnyő, Petőfi u. 1. (63257)

JUDA holland bálás áruk vására nov. 17-én, csütörtökön a balatonlellei művelődési házban 9-13-óráig. (63478)

KAMATMENTESEN vásárolhat részletre segítségünkkel. Cash Club Kaposvár, Fő u. 12. I/10. Tel.: 82/424-168; 84/315-001. (62357)

KAPOSVÁR belvárosában 45 m²-es üzlethelyiség kiadó. Tel.: 82/316-836 üzenetrögzítő. (63454)

KERESEK megvételre Kaposváron bemutatóterem céljára alkalmas vagy átalakítható utcai üzlethelyiséget vagy házrészt 50-100 m² között. Ajánlatokat 63417 számra a kiadóba kérek. (63417)

KÁRPÓTLÁSI jegyet, részvényt készpénzért vásárolok. Tel.: 82/321-576. (63436)

KRIZANTÉM anyatövek, óriásvirágúak fehér, sárga, bronz, lila, krém és bordó, termesztési utmutatóval, 23 Ft tövenként. 20 db alatt nem szállítok. Szabó, 4009 Debrecen 9. Pf. 1. (63109)

KÁRPÓTLÁSI jegyet veszek. Tel: 82/313-041 (61327)

Minden külön értesítés helyett tudatjuk, hogy

BOMBAI ISTVÁN

volt rinyabesenyői lakos 74 éves korában hosszú szenvedés után elhunyt. Temetése november 18-án, 12.30 órakor lesz a kaposvári Keleti temetőben.

Gyászoló család

Műholdvevők, dekóderek, riasztóberendezés. Satellit Bt. Tab, Kossuth u. 48. Tel.: 84/320-412. (61383)

PÉNZTÁRGÉP

pénztárfiókkal már 29900 Ft+Áfa! Azonnal elvihető! Kaposvár-Toponár, Mikes K.u. 21. Tel.: 82/424-356. (63473)

REDŐNY, RELUXA

legolcsóbban a gyártótól. Tel.: 82/317-786 (62259)

REDŐNY, reluxa, harmonikaajtó készítése és javítása. Tel.: 82/314-205. (61770)

REDŐNYT a legolcsóbban! Tel.: 82/315-236. (61956)

SOROMPÓ

3-6 m-es karral, ipari kivitel, rádió távvezérlés. Ajtó vezérlések. Ajánlott parkolók, garázsok, üzemek, részére. Video-M Kft. Kaposvár, Kossuth L. u. 15. Tel./fax.: 82/416-163. (58435)

SÖNTÉSPULT újszerű állapotban eladó. Telefon: 06/60/367-341. (63462)

SZEMÉLYGÉPKOCSIK, mikrobusz, zárt kishaszongépjármű bérelhető, gépkocsivezetővel is, kedvező áron. Kapos Bérautó Bt. Tel.: munkaidőben 82/315-020, 310-912. (63470)

PARABOLAVÁSÁR

Tab pavilonsor Tel.: 84/321-060, 60/366-660. (61630)

(63514)

T.o.12-es új, kerti traktor, (3 munkagéppel) sürgősen eladó. Érdeklődni lehet Kaposfüreden a kocsmában. (63237)

TETŐFÓLIA 77 Ft/m²+áfa! Kaposvár, Vásártér 10. Építőanyagtelep Tel: 82/321-846 (63484)

TÖLGYFAPADLÓ eladó Buzsák, Balaton u. 49. (62939)

TÖRTARANY

felvásárlási akció csak 2 napig a legmagasabb napi ár + 20%-ért november 17-én és 18-án Kaposvár, Fő u. 28. Ékszer Galéria. (63482)

ÁTFOLYÓS gázboyler 5l-es, palackról üzemeltethető eladó. Tel.: 82/424-218. (63393)

TÉLIRUHA-VÁSÁR

akciós áron! Új választékból vásárolhat gyermek és felnőtt kabátot, nadrágot, szoknyát, pulóvereket Kaposváron a Zárda u. 12. sz. alatti turkálóban. (63479)

UTÁNFUTÓ eladó Mesztegnyő, Dózsa u. 16. (63258)

ÉRTÉKPAPIR FORGALMAZÁS

Kárpótlási jegy, részvény, kötvény vételeladás, tőzsdei megbízások vállalása. Dunaholding-Kaposvár Kft. Kaposvár, Petőfi tér 1. I. em. 101. (Szarvas üzlethház). Tel.: 82/420-620. (63364)

Új műholdvevő felszerelve 20700 + kiszállás. Tuti Elektronikai Bt. Balatonlelle, Rákóczi u. 240. Tel.: 85/354-111. (62656)

ÁLLAT

ANGOL telivér kancacsikó, 2,5 éves, származási lappal eladó. Kazsok, Petőfi u. 21. (63420)

BOBTAIL kiskutyák eladók. Molnár Beáta Balatonalmádi, Fadrusz u. 9. Tel.: 88/338-678. (Pintér). (63389)

DOG kölykök eladók fekete, foltos és mantelos színben, erős felépítésű szülőktől. Szilágyi Zsolt. Tel.: 06-22-323-830, munkaidőben 06-22-316-259. (63461)

ELADÓ egy nehéz kancaló, holstein fríz bikaborjúk és magyartarka bikaborjúk. Hetes, Vikár Béla u. 67. (63458)

FEJŐS tehenek és fejőgépek eladók. Érdeklődni Kaposvár, Gyár u. 10. Tel.: 82/311-304. (62696)

NÉMET vizsla törzskönyvezett, fültetovált, 8 hónapos, olcsón eladó. Vízvár, Szt István u. 12, Wéber. (62563)

VAGYONVÉDELMI és biztonsági vállalkozások, magánszemélyek figyelem! Őrző-védő munkára kiképzett kutyák kaphatók, számlával. Ugyanitt bentlakásos kutyakiképzést vállalok. Farkas Gábor, 8600 Siófok, Kele u. 79. (63222)

PARTNER

ELVÁLT, 57 éves férfi megismerkedne házias hölggyel, aki hozzá költözne. Leveleket 63413 számra vár a kiadóba. (63413)

PARTNER Közvetítő Iroda lányok, hölgyek és urak jelentkezését várja. Telefon: 84/350-503. (63339)

Fájó szívvel tudatjuk, hogy

Özv. SOMOGYI GYÖRGYNÉ
Vendel Mária

kisberki lakos türelemmel viselt súlyos betegségben november 12-én, örökre itthagyott bennünket. Temetése november 18-án, pénteken 10 órakor kezdődő mise után a kisberki temetőben lesz. Minden külön értesítés helyett.

Gyászoló család

Fájó szívvel tudatom mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy drága édesanyám,

ÖZV. GYÖREI JÓZSEFNÉ

Fett Mária

hosszantartó súlyos betegség után 70 éves korában elhunyt. Temetése november 17-én, a 14 órai gyászmisét követően lesz a kaposfői temetőben. Minden külön értesítés helyett.

Gyászoló fia

MAI MŰSOR

Csiky Gergely Színház 18.00 órakor: A KÁVÉHÁZ, Stúdióelőadás, 14.30 órakor: ÓZ, A NAGY VARÁZSLÓ Sopron, 17.00 órakor: ÓZ, A NAGY VARÁZSLÓ Sopron.

Kaposvár Szivárvány du. 5 és 7: IDŐZÍTETT BOMBA (mb., am.)

TELEVÍZIÓ

Budapest 1

5.30: Falutévé. 5.50: Határtól-határig. 6.00: Napkelte. 6.40: Hírösszefoglaló. 6.40: Reuters. 6.55: Mese. 7.00: Hírösszefoglaló. 9.00: napközi. 9.30: Jangadeiros. 10.30: Kadétok és kollégisták. 12.05: Üzlet délidőben. 12.20: Képújság. 14.40: Falutévé. 15.00: Sorstársak. 15.15: Fűben-fában. 15.30: Repeta - Történelem. 16.05: A kisasszony. 17.00: Textilezés. 17.15: Észterlánc. 17.25: Kölyökidő. 17.50: RÉS. 17.55: „Veletek vagyok mindennap..." 18.15: Üzlet. 18.30: Zsákbamacska. 19.00: Mini klip-mix. 19.10: Ősottó. 19.30: Híradó. 20.15: A herion útja. 21.10: Örömhír. 22.50: Milan Uhde és Bojtár Endre beszélgetése. 23.20: A szívárvány szelleme. 23.35: BBC-híradó. 23.55: Képújság.

Budapest 2

14.50: Képújság. 15.00: Csángó Kánaán. 16.00: Egy fiatal alkoholista. 17.10: A remény gálája. 17.40: Telesport. 17.50: Csízió. 18.00: Körzeti híradók. 18.13: Magyarország ma. 18.45: Zöldpötty. 18.55: Svédország-Magyarország. 21.05: Mindent vagy semmit! 21.40: Műzsa. 21.50: Kék percek. 22.00: Objektív. 22.35: Másképpgondolkodó. 23.05: Gorilla.

Duna Tv

8.00: Képes Krónika. 14.00: lapozó. 14.15:? Szippancsok. 14.40: Októberi vasárnap. 16.15: Fedezzük fel a világ csodáit! 16.45: Don Quijote. 17.15: Muzzy in Gondoland. 17.20: This is the Way. 17.40: Pili és Poli. 18.00: Híradó. 18.15:? Fábri Zoltán-életműsorozat. 19.50: Balladát mondok. 20.00: Régiók. 20.45: Esti kérdés. 21.00: Híradó. 21.15: A jövő öröksége. 23.55: Sárosi Gyula: Farsangi dal.

Sió Tv

20.00: Helyi információk - Filmelőzetes - Régi idők tanúi: A csobánci várrom - Játék (T.: 84/310-887, 312-701). 20.45: Zsaruszerelem fr. krimi.

Szív Tv

19.10: Príma torna. 19.30: Gyermekmozi. 20.10: Konyhavilág. 20.30: Tarzan. 21.05: Harle-tókső. 21.40: Elfújta a szél. 23.00: Műsorzárás.

HBO

17.30: National Geographic: Föld alatti rejtélyek. 18.30: Zenemánia. 19.25: A terror iskolája. 21.25: Gyilkos mezők. 23.35: Ördögűző 2.

Osztrák Tv1

9.05: Hangos otthon. 9.30: Veszélyben a szív. 10.15: Pan optikum. 10.30: Mezitláb a parkban. 12.15: Külföldi riport. 13.00: Híradó. 13.10: Rólunk van szó. 13.35: Jog a szerelemhez. 14.00: A doktor és a kedves állat. 14.50: Oldalpillantások. 15.00: Venzel, az álomszuszék. 15.30: Am Dam Des. 15.45: Hupikék törpikék. 16.00: Az élet kaland. 16.05: Artefix - gyerekklub. 16.30: Flintstone család. 16.55: Nyereményjáték. 17.00: Hírek. 17.10: Wurlitzer. 18.05: Asszonyokról. 18.30: Wildbach. 19.30: Híradó. 20.00: Sport. 20.15: Scarlett. 21.50: Oldalpillantások. 22.00: A papa meghal. 23.35: Ö. 1.00: MacGyver.

Osztrák Tv2

16.15: Ahogy a nagy könyvben meg van írva. 17.00: Pályaválasztás. 17.30: Tartományi stúdió. 18.00: Hangos otthon. 18.30: Tévéteke. 19.00: Ausztria ma. 19.30: Hírek. 20.00: Kulturális magazin. 20.15: Lakossági fórum. 22.00: Hírek. 22.35: Esti sport. 0.15: Ausztria. 0.45: Virdiana.

MŰHOLDPROGRAMOK

PRO 7

14.05: Háború és béke. 18.00: Rejtelmes sziget. 20.00: Híradó. 20.15: Brisco megye. 22.05: Édes bűn. 23.00. Fehér kutya. 0.35: hírek.

SAT 1

13.50: Teniszközvetítés. 17.10: Csata a csillagokon túl. 19.00: Hírek. 19.15: Sporthírek. 19.30: Szerencsekerék. 20.15: Scarlett. 22.15: Sötét igazság. 23.15: A kastély börtöne.

RTL

5.25: Őrült nyári táborozás. 17.10: Az új szörnyek szigete. 18.45: Híradó. 19.10: Részletek a 47. Bambi-díj átadásáról. 20.15. Bombariadó az iskolában. 21.05: Bátor nők az RTL-nél. 21.10: Bombariadó az iskolában 2. 22.15: Stern Tv. 23.15: Azt USA haditengerészetének elit csapata.

RÁDIÓMŰSOR

Kossuth rádió

8.10: Műsorszemle. 8.25: Mindennapi tudomány. 8.35: Civilpercek. 8.40: Paragrafus. 8.50: Ajánlott levél. 9.05: Napközben. 11.05: Népdalkörök és citerazenekarok felvételeiből. 11.35: Sütő András: Heródes napjai. 12.00: Déli krónika. 12.30: Ki nyer ma? 12.40: Törvénykönyv. 12.50: Külpolitikai figyelő. 13.05: Vendég a háznál. 13.20: Gyülekezeti énekek tára. 13.30: A református egyház félórája. 14.05: Klasszikusok mindenkinek. 14.55: Első közlés. 15.05: Legenda - Illyés Gyuláról. 15.55: Cégér. 16.00: Délutáni krónika. 16.10: Mindennapi gazdaság. 16.25: Házimuzsika. 17.05: Magyarországról jövök. 18.00: Esti krónika. 18.30: Ráadás. 19.05: Sportvilág. 19.30: Jó éjszakát, gyerekek! 19.40: Az élet peremén. 20.05: Daróci Bárdos Tamás és Draskóczy László népzenei feldolgozásaiból. 20.30: Határok nélkül

Petőfi rádió

8.00: Állomáskereső. 8.10: Rivaldafényben. 8.45: Apró-cseprő - gyerekekről. 9.,00: Hírpercek. 9.15: Sok hűhó... 10.00: Zeneszó. 11.00: Hírek. 11.50: Gordiusz plusz. 12.00: Nóták. 12.50: Korkérdés. 13.00: Hírpercek. 13.10: Balázs Klári és Korda György felvételeiből. 14.00: Pihenőidő. 15.00: Hírek. 16.45: Szfinx, avagy indul a licitlánc. 17.00: Hírpercek. 17.10: Mágnes - Fazon. 18.00: Kamasz-panasz.1 83.0: Drogambulancia. 19.03: Közvetítés a Svédország-Magyarország labdarúgó Európa-bajnoki selejtezőn mérkőzésről. 20.50: George Born szintetizátoron játszik. 21.00: Hírpercek. 21.15: Mindenütt zene! 21.45: Jazzmelódiák. 22.15: Sok hűhó.,.. 23.00: Hírek.

Bartók rádió

9.05: Pódium. 10.05: Romantikusok. 10.53: Frederica von Stade és Samuel Ramey operafelvételeiből. 11.40: Országok, tájak zenéje. 12.05: Candide, vagy az optimizmus. 14.58: Parasztbecsület. 16.05: 275 éve született Leopold Mozart. 16.40: Hitélet és történelem. 17.00. Hangadó. 17.50: Ez van. 18.05: A magyar zene évszázadai. 19.15: Kurtág György művei. 19.35: A Magyar Állami Hangversenyzenekar hangversenye. 20.25: Szerelmes énekek a XVII. századból. 21.40: Tenoráriák. 22.05: Hi-Figyelő. 23.00: Spíró György: Csobogás. 23.22: Jazz. 23.30: Katedra.

Somogy rádió

14.00: Somogyi krónika. 14.25: Zenés percek. 14.35: Önkormányzati percek. 14.45: Állásbörze. 15.00: Hírek. 15.10: Üzenet. 16.00: Hírek. 16.10: Zenei újdonságainkból. 17.00: Hírek. 17.10: Ötórai csevegés. 17.45: Közlekedünk. 18.00: Hírek. 18.10: Paragrafus. 18.30: Zene-szó. 18.40: Ufoland. 19.00: Somogyi krónika. 19.20: Zenés percek. 19.30: Sporttükör. 19.50: Soma mesék. 20.00: Hírek. 20.10: Riasztó. 21.00: Hírek. 21.10: Körkép. 22.00: Hírek, lapszemle. 22.10: Üzletről üzletre. 23.00: Hírek. 23.10: Opus. 24.00: Büfé.

Juventus rádió

A Juventus rádió zenés, információs, szórakoztató műsorát hallhatják 6 órától 24 óráig. Közben: Horváth Rozi receptajánlata - Fornax gazdasági hírek - Kívánságműsor - Szerencsekerék magazin.

Pécsi rádió

12.00: Szerb nemzetiségi műsor. 13.30: Horvát nemzetiségi műsor. 15.00: Délunántúli hírmagazin. 16.00: Pannónia rádió. 18.00: Regionális német anyanyelvű műsor. 19.30: In der Mutterscprache. 20.00: Na materinjem jeziku. 20.30: Na maternjem jeziku.

Dráva Rádió

6.00: Műsorkezdés, hírek. 6.30. Hírek horvát nyelven. 6.45: Közlekedési hírek. 7.00, 7.30, 8.00: Hírek magyar nyelven. Közben: 6.45: Gazdasági hírek. 8.15: Sporthírek. 8.30: Hírek horvát nyelven. 9.00, 9.30, 10.00: Hírek magyar nyelven. 10.30: Hírek horvát nyelven. 11.00, 11.30, 12.00: Hírek magyar nyelven. 12.03: Rockklasszikusok. 12.30: Hírek horvát nyelven. 12.33: Rockklasszikusok. 13.00, 13.30, 14.00: Hírek magyar nyelven. 14.30: Hírek horvát nyelven. 15.15: Gazdasági hírek. 15.30: Hírek magyar nyelven. 15.45: Közlekedési információk. 15.55: Hírösszefoglaló. 16.00: Műsorzárás. A műsor folyamán rendszeresen hallhatnak közérdekű információkat, riportokat, kívánságműsort, részt vehetnek telefonos játékokon, mindez sok kellemes, jó zenével fűszerezve.

Gőzborotvák vízborotvák

Nagynyomású, vízzel tisztító berendezések bevezető árakon!

90 BAR:	26 320 FT+ÁFA
180 BAR:	84 800 FT+ÁFA
100 BAR/90 C°	119 000 FT+ÁFA

Rendelhető tartozékok: homokfúvó, csatornatisztító, forgókefe és különféle szórófejek.

Lát-Sat Kft. Nagyatád, Piac tér.
Telefon: 82/352-870

Kaposvár, Mátyás király u. 51.
Telefon: 06/60/368-685

(61564)

Erzsébet és Katalin napra

ajándékozzon

SZÉ-BA KERESKEDELMI BT.

Drogériánkból

Kaposvár, Honvéd u. 19.

Hajkozmetikai, finom kozmetika, decorkozmetikai áruk nálunk nagyon kedvező áron vásárolhatók! Ajándék csomagját kívánságára elkészítjük!

(62818)

Erdélyi Érzéket

A celldömölki kiállításon amatőr képzőművészek művei láthatók. Szerepelnek tájképei, grafikái, melyek valósághű és érzéki élmény tükröződései.

Budai Rózsa: Műkedvelők a művészetről. Vas Népe, 1947. júl. 9.

Erdélyi Ata

5. Zsófi-sorozat temp. 50x70

6. Arány — " — temp. 50x70

Erdélyi Ata festőművész ki
Műcsarnok 1973.

Erdélyi Ida

3. Fürdő gobelin 104×33

4. Figurák zöldben temp. 50×42

Erdélyi Ida festőművész kiállítása
Műcsarnok 1973.

Erdélyi Éta

1. Figurák zöldben gobelin 250x210
2. Zöld vórsa -"- 100x100

Erdélyi Éta festőművész kiállítása
Műcsarnok 1973.

Erdélyi Ita, festő

Máj. 6-án 2 ával tárlata a Műszaruokban.

—: A hét végi kulturális programból 9.

Népszabadság, Bp 1973. máj. 5.

Erdélyi Éta

a Műcsarnok Kamaraterében
nyílott Ziállítása
cikk a 4. oldalon

Magyar Nemzet 1973 május 10

Erdélyi Eta festőművész

Viallitása nyílt
ma a Múczeumban

Magyar Hanszet 1973 április 21
4-old.

Erdélyi Eta

Festményeit a Mücsarnokban mutatták be, melyekről Vadas József ir: "Az uj "ujrealizmus" felé" cimmel. Müvei "nagyanyáink megbarnult fényképeit és gobelinnek nevezett szőtteseit" juttatják a néző eszébe, -mint a kritika megjegyzi. Korábbi müvein szereplő lila rózsákat ujabban sárga árnyékokkal pótolja s ugyanakkor a gyermek és a virág kapcsolatának ábrázolásával uj elemeket visz müvészetébe.

Élet és Irodalom, Bp. 1973. május 12.
XVII. évf. 19. sz. 12. lap.

Erdélyi Éta, festő

A BÁSTYA GALÉRIÁBAN — Budapesten, az I. kerületi tanács művelődési házában — hétfőn 9 és 18 óra között Erdélyi Éta festőművész munkásságát mutatják be a közönségnek.

-: Hír

8

Népszabadság, 1980 aug. 2.

r **Erdélyi Etelka** festőművésznek;

Munkácsy-díj

Népszabadság, 1990. márc. 15.

ERDÉLYI Etelka festő

1990. márc. 15. Munkácsy Mihály díjat kapott

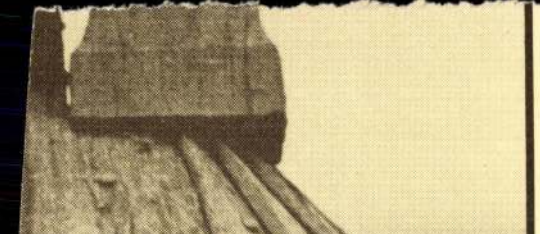

39

llalat, Komárom — Felelős vezető: Kovács Jánosné igazgató

ERDÉLYI ETELKA, iparmüvész

A zsellyei müvésztelep kiállitása Szombathelyen 1967-ben.-Szőnyegen kivül viszonylag kevés textilmüvészeti termék a kiállitáson.-Erdélyi Etelka érdekes gobelin tervekkel jelentkezett. 278.old.

[illegible]: kiallitasi napló, 1967 274.old

VAS [illegible], XXII.évf. 2.szám, 1968. Szombathely

ERDÉLYI ETEDKA

Erdélyi Etta
festő

A magyarnki Széchenyi kastély –
Közlekedési Múzeum nagytermiben
elhelyezendő gobelin pályázaton
részt vett a művész

N.Dvorszky Hedvig: Képzőművészeti pályázatok.
Művészet, 1974.február - 48.oldal

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1973 NOV 7

Erdélyi Éta festőművész

Dolgozók Lapja Komárom

Fiatal művészek a Fészekben

1021

Fiatal művészek pódiuma a Fészekben címmel rendez estet a Magyar Írók Szövetsége Költői Szakosztálya és a Fészek Művészklub igazgatósága november 10-én 20 órai kezdettel. A műsort Fodor András költő állította össze.

Pódiumra lép: Baráth Lajos író, Erdélyi Éta festőművész, Fekete Győr István zeneszerző, Kalász Márton költő és Parancs János költő. Közreműködik Szersén Gyula színművész, Szőkefalvy-Nagy Katalin énekes, Tóth Judit színművész és Vallai Péter színművész. Zongorán kísér Bakky József. A klubműsort Czigány György vezeti.

a hazai csapat. (15:11).

A második szetben „rövid-zárlat" következett. Mindké oldalon rengeteg volt a hiba ebből több a hazaiaknál. A vendégcsapat már 12:4-re v

Erdélyi Eta

a Műcsarnokban láthatók festmé-
nyei.
„Zsáfi" c. (említve).

Lasonci Miklós: Fővárosi kiállítások.
Pestmegyei Hírlap, 1973. máj. 12.

ERDÉLYI ETA

Hasonlatok : Fészek Galéria, 1984. október 2. - november 16. / [bev. Mezei Gábor]. - Bp. : Fészek Galéria, 1984 [4]p.] 10 szines dia

Erdélyi Eta, Gál Tamás, Körösényi Tamás,Török Richárd, Záborszky Gábor

ERDÉLYI ETA

A Fészek Művészklub tisztelettel meghívja 1990. január 30.
este 6 órára a Herman Terembe

ERDÉLYI ETA
festőművész
kiállítására

Megnyitja: Dr. FELEDY BALÁZS

Elhangzik: HOLLÓS MÁTÉ zeneszerző „Impromptu két cimbalomra" című műve

Megtekinthető: február 16-ig, naponta délután 2 és 8 óra között,
szombat és vasárnap kivételével.

Művészeti Szakszervezetek Szövetsége
FÉSZEK MŰVÉSZKLUB
Budapest VII., Kertész utca 36.
Postacím: Budapest
Postafiók 8.
1400

DÍJELŐLEGES

Timár Árpád

Bp.

Ullői út 119. IV. 65.

1091

Erdélyi Éta festőművész
a Műcsarnok kamaratermében látható a művei tárlata.

Nagyvárad, 1943. jún. 27.

Erdélyi Éta

a Csepel-i Galériában / XXI. Rákóczi Ferenc út 142 / mutatta be műveit.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13350

2230

Erdélyi Eta

Balatonboglárom tíz fiatal kép-
zőművész tárlatán képe szere-
pel.

TÉKA.

1972. júl. 6. TV. 18.40 | 11 | KGVné

Erdélyi Eta, festő- és

gobelinművész

A Műcsarnokban látható Erdélyi Eta: „In Conversation, 1983" c. gobelin, 250 x 175 cm. /repr./

Műcsarnok és Kamaratermei
1985 nov.

Erdélyi Éta

Gyermekkor rep.

Erdélyi Éta fotóművész kiállítása
Műcsarnok Bp. 1973.

Erdélyi Éta

13. Jákob fiai akryl 220×315

Erdélyi Éta festőművész kiállítása
Műcsarnok Bp. 1973.

Erdélyi Éva

Figurák zöldben rep.

Erdélyi Éva festőművész kiállítása
Műcsarnok Bp. 1973.

Erdélyi Éta 1.

Tény sokféle van. S hogy a művész honnét veszi a maga tényeit, azokat, amelyeket fontosnak tart kiválasztani, azokat, amelyek felkeltik érdeklődését, s amelyeket felsorakoztatni valamiuk a közlése érdekében szükségesnek vél – alkat, műveltség, felkészültség dolga. S hogy mit értünk felkészültségen, az legalább annyira kérdéses, hőbbréti. Erdélyi Éta felkészült: napolni tud – magas fokon – érti a szinek nyelvét, tud felületet szerkeszteni, vagyis mindazt tudja, ami megtanulható.

Bojár Iván: Kiállításról kiállításra.

Magyar Ifiolap 1973/113 Gold.

Erdélyi Ita. 2.

Stájékozott is: hidja mi az up to date – vagyis naprakész – mi az „ami a levegőben van" s egyúttal azt is, hogy mi van a folyóiratokban. Nos: aktuális a pop art. Veszi tehát Andy Warhol seinaját, a motívumismétlést, s mindezt elegyíti nagyanyáink szentimentális érzésvilágával, hímzett parnáinak néha nosztalgiát ébresztő hálószobahangulatával.

Bojár Iván: Kiállításról kiállításra.

Magyar Ifirlap 1973/113 Cold.

Erdélyi Ita 3

S mi születik e különös házasságból: a legtegnapibb és a „legmaibb ma" ölelkezéséből? Egy felemás művészet, amely arra mutat, hogy az egyébként tehetséges művész – karpittervező – útja valahol valamiért megtört, s a néző ez idő szeszerint nem tehet mást, mint hogy türelemre inti magát és vár: mikor talál vissza Erdélyi Ita e jól megoldott kirakati háttérdekorációk világából a művészetbe.

Bojár Iván: Kiállításról kiállításra.

Magyar Ifiúlap 1973/113 6 old.

Erdélyi Eta

Erdélyi Eta festőművész, Gecser Lujza textiltervező művész, Jovánovics György szobrászművész és Melocco Miklós szobrászművész a Fészek Művész Klubban rendezett kiállitása április 19.-ig tart nyitva.
A Kulturális eseményeket ismertető rovat közleménye.

Élet és Irodalom, Bp. 1976. ápr. 1o.
XX. évf. 15. sz. 8. lap.

Erdélyi Eta

A Fészek-Klub mini-galériájában megrendezték a műnész kiállítását.

Csapó György: A Fészek.
Budapest, 1976. jún. 18. old.

Erdélyi Etelka

Megbízást kapott Erdélyi Etelka, hogy francia gobelin művét a Washingtoni, Magyar Nagykövetség részére készítse el.

—: ~~Kiállítás~~ Köztéri munkák

Művészet, 1979. március – 47. lap.

MDK

Erdélyi Éva kirakatrendező tanuló

A Szárazdi Helyi Kereskedelmi Tanulóiskola kirakatrendező tagozatán tanul.

Jávor Viola: Fiúk, lányok a kirakatban.
Nők Lapja, Bp. 1955. december 8. [13. l.]

Erdélyi Ida festőművész

Ma nyílik meg a 22. Szegedi Nyári Tárlat, mely szept. 15-ig tekinthető meg a Horváth Mihály u. i. Képtárban. — Nívódíjjal jutalmazták Makó Judit grafikusművész, Erdélyi Ida festőművész és Fülöp Erzsébet festőművész alkotásait.

Dél-Magyarország, 1981. júl. 19.

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726
Mahr Éta Erdélyi
BUDAPESTER RUNDSCHAU
1984 APR 16.
1021

Leistungsschau '84

Landesausstellung Bildender Kunst

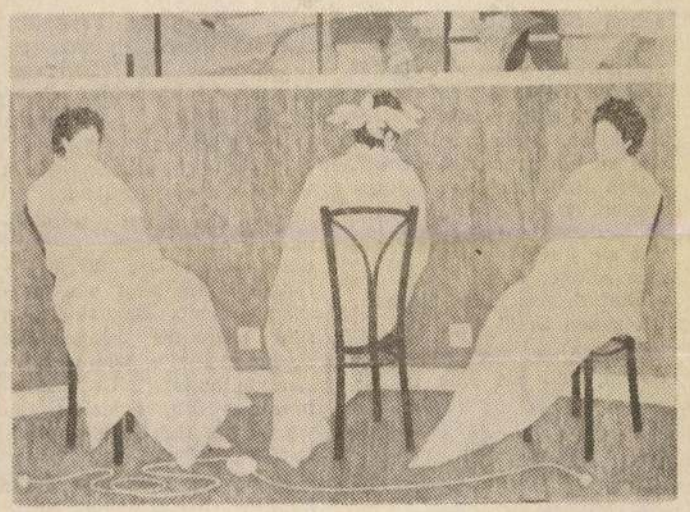

Eta Erdelyi: Simple Topic, Öl

Es gehört schon einiger Mut dazu, in einer einzigen Ausstellung (in der Budapester Kunsthalle) das Beste aller Gattungen der ungarischen bildenden Kunst — Malerei, Grafik, Plastik — aus den letzten Jahren zusammenzutragen, noch dazu so, daß sämtliche Schulen, Stilrichtungen und sogar Initiativen irgendwie vertreten sind. Natürlich ist das Gesamtbild dann recht bunt, und die Veranstalter stehen bei der Auswahl vor einer fast unlösbaren Aufgabe, die Gewissen und Urteilsvermögen arg auf die Probe stellt. Denn wie kann man den „absoluten" künstlerischen Qualitätsanforderungen und den tausenderlei Geschmackswünschen des Publikums gleichermaßen genügen?

Die Jury fand diesmal eine gute Lösung: anspruchsvolle Toleranz als Ausgangspunkt. Getreu dem Prinzip und der Praxis der Kulturpolitik, die ohne bei den verschiedenen Wegen der künstlerischen Annäherung an Dinge, Menschen und Gedanken hineinzureden, ohne Stilbefehle an die Künstler zu richten, zu Vielfarbigkeit anregt und vor allem allen redlichen Arbeiten einen Platz unter der Sonne einräumt.

Das Piktura-Material der Ausstellung — von dem die BR in dieser Nummer mit ihren Illustrationen eine kleine Kostprobe bietet — kann als Hommage vor der ungarischen Gegenwartsmalerei aufgefaßt werden, die, zwar jeder Revelation bar, von Zuverlässigkeit und Niveau kündet und sich auch in den neuen Entdeckungen der internationalen Kunst zurechtfindet. Kennzeichnend ist, und das ist unbedingt ein Fortschritt, daß man sich von bloßen Anblicken oder Eindrücken in die Richtung universelleren künstlerischen Denkens fortbewegt: weitaus mehr Werke als je zuvor bei ähnlich umfassenden Expositionen ringen mit allgemeinen Daseinsfragen.

Das ist natürlich durch die Zeit bedingt, aber auch das schnelle und empfindliche Reagieren der Künstler beweist, daß die meisten Arbeiten von Nachdenklichkeit durchdrungen sind. Dieses Verhalten gilt insbesondere für die jüngere Generation — interessanterweise mitunter ausgesprochen direkt und sogar publizistisch, jedenfalls stets hart formulierend.

Deshalb, offensichtlich aber auch entsprechend dem künstlerischen Credo einer Vielzahl der Aussteller, zeigen die Gemälde (die jetzt erstmals bei der Exposition auch gekauft werden können!), daß die Künstler den Kontakt mit dem Publikum suchen. Sie wollen etwas sagen. Sie verzichten dabei fast völlig auf das Rhetorische und Pathetische, wollen statt dessen Gedanken aktivieren, manchmal sogar Empörung beim Betrachter auslösen.

Die Landesausstellung '84 spiegelt somit die Vielfalt der ungarischen Malerei an Themen, Darstellungen und Stilen wider, doch kein einziges Werk steht — zum Glück — den Schicksalsfragen des Lebens „neutral" gegenüber.

J. N.

Dezső Szomory (1869—1944)

Der Gottesgarten

Ich hatte einen sogenannten Empfehlungsbrief an einen jungen Mann namens Hughes Revel, der in der Londoner Journalistik angeblich eine ganz hervorragende, ja brillante Rolle spielte. In der tiefsten Gower Street spürte ich ihn auf, in einer jener Pensionen, wo sich Abend für Abend ein paar bezaubernde Exemplare des Elends dieses irdischen Seins um den Gästetisch zusammenfinden: alte schottische Mädchen mit verstörten Gesichtern. Brothungrige, deutsche Hetären in krankhafter Festigkeit und tragische Schiffskapitäne, die sich niederschlagen und bis auf die Knochen durchnäßt auf dem Festland umhertreiben.

Unter den trübseligen, auch am Tage glimmenden Gaslampen ging ich die Stiege hinauf in die vierte Etage. Dort wohnte ein Mann, in der Ecke, noch hinter der Ecke, in der Tiefe, in der tiefsten Tiefe, wohin nicht einmal das Zwielicht der Gaslampen auf dem Flur gelangte und wo hinter barrikadenartigen Stapeln, hinter vergessenen oder gepfändeten Gepäckstücken die tropfende Was-

Der glatzköpfige Mann im Bett hatte sich aufgesetzt. Er schaute aus dem Fenster. Offenbar prüfte er den Stand der Sonne.

„Es ist mindestens schon drei Uhr", sagte er.

„Sogar vier", entgegnete ich mit einer dummen kleinen Gereiztheit in der Stimme, was er sofort spürte.

„Ach junger Mann", sprach er mild, „wenn Sie wüßten, was für ein Vergnügen das ist, was für ein Vergnügen! Das Mittagessen zu verschlafen."

„Ich sehe darin keinerlei Genuß", erwiderte ich schroff. „Gut zu Mittag zu speisen ist viel ergötzlicher."

Er blickte mich an, etwas verächtlich, wie ich meine. Vielleicht bedauerte er mich auch, mit dem ironischen Wohlwollen höherer Wesen. Eine Minute verging, eine ganze große, peinliche Minute. Derweilen badete ich mich geradezu in seinem spöttischen Blick. Mir schien, er hatte noch viel zu sagen, wollte aber offenbar der langwierigen Polemik ausweichen. Ferner mochte ihm das „Gut zu speisen" bei aller Vornehmheit doch imponiert haben.

„Sie pflegen gut zu Mit-

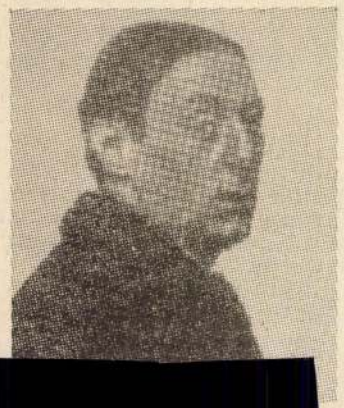

sehen Sie! Alles ist fein hier. Betrachten Sie beispielsweise diesen Pyjama! Das ist keine Lyoner Seide, das ist keine Manchester-Seide, oh, ganz gewiß nicht, das ist ein japanischer Stoff, frisch und fein wie Spinnweben, wie die Haut einer Marquise. Japanische Seide wie sie über Indien kommt: Aus solcher binden sich die Maharadschas ihren Turban. Na sehen Sie!"

„Ja. Aber was habe ich davon, daß Sie sich in ja- — die göttliche Freundin. Sie hat diesen Pyjama gesehen. Aber Diskretion verpflichtet, junger Mann."

„Sie werden mich auch Lady Bakham vorstellen?" fragte ich, einem bösen Verlangen nachgebend.

„Oh, das nicht", antwortete er unschlüssig, „das nun doch nicht. Das wäre gefährlich. Sie sind ein hübscher Junge. Sie sind ein sehr eleganter Junge. Sie sind ein Junge, wie man in London benötigt. Lady Bakham... Nun, einerlei! Ich werde Sie ihr doch vorstellen."

Nun blickte ich den glatzköpfigen Mann schon dankbar an. Eine eigentümliche Anmut umschwebte seine in blauer Seide schwebende Gestalt. Ich empfand jetzt eine unwillkürliche Zuneigung zu ihm, wie zu einer ungewöhnlichen und überraschenden Erscheinung. Ich sah nur noch den faszinierenden Mann in ihm, der meinen egoistischen Zielen mit der größten Bereitwilligkeit diente und in meinem Herzen die besten Hoffnungen weckte.

„Jetzt ziehe ich mich rasch an", sagte er flink, „und dann fliegen wir beide aus. Inzwischen könnten Sie zu Fräulein Eveline hinuntergehen, die dieser Pension vorsteht, sich ihr vorstellen und ihr mitteilen, daß Sie mir zuliebe hier einziehen. Sie zahlen gleich im voraus, sagen wir: Vollpension für einen Monat. Damit festigt sich auch mein Kredit. Ein paar Minuten,

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

Magyar Hírlap

1972 MÁJ 17

Erdélyi Éva festő

teljes pompáját — vadregényes vidéki völgyi.

B. L.

TÉVÉNAPLÓ

TEGNAP, KEDDEN, a két főműsort, a mai falu kettősségét feszegető riportot és *Valentyin Zorin* amerikai helyzetjelentését tartalmasan egészítették ki a vetélkedők.

Mostanában minden ifjúsági fórumon szóba kerül, hogy pályaválasztási propagandánk lehangoló. Aligha véletlen, hogy éppen a televízió vállalkozott a népszerűsítésére, s a *rádió gyermekosztályával*, a *Pajtás* című lappal és az *Országos Pályaválasztási Tanácsadóval* közösen meghirdetett vetélkedő döntőjét képernyőre vitte. Azt talán már megjegyezni sem kellene, hogy egyre érdemesebb figyelemmel kísérni ezeket a változatos, pergő, s egy kicsit a felnőtteknek is szóló gyerekadásokat. Nos, a tegnapi versenges értékét még növeli az is, hogy *Budai János* — szakítva a kényelmes szerkesztői gyakorlattal — nem már ismert személyiségeket kért föl szakértőnek, hanem a közvetlen termelőmunkában részes fiatalokat. S a rokonszenves lakatos, pék, baromfitenyésztő élménybeszámolója ugyancsak megmozgatja a pályaválasztás előtt álló tizenévesek fantáziáját...

Ki él ma falun? Ez kezdetben nem derült ki a forgatókönyvíró *Pintér József* és a rendező *Surányi Lili* tévészociográfiájából. Az egymást váltó bemondók a szükségesnél talán hosszasabban ismertettek meg bennünket *Piliscsaba* kisközség sokszázados múltjával, hogy aztán minden különösebb átmenet nélkül a főcímül szolgáló kérdést feszegessék. S benne azt, hogy a falun élőknek legalább annyi közük van az iparhoz, mint a mezőgazdasághoz. Természetesen, ez a tétel így, önmagában csupán szociológiai közhely. A riport tegnap sugárzott első része — *Munka és kereset* — mindenesetre az ellentmondásokat is sejtette. A néhol erőltetetten „életszerű" beállítások hátterében ugyanis fel-felizzottak a szenvedélyek, a kétlakiság gyötrő ellentmondásai, ám a témájában izgalmas műsor ritkán váltott ki belőlünk azonosulást vagy éppen ellenérzést, vagyis: érzelmeket. Márpedig egy riport hatása nem utolsósorban a kiváltott érzelmeken múlik... S még egy megjegyzés kívánkozik ide: nincs szándékunkban vitatni a készítők elképzeléseinek helyességét, de félő, hogy egy főváros környéki község nem a legalkalmasabb a mai magyar falu jellegének érzékeltetésére.

A híradó és az esti főműsor közé szorult a *Kétszer kettő* esedékes adása. S bár *Vitray Tamásék* örvendetesen önkritikusan formálgatják-alakítgatják kvízműsorukat, mégis megvalljuk, türelmetlenül vártuk az *Amerika 1971 őszén* című dokumentumfilmet. Különösen azért, mert a technika villanásnyi csodáját — azt, hogy szinte történésközelből láthattuk a *Wallace* elleni merényletet — elemzően és érzékletesen egészítette ki *Valentyin Zorin*. A szovjet televízió külpolitikai főkommentátorának sikerült feltárnia a politikai merényletek jellegzetesen amerikai hátterét.

MA, SZERDÁN, a nézők figyelmét felhívjuk a műsorváltozásokra. 19.55-től sugározza Belgrádból a televízió a több mint izgalmasnak ígérkező Magyarország—Románia válogatott labdarúgó-mérkőzést. A sorsdöntő — vagy legalábbis a szurkolók lelkiállapotát meghatározó — összecsapást követően az előzetesen jelzett *Nyitott boriték* helyett díjnyertes rövidfilmeket, a pár napja befejeződött miskolci filmfesztivál legjobb alkotásait láthatják az érdeklődők. A híradó előtti program természetesen változatlan. A *Tárlatról tárlatra* adásában *Szabó György* két festő — *Erdélyi Éva* és a hódmezővásárhelyi *Németh József* — budapesti kiállításáról számol be, majd a főváros legújabb képzőművészeti „fellegvárát", a *Helikon Galériát*, valamint a *Miskolci Képtár* reprezentatív tárlatát mutatja be. A *Honnan tudjuk?* című népszerű ismeretterjesztő sorozat ötödik részében a házigazda, *Jánossy Lajos* professzor ezúttal akadémikustársával, a debreceni *Szalay Sándor* professzorral együtt avatja be a nézőket az atommag titkaiba.

Zöldi László

...NYT és
...TI SEGÉD-
...UNKAST.

...lentkezés
szombat
...telével —
...apest, VI.,
...ay u. 12.
...unkaügyi
...sztályon.

...telephelyi
...ot 10 éves
...ttal felve-
Jelentkezés: Filmgyártó és
...ató V. sze-
...osztályan,
...t, XIV., Lu-
...jtica 174.

...sgáló, üzem-
...yasztás méró
üzemeltetésé-
...korlattal ren-
...szakembert, —
...technikusi
...ggel felve-
Jelentk.: Bel-
...lmi Szállítási
3. sz. üzem-
...műszaki osz-
XI., Karin-
...ves út 17.

... munkaügyi
...ztrátort, —
...ági techni-
...végzettséggel,
...tudással —
...keresünk.
...önéletrajzot
...eddigi mükö-
...let megjelö-
...rjük **ÉLTERV**
... Budapest
...afiók 131.

darabáru-, vas-edény-, műszaki szakmákba, raktárost, pénztárost, bolti segédmunkást, — takarítót (nappalra és délutánra), továbbá adminisztrátort boltba. Jelentkezés: VII., Rákóczi út 50. Munkaügy. Szivárvány Áruház.

Az Autóközlekedési Tanintézet

FELVESZ:

gyors- és gépírni tudó ELŐADÓT,

BÉR-ELSZÁMOLÓT,

WZTK ÜGYINTÉZŐT,

PORTAST.

Jelentkezni lehet: 338—774 telefonon, vagy az **Autóközlekedési Tanintézet,** Budapest, VIII., Kálvária u. 25. sz. alatt a munkaügyi osztályon.

KERES

aki legalább 10 éves szakmai gyakorlattal rendelkezik.

Jelentkezéseket »Sürgős 312290« jeligére a Budapest, Felszabadulás téri hirdetőbe kérjük.

Gépkereskedelemben jártas kereskedelmi szakembert alkalmazunk. Jelentk.: részletes önéletrajz és eddigi működés megjelölésével »Termelőeszköz kereskedelem — 1953« jelig. a Felszabadulás téri hirdetőbe.

Gyakorlott **GYORS- és GÉPÍRÓNŐT**

sürgősen FELVESZÜNK.

GLOBUS NYOMDA

munkaügyi csoport, Budapest, VI., Aradi u. 8. IV. em.

...parcellák, valamint
kettős sírhelyek ...

Farkasréti temető:

25., 16. (gyermek) ...
böző területein le...

Óbudai temető:

3/3., 14/1., 44/1. és 44/2. számú parcellák

Rákospalotai temető:

A 25 éves használati időt figyelembe véve a lejárt és név szerinti felsorolású sírhelyek

Pesterzsébeti temető:

A 25 éves használati időt figyelembe véve a lejárt és név szerinti felsorolású sírhelyek

Kispesti régi temető:

Az 1944-, 1945- és 1946-ban temetett sírok

Lőrinci temető:

5/a és 5/b számú parcellák lejárt sírhelyei

Budafoki temető:

Az 1944-, 1945- és 1946-ban temetett sírok

Kerepesi temető:

12., 1/12., 14. és 15. számú parcellák, valamint az 1/12. számú parcellában levő sövényes kettős sírhelyek

Kérjük a hozzátartozókat, hogy a csontmaradványok áthelyeztetése ügyében 1972. július 31-ig a temetők irodáiban intézkedjenek.

IGAZGATÓSÁG

Erdélyi Éta

Sinkovits Péter: Új kiállítóterem a Teszerben

Művészet, 1982. február

Erdélyi Éta egy text. ipari festőn

gobelinjei

emlékés

FERENCZY NOEMI

MŰVÉSZET 1985/10/20 21

Erdélyi Éta, festőművész

Az idén havonta váltva 16 festőművész állít ki külön-külön, vagy más-más ágával az Átrium Hayt terraszán. A kiállítók között lesz Erdélyi Éta, Szentgyörgyi József is.

Déli krónika.

1984, I. 13. Kossuth 12.00 (Rézbányáné).

Erdélyi Éta, festőművész

akvarell, pasztell, quas, olajpasztell kiállítás nyílt Bpesten, a General Art Stúdióban. Szerepelnek a kiállításon Erdélyi Éta kalapos és virágos leányportréi. /említve/.

TV-Híradó

1984. VI. 19. TV 2. 21.15

Erdélyi Etelka, festőművész

Ma délután nyílik a General Art Studió akvarell, pasztell, gouas, olajpasztell bemutatója. A kiállítást olyan nevek fémjelzik, mint Kishonti Jenő, Erdélyi Etelka, Wintz Ádám, Lacza Márta, Szikora Tamás

Jó reggelt!

1984. VI. 12. Kossuth 4.25

Erdélyi Éta

— **Erdélyi Éta** képzőművész kiállításának megnyitásával vasárnap avatták fel a fonyódi Galériát.

Magyar Nemzet 1986. VII. 7.

ERDÉLYI ETELKA

SLAMON Nándor: Zászlóbontás : A Magyar Vizfestők Társasága Szombathelyen. = Vasi Szemle, XLV. évf. 3. sz. 1991

454, 456.p.

A Vigadó Galéria tisztelettel meghívja Önt
és kedves családját
ERDÉLYI ETA festőművész
kiállításának megnyitójára
1992 július 2.-án 17 órára a Vigadó Galériába
(Budapest V., Vigadó tér 2.)
A kiállítást megnyitja L. MENYHÉRT LÁSZLÓ művészettörténész
Megtekinthető július 2.-tól július 19.-ig
hétfő kivételével naponta 10-től 22 óráig

Erdélyi Etelka

Magyar Hirdető.
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

1966 JAN 30.

MAGYAR NEMZET

A budai Vár-beli Nemzeti Galéria egyik lépcsőfordulójához kerül Erdélyi Etelka textilművész 30 négyzetméteres gobelinje, amelynek témája a középkori kézművesség.

0 x 190 cm, 4-es
E., alatta védjegy.
Ágnes, Szentgyör-
al. Helye Újdelhi
ség.

4 x 400 cm, 5-ös
+ védjegy. Szőtte
a, Timár Katalin.
Nyugat-Dunántúli
g.

ok, 1973. 173 x
es. J.j.l. Szily.
szky Erzsébet.
Szekszárd.

):

978. 130 x 195
b.f. HL CM
t
on.

0 x 600 cm, 4-es
4. Szőtte Hidvégi

Tibor Kórház.

zsef:

4 cm x 464 cm,
IJ SZE, szőtte
lye Kiskunhalas.

sef:

ációit készítették:

-XII., XIV., XVIII.,
XXX.-XXXI., XXXIII.,
y: XIII., XV.
XXIV., XXXVIII.
in Gyula: XXVI.

18., 19., 23.-25., 29.,
tván: 3., 5., 8., 10.,
ánosné: 4., 12., 13.,
32. id.
ics Ferenc: 2.
Susits László: 17.
nyi Gyuláné: 35.

Pálosi Judit: A magyar gobelinszövés húsz éve. 1960-1980
Tevan 1994

ERDÉLYI Éta

Névmutató

Adnet, Jacques 17
Attalai Gábor 28, 37
Bán István 7, 21, 46, 47
Belmonte, Leo 4, 82, 83, 85
Boucher, Francois 76
Braque, Georges 76
Calder, Alexander 76
Coypel, Charles-Antoine 12
Cságoly Klára 27
Czakó Margit 78
Domanovszky Endre 6, 7, 19, 48, 57-60, 78, 82-86
Erdélyi Eta 27, 28
Estève, Maurice 24
Ferenczy Noémi 6, 7, 25, 76, 82, 83, 85, 86
Fett Jolán 44, 45, 47, 82, 84, 85
Fóth Ernő 60, 63-65
Fürtös Ilona 44, 78, 82, 84, 85
Gadányi Jenő 7
Goubely 12
Goya, Francisco 10
Hajdu László 68, 78
Hajnal Gabriella 12, 19, 37-39, 77
Hartung, Hans 76
Hauser Beáta 77
Hidvégi Valéria 70
Hincz Gyula 7, 57, 58, 61, 66, 82, 84-86
Honty Márta 66, 67, 69, 78
Kádár György 7, 20, 21
Kecskés Ágnes 20, 39, 82, 84, 85
Kórodi György 6
Körösfői Kriesch Aladár 5, 82-83, 85
Korzim Erika 19-20, 39, 43, 46
Kun Sándorné (Luca) 78
Lakatos Artúr 6, 82, 83, 85
Le Brun, Charles 76
Maillol, Aristid 5
Máriási Iván 75
Matégot, Mathieu 27
Matisse, Henri 76
Mizser Pál 18, 69, 70
Nagy Judit 41-42, 77, 82, 84-85
Nagy Sándor 5
Németh József 70
Oláh Tamás 19
Oudry, Jean-Baptiste 76
Pápai Lívia 77
Pécsi László 18-19, 42, 45, 82, 84-85
Pekáry István 6, 82-83, 85
Péreli Zsuzsa 39-40, 77, 82, 84-85
Picasso 76
Pintér Éva 40, 42
Plesznivy Károly 6, 45-46
Polgár Rózsa 77
Prepelicza Katalin 26, 42, 78, 82, 84-85
Redő Ferenc 63-66
Rippl-Rónai József 12, 82-83, 85
Schubert Ernő 6
Solti Gizella 25-26, 77-78, 82, 84-85
Szántó Piroska 70, 75
Széchenyi Lenke 11, 26, 77, 82, 84-85
Szily Géza 68-69
Szkok Iván 68-69
Szőke Erzsébet 41, 43
Szurcsik János 59-60, 62-63, 78
Szurcsikné Sárkány Anna 78
Tassy Klára 65-67
Tury Mária 22-24
Ungár nővérek 78
Vörös Rozália 63, 65, 68, 78

Parlament Café

„El tudok szigetelődni a Belvárosban...”

Erdélyi Eta festőművész március 15-én Pro Civibus díjat kapott az önkormányzattól. Évtizedek óta egyik legaktívabb résztvevője a kortárs magyar művészetnek. A Fészek Klubtól egészen a Belvárosi Művészek Társaságáig, melynek egyik alapítója és alelnöke. Tevékenyen részt vesz a Magyar Vízfestők-Festők-Papírművészek Társaságának, a Magyar Kárpitművészek Egyesületének munkájában. Munkácsy-díjas, a művészeti közélet aktív szereplője. A Belvárosban lakik és alkot művészcsaládjával együtt 1965-től.

- A hatvanas évek elején végzett murális festő szakon az Iparművészeti Főiskolán. Mit jelent ez tulajdonképpen?

- A falon elhelyezett nagy felületű képek festését jelenti. Mozaikot, színes üvegablakot, a nedves - freskó - és a száraz - secco - vakolatba készült festészetet is magába foglalja. A murálisok inkább régebben voltak divatosak. Templomokban, előkelő urak házaiban készültek. Ma szinte nem is létezik már, hiszen kevés az ilyen méretű beruházás.

- A festészet mellett gobelinnel is foglalkozik. A murális képzőművészet elhalása miatt kényszerült más anyag után nyúlni?

- Nincs a kettő között összefüggés. Franciaországi tanulmányaim alatt ismerkedtem meg a gobelinnel. A Nancy-ban lévő Szépművészeti Akadémia remek segítséget adott. Nagy kedvet kaptam hozzá, hiszen a felületnagyságot tekintve a murális festészethez hasonlít. Különösen a franciáknál és a belgáknál volt a gobelinnek óriási előnye, mert menekülés esetén le lehetett szedni a falról, s összegöngyölve vitték magukkal az urak. Ha elrongyolódott, darabjaiban is használhatták, fotelre fektették, esetleg szőnyegként használták. A franciáknál már régen belátták, hogy egyfajta művészet van: a jó. Egy nagyon jó sanzonénekes ugyanolyan jó, mint egy híres festő. Nálunk van csak ez a furcsa tagolás, amin kalandozva az értékes és az értéktelen közti határt akarjuk meghúzni.

- Mindig nagy felületen szeretett dolgozni?

- Sajnos hajlamos vagyok rá, bár a kicsit is szeretem, hiszen ebben szintén létre lehet hozni a monumentalitást. A középméret azonban sosem vonzott.

- Kispesten született, de 1965 óta a kerületben lakik. Véletlen folytán került a Belvárosba?

- Nem teljesen véletlen. Tulajdonképpen majdnem mindig Pesten éltem. Csak azért születtem Kispesten, mert édesanyám nem akart a Belvárosban lakni. Egészen kisgyermekként éltem csak a Wekerle-telepen. Nagyon szeretek a kerületben lakni. Otthon dolgozom, tehát munka közben el tudok szigetelődni, csak a hangtól nem. Nyáron különösen nagy a nyüzsgés a Deák Ferenc utcában és környékén, ami óhatatlanul felhallatszik a lakásba. Néha azonban elmenekülök. Ilyenkor olyan helyet választok, ahol még telefon sincs, reggel megmártózhatok a tóban, egész nap gyönyörködhetek a táj szépségében és nyugalmában. Számomra a legtökéletesebb hely a Balaton, hiszen itt miden egy helyen van. Szeretek egyedül dolgozni. Nagyon ritkán töltöttem a nyarat művésztelepen, bár a gyermelyire szívesen ellátogatok. Az ottani nagy termekben nyugodtan lehet alkotni, az sem baj, ha a falra fröcsköl a festék.

- Alkotásainak témái mennyiben kötődnek a Belvároshoz?

- A city biztosan hatással van rám, ám ezt direkt módon nem lehet megfogalmazni. Mindig is a kevésbé külsődleges, belső magatartás érdekelt. Ma figurákat festek, de főiskolai éveim alatt inkább a lírai absztrakt állt hozzám közel. Furcsa ez, hiszen ma ennek van inkább divatja. Érzelmi kivetítettségű figuráimból sokszor a merengés, a meditáció érződik. Az elmosódott, zárkózott alakok lebegő figurák, akik a színekben élnek: a földszínekben, a kékben, a zöldben, a narancsos-okkerben. Számomra ez belső biztonság, mely elszigetel és megóv. A meditatív képeim egy-egy rezdülés, a mozdulat egy része. Mindig nagyon érdeklődtem a kultúrtörténet iránt, a vallások közül a buddhizmus áll hozzám a legközelebb. Nem gyakorlom, de számomra üzenetet hordoz, hogy az ember saját magát fejlesztheti. A nagy problémák között rájön arra, hogy minden mulandó.

- Számtalan társaság és egyesület alapító tagja.

- A Magyar Képző- és Iparművészeti Szövetség festő szakosztályának tizenegy évig voltam a titkárhelyettese. Igen sok időt szántam erre a munkára. Később úgy gondoltam, hogy egy kicsit magammal is foglalkoznom kell. A kilencvenes években számtalan társaság - köztük vízfestők, festők, papír- és kárpitművészek - alakult, melyeknek tagja is lettem. Igen tág a kör, sokféle anyaggal lehet dolgozni. Szerencsére szabadon szaladgálhatok egyik ágból a másikba. Most érkezett el azonban az idő, hogy kicsit többet foglalkozzam a festészettel. Tavaly a Nádor Galériában volt kiállításom, ahol egy ülő figura változatait mozdulatsoron keresztül ábrázoltam.

- Milyen hónapokban a legtermelékenyebb?

- A tavaszt és a kora nyarat szeretem a legjobban, ekkor éled minden. Számomra az indulás a legizgalmasabb. Sok festő imádja az őszt és a telet, én azonban viszolygok tőle, nekem az elmúlást jelenti. Az idei június kedvez a munkának, ezért most egy nagy vásznat szeretnék alapozni. Ez tulajdonképpen fizikai munka, nem fárasztja a szellemet, de a végén már alig várom hogy megszáradjon a festék és elkezdhessek dolgozni.

Szabó Adrienn

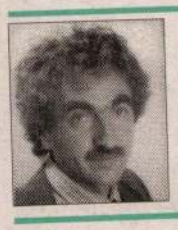

Szerényi Gábor

Névtelen levél

A Nádor és a Széchenyi utca sarkán gyerekkoromban még egy másik emléktábla volt a falon. Ha jól emlékszem arról szólt, hogy 1956-ban e helyen lelőttek egy rendőrt orvul. És persze „ellenforradalmárok" voltak a tettesek. Napjainkra kiderült, hogy ez egy propaganda-akció része volt, a politika egyik hazugsága. A tábla eltűnt, helyére egy az igazi forradalmár áldozatokra emlékeztető felirat került. Eszembe jutott erről a néhány sarokkal odébb, szintén a Nádor utcában, a Duna-palota oldalában állott egyenruhás szobra, amit szintén a rendszerváltozás szabad fuvallata röpített el. A szoc.reál figura - talán ÁVÓ-s? - valószínűleg a szoborparkba került, de itt a Belvárosban, valamikori őrhelye üres. El tudnám képzelni, hogy akár a Belvárosi Művészek Társaságának egyik tehetséges szobrásza, vagy más, méltó alkotással betöltené azt a beugrót. Hogy a szabadságot ne csak az elnyomás hiánya fejezze ki...

Annak idején nem sikerült velünk megszerettetni a Szovjetuniót. Pedig mennyit erőlködtek! A proletár-diktatúra például szülni is megtanult. Miközben nyomtalanul eltüntetett hús-vér valódi embereket, ugyanakkor teremtett nem-létezőt! Ilyen volt a Sas utca egyik korábbi, ideiglenes névadója Guszev kapitány. Azt tanították róla, hogy az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején cári tisztként átállt a magyarok oldalára, s velünk harcolt. A dolog szépséghibája, hogy szorgos és kitartó történészi, levéltári kutatások nyomán kiderült, hogy Guszev nevű tiszt egyáltalán nem létezett. Most már mindegy, de azért üzenjük: tessenek mással próbálkozni a rokonszenvünkért!

Ezredfordulós színpadi mű

Neves szakemberek zsűriznek

Már több alkotás érkezett az október 1-jei határidővel kiírt Molnár Ferenc drámapályázatra, melyet Belváros-Lipótváros kulturális bizottsága hirdetett meg, az ezredforduló kihívása a mai nézők számára témában, kortárs íróknak. A művek értékeléséhez két neves szakembert, Rudolf Péter színművészt és az Új Színház rendezőjét Kiss Csabát kérték fel.

A XX. század üzenete

Esszépályázat

Apáczai Csere János születésének 375. fordulója emlékére és pedagógusi pályája előtt tisztelegve hirdet pályázatot óvónőknek, tanítónőknek, tanároknak a Pedagógiai Szolgáltató Központ.

Apáczai Csere János 1654-ben jelentette meg Magyar Logikátska című munkáját, melyet a gyermek I. Rákóczi Ferencnek ajánlott. E kis tankönyv függelékében jelent meg Tanács címmel az a pedagógiai irat, mely diákoknak a tanulás módszerére szóló útmutatás, célja megmutatni, hogyan kell a nehézségekkel tudni szembenézni, s nagy feladatok vállalására biztat.

E példa nyomán várják a kollégák maximum 10 oldalas esszéit a fenti cím szellemében.

H. i.: szeptember 15.

Értékelés és a díjak átadása: a Pedagógiai Szolgáltató Központ 5. évfordulójára rendezett őszi szakmai konferencián *2000. október 25-én.* A legszebb munkákat a konferencia idejére kiadványban örökítik meg.

Konferencia önkormányzatoknak

A magyar vidék Európába

Belváros polgármesteri hivatala adott otthont június 15. és 16-án a Magyar Vidék Úton Európába konferenciának. Ez az esemény egy olyan rendezvénysorozat harmadik állomása, mely a vidék felzárkózását és a csatlakozási folyamatokba történő tényleges bekapcsolódást tűzte ki célul.

A kerület támogat minden olyan eszmecserét és lehetőséget, amelyek az európai integrációt elmélyíteni, illetve gyorsítani képesek. Bár a konferencia elsősorban a vidék helyzetét tárgyalja, mégis számos területen azonosak lehetnek egy vidéki vagy fővárosi önkormányzat problémái. Így a kerület számára is sok hasznos információ forrását jelentette ez a két nap. Úgyis, mint a pályázati lehetőségek (államigazgatási vagy integrációs pénzalap), közművek építése vagy fejlesztése, civil szervezetek.

A konferencia sikerét az előadásokat tartó neves szakembergárda garantálta.

Elosztották a közművelődési pályadíjakat

A beérkezett 32 pályaműből 23-at értékelt támogatásra érdemesnek az önkormányzat kulturális bizottsága, akik május 22-én osztották el az első félévi közművelődési pályázati összegeket.

Legtöbbjük képzőművészeti alkotáshoz, új előadások színpadra viteléhez, illetőleg zenei vonatkozású események megvalósításához igényelt támogatást. Az első negyedévében a kért 16 millió 200 ezer forintból 7 millió 640 ezer forinttal tudott szponzor lenni az önkormányzat.

Szeretne segíteni?

De eddig nem tudta, hogy hova lehetne fordulni,
nem találta meg a megfelelő civil szervezetet,
vagy nem tudta, hogy milyen munkával segíthetne?
Nálunk választhat azok közül, akik szívesen látnák
Önt önkéntesként.
Irodánkban több mint 40 budapesti
szervezet közül választhat.
Azokat várjuk, akik szabadidejükben szeretnék különböző nonprofit szervezet munkáját, tudásukat, készségeiket pozitívan akarják hasznosítani mások érdekében kellemes programokban kívánnak részt venni.

Önkéntes program

Nonprofit Információs és Oktató Központ Alapítvány,
Soros-NIOK Iroda Budapest, Margit krt. 58. I./4.
Tel.: 212-2375, 212-0232, 212-0233
E-mail: a.f.tothkukacniok.hu
Internet: www.niok.hu
Kapcsolattartó: F.Tóth András

ERDÉLYI Eta

Erdélyi Eta, Bp., Vigadó Galéria, 1992. julius 2.-julius 19. Bev. Nagy Ildikó.
Bp. : Vigadó Galéria, 1992 [20] p., ill.
E G

nak

ERDÉLYI Eta

fábián/FÁBIÁN László/: Azonos magasság. = Uj Magyarország, 1992. julius 27, 11. ill.

199. Szabóné: A termelőerők és a vá
dése a mg.-ban : 1961
200. Csikós-Nagy: Gazdaságpolitika
201. Gyöngyösi: Termelőszövetkezete
fejlesztése: Utak, utvesztők, t
202. Lehoczky: A mezőgazdasági haté
és térbeli jellemzői
203. Mészáros: A falusi átalakulás
folyamatai a Dél-Alf
204. Ivanics: Hogyan gondolkoznak,
a termelőszövetkezeti
205. Kostyál: Támogatások, adók, ke
a mezőgazdaságban
206. Bossányi: Vállalatvezetők és é
207. Iványi: Iparstatisztika az I.
mérnök-közgazdászok ré
évben
208. Párizs: Példatár és feladatgyü
Könyvviteltan cimü tár
209. Héthy: Vállalatirányitás és de
üzemi demokrácia szocio
ciója és fejlesztésének
szervezeti-társadalmi v
210. A termelés szervezése a mezőga
latokban / Szinyukov

ERDÉLYI Eta

Könyvtárgyal c. Viállon. 1993

10. 49. p.

Új Mű. 1993

Aufnahmekriterien des AKL

Aufgrund der zwingenden Notwe
komprimierter zu erarbeiten,
zu gewährleisten, lösen folge
bisherigen ab. Dabei bleibt w
Reduktion nicht allein auf Ko

1.
Nicht aufgenommen werden Verl
Autoren u.ä.; diese erhalten
Datenbank.

Ebenfalls nicht aufgenommen w
Lehrlinge, Studenten, Vergold
wobei diese jedoch in der Dat

Dilettanten, Amateure, Fälsch
kunsthistorisch relevantem Wi
jedoch in der Datenbank.

Erdélyi Éta

szerepé az alábbi Tárlaton
Szombathelyen

Perneczky Géza: Textil-bicunálé

Élet és Irodalom 1976. VII. 25

Erdélyi Eta

A Szombathelyen rendezett textil-biennálén bemutatott művét dicséri Perneczky Géza: "Textil-biennálé" c. kritikájában. Faliszőnyege "finom gunyt árasztó udvarlási jelenete"-t ábrázol.

Élet és Irodalom, Bp. 1970. juli. 25.
XIV. évf. 30. sz. 12. lap

Erdélyi Eta

"Zöld rózsa" cimü faliképéről elismeréssel ir Perneczky Géza: "Fiatal iparmüvészek" c. kritikájában, mely a fiatal müvészek első országos kiállitásáról szól az Ernst Muzeumban.

Élet és Irodalom, Bp. 1970. juli. 11.
XIV. évf. 28. sz. 12. lap

Erdélyi Éta

Kiállítása nyílt a Tészek Klubban festményeiből, színes nyomataiból

Pernecz ky Géza: Három kiállítás

Élet és Irodalom 1970 IV. 3

MDK

Erdélyi Eta

Kiállitási kritika

Müvészet 1968 okt.p.31.

Erdélyi Éta
festő

M.D.K.

„Kompozíció-" ja szinvonalas.

B.L.: Pályázat a Fiatal Képzőművészek Stúdiójában
Művészet, 1968. október - 28 lap.

MDK

Erdélyi Etelka

Gobelin pályázati terv

" " "

Zsennyei iparm. kiáll. 1967. Savaria Muz.
Szombathely

Erdélyi Etelka

Domanovszky György: Milyen kapuk, kerámiák, gobelinek és szobrok díszítik az új Várpalotát /Bp./ /Tóthfalusi László, Schrammel Imre, Juhász Árpád, Szlávics László, Erdélyi Etelka, Soltész György iparműv., Győri Dezső, Nagy Géza, Fekete Géza, Dabóczi Mihály szobrász./ - Tükör, 1967. márc. 26.

Az 1967. évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája /Művtört.Ért. 1968 1970. 1.sz. 68-107.l./

72. l.

Erdélyi Eta

Ketten c. művén az alakok diszkréten a háttérben maradnak.

Szíj R.: 1. Fal- és Tértextil Biennálé Szombathelyen; Ipari Művészet, 1970. IV. 45. l

Erdélyi Éva

Foto és néhány adat a művészről.

1. Fal- és Tértextil Biennálé
Szombathely, Savaria Múzeum, 1970

Endélyi Éta

"Ketten", gobelin, repr.

I. Fal- és Textilbiennálé
Szombathely, Savaria Múz. 1970.

Erdélyi Eta

"Balatonboglári Kápolnatárlat 1972" cimmel közös kiállitás rendez tiz müvész,-közli a lap -kulturális eseményeket tárgyaló- rovatában, felsorolva a résztvevők nevét, akik között szerepel a müvész is.
Megnyitó junius 22.-én lesz.

Élet és Irodalom, Bp. 1972. juni. 17.
XVI. évf. 25. sz. 2. lap.

Ordélyi Ilta

Vaddisznók, gobelin

100 x 150 cm

Vadászati világkiállítás 1971

Műcsarnok

Erdélyi Eta

Festményeit és szines nyomatait a Fészek-Klubban állitotta ki.
Perneczky Géza: „Három kiállitás" cimmel ir a müvész kiállitásáról: "..zöldben zölddel festett rózsái, aranyban zölddel motivált ornamensei, s zöldben lilával, vagy rózsaszinnel rajzolt, emblémaszerüen egyszerü figurái olyanok, mintha a hatvanas évek izlését itt Magyarországon a régi "békevilág" emlékeire támaszkodva találták volna fel."

Élet és Irodalom, Bp. 197o. ápr. 4.
XIV. évf. 14. sz. 12. lap

Erdélyi Eta

Képein "..vissza-visszatér egy kislány elől keresztbetett, majdnem imádkozó tartásu kezekkel, kissé suta bájjal a négy-ötéves gyerekek félrebillent fejtartásával."
Majd mindegyik képén ott látható a rózsa, s egy régi karosszék halvány ornamentikája.
Végül, mint a kritika mondja: az aranyzöld háttérből kiemelve egy rózsát gratulál a művésznek.

Élet és Irodalom, Bp. 197o. ápr. 4.
XIV. évf. 14. sz. 12. lap

Erdélyi Ilelka, iparművész MTI

A díszítő-festő főtanonc negyedik éves hallgatója. Szabados Jánossal együtt a sztálinvárosi Szalma cellulózgyár lakótelepének épületeire falkompozíciót terveznek.

Az Iparművészeti főiskolán 1. l

Népszabadság, Bp. - 1960. nov. 24.

Erdélyi Etelka M.D.K.

az Iparművészeti Vállalat szövőműhelyében kivitelezték gobelintervét

Domanovszky György: A magyar gobelin husz éve
Magyar Nemzet 1965. március 7. 9.l.

Erdélyi Etelka gobelin-művész

Szöveg említi mozaikképét

1966. ápr. Művészet

Vidos Zoltán: Új törekvések a mutatis művészetben.

Etdelyi Etelka festö

Mütek nem emlitve

Magyar Nemzet 1966 mat 16

Erdélyi Etelka

M.D.K.

A Történeti Muzeum és a N emzeti Galéria termeit diszitő gobelin-pályázat-terv nyertese

G.J.: Kiváló szobrászművészeink készítik a Budavári Palota szobrait
Magyar Nemzet 1967. jan. 22. 4.1.

Erdélyi Etelka M.D.K.

Dijazva a pályázaton
kivitelezésre kapott megbizás

Pernyczky Géza A budai várpalota gobelinpályázata. Kiállitás a Fészek Klubban

Magyar Nemzet 1966 március 16. 4.1.

MDP

Erdélyi Etelka
építész

Mozaikképeit állította ki a
találon,

Vadas Zoltán: Új törekvések a művészetben
Művészet, 1966. április - 45 lap.

M.D.K.

Erdélyi Etelka textiltervező

30 négyzetméter es gobelinje a budai Vár-beli Nemzeti Galéria egyik lépcsőfordulójához kerül. Tárgya: A középkori kézművesség

Napló
Magyar Nemzet 1966. jan. 30. lo. 1.

Erdélyi Etelka

Az idei évre terveink szerint kiállítását a Csepel Galériájában.

Polesinszky Veronika: A csepeli kedvenc: a galéria

Népszava, 1942. június 13.

Erdélyi Ettelka
újamúvész

M.D.V.

A szombathelyi könyvtárba gobelin-
terveket hiszitett.

O.K.: Miért éppen Szombathelyen?
Nők Lapja, 1967. szept. 2 - 16 lap

Erdélyi Etelka

„Szervasvadénat" gobelin, 2 m?

Pest-megye, Jelki, Vadászkés.

Tájékoztató 64/65 Képző és Iparmíszeti Lektorátus

18 l.

Erdélyi Etelka

Szerepelt a nombathelyi iparművészeti kiállításon.

Nas Népe 1967. jul 29.

MDK.

Erdélyi Etelka

Gobelin t erv

Tükör 1967 márc.28.p.8.

Erdélyi Etelka

Korszerű mozaik-kompozíciók.

Mica György: Új murális képzőművészeti műfajok
Magyar Építőművészet 1963/4. 60.-61.l.

M.D.K

Erdélyi Etelka
iparművész

Az Építőművész Szövetségben
rendezett tárlaton részt vett.

Rácz György: Új murális műfajok
Élet és Irodalom, 1965. jul. 10-9 lap

Erdélyi Etelka

M.D.K.

Gobelin-tervét az Iparművészeti Váll szövőműhelyében kivitelezték

/ 1 db/

Domanovszky György: A magyar gobelin-művészet husz éve
Magyar Nemzet 1965. márc. 7.

MDK.

Erdélyi Etelka

Kiállitási kritika

Élet és irodalom 1965 juli.lo.lap 9.

Erdélyi Etelka gobelinművész M.D.K.

Szarvasvadászat c. gobelin a telki vadászház részére

Napló
Magyar Nemzet 1964. szeptember 24. 4.l.

Esdélyi Éta festő

Testménye van a Határbástya
expresszóban

Pákozdi Judit: Éltekem az északi
bástyában

Vendéglátás 1969 jul. 18 old.

MÜVÉSZETTÖRTÉNETI
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

ERDÉLYI ETA

Kiállitéa volt a budapesti OTP-Bank Galériában

Magyar Iparművészet 1995, 5-6, 94

ringenden Apostel ausgehend! Kalinowski,
Mariackim Wita Stwosza [Ringende H_nde
Stoss]", Folia Historiae Artium 25 (1989),
Bildhauer und Stecher in der Gestaltung de
"K_nstlerische Quellen der Kunst des Veit
des N_rnberger Symposions. Schriftleitung
59 Olszewski, Andrzej M.:
malopolskiej, Wroclaw-Warszawa-Krak˘w-
Meckenem und die osteurop_ische Malerei
Vorbildes", Unser Bocholt, 33. Heft 4 (198
et l'art gothique en Pologne", le beau Marti
gr_ndlich die M"glichkeit, ob nicht gerade
Schongauerschen Einfl_sse in Kleinpolen w
60 T"r"k, Gy"ngyi: "Die Ve
ungarischen Tafelmalerei", le beau Martin
61 Hoffmann, Edith: "Jegyz
[Anmerkungen zur altungarische Tafelmale

ERDÉLYI Eta

M. Vízfestők Társasága Kiáll. Bp. Tölgyfa G, 1998

Új Mův. 1998/6. 33

sége 62

Erdélyi Éta

Emlitve

Pernaczy Géza: Fiatal i parmuvészet
Élet és Irodalom, Jp. 1970. júl. 11.

Erdélyi Éta

Zsófi – sorozat repr.

Erdélyi Éta festőművésre kiállítása
Műcsarnok Bp. 1973.

Erdélyi Ida

11. Gyermekkor II. olaj 80×100

12. — " — III. — " — 80×100

Erdélyi Ida festőművésznő kiállítása
Műcsarnok 1973.

Erdélyi Géza

9. Ornamentika	olaj	100×100
10. Gyümölcsök I	— " —	80×100

Erdélyi Géza festőművész kiállítása
Műcsarnok 1973.

Erdélyi Ida

7. Arany olaj 100×100

8. Zöld rózsa —"— 100×100

Erdélyi Ida festőművésznő kiállítása
Műcsarnok 1973.

ERDÉLYI Éta

A Szabó család a helyén marad

Nem szeretnék sokkolni a hallgatókat október 3-án a *rádió vezetői*, ezért igyekeztek olyan új műsorrendet összeállítani, amely a megújulás és a megtartás jegyében készült. A rádiózó polgárok lelkesedését ugyanis alaposan lehűtötték az előző évek nagyszabású változásai, amelyek során közkedvelt műsorok tűntek el időről időre a Magyar Rádió adóiról.

A *Gombár* Csaba vezette rádióban annak idején bevezetett új műsorrend túlságosan radikális volt a hallgatók számára. A nagyarányú átrendezés után bebizonyosodott, nincs az a korszerű koncepció, amelynek nevében meg lehetne bolygatni a szokásokat, el lehet venni a műsorismertetést és a vízállásjelentést, át lehet helyezni a *Szabó családot* és a *Ki nyer mát?* Szinte várható volt tehát, hogy a következő vezetés, *Csúcs* László és munkatársai visszállítanak mindent, amit az előzőek eltüntettek. Hogy így volt-e helyes? *Létjogosultsága* mindenképpen volt a visszaigazításnak, ahogyan nem vehető el ez az érdem az előző drasztikus műsorreformtól sem. A cél ugyanis, egy megváltozott korban új, koszerű formát, hangnemet találni a közszolgálati rádióban, e kettő között látszik megvalósíthatónak.

Az a műsorkorrekció, amelyet október 3-tól hajt végre az új, *Szirányi* János vezette rádió, a jelek szerint tanult az elődök hibáiból. Megkísérli a hallgatói szokások figyelembevételével megújítani a műsorszerkezetet, új műsorait a korábban már bizonyítottan népszerű műfajokra és rádiós személyiségekre építi.

Jól tudjuk azonban, hogy a műsorrend csupán keret, a lényeg az, *hogyan szólal meg ezentúl a Magyar Rádió*. Nem szegődik-e politikai célok mellé, meg tudja-e tartani azt a távolságot, amely a közlést és a befolyásolást elválasztja egymástól? Véghez tudja-e vinni azt a szándékot, amelyet eddig minden rádiós vezetés célul tűzött ugyan ki, de mégsem tudott megvalósítani: a pártatlanságot, tárgyilagosságot, a köz szolgálatát? Tud-e majd olyan politikai hírműsorokat, riportokat és kabarékat produkálni, amelyek nem bántanak semmiféle érzékenységet, amelyek nem kinyilatkoztatják, mi a legfőbb jó, milyen a helyes gondolkodás, hanem segítik a polgárt a saját véleményét szabadon kialakítani?

(hanthy)

Cukros mosoly

Ma már nem csak a pszichológusok, a szociológusok ismerik el, hogy a társadalom legkisebb egységének, a *családnak* az életvitelét, szellemi és erkölcsi milyenségét az asszonyok szabják meg, hanem a politikusok is. Nem véletlen, hogy a parlamenti választások heteiben oly sokan szólították meg az édesanyákat, az ifjú s idős nőket, és hogy mostanában nekik címzik az önkormányzati választások számos „sugallatát". A baj csak az, hogy bármily fontos lett is hírtelenjében a „gyengébbik nem", ha családban él, mindennapjaikat – a gyakorlati tanácsadás szintjén – úgyszólván semmi nem segíti. Azok a *nőmagazinok*, amelyek gomba módra szaporodnak a nyomtatott sajtóban és az elektronikus médiumokban egyaránt, miként a reklámok többsége is, egy elképzelt, mifelénk tán sosem élt *luxusnőt* vesznek célba. Nekik kínálják a drágábbnál drágább „cuccokat", konyhagépeket, bútorokat, kozmetikumokat és mulatságokat, de hogy miként tudnak talpon maradni a dráguló világban, arra úgyszólván senki nem tanítja őket.

Életmódajánlataik legalább ilyen *„különlegesek"* a nőknek szánt sajtótermékeknek, rádiós és televíziós műsoroknak. Tesztek és ábrák okosítják az asszonynépet a férjfogás meg a szerelmeskedés tudományára, az exkluzív vendégvárás miténtjére, a testedzés és a bőrápolás mesterfogásaira, de hogy miként osszák be pénzecskéjüket, hogyan segítsék iskolás – óvodás, bölcsődés – korú gyermekeik szellemi gyarapodását, társadalmi beilleszkedését, mily módon lehetnek jótettek a világ dolgaiban, még ha otthonuk *foglyai*" is ezer szerb és semmi nem készíti fel őket. A lányoknak-asszonyoknak címzett kiadványok a biztos üzlet terrénumai; *cukros mosollyal* csalogatják a nőket az elérhetetlen vágyak birodalmába, s a valóságra fittyet hánynak. Még az olyan nagy múltú s közkedvelt magazin is, mint a *Nők Lapja* teletömi oldalait hirdetésekkel, hercegekről és filmdívákról szóló pletykákkal, horoszkópokkal, rémmesékkel és szexmixtúrákkal, és mindezen „édes" olvasmányok mellett nincs az *ittről*, a *mostról* az igazat kimondó riport, tényfeltáró irodalom, nevelési tanácsadó *nincs semmi praktikum*. Ötven, száz forintot is kiadnak az asszonyok azért, hogy olyan világban merítkezzenek meg, amilyenben soha nem lesz részük, ami csak kiáltóbbá teszi közép-európai szegénységüket, reménytelen elmaradottságukat.

Kinek jó ez, kérem szépen?

(lőcsei)

A Magyar Nemzet galériája

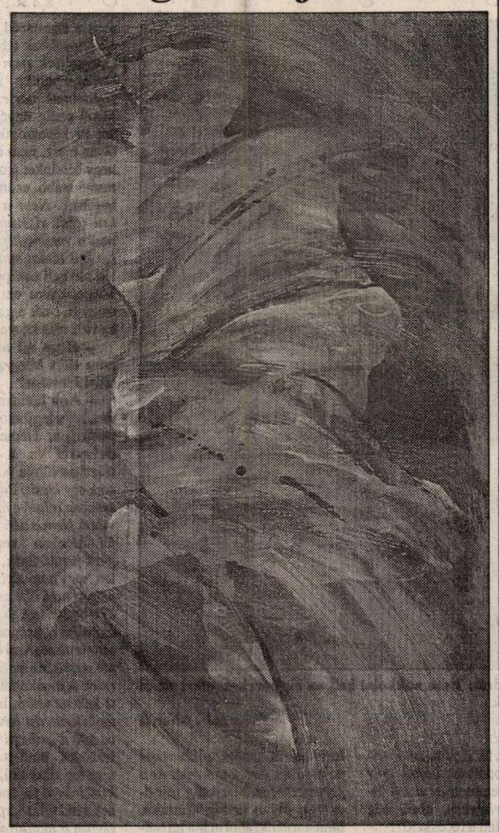

Vannak képzőművészek, akik a világ valamennyi jelenségét szeretnék újraalkotni, míg mások megriadva a létező dolgok végtelen sorától, kiválasztanak egy témakört, és annak újra- és újrafogalmazását teszik meg munkálkodásuk tárgyává. Ez utóbbiak nézőiket is rákényszeríthetik az elmélyültebb szemlélődésre, a részletek, a kisebb változtatások felfedezésére és megbecsülésére. A hazai műben mutatja be újabb munkáit Erdélyi Éta festőművész. Évek óta az emberi alak és a rendelkezésére álló kép–tér viszony foglalkoztatja. Első látásra mániákusnak tűnő képsorozata, a szavakban csak takarékosan megfogalmazható tartalom mellett finom színvilágával, a bemutatott figura körvonalaiban rejlő változatossággal ejti rabul a szemlélőt. A gyors alkotómódszer folytán létrejött karakteres részletek döntő hatással vannak a munka folytatására. Képeinek címei nemegyszer a művészettörténeti tanulmányok toposzaira utalnak (Szibilla, Altamira), de ezek a lendületes, mégis átgondolt előadásmód révén nem ragadnak le a puszta utalás szintjén, hanem új minőséggé alakulnak.

Kliensrendszer

A „kliensrendszer" emlegetése csaknem minden hazai politikai erő fegyvertárának fontos eszközévé vált az elmúlt években. 1992 és '94 között főleg az SZDSZ-es kormánykritikák egyik kulcsszavaként szerepelt, mégpedig olyan értelemben, hogy az MDF és koalíciós társai a (liberális) demokrácia következetes kiteljesítése helyett *a Kádár-rendszer kijáró-kilincselő hagyományát* követik, azzal a különbséggel – szólt a bírálat –, hogy az állampárt figuráit saját klienseire cseréli le. Némiképp váratlan, de – utólag be kell látnunk – ügyes fogás volt, hogy az egykori állampárt utódja, az MSZP a '94-es választások előtti hónapokban maga is nagy vehemenciával kezdte el emlegetni a kliensrendszert mint az elmúlt *négy* év „súlyos örökségét".

A választások eredményeképpen ellenzékbe szorult politikusok érveiben most gyakran felbukkannak azok a szempontok, amelyek *az egykori kádári kliensrendszer* feleledését vetítik előre. Igaz, nem szívesen alkalmazzák a számukra kellemetlen korábbi szócsatákat idéző „kliensrendszer" szót; helyette inkább azt hangoztatják: a újonnan kiépülő hatalmi struktúra „nem polgári" hagyományokat követ, a „klikkek befolyásán" alapszik.

Szokás említeni ennek alátámasztására, hogy a mai kormányzati végrehajtó hatalom birtokosai – a szocialisták – a szakszervezetekben, a társadalombiztosítási önkormányzatokban is hatalmi pozícióban vannak, és a gazdasági életben is jelentős súllyal bírnak a köreikhez kötődő új tőkések, menedzserek (ez utóbbit illusztrálná e gondolatmenet szerint a miniszterelnök tanácsadótetületének összetétele is; a résztvevők magas beosztásai állami és magánvállalatoknál). Az SZDSZ-szel való koalíció azt szolgálta volna, hogy a média világában is erősítsék helyzetüket – hangzik a mai ellenzék álláspontja.

E politikai szócsaták pontosan rámutatnak arra, hogy a rendszerváltás folyamata nem tekinthető csak a demokratikus jogállami szabályrendszer kiépülésének, hanem bizonyos társadalmi, gazdasági, kulturális pozíciók megőrzésért-újraelosztásáért is harc folyik.

Egyáltalán nem biztos, hogy ezt valamiféle abnormális, a társadalomra nézve „egészségtelen", feltétlenül elítélendő jelenségnek kell tekintenünk. Egy normálisan működő társadalomban (azaz egy olyanban, ahol a mindennapi élet viszonylag nyugodtan folyhat a maga medrében, és az embereknek megvan a lehetőségük, hogy képességeiket kibontakoztathassák, és elkerüljék a nyomort) éppúgy szükség van *kiszámítható, stabil, az emberek erkölcsi érzékével harmóniában álló jogszabályokra*, mint egy viszonylag *stabil társadalmi szereposztásra*. Az előbbi fontosságát hagyományosan a liberális politikusok hangsúlyozzák, az utóbbi tipikusan konzervatív gondolat, amellyel a szocialisták – elvi szinten legalábbis – az esélyegyenlőség nevében élesen szembenállnak. Mivel a szocialista és a liberális érvekkel nap mint nap találkozhatunk mindannyian, nem árt, ha most a konzervatív álláspontot vesszük szemügyre kissé közelebbről. E gondolatkör szempontjából a társadalom kötőszövetét alkotó hagyományok, szokások, normák öröklődnek, és bizonyos életformákhoz kötődnek, amely életformák különböző anyagi hátteret feltételeznek. Tehát az, hogy bizonyos társadalmi szerepek tartósan bizonyos társadalmi csoportok „birtokában" vannak, és annak megőrzésére informális eszközökkel törekednek is, nemcsak kétségbevonhatatlan tény, de hasznos is, amennyiben segít fenntartani a normarendszert, és ezen keresztül a kiszámítható működést, a társadalmi kommunikáció fenntartását.

Mielőtt a fenti ismertetés bárki számára is úgy tűnne, mint a kliensrendszer védelmében zengett dicshimnusz, el kell ismernünk: *liberális jogállami garanciák nélkül egy merev társadalmi struktúra súlyosan emberellenessé válhat* – mint erre éppen a létező szocializmus volt az ékes példa. Nagyot téved tehát az, aki a számára kedvező társadalmi szereposztás („kliensrendszer") kialakítását a jogállami szabályok elé helyezi; ezért okozott az elmúlt parlamenti ciklusban némiképp jogosnak tűnő aggodalmakat az akkori ellenzékben *Csurka* István MDF-alelnök írói munkássága, abból ugyanis ilyen tendenciák voltak kiolvashatók. (Más kérdés, hogy Csurka eltávolítása után is csaknem változatlan hévvel folyt az SZDSZ részéről a „kliensezés", a szocialisták pedig éppen akkor jöttek bele igazán...)

Nem várható, hogy a mai kormány visszatérjen a kádári kor pártállami kliensrendszeréhez, és egyelőre arra sem mutatnak jelek, hogy a „csurkista" recept egyfajta baloldali megvalósítására törnének. Igaz – tehetjük hozzá – erre nincs is igazán szükségük.

Van ugyanis még egy mozzanat, amitől a régi és az új – a régi-új – „kliensrendszerek" összevetésekor aligha lehet eltekinteni, nevezetesen *a kettő mérete és hatékonysága közötti különbségtől*. Azt mondhatjuk, hogy az MDF-kormány csupán gyámoltalan és ügyetlen kísérletet tett *egy évtizedeken át épülő kliensrendszer egységének megbontására.*

Ügyetlenek voltak, mert úgy gondolták, hogy gazdasági befolyásukat kiterjeszthetik a nagytőkével való kiegyezés nélkül, pusztán kárpótlási jegyek osztásával; hogy kulturális befolyásukat kiterjeszthetik egy valóban stabil szellemi háttérbázis nélkül, pusztán igencsak vitatott médiafigurák posztokhoz juttatásával; és ráadásul mindez rossz ízt kapott a „csurkizmus" hosszú megtűrésével, titokban tarthatatlan kormányhatározatok titkosításával és a tetejébe még bizonyos sértettséggel.

S ha valakinek még hiányérzete van a fentiek elolvasása után, az minden bizonnyal jogos: nem esett szó a vázolt jelenségkör *erkölcsi megítéléséről, megítélhetőségéről*. Ez maradjon az olvasó feladata...

Bethlenfalvy Gábor

BERTHA BULCSU

Szomorú és vidám kerekek

Az ember utánozni akarta a járást, és feltalálta a kereket. – Ki mondta ezt vajon? Egy filozófikus művész, vagy a párizsi modernek közül valaki így magyarázta meg az absztrakciót? – felületesen és lazán tűnődöm a révfülöpi parkolóban. Ráérek, a feleségem elment kenyeret venni, a lányom a dinnyeárusnál válogat, képzeletbeli unokám pedig a kikötő bejáratánál felmászott a vízet kiöpő békaszoborra. Szabad vagyok, vagyis az autó foglya. Az utóbbi időben ez elég gyakran előfordul velem. Ilyenkor a szélvédőn át egy életszeletet látok a világból, egy képkivágást, amiben néha meztelen combok zsúfolódnak össze, mint egy aszpikos békatortában, máskor fejek, vagy tarka bugyogókba csomagolt fenekek. Vékony hollandok, nagy testű németek, ruházatukból kibuggyanó szláv lányok, csodálkozva pislogó magyarok, a nyáriasan hitvány textíliákba belevarrt emberiség.

Ki tudja, miért, ezen a nyár végi délelőttön csak kerekeket látok. Pedig az emberiség Révfülöpre eső része is átkalimpál, kutyaúszást imitálva átvergődik a képkivágásomon. Az átlagnyaraló esztétikai megjelenéséhez képest meglepően szebb, elbűvölőbb, tökéletesebb egy sportkocsi kereke. Maga a kerék, mint lelemény. Bámulom a parkoló előtt, tőlem néhány méternyire guruló kerekeket. Az autókra, a felépítményre, melyet a kerekek hordoznak, figyelmemből semmit sem kell áldoznom. Az autóabroncsok puha, gazdag feketeségéből, telt jóltápláltságából vagy szürkeségéből, kiegyensúlyozatlan billegéséből pontosan tudom, hogy honnan jönnek, mit hordoznak, miféle emberek lépnek majd el mellettük, amikor az ajtók puhán, szinte hangtalanul becsapódnak, vagy bádoghangot szétrezegtetve élesen csattannak. A megszáradt sár is árulkodó a kereken. Lényegében osztályhelyzet. Ha vörös erdei föld száradt a tócsákból az abroncsokra, pontosan tudható, hogy tanárok szállnak ki a kocsiból, s kenyeret és olcsó felvágottat vásárolnak az erdőbe zsúfolt diákjaiknak. A Mercedes kereke méltóságteljes, a fásládára emlékeztető Fiat Cinquecentóé izgága és hepciáskodó, a Trabanté semmilyen. Van szomorú kerék is.

A szomorú kerék felett emberalak lebeg, egy öreg horgász. A biciklije is öreg, a várhoz kötött bambuszbotok s a merítőszák ugyanúgy. A hátsó kerékben nyolcas van, csoda, hogy a deformálódott abroncs elfér a villa között. A fakult piros gumi is elhagyta magát, itt-ott kidudorodik, bármikor, a kikötőbe menet, vagy hazafelé gurulva szétmállhat. A rozzant bicikli felett lebegő horgász alakja, a deformálódott kerék minden átfordulásánál megvonaglik egy kicsit. Lassan hajt, mint akinek már mindegy, mikor érkezik haza, s megérkezik-e egyáltalán.

Versenybiciklis franciák húznak el az öreg horgász mellett. A nyereg mögött kis drótrugóra kötve csapdos a tripolór. Aztán újra, ráérős helybeliek tekeregnek az autók között. Egy sovány, öreg vasutas, kopott, rangjelzésektől megszabadított egyenruhájában ötször is elbiciklizik előttem. Kosarat erősített a hátsó sárhányóra, s üzletről üzletre járva gyűjtögeti a hét végi élelmet. Fürge ember, bátran befordul hol erre, hol arra az autók előtt. Barnás, sima szőrű korcs kutya lohol utána, s őrzi a biciklit, amig a gazdája vásárol.

Kerekek mindenütt. Fent a magasban is. Egy lakókocsi hátára kötözve három bicikli csillog a délelőtti fényben. Két felnőttnek való és egy BMX. Hat kerék fent, hat lent, mert a lakókocsinak csak két kereke van. A menetszéltől az egyik felnőttbicikli kereke lassan forog, és szórja a fényt a házfalakra.

Eszembe jut egy nagyon régi biciklis kalandom. Hangosan nevetek, s észre sem veszem, hogy a parkoló őre egy kis kempingbiciklin hangtalanul mellém gurult. – „Húsz forint" – mondja, s miközben letépi a blokkot, kiváncsian az útra pillant, keresgélve, hogy min nevetek. De én ekkor már alig látom az utat, mert befelé figyelek. Egy vastag vázas, nehézkes, rozsdás láncú, gondozatlan parasztbicikli jelenik meg emlékezetem képernyőjén.

Akkoriban, érettségire készülődve, egyedül laktam egy vidéki házban, s magam gondoskodtam magamról. Reggel hét órára tűzték ki a latin írásbelit, de Györökről a vonat csak fél nyolc után érkezett be Keszthelyre. Azt hittem, bárki kölcsön ad nekem egy kerékpárt erre a napra, de kiderült, hogy nincs ilyen, hogy „bárki". A sok „bárkinek" éppen kellett a kerékpár, vagy kipukkadt a kereke, leszakadt a lánca. Délután még idegesen átnéztem az ablativusszal járó prepozíciókat, melyek máig felejthetetlenül bent ülnek az agyamban, de az alkalmazásukban akkor, itt-ott bizonytalan voltam. Tanulás után, az esti órákban újabb biciklivadászatra indultam. B. Ferit, akivel egy csapatban futballoztam, nem találtam otthon. Gazdálkodó szülei úgy vélték, hogy a Remetefélе vendéglőben lehet.

Lementem a partra, s örömmel láttam, hogy négy-öt bicikli támaszkodik a vendéglő falának. Benyitottam. A rangos kocsmahivatalt akkor már Baracskai Jancsi vezette. B. Feri valóban ott volt biciklistől, és jóízűen föccsözött. Azonnal rábólintott a kérésemre, de nem igyekezett hazafelé. Volt bizonyos tekintélye a faluban, amit nem annak köszönhetett, hogy a szüleivel együtt kimaradt a téeszből, hanem inkább futballistaságának. Legendás bal bekk volt a járási bajnokságban. Néhányan azt is tudták róla, hogy határőr korában büntetésből napokig guggolt egy szűk cellában. Nem lőtt, pedig látta a határon átszökő parasztembert. – A söntés előtt valaki egy Berényben ellopott, Gyenesben eladott csónak történetét mesélgette, s B. Ferit, előttem ismeretlen okból ez nagyon érdekelte. Egyik föccsöt a másik után nyelte el, s amikor hazatérésre biztattam, nekem is rendelt egy pohárral. Már a harmadik föccsnél tartottam, amikor Baracskai Jancsi rászólt: „Ferikém, a gyerek reggel érettségizik. Vagy add oda neki a biciklit, vagy menjetek haza mind a ketten biciklistől."

Sejtésem szerint éjfélkor kerültem ágyba. Amíg bicikli után járkáltam, megállt a vekkerünk. Szürkületkor felriadva, a föccsöktől zúgó fejjel kiugrottam az ágyból. Nem tudtam, hány óra. Felültem a bal bekk biciklijére, és behajtottam Keszthelyre. A gimnázium kapuja még zárva volt. Leültem a lépcsőre, és elaludtam. Hat óra után a pedellus ébresztett fel. A latin írásbelim mindezek ellenére jól sikerült, az ablativusszal járó prepozíciókkal sem akadt bajom.

Vicces dolog a bicikli, amit 1815-ben K. Drais badeni főerdőmester talált fel. Érdekes, hogy a gőzautót sokkal korábban, már 1769-ben feltalálták. Az az érzésem, autók már rég nem gurulnak az utakon, amikor még mindig lesz bicikli. Misztikus jármű, megjelenése után derült ki az ember egyik rejtett képessége: tud egyensúlyozni, lebegni egy keskeny nyomvonal felett a semmiben.

Magyar Nemzet

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
Elnöke: **PETHŐ TIBOR**
Tagjai: **BÁCSKAI TAMÁS, FÖLDES PÉTER, TÓBIÁS ÁRON**
Főszerkesztő: **TÓTH GÁBOR**
Főszerkesztő-helyettes: **SZÉNYI GÁBOR**

Szerkesztők: **FEHÉR BÉLA, MARAFKÓ LÁSZLÓ, WINTERMANTEL ISTVÁN**
Vezető publicista: **KRISTÓF ATTILA**
Rovatvezetők: **SZENDREI LŐRINC** (belpolitika), **HORVÁTH L. ISTVÁN** (gazdaság), **LŐCSEI GABRIELLA** (kultúra), **LAMBERT GÁBOR** (külpolitika), **KESERŰ ERNŐ** (levelezés), **ÁRVAY SÁNDOR** (sport)
Művészeti vezető: **SZABÓ ATTILA**

Kiadja a Magyar Hírlető Részvénytársaság
Felelős kiadó: az rt. igazgatósága

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1092 Budapest, Kinizsi u. 30–36.
Telefon: 215-0141 Fax: 215-2540
Postacímünk: 1392 Pf. 276.

Terjeszti a Magyar Posta Rt., a Budapesti Hírlapkereskedelmi Rt., a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok, illetve alternatív terjesztők.
Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a Hírlap-előfizetési és Lapellátási Irodánál (Helir) 1900 Budapest XIII., Lehel u. 10/A, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Postabank Rt. 219-98636, 021-02799 pénzforgalmi jelzőszámra.

Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat H–1389 Budapest, postafiók 149.

Előfizetési díj egy hónapra 400 forint, negyedévre 1200 forint, fél évre 2400 forint, egy évre 4800 forint.
Eladási ár hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken 19,50 forint, szerdán és szombaton 25 forint.

A Magyar Nemzet a MATESZ (Magyar Terjesztés-ellenőrző Szövetség) tagja
Szedés: Magyar Nemzet Kiadó Rt.

Nyomás: Athenaeum Nyomda Rt., Budapest
Felelős vezető: **Vida József vezérigazgató**

HU ISSN 0133–185X HU ISSN 0237–3793

ERDÉLYI Béla Jenő

Holnap 1993/6=2.

tott) festőiskolája. Tanítványaik: Hornyai, Váli, Kmetty, Lázár, Síposs építész és Halász-Hradil öccse, René, kik már a húszas évektől kezdődő új feltételek emberei, művészei.

1919 után a kisebbségi „címszó" alá besorolt művészek kezdetben még fenn tudták tartani Budapesttel, valamint külföldi tanulmányútjaik során megismert művészeti központokkal (Párizs, Berlin, München, Róma, Brüsszel) a kapcsolatokat. A tájékozottságnak és iskolázottságnak megfelelő stílusjegyek természetszerűen tükröződnek a kassai művészek alkotásaiban. Ami viszont többé-kevésbé jellemző volt valamennyiükre, az az általános urbanizálódás nyomán a képzőművészetben megjelenő városi életképek, szociális problémák iránti érzékenységet türköző munkásábrázolások. Kron Egon, Bauer Szilárd, Schiller Géza, a cseh származású Foltýn, Jasszus Antal, Halász-Hradil, Gwerk Ödön feldolgozatlan életművei jelzik, hogy a tematikai tájékozódás, témaválasztás „megtalálta" és kifejlesztette a maga sajátságos képzőművészeti nyelvezetét: a kubista, futurista, expresszív és részben naturalista stílusirányzatok keverékét. A kassai képzőművészetre a századvégen jellemző tájképek, csendéletek és népéletképek világát a realitások, a környező világ kilátástalanságát tükröző festmények és grafikák váltották fel. Kassa az egész magyar képzőművészet számára a legegységesebben és a legerőteljesebben „szolgáltatta" a városi perifériák nyomorúságának, a munkanélküliek és a proletariátus életének képeit. Érdekes viszont, hogy amikor a Magyar Tanácsköztársaság bukása után Kassán menedéket keresnek a magyar avantgard képviselői (Balázs Béla, Bortnyik Sándor, Lesznai Anna, Pór Bertalan, Schiller Géza, Krón Egon) s magánrajziskolát is alapítanak, a város konzervatívabb szárnya, a Kazinczy Társaság égisze alatt létrehozza a képzőművészeti ágazatot. Ettől kezdve a kassai képzőművészet olyan széles spektrumon mozog, melynek feltárása még nem történt meg, ezért csak arra próbáltam rávilágítani, hogy a kassai képzőművészet az eddig ismertnél nagyobb szerepet játszott művészettörténetünkben.

Balla László

Erdélyi Béla, a kárpátaljai festőiskola megteremtője

A magyar kultúra ma csak részben ismeri önmagát. Nemzetünk harmadrésze immár hét évtized óta a szomszéd országokba szakadva él, s azok a szellemi értékek, amelyeket az utódállamokbeli magyarság létrehozott — merem állítani — az anyaországban csak kis mértékben tudatosultak. A nagyközönség, de a szakma is, csak igen kevéssé tartja ma számon azt a rangos képzőművészeti iskolát, amely Kárpátalján jött létre, s amely a széthullott Szovjetunió viszonylatában már országos elismertségre tett szert. Pedig magyar gyökerű művészet ez, kiemelkedő művelői (főként az első három nemzedék tagjai) magyarok vagy nyelvünket anyanyelvi szinten beszélő, magyar kultúrájú emberek, életművük tehát része a magyar művészetnek. Ilyenformán talán nem lesz haszon nélkül való, ha most megpróbáljuk bemutatni legalább a kárpátaljai festőiskola megalapítóját és legnagyobb hatású egyéniségét, Erdélyi Bélát (Kelemenfalva, 1881 — Ungvár, 1955). Az ő élettörténete különben szinte azonos a kárpátaljai művészet első, legküzdelmesebb évtizedeinek históriájával, s így a továbbiakban az olvasó talán ebbe is nyer némi bepillantást.

Erdélyi Béla az első, s meggyőződésem szerint máig az egyetlen európai léptékű, európai jelentőségű kárpátaljai alkotó„ ezt állítom, akkor is, ha a harmincas évek látványos sikerei után (nagy tetszéssel fogadott részvétel rangos párizsi, római, velencei, nápolyi, milánói, budapesti, brüsszeli, varsói, prágai és más nagyvárosokbeli kiállításokon, önálló tárlatok Párizsban, Münchenben, Prágában, Pozsonyban, Brünnben) mostoha sorsa szinte az ismeretlenségbe taszította nemzetközi vonatkozásban, de hagyatéka a magyar művészettörténet figyelmét is elkerülte. Egy életmű értéke azonban nem függ a kortársak elismerésétől. Ez az életmű megvan, fölfedezésre vár. Nos, lássunk Erdélyiről egy rövid pályaképet!

Mindössze másodéves a budapesti képzőművészeti főiskolán, mikor fölfigyelnek tehetségére és — 1913-ban — ösztöndíjjal a kecskeméti művésztelepre küldik. Mesterei a különböző években Révész Imre, Ferenczy Károly, Zemplényi Tivadar, Olgyay Ferenc és Iványi Grünwald Béla, ez utóbbinak kedvenc tanítványa. Rövid munkácsi tanári működés után tizenkét évet külföldön tölt különböző korok és országok művészetének lázas tanulmányozásával: négy évi müncheni munka után Olaszország, Lengyelország, majd Svájc következik, végül Párizsban, majd a gargilesse-i művésztelepen köt ki. Visszatérte után Ungváron él, az itteni tanítóképzőben oktat. Meggyökerezése ebben a csöndes, kis forgalmú városban, elhelyezkedése szerény tanári munkakörben életrajzának érdekes momentuma. Hiszen — mint már utaltunk rá — pályájának előző szakaszában a legrangosabb tárlatokon szerepelt nagy sikerrel, kiváló kritikákat kapott, a kor francia művészetének nagyjai — Bonnard, Dufy, Derain — magukkal egyenrangúnak tekintették, barátjukként kezelték. Erdélyi mégis lemond e pálya dicsőséges folytatásáról és szülőföldjén nehéz, s mint látni fogjuk: tragikus kimenetelű missziót vállal. Ennek magyarázata az, hogy Erdélyi vátesz-típus. A művészet paradicsomában

egynek lenni a nagyok közül: ez számára nyilván kevés. Meg akarja teremteni a maga külön világát, hogy tehetségeket kutatva, maga köré gyűjtve őket, egy új művészi fölpezsdülés, egy születő iskola vezéregyéniségeként teremtsen szűkebb hazájában új művészi mikrokozmoszt. S ez számára szinte fontosabb, mint saját tehetségének érvényesítése, saját pályájának építése.

S valóban: az ő kárpátaljai szereplésének első napjaitól datálhatjuk a professzionális képzőművészeti élet megindulását ezen a vidéken. A festészet, a szobrászat a mai Kárpátalja területén későn kezdte szárnyait bontogatni. Ha nem számítjuk az előző korok teljesen egyházi célokat szolgáló anonim népi festészetét, a művészetnek mint olyannak a kibontakozása itt csak az első világháborút megelőző 80-100 évre tehető, s ekkor sem mutat föl jelentős egyéniségeket. Itt látta meg ugyan a napvilágot a magyar művészet számos kimagasló alkotója, de tehetségük nem ezen a földön bontakozott ki. Köztük kétségtelenül a legnagyobb Munkácsy Mihály, de ide sorolhatjuk még Heverdle Ferencet, Karlovszky Bertalant, Margitay Tihamért, Mendlik Oszkárt és a szobrász Szamovolszky Ödönt. Kárpátalján fejezte be életét a magyar piktúra két nagy egyénisége, Révész Imre és Hollósy Simon; ez utóbbi, mint ismeretes, Técsőn nyaranta éveken át művésztelepet is működtetett, de Kárpátalja művészeti életében részt nem vettek. Az itt az Erdélyi fellépését megelőző korokban hosszabb-rövidebb ideig tevékenykedő festők sorából talán csak Roskovics Ignác (1854—1915), Székely Bertalan és Benczúr Gyula jeles tanítványa érdemel külön említést (az olasz barokk szellemében alkotott nagy hatású bibliai faliképeket, ezek a budapesti Szent István Bazilikában és a józsefvárosi templomban is megtalálhatók.)

Nos, Erdélyi már a budapesti képzőművészeti főiskoláról a professzionális művészeti élet megszervezésének kész tervével tér haza, s külföldi útjai előtt, munkácsi tanár korában (1921-ben) megalakítja Kárpátalja első művészeti közösségét, a művészklubot, minden további szerveződés csíráját. Hat évvel később Boksay Józseffel — festőiskolánk másik nagy alaprakó mesterével — együtt művészeti szabadiskolát hoz létre Ungváron. A további fejlődés szempontjából ez szinte fölmérhetetlen jelentőségű, innen kerül majd ki a második nemzedék nem egy kimagasló egyénisége: Koczka András, Boreczky Béla, Soltész Zoltán, Kontratovics Ernő és mások. 1931-ben, ugyancsak Ungváron, és ugyancsak Erdélyi elnökletével, megalakul a Kárpátaljai Képzőművészek Szövetsége, gerincét a szabadiskola egykori növendékei alkotják. Élénk egyesületi, művészeti élet kezdődik. Az akkori Ungvárnak nagy eseményei az Egyesületnek a hétvégeken rendszeresen megtartott összejövetelei az Erzsébet szálló egyik udvari szobájában: ez az irodájuk és a klubjuk is, a művészetkedvelő tulajdonos ingyenesen bocsátja rendelkezésükre. A szoba egész héten zárva, de szombatonként itt igazi párizsi művészeti élet zajlik, a falakra kompozíciók kerülnek, majd ezeket lemázolják, hogy újaknak csináljanak helyet. Minden esztendőben őszi tárlat, sűrű egymásutánban művészeti tárgyú előadások... A bécsi döntést követő 1938-as fölszabadulás azután újabb pezsgést visz művészeink életébe. Az anyaországból több érdekes művészegyéniség érkezik, s ezek új stílustörekvésekkel frissítik az eleddig főként az expresszionizmus (Erdélyi-tanítványok) és impresszionizmus (Boksay-tanítványok) irányzatát követő kárpátaljai piktúrát. Erdélyi örömmel fogadja ezt a szemléleti gazdagodást, s az újonnan jött tehetséges kollégákat az Egyesületben is vezető szerephez juttatja.

Festőgárdánk Csehszlovákia művészetében már ismert és elismert alkotóközösség volt, az első világháború elvesztése óta eltelt húsz év alatt azonban a kárpátaljai s általában a felvidéki művészet az anyaországitól elszigetelten fejlődött, most itt az ideje, hogy megkezdődjék az eggyéolvadás, a kölcsönös megismerés folyamata. Erdélyi elsősorban is fontosnak találja a magyargyökerűség, a magyar művészethez tartozás hangsúlyozott deklarálását (erre ezt megelőzően nemigen nyílt mód). „Az egységes magyar művészet talaján mély nyomot hagyott az a Pestről elinduló barázda, amely a magyar föld egészséges humuszát hordozva magában, egészen a Kárpátok csúcsáig termi ki bő áldásait — írja 1940-ben, közben rámutat egy speci-

fikumra is: — A húszéves megszállás kétségtelenül más irányú tájékozódást jelentett... A politikai függvényektől nem mentes lehetőségek főleg München és Párizs felé nyitották meg képzőművészeink útját; ellentétben az anyaországi művészekkel, akik művészi irányításukat Rómától kapták". (1.) Bár ma már a két világháború közti magyar művészet olaszos orientációját nem tekintjük annyira egyértelműnek (nyolcak!), meg kell állapítanunk: Erdélyi arra mindenképp helyesen tapint rá, hogy a magyar alapok (nagybányai, kecskeméti, szolnoki iskola) és a francia példák követéséből keletkezett szintézis nagy jelentőségű volt a kárpátaljai képzőművészet sajátos arculatának kifejlődésében.

A magyar művészetbe való integrálódás első állomása az 1939 őszén Kassán rendezett V. Nemzeti Kiállítás, ahol piktoraink az anyaországi művészekkel együtt szerepelnek s meglepetésként hatnak. Konzervatív szemléletű kritikusok — így Kende Béla — a „valóságfestészetet" s az olasz példák követését kérik ugyan a kárpátaljai festőkön számon (2.), de a legtöbben észreveszik a kárpátaljaiak értékeit, s Nagy Zoltán például azt állapítja meg, hogy művészetükbe „hamarább vonult be az új tartalom, mint itthon" és „hamarább fordultak... a szociális problémák felé". Ugyanez a kritikus Erdélyi Bélát így jellemzi: „Drámai szimbólumokban gondolkodik és fest. Alapjában véve tehát expresszionista, aki nemcsak fest, hanem filozofál. Sokat gondolkozik a létről, az életről, s gondolatait drámai feszültséggel, jelképekben adja elő". (3.) Ilyen visszhangot még többet is idézhetnénk (például Móricz Virág cikkét a Kelet Népé-ből), s föltehető, hogy ha 1944-ben nem szakad meg a kárpátaljai művészet eggyéforrása az anyaországival, a kölcsönös gazdagodás számos szép eredményének lehettünk volna a tanúi.

1944-ben azonban bekövetkezik Kárpátalja szovjet megszállása, s Erdélyi ekkor súlyos tévedés áldozatává válik. Készpénznek veszi, amit a szovjet rendszer demokratizmusáról hall, kecsegteti az alkotómunkához az új rendszerben kilátásba helyezett állami támogatás (de titok még előtte, hogy ezért milyen árat kell fizetni), s úgy képzeli, hogy szabad, progresszív művészet virágzik azon a földön, ahonnan Chagall, Kandinszkij, Archipenko életműve sarjadt (nem tudja, hogy ezek eredeti hazájukban már kiátkozott eretnekek). Ezt a tévhitet táplálja benne Iván Turjanica is, annak a bábállamnak az első számú vezetője, amely Kárpátalján a megszállás első másfél évében fennállt, s egyetlen föladata a vidék szovjet bekebelezésének az előkészítése volt. Turjanica kedveli a művészetet, s a várható buktatókat elhallgatva biztatja a mestert: cselekedjék!

S egy érdekes momentum: bár az új rendszerben Erdélyi hamarosan üldözötté s maga is kiátkozottá válik, az első, átmeneti idők hatalmi bizonytalanságait kihasználva, mint szervező, mégis korszakosat alkot, s nagyarányú fejlődés elindítójává válik. Képzőművészeti főiskolát alapít Ungváron, s ennek rektorként az élére áll. A főiskolára — a szuggesztív egyéniségű Erdélyi lobogásától lángra kapva — özönlenek a tehetséges fiatalok, jórészt magának Erdélyinek, valamint Boksay Józsefnek és Endrédy Györgynek gimnáziumi és tanítóképző intézeti tanítványai, rajzkörének tagjai; s a rövid életű főiskola megnyitása egy csapásra megteremti a kárpátaljai festőiskola harmadik nemzedékét (Habda László, Szőke István, Sztaskó Gyula, Balla Pál és mások). A fiatalok elmélyülten dolgoznak, a hivatalos foglalkozások után még késő estig bennmaradnak a főiskolán, ilyenkor modell híján egymást rajzolják, vitatkoznak művészeti kérdésekről, elméletileg képezik magukat, s mindezt olyan tempóban, mintha csak éreznék, hogy mostani állapotuk csupán amolyan pünkösdi királyság. S valóban: az Ukrajnához való végleges odacsatolás után a hatalom a főiskolát bezáratja — már féltékenyen nézik a szovjet kultúra szövetében testidegennek ható kárpátaljai művészet szárnycsapásait. Erdélyi fájdalmasan éli meg a kijózanító kudarcot. S bár a hivatalos körök a főiskola féléves fennállását szinte illegálisnak tekintik, a saját felelősségére végvizsgát rendez, növendékeinek oklevelet ad. És sok harmadik nemzedéki számára ez az a szakvégzettség, amellyel

pályáján elindul, olyik az országos hírnév felé. Amit itt merített, az érdekes módon nem kevés. Erdélyi vezetésével a rövid életű főiskolán szinte valami varázslat történt.

Fiaskó éri Erdélyi Bélát abban a törekvésében is, hogy újjászervezze a Kárpátaljai Képzőművészek Egyesületét. A hatalom önálló szervezetet nem tűr meg, a közösség csak az Ukrajnai Képzőművészeti Szövetség helyi csoportjaként működhet. Nos, Erdélyi ennek lesz az elnöke, és el kell viselnie, hogy mind a kijevi központ, mind a helyi, területi pártbizottság megfellebbezhetetlenül dirigál. Ugyanezt tapasztalja a főiskola örökébe lépő iparművészeti szakiskola igazgatójaként is.

Az évenkénti tárlatok megrendezésére most is sor kerül, de Erdélyi (a szervezőbizottság és a zsűri elnöke) csak az első kettőben, az 1945-ösben és 1946-osban leli örömét. Ezek még szabad szellemben zajlanak, Boksay József mély tüzű impresszionizmusától Manajló Tivadarnak a népművészetben gyökerező expresszionizmusán át Erdélyinek valahol Cézanne és a fauvisták közt helyet foglaló virtuózi kolorizmusáig számos irányzat képviselve van. Már-már európai szintű bemutatkozás — utoljára hosszú évtizedekre. Az 1947-es tárlat megrendezése előtt azonban már a művészek megkapják a hivatalos intenciókat, a zsűri idegesen válogat, a legszínvonalasabb alkotások kerülnek a kiselejtezettek közé, számos szakmailag ki nem érlelt, de „tematikus", „politizáló" kap helyet a falakon. Erdélyi tesz bizonyos tematikai engedményeket (megfesti — szinte kötelező téma! — a nagyapót írni tanító szovjet kisiskolást), de továbbra is saját formanyelvén szól. A sajtóban ezért durva támadások érik, a politikai rendezvényeken csepülik a képeit. Rövidesen el is mozdítják a művésszervezet éléről. A kegyelemdöfést azután a mesternek a rossz emlékű 1949-es „kozmopolitaellenes" kampány adja meg, amelynek tulajdonképpeni célja a haladó szellemű írók és művészek kipellengérezése, félreállítása. Az 1949. március 21-én lezajlott ún. „értelmiségi gyűlés" vezérszónoka, Jurij Hojda ukrán költő (később maga is üldözötté válik) azzal vádolja Erdélyit, hogy „formalista" vásznaival és „burzsoá esztéticizmusával" a „rohadt nyugati kultúrát" igyekezett becsempészni Kárpátalja földjére; „személyi igazolvány nélküli csavargónak" nevezi a mestert, egyik legfőbb bűnéül rója fel, hogy eredetileg szlávos hangzású nevét annak idején megmagyarosította. Ezután Hojda leszögezi: „A legmesszebbmenően szét kell zúzni az esztéticizáló, hazafiságellenes rágalmazóknak ezt a csürhéjét". Most már Erdélyinek az igazgatói székből is távoznia kell. Már csak amolyan második vonalbelinek számító festő és egyszerű tanár, de az új igazgató (egy szerény tehetségű szobrász) ebben a minőségében is megalázza. Sajátos pedagógiai módszerét hibáztatva, fegyelmiket rak a nyakába.

A kárpátaljai képzőművészet történetének hőskora ezzel le is zárul. Félreállítása után Erdélyi mély emberi és művészi válságba süllyed. Megpróbál „reálisan" festeni; kiváló technikai képességei mellett ez nem is látszik számára nehéz feladatnak, de ezek a munkái lélektelenek. Szívósan, összeszorított fogakkal dolgozik, keres-kutat. És sikerül is kialakítania egy olyan formanyelvet, amely rajzos ugyan, de a mester vibráló (bár itt már kissé féken tartott) színfantáziájának is teret ad, s ez többé-kevésbé elfogadható a hatalom számára. A tárlatokon újra sikerrel szerepel — de 1955 nyarán, hatvannégy éves korában hirtelen meghal. Másfél évtizednél is többnek kell azonban eltelnie ahhoz, hogy a hivatalos művészettörténet rehabilitálja.

Talán nem volt hiábavaló, hogy ilyen részletesen írtunk Erdélyiről, a művészetszervezőről, hisz küzdelmeinek története korkép is, de most nézzük az alkotót! Nos, művészete érdekes szintézis eredménye. Tanulmányai, útjai során szerzett tapasztalatai mind beleolvadtak, Ferenczy Károly hangulatgazdagságának és Matisse tisztán lángoló színkontrasztjainak nyomát egyként megtaláljuk a képein. Ezt a hatalmas élményanyagot átszűrte saját egyéniségén, összeötvözte azzal a jellegzetes kárpátaljai elemmel, amelyet a táj arculata, markánsan egyéni jellege diktál, így alakult ki formanyelve: ragyogó, minden harsányságuk mellett is szigorúan harmonizált, elegáns, választékosan kezelt színek, egyszerűsítő, összefoglaló, a lényeget

kiemelő és megragadó formafölfogás. Szinte minden műfajban dolgozik: figuralistának, arckép-, csendélet- és tájfestőnek egyaránt kiváló. Mint arcképfestő, parancsoló biztonsággal ragadja meg és emeli ki modelljeinek legsajátosabb vonásait, általában egy-két mesterien megfigyelt jellegzetességre építi a portrét. Szuggesztív erejű, mély érzelmi töltetű képek ezek. Némelyek — *Anders Osterland holland költő és grafikus képmása, Sz. A. arcképe*, mindkettő 1930-ból, vagy *Zádor Dezső zeneszerző portréja* a mester késői időszakából — megítélésem szerint a legmagasabb klasszist képviselik ebben a műfajban, és szinte külön tanulmányt érdemelne mindegyik. *Sz. A. arcképét* én egyébként — ez lehet szubjektív megállapítás — a kárpátaljai festészet csúcsának érzem, ezért engedtessék meg nekem, hogy bár a terjedelmi korlátok ezt nehezen teszik lehetővé, hosszabban elidőzzem mellette.

E képmás különös, izgató szépségét a mester talán elsősorban azzal érte el, hogy a klaszszikusan nemes, antik márványszoborhoz hasonlóan szabályossá mintázott arcot mély érzékiséggel telítette meg, de ennek ellenpontjaként mindjárt beleágyazta a hideg, elutasító zöld szemet; hogy a forró hevületű arc és kéz vérmes, harsány együttesét a kaotikus zöld háttér fékező, gátló közegébe ágyazta. Talán azzal, hogy a királynői fenségű modellből engedett kisütni valami egészen hétköznapian meleg asszonyiságot, amit nem tud eltakarni sem a sűrű fekete haj szigorú fürtökbe rendezett vaskoronája, sem a hosszú, sötét báliruha ünnepélyes, átlós végigomlása a képen (ez adja a mű izgató dinamikáját), sem a zárkózott, hideg, fehér prémboleró. Talán azzal is, hogy az égőpiros ajkak kráterének kitörni készülését azonnal lefékezi az órakarkötő ugyancsak égőpiros bilincse, talán azzal, hogy a modell alatt levő ülőalkalmatosság elnagyolásával a mester Sz. A.-t szinte lebegni hagyta a térben, amitől a reneszánsz művészek felhők közt trónoló madonnájához lett hasonlatossá. Így azután Sz. A. már az első találkozáskor megragadja a szemlélőt, barátjává teszi, titkaiba pillant és beavatja a sajátjaiba, agyába fészkeli magát, és évek múlva is visszahúzza, hogy negyedórákig álljon előtte a képtár sűrű csöndjében, és valója mélyéig megrázza az új találkozás. *„Sz. A. arcképe..."* Kis mikrokozmoszunkban ő a Mona Lisa.

Oldalakat lehet írni Erdélyi virtuóz csendéleteiről (főként virágcsendéletek): a művész szenvedélyes színimádata itt tombolhatja ki magát a legjobban, de itt figyelhetjük meg a leginkább azt a fölényes eleganciát is, amely a nyugtalanul vibráló színeknek végeredményben mégis szigorú keretet szab. Tájképei talán más műfajú munkáinál is kompaktabbak, összefoglaltabbak, rendkívül expresszív erejűek, s a legtöbbön jelen lévő jéghideg zöldes fény különös, sajátosan erdélyis ízt kölcsönöz nekik. Figurális művein gyakran tolmácsol mély bölcseleti mondanivalót; ezek legtöbbje munkásságának párizsi szakaszából származik, és itt talán külön is meg kell említeni azokat az olykor egészen frenetikus hatású munkáit, ahol gondolatait Krisztus-ábrázolások révén juttatja kifejezésre, így a *„XX. század"*-ot, itt a Megváltó képmásán ábrázolt érzelmekkel, lelki folyamatokkal mondja el véleményét ellentmondásos, gyötrődő korunkról.

Erdélyi Béla mindenképp meghatározó, nagy egyéniség. Aligha tagadhatná bárki is, hogy hatalmas szervezőkészsége, magával ragadó dinamikus alkata, új tehetségek fölkutatására és önzetlen ápolására irányuló lankadatlan igyekezete, személyének lebilincselő varázsa volt az, amely ezen a múzsáktól azelőtt el nem kényeztetett tájon virágzó képzőművészeti életet teremtett. Nagy hatású művészete nélkül aligha alakulhatott volna ki az a markánsan egyéni stílusirányzat, amelyet ma kárpátaljai iskolának neveznek.

1. Erdélyi Béla „Képzőművészet" c. cikke az „Ungvár és Ung vármegye" c. monográfiában (Budapest, 1940), 152. old.
2. Kende Béla: „V. Nemzeti Képzőművészeti Kiállítás Kassán", Művészet, IV. évf. 30. sz., 1939., 130. old.
3. Dr. vitéz Nagy Zoltán: „Új magyar művészet. Száz év szobrászata és festészete". Athenaeum, Budapest, 1941., 96. old.
4. Idézet a Szovjetszkoje Zakarpatyje c. lapnak a gyűlésről közölt beszámolójából (1949. március 23-i szám).

Erdélyi Béla: Érettünk megfeszíttetett

Erdélyi Béla: Fa

Erdélyi Béla: Ló, tájban

Nagy T. Katalin

„Egyedül a torzó az emberi teljesség."

— *A miskolci Torzó kiállítás* —

A torzó a Magyar Értelmező Kéziszótár meghatározása szerint megcsonkult vagy megcsonkított emberi alakot fej és/vagy végtag(ok) nélkül ábrázoló szobor. Nemzetközi szó lévén az angoltól az oroszig minden nyelven ezt jelenti. Olaszul torzsát, törzset, felsőtestet is jelent, törzs jelentésében a múlt század közepén a magyar nyelvben is használatos. A magyar nyelvbe az olaszból vagy a németből került be. A „torzóban maradt" átvitt értelmű kifejezéssel a német és a magyar nyelvben is találkozhatunk, jelentése befejezetlen alkotás, félbeszakadt emberi élet.

A torzó, mint szobrászati jelenség története messzire visszavezethető. A rómaiak például nemcsak az ép görög szobrokat, hanem azok töredékeit is csodálták. Bár a keresztény művészetben a torzó, mint motívum — éppen az antik művészettel való összefüggése révén — nem fordulhatott elő, ha szélesebb értelemben vesszük, a test bármely töredékének ábrázolásaként fogjuk fel — ahogy ezzel a jelenkori szobrászatban találkozhatunk —, akkor egy igen gyakori, önállóan ábrázolt testrész, a felhőkből alányúló kéz, Isten keze, a Teremtő jelenlétének szimbóluma. A kéz, mint Isten keze, vagyis Isten része, utalás a pars pro toto, rész az egész helyett elvére, ugyanakkor mivel elkerülte Isten teljes alakjának ábrázolását, elhárította magától a bálványimádás veszélyét.

Ha a torzót a fenti szélesebb értelmében fogjuk fel, s torzónak tekintünk minden testtöredék, testrészlet ábrázolást, egy egész műfajt idesorolhatunk, a rómaiak által oly kedvelt, s azóta is létező portrészobrászatot. Az emberi figura „részleges" ábrázolására a modern szobrászatból számos példát hozhatunk, hogy csak két ismert alkotást említsünk, Giacometti *Láb* és Picasso *A kar* című szobrait, mindkettő 1959-ben készült. A testrészek önálló ábrázolása már a prehistorikus korokban előfordult, s a törzsi művészetben is felbukkan egyes testrészek önálló megformálása. Ezek a testrészletek, például a termékenységi szertartásokban használt fallikus szimbólumok, kultikus tárgyakként voltak használatosak.

Visszatérve a szűkebb értelemben vett torzóra, története a reneszánszban kezdődik. Felfedezik és csodálják az antik romokat, szobrokat, töredékeket, beépítik a művészi kompozíciókba. Az egyik legnagyobb hatású szobortöredék az ún. *Belvederei torzó*, számos, a művészeteket allegorizáló ábrázoláson felbukkan. A barokk alkotásokon gyakran láthatunk egy-egy torzó Vénusz vagy szatír szobrocskát, melyek, mint az antik művészetre utaló „kellékek" szerepelnek. A klasszicizmus, amely a formai tökély megvalósulását látta a görög szobrászatban, előfordult, hogy „odáig vetemedett", hogy kiegészítette az antik töredékeket, mert azt vallotta: a művészi egész olyan tökéletesség, melyből el nem vehető, melyhez hozzá nem adható. Werner Hoffmann (a bécsi művészettörténeti iskola egyik legjelentősebb alakja) egyik

ERDELYI ETA

ERDÉLYI ETA

1992. 7. 2.–7. 19.
2. 7.–19. 7. 1992

Szeretettel
E. Eta

VIGADÓ GALÉRIA
(Budapest V., Vigadó tér 2.)

A kiállítás megtekinthető 1992. július 2-tól 19-ig hétfő kivételével naponta 10-től 22 óráig

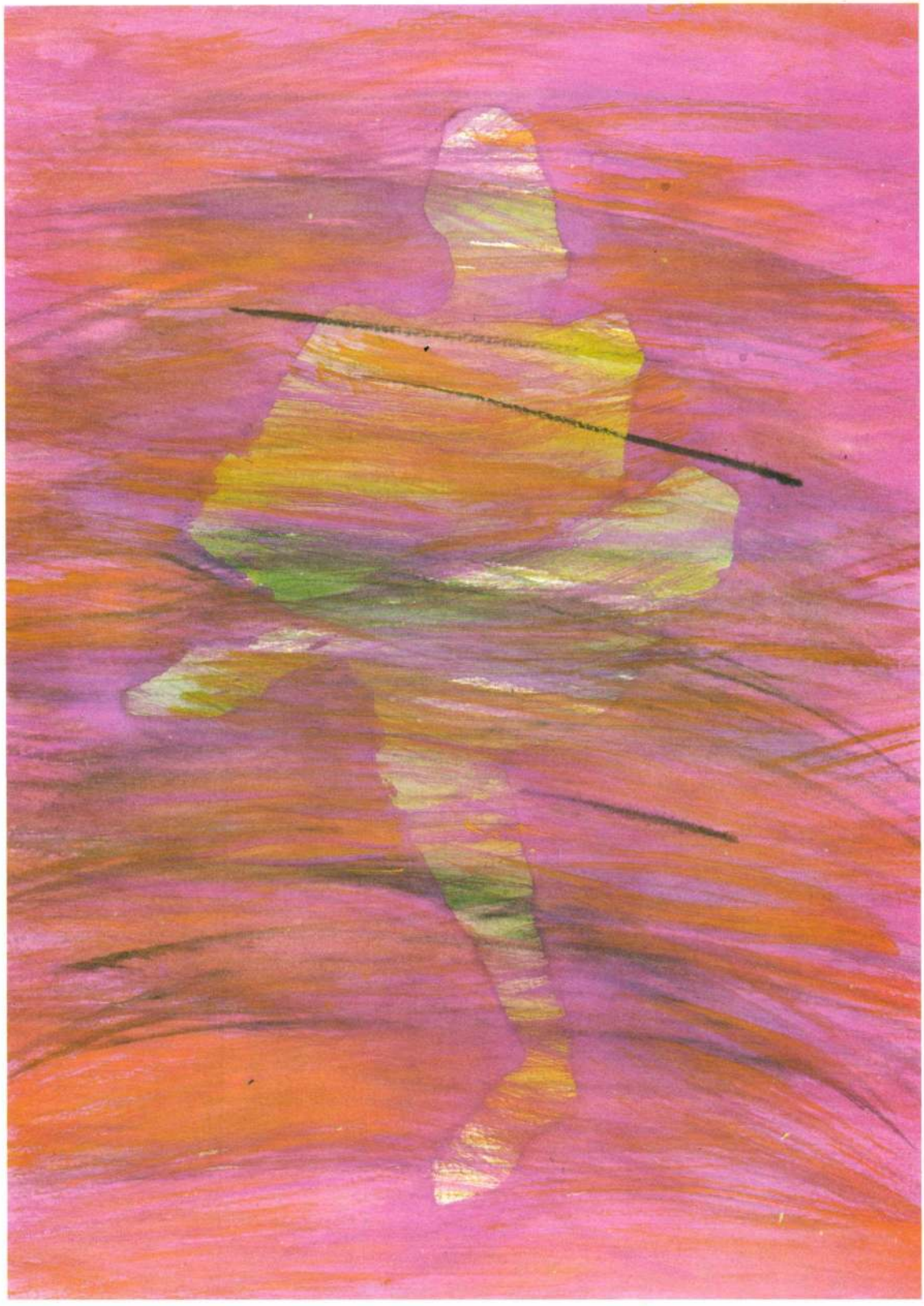

Meditáció/Meditation/Meditation/Meditation
1988. 120 × 90 cm

Talált tárgy/Der Fund/Lost Property/Objet trouvé
1991. 170 × 110 cm

készülnek a kék-képek. És ugyanilyen egyediek, rafináltak és varázslatosak a zöldek, parasztrózsaszínek vagy az okkerek – melyeken minden van, csak éppen okker nincs. Erdélyi Eta öröme a színből fakad. A festés az a belső biztonság, az a magányos barlang, mely elszigetel és megóv, mely lehetővé teszi, hogy a világban egyszerre legyen résztvevő és kívülálló. Ezek a lebegő figurák bárhol lehetnek. Helyük nem valóságos, mert a „szín" terében lebegnek. A szín pedig egy transzcendens helyet teremt. A szépség fedezete nem evilági.

Nagy Ildikó

Mai barlangrajz/Höhlenbild von heute/Cawe-drawing of Today/Peinture rupestre contemporain
1989. 170 × 110 cm

„Megfigyelésünk tárgya tehát a külső,
de nem ez érdekel bennünket..."
(Kierkegaard)

Kék, zöld, narancsos-okker, parasztrózsaszín felületek, – egy-egy figurával, vagy inkább a figura árnyképével, lenyomatával. Az alakok elmosódottak és zárkózottak, a színek élénkek és kihívóak.

Szorongás és ujjongás. Két véglet feszül a képeken, melyek kis változtatással ismétlődnek, jelezvén, hogy nem egyenként, hanem együttesen értelmezendők, hogy a figurák – jelek. Tudjuk persze, hogy az első kép önarckép, vagy inkább ön „árnykép" volt, és hogy végsősoron a többi is az. A jel – maga a művész. Hogy miért szorong a művész? Ezt felesleges kérdeznünk. Mindnyájan ebben élünk. De honnan az ujjongás? Az Ég szerelmére, minek örül? És honnan az a megejtő szépség, mely ezeken a képeken letagadhatatlanul jelen van, amelytől elszoktunk, amelyet már-már nem illőnek érzünk. Hol van meg mindennek a fedezete? Mi hát az a mélyben rejtező, belső biztonság, mely nem engedi eluralkodni a félelmet, sem elvadulni a gesztusokat?

Semmiképpen sem a naiv nem-tudás, amit oly sokszor tapasztalunk, hanem inkább a rezignált sokat-tudás.

Emlékszünk még az 1970–72-es *Kalapos* sorozatra, amelynek minden darabjáról ugyanaz a gyönyörű kislány-arc nézett ránk. Az árnyképek az ő helyét foglalják el.

Közben eltelt húsz év. A színek viszont maradtak, és még kifinomultabbak lettek. Permanent vörös sötét, indiai sárga és nedvzöld keverékéből áll össze a figura, melyet az alulról átütő vörös lilássá tesz. Környezete a legkülönfélébb kékek keveréke, a ritka jég-kéktől a kobaltig. Így

ERDÉLYI ETA

1934 Kispest
H–1052 Budapest, Deák tér 3. Hungary · Tel.: (36-1) 137-7926

Iparművészeti Főiskola
Murális festő szak
1957–62 Budapest
Szépművészeti Akadémia
Murális gobelin szak
1962/63 Nancy (Franciao.)

Hochschule für Angewandte
Künste Fach Wandmalerei
1957–62 Budapest (Ungarn)
Hochschule für Bildende
Künste Gobelin Fakultät
1962/63 Nancy (Frankreich)

Academy of Applied Arts
Faculty of Painting 1957–62
Budapest (Hungary)
Academy of Fine Arts
Faculty of Gobelin-Tapestry
1962/63 Nancy (France)

École Supérieure des Arts
Decoratifs
Section Mural-Peinture
1957–62 Budapest (Hongrie)
École des Beaux Arts Section
Mural-Gobelin 1962/63 Nancy
(France)

ÖNÁLLÓ KIÁLLÍTÁSOK / EINZELAUSSTELLUNGEN / INDIVIDUAL EXHIBITIONS / EXPOSITIONS PARTICULIÈRE

1970 Budapest, Fészek Művészklub
1972 Budapest, Csepel Galéria
1973 Budapest, Műcsarnok TV Galéria
1974 Budapest, Műegyetem E Club
1975 Budapest, Egyetemi Színpad
1976 Budapest, Kertészeti Egyetem
1979 Budapest, Fészek Művészklub
1980 Budapest, Bástya Galéria
1981 Wroclaw, Galeria Klex
1984 Budapest, Atrium Hyatt
1985 Hamburg, Galerie Mensch
1986 Fonyód, Nyári Galéria
Budapest, Atrium Hyatt
1987 Budapest, Rátkai Művészklub
1988 Varsó, Magyar Intézet
1990 Budapest, Fészek Művészklub
Budapest, Iskola Galéria
1992 Budapest, Vigadó Galéria

CSOPORTOS KIÁLLÍTÁSOK / GRUPPENAUSSTELLUNGEN / COLLECTIVE EXHIBITIONS / EXPOSITIONS COLLECTIVES

1964 Budapest, 1969 Moszkva, 1970 Köln, Nottingham, 1972 Balatonboglár, 1977 Budapest, 1981 London, Bécs, Budapest, 1982 Hamburg, Offenburg, Eindhoven, Oslo, 1984 Róma, Bologna, 1985 Hamburg, Abu Dhabi, 1986 Eger, Pori, 1987 Budapest, 1988 Graz, Bergen, 1990 Budapest, Eger, Esslingen, 1991 Denges prés Lausanne, Nagyvárad, Bukarest, Palma de Mallorca, 1992 Budapest, Szombathely, Eger

MŰVEI KÖZGYŰJTEMÉNYEKBEN / WERKE IN ÖFFENTLICHEN SAMMLUNGEN/ WORKS IN PUBLIC COLLECTIONS / TRAVAUX DANS PUBLIC COLLECTION

Helsinki, Kekkonen Gyűjtemény
Budapest, Történeti Múzeum
Koppenhága, Egészségügyi Világszervezet, WHO
Budapest, Magyar Nemzeti Galéria
Washington, Magyar Nagykövetség
Szeged, Megyei Könyvtár
Budapest, Művelődési Minisztérium
Bonn, Magyar Nagykövetség
Budapest, Magyar Külügyminisztérium

DÍJAK / PREISE / PRIZES / PRIX

1964 Fiatal Művészek Stúdiójának díja
1981 Nyári Tárlat díja, Szeged
1988 Akvarell Biennálé díja, Eger
1990 Munkácsy díj

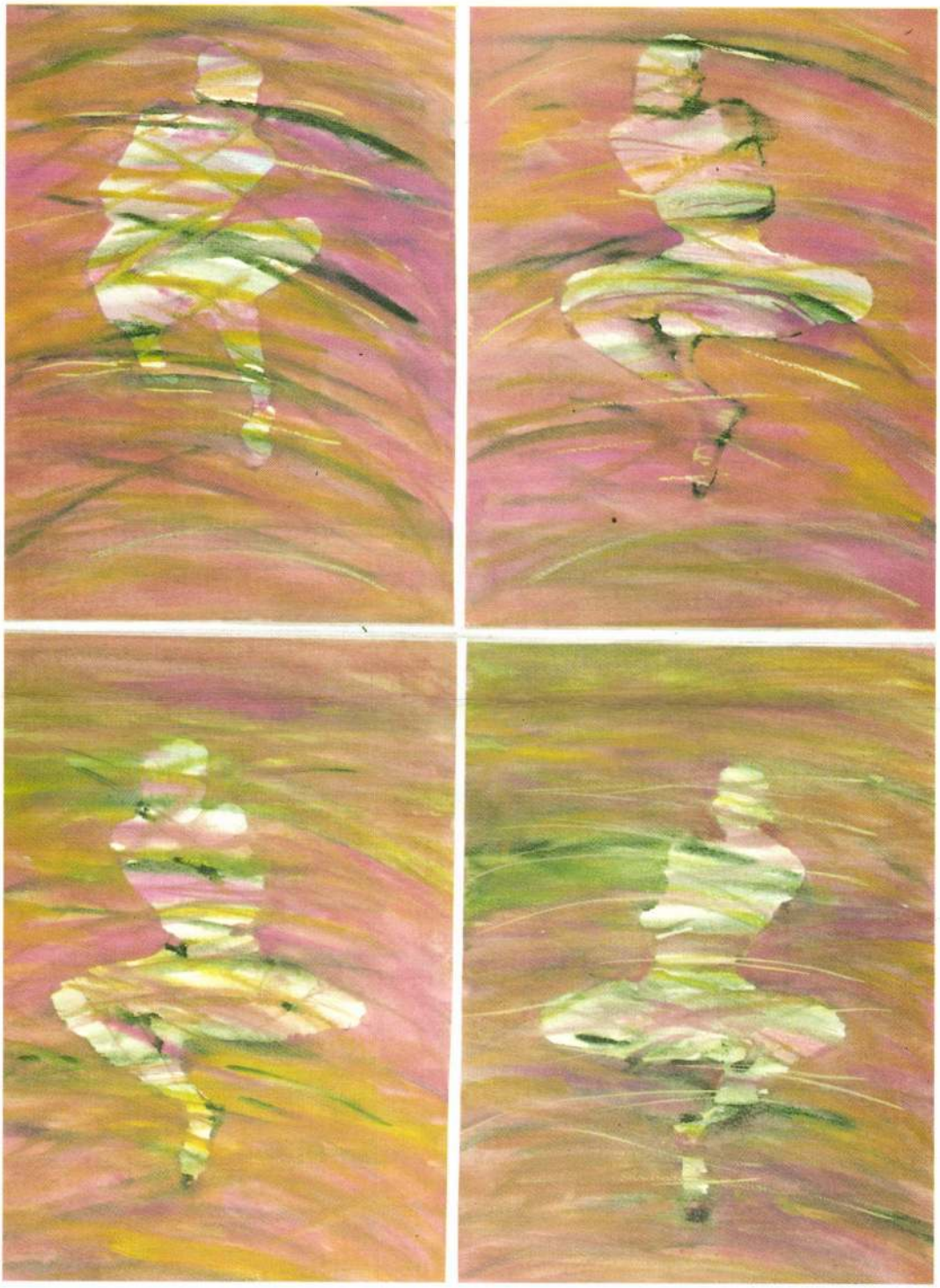

Egy figura viszontagságai/Wechselfälle eines Figures/The Vicissitude of a Figure/La tribulations une figure
1988. 70 × 50 cm (4)

A FÉSZEK MŰVÉSZKLUB
TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT

ERDÉLYI ETA

KIÁLLÍTÁSÁRA

MEGNYITJA

POGÁNY GÁBOR

1994. SZEPTEMBER 6-ÁN, KEDDEN 18 ÓRAKOR

A GALÉRIÁBAN

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ SZEPTEMBER 27-IG
1073 BUDAPEST, KERTÉSZ UTCA 36.

FÉSZEK MŰVÉSZKLUB
Budapest VII., Kertész utca 36.
Postacím: Budapest
Postafiók 8.
1400

Szeretettel
Gulyás Éva

DÍJE

TIMÁR ÁRPÁD
RÉGÉSZ
BUDAPEST
ÜLLŐI ÚT 119
1091

Erdélyi Etelka

Megbizást kapott a müvész, hogy a szántódpusztai Ménes-csárda bejárati ajtaját festett fabetétekkel diszitse.

--------:Köztéri munkák.
MŰVÉSZET,1980.május - 47.lap.

Sok érdekes kiállítás

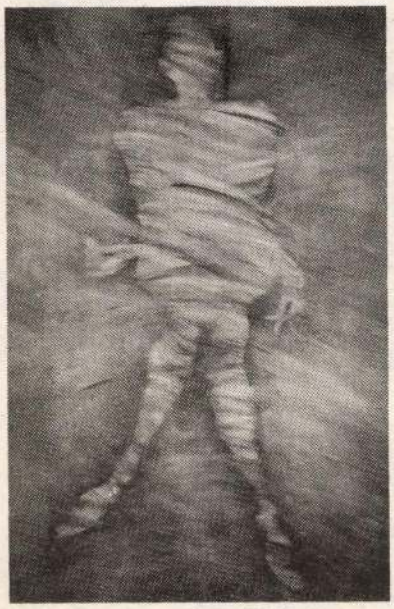

Erdélyi Eta: Altamira, 1990

közül most két eltérő habitusú, távolról mégis hasonló indíttatású művészé ragadott meg elsősorban. *Erdélyi Eta* a kitűnő Fészek Galériában rendezett egységes hatású, elegáns tárlatot. Olaj- és temperaképein, köztük a legújabb, idei művén, az ötrészes PARAVÁN-on civilizációs kötöttségek és a kitárulkozás, őszinte megmutatkozás vágya mérkőzik meg egymással. A művész az ősiségbe, Altamira barlangrajzáig nyúl vissza, hogy a legkorábbi, legbenső rétegekre lelhessen önmagában is. Részben a körülmények hatalmának, kényszerének foglyaként, részben belátásból, a művész a kutatás során nem jut el a végső pontig; a lelet soha nem kap teljes megvilágítást. A zöld vagy a kék számtalan árnyalatának villódzásából bontakoznak ki a széles gesztussal húzott ecsetvonások hálóján keresztül, mintegy fátylak rétegein át, emberi alakok: a festő alteregói; törekvéseinek, tudattalan vágyainak megszemélyesítői. A figurákat keresztülhúzó indulatos mozdulatok mintha a lélek titkainak kiteregetése elleni akaratlan tiltakozásról, elfojtásról tanúskodnának. Ellentmondásos állapot: a szenvedéllyel odavetett kalligráfiák heves indulati kivetítések, egyszersmind azonban képi szerepük szerint éppen a művész jelképes alakját kötik gúzsba, teszik passzív háttérfigurává. A következetes ragaszkodás a témához, kompozícióhoz és festői megközelítéshez a megoldhatatlan probléma permanens jelenlétére utal. Az ősiség és a művelődés rétegeinek ütközése gazdagítja *Paizs László* munkáit is a Vigadó Galériában. Ám az alkalmazott eljárás itt óhatatlanul viszonylagos személytelenséget ír elő a művész számára. Ismeretes, hogy Paizs régóta és művészetünkben egyedülálló intenzitással folytat kísérleteket műanyagokkal. A kiállítás képei, a rajtuk helyet foglaló szaggatott műanyag domborzat tektonikus rétegeknek, geológiai képződményeknek, a természet munkájának tetszik; e kísérletek eredményeinek táblaképre alkalmazott változata. A művész azonban szemmel látható módon nem mindig elégedett az anyag véletlenül vagy az „irányított véletlen„ módján megdermedő alakzataival, hanem továbbra is befolyásolja, korrigálja a „természeti képződményt„ utólagos beavatkozással; rajzzal, festéssel tereli a kívánt irányba. Így segít, hogy a PIETA vagy a BUKOTT ANGYAL (mindkettő 1993-ból) felderengjen a felületen, vagy hogy felismerjük a RÉGI VÁR (1992) körvonalait. Szándék és véletlenek egybeesése tehát olykor a kultúrtörténeti, máskor meg a földtörténeti réteg előtérbe kerülése. Különös paradoxon, hogy a nagyon is mesterséges poliészter-alkímia eredménye természetinek hat, míg körülöttünk, ameddig a szem ellát, művi és egyre inkább másodlagos a természet. Hogy ez valójában bomlásra mutat-e vagy fejlődésre, esetleg inkább csak átalakulásra, az nyitott kérdés kívül és belül, azaz itt, Paizs László képein.

KOVÁTS ALBERT ■■■

Erdélyi Eta: Fészek Galéria, VII., Kertész u. 36., szeptember 27-ig
Paizs László: Vigadó Galéria, Vigadó tér 2., szeptember 25-ig

NAGY B. ISTVÁN FESTŐ- ÉS PAULIKOVICS IVÁN SZOBRÁSZMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA
A tárlat szeptember 25-ig látható
Vigadó Galéria
(Bp. V., Vigadó tér 2.)

23. péntek

SZÍNHÁZ

BARKA'S BALETT
BARKASZOLÓ
CABARET MORTIS
Játszák: Tolnai Lea, Szőke András, Fülöp Zsolt, Hudi László. Díszlet: Valcz Gábor. Rendezte: Hudi László
Egyetemi Színpad udvara, 19 h
(Bp. V., Szerb u. 21–23.)

FILM

CSAK NÉZÜNK, MINT A MOZIBAN
A televízióban folytatódik az ötvenes évekről szóló sorozat, melyben a kor szakértői és szemtanúi szólalnak meg. Most a rossz emlékű '57-es év van soron, a vita résztvevői Lukácsy Sándor, Vásárhelyi Miklós és az időközben elhunyt Aczél Tamás. A beszélgetés után Révész György abban az évben készült ÉJFÉLKOR című filmje látható, Ruttkay Évával és Gábor Miklóssal.
Tv1, 21.45

DRAKULA
A némafilmkorszak óta számtalanszor megfilmesített vámpírlegenda – az alapmű Bram Stoker regénye – angol környezetben támadt új életre John Badham rendezésében. Laurence Olivier, Frank Langella, Kate Nelligan és Donald Pleasence játszik benne.
Duna Tv, 21.15

ZENE

MÁTÉ JÁNOS (ORGONA) ÉS A BÁZELI FIÚKÓRUS HANGVERSENYE
Az idén 67 éves Knabenkantorei most jár először Magyarországon. Repertoárjukban egyházi és világi művek is szerepelnek a reneszánsztól a kortárs zenéig, és van közöttük a capella kompozíció éppúgy, mint zenekari vagy szólóhangszer-kíséretű. Az utóbbi években mutatták be például Bach MÁTÉ-PASSIÓ-ját, a KARÁCSONYI ORATÓRIUM-ot, Mozart REQUIEM-jét. Az együttes nagy figyelmet fordít az utánpótlásra is: az előképzés 6 éves korban kezdődik, ezt alapképzés követi, majd egy rövid ideig tartó ismerkedés után a fiúk tízévesen kerülhetnek a kórusba. Mátyás-templombeli koncertjükön Scarlatti-, Homilius-, Mendelssohn-, Vivaldi-, Bach-, Kaminski-, Franck-, Csajkovszkij- és Bruch-műveket adnak elő Beat Raaflaub vezetésével, Máté János orgonakíséretében. (20 h)
(Bp. I., Szentháromság tér 2.)

1994. szeptember 25.
Petőfi Csarnok (XIV., Zichy Mihály út 14.)

15.00–23.00 MOST TE VAGY A SOROS
Ifjúsági Fesztivál és Koncert
megnyitja: Vámos Tibor,
a Soros-alapítvány Kuratóriumának tagja

TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOK – ELŐÍTÉLETEK – IDEGENGYŰLÖLET
szimpózium 1994. szeptember 26-án a Soros-alapítvány és a Ferenczi Egyesület közös rendezésében a Cserépfalvi és a T-Twins Könyvkiadók közreműködésével az Egyetemi Színpadon

9.30–9.45 Megnyitó
Kardos László, Soros-alapítvány
Mészáros Judit, Ferenczi-egyesület
9.45–10.15 Kertész Imre: A HOLOCAUST MINT KULTÚRA
10.30–11.00 Kovács András:
ELŐÍTÉLETEK ÉS CSOPORTSZTEREOTÍPIÁK EGYETEMI HALLGATÓK KÖZÖTT
11.40–12.10 Erős Ferenc: ANTISZEMITIZMUS ÉS IDEGENGYŰLÖLET MAGYARORSZÁGON 1990–94 KÖZÖTT
14.15–14.45 Daróczi Ágnes:
ELŐÍTÉLETEK ÉS CIGÁNYSÁG A MAI MAGYARORSZÁGON
VISSZATEKINTÉS – filmvetítés
15.00–15.30 Ormos Mária: ELŐÍTÉLET – ÍTÉLET
15.45–16.00 Kávészünet
16.00–16.30 Fodor Gábor: KULTÚRA ÉS RASSZIZMUS
16.45–17.00 5 ÉVES A T-TWINS ÉS A CSERÉPFALVI KÖNYVKIADÓ
Születésnapi köszöntők:
Ambrus János, Berényi Gábor,
a két kiadó igazgatója
17.00–18.30 „Születésnapi party"

Az előadásokat 15 perces vita követi.
Egész napos könyvkiállítás és vásár a Cserépfalvi és T-Twins Könyvkiadó szervezésében.
A szimpóziumra a belépés díjtalan.

Az elmúlt években a közép- és kelet-európai régióban lezajlott politikai és gazdasági átalakulások kivétel nélkül a térség valamennyi országában hosszú távú változásokat idéztek elő a társadalom makro- és mikroszerkezetében. A kialakult új helyzetek és társadalmi összefüggések feltérképezése, vizsgálata, kutatása és az ezekből származó tapasztalatok közreadása maga is a változás része.

A Ferenczi Sándor Egyesület a társadalmi traumák feldolgozási nehézségeit állította vizsgálódásainak középpontjába az egyén lelki folyamatainak és csoportközi viszonyainak tükrében. Az egyesület által rendezett hazai szimpóziumok és nemzetközi konferenciák fórumot teremtettek arra, hogy pszichológusok, szociológusok és társadalomtudósok közös munkája során minél differenciáltabb kép alakuljon ki a múlt jelenre gyakorolt és a jövőre is irányuló folyamataiból, elősegítve a feldolgozási és alkalmazkodási módozatokat.

A T-Twins és a Cserépfalvi Kiadó egyik feladatának tartotta azon munkák megjelentetését, amelyek vizsgálják és nyomon követik az elmúlt évek társadalmi változásait. A Társadalmi változások – előítélet – idegengyűlölet című szimpózium az eddigi munka folytatását jelenti, melyre különösen jó alkalmat kínál a Soros-alapítvány magyarországi működésének 10. és a két kiadó fennállásának 5. évfordulója.

1994. szeptember 28.
Széchenyi Könyvtár Történeti Interjúk Tára
Budavári Palota, F épület

14.00 SZEMTANÚK A SZÁZADRÓL
Videovetítés

Írók Boltja (VI., Andrássy út 45.)

16.00 IRODALMI SZALON ÉS KÖNYVKIÁLLÍTÁS
megnyitja: Mészöly Miklós,
a Soros-alapítvány Szépirodalmi Kuratóriumának elnöke

Merlin Színház (V., Gerlóczy u. 4.)

19.00 SOROS-EST A MERLINBEN

1994. szeptember 29.
Collegium Budapest (I., Szentháromság u. 2.)

9.00 HOGYAN TOVÁBB A MAGYAR KÖNYVSZAKMA?
a Soros-alapítvány Könyvszakmai Konferenciája
megnyitja: Poszler György,
a Soros-alapítvány
Könyvkiadási Szakkuratóriumának elnöke
Török András, kulturális államtitkár-helyettes

Magyar Nemzeti Galéria (I., Dísz tér 17., Budavári Palota)

19.00 A Fesztiválzenekar koncertje

A föld emlékezete

Érmezei Zoltán és Rauschenberger János kiállítása

Görög templom, kiállítóterem, 2600 Vác, Március 15. tér 19.
Megtekinthető október 16-ig. A kiállítást a Soros-alapítvány és a Fővárosi Önkormányzat kulturális bizottsága támogatta

ERDÉLYI ETA

ERDÉLYI ETA

FÉSZEK GALÉRIA . FÉSZEK GALLERY

1994

A KATALÓGUS
A FŐVÁROSI ÖNKORMÁNYZAT KULTURÁLIS BIZOTTSÁGA ÉS
A RECOM MANAGER IRODA TÁMOGATÁSÁVAL,
VALAMINT A MŰVÉSZ HOZZÁJÁRULÁSÁVAL
KÉSZÜLT
1994

THE CATALOGUE IS SPONSORED BY
THE CULTURAL COMMITTEE OF THE CAPITAL,
THE RECOM MANAGER OFFICE
AND THE ARTIST
1994

FÉSZEK GALÉRIA / FÉSZEK GALLERY
1073 BUDAPEST; KERTÉSZ UTCA 36.
ERDÉLYI ETA KIÁLLÍTÁSA / INDIVIDUAL EXHIBITION OF ETA ERDÉLYI
1994. SZEPTEMBER 6–27. / SEPTEMBER 6–27. 1994.
KATALÓGUSTERV / CATALOGUE DESIGN / ERDÉLYI ETA
FOTÓK / PHOTOS: HARMATI ANDRÁS / REPRODUKCIÓK / REPRODUCTIONS
HARMATI ZSÓFIA / PORTRÉ / PORTRAIT
KÉSZÜLT A RECOM MANAGER IRODA GONDOZÁSÁBAN
MADE BY RECOM MANAGER OFFICE

ALTAMIRA MOST / ALTAMIRA NOW · 1994 · ALTAMIRA JETZT / ALTAMIRA À PRESENT
170 x 100 cm

ERDÉLYI ETA / ETA ERDÉLYI

H–1052 Budapest, Deák tér 3.
Tel.: (36-1) 137-7926
Hungary, Ungarn, Hongrie

Válogatott egyéni kiállítások
Selected individual exhibitions
Einzelausstellungen (Auswahl)
Expositons particulières (selectionné)

1970 Fészek Művészklub, Budapest
1972 Csepel Galéria, Budapest
1973 Műcsarnok TV Galéria, Budapest
1974 Műegyetem E Club, Budapest
1975 Egyetemi Színpad, Budapest
1976 Kertészeti Egyetem, Budapest
1979 Fészek Művészklub, Budapest
1980 Bástya Galéria, Budapest
1981 Galeria Klex, Wroclaw
1984 Atrium Hyatt, Budapest
1985 Galerie Mensch, Hamburg
1986 Nyári Galéria, Fonyód
1987 Atrium Hyatt, Budapest
1988 Wegiersky Institut, Warszawa
1990 Fészek Művészklub, Budapest
1992 Vigadó Galéria, Budapest
1993 Gellért Szálló, Budapest
1994 Fészek Galéria, Budapest

Tanulmányok / studies / Studien / etudes
Iparművészeti Főiskola, Budapest, 1957–62. Academy of Applied Arts, Budapest / Hochschule für Angewandte Künste, Budapest / École Superieure des Arts Decoratifs, Budapest
Szépművészeti Akadémia, Nancy, Franciaország 1962–63 Academy of Fine Arts, Nancy, France / Hochschule für Bildende Künste, Nancy, Frankreich / École des Beaux Arts, Nancy, France

TV programok, videók / TV and Videos / Fernsehprogramme und Videos / Programme télévisé et video

1972 Tárlatról-tárlatra, V. 17. Csepel Galéria, önálló kiállítás,
Téka (Boglári Kápolna Tárlatról) VII. 6.
1973 TV Galéria (Erdélyi Eta festőművész kiállítása) IV. 19. Műcsarnok, önálló kiállítás
1974 Korok és bútorok (Győri Patika Múzeum) II. 19.
1979 Művészek a Fészek Művészklubban, Ny-Német TV, D Program
1985 Künstler aus Ungarn, Ny-Német TV, Hamburg
1987 Szemelvények a Szegedi Festészeti Biennálé anyagából, TV Híradó, VII. 19.
Video felvétel a Hungart Expo képzőművészeti kiállítás anyagából.
1988 TV Írisz, Fészek Galéria 50x70 Tárlatáról.
Stúdió '88 Szegvári Katalin műsorában, IX. 20. Nyári Tárlat, Szeged
1992 Stúdió '92 Érdi–Szegvári, július 6. TV2 Vigadó Galéria (önálló kiállítás)
Reggel (benne a Start) c. műsor, július 15. TV1 Nagy Gergely, Vigadó Galéria
Video felvétel a Vigadó Galéria-beli önálló kiállításról
Video felvétel Bayer Ilona, Vigadó Galéria, önálló kiállítás
1993 Stúdió '93 Érdi–Bayer TV2 I. 26. Színes Víz, Ernst Múzeum
Video felvétel,Langh Róbert, Art Jam, Gellért Szálló-beli kiállításról

Művei közgyűjteményekben / Works in public collections / Werke in öffentlichen Sammlungen / Travaux dans public collections

Kekkonen Collection, Helsinki
Történeti Múzeum, Budapest
World Health Organization, København
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
Embassy of the Hungarian Republic, Washington
Megyei Könyvtár, Szeged
Művelődési Minisztérium, Budapest
Ungarische Botschaft, Bonn
Magyar Külügyminisztérium, Budapest
Hungarian UNO Mission, New York

Díjak / prizes / Preise / prix

1964 Fiatal Művészek Stúdiójának díja
1965 Vári Gobelin pályázat I. és III. díja
1981 Nyári Tárlat díja, Szeged
1988 Akvarell Biennálé díja, Eger
1990 Munkácsy díj
1992 Eötvös Alapítvány díja

724 FNYV. 1.

ERDÉLYI ET7

MEGHÍVÓ

A KIÁLLÍTÁSI INTÉZMÉNYEK ÉS
A TV GALÉRIA

MEGHÍVJA ÖNT

ERDÉLYI ETA

FESTŐMŰVÉSZ

KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÁSÁRA

1973. ÁPRILIS 21-ÉN SZOMBATON DÉLI 12 ÓRAKOR

MEGNYITJA:

MEZEI GÁBOR

BELSŐÉPÍTÉSZ

MŰCSARNOK, KAMARATEREM

BUDAPEST, HŐSÖK TERE

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ: 1973 ÁPRILIS 21 — MÁJUS 6.

Repedések a falon

Kérjük a látogatókat, hogy ne lépjenek a kerítéssel védett területre! – ki tudná megmondani, Itália hány városának hány műemlékénél olvasható a fenti felirat? Tíz-, esetleg százezer helyen? De hát az olasz műemlékvédelem csak templomból több mint százezret tart védelemre érdemesnek, s akkor még nem beszéltünk a palotákról, gazdag polgárházakról, várakról, antik romokról, s persze egyáltalán nem szóltunk az olyan műemlékegyüttesekről, amikor városrésznyi, sőt városnyi területet kell óvni történeti, művészettörténeti értékei folytán. Márpedig a látogatók jönnek, s az udvarias hangú felszólítások ellenére természetesen bemásznak a kerítés mögé, felkapaszkodnak a falra, oszlopra, hiszen ki tudná megállni például azt, hogy ne fotóztassa le magát abban a pózban, amint hanyagul nekitámaszkodik valamelyik agrigentói, selinuntei vagy éppen segestai templom oszlopának, amint könnyedén átkarolja egy-egy magányos velencei oroszlán nyakát, vagy amint könnyed testtartással megáll valamelyik pompeji mozaikpadló közepén...

A turizmus a világ egyik legjövedelmezőbb iparágává vált, ennek megfelelően nőttek az általa okozott „környezeti ártalmak" is. Akkor is óriási volna a műemlékekre – elsősorban Itália értékeire – leselkedő veszély, ha a hatóságok tökéletes géphez hasonlóan működnének, s nem csupán ellensúlyoznák, hanem megelőznék a károkozást.

Hogy ez mennyire nincs így, arra a néhány évvel ezelőtti botrányos velencei Pink Floyd-koncert szolgáltatta a leglátványosabb példát. A sok száz decibeles hangerő, a városba özönlő sok tízezer rajongó alighanem jó néhány középkori palota életéből elvett néhány évet. Az is igaz persze, hogy a világ legszebb szabadtéri színpadán elhangzó koncert után a város polgármesterének arra sem volt ideje, hogy lemondásával megvárja, amíg a sok tonna szemetet elszállítják; s az is igaz, hogy az olasz sajtó szüntelenül ostorozza mulasztásaikért az illetékeseket. A legutóbbi idők botrányai közé tartozik, hogy repedések jelentek meg a firenzei Palazzo Vecchio falán, s ki kellett üríteni a XIV. századi épület egyes részeit. Egy fél évezrednél idősebb épületnél persze még akkor is jelentkezhetnek hirtelen károsodások, ha a műemlékvédelem kitűnően végzi a dolgát – azt azonban már nehéz megmagyarázni, hogy miért mehet végig még ma is félezernél több autóbusz naponta az Arno partján, veszélyeztetve a többi között a Palazzo Vecchiót s a mellette álló Uffizi képtárat is.

Igaz, nem csak a háborúra érvényes az, hogy három dolog kell hozzá: pénz és pénz és újra csak pénz, de az itáliai műemlékek igazán bőven termik a pénzmagot, hiszen az első számú vonzerőt testesítik meg a múzeumi pénztáraknál (is) jól megvágott külföldi turisták számára. Az embernek néha az az érzése támad, hogy az igazi repedések nem annyira a műemlékek falain, hanem az olasz politikusok, kormányférfiak, műemléki, gazdasági szakemberek elgondolásaiban, együttműködésében jelentkeznek. Mintha az örökség gazdagsága olykor elfeledtetné velük, hogy e gazdagságnak nem egy részét, hanem teljességét kell a jövőre hagyományozniuk. S persze megmutatni a ma érdeklődőinek is.

Ebben a tekintetben egyenesen kaotikusak az állapotok. Hogy Itáliában követhetetlenek a nyitvatartási idők, azt gyorsan megszokja a turista. De hogy egy nyitva tartó múzeumban például a termek harmada-fele zárva van, hogy főművek sorát nem tekinthetjük meg, noha a borsos belépti díjat éppen ezek megtekintéséért fizettük ki, ezt az Alpokon túlról érkezők hajlamosak már-már erkölcsi kérdésként értelmezni. Mindaddig, amíg az éppen esedékes helyi vitapartner egy laza mozdulata vagy kedvesen szemtelen mosolya láttán fel nem derül az ő arca is. Hát persze, majd holnap, si, signore, domani, domani...

P. Szabó Ernő

Az orosz avantgárd gyűjteményes kiállítása

A Nagy Utópia

Munkatársunk jelenti Amszterdamból:

Rejtett műkincsek, műkincsek vég nélkül. Talán először a nagyvilág szemeláttára. Szovjetunióbeli, korábbi múzeumrejtekhelyeik után először közszemlére téve. A közönség árad, bejutni is alig lehet az amszterdami *Városi Múzeum* (Stedelijk) modern képcsarnokába. A *Nagy Utópia* címen az orosz avantgárd képzőművészet hatalmas, eredeti, együtt sosem látott gyűjteményét kínálják.

Az európai hagyományokat radikálisan megújító áramlat, mi tagadás, maga mögé utalja a korszak (tízes-húszas évek) közismert nyugati képviselőit. Együtt és egymás mellett, művek, szerzők kölcsönhatását jócskán fokozva – múlhatatlan élményt kínál a korai avantgárd panorámája. Olykor egyenesen (silány) utánérzésnek hat az emlékezetünkben föl-fölbukkanó, kései, netán épp mai utód piktúrája. A forrás mindenesetre fölismerhető.

Egymásra vetített, különváló vagy épp összefüggő színes síkok, mezők diszharmóniája vagy mozgalmasságában egyensúlyra lelő harmóniája... Körök, kockák, négyzetek, szögletek, színpászmák, megdöntött keresztek termek során át variált képkreatúrái váltakoznak: ama bizonyos „szuprematizmus". A *Malevics* meghirdette, „szakítópróbának" alávetett és tartósnak bizonyuló új „izmus". Maga a „kozmikus összhang", amint szülőatyja megfogalmazta. Nem holmi halomra dobált mértani alakzat színes rajzolata, hanem szigorúan szerkesztett, ritmikusan tagolt, dinamizmustól feszülő kompozíció. A Malevics-képek sorából már az első, az 1915-ös is ezt a nevet viselte, vagy épp fordítva, a műalkotás lett az új irányzat névadója.

Termek hosszú során át szemlélhetjük pályatársainak, követőinek munkáit. *Popova, Kljun, Tatlin, Udalcova, Puni, Rodcsenko.* Csak elvétve említettem a hosszú névsorból a (számomra) markánsabbakat. No persze, *Kandinszkij* meg *Chagall.* Az előbbi egyenesen a New York-i *Guggenheimból* érkezett az amszterdami kiállításra. „Színekkel legyőzni a fekete hatalmát" – vallja egyikük, és robusztus életerőt érzékelsz, teszem azt, *Tysler* tűzpiros dinamikájában.

Malevics tanítványa, *El Liszickij* fantasztikus képein, grafikáin kúp alakú, színes síkok, egymásra fektetett, egymásba szögellő mértani alakzatok sugallanak robbanóan dinamikus mozgást. Szerzőjük nemcsak fest, nemcsak rajzol: elméletet is gyárt. Az új irányzatban fogant műalkotás „nem puszta világlátomás, hanem világrealitás" – írja.

Amint a kiállítási termek labirintusának belseje felé haladsz (s az időben előre) – szaporodnak a burkolt szatírák. Merthogy erősbödik a személyi kultusz, egyre jobban kimutatja a foga fehérjét a híres zsdanovi kultúrpolitika; teret veszítenek az „érthetetlennek", elvontnak, öncélúnak, tömegkultúra-ellenesnek kikiáltott művek alkotói.

Filonov a sápadt proletariátus arctalan tömegét festi meg; *Regyko Forradalom* címen, 1924) hatalmas vérvörös mező centrumában, egy élére állított négyzetben a néptribunokat „állítja haptákba" (Sztálintól Dzerzsinszkijig), középen Lenin alakja magasodik a többiek fölé, diktátori pózban, mint aki az egész vörös tábort vezényli. A festmény középpontjától kifelé haladó, sugaras sávokban fásult arcú katonák, munkaruhás „dolgozó tömegek" masíroznak, akárha a munka ünnepén demonstrálnának. S az egész, hatalmas tablót fekete rácsozat hálózza be: kaszárnya- vagy börtönablakok, szabvány háztömbök riasztó birodalma. A festő, úgy látszik, a propagandakívánalmak sémáit a sivár terror parabolájává merte „manipulálni".

Amint azonban az 1932-es év felé közeledünk, kihal a szatírikus (s egyben tragikus groteszk) hajlam, a kezdeti futurista törekvések valamennyi árnyalata, és átadja helyét – a szigorodó szovjet hatósági kézi vezérlés hatására – a propagandagépezet előírta plakátoknak, rossz emlékezetű „szocreál" tablóknak. A színházművészeti avantgárd (kivált Mejerhold és Vahtangov, a két, tragikus sorsú rendezőnagyság) egy darabig még munkatársként hasznosítja művészetüket – látvány-, mozgás- és metaforikus színházának képi megkomponálására – a teremnyi díszlet és jelmezterv, színházi plakát tanúsága szerint, míg 1932-ben, egy sztálini dekrétum végképp föl nem számolja a csapatnyi nagy művész világra szóló képzőművészeti törekvéseit, újításait, nagy formátumú, hagyományteremtő iskoláját. Lezárul egy korszak, a Nagy Utópia korszaka.

Metz Katalin

Kazimir Malevics plakátja a Doktor Mabuse című filmhez (1922–27)

Azonos másság

Amióta ismerem, mindig ott volt, ott van a kortárs magyar képzőművészet modernista törekvéseinek élvonalában, és mindig más volt, más ma is. Azt hiszem, ebben a másságban fedezhetjük föl az ő igazi azonosságát a többiekkel, ebbe a másságba fogalmazza bele azonosulási készségét, vágyát, igényét. Erdélyi Eta voltaképpen igen szűk témát választott, igen keskeny úton igyekszik végigmenni. A figurális avantgárd Magyarországon – noha jelentős festőket jegyezhet – igazándiból iskolává, irányzattá, összetartozó csoportosulássá sosem szerveződött. Így Erdélyi Eta is magányos művésznek titulálható, leginkább még Baranyai András munkásságával tart rokonságot. A figuralitásban ugyanis ő sem keresi a variálhatóság tematikus lehetőségeit, sokkal inkább az egysíkúság színességének paradoxonával kísérletezik. Ezúttal a vigadóbeli kiállításán befáslizott figurák, mondhatni: múmiajelöltek láthatók lendületes, mert hát ugye a gesztusfestés korát éljük, ecsetvonások között, részint takarásban, részint egyértelművé derítve. A képek túlnyomó többsége a zöld színtartományban mozog, de a többiek is igyekeznek valami monokromia felé. Figura és szín és kompozíció. Voltaképpen ha így leegyszerűsítjük, klasszikus eszközök. Csak hát ez a figura rendre a figurának a lehetősége, csakhát ez a szín folyvást a szín visszavonulása legszigorúbb önmagába, csak hát ez a kompozíció úgyszólván az unalomig centrális. Maga a festő minimalizálja így eszközeit, hogy a lehető legszikárabb módon fejezhesse ki, nem is egyszerűen gondolatait, inkább életérzését, amely minden mozzanatában a filozófiával érintkezik, a létezés gondjaival viaskodik. És ebben az értelemben számomra Erdélyi Eta új képei egy kicsit mintha buddhista festményekkel csengenének messziről egybe, mintha efféle mitológia után kiáltanának. Kicsit talán a Halottas Könyv kiáltásai is ezek. Mozdulatok a lét és a nemlét határán.

fábián

Egy figura viszontagságai, 1988

Énekesnő – kerékpáron

Tulajdonképpen nincsen abban semmi különös, ha valaki kerékpárral akarja bejárni Magyarországot, egyik végétől a másikig – erre évente sokan vállalkoznak. Érdekesebb viszont a dolog, ha a vállalkozó kedvű kerékpáros nemcsak hogy francia állampolgár, de foglalkozására nézve énekesnő, harmonikaművész és konferanszié. S bár hölgyről van szó, az életkor után nem illik érdeklődni, azt azért megállapíthatjuk, hogy már nem éppen a legfiatalabb korosztályhoz tartozik.

Linette Dalmasso – aki tehát francia, énekes, harmonikaművész és szenvedélyes kerékpáros – augusztus elsejétől két kereken akarja bejárni Magyarországot. A harmonika otthon marad, a biciklit Hegyeshalomig vonat szállítja, a határállomáson azonban már nyeregbe pattan, és – hátán háza, kebelén kenyere – irány az első állomás: Sopron. Kis térképén már gondosan megjelölte a főbb célpontokat: a Balaton vidékét, Pécset, Budapestet, Debrecent és a Hortobágyot, sőt a Nyírséget is, ahol elsősorban magyar népdalokra és cigánydalokra kíváncsi.

– Ott szállok majd meg, ahol éppen rám köszönt az este, vagy ahol érdekesnek találom a helyet – nyilatkozta az örökvidám Linette. – A legszívesebben parasztházaknál töltöm az éjszakákat, de az eddigi több mint 150 ezer kilométeres kerékpározásom során voltam már tuaregek vendége a Szaharában, aludtam lámakolostorban Nepálban és érinthetetleneknél Indiában.

Linette Dalmasso több mint két évtizede vállalkozik a nagyszabású túrákra. Az idei célpont Magyarország, ahol legkevesebb ezer kilométerrel akarja növelni megtett útjainak hosszát, de ha jól érzi magát, akkor annyiszor tér le az eredetileg tervezett útvonalról, amennyiszer érdekesnek tartja. Lelkes környezetvédő, aki a maga eszközeivel járul hozzá a környezet megóvásához. Kerékpárja nem szennyezi a levegőt, nem igényel külön autópályát. Még Párizstól nem egészen száz kilométerre, természetes környezetben épült házában is – ha csak teheti – napelemekkel fűt és világít. „Szeretem a természetet, szeretem a szabadságot, ezért kezdtem el így túrázni, s ezért csinálom, ameddig csak bírom" – mondja.

Linette repertoárjában sokféle dal szerepel, magyar még nincs, talán majd hazánkból való visszatérte után. Néhány szót már megtanult magyarul, s bízik abban, hogy az ismeretlen nyelvű országban is megértik majd.

– Ha tehát valaki augusztus elseje után valamelyik magyar úton egy apró termetű, magyarul nem beszélő és már nem éppen fiatal francia kerékpáros hölggyel találkozik, szólítsa bátran Madam Dalmassónak, de azért sem haragszik meg, ha keresztnevén, Linette-ként köszöntik.

(bé)

Balettbemutató

Holnap este az Angyalföldi Ikarosz Jazzbalett Állandó Színház eredeti bemutatót tart. Az e hónap elejétől fönnálló együttes nem kisebb feladatra vállalkozott, mint a Magyarországon is nagy sikerrel játszott Bahcsiszeráji szökőkút című klasszikus táncjáték rockbalett változatának elkészítésére és bemutatására. Az Európában első ilyen típusú balett-társulat szellemi atyja, egyben a darab jelmeztervezője, koreográfusa és rendezője: *Borbély György* táncművész. Az előadás szereplői a Magyar Táncművészeti Főiskola végzett művészképzősei, illetőleg jelenlegi hallgatói.

Csángó fesztivál

Európa számos országából és a tengerentúlról, így Amerikából, Japánból érkező táncosok, koreográfusok, muzsikusok, énekesek ütötték fel sátorfájukat Jászberényben a hét végén, részint, hogy bemutatkozzanak, részint, hogy megismerkedjenek a magyar táncoktatás, a néptánckultúra, a népzene elemeivel, formáival. A tíz napon át tartó találkozó beletorkollik az immár hagyományos csángó fesztiválba. Ez utóbbi rendezvény augusztus 7-én este emlékmenettel, ünnepi felvonulással kezdődik. Az eredeti csángó táncok és dallamok bemutatójához nemzetközi szakmai konferencia kapcsolódik. A rendezvény alkalmából megkoszorúzzák a helyi temetőben nyugvó híres moldvai csángó énekes, *Hodorog Luca* sírját; tiszteletére énekversenyt tartanak.

ERDÉLYI ETA

Rablláncra fűzött panaszok

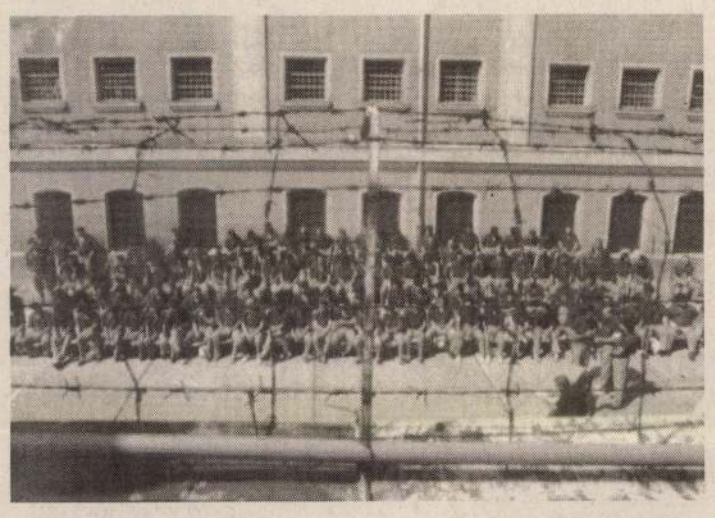

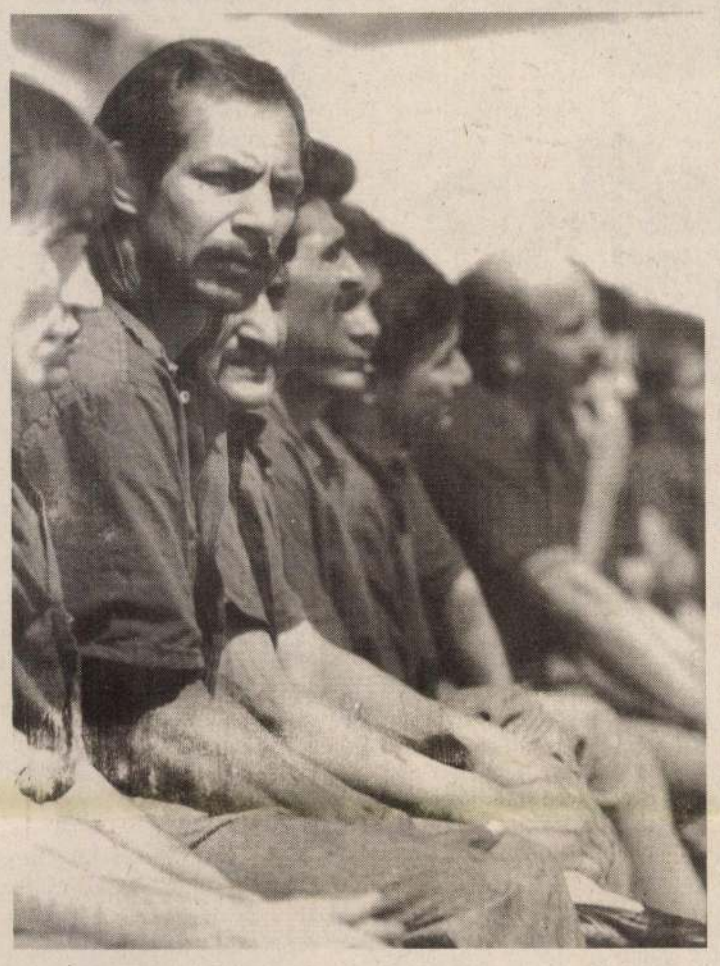

Zemplénben nem állt börtön, ezért az elítélteket rablláncra fűzve, gyalogmenetben juttatták Kassára... Egy évszázaddal ezelőtt volt ez a gyakorlat Magyarország e szegletében. Akkor azonban fölhúzták a sátoraljaújhelyi igazságszolgáltatási létesítményt: egy épületcsoportban a törvényszékkel, a fegyházzal. S a törvényszegők e vaskos falak közt ismerkedtek meg a rabsors keserveivel...

A falak kiszolgálták a Monarchiát, a kommünt, A Horthy-korszak évtizedeit, s tartották magukat a pártállam érájában is. Akkor több mint nyolcszáz elítélt zsúfolódott össze az intézetben, egy-egy kis körletben harmincöten, háromemeletes ágyakon is szorongtak. A rendszerváltozással együtt járó kegyelmi rendelkezés után félezer alá zsugorodott az elítéltállomány, most 492-en töltik büntetésüket. Ma azonban már egyikük sem politikai fogoly. Lényeges ez, hiszen az 1956-os szabadságharc után sok forradalmár töltött itt éveket, elkülönítve a köztörvényes bűnözőktől. Most az agresszív bűncselekményekért elítéltek töltik, nagyobbrészt hosszú büntetésüket Újhelyen. A leghíresebb fogoly egy volt kommandós ama bizonyos kettősből, kik bérgyilkosságot követtek el nemrég.

Kísérletezni is enged a demokrácia – ismerte föl a börtönparancsnok, dr. Mári Imre. S bevezette az úgynevezett pozitív menedzselést a büntetés-végrehajtásban. Amiben lehet, megpróbálnak együttműködni a – mint Újhelyen fogalmaznak – fogvatartottakkal. Már régebben televíziókat vásároltak, sőt parabolaantennát is fölszereltek – az elítéltek pénzén. Maguk a börtönlakók rendeztek be egy konditermet, s alapítottak Roli Róta – piros kerék – elnevezéssel egy cigány hagyományőrző csoportot. És a magyarországi börtönkultúra talán legszorgalmasabb ápolója, Sárközi Zoltán kezdeményezésére a közelmúltban „Szabad sajtófesztivált" rendeztek országgyűlési képviselőknek és újságíróknak. Az országos lapok közül egyedül az Új Magyarország fogadta el a nehéz sorsú emberek meghívását.

A tucatnyi médiaember mintegy száz elítélttel beszélgethetett kötetlenül a börtönudvaron. Ki-ki hivatalos ellenőr nélkül mondhatta el, milyen a börtönélet, milyennek látják a társadalmat a szigorúan zárt helyről.

„Kilátásgátló" – ilyen is panasz témája a patinás áristomban. A cellákból nem szabad az utcára látni a börtönlakóknak. Ezt olyan homályos plexilemez akadályozza meg, amely pár centiméterre húzódik az ablaktól, s akadályozza a légmozgást is. Márpedig az elítéltek ott bent elégítik ki biológiai szükségleteiket: az evéstől az ürítésig. Olyan cellák is vannak, amelyekben utóbbit csak egy paraván mögött oldhatják meg az emberek: a zajok és szagok útjába semmi nem áll. Nemrég újították csak néhány körletben, kis fülkét kiképezve, amely az önkielégítésnek is helyszínül szolgál. Bár – jegyzete meg egy elítélt a börtönszexre utalva – „ha jön egy új ember, nem kerülheti el a sorsát..."

Nem kerülheti el rossz sorsát a visszaeső bűnöző – panaszolják az érintettek. Aki már többedszer áll bíróság előtt, eleve egy-másfél esztendőről „indul" a büntetése. S odabent is csekélyebb a kedvezmények száma. A „fegyház" fokozatúak például nem díszíthetik helyiségüket. „Miért?!" – kérdezte a börtönparancsnok, kérvén a látogató törvényhozókat, hogy enyhítsenek a fölösleges kötöttségeken. „Ha lehetne itt egy-két virág, biztosan ápolnák őket" – állította dr. Mári Imre.

Ha a fegyházasok is mehetnének szabadságra, és elengedhetnének az ő büntetésükből is, akkor megérné nekik, hogy jól viseljék magukat – említette egy ember, akinek hétévi büntetéséből hat esztendő még hátra van, s a jelenlegi törvények szerint esélye sincs a hamarabb szabadulásra. Úgy véli, addig csak növekszik benne a biológiai és a lelki feszültség, s ha kiléphet egyszer az utcára: ki tudja, mit forgat majd a fejében...

Nem kapnak kárpótlást azok, akik a Kádár-rendszerben izgatásért ültek – panaszolta egy 53 éves férfi. Őt annak idején egy évre azért „kasztlizták be", mert háborgott a csehszlovákiai magyar bevonulás miatt – állítja. Be is adta kérelmét, de első fokon visszautasításra lelt, s most ügye legfelső fokon bírálódik el. De nemigen bízik a méltányos eljárásban.

Be kell tartani a törvényeket, hogy az embert ne kelljen elzárni a társadalomtól. Mert bármennyi levelet is kaphat, s még – mint erre példa van Újhelyen – nyelvet tanulhat, érettségizhet, néptáncolhat az elítélt, a rabsors keserű. Kiszolgáltatva cellatársaknak, kegyetlen és korrupt őröknek – ilyen is akad a becsületes többség közt –, s szabadulás után megbélyegzettként munkát keresve nehéz a sors.

A sajtófesztivál végén bemutatott Roli Róta-műsor mégis ad okot a derűlátásra. A sanyarúságból feltörő életkedv, a mélybe is csillogó tehetség azt sugallja, hogy tudunk együtt élni ebben az országban, emberként.

M. P.

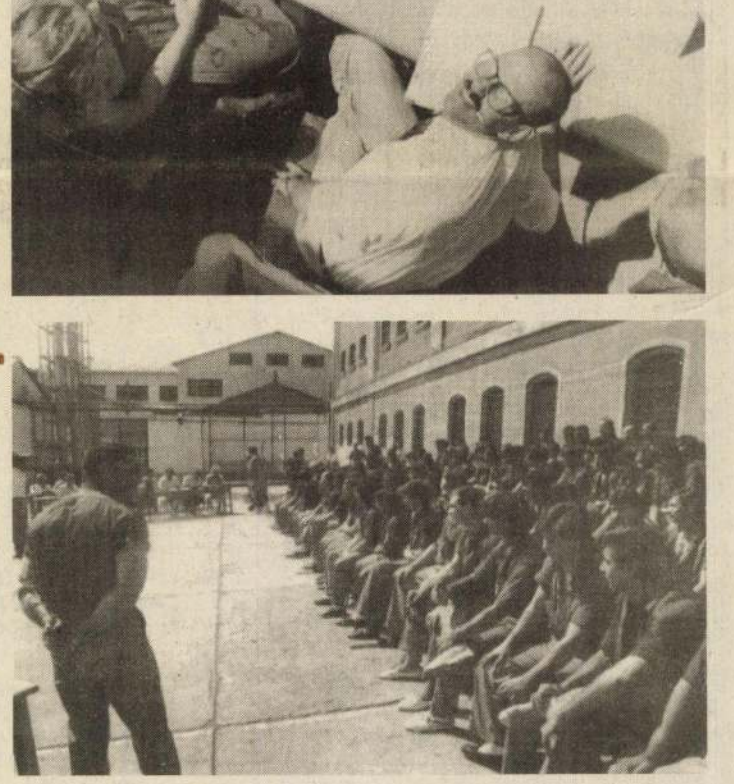

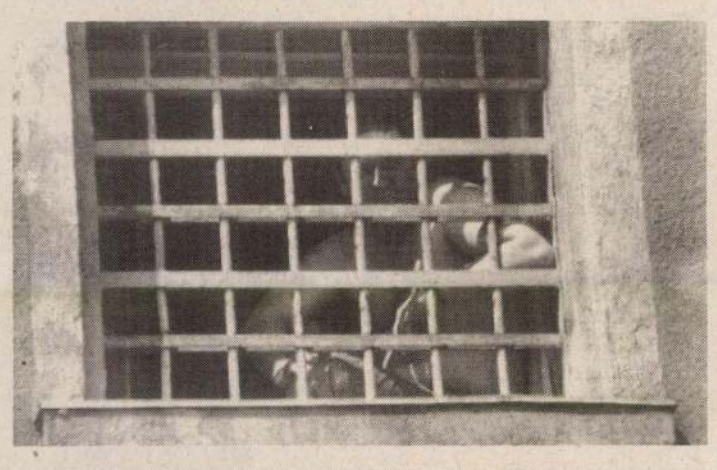

Nagy Béla felvételei

1021

Erdélyi Éta festőművész

1973.IV.19. Televizió 21.25 /11/ Gné

TV.Galériája

A müsorvezető Rapcsányi László.

- A TV.Galériája. Kedves nézőink ma este valamennyien vendégei vagyunk Erdélyi Eta festőművész müteremlakásában Pesten a belvárosban nem is tudom pontosan hanyadik emeleten, de itt van alattunk az egész város. Erdélyi Eta művészete több müfajjal érintkezik és azt hiszem hasznos kahuz lesz Nagy Ildikó művészet történész, hogy némikép eligazodjunk ebben. Mezei Gábor belső épitésu jelenlétének azért is örülök, mert jó néhány olyan müfaji kérdés vetődik itt fel, amely éppen a belső épitészet problémáival függ majd valamilyen módon össze. Azt hiszem, hogy a létszám teljes is Ildikó.

- Igen. A beszélgetés résztvevői együtt vannak, de a kiállitás főszereplője hiányzik. Zsófi, Eta kislánya.

- Igen sok képen és sok formában.

- Igen eléggé feltünt a kollegáknak és a művészettörténésznek is, hogy nagyon sokszor szerepel a lányom.

- Hol van egyébként a lánya?

- Pillanatnyilag, mert iskolás szünideje van és a nagymamához elutazott, ugyhogy nem lehet itt.

- Hát igen ő a nagy ihlető.

- Igen igen sokszor szerepel munkáimon és eléggé foglalkoztat, mint modell.

- És milyen közönség?

- Nagyon jó közönség, mondhatom jó a kapcsolat közöttünk.

- Érdekes a megjelenése ugye Gábor akislánynak a legkülönbözőbb formákban olykor ismétlődve.

- Nagyon sok helyen lehet látni a kislányt a képeken ez

tény, de azért nekem az az érzésem, hogy azért főszereplővé mégse léptessük elő, mert azaz érzésem, hogy ezeknek a képeknek a szellemi magatartása az, ami alapvetően döntő, és ez különböző elemekből tevődik össze és ezek közül bár a legfontosabb-ak egyike, de mégis csak az egyik a kislány és az az érzésem , hogy ezt a festészet lényegét tekintve ugyan ilyen volna, ha ez az elem nem szerepelne rajta akkor sem de hát nem akarom lebecsülni.

- Igen a kislány mindenképpen egy motivum, vagy inkább így meddom ki egy gondolat hordozója.

- Igen a sok gondolat a sok motivum közül az egyik, amelyik alkalmas arra, hogy ezt a főmondanivalóját elmondja, ha ezeket aképeket egy szóval kellene jellemezni, akkor azt kéne mondanunk, hogy ezek a képek szépek. Tudom, hogy nagyon egyszerűen hangzik és talán banálisan is, hiszen olysokszor elmondtuk már, hogy egy kép szép, de itt a dolog lényegét érintettük vele, mert ezek a művek a szépség kifejezésére születnek. A szépséget keresi Eta a legkülönbfélébb témákban. Az emberi arcban, az emberek közötti kapcsolatokban, a természetben, történelemben, a munkában a jelenben. Ezt kereste már legelső munkájában is, amikor főiskolás korában készitett freskon.

- Az első fresko, amit készitett az hol van, hol látható?

- Hát látni már nem látható, mert azóta lemeszelték.

IV.éves koromban a Virányos uti általános iskola részére készitettem egy 6 négyzetméteres freskot, egy lehetőség nyilt erre és mint főiskolás az ember lelkesen kap egy

olyan lehetőség után, amelyen megvalósithatja pillanatnyi elképzelését, vagy álmát..Nagyon jó volt, szünidőben készitettem a gyerekek nem zavartak közbe, és nagyon sokáig létezett is még egyszer honvágyam támadt és elmentem megnézni és akkor a kapuban közölték velem, hogy lemeszelték,mert a gyerekek összefirkálták és ugy érezték, hogy akkor ennek most már az ideje elmúlott.

- Mikor végezte a főskolát?

- 62-ben végeztem az Iparmüvészeti Főiskolát, festőszakon,

- Kik voltak a mesterei?

- Mihálcz Pál,Zégács György, Rákosi Zoltán és Szentiványi Lajos is egy rövid ideig.

- És a vonzalom változatlanul a freskó?

- Változatlanul a freskó, nagyon szerettem technikai nehézségeit is és eleve, hogy előre meg kell határozni, hogy mi lesz az, ami a falra kerül, mert nem változtatható, a kartonnak pontosan el kell készülni és minden minden...

- Bocsánat, hogy közbeszólok itt most már többször beszéltünk freskoról és nekem az az érzésem, hogy ebben az egész munkásságban, ez egy nagyon döntő momentum, nagyon döntő elem a freskó szóval vonzódás, de azt hiszem, hogy jó volna ezt egy kicsit részletesebben megmagyarázni, hogy tulajdonképpen mi a freskó, mert az az érzésem, hogy ez nemcsak technikai,hanem szellemi problémais.

- Igen, furcsa dolog, talán azért is kedvelem annyira, mert tökéletesen egybe kell kapcsolódjon az épülettel. Tehát nemcsak az a lényeg, hogy mitábrázol a freskó, hanem csak abba a környezetbe való, tehát nem egy leakasztható valamiről van

szó, hanem minek után a vakolatba, méghozzá nedves vakolatba festi az ember, természetes, hogy szervesnek kell lenni a helyszínnel.

- A főiskola után külföldönvolt valahol? Szóval hagyott valami nyomot a

- Igen hát mert a freskó egy olyan, hogy mondjuk nehezen megközelíthető, mert egy olyan technika, amit ma ritkábban alkalmaznak Franciaországban alkalmam nyílt főiskolára járni a 62-es 63 évben és ott furcsa mód azt tapasztaltam, hogy a gollen, mint főtanszak gyüjtött magába az összes szakokat, az volt a főtanszak, nagyon megtetszett és talán mondhatnám, hogy innen származik, hogy e felé indultam el, mert az érdeklődésem középpontjába került, mert nagyon rokonnak érzem, ha nemá is technikailag, de mondanivalójában a freskóhoz.

- Én azt egy nagyon érdekes kérdésnek találom, hogy két olyan műfaj, mint a fresko és a goblen, amelyek a megcsinálás technikáját illetően tulajdonképpen két véglet, az egyik amit a leghamarabb, a leggyorsabban kell megcsinálni a freskó, tehát a képet ugy kell megfestani, nehogy közben a vakolat megszáradjon, a goblen pedig ami a leghosszabb ideig tart és a legkomplikáltabb és a legaprolékosabb munkát kivánja, ez a két dolog közvetlenül követte egymást az Eta művészetében és nekem az az érzésem, hogy ennek az az oka, hogy őt olyan alapvető inditékok vezették, amelyek ebben a két látszólag ellentétes műfajban pontosan egyformán követhetők és kivehetők és én remélem, hogy a későbbiekben lesz alkalmunk ezt részletesebben ..

- Értem, hogy mire gondol, bizonyos eszmei gondolati összefüggésre. De egy kicsit eltávolódtunk, mert azt hiszem kétolyan goblenje van, amely Európa különböző részein van.
- Igen Koppenhágában az Egészségügyi minisztérium megrendelésére készült a másik pedig Helsinkibe Kekkonen elnök tulajdonában van, erre nagyon büszke vagyok.
- Igen viszont nagyon szép az, ami itt van a lakásában. Méghozzá, mint hallom ezt csak magának csinálta.
- Saját magam készitettem igen, hogy ne érhessen az a vád, hogy olyasmit kivánok azoktól, akik kivitelezik, ami nem megvalósitható. Igy tehát a technikai követelményeknek is alávetettem magam. Szóval nemcsak a tervezést, hanem magát a kivitelezést is.
- Bármilyen müfajhoz is nyul Eta, legyen akár freskó, akár táblakép, akár goblen, ugyan azt a hangulatot, gondolatot variálja rajta és az a gondolat, ami már ebben az első freskóban felmerült, ez érlelődik tovább az évek folyamán a különféle müfajokban. A freskó nekem egy nagyon kedves emlékem, mert ez volt az első modern freskó, amit életemben láttam. Akkor én még egyetemista voltam, hallatlanul tisztelettel néztem és azt hiszem ha láthatnám most is ugyan olyan nagy tisztelettel nézném. A finoman megrajzolt kezeket, arcokat láttunk, nagyon érzékeny vonalakkal, a csoportfüzés egy ilyen 1-3-2 ilyen hatású volt a 6 figura igy oszlott el és ebbe a határozott csoport osztás és ritmus és elkülönülés ugyanakkor mégis a kapcsolat teremtésnek az eszköze lett, amit finoman átvezetett drapériák tarok, egymásra néző tekintetek

nem alkalmasak arra, hogy a freskó hosszú ideig fennmaradjon. Nekem az az érzésem, hogy ez csak látszólagos ez a magyarázat, hanem ennek inkább nem technikai, hanem szellemi okai vannak. Hogy a freskót ma egy bizonyos fokig konzervativ technikának tartják éskevésbé szivesen alkalmazzák, az azt hiszem nem a freskónak a hibája. Mindig előfordul az, hogy bizonyos müfajok kicsit háttérbe szorulnak, majd később ismét felfedezzük őket. Erre nem akarok részletesen kitérni, mert például a porcelánnál ezt nagyon jól meg lehetett figyelni. A mostani belső terekben valóban jóval kevesebb freskó van, mint korábban, az épitészet történet nagy korszakaiban volt, és az, hogy ma a textilnek egyre nagyobb szerepe van, ennek az az érzésem, hogy ez már egy bizonyos fokig egy visszahatás. T.i. a magyar épitészetben a technikának, az anyagoknak a lehetőségnek az ipari előállitásnak, a módozatai olymértékben előtérbe kerültek, hogy az óhatatlanul is a szellemi áramlatokra is nagy hatást tett és az épitészek szivesebben alkalmaztak olyan technikákat, amelyek technikai jellegüek. Tehát például fémet rézdomboritást, vagy akár mozaikot a keményebb anyagokat és egy világosabb puritánabb, egyszerübb megfogalmazást az u.n. modern épitészet azonban éppen ebből kifolyólag az az érzésem, hogy lehet, hogy sokan ezt nem tartják igaznak, egy bizonyos fokig rideggé vált. És ennek a ridegségnek azután az ellensulyozására történt szerintem az, hogy a textil, amely mintegy meleg anyag és egy otthonos kellemes barátságos anyag visszajött az épületekbe, hogy ellensulyozza azután ezt a ridegség felé való haladást.

- Mi a véleménye?

- Azt hiszem, hogy igaza van, de ha most itt Eta munkásságára gondolunk, akkor azt mondhatjuk, hogy szinte mingydegy, hogy milyen műfajhoz nyúl, akár freskóhoz, akár táblaképhez akár goblenhez, nemcsak a gondolatok azonosságát folytatja, hanem - ahogy ezt már előbb megtárgyaltuk - a formai folytonosság is nyomon követhető. A freskó a legnemesebb és a legnehezebb technika, mint ahogy erről már beszéltünk. Gyorsaságot, pontosságot, tudatosságot követel. Ez a különleges szellemi koncentráció, ami a freskó technikai kivitelezésőhez szükséges, meghatározza a formákat is. Nagy, leegyszerűsített felületekkel kell dolgozni, nem lehet részletekbe menő ábrázolásra gondolni. Ezt a gondolatot, örökített meg Eta a goblenjeiben is és a táblaképeibe is. A freskó igazi monumentális műfaj és mint minden igazán monumentális mű, időtlen. Túlemelkedik a hétköznapi valóságon és egy olyan szférába kerül, ami egy más egy kiemelt szellemi szféra. Ugyan ezt találjuk meg Eta többi munkáin is, és ha megfigyeljük, hogy milyen eszközei vannak ennek a kiemelésnek, akkor hát nézzük végig képeit. A képeken Zsófika jelenik meg előttünk, különféle életkorokban és különféle ruhákban. Olyan kislány, aki szívesen öltözködik. Szereti felvenni anyja ruháit. Szereti az érdekes, trófás kalapokat, szalagokat, egy kedves egyéniség áll előttünk a képeken. Hajlamosak is lennénk arra, hogy megnéztük a képeket gyorsan tovább lépjünk, hiszen rögtön felfogtuk, hogy mit ábrázol. Ahhoz azonban, hogy ebbe a világba belehelyezkedhessünk, hosszan és elmélyülten kell zézni a képeket, hogy megérezzük azt a sajátos hangulatot, amit e perben ki akart fejezni. Mit akartál mondani?

- Igen furcsa talán, hogy ez a kellemes zöld, vagy rózsaszín

olyan hangulatot áraszt, hogy az ember mindennel meg van elégedve és valamilyen édes hangulatot akar ébreszteni. Ez nem teljesen igy van. Mert valahogy mindig ugy van ez, hogy az ember amire vágyik, azt próbálja megvalósitani és lehet, hogy ezek a szinek és ahogy mondtátok időtlen beállitások azt a hangulatot szeretnék elérni, az ember nem mindig és nem mindennel elégedett tőkéletesen és nem azok látszanak az ember munkáin, hanem amire vágyik. Na most itt a zöldet is emlitettétek,hogy miért jelenik meg mondjuk minden zöldben, például a zöld rózsák és mért válik zölddé ami téged mondjuk jobban meg is fogott. Ezek mindig olyan gyerekkori élmények és lehet, hogy a gyerek is azért kerül elő, mert az ember ismét ilyen korunak érzi magát és önkéntelenül eszembe jut a Óz a csodák csodája, aki látta filmen, vagy olvasott róla az a bizonyos zöld smaragd város, ami nem létezett, mert a város kapujában mindenkinek fel kellett venni a zöld szemüveget, és ezáltal, hogy belépett a városba minden zöldnek hatott és valóban elhisszük, hogy smaragd város. Lehet, hogy ennek a nyomai látszanak nálamis.

- Hát figyeljük meg, hogy milyen müvészi eszközökkel teremti meg Eta azt a légkört, amivel mi á/ is a smaragd városban érezhetjük magunkat. Én három ilyen fő eszközt látok az egyik a tér probléma, amivel a valóságos térből, egy más térbe emeli át a figurát, ez elsősorban a figurának és a mögötte lévő diszitménynek az ornamentikának a viszonyával, ennek a változásával érhető el. A másik a szin, amit már emlitettél a harmadik pedig egy nagyon érdekes dolg, a geometrikus kompozició

és az élő növényi emberi formának a kapcsolata.

Ahogy megnézzük itt az álló Zsófi ábrázolását megfigyelhetjük, hogy az első kép még szinte fényképszerű, / kézzel fogható realitása jelenik meg előttünk, a háttér dinszítménye teljesen mögötte van még, ahogy a tónusszal és a szinnel játszik, ahogy a nagyon klasszikus pozitív formák lassan negatív formába mennek át és előtérbe kerül az ornamentika. Először csak magán a figurán jelenik meg aztán egészen egyes képeken eltünik a figura és teljesen ornamentikává vlakul különböző hangulatok hordozójává válik. A másik a geometrikus és az organikus formák közti kapcsolat, hallatlan az a szerészség, ahogy a leghétköznapibb és szinte már már azt mondaná az ember, hogy giccsesnek tünő motivumtól sem fél. Ahogy egymás mellé mer helyezni egy hóviráget és egy kis csecsemőt. De abban az elrendezésben, ahogy előttünk megjelenik, túlemelkedik ezen. A körformát választotta a legharmónikusabb és a legzártabb körformát. Azok a korok kedvelték, amelyek nagyon tudtak komponálni például a reneszánsz nagyon szerette. Ebben a formában geometrikus rendben, tehát egy hatszög sugarainak megfelelően helyezkedik el a három kis figura és a három virág, ami teljesen egyanrangu egyforma értékkel jelenik itt meg. Szinekről sajnos nem beszélhetünk, hiszen a nézők mindent fekete fehérben látnak de azért annyit talán említsünk meg, hogy a már előbb is bemutatott rózsa az nem egyszínű zöld, hanem ezen a képen a zöld minden árnyalata felvonul előttünk. Azért van erre szükség, mert maga a motivum teljes naturális valóságában jelenik meg előttünk, és pontosan ez a különleges bizar szín az, ami kiemeli őt ebből a környezetből. Hiszen zöld rózsa elképzel-

hetetlen. Megszoktuk, hogy piros, megszoktuk, hogy fehér és sárga, ez a szin, ehhez a virához b m asszociálódik. Nem is virág, falkép.

- Most végignéztük azokat a képeket, amelyek java része kiállitáson szerepelnek majd. De hol láthatók Erdélyi Eta alkotásai egyébként?

- Erdélyi Eta alkotásai különböző belső terekben nem aképei, de a képei is láthatók. Például a Halásbástya Vendéglő galériáján az espressoban három ilyen kis karéj szerü helyen , itt Csóka Lajosnak a belső épitésznek az volt az elképzelése, talán már a név, hogy beirja inspirálta őt arra, hogy ott képeket helyezzen el, hogy az intim hangulatú és mondjuk kulturáltabb vendéglátó helyet alakitson ki az átlagosnál. Erdélyi Etának a képei egy nagyonzárt határozott erősen diszitményes jellegü ornamentális jellegü sorozat, amelyben azok a csirák már pontosan felfedezhetők, amit ezekben a képekben itt láthatunk a kiállitáson és azoknak a dolgoknak az előzményei, ahová ő eljutott, illetve annak az iránynak a gyökere, ahová halad tovább. Van egy nagyméretü goblenje, a Várfal, amely a Töréneti Muzeum számára készült, ez / jelenleg még nincs az eredeti helyén, mert az épületnek az a része, ahová kerül még nem készült el, de jelenleg is látható / a büfében van és ha hozzám a legközelebb áll érthető módon, Győrben a Széchenyi téren van egy Patika, Széchenyi patikának nevezik, ez a volt u.n. Jezsuita patika az épület ugyanis a barokk épület a XVII.század második felében épült, jezsuita kolostor volt és állitólag bár ezt most vitatják ebben a

helységben patika volt, amikor az épületépült, de csak belső használatra a kolostor részére. Ezután nagyon hosszú ideig nem volt patika, legutóbb mielőtt visszaállitották volna vasbolt volt, szörnyü állapotok voltak, de szerencsére az egészen kivételesen szép freskok és trukkok megörződtek ugyhogy szinte teljes pompájában helyre lehetett állitani. Ez ma is működő patika, jól kérdezed, mert ezt, hogy működő ez egy hosszú vitát eredményezett, mert voltakakik azt mondták, hogy csak muzeum legyen, tehát patika muzeum, Krisz György épitész az Országos Műemléki Felügyelőség Győr-Sopron megyei instruktura azonban hosszú ideig keményen kardoskodott amellett, hogy ebből működő patika legyen, egyébként én is mélységesen egyetértek vele, Mert az az érzésem, hogy egy régi térnek a helyreállitása, de egy mai funkcióval való kicgészitése az mindenképpen elő és egészségesebb, minthogyha egyszerüen csak steril funkciója van

- Nagyon szeretemezt a munkát., épp azért, mert nagyon óvatosnak kellett lenni,mert egy komoly stilussal álltunk szemküst és Gaczi butorai nagyon inspirálóan hatottak rám, mert ő megpróbált valahogy megoldani valamit, ami nekem is mindig célom, hogy igen alkalmazkodni kell, szóval alkalmazott művészetet soha nem szabad rossz értelembe venni, hanem igen is szervesnek kell lenni annak a munkának, ami egy bizonyos megszabott helyre készül.A téma érdekes volt, mert réginek is és ujnak is kellett lenni, próbáltam régi vegyjeleket arzén jelet, kigyó, a rés jele egy női figura, maga az arzén jelen a fején a küldökén jelenik meg, azon kivül asztrológiai figurát, hiszen régen kaposolták testrészeket a csillag-

képekhez és nagyon szép ábrázolásokat lehetett találni és itt valahol tudtam kapcsolni az én ornamentális figurális elképzelésemet és felhasználtam a régi...

- Igen és hallatlan érdekes ilyenkor a kutatás tulajdonképpen, mert ennek utána kell nézni.

- Igen, ami nem is szakágam.

- Nem szakága, de nyilván nagyoninspiráló.

- Én szerintem feltétlenül kell ilyen, mert ha az ember csak mindig azzal foglalkozik, ami a szakterülete, akkor önkéntelenül bezárkózik és nem tud uj problémákat.

- Ugy üzennek egymásnak régi századoknak.

- Igen.

- Bocsájts meg visszatérünk erre a Töréneti Muzeumban lévő goblenre, ami a büfében látható, azt mit ábrázol?

- Az egy zárt kiirási forma volt. Ennek az volt a cime középkori kézmüvesek, pályázat volt, én szerintem nem is lehetett volna másként megoldni, mert középkori, már meg van szabva a kázmüvesek, az is meg van szabva és nyilván középkori rész lesz majd ott elhelyezve és lekt, hogy azért volt ilyen szükreszabott a téma, hogy középkori kézmüvesek. Ugyhogy azt is ábrázolja középkori kézmüveseket.Egy kék háttérben, amit annak idején szerettem nagyon.

- Nyilván az eddig látottak meggyőzték nézőinket arról, hogy Erdélyi Eta roppant derüs és harmónikus müvészeti világában mennyi alapos mesterségbeli tudás huzódik, mert ez szakma, igaz? Kedves Mezei Gábor pontos, nehézxxpreciz szakma.

-Ez egy nehéz szakma és ezen belül is én ugy érzem, hogy

az Eta munkásságában a szakma résznek még nagyobb jelentősége van, mint azt általában a festőknél megszoktuk. Beszéltünk freskóról, beszéltünk goblenről, ez mind a két műfaj olyan, amely rendkívül alapos képzettséget, és hallatlan kemény munkát kíván. Most az az érdekes számomra az ő egész munkásságában, hogy ezek a tényszők, amelyek mesterségbelileg, és szerintem szellemileg is, mert ez a két dolog nem választható el egymástól, ezek a képekben épp ugy megjelennek a grafikáiban épp ugy megjelennek, mint ahogy a freskóban megjelenik, mert meg kell jelennie és, mint ahogy a goblenben megjelenik, meg kell jelennie el sem kőszíthető a goblen másként, mint egy óriási technikai felkészültséggel, és ezt nyugodtan kimondhatjuk, munka mennyiséggel.

- Kedves Eta egyáltalán hogy alkot. Most arra gondolok, hogy időbeosztásában van valami szigorúság, tehát nappal éjjel kezdi pontosan.

- Nem ehhez igazán nem tartom magam és ha ugy érzem, hogy nincs valami tökéletes napom, nem azt mondom, hogy várom, hogy az ihlet éppen arra szálljon, de ha érzem olyanszibe, amit nagyon komolyan szeretnék megcsinálni akkor nem kezdek bele.

- Ha és alkotónkörben például zenét hallgat?

- Igen.

- Arra vagyok kíváncsi, hogy inspiráló hatása van-e.

- Nem, már csak azért is ki kell az zárni, mert bár VI. emeleten lakunk, de azért az utca zaj az erősen érződik és az ember egyszerűen csak azért, hogy ettől egy kicsit függetlenítse magát egy rádió vagy mindenképpen azonc az feltétlenül jó hatással

van az emberre és akkor valahogy az embernek a tempója is kicsit növekszik és azért az ugy nem baj. Például szövés közben, amitugy manuálisan csinálok szóval a szellemi koncentráció nem kifejezetten arra összpontosul, hogy ezt az ecsetvonást most nem lehet másként, akkor az nagyon jó és nagyon inspirálóan hat. Szóval a munkakedvet feltétlenül fokozza.

- Már anyiszor elmondták, hogy magáról is az alkotásairól is, hogy harmónikus világ, szinte felhőtlen.

- Igen ez nagyon ugy néz ki, de hát erről azért tulajdonképpen szó nincs. Nem akarom szigoruan pesszinistának mondani magam, de nagyon sokszor azért ugy biztatgatnom kell magam és elvesztem valahol az egyensulyomat és lehet, hogy épp ennek a keresése, vagy szeretése jön igy elő és igy mindenki azt hiheti, hogy ez mindig vidám mindig jókedvü szineiben formájában témája se olyan bő, tehát nyugodtan variálhatja és nincs különösebb gondja.

- Ezt nem vádként mondtam, mert azt hiszem a legnagyobb ajándék, hogy derüt mosolyt és harmóniát adni az embereknek.

Nagy Ildikó müvészettörténészé az utolsó szó annál is inkább, mert meg is szoktuk azt, hogy a müvészettörténész szinte kategóriákba gondolkodik, hova tartozik Erdélyi Eta?

- Hát nagyon nehéz kérdés. Azt hiszemközelebb állunk az igazsághoz, hogyha nem próbáljuk meg őt valamilyen kategóriába elhelyezni. Minden müvészeti korszakban egymással ellentétes egymásnak sokszor ellentmondó tendenciák élnek együtt és ezek együttesen adják meg a kor jellegét. Különösen érvényes ez a XX.századrais, és napjaink müvészetére is. Az elmúlt kb 10-15 év európai és hát mondhatnám az egész világ

művészetének egyik jellegzes törekvése volt a tárgyas ábrázolás előtérbe kerülése. XX.század művészete fokozatosan próbálta kiküszöbölni a tár ábrázolását és eljutott a teljes nomfigurativ , nem ábrázoló művészetig. Az utóbbi 10-15 évben ismét hangsulyt kapot a tárgyi környezet, és a művészek a világ legkülönbözőb pontjain a legkülönbfélébb aspektusokból uj szépségeit edezték fel számunkra. Eta művészetében is megtaláljuk ezket a vonásokat. De azon kívül még egy másik, nagyon jellegzetes korunkban szinte divatosnak mondható vonást is, a századforuló művészetének a szecessziónak a hatását is. Hogy az ornamentika előtérbekerül ahogy a hangsulyok eltolónak, az arc és a kép ábrázolásáról, a ruha az ornamentika a dszités felé, de az egész nemcsak ábrázolásbeli hasonlóság, hanem mintha az érzelmek ismét visszakövetelnék a jogait. Nem véletlen, hogy napjainkban máár a romantika ujjáélodéséről beszélünk. Hát nagyon sok tendencia sürüsödik össze egy korszakban, és ha egy művész igazán benne él akorában, akkor ezek egységesen jelennek meg művészetében. Én ugy érzem, hogyha ezeket a képeket majd valaki 100 év mulva megnézi, akkor is fogja tudni, hogy amikor ezek a képek születtek, hogy milyen gondolatok, s milyen érzések foglalkoztatták az embereket.

- Köszönöm szépen. És amivel adósak maradtunk kedves nézőink azt a most szombaton kezdődő kiállitáson kéthétig lesz nyitva Erdélyi Eta kiállitása a Műcsarnok Kamara termében, bőven és részletesen megtudják tekinteni. Remélem, hogy jól érezték magukat köszönjük a fogadást Erdélyi Eta műteremotthonában. A viszont látásra.

A KIÁLLÍTÁSI INTÉZMÉNYEK ÉS
A TV GALÉRIA

MEGHÍVJA ÖNT

ERDÉLYI ETA

FESTŐMŰVÉSZ

KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÁSÁRA

1973. ÁPRILIS 21-ÉN SZOMBATON DÉLI 12 ÓRAKOR

MEGNYITJA:

MEZEI GÁBOR

BELSŐÉPÍTÉSZ

MŰCSARNOK, KAMARATEREM

BUDAPEST, HŐSÖK TERE

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ; 1973 ÁPRILIS 21 — MÁJUS 6.

724 FNYV. 1.

Erdélyi Eta Sestőművész

MEGHÍVÓ

ERDÉLYI Eta

A Fészek Művészklub tisztelettel meghívja 1990. január 30.
este 6 órára a Herman Terembe

ERDÉLYI ETA
festőművész
kiállítására

Megnyitja: Dr. FELEDY BALÁZS

Elhangzik: HOLLÓS MÁTÉ zeneszerző „Impromptu két cimbalomra" című műve

Megtekinthető: február 16-ig, naponta délután 2 és 8 óra között,
szombat és vasárnap kivételével.

Művészeti Szakszervezetek Szövetsége
FÉSZEK MŰVÉSZKLUB
Budapest VII., Kertész utca 36.
Postacím: Budapest
Postafiók 8.
1400

DÍJELŐLEGES

Bardoli István
MTA Mův. Tört. Kut.
Bp
Uri 62.
1014

2705
8818
9891
} Erdisi Etc

FRAMA

Válogatott csoportos kiállítások / Selected collective exhibitions / Gruppenausstellungen (Auswahl) / Expositions collectives (selectionné)

1964 Új murális műfajok. Magyar Építőművészek Szövetsége,
Új murális műfajok. Fiatal Művészek Klubja, Budapest
1966 Magyar Iparművészeti Kiállítás, Moszkva
1969 Arts Hongrois 1945–1969, Műcsarnok, Budapest
1970 Künstler International ´70, Baukunst Galerie, Köln
Fiatal Iparművészek Kiállítása, Ernst Múzeum, Budapest
I. Fal- és Tértextil Biennálé, Savaria Múzeum, Szombathely
Hungarian Weeks, Nottingham
1971 Hunting World Exhibition, Műcsarnok, Budapest
1972 Kápolna Tárlat, Boglári Kápolna, Balatonboglár
1976 Jubileumi Kiállítás, Fészek Művészklub, Budapest
1977 Festészet ´77, Műcsarnok, Budapest
1980 VII. Egri Akvarell Biennálé, Egri Színház, Eger
1981 Water-colours from Hungary, Bankside Gallery, London
XXII. Szegedi Nyári Tárlat, Horváth M. u. Képtár, Szeged
Vigadó Galéria: Gobelin Kiállítás, Budapest
Galerie Vigadó: Gobelin Ausstellung, Fischa-Park, Wien
Nyitás II. Fészek Művészklub, Budapest
I. Festészeti Szövetségi Kiállítás, Budavári Palota,
1982 Künstler aus Ungarn, Galerie Mensch, Hamburg
Ungarische Wochen, Artex, Offenburg
Országos Képzőművészeti Kiállítás, Műcsarnok, Budapest
VIII. Egri Akvarell Biennálé, Egri Színház, Eger
XXIII. Szegedi Nyári Tárlat, Horváth M. u. Képtár, Szeged
I. Rajz Biennálé, Nógrádi S. Múzeum, Salgótarján
Hungart Expo International Autumn Fair, Budapest
Exposition Magistrale Magyaren, Art Galerie Pieter Brueghel,
Eindhoven, Exposition Magistrale Magyaren, Oslo
Quadriennale, Erfurt
1983 I. Festészeti Biennálé, Horváth M. u. Képtár, Szeged
1984 IX. Egri Akvarell Biennálé, Egri Színház, Eger
D´Arte Contemporane Ungherese, Banco di Roma, Roma, Bologna
Symposion mit Norddeutsche Künstler, Galerie Mensch, Hamburg
Nyári Rajz Tárlat, Fészek Galéria, Budapest
1985 Künstler aus Ungarn, Galerie Mensch, Hamburg
Jubileumi Kiállítás, Vigadó Galéria, Budapest
Kulturális Fórum, Bartók 32 Galéria, Budapest
II. Festészeti Biennálé, Horváth M. u. Képtár, Szeged
Hasonlatok, Fészek Galéria, Budapest
Generálart Kiállítás, Abu Dhabi
Hungarian Gobelin, Műcsarnok, Budapest
1986 XXIV. Szegedi Nyári Tárlat, Horváth M. u. Képtár, Szeged
III. Rajz Biennálé, Nógrádi S. Múzeum, Salgótarján
X. Egri Akvarell Biennálé, Eger
A X. Egri Akvarell Biennálé anyaga, Finnországban
Contemporary Hungarian Water Colours, Porin Taidemuseo, Pori
1987 Művelődési Mininisztérium Vásárlásaiból 1981–1986, Csók I. Képtár,
Székesfehérvár
50x70 Tárlat, Fészek Galéria, Budapest
III. Festészeti Biennálé, Horváth M . u. Képtár, Szeged
Hungart Expo Kortárs Képzőművészeti Kiállítás, BNV Budapest
1988 ARTEXPO 1. Nemzetközi Művészeti Vásár, BNV Budapest
Tavaszi Tárlat, Műcsarnok, Budapest
Képzőművészeti Kiállítás és Vásár. ARTUNION, Kunstmesse, Graz
Bergeni Fesztivál (Norvégia) Festival of Bergen, Bergen, Norge
XXVI. Szegedi Nyári Tárlat, Horváth M. u. Képtár, Szeged
XI. Országos Akvarell Biennálé, Gárdonyi Színház, Eger
IV. Országos Rajz Biennálé, Nógrádi S. Múzeum, Salgótarján
Hungart Expo, International Autumn Fair, Asta, Budapest
1989 50x70 Tárlat, Fészek Galéria, Budapest
IV. Festészeti Biennálé, Horváth M. u. Képtár, Szeged
Válogatás a IV. Festészeti Biennálé anyagából, Bartók 32 Galéria, Budapest
Téli Tárlat, Műcsarnok, Budapest

1990 50x70 Tárlat, Fészek Galéria, Budapest
XII. Országos Akvarell Biennálé, Gárdonyi Színház, Eger
Ungarische Aquarelle, Schwörhaus, Galerie der Stadt Esslingen, Esslingen
Kép '90 Műcsarnok, Budapest
Association of Hungarian Fine Artists, Travelling-Exhibition, Suomi
1991 Ferenczy B. és N. Emlékkiállítás, Vigadó Galéria, Budapest
Anniversary of B. and N. Ferenczy, Governing Palace, Palma de Mallorca, Spain
Magyar Vízfestők Társasága (Bemutatkozó) Szombathelyi Képtár, Szombathely
Újpesti Galéria, Budapest, Szolnoki Galéria, Szolnok, Művészetek Háza
Szekszárd, Körösök Múzeuma/Muzeul Crisurilor, Nagyvárad/Oradea, Bucuresti
BAE Budapest Art Expo, Szállás u. 4. Budapest
Hongrie '91, Galerie d' Arfi, Denges prés Lausanne, Schweiz
Zászlók '91, Fészek Galéria, Budapest
1992 BAE Budapest Art Expo, Közgazdaság Tudományi Egyetem, Budapest
XIII. Országos Akvarell Biennálé, Kaszinó, Eger
9. Nemzetközi Miniatűr Textil Biennálé, Szombathelyi Képtár, Szombathely
VI. Országos Rajz Biennálé, Nógrádi Történeti Múzeum, Salgótarján
ART-MA kiállítások, Hadtörténeti Múzeum, 1993 Közlekedési Múzeum, Budapest
1993 Színes Víz, Ernst Múzeum, Budapest
Könyvtárgyak 1993 Országos Széchenyi Könyvtár, Budapest
Magyar Vízfestők Társasága, Rondella Galéria, Vármúzeum, Esztergom
Figurális Textil, Csók Galéria, Budapest
I. Országos Pasztell Biennálé, Balassa Múzeum, Keresztény Múzeum, Esztergom
Vízi Absztrakciók, Janusz Hotel Galériája, Siófok
Common Space, Kostol Klarisiek, Pozsony/Bratislava
1994 BAE Budapest Art Expo 1994 BNV, Budapest
Tavaszi Tárlat '94, Petőfi Csarnok, Budapest
Un Arrondissement se Présente, Office de Tourisme, Saint Paul de Vence, France
Saint Paul de Vence – Budapest, Csontváry Terem, Budapest
II. Nemzetközi Művészkönyv Kiállítás, Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár
XIV. Országos Akvarell Biennálé, Eger, Ifjúsági Ház
Nyomatok, Fészek Galéria, Budapest
Frauen Erleuchten Die Nacht, Open-Air Diashow, Tacheles Hof, Berlin Mitte, Berlin

Kritikák, katalóguselőszó: irodalom / bibliography / Bibliographie / bibliographie

1965 Rácz György: Új murális műfajok, Élet és Irodalom, júl. 10.
1966 Perneczky Géza: A Budai Várpalota gobelin pályázata, kiállítás a Fészek klubban, Magyar Nemzet
1967 Domanovszky György: Milyen kapuk, kerámiák és gobelinek díszítik az új Vár-Palotát, Tükör, márc. 8.
1970 Perneczky Géza: Három kiállítás, Élet és Irodalom, XIV. évf. 14. ápr. 4.
Perneczky Géza: Textil Biennálé, Élet és Irodalom, XIV. évf. 30. júl. 25.
1973 Domanovszky György: Katalógus előszó, Műcsarnok, TV Galéria
Horváth György: Erdélyi Eta művei a Műcsarnok kamaratermében, Magyar Nemzet, máj. 10.
Bojár Iván: Kiállításról kiállításra, Magyar Nemzet, ápr. 25.
Vadas József: Az új „újrealizmus" felé, Élet és Irodalom, máj. 12.
1974 Mezei Gábor: Egy belsőépítész műhelyéből (kép melléklet) L: évkönyve
Fiatal Művészek Pódiuma a Fészekben, Muzsika, XVII. évf. 1.
1978 Napló, Magyar Nemzet, okt. 24.
1981 Sinkovits Péter: Művészet, Nyitás II. Fészek Galéria
Molnár Zsolt: Szegedi Nyári Tárlat, Magyar Nemzet, aug. 2.
1986 Hírek, Somogyi Néplap, júl. 4., Fonyód Nyári Galéria
Illyés Mária: Hungarian Gobelin (kép melléklet) The New Hungarian Quarterly No. 102.
1990 P. Szabó Ernő: Elvesztegetett idők tanúi, Magyar Nők Lapja, II. évf. 28., júl. 14.
Mezei Ottó: Katalógus előszó
1992 Nagy Ildikó: Katalógus előszó
Fábián László: Azonos másság, Új Magyarország 1992. július 2., Vigadó Galéria
Aba Judit: Érző árnyképek, Pesti Műsor XLI. évf. 28. Vigadó Galéria
F.D.K.: Megbékéleink, Kortárs Képzőművészeti Kiállítás a Hadtörténeti Múzeumban, első Kerületi Figyelő 5. sz.
1993 Aba Judit: Színes Víz, Pesti Műsor XLVIII. évf. 6. sz. Ernst Múzeum
Színes Víz-Almanach (Salamon Nándor, Rideg Gábor, Kótai József, Aba Judit, Chikán Bálint, Kováts Albert, Wehner Tibor)
1994 Pogány Gábor: Vízfestők az Esztergomi Rondellában, Új Forrás 1994. II. szám

1021

Erdélyi Ete

1972. V.17. Tv. 17.45. Ma.

Tárlatról, tárlatra.

- Erdélyi Ete, akinek tárlatát a Csepel Galériában láttuk 1962-ben készitette el itt is kiállitott parmenur-ját diplomamunkaként az Iparmüvészeti Főiskolán.

- Ujabb müvei ugyancsak nem tagadják diszitő célzatukat, amikor a legfrissebb irányzatok sajátos ötvözését próbálgatják. Látnivaló lesz majd ennek a technikának a hatása például, amelyet a pop-art fiataljai alkalmaztak először amikor egy-egy motivumot, gyakran tárgyi banalitást, sorozatszerüen is ismételtek meg. A mai módszer-hez fiatal alkotónknál már a világszerte újból felfedezett szecesszió szín és forma világa járult. Ám minden mála mintegy elveszíti érzelgősségét, idő szőjelbe kerül, majdhogynem irónikus lesz. Már volna azonban

munkáit kizárólag e tendenciákhoz kapcsolni. Erdélyi Eta, akinek ars poeticaja világosabban kitünik alkotásaiból,mint hozzájuk füzött szavaiból, a hatásokat egy szeretetre és szépségre vágyó világnézet tüzében nemesiti meg.

- Ezen a kiállitáson javarészt szines grafikák láthatók. A lányon látható ég épp,nyáron, kalapban és ennek különböző variációit akartam szinekben is megvalósitani.

- A fej lényegében mintha egyforma lenne, egy kis töréssel, egy kis változtatással, a tónus mélyitésével, hogy változik meg az arckifejezés. Mennyivel elgondolkodóbb esetleg ezen és mennyivel bátrabb kiállása van ennek az arckifejezésnek. azonkivül a ka-lap néha átváltozik ornamentikává. És itt van az, ami erősen foglalkoztat engem, a figura, az ornamentika, virágmotivum még ezen a szélső grafikán is látható.Ezeknek az összeötvözése. A diszitő kedv, szintén a századvége, szá zad eleje nálunk mondjuk, mint szecesszió és mint Jugendstil ismert stilus, egy kicsit újra felütötte a fejét úgy érzem Európában is,vagy akár Amerikában is. A franciáknak az úgynevezett új realizmusa engem leginkább vonz, azon be lül is Marthia Weiss művészete, aki egy kicsit szeretné bebi zonyitani azt, hogy nem muszáj a művészetnek mondjuk elriasz tónak és teljesen érthetetlennek lenni, ahanem lehet abban szép is és esztétikailag élvezhető rész is.

Az az elképzelésem, hogy viszonylag realisztikusan megfogal mazott figurát hogyan lehet mégis mégis olyanná varázsolni, hogy ne legyen olyan realizmus belőle amilyen volt, vagy van, ahenm valami valahogy a magam elképzelései szerint aka-

rom megvalósitani akár egy ilyen ornamentika ..... amely keresztül vonul rajta, akár egy virággal, amit még mellé teszek. Valahol próbálom megtalálni az egyénit és ugyanak kor, akármennyire meglepő és aze mber hivatkozik mindenfé le iskolákra, a japánokra, az amerikaiakra, valahogy mégis az ember a magyar szinvilágot is hozhatja, ha mást nem te szek, az ember valahol még a trikolort is alkalmazza azáltal hogy zöld, bibor és a fehérnek, vagy akármilyen más variá ciót. Tehát itt megint visszatérhetünk ahhoz is, hogy az mégis próbáljon egy kicsit abból is éreztetni valamit, ahol él.

Erdélyi Ferenc
Barát-tanulmány, olaj

Őszi Tárlat. Műcs. kiállitása. 1922. nov. 21 l.
1.

Erdélyi Ferenc
Barta Károly dij

XVI. Tavaszi Szalon. Nemzeti Szalon, 1941. Julius.
1 1.

354. kép. *33. (Mss. I. 3.) Graduale (II. Ulászló-kódex). XVI. sz. 187b lap.*

144b (2); 145b; 146a; 146b; 147a; 147b; 148a; 149a; 150a; 150b; 151b; 152b (2); 155a; 155b; 156a; 156b; 157a; 157b; 158a; 158b; 159b; 160a; 162a; 162b (2); 163b (2); 164b; 165a (2); 166b; 167a; 168a; 168b; 169b; 170a; 170b; 171a; 172a; 173a; 174b; 175b; 176a; 176b; 177a; 178a; 178b; 179b; 180b; 181b; 183b; 184a; 184b; 186b; 187a; 187b; 188a; 189a; 190a; 190b (2); 192a; 192b; 193b; 194b; 197b; 198a; 198b; 199a; 199b; 201a; 201b (2); 203b (2); 204b; 205a; 206a; 207a; 207b; 209b; 210a; 210b; 211a; 211b; 212a; 213a; 214b; 215a; 216a; 217a; 217b; 218a; 218b; 219a; 219b; 221a; 221b; 222a; 223a; 223b (2); 224a (2); 224b; 225b; 226a; 226b; 227a; 228a; 228b; 229a; 230a; 231a; 231b; 232a; 232b; 233b; 234a; 234b; 235a; 235b; 236a; 236b; 237b; 238a; 238b; 239a; 240a; 240b; 242a (2); 242 b; 244a; 244b; 245b; 246a; 246b; 247a; 247b; 250a; 250b; 251b (angyal); *253b; 254b; 256a; 256b; 258a; 258b; 259b (2); 260b (2); 261a (2); 261b; 262a; 263a; 263b; 264a (2); 264b; 267b; 268b;*

TANULMÁNYFEJ.

Erdélyi Ferenc vázlatkönyvéből.

Új Kultura
1922. 5/12 kép

Erdélyi Ferenc

Erdéfi Ferenc

1924. Spanyolországba kerül

1925. koll. Eiallstuna volt a madridi Bellas Artes-ban

1925 ~~[illegible]~~ Alexandriá-ban, Kairóban és Algirban dol-gozott s az utóbbi ~~[illegible]~~ vásárban is Eiallstuna rendezett

~~Az [illegible]~~

F. lelke, a meglátásai s az emberi szenvedést vurá-zengő hatalmas hangja pa-rallel a Goyáéval, amel-kül azonban hogy Goya ref-lexiókat mutatna, vagy Don José Francés a Eiváló spanyol cortesikus

1926. New Yorkban és Philadelphiában rendezett kolt. Eiall.

1927. Ahonna Bartakovics dijat nyert

1928. Parantok elkezése és hegyi tány c. Egyet az antwerpeni szépmüvészeti mu-zeum szerzte meg

~~Magyarország~~ 1925. [illegible]

342.

Dujardin, Karel

Fekvő jak.

Rk.

K. 10.

72 × 96 mm.

Sz. 1904

Savoir Beaute
1927. dec. 12.

12 éves korában kezd festeni.
18 éves: tanulmányút és kiáll.
Finnországban – 1924: europ
pai országokon végig megy.
(Páris, Spanyolország, Algir)
1927: Bruxelles (Breughel
Goya, Greco, Rembrandt
(nagy hatással van rá)

Benkhardt és Rudnay tanítvány
1920. állít ki először.
1926: Szinyei-díj

---

rajongással dícséri
drámai erejű, nagyszerű
technikájú műveit

S Z Á

A Művészettört
3943oldaltól-
ti Lexikon 1954Xdéc.13-X1955Xjan
ben

2,300.- /Kettő

köszönettel felvettem.

1955 január 1

A fenti munka elvégzését igazolom.
Kérem az akadémiai cél hitel terhére
oldalanként Ft 2o.- összesen

Erdélyi Ferenc

1935. Hágában élt.
Ő tette lehetővé, hogy
a modern magyar képző-
művészek az előkelő
Esher-Surrey magan ga-
lériában bemutatkozza-
nak. Ybl szerint fenti
a magyar festőművészet
legragyogóbb, legegészsége-
sebb lehetségeinek. Sti-
lusa a valóságban gyö-
kerezik, nagy formatudás,
bámulatos szinérzék.
Uinabenne dezadens
erzés.
Megjelent a B. H.-ban,
datum levágva

Ybl Erzsinek (?) Hágeiről szóló
cikkéből

Alapítási év — *Gegründet:* 1577.
Telefon: 189-5-40.
Postafiók — *Postfach:* 242.
Postatakp. csekkszám — *Postscheck:*
Budapest: 37.473, 57.124,
Leipzig: 29.165, Paris: 160.010.

K.M
KÖ

BUCHHANDLUNG DER KÖNIGL.
LIBRAIRIE DE LA PRESSE DE L'U
BOOK-SHOP OF THE ROYAL HU

SZÁMLA

DELVEGMEN S
(1185C/1879. P. M. s. r. e ... megállapított szemelyes mérékmentesség folytán.)

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos Müen

Budapest, 19
IV, Kossuth Lajos-u. 18.

1	L'Opera del genio Italiano A

6. szeptember 14.

Erdélyi Ferenc

Magyar Iparművészet

1928. 851 l.

— Egy másik magyar művész, **Erdélyi Ferenc** még csak 23 éves és már Spanyolországban és Belgiumban rendezett külön kiállítást műveiből. És ami a fő, a kiállítások sikeresek voltak, mert grafikus műveinek és képeinek egyrésze elkelt, a vásárlók között pedig múzeumok és ismert gyüjtők vannak, és komoly kritikusok meleg elismeréssel méltatták műveit. A december havában Brüsszelben rendezett kiállítása alkalmából a Savoir Beauté c. belga művészeti folyóiratban M. Renard szerkesztő terjedelmes cikkben ismerteti Erdélyi életrajzát és műveit, melyek közül tizet jól sikerült reprodukciókban be is mutat. Budapesten Helbing, Benkhardt és Rudnay voltak mesterei, 16 éves korában már szerepelt a kiállításokon, 1926-ban megkapta a Szinnyei Merse-Társaság nagydíját és most a külföld nyuitia feléie a babért.

Erdélyi Ferenc.
festőművész

* **Erdélyi Ferenc kiállítása Brüsszelben.** *Erdélyi* Ferenc festőművész, aki félév óta Brüsszelben dolgozik, kollektiv kiállitásban mutatta be Belgiumban készült müveit. A kiállitásnak, amelyet *Lambotte* szépmüvészeti államtitkár nyitott meg, igen jelentős sikere volt és a belga sajtó egyhangulag emeli ki a müvész magyar karakterét és nagy festői értékét. *Vauthier* közoktatásügyi miniszter személyesen választotta ki a *Korcsma* cimü nagy képet, amelyet a brüsszeli muzeum számára vásárolt meg. *Ulain de Loo*, a genfi muzeum igazgatója pedig megvásárolta muzeuma számára a *Parasztok ebédje* cimü vásznat, melynek derüs, magyar hangulata felkeltette ugy a müértők, mint a kritika figyelmét. Az állami képtár mellett a magángyüjtemények is vásároltak

Magyarság. 1928. febr. 5.

~~Erdélyi Tzene~~

U. 4055

1925 Madrid, - 1925: Alger
1926: New York Philad.
~~1927 Bruxelles~~
1930: Zurich (ugyit)

1932 Helsinki
1934: Hollandie
1935 Bruxelles

1939 New York (ugyit)

1923. egy évig Madridban élt.
azután Alexandriába majd
Cairóba utazsk, azután
1924 Algirban élt fél évig. ⊗
1925 Koll. kiáll. Madridban
s ez év őszén jött haza.

74 megfestette a Kormányzók és Kancellárok portréit.

Szerony, neuvetőr VI. 137.

Expositions d'Art

Galerie Kodak. — M. François Erdelyi est un artiste hongrois, âgé de 25 ans nous dit-on. Assurément, M. Erderlyi fait des choses surprenantes pour une si tendre jeunesse. Nous voyons exposé d'abord du noir et blanc, où nous remarquons une technique qui fait un usage habile des clartés et des ombres; ensuite des peintures, où des effets saisissants sont obtenus par le jeu de tons assourdis, de blanc, de vert, de rose et de brun.

Si de la technique nous passons à la composition, nous aurons également à signaler une véritable virtuosité dans le groupement des personnages représentant des scènes jordanesques de cabaret : les *Buveurs*, les *Joueurs de cartes*, le *Samedi des Pauvres*.

Il y a dans ces tableaux un sens particulier du mystère, auquel vient se joindre le souci d'un pittoresque réalisme.

Nous citerons parmi les œuvres les plus caractéristiques le *Musicien*, l'*Homme au chapeau gris*, l'*Aveugle* et une figure de vierge, une madone d'un beau sentiment artistique.

Au Salonnet. — M. Gaston Van Landeghem s'inspire de Van de Woestyne, de de Saedeleer et même de Saverys. Il se plaît à composer des paysages sombres, où la blancheur de la neige fait plus vivement ressortir le noir d'encre des ruisseaux et des nuages. Les arbres, très stylisés, étendent comme des bras décharnés leurs rameaux tordus, selon un procédé décoratif qui se renouvelle sans cesse. Tristes aussi les environs de Vilvorde et autres lieux: des tons bruns, des tons de pluie et d'orage, que rehaussent parfois quelques notes de rouge vif, flammes près de s'éteindre dans des nuits, ou bien le disque d'or du soleil surgissant des campagnes monotones et rappelant certains paysages de Servaes.

Galerie Nouvelle. — M. Guillaume Baudewyns reproduit avec un soin minutieux et dans des atmosphères assez ternes, des intérieurs d'impasse, de ferme et de basse-cour et quelques fleurs aux tonalités éteintes. A. D.

« L'« Aveugle », par le peintre Erdelyi.

Au cours de cet échange de vues qui s'est produit, M. Merlot a fait observer que les crédits nécessaires aux travaux de démergement de la Meuse n'étaient pas prévus dans le projet des grands travaux.

Suivant un autre membre de la Commission, il semble bien qu'en effet ces crédits n'y sont pas indiqués. La Commission serait d'ailleurs d'accord pour demander qu'il soit tenu compte de cette observation.

Elle a décidé aussi de confier à M. Golenvaux la rédaction du rapport sur les projets des grands travaux et des routes, et se réunira mardi prochain.

La taxe sur les chiens

Le ministère des finances communique :

Dans un but de simplification et d'économie, le ministre des finances a décidé, à titre d'essai, de dispenser les détenteurs de chiens de faire renouveler annuellement la médaille fiscale.

En conséquence, une nouvelle médaille ne sera pas délivrée en 1928 pour les chiens déjà munis de la médaille de 1927, celle-ci étant valable pour 1928.

Il est bien entendu toutefois que la taxe, augmentée le cas échéant des centimes additionnels provinciaux et communaux, doit être acquittée le plus tôt possible, soit en espèces au bureau du receveur des contributions, soit par chèque ou virement postal au compte de ce receveur. En outre, une médaille sera délivrée en 1928 pour les chiens nouvellement déclarés et pour ceux dont la médaille de 1927 aurait été perdue.

Nos malles congolaises

Nous pouvons confirmer le démenti que nous avons donné aux bruits qui couraient sur le sort de la malle congolaise « Elisabethville ».

L'armement vient, en effet, de recevoir du commandant du navire un télégramme daté du 25, disant que tout allait bien à bord.

Nous croyons savoir que la Compagnie belge maritime du Congo recherche l'origine des bruits tendancieux qui ont récemment couru au sujet de ses vapeurs.

Le vapeur « Thysville » a contourné Ouessant le 25 janvier, à 17 heures. Il est attendu à Anvers vendredi, à partir de 9 heures du matin.

INFORMATIONS DIVERSES

◆◆ **De Quévy à Mons.** — Le train 283 N. B. sera avancé de 3 minutes à l'arrivée à Mons et suivra l'horaire ci-après : Quévy, D. 5.47 ; Blaregnies D. 5.52 ; Genly, D. 5.57 ; Frameries, D. 6.02 ; Cuesmes, D. 6.08 ; Mons, A. 6.14.

◆◆ **Un télégramme** nous annonce le départ du Navire-Ecole « L'Avenir », de Key-West (Floride), en date du 23 courant, à destination de Charleston, où le navire carènera. La correspondance peut être adressée comme suit : Monsieur X..., on board of the Belgiam Training-Ship « L'Avenir », G/O South Atlantic Steamship Line P. O. Box 829, Charleston (South-Carolina, U. S. A.).

L'Almanach du SOIR est en vente à l'Agence Rossel, dans nos Dépôts, chez les Marchands de journaux.

BEA

Le Peintre François ERDELYI

Ce fut un beau jour pour moi, un jour à marquer d'un caillou blanc, quand mon excellent ami Paul Hermans, le chantre énamouré de la Campine, me présenta au peintre François Erdelyi, qui nous arrivait de Budapest. Tout de suite, je fus conquis par ce jeune homme au regard franc et décidé, au caractère entier et à la poignée de main foudroyante.

Il nous raconta sa vie, bariolée et rapide comme un bon film. A la fin de ses études à l'Académie Hongroise, l'artiste partit pour Paris, qui est toujours le pèlerinage obligé des jeunes peintres à l'aube de leur carrière. Puis il commença son tour d'Espagne et de France; il vécut quatre ans dans la péninsule ibérique, dans ces grandes villes aux noms évocateurs : Grenade, Valence, Barcelone et Madrid, dont les Musées ont acquis deux tableaux de l'artiste.

Il revint en France, passe par Marseille et Lyon et séjourne quelques mois encore à Paris; puis il s'embarque pour l'Afrique. Il peint à Alger et fait une exposition, qui remporte un éclatant succès en juin 1925. A cette occasion, il fut même invité par un caïd arabe, du côté de l'Atlas, chez les Touarregs.

Il pousse jusqu'au Caire et à Alexandrie, où il travaille quelque temps. Lassé de soleil blanc et de lumière orientale, il repart soudain vers le pays natal, où l'attire une nostalgie ardente et triste.

Et repris de son désir de voyage, il vient en Belgique où il œuvre à l'ombre, longuement et silencieusement. L'artiste aime beaucoup notre petit pays, si sympathique, si accueillant, où, nous dit-il, on vit entouré de bonté.

François Erdelyi est un grand peintre. D'autres l'on écrit — et plus qualifiés que moi. La presse espagnole a été unanime et l'a félicité avec prodigalité. M. Marius Renard, Directeur de la belle revue *Art et Beauté*, a consacré au peintre un superbe article, plein de sympathie fraternelle et d'intelligente compréhension.

François Erdelyi est de l'école naturaliste : il observe avec minutie, il va par la vie attentif aux gens qu'il rencontre et aux scènes qui l'intéressent. Et cette somme prodigieuse de croquis mentaux, il la synthétise dans des dessins primordiaux, qu'il reprend et complète à loisir.

Ouvrez les cartons du peintre, — et vous restez saisis du nombre prodigieux d'esquisses, de mises en page préliminaires. Puis, quand il a tous les éléments en main, avec assurance et avec passion, il peint; et ces dessins se métamorphosent en symphonies colorées, somptueuses et puissantes.

bienheureux qui console de la vie. De pauvres hommes, isolés au milieu de cette joie triste, et relégués à la porte des paradis entrevus, boivent silencieusement et s'enivrent pesamment. D'autres lampent à même les brocs débordants, pendant qu'on emporte des femmes malades. Au-dessus de ce déchaînement, un accordéon geint lamentablement, au soufflet saccadé de sa caisse sonore. Cette scène s'appelle le *Samedi du Pauvre :* c'est un chef-d'œuvre !

J'aurais voulu parler de toutes les toiles, une trentaine, que vous pourrez admirer, amis lecteurs, à la Salle Kodak : le peintre y est véritablement obsédé de la vie des parias, des travailleurs, des sans-le-sou, des las d'aller. Il nous les montre, il les fait vivre sous nos yeux, avec leurs pauvres figures abêties et les vieux gestes rituels des amants, heureux d'oublier le calvaire de l'existence.

Ce qu'il y a d'admirable dans les toiles et les dessins, c'est la lumière, — une lumière mystérieuse, surnaturelle, venue on ne sait d'où et qui semble sourdre des objets. Elle imprègne les scènes et donne aux tableaux une atmosphère unique à la fois de précision et d'irréalité.

Je ne vois pas en Belgique un moins de vingt-cinq ans qui arrive à la cheville de François Erdelyi. Il est vrai que son art a une maturité étonnante : c'est de la peinture d'homme en pleine force de réalisation. Ce qui est étonnant aussi ce sont les énormes progrès réalisés en quatre ou cinq mois. Passez l'inspection étudiée des toiles exposées et vous serez stupéfiés des bonds faits à chaque toile.

Le secret des avances prodigieuses de ce bel artiste, costaud et sympathique, qui semble s'excuser de sa force tranquille et sûre d'elle, c'est qu'il ne se repose jamais dans la possession : il va de l'avant toujours, il cherche la victoire, il veut les difficultés, il attaque de front — et une fois la chimère vaincue, il repart vers d'autres conquêtes.

Son coloris est original, — il fait chanter une musique un peu sauvage de bleus purs, de verts profonds et de rouges chauds et somptueux. Ici François Erdelyi est lui-même et ne doit rien à personne. Ses dessins font parfois penser aux grands noms hollandais, français ou espagnols — mais ce n'est qu'impression fugitive, l'examen en montre l'inanité. Au reste tout le monde subit au départ quelques

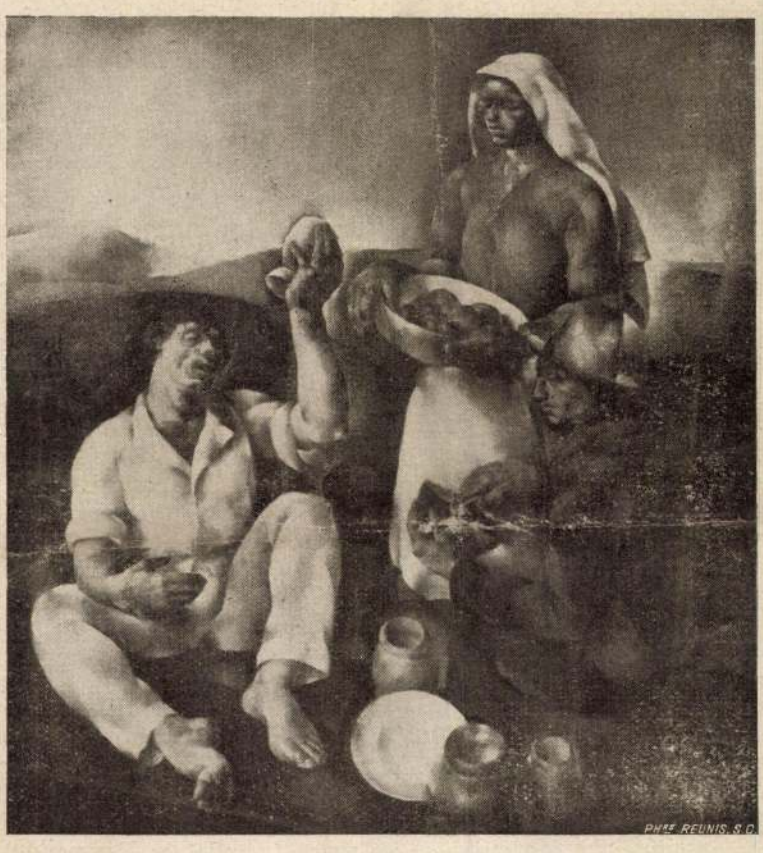

FRANÇOIS ERDELYI. — Le repas à *la* Campagne
(Cliché **Savoir** et **Beauté**)

Les toiles d'Erdelyi ont pour nous un charme de mystère et une aura de sensualité triste. Il aime les compositions solidement équilibrées, peintes d'une main large et prodigue.

Ses compositions sont magistrales d'équilibre et de rythme : il remplit ses toiles d'humanité lourde et de sourde détresse. Il aime les scènes de cabaret, les *csardak* comme il rugit de sa voix rauque, aux soirs d'orgies et d'alcools. Et les couples s'enlacent : truands abrutis de travail et de peine, qui cherchent sur les lèvres des belles gouges l'opium

influences; le critère c'est le choix des peintres élus, car un artiste a les maîtres qu'il mérite.

Dans ses compositions, où règnent des clartés irradiantes, François Erdelyi déploie une pléthore de force, une puissance mesurée, le sens du rythme et de la mise en page, de grandes richesses intérieures — et reliant ces sciences éparses, une synthèse définitive.

Le jeune peintre a le tempérament des grands artistes créateurs.

Jean DEPAYE.

OURISME, SPORTS, INTERET GENERAL
GES ET ETRANGERS

. post.: 83,375.

Directeur de la publicité: **F. Brackelaire**
Les manuscrits ne sont pas rendus. — La publicité n'engage pas la responsabilité du journal.

u Cercle « La Vedette », du Cercle royal « Bien faire et laisser dire », Touring Club de Belgique), des Tournées Charles Schauten, des Grandes

THÉATRES

tout son génie, malgré l'affirmation de ce cuistre de Gounod — vous savez, l'homme de Faust! — qui décréta un jour du haut de son omniscience que dans cette œuvre, «l'affirmation de l'impuissance est poussée jusqu'au dogme! » Ici Satan c.-à-d. Van Obbergh, le meilleur et le plus sympathique des artistes de la Monnaie, fut égal à lui-même et sa belle voix profonde dessina des arabesques sur une orchestration puissante, pleine d'éclairs et de voix sifflantes, cortège grandiosement infernal autour du roi des épouvantements. Puis la voix du Christ revient apaiser les justes dans un chant sublime: César Franck est vraiment génial dans les textes chantés par le Christ. « Venez, les bénis de mon Père ». Et l'ensemble prodigieux de justes, des anges et des saints, entoure l'hosanna final qui retentit dans l'éternité.

Il faut féliciter avant tout M. Désiré Defauw et sa direction magnifique: c'est un de nos meilleurs chefs d'orchestre, malgré (peut-être à cause) des campagnes dénigrantes, de basses rancunes et des jalousies mesquines. Un cordial bravo aussi à la vaillante Chorale César Franck.

JEAN DEPAYE.

***

AUX CAPUCINES

LA DEMOISELLE DE MAGASIN

Salle comble, mardi soir, au coquet théâtre des Capucines, pour la générale de *La Demoiselle de Magasin*, et, disons-le sans tarder, salle vite saisie par la saine bonne humeur de cette jolie pièce, par la perfection du jeu des artistes, et qui n'a ménagé ni les rappels, ni les chaleureuses interruptions en crépitants applaudissements.

Chacun connaît le sujet de cette joyeuse comédie qui puise son inspiration à la source savoureuse du terroir : l'ineffable M. Deridder, tapissier-garnisseur, vrai M. Prudhomme dans sa boutique vieillotte de coin de rue; sa brave bourgeoise de femme, dont le désir est de faire de son fils un avocat, au grand regret du père qui aurait voulu en faire un tapissier-garnisseur ; l'engagement comme demoiselle de magasin de la jeune et jolie Claire Trémois, orpheline sans place, et, du même coup, le goût et la grâce entrant avec elle dans la vétuste boutique, aussitôt transformée. — La prospérité croissante des affaires, les agrandissements successifs du magasin, et sa transformation finale en les immenses et fastueuses « Galeries Deridder et Cie » sont l'œuvre de cette intelligente, grâcieuse et tenace Claire. — L'histoire serait trop simple et trop naturelle si l'amour ne venait compliquer tout cela. Il y a d'abord Antoine, le brave magasinier et l'homme de confiance de Deridder qui s'éprend de Claire; mais conscient des distances, il ne déclare sa flamme que lorsqu'elle s'est éteinte sous l'étouffoir du bon sens. Il y a Amelin, le vieux gentleman sportif, propriétaire puis associé de Deridder, qui s'est subitement intéressé au meuble, et avec l'appui financier duquel s'est réalisé la fastueuse transformation. — Mais le cœur de Claire a parlé; elle aime André, le fils de Deridder, et André l'aime aussi; elle ne veut pourtant pas l'épouser de crainte de passer pour une intrigante, et feint devant lui de vouloir épouser Antoine; lui fait de même envers une certaine Mlle Delombre; de là, marivaudage charmant entre les deux « amants » jusqu'au jour où, au dîner qui fête la nomination de Deridder dans l'Ordre de Léopold (encore l'œuvre de Claire!), le refus net de Claire fait comprendre à Amelin sa folie de vouloir à son âge épouser cette jeune fille, et où il exige de son associé de marier ces deux enfants.

Pièce, gaie, pleine d'esprit et d'humour, de notations très justes, de traits de mœurs de la plus fine observation, tantôt déclanchant le fou rire, tantôt sobrement attendrissante, et de plus, jouée à la perfection par des interprètes de premier ordre.

Un Deridder réalisé par M. Wicheler, avec un naturel parfait, prud'hommesque à souhait, et déclanchant le rire continu; Mlle Gilberte Legrand, si jeune, si fraîche et si gracieuse qu'elle nous fait comprendre et admettre sans peine les transformations qu'elle apporte dans la boutique et dans les cœurs, et dont il faut louer aussi la voix si délicatement pure dans la chanson du troisième acte; le jeu si sobre, si discret et si profondément compréhensif de ce parfait artiste qu'est Maury; le « chic » d'aspect et de cœur d'un Amelin (Deneubourg) ; les juvéniles naïvetés corrigées par une naturelle élégance d'un André (Le Gouriadec), et le bourgeoisisme si amusant de Mme de Ridder et Delombre (Mmes Grandel et Raymonde) ; cet ensemble si parfait de talents intelligents; tout concourut au triomphe de cette pièce qui fera certainement longue et belle carrière sur l'affiche des Capucines.

s Européens -

Palace Hotel
ique au Monde
Hotel Ritz
lus aristocratique
Hotel Réal
ion incomparable

St-Sébastien Continental Palace
Le meilleur climat
Séville Alfonso XIII
Le plus merveilleux des Palaces

Erdélyi Ferenc,
festőművész.

M. 928 II-23

* **Erdélyi Ferenc képei.** A *Magyarság* esütörtöki képes mellékiete közli *Erdélyi* Ferenc fiatal magyar festőművész két — belga muzeumokba került — jeles alkotását. Három esztendővel ezelőtt adott hirt lapunk arról, hogy a madridi muzeum két képet vásárolt az akkor még huszonegyéves művésztől. A biztató indulás nem maradt igéret, mert a külföldön élő kiváló magyar talentum azóta számos értékes sikert aratott. Művészetét a legutóbbi bruxellesi kiállitása alkalmából behatóan méltatták a belga lapok. Maurius *Renard* a *Savoir Beauté*-ban terjedelmes tanulmányt közöl a magyar piktorról, több sikerült illusztráció kiséretében. A belga állam által vásárolt — mellékletünkön közölt — két kép ujabb bizonysága fejlődésének, melynek elismeréséül M. *Lambotte* belga művészeti államtitkár meghivta Erdélyi Ferencet, hogy vegyen részt a juniusi bruxellesi nemzetközi kiállitáson.

Magyarság,
1928. febr. 23

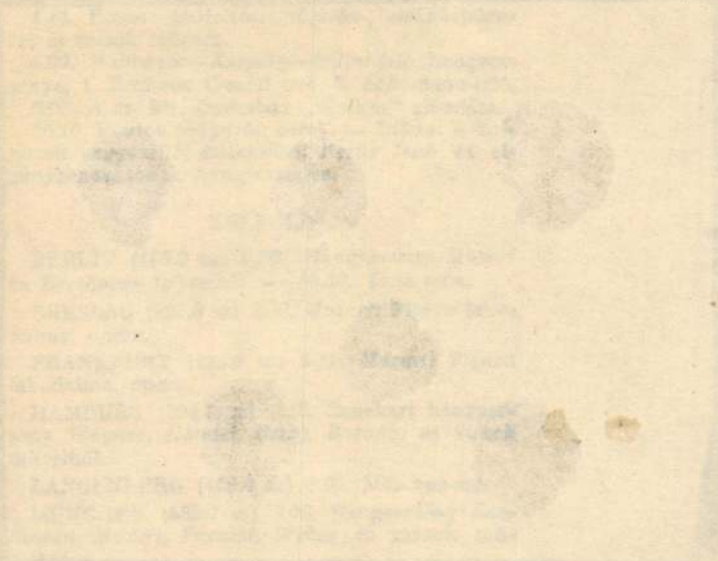

M. D. K.

Erdélyi Ferenc

(k. gy.) sign.-val „Lejtő" cimmel „Beszélgetés Erdélyi Ferenccel, a festő-iroval" alcimmel számol be a művén munkájáról: „képeit őrzik a brüsszeli, antwerpeni, barcelonai, madridi és prágai muzeumok, négy évig a hágai nebadegetemen professzoroskodott... A közelmultban kalajott s megirta „Lejtő" c. regényét. – irja a cikkiró. A művén fáj-képét egyik festményével közli a lap.
Szinházi Élet. Bp. 1937. márc. 28. ápr. 3. XXVII. évf. 14. n. 92. lap.

TÁVIRATOK

Anglia utját állja annak, hogy Franciaország a hatalmak körében tulsulyra jusson

London, junius 23. *Haldane* lord tegnap este beszédet mondot az angol-német viszonyról és történeti áttekintést adott a háboru óta lejátszódott eseményekről, főképpen pedig *azzal az uj helyzettel foglalkozott, amely Németország szempontjából keletkezett.*

Haldane lord szerint kétségen felül áll, hogy *Anglia hevesen ellenzi Franciaországnak minden olyan politikai irányát, amely a hatalmak körében tulsulyra törekszik.* Németország készneknyilatkozott a versaillesi békeszerződésben megállapitott határok elfogadására. Ez figyelemreméltó lépés volt. Mindenkor igen sok olyan német ember volt, aki a békés módszerek alkalmazását kivánta. Azt hiszi, hogy Bismarck megóvta volna a békét, ha 1914-ben ő felelős Németország sorsáért.

Haldane nézete szerint a német nép soraiból sokan visszatértek a békés gondolkodáshoz és az ujonnan keletkezett helyzet abban nyilvánul, hogy hajlandók az ügyek ujrarendezését kezdeményezni. *Hindenburg* megválasztása semmi aggodalomra nem ad okot. Ő sokkalta inkább ugy gondolja, hogy *Hindenburg biztonsági szelep a jobboldali radikális törekvések számára.* A Németország által felajánlott paktum abból áll, hogy szivesebben keresnek menedéket döntőbirósági itéletben, minthogy rögtön kardot ragadjanak. Az egész ügyet áthatja a döntőbiráskodási eszme.

Nekünk *Németországot korlátlan korrektséggel kell kezelnünk* és gondolnunk kell arra, hogy nekünk magunknak is füződnek érdekeink a kérdéses területekhez, amely támaszpontunk bármilyen oldalról jövő ellenséges támadás ellen. A Németország által ajánlott paktum ha azt olyan szellemben lehetne végrehajtani amint annak történie kellene nagyon előnyös Nagybritanniára nézve. A paktumnak Franciaország számára is a biztonság érzetét kellene nyujtania. Mindezekért a paktumot a nemzetek szövetségének erősitésére szükségesnek tekinti. Ha *Briand* és *Chamberlain* Németország és Franciaország között helyre tudják állitani a szilárd békét, ugy a világkereskedelem ujból felvirágoznék és uj piacok nyilnának meg.

—

A kinai felkelők gyilkolják és üldözik a japánokat

London, jun. 23. *(Reuter.)* A helyzet Kinában szemmelláthatóan rosszabbodott. *Wucsaui* (Kvantung kormányzóság) meg nem erősitett hirek szerint *a japán vámbiztost ott megölték és két másik japánt megsebesitettek.*

Wuihoban az idegenellenes mozgalom megnőtt. A vámházat a zavargók kifosztották.

Csingkiangban a japán konzult az utcán kővel megdobálták. A konzul bocsánatkérést követelt, ellenkező esetben erélyes akciót helyezett kilátásba.

Sanghaiból jelentik, hogy *Csang-Co-Lin* tábornagy fia elutazása előtt a kinai külvárosokban kihirdette az ostromállapotot, s megtiltott minden tüntetést, gyülést és röpiratosztogatást. Elrendelte egyuttal a fegyver és lőszer lefoglalását, a levelek és táviratok cenzuráját, valamint a ki- és befutóhajók átkutatását.

—

Átalakitják a szerb kormányt

Belgrád, jun. 23. A verifikációs bizottság tegnapi határozata, mely szerint a Rádicspárti mandátumok igazolását fogja javasolni, politikai körökben igen jó benyomást keltett

A *Vreme* szerint a Rádicspárti mandátumok verifikációja után azonnal meg fognak indulni a hivatalos tárgyalások a horvát parasztpárt és a radikális párt között. Máris különböző kombinációk merültek fel a Rádics-pártnak a kabinetben való részvétele tekintetében abban az esetben, ha ezek a tárgyalások sikerre vezetnek. E feltevések szerint a *radikális párt* 11, a *Rádics-párt* 5, az *önálló demokrata párt* pedig 1 miniszteri tárcát kapna. Az uj koalíciós kabinetben helyet foglalna *Jovanovics* Lyuba is, akit mint a kormány legidősebb tagját *Pasics* helyetteseként emlegetnek, mialatt Pasics külföldön tartózkodik. Amennyiben a kormánynak nem sikerülne a Rádics-pártiakkal megegyeznie és erős kormányképes alakulatot létesitenie az ellenzék szerint nem marad más hátra, mint uj választásokhoz folyamodni. Ennek az utóbbi megoldásnak azonban eddig igen kevés hive van.

Világotjáró magyarok

Madrid, junius hó

(A Magyarság tudósitójától)

A sok külföldön csavargó között, akik — hála a nagy francia nemzetnek — a bünös trianoni béke következtében ott kellett, hogy hagyják megcsonkitott hazájukat, igen sok tehetség, sok igazi nagy érték is van.

Ezek közül — sajnos — a legnagyobb rész örökre elveszett a hazai kultura számára. Csak igen kis százalék tér ujra vissza Csonka-magyarországra, és pedig csak azok, akik egy váratlan, hirtelen jött fellendülés folytán rövid idő alatt, fiatalon vagyonhoz jutnak, vagy pedig — s fájdalom, ez a valószinübb és gyakoribb eset — egyáltalán nem tudnak érvényesülni s csalódottan, reményvesztetten térnek meg a csonka édesanya megtépett szárnyai alá.

Egy ilyen excepcionális képességü fiatal, huszonegyéves magyar lángész rendkivüli sikereiről akarok ezuttal megemlékezni.

A neve: *Erdélyi* Ferenc.

Madrid, Señano 20, Cafe Jorge Juan

Hátul, a piros plüsspamlagos kis szobában ülnek a spanyol müvészet fiataljai. Poéták, szobrászok, piktorok s nem az asztalfőn, csak ugy kedélyesen köztük a társaság doyenje: *Don José Francés*, a friss akadémikus, Spanyolország legmélyebb tudásu, legtekintélyesebb szavu, legszélesebb kulturáju mükritikusa. A Szépmüvészeti Akadémia tagsága, külföldre világitó ereje, Párisban elismert tudása nem arra valók nála, hogy fényesre csiszolják a vaskalapot. Csak meg kell nézni Madrid legnagyobb, legkomolyabb hetilapjába, a »La Esfera«-ba irt hosszu cikkét s a kedvéért sok akadémikusnak megbocsát az ember.

»El pintor Francisco Erdélyi« mondja a *kétoldalas*, csillogóan megirt tanulmány cime s alatta következik valami, ami kell, hogy Budapestet is érdekelje. Legalább Don José Francésnek ez a szerény véleménye, mint nekem mondotta...

Be kell egy kissé mutatni »el pintor Francisco Erdélyit«, hiszen régen volt, hogy tizenhatéves korában mücsarnoki kiállító lett s tizennyolcéves korában megnyerte a Szinyey-dijat. Azóta már, lehet, nem is emlékeznek rá otthon. Nyolc hónapja, hogy eljött hazulról s ebből hat hónapot Spanyolországban töltött.

Nyolc rajzának és egy otthon lévő nagy kompoziciójának fényképreprodukcióját hozza az »Esféra« s talán legjobb lesz, ha idézeteket kapok ki a *hathasábos* tanulmányból.

»A lelke, a meglátásai s az emberi szenvedést visszazengő hatalmas hangja parallel a Goyáéval, anélkül azonban, hogy Goya-reflexiókat mutatna«, — irja Don Jose Francés. *»S ennek a fiatal, éveiben még csaknem gyermek-müvésznek az abszolut tehnikai tudásán, megdöbbentő formanyelvén s komor, fájdalmas mondanivalóján át az örök emberi szomoruság, a szenvedés, a könny, a vér felé zengő részvét szólal meg. Micsoda sötét fájdalom lehet abban a szegény, szerencsétlen országban, amelynek letiprását, igazságtalan összetörését szomoruan figyeltük mi, semleges országok. Ahonnét ifju nagy müvészek öreg emberek komor szivével jönnek ma hozzánk, mint ez a fiatal magyar festő is, aki bámulatosan fölépitett, nagy kompozicióiban, abszolut tudásu grafikájában, legegyénibb formanyelvü rézkarcaiban messzeszalad a közönségkábitó l'art pour l'art pepecselléstől, sima rutincsillogtatástól, mert csak az örök emberi szenvedés, letaposott akarat, félrelendült jószándék fogja meg a lelkét, fajának, népének, nemzetének szomoru tragédiája áll mögötte...«*

És ezen a hangon beszél tovább Erdélyi Ferencről egy olyan ujság hat hasábján, amely terjedelemben, formában, kiállitásban és jelentőségben azt jelenti a spanyol világ számára, amit a *L'Illustration* Párisban s az *Illustrated London News* Londonban. Foglalkozik a magyar festő — állandóan »el magnifico pintor hungaro«-nak cimezve őt — müvészetének külső értékeivel, *Rembrandthoz hasonló koloritjával, Velasquez-i tehnikájával s a magyar nemzet rettenetes tragédiájában keresi a fiatal művész mélyenjáró fájdalmának, az örök szenvedés előtt kitárt lelkéből fakadó müvészetének magyarázatát, a legmodernebb piktura magasba lendült mesterének nevezve Erdélyit.*

Don José Francés igen jól tudja, hogy a modern spanyol festészet messze elmarad attól a kortól, amely Velasquezt, Riberát termelt, egy krétai görögöt, Domenico Theotocopulit, más néven El Grecot csábitott spanyol földre, vagy egy Francisco Goyában testesitette meg a kor minden keserüségét. A mai Spanyolországnak Zulvagán kivül csak rejtett értékei vannak a modern pikturában. Francés tehát örömmel üdvözli a távoli magyar festészetet, mely a nemzetközi kultura számára már oly óriásokat produkált, mint Munkácsy Mihály, Paál László és Wagner Sándor.

Francés a »Nuevo Mundo« közönségének is bemutatja Erdélyit, mint a magyar müvészetnek külföldre szakadt nagy értékét.

»Élünk ám még, cimbora« — mondja Romain Rolland a *»Colas Breugnou«*-ban s mintha a szétlépett, megnyomoritott, szegény kicsi Magyarország dörögné ezt a mondatot Nyugat felé.

Élünk és dolgozunk.

Erdélyinek márciusban volt a kollektiv kiállitása a madridi »Bellas Artes«-ben, április végén pedig elutazott Bombay-ba.

Amig itt volt, esténként ott ült a Cafe Jorge Juanban és arról beszélt, hogy Budapest nem azonos Bukaresttel, hogy Ausztria és Magyarország geografiailag és politikailag különböző fogalmak, — meg más ehhez hasonló, a hivatalos propagandának, ugy látszik, lényegtelen kérdésekről, mert ezekről, öt évvel a trianoni béke után, még mindig beszélni kell Európában, Spanyolországban, egy gyermekifju festőmüvésznek, aki magyar akar maradni.

Rákóczy Péter

A főváros meg akar szüntetni két elemi iskolát

— A Magyarság tudósitójától —

A *Dembinszky-* és *Elemér*-utcában 1910-ben két hatalmas épületet emeltek *elemi iskolák számára.* Mindkettőben tizenhét tanterem van és modern berendezéssel látták el. E sürü lakosságu városrészben már az első iskolai esztendőben igen megszaporodott a tanulók száma. A Dembinszky-utcai leányiskola 22 osztályába 1911-ben *1084 tanuló iratkozott be.* Az Elemér-utcai iskolában szintén *ezernél több* flut tanitottak. Hogy mennyire szükséges volt e városrészben az iskolák létesitése, azt a tankötelesek nagy száma bizonyitotta legjobban. Ennek ellenére a két uj tanintézet *nem sokáig* müködött. Mindjárt a háboru elején ezt a két iskolaházat szemelték ki *hadikórház* céljaira. Átalakitották a tantermek berendezését és sebesülteket, beteg katonákat helyeztek el bennük.

A háboru befejezésekor a környékbeli szülők abban bizakodtak, hogy azontul e két iskolát visszaadják régi rendeltetésének. Ám a Károlyi-kormány nem akart katonát látni, az országot szétdarabolták és a végekről a számüzött magyarok ezrei özönlöttek a csonka hazába. A főváros tehát kénytelen volt az iskolák termeiben is *a menekült családoknak szállást adni.* A menekült magyarok azonban ma már kezdenek az ilyen tömeglakásokból kiköltözni és most szó van arról is, hogy a *VII. kerületi iskolaépületeket is hamarosan elhagyják*, vagy pedig hivatalból fogják őket máshová áttelepiteni. Az iskolák tehát felszabadulnak és megkezdődhetne bennük ujra az apró elemisták oktatása.

Ámde megütközéssel értesültek a gyermekek szülői, hogy a főváros vezetősége a két tanintézetet *nem akarja átengedni elemi iskolák számára*, hanem *polgári leányiskolát szeretnének ott elhelyezni*, illetve át akarják adni az épületeket az államnak leánygimnázium céljára. A városrész lakossága már régebben kérte a főváros tanácsát, hogy az iskolát, ha a menekültek kiköltöznek belőle, adják át eredeti rendeltetésének. Sőt egyik képviselő ez ügyben *interpellált már a nemzetgyülésben is. Mindannyiszor megnyugtatták őket*, hogy a régi elemi iskolákat ujra fel fogják támasztani. Ennek ellenére az utóbbi időben megint olyan hirek terjedtek el, hogy a főváros a *leánygimnázium tervét akarja mindenáron megvalósitani.* A környék lakossága pedig ez ellen *a leghatározottabban állást foglal.*

Amióta a Dembinszky- és Elemér-utcai iskolákban megszünt a tanitás, a »Csikagó« e részének apró diákjai több különböző iskolába járnak tanulni. A *Thököly-uti* és *Hernád-utcai* iskolák ide meglehetősen távol vannak, ugy, hogy a gyerekeknek *20—30 percig is kell gyalogolniok az iskoláig.* Ez, különösen téli időben, állandó rettegésben tartja a szülőket, mert a hosszu uton gyermekeik *egészsége és testi épsége is sokszor veszélynek van kitéve.* Az is meglehetősen kellemetlen ugy a gyerekre, mint a szülőkre, hogy némely osztály növendékei tanterem hiánya miatt csak *délután, vagy az esti órákban mehetnek iskolába.*

A két iskolaépület a legmodernebb követelményeknek megfelelően van berendezve. Napközi otthon, kézimunkaterem, étkező, olvasószoba, játékhelyiségre van alkalmas hely. A szülők, akiknek legnagyobbrésze *munkás- és kisiparos*, sehogy sem tudják megérteni, hogy miért akarnak ide leánygimnáziumot telepiteni, amikor arra itt nincs szükség.

A szülők szerdán délelőtt *küldöttségben mennek a főváros tanácsához* és kérni fogják, hogy a Dembinszky- és Elemér-utcai tanintézeteket, amelyek *elemi iskola céljára épültek, adják vissza eredeti rendeltetésüknek.*

HIREK

— **(Károlyi József gróf haza érkezett Lequeitióból.)** *Székesfehérvárról* jelenti a *Magyarság* tudósítója: *Károlyi* József gróf, Székesfehérvár nemzetgyülési képviselője, ma este haza érkezett Lequeitióból. Károlyi a fehérvári pályaudvarról autón ment ki csurgói birtokára, ahol hosszabb ideig beszélgetett sógorával, *Wenckheim* Antal gróffal. A sajtó részére semmiféle nyilatkozatot nem tett.

— **(Prohászka püspök Esterházy Móric grófnál.)** *Prohászka* Ottokár székesfehérvári püspök a minap meglátogatta majki birtokán *Eszterházy* Móric gróf, volt miniszterelnököt. A püspök több kirándulást tett a környéken és felkereste *Nátz* József vértessomlói esperesplébánost, a Vértesvidék érdemes történetiróját, aki megismertette a püspökel a környék érdekes multját.

— **(Kormányzói elismerés.)** A kormányzó a kultuszminiszter előterjesztésére megengedte, hogy *Mikolik* Kálmánnak, a budapesti Deák-téri evangélikus polgári iskola igazgatójának, a tanügy szolgálatában eltöltött félszázados buzgó és értékes munkásságáért elismerése tudtul adassék.

—

AZ IDŐ

A *Meteorológiai Intézet* jelentése szerint a nagy légnyomás állandóan az Oceán felett tartózkodik és jobban vagy kevésbé nyomul a kontinensre. Magjával, a helyzethez képest, hol északi, hol nyugati légáramlást okoz Középeurópában, melynek hőmérséklete tehát szintén állandóan a normális alatt van. A legnagyobb légnyomás — 772 milliméter — ma Izland felett található. — *Hazánkban az eső ismét az ország nyugati felére szoritkozott, ahol általános volt.* Menyiségében általában számottevő: 5—15 milliméter. (Szentgotthárd 17, Keszthely 17, Nagykanizsa 16, Pápa 15 milliméter.) A hőmérséklet tegnap egyes helyeken 25 fok Celsiusra emelkedett. — *Jóslás: Változékony, aránylag hüvös idő, helyenkint esővel.* — A *földmivelésügyi minisztérium vizrajzi osztályának* jelentése szerint a *Duna* alacsony vizállás mellett végig apad, a *Tisza* Tiszabecstől Tiszafüredig apad, onnan lejebb árad igen alacsony vizállás mellett.

—

— **(A törvényhatóságok a kormányzó mellett.)** A törvényhatóságok állásfoglalásához a kormányzó mellett ujabban Békésmegye törvényhatósági bizottsága és Kalocsa város közgyülése is csatlakozott.

— **(Kitüntetett egyházi férfiak.)** *Petrányi* Ferenc óbecsei apátplébános és *Egerth* Jakab apatini prépost-plébános a »Pro Ecclesia et Pontifice« érdemkeresztet tüntette ki *Jellochich* Lajosnét. A pápától. — Egyidejüen evvel *Gyenes* János ny. plébános szenszéki ülnökké nyert kinevezést.

— **(Pápai kitüntetés egy urinőnek.)** Pécsről irják: A pápa *Zichy* Gyula pécsi püspök előterjesztésére a »Pro Ecclesia et Pontifice« érdemkeresztet tüntette ki *Jellochich* Lajosnét. A kitüntetés ünnepélyes átadása vasárnap folyt le a pécsi székesegyház Mária kápolnájában.

— **(Első mise.)** Szerdán, junius 24-én mutatja be első szentmiséjét az egyetemi templomban *Hóka* Imre esztergomegyházmegyei most szentelt áldozópap. Manuduktora *Ernszt* Sándor dr. prelátus-kanonok, szemináriumi rektor lesz. A Domonkosok énekkara P. *Badalik* Bertalan vezetésével *Weirich* Missa Solemnisét adja elő. Orgonán *Koudela* Géza dr. játszik, akinek primiciai offertóriumát *Mamusich* Mihály dr. énekli. Szentmise után ujmisés áldás.

— **(A katolikus egyetemi ifjuság világkongresszusa.)** A Pax Romana-ban tömörült katolikus egyetemi szövetségek az idén szeptemberben Bolognában tartják ötödik nemzetközi kongresszusukat, amelyen a magyar ifjuságot az Országos Magyar Katolikus Főiskolai Diákszövetség csoportja fogja képviselni. Az ünnepélyes keretek között lefolyó kongresszus Rómában fejeződik be, ahol a pápa külön kihallgatáson fogadja a delegátusokat. A magyar delegáció ez alkalommal egy ezüst Szent Imre-szobrot fog átnyujtani a katolikus magyar ifjuság hódolatának jeléül.

URISZOBA
elsőrendü kivitelben, diófából, fényezve, jutányos árban kapható. KRONSTEIN BUTORGYÁR, VIII., Kisfaludy-utca 8. sz. Telefon: József 46—16

— **(Erzsébet királyné nővére meghalt.)** *Bécsből* jelentik: Mint a Neues Wiener Abendblatt jelenti, *Trani* grófné, Erzsébet királyné nővére, 82 éves korában egy müncheni szanatóriumban meghalt.

— **(Magyarország képviselője is felszólalt a nemzetközi mezőgazdasági értekezleten.)** *Varsóból* jelentik: Hétfőn a nemzetközi mezőgazdasági értekezlet második napján a bizottságok üléseztek. A mezőgazdaságtani első számu bizottság munkálatai minden figyelmet megérdemelnek. A nemzeti jelzáloghitelintézetek jelenlegi megszervezése kérdéséhez *Dubois* (Hollandia), *Korvin* és *Szymanovszky* (Lengyelország), *Tardy* (Franciaország) és *Horánszky* (Magyarország) szólaltak fel. *Hall* (Nagybritannia) a háboru utáni mezőgazdasági válságról beszélt. A mezőgazdasági oktatási bizottság ülésén *de Vuyst* alelnök a hivatásos mezőgazdasági oktatás kiterjesztésének módszereiről beszélt.

— **(A kisvasuti kongresszus második napja.)** Noha a tegnapi fogadóestélyről jóval éjfél után tértek csak nyugovóra a kongresszus résztvevői, ma reggel 9 órakor ismét felvették a komoly tárgyalások fonalát. Elsőnek *Schwab* vezérigazgató, a düsseldorfi *Rheinische Bahngesellschaft* vezetője tartott a sinek hegesztéséről előadást. Az automobil-ipar idevágó problémáit *Quarg* igazgató (Berlin) és *Hohl* főmérnök (Bern) ismertették. Végül az autóbusz és villamosvasut viszonyáról *Stein* igazgató (Hamburg) számolt be. A délutáni programon mindössze két előadás szerepelt. *Châtel* Vilmos, a *BSzKRT* müszaki igazgatója az áramalakitó telepükről szólt, összegezve az utóbbi évek során szerzett tapasztalatokat, *Wehrspan* igazgató Wanne-ből pedig a modern kisvasutak feladatait körvonalozta. Négy órakor a *BSzKRT* ferencvárosi forgalmi telepének megtekintésére indultak a kongresszus résztvevői. A helyszinen *Tóbiás* igazgató mutatta be a fővárosi villamos vasutaknak tegnapi előadásából már megismert fejlődését egy-egy eredetiben megőrzött jellegzetes példánynak. Igy pl. a régi BVVV 1890 körül épült 1. számu kocsiját ismertük meg 16 lóerős *Siemens*-motorjával, mely még primitiv láncáttétellel hajtotta a kocsitengelyt, aminthogy nem kevésbé primitiv volt az áramszedés módja is az akkoriban még ujdonságszámban menő alsóvezetékből. A következő két kocsi is háboru előtti ugyan, (az egyik 1912-ből való, a másik két évvel későbbi), a legujabb tehnikai haladásokat tehát még ezeken sem láthattuk, de 2—2 motorjukkal, fogaskerékáttételükkel, lég- és elektromos fékberendezésükkel mindenképpen nagy haladásról tanuskodnak. A modellben már a vasuti szakkiállitáson megismert féktuskó utáni állító szerkezet, a fékutat és fékidőt jelző müszer és még néhány figyelemreméltó tehnikai ujitás megtekintését a látogatók a szomszédos pályafenntartási mühely megszemlélésével fejezték be, aztán pedig a Hüvösvölgybe, illetve a Svábhegyre rándultak ki.

— **(Kolozsvár régi rendőrkapitányának özvegye a szegényházban.)** Kolozsvárott a napokban egy magyar ujságiró kintjárt a városi aggok menházában. Hamis ürüggyel, mint jótékonycegyesület állitólagos megbizottja, előzetes engedély nélkül beférkőzhetett. Szerencsétlen, rongyhulladékokba csavart emberromokat talált a szigoruan elzárt falak között. A tehetetlen öregek még a napon is dideregnek, de a legmegdöbbentőbb, amit *Tussay* Gábornak, Kolozsvár egykori népszerü, kiváló volt rendőrkapitányának özvegyéről, leir. Annak idején *Tussay* kapitányné, a szépséges *Flóra* asszony, a régi kinceses Kolozsvárnak egyik kedves, ösmert nő alakja volt. Vendégszerető uriházuknál az előkelőségek, a színész, iró, müvészvilág meleg, szives tüzhelyet találtak, ma pedig Tussay Gáborné, a szegények házában egy fapriccsen fekszik. Az összeaszott asszonynak a feje vastag kendővel van bekötve, meglepőleg a barna rongypapplan helyett az egyszer jobb napokat látott, kopott, szinehagyott tollpaplannal van betakarva. Az idegen vendég láttán felül:

— Kihez van szerencsém? — Majd remegő hangon folytatja. — Batiszt fejkendőre volna szükségem. Ez, ami a fejemen van, igen meleg . . . Egy kis kalácsot is szeretnék pünkösdre enni! — Az ujságiró nem birta tovább nézni és hallgatni a megrenditő sorsu magyar urasszonyt. Ezeknek a szerencsétleneknek főként ruhájuk nincsen, ha meghal valamelyik, a ruháját, helyesebben a rongyait mindjárt a másikra huzzák.

— **(Emlékezés egy régi belvárosi polgárról.)** A régi Pestnek országosan ösmert nevü kedves alakja éldegél elvonultan rákosszentmihályi lombos, madárdalos otthonában. Még a Hatvani-utcából ösmert *Fischer* Győző hires magyar orvosi müszerész mester, egykori gyáros ez a szentmihályi érdekes remete. Fischer Győző, a hetvenév körüli fehérszakállas öreg ur annakidején a magyar orvosi müszerész-iparnak kiváló uttörője volt. Mint a *Fischer Péter és Társa* orvosi müszerész cég egykori szakavatott főnöke szakmájában negyvenhat magyar mestert is nevelt. A kiváló *Halász* P. József, *Darida* Kálmán, *Haberl* Rezső, *Stepanek* Antal és Rezső, *Keresztessy* Lajos, *Jonke* Rezső, a Mono orvosi müszerüzem igazgatója és még sokan a szakmából Fischer Győzőnek a tanitványai. Fischer Győző, aki felsőbb iskoláit Németországban végezte, az orvosi müszerészetet pedig Angliában tanulta, 1875-ben lépett be apjának, *Fischer Péter Pálnak* Hatvani-utcai üzletébe, melyet modern szinvonalra emelt. E kiváló szakember találmányai a tengerentulra eljutottak, az egész világon máig használatban vannak. Ritka tökéletességü szaktudását az orvosi tudomány nagy tanárai megbecsülték, ugyhogy valóságosan segitőtársuknak tekintették a délceg Fischer Győzőt, aki a régi Hatvani-utcai korzónak egyik legszebb férfi és gavallér alakja volt. A csendesen félrevonult öreg mestert tanitványai a mai hálátlan korban sem felejtették el, sőt a most elkövetkezett ötveneves forduló alkalmából rózsaligetes szentmihályi otthonában felkeresték. A bensőséges esti szép kerti-ünnepséget legutolsó, legfiatalabb tanitványa és keresztfia: *Otte* Géza rendezte. A könnyekig meghatott ősz mesternek egy nagyon szép *ezüst plakettel* is kedveskedtek. Ez a hires pesti orvosi müszerész-család egyébként bajor eredetü. Évszázadok óta jeleskednek a szakmában. *Fischer* Antal nevü ősük, a *köpülyöző és ércsappantó* müszerek különleges készitője, 1743-ban származott át Bajorországból a Bécs melletti Badenbe, de *Márton* fia már bécsi polgár lett, a Márton fia és unokája, a két Fischer Péter Pál, szintén a császárvárosban folytatták a müvészipart (jeles rézmetszők is voltak), mignem Márton unokája, az ifjabb Péter Pál, a most ünnepelt Győzőnek az édesapja, 1852-ben Pestre telepedett le és megalapitotta később országos hirüvé vált üzletét.

— **(Az evezősegyletek tüntetése a kormányzó mellett.)** A különféle társadalmi egyesületek és a törvényhatóságok után ma délután a magyar evezősegyletek és klubok tüntettek a kormányzó mellett. Az egyletek tisztelgő felvonulást rendeztek a Dunán, a Pálffy-téri kikötőállomástól az Erzsébet-hidig. A hajó- és csónakoszlopot a MFTR négy fellobogózott hajóból álló csoportja nyitotta meg, majd az evezősegyletek csónakjai következtek, végezetül pedig a folyamőrség motorcsónakja haladt. A felvonulást a kormányzó a királyi vár fokáról nézte végig. A felvonulás előtt *Perger* Ferenc, *Abray* Zoltán és *Kalivoda* Ferenc vezetésével küldöttség tisztelgett a kormányzónál.

— **(Mikes püspök Bécsben.)** *Mikes* János gróf szombathelyi megyéspüspök vasárnap áldozópapokká szentelte egyházmegyéje végzett növendékeit, majd még aznap délután néhány napos tartózkodásra Bécsbe utazott, ahonnan e hét végére tér vissza székhelyére.

— **(Tisztviselői létszámcsökkentés a cseheknél.)** *Prágából* jelentik: A tisztviselői létszámcsökkentési javaslat véglegesen elkészült. A javaslat értelmében 33.624 tisztviselőt bocsátanak el, ezekközül 26.362 tisztviselőt kényszerelbocsátás utján, mig a fennmaradó 7262 tisztviselő önként lép ki az állami szolgálatból. Az elbocsátandó tisztviselők között legnagyobbrészt a vasuti tárca alkalmazottai szerepelnek.

— **(A Rómába zarándoklók nem viselhetnek politikai jelvényt.)** Rómából irják: A szentévi zarándoklatok központi bizottsága felhivást tesz közzé, amelyben rámutat arra, hogy különösen a külföldi zarándokok közül sokan a szentévi jelvények mellett *politikai jelvényeket is viselnek*. Mivel a zarándoklatnak tisztán vallási jellege van, a központi bizottság felkéri a zarándoklatok rendezőit, hassanak oda, hogy a zarándoklatok tagjai a zarándoklat tartama alatt ne viseljenek a szentévi jelvény mellett politiki jellegü jelvényeket.

— **(Háromszáznegyven magyar kivándorló mehet Amerikába.)** A belügyminiszter értesitette a törvényhatóságokat és az államrendőrségi kapitányokat, hogy az Egyesült Államok a jövő 1925/26. esztendőre háromszáznegyven magyar születésü kivándorlót engednek be az Egyesült Államokba. Eredetileg a magyar kvótát négyszázhetvenhárom főben állapitották meg, ebből azonban százharminchármat a szomszéd államokban lakó magyar születésü kivándorlóknak tartottak fenn. A kvótán belül előnyben részesülnek azok, akiknek az Egyesült Államokban ott már polgárjogot nyert rokonuk él. Ezeknek számára százhetven helyet tartanak fenn, ugy hogy egyéb igénylők között csupán százhetvenet fognak szétosztani. Ezeknek a helyeknek a betöltését a belügyminiszter magának tartotta fenn. Elsősorban azok kaphatnak amerikai vizumot, akik kintlevő férjükhöz, illetőleg szüleikhez akarnak kivándorolni. Ezeknek kérvényeit julius hó folyamán el kell küldeni a belügyminiszterhez. Szeptember 30-ika után felterjeszthetők azoknak a kérvényei, akiknek Amerikába való kijutása létkérdés. Felterjeszthetők azoknak a kérvényei, akiknek a budapesti amerikai főkonzulátus kvótán kivül vagy belül kedvezményes vizumot engedélyezett, a kvótán kivül utazók, tehát az állami tisztviselők. Amerikában tevékenykedő papok, egyetemi tanárok és indokolt üzleti ügyben utazó egyének. Apácák, tanitók, müvészek, színészek részére az amerikai hatóságok csak a legritkább esetben adnak kvótán felül vizumot.

— **(Finn és észt tanárok kirándulása Magyarországra.)** *Tallinnból* jelentik: *Virro* Ferdinánd tallinni magyar konzul kezdeményezésére a Tallinni Észt-Finn-Magyar Egyesület észt tanárokból, müvészekből és ujságirókból álló kirándulást szervez Magyarországba. Az előkészületek Tallinnban már folyamatban vannak és julius végén vagy augusztus elején valósitják meg a kirándulást.

— **(Ludovikás Levente.)** A Ludovika Akadémia junius 24-i évzáró sportünnepélyével kapcsolatosan felhivjuk a közönség figyelmét a szerdai ünnepség helyszinén is kapható *Ludovikás Levente* cimü meglepő fejlettségü folyóiratra, mely azt bizonyitja, hogy bármilyen előkelő rendü ludovikás ifjuságunk sportnevelése, semmiképp se marad mögötte a szellemi termelése sem. A *Rózsás* József szerkesztésében megjelent alkalmi szám a válogatott ifjuságnak a testivel egyenlőrangu szellemi olimpiásza.

— **(Tanügyi hirek.)** A Veszprémvármegyei Általános Tanitóegyesület veszprémi közgyülésén megjelentek *Magyar* Károly dr. főispán, *Bibó* Kálmán dr. alispán, *Lukcsics* József dr. egyházmegyei főtanfelügyelő, *Simon* György dr. prelátus-kanonok, *Demjén* Márton református esperes. A közgyülés tárgysorozata mindvégig a nemzeti ujjáépités eszméjét szolgálta. Beszédeket, illetve felolvasásokat tartottak *Jilek* Ferenc egy. elnök, *Szokolszky* Rezső királyi tanfelügyelő, *Rákos* István királyi tanácsos, *Csajághy* Károly m. kir. kuriai biró, törvényszéki elnök, *Fekete* József kultuszminiszteri megbizott, tanár, *Okolicsányi* László dr., a Magyar Nemzeti Szövetség ügyvezető elnöke, *Karsay* Sándor dr. kir. törvényszéki biró. Az impozás gyülést százhetventeritékes bankett követte, melyen számtalan pohárköszöntő hangzott el. Délután megtekintették a nemrégen felavatott gyönyörü muzeumot, majd utána a *Wasek* Ottó alezredes parancsnoksága alatt álló jutasi altisztképző-intézetet látogatták meg. Este a városi szinházban a veszprémi dalegyesület *Gaál* Sándor karnagy vezetésével hangversenyt rendezett. A hangversenyt reggelig tartó tánc követte. — *Sopronhorpács* csütörtökön választotta meg főtanitóját. Sopronhorpács község bizalma *Énekes* kövesdi osztálytanitót tisztelte meg.

Pénz kölcsönt folyósit legelőnyösebben Pénz kihelyezést eszközöl
Bankház, Üllői-ut 5

— Meghalt. — Még akart valamit mondani Zsóka, valami nagyot, gyilkosat, de abbahagyta. Szemein undor tükröződött, mélységes és egyben fájdalmas undor. Elfordult.

— Hozzátok megyünk? — törte meg Anti a csöndet. Éhes vagyok, ma nem ettem semmit, gyere Zsóka menjünk.

— Gyilkos! — sziszegte szemébe a lány, nyomorult alávaló gyilkos vagy! Utállak, nem tudok rád nézni, szeretnélek agyonlőni, mint egy kutyát! . . . Megfeszitett ujjakkal nyomta vissza Anti előrehajló arcát, miközben éles körmei belevésődtek annak husába, aztán vissza sem tekintve elrohant.

Anti folytatta megkezdett utját, mintha mi sem történt volna. Keze véletlenül hozzáért a kosárhoz, belenézett, fekete, ragacsos kenyérmaradék volt benne és néhány piszkos rongydarab. Letört egy darabot a kenyérből és elgondolkozva majszolni kezdte. Megsebzett arcán vékony csikokban folyt le a vér.

BÉRDI BÉLA

SZEMLE

KÉPZŐMŰVÉSZET.

A neo-klasszikus megindulás képzőművészetünkben.

A megujhodás, az egészséges-utra térés Nyugat képzőművészetében még nem stabil. Berlinben, Párisban, Rómában még mindig hajszolják és szivesen festik a ferde házakat a csontnélküli emberek; ő szerintük a léleknek, a kollektiv embernek a formák és más nyügök lerázásával való meditatiója ez.

Berlinben, hol az izmusok naponta születnek, a festő és a közönség annyira bent vannak az ugynevezett „aktiv Sturmban", hogy nem tudnak orientálódni, nem érzik a nagy hazugságokat és nem tudják, hogy ezzel a legtökéletesebb züllés felé indultak. Igaz, hogy vannak természetre- és önmagukra ébredők, de ezeknek szavait elnyeli még a vásári zürzavar. Nálunk, hol legtöbbször ugrottak be a kultur-Nyugat hóbortjainak, talán most először — levetve s elhagyva az asszimilálódást — indultak és indulnak a fiatalok az őszinteség, a puritán igazság hatalmas zászlaja alá. Ennek talán oka is van. A kommunizmus utáni reakció, melyben a dolgok, produktumok és az emberek tisztán, köpönyeg nélkül visszatükröződtek, arra kényszeritett, hogy ne kérjünk már többet a zöldhasu emberekből, a perspektiva eltörléséből és a tárgyak négyoldali megmutatásából.

A mostani fiatalok már nem kiabálnak forradalmat, már nem követelik a tradiciók teljes eltörlését, hanem inkább a tradicióhoz fordulnak igazságot keresni, erőt nyerni nehéz vállalkozásukhoz. Az uj klasszikus megindulás egy kifejezési alapja a harmadik dimenzió tökéletes érzékeltetésének, térbekonstruálásának. Azaz a testek sulyosságának, testiségének, keresettségének megmutatása tul az impresszió két dimenzióján, hol az utóbbi időben már-már az egydimenziósság veszélyesen kezdett ismét mutatkozni. Azaz az impresszionizmus a természetből kiragadott témát elállta

Erdélyi F: 40. l. Uj Kultura 1922

perspektivával a sikot érzékelhetővé tette, de az érzékelhető testek laposak voltak; megmutatták ugyan egymástól közeli és távoli irányukat, de ugy hatottak, mint szemben szemlélőnek egésznek, de oldalszemléletben teljesen laposnak, kiterjedéstelennek. Más hibák nagyon kiáltók és konkrétek voltak, tehát ezen legelőször is orvosolni kellett. Az impresszionizmust tovább folytatni már nem lehet, teljesen kidolgozódott s az utóbbi időkben nagyon keveset adott már. Tehát ujból a természethez kellett fordulni a festőknek s a régieken alapulva, itt legjobban a renaissanceba merültek bele. Abba a renaissanceba, hol a formák sokszor fény nélkül születnek meg, hogy térbeli épségüket s érzékeltetésüket minél jobban megmutathassák. A fény ma már ismét oda predesztinálódott, hogy egy homlok gömbölyödését, egy orr plasztikáját vagy hátnak térbeli befordulását nyiltan konkretizálhassa. A zajos, sokszor bengáli világitásnak ható kolorit lassanként csendes, leszürt, sokszor obsztrachált kolorittá válik. Inkább a hideg s a meleg szinek képbeni egyensulyban tartása kezd már problémává válni. S még egy. A már sok emberi emócióval csordultig telt festő, nem hinném, hogy reflexiókat és komoly mondani akarását egy illanó szép szinért elhagyja vagy elhanyagolja. Nem elégszik meg már, hogy a lüktető élet örök folytonosságát lezárja, megfékezze, teljesen stagnálóvá vagy mozdulatlanná tegye, mint tették a késői impresszionisták. A mai festőknek sokkal fontosabb mondanivalójuk van, mint egy pillanat, egy gyorsan elszálló valami megrögzitése. A megindultak már kezdik igéreteiket nagyon szépen beváltani, s hisszük, hogy ismét affektációktól, raffinériáktól mentes, őszinte, jó magyar művészetünk lesz.

Erdélyi Ferenc

KÖNYVEK

Kárpáti Aurél: Aquamanile. (Regény. Kultura r.-t. kiadás.) A rohanó idő és az események szédületes kaleidoszkópja talán a regényiró elé görditették a legsulyosabb akadályokat. A figyelő szem, az objektivitás, mely az elbeszélő iró leglényegesebb és legkényesebb műszere, kicsorbul a hétköznapiságok kényszeritő hatásán és megbénul a változások egymásrazsufolt zürzavarában. A regényiró tétován és bizonytalanul keresi talaját a má-ban, mikor az apró politikai kóklerkedéseket világnézetekké hizlalják és a morál barométer módjára változik.

Kárpáti Aurél, aki jó regényiró — erről kellő tanubizonysággal szolgált néhány megjelent elbeszélő munkájában, — bizonyára fokozottan érezte azt a fullasztó káoszt, mely a jelen egységes tendenciájának kialakulását gátolja és eme legutóbbi regényéhez a multban keresett légkört és alakokat. Amint ő maga irja, mintegy mottó gyanánt könyvére: „Odon acéltükör a mult s ködös lapja mélyén a mai ember keresi arcának képmását...“ Mert témája épp ugy a máé, mint a tegnapé: a cölibátus. Az olasz pap, ki negyvenhároméves és fölszentelt, rajongó szolgája az Istennek, szerelmes lesz a messzi, barbár Magyarországon egy fiatal sororba és megöli őt, hogy másé ne lehessen.

A téma izzó és hatalmas: két leláncolt, megbénitott lélek véres és meddő viaskodása a körülményekkel, a világgal, mindennel egymásért. Azonban a levegő, az idő, melyben a regény játszódik, tulságosan monumentális miliö egy pap és egy félig-apáca hajadon halk és benső tragédiájához. A tatárdulás szolgáltat keretet Rogerius mester szerelméhez és a tatárdulás véres, tüzcsóvás borzalmai csak eltéritik az olvasó figyelmét a párhuzamosan haladó tragédiától. Mert Kárpáti Aurél nem igen tud szabadulni a

922 EF

Erdélyi Ferenc

Uj Kultura 1922

4. szám

Nip

LEVÉTEL A KERESZTFÁRÓL

(Első vázlat)

Erdélyi Ferenc

Uj Kultura
1922. 8-9. f.

Erdélyi Ferenc

MAGYARORSZÁG

Már ritkul a sötétség

A trianoni szerződés aláírásának nemzeti gyászünnepét üli holnap az ország, — de ez a gyászünnep már nem lesz olyan vígasztalanul szomorú és lesujtó, mint az előbbi tizennyolc esztendőben. A tizenkilencedik évfordulóra már ritkul a trianoni sötétség; nemcsak remény, hanem boldog megvalósulás fénye is deríti, ezüstözi a gyász fekete hangulatát. A szörnyű igazságtalanság, a förtelmes *justizmord* tizenkilenc évig sem tudott teljes érvényben megmaradni. A tavalyi évforduló óta két ízben is lazultak, törtek a trianoni bilincsek, előbb a magyarlakta Felvidék, majd a Ruténföld visszatérésével. E két gyönyörű eredmény még a kishitűek szívében is erős és tiszta lángra lobbantotta a reményt, hogy amit Trianon rendelt, teljes egészében meg fog semmisülni. Mindnyájan szilárdan hisszük, hogy nincs messze az idő, mikor már egyáltalán nem kell trianoni gyászünnepet ülnünk... De addig komoly méltósággal gyászoljuk meg ezt a napot. A Magyar Nemzeti Szövetség arra kéri a magyar közönséget, hogy a gyász néma kifejezése gyanánt a Hősök emlékszobrára, vagy az elszakított területeket jelképező szobrokra, vagy az Országzászló talapzatára, vagy a temetőben nyugvó hősi halottak sírhantjára mindenki tegyen le egy-két szál virágot kegyelete és megemlékezése jeléül. Az idei évfordulón ezek a virágok már inkább az életnek, mint a halálnak a jelképei lesznek.

Csodálatos megtérés

Ugy látszik, még ma is történnek csodák, különösen képviselőválasztások idején... A kunszentmiklósi mandátum körül támadt bonyodalmak középpontjában mindenesetre egy érdekes politikai csoda áll. Beretvás István kormányfőtanácsos, nagybirtokos a kunszentmiklósi MÉP elnöke volt, minthogy azonban nem kapott hivatalos jelöltséget, ellenzéki fajvédő programmal lépett fel, választási programbeszédeiben éles és kíméletlen bírálatokat mondott a kormány politikájáról. A választáson Beretváson kívül egy hivatalos MÉP-jelölt és egy kisgazdajelölt indult még, de a három közül egyik sem kapta meg a szavazatok negyven százalékát s Beretvást és a hivatalos MÉP-jelöltet pótválasztásra utasították. Ennek a választási eredménynek a megállapítása után történt meg az a bizonyos politikai csoda (az előbbi fordulás a politikai életben, különösen választások előtt, még nem tekinthető csodának). Az élesen ellenzéki jelölt egyik percről a másikra megtért. Saulusból Paulussá vált, visszalépett a MÉP kebelébe, s most már — hogy a csoda teljessé váljék — mint a MÉP *hivatalos* jelöltje indul a pótválasztáson. Molnár Lajost, az előbbi hivatalos jelöltet egyszerűen megfosztották címétől és jellegétől. Molnár, aki mindezt »elképzelhetetlennek tartotta«, most röpiratban tiltakozik s jelenti be a választóknak, hogy folytatja a küzdelmet. Valóban, a dolog meghaladja a közönséges politikai képzeletet. Dehát történnek még csodák, bár Teleki miniszterelnök, elődjével ellentétben, nem szereti a csodákat, amint néhány nappal ezelőtt is megírta...

Az acélkoporsó

Acélkoporsóvá lett hát a Thetis, az elsüllyedt angol tengeralattjáró. Az utolsó jelentés szerint a mentők már minden reményről lemondtak, nem hiszik, hogy élő ember van még a tengeralattjáróban. Mire a modern haditechnika acélcsodáját kiemelik a tenger iszapjából, már csak holttesteket találnak benne... A sors különös szeszélyéből — vagy talán csak a hadikészületek lázas fokozásának következtében? — egy hét alatt két tengeralattjáró-dráma szívbemarkoló izgalmát élte át az emberiség. Ezek a sorsdrámák különös erővel keltették fel az emberi szolidaritás, részvét, segítő készség érzéseit — mindenesetre nagyobb erővel, mint azok a szenvedések, amelyeket ember okoz az embernek... Tragikusan végződött az első dráma is, hiszen az elsüllyedt matrózok fele meghalt az amerikai tengeralattjáróban; a tragikus szomorúságot azonban enyhítette az öröm, hogy a halálraszántak csapatának másik felét sikerült megmenteni. Most, a második esetben, a tragédia komorsága teljes. De azért ebben a tragédiában is van valami vigasztaló momentum. Az emberiség jó ösztönei most is szinte ünnepélyes lendülettel törtek fel. Talán szabad remélnünk, hogy az »ész, erő és oly szent akarat«, mely ezekben a napokban kétszer is nagy és nemes célra, emberi életek megmentésére igyekezett, lerázza egyszer az »átok súlyt«, s a gyűlölet és pusztítás helyett csak a szeretet és építés műveit fogja szolgálni.

Június 20-ika körül megalakul a sajtókamara

Az ujságíró kamara többszöri halasztás után, melyet a felvételi kérvények elintézésének nehézségeivel indokoltak, e hónapban, 20-ika körül véglegesen megalakul. A kamarát vitéz *Kolosváry-Borcsa* Mihály miniszteri biztos hívja össze. A megalakulás után azonnal kinevezik *a sajtótanácsot*, mely a fellebbezési kérvényeket a leggyorsabban letárgyalja.

Az angyalföldi gyilkos beismerő vallomása

„Felemeltem a deszkát, olyat vágtam vele, hogy kettétört... azután még egyszer rávágtam Karpinecz fejére"

Tízórás bravuros munkával kinyomozta a rendőrség az angyalföldi rablógyilkosság hátterét és kézrekerítette a gyilkost: *Horváth Béla 26 éves kubikost.* Ma délelőtt már le is tartóztatták rablással párosult gyilkosság bűntette miatt.

Amikor a rendőri nyomozás munkája pénteken délután odáig ért, hogy kiderült: *Karpinecznek pénze volt*, akkor már tudták, hogy *ismerősei körében* kell keresni a tettest. Igy állapították meg, hogy *Horváth* Béla kubikos a péntekre virradó éjszaka a Pangrázio istállóban aludt, össze is tűzött Karpinecz-cel. Sőt az is kiderült, hogy *néhány nappal azelőtt Karpinecz kártyán pénzt nyert tőle.* Most már csak a kubikos kézrekerítése volt hátra. Délután hat óra körül találták meg az óbudai híd építési munkálatainál. Azonnal Angyalföldre, a gyilkosság színhelyére vitték. Néhány kérdés után *beismerő vallomást tett.*

— *Igen, én bántottam Karpineczet... Pénzét pedig elvettem.*

Már vittek is egy asztalt a Pangrázio lakásából. Megkezdődött a részletes kihallgatás. A jegyzőkönyvet is azonnal elkészítették.

— Éjszakánkint itt szoktam aludni az istállóban — mondotta beismerő vallomását a kubikos. — Pünkösd szombatján Karpinecz-cel játszottam. Elnyert tőlem 24 pengőt. Már akkor nagyon haragudtam rá, mert biztosan hamisan játszott. Pünkösd hétfőjén hallottam, hogy vasárnap is kártyázott, akkor meg hetven pengőt nyert. Gondoltam: *bosszút állok rajta.* Még aznap éjszaka le akartam ütni, amikor hazajött. De békén hagytam.

— Csütörtökön este akkor értem haza az istállóba, amikor Karpinecz már bent volt és éppen vetkőzni akart. Én is lefeküdni készültem. De túl meleg volt, kimentem az udvarra, az istálló melletti priccsre vetettem le magamat. Alig feküdtem ott pár percig, kijött Karpinecz. *Odaszólt, hogy adjam át helyemet. Én nem akartam. Perlekedtünk.* Már eközben elhatároztam, hogy most azután ellátom a baját. Figyeltem, hova fekszik le. Láttam, hogy a kordék mögötti homokbuckán helyezkedett el. Vártam vagy negyedórát. Akkor már egész csend volt, csak szuszogása hallatszott el hozzám. Tudtam, hogy alszik.

Na, gondoltam, most elveszem tőle a pénzt. Csendben odamentem hozzá. Feje mellett feküdt az egyik kordé suberdeszkája, amellyel hátulról le szoktuk zárni a kordét. Ő nyugodtan aludt. Kabátja a hátára volt vetve. *Felemeltem a deszkát és olyat vágtam rá vele, hogy ketté tört a suber. Meg se mukkant Karpinecz.* Az egyik törött részt felemeltem és *még egyet vágtam vele.* A sötétben nem láttam, de tudtam, hogy bizonyosan véres a feje. *Kabátját fejére húztam, hogy eltakarjam. Azután belenyúltam zsebébe és kivettem a pénztárcáját.* Meg se néztem, hogy mennyi van benne. Visszamentem a priccshez, *lefeküdtem, aludtam reggel félhatig.* Akkor vettem elő pénztárcáját. Harmincöt pengő volt benne, *meg ez a sorsjegy.*

Horváth ezzel zsebébe nyult és kivett egy *új* tízpengőst. *Azt hitte, hogy nem pénz, hanem sorsjegy.*

— Azután jöttek a kocsisok, hogy befogjanak a kordékba és munkába menjenek. Én is felkeltem, befogtam. Az óbudai hídnál dolgoztunk. Ott dolgoztam addig, amíg a detektív urak értem jöttek.

Ezzel véget is ért a rablógyilkos beismerő vallomása. *Horváthot* bekísérték a főkapitányság bűnügyi osztályára, ahol a 200-as cellában helyezték el. A rablógyilkos *az éjszakát mély álomban töltötte* és amikor ma délelőtt az egyik rendőrtiszt elé vezették, hogy kihirdessék előtte: rablással párosult gyilkosság bűntette miatt kerül előzetes letartóztatásba, *egykedvűen hallgatta a végzés kihirdetését.*

Elmondta még ekkor, hogy a Karpinecztől elrabolt pénztárcát Angyalföld és Óbuda között eldobta valahol. Hozzávetőlegesen meg is jelölte ezt a helyet. Most detektívek kutatják végig a környéket, hogy nyomára bukkanjanak a tárcának, bűnjelként van erre szükség.

A törvényszéki orvostani intézetben ma délelőtt 11 órakor megkezdődött a meggyilkolt *Karpinecz* holttestének felboncolása.

Ma délelőtt kihirdették a gyilkos előtt a letartóztatási végzést. Kijelentette, hogy *megnyugszik benne.* Holnap, vasárnap viszik át az ügyészség fogházába.

1916 Június 4.

Az orosz tömegtámadásokkal szemben Kelet-Galiciában vívott védelmi harcaink alatt példásan hősi kitartásával és géppuskájának kimagaslóan bátor alkalmazásával tüntette ki magát *Fricska* Gábor volt kecskeméti 38. gyalogezredbeli tartalékos szakaszvezető, aki mint géppuskairányzó a június 4-én, 5-én és 6-án, valamint július 16-án és 21-én ellenünk intézett orosz támadások kivédése alatt géppuskájának kiválóan irányzott és az utolsó pillanatig folytatott hatásos tüzével lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy a védőkörlete ellen intézett orosz támadások és rohamok ismételten összeomlottak. Éppen ezért és mivel a háború eleje óta a harctéren lévén, minden korábbi alkalommal is géppuskájával kiváló derekassággal harcolt, valamint a nagy- és kisezüst vitézségi érmeket már 1915-ben kiérdemelte, ez utóbb említett harcok alatt újólag tanusított kiválóan vitéz és eredményes magatartása elismeréseképpen, immár az arany vitézségi éremmel tüntették ki.

Kalmár Tibor
a
Rózsakertben
Columbus-utca 43.
Asztalrendelés 296-866

AMERIKAI NAPLÓ

Irja: Stella Adorján

NewYork, június hó.

A kiállítás tönkretette a színházakat

Három hónappal ezelőtt Gilbert *Miller*, a legtekintélyesebb amerikai színigazgató, Londonba utazott azzal, hogy az angol fővárosban fog néhány darabot bemutatni.

— Most megy el? — kérdezték tőle. — Hiszen a világkiállítás milliós tömegeket fog mozgósítani NewYorkban!

— Ezen a nyáron nincs mit keresni itt, — mondotta a színigazgató — milliós tömegek jönnek NewYorkba, de senki sem megy majd színházba.

Amit megjövendölt, bekövetkezett. A newyorki színházak óriási fellendülést reméltek a kiállítástól és pontosan ennek az ellenkezője történt. Amióta megnyílt a Worlds Fair, egyre-másra zárnak be a színházak. Ugyanis az történt, hogy aki el akar költeni pár dollárt egy este szórakozásra, nem a színházba megy, hanem kirándul a kiállításra. Ebből az következnek, hogy a kiállítás területén működő színházak jól mennek. Ez sem igaz: a nagy hangversenyeket látogatottság hiányában lemondták és mint ismeretes, nem tartják meg a budapesti Operaház tervezett vendégjátékát sem.

Két találmány

A sok új találmány megdöbbentő érdekességei között két egyszerű dolgon csodálkozik a tömeg. Az egyik: a város közepén gépezet mutatja, hogy mikor hányan vannak a kiállítás területén. Nagyon egyszerű az egész, — magyarázta mérnök barátom — mindenki csak úgy léphet be a kiállítás területére, ha megérinti a forgó kaput. Villanyvezeték jelzi az újabb belépőket és távozókat. Számológép rögtön összeadja a különböző kapuk adatait és rádión továbbítja a központba. Igazán egyszerű.

A másik találmányért sokan fogják irígyelni az amerikaiakat. Zongora kezdők, illetve gyakorlók számára. Éppen olyan, mint egy közönséges zongora, de egy készülék segítségével csak az hallja a zongorázást, aki játszik. Budapesten a szomszédok minden gyakorlatozó játékosnak összeadnák az ujdonság árát.

Praktikus ember

A nagy kiállításon különböző javakat sorsolnak ki a látogatók között. Nagy sikere van az ingyen-telefonálásnak. Minden ezredik belépőjegyhez utalványt csatolnak, amelynek alapján a kiállítás területén levő postahivatalból az illetőnek joga van Amerika területén bárkit felhívni és vele öt percig beszélgetni. Felhívták már az ország legdélibb részén lakó rokonokat, a stréberek Rooseveltet vagy Lindberghet, szerelmes emberek szívük választottját. A legnagyobb figyelmet egy newjersey-i fiatalember keltette, aki megnyerte a kedvezményt és amikor felszólították, hogy telefonáljon, rövid ideig habozott, majd így szólt:

— Kérem az időbemondót kapcsolni. Szeretném tudni, hogy pontosan hány óra.

Magyar festő nagy sikere

A Hungarian Reference Library nagytermében érdekes kiállításban gyönyörködnek a művészbarátok. *Erdély* Ferenc állította ki képeit. A megnyitón megjelent *Linzboth* György newyorki magyar konzul. Malcolm *Vaughan* ismert mükritikus és író tartotta a bevezető beszédet. »Erdély may be called the Van Gogh of Hungary«, mondotta többek között a fiatal magyar művészről. A vezető lapok, köztük a New York Times, hízelgő kritikában számoltak be a gyüjteményről. A magyar festmények között különösen nagy sikert aratott és előkelő vevőt talált a balatoni képsorozat, a Badacsony, a Füred és a Tihany.

Beszéljetek angolul!

Személyes történet, de mindenki számára érthető, azért merem elmesélni. Magyar társaságban üldögéltünk, csupa budapesti ember, közöttünk egyetlen benszülött hölgy, aki méla unalommal hallgatta a számára ismeretlen beszédet. Mert természetesen anyanyelvünkön beszéltünk. Az aranyos háziasszony végre megszánta az ásitozó hölgyet és indulatosan rászólt férjére, aki éppen egy történetet adott elő:

— Micsoda neveletlenség! Beszéljenek már angolul!

A kitünően idomított férj nyelt egyet, majd kedvesen az amerikai nő felé fordulva folytatta a történetet:

...and after Barabás Lóri and Turay and Békeffi Pista went to the Belvárosi Kávéház looking for Vaszary Jancsi...

Őnagysága kedves mosollyal hallgatta. Nagy élvezet lehet magyarok között amerikainak lenni.

Érdekes lengyel koncert lesz ma a Zeneakadémián

Pénteken délután érdekes vendégművésznő szerepelt a rádióban, *Konatkowska* Gertruda tanárnő, a kiváló zongoraművésznő adott elő. Ma este 8 órakor a lengyel művésznő a *Zeneművészeti Főiskola* kamaratermében ismerteti a lengyel zenei alkotásokat.

Konatkowska Gertrudának régi magyar kapcsolatai vannak, *többször szerepelt Dohnányi Ernővel, a világhírű magyar zeneszerzővel együtt hangversenyeken.* Lengyelországban is nagy propagálója a magyar zenének. Ugy ismerik otthon, mint *Liszt Ferenc alkotásainak egyik legkitűnőbb tolmácsolóját.* Ma esti koncertje iránt általános érdeklődés nyilvánul meg.

ÓRIÁSI SIKER!
Könnyű a FÉRFIAKNAK
Prolongálva! URÁNIA

Színházak műsora

OPERAHÁZ: Szombat: A nürnbergi mesterdalnokok (Max Hirzel felléptével, Wagner-ciklus II., ½7). Vasárnap: Rigoletto (Munkaszüneti előadás I. csop., ½8). Hétfő: Vizsgaelőadás (A Zeneművészeti Főiskola operai növendékei felléptével, ½8). Kedd: Magyar ábrándok; Pozsonyi majális; Csárdajelenet (Ünnepi előadás). Szerda: Figaro házassága (Népmüv. Biz. II. sor.). Csütörtök: Az álarcosbál (Pataky Kálmánnal, Népszerű olasz operák sor. IV.). Péntek: Gianni Schicchi; Csárdajelenet (Diszelőadás dr. Frick Wilhelm német birodalmi belügyminiszter tiszteletére). Szombat: Tannhäuser (Wagner-ciklus III.). Vasárnap: Rózsalovag. Hétfő: Rendkivüli vendégciklus a Varosi Szinházban Jan Kiepura felléptével: Tosca (B. bérlet). Kedd: Figaro házassága (Olcsó ciklus V.). Szerda: Bohémélet (Pataky Kálmánnal, Népszerű olasz operák sor. V.). Csütörtök: Rendkivüli vendégciklus a Városi Szinházban Jan Kiepura felléptével: Rigoletto (A. bérlet). Péntek: Lohengrin (Huszka Rózsival, Wagner-ciklus IV.). — **NEMZETI:** Szombat d. u.: A zenélő óra (Ifjúsági előadás, ½4), este (VII. bérlet) és vasárnap este: Feltámadás (III. bérlet, ½8). Hétfő: VII. Gergely (K. bérlet). Kedd: Feltámadás (N.). Szerda: Feltámadás (IV.). Csütörtök: Feltámadás (V.). Péntek: Feltámadás (XI. bérlet), szombat d. u.: A zenélő óra (Ifjúsági előadás), este: Mindenki hazudik (I. bérlet), vasárnap este: Mindenki hazudik (VIII. bérlet). Hétfő: Feltámadás (K. I. bérlet). Kedd: Mindenki hazudik (III. bérlet). — **VIG:** Szombat és vasárnap: Nyári kabaré (½4, 8). Hétfő, szerda, csütörtök, szombat, vasárnap d. u. és este: Nyári kabaré. Kedd, péntek: Orvoskisasszony. — **MAGYAR:** Szombat, vasárnap d. u. és este (B. bérlet): Nagy júniusi kabaré (½4, 8). Hétfő (D. bérlet), kedd (I.), szerda (L.), csütörtök (O.), péntek (T.), szombat (H.), vasárnap d. u. és este (C. bérlet): Nagy júniusi kabaré. — **VÁROSI:** Szombat: Hiuság vására (8). — **FÉNYES CIRKUSZ:** Szombat és vasárnap: Megnyitó műsor (4, 8). Egész héten: Megnyitó műsor.

Mozik műsora

Rövidítések: H = Híradók. Sz = Szombat. V ü = Vasárnap és ünnepnap. M = Matiné.

ADMIRÁL (353—707. Margit körút 55. szám): **Zaza** (Claudette Colbert). **Álibi** (Albert Prejean). (½4 ½7 9; V ü ½2 4 ¾7 ½10.) Vas. d. e. ½10 és ½12-kor: **Rajzfilmmatiné.** — **ALKOTÁS** (155—374. Gömbös Gyula utca 11): **Vágyak** (Danielle Darrieux). Piros bugyelláris (Bordy Bella). (½4 ½7 ½10; V ü ½2 ½5 7 ¾10.) — **ANDRÁSSY** (124—127. Csengery u. 39): **A malakkai nő** (Edvige Feuillére). Párizsi nászút (Gaál Franci). (½5 6 ½8 ½10; V ü ½2 ½5 7 ½10.) — **ÁTRIUM** (154—024, 153—034. Margit körút 55. szám): **Hófehérke és a hét törpe** (Walt Disney színes filmcsodája). Zenélő tündérek. H. (½6 ⅛8 ½10; Sz V ü ½4 ½6 ⅛8 ½10.) — **BELVÁROSI** (384—563. Irányi u. 21): **Nyomorultak** (Harry Baur). H. (Jobbt. ½5 ½8, balt. 6 9; V ü jobbt. ½4 ½7 ½10; balt. 2 5 8.) — **BODOGRAF** (149—510. József körút 63): **Nyomorultak** (Harry Baur). (½4 ½7 ½10; V ü ½2 ½5 7 ½10.) — **BROADWAY** (144—212. Károly körút 3): **Fiúk városa** (Mickey Rooney). H. (½4 ½6 ⅛8 ½10; Sz V ü ½2 ½4 ½6 ⅛8 ½10.) — **BUDAI APOLLO** (351—500. Csalogány u. 46): **Szinliskola** (Luise Rainer). Kék róka (Zarah Leander). (½5-től folyt., az utolsó előadás 9-kor; képszünet kb. 6-kor és ½8-kor; V ü 3 6 9.) — **CAPITOL** (134—337. Baross tér 32): Második hétre prolongálva! **Szervusz Péter** (Páger, Simor). H. (½4 ½6 ⅛8 ½10; V ü ½2 ½4 ½6 ⅛8 ½10.) — **CITY** (111—140. Vilmos császár út 36): **Az örök csavargó** (Wallace Beery). A szépség iskolája. H. (¾6 ¾8 ¾10; Sz V ü ¾4 ¾6 ⅞8 ¾10.) — **CORSO** (182—818. Váci u. 9. szám): **Honolulu** (Eleanor Powell). Kabaré a mellényzsebben (A mi bandánk). Híradó. (½6 ⅛8 ½10; Sz V ü ½4 ½6 ⅛8 ½10.) — **CORVIN** (139—584, 138—988. József körút és Üllői út sarok): Harmadik hétre prolongálva! **Bors István** (Páger, Tolnay). H. (½4 ½6 ⅛8 ½10; V ü ½2 ½4 ½6 ⅛8 ½10.) — **DAMJANICH** (134—803. Damjanich u. 1): **Egy pesti éjszaka** (Danielle Darrieux). A bánya ördöge (William Boyd). (½5 7 ½10; V ü 2 ½5 7 ½10.) — **DÉCSI** (121—343, 125—952. Teréz körút 28): **Honolulu** (Eleanor Powell). Max Baer tréningje a világbajnokságra. (6 8 10; Sz V ü 4 6 8 10.) — **ELIT** (114—502. Szent István körút 16. szám): Harmadik hétre prolongálva! **Bors István** (Páger, Tolnay). Híradó. (4 6 8 10; V ü 2 4 6 8 10.) — **FORUM** (189—707, 189—543. 188—528. Kossuth Lajos u. 18): **Üldöznek a nők** (Betty Stockfeld). Spanyol ábránd. (⅛6 ⅛8 ½10; Sz V ü ½4 ½6 ⅛8 ½10.) — **GLÓRIA** (144—800. Thököly út 56): **Mária nővér** (Szörényi, Svéd Sándor). Dunaparti randevú (Perczel, Kabos). H. (½5-től folyt., az utolsó előadás 9-kor kezdődik; V ü 2 ½5 7 ½10.) — **HOLLYWOOD** (142—455. Bethlen tér 3): **Nagy keringő** (Luise Rainer). H. ½4 ⅛6 ⅛8 ½10; V ü ½2 ½4 ⅛6 ⅛8 ½10.) Vas. d. e. ½11-kor: **Tarantella** (Jeanette MacDonald). — **IPOLY** (292—626. Csáky u. 65): **Beszállásolás** (Szeleczky, Páger). Nászéj a tüzoltóknál. H. (5 ⅛8 ½10; Sz ¼4 ½6 ⅛8 ½10; V ü ½2 ½4 ⅛6 ⅛8 ½10) — **JÓZSEFVÁROSI** (134—644. Kálvária tér 7): **Nyomorultak** (Harry Baur). (Mindennap: 3 6 9.) Vas. d. e. ½11-kor: **Viki** (Bársony Rózsi). — **KAMARA** (144—027. Dohány u. és Nyár u. sarok): **Az örök csavargó** (Wallace Beery). Gyerünk a moziba! (6 8 10; Sz V ü 4 6 8 10.) — **KULTUR** (386—193. Kinizsi u. 16): **A pajkos hercegnő** (Jeanette MacDonald). H. (Teremben 5, kertben ½8 ½10; V ü teremben ¾2 ¾4 ¾6, kertben ⅝8 ¾10.) — **LLOYD** (111—994. Hollán u. 7., a Szent István körútnál): **Nagy keringő** (Luise Rainer). Diákjazzband. (4 6 8 10; V ü 2 4 6 8 10.) Nyitott tető! — **NYUGAT** (127—162. Teréz körút 41): **Serdülő lányok** (Rolf Wanka). Borcsa Amerikában (Dayka, Mály Gerő). H. (½5 ⅛8 9; V ü 3 6 9.) — **ODEON** (130—263. Rottenbiller u. 37/b): **Zaza** (Claudette Colbert). A válóperes leány (Merle Oberon). Híradó. (½5-től folyt., az utolsó előadás 9-kor, szombaton ½10-kor kezdődik; V ü 2 ½5 7 ½10.) Vas. d. e. ½11-kor: **Elcserélt ember** (Kiss, Dayka). — **OLYMPIA** (342—947. Erzsébet körút 26. szám): **Szerelem zsarnoka** (Françoise Rosay). Nincsenek véletlenek (Turay, Juhász). H. (Mindennap: d. e. 11, d. u. 2 ½5 7 ½10.) — **OMNIA** (130—125. József körút és Kölcsey u. sarok): **Hindu lándzsás** (Garry Cooper). Kieg: Híradó. (5 ½8 ½10; Sz V ü 4 6 8 10.) — **ORIENT** (114—926. Izabella u. és Aradi u. sarok): **Ködös utak** (Jean Gabin). Szegény gazdagok (Uray, Szeleczky). H. (½5 6 9; Sz ½3 ½7 ½10; V ü 2 ½5 7 ½10.) — **OTTHON** (146—447. Beniczky u. 3. és Baross u. 87. sarok): **Makrancos kisasszony** (Halmay, Csikós Rózsi). Piros bugyelláris (Bordy, Kiss). H. (½5-től folyt., az utolsó előadás 9-kor kezdődik; Sz ¼4 ½7 ½10; V ü 3 6 9.) Vas. d. e. 10 és ½12-kor: **Nina Petrovna.** — **PALACE** (136—523. Erzsébet körút 8): **Szélhámosnő voltam** (Edvige Feviller). H. (4 6 8 10; Sz V ü 2 4 6 8 10.) — **PÁTRIA** (145—673. Népszínház u. 13): **Zaza** (Claudette Colbert). Mr. Moto veszélyben (Peter Lorre). (4 ½6 9; második film: ½8 ½11; V ü 2 ¼4 ½7 ½10; második film: 5 8.) Vas. d. e. ½11 órakor: **Magnolia** (Iréne Dunne). — **PHÖNIX** (144—454. Rákóczi út 68): **Zaza** (Claudette Colbert). A nagy ábránd (Dita Parlo). H. (Filmek kezdete folyt.: 5 ½7 ½8 9 ½11; Sz V ü 3 ½5 6 ⅛8 9 ½11.) — **RÁDIUS** (122—098, 120—564. Nagymező u. 22-24): Harmadik hétre prolongálva! **A megbélyegzett asszony** (Victor Francen). H. (¾6 ⅜8 ¾10; Sz V ü ¾4 ⅜6 ⅜8 ¾10.) — **REX** (139—416. István út 39): **Heidi** (Shirley Temple). Nanon (Erna Sack). (½5 6 9; Sz V ü 3 6 9.) — **RIALTO** (139—497. Rákóczi út 70): **A titokzatos Mr. Moto** (Peter Lorre). A meg nem értett férj (Luise Ulrich). H. (½5-től folyt.; Sz V ü ½2 ½5 ⅛8 ½11; a ½11-kor kezdődő előadáson csak híradó és 1 film.) — **ROYAL APOLLO** (141—902, 342—946. Erzsébet körút 45. szám): **Az utolsó Katalin** (Gaál Franciska). Egy hű barát. Tell Willy. Magyar Világhíradó. (Előadások: 6 8 10; Sz V ü 4 6 8 10.) — **SAVOY** (146—040. Kálvin tér sarok, Üllői út 4. szám): **Hajnali esküvő** (Errol Flynn). Charlie Chan Honoluluban. (4 ½6 9; második film: ⅛8 ½11; V ü 2 ¼4 ½7 ½10; második film: 5 8.) Vasárnap d. e. ½11-kor: **Magnolia** (Iréne Dunne). — **SCALA** (114—411. Teréz körút 60): **Mr. Amerika** (Adolf Menjou). Rajzfilmek. Híradó. (Előadások: ½6 ⅛8 ½10; Sz V ü 3 ½6 ⅛8 ½10.) — **STUDIÓ** (140—840. Akácfa u. 4): **Eleven ördög** (Danielle Darrieux). Híradó. (4 6 8 10; V ü 2 4 6 8 10.) — **TIVOLI** (123—049. Nagymező u. 8): **Zaza** (Claudette Colbert). A titokzatos **Mr. Moto** (Peter Lorre). H. (½5-től folyt., az utolsó előadás 9-kor, szombaton ½10-kor kezdődik; V ü 2 ½5 7 ½10.) Vas. d. e. 11-kor: **Elcserélt ember** (Kiss, Dayka). — **TURÁN** (128—401. Nagymező u. és Mozsár u. sarok): **A zöld császár** (Gustav Diesel). A kísértés órája (Joan Crawford). (¼4 ½7 9; V ü ½2 4 ¾7 ½10.) Vas. d. e. 11-kor: **Rajzfilmmatiné.** — **URÁNIA** (146—046. Rákóczi út 21): Második hétre prolongálva! **Könnyű a férfiaknak** (Lilian Harvey). A repülők révkalauzai. Híradó (5 ½8 ½10; V ü ¾3 5 ½8 ½10.)

Erdélyi Ferenc (1901-1948)

József Attila (1937, tusrajz, 41x34 cm, rajzis)

Petőfi Irodalmi Múzeum

Kiss Sándor: Magyarország története
képeskönyve 1849-1945 (Bp. 1969)

27/old.

Erdélyi Ferenc MDK

Barát-tanulmány, olf.

Mücsarnok 1922 őszi tárlat

Erdélyi Ferenc
festő

MDK

Méltatás.

Horváth Béla. Kernstok Károly mérnöng
Művészet, 1968. nyolcsiber – 9 lap

MDK

Erdélyi Ferenc

Barta Károly-dij 1927

N. Szal. Tavaszi szalon 1937.

Kempes B.A.J., 1962.

Vijfig jaar Neder

Keszler M.,

Az első magyar né

Népr. Múz. EA. 55

K. Kovács L., 1948.

A magyar népi köz

Krüger F., 195o.

Geographic des tr

Lorenz C., 1943.

Bauernarbeit im R

Lovas L.,

Az első magyar né

Erdélyi Ferenc

Fekvő női akt, tus. Fekete Gyula gyüjteménye.

Műgyüjtő, 1972. 1. sz. 29. l.

Erdélyi Ferenc

Fekvő nője a jelzett gyüjteményben.

-h-a- - Aktok Fekete Gyula gyüjteményében; Műgyüjtő, 1972. 1. sz. 29. l.

Erdélyi Ferenc

Nevével találkozunk Adorján Mária gyüjteményében.

Horváth Béla - Adorján Mária gyüjteménye; Mü-gyüjtő, 1971. 4. sz. 51 .l.

Erdélyi Ferenc

Fekete tussal és fapálcával rajzol. Rajza szobrászias felfogásra vall. Rokonságot mutat Bene Gézával.

Horváth Béla - Adorján Mária gyüjteménye; Mügyüjtő, 1971. 4. sz. 52. l.

Kedélyi Ferenc,

A Szinnyei-Merse Pál Társaság a Tavaszi Szalon idei második kiállítására létesített Barta Károly díjat negyedik alkalommal.

Budapest, 1929. márc. 29.

MDK

Erdélyi Ferenc

Barta Károly dijat nyert 1927-ben

Tavaszi Szalon. 1935.

MDK

Erdélyi Ferenc

Barta Károly dij 1927

N.Szal. Tsv.Szal. kiáll. 1934.

MDK

Erdélyi Ferenc
Imádkozók, olaj
A vak harmonikás, olaj
Ivók, olaj

N.Szal. 374. kiáll. 1927. márc.
lo 1.

MDK

Erdélyi Ferenc,/1927/

Barta Károly-dij

XII. Tavaszi Szal. N.Szal. 1937. máj.

3 l.

MDK

Erdélyi Ferenc

A vak harmonikás, of.

M.Iparm. 1927. 163, 164. l. képek

MDK

Erdélyi Ferenc

Barta Károly 4oo pengős díját nyerte

A Szinyei Társaság Tavaszi Szalonjának díjai.
Ujság 1927. márc. 27. 17.l.

Erdélyi Ferenc.

Képei szerepelnek a Szinyei-Társaság Tavaszi Szalón második kiállításán

Az Est, 1927. márc. 25.

Erdélyi Ferenc.

„Imádkozók" – „Ivók" – „Vak harmonikás" c. művei szerepelnek a Nemzeti Szalonban lévő Szinyei-Merse Pál Társaságának kiállításán.

Pesti Napló, 1927. márc. 25.

Erdélyi Ferenc.

„Vak harmonikás" c. képe és „Imádkozók" – „Ivók" c. kompoziciói szerepelnek a Szinyei-Merse Társaság kiállításán, a Nemzeti Szalonban. (említve)

Pesti Hirlap, 1927. márc. 25.

Erdélyi Ferenc.

Műrei zerepelnek a Szinyei-Merse-Társaság tavaszi zalonjának második kiállításán,

Esti Kurír, 1927. márc. 27.

Erdélyi Ferenc.
festőművész

— **Erdélyi Ferenc festményei Belgiumban.** A magyar tehetség sikeres érvényesüléséről számoltak be a napokban a belgiumi nagy napilapok, amelyek hosszú cikkekben méltatják *Erdélyi* József fiatal magyar festőművész munkásságát. Erdélyi Brüsszelben rendezett képeiből gyüjteményes kiállítást, amely ritka erkölcsi diadalt hozott a magyar festőművésznek: *Vauthier* belga művészeti miniszter két képét vette meg a belga állam számára. A megvásárolt képek közül, amelyeket a *Pesti Napló* mai mümellékl ete reprodukcióban mutat be, az egyiket a brüsszeli, a másikat a genti múzeumban fogják elhelyezni. *Lambotte* művészeti államtitkár felszólította Erdélyit, hogy három képével vegyen részt a Brüsszelben júniusban rendezendő nemzetközi kiállításon.

Pesti Napló,
1928. febr. 26.

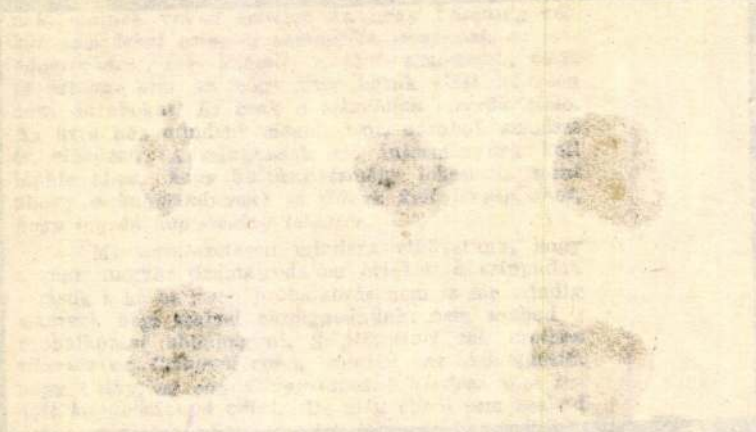

Erdélyi Ferenc.

festő.

* **Magyar művész sikere külföldön.** A *Savoir Beauté* című brüsszeli művészeti folyóirat karácsonyi számában vezető helyen hozza Marius *Renard* tanulmányát *Erdélyi* Ferenc fiatal magyar festőről, aki 1924 óta járja Európa művészeti emporiumait, megfordult Spanyolországban, Algirban hosszabb időt töltött Párisban, most pedig Belgiumban tartózkodik, hogy a nagy németalföldi mestereket, elsősorban Breughelt tanulmányozza. Renard sok melegséggel és nagy dicsérettel ir a fiatal művészről és tanulmányát hét jólsikerült reprodukcióval disziti, hogy Erdélyi Ferenc művészi képességeit elemezve, helyét a modern festők gárdájában kijelölje. Két tulajdonsága az, amelyet különösen említésre méltónak tart a fiatal művész eddigi alkotásaiban, témáinak szerencsés megválasztása és az a biztos szem, amellyel a mai élet szociális problémáit vásznára veti.

Magyarság, 1928. jan. 17.

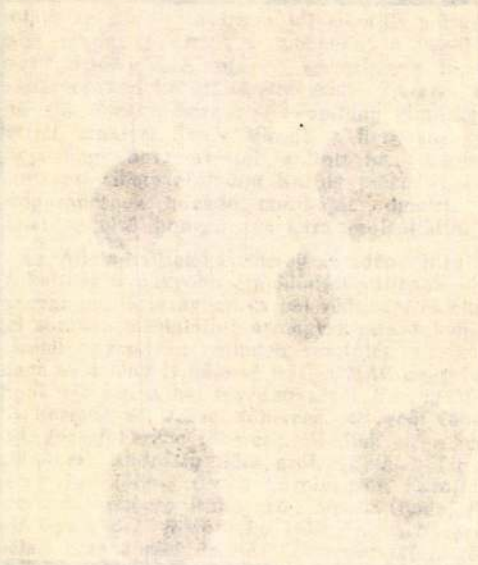

Erdélyi Ferenc.
festőművész.

928
II.5
PH

— **Magyar képkiállítás Brüsszelben.** Erdélyi Ferenc festőművész, aki egy félév óta Brüsszelben dolgozik, kollektiv kiállításban mutatta be Belgiumban készült műveit. A kiállításnak, amelyet *Lambotte* szépművészeti államtitkár nyitott meg, jelentős sikere volt; a belga sajtó kiemeli a művész magyar karakterét és festői kvalitásait.

Pesti Hirlap, 1928. febr. 5.

M.D.K.

Erdélyi Ferenc, festő

József Attiláról tusrajza 1937-ből. A Petőfi Irod. Múz. ban van. 134.o.

Vayerné Zibolen Ágnes: Az íróportrék gyűjtésének mai múltjáról. 123.o.

A Petőfi Irod. Múz. Évkönyve. 1963. Képzőművészeti Alap Kiadóvál. Bp. 1963

Erdélyi Ferenc

Spanyolországban járt, ahol gyűjteme-jes kiállítása volt. Ezenkívül ~~járt~~ volt Belgiumban, Kairóban, Alexandriában, és mindenütt rendezett gyűjt. kiáll.-t. „Parentos lakomája" c. Képe, (a Szőnyi-kör festési módjára emlékeztet) az antwerpeni mus.-ba került.

Lyka Károly, Festészetünk a két világháború között, Bp. 1956. +3. l.

Ed

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

DÉLMAGYARORSZÁG

1967 DEC 3

Erdélyi Ferenc
1821

Erdélyi Ferenc 1937-ben készült tusrajza a költőről

CSALÁDI KÖRBEN

Gyűlik az aszú Tokajhegyalján

Világhírű borvidékünkön — Tokajhegyalján — a vidék 28 községében működő átvevőhelyek már csaknem teljes egészében felvásárolták az előzetes szerződésekben lekötött 50 ezer hektoliter mustot, de még további 10 ezer hektoliter értékesítésére számítanak. A minőség az „októberi nyár" sok napfényének hatására számottevően javult: a mustok átlagosan 20 cukorfokosak, jobbak, mint az utóbbi két évben. Az októberi verőfény elősegítette a szőlők nemes rothadását. A hagyományos „aszus községekben" — Tarcalon, Mádon, Tállyán és másutt — eddig csaknem 400 mázsa aszuszemet vá-

Az orvos

Egy kis szem

Annak ellenére, hogy a szemgyógyászatban is évről évre egyre alaposabb a megelőzés, a szemészeti rendelőkbe még mindig hoznak olyan gyermekeket, akiknek egyik szeme a másikhoz viszonyítva csökkent látóképességű. Ha a gyermek szemének ez a hibája *kancsalsággal jár együtt*, a szülőknek és a gyermek környezetében élőknek általában hamar feltűnik. Néha azonban az egyik szem akkor is csökkent látású lehet, ha a szemek elhelyezkedése nem rendellenes. Ilyen esetben a szemnek ez a hibája alapos vizsgálat nélkül igen nehezen vehető észre, mivel a gyermek mind a két szemével néz, s maga sem tudja, hogy tulajdonképpen csak az egészséges szemével lát.

A kancsalság és a látáscsökkenés gyógykezelése csak akkor lehet eredményes, *ha idejében felismerjük* és azonnal kezeltetjük. Ezért szeretnénk most taná-

Ilyenkor tanulják meg ugyanis, hogy két szemüket egyidejűleg használják. Ha azonban a gyermek féléves, esetleg egyéves korán túl is bandzsít, okvetlenül *forduljunk orvoshoz.*

Hogyan állapíthatjuk meg, hogy gyermekünk látása tompult? Erre a célra a legmegfelelőbb a kissé módosított *szembekötősdi* játék. A gyermek ismeri a szülelt, és otthon, a megszokott környezetben bizonyára készségesebben és pontosabban fog válaszolni, mint a rendelőben, az ismeretlen, fehér ruhás emberek előtt, olyan idegen környezetben. Kössük be a gyermek egyik szemét, s a saját félszemünket, esetleg még néhány családtagét. Ezután helyes megvilágítás mellett, 3—5 méter távolságból mutassunk a gyermeknek könyvből vagy kartonlapról képeket és kisebb tárgyakat. Szólítsuk fel a gyermeket, mondja meg, mit lát. Ha a többiekéhez hasonló távolságból helyesen

Erdélyi Ferenc

Grafikus díjat nyert

A könyvkiadók 1964 évi díjazott és dicsé-
retben részesített kiadványainak értékelése

Magyar Grafika 1965 5 m. 14. l.

K é

Név: . . . . . .

Születési év: . . . . . Hely: . . . . .

Hol, mikor és kinél tanult: . . . . . .

Önálló kiállításai: . . . . . .

Mely kiállításokon vett részt: . . . . .

Hol jelentek meg kritikák vagy méltatá

M.D.K.

Erdélyi Ferenc

Fényképfelvétel "Erdélyi Ferenc párizsi mütermében"- cimmel, amely a müvészt és müveinek egy részét ábrázolja.

Szinházi Élet. Bp. 1932. dec. 25.-1933. január.1.
XXIII. évf. 1. sz. 35. lap.

Erdélyi Ferenc

Illusztrálta József Attila Költemé-
nyeinek német kiadását

A könyvkiadók 1964. évi díjazott és
dicsérettben részesített kiadványainak értékelése

Magyar Grafika 1965 5 sz. 15. l.

Erdélyi Ferenc

MDK

Dicsérő elismerést nyert

N.Szal. 333. kiáll. Díjazott művészek. 1925. márc. 8 l.

MDK

Erdélyi Ferenc,

Dicséró elismervényt nyert.

Nemz. Szal. 333.kiáll. -1925.márc.15-29.Kat.
A Szinyei M.P.Társ. által dijazott müvészek kiáll.-a.

Erdélyi Ferenc, festőm. mDK

A kiállítás művészeit talán 3 csoportba.-

/Réti István az Ernst Gyula által teremtett légkörben nőtt fel az akadémián/ - csathatók.

Az 1. csoportba tartozik.

E.F. jól elgondolt figurális kompozicióí Barcsay-hoz állanak közel.

Rabinovszky Márius: "Tavaszi Szalon" a Nemzeti Szalonban. / Szinyei Társ. II. Tav. Szal.-ja/. Képzőművészeti Figyelő. 660-661.l.

MDK

Erdélyi Ferenc

Magyar Művészet 1930. 58.l.

M.D.K.

Erdélyi Ferenc

"A kitünő festő Csikágóban rendezett nagysikerü kiállitást"-irja a lap a müvész fényképe mellett.

Szinházi Magazin, Bp. 1939. juni 25. II. évf. 26. sz. 84. lap.

Erdélyi ferences-
rendiek

György József, P. A Ferencrendiek élete és működése Erdélyben. A 200 éves jubileum alkalmából közreadja: —. Cluj-Kolozsvár. 1930. 8° 955 l., 1 lev. Szent Bonaventura kny.

cm.

SZA-TARTÓ,
sett rajzzal.
nka, XIX. század.
ész, átm. 19 cm.

ATARTÓ-SZÁR,
figura.
zad.
. 12 cm.

re járó sárkány.
zad.
ész, mag. 14 cm.

art.
zad.
g. 10 cm.

NY,
ú, két tálcával.
g. 19 cm.

CSÁSZÁR,
or.
ázad.
g. 23·5 cm.

Erdélyi Ferenc

Nov. 22-én kiállítás nyílt Nagykanizsán a kamarajellegű bemutatón negyedszázad arckép és önarckép sorakozik fel, Rippl-Rónaitól napjainkig. – Szerepel a művész tollrajza.

Horváth Béla: Kiállítás Nagykanizsán.
Zalai Hírlap, 1974. dec. 1.

Erdélyi Ferenc építész

Pónában lévő magyar kulturintézetünket helyreállításának tervezetén dolgozik Erdélyi Ferenc és Mendel Ferenc építész. Az épület 1630-as években épült, boromini épület, a Vieggoria 1.

Sajtókonferencia az OMF-en.

1973. szept. 3. Kossuth 17:55 KGyné.

ERDÉLYI FERENC: ÖNARCKÉP

möcbányai pénzverde 1918-ig állandóan vert. A „körmöci arany" minőségében olyan megbízható volt, hogy egész Európa nemzetközi kereskedelme használta. Károly Róbert bevezette a dénárnál nagyobb súlyú garast (Groschen), prágai mintára. Ez a pénz is századokon át élt Magyarországon.

A súlyosabb, értékesebb pénzek iránt állandóan fokozódó igény kielégítésére tallér néven egy új, mintegy 27–28 g súlyú ezüstpénz terjedt el és meghódította csaknem az egész világot, hogy nemzetközi fizetőeszközzé váljék, a 16. sz. elejétől a 19. sz. közepéig. Az idők folyamán több nagyobb pénzromlás, devalváció volt. pl. a harmincéves háború (1618–1648) és a napóleoni háborúk idején, de mégis mindig visszatért a tallér tekintélye, mint a különböző pénzrendszerek egysége.

A tallér őse Tirolinn Hall-ban született meg, ahol 1486-ban az aranyforinttal egyenlő értékű ezüstpénz, a Guldenis – Mária Terézia
Magyarországon elő
rály (1490–1516) v
a tallérhoz hasonló
– kitüntetésképpen
embereinek, diplo
„osztrák" mintájú
1553-ban kezdték

II. JÓZSEF (1780—1790)

Erdélyi Ferenc

Neve emlitve.
Rózsa Gyula: József Attila
a Hobrósztatban c. cikkében

Kritika 74/8 31.o.

Erdélyi Ferenc

Erdélyi Ferenc

Tandi Lajos: A költő arcai

Kincskereső, 1945. ápr. 4.

Erdélyi Ferenc

Erdélyi Ferenc (1901–): festő és grafikus. Rudnay-növendék volt, majd az Iparművészeti Főiskolán Helbing Ferencnél tanult.

Mihályfi Ernő: Művészet, barátaim
Bp. Corvina 1977.

Erdélyi Ferenc

Tanácskozók, olaj.
A vak harmonikás, olaj.
Evők, olaj.

Nemzeti Szalon

Tavaszi Szalon

1927

T. 5142.

26-ik zászlóalj zöme szuronyt-
ő osztrák dragonyosokra, kik
edig épen most hanyatlik le. A
lovas tiszt vezényli.

0.5 cm.

-98.
757.

Erdélyi Ferenc, festő; 1

sz. 1901. máj. 4. Bpesten.

Reáliskolát nőjzek. 1919-20.

a Gyármüvészeti iskolában

Helbing Ferencnél, 1921-23.

a képzőmüvészeti fő-

iskolában Benkhard Agost-

nál tanult. 1923. Párizs-

ban, majd egy évig Mad-

ridban dolgozott, azután

~~Kairóban~~ Alexandriaban

és Kairóban járt, 1924. fél

évig Algirban élt, hol meg-

festette a kormányzók és

kancellárok arcképeit, s

mindenütt önálló kiállításo-

kat rendezett műveiből.

1925. tavaszán Madridban

volt ~~megszitte~~ kiállítása

s ez év nyaranjár végén jött

haza.

Fordítt

Γ a Bellas Artesben

Δ a konzervatív művészeti kritikusok ovációjával kiszt

Ε 18 éves korában tanulmanyúton volt és kiállított Finnországban

+ és Rudnay Gyulánál

2) 1926. New Jorkban és Philadelphiában ~~volt~~ rendezett kollektív kiállítása. ~~1928. elején ismét Bresten volt.~~

F 1930. Zürichben, 1932. Helsinkiben, 1934. Hollandiában voltak ~~[illegible]~~ kollektív kiállítása.

Galerie Kodak
(d'art

ad 3. lap.

(Ez a szerény elismerés az
(E-ről szóló cikkekben mint
a „Szinyei Társaság nagy
díja", ~~vagy~~ és a „Szinyei-díj"
címen szerepelt.) Ennél
nagyobb elismerés érte
1927. a brüsszeli Galerie
d'art Kodakban rendezett
~~kiáll.~~ kiáll.tása alkalmá-
ból, melyről az egész
belga sajtó nagy
dicsérettel emlékezett meg.
Maurius Renard a
Savoir et Beauté c. belga
művészeti folyóiratban
hosszabb, dúsan illusztrált
cikket írt róla, mint az

Emberi szenvedések festőjéről, Kinek műveinétén Breughel, Rembrandt, Greco, és Goya hatása érzik. A belga kritikát előadásának egyszerűségével és drámai erejével hódította meg. [~~A modern~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, a napról napra szaporodó izmusokat megvetette.

Műveiszek a valósagban gyökerezett sa

1928 elején ~~[illegible]~~ vinnatért Budapestre, bár belgiumi sikerének gyénge bpest (viszhangja sajtó) bántottas. A helyzet javítására irányuló eredménytelen kísérletei után távozott a m. fővérosból. F (2 lap)

Itthon csak ucháng képével
szerepelt nyilvánosan. 1922.
Őszén Barát tanulmány c.
olajfestményét állitotta ki 9
s a Szinyei Társaság Tavassi
Szalonjában 1927. Imádkozók,
A vak harmonikás és Jvók
c. olajfestményei ~~[illegible]~~ voltak kiállitva.
A vak harmoniásra kapta
a Szinyei Társaság Barta Ká-
roly 400 pengős díját. T ~~1927~~
~~Brüsszelben F Breughel, Goya,~~
~~Greco és Rembrandt művészek~~
~~tanulmányozásába mélyedt~~
~~, akik már kezdettől fogva~~
~~nagy hatással voltak reám~~
~~szelére. Nem arat vonodem~~
~~festő lenni, A 9 dekadens~~
~~stílusok nem érdekeltek~~
~~stílusa~~ művészete a valóság-
fordits

~~Nyolcan~~ Frenderek a Műcsarnokban
~~Kiállítása után~~

4/ Van gyakorlatok. (l. a 2. oldalt)

Az 1930-as évek elején Hágában élt. 1935-ben a modern képzőművészek az előkelő hágai Escher Surrey magángalériában bemutatkozhattak. Ezután Antwerpenben, majd a brüsszeli nemz. képzőművészeti kiállításon. 1936-ban Párizsban, majd Amszterdamban, Rotterdamban, Hágában, Haarlemben, Leidenben, Utrechtben, Arnhemben, Groningenben, Maastrichtban, Eindhovenben, Tilburgban, Delftben, Middelburgban, Zwolleban, Leeuwardenben, Assenben, Alkmaarban, Hilversumban, Amersfoortban, Goudában, Dordrechtben, Vlissingenben, Helmondban, Heerlenben, Sittardban, Venlóban, Roermondban, Breda, Nijmegen, Apeldoorn, Deventer, Enschede, Haarlem, Leiden, Utrecht, Arnhem, Groningen, Maastricht, Eindhoven, Tilburg, Delft, Middelburg, Zwolle, Leeuwarden, Assen, Alkmaar, Hilversum, Amersfoort, Gouda, Dordrecht, Vlissingen, Helmond, Heerlen, Sittard, Venlo, Roermond

5. Parasztok lakomája és Korcsma c. képét az antwerpeni, Parasztok ebédje a gandi (~~genti?~~) ~~muzeum~~ ~~tulajdona~~, ~~Két~~ ez képe a brüsszeli ~~muzeumban~~. két képe a madridi muzeumban.

Erdélyi Ferenc

Munsarnok
1922. őszi kiall 290.

Barát-tanulmány, of

Fraknói Vilmos IV. 246.

ERDÉLYI FERENC

Telefon : 1-665-12.

BUDAPEST,
Gellérthegy ucca 47.

139430

Klein v. Teri

Erdélyi Ferenc .

1927. Tavaszi tárlat
Imádkozók, olaj
A vak harmonikás, olaj
Ivók, olaj

Nemzeti Szalon

Un Peintre de la Détresse humaine

FRANÇOIS ERDELYI

par Marius RENARD.

E peintre François Erdelyi est né à Budapest, en Hongrie, en 1904. Il n'a donc que vingt-trois ans. Lisez bien : vingt-trois ans, parce que cette extrême jeunesse, lorsqu'on l'évoque devant l'œuvre abondante et déjà presque définitive de l'artiste, paraît une chose extraordinaire.

Alors on veut savoir. Et on apprend qu'à douze ans, Erdelyi peignait déjà. A quinze ans il compte parmi les meilleurs élèves de l'Ecole nationale des Beaux-Arts, de Buda. A dix-huit le voici lauréat, bénéficiaire de la Bourse de l'Etat, envoyé en mission d'étude en Finlande où il fait une exposition remarquée.

Et puis les succès ne se comptent plus, dans les grandes assises d'art du pays natal. En 1924, sous le patronage de l'Etat, il part à travers l'Europe. Le voici en Espagne, en Algérie, à Paris. Aujourd'hui il est parmi nous et pour longtemps semble-t-il, parce que l'artiste aime la Belgique, ses artistes, les maîtres anciens, Breughel surtout, dont le pathétisme enchante son esprit évocateur des humanités miséreuses.

Et partout où il passe son art il provoque une admiration un peu étonnée. On aime par surcroit sa robuste et saine jeunesse. Mais on s'étonne d'une telle maturité dans cette adolescence.

Inquiétude qui peut paraître légitime à première vue, mais qui disparaît lorsqu'on a pris contact avec l'artiste.

Je l'avais subie, comme beaucoup d'autres, sans doute. La vision des œuvres avant de mieux connaître l'esprit qui les avait conçues, m'avait un peu dérouté. Je cherchais des raisons à cette sorte de santé pléthorique que l'on ne trouve ordinairement que chez des artistes plus mûris par le travail et par l'âge. Et j'en venais à rechercher des influences, la pénétration d'une sorte de puissance venue d'une adroite adaptation et peut être de l'habileté.

Mais non il n'y avait rien de tout cela. A cette minute où j'écris, j'éprouve encore le charme de ma première rencontre avec l'artiste. Un ami commun, beau peintre lui aussi, m'avait conseillé d'aller voir Erdelyi.

Il me disait :

— Vous verrez. C'est un grand artiste, un

François ERDELYI.

très grand artiste. Des dessins étonnants, une facture originale et d'une expression remarquable. Et vous qui aimez les pauvres, vous serez charmé par ses thèmes de la vie de misère.

Il avait raison.

De suite ce fut une sorte de surprise, cette admiration un peu craintive que l'on éprouve devant une force que l'on ne soupçonnait pas. Oui, cela déroutait un peu cet art. C'était si neuf, si en dehors des clichés ou du snobisme à la mode.

Rue de la Charité, un atelier tout modeste, presque pauvre. Sur la sobriété des murs gris où rien de puéril n'accroche le regard, des esquisses, des toiles, des pochades, des dessins. Pas le moindre luxe. Ni bibelot, ni tenture d'apparat. Auprès d'un divan, sous la verrière, une table basse sur laquelle ronronne le samovar.

François Erdelyi va et vient à pas mesurés, sans hâte. Il donne l'impression d'une sorte de rythme permanent. Oui tout son être puissant est un rythme. Son visage dément la force de l'être, des bras noueux comme des arbres. Dans les yeux bons, sur les lèvres qui veulent sourire on lit un esprit tendre et un cœur fraternel. Ce colosse à peine sorti de l'adolescence a dû " voir „ de la souffrance.

Je le questionne :

Il me dit son passé, son si court passé. Il est de la vieille race hongroise, de parents industriels. Et comme il l'aime sa patrie " madgyare „ !

A l'Académie de Budapest il eut comme professeurs Aug. Benghardt, Rudnay dont une œuvre se trouve au Musée des Beaux-Arts de Bruxelles. Il exposa pour la première fois en 1920. Des succès. Et ce fut en 1926 le grand prix au salon du Srinnyei Illerse Păl, la plus importante association d'art de la Hongrie. Et puis les voyages, Barcelone, Madrid, Alger, Paris, les achats pour les Musées d'Espagne et les grandes collections.

Lassitude. Dessin inédit de F. ERDELYI.

Il me raconte tout cela à petites phrases hésitantes, comme peureuses, tout en montrant ses peintures, ses dessins, ses gravures. Et il dit aussi, avec l'accent un peu rauque de sa race, tout ce qui enchante son âme d'artiste, les maîtres du passé qu'il aime, Breughel, Goya, Gréco, Rembrandt, quelques jeunes de chez nous dont il salue la naissante maîtrise avec une ferveur sincère.

A regarder, à comprendre ses œuvres, on s'explique le pieux pèlerinage auprès des maîtres espagnols et de notre vieux Breughel. Il y a comme une similitude

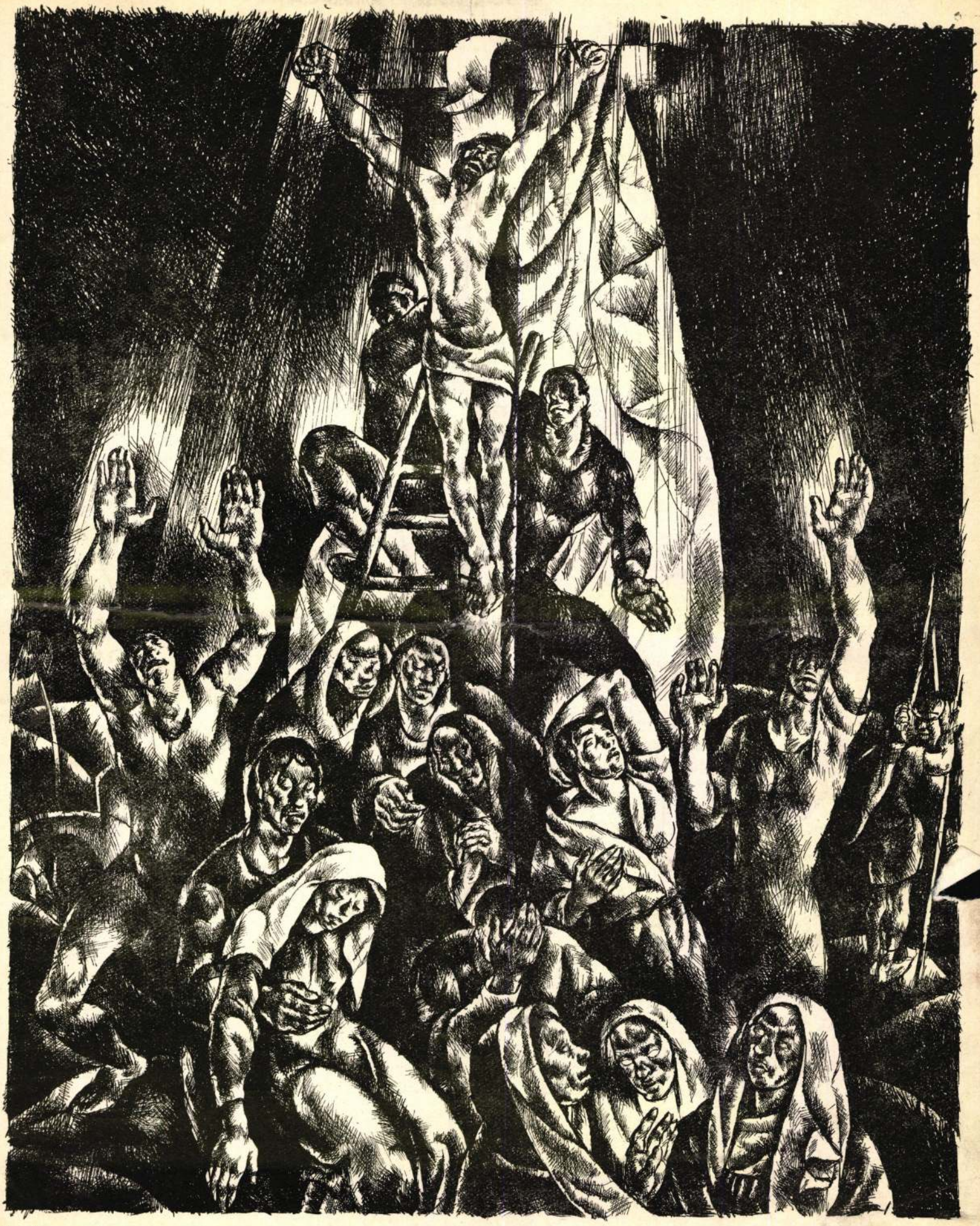

La descente de croix.

Dessin inédit de F. ERDELYI.

de conception et de vision entre ses toiles et les thèmes tragiques qu'affectionnait le mystique de Tolède, l'évocateur des tragédies de la guerre, le peintre de la *Parabole des Aveugles*.

Chose étrange, Erdelyi n'a rien gardé des visions de son pays, des richesses chromatiques des fêtes populaires de la puzzla, où vibrent les mille joies des costumes bigarrés dans le fredon des danses.

Mais il ne s'ensuit pas que son œuvre soit dégagée tout à fait de l'impression atavique. A travers l'expressionnisme si personnel de l'artiste, malgé la ferveur attribuée à des thèmes qui synthétisent la douleur des hommes et non point la vie plus allègre de la tribu ancestrale, on perçoit la marque du milieu. Celle-ci se manifeste par une sorte de fantaisie dans les recherches des colorations et dans les attitudes, dans le goût d'un inattendu un peu bizarre parfois. Il y a dans les gestes de ces buveurs, de ces parias autour des tables, de ces mercenaires déclouant le divin crucifié, une sorte de frénétisme. La technique, avec sa juste compréhension, accentue cette impression.

F. Erdelyi " voit " presque douloureux.

Toutes ses œuvres sont animées par un sentiment dramatique intense. Elles marquent, même dans leur pathétisme, une déformation des thèmes sacrés, comme cette étonnante *Descente de croix*, où grouille une humanité de cauchemar sous la pitié du Nazaréen. Les gestes, dans leurs rythmes à la fois lourds et hallucinants, conquièrent une sorte de frénétisme. Les visages présentent

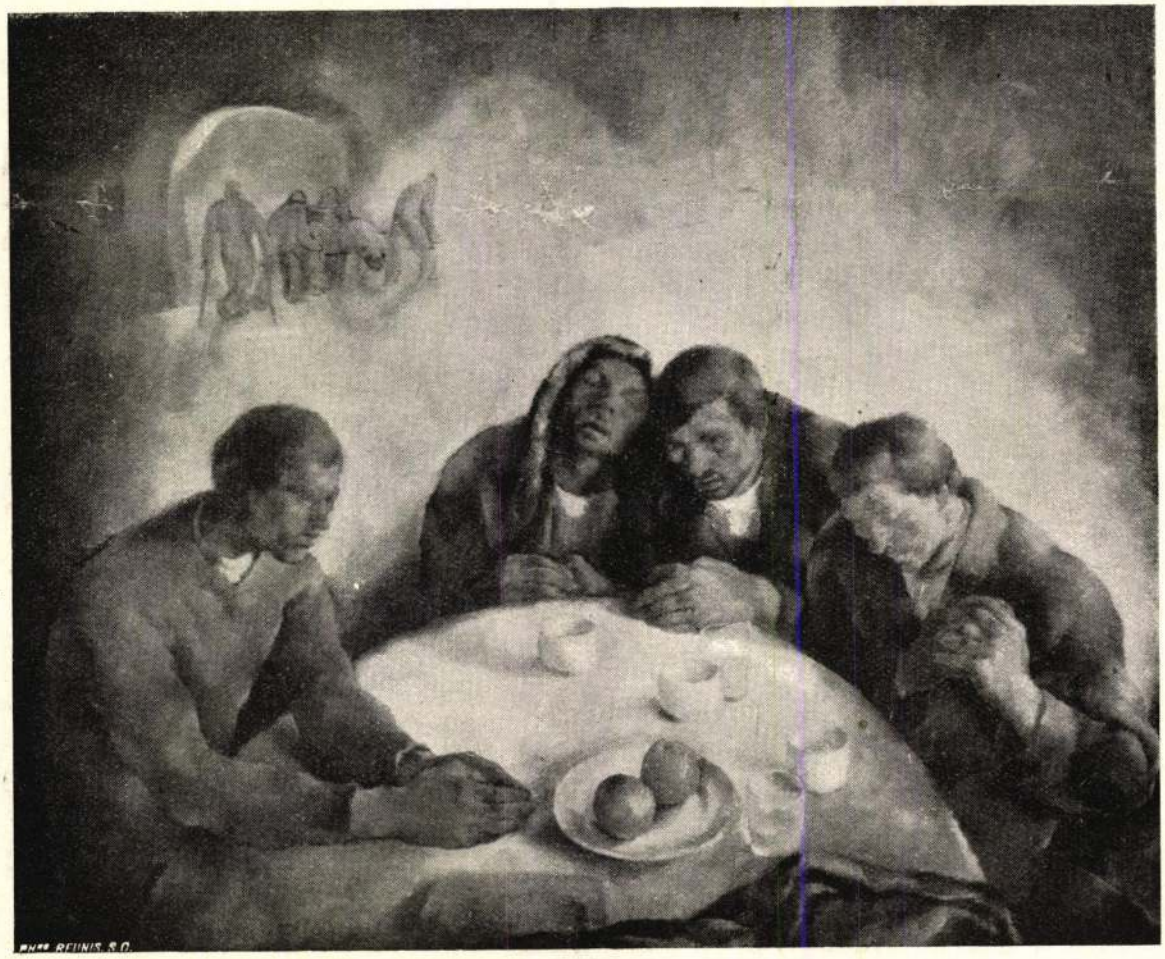

L'ANXIETE HUMAINE. F. ERDELYI.

une accentuation des stigmates de la détresse ou de la peine. C'est toute la misère des pauvres qui surgit, non pas dans des attitudes conventionnelles et conçues dramatiques, mais dans une sorte de synthèse du drame éternel de la peine humaine.

Cette vie douloureuse n'est pas interprétée avec des subtilités désordonnées. Nul décor vain qui s'efforce d'accentuer l'impression pénible. C'est sur des fonds sobres, souvent unis, que se profilent les silhouettes miséreuses, devant des tables nues. Mais quelle étonnante vision ! Quelle coloration s'apparentant au thème !

Voici la *Vie des Pauvres*, les *Buveurs*, le *Repas à la Campagne*, l'*Aveugle*, la *Parabole de la Vie*, etc.

L'art de François Erdelyi révèle une culture raffinée. La richesse de la technique, l'originalité des colorations où dominent des tons purs, mais non violents, la belle cadence d'une composition qui semble parfois poussée à une sorte de paroxysme, lui viennent bien plus de sa propre sensibilité que de la fréquentation de quelques vieux maîtres.

Un critique espagnol autorisé, M. J. Frances, remarquait à l'occasion d'une exposition de l'artiste, à Madrid, que le jeune Hongrois semblait éprouver la nostalgie efficiente des maîtres d'autrefois. Il se peut que l'art du Greco et de Goya ait exalté l'esprit chercheur et promptement enthousiaste de François Erdelyi. Aujourd'hui, de cette fugitive — mais légitime — ferveur, il ne reste rien. Tout au plus put-elle déterminer chez le jeune peintre la révélation de sa capacité et

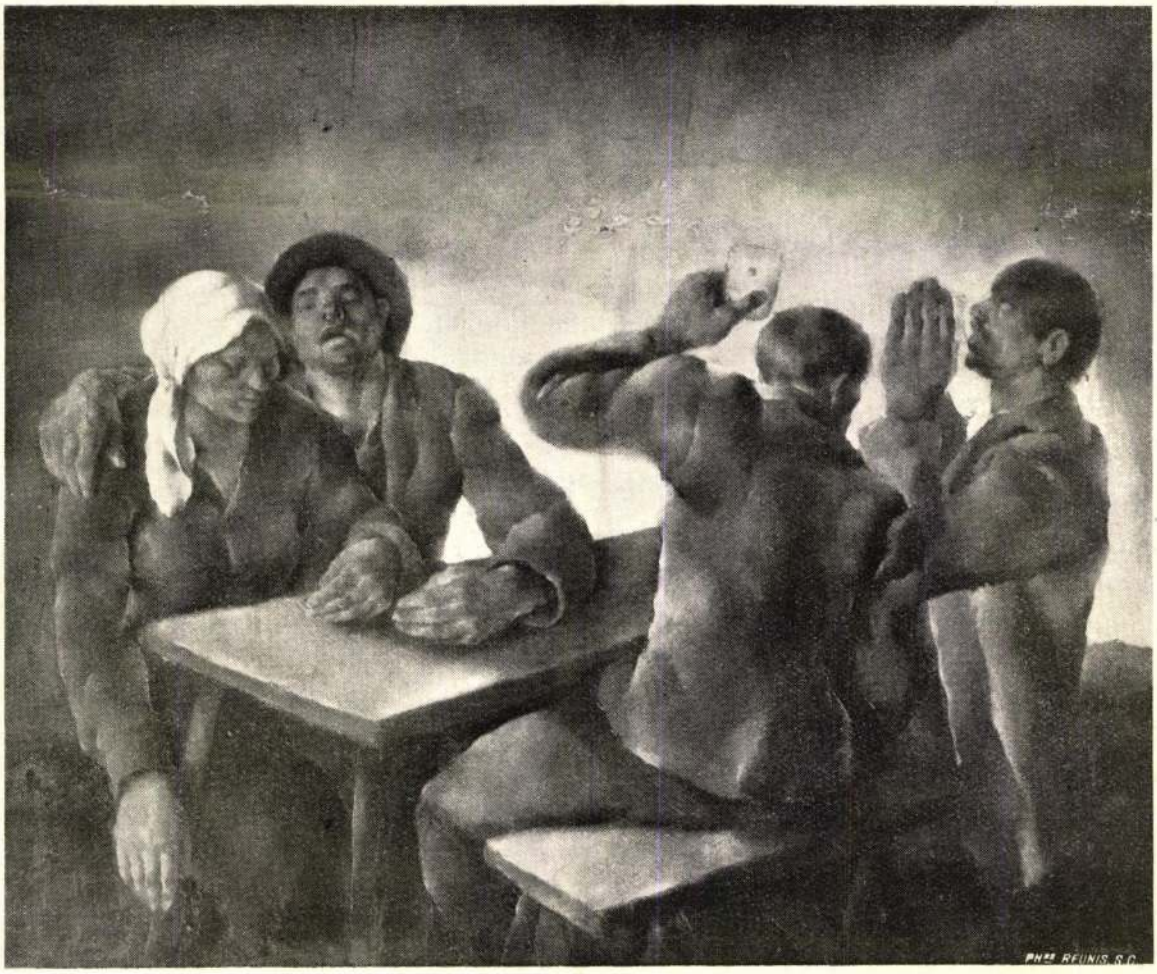

Les Buveurs. F. ERDELYI.

La partie de cartes. F. ERDELYI.

d'une sensibilité promptement éveillée. Ainsi l'art de F. Erdelyi est d'une originalité d'autant plus puissante qu'elle est jeune. L'artiste en est venu à une vision concentrée. Il ne puise que dans son naturel la force et le charme. Il conserve, malgré le désir d'un pathétisme sobre, le souci de la forme et du rythme.

Il suffit de voir ses œuvres et tout le travail préparatoire qu'elles exigent, pour se rendre compte que le tableau ne jaillit point spontanément chez lui. Une étude profonde, longue, minutieuse, précède chacune des interprétations picturales. Bouts de carton où vibrent des taches qui ne sont que des recherches, esquisses plus poussées, crayons hâtifs que rehaussent des frottis qui mettent en valeur une attitude, toutes sortes de travaux obscurs et obstinés devancent la réalisation définitive. Rien n'est laissé au hasard. On est parfois surpris devant quelques humbles croquis, par leur grandeur. Et les plus modestes recherches bénéficient d'une expression large, d'une couleur savoureuse, d'une remarquable acuité d'observation. Non, nul effet facile ne corrompt la facture savante.

Dès lors faut-il s'étonner que le jeune peintre hongrois soit un dessinateur extraordinaire?

J'ai eu sous les yeux la copieuse série des fusains, des études, des gouaches, des " traits „ à la plume, des recherches que l'artiste garde en ses cartons. Quelles choses étonnantes et qui feraient la fortune d'un musée !

Formé dans un temps de désastres, attristé

par les misères endurées par sa race sous le joug étranger, il a laissé parler son cœur et toute la révolte de son esprit. Les dessins évoquent comme ses peintures, la peine, mais semble-t-il, avec une acuité plus pénétrante encore. Scènes de guerre, détresses des mendiants, misères des parias de l'usine et des faubourgs, sont évoquées en des pages exaspérées avec une âpreté qui donne le frisson.

Et quelle sûreté ! Erdelyi possède en effet les deux grands dons qui font les dessinateurs, l'œil qui sait voir les lignes et les masses et la sûreté de main qui permet d'en réaliser le contour et les modèles.

Tel croquis lavé d'un soupçon de demi-teinte s'apparente à un Rembrandt. Des modèles, saisis dans la soudaineté d'une attitude heureuse, *Buveur*, *Joueur de flûte*, *Femme attablée*, etc., précisent des remarquables qualités d'exécution. Les formes

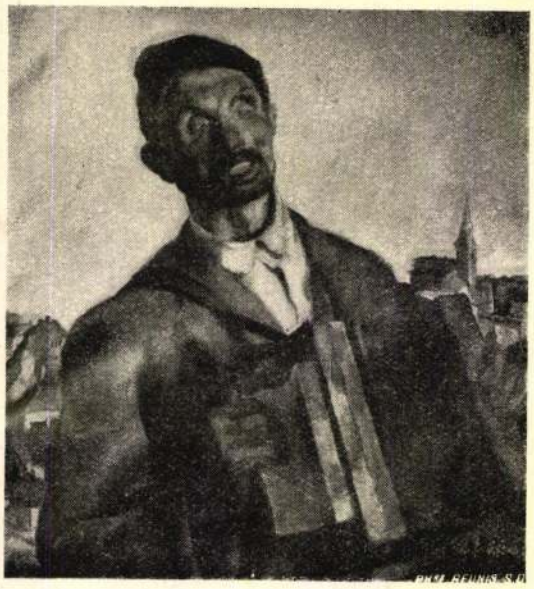

L'Aveugle. F. ERDELYI.

sont condensées. Les masses s'équilibrent suivant certaines génératrices essentielles qui épousent les gestes. Le morceau est beau du chatoiement des noirs et des blancs. Une force étonnante de construction s'inscrit dans le plus modeste fusain. Cela " fait tableau „ — pour me servir d'un mot d'atelier — comme une toile définitive. Et on se demande ce qu'il faut admirer le plus en eux, de l'équilibre des compositions, qui conduit toujours vers les points essentiels ou de la distribution des masses qui se correspondent.

Le repas à la campagne. F. ERDELYI.

Ces dessins, qui sont un facteur considérable dans l'œuvre déjà copieuse d'Erdelyi, accentuent aussi l'impression que l'on se fait d'une libération totale de l'artiste de lointaines — et au surplus plus apparentes que réelles — influences. Leur technique est soustraite à tout maniérisme superficiel. Ils sont

débordants de passion et de vie. Leurs thèmes en uniformité de pathétisme avec le sens de la vie que l'artiste veut imposer à son œuvre, les soustrait à tout amoindrissement que pourrait susciter quelque comparaison. Ils sont situés, avec leur technique originale, dans un plan d'expression concret. Tels ils achèvent l'œuvre du peintre.

Ainsi tout l'art du jeune Hongrois, du plus modeste crayon à la grande toile, communique la sentimentalité âpre et recueillie qui est celle de l'artiste. Il ne s'impose avec fracas, à la faveur d'outrances sans sincérité. Il est de probité tout court. Et dans notre temps de médiocrité et de pastiches faciles c'est beaucoup.

Floréal.

Gravure originale de Jean-F. CANTRE.

Róbert bácsi ebédet oszt.

Jótékonyság — adminisztráció nélkül.

— Saját tudósitónktól. —

A Széchenyi-fürdő mögötti téren fasztalok állnak, olyanok, mint amilyenek mellett nyári vendéglőkben söröznek a kirándulók. Nagy üstben egy öreg bácsi felügyelete alatt étel forr, kis kézikocsin bádogtányérok vannak fölhalmozva, és kisebb-nagyobb csoportban vigan hancúroznak vagy csendesen beszélgetnek az ebédre várakozók. *Róbert bácsira várnak*, aki minden délután négy és öt közt ebédet ad mindenkinek, aki éhes és enni kér. Nem kell ide semmi irás vagy igazolvány, nincs jegy, se szám, kérvényt sem kell benyujtani, hanem aki jön, kap egy nagy tányér levest hussal vagy főzeléket, és ha kéri, a vendég, annyiszor töltik meg tányérját, ahányszor csak a nagy konyhakötényben osztogató Róbert bácsi felé nyujtja.

Négy óra után feltünik a láthatáron Róbert bácsi, és bár nincs rendőr a közelben, sőt rendező vagy rendcsináló sem mutatkozik, *mindenki példás rendben vár ebédjére.* Két asztal körül gyerekek helyezkednek el, Terka néni mindegyik elé egy jó nagy bádogtányért tesz és már hozzák is hatalmas fazékban a *husleves*t. Jól lehet vele lakni, mert húson és zöldségen kivül még jó darab kockára vágott kenyeret is tesznek bele. Róbert bácsi minden tányérba nagy merőkanállal önt, a gyermekek előveszik kanalukat, és mire az utolsó tányér megtelik, az első már üres is, és kórusban hangzik: *Róbert bácsi, kérek még* De Róbert bácsi ezt nem hallja, mert a másik asztalnál oszt az éhes apróságoknak, akikről elmeséli, hogy *legtöbbje törzsvendég*, naponta jön, és miután az első hónap elején és végén megmérte őket, látta, hogy *naponta egyszeri tápláló meleg étkezés mellett egyesek két-három kilót is hiztak.* A kis vendégek nagyrésze *fiu*, kisleány kevés van, és akad köztük sok olyan, akin látszik, hogy anyja rendesen megmossa, megfésüli, de enni, sajnos, már nem tud nekik adni. Akad persze sok piszkos, rongyos kis csirkefogó is, de minden pedagógus megirigyelheti Róbert bácsit, olyan rend van a kiosztásnál. Mindenki türelmesen vár sorára és ha egyik-másik érvényesülni próbál, azt, még mielőtt Róbert bácsi észrevenné, a gyerekek *maguk intik rendre.* A két leghálásabb vendég *két karonülő baba*, akik már a nagykanál láttára hangos nevetéssel köszöntik az ebédet.

Mikor a gyerekek már kétszer kaptak, kerül a sor a harmadik asztalnál várakozó *asszonyokra.* Róbert bácsi harsány hangon dirigál, hogy először a szoptatós anyák jelentkezzenek. Utoljára következnek a *férfiak.* Nagy részük beteg, rokkant katonák meg munkanélküliek. Soknak ruháján meglátszik, hogy valamikor jobb napokat látott, és most Róbert bácsi jószivére szorul. De szivesen jön ide, mert itt *soha senki semmit se kérdez.* Egy pár beteg törzsvendégének még az asztaltól az üstig vezető pár lépést is meg akarja spórolni Róbert bácsi, ő maga viszi hozzájuk az ételt, kinálja, biztatja őket, hogy van még, szóljon, aki éhes. A gyerekeknek persze nem kell biztatás, ők már jelentkeznek maguktól is, amig a harmadik, negyedik tányér után végre ugy érzik, hogy elég volt.

A ligeti ebédelésnek nemcsak sok résztvevője, hanem *nagy nézőközönsége is van.* Az emberek kiváncsian nézik a furcsa öreg urat, akit mindenki bácsinak hiv, és aki az egyik izgága kis fiut *„Gömbös, ne politizáli!"* kiáltással int csendre. A nézők közt is akad törzsvendég, aki magyarázza a körülállóknak, hogy mi folyik itt. Sokan hallva, hogy itt naponta hetven-nyolcvan gyerek és negyven-ötven felnőtt kap teljesen ingyen ebédet, *tárcájukba nyulnak*, hogy adományukkal hozzájáruljanak ennek a nagyszerü akciónak fönnmaradásához. De az igy összegyült pénzt nem erre az ebédeltetésre forditja Róbert bácsi, hanem *kenyeret vesz raita* és azt a környéken, ahol nem tarthat főnn konyhát, osztja szét a munkanélküliek gyermekei közt. Elmesélte, hogy *száz-százhusz kenyeret oszt ki naponta*, többet nem lehet mert *nincs pénz.* A nyáron akadt azután látogató, aki nem jött üres kézzel, hanem nagy kosár almával, cseresznyével, kiflivel. Legnagyobb örömmel azonban egy nagy kosár meleg főtt kukorica érkezését fogadták a gyerekek.

És ez az egész akció azért állhat fönn télen, nyáron, azért nincs soha fönnakadás, mert *Róbert bácsi mindent maga csinál.* Adminisztrációra egy fillér se kell, és az osztásnál az ebédre váró felnőttek segitenek, hogy gyorsabban menjen. Félóra alatt elfogyott az étel, pedig négyszer töltötték meg az ötvenliteres melegitő üstöt. A gyerekek már viszik is helyére az asztalokat, rakják össze az edényeket, és vigan mennek haza, hiszen tudják, ha nincs is vacsora nem is lesz reggeli, de *ebédet biztosan oszt holnap is Róbert bácsi.*

B. R.

Egy fiatal magyar festőművész sikerei Spanyolországban és Algirban.

Eszak-Afrikában csak egy arab főur tudott a magyarok létezéséről. — A spanyolok kóbor cigányoknak képzelik a magyarokat. Debreceni magyar asszony a Szaharában. — A spanyol akadémia elnöke Magyarország mellett foglalt állást. — Erdélyi Ferenc festőművész érdekes tapasztalatai.

— Saját tudósitónktól. —

A világjáró magyar művészek közül, akik tehetségükkel, kitartó munkájukkal mindenütt hirt, dicsőséget szereznek a magyar névnek, másfél esztendei sikerekben gazdag bolyongás után ujra hazatért *Erdélyi* Ferenc festőművész. A fiatal festő, aki már 18 éves korában szép sikereket aratott idehaza, legutóbb *Spanyolországban, Alexandriában, majd Kairóban és Algirban dolgozott. Erdélyi* Ferenc egy évig élt Madridban, ahol müveiből kiállitást is rendezett. A *La Esfera* hasábjain *Don Jose Frances*, a spanyol akadémia elnöke, Spanyolország legnagyobb mükritikusa irt róla dicsérő kritikát és *művészetét a Goyá-éhoz hasonlitotta.* Azt irta, hogy *csodálatraméltó a fiatal művész absolut tudása a grafikában és kompozicióinak tökéletes felépitése, ami a legmodernebb piktura nagy mesterei mellé állitja.*

A fiatal művész külföldi élményeiből a következő érdekes részleteket mondotta el:

— Egy évig éltem Madridban, ahol nagyon sokat dolgoztam és képeimből kiállitást is rendeztem. *A kiállitás után a kritika a legnagyobb elismeréssel emlékezett meg munkámról és Don Jose Frances mellett a Vida Aristocratica-ban Carlos Fernandes Cuenca irt elismerő kritikát.* Don Jose Frances kritikájában nyiltan hangoztatta azt is, — ami Spanyolországban bizony nagyon ritkán történik meg, — hogy *nagyon szereti a magyarokat és Magyarország megcsonkitását a legnagyobb igazságtalanságnak tartja.*

— *Spanyolországban — sajnos — nagyon kevesen tudják, hogy kik a magyarok.* Az *„ungaro"* név hallattára a legtöbb spanyol ember kóbor cigányokat képzel maga elé, akik medvét táncoltatva járnak városról-városra. Akik még valamennyire „tisztában" vannak a helyzettel, azok a könnyebbség okáért *osztrákoknak tartanak.* Ez a teljes ismeretlenség eleinte nagy akadályokat is jelentett számomra, *mert mindenütt külön meg kellett magyaráznom azt is, hogy a magyarok léteznek és nem vad emberek,* hanem mint igazi kultur ország fiai dolgoznak és munkálkodnak.

— *Madridból előbb Alexandriába, majd Kairóba utaztam*, de rövid ottartózkodás után tovább mentem *Algirba*, ahol közel egy fél évig éltem. Érdekes, hogy itt az emberek *ujabban nagyon sokat törődnek a müvészettel, mert sok az uj gazdag, akik házaikat képekkel akarják feldisziteni.* Kulturájuk ugyan még primitiv fokon áll, de azért a müvészetet igen sokra becsülik. Itt sem tudták azt, hogy Magyarország is létezik és *mindenki lehetőleg „bosch"-nak nevezett.*

— *Megfestettem az itt élő kormányzók és kancellárok portréját, de közöttük is csak egy ember volt, Don Jose Tezilesi Jugo, a spanyol generálkonzul, aki valami keveset tudott Magyarországról*, ő is csak azért, mert a háboru alatt hivatalos kiküldetésbe járt nálunk.

— Algirból meghivott magához egy *khaid*, egy arab főur, hogy fessem meg az arcképét. Ez a khaid *Tuarekben* lakott és a vele való megismerkedésem nekem különösen jól esett, mert *ő volt az egyetlen idegen ember, aki pontosan tudta Magyarország történetét, a hunokról és Attiláról, a népvándorlásról s Árpád-házi királyainkról mindenben a legpontosabban volt informálva.* Ez a khaid, amikor házához érkeztem, azzal fogadott, hogy eltávozik hazulról, mert akkor nem látom és nem gondolok arra, hogy ő az ur a háznál, pedig az araboknál az a szokás, hogy a vendégé a ház, ő az ur és a parancsoló. Hetekig éltem itt, de soha senkivel nem beszéltem, mert a szolgaszemélyzet, a nagy tisztelet miatt, egy szót sem mert szólni hozzám. Mindennel elláttak, mindent elém raktak, ami jó és finom volt, — csak nem beszéltek.

— Legszebb emlékeim közé tartozik az, amikor *Algirban egy magyar levelet kaptam*, amelyben arra kértek, hogy *látogassak meg a Szahara sivatag szélén egy magyar családot.* El is mentem *Blidába*, ahol az *Eszak-Afrikai Vasuttársaság pályafelügyelőjének a felesége debreceni magyar leány.* Ott a sivatagban ez az egyetlen hely, ahol magyarul beszélnek és *ez az asszony, aki francia emberhez ment férjhez, Afrikában is megmaradt magyarnak, sőt gyermekei is tökéletesen beszélnek magyarul, még pedig debreceni tájszólással.*

— Algirban is rendeztem kiállitást, amelynek igen szép sikere volt. A *L'Echo d Algir* és *L'Afrique du Nord Illustree* nagyon szép kritikában méltatta müveimet. A kiállitáson több francica és egy arab festő is szerepelt.

— Most egy hónapig itthon maradok, aztán New-Yorkba utazom, ahol az Anderson Galeria-val történt megállapodásom értelmében januárban kiállitást rendezek, majd az év végén képeimet Philadelphiában állitom ki.

Tömör Angelát fölmentették a Kenedi György-féle kiviteli ügyben.

Nem volt ellene bizonyiték. — Az itélet jogerős.

— Saját tudósitónktól. —

A megvesztegetés büntettével vádolt *Esküdt* Lajos és társainak bünügyében a felebbezés tárgyalása során a királyi itélőtábla megkereste a büntetőtörvényszéket, hogy a *Kenedi*-féle kiviteli ügyben *Tömör* Angéla ellen inditott bünper tárgyalása folyamán hallgassa meg Esküdtet, minő iratokra hivatkozik az ugynevezett fáskosár tartalmából a bizonyitás kiegészitése tekintetében. Ma volt ez a tárgyalás a büntetőtörvényszéken *Töreky* tanácselnök tanácsában, amelynek tagjai *Méhes* Ignác dr. és *Szabolcska* Mihály dr. törvényszéki birák voltak, a vádhatóságot Boronkay István dr. ügyészségi alelnök képviselte. A tárgyalás iránt igen nagy volt az érdeklődés. A vádirat Tömör Angéla ellen *megvesztegetés büntettében, ugy bünsegédi bünrészesség* cimén emelt vádat, mert *Esküdt* Lajosnak, aki közhivatalnok volt *Kenedi* Györggyel való megvesztegetési ügyét közvetitette. Esküdt tudniillik *száz vaggon vetőmag kiviteli engedélyének* megszerzése ellenében *egymilliószázezer* koronát kötött ki magának és a földmivelésügyi miniszter megtévesztésével nyolcvan vaggonra meg is szerezte az engedélyt.

A vádirat felolvasása után az elnök a fogházőrökkel *elvezettette a tanuképpen elővezetett Esküdtet, aki ismételten nekifogott, hogy valamit mondani akar az elnöknek, de ez hamrosan eltávolittatta a teremből.*

Tömör Angéla kijelentette, hogy nem érzi magát bünösnek,

csak annyi része volt a dologban, hogy egy alkalommal éppen utja volt Kenedi irodájába és Esküdt *vele üzente meg, hogy a vetőmagkivitel ügye aktuális*, keresse őt fel. Pénzről csak legfőljebb annyiban lehetett szó, hogy *valami illetéket is kellett fizetni* az engedélyért, a szivességért azonban semmiféle pénzt nem kapott és nem is kért. Nem ismerte Kenedi és Esküdt között a viszoynt, csak annyit tudott, hogy *a miniszter titkára valami előtte ismeretlen célokra pénzeket gyüjt.*

Az elnök ismerteti most a jelenleg ismeretlen helyen tartózkodó *Kenedi* György dr. 1921-ben tett vallomásait, amelyek szerint Esküdt Tömör révén tett ajánlatot neki, hogy kiviteli engedélyeket szerez a számára. Tömör Angéla több izben járt nála az ügyből kifolyóan. Egy alkalommal, amikor Esküdttel tárgyalt, Esküdt azt mondta neki, hogy az egykoronán felül feltétlenül kell még fizetnie kilogrammonkint tiz fillért, mert ez a pénz Angélának kell. A kilogrammonkénti egykorona hovaforditásáról nem tud. Esküdt csak valami diszkrét célokat emlegetett. Tömör Angélának azonban semmit sem fizetett.

A felolvasott vallomásra vonatkozóan Tömör Angéla kijelenti, hogy az *nem felel meg a valóságnak és fenntartja előbbi vallomását.*

Az elnök utasitására

Esküdtet vezetik most be.

Mint annakidején, most is elegáns zsakettben, lakkcipőben jelent meg, arcán alig látszik az elszenvedett fogság nyoma.

Az elnök felteszi a kérdést, hogy milyen szerepe volt Tömör Angélának a Kenedi-féle kiviteli ügyben?

— Tömör hivta fel Kenedit hozzám, — feleli a tanu, — és az ő közvetitésével tárgyaltam vele. Ezért a fáradozásért megkapta a maga jutalékát. Kenedi 80 vaggonra kapott kiviteli engedélyt és ezért le is fizetettt 800.000 koronát. Tömörnek ebből 80 ezer korona volt kitüzve, 1921. őszén azonban ezt nem kapta meg, mert köben kitört a botrány, hanem csak 1922. tavaszán, amikor kikerültünk.

Az elnök Esküdt elé tárja a rendőrségen tett vallomását, majd

szembesiti Tömör Angélával, akinek Esküdt szemébe mondja, hogy megkapta a 80 ezer koronát. Tömör Angéla erre kijelenti, hogy ez nem igaz.

Boronkay dr. ügyészségi alelnök kérdi meg ezután Esküdttől, hogy *tudott e Tömör Angéla arról, hogy a kereskedőknek bizonyos összegeket kell fizetniök a kiviteli engedélyek megszerzéséért.*

A tanu azt feleli, hogy *Tömör tudott erről.* Kijelenti még egyszer, hogy Kenedi és közte Tömör közvetitette a tárgyalásokat és jelen is volt azokon, bár nem szólt bele a dolgokba.

Tömör Angéla védője kérte Esküdt megesketésének mellőzését, azzal a megokolással, hogy ebben az ügyben egyébként is a vádlott volt és *ellenséges viszonyban áll Tömör Angélával.* A biróság *mellőzte is az eskü kivételét.*

Vitéz *Boronkay* István ügyészségi alelnök vádbeszédében föntartotta a vádat és azt fejtegette, hogy kétségtelenül megállapitható, hogy *ezt a büncselekményt Esküdt csak Tömör Angélával együttesen követhette el.* Esküdt vallomása nem fedi ugyan a valóságot, mégis elfogadható abban a tekintetben, hogy Tömör vezette fel hozzá Kenedit és ő bátoritotta a kereskedőket, hiszen azok nem is mertek volna közvetitő nélkül fölmenni a miniszter titkárához, hogy ilyen illetgitim üzletet kössenek vele. A büntetés kiszabásánál kérte tekintetbe venni Tömörnek ez időben állandó bünözését és azt, hogy *ez a büncselekmény a lenkompromittálóbban hatott nemcsak az ügybe igazságtalanul belevont személyekre, hanem az egész társadalomra is.*

Landau Béla dr. ügyvéd rövid védőbeszédében evvel rámutatott arra, hogy csak pozitiv adat merült fel Tömör ellen, hogy tudniillik egyszer meglátogatta Kenedit és Esküdt nevében arra kérte, hogy keresse fel Esküdtet, ha engedélyt akar. Ebből azonban még nem állapitható meg a bünösség.

A biróság rövid tanácskozás után meghozta itéletét, amelyben

Tömör Angélát felmentette az ellene emelt vád alól.

A megokolás megállapitja, hogy a rendelkezésre álló adatokból csak az derül ki, hogy Tömör egy izben felkereste Kendit. Ez azonban *nem ad megnyugtató alapot a bünösség imondásához*, mert nem állapitható meg, hogy anyagi érdekből cselekedte volna ezt. Az itélet *jogerős.*

Hosszabb szünet után *Töreky* Géza dr. tanácsa a tárgyalóterem mellett levő visszavonuló szobába hivatta be *a vádhatóság képviselőjét, továbbá Esküdt Lajost és védőjét, Weisz Ödön dr.-t* és a nyilvánosság kizárása mellett *kihallgatta Esküdtet, illetve meghallgatta a védőjének a bizonyitás kiegészitése tárgyában tett inditványait.* Ezekről jegyzőkönyvet vettek fel, amelyet a királyi törvényszék a Tömör Angela ügyében ma hozott itélettel együtt felterjeszt a Táblához.

150.000 szénmunkás sztrájkol eddig Amerikában.

Newyork, szept. 1.

(Europapress.) **Filadelfiai jelentés szerint tegnap délben 50.000 szénmunkás hagyta ott munkahelyét. Az éjszakai váltásnál további 100.000 munkás lépett sztrájkba.**

Hága, szept. 1.

Newyorkból jelentik: A szénbányatulajdonosok tegnap délután ujra *táviratilag fordultak Coolidge elnökhöz, kérve beavatkozását a szénmunkások sztrájkjának elháritására.* Coolidge változatlanul megmaradt álláspontja mellett, hogy *ez idő szerint nem avatkozik be*, csak, ha mindkét fél őszinte megegyezésre mutat hajlandóságot. A sztrájk elkerülhető lett volna, ha a munkaadók *óránként tiz centnyi javitást engedélyeznek.* Ezt azonban visszautasitották. Igy a sztrájk kitörése elkerülhetetlen volt.

Mi lesz szeptember 3-án?

Egy „állitólagos" szerb diplomata

Délamerikában eladott többszáz jugoszláviai magyar földmüvescsaládot.

A hajóstársaságoktól, kivándorlási propaganda céljából, többszáz angol fontot csalt ki. — Diplomáciai okmányokkal volt felszerelve. — Egy szerb ujságiró leplezte le a csalót, aki nyomtalanul eltünt.

— Saját tudósitónktól. —

A közelmultban Braziliában egy veszedelmes szélhámos, a legkörmönfontabb hazugságokkal kárositotta meg a kávételepeseket, valamint a kolonizációval foglalkozó irodákat és a kivándorlást lebonyolitó hajóstársaságokat, amilyenre eddig még példa nem volt! A kitünő okmányokkal felszerelt szélhámos végiglátogatta azokat a kávéültetvényeseket, *ahol magyar földmunkások vannak foglalkoztatva.* Itt a legtöbb helyen különböző igéretek után sikerült tekintélyes összeget kicsalni, mig végre egy zágrábi ujságiró, — aki véletlenül megtudta a szerb meghatalmazott miniszter „üzelmeit", — leplezte le.

Londonból jelentik.

A rio de janeiroi földmüvelésügyi miniszterium értesitette a Sao-Paulobai Kivándorlási-Ház vezetőségét, hogy Londonból nyert értesülése szerint, legközelebb megérkezik *a szerb kir. kormány megbizásából, Woislav M. Petrovics meghatalmazott miniszter.* Nyomatékosan figyelmezteti a Kivándorlási-Ház vezetőségét az átirat, hogy a kitünő diplomatát megkülönböztetett figyelemmel fogadják ... A bizalmas értesités szerint a szerb kormány kiküldöttje azért érkezik meg Braziliába, mert a kivándorlók helyzetét akarja tanulmányozni és szerzett tapasztalatairól kormányának tesz jelentést. Tehát érdekünk — igy szól a bizalmas átirat — hogy *Woislav M. Petrovics*, meghatalmazott miniszter, minden tekintetben meg legyen elégedve, mert igen sok függ a jövőben attól — *a kivándorlásra vonatkozólag — milyen jelentést fog leadni kormánya részére?* Figyelmeztetni kivánom a kormánybiztos urat, hogy

a kitünő diplomata, a szerb király jóbarátja is,

igy tehát személyi összeköttetései is elsőranguak, igy folytatódott a bizalmas átirat ...

Megérkezés Santosba.

Százharminc magyarral a jugoszláv területről futott be a Royal Mail hajója. Ezzel a hajóval érkezett meg a jugoszláv kormány megbizottja is. Már Rio de Janeirótól kezdve a földmivelési minisztérium tisztviselői kisérték Santosig a „magas" vendéget. Santosban a Kivándorlási Ház kormánybiztosa, *dr. Maior Luiz Ferras és Siegesmundó igazgató várta az előkelő ideagent.* Felajánlották a fiatal diplomatának a kormány által rendelkezésére bocsátott különvonatot, mely Santosból Sao-Paulóig viszi a meghatalmazott miniszter urat. *Woislav M. Petrovics azonban nem fogadta el ezt a kedvezményt*, hanem azon kivánságának adott kifejezést, hogy honfitársaival (?) — a 130 magyar kivándorlóval szeretné megtenni az utat, mint egy kivándorló — egész a fazendáig! (kávéültetvény). Tehát nem kiván semmiféle kedvezményt.

A hatalmas ur minden óhaját parancsnak tekintették. És Woislav M. Petrovics a kivándorlók vonatával érkezett meg Sao-Paulóba ... *Csak nagy kérésre fogadta el a meghivást és mint a Kivándorlási Ház vendége elfoglalta a részére fönntartott lakosztályt, Sao-Paulo legelőkelőbb szállodájában.*

Megérkezése után követő napon külön kihallgatáson jelent meg dr. *Junior Costa* földmivelésügyi miniszternél.

Itt bemutatta hivatalos okmányait, melyet részben a Londonban székelő szerb királyi nagykövetség állitott ki, dr. Woislav M. Petrovics meghatalmazott miniszter részére.

Az eredeti hivatalos okmányokon kivül a leakitünőbb ajánlólevelekkel volt ellátva a diplomata, akiről már előre tudták, hogy

Sándor szerb király „kebelbarátja".

Maga a földmivelésügyi miniszter a legmesszebbmenő támogatást igérte meg neki.

Petrovics mint a magyarok barátja.

A sajtó képviselői előtt, kijelentette Petrovics, hogy kormánya megbizásából járja majd végig a fazendákat,

mert abból nem csinálnak titkot, hogy a jugoszláv területen élő magyaroknak, — politikai okokból — megengedik a kivándorlást, sőt ezt az akciót hivatalból támogatják.

Woislav M. Petrovics, az igen szimpatikus 35—40 év körüli választott elegánciával öltözködő ur, persze hamarosan megnyerte a brazilok tetszését. A legelőkelőbb lapok, hogy kedvében járjanak, — valóságos dicshimnuszokat irtak róla.

Az *Estado de Sao-Paulo, az egyik legelőkelőbb* brazil sajtó-orgánum, napokon keresztül foglalkozott vele, ugyhogy rövidön belül ismert emberré vált!

Megérkezett Sándor szerb király barátja, a szerb királyi kormány meghatalmazott minisztere.

Dr. Woislav M. Petrovics nemcsak a legkitünőbb diplomaták egyike, hanem európai hirnevü ujságiró is (?), aki honfitársainak a magyaroknak sorsát hordja a szivén (!) — igy nyilatkozott róla az egyik lap.

A „kegyelmes" ur ötven magyar családot elad!

Az Automovel Club és Jockey Club, a két legelőkelőbb egylet, melynek tagjai kivétel nélkül csak milliomosok lehetnek, *a kitünő szimpatikus diplomata részére bankettet rendeztek!* Itt ismerkedett meg azután Petrovics a gazdag kávéültetvényesekkel, és ismeretséget rövidesen ki is használta.

Mint a Kivándorlási Ház vendége ellátogatott a Fazendákra. Végignézte és személyesen meggyőződött arról, hogy megy honfitársai sora (tudvalevő, hogy a szerb kormány csak idegennyelvü polgárai részére engedélyezi a kivándorlást!) a jugoszláv területről kivándorolt magyaroknak. Minden fazendára előre jegyezték a magas vendég érkezését. Itt aztán mindenkihez volt egy pár kedves szava.

Ha az ültetvény tulajdonosával került össze, akkor rendszerint hivatalos komolysággal tárgyalt vele és elmondta az észlelt hibákat. A miniszter urnak aztán mindenben kedvére akartak a tulajdonosok járni, akiket látogatásával megtisztelt. *A hivatalos beszéd után Petrovics is engedékenyebb lett*, nagy bőbeszédüséggel előadta, hogy Nagykikinda környékén hatalmas birtokai vannak. (És mivel a tulajdonos, aki égig dicsérte az országából (?) ideszakadt földmüvesek munkáját.) *Petrovics* elmondta, hogy birtokát eladja,

régi hü cselédeit, akik mind kipróbált földmunkások, szivesen átengedi.

Természetes a tulajdonos kapva-kapott a ritka jó alkalmon, és szivesen honorálta a miniszter ur fáradozását. *Petrovics megigérte, hogy az embereit kiküldi majd Braziliába és hatalmas összegü pénzeket vett fel hiszékeny földbirtokosoktól azzal, hogy ez előlegül adja a kiküldendő munkások részére.*

Igy vett fel a „Bella-Vista" fazenda tulajdonosától 150 conto de reiszt,

ami 15.000 dollárnak felel meg. Az összegről elismervényt is adott, a következő szöveggel:

Alulirott elismerem, hogy a mai napon 150 conto de reiszt felvettem. Egyben kötelezem magamat, hogy 1925 év november 15-ikéig a Bella-Vista fazendára, 50 jugoszláv-magyar munkást átadok.

Dr. Woislov M. Petrovics s. k.
szerb. kir. meghatalmazott miniszter.

A kitünő diplomata természetesen ezt több fazenda tulajdonosával is megtette és sikerült is neki kisebb-nagyobb összegeket kicsalni.

De hatalmas pénzeket csalt ki ezenkivül még a sao-pauloi kolonizációs ügynökségektől és az ottani hajóstársaságoktól. *Ezek valósággal gyüjtést rendeztek részére, hogy a propagandára szükséges készkiadásai (?) fedezve legyenek!*

A Restorante Budapestben.

Hires hely a Restorante „Budapest" Sao-Pauloban. A régi osztrák-magyar monarchia területéről kivándoroltak központja. Ide is ellátogatott a miniszter ur. Nagy mulatást csapott és hencegve mesélte el, hogy neki a szerb király jóbarátja és csak ennek köszönheti, hogy nem származott kellemetlensége egy hires belgrádi mulatás miatt ... *Most is büntetésből helyezték Londonba és onnan lett hivatalból kiküldve Brazilia tanulmányozására.*

És amikor a „Budapest" vendéglőben csapott dáridózás alkalmával berugott, sirva könyörgött a vendégeknek, mondják meg neki, hogy melyik a rossz fazenda, mert majd akkor elbánik a tulajdonossal, ő megvédi szeretett „magyarjait", hiszen ez a kiküldetésének célja!

Ha sikerült megtudnia egy rossz fazenda cinét, akkor rövid idő mulva friss dollárokkal megterhelten jött ki a tulajdonostól, majd kijelentvén, hogy a fazendát megvizsgálta, ott nincs baj, az állapotok kitünők!

Megjelenik egy zágrábi ujságiró a láthatáron.

Igy élte világát egy darabig *Woislav M. Petrovics, a jugoszláv meghatalmazott miniszter őexcellenciája.* Amikor egy szép napon megérkezett Saó-Pauloba *R. K. zagrábi ujságiró.*

Itt a legnagyobb csodálkozással vett tudomást a miniszter urról és annak kiküldetéséről.

Az ujságiró felkereste Saó-Paulo állam „nagas" vendégét az Esplanáde-szállóbeli lakosztályában, *ott tanuk előtt kijelentette, hogy Petrovics nem meghatalmazott miniszter, hivatalos kiküldetésben nem lehet ő Braziliában, hanem egy közönséges szélhámos!*

— Nézze Petrovics! — igy szólt az ujságiró — mi ismerjük egymást, nem akarok botrányt, adok 48 órai haladékot és ön innen eltünik!

Holnapután reggel Santosból megy egy hajó Európa felé! Értü?

És a szimpatikus fiatal diplomata, a kegyelmes ur, akit a legelőkelőbb brazil társaság is oly kitünően fogadott, azzal, akivel oly nagy szeretettel és megkülönböztetett tisztelettel bántak, az ujságiró felszólitására elsápadt és csak ennyit mondott:

— Itt tévedés lesz, kérem, majd holnap elintézem önnel!

Egy kábeltávirat és az 500 angol font.

A „Martima-cég" hires firma Saó-Pauloban, *ennek a cégnek van megállapodása a brazil kormánnyal, hogy 1925. év végéig a volt monarchia területéről 72.000 embert szállit ki.* Tehát nekik érdekük volt a jugoszláv kormány *„emberének"* kegyeit megnyerni! A kellemetlen látogatás után, felkereste a Maritima-céget a diplomata. Itt *Sr. Bueno* igazgatót megkérte, adjon el részére kábelsürgönyt, mert kellemetlen helyzetbe került, pénze elfogyott és levelet kapott, hogy felesége beteg, tehát a legközelebbi hajóval elszeretne utazni.

Egy táviratot a londoni szerb követséghez, egyet pedig a belgrádi kormánynak fogalmazott meg. A táviratban a látottak felett a legnagyobb megelégedését fejezte ki és tanácsolja, hogy a kivándorlást továbbra is engedjék meg! Amikor a táviratszöveget *Sr. Buem* igazgató meglátta, örömében mély tisztelettel megkérte, *hogy mig utban levő pénze megérkezik, segitségére legyen pillanatnyi pénzzavarában.* Az előkelő ur diplomata finomságával elfogadta

a Maritima-cég 500 fontról szóló csekkét.

Aztán hirtelen eltünt Sao-Pauloból. Hiába várták őt a Kivándorlási Házban, ahol nagy terveket szőttek a diplomata révén...

Kipattant a botrány, hiába várták a leelőlegezett munkásokat és a beigért jugoszláv területi kivándorlási propagandat.

Önagyméltósága sok-sok pénzzel eltünt. Most a becsapott földbirtokosok és társaságok siratják pénzüket.

A szerb ujságiró és talán hatóságok is azt nyomozzák, hogy

jutott Woislav M. Petrovics a londoni szerb királyi nagykövetség által kiállitott eredeti okmányokhoz!

A Rio de Janeiróból tegnapelőtt érkezett ügyirat sürgős vizsgálatot és jelentést kér a *wieni brazil nagykövetségtől a „Petrovics"-féle ügyben!* A brazil minisztériumot is érdekli a Sándor szerb király „állitólagos" jóbarátja, — a meghatalmazott minister alias *Woislav M. Petrovics*, a legkitünőbb diplomata ...

Harmath Pál.

GUNDEL
Royal Éttermeiben
mától kezdve ismét
debreceni **KISS BÉLA** muzsikál.

Holnap nyilik meg a Népszövetség ülésszaka.

A bánáti és erdélyi magyar telepesek sérelmeit is tárgyalja. — A magyar delegáció.

— Saját tudósitónktól. —

Genf, szept. 1.

A Nemzetek Szövetségének Tanácsa *holnap, szeptember 2-án kezdi meg harmincötödik gyülését Franciaország képviselőjének elnöklésével.*

A provizórikus napirend első pontja

a Törökország és Irak közötti határ megállapitásának fontos kérdése.

(A Moszul-vidék.) A Tanács foglalkozni fog a vizsgáló bizottság jelentésével, amelyet a kormányokkal julius hó végén közöltek.

az ausztriai helyzet

valószinüleg mélyreható vita tárgya lesz. A Tanács minden valószinüség szerint *nem csupán a főbiztos jelentéseit fogja megvizsgálni, hanem az osztrák gazdasági helyzet ama megvizsgálásának eredményeit is, amelyet W. T. Layton és Charles Rist, a juniusi ülésszak során ezzel a küldetéssel megbizott szakértők ejtettek meg.*

A magyarországi pénzügyi ujjáépitésről és a görög menekültek elhelyezésére alakult autonóm iroda munkálatairól szóló jelentéseket a Tanács ugyancsak különös figyelemben fogja részesiteni.

Néhány, a Tanács által már az előző ülésszakok folyamán megvizsgált

kisebbségi kérdés

szintén szerepel a napirenden. Ezek a kisebbségi kérdések a következők: A konstantinápolyi görög és a kelet-tráciai török kisebbségek, a litván kisebbségek,

a bánáti és erdélyi magyar telepesek petiçiói.

A Tanács folytatni fogja továbbá *a Danzig szabad város körül felmerül két ügy tanulmányozását*, amelyekkel már a multban is foglalkozott. Ez a két ügy a Danzig területén fenálló lengyel posta-szolgálat (szakértői jelentés) és a lengyel lőszerraktár határainak megállapitása a danzigi kikötőben.

A Tanács végül tudomásul fogja venni a Nemzetek Szövetsége szervei által a különböző területeken *a legutóbbi ülésszak óta végrehajtott munkálatok eredményét*, igy az állandó mandátumbizottság, a rabszolgaság ügyében kiküldött időszaki bizottság, a közlekedésügyi és tranzitóügyi tanácsadó és technikai bizottság, a gazdaságügyi bizottság, a pénzügyi bizottság, az ópiumkereskedelem ügyében kiküldött tanácsadó bizottság, a nemzetközi segély unióját előkészitő bizottság, a Közel-Keleten a nő- és gyermekvédelemre alakult bizottság, a gyermekek és fiatalkoruak támogatására alakult tanácsadó bizottság, végül a Szellemi Együttmüködés Bizottsága munkálatainak eredményeit; ez utóbbi legujabban a Szellemi Együttmüködés Nemzetközi Hivatalának megszervezésével foglalkozott.

Az egyezségokmány ama rendelkezésének megfelelően, amely szerint azokat az államokat, amelyek nincsenek képviselve a Tanácsban, fel kell hivni arra, hogy képviselőt küldjenek ki a Tanács ülésére minden olyan esetben, amikor az illető államokat különösen érdeklő kérdést tárgyalnak, *tizenegy állam fog meghivást kapni*, hogy vegyen részt ennek az ülésszaknak bizonyos vitáiban. E között a tizenegy állam között szerepe egy olyan állam, amely nem tagja a Nemzetek Szövetségének: Törökország és tiz tagállam: Délafrika, Ausztrália, Ausztria, Görögország, Magyarország, Litvánia, Ujzéland, Lengyelország, Románia és Szerbia.

Genf, szept. 1.

(Magyar Távirati Iroda.) **A Nemzetek Szövetségének hivatalos közlése szerint a hatodik közgyülésre kiküldött magyar delegáció a következő tagokból áll:**

Delegátusok: Apponyi Albert gróf volt miniszter, Walko Lajos kereskedelemügyi miniszter, a külügyminisztérium vezetésével ideiglenesen megbizott miniszter, Tánczos Gábor altábornagy.

Helyettes delegátusok: Nagy Elek miniszter-rezidens, Barcza György követségi tanácsos, Pétery Ödön helyettes államtitkár.

Genf, szept. 1.

(Svájci Távirati Iroda.) A Nemzetek Szövetségének gazdasági bizottsága tegnap összeült és a többi között a be- és kiviteli tilalmak és korlátozások megszüntetésével, továbbá a gazdasági válság problémájával foglalkozott.

Mi lesz szeptember 3 án?

Erdélyi Ferenc

Müvei hazai kiállitásokon: OMKT.
1922.őszi: Barát-tanulmány, of.- Sz.T.
Tav.Szal. 1927./N.Szal./: Imádkozók,
A vak harmonikás, Ivók, of.- Külföldi
kiállitásai: 1925: Madrid/gyüjt./,-
Algir, /gyüjt./
1926: NewYork,Philadelphia,- 1927:
Bruxelles/gyüjt./- 1930: Zürich/gyüjt./
,- 1932: Helsinki/gyüjt./,- 1934:Hol-
landia/gyüjt./,- 1935: Bruxelles/vi-
lágkiáll.,m.oszt./,- 1939: NewYork
/gyüjt./

Petits Salons

Un peintre hongrois, installé à Bruxelles, M. François Erdelyi, expose au « Kodak ». Il passe dans son pays pour une sorte de prodige. A douze ans, il peignait déjà; à dix-huit, il exposait; et six ans après, il remportait, en Hongrie, le grand prix du Salon. Cette précocité semble n'avoir pas troublé un talent basé sur une science solide et qui a su se défendre contre la séduction de succès faciles. Il est vraiment original.

M. Erdelyi s'inspire de la vie des ouvriers et des pauvres, sans rien de déclamatoire, sans vouloir faire de l'art soi-disant populaire, social ou humanitaire, uniquement par un très sincère souci de pittoresque et parce qu'il a trouvé dans le peuple des misères, mieux qu'ailleurs, d'abondantes sources d'expression. Les titres disent assez ce que sont les tableaux: le *Samedi des pauvres*, le *Bénédicite*, le *Cabaret*, les *Buveurs*, l'*Aveugle*, etc. Mais les sujets ne prouvent rien; ils pourraient décorer des œuvres banales et vulgaires si l'artiste n'y avait imprimé la marque d'une forte personnalité. Une sorte de pathétique violent, un réalisme rude et brutal, vraiment saisissant, les font vivre d'une vie où l'imagination a autant de part que l'observation. Le coloris, peu séduisant, ajoute encore, au lieu de lui nuire, à cette impression. On songe instinctivement à des peintres de chez nous, à M. Anto Carte, à M. Van de Woestyne, à M. Laermans, à cause de certaines déformations, de certaines exagérations, voire des laideurs, évidemment voulues; mais ici elles soulignent l'expression, elles accusent le drame, et ne trahissent point la nature. Si des bras démesurés ouvrent des mains énormes, le geste n'en est que plus éloquent. Et si les visages grimacent, le vice, la bestialité, la misère qui s'y peignent n'en sont que plus douloureuses.

De nombreux dessins et quelques esquisses nous renseignent sur le travail de préparation des tableaux et sur les stades par où ont passé la plupart des œuvres définitives de M. Erdelyi. Une composition à l'aquarelle, une *Descente de Croix*, est particulièrement intéressante. Et tout cela dénote un artiste extrêmement curieux.

là pour l'alimenter au fur et à mesure des nécessités électoralistes.

Et c'est un des beaux points du suffrage universel.

Un lecteur nous demande si tous les bourgmestres du Grand-Bruxelles sont nytalcopes?

Pourquoi? Parce qu'ils s'obstinent à tolérer que les plaques portant les noms des rues soient placées à des hauteurs invraisemblables, qui les rendent illisibles, surtout la nuit. Ensuite, parce qu'ils admettent une fantaisie extraordinaire dans le numérotage des immeubles, qui rend les recherches d'une complication bien inutile.

Et dire, nous écrit ce lecteur, qu'il suffirait de cinq minutes à nos bourgmestres réunis pour décider que le nom des rues sera placé à deux mètres au-dessus du sol ; que les numéros des maisons seront peints en chiffres noirs, de 15 centimètres de haut, au minimum, sur fond blanc, qu'ils seront placés toujours à droite de la porte, à une hauteur déterminée. C'est trop simple, trop logique sans doute. Qu'ils aillent donc voir ce qui se fait à l'étranger !

N'est-il pas étrange que là-bas, au Cinquantenaire, on ait élevé le Palais de la Poule à côté du Palais de la Femme? Et dans ce Palais de la Poule, le Palais des Lapins!

Il ne se passe point de jour, que les chroniqueurs de la mode n'annoncent que les jupes des dames vont s'allonger.

Bon. Mais en attendant, elles vont se raccourcissant de plus en plus.

On se demande vraiment quand, et surtout où, cette « ascension » prendra fin.

Le théâtre Molière donne une série de représentations du « Bourgeon », trois actes de Georges Feydeau, trois de ces actes d'avant-guerre, solides et consistants, comme tout ce qui se faisait alors, trois actes qui vous en donnent pour votre argent, public bénévole!

Dans une langue claire et châtiée, avec un esprit bien français, sans équivoque possible, dans une atmosphère saine qui nous lave de tous les vices contre-nature dont on a cru devoir pimenter aujourd'hui notre plaisir au théâtre, cette pièce de bon cru nous montre — vous vous en souvenez — la lutte, chez un

« MIDI » AUX EXPOSITIONS

M. Pierre ABATTUCI

AU STUDIO

M. Pierre Abattuci est un des artistes de chez nous qui a, depuis longtemps, je dirai, presque, depuis ses débuts dégagé sa personnalité. On distingue immédiatement un « Abattuci » entre mille toiles par son allure décorative, par sa stylisation et ses délicates harmonies, par sa poésie et sa subtilité d'évocations. Nul n'excelle, comme M. Pierre Abattuci dans l'art de créer une ambiance, de faire vivre sur la toile des paysages entrevus dans leur atmosphère propre et cela sans truquage, sans exagérations, avec un métier franc, honnête et une sincérité qu'on ne rencontre pas toujours ailleurs. L'actuelle exposition du Studio est pour M. Pierre Abattuci, délicat poète de la couleur, une affirmation de maîtrise. J'aurais difficile à vous dire laquelle de ses œuvres j'ai aimé le plus. Toutes sont intéressantes. S'il me fallait cependant choisir je dirais que « Fiesole » (vue de Florence) m'a particulièrement plu. Mais sans doute est-ce parce que le site me rappelle des souvenirs particulièrement doux.

* * *

Le peintre François ERDELYI

AUX « GALERIES D'ART KODAK ».

L'exposition du peintre François Erdelyi aux Galeries d'Art Kodak, comptera certainement parmi les plus intéressantes de cette saison. M. François Erdelyi qui est Hongrois et qui, tout jeune encore a obtenu les plus hautes distinctions dans son pays, nous apporte assurément quelque chose de nouveau. Partout où il a passé, m'a-t-on dit, l'art de M. François Erdelyi a provoqué l'admiration et aussi l'étonnement. Il n'a rien des « fauves » de la peinture, des cubistes ni des surréalistes, mais il n'a rien non plus des peintres traditionnels. Il « construit » ses tableaux plus qu'il ne les peint et il arrive à une vérité criante, à une vie extraordinaire par des moyens d'une enfantine simplicité. Ce peintre d'une autre race, d'une autre éducation artistique a retrouvé la simplicité d'un Ereughel et son ineffable candeur, il s'apparente — en un cousinage artistique évident — à nos chers Jacob Smits et Laermans. Comme eux il a un égal amour de l'humanité, comme eux sa vision est douloureuse. Joignez y l'amour du ton pur et vous aurez les caractéristique les plus marquantes de l'art du jeune artiste. Ses ouvrages sont solides, parfaitement équilibrés.

Toutes ses œuvres, a dit fort justement M. Marius Renard, sont animées par un sentiment dramatique intense. Elles marquent même dans leur pathétisme une déformation des thèmes sacrés. Les gestes dans leurs rythmes à la fois lourds et hallucinants conquièrent une sorte de frénésie. Les visages présentent une accentuation des stigmates de la détresse ou de la peine. C'est toute la détresse des pauvres qui surgit non pas dans des attitudes conventionnelles et conçues dramatiques, mais dans une sorte de synthèse du drame éternel de la pensée humaine.

« La partie de cartes », « Les buveurs », « Le musicien », « L'Aveugle » pour ne citer que celles-là sont des œuvres qu'il faut avoir vu.

Charles DESBONNETS.

ETRANGER, port en plus
On s'abonne dans tous les bureaux de poste
Compte chèques postaux n. 45.147
TELEPHONES
ADMINISTRATION : 220.57
REDACTION : 220.68.
PUBLICITE : 220.59.

S NÉGOCIATIONS F

rupture dépendra du Con
après-midi. - Les francopl
chanter victoire - Comme
situation. - Le Parlement
encore prononcé.

Les dépêches de samedi nous ont apporté une nouvelle que nos confrères, suivant leurs sympathies ou leurs antipathies pour la France, ont différemment interprétée.

« Les conversations franco-belges sont rom-ies », écrit l'un.

« Rien n'est définitivement compromis », rit l'autre.

Tâchons d'y voir clair:

L'Agence Belga annonçait, le 20 janvier, e les négociations économiques franco-bel-s, poursuivies avec une grande activité, aient considérablement progressé.

\ Paris, on espérait que les experts belges, ttirés vendredi à Bruxelles pour mettre M. mans au courant des travaux de la se-aine, retourneraient dans la capitale fran-se vers le milieu de cette semaine avec nouvelles instructions.

D'autre part, le comité ministériel chargé suivre les négociations a examiné la si-tion, vendredi après-midi. Il l'a jugée as-grave pour décider d'en saisir le Conseil ministres qui en délibérera aujourd'hui di. Le gouvernement, après avoir arrêté ligne de conduite, fera connaître, à Paris, conditions dans lesquelles il juge possib e river à un accord. C'est de la réponse du vernement français que dépendra la re-e éventuelle des conversations entre les ésentants des deux pays. Bref, sans aller u'à prétendre que tout est virtuellement pu, comme l'ont écrit plusieurs journaux, ituation est cependant suffisamment ten-pour que cette éventualité ne doive pas écartée.

n effet, les difficultés que l'on avait ren-trées n'ont pu être aplanies, le gouverne-t français devant tenir compte des ten-ces protectionnistes d'une grande partie Parlement français. D'autre part, l'accord co-allemand, qui sera complété sous peu, l encore plus ardue la continuation des rparlers.

our la France, il y a, en effet, les vins. soieries, les automobiles, les tissus de e et de coton, dont le marché vers la Bel-ue a diminué au point d'inquiéter beaucoup intéressés. L'exportation des vins aurait inué de près de 40 pour cent et les soie-, frappées d'un droit de 20 à 25 pour cent l valorem », supportent difficilement la urrence.

'autre part, la France n'a pas fait droit s réductions sur lesquelles les Belges in-aient.

a question se complique du f[illegible]

PETITE GAZETTE

AU PALAIS

Le Roi a eu, ce matin, un entretien avec M. Carnoy, ministre de l'Intérieur.

LEOPOLD II A NAMUR

Sur l'initiative du baron Fallon, commissaire d'arrondissement, la Chambre de commerce de Namur a décidé d'ouvrir une souscription publique en vue de l'érection d'une statue de Léopold II à Namur.

Le baron Fallon s'est inscrit pour dix mille francs.

UN THÉ DIPLOMATIQUE

Ali Akbar Khan Bahman, ministre de Perse, offrira, à la légation impériale de Perse, samidi 4 février, à 16 h. 30, un thé en l'honneur de M. Adatci, ambassadeur du Japon, à l'occasion de son transfert à Paris.

LES BELGES A L'ETRANGER

Nous avons déjà signalé que le gouvernement chilien a, l'an dernier, fait appel à une de nos concitoyennes, Mlle Léa Cordemans, régente à Anderlecht, et ancienne élève de l'Ecole centrale de service social, pour diriger l'Ecole officielle de service social à Santiago.

Mlle Cordemans a réussi à créer au Chili un ensemble d'œuvres sociales de premier ordre.

Or, voici que le gouvernement chilien vient de charger Mlle Cordemans d'une mission aux Etats-Unis pour se documenter sur le fonctionnement de certaines œuvres nouvelles : settlements, œuvres de protection de l'enfance, etc., etc.

Comme on le voit, les idées du service social se généralisent dans toutes les parties du monde et il est intéressant de constater la part importante que les Belges prennent dans ce domaine.

UN BELGE A NIMÈGUE

En présence du cardinal Van Roey eut lieu, aujourd'hui, à l'Université de Nimègue, l'installation, en qualité de professeur, de M. l'abbé Bellon, prêtre du Petit-Séminaire de Malines et bachelier en théologie.

L'ÉTAT ET LES ARTISTES

Le gouvernement vient d'acquérir du peintre François Erdelyi le tableau *Le Cabaret*, exposé en ce moment à Bruxelles.

LES CONVERSATIONS DE MALINES

A la suite de notes publiées au sujet de la visite de lord Halifax à Mgr Van Roey, l'archevêque de Malines vient de faire tenir aux journaux la note officielle que voici :

« S. Em. le cardinal Van Roey a reçu, en effet, lord Halifax, le 17 novembre dernier, à son retour de Rome, mais lui a déclaré qu'il ne voyait pas la possibilité de reprendre les « conversations ».

» En outre, étant donné l'état des esprits en Angleterre, Son Eminence a demandé à lord Halifax qu'aucun compte rendu des « conversations de Malines » ne soit publié. »

de sévir contre les fonctionnaires et les officiers compromis dans celle-ci.

ETATS-UNIS

LE PRÉSIDENT COOLIDGE FAIT LA LEÇON A L'AMIRAL PLUNKETT

Washington, 24 janvier.

Après que l'on eut attiré l'attention du président Coolidge sur le compte rendu du discours du vice-amiral Plunkett, qui dans ce discours prononcé à New-York, samedi dernier, a laissé entendre qu'une guerre était inévitable entre les Etats-Unis et la Grande-Bretagne, on déclare à la Maison Blanche que des allocutions de caractère alarmant sont parfois faites lorsque l'on veut obtenir du Congrès des ouvertures de crédit. Il est difficile pour le président Coolidge, ajoute-t-on, de conseiller la modération aux orateurs, parce qu'on protesterait alors sous le prétexte de violation de la liberté. Le Président, jugeant d'après son expérience personnelle, ne peut que déclarer que tout homme occupant une situation responsable ne devrait pas dire le fond de sa pensée chaque fois qu'il parle, mais devrait s'inspirer du bien du pays tout entier. C'est la recommandation que le Président Coolidge fait à ceux qui sont chargés de la défense du pays.

FRANCE

CONTREFAÇON DE BILLETS DE BANQUE

Lille, 25 janvier.

Le parquet de Valenciennes vient d'ouvrir une enquête sur une grave affaire de contrefaçon de billets de banque.

On a remarqué, en effet, que d'habiles faussaires ont imité les nouveaux billets de cinquante francs mis récemment en circulation par la Banque de France.

ITALIE

PITTIGRILLI EST REMIS EN LIBERTÉ

Rome, 24 janvier.

Les journaux publient une dépêche de Turin annonçant que le littéraeur Pittigrilli, qui fut récemment arrêté et déféré à la Commission de Rélégation, vient, après enquête, d'être remis en liberté.

Par contre, on a arrêté une personne qui avait ourdi une intrigue pour faire arrêter M. Pittigrilli.

LA POLICE DES ROUTES

Rome, 24 janvier.

Aux milices déjà agréées par le gouvernement fasciste, telles que les milices postales ferroviaires, forestières, s'ajouteront sous peu les milices routières qui seront chargées de la police des routes. Cette création a été décidée aujourd'hui par M. Mussolini, en même temps que l'institution de l'administration autonome pour la manutention des routes de grande communication.

en Angleterre

LES NÉGOCIATIONS VONT SE POURSUIVRE

Londres, 25 janv

A LA GALERIE D'ART «KODAK»

Le jeune peintre hongrois François Erdelyi apparaît en pleine possession de lui-même, à la tête d'une ample aisance, fruit de son talent et de ses fatigues.

Les mérites de l'artiste sont la puissance et la largeur d'effet, la pathétique de la composition, le ton grave et harmonieux du coloris, l'extraordinaire aspect de force, l'écriture hardie et facile.

Sous l'empire sans doute de quelque chaude et cordiale sympathie qui l'attire vers le peuple, il trace des scènes populaires avec une impression qui fait vivre ses couleurs.

Avec un prestige magistral, avec un souffle animateur, il a su évoquer dans *Le Samedi des pauvres*, *le Cabaret*, *les Buveurs*, *les Joueurs de cartes*, *l'Aveugle*, *le Musicien* et *le Bénédicité*, les profonds ébranlements des passions, la souffrance résignée ou la ferveur.

Dans ses portraits, *Tête d'expression*, *l'Homme au chapeau gris* et *Portrait de l'artiste*, il y a cette grandeur éclatante et cette nouveauté saisissante de conception, une somme d'excellence — caractéristique d'ailleurs de toutes ses œuvres — qui relèvent du don du génie.

Dans ses dessins, il remue les clairs et les ombres avec audace, liberté, autorité. Ils trahissent tous l'agitation incessante de cette intelligence si humaine et si compréhensive, ils parlent dans leur langue entrecoupée et haletante, le langage le plus ému et le plus communicatif qu'un peintre puisse parler.

sous l'influence de l'exode vers les villes, du perfectionnement des moyens de transports, etc.

Il est donc bien difficile, sinon impossible d'affirmer de façon certaine l'hérédité ou la contagiosité de la cancérose.

LE TERRAIN CANCEREUX

Si cette hérédité du cancer ne peut être établie au point de vue clinique, elle semble cependant nette au point de vue expérimental. Miss Maud Slye est arrivée à des conclusions formelles par ses travaux qui portent sur un nombre considérable de souris. Pour elle, le cancer se comporte comme une maladie héréditaire, mais il ne faut pas croire à une transmission de l'affection, mais plutôt à une transmission du terrain. Les cancéreux n'engendre pas de cancéreux. Il n'y a pas de contagion, ni de transmission héréditaire, mais le malade apte à contracter le cancer transmet à sa descendance la même aptitude. Il donne naissance à des réceptifs.

Il est impossible, en effet, d'admettre qu'un homme qui procrée à 25 ou 30 ans et qui n'a pas encore de cancer puisse transmettre une affection dont il n'est pas atteint.

L'HYPOTHESE DU DOCTEUR NAU

On sait que le cancer expérimental est provoqué chez la souris par des irritations répétées de la peau avec du goudron. Tantôt la peau se cicatrise, tantôt il survient une tumeur bénigne, tantôt il survient un cancer. Il faut donc admettre qu'il y a entre le goudron qui irrite et la peau qui réagit de façon aussi diverse, un facteur variable qui serait ou le terrain ou un germe approprié, un parasite cancérigène. Ce germe cancérigène existant chez les souris et les rats pourrait nous être transmis par ces animaux. Ainsi s'expliquerait la possibilité de maisons à cancer, de villages à cancer, puisque derrière les murs, dans les greniers, les placards, vivent et meurent sans désinfection, une population d'animaux qui peuvent souiller nos aliments et ont pu souiller le blé ou la farine du fermier ou du meunier.

La facilité avec laquelle on donne le cancer aux souris et aux rats en créant une porte d'entrée avec le goudron, permettrait de penser que ces animaux qui [illegible] nous tran-

LES EXPOSITIONS

A la Galerie Kodak, le peintre hongrois François Erdelyi expose un ensemble vraiment remarquable.

Erdelyi est à peine âgé de vingt-cinq ans. Sans doute pas plus que « le temps », l'âge ne fait rien à l'affaire. On n'en est pas moins frappé de l'extraordinaire maturité que révèle cette œuvre aussi bien dans sa technique que dans son inspiration.

Erdelyi se complait surtout dans la peinture de figures, dans la composition. Faut-il voir dans son art une tendance sociale? Convient-il de se préoccuper surtout de ce qu'il y a, au fond, de douloureux, de pathétique? Ce pathétique nous le cherchons moins dans le sujet, dans l'idée même qui a pu guider l'artiste, que dans le coloris, dans la peinture considérée comme telle et dégagée de tout ce qui n'est pas exclusivement elle-même.

Ce coloris est chaud, puissant, vivant. Il est différent de notre coloris à nous, qui triomphe dans les demi-teintes et cherche avant tout la gamme. Celui de M. Erdelyi se rapproche plus des Italiens, mais il n'a pas leur sécheresse. Il est velouté et même onctueux. Et ses bleus, ses jaunes, ses rouges, tout en gardant leur franchise de tons pleins, se fondent dans une harmonie générale.

M. Erdelyi doit beaucoup au cubisme et même à l'expressionnisme. Mais il ne verse dans aucun excès. Dégagé de toute formule, il cherche avant tout la valeur plastique, la seule qui importe. Et il est surtout lui-même.

C. B.

29

JANVIER 1928

Aujourd'hui : St-Franç. de S.
Fête à souh. : Ste-Aldegonde

MARITIME BELGE

le„ à Anvers

Bois sculptés, fers forgés, peintures et tapisseries, tout contribue à faire de cette ville flottante un des plus merveilleux palais flottants.

Des machines puissantes à quadruple expansion, pouvant être alimentées au charbon ou au mazout, muscles formidables d'un tel géant, produi-

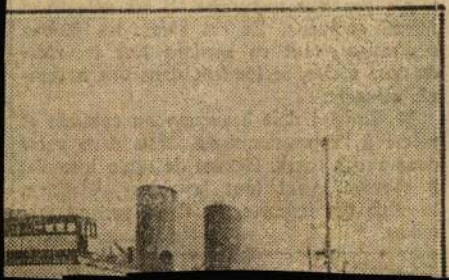

Le raid merveilleux de Costes et Le Brix

Guatemala, 29 janvier. — Les aviateurs Costes et Le Brix sont partis, ce matin, à 7 heures, pour Mexico.

Le Congrès international des sociétés d'aviation

Varsovie, 29 janvier. — Le Congrès international des sociétés d'aviation se réunira à Varsovie les 22 et 23 février

Seize Etats seront représentés à la conférence.

L'aviateur Bert Acosta est remis en liberté

Paris, 29 janvier. — L'aviateur Bert Acosta, condamné à cinq jours de prison pour avoir survolé une ville à trop faible altitude, a été, suivant un télégramme au *New-York Herald*, remis en liberté hier sur l'intervention de Byrd.

Les nouvelles installations de l'aérodrome de Croydon

Londres, 29 janvier. — C'est ce matin que les grands aéroplanes prendront leur départ d'une nouvelle plate-forme à l'aéroport de Croydon, où les constructions exécutées au prix de 260.000 livres sterling, comprennent plusieurs salles nécessaires pour les inspections de la douane et les visas d'immigration et d'émigration, ainsi qu'une tour de contrôle pour les opérations des services aériens.

Trente-cinq grands appareils pourront y être remisés et maintenus prêt au départ dans les nouveaux ateliers et hangars.

L'inauguration du monument aux morts de Nice

Elle a eu lieu en présence du maréchal Foch et du duc de Connaught

Nice, 29 janvier. — L'inauguration du monument aux morts de la ville de Nice a constitué une cérémonie impressionnante, rehaussée par la présence du maréchal Foch et du duc de Conaught.

Les divers orateurs ont fait un éloge vibrant du commandant en chef des troupes alliées.

Celui-ci, prenant le dernier la parole, a déclaré notamment que les générations nouvelles doivent se montrer dignes de leurs héroïques prédécesseurs.

Nous devons, a-t-il dit, nous garder du découragement fatal avant coureur des désastres, puis le maréchal a assisté au défilé des corps de débarquement alliés et français et des troupes de la garnison.

Pendant toute la cérémonie, un cuirassé français, un cuirassé américain, un croiseur anglais et un croiseur italien ont évolué au large.

DERNIERS FAITS-DIVERS

GRAVE COLLISION D'AUTOS. — Samedi soir, vers minuit, une grave collision d'autos se produisit à la Place Léopold. Une des voitures qui remontait la chaussée de Malines ne put éviter une auto venant de la rue des Escrimeurs.

Dans l'une des voitures se trouvaient trois voyageurs, les nommés Henri Ellebaut, de la longue rue d'Hérenthals, Emma Simons, de la rue Cuylits, et J. Volkeren, de la rue des Babillards. Tous trois furent blessés et soignés à l'hôpital Ste Elisabeth.

Le nommé Ellebaut resta en traitement à l'hôpital susdit, vu la gravité de son état.

Une enquête est ouverte.

François Erdeliji

Un tout jeune artiste hongrois, François Erdeliji, — il n'a que vingt-trois ans — expose à la Galerie Kodak une cinquantaine d'œuvres, peintures, dessins, gravures. Cet adolescent, en qui il y a l'étoffe d'un maître, possède un grand talent, un talent fait de talent de maints autres, mais qui un jour, par l'étroit mariage des éléments qui le composent, se muera en une originalité dont on voit déjà apparaître les traits. Erdeliji est à la fois influencé par les néo-classiques italiens et par les expressionnistes français. Sa forme est très fondue ou très anguleuse; sa couleur est froide et crue d'ordinaire, avec des harmonies qu'on croirait empruntées à Raphaël, comme le prouvent sa femme du peuple en «Prière», descendante des madones du divin urbinate, et «Le Bénédicité».

C'est un réaliste, il traduit ce qu'il voit, et il va dans les humbles milieux des travailleurs manuels, non pas pour décrire leur labeur, leurs tâches diverses, mais pour montrer leurs débuts, leurs amusements, leurs distractions, en des assemblées familiales ou amicales, où il y a une survivance de la manière de composer de Jordaens, comme dans le «Cabaret». Mais ces réunions ne sont pas empreintes d'une joie sans mélange: ceux qui y assistent semblent conserver le souci de la peine quotidienne à accomplir; et à travers leur plaisir apparent, on découvre les préoccupations de la vie rude et incertaine qu'ils mènent.

Ces «conversations», pour employer le terme usé quand on s'occupe des petits maîtres hollandais, dégagent de la tristesse, de la mélancolie, voire de la résignation, une résignation toute chrétienne, car les héros de cet artiste démocratique ne sont jamais des révoltés. Dans leur gaeté superficielle, il y a fréquemment une contrainte, dont les «Buveurs» sont le plus frappant exemple. Ces œuvres, inspirées par la plus vive sympathie pour les gens misérables, sont puissamment peuple; les personnages ont bien le caractère et la mentalité de leur classe, — sinon de leur race, — et dans une forme tout sculpturale, accusée par une lumière étudiée, leur auteur fixe des attitudes, des mouvements naturels.

Il y a dans telles compositions — voir les «Joueurs de cartes», des effets de clair-obscur à la Caravage ou à la Ribera, et, — voir son poignant «Exode», — des effets de lumière bleutée plus enveloppante à la Tiepolo. Nulle déclamation dans cet art, qui puise sa force et son esprit dans l'observation la plus sincère et la plus pénétrante de l'existence plébéienne. Rien n'est préconçu. Point de déclamation, point de dénaturation dans les lignes, qui répondent à la vérité, quoique souvent appuyées, — d'autant plus que la technique est assez lourde, — mais, en accord, somme toute, avec la plastique pesante et inélégante des modèles.

On admirera pour leur émotion intensément humaine ces types isolés de prolétaires: «le Musicien», «l'Aveugle»; cette scène de plein air: «le Repas des paysans», et le «Samedi des pauvres», sorte de bacchanale dans une salle de danse faubourienne et dont le coloris est malheureusement engrisaillé et la forme d'un constructivisme très prononcé, tendance moderniste laborieuse qu'on retrouve dans cette vue de «Faubourg bruxellois», d'ailleurs puissante et évocateur, sinon originale.

Les puissants dons de compositeur qu'Erdeliji affirme dans ses peintures marquent également ses dessins à la plume et au lavis, aux hachures, sans doute, trop systématiques dans leur gaucherie, bien qu'on y sente, ou y voie une profonde influence classique, entre autres dans «Descente de Croix» et «le Chemin de la Croix», classicisme qui s'étend jusqu'à certains de ses petits paysages. Par contre, il est plus d'aujourd'hui, si pas plus lui-même, dans ses croquis au conté, où les plans des figures sont nettement définis, parfois géométrisés, tout en étant animés de pensée, ce jeune artiste ne travaillant pas pour ne rien dire. Aussi, dans plusieurs de ses im[illegible]es,

il y a en même temps qu'un mouvement observé, une mentalité définie, valeur psychologique qui en des effigies, comme le n. 35, atteint à une troublante profondeur.

S. P.

on a fait valoir la science, l'activité et le dévouement.

EXPOSITION FRANÇOIS ERDELYI, 12, avenue de la Toison d'Or (jusqu'au 27 janvier). — Erdelyi est Hongrois. Il a 23 ans. Il a étudié, à Budapest, sous A. B. Rudnay, dont un tableau est au musée de Bruxelles. Il compte de beaux succès dans son pays. Il a vu l'Espagne, l'Algérie, Madrid. Le voici chez nous.

Son style est le style en cours actuellement de l'Oural à l'Atlantique, dans les avant-gardes. Aussi ressemble-t-il à beaucoup d'autres. Il déforme, selon l'expressionisme courant et aussi d'après une certaine vision plus particulièrement hongroise. Il recherche du reste, pour ces expressions, les humbles, les miséreux et aussi des gens marqués visiblement de tares acquises et héréditaires. De quoi quelque amertume dans son art et une immense tristesse.

Sa palette est peut-être, pour certains bleus notamment, spécifiquement de chez lui. Elle est aussi et par ailleurs, propre à toute l'école jeune. La touche aussi et un certain blaireautage qui amadoue le cubisme ayant présidé à sa mise en train et qui constitue le squelette secret de ses personnages.

Ses contours sont gras mais sans mollesse, à cause de la matière épaisse et de la géométrie sous-jacente. De quoi du modelé, mais sans solidité incisive. Un jeu facile de personnages l'un envers l'autre. De l'équilibre, des arabesques peu compliquées. Voyez, par exemple, son « Christ en Croix », qui s'inscrit dans un triangle. Ses harmonies sont aussi très simples. Nous en voyons une où des bleus accentués, s'associent, pour l'effet, à des ocres jaunes, prêts à se fondre, par endroits, en verts chauds, et ailleurs, font contraste avec des rouges carminés, pour déteindre, ici et là, en violets assourdis. La matière épaisse se prête peu aux approfondissements en résonnance et aux atmosphères enveloppants.

Le travail est plein de sollicitude à bien faire. On retrouve souvent le croquis et l'esquisse, non loin du tableau. C'est toute l'échelle des efforts persévérants et opiniâtres. Par-ci et par-là, des enfantillages. Des mains par exemple, qui démesurément s'allongent dans « Le Christ en Croix », pour symboliser la supplication. Ce sont des tributs payés à l'expressionisme.

Toutefois, l'ensemble impressionne. On s'étonne, devant la jeunesse de l'artiste, d'une œuvre si nombreuse et à un tel point travaillée. On discutera sans doute la formule. On calculera, même débarrassée de ses excès, si elle est apte à donner ce qu'eurent assuré pour le rendement artistique les anciennes.

On devine cependant où elle va. On imagine aisément où elle pourrait aboutir. Certaines têtes bien pleines, quelques toiles achevées et sans expressionisme, des gravures vigoureuses et incisives jalonnent et marquent le chemin où le jeune artiste est engagé pour ses progrès futurs; il s'analyse sincèrement et tend à son perfectionnement rationnel.

E. D.

LE CENTENAIRE D'IBSEN. — Le comité norvégien de vingt et un membres présidé par le ministre de l'instruction publique et des cultes a décidé que le centenaire d'Ibsen sera célébré à Oslo du 14 au 20 mars et à Bergen du 22 au 23 mars.

Les fêtes du centenaire comporteront des représentations des principales pièces d'Ibsen, des conférences, des expositions et des banquets.

L'anniversaire de la naissance d'Ibsen, le 20 mars, sera célébré par une fête commémorative à l'Université d'Oslo et par le dépôt de fleurs sur la tombe de l'écrivain.

me qu'il ne [illegible] la monnaie, car on décalerait tous les résultats obtenus par l'équilibre des salaires et des prix.

Après cette audition, la séance est suspendue.

A la reprise de la séance, M. François Poncet, de la gauche républicaine démocratique, s'attache à refuter les reproches formulés contre la politique financière du gouvernement. Il rappelle que le gouvernement a remboursé 12 milliards en 1927 à la Banque de France. Bien des sinistrés avaient été remboursés de leurs dommages de guerre et la dette d'amortissement avait supprimé les bons à un mois, à trois mois, à six mois et à un an. Si donc, dit-il, on examine la situation impartialement, on est obligé de reconnaître que non seulement celle-ci ne s'est pas accrue mais encore qu'elle a commencé à décroître.

M. Poncet dit que la situation économique est favorable; le chômage n'a pas augmenté exagérément. Quant au programme socialiste, il ralentirait les affaires et nuirait au crédit. La taxe sur la richesse acquise dont la définition précise n'a pas été donnée démoraliserait les producteurs de richesses. On devrait, il est vrai, adoucir le mode de perception des impôts, rationaliser, exécuter toute une série de travaux publics, procurer aux capitaux la sécurité dont ils ont besoin et donner au pays la stabilité politique et sociale. Quant à la stabilisation, le taux et l'heure en appartiennent au gouvernement. Elle ne fera pas sensation et ne sera que la consécration de l'état de choses.

La séance est levée à 19 h. 20.

M. POINCARE PARLERA VENDREDI

(Par téléph. spéc. Paris, 1 h. matin.)

M. Poincaré, au cours du conseil des ministres tenu mardi a fait connaître à ses collègues les grandes lignes du discours qu'il prononcera à la Chambre sur la politique financière du gouvernement. Le chef du gouvernement n'interviendra pas à la tribune avant vendredi, son désir étant de laisser parler auparavant la plupart des orateurs inscrits dans le débat. On sait que le nombre des interpellateurs est de 22; trois seulement ont pu exposer mardi leur pensée à la Chambre.

Le premier orateur du débat a été un socialiste; le second un radical socialiste et le troisième un modéré. Tous les trois ont exposé les idées du groupe dont ils étaient délégués.

On s'attendait à un discours de critique de la part de l'orateur radical M. Lamoureux, mais en réalité il a prononcé un discours anodin.

D'autre part les radicaux ont annoncé leur intention, par un ordre du jour voté au cours d'une réunion du groupe l'après-midi, de ne pas provoquer une crise ministérielle.

Cet ordre du jour qui a été déposé sur le bureau de la Chambre, expose la doctrine du parti en matière financière et conclut en affirmant la confiance du groupe dans le gouvernement pour que l'œuvre d'assainissement entreprise par M. Poincaré puisse être complétée et menée à bonne fin.

ALLEMAGNE

Le projet de loi scolaire devant la commission

American Artist

1948, máj. 6.

(Sz. és egyh. képek)

Szentiványi Gyula urnak

B U D A P E S T XI

Lágymányos utca 26

Erdélyi Ferenc

festő

l.

A Mű

1927. 1. 2. 41. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Erdélyi Ferenc

MAGYAR FESTŐK KÜLFÖLDÖN

Egy zürichi régi céhházban, melynek aranyos rokokó-falburkolása a legszebb látnivalók közé tartozik, ismeretlen magyar művész képei láthatók néhány nap óta. *Erdélyi* Mihály több mint harminc festményt és egész sor karrikatúra felé hajló rajzot állított ki, amelyekről a svájci lapok nagy dícsérettel emlékeznek meg.

2.

A Műgyűjtő

1930. 194. l

II. MELLÉKLET.

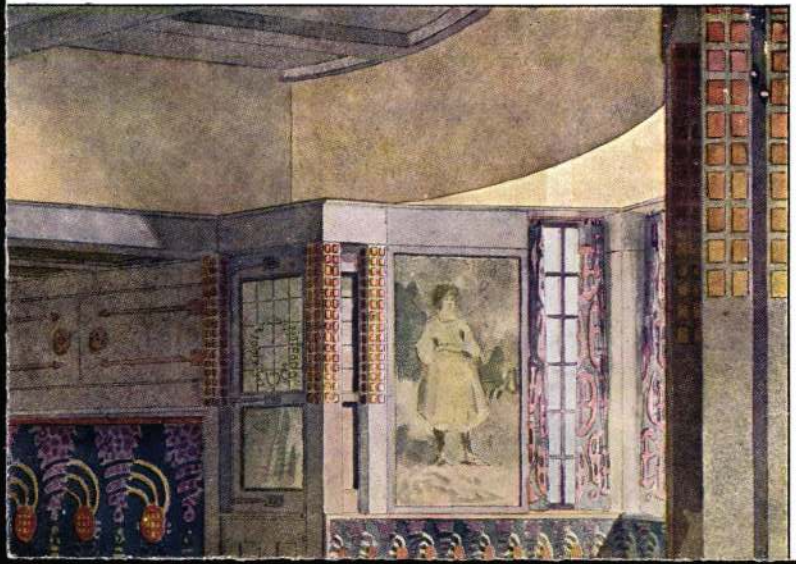

Erdélyi Ferenc

Uj Kultura

irodalmi, művészeti
és kritikai folyó-
— irat. —

1922. augusztusi szám

TARTALOM:

Erdélyi Ferenc Tanulmányfej (melléklet)
Bélteky Kálmán Tallózás
Gerő Béla: Én — Évszakok — A vér — Nem értem (versek)
Dékány István: Olga (novella)
Kerényi Rezső Edgár: Mondd!... — Élet után (versek)
Vezér Pál: Szavak (novella)
Erdélyi Mária: Szerencse! (vers)
Bérdi Béla: Anti, a gyáva (novella)
Szemle:
Képzőművészet
Erdélyi Ferenc: **A neo-klasszikus megindulás képzőművészetünkben.**
Könyvek
Faragó István: **Kárpáthy Aurél: „Aquamanile"; Erdélyi József: „Ibolyalevél"**
Gerő Béla: **Vidor Marcell: „Keletről jöttem"**
Szinház
Dékány István: **Szinházakról.**
Külföld
Reflexiók Ázsiáról
Hirek
Könyvek
Közlemények

Erdélyi Ferenc

festő

cód
2

Forum
1934. 186 l.
(Magyar festő szere
Hollandiában)

..... sz.

TELEFON 196.

KILIÁN

UTÓDA (NOSE

m. kir. egyetemi könyvkereskedése l

A tek. magyarországi Müem

Bélyegmentes a m. kir. pénzügyministerium 1881. május 17
20081/881. sz. a. leérkezett rendelete értelmében.

A meg nem tartott könyvek **8 nap alatti** szives visszaküldését kérem.

A magyar, franczia, angol és német irodalom tőkéletes raktára.

REMEKIRÓK DISZKÖTÉSBEN.

Tudományos könyvek minden ágazatai.

Ifjusági iratok.

Imakönyvek.

Szives áttekintés végett!

1 Die Kunstde

Erdélyi Ferenc

Grafikus
1919-20.

Eimisk 1930. 82. l.

Deinjen Zoltán, Pesti, mil.
1864 Kolozsvárt. Bulo-
gesten tanult s arnután
fölej élethej, pesteriel és illustrá-
lei sal foglalkozott.

Mrs. Lucy A. Hyde.

Erdélyi Ferenc

1920/21 I. - 1922/23

Ferkè pzomfoiskèvk
1932-33 79. C.

Erdélyi Ferenc

MAGYAR MŰVESZET

1927. 164 kép

1928. 638 ~~660~~ képek (kutin)

1930. 58 Szinyei M. Pál emléke

szakosztály

Endélyi Ferenc
festő

Irod
Z
Művészet
1939. 14. l.
(Magyar művészek
külföldi sikere.)

98. kép. *Nuzi, Allegretto: Kálvária.*

Erdélyi Ferenc

Jestő

lásd

Szabad Művészet

1948. 301-l.

(lapszemle)

E. F. a délkali forniai egyetem szépművészeti tanára

213. kép. *Oroszlán megtámad egy róma*

SZŐNY

ARABESZKES SZŐNYEG

Piros tükrében szimetrikus, „kakastaréjos" arabeszkes dísz. Kék alapú keretében nyolcszögekbe foglalt nagy virágrozettás díszek.
Mérete: 155×118 cm.
Kisázsia, XVI. század vége.

ERDÉLYI SZŐNYEG

Két végén boltívvel szegett piros tükrében nárcisz-virágos (sárgaalapú) nagy csürlővel. Benne két nagy virágos palmettával és szegfűvirágos — élére állított — négyszöggel. Kék boltmezejében nagy sarlós levelekkel és virágos rozettával. Piros keretében kampós arabeszkes sárga nagy medaillonok.
Mérete: 177×127 cm.
Kis-Ázsia (Usak), XVII. század e. f.

Erdélyi Ferenc
festő

irod.

Rákóczy Péter:
Világot járó
magyarok.
Magyarság
1925. jún. 24.

11

Renard, M:

Un peintre de la détresse humain.
Fr. Erdélyi

Savoir et Beauté

(Bruxelles) 1927 dec.
haráos. t.

529 - 538. l.
archéppel és képzőrel

~~Erdélyi Ferenc~~

— ~~Ktissai III. 47~~

Erdélyi Tsenc

festő

Vod

Uj Idők 1928. 10. n.

282. l. (Magyar festők a nagyvilágban.)

Savoir et Beauté

(Brüssel) 1927 dec.

25.

egyházi és világi hatóságo-

I s t v á n dr. egye-

tek Országos Bizottságának

en támogatni sziveskedje-

Erdélyi Ferenc

SZMPT-tól díszérő elismerés.

Ásatás } ~~batmazujvárosi IV. 119.~~

Erdélyi Ferenc

1927. Barta Károly díj.

Erdélyi Ferenc

szül. 1904 máj. 4.
Bpesten.
A képzőmű főiskolában Benkhard
Ágost tanítványa volt.

Erdélyi Ferenc

1927. Barta Károly dr:

Tavaszi Szalon

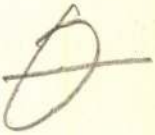

Budapest.

Az előtért a budai v
hol három úr és három hölgy k
fiú [illegible] játszik kutyával, a há
ján Pest épületei képeznek cs
latt egy-egy gőzhajoval. Fel

PEST FÖLÜLRÖL

alól balra: PESTEN HARTLEBEN
jobbra: VERLAG VON C.A.

Kny., alányomással, mel

27

Erdélyi Ferenc

szül. Budapesten 1901 máj 4.
Rk. 5 reál, 1 sparmúvisk-
1920/21. II Elsőéves művész-
nőv. Benkhardt Ágostnál-

Hunyadi János III. 182.

Erdélyi Ferenc

szül. 1904 máj.4. Bpesten

Benkhardt növendék

festő és grafikus

Országos Bíróságának

Budapest

Erdélyi Ferenc

1927. Bartalus-díjat
A vak harmonikás
c. képére.

Múzeumok, levelek vett III. 57.

Eordélyi Ferenc

A vak harmonikás
c. olajf.
A Tavaszi halonban
Basta Károly 400 pengős
díjat nyerte.

Repr.

41

MAGYAR MŰVESZET

1927. 164. l.

dupl

Erdélyi Ferenc

festő

1937. telefonja

Budapesten -

1926 Szinyei Tarsaság

nagy díjá

állítólag

vagy 1930-ban.

l. M. Muvezet 1930.

58. l.

ERDÉLYI *Ferenc*, festő és grafikus, Budapest 1901 máj. 4. Tanulmányait a bpesti iparművészeti és képzőművészeti főiskolákon végezte, azután ismételten folytatott tanulmányokat a külföldön. 1924 és 1925. Spanyolországban időzött hosszasabban, s a madridi Bellas Artesben gyüjt. kiállítást is rendezett. 1925. Alexandriában, Kairóban és Algírban is dolgozott, e városokban kollektív kiállításai is voltak. 1927. itthon a Barta Károly-díjat nyerte. 1928. Parasztok lakomája és Koresma c. képeit az antwerpeni szépművészeti múzeum szerezte meg.

E-G. I. 289 l

1919-20 az iparm. iskolában, 1921-23. a képzőmüv. főiskolában tanult. Rudnay Gyula, Helbing Ferenc és Benkhard Ágost voltak tanárai

T. 6143.

czimerével diszitett három-emeletes
AND üzlete tünik szemünkbe. Az utat
lirata:

r Reichsstände gehalten werden.

9.3 : 15.5 cm.

Erdélyi Ferenc

Erdélyi *Ferenc*, festő, *1901. Budapesti tanulmányok után évekig spanyol, francia, belga, hollandi városokban dolgozott. Kötött stílusú, többnyire nagyobb méretű életképeket festett. *Parasztok lakomája* és *Korcsma* c. képei az antwerpeni múzeumba kerültek.

Uj Idők lex.

IX. k. 2111. l.

Erdélyi Ferenc

festő

Pihenő a mezőn c. képe

a genti múzeumban.

Révai. XXI. 298. l.

Szerkesztőség !

zágos Bizottsága által rendezett
nusitott jóindulatára támaszkodva,
on tisztelt Szerkesztőséget, hogy
kozó és idemellékelt rövid hirde-
ában a közmüvelődési célravaló te-
tóztassék.
sém van megküldeni az előadásról
nosak azzal a kéréssel, hogy an-
bi számban helyet adni méltóztas-

tel

Erdélyi Ferenc

Kocsma, olajf.
megvette a belga
kir. Kormány

Parasztok ebédje,
Gandi muzeum
Repr.
u'

MAGYAR MŰVÉSZET

1928. 638. l.

lépek

Erdélyi Ferenc

Magyar Művészek
1928. 660 l.
Magyar művészek külföldi
museumokban.

Belgiumban pedig a fiatal *Erdélyi* Ferenc két műve került belga múzeumok tulajdonába. Ez alkalommal a Brüsszelben megjelenő *Savoir Beauté* egyik számában Marius Renard, a lap szerkesztője, beható tanulmányt írt róla, mint az emberi szenvedések festőjéről. Rámutat fejlődése egyes elemeire, meglepi az a mély érzés, mely alakos képeiből kisugárzik, a szegények, az elesettek, a vakok életéből vett megrázó erejű képekből, melyeket mind egyszerű környezetrajzban állít elő. A belga kritikát előadásának egyszerűségével, mély drámai erejével és rajzbeli mélységével kapta meg. Nem csoda, hogy két művét a gandi és brüsszeli múzeum szerezte meg. Mind a három képet e számunkban közöljük.

Műv
tása
állít
Kép
telep
u
vész
Kath.
őszi
n
nek
keres

november hó 11-én a *Munkácsy-Céh* első kiállítása a Nemzeti Szalonban.

CIMLAPUNKON *Komjáti Gyula* grafikusművészünknek „A hercegnő toronyőre" című rézkarcát közöljük.

kapcsolatokról. Első nagy királyunknak, Szent Istvánnak, az első francia pápa, a tudós Gerbert, a későbbi II. Sylvester, küldött királyi koronát. A francia eredetű szerzetesrendek, a ciszterciták és a premontreiek, terjesztik hazánkban legkorábban a keresztény tanítást és hozzák magukkal a francia kultúrát, a XIII. században Villard de Honnecour-t, az északfranciaországi székesegyházak (Reims, Cambrai, Braine) neves építőjét hívják hazánkba, aki itt

jedő kötete még hátra van. Nagy érdeme, hogy kitűnő stilista és érdekesen vonzó előadásban egységes képpé forrasztja adatait, melyekből nem hiányzik a történelmi háttér. Ilyen nagyterjedelmű összefoglaló munkába itt-ott természetesen tévedések csúsznak be, hiányok, egyenlőtlenségek mutatkoznak, ennek maga a kitűnő szerző is tudatában van és előszavában ezt előre is bocsájtja. A szerzőnek nem állottak mindig és mindenütt kellő adatok rendelkezésére és rendkívüli nyelvismeretei dacára nem birkózhatott meg tárgyi körén kívül eső nehézségekkel.

Elsősorban áll ez Magyarországra is, ahol a legújabb időkig nem állott művészeti emlékeinket összefoglalóan tárgyaló rendszeres munka rendelkezésre. Innen van, hogy a régebbi emlékeinkkel összefüggő francia kapcsolatokat Réau meglehetősen sommásan tárgyalja, teljesen áttekintő képet nem nyujt a kérdésről. Könnyebb volt a helyzete Csehországgal szemben, ahol olyan előmunkálatokra támaszkodhatott, minő a Fr. Zakavec-é (Rapports entre

Ø

Erdélyi Ferenc

szobrász Szegeden

részt vett az alábbi

tárlaton.

Délmagyarország

1937. dec. 5.

(v.: Szegedi képzőmű-

vészek kiállítása a

muzeumban.)

Erdélyi Ferenc

szobrász Szegeden

Kubikos, diófa

Szeged 1937

...ó. a tárg, megnevez jegyzet.

267./1934. szhoz.

Jegyzék

Dr. Lux Kálmán által ajánd

Drb.	neme	mérete	Leltári száma	Község
1	diaposit.	0·085/0·085	5510/164.	Sopronhorp
1	"	"	165	Frigyesvág
1	"	"	166	Sopronhorp
1	"	"	167	Göngöspat
1	"	"	168	Vác.
1	"	"	169	Göngöspa
1	"	"	170	Tarnaneuth
1	"	"	171	Dunahid
1	"	"	172	"
1	"	"	173	"

Erdélyi Ferenc
szegedi festő és
grafikus
Kubikos, diófa
Szeged 1937/6.

A m. kir. vallás- és közoktatá
ügyszám alatt a keb. számv. IV
letének másolata:

1927/28. évi kezelés. "Művésze
adások. Rovat: 6. Az 1881; XXX
10 fillér.

Utasitom, hogx Balog
ker. Váci-utca 12./ az Epreske
bor-, a Domonkos rendi templom

M.D.K.

Erdélyi Gáll Ferenc

/kozma/ sign.-val jelölt "Tavasz Tárlat" c. beszámoló emliti meg a kiállitáson szerepl művész nevét.

Szinházi Magazin, Bp. 1943. márc. 31.-ápr.6.
VI. évf. 15. sz. 2. lap

Erdélyi Gall Ferenc MDK

Arckép

Mücsarnok 1939 dec-1940 január

M.D.K.

Erdélyi Gáll Ferenc

"Ajtoni domboldalon" és "Éljen Spanyolország!" c. festményeinek repr.-ját bemutatja a lap. Kozma Kornélia ir a müvész munkájáról. /A lap hiányos, igy a cimet nem lehet megállapitani./ Most dolgozik "Háboru" c. nagy kompoziciójáin, amelyet a Nemzeti Szalon tárlatára küld be.

Film Szinház Irodalom, Bp. 1939./~~május-31.-juni.-7.~~ juni. 7-14/ II. évf. 23. sz. 21-22. lp.

Erdélyi Gáll Ferenc

MDK

Arckép

Műcsarnok 1941 Arcképkiállitás

M.D.K.

Erdélyi Gáll Ferenc

Egyik festményének repr.-ját bemutatja a lap a "Müterem"-ben rendezett gyüjteményes kiállitásáról.

Film Szinház Irodalom, Bp. 1943. dec. 9-15
VI. évf. 50. sz.

erdélyi Gáll Ferenc

MDK

Csóró

Mücsarnok 1943 tavaszi kiállitás

erdélyi Gáll Ferenc MDK

Őszi szinek Nagybányán

Mücsarnok 1942-43 téli kiállitás

MDK

Erdélyi Gáll Ferenc

Arckép, of.

Horthy jub. kiáll. Mücs. 1939. dec.

18. 1.

SAVOIR BEAUTÉ

REVUE D'ART ET D'ENSEIGNEMENT

62, RUE A. GEVAERT, BRUX.

NUMÉRO DE NOËL : 5 FRANCS

7e ANNÉE. — N° 12 DÉCEMBRE 1927.

SAVOIR ET BEAUTÉ

REVUE INTERPROVINCIALE D'ART ET D'ENSEIGNEMENT
publiée avec le concours des principales administrations publiques

COMITÉ INTERPROVINCIAL DE PATRONAGE

MM. François ANDRÉ, Président du Conseil provincial, Député permanent du Hainaut ; Charles DEFRENNE, Député permanent du Brabant ; Gilles GERARD, Député permanent de la Province de Liége ; Paul PASTUR, Député permanent du Hainaut ; R. SPRUMONT, Député permanent de la Province de Namur.

Directeur général : Marius RENARD, Député permanent du Brabant.

La revue « Savoir et Beauté » est une œuvre d'enseignement et de vulgarisation artistique. Son but est de concourir à la vulgarisation du savoir et du beau dans tous les milieux. Voici les principaux sujets qui sont à son programme.

L'Education esthétique. — La Formation du goût. — Les Industries et Métiers d'art. — L'Embellissement du logis, du jardin, de l'école, du lieu public. — L'Enseignement artistique. — L'Enseignement professionnel. — Le Beau dans la vie. — L'Art dramatique. — Le Cinéma. — La Littérature. — Les Expositions d'art et d'art décoratif. — Les Loisirs du travailleur.

La revue « Savoir et Beauté » s'est assurée la collaboration des artistes, des écrivains, des hommes d'œuvres les plus autorisés du pays. Chaque mois, elle publie un copieux fascicule de 48 pages de grand format, abondamment illustrées et comportant des hors-texte, des encartages artistiques, etc. Elle publie aussi des numéros spéciaux hors série consacrés aux grandes questions d'actualité et qui sont servis gratuitement aux abonnés.

ABONNEMENT

(les 12 numéros mensuels ou spéciaux et les encartages artistiques)

Belgique . . . . . **Fr. 40,00**
Pour la Belgique, on peut effectuer le paiement par versement semestriel de 20 fr.
Etranger . . . . . » **60,00**
Prix du numéro . . . . . » **4,00**

COMPTE CHÈQUE POSTAL N° 173872

Adresser toutes les correspondances (Rédaction, Abonnements, Publicité) à la Direction générale : **62, RUE AUGUSTE GEVAERT, BRUXELLES.** Joindre un timbre d'affranchissement pour la réponse. Il sera rendu compte de tout ouvrage dont deux exemplaires seront envoyés à la Direction.

DÉCEMBRE 1927.

...r BEAUTÉ

...E D'ART ET D'ENSEIGNEMENT

...NCIAL DE PATRONAGE :

...ial, Député permanent du Hainaut ; Charles DEFRENNE ...uté permanent de la Province de Liége ; Paul PASTUR, ...T, Député permanent de la Province de Namur.

Administration et Rédaction :
Rue Aug. Gevaert, 62, Bruxelles.

...upplément à " Savoir et Beauté "
de décembre 1927.

AVIS IMPORTANT

En vue d'éviter des retards et des frais inutiles, nous serions reconnaissants à nos abonnés de porter à notre compte chèque-postal N° 173872 SOIT 40 FRANCS, montant total de l'abonnement, SOIT 20 FRANCS, montant du premier semestre.

* * *

Malgré les augmentations des frais d'impression, de clicherie, d'envoi, etc., le prix de l'abonnement ne sera pas augmenté en 1928. Et " Savoir et Beauté ", SEULE REVUE BELGE D'ART ET D'ENSEIGNEMENT, continuera à paraître régulièrement, embellie, gratifiée de la collaboration des écrivains et des artistes les plus en vue du pays. Mais pour tenir en ces temps difficiles, nous demandons à nos lecteurs de nous recruter des abonnés. Amis, un petit effort. Et merci.

...DE NOËL

Croquis inédit. ERDELYI.

Sommaire :

Un peintre de la détresse humaine, F. Erdelyi (11 ill.), Marius Renard. *Le sculpteur Oscar De Clerck* (16 ill.) Pierre Bautier. — *La Porcelaine de Tournai* (7 ill.) Paul Rolland. — *La collection De Pratere au Musée d'Ixelles* (4 ill.) J. Hoslet. — *La reliure d'art: les Guidée* (7 ill.) Charles Conrardy. — *La maison de demain* (3 ill.) Jules De Prater. — *La tendance actuelle de l'art flamand* (5 ill.), Roelands. — *Les Arts décoratifs et industriels* (4 ill.). — *La vie des provinces* (1 ill.). — *Chronique des arts et des lettres* (3 ill.).

Hors texte : La Fatigue, F. Erdelyi ; *La descente de croix*, F. Erdelyi ; *Floral*, Jean F. Cantré ; *Après le travail*, Pierre Lacasse ; *Intérieur*, Denonne ; *Douleur humaine*, Goossens.

Encartages artistiques : L'hiver, Cassiers, H. ; *Fleurs*, Géo Bierand. *Tête de vieille*, Jean Colin ; *Tête d'étude*, Louis Buisseret.

LA FATIGUE.

Dessin inédit.
F. ERDELYI.

MDK

Erdélyi Gaál Ferenc

A krizis, of.

Magy. Művészetért kiáll. r. Mics. 1940. febr.

16 17. 1.

Erdélyi Gáll Ferenc

perto" l.

Gáll Ferenc

Erdélyi Gábor M.D.K.

Pécs, József Attila u. Ruhaüzem építésvezetője.

Tervező:Hegybiró Miklós,

Épités éve: 1961-62.

Magyar Építőművészet 1963/1. 21-22. .

GALERIA 56

ERDÉLYI GÁBOR

Január 4 - Február 18

Megnyitó - Opening
A művész jelenlétében
Január 4 17 - 19 óráig

Budapest, V. Falk Miksa utca 7.
Tel : 269-2529

GALERIA

ERDÉLYI GÁBOR

January 4 - February 18

Megnyitó - Opening

A művész jelenlétében

January 4 17 - 19 óráig

Budapest, V. Falk Miksa utca 7.

Tel : 269-2529

Az erdélyi üvegművesség emlékei

Erdélyi üveg címmel nyitották meg Péter és Pál napján a zilahi múzeumban azt a kiállítást, amelynek üvegtárgyai neves erdélyi múzeumok gyűjteménye alapján a 17—19. századi üvegművességről nyújt átfogó képet. A szájhagyományon kívül régészeti és levéltári adatok szólnak az erdélyi üveggyártásról, nevezetesen annak a 17. századtól kezdődő fellendüléséről. Mit lehet látni egy üvegtárgyakat felsorakoztató kiállításon? Természetesen üvegből készült tárgyakat: metszett vagy festett vizes- és borospoharakat, orvosságnak és illatszernek való üvegcséket, csuprokat kancsókat, palackokat, gyertyatartót, kulacsot, tányért és még tucatnyi tárgyat. Átlátszó üveget és színesét: opál, barnás kék és piros színben; csiszolt, metszett és festett üvegtárgyakat, használati cikkeket, üvegdíszeket, ritkaságot is. Például üvegpipát. Csak pohárból többfélét: utazóknak valót, laposat, fedelest, monogramosat tulajdonosa nevével, jegyeseknek készült poharakat, mester- és céhpoharat... Noha, gyermekkoromban még láttam festett emlékpoharat, most ugyancsak rácsodálkoztam a száz évnél öregebb törékeny holmira Nagyszeben városának képével és háromnyelvű feliratával: Nagyszeben—Hermannstadt—Sibiu. Több nyelvű feliratáért vajon készítése korában is nyelvhasználati vitákat folytattak politikusaink?

Az erdélyi üvegművesség emlékeit bemutató kiállításon (július és augusztus hónapban megtekinthető Zilahon) értesülhetünk arról, hogy a Nagyságos Fejedelem, Bethlen Gábor 1619. esztendőben kelt parancsolata alapján Velencéből és Muranóból olasz mestereket, a kristályüveg készítéséhez értő szakembereket hoztak Erdélybe. Levéltári adatok tanúsítják, hogy Kászoni János József alkancellár a „Felső Lárga" nevű helyen lerakta a görgényi üveggyártás alapjait, pontosabban 1760-tól gyártották az üveget előbb cseh, majd osztrák, német és olasz mesterek segédletével, és szakiskola is működött 1871-ig. Johanna Boniș kimutatása szerint 1619-ben a Szeben megyei Felsőporumbákon, 1694-ben a Kovászna megyei Zalánpatakán, 1745-ben a Szatmár megyei Erdődön, 1804-ben Borszéken, 1820-ban a Bihar megyei Feketeerdőn kezdtek működni az üveghuták. A felsorolás ez esetben sem teljes. Levéltári adat az is, hogy Borszéken az üveggyártók helyben 1897. január 14. és november 25. között kétliteres üvegből eladtak 16 000 darabot, Kupa nevű másfél literesből 135 000, egyliteresből 162 000, félliteresből 39 000, hétdecisből 23 000 és 0,35 literesből 34 000 darabot. Helyben volt az üveggyártás és a borvíz, azt viszont nem tudom, a „piacgazdálkodás" kifejezés divat volt vagy sem akkoriban? Ha már a gazdaságról is szó esett, jegyezzünk még annyit meg: az osztrák birodalom védte az üvegipart; nem az erdélyi terméket, melyet nem vittek ki a határon túlra. Törékeny darabok múlt századok szokásairól, hangulatáról és kordivatról árulkodnak. Arról nem, mi viszont tudjuk: Erdély népeivel az egykori idegen mesterek leszármazottai ma is közöttünk élnek.

FEJÉR LÁSZLÓ

Romániai Magyar Szó
1954. VII. 8.

10. szakasz 2. bekezdésben [illegible] telek és kritériumok szerint.

12. szakasz. — A vasúti, vízi és légi szállítási ágazaton belül különleges hatáskörrel felruházott szállítási rendőrfelügyelőségeket szerveznek és működnek.

A szállítási rendőrfelügyelőségek számát, területi illetékességét a belügyminiszter rendeletben határozza meg.

A szállítási rendőrfelügyelőségek szervezeti felépítésében osztályok, irodák, ügyosztályok, valamint a vasúti, vízi és légi szállítási rendőrőrsök vannak.

A szállítási rendőrfelügyelőségek vezetőit és ennek helyetteseit a belügyminiszter rendeletével nevezik ki.

13. szakasz. — A Bukarest Municípiumi Rendőrségi Vezérigazgatóság, a megyei rendőrfelügyelőségek, a szállítási rendőrfelügyelőségek, a municípiumi, a városi rendőrségek, a Bukarest municípiumi kerületi és más nagy municípiumi rendőrségi ügyosztályok keretében brigádokat, osztályokat, irodákat, és ügyosztályokat lehet létrehozni, a belügyminiszter rendeletével, amelyek tevékenységüket a szervezeti és működési szabályzat alapján fejtik ki.

14. szakasz. — A Rendőrségi Főfelügyelőség vezetőjének javaslatára, a belügyminiszter rendeletével, a megyei rendőrfel-

tanács elnöket a közrend és -nyugalom területén meglévő hatáskörök ellátásában.

IV. fejezet

JOGOK ÉS KÖTELEZETTSÉGEK

16. szakasz. — A törvényben megszabott jogkörök ellátása során a rendőr, mint közhivatal gyakorlásával felruházott személy/hivatalos közeg jár el, és a következő jogai és kötelezettségei vannak:

a) igazoltatja és a törvénysértő vagy gyanúsított személy személyazonosságát megállapítja, és a szükséges intézkedéseket foganatosítja;

b) a tetteikkel a közrendet, a személyek életét és a szociális értékeket veszélyeztetőket, valamint azokat a gyanúsítottakat, akiknek személyazonosságát nem sikerül megállapítani, bekíséri a rendőrségi székhelyre, a szükséges intézkedések meghozataláért.

Azokat a személyeket, akiket a közrend, a személyek életét és a szociális értékeket veszélyeztető tettek elkövetésével gyanúsítanak, és akik személyazonosságukat nem fedik fel vagy ez nem állapítható meg, helyzetük tisztázásáért a rendőrségi szék-

áramot tartalmazó botot, irritáló és könny fakasztó anyagot tartalmazó felszerelést vízágyút, gumilövedéket, szolgálati kutyákat és más, az ártalmatlanná tételhez szükséges eszközöket használhat, amelyek úgyszintén nem veszélyeztetik az életet, é nem okoznak súlyos testi sértést.

Az 1. bekezdésben foglalt eszközök a következő személyek ellen használhatók:

a) akiknek cselekedetei más személyek testi épségét veszélyeztetik;

b) akik megkísérlik a behatolást vagy jogszerűtlenül behatolnak a közigazgatási szervek, a politikai pártok és más köz- vagy magánintézmények székhelyére, és ezeket és a személyzet biztonságát bármilyen módon veszélyeztetik, vagy a tevékenység normális menetét megzavarják;

c) a közrendet védő vagy a közhivatali teendőit ellátó hivatalos személyek ellen erőszakcselekményeket fenyegetéssel, bántalmazással vagy más erőszakos cselekedeteket elkövetőkkel szemben.

Az agresszív cselekedeteket elkövetőkkel szemben az 1. bekezdésben előírt eszközöket fokozatosan kell bevetni, ezeknek az eszközöknek használatát bejelentő előzetes, ismételt figyelmeztetés után, a szükséges időt biztosítva az akciók abbahagyására és az övezet elhagyására. A használt eszközök

Óbudai Társaskör Galéria
Budapest, III. Kiskorona utca 7.

ÖRÖK RÉSZLET

ERDÉLYI GÁBOR

kiállítása

Megnyitó: 2006. március 7-én 18 órakor

Megtekinthető 2006. április 2-ig hétfő kivételével naponta 14-18 óráig

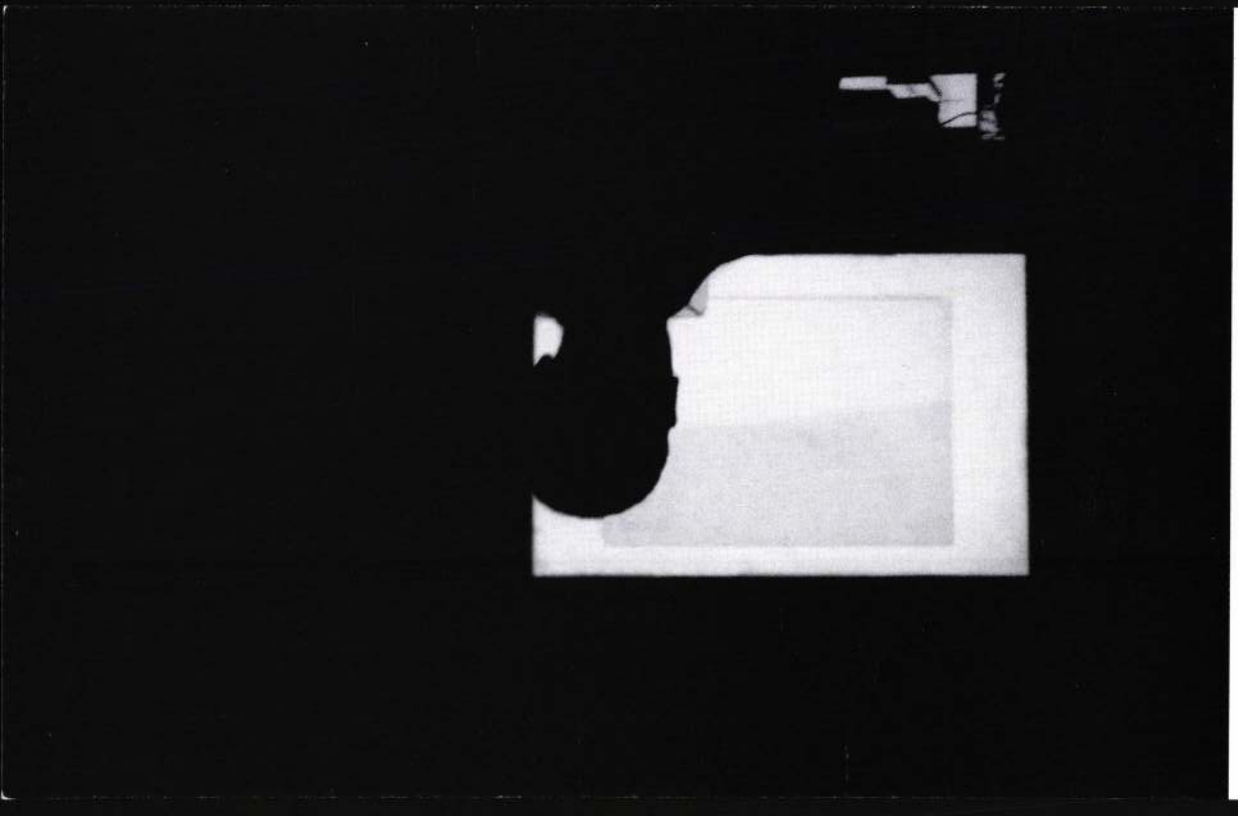

A **Rátz Stúdió Galéria**
tisztelettel meghívja Önt

Erdélyi Gábor
festőművész

kiállításának megnyitójára 1999. április 7-én (szerdán) 18-20 óráig
A kiállítás megtekinthető: 1999. április 28-ig, hétfőtől péntekig 10-18 óráig.
A megnyitót támogatja a ***Törley***

Ratz Studio Gallery
cordially invites you to the opening ceremony of the exhibition of the painter-artist

Gábor Erdélyi

to be held on 7. April 1999 (Wednesday) at 6-8 p.m. in Rátz Studio Gallery.
The exhibition will take place in the Gallery between 7. April 1999. - 28. April 1999.
Opening hours: Monday-Friday 10.00-18.00

fotó: Nagy Gábor György

Gallery for Contemporary Art H-1075 Budapest, Madách Imre utca 3. Tel./Fax: (36-1) 342-2342

GALERIA 56

ERDÉLYI GÁBOR

Január 4 - Február 18

Megnyitó - Opening

A művész jelenlétében

Január 4 17 - 19 óráig

Budapest, V. Falk Miksa utca 7.

Tel : 269-2529

GALÉRIA

ERDÉLYI GÁBOR

January 4 - February 18

Megnyitó - Opening

A művész jelenlétében

January 4 17 - 19 óráig

Budapest, V. Falk Miksa utca 7.

Tel : 269-2529

ERDÉLYI GÁBOR

Nyitva tartás:

kedd-péntek: 12-19 óráig
szombat: 10-16 óráig

Opening Hours:

Tuesday-Friday: 12-7 p.m.
Saturday: 10 a.m. - 4 p.m.

A címlapon – Erdélyi Gábor: Föld felett 2002. olaj, vászon, selyem 130 x 195 cm. /
On the cover – Above the Earth 2002. oil, canvas, silk 130 x 195 cm.

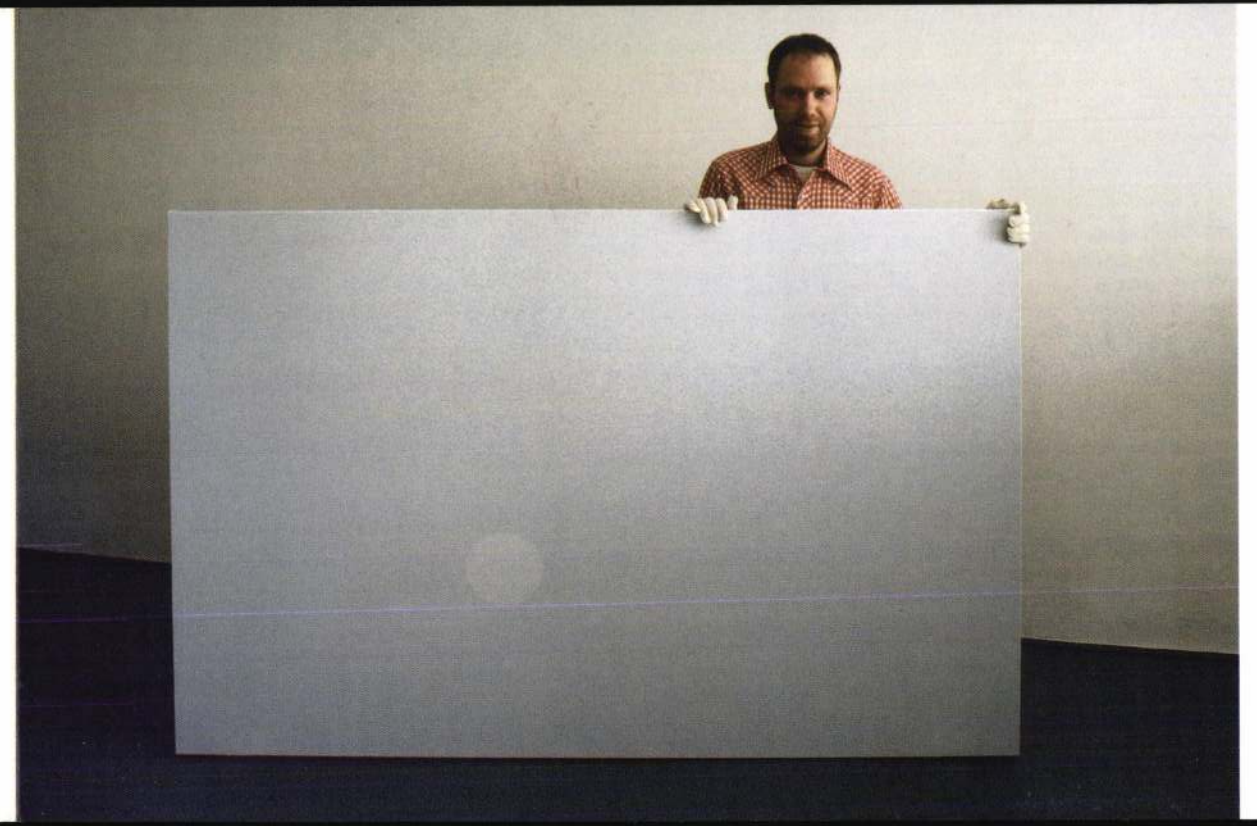

Vadnai

Vadnai Galéria
1051 Budapest, Mérleg u. 12.
Telefon/Fax: 317 83 67

The **Vadnai Gallery** cordially invites you
to the opening ceremony of

the exhibition of painter

GÁBOR ERDÉLYI,

titled **Above the Earth**

to be held at 7 p.m., Thursday, 9 January, 2003.

The exhibition will be opened by **Gábor Bellák** art historian.

The exhibition is open until 22 February.

A **Vadnai Galéria** tisztelettel meghívja Önt

ERDÉLYI GÁBOR festőművész

Föld felett című kiállításának

2003. január 9-én, csütörtökön 19 órakor
tartandó megnyitójára.

A kiállítást **Bellák Gábor** művészettörténész nyitja meg.

A kiállítás megtekinthető 2003. február 22-ig.

11. Galéria
kedd d.u. 6 óra

ERDÉLYI GÁBOR

festőművész
kiállításának megnyitása

Megtekinthető:
május 11-ig, naponta 2-7 óráig
(szombat, vasárnap kivételével)

10.
hétfő este 8 óra

A KÖLTÉSZET NAPJA TISZTELETÉRE

BEFOGAD ÉS KITASZÍT A VILÁG

FRANCOIS VILLON VERSEI

MÁCSAI PÁL - színművész és
HUZELLA PÉTER - zeneszerző-énekes
előadásában

Az est
"A KULTÚRA PÉNZE, A PÉNZ KULTÚRÁJA"
című konferencia rendezésében,
Budapest Önkormányzata támogatásával jött létre.

Belépés: konferenciai meghívóval,
klubtagoknak érvényes klubtagsági igazolvánnyal,
vendégeknek napi tagjegy megváltásával (400,-Ft).

Erdélyi Gábor

Vízfüggöny

Fordított világ

Különös könny

c. képeinek kiállítása

Fiatal Képzőművészek Stúdiója Egyesület
Stúdió Galéria

Erdélyi Gábor kiállítása

1998. január 13 – február 1.

megnyitó: 1998. január 13. 18 óra

megnyitja: Krúdy Tamás

nyitva: hétköznap 14 – 18 óráig, vasárnap zárva

1053 Budapest, Képíró u. 6. tel.: 267 2033 tel/fax: 266 6502 e-mail: studgal@c3.hu

támogatók: NKA, MKM, MAK, Fővárosi Kulturális Alap, LIGA

NA-NE GALÉRIA

REDUKCIÓ

ERDÉLYI GÁBOR
GÁL ANDRÁS
IMRE MARIANN
KORONCZI ENDRE
SZABÓ DEZSŐ
SZALAI ATTILA
VESZELY BEÁTA

1994. ÁPRILIS 27 - MÁJUS 9

ERDÉLYI Gábor

MEGNYITÓ: 1994. ÁPRILIS 27-ÉN 18 ÓRAKOR
A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ: NAPONTA 12-20 ÓRÁIG

CÍM: 1093 BUDAPEST, LÓNYAY UTCA 41.
TELEFON: 217-7854

Mikula Ferencz

szobrász.

4/1904. Nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi ministerium.

A Koronázó templom két oldal bejárata fölött az egyik tympanonba a Megváltó alakjának, másikba pedig ornamentalis díszítménynek, továbbá a szentély stallumain 16 sarokdisznek ki faragását és ennek költségét a magas Ministerium 1902. jun. 14. 69654 sz. a. engedélyezvén, a szóban levő munkálatokat Mikula Ferencz szobrász foganatosította és a munka helyes befejezését Schulek Frigyes, bizottság építésze az ./. alatt csatolt számlára vezetett záradék szerint bizonyította.

Mikula Ferencz járandósága összesen 1860 korona, mely összegből az 1903. okt. 7én 63230 sz. a. kelt. rendelettel 1400 korona már kiutaltatván, 460 korona van még hátra, mely összegnek kiutalását van szerencsém javaslatba hozni.

Kelt Budapest, 1904. április hó 17ikén

Forster Gyula
bizottsági elnök.

Csatolva:

Mikula Ferencz
szobrász
Budapest, Vár.

Számla.

A budavári főegyháznál végzet (ig) szobrász munkáról és pedig:

1) egy Tympanon, tiszta ornamentalis az észak nyugati bejárat felett minta és köben faragása Korona 300.–

II) egy drb. Tympanon, figuralis „Szalvator mundi" minta és köben faragása Korona 600.–

III) 16 drb. sarokdiszek, külön külön minta után tölgyfából faragot, a templom belsejében levő „stallumokon" á drb 60K Korona 960–

összesen Korona 1860–

1903. Augusztus a Conto 1400–

Bélyegh Budapest, 1904. márcz 31én marad Korona 460–

Négyszázhatvan korona
Mikula Ferencz
szobrász
P.H.

A munka helyes befejezését bizonyítom.
Budapest 1904. ápr. 13.
Schulek Frigyes
építész tanár

Az eredetiről Bentiván 1904. V. 6.

ERDÉLYI Gábor

PÉCSI GALÉRIA • H-7601 Pécs • Pf. 162. • T/F.: +36 (72) 315-623

Sinkovits Péter

Új Művészet Szerkesztősége

Budapest
Báthori u. 10.
1054

LÁTOGATÁS

A. NAGY Gábor

BALÁZS Áron

ERDÉLYI Gábor

HERCZEG Nándor

NAGY Gábor György

kiállítása

Megnyitó: 1997. november 28. péntek, 17 óra

Megnyitja: **Sturcz János** művészettörténész

A kiállítás megtekinthető 1997. január 4-ig,
naponta 12–18, szombaton 10–18 óráig, kedd szünnap.

PÉCSI GALÉRIA
• H-7601 Pécs, Széchenyi tér • Pf. 152.
• Tel./Fax: +36 (72) 315-623

A **Rátz Stúdió Galéria**
tisztelettel meghívja Önt

Erdélyi Gábor

festőművész

kiállításának megnyitójára 1999. április 7-én (szerdán) 18-20 óráig
A kiállítás megtekinthető: 1999. április 28-ig, hétfőtől péntekig 10-18 óráig.
A megnyitót támogatja a ***Törley***

Ratz Studio Gallery
cordially invites you to the opening ceremony of the exhibition of the painter-artist

Gábor Erdélyi

to be held on 7. April 1999 (Wednesday) at 6-8 p.m. in Rátz Studio Gallery.
The exhibition will take place in the Gallery between 7. April 1999. - 28. April 1999.
Opening hours: Monday-Friday 10.00-18.00

fotó: Nagy Gábor György

Gallery for Contemporary Art H-1075 Budapest, Madách Imre utca 3. Tel./Fax: (36-1) 342-2342

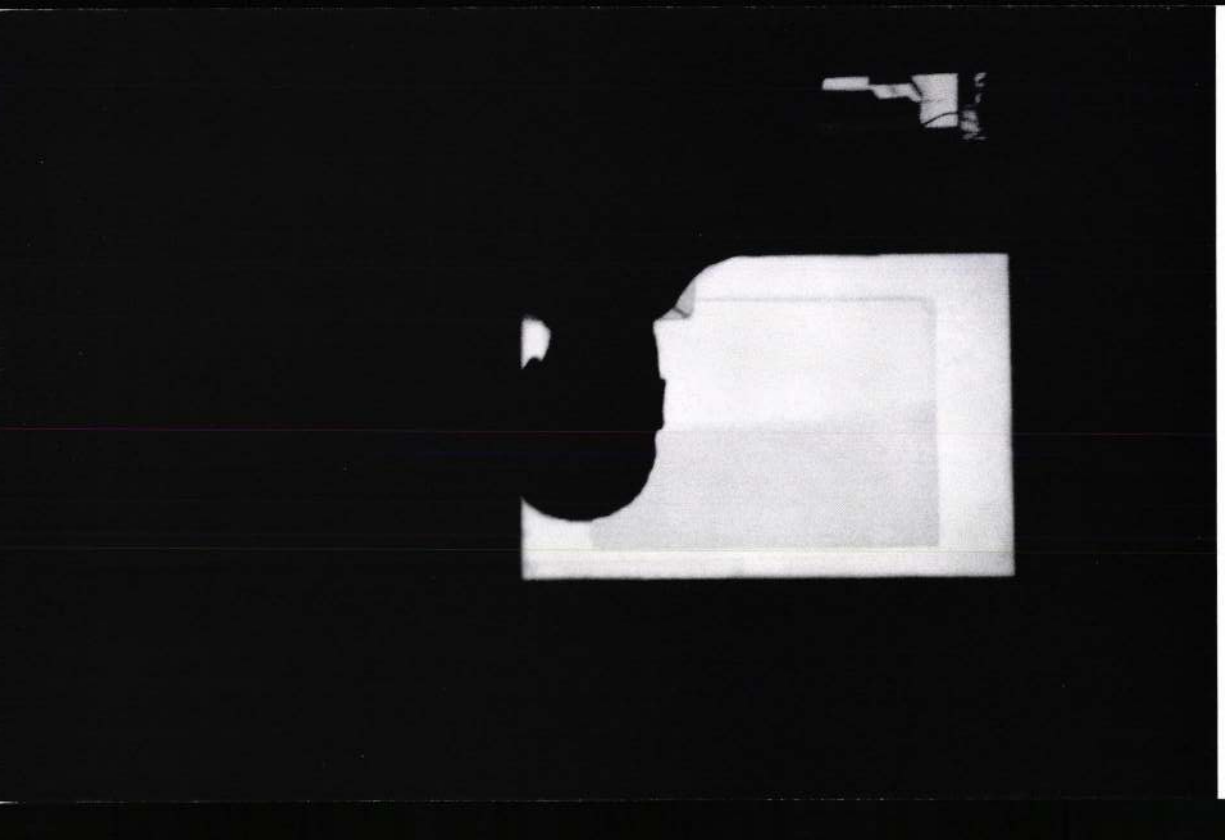

ERDÉLYI GÁBOR

MAGYAR HÍRLAP
2000. 06. 09.
8.o.

Rotációs kiállítás a Várfok utcában

(MH) Különleges tárlatok láthatók tegnaptól július 15-éig a Várfok utcai galériákban. A Rotáció című kiállításon fiatal képzőművészek mutatkoznak be, változtatva a tematikán és a tereken, a képek egymással is kommunikálnak. A kiállítók névsora: Erdélyi Gábor, Gerber Pál, Káldi Katalin, Wachter Dénes, Wechter Ákos, Nagy Gabriella, Baranyi Levente, Fejérvári Zsolt, Fuchs Tamás, Ghyczy Dénes, Király András és Korodi János.

Erdélyi Gábor

Új Mív. 2001. 1. p. 43.

[Annexes)].

ro anti-inflammatory activities of different

f the anti-inflammatory activity of different
The effect of two compounds (Cyclesonide
enantiomers; GYKI-63511 and 63512
e inflammatory cytokine TNF-α in bacterial
blood was determined. As it was expected
nciple of cyclesonide (GYKI-63511) was
enantiomer (GYKI-63512) and was ten-fold
ester (GYKI-63509, details in the Annex).
tive activity of the compounds, using

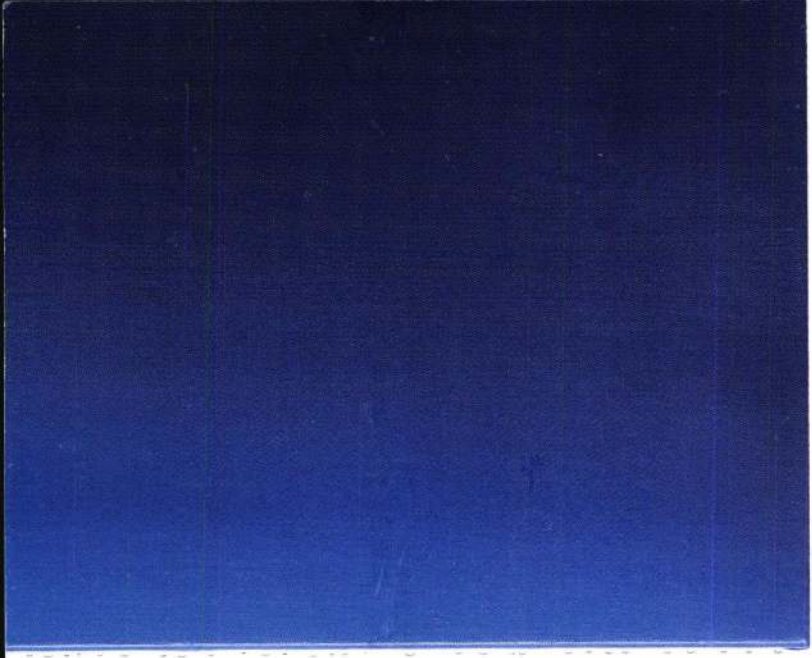

Vadnai

Vadnai Galéria
1051 Budapest,
Mérleg u. 12.
Tel./Fax: 317 8367

A Vadnai Galéria tisztelettel meghívja Önt **Erdélyi Gábor** festőművész **Kis Jelenség** című kiállításának megnyitójára, melyet 2001. szeptember 13-án, csütörtökön 18 órakor tartunk.
A kiállítást megnyitja: Páldi Lívia művészettörténész

A kiállítás megtekinthető 2001. október 13-ig.
Nyitvatartás: K-P: 12-19h; Szo: 10-16h

Megnyitónkat közösen tartjuk a Knoll Galériával, ahol ugyanaznap este fél nyolckor Károlyi Zsigmond festőművész kiállítása nyílik.

A címlapon: Kék harmat, 2001. olaj, vászon, vegyes technika, 50x75 cm (Fotó: Sulyok Miklós)

ERDELYI Gabor

The Vadnai Gallery cordially invites you to the opening ceremony of the exhibition of painter **Gábor Erdélyi**, titled **„Little Phenomenon"** to be held at 6pm, 13, September, 2001.
The exhibition will be opened by Lívia Páldi, art historian

The exhibition is open until 13, October.
Opening hours: Tue-F: 12-7pm; Sat: 10-4pm

This is a joint event with the Knoll Gallery, where the exhibition of painter Zsigmond Károlyi will be opened on the same day at 7.30 pm .

Cover: Blue dew, 2001. oil on canvas, mixed techique, 50x75 cm (Photo: Miklós Sulyok)

Erdélyi Gábor

Vízfüggöny

Fordított világ

Különös könny

c. képeinek kiállítása

Fiatal Képzőművészek Stúdiója Egyesület
Stúdió Galéria

Erdélyi Gábor
kiállítása

1998. január 13 – február 1.

megnyitó: 1998. január 13. 18 óra

megnyitja: Krúdy Tamás

nyitva: hétköznap 14 – 18 óráig, vasárnap zárva

1053 Budapest, Képíró u. 6. tel.: 267 2033 tel/fax: 266 6502 e-mail: studgal@c3.hu

támogatók: NKA, MKM, MAK, Fővárosi Kulturális Alap, LIGA

Vadnai

Vadnai Galéria
1051 Budapest,
Mérleg u. 12.
Tel./Fax: 317 8367

A Vadnai Galéria tisztelettel meghívja Önt **Erdélyi Gábor** festőművész **Kis Jelenség** című kiállításának megnyitójára, melyet 2001. szeptember 13-án, csütörtökön 18 órakor tartunk.
A kiállítást megnyitja: Páldi Lívia művészettörténész

A kiállítás megtekinthető 2001. október 13-ig.
Nyitvatartás: K-P: 12-19h; Szo: 10-16h

Megnyitónkat közösen tartjuk a Knoll Galériával, ahol ugyanaznap este fél nyolckor Károlyi Zsigmond festőművész kiállítása nyílik.

A címlapon: Kék harmat, 2001. olaj, vászon, vegyes technika, 50x75 cm (Fotó: Sulyok Miklós)

The Vadnai Gallery cordially invites you to the opening ceremony of the exhibition of painter **Gábor Erdélyi**, titled **„Little Phenomenon"** to be held at 6pm, 13, September, 2001.
The exhibition will be opened by Lívia Páldi, art historian

The exhibition is open until 13, October.
Opening hours: Tue-F: 12-7pm; Sat: 10-4pm

This is a joint event with the Knoll Gallery, where the exhibition of painter Zsigmond Károlyi will be opened on the same day at 7.30 pm .

Cover: Blue dew, 2001. oil on canvas, mixed techique, 50x75 cm (Photo: Miklós Sulyok)

GOETHE INSTITUT BUDAPEST

kiállításAusstellung

Goethe-Institut
H-1061 Budapest
Andrássy út 24.

BUDAPEST 37 VI.16

MAGYARORSZÁG

FORINT

A Goethe-Institut
Budapest szeretettel
meghívja
Önt és barátait!

Das Goethe-Institut
Budapest lädt
Sie und Ihre Freunde
herzlich ein!

NYOMTATVÁNY

Új Müvészet
Szerkesztösége
H 1054 Budapest
Báthori u. 10.

—

—

—

Goethe-Institut Budapest
Andrássy út 24.
Tel.: 374 4070
Fax: 374 4080

e-mail: goethe@goethe.hu http://www.goethe.hu/ms/bud

Erdélyi Gábor

Herczeg Nándor

Nádler László

Vogl Filemon

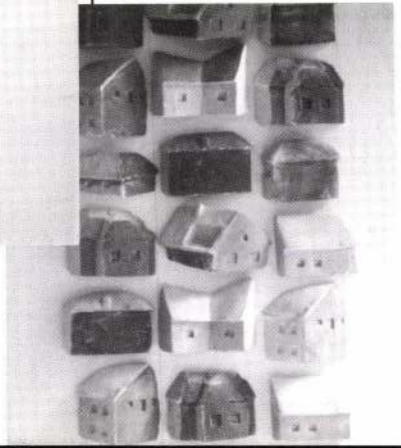

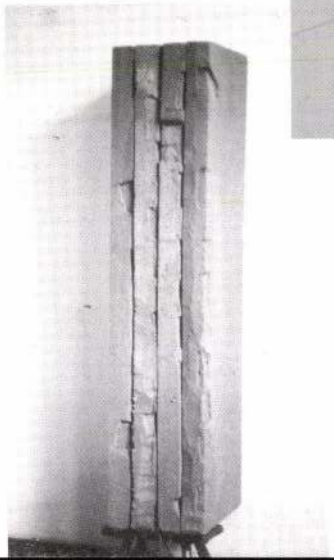

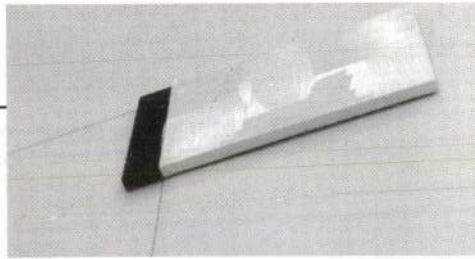

„Játékterek Spielräume"

26. 6. – 1. 8.

megnyitó Eröffnung:
25. 6., 18.00

bevezető Einführung:
Maurer Dóra

A **Rátz Stúdió Galéria**
tisztelettel meghívja Önt

Erdélyi Gábor
festőművész

kiállításának megnyitójára 1999. április 7-én (szerdán) 18-20 óráig
A kiállítás megtekinthető: 1999. április 28-ig, hétfőtől péntekig 10-18 óráig.
A megnyitót támogatja a ***Törley***

Ratz Studio Gallery
cordially invites you to the opening ceremony of the exhibition of the painter-artist

Gábor Erdélyi

to be held on 7. April 1999 (Wednesday) at 6-8 p.m. in Rátz Studio Gallery.
The exhibition will take place in the Gallery between 7. April 1999. - 28. April 1999.
Opening hours: Monday-Friday 10.00-18.00

fotó: Nagy Gábor György

Gallery for Contemporary Art H-1075 Budapest, Madách Imre utca 3. Tel./Fax: (36-1) 342-2342

Erdélyi Gábor

A KIÁLLÍTÁS KURÁTORA: PETRÁNYI ZSOLT

A MŰCSARNOK ÉS A FIATAL KÉPZŐMŰVÉSZEK STÚDIÓJA EGYESÜLET MEGHÍVJA ÖNT A

REJTŐZKÖDŐ

CÍMŰ KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJÁRA

KIÁLLÍTÓ MŰVÉSZEK: BEÖTHY BALÁZS, CSEKE SZILÁRD, CSIZMADIA ZSUZSA, EIKE, EPERJESI ÁGNES, ERDÉLYI GÁBOR, FÁBIÁN NOÉMI, GÁL ANDRÁS, GERLES GÁBOR, GYENIS TIBOR, HECKER PÉTER, IMRE MARIANN, KÁMÁN GYÖNGYI, KOMORÓCZKY TAMÁS, KOPASZ TAMÁS, KORONCZI ENDRE, MENESI ATTILA, NEMES CSABA, PACSIKA RUDOLF, RAVASZ ANDRÁS, SZABÓ DEZSŐ, SZACSVAY PÁL, SZARKA PÉTER, SZOBOSZLAI JÁNOS, VERESS ZSOLT, WECHTER ÁKOS, WÄCHTER DÉNES

A KIÁLLÍTÁST MEGNYITJA:

GARACZI LÁSZLÓ

1997. SZEPTEMBER 16. 18 ÓRA

ERNST MÚZEUM, BUDAPEST, NAGYMEZŐ U. 8.

A MEGNYITÓT A TÖRLEY TÁMOGATJA

Verejtékező festmények

A héten nyílt meg a Vadnai Galériában (V., Mérleg u. 12.) *Erdélyi Gábor* fiatal festőművész kiállítása legújabb, zömmel olajfestékkel vászonra festett képeiből, a Kis jelenség című sorozatából.

A Vadnai Galéria egy éve költözött jelenlegi helyére: a Mérleg utcába. Előtte *Vadnai Ágnes* és férje egy bevásárlóközpontban nyitották első galériájukat. Céljuk, hogy a már befutott, ismert hazai festőket kezdő művészekkel együtt szerepeltessék. Így állított ki náluk *Bak Imre,* új helyük nyitókiállításán *Fehér László,* most pedig Erdélyi Gábor.

A fiatal festőművész, az előző Velencei Biennále egyik magyar résztvevője, gyakran használ különleges anyagokat képei alapjául. Például színes selymekre festi motívumait, egy szemet vagy víztócsákat. Pillás-hajszálas képeinél a halvány szempillákat és szálakat csak közelről lehet észrevenni, viszont a képeket nagy méretüknél fogva eleve messzebbről kell nézni, azaz elsőre absztrakt, monokróm képet látunk.

A Vadnai Galériában folytatja vízzel és nedvességgel foglalkozó festményeinek sorozatát. Törmeléküvegből 670 fokon kiolvasztva kapta meg azokat a pici üvegcseppecskéket, amelyeket most képeibe vagy leginkább azok felső szegélyére ragaszt. Festményein, az egységes színmezőben gyakran jelenik meg egy-egy felismerhető motívum: egy kézfej, csemperészlet, egy arc profilban vagy például a Kis jelenség című munkán egy korlát részlet; e képekhez általában a verejtékezés és a vízcseppek fogalmát társítjuk. Erdélyi ezeket a cseppeket, a harmatot a valóságban is oda ragasztja, ahol ki szoktak csapódni: a korlát tetején vagy a homlokon.

Szigethy Anna

Népszabadság 2001. szept. 15.

rősített néven Tolgyesy) János városkapitány éles hangú jelentésben írta meg tapasztalatait. E szerint a Duna-parton már olyan mennyiségű szemét gyülemlett fel, hogy az árvízveszéllyel fenyegetett, az üres telkeken, utcákon elszórt hulladék – közte állati tetem – pedig elviselhetetlen bűzt áraszt, és a patkányok fészkévé teszi a várost. Alighanem a tanácsurak orrát is facsarhatta a bűz (a jelentés nyáron, június közepén készült el), ezért helyt adtak a kapitány panaszainak. Elrendelték, hogy öt kijelölt hely kivételével tilos lerakni a hulladékot. Ellenőrzésül fölfogadtak nyolc őrt, akiknek hivatalos minőségét a kalapjuk mellé tűzött bádogjelvény adta ország-világ és a suttyomban szemetelők tudtára. Az utcák söprésére pedig a vármegye tömlöcében elhelyezett rabokat kérték kölcsön.

Nem tudni, hogy az 1830-as szabályozásból mi valósult meg. Mindenesetre gyanúra ad okot, hogy épp tíz évvel később a Sürgöny című lap újdonságként közölte: „a kapitányi hivatal hirdetést bocsátott ki, melly szerint mindenkinek tiltva van a' házi szemetet az utczákra vagy a' Dunapartra hordani, az ellenkezőképp cselekvő 6 ezüst forintig büntettetvén, mellynek harmada a bevádlóé."

Bálint

Az üzlet tíz négyzetméteres, de még így is sok, valójában egy pénztárfülkénél többre nincs szüksége *Bálint Ernőnek*, ha csak nem adja fejét mégis antik kereskedelemre, amire gondol, de ahhoz még egy emberre lenne szükség, kettőnek pedig azért pici ez a bolt a Kálvin tér sarkán. A pénzváltás meg olyan, hogy valakinek mindig ülnie kell az ablak mögött, harminc-negyven ügyfele is van egy nap. Főként turisták, de pincérek, portások is átjönnek valamelyik szállodából, forintra váltják a jattot, bár nem ritka az ezerdolláros kuncsaft sem. Huszonkétféle valutát ad és vesz.

ERDÉLYI Gábor

1970
Budapest
Born in Budapest
1990–1995
Magyar Képzőművészeti Főiskola, Budapest
Hungarian Academy of Fine Arts, Budapest
1995–1997
Magyar Képzőművészeti Főiskola, Budapest
posztgraduális képzés
Postgraduating at the Hungarian Academy of Fine Arts, Budapest

Díjak / Awards
Amerikai Corvina Alapítvány díja
American Corvina Foundation Award
Német Walz Alapítvány díja
German Walz Foundation Award
Derkovits ösztöndíj
Derkovits-Scholarship
Barcsay-díj
Barcsay Award

Cím / *Address*
1071 Budapest,
Peterdy u. 38.
Telefon / *Telephone*
352-7496

Egyéni kiállítások (válogatás) / **Individual exhibitions** *(selection)*

1994
Galéria 56, Budapest
1998
Stúdió Galéria, Budapest

Csoportos kiállítások (válogatás) / **Group Exhibitions** *(selection)*

1992
„Spektrum", Újlak Kiállítótér, Tűzoltó u. 72., Budapest
"Spektrum", Újlak Exhibition Place, Tűzoltó Street 72., Budapest
1993
„Tér-képzetek III.", Budapest Galéria Kiállítóháza, Budapest
"Space – Formations III.", Exhibition of the Budapest Gallery, Budapest
„Barokk", Barcsay Terem, Budapest
"Baroque", Barcsay Hall, Budapest
1994
„Redukció", Na-Ne Galéria, Budapest
Erdélyi, Herczeg, Vogl, Budavár, Budapest
Erdélyi, Herczeg, Vogl, Buda Castle, Budapest
1995
„Gesztus", Barcsay Terem, Budapest
"Gesture", Barcsay Hall, Budapest
Magyar Képzőművészeti Főiskola díjazottjainak kiállítása, Körmendi Galéria, Budapest
Exhibition of the Awarded of the Hungarian Academy of Fine Arts, Körmendy Gallery, Budapest
Magyar Képzőművészeti Főiskola, Bukarest
Hungarian Academy of Fine Arts, Bucarest
„Tér–Képzetek V", Budapest Galéria Kiállítóháza, Budapest
"Space–Formations V.", Exhibition House of The Budapest Gallery, Budapest
1996
„Gesztus és Gesztus", Pécsi Galéria, Pécs
"Gesture and Gesture", Gallery of Pécs, Pécs
„A legkevesebb", Ernst Múzeum, Budapest
"The Least", Ernst Museum, Budapest
"Nachwuchs", Magyar Intézet, Berlin
"Nachwuchs", Hungarian House, Berlin
1997
„Olaj/vászon", Műcsarnok, Budapest
"Oil/Canvas", Palace of Exhibitions, Budapest
„Rejtőzködő", Ernst Múzeum, Budapest
"Hider", Ernst Museum, Budapest
„Látogatás", Pécsi Galéria, Pécs
"Visit", Gallery of Pécs, Pécs

Bibliográfia / Bibliography

Tér-képzetek katalógus, Budapest 1995
Space-Formations Catalogue
Balkon, Budapest 95/12. 8.
Nappali ház, Budapest 96/2. 114.
Balkon, Budapest 96/1–2. 42.

TERMÉSZET ÉS MŰVÉSZET

NATURE AND ART

PRÍRODA A UMENIE

28. 02. 1998–25. 03. 1998

A Magyar Képzőművészeti Főiskola hallgatóinak kiállítása

Exhibition of the students of the Hungarian Academy of Fine Art

Výstava študentov Vysokej Školy výtvarných umení v Maďarsku

K-13428

Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézet Könyvtár Budapest

Revízió
1999

GALÉRIA MEDIUM

SZLOVÁK KÉPZŐ- ÉS IPARMŰVÉSZETI AKADÉMIA, POZSONY
ACADEMY OF FINE ART AND DESIGN, BRATISLAVA
VYSOKÁ SKOLA VÝTVARNÝCH UMENÍ, BRATISLAVA

HEMRIK LÁSZLÓ: **Kiállítás**

Képek az aszfalton

Idén másodízben osztották ki a Magyar Aszfalt Kft. festészeti díjait, s rendeztek kiállítást a legjobbnak ítélt pályamunkákból a budapesti Ludwig Múzeumban.

Tudjuk út, útépítés is ezerféle, mint ahogy műalkotás, kiállítás is. Cizellált érzékiséggel megkockáztathatjuk az *egyenetlen* kifejezést. Bővebben. Az anyagban vannak jó művek, vannak a díjazottak, és a futottak még...

Ha már szépen beleléptünk az út metafora csapdaszerű gödrébe, akkor mondhatjuk azt, hogy van, aki magától értetődően, sallang nélkül lel rá képekkel megjelölt útjára, és közben olyan, mintha fogalma se lenne arról, hogy úton van. Míg másoknál látszanak a felvonulási terület hátrahagyott közüzemei, s az otromba buldózerek vadcsapásai. Több bennük a buzgalom, a küldetéstudat, erőltetett kalandvágy. Műveik sokszor az autópályák mentén ordibáló megareklámokra emlékeztetnek.

Baranyai Levente és Erdélyi Gábor a szerencsésebb fajtához tartozik. Olybá tűnik, nincs más dolguk, mint műterembe küldeni tehetségüket. Baranyi (I. díj) mediterrán, kultikus zamatú városokat láttat egy *repülőszőnyeg* magasából. Fönt is vagyunk, lent is vagyunk. Térdig merülünk a meleg, lassan hömpölygő színekben. A sikátorok közt az aszfalt szinte süt. (A kis alattomos!) Különösebben az sem zavarja, hogy képei a teremőr néni méltatását is kiváltja. Erdélyi (Különdíj) munkáinak igazából nem tesz jót a felhajtás. Egy hangszigetelt, okos fényekkel telirakott közegben éreznék igazán otthon magukat, hol időnként ücsörögni, bámulni-ámulni vágyókat fogadnának, s csupán azt kérnék látogatóiktól, egyedül jöjjenek és lehetőleg ruhátlanul. Az áttetsző felületek izgatják. A selyembe rajzolt csend.

Ők hárman a legjobbak. Szurcsik József a harmadik. A profi. A mérnök. A biztos kezű magabiztosság. Tér-festményien geometrikus alakzatokat húz maga után a szigorú arcélű Püthagorasz, Thalesz és a két Eukleidész.

A többiekről a magam részéről egy távolabbi kilométerkőnél, ó, egy pillanat, Kósa János munkáját (Hackers) mégiscsak megemlíteném. Erős gondolatiság jellemzi, bár kicsit mesterkélten összetett. A központi figura bal kezében gyertya ég, jobb keze alatt hardveregér kattog. Stb. Mit kívánjunk ezek után?

Szívem szerint autópályát – egy métert se, legfeljebb olyat, amely a sztatoszféra fölött ível át az összes kamionjával együtt, ebből következik, kívánok több egyben maradt ősgyepet, meg persze a művészetek felett bábáskodó céget, jó sokat – szóval, akik dúrják a lóvét töretlenül, hozzá tehetséges ifjakat, hogy dolgozzanak. És akkor lesz mit nézni a Ludwigban évről évre.

(A Magyar Aszfalt Kft. Festészeti Díja 1998 Kortárs Művészeti Múzeum Ludwig Múzeum.)

TRENCSÉNYI ZOLTÁN:

Csintalan Sá a vízen já

Már hetek óta viták tárgya, hogy kegyeletsértő vagy inkább a könyörtelen hazai állapotokat előmutató dolog volt-e Fenyő János géppisztollyal szitává lőtt korpuszát a *168 Óra* című hetilap első oldalán mutogatni. Az már azonban eléggé egyértelmű, hogy a *Kurír* nem volt ízléses, amikor a gyermekpornográfiáról szóló írását két kiskorú hátborzongató illetlenkedésével illusztrálta, s ezek a példák egyáltalán nem tekinthetők kivételesnek, ha a magyar sajtóban látható riportfotókat vagy a fényképes illusztrációk túlkapásait nézzük. Nem a kényes illem mondatja mindezt, hanem a rosszul értelmezett hírverseny tónusokba rendezett, majd a lapok hasábjain nap mint nap nyilvánosság elé tárt mocsokságai.

Ma, amikor a hazai sajtó jó része előre megfontolt szándékkal, különös kegyetlenséggel elkövetett anyagi haszonszerzés (értsd: könyvelési manipulációk), továbbá politikai szándékok, és a jó ég tudja miféle érdekek mentén szerveződik, beszélhetünk-e átgondolt stratégiákról, alkotóműhelyekről, gondolkodó sajtómunkásokról? Beszélhetünk, persze. Éppen ez az érdekes, hogy beszélhetünk. Valami perverz virtus még mindig arra késztet néhány újságírót és fotográfust, hogy becsületesen dolgozzon, örömmel, emberséggel, ne adj ég humorral.

A *World Press '97* kiállítás vérben tocsogó és tragédiákra kihegyezett felvételei után kimondottan üdítő az *elmúlt év legjobb magyar sajtófotóit* bemutató kiállítás a Néprajzi Múzeum emeleti termeiben. És ez még akkor is igaz, ha az idei összeállítás rosszabb, mint a korábbiak, közhelyesebb, felejthetőbb, problémamentesebb. Sokadszor látott rácsodálkozások tanúi lehetünk: már megint egy úszó, szemből fotografálva, vízbuborékkal a feje körül, újra egy üvegkoporsós cigánytemetés, a jeles állatidomár, *Fischl Frigyes* fehér farkasai között hentereg (van-e fotográfus széles e honban, akinek ez a kép nincs meg?), láthatunk politi-

KOLTAI TAMÁS:

A cárm

Erdélyi Gábor

A KORTÁRS Képzőművészeti Intézet (Dunaújváros, Vasmű út 12.) egyéves születésnapja alkalmából nyílt meg Braun András, Erdélyi Gábor, Havas Bálint és Szabó Dezső Holtjáték című kiállítása.

M. Nemzet 1998. 09. 14.

sich in die Debatten über d
denzpoesie" ein. Mit Ausdau
die Bekanntmachung und Ane
regelmäßig über die pester
ten entfaltet sich eine ei
tiges System der Gesichtspu
politischen und gesellscha
dem Titel Vierteljahrschri
konnten die Besten der Ref
Mehrere Artikel über ~~kek~~ l
gen sind von ihm in den vie
Oesterreichische Blätter e
öffentlichte er seine erst
unter dem Titel Albrecht
Henszlmann war als Ar

megvia

Erdélyi Gáborné

Korányi Felicitás

~~festő~~ szobrász

VI. Dalszínház u. 8.

MKSz 1947

Erdélyi Gáborné Korányi Felicitas, ~~festő és~~ szobrász, sz. 1895 Nyitrán.

Okt. 15.

Eleinte zenével foglal kozott Gobbi Alajos, Drumár és Telmányi ~~tanítványa~~ volta. X

X mesterei.

Szobrászi tanulmányait Bécsben kezdte, ~~[illegible]~~ 1915. 1913.

majd Telcs Edénél ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

Muránya Gyulánál folytatta s közben rajzolni Kuppl Rónai Józseftől és Kernstok Károlytól tanult.

1920. a bécsi képzőművészeti akadémián Müller szobrász-tanár nőrendéke volt. Wehány
művét a bécsi Secessio és a Lafitte-szalonban állította ki.
Művei hazai kiállításokon.

OMKT. 1918-19. téli: Tanulmányfej I-III. br. — 1927-28. téli: Rózsi, Gobbi Alajos, Férfi tanulmányfej, Jankó, Öreg férfi (Gitta) br. plakettek. — 1929. tav.: Schubert br. plakett. — ~~Iparmův. ~~ Erenkedvelők Egyesülete. (Iparm. Muz. 1924.: Fiatal nő ⌈ Férfi ~~nő~~ tanulmányfej, Női tanulmányfej, ~~ónt br.~~ Gobbi Alajos érme 80 ... vulcsés napjára, ónt. br. plakett.

⌈ feje.

Egyéb ~~művei~~ plakettjei: Rákóczi István, Goldmark Karoly, Goethe, Marilla, Pan stb. felsorolva Huszár Prokopius művében

Korányi Felicitas

nobrány

nül. Nyitra

lásd

Bozdagyanlex

555 h.

556. h.

Olasz festő: Olvasó társaság, középen dekoltált nő. Vászon, olaj. 86 × 116 cm.

Korányi Felicitás

Szemsebrány

3 nume

Cs-szém 76-l.

Csányi K.

Korányi

K. 2. *Felicitás*, szobrász, • Nyitra 1895. Telcs Edénél és a bécsi képző-művészeti akadémián tanult. 1919. a Műcsarnokban plakettekkel szerepelt először. 1920. a bcsi Secessióban és a Lafitte-szalónban állított ki ugyancsak plaketteket.

k. g. I. 581 l

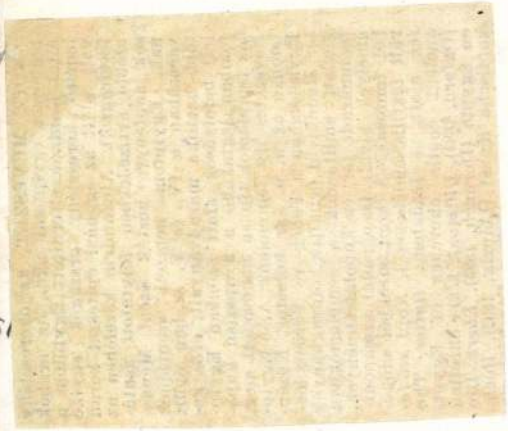

Damban 1609-ben, meghalt Utrechtben 1685-ben)

barlangban, a balról út vezető ~~melynek~~
ink kilátást, hól ~~[illegible]~~ hegyes vidék
nan a bejárat felé két férfi közeledik.
a válaszfal gyanánt szolgáló oszlopon
körül ~~melyekben~~ egy áll, mig a többi fekszik.
sztor hajt tehenet és kecskéket ~~[illegible]~~ a kijárat
érben juhász őrzi a nyájat.

, méretei 40.3:58 Cm.

~~tleven~~
= 300 Ka

05.

Erdélyi Gáborné

aul. Korányi Felicitas

Geboren zu Budapest am 15. Oktober 1895, begann ihre Studien mit Absolvierung der Kunstschule für Frauen und Mädchen in Wien. Hierauf lernte sie in Budapest unter Meister Ede Telcs, Károly Kernsock und József Rippl-Ronai und dann bei Prof. Müllner an der Akademie für Bildende Künste in Wien. Zum ersten Male beschickte sie die Ausstellung des Künstlerhauses in Budapest im Jahre 1919, um später öfter ebendort, sowie im Kunstgewerbemuseum, Ernst-Museum und schliesslich in der Wiener Secession und im Salon Lafitte auszustellen.

Hu Prmagyérem 284 l.

Sok nüve fels.

8571.

bra fordultan álló tüzér a
ó töltényt fogja, mig baljá-
a. Öltözete:kalap, kék kabát és
ú harisnya, kivágott czipő
tt:

ie.

retei a vk. 16.7:11.1 cm.

-904-2
4-77

Korányi Felicitás

Vennvéro

Érembiáll. Kat.

1924. 76. l.

~~Brouz Karperecz VII 196.~~

Korányi Felicitas

Munkaszerk. Hobrász Bjert

1918-19. téli kiáll.

1927/28. téli kiáll. 455.

Riado n. 8.

1929. tav. kiáll. 150

Tokod h. n. V. 37.

Korányi Felicitás

szobrász, szül. Nyitra 1895. Teles Edénél és a bécsi akadémiáon tanult 1919 a Műcsarnokban plakettekkel szerepelt dönnor 1920. a bécsi Secessióban és a Lafitte szalonban állított ki ugyanúgy plakettéket.

l. II. Tégla u. 5.

Erdélyi Gyborné Korányi

Felicitás

Nekrológ

M. Kispl. és Graf

Kiáll. 1954.

22. l.

ménytár

A mű neme	A mappa jelzése	Megjegyzések
fénykép		

Stephaneum nyomda r. t. Budapest.

Erdélyi Géza ébtát.

Szelídüljenek felebaráttá az ellenségek

Erdélyi Géza szlovákiai református püspök: Kétnyelvű egyházunk egyedülálló a Kárpát-medencében

Immár esztendeje lesz, hogy 1996. július 9-én a révkomáromi református templomban *Tőkés* László, a Király-hágó melléki református egyházkerület püspöke beiktatta tisztébe *Erdélyi* Gézát, a szlovákiai református keresztyén egyház püspökét, ahol az ünnepi istentiszteleten több mint háromezer hívő vett részt. Azóta kidolgoztak egy hat évre – 2002-ig – szóló munkaprogramot, amelyben az egyház zsinati elnöksége hét fejezetbe csoportosította a legfontosabb tennivalókat. Meghatározták szolgálatuk fő irányvonalait, a lelki élettel kapcsolatos munkát, az anyagi alapok megteremtésének lehetőségeit, az iskolaügyet, a diakóniát. *Milyen körülmények között működik a református egyház ma Szlovákiában?* – kérdeztük Erdélyi Géza püspököt.

– A múltunkat megbecsülve, abból is építkezve, a jövő felé fordulunk. Ezért fontos, hogy egyházunk történetéről is röviden szóljak. Mai formájában az első világháború után jött létre. Az 1918 végén megalakult Csehszlovák Köztársaságba a történeti Felső-Magyarországból 287 anyaegyház, 66 társegyház, 87 leányegyház (fília), 52 diaszpóra és 12 missziói egyházközség került. Ezekből alakult meg a *szlovákiai és kárpátaljai egyetemes református egyház,* melynek lélekszáma az 1930. évi népszámlálás szerint 216 662 fő volt. Az összesen 501 szervezett egyházközségben 323 lelkész működött. Az egyház Szlovákia és Kárpátalja déli sávján – az akkori magyar–csehszlovák határ fölött – mintegy ezer kilométer hosszú területen feküdt, Pozsonytól Técsőig. Az 1945 után Csehországban létesített református szórvány gyülekezetek is hozzánk tartoztak, amelyek az oda „közmunkára" hurcolt magyarokból alakultak.

– Miként formálódott ki az új egyházszervezet?

– A gyülekezetek 1918 után – a régi egyházszervezet mintájára – legfőbb közös egyházkerületi szervül az egyetemes konventet építették ki. Ez 1921-ben kezdte meg működését, és a szlovákiai és kárpátaljai egyetemes református egyházat három egyházkerületbe tagolta: a Dunán inneni, a Tiszán inneni és a kárpátaljai egyházkerületre. Mindegyiknek püspöke volt, az elsőnek *Balogh* Elemér pozsonyi, a másodiknak *Pátóczi Cinke* István rimaszombati – halála után *Sörös* Béla, aki a losonci teológiai szeminárium megalapítója és igazgatója is lett –, a harmadiknak *Bertók* Béla munkácsi lelkész, majd halála után *Magda* Sándor. A zsinat 1923-ban tartotta első ülésszakát, amely az impériumváltozás utáni új helyzetben legfőbb feladatának a megfelelő egyházi törvények meghozatalát tekintette. Nehezítette a helyzetet, hogy ezután még több mint egy évtizedekig – 1937-ig – *az állam nem hagyta jóvá az egyházi törvényt,* s addig húzódott az önálló református lelkészképző felállítása állami támogatása, valamint egy református szlovák egyházmegye kialakításának a javaslata. A zsinat által előkészített egyházi törvényeket az állam egyébként sohasem hagyta jóvá.

– Egyházuk már a reformáció kezdetétől különös gondot fordított híveinek lelki gondozásán kívül nevelésükre, iskoláztatásukra.

– A két világháború közötti Csehszlovákiában – Kárpátaljával együtt – egyházunk 255 népiskolát tartott fenn, gimnáziumot Losoncon és az ágostai hitvallású testvéregyházunkkal, *az evangélikusokkal közösen* szintén gimnáziumot, Rimaszombaton. Egyházunk 1925-ben alapította a losonci teológiai szemináriumát, kereken tíz év múlva pedig Komáromban a tanítóképző főiskolát. Árvaházak szociális hálózatát is létrehozta Komáromban, a Léva melletti Kiskoszmályon és a gömöri Beretkén.

– Hogyan alakult az egyház helyzete a második világháború időszakában, amelyet megelőzően az 1938. november 2-i első bécsi döntéssel Csehszlovákia déli magyarlakta sávja visszakerült Magyarországhoz?

– A szlovákiai és kárpátaljai egyetemes református egyház gyülekezeteinek legnagyobb része a magyarországi református egyház része lett. Az egyházkerületek és a konventek megszűntek, így a három püspök tisztsége is, bár honoris causaként megmaradt püspöki címük. A losonci teológia is befejezte működését. Az akkor első ízben önállóvá vált Szlovákia területén 25 református egyházközség maradt nemzetiségileg – magyar és szlovák – hozzávetőlegesen egyenlő arányban, ebből három az ország nyugati, a többi a keleti felében működött. E gyülekezetek egyházmegyékbe – azon belül kerületekbe – szerveződtek. Püspökünknek *Böszörményi* Sándor homonnai lelkipásztort választották meg. Az állam azonban nem erősítette meg az egyház új szerveit, hanem egy szervezőbizottságot nevezett ki ügyeinek vezetésére. Így az évek múlásával a lelkészhiány növekedése, az egyházszervezet csonka volta következtében a gyülekezetek egyre inkább a halódásra ítéltettek.

– Hogyan érintették az egyházat az 1945 utáni változások?

– A háború utáni fél évtized *az átmenet és a teljes létbizonytalanság ideje* volt. Gyülekezeteink és egyházmegyéink teljes számban visszakerültek Csehszlovákiába, de már Kárpátalja nélkül, amelyet a Szovjetunióhoz csatoltak. Az 1945. április 5-i *kassai kormányprogram* és a *benesi dekrétumok* magyarságot sújtó diszkriminatív intézkedései, *az egyház túlnyomó többségét alkotó magyar ajkú hívek állampolgárságtól való megfosztása évekig lehetetlenné tették az egyházszervezet helyreállítását, az egyházi életet.* Csak 1949–1950-ben kezdődhetett meg az egyház alkotmányának kimunkálása, az új dokumentumot az 1951-ben ülésező pozsonyi zsinat fogadta el. Ennek alapján rakták le az egyház újjászervezésének törvényes alapjait. A következő évben Léván tartott zsinat kijelölte a hét egyházmegye határait, amellyel *megoldódott a szlovák református egyházmegye kérdése.* A három keleti, vegyes nemzetiségű egyházmegyében élő szlovák reformátusok az alkotmány alapján teljes jogokhoz és az egyházigazgatás *minden fokán megillető képviselethez jutottak.* Az ötvenes évek elején 307 egyházközségünk – 202 anya-, és 102 leányegyház – működött 155 lelkésszel és 3345 presbiterrel. A lelkészeket 1950-től a prágai egyetem Comenius teológiai fakultáson képezték. Egyházunk *Varga* Imre püspök 1980-ban bekövetkezett halála után négy évig *az interregnum állapotába került, amikor nem utolsósorban az állam egyházpolitikájából eredően feszültségek keletkeztek.* Ebben a légkörben választotta meg 1984-ben a zsinat az akkori püs-

Erdélyi Géza: Szlovák református testvéreinknek külön egyházmegyék szerveződtek

Schiller Zsuzsa felvétele

pökhelyettest, *Horváth* Zsigmond komáromi lelkipásztort püspöknek, aki négy évig volt hivatalában. 1988 tavaszán hunyt el. Súlyos betegsége miatt nem tudta megszüntetni a széthúzást az egyházon belül.

– Ekkor a diktatorikus hatalom már az utolsó előtti évében járt, hogyan sikerült az egyháznak megújulnia?

– A Komáromban ülésező zsinat *Mikó* Jenő pozsonyi lelkipásztor személyében új püspököt választot, aki egyébként már négy évvel korábban is jelölve volt erre a tisztségre, de azt a hatalom politikai okokból visszavonatta. Az 1992-es zsinat két külön szlovák egyházmegye határát jelölte ki Kelet-Szlovákiában, amelyet a következő évi zsinat megerősített. Így ma a szlovákiai református keresztyén egyház *kilenc egyházmegyére* – pozsonyi, komáromi, barsi, gömöri, nyugat-kassai (tornai-abaúji részek, Kassa várossal), kelet-kassai (északzempléni vidék), ungi (Felső-Bodrogköz, Ung-vidék), nagymihályi és ondava-hernádi – tagolódik, amelyeket egy-egy esperes irányít. A kilenc egyházmegye alkot egy egyházkerületet a püspök irányításával. Híveink száma 110–115 ezer, ebből kereken százezer magyar ajkú, a többi szlovák. Jelenleg 208 anyaegyházunk, 116 fíliánk és 80 diaszpóraegyházunk van, 315 templomunk és 139 lelkészünk szolgál, presbitereink száma meghaladja a háromezret.

– A Kárpát-medencében egyedülállóan református egyházuk kétnyelvű. Miként alakult ki ez az állapot?

– Elsősorban a keleti végeken, az elmúlt évszázadokban, évtizedekben a magyar reformátusok egy része elszlovákosodott. Számos olyan gyülekezet akad, ahol a két világháború között még magyar vagy kétnyelvű istentiszteleteket tartottak. Ma már csak szlovákul tehetik. E tendenciát erősítette az 1945 utáni úgynevezett reszlovakizáció, valamint a magyar iskolák hiánya. Szlovák nyelvű híveink számára szerveződött meg a két külön egyházmegye a már említett nagymihályi és ondava-hernádi, amelyek *önálló döntési jogokat kaptak a legmagasabb egyházi testületben való képviselet és tisztségek betöltése dolgában,* amelyeket a zsinat csak tudomásul vesz. Így saját püspök-, illetve gondnokhelyettest választhattak maguknak a két szlovák egyházmegye képviseletére. A Szlovákiai Ökumenikus Tanács tagegyházai közül a miénk *biblikus szellemben* oldotta meg a két nemzetiség híveinek együttélését és lelkigondozást, e gyakorlatot a többi szlovákiai felekezetnek is ajánljuk.

– Az egyházépítés egyik legfőbb akadálya az anyagiak hiánya. Mit sikerült eddig visszakapniuk a diktatúra által elvett javakból?

– Most készítettünk el egy listát az elmúlt évtizedek konfiskálásának „eredményeiről", amelynek értéke – becsléseink szerint – több százmillió korona. Ezeket mindenekelőtt az 1945-ös kassai kormányprogram nyomán hozott törvényekkel kobozták el, *de még 1964-ben is vettek el gyülekezeti földeket.* Most törvényileg 15 hónapot kaptunk visszaszerzésükre, de legalább öt év kellett volna az alapos felmérésre, igényeink pontos megállapítására. Nehezíti a helyzetet, hogy annak idején úgy államosították az egyházi javak nagy részét, hogy *arról a lelkészeket, a presbitériumot nem értesítették, csak egyszerűen állami tulajdonná írták át a telekkönyvekben* a templomokat (!), a temetőket, a parókiákat és más javakat. Összesen 72 iskolát, 23 tanítólakást, több ezer hektár szántóföldet, erdőt és legelőt, amelyet még nem kaptunk vissza. E javak visszaszolgáltatásával az egyház nagyrészt megoldhatná anyagi gondjait.

– A lehetőségekhez mérten mégis sokfelé épülnek templomaik.

– Elsősorban a hívek önzetlen adományaiból, így Dunaszerdahelyen, Párkányban, Bögellőn, Nagymihályon épült új templom – itt szlovák híveinknek –, Petőszinyéren, Barsváradon már tető alatt van épülete, Füleken hamarosan pedig lerakjuk egy imaház alapjait, ahol soha nem volt gyülekezeti helye a reformátusoknak. Deregnyőn tanulmányi, Hanván diakóniai, Padányban gyülekezeti központ épül. A Galánta környéki Jókán már elkészült a Betlehem missziói centrum. Alistálon működik az eddig egyetlen református általános iskola, Rozsnyón szerveződik a második, ahová ősztől 185-en iratkoztak be. Rimaszombaton 1945-ig állt fenn egy protestáns gimnázium, ezt szintén szeretnénk helyreállítani. Krónikus lelkészhiányunk pótlására indult három éve Komáromban a *Calvin* J. Teológiai Akadémia, ahol jelenleg 62 teológus és 46 hitoktatóhallgató tanul. *Nagy szükségünk van fiatal lelkészekre,* hiszen például a gömöri egyházmegyénkben hatvan gyülekezetben mindössze tizenkét lelkész szolgál. Ezért szerveztünk meg a teológusok között egy *missziócsoportot* 19 taggal, akik rendszeresen felkeresik a gyülekezeteket. Fontosnak tartjuk ezenkívül a vékony Szlovákia magyar református értelmiség bevonását is munkánkba. Hiszem, hogy egyházunknak örvendezőnek, imádkozónak és hálaadónak kell lennie, és segédkeznie kell egymás keresztjének elviselésében. Mind nagyobb szükség van a türelemre, a megértésre, a krisztusi szeretetre, hogy az ellenségek felebaráttá szelídüljenek.

Erdélyi Géza szlovákiai református püspök 1937-ben született az Ung megyei Abara községben, 1953-ban érettségizik a magyar tannyelvű komáromi gimnáziumban. 1958-ban fejezi be tanulmányait a prágai Károly Egyetem Hittudományi Karán. Kétévi katonáskodás után 1960–1963-ban a zsinati iroda sajtóelőadója, ezt követően „Gömörország" több gyülekezetében szolgált. Közben, 1975-ben, a prágai egyetemen művészettörténész-diplomát szerez, 1988-ban teológiából doktorált. 1996-ban a Magyar Református Világszövetség alelnökévé választják Debrecenben, ősszel a Magyarok Világszövetsége tisztújító közgyűlésén a választmány tagja lett. A múlt évben jelent meg Gömör vármegye klasszicista építészete című monográfiája.

TÁJOLÓ

A KOLOZSVÁRI Babes–Bolyai Tudományegyetem első évfolyamán ősztől 523 magyarul érettségizett fiatal tanulhat tovább. A tanárképző, művészeti, teológiai, szociális gondozói szakokon kívül a jogi karon harminc hallgató részesülhet magyar nyelvű képzésben, de a közgazdasági fakultáson a tíz tanszék egyikén sem indulhat magyar nyelvű csoport. A tudományegyetem rektorátusa a tanügyminisztérium 20. számú rendelete értelmében jóváhagyta, hogy a Transsylvania Business Schol huszonöt hallgatóval Sepsiszentgyörgyön cégvezetői kollégiumnak nevezhető főiskolát indítson. Ugyanekkor Gyergyószentmiklóson turisztikai kollégium kezd az ősszel tanévet harminc diákkal.

MÉGSEM KELL LEBONTANI Szlovákiában a tornaljai millecentenáriumi emlékművet, mert a Csemadok helyi szervezete győztesen kerülhetett ki a besztercebányai kerületi bíróságon folytatott felülvizsgálati perből. A tárgyalásra azt követően került sor, hogy az ottani polgári törvénykönyv értelmében a közigazgatási szervek első, majd másodfokon döntést hoztak. Mint ismeretes, két alsófokú hatóság rendelte el a tornaljai millecentenáriumi emlékmű lebontását. A kerületi bíróság ezt semmisítette meg, mert a közigazgatási szervek alaptalanul hivatkoztak döntésükben a kulturális minisztérium véleményére, mivel a tárcának az építkezések engedélyezéséhez nincsen jogköre.

MEGSZŰNÉS FENYEGETI Kárpátalján a több mint két éve, 1995. január 3-tól havonta megjelenő Szolyvai Krónikát, amely a Verecke-alján élő mintegy háromezer magyarnak a lapja. Alapítója a Szolyvai Magyar Kulturális Szövetség, amely ma már – anyagiak híján – nem tudja kiadni és térítésmentesen eljuttatni olvasóihoz. Megjelentetéséhez a helyi állami hatóságoktól sem kapnak támogatást, a szerkesztők és a nyomdászok kezdettől fizetés nélkül állítják elő az újságot. A Szolyvai Krónika felelős szerkesztője, aki egyben a Szolyvai Magyar Kulturális Szövetség tiszteletbeli elnöke is, Jőrrös Béla lapunkhoz eljutott segítségkérésében önzetlen támogatókat vár a lap fennmaradásához.

A FINNORSZÁGI Magyarok Egyesületének körlevele szerint a legfrissebb lakossági nyilvántartás szerint az országban összesen 732 magyar anyanyelvű lakost tartanak számon. Ebből a legtöbben, 195-en Helsinkiben, a fővárosban, Espooban 91-en, Vantaaban 35-en laknak. Érdekesség, hogy a Finnországhoz tartozó és széles önkormányzattal rendelkező svédek lakta Aland-szigeteken is él négy magyar ajkú polgár.

Pályázati felhívás

A gyöngyösi Berze Nagy János Gimnázium és Szakiskola igazgatója pályázatot ír ki

gazdasági vezető

állás betöltésére.

A jelentkezés feltételei:

- szakirányú egyetemi vagy főiskolai végzettség,
- számítógépes ismeretek (Word, Excel, könyvelőprogramok),
- kreativitás, együttműködési készség,
- alapítványokkal kapcsolatos gazdasági ismeretek.

Bérezés:

a közalkalmazotti bértábla szerint (vezetői pótlék biztosításával).

Az állás 1997. augusztus 1-jétől tölthető be.

A pályázatokat a Berze Nagy János Gimnázium és Szakiskola igazgatójának címezve az alábbi címre kérjük elküldeni:
Berze Nagy János Gimnázium és Szakiskola
3200 Gyöngyös, Kossuth u. 33.
Tel./fax: 37/312-590

A pályázatnak az alábbiakat kell tartalmaznia:

- az oklevél másolata,
- a fenti ismeretek meglétét tanúsító esetleges bizonyítványok másolata,
- rövid önéletrajz,
- levelezési cím és telefonszám.

Határidő: 1997. június 30.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A **Kárpát Holding Kft.** – mint Kiíró – az ÁPV Rt. megbízása alapján kijelölt végelszámolóként nyilvános pályázat útján értékesíti a
PALÓC KERESKEDELMI VÁLLALAT V. A.
(Salgótarján, Ady E. út 3/B)
kezelésében lévő alábbi ingatlanokat:

1. **Központi irodaház** (Salgótarján, Ady E. út 3/B)
   Felépítmény: 584 m², telek: 2809 m²
2. **Lakóház, panzió** (Salgótarján, Losonci út 30.)
   45/157 résztulajdonjoga. Összalapterület: 1057 m²
3. **Karbantartó üzem** (Salgótarján, Karancs út 76/B)
   Alapterület: 3703 m²
4. **Üzlethelyiség** (Salgótarján, Damjanich u. 11. fszt. 2.)
   Alapterület: 60 m²
5. **Üzlethelyiség** (Bátonyterenye, Rákóczi út 26.)
   Alapterület: 26 m²
6. **Udvar** (Bátonyterenye, Ózdi út 1–3.)
   Alapterület: 3366 m²

Jelen pályázati felhívás elválaszthatatlan részét képezi a pályázati feltételeket tartalmazó tenderfüzet, amely 1997. június 5-től átvehető a Palóc Kereskedelmi Vállalat V. A. titkárságán (Salgótarján, Ady E. út 3/B, telefon: 32/416-844), munkanapokon 10.00 és 13.00 óra között.

A pályázat benyújtásának helye és időpontja:
Palóc Kereskedelmi Vállalat V.A. (Salgótarján, Ady E. út 3/B) tikárságán 1997. június 19-én 12.00 és 13.00 óra között.

A Kiíró fenntartja magának a jogot, hogy a pályázatot eredménytelennek nyilvánítsa. A vételár kizárólag készpénzben fizethető meg.

Sepsiszentgyörgyi felhívás

Szobrot állítanak Mikó Imrének

Sepsiszentgyörgyön szobrot állítanak gróf *Mikó* Imre (1805–1876) művelődéspolitikusnak, Háromszék szülöttjének, amely az általa is jelentős összegekkel támogatott *Székely Mikó Kollégium* közelébe, a város parkjába kerül. Mikó Imrét kortársai joggal nevezték *Erdély Széchenyijének.* 1844-ben megalapítója az Erdélyi Gazdasági Egyesületnek, 1848-ban az agyagfalvi székely nemzetgyűlés elnöke, a román szabadcsapatok által 1849. január 8-án elpusztított nagyenyedi Bethlen Kollégium egyik helyreállítója, 1859-ben az Erdélyi Múzeum Egyesület létrehozója, 1861-ben Erdély főkormányzójaként működik, 1867–1870 között a magyar kormány közmunka- és közművelődésügyi minisztere, az MTA tagja, könyvtárak és levéltárak felállítója, a kolozsvári színház felújítója.

Mikó Imre egész alakos, másfélszeres ember nagyságú bronzszobrának elkészítésére két alkotót, *Bocskay* Vince szovátai és *Petrovits* István helyi szobrászművészt kérte fel a szoborbizottság. A testület a szükséges költségek előteremtéséért hírlevélben fordult az erdélyi, a kárpát-medencei és a nyugati magyarsághoz, amely mellé – segítséget kérve – egy Mikó Imre-emlékfüzetet adnak. Ebben a kortárs magyar történelmi tudatból fél évszázadon át kiszorított gróf küzdelmét, tetteit mutatják be. A szoborbizottság munkáját támogatók információkért Sepsiszentgyörgyön a Székely Mikó Kollégium aligazgatójához, *Keresztes* Lászlóhoz fordulhatnak (telefon: 00-40-67-312-793).

Az oldalt írta: Botlik József

TELEVÍZIÓ

TV 1

8.00– 9.00 Nap-kelte 9.00 Tízórai 9.05 Marienhof 9.35 Hírek 9.50 Játék 10.00 Egészség-betegség 10.50 Játék 11.10 Három a doktor 12.00 Déli harangszó, hírek 12.05 Üzlet délidőben 12.25 Telepakk 13.40 Srpski ekran 14.05 Ecranul nostru 14.30 NAT-tól tartok 15.00 Hírek 15.05 Repeta 16.25 A homok titkai 17.00 Tanúságtevők 17.30–17.55 Kapcsolj be! 17.30 Cimbora 17.50 Zenelánc 17.55 Tv-doktor 18.05 Gyorssegély 18.10 Életjel 18.15 Üzlet 18.30 Képjáték 19.00 Esti mese 19.15 Múzsa 19.30 Híradó 19.50 Sporthírek 20.00 Magyarok cselekedetei 20.15–kb. 23.40 Enyém, tiéd… – Környezetvédelmi világnap 20.20 Waprajelentés kb. 21.00 Világok arca 23.00 Robbantók hétköznapjai kb. 23.40 Híradó

TV 2

14.10 Rendszerváltó évek 15.05 Egy kis Dél 15.35 A feltámadás elmarad 17.15 Teleszák 17.25 Gaia 18.00 Körzeti híradók 18.15 Háló 19.05 Magnum 20.00 Kék percek 20.05 Kriminális 20.40 Telesport kb. 21.35 Híradó 22.35 Mindent vagy semmit! 23.10 Aktuális 23.35 Magyarok cselekedetei

DUNA TV

7.30 A BBC rádió adása 7.45 A vatikáni rádió adása 8.00 Távoktatás 8.30 Ad hoc 8.35 Az ismeretlen Budapest 9.00–12.00 Képes krónika 12.00 Déli harangszó, Lapozó 12.20 Esti kérdés 12.35 Héthatár 13.10 Gazdakör 13.45 Heuréka! Megtaláltam! 14.15 kiCSODA a miCSODA 14.45 Az én szeretett városom 15.15 Kép és valóság 16.10 Váratlan utazás 16.55 Kismamaklub 17.30 Mese 18.00 Híradó 18.20 Jobb szépnek és gazdagnak lenni 20.00 Régiók 20.35 Esti kérdés 21.00 Híradó 21.20 Sportpercek 21.35 Mina Tannenbaum 23.45 Híradó 0.15 Kismamaklub – Régiók – Esti kérdés

SZÍV TV

8.50 Napraforgó 9.30 Príma torna hölgyeknek 10.00 RPS-News 10.30 Konyhashow 11.00 Hívd Andreát! 12.30 Midem '97 13.30 Duna Plaza Walk City Party 14.00 Torna 14.30 Budapest táncbajnokság I. 15.00 Palánta 15.30 Benkó D. B. 16.30 Torna 17.00 A Nap fia és a Hold lánya 17.55 Horváth Rozi konyhája 18.00 Dok.-film 19.00 Rin-Tin-Tin 19.30 Tabuk nélkül 20.00 Egészségmagazin – háttér 20.55 Ultrapercek 21.05 A lázadó 23.00 Szédülj el 23.30 Kamilla 24.00 Napraforgó

NAP TV

Nap-nyugta 17.00 és 19.30 között, benne: Kinn, padon, ismétlés – Four4um, vendég: Vastagh Pál igazságügyi miniszter

TV 3

6.30 Napi profit 6.40 Negyedóra 6.55 Gillette World Sport Special 7.20 Aloha sport 7.30 Napi profit 7.50 Negyedóra 8.05 Kaleidoszkóp 13.50 Császárbál 15.35 Negyedóra 15.55 Gillette World Sport Special 16.25 Sztár-bár 17.00 Az élet büdös 19.00 Híradó, sporthírek 19.15 A kisasszony 19.45 Sportvonal 20.25 Cinema 21.00 Sok hűhó semmiért 23.10 Napi profit

RÁDIÓ

Dunai Tamás (Kossuth, 19.40)

KOSSUTH

9.05 Napközben 11.05 Slágerfilmek – filmslágerek 11.33 Svejk, egy derék katona kalandjai a világháborúban 12.00 Déli krónika 12.40 Ki nyer ma? 12.50 Törvénykönyv 13.05 Vendég a háznál 13.20 Gyülekezeti énekek tára 13.30 Dicsérjétek az Urat! 14.05 Klasszikusok mindenkinek 14.35 Ünnepi könyvhét '97 14.52 Első közlés 15.06 Beszéljük meg! 15.55 '97 Magyarország 16.00 Délutáni krónika 16.10 Mindennapi gazdaság 16.20 Hasznos tudnivalók 16.25 Házimuzsika 17.05 „Magyarországról jövök…" 18.00 Esti krónika 19.06 Sportvilág 19.30 Jó éjszakát, gyerekek! 19.40 Ünnepi könyvhét '97 20.05 Népdalkörök és citerazenekarok felvételeiből 20.30 Határok nélkül – a gazdaságban 21.05 Monyók Ildikó felvételeiből 21.25 Kossuth-klub 22.00 Késő esti krónika 22.30 Mérleg 23.05 Lemezmúzeum

PETŐFI

6.03 Reggeli csúcs 7.46 Sportreggel 8.00 Petőfi-délelőtt 11.47 Aprócseprő – gyerekekről 12.00 Nóták 12.50 Korkérdés 13.03 Manapság… 13.15 Adásban vagyunk 14.00 Pihenőidő 16.47 Korhatár nélkül 17.03 Petőfi-délután 18.54 Gordiusz plusz 19.03 Kölyökóra 19.50 Kulturális kalauz – gyerekeknek 20.00 Metalalbum 20.30 Dzsesszmeló-diák 21.03 A fekete vitorlás. Vagyis Ördögh Artúr csodálatos története – Jékely Zoltán regénye nyomán 21.42 Vincze Ottó szerzeményeiből 22.20 Blues 23.03 Sporthíradó 23.10 Ennyi…

BARTÓK

6.00 Muzsikáló reggel 8.10 Pódium 9.36 Rézfúvós kamaraegyüttesek felvételeiből 10.05 Bayer aszpirin – Tolnai Ottó monodrámája 10.32 Méhul: József – Háromfelvonásos opera 11.40 Országok, tájak zenéje 12.05 Hangverseny délidőben 13.27 Magyar muzsika 14.05 Mikszáth-év – A vén gazember 15.07 Angol zenekarok felvételeiből 15.40 Muzsikáló magyar vers 16.05 Régi magyar operák rádiófelvételeiből 16.40 Hitélet és történelem 17.00 Tanakodó 17.50 Ünnepi könyvhét '97 18.05 Zenetörténet – mindenkinek 18.55 Schönberg-művek 19.35 A Magyar Állami Énekkar hangversenye 21.25 Zenei panoráma 22.05 Operatéka 23.00 Éjszakai dzsesszklub

Pihenőidő

A Petőfi rádióban ma 14 órától sugározzák a Pihenőidőt. A közkedvelt zenés délutáni programban a műsorvezető, Petress István Dóry Józseffel beszélget. Az apropó szinte hihetetlen: a népszerű nótaénekes hatvan éve lépett föl először a Magyar Rádióban. – További témák: Színháztörténet dióhéjban; Nyári örömeink, gondjaink; Sütés, főzés; Slágernaptár.

Nagymama-közvetítő

Korhatár nélkül

A Petőfi rádióban ma 16.47-kor kezdődik a Korhatár nélkül: tanácsok, ötletek nyugdíjasoknak tíz percben. A tartalomból: A nyugdíjasokat érintő jogszabályváltozások – Kedvezmények – Az öregedés gondjai és örömei – Nagymama-közvetítő. A műsor készítője, Ungváry Ildikó várja a hallgatók véleményét, kérdéseit, észrevételeit a Szocio Műhely éjjel-nappal hívható üzenetrögzítőjén, 138-7973. Elektronikus levél küldhető. A műsor hallgatható az Interneten is: http://www.petofi.enet.hu

Régiók

A Duna tv ma 20.00 órakor sugározza a Régiókat. A tartalomból: Trianon után 77 évvel – Száz éve halt meg Brassai Sámuel. – Szerb kijárat a tengerre?! – A Bari-hegyi kápolna újjászületése – A húszéveseké a világ? – Mikes Kelemen levelét megírta… Főszerkesztő: Tanos Miklós.

SZÍNHÁZ

Fővárosi Operettszínház: Van, aki forrón szereti (7) – ***József Attila Színház:*** A miniszter félrelép (7) – ***Komédium:*** Zárójelentés, Mácsai Pál koncertje (este 8) – ***Madách Színház:*** Hegedűs a háztetőn (7) – ***Madách Kamara:*** Az utolsó hősszerelmes (7) ***Merlin Színház:*** Those Good Old Days (este 8) ***Mikroszkóp Színpad:*** Kiskegyed-kabaré (este fél 8) – ***Pinceszínház:*** Pán Péter (zenés mesejáték (du. 3) – ***Radnóti Színház:*** Háztűznéző (7) – ***Szkéné Színház:*** A Mester és Margarita (7) – ***Új Színház:*** Figaro házassága (7) – ***a Házi Színpadon:*** Leenane szépe (este fél 8) – ***Old Man's Music Pub:*** Summer Night City, country (este 9) ***Budapest Bábszínház:*** Misi mókus vándorúton (de. 10) – ***Fővárosi Nagycirkusz:*** Cirkusz szárazon és vízen (du. 3, este 7)

FŐVÁROSI MOZIK, JÚNIUS 5-TŐL 11-IG

A hét filmbemutatói:
GYILKOS KEDV Színes, magyar film* Corvin filmpalota
LOST HIGHWAY – ÚTVESZTŐBEN (Lost Highway) Színes, feliratos amerikai film** Corvin filmpalota, Duna, Hollywood Multiplex
ÁLLAMÉRDEK (Absolute Power) Színes, feliratos amerikai film* Átrium, Corvin filmpalota, Hollywood Multiplex, Metró, Puskin
ZŰRANGYALOK (Les Anges Gardiens) Színes, magyarul beszélő francia film. Apolló, Bartók, Bástya, Broadway, Corvin filmpalota, Hunyadi, Kőbánya
A BUDAPEST FILM FILMINFORMÁCIÓS SZOLGÁLAT telefonszáma: 303-1500. Naponta reggel 10 órától 20 óráig felvilágosítás filmekről, moziműsorról.

ALKOTÁS
Helyár: délelőtt + délután 250 Ft, éjjel 280 Ft. Nyugdíjasbérletre 50 százalék kedvezmény! Elnökcsemete (mb. am.) 12, 2. 7–8-ig de. 10 is lege stereo. Mikrokozmosz (fr.) 4 lege stereo. Rómeó és Júlia (am.)** f6 lege stereo. Esthajnalcsillag (am.)* f8 lege stereo. Két túsz között (am.)** éjjel n11 lege stereo

ALKOTMÁNY
Helyár: 300 Ft. Nyugdíjasbérletre 50 százalék kedvezmény! Jerry Maguire – A nagy hátraarc (mb. am.)* 3, f6, 8

APOLLÓ
Helyár: de. 300 Ft, du. 380 Ft. Nyugdíjasbérletre 50 százalék kedvezmény! Zűrangyalok (mb. fr.) 11, 1, 3, 5, 7, 9

ÁTRIUM
Helyár: 300–400 Ft. Nyugdíjasbérletre 50 százalék kedvezmény! Államérdek (am.)* 10, 12, 2, 4, 6, 8. 6–7-ig éjjel 10 is dolby stereo

BARTÓK
Helyár: délelőtt 300 Ft, délután + éjjel 350 Ft. Nyugdíjasmozibérlet-kedvezmény a délelőtti és az első délutáni előadásokon a helyár 50 százaléka. Zűrangyalok (mb. fr.) 10, 12, 2, 4, 6, 8. 6–7-ig éjjel 10 is

BÁSTYA
Helyár: délelőtt 300 Ft, délután + éjjel 350 Ft. Nyugdíjasmozibérlet-kedvezmény a délelőtti és az első délutáni előadásokon a helyár 50 százaléka. Klimatizált nézőtér! Zűrangyalok (mb. fr.) 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10 lege stereo

BROADWAY
Helyár: 350 Ft. Zűrangyalok (mb. fr.) f5, f7, f9

CINEPLEX ODEON (Pólus Center)
Helyár: 300–450 Ft. Minden kedden egységes kedvezményes helyár: 300 Ft. Jegyrendelés 10 órától 22 óráig a 419-4224 telefonszámon (dolby stereo, digital, DTS-digital, klimatizált). 101 kiskutya (mb. am.) f11, 1. Elnökcsemete (mb. am.) n4, h6, n9. 6–7-ig éjjel h11 is. Bruce Willis: Az utolsó emberig (am.)** n12, f2, 4, f7, n10. 6–7-ig éjjel f12 is. Jerry Maguire – A nagy hátraarc (mb. am.)* f12, f3, n6, n9. 6–7-ig éjjel 11 is. Hanta boy (mb. am.) h11, h1, h3, h5, 7, 10. 6–7-ig éjjel 12. Két túsz között (am.)** 11, n2, h4, n7, h9. 6–7-ig éjjel n12 is. Balhé Bronxban (am.)** h12, h2, f4, f6, f8, f10. 6–7-ig éjjel h12 is

COLOSSEUM AUTÓSMOZI
Sleepers – Pokoli lecke (am.)** 5–6-ig h9. A Birodalom visszavág (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) 7–8-ig h9. Elnökcsemete (mb. am.) 9–10-ig h9. Drakula halott és élvezi (mb. am.) 11-én h9

CORVIN BUDAPEST FILMPALOTA
Helyár: 300–500 Ft. A hétköznapi első előadásokra nyugdíjasbérlettel 50 százalékos kedvezmény! Telefonos jegyrendelés reggel 9 órától este 9 óráig a 313-9897 és a 333-5707 telefonon. EGYHETES ELŐVÉT!
KRIMIFILMEK FESZTIVÁLJA: Gyilkos kedv (magyar)* 7, 8. Június 5-én a.7 órás vetítés után közönségtalálkozó a film alkotóival! Lost Highway – Útvesztőben (am.)** 6, f9, éjjel 11 dolby digital. Államérdek (am.)* 11, n2, f4, h6, 8, éjjel n11 dolby digital. Zűrangyalok (mb. fr.) 10, 2, 4. 5-én éjjel 10 is. 6–11-ig este 9 is. 8–11-ig éjjel 11 is. Nagy dobás (am.)** Premier előtt! 6–7-ig éjjel 11 dolby stereo. Két túsz között (am.)** f11, h1, 3, n6, h8, éjjel 10 dolby stereo. Halálos tézis (spanyol)*** éjjel 10 dolby stereo. Fargo (am.)** 5-én n3 dolby stereo. Trainspotting (angol)** 5-én n5 dolby stereo. Sekély sírhant (angol)** 5-én n7 dolby stereo. Sleepers – Pokoli lecke (am.)** 5-én n9. 6–11-ig f7 dolby stereo. Bruce Willis: Az utolsó emberig (am.)** 5–11-ig 4 dolby stereo. Hanta boy (mb. am.)* 5-én 10, 12, 2, n5, 6. 6–11-ig 10, 12, 2, 4, 6 dolby stereo. Jerry Maguire – A nagy hátraarc (mb. am.)* 5-én 2, n5. 6–11-ig 11, f2, n5 dolby stereo. Mikrokozmosz (fr.) 5–8-ig és 10–11-ig n11, 12. 6–11-ig n3 is dolby stereo. A Mikrokozmosz előadásaira csoportok részére (min. 15 főtől) 50 százalékos kedvezmény! Csinibaba (magyar) n1. 6–11-ig este n10 is dolby stereo. A Csinibaba előadásaira csoportok részére (min. 15 főtől) 50 százalékos kedvezmény!

DUNA
Helyár: de. 300 Ft, du. 380 Ft. Nyugdíjasbérletre 50 százalék kedvezmény! Mikrokozmosz (fr.) 11, f1, 2 dolby stereo. Lost Highway – Útvesztőben (am.)** f4, 6, éjjel f11 dolby stereo. Halálos tézis (sp.)*** f9 dolby stereo

FLÓRIÁN
Helyár: 250–320 Ft. Minden kedden 50 százalékos helyár! Hanta boy (mb. am.)* 5, 7, 9. 7–8-ig 3 is lege stereo. Két túsz között (am.)** 6–7-ig éjjel h11 lege stereo. 101 kiskutya (mb. am.) 7–8-ig 11, 1 lege stereo

HOLLYWOOD MULTIPLEX (Duna Plaza)
Helyár: 14 óra előtt: 300, 14 óra után 430 Ft. Telefonon jegyrendelés a következő telefonszámokon: 465-1165, 465-1166, 465-1167, 465-1168. Két túsz között (am.)** 10, f1, 3, f6, 8, éjjel f11 dolby digital. Jerry Maguire – A nagy hátraarc (mb. am.)* 11, 2, h5, f8, éjjel n11 dolby stereo. Hanta boy (mb. am.)* 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10 dolby stereo. Az angol beteg (am.)* n11 n2, n5, n8, éjjel n11 dolby stereo. Államérdek (am.)* h11, h2, 4, n7, f9, éjjel h11 dolby digital. Michael (am.) n12, f2, f4, 6 dolby stereo. Bruce Willis: Az utolsó emberig (am.)** este n9, f11 dolby stereo. Dante pokla (am.)* f5, este h10 dts digital. A rajongó (am.)** f11, h2, 7 dolby stereo. Rómeó és Júlia (am.)** n11, 1, f4, n7 dts digital. Az ördög maga (am.)** este h9, h11 dolby stereo. Jedi visszatér (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) f12, f3 dolby stereo. Lost Highway – Útvesztőben (am.)** 5, h8, éjjel n11 dolby stereo

HORIZONT
Helyár: délelőtt 400 Ft, délután + éjjel 350 Ft. Nyugdíjasbérletre 50 százalék kedvezmény! Hanta boy (mb. am.)* 10, 12, 2, 4 lege stereo. Jerry Maguire – A nagy hátraarc (mb. am.)* f6 lege stereo. Az angol beteg (am.)* 8 lege stereo. Tekintettel a film hosszúságára, a helyár: 400 Ft. Stephen King: Sorvadj el! (am.)** Premier előtt! 6–7-ig éjjel 11 lege stereo

HUNYADI
Helyár: 300 Ft. Két túsz között (am.)** f5, h7, 9. Zűrangyalok (mb. fr.) 6–7-ig éjjel 11. Csillagok háborúja (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) 7–8-ig de. h10. A Birodalom visszavág (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) 7-én n1. Jedi visszatér (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) 8-án n1. 101 kiskutya (mb. am.) 7–8-ig f3. Matinék helyára: 100 Ft

KOSSUTH
Balhé Bronxban (am.)** 10, 12, 2, 4, 6, 8 (2. h. prol.) dolby stereo. Stephen King: Sorvadj el! (am.)** Premier előtt! Éjjel f11 dolby stereo. Az angol beteg (am.)* f11, f3, f6, f9 (6. h. prol.) dolby digital. 101 kiskutya (mb. am.) 10, 12, 2, (7. h. prol.) dolby stereo). Rómeó és Júlia (am.)** 4, n7 (10. h. prol.) dts digital. III. Richard (angol–am.)* este f9, f11 (9. h. prol.) dts digital. Bruce Willis: Az utolsó emberig (am.)** 11, 1, 3, 5, 7, 9 (4. h. prol.) dolby stereo

KŐBÁNYA
Helyár: 300–350 Ft. Két túsz között (am.)** f4, h6, 8 dolby stereo. Zűrangyalok (mb. fr.) 6–7-ig éjjel n11

LUX
Helyár: 260–300 Ft. 101 kiskutya (mb. am.) 7–8-ig de. 10, 2. Fészkes fenevadak (mb. am.) 7–8-ig f1. A Birodalom visszavág (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) 7–8-ig h4. Dante pokla (am.)* 6. Alkonyattól pirkadatig (am.)* 8. Solo, a tökéletes fegyver (am.)** 6–7-ig éjjel 10

METRÓ
Helyár: de. 300–400 Ft. Nyugdíjasbérletre 50 százalék kedvezmény! Két túsz között (am.)** 11, n2, f4, h6, 8, 10 (2. h. prol.) lege stereo. Államérdek (am.)* 6–7-ig éjjel 12 lege stereo
Kamaraterem: Mikrokozmosz (fr.) 5-én és 7–11-ig 3, 5, 7. 6-án 5, 7. Francia csók (am.) este 9

OLIMPIA
Telefonszám: 203-4642. Helyár: 300–350 Ft. Két túsz között (am.)** f5, h7, 9 dolby digital

PUSKIN
Helyár: 300–380 Ft. Nyugdíjasbérletre 50 százalék kedvezmény! Államérdek (am.)* 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10 lege stereo
Kamaraterem: A rajongó (am.)** f12, 3, f6, 9

SOTE
Csillagok háborúja (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) 7-én f10. A Birodalom visszavág (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) 7-én éjjel f12. Jedi visszatér (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) 7-én éjjel 2

SPORT
Helyár: 300 Ft. Két túsz között (am.)** 5, n8, f10 (2. h. prol.) dolby stereo

URÁNIA
Helyár: 400 Ft. Két túsz között (am.)** 12, 2, 4, n7, f9. 6–7-ig éjjel f11 is. 7–8-ig de. 10 is (2. h. prol.) dolby digital

UGOCSA
Helyár: 200–300 Ft. Jedi visszatér (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat (5–6-ig és 9–11-ig n4. 7–8-ig n2 dolby stereo. Jerry Maguire – A nagy hátraarc (mb. am.)* f6, 8 dolby stereo. Space Jam – Zűr az űrben (mb. am.) 7–8-ig de. 10. Egységes helyár: 80Ft! dolby stereo. 101 kiskutya (mb. am.) 7–8-ig f12 dolby stereo. Csinibaba (magyar) 7–8-ig f4 dolby stereo. Alkonyattól pirkadatig (am.)* 6–7-ig éjjel n11 dolby stereo

ART MOZIHÁLÓZAT BEM
Helyár: 200–260 Ft. 101 kiskutya (mb. am.) n5. Evita (am.) 5-én és 7–9-ig 6. Larry Flynt, a provokátor (am.)* 6-án 6. A szív hídjai (am.) 10-én 6. Jane Eyre (ang.) 11-én 6. Moll Flanders (am.)* 5–10-ig n9. 11 én 8. Ragadozók (am.)* 7-én éjjel f11. Space Jam – Zűr az űrben (mb. am.) 7–8-ig de. 10. Csillagok háborúja (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) 7–8-ig h12. A Birodalom visszavág (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) 7–8-ig 2

BLUE BOX MOZIKLUB
Helyár: 200–300 Ft. Idő van (magyar) 5-én 4. Hulot úr közlekedik (fr.) 5-én 6. Kansas City (am.) 5-én 8. Hetedik (am.)*** 6-án 4. Almodóvar: Kika (sp.)*** 6-án 6. Itt van Eldorádó (kanadai) 6-án 8. Csapd le csacsi (magyar)* 7-én 4. Desperado (am.)** 7-én 6. Az én pasim (fr.)** 7-én 8. Eszkimó asszony fázik (magyar)*** 8-án 4. Neruda postása (olasz) 8-án 6. Francia csók (am.) 8-án 8. 12 majom (am.)** 9-én 4. TIT zártkörű előadás – 9-én 7. Tiszta románc (am.)*** 10-én 4. A kertben (szlovák) 10-én 6. Valaki más Amerikája (fr.–ang.–német–görög) 10-én 8. Faludy György, költő (magyar) 11-én 4. György király (ang.)** 11-én 6. A gyűlölet (fr.)** 11-én 8. Flipper (mb. am.) 7–8-ig de. 10

CIRKO-GEJZÍR
Helyár: 200 Ft. Vad éjszakák (C. Collard)** n7. Egyszerű emberek (am.)* 5-én f9. Flört (am.)** 5-én éjjel f11. Titkom virága (sp.)** 6-án f9. A gyűlölet (fr.)** 6-án éjjel f11. Mezítelenül (am.)*** 7-én f9. Arizonai álmodozók (am.)* 7-én éjjel f11. Latcho Drom (T. Gatlif) 8-án f9. Sonka, sonka (sp.)* 8-án éjjel f11. Wittgenstein (angol)** 9-én f9. Csapnivaló (am.) 9-én éjjel f11. Idő van (magyar) 10-én f9. Csalóka napfény (orosz–fr.) 10-éjjel f11. Európa (német–fr.)* 11-én f9. Vigyázz a kendődre Tatyjána! (finn) 11-én éjjel f11
Gejzír-galéria: Arató Zsófia festményei megtekinthetőek június 18-ig!

EURÓPA
Helyár: 200–330 Ft. Csütörtökönként egységes 200 Ft. Elnökcsemete (mb. am.) 5–7-ig h12 (200 Ft-os egységes helyár!) Ámokfutam (am.)** 8–11-ig h12 (200 Ft-os egységes helyár!) Csillagok háborúja (mb. am. redigitalizált, bővített rendezői változat) h2 (200 Ft-os egységes helyár!) Honfoglalás (magyar) 4. Csinibaba (magyar) 6, 8. 6–7-ig éjjel 10 is
Kamaraterem: Evita (am.) n12. 8–11-ig f4 is. Elvált nők klubja (am.)* f2. Hetedik (am.)*** 5–7-ig f4. 6–7-ig este h10 is. Desperado (am.)** h6. Trainspotting (angol)** 5–7-ig h8. Sekély sírhant (angol)** 8–11-ig h8

GRAFFITI
Helyár: 250 Ft. Szép kis nap (mb. am.) 5–8-ig f3. Vonzások és állatságok (am.)* 9–10-ig f3. Értelem és érzelem (am.) 11-én f3. Evita (am.) 5–8-ig 5. Michael (am.) éjjel 10. 9–11-ig 5 is. Rómeó és Júlia (am.)** f8

HUNNIA
Helyár: 250–270 Ft. Négy szoba (mb. am.)** 6-án f4. 7–9-ig éjjel 10 Hugó, a víziló (magyar–fr. rajzfilm) 7-én 4. Vuk (magyar rajzfilm) 8-án 4. Ponyvaregény – Pulp Fiction (am.)*** 9-én f4. Keserű méz (am.)** 5-én f6. 11-én f4. Larry Flynt, a provokátor (am.)** 6-án f6. 9-én h6. 10-én éjjel 10. Egy francia nő (fr.)* Kísérőfilm: Liaison (M. Tóth É.) 8. 7–8-ig 6 is. Shop-stop (am.)** 5–6-ig éjjel 10. 10–11-ig 6. Tiszta románc (am.)*** 11-én éjjel 10. Bruce Willis: Az utolsó emberig (am.)** 6–7-ig éjjel 12

MŰVÉSZ
Helyár: de. 350 Ft, du. 380 Ft. Ifjúsági és nyugdíjasbérletre 50 százalék kedvezmény!
Chaplin terem: Rizsporos intrikák (fr., P. Leconte)* f5, f7. Nixon (am.) este f9 (4. h. prol.)
Buñuel terem: Gomolygó felhők (finn, A. Kaurismaki) 6, 8, 10 (3. h. prol.)
Tarkovszkij terem: Csinibaba (magy., Tímár P.) 5-én 4, 6, 8, 10. 6–11-ig 4, 6. Sekély sírhant (ang.)** 6–11-ig 8, 10
Bódy terem: Trainspotting (ang.)** 5-én este 10. 6–11-ig f4, este 10. Titkok és hazugságok (M. Leigh)* n6. Párnakönyv (P. Greenaway)** h8
Huszárik terem: Egyszerű emberek (H. Hartley) 5-én f4. Eső előtt (ang.–macedón)* 5-én f6. Túl a felhőkön (M. Antonioni, W. Wenders) 5-én f8. Orlando (S. Potter)** 6-án f4. A gyűlölet (fr.)** 6-án f6. Fargo (am.)** 6-án f8. Underground (E. Kusturica)* 7-én f5. Hosszú alkony (Janisch A.) 7-én f8. A kertben (szlovák) 8-án f4. Halott ember (J. Jarmusch)* 8-án f6. Franciska vasárnapjai (Simó S.) 8-án f8. Hihetetlen igazság (H. Hartley) 9-én f4 Ivan Csonkin közlegény élete és csodálatos kalandjai (J. Menzel) 9-én f6. Salo, avagy Sodoma 120 napja (Pasolini)*** 9-én f8. Flört (H. Hartley)* 10-én f4. Teljes napfogyatkozás (ang.)** 10-én f6. Priscilla, a sivatag királynőjének kalandjai (ausztrál)* 10-én f8. Hugicám (holland)** 11-én f4. Az én pasim (fr.)** 11-én f6. Arizonai álmodozók (E. Kusturica)* 11-én 7. Rizsporos intrikák (fr., P. Leconte)* este f10

ÖRÖKMOZGÓ
Helyár: 220–300 Ft. A diadalív árnyékában (am., L. Milestone) 5-én f5. Szerelem orosz módra (orosz, J. Matvejev) 5-én f7, 11-én f9. Britannia gyógyintézet (ang., L. Anderson) 5-én f9. Zártkörű előadás – 6-án f5. Lili Marleen (német, R. W. Fassbinder) 6-án f7. A vetítés után vendégünk Hanna Schygulla, akivel Bíró Yvette filmesztéta beszélget. Az ördög nem alszik (magy., Bánky V.) 7-én f5. A vendégmunkás (német, R. W. Fassbinder) 7-én f7. A muzulmán (orosz, V. Hotyinyenko) 7-én f9. Miss Arizona (magy.–olasz, Sándor P.) 8-án f5. Én, az orosz katona (orosz, A. Maljukov) 8-án f7. A csalétek (fr., B. Tavernier) 8-án f9. Vörös sivatag (olasz, M. Antonioni) 9-én f5. Nyaralók (orosz, Sz. Urszuljak) 9-én f7. Az utolsó asszony (fr., M. Ferreri) 9-én f9. Téboly (am., F. Lang) 10-én f5. Kaukázusi fogoly (orosz, Sz. Bodrov) 10-én f7. Maria Braun házassága (német, R. W. Fassbinder) 10-én f9. Phaedra (am.–görög, J. Dassin) 11-én f5. Oldás és kötés (magy., Jancsó M.) 11-én f7

SZINDBÁD
Helyár: Latinovits terem 300–360 Ft. Dajka terem: 280 Ft. Ifjúsági és nyugdíjasbérletre 50 százalék kedvezmény!
Latinovits terem: Vigyázz a kendődre, Tatyjána! (finn) 4. Sleepers – Pokoli lecke (am.)** f6, 8
Dajka terem: Világok arca: Baraka (am.) 5–7-ig f5. Puszta formalitás (fr.)* 5-én f7. 8-án f5. Csapnivaló (am.) 9–10-ig f5. Az én pasim (fr.)** 9-én f7. 11-én f5. Az út (magyar–fr. kínai nyelvű, magyar felirattal) 6–8-ig f7. Lidércfény (angol)* 10–11-ig f7. Szájból szájba (sp.)* f9.

TABÁN
Helyár: 200 Ft. Ifjúsági és nyugdíjasbérletre 50 százalék kedvezmény! Megáll az idő (Gothár P.) 5-én f6. A kollégium végnapjai (Papp G. Zs.) 5-én f8. A vetítés után beszélgetés Gózon Ákos vezetésével. Meghívott vendégek: Bollók János (az Eötvös Collegium igazgatója), Borzsák István és Tarján Imre (akadémikusok, a Collegium egykori hallgatói), Papp Gábor Zsigmond (a film rendezője). Vigyázz a kendődre, Tatyjána! (finn, A. Kaurismaki) 6-án h7. A kertben (szlovák, M. Sulik) 6-án 8. Hugó, a víziló (magy.–fr. rajzfilm) 7-én n5. Úton a halállal I–II. Portréfilm Polcz Alaine-ről (Jelenczki I.) 7-én 6. A halál és a lányka (am., R. Polanski)*** 7-én 8. A Flintstone család (mb. am.) 8-án f4. Indokina (mb. fr., R. Wargnier)* 8-án f6. Értelem és érzelem (am., A. Lee) 8-án f9. Levesben (am., A. Rockweil)* 9-én n7. Négy szoba (mb. am.)** 9-én f9. A kert (ang., D. Jarman)** 10-én n7. A gyűlölet (fr., M. Kassovitz)** 10-én 8. Tandori (magyar) 11-én 4. Semmihasznák (fr.) 11-én 6. Az angol, aki dombra ment fel, és hegyről jött le (ang., C. Monger) 11-én 8

TOLDI
Helyár: 200–360 Ft. Minden kedden, minden előadásra 50 százalék kedvezmény! Hullázó kedélyek (am.)** f6. Lopott szépség (olasz–ang.–fr., B. Bertolucci)* n8. Larry Flynt, a provokátor (am.) este n10
Kisterem: Az én pasim (fr.)** 5–6-ig 5. A festőnő szerelmei – Carrington (ang.–fr.)*** 7–9-ig h5. Jégkrémbalett (Wahorn A.) 10–11-ig 5. Temetés (am.)** 5–6-ig 7. Hüvelyk Matyi titkos kalandjai (angol animációs) 7–9-ig 7. BBS nyilvános ülés – 10-én 7. 12 majom (am.)** 11-én 7. Karambol – Crash (am.)*** 5–6-ig 9. Füst (am.)* 7–8-ig 9. Egy füst alatt 8am.)* 9-én és 11-én 9.

VÖRÖSMARTY
Helyár: du. 150 Ft, este + éjjel 300 Ft. Az angol-beteg (am.)* 4, 7 dolby stereo. Az első előadásra nyugdíjas- és ifjúsági bérlet beváltható (helyár: 150–400 Ft). Bruce Willis: Az utolsó emberig (am.)** éjjel 10 dolby stereo. Empire Strikes Back – A Birodalom visszavág (am. feliratos, redigitalizált, bővített rendezői változat) 7-én f2 dolby stereo. Return of Jedi – Jedi visszatér (am. feliratos, redigitalizált, bővített rendezői változat) 8-én f2 dolby stereo

Erdélyi Géza építát.

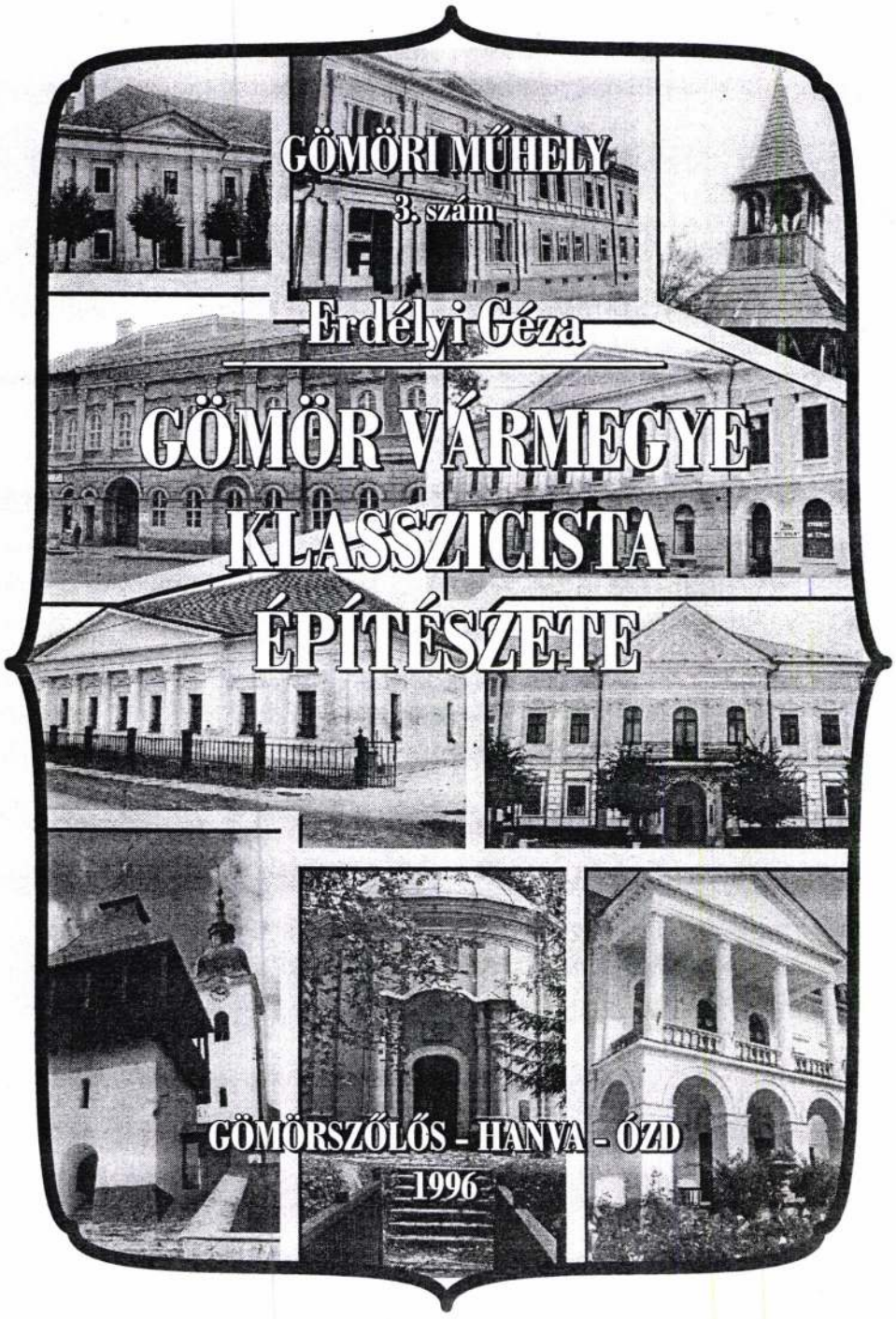

GÖMÖRI MŰHELY
3. szám

Erdélyi Géza

GÖMÖR VÁRMEGYE KLASSZICISTA ÉPÍTÉSZETE

GÖMÖRSZÓLŐS - HANVA - ÓZD
1996

Meghívó

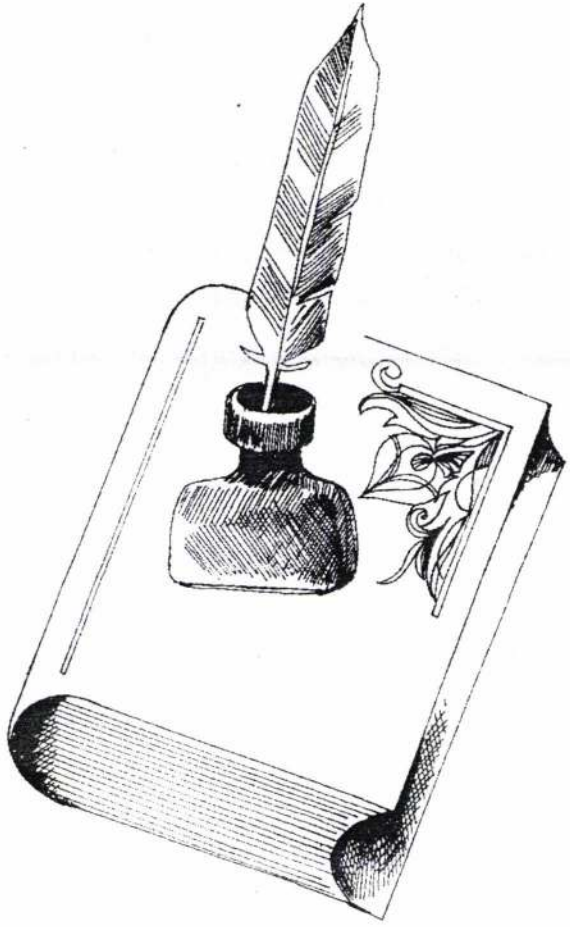

A Tompa Mihály Kultúrális Alapítvány
nagy tisztelettel és szeretettel
hívja és várja Önt Putnokon,
a református parókia gyülekezeti termébe
(Putnok, Andrássy D. u. 5.)

1996. december 30-án 15 órára

dr. ERDÉLYI GÉZA

református lelkipásztor-művészettörténész
Szlovákia Református Keresztyén Egyház püspöke:

"GÖMÖR VÁRMEGYE KLASSZICISTA ÉPÍTÉSZETE"

című könyvének sajtóbemutatójára

Program:

- Köszönti a sajtóbemutatóra meghívott vendégeket: **Gere Gábor** a putnoki református egyházközösség lelkipásztora.
- **Nagy Károly** felelős kiadó a könyv szerkesztője bemutatja a szerzőt, szól a könyv magyarországi kiadásáról.
- **dr. Erdélyi Géza** bemutatja könyvét, megírásának körülményeit.
- A sajtóbemutatón közreműködik az Ózdi Erkel Ferenc Zeneiskola Blockflőte kisegyüttese ifj. Nagy Károly zenetanár vezetésével.

Erdélyi *Ferenc* (Bp., 1901. máj. 4. –): festő és grafikus. — Tanulm. a bpi iparműv. iskolán és képzőműv. főisk.-án végezte, majd ismételten külföldön képezte tovább magát. 1924/5: Spanyolorsz.-ban időzött s Madridban műveiből gyűjtem. kiállítást is rendezett. 1927: megnyerte Bpen a Barta Károly-díjat. 1943: kiadójának ért. ítése szerint ismét külföldön tartózkodott. — M: *Lejtő.* Reg. Bp., [1937]. (Ism. 1937: Diárium 114. l., Korunk Szava 458. l., Napkel. 546. l., P. Napló 99. sz., Szociálizmus 235. l., Újs. 87. sz.).

Éber-Gombosi. I. Bp., 1935. — *ItK.* 1938. (Kozocsa). — *M. kvészet.* Bp., 1940. — Kiadója, Cserépfalvi telefonért. (1943. XII. 30).

Erdélyi *Ferenc*: lapszerk. Karcagon (Jász–Nagykun–Szolnokvm.). — 1912. VII. 7./XII. 29: szerk. a „nagykunsági polgárok gazdas. hetilapjá"-t, a *Kisgazdák Újságjá*-t.

OSzK Hírl. kat.

Erdélyi (1886-ig Gsund) *Frigyes* (1845 k. – 1887): hírlapíró (Sz. II: 1382. h.).

Száz. névvált. Bp., 1895.

Erdélyi *Géza* (Zalaegerszeg, Zalavm., 1879. febr. 11. –): gépészmérnök. — 1914: Bpen élt, mint a M. Amerikai Faipari Rt. üv. ig. — Cikke: *Polytechn. Szle* (1904).

M. Mérn. és Ép. Egyl. évke. Bp., 1914. — *Barcsay.* II. Uo., 1921. — Gulyás-gyűjt.

Erdélyi *Géza*, dr. jur.(?) (1880–): postafőig. — 1910. VIII. 30: lépett a m. k. posta szolgálatába. Mint a bpi XIV. ker. M. K. Postaállomás vezetője 1940: a nagyváradi Postaig.-ság élére került. — Cikke: *Postások évke.* (Bp., 1941, 36. évf. Arck.).

MTC. Bp., 1943-ig. — *Posta személyz.* Uo., 1940. — Gulyás-gyűjt. (Körlev. 1944. I. 3.).

Erdélyi *Géza*: szerk. és író, lehet, hogy több személy azonos neve. — Cikke: *Köztelek* (1912). — M: 1. *Egy elhibázott élet története.* Reg. Gyoma, 1905. — 2. *Bánffy Dénes csókja.* Tört. színm. Bp., 1906. (Kholen Ferenc prológjával). — 1899: szerk. Bpen az *A Szerencse Útja* c. é. hatszor megjelenő lapot, melyből az OSzK-ban csak a 4. sz. volt meg.

Petrik. 1901/10. Bp., 1917. — OSzK Hírl. kat. — Gulyás-gyűjt. [A *Bp. that. vál. névj.* 135: 23. l. Bp., 1930. szerint ekkor élt Bpen egy E. G. (Bp., 1864–): banktisztviselő, de ez csak 1907: változtatta E.-re Ehn családi nevét. Vö. BM. 60. 463/907. sz.]

Erdélyi *Gizella* [Rózsa], tamási, dr. phil. (Szeged, Csongrádvm., 1906. máj. 19. –): múz. őr. — R. k. (1912-ig ref.) Szülők: Béla, Hegyesi Róza. Középisk. Egerben, az egy.-et 1924/8: Bpen végezte, ahol 1929: drált. All. szolgálatát, mint gyakornok 1930. V. 1: a M. N. Múz. régészeti tárában kezdette, ahol 1949: is dolgozott. 1937. X/XII. a Hariseion-alap ösztöndíjával Görögorsz.-ban végzett régészeti tanulmányokat. — Tanulmányai: *Archaeol. Értes.* (1932/5, 37, 39), *Antiquitas Hung.* (1947/8, 49), *M. Múzeum* (1947). — M: *A pannóniai síremlékek ornamentikája.* (A Bpi Tud. egy. Művészettört. Int. Dolg. 10). Eger, 1929. (300 péld.).

Corvina, 1929. — *Bp. that. vál. névj.* 161: 12. l. Bp., 1930. — *Külf. m. int.* Uo., 1939. — *M. kvészet.* Uo., 1940, 41. — *MTC.* Uo., 1944. — *M. Folyóir. Rep.* 1947/8. — Bpi tud. egy. bölcs. kar szigorl. jkve; szolg. tábl. a M. N. Múz.-ban (1949. VI. 21). — Gulyás-gyűjt.

ERDÉLYI Gizella müvészettörténész

GULYÁS P.: Magyar írók ...Us.
VII. Bp., 1990.

M.D.K.

Erdélyi L. György, kőműves

1834-ben szerepel az egri összeírásban a 1834-45 közötti az egri adókönyvekben.

Heves megye műemlékei I. írta Voit Pál,
Magyarország műemléki topográfiája VII. köt.
Szerk.: Dercsényi Dezső.
Bp. 1969. Akadémiai Kiadó, 322. old.

ERDÉLYI 1./ György kőműves $1^{8}34$-ben szerepel az egri összeirásban. 2./ István $1^{8}34$-45 között mutatható ki az egri adókönyvekben.

A Hevesmegyei Topográfia adatgyüjtéséből. Voit.

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

1980 NOV 2 3
NÉPSZAVA

Erdélyi Gyö-gyi
grafikusművész

1021

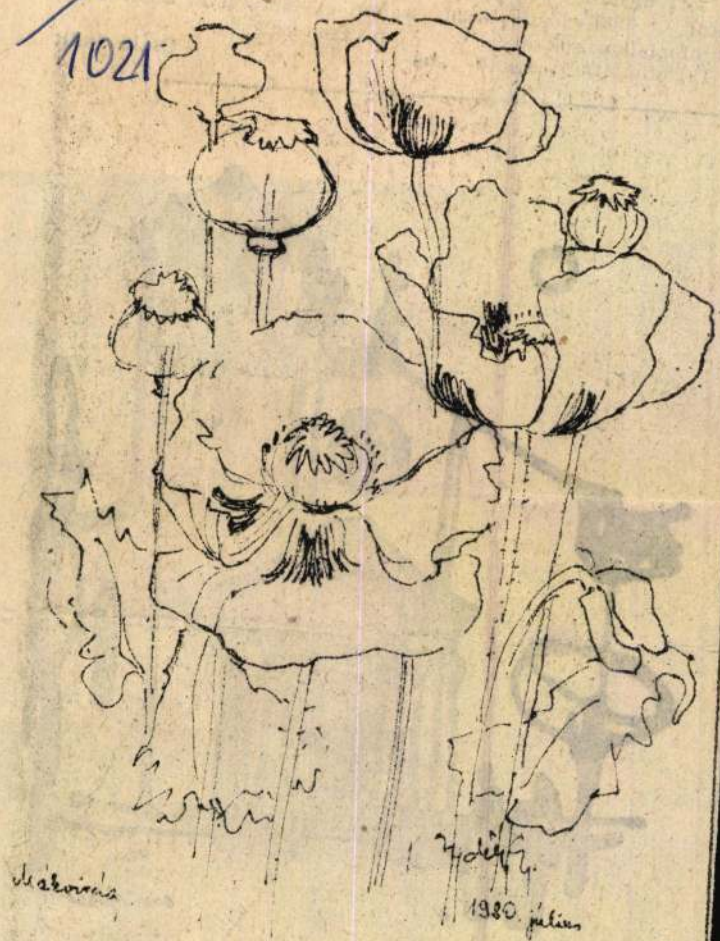

Erdély Györgyi: Pipacsok

volt színházban, és mi
A sort ugyanígy lehet
tatni a TIT-előadáso
klubfoglalkozásokkal . .
Tagadhatatlan: sok

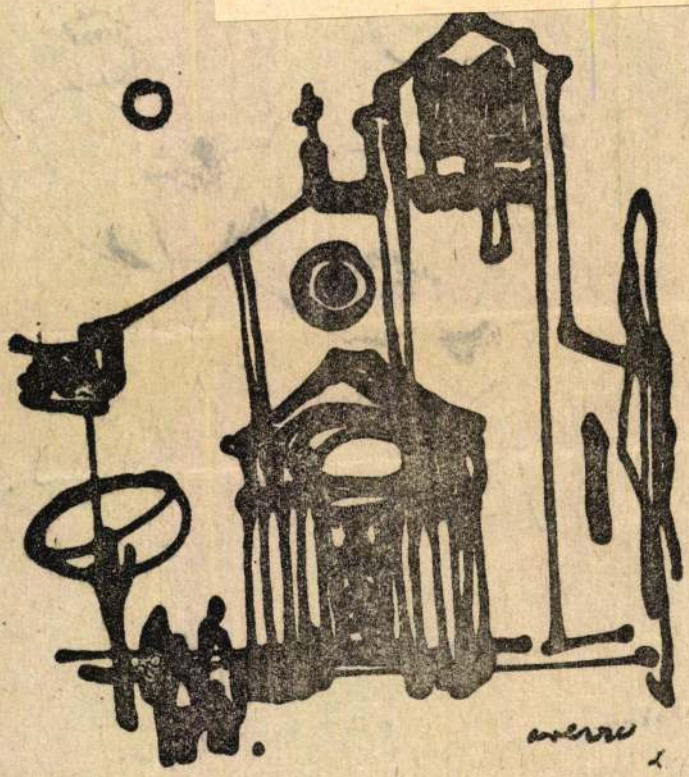

Luzsícza Lajos: Műemlék

Ittalalás megvan

Erdélyi György

Ötvös Augsburg

XVI. 72.

lásd

Siebenbürger Jörg

Erdélyi Gyöngyi rajztanár

Celldömölkön megnyílt Zala és Vas m.-i rajztanárok munkáinak kiállítása – „Kisvárosi utca" c. olajfestménye Kőszeg intimi hangulatát jelenítette meg. „Citromos csendélet" c. (emlétve)

– zentai –: Zala, Vas rajztanáraimak kiállítása Celldömölkön.

Vas Népe, 1975. nov. 6.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726
1976 SEP 24

KÖZNEVELÉS

Erdélyi Z. Györgyi

1021

Erdélyi Z. Györgyi metszete

OT
TEREMTOK

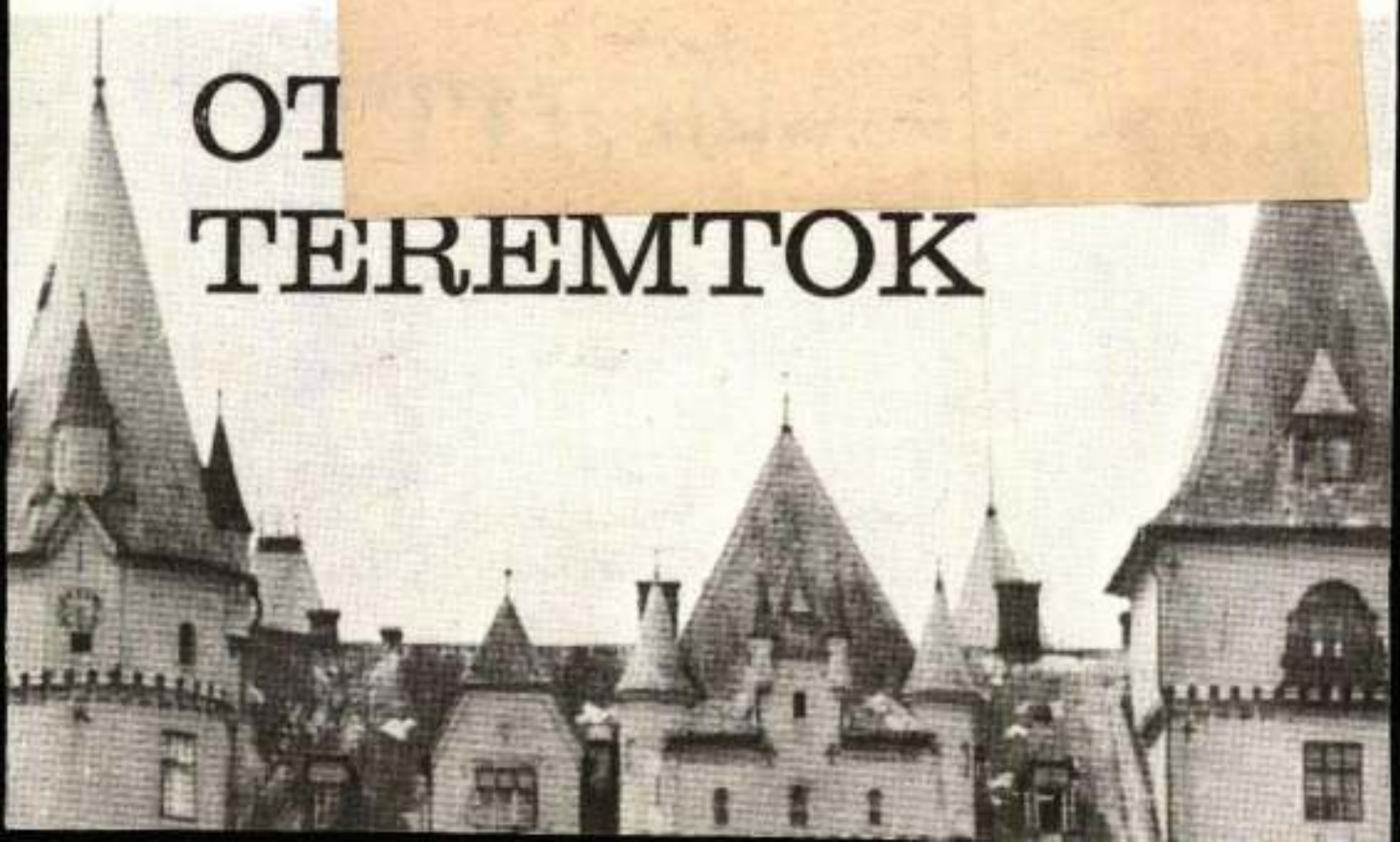

Erdélyi Hajnal, festő

● KIÁLLÍTÁSOK. Engi László fotóiból, Erdélyi Hajnal festményeiből, grafikáiból és Fekete Géza sportszobraiból nyílik kiállítás ma délután 6 órakor a Fővárosi Művelődési Házban. Megnyitó beszédet mond: Nagy Attila színművész. Közreműködik a Budapest Rézfúvós Quintett.

–: O Kiállítások

8

Esti Hírlap, Bp. 1981 ápr. 10

Erdélyi Ötvös György, ötvös. 1673-ban állt be a rimaszombati ötvöscéhbe, melyhez mint Rozsnyóbányán élő vidéki mester tartozott.

Erdélyi György ötvös

Ballagi Aladár: Kecskeméti W. Péter ötvös-könyve. Pest, 1884. 40. l. — Mihalik Sándor: A rimaszombati ötvöscéh. Pest, 1919. 57, 92. l. — Rómer Flóris: A barai ötvöscéhek szabályai. Századok. 1877. 420, 423. l.

Erdélyi György

ötös

L. Szendrey - Szentiványi:

444. l.

Budapest.

A kelet felől felvett L
meg járókelők élénkitik. Fölö
halad. A háttérben pedig Buda
gózott királyi lakkal. Felirat

balra: PEST-BUDA
LÁNCZHID.

jobbra: PEST-OFNE
KETTENBRÜCK

alól középütt: Nyomatta és kia

Fm., mé alányomással,

megirva

Erdélyi György 100

nagyrombati festő XVIII. elején
Zichy Péter gr. foglal-
kortatta.

Schoen Anna templ.

Erdélyi Gyula

Közelgő vihar c. képe (eml.)

szerepel az alább. tárlaton

Csekkál József: Pápai képzőművészek kiállítása

Napló 1969 VI. 17

Erdélyi Hajnal balettmüvész

Festményeiből az Opéra klubban

Kiállítása nyílt

Szocialista Művészetért 1969 IV.

M.D.K.

Erdélyi Hajnal

A "Krónika" c. rovat közli: "Érdekes kiállitáson mutatja be az Opera Klubban Erdélyi Hajnal balett-táncosnő festményeit, grafikáit. ...Kiállitott munkái, a tanulmány portrék, a statikus ábrázolásu csendéletek, a szines uti rajzok egy uj kifejezési formákat kutató fiatal müvész figyelemreméltó szárnypróbálgatásai." A müvészt néhány évvel ezelőtt baleset érte és abbahagyta a táncot és "festőművész édesapja nyomdokait követve" kezdett tanulni.

Film Szinház Muzsika, Bp. 1968. jan. 2o.
3. sz. 22. lap

M.D.K.

Erdélyi Hajnal

"A táncosnő tárlata" cimmel, "Ez történt még a héten" c. rovat közli, hogy az Operaház táncosnője "viaszolaj technikával, olajjal festett szuggesztiv hatásu képeit, akvarelljeit, szénrajzait most másodizben állitotta ki az Operaház Klubjában."

Film Szinház Muzsika, Bp. 1969. ápr. 19.
13. évf. 16. sz. 19. lap

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

Erdélyi Hajnal

FILM SZINHÁZ MUZSIKA

1966 JAN 20.

KRÓNIKA

KIÁLLÍTÁS. Érdekes kiállításon mutatja be az Opera Klubban Erdélyi Hajnal balett-táncosnő festményeit, grafikáit. Erdélyi Hajnalnak néhány évvel ezelőtt baleset következtében abba kellett hagynia a táncolást, festőművész édesapja nyomdokait követve tanulni kezdett. Kiállított munkái, a tanulmányportrék, a statikus ábrázolású csendéletek, a színes útirajzok egy új kifejezési formákat kutató fiatal művész figyelemre méltó szárnypróbálgatásai.

történt,
tehetünk
tunk is
pest ne
Bécstől,
Mert a
mészetes
hogy Ge
Bess« cí
ger együttest hívjanak
meg. A Háry előadásának

ztársas
der 2
ai arról
zerűbb
émet
őadás
n kiv
Erhard
dezte, kitűnő Rigolettó-
sodik képében tömör, h